

PANORMIA PROJECT

Essential reading before using this draft text

This highly provisional text is the work of many hands. The principal responsibility for its current state lies with Bruce Brasington: bbrasington@mail.wtamu.edu, who manages the site, and Martin Brett: mb110@cam.ac.uk, who may well have misrepresented much information generously supplied by others, amongst whom Greta Austin (GA), David Dumville (DD), Linda Fowler-Magerl, Michael Gullick (MG), Christof Rolker (CR), Robert Somerville (RES) and Anders Winroth (AW) deserve special mention. It is an immeasurable distance away from a secure text, and every element in it is subject to constant revision. The text here differs from the earlier version in four main respects.

Firstly, a number of further copies have been studied, and more details on their character have been inserted in the list of manuscripts; occasional variants have been added from them in the apparatus. The process has helped to identify some errors in the earlier text, while making the apparatus even more cumbersome than before.

Secondly, the cross-references to Gratian have been revised and corrected – though the process is doubtless neither accurate nor complete.

Two new documents have been added. The first is a map, but not an edition, of the material found at the end of many copies. The second is the Conspectus; this provides an overview of the canons omitted or inserted in a larger number of copies than have been collated in full. Notes on the omission or insertion of whole canons, which were only found in the text of the first version, have been transferred to the Conspectus here, except in a few cases where the difference is found in a very large number of copies, or where the omission is the apparent result of physical damage. Additions or omissions within canons remain in the apparatus.

The compilers would be delighted to receive any further information on copies known or unknown from interested scholars, and to have their errors corrected with all appropriate, or even inappropriate, rigour.

Select Bibliography

The bibliography below is a modified, simplified and enlarged version of that in L. Kéry, *Canonical collections of the early middle ages* (1999) 253-60, but with no pretence at bibliographical rigour. It contains only works directly related to the text and the manuscripts.

Author: Ivo of Chartres, b. about 1040, d. 23 December 1115 [though his claim is contested in some recent work, as yet unpublished]

Date:

A: Fournier-Le Bras 2.95-97: Not before 1095 (about 1094-1095), because the *Panormia* depends on the *Decretum*; the *Panormia*, however, neither contains any canons of the important council of Clermont nor any documents which can be dated to the last years of the pontificate of Urban II; therefore the *Panormia* was also compiled around 1094, i.e. very shortly after the *Decretum*

B: Sprandel, *Ivo von Chartres* 73 n. 61: quite likely that a longer period of time elapsed between the compilation of the *Decretum* and the *Panormia*; cf. approving of this, Fuhrmann, *Einfluß und Verbreitung* 2.560 n. 372 but cf. the position adopted in Landau, 'Dekret' 34

C: Brett (*San Diego*) after 1095, possibly as late as 1110. Fransen (*San Diego*): possibly incomplete at Ivo's death.

In principle the date could be determined more accurately if the earliest collections to draw on the *Panormia* could be identified and then themselves dated. This has not yet been done with any precision, not least since Fournier's date has been widely accepted, and often assumed, without discussion. We have hesitated to accept palaeographical claims for the early date of some copies as a contribution to the dating, partly because the time-scale of c. 1095 x c. 1118 is so narrow, partly because almost all these early dates are contested

Editions. 1) *editio princeps*: S. Brant (Basel 1499). From an unidentified and eccentric copy. The additions at the end principally consist of 15 cc of Lateran II. Of the manuscripts studied so far, SI has a conclusion closest to Brant's edition, though rather shorter.

2) M. de Vosmedian (Louvain 1557); based on Brant, though V. knew of other copies he encountered during his stay in England in the service of King Philip of Spain

3) Migne, *PL* clxi. 1041-1344, from V. but with some manipulation.

On these see particularly Landau, 'Die Rubriken und Inskriptionen von Ivo's Panormie', *BMCL* 12 (1982) 31-49

- A. Theiner, *Disquisitiones criticae in praecipuas canonum et decretalium collectiones* (Rome 1836)
- M. Conrat (Cohn), *Geschichte der Quellen und Literatur des römischen Rechts im früheren Mittelalter* 1 (Leipzig 1891; repr. Aalen 1963), 383-385
- F. G. A. Wasserschleben, *Beiträge zur Geschichte der vorgratianischen Kirchenrechtsquellen* (Leipzig 1839), 61-77
- P. Fournier and G. Le Bras, *Histoire des collections canoniques en Occident depuis les Fausses Décrétales jusqu'au Décret de Gratien* 1-2 (Paris 1931-1932, repr. Aalen 1972), 2.85-105 and 105-114
- A. García y García, *Historia del Derecho Canónico* 1: *El Primer Milenio* (Instituto de Historia de la Teología Española. Subsidia 1; Salamanca 1967), 1.318-320
- P. Fournier, 'Les collections canoniques attribuées à Yves de Chartres', *BEC* 57 (1896) 645-698; *BEC* 58 (1897) 26-77, 293-326, 410-44, 624-676 (repr. *Mélanges de droit canonique* 1.451-678)
- Z.N. Brooke, *The English Church and the papacy* (1931, repr. with bibl. note 1989)
- P.M. Gassò and C.M. Battle, *Pelagii I papae epistulae ...*, *Scripta et documenta* 8 (1956)
- F.J. Gossman, *Pope Urban II and canon law* (1960)
- R. Sprandel, *Ivo von Chartres und seine Stellung in der Kirchengeschichte*, *Pariser historische Studien* 1 (1962)
- G. Fransen, 'Varia ex manuscriptis', *Traditio* 21 (1965) 515-20
- J. Rambaud-Buhot, 'Les sommaires de la Panormie et l'édition de Melchior de Vosmédian', *Traditio* 23 (1967) 534-536
- 'Un corpus inédit de droit canonique' in *Humanisme actif: melanges d'art et littérature offerts à Julien Cain* (1968) 2. 271-81
- G. Fransen, 'La tradition manuscrite du Décret de Burchard de Worms', *Ius sacrum. Klaus Morsdorf zum 60 Geburtstag* (1969) 111-8
- Charles Munier, 'Pour une édition de la *Panormie* d'Ivo de Chartres', *Revue des sciences religieuses*, volume hors série (Strassburg 1969) 347-358 (repr. *Vie conciliaire et collections canoniques en Occident, IVe-XIIe siècles* (London 1987) no. XIV (on ms. Sk)
- G. Fransen, 'Trois notes', *Traditio* 26 (1970) 444-7
- R. Somerville, 'The council of Pisa...', *Speculum* 45 (1970) 98-114, repr. in his *Papacy, councils* (1990)
- R. Somerville and S. Kuttner, 'The so-called canons of Nîmes', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 38 (1970) 175-89, repr. in Somerville, *Papacy, councils* (1990)
- R. Somerville, *The councils of Urban II* (Annuaire historiae conciliorum. Supplementum 1, 1972)
- R. Somerville, 'Pope Honorius II, Conrad of Hohenstaufen and Lothar III', *Archivum historiae pontificiae* 10 (1972) 341-6, repr. in his *Papacy, councils* (1990)
- Horst Fuhrmann, *Einfluß und Verbreitung der pseudoisidorischen Fälschungen* MGH Schriften 24 (1972-4) 2.554-562

- P. Brommer, 'Unbekannte Fragmente von Kanonensammlungen im Staatsarchiv Marburg', *Hessische Jahrbuch für Landesgeschichte* 24 (1974) 228-233
- P. Brommer, 'Kirchenrechtliche Sammlungen der vorgratianischen Zeit in Koblenz', *Landeskundliche Vierteljahresblätter* 21 (1975) 86-9
- G. Fransen, 'Les manuscrits canoniques de l'abbaye d'Orval', *Aureavallis : Mélanges historiques réunis à l'occasion du neuvième centenaire de l'Abbaye d'Orval* (1975) 111-32
- U-R. Blumenthal, *The early councils of Pope Paschal II 1100-1110*, Studies and texts 43 (1978)
- J. Gilchrist, 'The reception of Pope Gregory VII into the canon law (1073-1141). Part II', *ZRG Kan. Abt.* 66 (1980) 192-229, repr. in his *Canon law in the age of reform, 11th-12th centuries* (1993)
- P. Linehan, 'The synod of Segovia (1186)', *BMCL* 10 (1980), 31-44
- U-R. Blumenthal, 'Decrees and decretals of Pope Paschal II...', *BMCL* 10 (1980) 15-30 repr. in her *Papal reform and canon law in the 11th and 12th centuries* (1998)
- L. Waelkens and D. van den Auweele, 'La collection en IX livres ...' *Sacris Erudiri* (1980) 115-53
- Councils and Synods ...* I ed. D. Whitelock et al. (1981)
- P. Landau, 'Die Rubriken und Inskriptionen von Ivo Panormie: Die Ausgabe Sebastian Brants im Vergleich zu der Loewener Edition des Melchior de Vosmédián und der Ausgabe von Migne', *BMCL* 12 (1982) 31-49 (with special reference to the Munich mss and Pf)
- P. Landau, 'Das Dekret des Ivo von Chartres: Die handschriftliche Überlieferung im Vergleich zum Text in den Editionen des 16. und 17. Jahrhunderts', *ZRG Kan. Abt.* 70 (1984) 1-44
- D. Jasper, *Das Papstwahldekret von 1059*, Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters 12 (1986)
- G. Fransen, 'La tradition manuscrite de la Panormie d'Yves de Chartres', *BMCL* 17 (1987) 91-95
- C. Märkl, 'Die Kanonistische Überlieferung der falschen Investiturprivilegien (Ivo, *Panormia* 8.135 and 136: D.63 c.22)', *BMCL* 17 (1987) 31-44
- G. Fransen, 'Appendix Seguntina, Liber Tarraconensis et Décret de Gratian', *Revista española de derecho canonico* 45 (1988) 31-4
- R. Somerville, *Papacy, councils and canon law in the 11th-12th centuries* (1990)
- B. C. Brasington, 'Zur Rezeption des Prologs Ivo von Chartres in Süddeutschland', *DA* 47 (1991) 167-174
- M.B. Parkes, *Scribes, scripts and readers ...* (1991)
- San Diego: Proceedings of the Eighth International Congress of Medieval Canon Law, San Diego, University of California at La Jolla, 21-27 August 1988*, ed. S. Chodorow (MIC Series C: Subsidia 9; Vatican City 1992)
- G. Fransen, 'La tradition manuscrite de la Panormie d'Yves de Chartres', *San Diego* 23-25 (emphasises the distinction between the mss. of the *Panormia* and those of the augmented *Panormia*, or rather *Panormias*, distinct from his article in *BMCL* cited above)
- B. C. Brasington, 'The Prologue of Ivo of Chartres: A fresh consideration of the manuscripts', *San Diego* 3-22
- M. Brett, 'Urban II and the collections attributed to Ivo', *San Diego* 27-46
- B. Brasington, 'Some new perspectives on the letters of Ivo of Chartres', *Manuscripta* 37 (1993) 168-78
- Munich Proceedings of the Ninth International Congress of Medieval Canon Law (Munich 1992)*, ed. P. Landau and J. Müller (1997)
- R.E. Somerville and S. Kuttner, *Pope Urban II, the Collectio Britannica and the Council of Melfi* (1996), esp. 16-21
- R. Somerville, 'Papal excerpts in Arsenal MS 713B: Alexander II and Urban II', *Munich* (1997) 169-84
- B.C. Brasington, 'Studies in the *Nachleben* of Ivo of Chartres ...', *Munich* (1997) 63-85
- M. Brett, 'The sources and influence of Arsenal ms 713', *Munich* (1997) 149-67
- R. Weigand, 'Chancen und Problemen einer baldigen kritischen Edition der ersten Redaktion des *Dekretes Gratians*', *BMCL* 22 (1998) 53-75
- A. Winroth, *The making of Gratian's Decretum* (2000)
- B.C. Brasington, 'Glossing strategies in two manuscripts of pre-Gratian canonical collections', in *Grundlagen des Rechts. Festschrift für Peter Landau* edd. R.H. Helmholz, P. Mikat, J.Müller, M. Stolleis (2000) 155-62

- M. Brett, 'Creeping up on the *Panormia*', *Grundlagen des Rechts* 205-70, (on the divisions among the manuscripts, claiming that the presence of 8.135-6 is not a characteristic distinguishing manuscripts otherwise less 'primitive' in form).
- R.E. Reynolds, *The Collectio canonum Casinensis duodecimi seculi (Codex terscriptus)...An implicit edition*, PIMS Toronto Studies and texts 137, 2001, 27-9.
- Greta Austin, 'Editorial concerns in the Ivonian Panormia: the case of repetitious canons in book 8', *ZRG Kan. Abt.* 89 (2003), 81-106.
- Christof Rolker, 'Genesis and influence of the canon law collection in BN lat. 13368', *ZRG Kan. Abt.* 91 (2005), 74-105
- Linda Fowler-Magerl, *Clavis canonum. Selected canon law collections before 1140. Access with data processing* (MGH Hilfsmittel 21, 2005), [replacing the earlier version of her *Kanones*] 198-202.
- M. Brett, 'Editions, manuscripts and readers in some pre-Gratian collections' in *Ritual, text and law. Studies in medieval canon law and liturgy presented to Roger E. Reynolds* edd. Kathleen G. Cushing and Richard F. Gyug (2005), 205-224, with plates from Ea, Fc and Ca.
- Szalbolcs Anzelm Szuromi, 'A 12th century pastoral pocket book. (Some impressions on National Library of Scotland, Edinburgh, Adv. MS. 18.8.6, as compared with Bruxelles, Bibliothèque royal MS 1817)' in *Medieval canon law collections and European Ius commune* ed. S.A. Szuromi (2006), 65-96, on Ea and Bd.

Conventions used in the draft text

So far as there is a base ms. it is a microfilm of Pf, but the readings of the main text are usually those which conform to the agreement of the Cambridge and Victorine copies of Ivo's *Decretum* with the Molinaeus edition if there is a consensus (though sometimes variant readings of the Siguenza or Palatine copies are taken to overthrow it), or to those of Paris Bibl de l' Ars. 713 where it is the only known possible source. An agreed ID reading is usually asterisked in the apparatus. These copies are discussed more fully in the *Decretum* section of the site. Otherwise the selection of readings is largely uncritical. Where the ID consensus breaks down, or the source appears to be an unidentified form of the 4L, the selection of a reading is either random or based on a rough-and-ready judgement of the intended sense. The punctuation is partly inherited, partly adjusted to our sense of the meaning, partly a reflection of the scribes' interpretation, but there is nothing systematic or considered about any of it. The spelling has been crudely 'normalised', with no distinction between e.g. diphthong ae, tailed e and plain e, and the c/t distinction is more or less that of modern convention (it is often indeterminate in the microfilm). We usually use 'i' where the copies have between 'i' and 'y', prefer e.g. *quodcumque* to *quodcunque*, reduce capitalisation to a near minimum except for e.g. *Deus, Filius* etc, prefer eg. *extirpit* to *extirpit*, though there is no such consistency in the copies.

The apparatus is broadly a positive one, since otherwise it would be unclear which copies have been checked, though the effect is often absurd. If no variant is noticed it may be supposed that CaMgPfTbTc agree, but nothing may be assumed of any other copy. Where a reading of Brant is noted without further comment, it should be assumed that Vosmedian and Migne follow Brant; where Vosmedian is cited against Brant without further comment, it may be assumed that Migne follows Vosmedian. The numbering of the canons is that of Migne, with A, B, C, etc used to distinguish canons omitted in the editions. Only the most substantial divergences of the editions are noticed here. Canons omitted by Migne but found widely are printed in the standard typeface. Some additional passages within canons which are currently only known from a small group of copies are inserted in smaller type where they are of special importance. Less apparently significant additions to the texts are only found in the apparatus, and canons added in only a few copies are only recorded in the Conspectus. The omission of some canons in a restricted group of copies is also recorded only in the the Conspectus.

The formal source is generally noted at the foot of each canon, where it is known, but the material sources are virtually never noted. The appearance of some form of the canon in Gratian is usually recorded, even if sometimes it is near certain that *Pan.* is not the immediate source. Canons from Pts I and II of Gratian which are not found in the earlier form identified by Winroth are marked with a '+'. Since this early form lacked Pt III, *De consecratione*, entirely, these references are not so marked. Ideally, this apparatus should be used with the draft text of the *Collectio Tripartita*, and the annotated copy of Migne's version of Ivo's *Decretum*, elsewhere on the site.

Abbreviations and other guides to the text

The following abbreviations are used throughout (excluding the ms sigla in the list of Panormia mss, and the initials of contributors there).

- 4L Collection in Four Books, as described by J. Gilchrist, 'The manuscripts of the Canonical collection in Four Books' *ZRG Kan. Abt.* lxix (1983), supplemented from *Clavis canonum* under VO, VR, VS.
- 5L Collection in Five Books (*Clavis canonum*, 82-5 as FU, FV; cf *CCL Cont. M.* 6 for I-III only)
- 9L Collection in Nine Books of Wolfenb. ms Gud. 212 (*Clavis canonum*, 207-9 as WO, WP)
- 9L (Basil.) Collection in Nine Books of Vat. Archivio S. Pietro C 118 (*Clavis canonum* DR)
- 9L (Vat. 1349) Collection in Nine Books of Vat. lat. 1349 (*Clavis canonum* FY)
- 74T *Diversorum patrum sententie sive Collectio in LXXIV titulos digesta* ed. J. Gilchrist (1973)
- 183 T G. Motta, *Liber canonum diversorum sanctorum patrum sive Collectio in CLXXXIII titulos digesta* (1988) (*Clavis canonum* NO)
- A Readings in the apparatus from canons found in Paris, Bibl. de l' Arsenal 713 B (*Clavis canonum* LP, for which cf too Brett, 'The sources and influence'), interspersed with canons from Ivo's *Decretum*.
- AL Anselm of Lucca, *Collectio canonum*. A reference simply to AL refers to *Anselm II. Bischof von Lucca, Collectio canonum* ed. F. Thaner (Innsbruck 1906-15) up to 11. 15, and to K. Cushing, *Papacy and law in the Gregorian Revolution* (Oxford 1998), pp. 179-200 for Bks 12-13. AL A' represents the enlarged form of the first version (cf G. Motta, 'La redazione A "aucta" della *Collectio Anselmi episcopi Lucensis*' in *Studia in honorem ... A.M. Stickler* ed. Castillo Lara, Rome 1992), AL B the second version, AL C the composite early modern text analysed in P. Landau, 'Die Rezension C. der Sammlung des Anselm von Lucca', *BMCL* 16 (1986) 17-54; see too, for all these versions and the aberrant AL Bb, *Clavis canonum* 139-48, 157-8, 169-71.
- Alger R. Kretschmar, *Alger von Lüttichs Traktat 'De Misericordia et Iustitia'* (1985)
- Ambr. C 51 Milano, Bibl. Ambr. C 51 sup. (*Clavis canonum*, pp 108)
- Ars. 713 cf A above; the same collection, as cited among possible sources at foot of a canon.
- Ashburnham Firenze, Bibl. Med.-Laur. Ashburnham 1554 (*Clavis canonum* LM, LY; cf Linda Fowler-Magerl in *Scientia veritatis* ed. O. Münch and T. Zotz, 2004, 241-60)
- BD Burchard of Worms, *Libri decretorum* in PL 140.537-1066 (for variants see *Clavis canonum*, BU, BV, BX, BW)
- BMCL *Bulletin of Medieval Canon Law* n.s
- Brant The edition of 1499
- Caes. *Collectio Caesaraugustana* (*Clavis canonum*, 239-42, CA)
- Caes. II Enlarged *Collectio Caesaraugustana* (*Clavis canonum*, 242-4, CB, CC)
- CCL *Corpus christianorum, Series latina*
- Clavis canonum* Linda Fowler-Magerl, *Clavis canonum. Selected canon law collections before 1140. Access with data processing* (MGH Hilfsmittel 21, 2005), revised from her earlier *Kanones*.
- Coll. Sem. Sémur BM M. 13, for which, and the related mss, see *Clavis canonum*, 104-10 as SM, SN, SP, SS. The citations are from the ms, but the numbering is that of *Clavis canonum*. <http://www.textmanuscripts.com/home/THEME/themelawdescription.php?m=143> describes a recently discovered new copy.

Coll. Bruges Bruges, BM ms 99 (*Clavis canonum*, 183-4 as UH, UI)

Coll. Lanf. *Collectio Lanfranci* (*Clavis canonum*, 181-2 as LA, LB; cf Nicolas Álvarez de las Asturias, *La colección canónica de Lanfranco de Bec*, Roma 2004)

Coll. Tarrac. *Collectio Tarraconensis* (*Clavis canonum*, 133-6, TO, TR, TM)

CSEL *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*

Ctp *Collectio Tripartita* (the numbers as in the draft text on the site; those of *Clavis canonum* IT differ slightly, esp. in A 1)

DA *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*

Deusd. *Die Kanonessammlung des Kardinals Deusdedit* ed. V. Wolf von Glanvell (1905)

EA *Epistolae Anselmi in Sancti Anselmi opera omnia* ed. F.S. Schmitt (Edinburgh 1946-61) iv-v

Ethym. *Isidori Hispalensis Episcopi etymologiarum sive originum libri XX* ed. W.M. Lindsay (1911, repr. 1985)

H *Decretales pseudo-Isidorianae et capitula Angilramni* ed. P. Hinschius (1863, repr. 1963), but see now <http://www.pseudoisidor.mgh.de/html/>

Hib. *Die irische Kanonensammlung* ed. H. Wasserschleben (1885)

ID The consensus of the *editio princeps* of Ivo's *Decretum* by Molinaeus from two lost copies in 1561 (*IDm*) with the copies in BN lat 14315 (*IDp*) and Cambridge, Corpus Christi Coll. 19 (*IDc*); other copies noted are London BL Royal ms 11 D vii (*IDr*), BN lat. 3874 (*IDb*), Sigüenza Archivo de la Catedral 61 (*IDs*) and Vatican BAV lat. 1357 (*IDv*), Pal. lat. 587 (*IDd*); for these see Landau, 'Das Dekret des Ivo von Chartres' *ZRG Kan. Abt.* lxx (1984) and the introduction to the *ID* section of the site. None of these is a direct copy of any other. Note that Molinaeus sometimes offers variant readings in the mg. in larger type, apparently from his second copy, which are treated as significant, and conjectures from elsewhere in smaller type, which are ignored. Readings (or errors) introduced by Fronteau or Migne are also ignored.

IIIL Collection in Three Books in Pistoia Arch. Capit. C 135 (*Clavis canonum* DR)

JK, JE, JL P. Jaffe, *Regesta pontificum Romanorum* (2 ed.) 1885, to AD 599, 882, 1198.

Migne Migne's edited version of Vosmedian in *PL* clxi

PL J-P Migne (ed.) *Patrologia latina*

Pol. U. Horst, *Die Kanonessammlung Polycarpus des Gregor von S. Grisogono* (1980) (*Clavis canonum* PX, PY, and see now the MGH web text at <http://www.mgh.de/arbeitsmittel/polycarp/>)

Prol. *Ways of Mercy. The Prologue of Ivo of Chartres* ed. Bruce Brasington (*Vita Regularis, Editionen* 2, 2004)

TC Paris BN lat. 13368 (and its related copies), for which see *Clavis canonum* (TC) 136-7, and Rolker in *ZRG Kan. Abt.* 91 (2005)

Vosm. The edition of 1557

W Wasserschleben's account of what is now Kraków, Bibl. Jag. 613 in *Beiträge zur Geschichte der vorgratianischen Kirchenrechtsquellen* 61-77.

XIIP Collection in Twelve Parts (*Clavis canonum* TX, TP; cf J. Müller, *Untersuchungen zur Collectio Duodecim Partium*, 1989)

XP Collection in Ten Parts (*Kanones ZE*)

ZRG *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*

There are two accessible incipit indexes. The earlier is that at the end of Theiner's *Disquisitiones* (above), where Iv represents the *Panormia*, Ps.Iv the *Decretum*. A much fuller and more accurate one is found in Dr Fowler-Magerl's *Clavis canonum*, based in part on our ms Pf.

Table of Panormia MSS

This is a very summary list. An asterisk indicates that the book has been studied for this project directly, either physically or in microfilm. The rest of the descriptions come from the published catalogues, from the studies of G. Fransen, B. Brasington, P. Brommer and C. Märtl and others listed in the bibliography, or from information supplied by colleagues. These are not noted for each case. The further references are highly selective. Those mss given a siglum are cited in that form in the notes. Dates of mss are usually taken from the literature, even when startlingly inconsistent, unless the ms has actually been seen, and are not much better then. Earlier locations are not ultimate provenances. Literature means only refs from which the entry comes. The bibliography of each ms is almost infinitely extensible.

	Date and provenance	Text content	Publ. lit. or descr.
Aa:Admont Stift 257	s. xii, long lines	has oms. to 8.134 and adds. fos.57v-66v. 67r-v - letters of Urban, 67v-8v - Gregory I, De quiete monachorum, 68v-71v -other material, incl. Lat. II.Rubrics to end of bk 3.	<i>MGH Libelli de Lite</i> i.472; <i>NA</i> xvi (1891), 540; Autenrieth in <i>DA</i> xiv (1958), 386; Gilchrist (1980) 192-3. Märtl(1987) 35n. GA BB (1991) 173, GA
Ab: Admont Stift 541	double column	101ff. to 8.136 with no adds. Rubrics common to end of bk 4, scattered in bks 5-6 fragm. fo. 2 only with 8.66f	Cat. gen.
Amiens BM F.Lesc. 10			
Ac: Angers BM 369	s. xii ¹ (BB 1993); St Aubin (St Maur) ownership note of s. xvii. In long lines	to 8.136 with oms, and one add - 8.[137] BB (1993) 175 nn.26-8. Early rubrics are in black in mg.	On Baluze's knowledge of three Pan. mss here see Ball. <i>Disq.</i> iv § 16
Auxerre BM 39	s. xii, Sens cath.	fos. 156v-70; Prol., and extracts only	<i>Cat. gen.</i>
Ad: *Avranches BM 147	s. xii, long lines, ex Mont St Michel	119 fos; to 8. 136 with addns. Ends : - numerum mundus impleret. Rubrics begin in text and mg. but even in mg. end at end of iii. Frequently corrected against another exemplar.	<i>Cat. gen.</i> MB
Ba: Bamberg C 90 Berlin St PKB 613, lat 8° 51 Berlin St PKB 614, lat 4° 982		to 8.136	BB (1991) 173 see Kraków see Kraków
Bb: *Berlin St PKB Sav. 13		collation much disturbed, with quire in Bk 2 missing, 3 192-203 and all Bks 6-7. To 8.135	BB
Bc: Bern, Burgerb. 422	s. xii	has addns after 2 blank leaves	Cat
Bd: *Brussels BR 1817/2501	s. xii Louvain Jes. Coll. long lines	142 fos., ends with 8. 135-6. No addns. Has very few rubrics, except (numbered) headings from capitulatio added in mg, often by second hand.	<i>Cat. gen.</i> MB .
Be: *Burgo de Osma C 8	s. xii ²	fos. 1-162v, to 8. 136 with interp. at fos 105v-8 of Poitiers 1100 and	Linehan (1980) 31-44, cit. earlier lit.

			Toulouse 1119, and subst. suppl. to fo. 182v. Cf Siguenza below. Rubrics in mg. to end of iii, but rare later. Text has links with Pk	Gilchrist (1980) 194; cf too <i>Rev. Ben.</i> xviii(1901) 179; Fransen (1988) 31-4.
Ca: *Cambs UL Ff iv.41	s. xii/xiii. ?N France s. xii ² (MG) (Durham s.xv) Double columns	to 8.136 with 13 addns. Some shared readings with Lf		Brasington (2000) 157-62
Cb: *Ii 4 28	s. xii ²	fos. 112 to 8.136 with 2 addns at end. Lacks 7.39 med - 8. 67 med. from loss of quire. Has few rubrics and many of those later marginal notes. Shares readings with Lj		Somerville (1972), 27n; Brett (1988)
Cc: *Pemb. C 103	s. xiii, composite ms. Long lines. Rubrics and inscs. usually missing	1-3.13, 4.65-104; has addns in text. Lacks 2.181, 185, 193-4		Brooke <i>Eng. Church</i> (1931), (dating s. xii) ; Brett (1988)
Cd: Clongowes Wood College, Naas	s.xiii ¹ (Gwynn), s.xii ² MG pers. inf. Fountains, ex Slingsby, Nicholson. s.xv binding. In Cistercian hand			Aubrey Gwynn, <i>Clongownian</i> 17 (1944), 11-12; MG
Cd: Copenhagen Kgl Thott. 158 fol	s. xii France.	144 fos. ends with 8.136. Adds include Alex II 'de parentele'		Cat.
Da: Douai BM 584	s. xii Anchin	160ff to 8.136 with addns. ends at: esse censemus		cf Gossman (1960) 55-8
Db: *Dresden, Sächs. Landesb. A 66	s.xii (?German)	169 fos. Capitulation on fos.1-7. Text missing from mid-7.29 to 7.69 by physical loss after fo. 143.		BB
Ea: *Edinburgh, Nat. Lib. Scotland, Adv. 18.8.6	s.xii/xiii, with one or two additions at end of bks. and some legal material on slips. In long lines and in several untidy hands. 152 x 107mm	Fos. 2 –101. Has two Arbores consang at end of Bk VII, one by descent, one by marriage. Heavily abbreviated in bks i-iv (though some short insertions too), largely complete later. To 8.136, followed by Brant cc. [138] – [145] (Lateran II in part) and four more texts. Text has rubrics but almost no inscs to end of iii, shortened inscs but very few rubrics from then on.		MB
Eb: Einsiedeln 196	s. xii, long lines	442 pp. Has capitulationes at head of each book, as Ph, Tb, Vn. To 8.136 with two addns ¹ . Rubrics fullish (as Ca) to end of bk 5, end c. 6. 83		<i>Archiv</i> vii. 180; viii. 739; Cat. GA
Ec: Engelberg 56	s. xii ² ex 4/4, long lines	fos. 1-102v, ends at 8.136; Cat. lists 8 addns. Rubrics fairly systematic to end of Bk 4, rarer in 5-6; cf Eb, but fewer.		Cat. GA
Ed: Engelberg 57	s. xiii, 2 coll.	116 fos. ends at 8.136; no addns.		Cat. GA

¹ Calixtus, Utrum boni filii - aperte contradicentes; Cyprian, Duodecim - ad tartara.

Ef: Escorial d.iii.14	s. xii . 2 coll. ex Agustin	Rubrics to end of Bk 4. ends at 8.136	Cat.
Eton College, pr. bk Fb.3.7	s. xiii, single leaf pastedown	Pt of Bk 5	N.R. Ker, <i>Pastedowns in Oxford bindings</i> (Oxford Bibl. Soc. Publications ns v (1954 for 1951-2) 152
Eg: *Evreux BM 25	s. xii ² Lyre, 2 coll.	fos 1-113 to 8.136 with seven adds.; ends: - ordine equitatis. Shares some additions with Tc, Mf and Qa	Cat. BB
Fa: Florence, Bibl. Med. Laur. S. Marco 487			Brasington (1991) 174
Fb: *Florence. BN Con.sop. G 1.836	Vallombrosa, s.xii	To 8.136 with addns	Fournier (1897) 27n, Jasper (1986) 92.
Fc: *BN Magl. xxxiv 73	s. xii ?later possibly at Waltham abbey; Ex Lumley	to 8.136 with some addns, including Toulouse and Reims 1119, and papal lists, one to Calixtus, other to Gregory VII. Rubrics and inscs. in mg. Near twin of Oe	AW, RES
Ga: Ghent UL 140	after 1128, St Peter, Ghent	219 pp.	Waelkens (1980) 152
Gb: 505	s. xiii, Cambron		Invent.
Gc: Graz UL 327	s. xii Neuberg; 2 coll.	to 8.136, with no addns; has table of contents (? summaries as capitul.). Abbreviated; has rubrics to end of bk 3 and numerous mg. notes	Cat. GA, http://www.uni-graz.at/ub/sosa/katalog/katalogisate/327.html for facs.
887, flyleaf	s. xiii ²	fragment only from 2.135-159.	http://www.uni-graz.at/ub/sosa/katalog/katalogisate/887.html
Ha: *Hereford O 6 xiii	s.xii. Hereford by 1300	to 8.136, with 9 adds from <i>Collectio Lanfranci</i>	Thomson, Cat.
Ja: Jena, Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek El. q. 2	s.xii ¹ . Mildenfart bei Weida (OPraem)	114 fos. to 8.136 with 17addns. Capitulatio to I (at least) precedes i. Heavily corrected, and with rubrics added later	ex inf. A. Winroth. RES . Kraemer, <i>Handschriftenerbe</i> , ii.577-8.
Ka: *Klosternb. 638/1		198 fos to 8.136; has addns, and fo. 105 is pasted in, with addns. For end cf Le	BB (1991) 174; GA, Mordek in <i>Festschrift Kempf</i> 193n
Kb: Koblenz StA 701 .759	fragm.		Brommer (1975)
Kc: Köln Stadtarchiv W 142	Paper, s. xv ex	fos 284-426v to 8.136, with few adds, first as EgLg, followed by <i>arbor</i>	Cat., Brasington (1991) 174
Kd: Kraków, Bibl. Jag. 613	s.xii ² Lisborn	to 8.136, 3 early adds .ex Berlin, lat. 8° 51, cod. elect 613	Analysed in Wasserschleben, <i>Beiträge</i> , 61-76; Rose, Cat. Brasington (1991) 174
Ke: Bibl. Jag.	s. xii ²	incomplete, ends in 8.75. ex Berlin	Rose, Cat.

614	Himmenrode	lat 4° 982, cod. elect. 614	Brasington (1991) 174
La: *Lincoln Cath. 192	s.xii/xiii In s.xv at Marcoussis. In French hand	fos. 2-111. Text to 8.134, then Prol., table, appendix. Has 8.124 after 8.82, and 3 adds fr. ID 12.13-4 after 8.93	Thomson, <i>Cat.</i>
Lb: Linz, Bundes. Studienb. 12 (317)	'Lib. S. Marie in Pomgartenberg e', in small cramped hand.	to 8. 136, with three addns also in Za, to which it is close.	RES, GA. cf <i>Deutsche Handschriften 1100-1400.</i> Tübingen 1988, 63-4
Lc: *Lond. BL Add. 11440	s. xii ² . s. xii N. France/Lorraine MG	fos 73-108v, with arb. cons. on fo. 112v. First section in several hands end with 8 135-6, then some adds, ending with 5.124, 6.126-7, the end of 127 paraphrased, in a slightly different hand. Massively abbreviated. Preceded by Burchard 'Corrector' and other canonical material.	Brooke (1931) 245; MB
Ld: *17513	s. xii ² , perhaps from near Arras.	to 8.136 (lacks 8. 94-109). Close to Oc	For adds. see R. Somerville, <i>Archivum historiae pontificiae</i> (1972), 343-5. BB
Le: *18371	s. xiii; ex Fiecht 105. Long lines, German hand	Pan. on fos. 3-129; begins with complete capitulatio to Bk I before Prologue. To 8.136, with extensive adds, incl. Lateran II, BD 19-20 complete. Few rubrics, and many of those in black. Shares readings with Mh; cf too Mq. For end cf Ka	Cat; Fiecht cat. BB
Lf: *22802	s. xii S. Maria, Belcastro (in 1472)	fos. 160, ends with 8.136. No adds. Shares some readings with Ca	Cat. BB
Lg: *Arundel 252	s xiii, Newburgh pr.	fos 1-94v to 8.136, with long omission from 3.89 end to 3.186 near end. Has 7 addns, comparable to those of Eg.	Cat. BB
Lh: *Cott. Vit. A iii	s. xii Heads of leaves esp. damaged in Cotton fire	fos 1-110v (incomplete, quire missing) - suam Deo obligat (8.115). Has capitula but no preface proper.	Cat. BB
Lj: *Egerton 749	s. xii	to 8.136; lacks 5.135 med to 6.12 med after fo. 96. For an add. cf CS i (2) 820; shares many readings with Cb	BB
Lk: *Royal 7 B v	s. xiii London Carmelites in s. xv	fos. 1-122 to 8.136; has 2 addns noted in cat.	Cat. BB
Lm: *Royal 10 A viii	s. xiii, damaged by fire	Added matter at beginning, then Pan. on fos 6-112 to 8.134 with explicit. Then 8.135-6 and further addns	Cat. BB
Ln: *Royal 11 B xiii	s. xiii, Chester	fos 1-67 to 8.136, with extensive addns at end	Cat. Detailed description by Edmund Bishop in <i>Bibliothèque</i>

				<i>liturgique</i> 7 (1900) xxvi-xxxi with pl. 5 for part of end of Pan. 8. BB
Lo: Luxemburg BN 49	s.xiii ¹ , Orval	fos 49-109v, 1-4.105 only		Fransen (1975) 121-2, Brasington (1991) 174
Ma: Madrid BN 6302 (R 127)		Text much mod.		Ewald, <i>NA</i> vi.312- 3, Somerville and Kuttner (1996), 95n, 205n
Mb: Mantua BComm. 198	s. xii, ex Polirone 34	82 fos. 3r-82v, beg. in 3.127 med., and ending in <i>capitulatio</i> to Bk. II: De missa et sanctitate aliorum sacramentorum'.		Miccoli (1966), Benedini (1958), <i>Catalogo – Polironiani</i> edd. Corradini et all. (1998) no. lxxxiii (Pol. B. II. 21), citing Motta etc. Brommer (1974), 231-2
Mc: Marburg, Hess. Staatsa. Hr 9 fasc. 4 Md: Modena B Este XIII F 28	s. xiii	bifolium, 7.53-67		
Me: Montecassino 215 Z	s. xiii	pp. 2-263; to 8.134, no adds		Cat.
Mf: *Munich clm 2593	Aldersbach, s.xiii	to 8.136; rubrics in text to 3.209 only		Landau (1982) esp. 48, Jasper (1986) 92
Mg: *4545	s. xii med. (?) Benediktbeuern	to 8. 136; rubrics in mg. to 3.209		Gossman (1960) 55-8, Landau (1982) esp. 48.
Mh: *6354	Freising, s. xii	to 8. 136; rubrics to 7. 85 in pref. Has addns		Landau (1982) esp. 48, Jasper (1986) 92, BB
Mq: *7608	S. Germany or Alsace s. xii ¹ , in long lines. In a rather informal hand on sometimes poor parchment	Provenance: Indersdorf . 76 fos, ending with <i>Arbor</i> . No additions at end, but fos 74-5 should precede fo. 73. It has lost about a quire after fo. 64, covering 6. 85 (med.) to 7. 56 (med.). Before Bk 1 it has a set of rubrics for the book, partly lettered in sequence, but not entered in the main text. Otherwise it has few rubrics, but from 2 med. to 3 med. there are a number in black entered at the end of the preceding canon in the main hand. It has been corrected quite frequently, and has many idiosyncratic readings, very few recorded. cf Mk, Mm, Le		E. Klemm, <i>Die romanischen Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek: Teil 2. Die Bistümer Freising und Augsburg, verschiedene deutsche Provenienzen.</i> Textband. - Wiesbaden: Reichert, 1988, no. 91 [CR]
Mj: *11316	s.xii/xiii St Salvator, Polling	1-111v Pan. to 8.134, then 11 fos. adds (incl. Lat. III); rubrics to 1. 16 only.		Somerville (1970), 104-8; Landau (1982) esp. 48
Mk: *17099	s. xii ² Schäftlarn	to 8.136; Pref. rubrics for 1 only		Landau (1982) esp. 48; Jasper , (1986) 92; Brasington (1993) 175 n. 19
Mm: *17100	Schäftlarn, s.xii	to 8.136; Pref. rubrics for i only		Landau (1982) esp.

				48; Jasper (1986) 92; Brasington (1993) 175 n. 19 Landau (1982); BB
Mn:	*22289	Windberg	abbrev. beg. with 1. 9, and lacks all from 2. 113 to 5. 94.	
Mo:	*28223	Kaisheim, s.xii	to 8.134, then 4 adds. then 8.135-6	Landau (1982) 49, Jasper, (1986) 92.
Mp:	29172	St Marg. in Stadtamhof		Landau in <i>Zwei Jahrtausende</i> (1979) 73 n.81 MB
Oa:	*Orleans BM 222	s. xii Fleury 2 coll. 315 x 240mm	pp.1-73a. Few rubrics in text to 1. 39, after inscriptions, then cease. Ends with inscr. to 8. 98 at foot of p. 73a. Possibly because of damage to its exemplar, it runs without a break from mid 4. 25 to the last words of 4. 89. On pp. 73b - 78a Bede <i>in Tobiam</i> , CCL 119B, 3-19, without change of hand. Has numerous omissions, and one or two additions in mid-text, e.g. at end of vii. The text is exceptionally careless. Other matter, beginning with Ivo letters, follows	
Ob:	*Oxford Bodl. Bodl. 388	s. xiii ¹ Worksop. Elaborate and neat in long lines	to 8.136; no addns	MB
Oc:	*Laud misc. 547	s.xii ? German	lacks 1-4.74 med.. Then to 8.136; has addns. of which first three are also in LcJa. Very close to Ld	Cat. MB
Od:	*lat. misc. d. 74	s. xii med. France, possibly Normandy RT; later ? Chester Franciscans	fos 1-96v, to 8.136 with Lat. II and Rheims 1148 added, 1148 by later hand. Carefully 'corrected' against second exemplar. See <i>Sothebys Sale catalogue</i> June 3, 1946, no. 209	Cat. MB
Oe:	* Jesus C. 26	s xii Cirencester ex M. Alured. Possibly written in France. Long lines; insc. in mg. Very small	fos. 5-191 at 8.136, then adds, Calixtus II in orig. hand. Near twin of Fc above, with which it agrees on rubrics, inscs. in mg. and addns	Cat. Brooke (1931); Ker <i>Catalogue of manuscripts containing Anglo- Saxon</i> (1957) 433; <i>Councils</i> (1981) I(ii) 720; Parkes (1991) 77**; MB
Of:	*50	s. xii e- med. ex Prise; West country, ?Winchcombe RThom.	ends incomplete at 6.117	Cat, Brooke (1931) 244; Brasington (1992) 18; Parkes, (1991) 77; MB

Og:	*St Johns C 125	s. xii	Composite. to 7.37 med. followed by Burchard 7 and 8 to 33 med. For addns 1125 - 1143? see <i>Councils</i> (1981) I(ii) 735, 771, 795	Brooke (1931) 235-7; MB
Oh:	*Queen's C	s. xii	4 fos covering IP 4. 66 end ('seu ad testimonium') - 4. 68 rubric, 4.72 rubr. - 4.77 med. ('ante inscriptionem), 4.105 end ('respondeat. Si adesse') - 4.106 ('defuerit subtrahens', 4. 117 med. ('absens') - 4.128 ('postulaverunt').	Ker, <i>Pastedowns</i> 166; BB
Pa:	Paris BN lat. 2472	s.xii (ex Colbert 1589); known to Baluze.	to 8.134; fos. 2-103v, text divided into the conventional 8 parts, further subdivided into 16 books; has C. Clermont at end of Bk VII, and adds (further divided into books) beginning with IP 3.52 (var.) 'Agapitus natione Romanus'; includes C. Rheims 1148 at end; has rubrics in text.	Fournier (1897) 294n, 296n; Fransen (1965) 516-7; Ramb. Buhot (1967) 535n; <i>Cat. gen.</i> (new ed.); CR
Pb:	2703	s. xii (ex Colbert)	fos. 17-104v Pan. prol., table, 1-3. 10 only; leaves spaces for rubrics after first few.	Ramb. Buhot (1967) 535n, <i>Cat. gen.</i> (new ed.)
Pc:	3348	s. xii ²	fos. 9-108v Pan to 8.134, quire containing 6.68-7.6 missing. Adds in text listed in Cat.	Fournier (1897) 294-5; <i>Cat. gen.</i> (new ed.)
Pd:	3864	s. xiii (Petersmann) ? s.xii ¹	to 8.136; has only inscriptions	Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535n; Petersmann (1974) 405. GA.
Pf:	*3865	s. xii ² (ex Tellerianus); St Amand. long lines	to 8.134, has rubrics only for early canons; has Cambrai synod of 1181-91 at end	Fournier (1897) 294-5; Gassò (1956) p. xlv; Ramb. Buhot (1967) 535n; <i>BMCL</i> ii (1972) 7n, 10-15; Fransen, (1965) 517, Petersmann (1974) 405; Landau (1982) 41 n 17
Pg:	3866		rubrics in capitulationes; incomplete	Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535n;.
Ph:	*3867	s. xii ² ex Teller. long lines. PS s.xii ^{2/4} ? Chartres	Begins (imperfect) in 1. 3, and extends to 8. 134 ; only inscriptions in text; prologue and capitulatio at end (BB); short appendix of extracts from Bede and Augustine, and tract on marriage, followed by <i>arbor</i> . Some water damage. Has some brief rubrics in text drawn from summaries at head of book as Qe, Tb, Vm. Copied from an exemplar which lacked 1.18-72.	Fournier (1897) 294-5; Fransen, (1965) 517; Ramb. Buhot (1967) 535n; MB
Pj:	3868		to 8.136; has only inscriptions, with addns	Fournier (1897) 294; Ramb. Buhot

Pk:	*3869	s. xii ² ex Teller. 2 coll. PS s.xii ^{1/3} ? Chartres	to 8. 136; has only inscriptions in text but has summaries for i-iii at end (cf 10742) and addns. Text has links with Be.	(1967) 535n Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535n; MB
Pm:	3869A ^r	s. xiii	to 8.136; has only inscriptions	Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535n; MB
Pn:	3870	s. xiii/s xii med.	to 8. 136; has only inscriptions; includes Lateran II at fo. 115v	Fournier (1897) 294-5; Fransen, (1965) 517; Ramb. Buhot (1967) 535n
Po:	*3871	s.xii. in double columns	to 8.134, with 8.135-6 after long appendix; only inscriptions; has appx on fos. 171v-9v also found in 3872. A leaf or two is missing after fo. 56, covering 2.165 – 2. 181 (med.)	Fournier (1897) 294-5; Fransen, (1965) 517; Ramb. Buhot (1967) 535n; Somerville (1972) 18, Blumenthal (1978) 111
Pp:	3872	s. xii ² (ex Colbert) long lines; ? Italian (BB)	to 8.134; has summaries; appx of 136 cc as 3871 fos. 138-43	Fournier (1897) 294-5; Fransen , (1965) 517; Ramb. Buhot (1967) 535n, Somerville (1972) 18.
Pq:	*3873	s. xiii?. Odd script, long lines	to 8.136, with many addns in text; with summaries. Many rubrics and inscriptions missing	Fournier (1897) 294-5; Fransen, (1969) 113; Fransen (1965) ; Ramb. Buhot (1967) 535n.
Pr:	4284	(ex Colbert) s. xiii Petersmann. PS ? Chartres	to 8.136 with summaries; appx as Vat. reg. lat. 972, including letters of Ivo.	Fournier (1897) 294-5; Fransen, (1965) 517, Ramb. Buhot (1967) 535; Somerville/Kuttner (1970) 178n; Petersmann (1974) 405 Blumenthal, (1978) 70, and (1980) 18
Ps:	4285	s.xii ex ?N. France	to 8.136, with summaries	Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535, BB
	4286 7710	s. xiii	Heavily abbreviated Preface and capitulation only, fos. 28-32v	Cat. BB (1993), 174n
Pt:	*10742	From S. Giustina, Padua; cf G. Cantoni Alzati in <i>Medioevo e Umanesimo</i> 48 (1982), 89	to 8.136; has complete numbered capitulation before prologue, where the list for 1-3 coincides with that at end of 3869; has some adds at end (incl. C. Beauvais 1114). cf too Qa for added material in mid-text	The copy cited as Padua , S. Justina YY 86 in <i>Ballerini (PL 56.86)</i> ; Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535; Blumenthal (1980) 29
Pu:	13660		to 8.136; has adds at end	Fournier (1897) 294-5; Ramb.

Pw:	*14994	St Victor ex FF 5 PS 1140-50 Chartres	to 8. 136; marginal rubrics only to 1.18; then mostly only inscriptions.	Buhot (1967) 535 Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535; <i>Papsturkunden in Frankreich</i> ns viii. 130.
Px:	14995	s. xii St Victor	to 8. 136	Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535; <i>Papst. Frank.</i> ns viii. 130
Py:	17526	s. xii (ex Notre Dame F 2)	fos. 60-149v, to 8.134 GA; has addns, incl. C. Rome 1078 cc. 1-11; for some cf BN lat. 3839A	Ball. <i>Disq.</i> iv. § 16; Ramb. Buhot (1968) 273-4
Pz:	18222	s xii med. N. France?	to 8. 136; leaves spaces for inscriptions	Fournier (1897) 294-5; Ramb. Buhot (1967) 535; BB
Qa:	*Bibl. Ars 713A	s.xii/xiii. St Victor, but not necessarily from outset.	to 8.136 (116v); extensive addns in text, esp. after 2. 1 and 2. 145, and one at end. Some additions shared with Pt and Eg. Inscriptions often abbreviated. Few marginal rubrics.	Brett (1996) and Somerville (1996); MB
Qb:	Bibl. Mazar. 1286 (1012)	s. xii/xiii, long lines. Val-Notre-Dame	174 fos. to 8.134; sl. damage at beg. (in Prol.) and end.	Cat.
Qc:	Parma Bibl. Palat. V. 22			
Qd:	Philadephia, U. Penn. lat. 58 (723)	s. xii 4/4, France. long lines. s. xii ½ MG. Formerly Phillipps 7408	258 fos, of which fos 251-4 largely duplicate the preceding fos. 255-8. To 8.136 with one addn. (fo. 258).	De Ricci suppl., BB (1991) 174; <i>Sotheby's sale catalogue</i> July 17 1950 no. 26; detailed codic. description by Jessica Boon via GA
Pisa, Cater. Sem. 53			fragm. of iii	Somerville and Kuttner (1996), 95n
Qe:	*Poitiers Médiathèque François Mitterrand 834	s. xii. Long lines; France. ex- archives of Chateau de Cursay (pres. to BM in 1942). Almost all in a single small and very neat hand	fos 100-183v to 8.134. Supplement to fo. 191 has part of Prologue, extracts from letters and sermons of Ivo. Main text sometimes related to Tb, like which it has summaries repeated at the head of each book. Rubrics, apparently in second hand, to end of Bk 3, later only very rarely. Some additions in mgs. A quire missing before the contents list, and three leaves missing, one covering 1.121 end to 1.134 med, the second 2.72-85 med, the third in the Prologue. Text closely related to that of Ph, less so to Tb.	<i>Yves de Chartres, Correspondance</i> ed. J. Leclercq (1949), xxxii. A detailed account by Dom Minard is held with the ms. MB
Ra:	*Rome, Bibl. Casanatense 335	s. xii/xiii In double columns	Begins with prologue. Originally, in first hand, to 8.134 (fo 64v). Several corrections and additions in the text	GA, MB

		and further additions (from 65r) beginning with 8.135-6 in lighter ink, followed by Lat. II, <i>JL</i> 6443 (pt) etc. cf Ve	
Rb: *Rome BN 2086 (Sess. 64)	s. xii ² ; formerly S. Croce. Double columns with elegant line drawings in major initials.	fos. 1-46; has Preface, capitulatio, 1-2.125 med. only (end of quire). Many rubrics in main text, more and fuller ones in mg, app. by second hand. These are largely unrecorded in the apparatus. The text rubrics and inscr. end with 2. 59; mg. rubrics in one annotating hand continue to 2.90; a second continues to 2.104. In general the quality of the script declines as the book goes on. Text shows some convergence with Oa, but is full of error, little of it recorded in the apparatus	M. Palma, 'Sessoriana', <i>Sussidi eruditi</i> 32 (1980) 17. MB
[Rome, Acad. Naz. dei Lincei, Cors. 1365]			A mistaken reference to ms 41 E 1 (Corsini 1808), an abbreviated ID, qv. Not IP but extensive extracts from ID. GA; see Ivo <i>Decretum</i> files GA MB
[Bibl. Vall. B 77]			
[Bibl. Vall. C 20] Rf: Rouen BM 705 (A 330)	s. xvi s. xii/xiii long lines. St Evroul - St Ouen	post-med. notes from Panormia ends at 8.134; has some additions	
Sa: St Omer BM 360	s. xv long lines; St Bertin		Cat.
Sb: 364	s. xii ² St Bertin	orig. text ends at 8. 136 ? (cf Fournier 295n); substantial adds.	Cat.; Fournier (1897) 293n, 297n; Fransen, (1970) 446; Somerville (1972) 68-9, Blumenthal (1980) 18.
Sc: 381	s. xiii St Bertin	has rubrics; ends at 8.136 ?(cf Fournier 295n)	Cat.; Fournier (1897) 295n
Sd: *S. Paul in Lav. 22/1	s. xii ¹ ex St Blasien	to 8.136; arbor at fo. 59v. Rubrics for Bk 1 frequent, occasional in 2-3. ? related to Wb	BB (1991) 174, (1992) <i>San Diego</i> 15n
Se: *St Petersburg , Hermitage lat 25	s.xi ex Weissenau (Lehmann)	fos. 1-56; 51 lines to page, very compressed. Additions at end include much of Lateran II (not as Brant), and further additions	BB (1991) 174, Voronova/Vialova (1983) no. 226, Lehmann, <i>Zentralblatt f. Bibl.</i> xlix (1932) 1-11, AW. MB
Sf: St Petersburg, Publichnaia bibliotheka im M.E. Saltykova-Shchedrina, lat O.v. II 4	France s. xii ¹ . In library of Capuchin friars of Albi by s. xvii. ex Sukhtelen	prologue fos. 1-7v, Pan. fos. 53-187 to 8. 136, with some adds; summaries at head of each book. <i>BD Corrector</i> (187v-227v), <i>Liber iuris Tubingensis</i> (228-247v) follow.	Voronova/Vialova (1983) no. 248; BB, AW, RES . Much information from D. Dumville (pers. comment). <i>Ex insula lex</i> ed. Matti

				Kilpiö and Leena Kahlas-Tarkka (Helsinki 2001) 74-5, there said to be Italian s. xii ² , but MG prefers S. France s. xii ¹
Sg: *Salzburg S. Pet. a VIII. 15	s. xii med.	to 8.134; with some additions at end, including to 8. 136 and much of Lateran II, re-arranged against the vulgate, and C. Reims 1148.		BB (1991) 174, (1992) <i>San Diego</i> 12
Sh: Sigüenza Bibl. del Cabildo 5 (207)		has extensive appx similar to Burgo de Osma 8 (qv)		Fransen (1965) 516; Linehan (1980) 31-2; Fransen (1988) 31-4
Sj: 75		has appx parallel to that in Sh		Fransen (1965) 516, (1988) 31-4.
Sk: Strassbourg BN et U. 108	s. xi/xii (sic)	166 fos. extensive addns listed		Munier (1970), 153-64
Sl: Stuttgart, Württ. Landesbibl. Jur. Q 146	s. xii ² . S-W Germany	Begins with Prologue. fos 1-99v to 8.136, followed by Brant's cc [137] -[143], with <i>arbor</i> on fo. 100. Inscriptions in an early hand, and numerous marginal rubrics in a second to 3.133, and again from 3.164-3.209. A notably inaccurate copy.		CR. Dobschütz, <i>Decretum</i> , 150; A. Butz (ed.), <i>Die romanischen Handschriften der Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart</i> (Katalog der illuminierten Handschriften der Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart 2, Teil 2: (Verschiedene Provenienzen), Stuttgart 1987, no. 89
Ta: Tarragona, Bibl. prov. 92		III Lateran added.		Fransen (1965) 517
Tb: *Trier Stadtb. 909	s. xiii Eberhardstlause . long lines	fos. 1-70 to 8.134; extensive additions. The main text is close to Ph, Qe above.		Cat.
Tc: *910	s. xii med. 2 coll. S Mathias	fos. 1-126; 2 coll. to 8.134; addns in Bk 2 in another hand; cf Vt. Two adds at end in later hand.		Cat.
Td: Troyes BM 480	s. xii Clairvaux 2 coll.	fos. 1-133, to 8.136, has addns at end related to those in BN lat. 3871 etc		Clairvaux ms. R 85 in inv. of 1472. Cat. Somerville, <i>Papacy, Councils</i> (1990), Add. 3; Parkes (1991) 53n
Te: 1293	s. xii long lines. Clairvaux	fos 1-208, has summaries. First leaf missing; ends incomplete in mid. 8.115: 'obligat. Quando ...' One leaf said to be missing		Clairvaux ms R 84 in inv. of 1472. Cat.
Tf: 1328	s. xii Clairvaux composite ms			Cat.
Tg: 1519	s. xii Clairvaux	fos. 1-153 to 8.136; has addns at end		Clairvaux ms R 83 in inv. of 1472. Cat. Parkes (1991) 53n

Th: Turin, BN 756 (E v 16)	s. xiii			Mazzatinti
Ua: Utrecht, UL 621	s. xiii/xiv Charterhouse of Utrecht	194 fos		Cat.
Va: *Vatican lat. 1358	s. xii? Germany, Mainz. 2 coll.	fos 5v-103 to 8.136 w. adds at end		Fournier (1897) 294n, 316n. Ball. Disq. in <i>PL</i> 161.46 (typo makes this 1538); Jasper (1986) 92; <i>Studi e testi</i> 322 (1986) 125
Vb: *1359	s. xii later Avignon	fos. 1-132v to 8.124 (? = 8. 83A) - many variants. Lat. II added at end in second hand.		Fournier (1897) 294; Fransen (1969) 113n for adds., Somerville (1970) n. 40, <i>BMCL</i> 5 (1975) 129; Blumenthal (1980) 20; Märkl (1987) 35n; <i>Studi e testi</i> 322 (1986) 127
Vc: *1360	s. xii	fos 1-87v, to 8.136. Arbor at fo. 77v. Many variants and corrections. Adds listed in Cat.		Fournier (1897) 294, 316; cat. Märkl (1987) 35n; <i>Studi e testi</i> 322 (1986) 129
Vd: 1362	s. xii, long lines Crescenzago, S. Maria	fos 2v-128; to 8.136; summaries in first 3? books added in mg. much emended. Ends at 'resipuerint'		Fournier (1897) 294; Märkl (1987) 35n; <i>Studi e testi</i> 322 (1986) 133.
Ve: 5002		To 8.134. Adds include Paschal II: Decimas a populo – debeant (<i>JL</i> 6443a, cf Ra), <i>JL</i> 6605 (Novum genus – inferatis)		Märkl (1987) 35n; Blumenthal (1980) 20, 25 for further lit. RES
Vf: 7152	s. xvii			
Vg: Barb. lat 502		ends at 6.10		
Vh: Barb. lat 534		to 8.136		Märkl (1987) 35n
Vj: Ottob. lat 164		to 8.136, has addns		Märkl (1987) 35n
Vk: Reg. lat. 340	s. xii ² French ex Pithou	fos 1-156 ends 8.[137]; has addns, and rubrics heavily revised.		Cat. Fransen <i>San Diego</i> 25
Vm: *972	s. xii med. xii ^{2/4} MG. French ex Pithou. Double column.	fos. 1-102 to 8.136, followed by appx to fo. 118v of c. 120cc, also in BN lat. 4284. Has capitulationes at head of each book as Tb and rubrics in text to end of Bk III		Somerville and Kuttner (1970), 178n; Märkl (1987) 35n
Vn: 992	s. xii ¹ , N. Germany or Poland?	to 8.136.		Märkl (1987) 35n.
Vo: *Arc. S Pietro G 19	Italian, s. xii ² , in long lines	to 8.134. Has long suppl including Clermont cc. as in Troyes 480 etc. There are rubrics to all the canons of Bks 1-4, and a capitulatio of the rubrics, partially numbered, for Bks 1-3. Text related to that in Pf		Somerville (1972) 18; BB (1991) 174.
Vp: *G 19bis	s. xii/xiii Italy	to 8.136 with extensive addns in mid-text, largely from Gratian, and short suppl.		BB (1991) 174.
Vq: *Vendome BM 160	s. xi/xii. In long lines and	88 fos, to 8.136 -where it ends 'etc' in mid-canon near foot of leaf. Has		Cat.; <i>Cahiers de civ. med.</i> xli (1998)

Vs: Venice Bibl. S. Marco lat. iv. 51	several hands. Holy Trinity, Vendôme s. xiii (?); Gaudenzi (1916) 395 n. 1 proposed that the ms was written in France, but passed to Ravenna later. Immediate provenance Franciscans of SS Giovanni e Paolo	many omissions, particularly in Bk 8. Conceivably known to Geoffrey of Vendôme. 130 fos. Number of adds at end in later hand	124 and n. Valentinelli, Cat.; A. Gaudenzi in <i>Bull. Ist. storico Italiano</i> 36-7 (1916) 395ff; Landau in <i>ZRG Kan. Abt.</i> 67 (1981) 84 n.
Vt: Vich, Archivo capitular 145	s. xiii; 2 coll.	to 8.136, has 8 addns. fo. 115r blank; fo. 115v has Urban II etc in other hand. Lacks 8.3, 24, 35 end, has 8.3A; marginal rubrics to bk 1 only. cf Tc	BB, GA
Wa: *Vienna ONB 986	s. xii or xiii. 2 coll.	to 8.136, no addns at end. Some rubrics. (those unbracketed in draft) in text to bk. 1 and one to 2. 68 - then none. Text closest to Mg	BB
Wb: *2192	s. xii/xiii; long lines	to 8.136 (8.135-6 an addition) and seven more addns ² . Has diagram of excommunication at fo. 74v, and arbor at 76v. Cf Sd above.	Cat. Fournier (1897) 295n; Märtil (1987) 36; BB
Wc: *2200	s. xii, long lines	ends 8.136. Has extended mg. rubrics to end of Bk. 3	Cat. Fournier (1897) 295. BB
Wd: *2212	s. xii, long lines	to 8.136, with no adds. at end. Rubrication often omitted – and barely legible in mf when present. Longer rubrics added in mg by later hand. Text originally with some contact with Mg, with some shared glosses, though not originally with Mg's additions in mid-text; many idiosyncracies too. Later 'corrected' against a similar exemplar	BB
We: *5130 Za: Zwettl Stift 231	s. xiv/xv s. xii ² , 2 coll.	to 8.136, with no adds at end 118v-211. To 8. 136 with 4 adds - first three as Lb, and one more ³ . Capitulatio to bk 1 after 1. 8. Rubrics in text occasional in first three bks. Text close to Lb	BB Cat GA
? Untraced		Prologus; Panormia; catalogus paparum c. 1150. Switzerland. Sold by Witten, 1983. Lot no 3.	
? Untraced		Panormia c. 1180. France. Sold by Maggs, 1960. Lot no. 10. Catalog: Anc. 7.	
? Untraced	s. xii ^{med-2}	<i>Scriptorium</i> 36 (1982), 264-8 notes	

² include five without insc., Aug. De civitate Dei, Eugenius III to abp Eberhard of Salzburg JW 9149, 12 Oct. 1147 (from here)

³ Last perhaps in second hand

that in 1980 a copy of the Panormia in a French hand, formerly owned by bp Giovanni Visconti (d. 1354) was sold at Sothebys on 24 June 1980 to a Parisian collector. It covered 128 fos, extended to 8.136, and was followed by Ivo's sermons IV, I, II. See too *Sothebys Sale catalogue* no. 70 with a plate of fo. 8, covering the end of the *capitulatio* and 1. 1-2. According to the catalogue it ends incomplete at 'Deus erat'.

Concordance between Panormia, *Decretum*, Arsenal 713B and the Coll. in Four Books.

This is simply a finding list. It's chief purpose is to provide a guide to analysing further manuscripts, and the references are reduced to the barest minimum. For the manuscripts of the *Decretum* I have used a modified version of the scheme used by Landau in his fundamental study¹. It should be read in conjunction with the list of manuscripts, and particularly with the *Conspectus*, which records many more additions than are noted here. Manuscripts listed there have been scrutinised throughout for additions and omissions up to 8. 136. The references to the Collection in Four Books are taken essentially from the description by Gilchrist, supplemented by the analysis of the enlarged form found in London, BL ms. Arundel 173 by Fowler-Magerl.

Pan.	ID	Ars. 713B	4L
1. 1 ²			
1. 2			
1. 3			
1. 4			
1. 5			
1. 6			
1. 7	1. 2		
1. 8	1. 26		
1. 9	1. 27		
1. 10	1. 49		
1. 11	1. 50		
1. 12	1.120		
1. 13	1.123		
1. 14	1.123A ³		
1. 15	1.124		
1. 16	1. 58		
1. 17	1. 59		
1. 18	1. 47		
1. 19			3. 50b
1. 20	1. 60		
1. 21	1. 63		
1. 22	1. 62		
1. 23	1. 67		
1. 24	1. 64		
1. 25	1. 65		
1. 26	1.191		
1. 27	1.294b		
1. 28	1.160a		
1. 29	1.148		

¹ Db = Paris, BN ms lat. 3874; Dc = Cambridge, Corpus Christi Coll. ms 19; Dd = Vatican ms Palat. lat. 587; Dp = Paris BN ms lat. 14315; Dr = London BL Royal ms 11 D vii; Ds = Siguenza, Bibl. cap. ms. 61; Dv = Vat. lat. 1357.

² 1. 1-6 are taken from Gennadius, *De ecclesie dogmatibus*, cc. 1- 5 (PL 58. 579-82) or Ps-Augustine (PL 42. 1213-5).

³ Canon omitted by the ed. and all complete mss. For the value of Ars. 713B here in preserving the original reading see BRETT, 'The sources', 152.

1. 30	1.160b
1. 31a	1.156
1. 31b	1.157
1. 31c	1.158
1. 31d	1.159
1. 32	1.164a
1. 33	1.167
1. 34	1.165
1. 35	1. 76
1. 36	1. 77
1. 37x	1. 61
1. 38a	1. 82
1. 38b	1. 83
1. 39	1.203
1. 40	1. 87
1. 41	1. 90
1. 42	1. 94
1. 43	1. 95
1. 44a	1. 97
1. 44b	1. 99
1. 45	1.100
1. 46	1.102
1. 47	1.103
1. 48	1.104
1. 49	1.106
1. 50	1.108
1. 51	1.109
1. 52a	1.110
1. 52b-3	1.115
1. 54	1.116
1. 55	1.194a
1. 56	1.187
1. 57	1.194
1. 58	1.128
1. 59	1.129
1. 60	1.130
1. 61	1.131
1. 62	1.161a
1. 63	1.169
1. 64	1.153a
1. 65	1.149A ⁴
1. 65x	1.237
1. 66	1.140
1. 67	1.141
1. 68	1.142
1. 69	1.143
1. 70	1.144
1. 71	1.275
1. 72	1.276
1. 73	1.277
1. 74	1.278
1. 75	1.279
1. 76	1.78

⁴ Canon omitted by the ed. and mss DcDr

1. 77	1.218
1. 78	1.219
1. 79	1.220
1. 80	1.132
1. 81	1.133
1. 82	1.134
1. 83	1.152
1. 84	1.172
1. 85	1.175
1. 86	1.164b
1. 87	1.162b
1. 88	1.153b
1. 89	1.149
1. 90	1.161b
1. 91	1.236
1. 92	1.146
1. 93	1.147
1. 94	1.238
1. 95	1.171
1. 96	1.268
1. 97	1.294a
1. 98	1.287
1. 99	1.288
1.100	1.266
1.101	1.270
1.102	1. 54
1.103	1.112
1.104	1.309
1.105	1.310
1.106	
1.107	1.211a
1.108	1.211b
1.109	1.177
1.110	2. 9 pt
1.111	1.184
1.112	1.185
1.113	1.296
1.114	1.255
1.115	1.297
1.116	1.263
1.117	1.264
1.118	1.300
[1.118A] ⁶	
1.119	1.254
1.120	1.261
1.121	1.244
1.122	1.245
1.123	2. 1
1.124	2. 7
1.125	2. 9
1.126	2. 10
1.127	2. 7

122r⁵

3. 44b

⁵ Very probably another canon which dropped out of the ID tradition very early - Brett, 'The sources', 152.

⁶ Inserted in Qa

1.128	2. 9
1.129	2. 4
1.130	2. 8
1.131	2. 8
1.132	2. 9
1.133	2. 8
1.134	2. 9
1.135	2. 8
1.136	2. 4
1.137	2. 9
1.138	2. 5
1.139	2. 9
1.140	
1.141	2. 7
1.142	2. 8
1.143	2. 9
1.144	2. 6
1.145	2.112
1.146	2. 11
1.147	2. 20
1.148	2. 21a
1.149	2. 25
1.150	2. 27
1.151	2. 32
1.152	2. 31
1.153	2. 39
1.154	2. 55
1.155	2. 56
1.156	2. 60a
1.157	2. 77
1.158	2.127
1.159	2. 52
1.160	2.131
1.161	2.134
1.162	2.143

Book II

2. 1	3. 3
2. 2	3. 6b
2. 3	3. 7
2. 4	3.255b
2. 5	3.206
2. 6	3.8
2. 7	3.203a
2. 8	
2. 9	
2. 10	3. 24a
2. 11	3. 24b
2. 12	3. 23
2. 13	3. 32
2. 14	3. 25
2. 15	3. 17
2. 16	3. 44
2. 17	3. 20

2.127a

2. 18	3. 11
2. 20	3. 13
2. 21	3. 14
2. 22	3. 15
2. 23	3. 43a ⁷
2. 24	3. 43b
2. 19 ⁸	3. 16
2. 25	3.221
2. 26	
2. 27	3.101b
2. 28	3. 57
2. 29	7.150
2. 30	3. 59a
2. 31	3. 59b
[2. 30A]	3. 68
2. 32	3. 30
2. 33	3. 60
2. 34	3.270a
2. 35	3.270b
2. 36	3.273
2. 37	3. 79
2. 38	3. 80
2. 39	3. 76
2. 40	3. 65
2. 41	3. 33
2. 42	3. 47
[2. 42A]	3. 97b
2. 43	3. 48
2. 44	3. 49
2. 45	3. 52
2. 46	3. 88
2. 47	3. 87
2. 48	3. 89
2. 49	3. 90
2. 50	3. 94
2. 51	3. 95
2. 52	3. 96a
2. 53	3. 96b
2. 54	3. 77
2. 55	3. 40
2. 56	3. 41
2. 57	3.197
2. 58	3.196
2. 59	3.198
2. 60	3.199
2. 61	3.202
2. 62	3.200
2. 63	3.194
2. 64	3.106a
2. 65	3.144, cf 147b, 212A ⁹
2. 66	3.146

⁷ Canon omitted by DcDr

⁸ Many copies dislocated here

⁹ 3.212A in Db only

2. 67	3.131	
2. 68	3.212	
[2. 68A], cf 5. 66 below	16.195	
2. 69	3.135	
2. 70	3.127	
2. 71	3.125	
2. 72	3.108	
2.73	3.109	
2. 74	3.115b	
2. 75	3.111	
2. 76	3.117	
2. 77	3.110	
2. 78	3.121	
2. 79	3. 98c	
2. 80	3. 98b	
2. 81	3.104	
2. 82	16. 51	
2. 83	16. 52	
2. 83A ¹⁰	16. 53	
2. 84	3.154	
2. 85	3.167	
2. 86	3.231	
2. 87	3.232	
2. 88	3.241	
2. 89a	3.250	
2. 89b	4. 61-2	
2. 90	4. 63	
2. 91	4. 64	
2. 92	4.143	
2. 93	4.228	
2. 94	4. 82	
2. 95	4. 89	
2. 96	4. 90	
2. 97	4. 91	
2. 98	4. 94	
2. 99	4. 97-8	
[2.100] ¹¹	4.135]	
2.101	4.238	
2.102	4. 99	
2.103	4.132	
2.104		cf 4. 1a
2.105	4.107b	
2.106	4.108	
2.107	4.232b	
2.108		4. 1b
2.109		4. 1c
2.110		4. 1d
2.111	4.125	
2.112	4.119	
2.113	4.125	
2.114	4.124	
2.115	4.129	

¹⁰ Found in virtually all reported copies

¹¹ In the edition, but in no reported copy

2.116 4.128
2.117 4.134-5
2.118 4. 72
2.119 4. 74
2.120 4. 71
2.121 4.216
2.122 4. 79
2.123 4. 65
2.124 4.105
2.125 4.106-7
2.126 4.141
2.127 4.151
2.128 4.151
2.129 4.155
2.130 4.160
2.131 4.162
2.132 4.164
2.133 4. 85
2.134
2.135
2.136 4.167b
2.137 4.167a
2.138 4. 86
2.139 4. 86
2.140 4.187
2.141 4.231
2.142 4.168
2.143 4.169
2.144 4.170
2.145 4.171
2.146 4.172
2.147 4.173
2.148 4.174
2.149 4.176
2.150 4.179
2.151 4.180
2.152 4.181
2.153 4.183
2.154 4.184
2.155 4.223
2.156 4.211-2
2.157 4. 66b
2.158 4. 68
2.159 4. 69
2.160 4.194
2.161 4.200
2.162 4.201
2.163 4.202
2.164 4.203
2.165 4.207-8
2.166 4.213
2.167 4.234
2.168 4.206
2.169 4. 6
2.170 4. 16

136v-7
137

2.171	4. 21B ¹²		
2.172	4. 20		
2.173, cf 2.183	4. 36+		
2.174	4. 25		
2.175	4. 26		
2.176	4. 27		
2.177	4. 28		
2.178	4. 31		
2.179	4. 32		
2.180	4. 35		
2.181	4. 33		
2.182	4. 34		
2.183	4. 36		
2.184	4. 45		
2.185	4. 55		
2.186	4. 56		
2.187			
2.188			
2.189			
2.190	4. 44		
2.191			
2.192			
2.193			
2.194	5.112		
2.195	4. 24		
3. 1			
3. 2			2. 3
3. 3		139v	
3. 4	4.197		
3. 5	5. 72b, cf 5.378B		
3. 6	5.347		2. 27
3. 7	5. 61		2. 23
3. 8	5.122		
3. 9	5.123		
3. 10	5.139b		1.113
3. 11	5.136		
3. 12	5. 69a		1.112a
3. 13	6. 70		
3. 14	5.109		
3. 15	5.138		
3. 16			1.115
3. 17	5. 69b		1.112b
3. 18	5.124		
3. 19	5.338		
3. 20	5.141		
3. 21	6. 21		
3. 22	3.130, cf 6.248		
3. 23	3.129		
3. 24	6. 22		
3. 25	6. 74		
3. 26	6. 24		

¹² Canon omitted in the edition, but in DbDcDpDrDv

3. 27	6. 26		
3. 28	6. 29		
3. 29	6. 30		
3. 30	6. 31		
3. 31	6. 32		
3. 32			2. 76b
3. 33	6. 12		
3. 34	6. 13		
3. 35	6. 14		
3. 36	6. 15		
3. 37	6. 16		
3. 38	6. 17		
3. 39	6. 18		
3. 40	6. 19		
3. 41	6. 20		
3. 42	6. 34		
3. 43	6. 58		2. 63
3. 44	6.118		
3. 45	6. 95b		2. 65
3. 46	6.126		
3. 47	6. 37		2. 75
3. 48	6. 41		
3. 49			2. 69
3. 50			2. 70
3. 51	6.410		
3. 52		132v	
3. 53		132v	
3. 54		132v	
3. 55	6.107		
3. 56	6.374		
3. 57		171r	
3. 58	6. 60		
3. 59	6.134-5		
3. 60	6.136		
3. 61	6.138		
3. 62	6.139		
3. 63			2. 79
3. 64			2. 81
3. 65	6.210		
3. 66	6.212		
3. 67	6.214		
3. 68			1.126b
3. 69 ¹³	5.183		1.127
3. 70	5.125		
3. 71	6.170		
3. 72	6.172		
3. 73	6.173		
3. 74	6.176		
3. 75	6.270		
3. 76	6. 82		
3. 77	2. 97		
3. 78	2. 93		
3. 79	2.100		

¹³ See the text, which is apparently composite

10 Pan.	ID	Ars. 713B	05/25/06 4L
3. 80	6.237		
3. 81		129r	
3. 82	5. 1		
3. 83	5.227		
3. 84		132r	
3. 85		132r	
3. 86		132r	
3. 87		131v	
3. 88		131v	
3. 89		131v	1.124a
3. 90		149v	
3. 91	6.185a	150r	
3. 92		149v	
3. 93		150v	
3. 94 ¹⁴	6. 94	149v	
3. 95		149v	
3. 96		149v	
3. 97	6.376		
3. 98		149v	
3. 99		149v	
3.100			1.124+
3.101		149v	
3.102		149v	
3.103		150v	
3.104		152r	
3.105		149v	
3.106	6. 68 ¹⁵	149v	
3.107		149v	
3.108		149r	
3.109		149r	
3.110		149v	
3.111		149v	
3.112		151r	
3.113		151r	
3.114		151r	
3.115		149v, 151r	
3.116	5. 78		
3.117	5. 85		
3.118	5.118		
3.119	5. 88		
3.120	5. 86a		
3.121	5.86b		
3.122		149v	
3.123	2. 84		
3.124	5. 97		
3.125	5. 79a		
3.126	5. 79b		
3.127			Arundel, fo. 98v
3.128			2.131
3.129			2.132
3.130	6. 59-60		2.133
3.131			2.134

¹⁴ The canon ends as ID 6. 94, but begins as Ars. fo. 149v.

¹⁵ Pan's inscription follows Arsenal rather than ID.

3.132	5.344		
3.132bis	14. 57, cf 5.134		
3.133	6. 78	150v	3.18a
3.134		150r	
3.135		150r	
3.136		150v	
3.137		150v	
3.138		150v	
3.139		150v ¹⁶	
3.140		150v	
3.141		150v	
3.142		150r	
3.143	8.285	150v	
3.144		150v	
3.145	6. 80	150r-v+	
3.146			
3.147	6. 85		[3.18 var.]
3.148			3. 16
3.149			3. 19
3.150	6.149		
3.151	6.150		
3.152	6.400		
3.153	6.114, cf 10. 051		
3.154		138v	
3.155		138v	
3.156	13. 12		
3.157	13. 15		
3.158	13. 9		
3.159	13. 14		
3.160	13. 18		
3.161	6.200		
3.162	6.201		
3.163	6.132	125r ¹⁷	
3.164	6.353	137v ¹⁸	
3.165	6.354	138r ¹⁹	
3.166		138r	
3.167	6.288, cf 5.366, 6.424A, 13. 30		
3.168	6.286		
3.169	11. 5, cf 8. 64		
3.170	13. 73		
3.171			
3.172	6.263		
3.173	6.267		
3.174	7. 1		
3.175	7. 2		
3.176	7. 3		
3.177	7. 4		
3.178	7. 5		
3.179	7. 8		

¹⁶ Canon continues.¹⁷ With an opening sentence, missing in IP.¹⁸ Has more.¹⁹ Has more.

3.180	7. 7	
3.181	7. 11	
3.182	7. 19	
3.183	6.428	
3.184	7. 41	
3.185	7. 26	
3.186	7. 27 ²⁰	
3.187	7. 33	
3.188	7. 43	
3.189	7. 36	
3.190	7. 39	
3.191	7. 37	
3.192	7.124a	
3.193	7.124b	
3.194	7. 38	
3.195	7.129	
3.196	7. 52	
3.197	7. 55	
3.198	7. 54	
3.199	7.145	
3.200	7.146	
3.201	7. 61	
3.202		4.126
3.203	7. 64	
3.204	7. 63	
3.205	7. 65a	
3.206	7. 65b	
3.207	7. 69	
3.208	7. 59	
3.209	7. 76	
3.210	7. 98	
3.211	7.112	
3.212	7. 77	
3.213	7. 78	
3.214	7. 80	
3.215	7. 84	
3.215A ²¹	7. 17	

Book IV

4. 1	5. 49	
4. 2		1. 2
4. 3		1. 22
4. 4	5. 2	1. 21b
4. 5		1. 8
4. 6	5. 8a	
4. 7	5. 8b	
4. 8	5. 10	1. 11
4. 9		1. 10a
4. 10		1. 17
4. 11	5. 19	
4. 12		1. 9

²⁰ Canon now only known from the edition; omitted in DbDcDpDrDv.

²¹ See Conspectus ; C 27 q 1 c 10

4. 13	4.241	2.136 ²²
4. 14	5.153	
4. 15	5.154a	
4. 16	5.154b	
4. 16A ²³	5.150	
4. 17	5.159	
4. 18	5.155	
4. 19	5.161	
4. 20	5.165	
4. 21	5.168	
4. 22	5.167	
4. 23	5. 53	
4. 24		1. 65
4. 25	5. 54a	
4. 26	5. 54b	
4. 27	5.100, 101a	
4. 28	5.101b	
4. 29	5. 56	
4. 30		1. 61
[4. 30A] ²⁴	12. 87	
[4. 30B] ²⁵	12. 88	
4. 31		1. 59
4. 32		1. 62
4. 33		1. 63
4. 34	5.238b	1. 70
4. 35	5.242	1. 71
4. 36	5.243	
4. 37	5.240	
4. 38	5.234	
4. 39	5.253	
4. 40	5.239, cf 5.250	
4. 41		1. 78
4. 42	5.246a	
4. 43	5.246b	
4. 44	5.248a	
4. 45	5.249a	
4. 46	5.249b	
4. 47	5.249c	
4. 48	5.248	
4. 49	5.256	
4. 50	5.249	1. 94
4. 51		1. 95
4. 52		1. 95
4. 53		1. 52
4. 54	5.248, cf 13. 35A	1. 55
4. 55a	5.234	
4. 55b	5.257	
4. 56		3.118
4. 57	5.248	
4. 58	5.238	

²² The inscr. differs widely from IP

²³ In virtually all mss

²⁴ See Conspectus; C 11 q 1 c 23.

²⁵ See Conspectus; C 11 q 1 c 24.

14 Pan.	ID	Ars. 713B	05/25/06 4L
4. 59	5.240		
4. 60	5.237		
4. 61	6.320+		1. 49
4. 62	6.327		1. 53
4. 63			1. 58
4. 64	6.271		4. 85
4. 65			
4. 66			1. 51
4. 67	5.274		1. 54
4. 68	5.286		
4. 69	5.288a		
4. 70	5.288b		
4. 71	6.327		
4. 72	14. 69		
4. 73	14. 70		
4. 74	6.324a		
4. 75	6.324b		
4. 76	6.332		
4. 77	6.337		
4. 78	6.331		
4. 79	6.327		
4. 80	6.337		
4. 81	6.321+		1. 50
4. 82	6.343		
4. 83	6.364		
4. 84 ²⁶	5.239		
4. 85	5.289 ²⁷		1. 48
4. 86			3. 46, 132
4. 87a	6.319		
4. 87b-8	5.288		
4. 89			1. 60
4. 90-1	5.264, 6.334		1. 69b
4. 92	6.333		1. 57
4. 93	5.289+		
4. 94	6.343		
4. 95	5.247		
4. 96			
4. 97	6.276		
4. 98	6.335a		
4. 99	6.335b		
4.100	6.336		1. 56
4.101	5.287		
4.102	5.296+		1.110
4.103-4	6.317		1.109
4.105	5.271, cf 6.338		
4.106	5.270		
4.107			1.104
4.108			1. 98
4.109			1. 99
4.110			cf 4.134
4.111			3.124
4.112			BL Arundel 173, fo.

²⁶ The manuscripts here are frequently dislocated, and 4. 83 often drops out.

²⁷ Lacks end

4.113	5.244+	113 ²⁸ Arundel 173, fos. 112v-3
4.114	cf 5.247	1.106
4.115	cf 6.317	1. 47
4.116	cf 5.240	BL Arundel 173, fo. 112r-v
4.117	6.431	
4.118	5.241	
4.119	6.316c	
4.119A ²⁹	6.317	
4.120	5.261a	
4.121	5.261b	1. 6b
4.122	5.261c	1. 6c
4.123	6.323 ³⁰	1. 6d
4.124	5.257	
4.125	5.257	
4.126	5.257	
4.127	5.281	
4.128	5.282	
4.129	5.283	
4.130	5.284	
4.131	5.285	
4.132	6.365+	4. 88
4.133	6.363	4. 83
4.134	5.244	
4.135	5.245, cf 5.265A	1. 84
4.136	6.316, cf 5. 2A	

Book V

5. 1	6.226
5. 2	6.229
5. 3	6.419
5. 4	5.313
5. 5	5.309
5. 6	5.311
[5. 6A] ³¹	5.323
5. 7-8	10. 15
5. 9	6.231
5. 10	6.227
5. 11	6.233
5. 12	2. 82
5. 13	2. 83
5. 14	16.247a
5. 15	16.247b, 249
5. 16	16.316
5. 17	16.203
[5. 17A] ³²	2.128

²⁸ A copy of an enlarged version of the Collection

²⁹ See Conspectus and 4.104 above.

³⁰ Lacks end

³¹ See Conspectus (BD 1. 209, cf D 83 c 2)

5. 18	16.179
5. 19	16.136
5. 20	16.156
5. 21	16.204
5. 22	16.210
5. 23	16.312
5. 24	16.337
5. 25	16.152
5. 26	16.153
5. 27	16.224, cf 16. 57
5. 28	16.131, 154
5. 29-30	16.208
5. 31	16.209
5. 32	16.180
5. 33-7	16.181
5. 38	16.346, cf 8. 51
5. 39	16.357
5. 40	16.356
5. 41	16.250
5. 42	16.226, cf 315
5. 43	16.258
5. 44	16.343
5. 45	16.332
5. 46	16.319, 333, 133, 147
5. 47	16. 75
5. 48	16. 94
5. 49	16.100
5. 50	16.101
5. 51	16. 95
5. 52	16. 96
5. 53	16. 97
5. 54	16.105
5. 55	16.119
5. 56	16.121
5. 57	16.122
5. 58	16.123
5. 59	16.184
5. 60	16.185, 188, 192
5. 61-5	16.193
5. 66	16.195-8
5. 67-8	16.199a
5. 69	16.199b
5. 70	16.278, 299-301
5. 71	16.308
5. 72	16.350
5. 73	16.351
5. 74	16.352
5. 74bis	16.353
5. 75	16.354
5. 76	13. 35
5. 77	14. 1-2
5. 78-81	14. 3
5. 82	14. 4-5a

³² See Conspectus (BD 3. 75, D 28 c 15). The inscriptions vary.

5. 83	14. 5b	
5. 84	14. 6	
5. 85-6	14. 7	
5. 87	14. 47	
5. 88	14. 48	
5. 89	14. 49	
5. 90	14. 83	
[5. 90A] ³³	14. 82	
5. 91	14. 75	
5. 92	14. 78	
5. 93	14. 80	
5. 94	14.102	
5. 95	14. 24	
5. 96	14. 31	
5. 97	14. 26	
5. 98	14. 28a	
5. 99	14. 28b	
5.100	14. 25	
5.101	14. 27	
5.102	14. 39	
5.103	14. 40	
5.104	14. 35	
5.105	14. 36	
5.106	14. 46	
5.107	14. 45	
5.108-9	5.378	
5.110		137v
5.111		137v
5.112	14.122	
5.113	14. 87	
5.114 ³⁴		
5.115	14. 62a	
5.116	14. 62b	
5.117	14. 63	
5.118	14. 60	
5.119	14. 61	
5.120	14.114b	
5.121	14.114a	
5.122	14.124	
5.123	14. 68	
5.124	14. 21	
5.125	14. 43	
5.126	14. 44	
5.127	14. 15	
5.128	14. 16	
5.129	14. 17	
5.130	14. 18	
5.131	14. 19	
5.132	14. 20	
5.133	14. 57	
5.134	14. 58	
5.135	14. 59	

³³ See Conspectus; C 6 q 3 c 4.

³⁴ JW 4044

5.136

14.111

Book VI

6. 1	8. 1
6. 2	8.142
6. 3	8. 47
6. 4	8. 72
6. 5	8.141
6. 6	8.144
6. 7	8. 44
6. 8	8. 7-8
6. 9	8. 6
6. 10	8. 33
6. 11	8. 20
6. 12	8. 21
6. 13	8. 22
6. 14	8. 2
6. 15	8. 3
6. 16	8. 14b
6. 17	8.101
6. 18	8.169
6. 19	8.176
6. 20	8.143
6. 21	8. 84
6. 22 (cf 6. 61)	8.269
6. 23	8.139
6. 24	8. 75
6. 25	8. 76
6. 26	8.234, 235
6. 27 (cf 6. 44)	8. 65
6. 28 (cf 6.105)	8.254
6. 29	8. 77
6. 30	8. 15
6. 31	8. 4-5
6. 32	8. 6
6. 33	8. 40
6. 34	8. 41
6. 35	8.139
6. 36	8.140
6. 37	8.156a
6. 38	8.156b
6. 39	8.157
6. 40	8.167
6. 41 (cf 6.111)	8.164
6. 42	8.165
6. 43	8.153, 154
6. 44 (cf 6. 27)	8. 65 mod
6. 45	8. 10
6. 46	8. 60
6. 47	8. 61
6. 48	8. 62
6. 49	8. 64
6. 50	8. 66

[6. 50A] ³⁵	8. 65
6. 51	8. 31
6. 52	8. 36
6. 53	8. 26
6. 54	8.149-50 mod.
6. 55	8.174
6. 56	8.177
6. 57	8. 38
6. 58	8. 37
6. 59	8.268
6. 60	8.269a
6. 61 (<i>cf</i> 6. 22)	8.269b
6. 62	8.270
6. 63	8.290
6. 64	8.291
6. 65-6	8.294
6. 67	8. 48
6. 68	8.297
6. 69	8.271
6. 70	8.272
6. 71	8.273
6. 72	16.129 ³⁶
6. 73	8.274, <i>cf</i> 16.157
6. 74	8. 12-13
6. 75	8. 14
6. 76	8.127
6. 77	8.128
6. 78	8.129
6. 79	8.130, 133
6. 80	8.136
6. 81	8.137
6. 82	8.184
6. 83	8.188
6. 84	8.186
6. 85	8.220
6. 86	8.190
6. 87	8.244a
6. 88	8.192 (<i>cf</i> 8.244b ³⁷)
6. 89	8.245
6. 90	8.246
6. 91	8.189
6. 92	8.168
6. 93	8.166
6. 94	8.147
6. 95	8.303a
6. 96 ³⁸	8.303b
6. 97	8.195-6
6. 98	8.197
6. 99	8.212
6.100	

³⁵ See text; fragment of 6. 27 above.

³⁶ As 16.129 in DcDrDs only; omitted by DbDpDv; after 8.273 in the Arsenal 713 version.

³⁷ 8.244b lacks the end of the canon.

³⁸ See Conspectus; many copies lack this cap.

6.101	
6.102	8.213
6.103	8.232
6.104	8.238
6.105	8.254
6.106	8.328 ³⁹
6.107	8. 17
6.108	8. 23
6.109	8. 24
6.110	8. 56
6.111 (cf 6. 41 above)	8.164
6.112	8. 78
6.113	8. 79
6.114	8. 80
6.115	8.178
6.116	8.182
6.117	8.194
6.118	8.179
6.119	8.180
6.120	8.181
6.121	9. 77
6.122	
6.123	1.135, cf 9. 34
6.124	1.136
6.125	1.302 cf 9. 80
6.126	1.304
6.127	1.305
6.128	1.307
6.129	1.139

Book VII

7. 1	8.329	
7. 2	8.208	
7. 3	8.240	
7. 4	8.237	
7. 5	8.235c	
7. 6	8. 9, cf 8.235b	
7. 7	8. 43	
7. 8	8.233	
7. 9	8.202	
7. 10	8.211a	
7. 11	8.211b	
7. 12	8.201	
7. 13	8.210	
7. 14	8.124, 333	
7. 15	8.125	
7. 16	8.126	
7. 17	8.242	
7. 18		169r ⁴⁰
7. 19	8.104	

³⁹ In ed. and DbDpDv; om. DcDr

⁴⁰ Very probably this canon also once stood in ID; Brett, 'The sources', 152.

7. 20	8.105
7. 21	8. 99
7. 22	8.102
7. 23	8.107
7. 24	8.116
7. 25	8.117
7. 26	8. 89
7. 27	8.106
7. 28	8.247
7. 29	8.248-9a
7. 30	8.249b-50a
7. 31	8.250b
7. 32	8.251
7. 33	8.253
7. 34	8.243b
7. 35	8.242a
7. 36-7	8.242b
7. 38	8.243
7. 39	8.215
7. 40	8.216
7. 41	8.217
7. 42	8.218
7. 43	8. 94
7. 44	8. 95
7. 45	8. 96
7. 46	8. 97
7. 47-8	8. 98
7. 49	8. 85
7. 50	8. 91
7. 51	8. 92
7. 52	8. 39
7. 53	9. 1
7. 54	9. 5
7. 55-6	9. 6
7. 57	9. 19
7. 58	9. 20
7. 59	9. 21
7. 60	9. 27a
7. 61	9. 27b
7. 62	9. 28
7. 63	9. 35, 1.137
7. 64	9. 36
7. 65	9. 81
7. 66	9. 82
7. 67	9. 96
7. 68	9. 38
7. 69	9. 44
7. 70	9. 54
7. 71	9. 55
7. 72-3	9. 56
7. 74	9. 7
7. 75	9. 45
7. 76	9. 46

7. 77	9. 46A ⁴¹
7. 78	9. 47
7. 79	9. 48
7. 80	9. 49
7. 81	9. 50
7. 82	9. 51
7. 83	9. 32
7. 84	9. 52
7. 85	9. 57
7. 86	9. 33
7. 87	9. 61
7. 88	9. 62
7. 89	9. 63
7. 90	9. 64

Book VIII

8. 4	10. 1 ⁴² , 13.113	
8. 1	10. 1	
8. 2	10. 4	
8. 3 ⁴³		138v
[8. 3A] ⁴⁴	10.108+	
8. 5	10. 11	
8. 6	10. 8	
8. 7	10. 9	
8. 8	10. 10	
8. 9	10. 43	
8. 10	10. 47	
8. 11	10. 54	
8. 12	10. 56	
8. 13	10. 57	
8. 14	10. 58	
8. 15	10. 61	
8. 16	10. 62	
8. 17	10. 63	
8. 18	10. 65	
8. 19	10. 67	
8. 20	10. 70	
8. 21	10. 72	
8. 22	10. 76	
8. 23	10. 78b	
8. 24 ⁴⁵		
8. 25	10. 79	
8. 26	10. 80	
8. 27	10. 83	
8. 28	10. 84	
8. 29	13.114	
8. 30	10. 87	

⁴¹ Omitted in the edition.

⁴² As rubric

⁴³ See text.

⁴⁴ See text. Begins as ID 10.108; C 23 q 5 c 19.

⁴⁵ See text.

8. 31	10. 89
8. 32	10. 91, cf 9.103A
8. 33	10. 96
8. 34	10. 97
8. 35	10. 98
8. 36	10. 95
8. 37	10. 93
8. 38	10.101a
8. 39	10.103
8. 40	10.106
8. 41	10.104
8. 42	10.107
8. 43	10.109
8. 44	10.110a
8. 45	10.110b
8. 46	10.110c
8. 47	10.110d
8. 48	10.111
8. 49	10.112
8. 50	10.113
8. 51	10.114
8. 52	10.115a
8. 53 ⁴⁶	10.115b
8. 54	10.116
8. 55	10.117
8. 56	10.118
8. 57	10.119
8. 58	10.120
8. 59	10.121
8. 60	10.125
8. 61	11. 1
8. 62	11. 2
8. 63	11. 3
8. 64	11. 5, cf 3.129
8. 65	11. 67
8. 66	11. 68
8. 67	11. 69
8. 68	11. 70
8. 69	11. 4
8. 70	11. 8
8. 71	11. 24
8. 72	11. 35
8. 73	11. 21
8. 74	11. 29
8. 75	11. 30
8. 76	11. 54
8. 77	
8. 78	
8. 79	11. 20
8. 80	11. 19
8. 81	11. 18
8. 82	11. 28
8. 82A ⁴⁷	12. 1

137r

137r

⁴⁶ For 8.53a, in LdMgOcPfVoWa only, see text

8. 83	12. 2
8. 84	12. 3
8. 85	12. 4
8. 86	12. 5
8. 87	12. 6
8. 88	12. 7
8. 89	12. 8
8. 90	12. 9
8. 91	12. 10
8. 92	12. 11a
8. 93	12. 11b
8. 93A ⁴⁸	12. 12
8. 94	12. 13a
8. 95	12. 13b
8. 96	12. 14a
8. 97	12. 14b
8. 98	12. 15a
8. 99	12. 15b
8.100	12. 15c
8.101	12. 17
8.102	12. 17
8.103	12. 23
8.104	12. 69
8.105	12. 81
8.106	12. 82
8.107	12. 28a
8.108	12. 28b
8.109	12. 29
8.110	12. 30
8.111	12. 39
8.112-3	12. 36
8.114	12. 67
8.115	12. 34a
8.116	12. 34b
8.117	12. 35
[8.117A] ⁴⁹	
8.118	12. 75
8.119	12. 16
8.120	12. 33
8.120A ⁵⁰	12. 69
8.121	12. 70
8.122	12. 76
8.123	12. 22
[8.124] see 8.82A above	
8.125	12. 48
8.126	12. 49
8.127	12. 50
8.128	12. 42
8.129	12. 43

⁴⁷ Here in all reported mss; 8.124 in Brant

⁴⁸ In all reported mss; om. Brant

⁴⁹ In LdLmMgOcPf: *Ieronimus super Iezechielem de sacramento. Feriet cum eo fedus - deceptus est* (CCSL 75. 219-20).

⁵⁰ om. AaEbEcLfSdBrant; AbVo have insc. to 120A preceding text of 121

25
Pan.

ID

Ars. 713B

05/25/06
4L

8.130
8.131
8.132
8.133
8.134
8.135
8.136

12. 46
12. 57
12. 45
12. 51
12. 52

Conspectus of canons added and omitted in the Panormia

The following copies have been checked throughout for substantial omissions and additions: AdBdBcCaCbCcEaFcLcLdLeLflGlgLjLkLmLnMgOaPfPhPkPqPtPwQaQeSeSgSITbTcVcVoVqWaWc Wd. Vp has been studied, but it is so heavily interpolated that most of its idiosyncratic additions are not noticed here. They would drown the text. Notes from other copies are samples only.

(Entries in the omitted column with an asterisk after a *siglum* indicate that the canon is present, but much abbreviated, or even a mere fragment)

NB. Where there are substantial omissions in the text attributable to physical damage in the copy (or its exemplar) these are noted under the particular manuscript, and in the apparatus, but not here.

Bk I

Migne	omitted	Added
		Oa²: <i>Quid penitentiae et qualiter agere debeant qui magna crimina committunt</i> Quatuor quadragesime penitentibus de criminalibus. Omnes dies Veneris per annum .. et comedat victum quadragesimalem
1.1	BbEa	Vc² (mg): <i>Augustinus in libro contra Manicheos</i> Qui in ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sapiunt si correcti resistunt contumaciter suaque pestifera dogmata emendare nolunt set defensare persistunt, heretici sunt. <i>AL 12. 50 etc</i> <i>Item.</i> Hereticus est qui alicuius temporalis comodi et maxime glorie principatusque sui gratia falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur. <i>AL 12. 52a etc</i>
1. 2	Ea	
1. 3	Ea	
1. 4	Ea	
1. 5	Ea	
1. 6	Ea	
1. 7	Ea	
1. 8	Aa	
1. 9	AaEa	
1. 10	EaLc	
1. 11	EaLc	
1. 12		
1. 13		
1. 14		
1. 15	Lc	
1. 16	AaLc	
		Pq: Relatione quorundam fratrum nostrorum comperimus Christianos non observantes legitimum bap ^t ismum pene per singulos dies ac natales martirum filios suos bap ^t izare ita ut duos vel tres reperiantur in sancto Pasch' – compellit filiis prospicere.
1. 17	EaLc	
		Pq: Hec duo tempora, Pasch' videlicet et Pentecost' - tempore debent bap ^t izari. <i>74T 218, AL 9.12, Pol. 3.10.12 [etc]</i>

		<p>[fo. 12r] et ieiunia relaxantur, et stantes oramus quod signum resurrectionis. Unde et diebus omnibus dominicis ad altare observatur et Alleluia canitur. <i>Pol. 3.17.1 (end)</i></p> <p>Celebritatem sancti Pasch' die dominica agi – eadem celebretur festivitas. <i>Pol. 3.17.2</i></p> <p>Si Iudei sabbatum ita celebrant ut et – dies tanquam dominici. <i>Pol. 3.17.3</i></p>
1. 18	AaLc	
1. 19		
1. 20	AaPq	
1. 21	AaEaLcPqSg	
1. 22	AaLc	
1. 23		
		<p>Pq: Perpendant presbiteri quanti discriminis sit - per cuius evenerint neglectus <i>Pol. 3.10.6</i></p> <p>Quicumque presbiter in provintia propria vel- baptismo moritur deponatur <i>Pol. 3.10.33</i></p> <p>Si parvulus egrotans ad quemlibet presbiterum - apud synodum acerrime corrigendum <i>Pol. 3.10.34</i></p>
1. 24	Ea	
1. 25	Aa	
		<p>Vp: <i>Urbanus secundus</i> Super quibus nos consulit dilectio tua, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, ut et baptismus sicut instante necessitate femina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit. <i>JL 5741; Trip A 2 .50. 23a; C 30 q 3 c 4a</i></p>
1. 26		
1. 27	AaLc	
1. 28	AaLc	
1. 29	Lc	
		<p>Pq: Quomodo exaudit Deus homicidam deprecantem - sed possius aprobamus. <i>Pol. 3.10.50</i></p>
1. 30	EaLe(Le ² supplies at foot of leaf)	
1. 31	Aa	<p>MgWa insert in mid-canon: Non exhorreat columba ministeriorum malorum. Respiciat Domini potestatem. Quid tibi facit minister malus ubi bonus est Dominus? Quid tibi nocet malus prece si benivulus est iudex? Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, set qui incrementum Deus. Qui vero superbus fuerit minister cum diabolo computatur set non contaminatur donum Christi. Quod per illud fluit purum, quod per illud transit liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia iste lapideus est qui ex aqua fructum ferre non potest set per lapideum canalem transit aqua ad areolas. In canali lapideo nichil generat, set ortus fructus plurimos affert. <i>ID 1. 157-8; Ctp 3.1.2</i></p>
1. 32	EaLc	
1. 33		

1. 34		
1. 35	EaLc	
		Pq: Baptizandi nomen suum dent et diu sub – crebro examinati baptismi percipiant <i>Ctp 2.18.84</i>
1. 36	EaLcLf(<i>with x in mg.</i>)	
1. 37	EaLc	
1. 38a		
1. 38b		
1. 39	AaEaLc	
1. 40	AaLc	
		Sg: <i>Gelasius clero et plebi Tarenti (De eodem in mg.)</i> Venerabilis baptismi sacramentum nisi – pereant remediis subveniri. <i>ID 1. 63; cf 1. 21 above</i>
1. 41		
1. 42	Ea	
1. 43		
1. 44a	EaOa	
1. 44b		
1. 45	Lc	
1. 46	EaLc	
1. 47		
1. 48		
1. 49		
1. 50		
1. 51	EaLc	
1. 52a	EaLc	
1. 52b-3	EaLc	
1. 54		
1. 55	EaLc*	
1. 56		
1. 57		
1. 58	Lc	
1. 59	LcPq	
1. 60	LcPq*	
1. 61	EaLcPq*	
1. 62	EaLc	
1. 63	EaLc	
1. 64	EaLc	
1. 65		
1. 65		
1. 66		
1. 67	EaLc	
1. 68	EaLc	
1. 69	Lc	
1. 70	Ea	
1. 71	EaLc	
1. 72	EaLc	
1. 73	EaLc	
1. 74	EaLcMn	
1. 75	EaLc	
1. 76	EaLcMn	
1. 77		
1. 78		
1. 79	Ea	

1. 80		
1. 81	EaPq	
1. 82		
1. 83	EaMnPq	
1. 84		
		Pq: Si quis baptissmum ab hereticis acceperunt – catholicis sacerdotibus consecratur <i>cf 74T 221, Pol. 3.10.13 etc</i>
1. 85	LcMn	
1. 86	EaLc	
1. 87	Lc	
		Pq: <i>Felix papa ad episcopos per Siliciam constitutos</i> Ut ergo ab ecclesie summatibus inchoemus - clericale oppressisse cognoverit <i>Pol. 7.5.32-3</i> <i>Augustinus</i> Qui Iohannis acceperint babtismum quia – salutem posse sufficere
1. 88	EaLc	
1. 89	EaLcPq	
1. 90	EaLcMn	
		Eg² mg.: <i>De eodem</i> Alios vero ex sola vera confessione recipit quia sanctum baptismum quod apud hereticos sunt consecuti in eis vires emundat.... accipit cumSpirirtum sanctum per impositionem manus acceperint vel isto professione fidei ecclesie fuerint uniti
1. 91	Ea	
1. 92		
1. 93	Ea*	
1. 94	EaLcMn	
1. 95	EaLc	
1. 96	Ea	
1. 97	EaLc	
1. 98		
1. 99		
		Pq: <i>Fabianus episcopus omnibus</i> Sicut sollempnitas paschalis per singulos agenda – aditum intelligat obseratum <i>Pol. 3.16.27</i>
1.100	Lc	
1.101	Lc	
1.102		
1.103	Lc	
		Pq: <i>Alexandrus urbis Rome episcopus orthodoxis omnibus</i> Aquam sale conspersam populis benediximus ut - populum sanctificat atque mundat <i>Pol. 3.16.28</i> Omnibus diebus dominicis quisque presbiter –potum suum conspergat <i>Pol 3.16.29</i>
1.104	Ea	
1.105	EaLc	

1.106	Ea	
1.107-8	Ea*LcMn	
1.109	Lc	
1.110		
1.111	EaLc	
1.112	Ea(<i>cf after 1.125</i>)LcMn*	
		Pq: <i>Clemens Iulio et Iuliano episcopis</i> Regeneratus per aquam postmodum septiformis – ut a beato [?] Petro accipimus <i>Pol. 3.10.2</i>
1.113	CcLc	
1.114	AaLc	
1.115	EaLc	
1.116	EaLc	
1.117	EaLc	
		Pq: Crisme confecto et puellarum consecratio - presbitero non liceat <i>Pol. 4.36.13</i>
1.118	EaLcMn	
		Qa: <i>Melchhiades papa</i> In baptismo abluimur - potest peccare <i>H 245; 74T 216; 4L 3.44b; AL 9.21</i>
1.119	EaPq	
1.120	EaLc	
1.121	Mn	
1.122		
		Pq: Ego Berengarius corde credo et ore confiteor - et hec sacra evangelia. <i>Form of Confessio Berengarii (1079). See R. Somerville, 'The case against Berengar of Tours: A new text', Studi Gregoriani 9 (1972) 55-75 at 68-69.)</i> <i>Tarrac. 1 367, Caes. 13.131</i>
1.123	Ea	
		Fc² (foot of leaf): <i>Aug.</i> Panis certa consecratione mysticus non nascitur nobis sed fit, ut propter id quod erat alimentum refectiois fit etiam sacramentum religionis. Et melius dictum est equalia in sancta Trinitate quam similia, quia una substantia non duos vel tres, et ideo potest esse similis quia una ideo dixerunt omousius, id est unius substantie et non omousion, id est similis substantie sicut heretici dicunt.
		Pq: <i>Paschasius ad Placidum</i> Vere credere et indubitanter scire -in tuo unico filio sumus <i>Pol. 3.9.2</i>
1.124	Ea	
1.125	Lc	
		Ea adds at end of c. 125: Qui scelerate vivunt in ecclesia et communicare non desinunt, putantes se tali communionem mundari, discant nichil ad emundationem proficere sibi (<i>i.e. end of c. 112 above</i>).
1.126	EaLcPq (<i>see 1.222A</i>)	
1.127	EaLc	
1.128	EaLc	

1.129	EaLc	
1.130	Ea	
1.131	Ea	
1.132	Ea	
1.133	EaLc	
1.134	EaLc	
1.135	Lc	
1.136	EaLc	
1.137	Lc	
		<p>Qe mg:</p> <p style="text-align: center;"><i>Ieronimus ad Edibiam</i></p> <p>Panis qui descendit de celo corpus est Domini – et sine ipso potare non possumus</p>
1.138	Lc	
1.139	Ea	
		<p>Vp:</p> <p style="text-align: center;"><i>Aug'</i></p> <p>Queritur cur corpus Christi dividitur in tres partes, ita quod due remanent sicce, altera ponitur in sanguine. Solutio. In tribus partibus Trinitas continetur. Una pars de siccis sumitur ad laudem et gloriam Dei pro animabus beatorum, altera pro illis qui in purgatorio sunt. Tercia pro vivis qui volvuntur in sanguine, id est in peccatis. <i>not Grat.</i></p>
1.140	Ea	
1.141	Ea	
1.142	Ea	
1.143	Lc	
1.144	Lc	
1.145	EaLc	
		<p>Qe mg.:</p> <p style="text-align: center;"><i>Ier' super Isayam, parte ultima</i></p> <p>Qui sanctificabatur etc. Secundum tropologiam possumus dicere, Omnis – in domo una et intus comeditur <i>ID 2.5 (pt)</i></p>
1.146	Ea*	
1.147	Ea	
1.148	Ea	
		<p>Qe mg.:</p> <p style="text-align: center;"><i>Augustinus in l' primo ad inquisitiones Ianuarii</i></p> <p>Zacheus et ille centurio cum alter – sicut <nec> manna fastidium <i>cf Quad. 4.1, Coll. Sem. 2.20 etc</i></p>
1.149		
1.150		
1.151	Ea*Lc	
		<p>Vp² mg:</p> <p><i>Telesphorus papa de missis</i></p> <p>Missa pro mortuis in hoc differt a consueta missa quod sine Gloria et Alleluia et pacis osculo celebratur. Gloria et Alleluia suavitatem et letitiam nostris mentibus inculcant. Nulli vero dubium est quin mors sit vindicta primi peccati ac ideo sine Gloria et Alleluia officium pro mortuis celebratur, quasi sine suavitate et letitia. Notandum etiam quod officium pro mortuis ad imitationem agitur officiorum que aguntur in morte Domini. Ibi enim <non> agi osculum pacis, nec hic agitur.</p>
1.152	Lc	
1.153		
1.154		
1.155	Ea*	

1.156		
1.157	Db	
		<p>PtQa:</p> <p><i>Urbanus papa 11 cap. xiiii</i></p> <p>In Placentina synodo ab Urbano papa II antiquis novem prefationibus – Christum Dominum nostrum.</p> <p><i>Passage attributed to Co. of Piacenza 1095, ed. Weiland in MGH Leges 1. 563, for which see R.Somerville, ‘The presentation of the canons of Piacenza (March,1095); an overview, Baronius to Weiland’, in AHC 27-8 (1995-6) 193-207, esp. 194 n. 2 on D 70 c 2 and dp c. [16]</i></p>
1.158		
1.159	Ea	
		<p>Qe mg.:</p> <p><i>Ier’ contra Vigilantium</i></p> <p>Ego confiteor timorem meum et fortasse – et anima et corpore pertremisco</p>
1.160	Ea	
1.161	Ea	
1.162	Ea	
		<p>Pt here, Qa after 2.1</p> <p>Anastasius regnavit annis xxvii. Iste acephalorum errorem – baptismum Christi suscepit</p> <p>Queritur de insanis utrum salvandi sint an perdendi, quod sic solvitur.^a Cum anima ad omnem rerum discretionem- non ambigimus</p> <p>^a Nota bene hic <i>add. in mg Pt</i>³</p> <p><i>Gelasius omnibus episcopis cap. v^a</i></p> <p>Baptizandis consignandisque fidelibus precia nulla – subituri proprii honoris</p> <p><i>ID 1.265]</i></p> <p>^a cap. v <i>om. Qa</i></p> <p><i>Eugenius papa cap. vii^a</i></p> <p>Per cuius negligentiam parvulus sine – femina eum baptizet.</p> <p>^a cap. vii <i>om. Qa</i></p> <p><i>Iohannes papa Anselmo Lemovicensi episcopo</i></p> <p>Ad limina beati Petri et Pauli -- separari debere^a</p> <p><i>ID 1.305] IP 6.127</i></p> <p>^a <i>corr. fr. –eret Pt</i></p> <p><i>om. Qa</i></p> <p><i>Melchiadis papa</i></p> <p>In baptismo abluimur, post baptismum – peccare post mortem^a</p> <p>^a <i>om here Qa, which has it after 1.118 above</i></p> <p><i>Augustinus de verbis Domini secundum Lucam sermone xxxiii^a</i></p> <p>Cenam manibus suis consecratam^b Dominus -- creditur pascit.</p> <p>^a <i>serm. xxxiii om. Qa</i></p> <p>^b <i>corr. fr. consecratam Qa</i></p> <p><i>Beda quinto sermone super Matheum^a</i></p> <p>Triplitem ob causam Salvator a -- credentium demonstraret.</p> <p>^a <i>super Matt. om. Qa</i></p>

		<p style="text-align: center;"><i>Ex concilio Aurelianensi</i></p> <p>Statuimus et iudicamus nulli sacerdotum esse -- superponere missas.</p> <p>Leo papa sicut ipse fatebatur una die -- conveniat precipimus.</p> <p style="text-align: center;"><i>Melchiadis papa^a</i></p> <p>Ita coniuncta sunt hec duo sacramenta -- baptismum roboramur et cetera.^b</p> <p>^a papa <i>om.</i> Qa ^b et cet. <i>om.</i> Qa</p> <p style="text-align: center;"><i>Rabanus archiepiscopus liber v^a</i></p> <p>His qui suspenduntur si peniteant^b non est -- missam celebrari.</p> <p>^a lib. v <i>om.</i> Qa ^b si pen. <i>om.</i> Qa</p> <p style="text-align: center;"><i>Ex libro Augustini^a</i></p> <p>Par pena agentes et consentientes comprehendet^b.</p> <p>^a Ex – Aug. Pt; Lucius papa Qa ^b -endet Pt</p> <p>Pt <i>only continues:</i> <i>Lucius papa. Si quis oblationes ecclesie extra ecclesiam accipere vel dare voluerit.</i></p> <p>Si quis dederit aut acceperit oblata ecclesie preter episcopum vel qui cum constitutus^a est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus et qui dat et qui accipit anathema sit.</p> <p>^a <i>corr. fr.</i> constitus</p> <p>Omnes basilice que per diversa loca constructe sunt vel cotidie construuntur in eius episcopi in cuius territorio posite sunt potestate consistant.</p>
--	--	--

Bk II

		<i>capitulatio: EbLeQeTbVmVo</i>
2. 1		
		<i>for Qa see after 1.162</i>
2. 2	EaLc	
2. 3	EaLc	
2. 4		
2. 5	EaLc	
		Vp <i>here inserts long excerpts, almost entirely from Gratian</i>
2. 6	EaLc	Vp <i>reverses cc 61-2, and then puts cc 6 - 53 after them</i>
2. 7	EaLc	Vp <i>continues:</i> De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesie memoratam rependere quantitatem, sic clerus non ultra delegatam sibi summam insolenter noverit expetendum.
2. 8	Lc	
2. 9	Ea*Lc	
2. 10	Lc	
2. 11	Ea	
2. 12	EaLc	
2. 13	EaLc	
2. 14	EaLc	
2. 15		
2. 16		
2. 17	Ea	

2. 18	EaLc	
[2.19]		<i>here in SIVoBrant; for other copies see after 2.24</i>
2. 20		
2. 21		
		Mq has six-line lacuna, followed by: <i>Ex concil' Remensi cap. li</i> Pervenit ad noticiam nostram quod quidam presbiteri in tantum parvipendant divina mysteria ut laico aut femine sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis, et quibus prohibetur nec sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committuntur. Quod quam quod sit horribile quamque <de>testabile omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicat per omnia synodus ne in homicidio vel adulterio ecclesia fuerit violata diligentissime expurgetur et denuo consecratur. (<i>end repeating c 21</i>)
2. 22	Ea	
2. 23	Ea	
		Oe mg: Basilion Grece rex Latine. Hinc est basilica - lapidum conditi sunt. Ier'
2. 24		
2. 19	BbLcKa	<i>see above, after 2.18</i>
2. 25	EaLc	
		Lk²Vc² mg: <i>Ieronimus</i> Quos coniunxit unum coniugium coniungat unum sepulchrum, quia una est caro, et quos Deus coniunxit homo non separet. Unaqueque mulier sequatur virum suum in vita sive in morte. <i>BD 3. 161; III L 3.10.6</i>
2. 26	EaLc	
2. 27	Lc	
2. 28	Lc	
2. 29	Sg	
		<i>for Vp see after 2. 30</i>
2. 30	EaMn	
		MgWa here, Lk² in marg., after 2.28 Ed, after 2.29 Vp, after 2. 32 Ra, at foot of leaf Vc²: <i>Ex concilio Gerundensi, cap. vi.</i> Ut institutiones missarum sicut in metropolitana ecclesia fiunt ita in Dei nomine in omnibus comprovincialibus ecclesiis tam ipsius misse ordo ^a quam psallendi vel ministrandi consuetudo servetur ^b <i>BD 3. 66; ID 3. 68</i> ^a ordo *MgVp; om. Ra ^b servetur *EdRaVp; sortietur Mg
		PcRfTcVt (in Rf run on from 2. 30 without a break): <i>Item Leo papa.</i> Quia monachorum quidam ius suum episcopis auferre contendunt, statuimus ne parochialibus ecclesiis quas tenent absque episcopi consilio presbiteros collocent, sed episcopi parochie curam cum abbatum consensu sacerdoti committant, et eiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura episcopo rationem reddant, abbatibus vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant et sic cuique sua iura serventur <i>C. Clermont 1095, vers. Cenc., c. 4; also in AL vers. A' 8. 46, C 16 q 2 c 6</i>
2. 31	Mm*Mn	
		<i>For the additions of Tc² here see Pan2add</i>
2. 32		
		<i>For Ra see after 2.30</i>
2. 33	EaLcMn	

		Lk² in marg: Quia monachorum quidam—sua iura servantur (<i>see above 2.30A</i>)
2. 34	Mn	
2. 35		
2. 36	Ea	
2. 37	EaLc	
2. 38		
		Vp: <i>Ieronimus</i> Quos Deus coniunxit uno coniugio – sive in mortem <i>VIII of Turin 4. 105</i> for Pt here see two canons after 2.42
2. 39		
2. 40	LcSg	
2. 41	Lc	
2. 42		
		CcPt(after 2.38)Qa: <i>Ex registro Gelasii.^a Gelasius papa Maximo^b et Eusebio episcopis.</i> Nulla presumptione statum parochiarum qui perpetue etatis firmitate duravit patitur immutari. Quia neque negligentia pontificis neque temporalis obiectio ^c que per incuriam forte generatur neque ignavia faciente consensus nec surripiente supplicatione precio ^d divellere potest semel diocesim constitutam ex qua semper ad regenerationem atque consignationem plebs devota convenit. Data ^e vi non' Maii. <i>JK 713, Collectio Britannica 38a; C 16 q 3 c 5. These and ID lack the date.</i> ^a Ex reg. Gel. om. Cc ^b Mauxino Qa, Alexino Cc ^c abieci- Pt ^d preceptio Pt ^e Datur Cc
		CcPt(after 2.38)Qa: <i>Adrianus papa^a (Ad. papa om. Cc)</i> Nec debet ^a ecclesia ullum dampnum sustinere ^b si per lx aut ^c lxxx aut eo amplius annos incuria quorumcumque presulum ^d et ^e vastatione barbarorum dignitatem antiquam et Romanorum antistitum firmitate roboratum perdidit et amisit, quando ^f innumeris pene annis illa disponente Spiritu Dei ^g usa fuerit auctoritate igitur beati Petri potestatem suam singulis metropolitanis reddidimus. <i>JE +2412 (Chr. Hug. Flav. MGH SS viii.344)</i> ^a nec deb.] Non habet Pt ^b om. Pt ^c lx aut PtQa; xl (vel per lxx in mg.) aut per Cc ^d qu. pres. CcPt; pres. qu. Qa ^e aut Pt ^f quando PtQa; quoniam Cc ^g Dei CcPt; sancti Qa
2. 43		
2. 44		
2. 45		
		CcPt: <i>Urbanus papa II in Placentina sinodo dixit.</i> Sanctorum canonum statutis consentientibus ^a decernimus ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur, et in qua quislibet titulus est in ea perpetuo perseveret. Omnino autem in duabus aliquem titulari non liceat, sed unusquisque in qua titulus est in ea tantum canonicus habeatur. Licet enim episcopi dispositione ^b unus diversis preesse possit ecclesiis, canonicus tamen aut prebendarius nisi unius tantum ecclesie qua conscriptus est esse non debet. Si que tamen capelle sunt que suis redditibus clericos sustinere non possint ^c , earum cura ac dispositio ^d maioris ecclesie cui capelle subdite videntur immineat, et tam de possessionibus quam et de ecclesiasticis capellarum officiis ipse provideat ^e . <i>Co. of Piacenza (1095) c. 15; cf D 70 c 2</i>

		^a -ientes Pt ^b ut <i>add.</i> Pt ^c -unt Cc? ^d preposito <i>add.</i> Pt ^e prov- Pt
2. 46		
		<p>Vp:</p> <p style="text-align: center;"><i>Ex synodo Symachi pape</i></p> <p>Non placuit laicum statuendi aliquid – au<c>toritas imperandi <i>AL 5.9; C 16 q 7 c 23</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Ex concilio Nicholai iunioris</i></p> <p>Constituimus ut per laicos quilibet – nec gratis nec per pretio, et per simoniacam heresim nemo ordinetur vel promoveatur ad quodlibet officium <i>Dd 2 65 to pretio; cf Polycarpus, 2 vers. 2.4.5</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Ex concilio Antiocheni cap. xii</i></p> <p>Si quis presbiter aut diaconus per secularem – Machus a Petro</p>
2. 47	Ea	
2. 48		
2. 49		
2. 50	EaLc	
		<p>MoPcRfTcVt:</p> <p>Si contigerit episcopum migrare de seculo , certis existentibus rebus que sunt ecclesie, ne ipse collapse depereant nec quam propria probantur episcopi sub occasione rerum pervadantur ecclesie, iustum et acceptum est coram Deo et hominibus ut cui voluerit derelinquat, et que sunt ecclesie eidem conserventur ecclesie, et nec ecclesia aliquid patiatu incommodum, nec episcopus sub occasione perscribantur ecclesie et in causis incidant que ad Deum pertinent, et ipse post obitum maledictionibus ingravetur. <i>C. Antioch (vers. Dion.) c 24; Cresconius c.40b (PL); Dach. 2.87; cf Hincmar, De fide Carolo regi servanda PL 125. 983, Coll. Lanf. B 7. 23.</i></p>
2. 51	EaLc	
2. 52	Lc	
		<p>Lk² in mg:</p> <p style="text-align: center;"><i>Ex concilio Antiocheno</i></p> <p>Si contigerit episcopum—ingravetur (<i>see above 2.50A</i>)</p>
2. 53	Ea	
		Vp inserts long excerpts from Gratian, then resumes with 2. 63
2. 54	Vp	
2. 55	EaLcVp	
2. 56	EaLc	Vp places before c 89 below
2. 57	Ea	
2. 58	LcVp	
2. 59	Lc	
2. 60	Lc	
2. 61	EaLcMn	
2. 62	EaLc	
2. 63	Lc	
2. 64	Lc	
2. 65	EaLc	
2. 66	Lc	
		<p>Pt:</p> <p style="text-align: center;"><i>Novella Iustiniani</i></p> <p>Iubemus ut in negociis que ante xxx annos removebat exceptio nunc venerabilibus ecclesiis ac monasteriis et senedochibus necnon orphanotrophis ac brephotrophis et ptochociis xl annorum protelatio conferatur, salva scilicet inter alias personas et</p>

		<p>causas virtute que semper tricennalis sibi prescriptio vendicavit, quoniam hanc decem annorum prescriptio religiosis domibus prestamus.</p> <p style="text-align: center;"><i>In eodem</i></p> <p>Neque decennii neque viginti vel triginta annorum prescriptiones religiosis domibus apponantur, sed sola quadraginta annorum curricula. non solum in ceteris rebus sed etiam legatis et in hereditatibus.</p> <p><i>3L 2.31.17</i></p>
2. 67	Lc	
2. 68	Lc	
		<p>Tb:</p> <p style="text-align: center;"><i>Theodosius in libro v.</i></p> <p>Si aliquis ullam rem per legitimas scripturas duobus donaverit, uni prius et postea alteri, non querendum est in his donationibus qui prius, qui posterius acceperit, sed qui rem tradente donatore possederit, is eam cui est tradita possidebit. <Nec interest utrum in parentes an in extraneos facta sit talis talis donatio>.</p> <p><i>(The last sentence, from Nec interest, is at the foot of the leaf). cf 5. 66 below</i></p>
2. 69	EaLc	
2. 70	LeMq ¹ Vc (suppl. Vc ²)	
2. 71	(suppl. Tc ²)	
2. 72	Lc	
		<p>Eg²Ra continue:</p> <p>Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur et raptor a patre superioris conditionis satisfactione <vel non> teneatur obnoxius. Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactione non teneatur obnoxius.</p> <p><i>Mo (qv) has variant</i></p>
2. 73	Lc	
2. 74	EaLc	
2. 75	Lc	
2. 76		
		<p>Mf:</p> <p>Si quis liber ecclesiasticum mansum temere invasit – et octo dies.</p> <p><i>cf first additional canon to Se</i></p>
2. 77	EaLc	
2. 78	Lc	
2. 79		
2. 80	EaLcOa	
2. 81		
2. 82	Oa	
2. 83	LcOaOf	
2. 83A	AaLbOaOf <i>Brant</i>	
2. 84	Ea	
2. 85		
2. 86	Ea	
2. 87		
2. 88	Lc	
		<p>Vp ends c 88: et Antioцени conc³, then extensive excerpts from other sources</p>

¹ LeMq have rubric, but neither insc. nor text

2. 89a	Vc	
2. 89b	Ea	
		Vc² add. at foot of leaf: Notandum quia secundum Ieronimum vocantur canonici libri – secundum Petrum. Ceteri vero sunt apocriphi.
2. 90	EaLc	
2. 91	EaLc	
2. 92	EaLc	
2. 93	EaLcOa	
2. 94	EaLcOa	
2. 95	EaLcOa	
2. 96	EaLcOa	
2. 97	EaLc	
2. 98	EaLc	
2. 99	EaLc	
[2.100]		<i>In Brant, but no ms. yet reported with it; cf 2.117b</i>
2.101	Lc	
2.102	EaLc	
2.103	EaLc	
2.104	EaLc	
2.105	EaLc	
		Eg² mg.: Et[?] idem Ysidorus eth. libro <vi ss>. In precedent annisferventeplebium minime nec licentia episcopis in conven..... set ipse dedit hanc licentiam
2.106	EaLc	
2.107	EaLcOa	
2.108	EaLcOa	
2.109	EaLcOa	
2.110	EaLcOa	
2.111	EaLcOa	
2.112	EaLcOa	
2.113	EaLcOa [Mn breaks off, and resumes below at 5. 95]	
2.114	EaLcLm	
2.115	EaLcLm	
2.116	EaLc	
2.117	EaLc	
		Vp here inserts a string of Gratian excerpts
2.118	EaLcOa	
2.119	EaLcOa	
2.120	EaLc	
2.121	EaLc	
2.122	EaLc	
		Ra add.: Ceterum que ab hereticis vel scismaticis scripta vel predicta sunt nullatenus recipit catholica et apostolica Romana ecclesia, e quibus pauca que ad memoriam venerunt et a catholicis imitanda sunt credimus esse subdenda. In primis <i>cf ID 4.64 end.</i>
2.123	EaLc	
2.124	EaLcOa	
2.125	EaLcOa	
		PtQa: <i>Quod revelatio sancti Stephani sit apocroficum^a. Ex sermone Augustini^b.</i> Venerat enim ad Ihesum Nichodemus nocte primum – omnibus

		gentibus declaratur CCSL 36.662 ^a Quod – apoc. om. Pt ^b Ex – Aug. Qa; Aug. in Iohannem cap.... Pt
		PtQa: <i>Ex libro Gennadii de viris illustribus^a.</i> Lucianus presbiter vir sanctus cui revelavit - primus intulit occidenti. <i>Beda, CCSL 128B. 514</i> ^a Ex - illustribus Pt; Ex dictis Genn. Qa
2.126	EaLc	
2.127	EaLc	
2.128		
2.129	Oa	
2.130		
2.131	Oa	
2.132	EaLcOa	
2.133	EaOa	
2.134	Oa	
2.135	Oa	
2.136	EaOa	
2.137	Oa	
2.138		
2.139	Oa	
2.140	Oa	
2.141	EaOa	
		Vp continues without a break: Iniustum enim iudicium et definitio iniusta – fuerit cessabit [unclear where this particular collage comes from; the elements are very familiar]
2.142	Oa	
2.143	LcOa	Vp after 2. 147 and var.
2.144	LcOa	
2.145	LcOa	
		Qa: <i>Privilegium et officium archidiaconi. [Ysidori Spalensis episcopii ad Lanfredum Cordubensium in mg.]</i> Ministerium et officium archidiaconi - sentiat pertulisse.
		<i>Ex libro ordinis Romani</i> Ut archidiaconus post episcopum sciat - episcopi corrigatur.
		<i>Ex concilio Toletano</i> Officium vero archidiaconi ^a est evangelium - venerantur peragat. ^a -diani Qa
		<i>Ex libro ordinis .. [rest in gutter]</i> Archipresbiter sciat esse sub archidiacono -- ipse iniunxerit.
		<i>Ex concilio Toletano</i> Officium archipresbiteri de urbe constat -- sacerdotibus privilegium.
		<i>Officium primicerii</i> Primicerius sciat se esse sub -- a quo ipse iusserit istruhend'
		<i>Officium custodis ecclesie</i> Custos ecclesie cui ea que ecclesie -- tibi sibi.
		<i>Sacriste officium. Ex libro Romani ordinis</i>

		Sciat se sacrista subiectum esse -- sacri crismatis.
		<i>Officium custodis ecclesie</i> Custos vero ecclesie sollicitus esse -- inter illos.
		<i>Ex libro ordinis Romani.</i> Sicut in clerico post episcopalem - pertinere videatur
2.146	LcOa	
2.147	Oa	
2.148	EaLcOa	
2.149	LcOa	
2.150	LcOa	
2.151	EaLcOa	
2.152	EaLcOa	
2.153	EaLcOa	
2.154	Oa	
2.155	Oa	
		Vp (which replaces the rubric of 2.155 with that of D 12 c 3, but has the IP text) adds: <i>Item Ieronim' ad Lucinum. Consuetudines que fidei non offiunt ut a maioribus tradite sunt observentur</i> Illud te breviter admonendum puto – more subverti D 12 c 4
2.156	AaEa*OaVp	
2.157	OaPt	
2.158	Oa	
2.159	LcOa	
2.160	Oa	
2.161	Oa	
2.162	EaLcOa	
2.163	LcOa	
2.164	LcOa	
2.165	Oa	
2.166	Oa	
2.167	LcOaVp	
2.168	EaLcOaVp	
2.169		
2.170		
2.171		
2.172		
2.173, cf 2.183		
2.174	LcOa	
2.175	Oa	
2.176	Oa	
2.177	LcOa	
2.178	Lc	
2.179	Oa	
2.180	Lc	
2.181	CcEa*	
		Pt: <i>Gr' III</i> Licet nova consuetudo nulla fulta auctoritate – elementorum quatuor evangeliorum. <i>JL 5290; more or less as here Coll. Tarr. I, c. 446, II 2. 40 etc</i>
2.182	LcOa	
2.183		
2.184		

2.185	CcEaOa	
2.186	Oa	
2.187	OaVo	
2.188	Oa	
2.189	Oa	
		<i>for Sk see after c 195</i>
2.190		
2.191	Oa	
2.192	BbOa	
2.193	CcOa	
2.194	BbCcLcOa	
2.195	BbLcOa	
[2.195A, qv]		<p>FcOePtRaSd² <i>here, Sk after 189:</i> <i>Augustinus in omelia de archa Noe.</i> Quadraginta dierum ieiunio quamvis iniquitas - ad hominem purificandum. <i>(not identified)</i></p>
		<p>Pt: <i>Ex concil' apud Efferphur ubi Henricus ... aff'.</i> Nemo enim nisi consentiente episcopo aut eius misso – supplementum catholice legis. <i>XIIP 6.71; ID 4.59</i></p> <p><i>Aug' in omelia de ..no c..</i> Quadraginta dierum ieiunio quamvis iniquitas – ad hominem purificandum.</p> <p><i>Ex concilio ...gont' cap. xiii</i> Laici iuxta altare quo sacra misteria – etiam sancta sanctorum. <i>BD 3.102; ID 2. 137 etc</i></p> <p>Infirmis omni hora licet cibum potumque sumere quotienscumque desiderant <i>BD 18.20; ID 15.42 etc</i></p> <p><i>Ex reg... Leonis IIII cap. vi..</i> Ecclesias qui plures retinet una quidem – commendatione tenende sunt. Quicumque ex gradu ecclesiastico sine – et de sanctimonialibus. <i>No obvious source runs these together so, though both are widespread</i></p> <p><i>Gregorius episcopus episcopis omnibus</i> Singula ecclesiastici iuris officia singulis quibusque – non fuerint distributa. <i>Widespread, e.g. 74T 258, Ctp 1.55.80, ID 6.344, IIL 2.22.3</i></p> <p><i>Ex decretis Lucii pape cap. iii</i> Rerum ecclesiarum et facultatum raptores a liminibus – consentiunt rei iudicantur. <i>ending as here Regino 2.285; Polyc. 6.14.7</i></p> <p><i>Ex decr' Iohannis pape capitulo x</i> Ut hii qui monasteria et loca Deo sacrata – canonicè sententie subigantur. <i>e.g. BD 11.22, ID 14.92</i></p> <p><i>Greg' ad Constantiam reginam Gallie</i> Si quis manu armata usque ad quattuor – in quadruplum restituant.</p>

		<p style="text-align: center;"><i>Aug'</i></p> <p>Non agitur penitentia si cum res aliena reddi potest retinetur. Non remittetur peccatum nisi restituatur ablatum – intervenit ne male. Et paulo post. Ablata restituat et qui ad se – fraudis et criminis.</p> <p>Plerique medico nec volunt reddere honorem – qui male utitur. <i>cf AL 11.93 end etc, though no reported coll. begins as here.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>In decretali Leonis pape tit. xxx</i></p> <p>Alienum clericum invito episcopo ipsius nemo – occasio relinquatur.</p> <p style="text-align: center;"><i>In Calcedonensi concilio tit. xiii</i></p> <p>Peregrinos clericos et lectores in alia civitate – penitus ministrare debere.</p> <p style="text-align: center;"><i>In concilio Africano tit. lvii</i></p> <p>Item placuit ut quicumque in ecclesia vel semel legerit – et ceteri episcopi.</p> <p style="text-align: center;"><i>Ex concilio Carthag' capitulo vi</i></p> <p>Ut clericum alienum non concedente proprio – hostiarii retinent.</p> <p style="text-align: center;"><i>Ex concilio Niceno tit xvi</i></p> <p>Quicumque temere aut periculose neque timorem – huiusmodi irrita comprobetur.</p> <p style="text-align: center;"><i>Ex concil' Antioceno tit x...</i></p> <p>Nullus peregrinorum sine pacificis, id est commendacitiis epistolis suscipiatur.</p> <p style="text-align: center;"><i>Ex concil' Calcidon' tit. x...</i></p> <p>Non licere clericum in duarum civitatum conscribi – huiusmodi gradu recedere.</p> <p style="text-align: center;"><i>Aug' ad Ieronimum de origine [anime?]</i></p> <p>Ad discendum quod opus est – quid doceat ignorare.</p> <p>Dominus in evangelio inquit ne contempneris – nativitas in custodiam sui angelum delegatum.</p> <p>Potest contingere quod aliquis intermisso subdiaconatu – sunt a sanctis patribus. Locutus est Dominus ad Moysen et erit sacerdotis.</p>
		<p>Qe mg.:</p> <p style="text-align: center;"><i>Aug' libro II de civitate Dei</i></p> <p>Romani antiqui in stupro detectas veste – humana cubilia vindicabant.</p>

Book III

		<i>capitulatio: QeTbVmVo</i>
3. 1	EaLcPk*Oa*	
3. 2	Ea	
3. 3	EaLcOa	
3. 4	EaLcOa	
3. 5	AaEa	

3. 6	EaLcOa	
		Vp adds D 63 c 7
3. 7	Ea	
		Vp here inserts a string of Gratian excerpts
3. 8	Ea	
		Vp adds D 63 c 8
3. 9	EaOa	In Vp this is as D 63 c 5
		Vp here has further Gratian excerpts, ending with: <i>Innocentius</i> Quod pro necessitate temporis statutum – est usurpatio cf Ivo, Prologue
3. 10	EaLc	
3. 11	EaLc	
		Vp has four Gratian excerpts
3. 12	EaLc	
3. 13	Ea	
		Vc ² at foot of leaf, marked for insertio here: Si quis vult pontifex non tam vocabulo – pie vivere in Christo. III L 2.8.73
3. 14	EaLcMq(suppl in mg. Mq ³)	
3. 15	EaLc	
3. 16	EaLc	
3. 17	EaLc	
		Tc ² top of leaf here adds: <i>Cap. v ex concilio Toletano.</i> [C]um episcopus suam diocesim visitat nulli pre multitudine onerous sit, nec unquam quinquagenarium numerum evectionis excedat, aut amplius quam unam die quinquam basilicam remorandi licentiam habeat. BD 1.86; ID 5.192
3. 18	EaLc	
3. 19	EaLc	
3. 20	EaLc	
		Vp has here a string of excerpts from several sources
3. 21		
3. 22		
3. 23	Lc	
		Tc ² at head of leaf adds: <i>Ex concilio Triburario presente Arnulfo rege, cap. xxvi.</i> [R]elata est coram sancta synodo querimonia plebium eo quod sint quidam episcopi nolentes ad predicandum vel ad confirmandum suas per annum parrochias circumire, qui tamen exigant ut mansiones quibus in profectio uti debuerant alio pretio redimant qui parare debent. Que duplex infamia et negligentia et avaritia sancte synodi horrore fuit magno, et statuerunt ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium. BD 1.119, ID 5.341
3. 24		
3. 25	Lc	
3. 26		
3. 27	Lc	
3. 28	LcRf	
3. 29		
3. 30		
3. 31	Lc	
3. 32	Lc	
3. 33	Lc	

3. 34	Lc	
3. 35	Lc	
3. 36	Lc	
3. 37	Lc	
3. 38	Lc	
3. 39	Lc	
3. 40	Lc	
3. 41	Lc	
		Pt: <i>Iohannis pape</i> Pallii ^a namque usus inter cetera tante virtutis – firmus et rata... <i>cf Vp after 3.20</i> ^a <i>corr. fr. Pallei</i>
		Vp adds D 67 c 1 – mid-dp c 2, and D 70 c 2 and dp
3. 42		
3. 43	Lc*	
3. 44	EaLc	
		Pt: <i>Ex concilio Niceno cap. i</i> Si quis a medicis per langorem desectus est aut a barbaris abscisus, hic in clero maneat. Si quis autem se sanus abscidit, hunc et in clero constitutum abst... conveniet et deinceps nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret quod de his qui ... rem affectant audentque semetipsos abscidere dictum sit, sic eos quos aut barbari aut domini castraverunt inveniuntur autem alias dignissimi tales ad clerum suscipit regula.
		Vp adds D 55 dp c 12 – c 13
3. 45	Lc	
		Pt: <i>Gasii ad omnes episcopos cap. ii</i> Priscis manentibus institutis, que ubi nulla rerum vel temporum urget angustia regulariter convenit custodiri, eatenus ecclesiis que vel cunctis sunt destitute ministris vel usque adeo ut plebibus divina munera supplere non valeant inm...tis tam instituendi quam promovendi clericalis obsequii sic spatia dispensanda conced..mus ut si quis de religioso proposito et disciplinis monasterialibus eruditus ad clericale ...nus accedat - doceatur prestitisse devotio. <i>Ans. ded. 6.19 etc</i> <i>Idem cap. iii</i> Si de laicis quis ecclesiasticis aggregandus est – in gradibus subrogandis.
3. 46		
3. 47		
3. 48		
3. 49	Lc	
3. 50		
3. 51		
		Vp adds D 56 dp c 1
3. 52	Ea	Vp replaces c 52 with D 56 dp c 2, then adds cc 4-5, 7-8
3. 53		Vp: Urbanus scribit Batholomeo Turonensi archiepiscopo. Filii sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, si cetere virtutes in eis inveniuntur <i>The rubric is from, D 56 c 13, but the text is as IP</i>
3. 54	Lc	
3. 55	Ea*Lc	
3. 56	Lc	
3. 57	EaLc	

3. 58	Lc	
3. 59	Lc	<p>Lh² gives three texts in right margin. They are only partially extant.</p> <p>...ci qui in adolescen ...a demonibus coga... obsessi ad superior... sacri regiminis gradum ascendere non possunt.</p> <p style="text-align: center;"><i>Gregorius de</i></p> <p>Maritum duarum matronarum post baptis... non ordinand... - pecuniam optulerit</p> <p style="text-align: center;"><i>Pius papa</i></p> <p>Communiter diffinimus ut nullus de his qui aut - ...antur ab incursu d..monum liberati</p> <p>Vo has widely variant text of the second half of the canon</p>
3. 60	Lc	
3. 61	Lc	
3. 62		
3. 63	EaLc	
3. 64		
3. 65		
		<p>Lk² (below 3.65 at bottom of folio):</p> <p style="text-align: center;"><i>Aug. in libro contra lxxvi hereses cap. xxxix.</i></p> <p>Maritum duarum post baptismum matronarum - magi pecuniam offert.</p>
3. 66	Lc	
3. 67	Lc	
3. 68	Lc	
3. 69	AaEaLc	
3. 70	EaLc	
3. 71		
3. 72	Lc	
3. 73	Lc	
3. 74		
3. 75	EaLc	
		Vp inserts D 63 c 20
3. 76	Ea*	
3. 77	Ea*Lc	
3. 78	Lc	
3. 79	Lc	
3. 80		
3. 81	EaLc	
3. 82		
3. 83	EaLc	
		Vp inserts D 74 complete, followed by C 1 q 1 c 122a and letters of Urban II and Paschal II and further excerpts
3. 84		
3. 85	Lc	
3. 86	Lc	
3. 87	EaLc	
3. 88	EaLcVp	
3. 89	EaLc	
3. 90	EaLc	
3. 91	Aa	
3. 92	EaLc	
3. 93	EaLc	
3. 94	Lc	

3. 95	AdEaLc	
3. 96	EaLc	
3. 97	EaLc	
3. 98	EaLc	
3. 99	EaLc	
3.100	EaLcPq* ²	
3.101	Lc	
3.102	EaLc	
3.103		
3.104	Lc	
3.105	EaLc	
3.106	EaLc	
3.107	EaLc	
3.108		
3.109	EaLc	
3.110	EaLc	
3.111	Lc	
3.112	Lc	
3.113	Ea	
3.114	Lc	
3.115a	Pt ³	
3.115b	EaLc	
		Vp: <i>Aug' Bonifacio</i> Consecratio hereticorum potius hereticum faciat <i>Pelagius</i> Si ipsum nomen consecrationis rationabili – non agnoscit ecclesia <i>Aug. contra Faustum. De utilitate credendi</i> Hereticus a veritate dissidet, scismaticus a pace ecclesiastica et catholica <i>Ambrosius</i> Hereticum constat esse qui Romane – ecclesie dissidet
3.116		
3.117	Ea	
3.118	Lc	
		Vp has excerpts from Gratian and elsewhere
3.119	Lc	
3.120	Lc	
3.121	Lc	
3.122	Lc	
		Vp adds C 1 q 3 c 6
3.123	Lc	
3.124	Lc	
		Vp adds C 1 q 3 c 13, insc. to c 14, text of c 15
3.125	Lc	
3.126	Lc	
3.127		
		Vp mg. adds C 1 q 1 c 20
3.128	EaLc	
		Vc ² at foot of leaf, with tie-mark: <i>Urbanus</i> Quicumque sine [sic] cupiditate parentum – nescisse dampnato.

² Pq has insc. but not text

³ Pt has the insc. but not the text

		<i>III L 2.9.12</i>
3.129	EaLc	
3.130	Lc	
3.131	Lc	
		Pt: <i>Iohannes diach' R' ecclesie</i> Neminem scismaticorum iam revertentium sine cautione iuratoria Gregorius suscipere satagebat.
3.132	Lc	
3.132bis	LcVp	
		Vp: <i>Nicholaus Bulgarorum ad consulta c. lxx</i> Consulendum esse decernitis utrum presbiterum – illud est reservandum <i>below 5. 12; D 28 c 17</i> <i>Item c. lxx</i> Sciscitantibus vobis si a sacerdote – que vincit mundum <i>below 5. 13</i> <i>Greg in omela (corr. fr. –elii)</i> Ingrediuntur electi** - et ipsa in cloacam descendit
3.133	Lc	
3.134		
3.135	Lc	
		Vp adds D 27 c 8, D 28 c 2
3.136	EaLc	
3.137	EaLc	
3.138	EaLc	
3.139	EaLcOa*	
3.140	LcOa*	
3.141	Lc	
3.142	EaLc	
3.143	Lc	
3.144	EaLc	
3.145	Lc	
3.146	EaLc	
3.147	Lc*	
3.148	AaLc	
3.149	Lc	
3.150	Lc	
3.151	EaLc	
3.152	Lc	
3.153		
3.154		
3.155		
3.156		
3.157		
3.158		
3.159	Lc	
3.160	Lc	
		Vp: <i>Leo cap. iii</i> Scimus quosdam turpis lucri cupiditate – oportunitas adimatur <i>Idem cap. iiiii</i> Idem etiam duximus premonendum ut – recipere valeamus <i>Trip 1. 43. 6-7, ID 6. 65-6 (beg. var.)</i>

3.161		
3.162	Lc	
		PtSk: <i>Augustinus super Iohannem</i> Quicquid inhoneste venditur iniuste emitur
3.163	Lc	
3.164	Ea*Lc	
3.165	EaLc	
		Pk: Si servus per ignorantiam ordinatus fuerit – deponatur Domino reddatur. [<i>i.e. rubric to c 164 treated as distinct cap.</i>] <i>Novellarum constitutio v cap. xiii</i> Si servus ordinatus fuerit sciente et non contradicente domino, liber maneat. Si ignorante domino intra annum liceat probare et servum suum recipere– servitio redigatur <i>Insc. and rubric to c 166, with rubr. treated as distinct cap.</i>
3.166		
3.167	Lc	
3.168	Lc	
3.169	Lc	
3.170		
3.171		
3.172		
3.173	Lc	
3.174	Lc	
3.175		Qe mg. adds in mid-text (tied to Hilarios, Macharios): Et ut ad scripturarum auctoritatem redeam, noster princeps Helias, noster Heliseus, nostri duces filii prophetarum, qui habitabant in agris et solitudine, et faciebant sibi tabernacula prope fluentia Iordanis. De his sunt et illi filii Rechab qui vinum et siceram [?] non bibebant, qui morabantur in tentoriis, qui Dei per Ieremiam voce laudantur, et promittitur eis quod non deficiat de stirpe eorum vir sanctus coram Domino. <i>Hieronimus ep. 58.5 (the material source for ID, IP) CSEL 54(1). 534</i>
3.176	Ea*Lc	
		Wd² in mg.: Sciendum quod Urbanus papa statuit ut quicumque regularis ordinis sui oblitus, se apud Cysterciensis receperit, et post hec penitentia ductus resilire voluerit, ut in signum prevaricationis semper amodo gugullam super superpellicio ferat.
3.177	Ea	
3.178	Lc	
3.179	EaLc	
3.180	Lc	
		Vp has a string of excerpts, all but one from Gratian
3.181	Ea*LcVp	
3.182	EaLc	
3.183	Ea	
3.184	EaLc	
3.185	Lc*	
		Vp adds C 20 q 4 c 1, C 19 q 3 c 8 to mid c 10
3.186	EaLc	
3.187	Lc	
3.188	Lc	
3.189	Lc	
3.190	EaLc	
3.191	EaLc	

3.192	Lc	
3.193	Lc	
3.194	LcSe	
3.195	Lc	
3.196	Lc	
3.197	EaLc	
3.198	EaLc	
3.199	EaLcPt	
3.200	EaLcPt	
3.201	EaLcPk	
3.202	EaLc	
3.203	EaLc	
		<i>For Vp see below after 3. 215</i>
3.204	Lc	
		<i>For Vc see below after 3. 215</i>
3.205	Lc	
3.206	Lc	
		<i>For MgWa see after 3. 215</i>
3.207	Lc	
3.208	EaLc	
3.209	Lc	
		<i>for Ed, and Qa's insertion in mid c209 see after 3.215</i>
3.210	Ea*Lc	
3.211	Lc	
3.212	Lc	
3.213		
3.214		
3.215	Lc	
[3.215A, qv]		EgLk² (<i>in marg. with tiemark</i>) MoPcTcVt add here, MgWa after 3.206, Ed after 3.209, Qa in mid-3.209, Ra² at head of leaf, Sk after 7.90, Vc² at foot of leaf, Vp after 3. 202, JaLcOc at end of 8: <i>Innoc' papa Victricio Rothomagensi episcopo</i> Que Christo spiritualiter nubunt, si postea - humanas nuptias transmigravit? <i>ID 7.17 var.] C 27 q 1 c 10</i>

Book IV

		<i>capitulatio: QeTbVm</i>
4. 1	EaLcPk	Vp: <i>Constitutio Valentiniani imperatoris, Imper. Val. a. omnibus sub imperio eterne urbis Romeeubique terrarum de gentibus</i> Certum est et nobis et imperio – agnoscat universitas (Datum viii yd' Iulii R. Val' aug. in mg.) <i>Dd 1. 311a, and end</i>
4. 2	Lc	
4. 3	EaLc	
4. 4	EaLc	
4. 5	EaLc	
4. 6	Lc	
4. 7	Ea*Lc	
4. 8	EaLc	
4. 9	EaLc	
4. 10	EaLc	

4. 11	EaLc	
4. 12	EaLc	
4. 13	EaLc	
		Vp adds a string of excerpts from Gratian and elsewhere
4. 14	EaLc	
4. 15	Lc	
4. 16		
		Vp: <i>Iulius orientalibus</i> Vellem vos ut coram concilio – episcopos dampnari <i>III L 1 11. 4; AL 2. 45a</i> <i>Idem ad eosdem c. Niceni concilii</i> Prime sedi evocandorum generalium synodorum – sunt institutis <i>III L 1. 11.2; AL 2. 26a</i>
4. 16A	AaLcBrant	
4. 17	Lc	
4. 18	Lc	
4. 19	Lc	
4. 20	Lc	
4. 21		
4. 22	Lc	
		Vp adds six excerpts
4. 23	EaLc	
4. 24	Lc	
		Vp: <i>Anacletus</i> Illi autem qui metropolitani a beato – predicatoribus acceperunt <i>Dd 1. 62; AL 6. 102</i>
4. 25 ⁴	Lc	
4. 26	Lc	MgRa²Vo add. last sentence: Similiter si aliquis episcoporum metropolitanum suspectum habuerit, apud primatem dioceseos aut apud hanc apostolicam sedem audiatur
		Be: In aliis civitatibus tantum agimus quod ad ecclesiam pertinet quantum vel nos permittunt vel nobis imponunt earundem civitatum episcopi fratres et consacerdotes nostri. <i>Aug. ep. 34, CSEL 34.26; cf Pr a 27</i>
4. 27	EaLc	
4. 28	LcRa*	
		<i>For EdQa see after 4.30</i> Lk: <i>Ex concilio Toletano capitulo octavo</i> Igitur si clerici aut monachi inventi fuerint - amittant gradum <i>Ex concilio Calced' c. xviii</i> Si qui ergo clerici - gradu abicantur
4. 29	EaLc	
		Qa: see after 4.30 Ra here, Vc² in mg. Id etiam placuit – de ecclesie communione pellatur. <i>C Agde c.8, Ctp 2.28.7</i> Vp here has numerous additions from Gratian and elsewhere

⁴ MgVp here end (with ID 5.54): Similiter si quis – sedem audiatur

4. 30		
[4.35B, qv]		MgWa here, in mg. Ra²Vc² , Qa as 4.29A, Eg as 4. 33B, Tc as 4.35B, Vt as 4.31B: <i>[Ex concilio Calcedon' cap. xviii]</i> Si qui ergo clerici vel - proprio gradu abiciantur. <i>ID 12.87] +C 11 q 1 c 23</i>
[4.35A, qv]		MgWa here, in mg. Ra²Vc² , EdLkQa as 4. 28A, Eg as 4. 33A, Tc as 4. 35A, Rf as 4. 31A, as 4.31A Vt : <i>[Ex concilio Toletano cap. viii]</i> Igitur si clerici aut monachi inventi - proprium amittant gradum. <i>ID 12.88] +C 11 q 1 c 24</i>
4. 31		Rf : <i>see after 4.30</i>
4. 32	Lc	
4. 33	Lc	
		Eg : <i>see after 4.30 (2 canons)</i>
4. 34		
4. 35	EaLc	
		Tc : <i>see after 4.30 (2 canons)</i>
4. 36		
		Qe mg.: <i>Cyprianus Rogatiano</i> Dominus noster Ihesus Christus rex et iudex – falsos sacerdotes ipse tal' extitit. <i>ID 5.355; Ctp 3.9.15; D 93 c 25a</i> Vp mg.: Et post pauca. nec in suspitione debet venire fidelis homo ut dicat aut faciat ea que pati non vult, quia omnis suspicio potius est repellenda quam approbanda vel recipienda <i>as ID 5. 243a end</i>
4. 37	Lc	
4. 38	Lc	
4. 39	EaLcVo	
		Qe mg.: <i>Ciprianus ad Pupianum</i> Scire debes episcopum in ecclesia esse – se esse confidit. <i>ID 5.360-1; Ctp 3.9.17-18</i>
4. 40	EaSg	
		Qe mg.: <i>In decr' Anacleti cap. iii</i> Sententia Cham filii Noe damnantur – sed deridenda monstrav' <i>AL 3.37 as here; widely elsewhere, usually fuller;</i> Vp² (lower mg): <i>Aug. De immortalitate anime. De soliloquiis</i> Quod presumunt prelati non debere – peribe de malo.
4. 41	Ea*Lc	
4. 42	AaEaLc	
4. 43	AaLcCa*Sg*	
4. 44	EaLc	
4. 45	Ea	
4. 46	EaLc	
4. 47	Ea*Lc	
4. 48	Lc	
4. 49		

4. 50	EaLc	
4. 51	Ea*Wc*	
4. 52	Wc	
4. 53		
4. 54		
4. 55a	Lc	
4. 55b	Lc	
4. 56		
4. 57		
4. 58	Aa	
4. 59		
4. 60		
		<p>Ea² adds at foot of leaf: Gr. Unusquisque superbus rector totiens ad culpam apostasie dilabitur quotiens preesse hominibus ...lectatur. <i>Greg. Moralia in Iob, CCSL 143B (1985), 1227</i></p> <p>De humilitate potest dici, Non sum qui fueram, periiit pars maxima nostri <i>Maximiani elegiae, 1 line 5, ed. Petschenig, 1.</i></p>
4. 61	Aa	
4. 62		
		<p>Vp:</p> <p style="text-align: center;"><i>Anacletus</i></p> <p>Deteriores sunt qui doctores vitam – extorres fiunt</p> <p style="text-align: center;"><i>Concil' Calcidonense</i></p> <p>Clericos aut laicos accusantes episcopos – estimationis opinio</p> <p style="text-align: center;"><i>Adrianus papa</i></p> <p>Si quis contra suam professionem – laicus anathematizatur</p>
4. 63		
4. 64		
		<p>Be:</p> <p style="text-align: center;"><i>[lacuna for insc.]:</i></p> <p>Ipsa pietas, veritas, caritas nos non permittit contra Cecilianum eorum hominum accipere testimonium quos in ecclesia non videmus, cui Deus perhibet testimonium. Qui enim divina testimonia non secuntur, pondus humani testimonii perdidierunt. <i>AL 12 .60a (and elsewhere)</i></p>
4. 65		
4. 66		
		<p>Be:</p> <p style="text-align: center;"><i>Calixtus papa</i></p> <p>Non legitime coniunctus vel absque dotali titulo ac benedictione sacerdotis copulatus sacerdotes vel legitime coniunctos criminari, vel in eis testificari, minime potest, quoniam omnis certa macula pollutus infamis est, et accusare supradictos non permittitur. Non solum ergo hi reiciendi sunt, infames efficiuntur, set etiam omnes consentientes. Similiter de raptoribus vel eis qui seniores impetunt fieri censemus. Hos vero seculi leges interficiunt set nos misericordia preeunte sub infamie nota ad penitentiam recipimus. Ipsam quoque infamiam qua aspersi sunt delere non possumus sed animas eorum per penitentiam publicam et ecclesie satisfactionem sanare cupimus. [quia manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda <i>add in mg.</i>] <i>H 140; ID 9. 23</i></p>
4. 67	Lc	
4. 68		

4. 69	Vp	
4. 70	Vp	
4. 71		
4. 72	EaWd	
4. 73	EaLc	
4. 74	Lc	
		Ea² adds at foot of leaf: <i>A. III Winton' episcopo.</i> Innotescat sollicitudini tuae.... (JL 14156). An inserted slip (s. xiii) begins: Nullus introducatur personaliter
4. 75	Lc	
4. 76	Lc	
		Vp: <i>Alexander papa</i> Talionem recipiat qui fratribus foveam parat
4. 77		
4. 78	LcMq (suppl. Mq ²)	
4. 79	Lc	
4. 80		
		Be: <i>[lacuna for insc.]</i> Accusatoris alia persona est, alia defensoris, alia intercessoris, alia iudicis, de quorum propriis officiis nimis longum est disserere, et tamen defensor ab intercessore plurimum distat. Nam ille diluendis vel obtegendis criminibus operam maxime impendit, intercessor autem etiam cum de culpa constat pro pena removenda vel temperanda curam gerit.
4. 81	Lc	
		Vp: <i>Honorius aug' quat' et Eutichyano consulibus</i> De persona episcopi Stephani hoc – sententie mereatur <i>Dd 3. 97 end</i>
4. 82		
4. 83	AaAdBdCbCcEaFcKaLb LcLdLjObOcOdOeOfPd PfPtPwVoVqWaZa	<i>See text for the complexities here</i>
4. 84	Sd	<i>Do.</i>
4. 85		<i>Do.</i>
		<i>VcVp: see after 4. 88</i>
4. 86		
4. 87a	Lc	
		<i>EgLgMg: see after 4.88</i>
4. 87b-8	BbEgLgSIVo*	
4. 88		
[4.88A, qv]		EdLh²QaTc here, after 4. 87a EgLgMgVtWa , after c 85 Vc² (with tie-mark) Vp ; marginal addition in Lk²Ra ; pt only after 97 Mo : <i>Ex concilio Triburiensi, cap. x.^a</i> Nobilis homo vel ingenuus si in – ferro se expurget. ^a Ex – x om. Vc <i>BD 16. 19; C 2 q 5 c 15</i>
4. 89		
4. 90-1		
4. 92	Sl	Vp continues after impetere: ut apostolus dicit, Spiritualis autem iudicat omnia, ipse vero a nemine iudicatur.
		Sl: <i>In decretis Calisti pape cap. iii</i>

		Testes per quamcumque scripturam quamvis humilis servulusque persona sit testimonium dicere, nec de qualibet re actione vel inscriptione impetrare Christianum.
4. 93		
4. 94	EaLcMg	
		Vp: <i>Alexander in epistola prima</i> Omnis confessio que fit ex preiudicio – quemquam iudicare
4. 95		
4. 96		
4. 97		
		Mo at foot of leaf: Si vero in furto – expurget (<i>see above, after c 48</i>)
4. 98		
4. 99	Lc	
		Be: Qui accusare volunt probationes habere debent cum neque iuris neque equitatis ratio permittat ut aliorum instrumentorum inspiciendorum potestas fieri debeat. Actore enim vero non probante reus qui convenitur etsi nichil ipse prestarit optineat. Actor quod ⁵ asseverat probare se non posse profitendo reum necessitate monstrandi contrarium ⁶ abstergit cum per rerum naturam factum negantis probatio nulla sit.
4.100		
		Be: Res alienas possidens licet iustam causam nullam habeat tenendi non nisi suam intentionem implenti restituere cogitur.
4.101		
		Be: <i>Petronio vicario Hispanorum</i> Vitia possessionum a maioribus contracta perdurant et successorem auctoris sui culpa comitatur.
4.102		
4.103-4	Lc	
4.105	Lc	
4.106	Lc	
		Vp: <i>Fabianus</i> Si in rebus secularibus suum – tribuatur equitati
4.107		
4.108		
4.109	Lc	
		Vp: <i>Iulius papa</i> Neque in re dubia certa – habitum teneatur <i>Stephanus papa</i> Accusatus accusatori non respondeat priusquam – abluenda crimina
4.110	Lc	
		Ra: Legimus quia Moyses querelas populi semper ad Dominum tabernaculum ingressus referebat, et iuxta quod Dominus imperabat iudicia proponebat, nos nimirum instruens ut non ex corde nostro sed ex precepto divino condempnationis vel

⁵ *corr. fr. quo*

⁶ *non add. and canc.*

		iustificationis sententiam proferamus. <i>BD 16.1b; AL 13.25b (etc); C 11 q 3 c 70b</i>
4.111		
4.112		
4.113		
4.114		
4.115		
4.116	AaLc	
		Ra: <i>Augustinus</i> Unus ex vobis me traditurus est. Bene dixit ex vobis, et non ex nobis. Ex vobis enim est a quibus per iudiciariam potestatem confessus aut convictus exclusus, non a me qui nullius indigeo argumentis et omnia certissime novi separatus et divisus est. Tale est ac si diceret, Et si ego per occulti iudicii sententiam eum dampnatum habeo, vos tamen adhuc illum per tolerantiam sustinete. <i>183T 98.4; IHL 2.33.60; +C 2 q 1 c 6</i>
4.117	Lc	
		Be (without a break): Simile quid scribit Nicholaus papa Karolo regi. Que Lotharius rex vester nepos operatur, accusatione non indigent. Manifesta sunt quippe in eo opera carnis, que sunt fornicatio et immunditia. <i>cf AL 12. 34b</i>
4.118	Lc	
		Vp: In sancto concilio decretum ut presbiteri suos plebesanos accusare et testimoniare possunt, si autem neglexerint sui gradus periculo subiacebunt
4.119	Lc	
4.119A ⁷	AaLgMgQa*WaWc and Brant	
[4.119B qv]		EdEgLg²Lh²Lk² (both in marg. with tiemark) MgQaTcWa: <i>Ex concilio Maguntino.</i> In sancto concilio decretum est - periculo subiacebunt <i>BD 16.7, C 2 q 7 c 7</i>
		FcOe: <i>Simmachus papa in actione quinte sinodi.</i> Nullatenus oves pastorem suum -- feriendi estimentur <i>PL 130.1021</i>
4.120	Lc	
4.121	Lc	
4.122	Lc	
4.123	Lc	
4.124	Lc	
4.125	Lc	
4.126	Lc	
4.127		
		Lh² adds texts in margin. Only partially extant: Nota. Euticianus. Nam - pregrav.... contumacia ... obtemperare... - episcoporum donec obtemperet (compare Vo 4.132a)
4.128	Lc	
4.129	Lc	

⁷ See above n. **, and 4.104 above.

		<p>Ea² adds at foot (fos 45v-6): <i>De his qui causa subterfugii discipline appellant. Religiosum a correptione sui prelati non posse appellari. Abbati sancti Petri super Divam.</i> Ad nostram noveris audientiam – corrigas et castiges. <i>JL 13864</i></p>
4.130	Lc	
4.131	Lc	
4.132	Lc	
		<p>Vo: <i>Ex conc' Palensi cp. ii</i> Qui iudicibus communi assensu electis consentire distulerit, nullus ei communicet donec obtemperet.</p>
		Vp adds a string of Roman law excerpts.
4.133	Lc	
		<p>Vp adds further Roman law excerpts, ending with: <i>Quod appellans a nemine debeat iudicari</i> Gregorius servus servorum Dei omnibus episcopis per diversas provincias constitutis. Divinis preceptis et apostolicis saluberrimis – inferre presumant</p>
4.134	LcVp	
		<p>Lh² adds texts, only partially extant. discipline... Religiosum ... sui prelati ... posse appellare</p> <p>◊ ◊ papa. ◊ ◊ sancti Petri fr...nostram no.. - corrigas et castiges</p>
4.135	Lc	
		<p>Be: <i>Ivo Carnotensis ecclesie minister Iohanni eadem gratia Aurelianensi episcopo salutem.</i> De presbitero – nulla excusat ignorantia <i>Ivo ep. 162; cf below Pr app. a 28</i></p>
4.136 ⁸		
		<p>Pt: <i>Simacus papa in actione v sinodi, in ea post consulatum Avveni</i> Nullatenus oves pastorem – rite reprehendi estimentur <i>cf after 4. 119 above</i></p>
		<p>Wc: <i>Anchiritane concilium</i> Vicarios episcoporum quos Greci corepiscopos dicunt non licet presbiteros vel diaconos ordinare. Sed nec presbiteris civitatis sine episcopi precepto amplius aliquid iubere, vel sine auctoritate literarum eius in unaquaque parrochia aliquid agere. Quod si prevaricari ausi fuerint, constituto deponi eos et dignitate qua preediti sunt debere privari.</p> <p><i>Can' Africanum</i> Ut episcopus vilem subpellectilem et mensam ac victum pauperem habeat et dignitatem sue auctoritatis fide et vita meritis querat.</p> <p>Eorum qui pauperes opprimunt dona a sacerdotibus refutanda.</p> <p><i>Can' Agatenses</i> Clerici qui comam nutriunt ac barbam ab archidiaconis etiam si noluerint inviti detondantur.</p>

⁸ Pt treats 4. 136 as 5. 1

--	--	--

Book V

capitulatio: QeTbVm

Pt:

Simacus papa in actione v synodi in ea post consulatum Avieni
Nullatenus oves pastorem suum pro quacumque – reprehendendi
estimentur.

cf after 4.119 above

Haimo in epistolam ad Romanos

In quantum homo non offendit Deum – ne animam perdet. [*Ier. presbiter <ad> Eustacum ad Ephesum*] Servus non audiat dominum carnalem – voluerit imperare. Et paulo post. Conditionum moderate precepta constituit ut – et nefanda precipiant.

Idem eisdem ad Tytum

Si bonum [*repeated and canc.*] autem preceptum imperator et preses – contra Deum non sunt

Aug' de verbis Domini lx capitulo

Qui autem resistit potestati Dei ordinationi – si comeditur occidunt.

Gr' in Moralibus libro ultimo

Sciendum est quia per obedientiam malum – agitur intermitti.

Quid faciendum sit si tumultu agitur concilium. Ex concilio Tolet' ca...

Quicumque in conventu concilii he que sunt premissa – excommunicationis sententiam perferat.

Gr' Iohanni defensori de Romanis legibus

Sententia que sine scriptura profertur nomen sententie habere non mereatur.

Eutitianus papa

Si episcopus aut abbas iubet monacho suo pro hereticis mortuis missam cantare, non obediat eis.

Ex concil' Agathensi cap. v

Si quis de clericis documenta quibus ecclesie – pari sententia feriat.

Ex decr' Felicis pape cap. xx

Dum Romanam appellaverunt ecclesiam aut ab ea se – pontificis auctoritate finiatur.

Marcellinus papa cap. iii

Quecumque contentiones inter Christianos orte fuerint ecclesiasticis viris terminentur.

Leo papa Rustico Narbonensi in epistola cap. xxii

Si habent causam que negligere forte – quam forense iudicium.

Excepta Aug' de c. can. ex concilio Tolet'

Sepe principes contra quoslibet maiestatis – perdat proprium gradum.

Leo episcopis Mauretanie Cesariensis

Causam quoque Lupicini episcopi illic iubemus – posset subiacere sententie.

Si decisio clericorum uni perti displicuerit – cuiuslibet persona pulsetur [*corr. fr. –entur*]

Ex concil' Carthag'

Eum qui frequenter litigat et ad accusandum – gravi examinatione recipiat.

Ex concil' Carthag'

Ut episcopi accusatores fratrum excommunicent et si – non ad clerum.

Ex concil' Africano cap. xcvi

Ad accusationem non admittantur histriones aut – licentia non neganda.

Ex concil' Carthag'

Irrita erit sententia episcopi nisi clericorum suorum presentia confirmetur.

Ex concil' Terracon'

Nullus sacerdotum vel clericorum more secularium – se noverit degradandum.

Sytus papa orientalibus

Quod mandastis ut scriberem vobis qualiter – negetur pro pietate ecclesie.

5. 1

5. 2

Lc

5. 3

Lc

5. 4

Lc

5. 5

Lc

EdMgVc²VpWa: *see after 5.6*

Be:

Qualiter de infamato presbytero ex auctoritate maiorum tenemus tue dilectioni mandamus, et sicut sanctus Gregorius decrevit. Si mala fama ex similitudine per parrochiam de presbytero extitit, et accusatores ac testes legales defuerint, ne contra apostolum infirmorum corda de mala fama presbyteri percutiantur, et ne vituperetur ministerium nostrum, neque securiores presbyteri existentes licentius in peccatum labantur, secundum decreta maiorum cum denominatis sibi vicinis presbyteris vii quos scimus nolle periurare sacramento famam suam purget. Si autem denominatos a nobis sibi presbiteros ad famam suam purgandum habere nequit et alios secum ad iurandum conduxerit quoniam experti sumus quosdam ad invicem conspirasse ut reputati mutuo in sua purgatione iurent sicut et presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam conspiraverunt presbyteri qui in purgatione infamati sacerdotis se una cum eo ad iusiurandum offerunt examinationem iudicii per advocatum infamati presbyteri recipiant et in sacramento se Deo non perdant. Sicut quosdam hinc iam revocatos comperimus. Invocatio autem super eum qui ad iudicium exit talis habetur. Quod ipse presbyter talem

		accessum et frequentationem et cohabitationem et actionem contra sacros canones non habuerit unde mala suspitio et inconueniens sacerdoti fama merito posset exire. <i>An extract from Hincmar, ep. 34 in PL cxxvi 253-4. ID 6. 420 (Ctp 3. 10. 11). C 2 q 5 c 16 all have Si mala fama – famam suam purget only.</i>
5. 6	EaLc	EgLgQa here, after 5 in EdMgVp , in mg. Ra² : <i>Ex dictis Augustini.</i> Nemo amplius in ecclesia - peccator honoratur <i>BD 1. 209, cf D 83 c 2</i>
5. 7-8	Lc	
5. 9		
5. 10	Lc	
5. 11		
5. 12	Vp	
5. 13	Vp	
5. 14	Lc	
5. 15	Lc	Vp: <i>see after c 17</i>
5. 16	Lc	<i>for Wa see after 5. 17</i>
5. 17 [5.17A, qv]		EgLgMgQaVc² here, in Ed after c 19, in mg. Ra² , in Vp after c 15, in Wa after 5.16: <i>Ex concilio Agathensi, cap. viii</i> Si quis discernit presbiterum coniugatum - abstinet, anathema sit. <i>BD 3. 75, ID 2.128, D 28 c 15. The inscriptions vary</i>
5. 18	LcLhVp	
5. 19	LcLh	<i>For Ed see after c. 17</i>
5. 20	Lc	
5. 21	Lc	
5. 22		
5. 23	Lc	
5. 24	Lc	
5. 25	Lc	
5. 26	Lc	
5. 27		
5. 28	AaLc. AbAdBdBcCaCbDbEaK aLbLdLfLjObOcOdOePf PwSdSgVtVqWbZa all <i>lack much of 28a, Pf lacks part of 28b</i>	
5. 29-30		
5. 31	Lc	
5. 32	LcVc*(<i>rest added later</i>)	
5. 33-7	Lc*	
5. 38	Lc	
5. 39	Lc	
5. 40	Lc	
5. 41	Lc	
5. 42	Lc	
5. 43	Lc	Ra (<i>cf Vc after 5. 52</i>): Pacta que turpem causam continent non sunt observanda. <i>ID 16.165a; Ctp 3.29.105d</i>

Quod turpi ex causa promissum est, veluti si quis homicidium vel sacrilegium se facturum promittat non valet.

ID 16.190; Ctp 3. 29.123

5. 44 Lc
5. 45 Lc
5. 46 Lc*
5. 47 Lc
5. 48 Lc
5. 49 Lc
5. 50 Lc
5. 51 Lc
5. 52 Lc

Vc² *in foot of leaf with tie-mark (cf Ra after 5. 43 above):*

Liber Pandectarum

Pacta que tempore [*sic*] causam continent non sunt observanda.

ID 16.165a; Ctp 3.29.105d

Liber Institutionum

Quod turpi ex causa promissum - promittat non valet.

ID 16.190; Ctp 3. 29.123

5. 53 Lc
5. 54 Lc
5. 55 Lc
5. 56 Lc
5. 57 Lc
5. 58

Qe mg.:

Aug' libro iii de civitate Dei

Inter secundum et postremum bellum Cartaginense lata est – cogitari potest ignoro.

5. 59 LcVp(Wc)¹
5. 60 Lc*
5. 61-5 Lc*
5. 66 Lc
5. 67-8 Lc
5. 69 Lc*
5. 70 Lc*
5. 71
5. 72
5. 73
5. 74
5. 74bis Lc
5. 75 Lc
5. 76 Lc

BeShSj (Be *with marginal note*, Ab hoc loco usque Clementi... aliis decretis) *insert here:*

[]t nullus preter episcopum clericis - quod si quis fecerit anathema sit

C. Poitou (1100) cc 1-15

Leges nequaquam appellant investituram – nostrorum comprobamus sententiis

De decimis et altaribus que laici iniuste – tenenda precipimus

C. Poitou (1100) c 16

Anno dominice incarnationis MC^a Ind. xii dominus papa

¹ Wc has a capital 'C' and then only a lacuna.

Calixtus Tolose – et totius assensu concilii approbata sunt.

^a sic

Sanctorum patrum vestigiis insistentes – careat dignitate

Nullus in archiepiscopum (*sic*), nullus in prepositum – diaconus ordinetur. Primitias, decimas, oblationes et cimiteria – penitus interdiciamus. Qui vero pertinaciter ista presumpserit ab ecclesie liminibus tanquam sacrilegus arceatur

Eos qui religionis speciem simulantes – vinculo donec resipuerint innodamus

Liberos homines clericos seu laicos – servitutis addicat.

Nullus clericorum pro ecclesiasticis – laicis compellatur

Nullus episcopus nullus presbiter – venditores pretium exigatur

Si quis ecclesiastice militie titulo insignitus – digna satisfactione correxerit

C Toulouse (1119) cc 1 - 10

Placuit ut si quis de alterius monasterio – neque prepositus perseveret

De Priscillianistis qui se ab esu – in nostra societate recipimus

Ive Dei gratia Carnotensis ecclesie minister dilecto sibi in Christo fratri Cadarico salutem. In litteris tuis continetur – ex ratione et auctoritate respondeo. Valet

For these interpolations, found in the mss containing the 'Appendix Seguntina', see Fransen, Rivista espanola de derecho canonico xlv 31-4; Linehan in BMCL x (1980) 39-42; Bernal Palacios in MIC C x (1997) 923-52

Vp: *Ex constitutione lxxiii cap. i. Qui cum clerico litigium habet episcopum ipsius adeat*

Si quis cum clerico litigium habuerit – causis habentibus
C 11 q 1 c 45

In nulla transferatur persona res in litigio posita ante [cognitionis eventum]. Unde Gelasius papa Quingiesimo episcopo

*Quia res in litigio posita - tamen submotis
Ctp 1. 46. 24; C 16 q 1 c 50 (rubric as here)*

[long lacuna follows]

5. 77

Lc

Vp:

Quare ecclesia super unum edificatur. Ex epistola Cypriani ad Antonianum

Unde in libris de ecclesie catholice unitate. Loquitur Dominus ad Petrum –prevaricatione corrumpat

Dd 1. 277; cf C 24 q 1 c 18

Wc mg. add.: Idem in tractatu evangeliorum dicit, Illi soli habent ligandi et solvendi potestatem sicut sancti apostoli qui illorum exempla semel cum doctrina tenent. Item ex dictis Origenis. Hec

			potestas soli Petro concessa est et imitatoribus Petri.
5. 78-81	Lc		Vp: <i>Simplicius papa</i> Privilegium meretur amittere qui permissa sibi – abutitur potestate <i>Dd 4. 338 (insc. as here); cf AL 4. 3; C 11 q 3 c 63 (but neither explains the insc.)</i>
			<i>Aug. ad Ausilium episcopum</i> Illud plane non temere dixerim – possit aut solvere <i>Dd 4. 75-7</i>
5. 82	Lc		Vp: <i>after c 90 and add. cap. there</i>
5. 83	Lc		
5. 84			
5. 85-6	Lc		Be: Clericus professionem suam etiam habitu et incessu probet et ideo nec vestibus nec calciamentis decorem querat. <i>C. Carthage IV c 45; H 305a; M 346; Trip A 2. 18. 45;</i> <i>AnsL A' 7. 205; Caes. 4. 109b (etc); D 41 c 8</i>
			Clerici qui comam nutriunt ab archidiacono etiam si noluerunt inviti detondantur. Vestimenta vel calciamenta etiam eis nisi que ad religionem deceant habere non liceat. <i>C. Agde c.20; H 333b; M 402; Trip A 2. 28. 18; Caes. 8.</i> <i>44a etc; D 23 c 22</i>
			Irrita erit episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque coniventia ² et subscriptione clericorum. <i>C. Carth. IV c.32; H 304b; M 345; Trip A 2. 18. 31; above 2 .86</i> <i>(as BD 3.170); AnsL A' 7. 192 etc; C 12 q 2 c 52</i>
5. 87			
5. 88	Lc		
5. 89			Wc mg. <i>Iheronimus</i> Michi inquit ante presbiterum sedere non licet, illi si peccavero licet me tradere Sathane in interitum carnis ut Spiritus salvus sit in die Domini.
			MgWa: <i>see after 5.90</i>
5. 90	Lc		EgLgQaVp <i>here, after 89A MgWa:</i> <i>[Ex concilio apud Compendium, cap. v]</i> Placuit etiam pro communi utilitate et - alter episcopus excommunicaverit <i>ID 14. 82; C 6 q 3 c 4</i>
5. 91	Lc		
5. 92			
5. 93	Lc		
5. 94			
5. 95	Lc		Ea <i>here adds at foot of leaf:</i> <i>Alexand. III Rectrodo Rothomag. archiepiscopo.</i> Quoniam quesitum est a nobis – debet reverti. Dat' Tuscl' v id' Octob. <i>JL 13583</i>
5. 96	Lc		

² *over an erasure.*

Migne no.	Omitted in	Added canons	38
5. 97	Lc		
5. 98	AaLc		
5. 99	Lc		
5.100	Lc		
5.101	Lc		
5.102	Lc		
5.103	Lc		
5.104	Lc		
5.105	Lc		
5.106	Lc		
5.107	Lc		
5.108-9			
5.110	Lc		
5.111	LcWc		
5.112			
5.113	Lc		
		Vp:	
		<i>Ex decretis Symachi pape</i>	
		Simachus. Sancimus ut quicumque immemor aut – episcopi possidere.	
		<i>Item</i>	
		Generaliter statuimus ut quicumque res – anathemate feriantur	
		<i>Item Pius papa. Sacrilegii crimen incurrit qui predia ecclesiae invadit</i>	
		Predia divinis usibus tradita quidam – sacrilegus iudicetur	
		<i>Urbanus episcopus Christianis omnibus</i>	
		Res ecclesie fidelium oblationes appellantur – baratri labantur	
		<i>Lucius episcopus omnibus episcopis</i>	
		Omnes ecclesie raptores atque facultatum – consentientes comprehendit	
		<i>Ex dictis Apollonii. Raptorem vel furem non facit necessitas</i>	
		Discipulos cum per segetes transeundo – hoc fecerint	
		<i>III L 3.8.29; De cons. D 5 c 26</i>	
		<i>Item Ier. Non necessitas sed voluntas perseverantiam facit</i>	
		Quicquid enim necessitate fit, cito – arripitur perseverat	
		<i>III L 3.8.30; De cons. D 5 c 27</i>	
5.114	Lc		
5.115	Lc		
5.116	Lc*	Wc (mg.):	
		<i>Augustinus</i>	
		Hereticus est qui temporalis commodi et maxime glorie principatusque sui gratia falsas av novas opiniones vel gignit vel sequitur.	
5.117	LcVc* (<i>beginning added later</i>)		
5.118	LcLm; <i>supplied with tiemark Lm²</i>		
5.119	Lc		
5.120	LcOa		
5.121	Lc		
5.122	Lc		
5.123	Lc		
5.124	Lc	Wc (mg.):	
		<i>Augustinus ad Auxilium episcopum.</i>	

Si quisquam, inquit, fidelium anathematizatus fuerit iniuste, ei potius obierit qui facit, quam ei qui hanc patitur iniuriam. Spiritus enim sanctus habitat in sanctis per quem quisque ligatur et solvitur et inmeritam nulli ingerit penam.

5.125

5.126

Lc

5.127

5.128

Lc

5.129

Lc

5.130

Lc

5.131

Lc

Vp:

Aug' in libro de penitentia

Plerique boni Christiani propterea tacent – corripite coercite
? *where from; this is fuller than the conventional extract*

5.132

Lc

5.133

Lc

5.134

Lc

5.135

Lc

5.136

Lc

Pt:

Si quis iniuste excommunicatus fuit – nulli ingerit penam.

cf Wc against 5. 124

Aug. ad Classianum

Si excommunicante (examinante *ss*) episcopo causam presbiteri – clericum gradum proprio privat.

Augustinus

Per iudicium auferendi sunt mali de ecclesia – iudicari [*corr. fr. – are*] ex suspitione.

Honorius papa

Cure sit omnibus episcopis excommunicatorum – causa omnibus auferatur.

Nicholaus ad Karolum archiepiscopum

Monomachiam vero in lege non assumimus – solummodo temptare videantur.

*De numero et qualitate testium et de testimonio pueri et mulieris
cur reprob...*

Si cui utriusque sexus nobili persone – propter levitatem et procacitatem eius nature.

Ex concilio Hispalensibus

Nullus episcoporum sine concilii examine – auferre non potest.

Iustinianus ix libro iii ap.

Testamentum non iure factum id est non sollemniter pro infecto habendum est

T. sequenti idem

Adoptio non sollemniter facta inutilis – potestate non liberat.

In digestis

Cuicumque negotio sollemnitas a legibus imposita est, si ea preterita eiciat, invalidum est.

Augustinus

Nonnullos toleramus quos corrigere vel – de domo Domini.

Aug. libro iii de baptismo

Pax ecclesie dimittit peccata et ab – possit aut solvere.

Leo papa

Manet Petri privilegium ubicumque ex ipsius – ligaverit aut solverit

Ex concilio Tolet. de advocatis ecclesiarum

Omnis rei ecclesiastice quantitas sicut remedium – annue sententiam sustinebit.

Book VI

capitulatio: QeTbVm

6. 1

6. 2

6. 3 Lc

Vp:

Item ex concilio Martini pape

Non licet in quadragesima natales martyrum – quadragesima celebrare

6. 4 Lc

6. 5 Lc

6. 6³

6. 7

6. 8 Lc

6. 9 Lc

6. 10 Lc

Vc² in mg.:

Non nascitur (*corr. fr. facilit'*) ab angelo dictum est ad Ioseph, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.
ID 8.14 med.; Ctp 3.15.15 med.

6. 11 Lc

6. 12 Lc

6. 13 Lc

6. 14 Lc

6. 15 Lc

6. 16 Lc

**Vp adds C 27 q 2 c 7 with dp (text without dictum is below c. 30),
*Ib. c 3 med., cc 11-12, 16, 17 (cf c 23 below), 36***

6. 17 Lc

6. 18 Lc

6. 19

Vp adds C 27 q 2 dp c 45

6. 20 Lc

6. 21 Lc

6. 22 Lc

6. 23 Lc

Vp has among adds after 6. 16

For Vc² see after 6.24

6. 24 Lc

Ra here, Vc² at foot of leaf, with tie-mark to follow 6. 23:

Aug.^a

Non habent nuptie in se Christi et ecclesie sacramentum si ea non subsequatur^b commixtio sexuum.

Nec pertinere poterit illa mulier ad matrimonium cum qua docetur

³ Whole cap. inserted after first sentence of c 8 Sl

non fuisse commixtio sexuum.

^aAug' Vc; Item Ra ^bsubseq- Ra; seq- Vc
cf Alger 60-1, nearer than C 27 q 2 c 16

6. 25 Lc
6. 26 Lc
6. 27 (cf 6. 44) Lc
6. 28 (cf 6.105) Lc
6. 29 Lc
6. 30 Lc
6. 31 Lc

Vp has as add. after c 16 above

Qe mg.:

Aug' in l' nono de civitate Dei

Id quod bonum habent nuptie et quod – incontinentie regitur pravitas.

6. 32 Lc

Mq² mg. inserts about here:

Coniugium est maris et femine consensus in carnali copula individuale vite retinens consuetudinem, iuxta sanctorum decreta patrum, et iuxta morem cuiusque patrie.

6. 33 Lc
6. 34 Lc

Mq (with ample spaces ?for rubrics) adds:

Institutio coniugii

ante peccatum ad officium post peccatum ad remedium

In parentibus Christi omne bonum nuptiarum

Spes, proles, fides sacramentum Christus

quia nullum adulterium, quia nullum divorcium

lex

aut permittit, aut vetat, aut punit

causa coniugii

prolis propagatio fornicatio devitanda

usus

bene utitur male utitur bono

continentiam dedicans Deo continentiam dedicans ydolo

male utitur malo concupiscentiam relaxat adulterio

bene utitur malo concupiscentiam restringit conubio

Vc³ add. at foot of leaf:

Ecce oculi Domini super metuentes eum

Due sunt mole in quas molitur Christianus ut de eo quasi de frumento fiat panis Christi, scilicet spes et timor. Quicumque timet et non sperat depressus est. Qui autem sperat et non timet negligens est. Hinc dictum est, Non accipies pro pignore superiorem et inferiorem molam. Hoc ad prelatos dicitur, qui aliquando debent urere, id est penam subditis criminari, ataliquando lucere, id est vitam eternam policeri. Ad quod significandum vestis pontificis erat in veteri testamento de cocco bistincto, quod est ignei coloris, qui ignis ardet et illuminat. Hinc etiam baculus ab una parte p[], ab alia replicatur. Hinc verus Samaritanus post vinum iusticie apponit oleum misericordie. Inde post Pasca est Pentecostes. Sic itaque prelati subditos sibi debent instruere ut non timeant sine spe, nec sperent [sic] ceperunt mercedem suam. Non enim debemus speciem sanctitatis extra ostendere et interius esse lubi rapaces. De talibus enim dictum est, Attendite a.f. prophis q.u.a.u.c.n.o.c.a. sunt l v intus hymnis, illud unde creatori nostro

6. 35 Lc

Migne no.	Omitted in	Added canons	42
6. 36	Lc		
6. 37	Lc		
6. 38	Lc	Ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel coniugio copulatus ulterius dimitti poterit <i>add. Brant at end</i>	
6. 39	Lc		
6. 40	Lc		
6. 41 (cf 6.111)			
6. 42	Lc		
6. 43	Lc*	Vc² <i>add. at foot of leaf, with tie-mark:</i> <i>Gelasius Potentio defensori</i> Patrem puelle ecclesie vestre famulum avum vero liberis ortum constat esse natalibus. <i>ID 8. 27a; Ctp 3.15.27; C 32 q 3 c 1</i> <i>Capitularum l. vi capitulo xxv</i> Si quis (<i>ss</i>) liber ancillam in matrimonium acceperit, non habeat licentiam dimittere eam, si prius amborum consensu coniuncti sunt. <i>ID 8.53; Ctp 3.15. 40; C 29 q 2 c 2a has more</i>	
6. 44 (cf 6. 27)	LcMgVpWc		
6. 45	Lc		
6. 46	Lc		
6. 47	Lc	Vp before c 46	
6. 48	Lc		
6. 49		Vp before c 51	
6. 50		BdEaFc(Gc)(Ka)LbLjLkLmObOdOePfPkPq (<i>rubric retained but canon omitted</i>) PtQeSdSeSgVmVq(Vt)WbZa all add various forms of a fragment of 6. 27 above	
6. 51	Lc	Vc² <i>upper mg. with tie mark:</i> Notandum quia non duo a principio facti sunt vir et m. neque duo viri, neque due mulieres sed primum vir, deinde ex eius costa mulier, ut sciremus unam in viro et muliere corporis esse natura.	
6. 52	Lc		
6. 53	Lc	Vp after c 50 above	
6. 54		EgLgQa here, after c. 55 Ed** , in mg to Mg fo. 104: <i>Rabanus. Competentes post catecuminos sunt</i> ^a . Catecumini enim tantum audiunt, competentes autem petunt ^b , iam accipiunt, catecizantur, id est instructione fidei et sacramentorum imbuuntur. ^a no <i>insc. or rubr.</i> Qa ^b autem petunt Mg; iam petunt Lg; iam petant Qa <i>cf 6.43 above for context] cf Rabanus, De clericorum institutione 26 in PL 107.310-1.</i>	
6. 55			
6. 56	Lc		
6. 57	Lc		
6. 58	Lc	Vp adds C 32 q 4 c 11, C 32 q 7 c 13, C 32 q 4 c 4, followed by c 70 below	
6. 59	Lc		
6. 60	LcOa*		
6. 61	BeLc		

Migne no.	Omitted in	Added canons	43
6. 62			
6. 63	Lc	Qe mg.: <i>Ieronimus super epistolam ad Titum</i> Multi supersticiosius magis quam verius – peccandum prona lascivia. <i>cf Berlin Savigny 3 10.227</i>	
6. 64	Lc		
6. 65-6	Lc	Eg adds in mg: Illi qui ordinantur quia in vicem Christi succedunt unius uxoris esse debent et virginis et magis propter sacramentum quam propter peccatum, sicut Christus unius ecclesie que virgo est sponsus est. <i>In eodem libro</i> Mortuo viro cum quo verum coniugium fuit, fieri potest verum connubium cum quo prius adulterium fuit.	
6. 67	Lc		
6. 68			
6. 69	Lc		
6. 70		Vp here and before c. 59 above	
6. 71	Lc		
6. 72	LcTc*		
6. 73			
6. 74	Lc	Qe mg.: Cum aliis quippe adulteri non essent – copulatio potest auferri.	
6. 75	Lc		
6. 76			
6. 77	Lc		
6. 78	AaLc*		
6. 79	Lc*		
6. 80	AaLc		
6. 81	Lc		
6. 82	Lc		
6. 83	Lc		
6. 84			
6. 85	Lc		
6. 86	Lc		
6. 87			
6. 88	Lc		
6. 89	Lc		
6. 90	Lc		
6. 91			
6. 92	Lc		
6. 93			
6. 94	Lc		
6. 95	LcLm		
6. 96 ⁴	AaBdCbEaFcKaLbLcL mObOcOdOeOfPfpkPtP wSgSIVoVqZa		
6. 97	LcPq*		
6. 98	Pq* ⁵		
6. 99			
		Be has c 102 both here and after c 101	
6.100	Lc		
6.101	Lc		

⁴ CaEgMgQaTbTc follow ID in running 6. 96 on from 6. 95 without a break, though Qa lacks *et lex iungit*.

⁵ Pq has part of rubric in text

Migne no.	Omitted in	Added canons	44
	(EaObOcOdOeOfPfPwP kSgTcVo have subst. omission, Sl a partial one at the same point) Sg incomplete.		
6.102			
6.103	Lc		
6.104	Lc		
6.105	Lc		
6.106	Lc		
6.107			
6.108	Lc	Vp adds C 31 q 3 c 1, C 33 q 5 cc 1, 5	
6.109			
6.110	Tc		
6.111 (cf 6. 41 above)	AaEgLcLgMgQaWa		
6.112			
6.113	Lc		
6.114			
6.115	Lc		
6.116	Lc		
6.117	Lc		
6.118	LcPk	Vc ² add. in mg with tie-mark: <i>Ieronimus</i> Sicut autem non (<i>subs. expuncted</i>) omnis congregatio hereticorum Christi ecclesia dici potest, nec caput eorum Christus, sic non omne matrimonium quod non viro suo secundum Christi precepta coniungitur rite coniugium appellari potest, set magis adulterium. ID 8. 277 (<i>etc</i>)	
6.119			
6.120	LcPk	Vp adds C 34 q 1/2 cc 5,6, dp c 7 – c 10	
6.121			
6.122	Oa		
6.123	Lc		
6.124	Lc	Vp adds C 30 q 1 c 7	
6.125	Lc		
6.126	Lc		
6.127	Lc	Vo continues, without a break: Mulieres vero cum separate fuerint hac pro illicita accione a propriis viris totam precipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperint, et post expletum annum recipiant alium virum si voluerint. Similiter et vir uxorem. (cf BD 17. 44; AL 10. 29; Ars. 713 fo. 157v)	
6.128	Lc	Vp adds C 30 q 3 cc 3-4, C 30 q 3 c 7 – C 31 q 1 cc 1, 3, followed by: <i>Pascalis II Regino episcopo. Post compaternitatem geniti non copulantur.</i> Post susceptum vero de fonte – prohibet copulari III L 3.11.121 (the next extract is from the same letter, JL 6436), then C 31 q 4 c 5 with dp, dp c 6 then c 6 itself, C 30 q 1 cc 8-10	
6.129		Pt:	

Omne commodum nuptiarum unius solidi summam nullatenus excedat. Si qui sunt pauperes, etiam manus dare debent.

Idem Narsi

In ipso initio non est a quaestibus inchoandum.

Ieronimus in apologetico ad Pammachium

Sicut vir cum muliere coeat dum menstruum patitur concepti fetus – sanies corrupta deg'net.

Urbanus papa ii

Extraordinaria pollutio citra legitimi temporis metas – matrimonia impedire.

Aug' libro de sancta virginitate

Gaudia virginis Christi de Christo cum Christo – quamvis Christi.

Idem in epistola ad Galathas

Fornicatio est amor a legitimo connubio – libidinis consecrando licentiam.

Ex concil' apud Compendium

Si leprosus habeat mulierem sanam si vult – Similiter et vir.

Vc² add. in mg:

Urbanus secundus Vitali presbitero Brixienti

Super quibus – effecti sunt.

Ctp 2.50.23; C 30 q 3 c 4

Vp adds C 27 q 2 cc 27-8, cc 33-4 and part of dp, C 27 q 2 dp c 29 pt, cc 42-3, 16, dp c 39pt, dp c 29pt

Book VII

capitulatio: QeTbVm

7. 1	Lc
7. 2	Lc
7. 3	Lc*
7. 4	Lc
7. 5	Lc
7. 6	Lc
7. 7	Lc
7. 8	
7. 9	
7. 10	Lc
7. 11	Lc
7. 12	Lc
7. 13	Lc
7. 14	Lc
7. 15	Lc
7. 16	Lc
7. 17	Lc
7. 18	Lc
7. 19	Lc
7. 20	Lc

Vp adds C 32 q 1 c 3

Vp adds C 31 q 1 c 1

Vp adds C 31 q 1 c 2 and dp

Vp adds C 32 q 6 c 4

Vp adds C 32 q 5 cc 9b, 4, 1-2, 10, 13

Migne no.	Omitted in	Added canons	46
7. 21			
7. 22			
7. 23	Lc		
7. 24	Lc		
		Vp adds C 33 q 2 c 3	
7. 25	Lc		
7. 26	Lc		
		Vp adds C 32 q 8 c 1, C 32 q 5 c 16, C 32 q 7 cc 10, 15a	
7. 27	Vp		
7. 28	Lc		
7. 29	Lc		
7. 30	Lc		
7. 31	Lc		
7. 32	Lc		
		Vc² add. in mg:	
		<i>Iohannes Crisostomus</i>	
		Omnis res per quas – aliam accipit.	
		<i>III L 3.11.17 (etc)</i>	
7. 33	Lc		
7. 34	LcVp*		
7. 35	Lc		
		Qe mg.:	
		<i>Ier' ad Oceanum</i>	
		Apud nos quod non licet feminis equaliter non licet viris, et eadem servitur pari conditione tenetur [?].	
		<i>ID 8.240b; Ctp 3.15.87b; C 32 q 5 c 20</i>	
7. 36-7	Vp*	Vp has c 36 above, after c 15	
		Vp adds C 32 q 1 cc 5-6, 9-10	
7. 38	Vp		
7. 39			
7. 40			
7. 41			
7. 42			
7. 43			
7. 44			
7. 45	Lc		
		Qe mg.:	
		<i>Augustinus contra Manicheos l' ii</i>	
		Appetitum anime per quem voluntates – misera domus est.	
7. 46	Lc		
		Qe mg.:	
		<i>Ieronimus super Isaiam l' secundo</i>	
		Caveamus et nos ne exactores simus – favor iudicet feminarum.	
7. 47-8	Lc		
7. 49			
7. 50			
7. 51	Lc		
7. 52	Lc		
7. 53	AaLc		
7. 54	Lc		
7. 55-6	Lc		
		Vc (main hand):	
		<i>Alexander papa</i>	
		Ob aliam atque aliam causam fit – canonicè nuptie celebrentur.	
		<i>Item</i>	
		Hac de causa, quia hereditates – et sic per cetera	
		<i>Two extracts from JL 4500; C 35 q 5 c 2</i>	
7. 57			
7. 58	Lc		

7. 59			
7. 60	Lc		
7. 61	Lc		
7. 62	Lc		
7. 63	Lc	Vp has cc 63-7 in order 64, 63, 67, 65, 66	
7. 64	AaLc		
7. 65	Lc		
7. 66	Lc		
7. 67			
7. 68	LcPt*Tc*Vp*		
		Vc² add. in mg.:	
			<i>Iulius papa</i>
		Quod equaliter vir coniugatur in matrimonio consanguineis uxoris sue.	
		<i>BD 7.7; ID 9. 43; C 35 q 2/3 c 13</i>	
			<i>De eodem. Ysidorus</i>
		Sane consanguinitas que in proprio viro conservanda est. Hoc nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est, quia constat eos duos fuisse in carne una.	
		<i>IP 7. 69 (repeated); C 35 q 2/3 c 14</i>	
			<i>Aug'</i>
		Si vir et uxor non iam duo sed una caro est, non aliter nurus deputanda est quam filia.	
		<i>C 35 q 2/3 c 15</i>	
7. 69	Lc	Vp adds <i>C 35 q 10 cc 2-3, C 35 q 2/3 cc 3-4, 7, 12 (mod.)</i>	
		Sg:	
			<i>Gregorius episcopus omnibus</i>
		Quam sit necessarium monasteriorum – die nona Aprilis indict. iiii	
		<i>Fuller than ID 7. 11 or IP 3. 181</i>	
7. 70			
7. 71	Lc		
7. 72-3	Lc		
7. 74	LcVp		
7. 75	LcVp		
		Vp adds <i>C 35 q 5 cc 3, 5, C 35 q 8 cc 1-2</i>	
7. 76	LcPt*Vp*		
		Vc main text:	
			<i>Alexander papa</i>
		Notandum quia hec computantis – generatio ab aliquo recordari.	
7. 77			
7. 78			
		Vo:	
			<i>Ex concilio apud Salegunstad habito</i>
		Quidam generationem consanguinitatis ^a ita volunt numerare ut frater et soror sint primi. Statuit autem sancta synodus sicut etiam ab antiquis patribus decretum est ut ita non sit, sed ut nepos et neptis vel filius fratris ac filia sororis primi habeantur.	
		^a con. gen. <i>marked for reversal</i>	
		<i>ID 15. 177</i>	
7. 79	LcVp		
7. 80	AaLc		
		<i>Brant adds:</i>	
		Preterea quoque illud adiicimus, quoniam, sicut non licet cuique Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de	

			consanguinitate uxoris sue coniugem ducere, propter carnis unitatem.
7. 81	Lc		
7. 82	Lc		
7. 83	Lc		
7. 84			
7. 85			
7. 86			
		Vp	<i>adds C 35 q 6 c 4</i>
7. 87			
7. 88			
7. 89			
7. 90	<i>Se lacks end</i>		
		Be²:	<i>Incipit de affinitatibus generis humane dictum</i> De patre. Auctor mei generis mihi pater est. Ego illius filius aut filia - Matris mee promatertera mihi abmatertera est, Ego illi sororis abnepos aut abneptis.
		Ca:	Auctor mei generis mihi pater est, a quo initium generis nascitur, ego illi filius aut filia. Patris mei - quia post hoc propinquitas esse desinit. <i>Isid. Etym. 9.6.23</i>
			Scemata dicuntur ramus Dei quos advocati faciunt in genere cum gradus cognationum - dudum statutum esse legimus. <i>Isid. Etym. 9.6.28</i>
			<i>[in a second hand]</i>
			Iohanni Dei gratia Aurelianensium episcopo Ivo eadem gratia Carnotensium ecclesie minister salutem et dilectionem in Domino. Venerunt ad nos quidam fratres qui in episcopatu vestro communiter vivunt sollicite -- quiete vivere faciatis. <i>Ivo, Ep. 213 (PL 162. 216)</i>
		LdOc:	[]onorabilem igitur diem hodiernum dilectissimi fecit divina dignatio. Qui dum humilitatem meam in summum gradum provehit - Ubi si iniquitates Dominus observaret nullus iudicium sustineret. Denique cum huius divini sacerdotii sacramentum etiam ad humanas pervenit functiones - set dignatio celestis gratie gignat antistitem. <i>(text from Ld; Leo I, CCSL 138. 7-11).</i>
		Pt:	<i>Ex concil' Triburiensis quidam cap. x cui interfuit Arnulfus rex</i> Quidam desponsavit uxorem et dotavit, cum ea coire – coniugia non negentur. <i>[rest of fo. 96v blank; on fo. 97r an elaborate arbor, then from fo. 97v]:</i> <i>Ex epistola Rabani archiepiscopi ad Umbertum episcopum</i> In Theodori archiepiscopi gentis Anglorum capitul' – precepisse

credendum est. Post pauca. Ubi autem sine maiori detrimento scandalum – servabitur in affectu.

Ex concilio Triburiensi cap. iiii

Si quis legitimam uxorem duxerit et impediante – erigi corruant in cenam.

Nicholaus papa

Si quis cum duabus sororibus fornicatus – de laicis statuimus.

Ambrosius super primam ad Corinthios ubi dicitur

His autem qui in matrimonio iuncti – vir sicut mulier.

Oa:

Ex decret' Calixti pape datis Remensi concil'

Que sanctorum patrum sanctionibus de pravitate – careat Christiana

C. Reims 1119, cc 1 –5

Se²:

De his qui simul – apud Vermerias

Si quatuor homines aut quinque – noxam sint.

da C 23 q 8 c 34 and cap.

De his qui in patibulis –

- non iudicat Deus bis in ipsum

da C 13 q 2 c 29 and cap.

For Sk see after 2. 195 [or 3. 215]

Wc:

Si quis vero indigne ligat non nocet excommunicato. Unde Augustinus.

Illud plane non temere – se ipsum excommunicationi subponit.

Unde Gregorius

Sententia pastoris sive iusta sive iniusta timenda est

(Augustinus de fide et operibus in mg)

Si virgo nesciens viro nupserit alieno – uxoris deserat mundum

Book VIII

capitulatio: QeTbVm

8. 4 Aa
8. 1
8. 2 Lc*

Wc add. in mg.:

Beda

Si iudices enim ira vel odio vel crudelitate vel ut rustici securius arent, vivant, comedant aliquem suspendunt, homicidium committunt. Set hanc intentionem debent habere ut ecclesia liberius Deo seruiat. Sunt tamen aliqui iudices qui non permittunt dampnatum ad suspensionem et ad talia corpus Domini accipere ne videantur hec cum illo suspendere. Si vero et illud ei denegetur, non minus tamen si verum contritionem habuerit salvabitur.

8. 3 AaAcBaBdBcCaDaEaFc
GcHaLeKaLaLfLjLkLm

LnMfMjMkMmMnMoM
 qOaOdOePaPcPdPhPjPk
 PqPrPtPzQaSdSeSgSITb
 TeVaVcVdVeVhVjVkV
 mVtWbWcWd(*before*
corr.)We

TcVt:

*Item. Cum homo ab homine occiditur -- reprimimus voluntatem
 Sicut etiam cum intercedimus - graviora committat.
 ID 10.108; C 23 q 5 c 19*

8. 5 Lc
 8. 6 Lc
 8. 7 Lc
 8. 8 Lc
 8. 9 LcTc
 8. 10 Lc

Vo:*Capitulum Karoli regis*

Inter cetera sancte exhortationis affamina Domini Ihesu cum apostolis loquentis sic se habuerunt verba. Qui vos spernit me spernit. Quorum vicem sacerdotes ecclesie tenentes maiori iniuria non possint lacessiri quasi verbum Domini subministrantes spernantur a subditis. Quibus ne vilipendatur vigor ecclesiasticus ex diverso occurrunt leges mundane, a Christianis imperatoribus Spiritu Sancto inspirante promulgate, quibus precipitur ut triplo componantur omnes [fo. 165r] sacerdotum iniurie. Gloriosi quoque imperatoris Karoli lue clariora extant capitula, in quibus continentur huiusmodi scripta. De vocationibus quas faciunt episcopi precipimus ut qui eas neglexerit tripliciter componat. Quod si excommunicatus ad satisfactionem venerit, canonicè suscipiatur. His ita expensis si vultis nosse qualiter tripla fiat compensatio, paucis intimabo. Omnis iniuria cuiuscumque senioris vel advocati, sive despectus, seu contemptus, excepto regis et sacerdotum, lx. sol', id est pretio trium librarum, multatur. Multiplicatus igitur ternarius per ternarium, excrescunt in novenarium. Hec est lex prime vocationis episcopi si spreta fuerit. Novenarius vero ductus per trigonum reddet vicesimum et septimum numerum. Consequenter ergo hec est lex secunde iniurie. Vicesimus quoque et septimus numerus per trigonum actus si fuerit, in octogenarium et unum numerarium exurgit, et hec lex iniurie sacerdotalis tercie. Si quis, quod absit, iugo diaboli mancipatus culpis suis exigentibus secundum mandatum Domini nostri ut ethicus et publicanus ab ecclesia fuerit eiectus, et iuxta apostolum Sathane ut spiritus salvus sit in die Domini interitu carnis traditus, ad ecclesiam catholicam reverti voluerit, in primis ut dictum est satisfaciat, et sic demum penitendo reconciliacionem ut mos est ecclesiasticus obtineat.

8. 11

Qe mg.:*...libro de officiis.*

Non videtur quod vir [Christianus?] et iustus et sapiens –
 admodum diripere asuescas.

Ambrose, De off. 3.4 (PL 16.153)

8. 12
 8. 13 Lc
 8. 14 Lc
 8. 15 Lc

Wc:*Idem*

Que est ista vanitas uni parcere et omnes in discrimen adducere.

		Polluuntur enim omnes uno peccante. Unde et in lege iubetur, Maleficos non pacieris vivere.
8. 16	Lc	
8. 17		
8. 18	Lc	
8. 19	Lc	
8. 20	Lc	
8. 21	Lc	
8. 22	Lc	
8. 23	Lc	
		8. 24 <i>add.</i> EbEcEgLbLdMgObOcOd ² PfPwRa ² VcVoVpWaWd ² ZaBrant Vc (<i>main hand</i>) <i>add.</i> : <i>Aug' questionum in Levitico</i> Cum Dominus percutietur in facie respondit, Si male dixi exprobra de malo, si autem bene quid me cedis? Si verba intueamur – paries dealbate. Hinc debemus scire quia istius modi precepta magis sunt ad preparationem cordis quam ad opus q' in aperto fit ut teneatur in secreto – et preceptum Dei potius sic quam faciem parande implemus. <i>CSEL 44. 138ff; cf AL 13.3 (etc), C 23 q 1 c 2 which begin so, but lack end.</i>
8. 25	Lc	
8. 26	Lc	
8. 27	Lc	
8. 28	Lc	
8. 29	Lc	
8. 30	Lc	
8. 31	Lc	
8. 32	Lc	
8. 33	Lc	
8. 34	Lc	
8. 35	Aa Lc	EbEcEgLbLdLgMgObOcOd²PfPwQaVcVoVpVt²WaWd²Za <i>add. at end: Quod si ita est – iussa contemnere.</i>
8. 36	Lc	
8. 37		
8. 38		
8. 39	Lc	
8. 40	Lc	
8. 41	Lc	
		Vc² <i>add. in mg.:</i> Noli extimare neminem Deo placere posse – perturbatio non tenetur. <i>AL 13.4 (etc); C 23 q 1 c 3</i>
8. 42	Lc	
8. 43	Lc	
8. 44	Lc	
8. 45	Lc	
8. 46	Lc	
8. 47	Lc	
8. 48	Vq	
8. 49	LcLmPk	
		Vc² <i>add. in mg.:</i> <i>Aug' de civitate Dei</i> Quod sine aliqua publica administratione – usurpare non innuit. <i>cf C 23 q 8 c 33 (etc; cap. Qui percutit)</i>
8. 50	Lc	
8. 51	Lc	
8. 52	Lc	
[8.53a, qv]		LdMgOcPfVoWa:

Super Ieremiam

Regum proprie est facere iudicium - potentibus prebere auxilium.

Et post aliquanta.

C 23 q 5 c 3

8. 53	AaLc	
8. 54	Lc	
8. 55	Lc	
8. 56	Lc	
8. 57	Lc	
8. 58	LcVc (<i>added.by Vc in mg. later</i>)	
8. 59	Lc	
8. 60	LcVq*	
8. 61		
8. 62		
8. 63	Lc Lk*[8.63 animarum-8.67 Romani ex om. Lk]	
8. 64	Lk	
8. 65	LcLkVq	
8. 66	LcLkVq	
8. 67	LcLk*Vq	
8. 68		
8. 69		
8. 70	Lc	
8. 71	LcPk	
8. 72	Lc	
8. 73	Lc	
8. 74	LcVq	
8. 75	Lc	
8. 76	Oa*	
8. 77	LcOa	
8. 78	LcOa	
8. 79	LcOaVpVq	
8. 80	LcOa	
8. 81	LcOa	
8. 82	LcOaVq	
8. 82A	Vq	<i>Vp adds C 26 q 7 cc 13-4, 18 Here in all reported mss except Vq; as 8. 124 only in Brant and subsequent eds</i>
8. 83		
8. 84	LcVq	
8. 85	Lc	
8. 86	Lc	
8. 87	Lc	
8. 88	Lc	
8. 89	LcVq	
8. 90		
8. 91	Vq	
8. 92	LcVq	
8. 93	Vq	
8. 93A	<i>Brant</i>	
8. 94		
8. 95		
8. 96		
8. 97		
8. 98		
8. 99	Lc	
8.100	Lc	
8.101		
8.102		

8.103			
8.104			
8.105			
8.106	WcWd		
8.107			
8.108			
8.109	Vq		<p>Vc: <i>Aug' de conflictu vitiorum atque []. Quod non oporteat aliquem artificioso mendatio vel simplici verbo mentiri</i> Nec artificioso mendatio nec simplici verbo – occidit animam. <i>ID 12. 44; Ctp 3.22.25</i></p> <p><i>Idem ad Oceanum. Quod topica locutio non sit mendatium</i> Nullomodo videtur topicam locutionem – ista sunt mendatio. <i>ID 12. 47; Ctp 3.22.29</i></p>
8.110			
8.111	Vq		
8.112-3			<p>Vc: <i>Ex concilio Toletano cap. x</i> De illis qui iniusta vota iuramento – stulta vota frangenda sunt. <i>ID 12. 64 (with rubr.)</i></p> <p><i>Ex concilio Eliberitano c. i. Quod diffinitio incauta solvenda sit</i> Diffinitio incauta – est emendatio <i>ID 12. 80</i></p>
8.114			
8.115			
8.116			
8.117			
[8.117A qv]			<p>LcLdLmMgOcPfWa: <i>Ieronimus super Iezechielem de sacramento.</i> Feriet cum eo fedus - deceptus est <i>CCL 75. 219-20</i></p>
8.118	Wd		<p>Vp adds C 22 q 2 c 1, C 22 q 4 c 11, 19a, C 22 q 5 c 4</p>
8.119	Vp		
8.120	VpWc*Wd*		
8.120A	AaEbEcLfLk(suppl. Lk ²)SdBrant; AbVo have the rubric to 120A and then the text of 121		<p>Vp adds C 22 q 5 c 17, ending: iurare presumat, et ieiunus tamen.</p>
8.121	Vp		
8.122			
8.123			
[8.124]	Here in Brant, but elsewhere as 8.82A		
8.125			
8.126			
8.127			
8.128			
8.129	Vq		
8.130			
8.131			
8.132			
8.133			
8.134			<p>Wd² mg.:</p>

Ambr'

Dominus distinctionem non facit inter gravius et levius peccatum
qui misericordiam omnibus suam promisit et relaxandi et solvendi
peccata suis sacerdotibus sine exceptione concessit.

8.135 AaDbKaPfQeSgTbTcVo
Vt

8.136 AaDbKaPfQeSgTbTcVo
Vt; Mg*Vq*

For texts added after 8.136 see the separate Panend.doc

PANORMIA

¹Prima pars istius libri² continet: De fide. De diversis heresibus. De sacramento fidei, id est³ baptisate, et ministerio⁴ baptizandorum et consecrandorum⁵ et consignandorum et consignatorum et de⁶ observatione singulorum, et quid conferat baptisma, quid confirmatio. De sacramento corporis et sanguinis Domini⁷. De missa et⁸ sanctitate aliorum sacramentorum⁹.

¹ Capitulum prime partis Be; Incipiunt capitula Admg.GcWd; Incipit Panormia Ivonis Carnotensis episcopi Oe; Decreta Yvonis Prometheus curialis Of fo. 1v, repeated. De prima parte Ld. Capitula prime partis PtRaVp; Incipiunt octone divisiones SIWc. In other copies these and other forms of the title precede the Preface; see too below, before c 1. No title LePwQeRbVo. BdBe²Wd number the headings within the contents list. In Ph this capitulatio follows 8. 134 and the Prologue; in We it is after 8.136

² istius lib. AdBdBcFcGcLdMgOaOePfpkPtRbSIVmVoVpVqWcWe; huius lib. CaRaTc; canonum Tb; (Prima pars continet istius libri Se); om. PhQe

³ id est] et Se

⁴ ministerio AdBeCaMgPtRbSeSITbTcVmVp; misterio OaPfVo

⁵ consecrandorum AdBeCaGcLdLeMgMq²PfPhPtPwRaRbSITbTcVoVpWe; consecrantium CcFcOaOePkQeSe; secrandorum Mq; baptizatorum Vm

⁶ consignandorum et [om. Bd] consignatorum et de (om. Rb)

BdBcCaCcGcLdLeMgMqPhRaRbSITbVmVoVp; consignatorum et consignandorum et de Ad; consignandorum et de FcOeQeTc; signandorum et OaPf; consignatorum et We

⁷ Domini AdBeGcMgOePtRaRbSeTbVmVoVpVqWe; Christi CaOaPfTc; dominici Ld

⁸ et om. Bd, de add. VmVo

⁹ sanct. al. sacr. AdBeCaCcOaPfpwRaTcVp; al. sacr. sanct. FcMgOePkPtQeSeVmVoWe; de al. sacr. sanct. GcLdMqRbTbSl. Prima - sacr. repeated before Bk. I, with many variants, CaCcOa. Le has only summary to Bk I, followed by cap. 1

[Capitula secunde partis]¹

Secunda pars continet: De constitutione² ecclesie. De oblationibus fidelium. De dedicatione³ et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura⁴. De⁵ presbiteris et de eorum ecclesiis⁶. De decimis⁷. De legitima possessione et de⁸ confugientibus ad ecclesiam. De sacrilegio. De libertorum tutela. De alienatione et commutatione⁹ rerum ecclesiasticarum. De scripturis¹⁰ et conciliis autenticis¹¹. De consuetudinibus. De ieiunio et elemosina.

¹ Capitula secunde partis CaPtRaVp; Item cap' secunde partis Be; De secunda parte LdTb; Secunda pars SeWc; Cap. secundi libri Tc; om. AdFcGcMgOaPfpkPqRbSIVmVoVqWe

² constitutione AdBeMgPpSeTbTcVm; constructione Ca; institutione Vp

³ ecclesie add. Vp

⁴ et add. CaTc, om. MgPpTbVp

⁵ De MgPpTbTcVp; om. Ca

⁶ eorum eccl. CaMgPpTb; eccl. eorum Tc

⁷ decimis CaMgPpTb; decima Tc

⁸ de CaPpTb; om. MgTc

⁹ commut- CaMgPpTb; mut- Tc

¹⁰ sepulturis Rb¹¹ conc. aut. AdBeOaPfRbSeTbVoVpVq; aut. conc. CaTc; conc. autenticis Mg; conc. non autenticis Vm[Capitula tercie partis]¹

Tertia pars continet:² De electione et consecratione pape³ archiepiscoporum, episcoporum⁴. De ordinibus. De clericis et⁵ laicis ordinandis et⁶ non ordinandis. De mutatione episcoporum. De ordinatis et⁷ non reordinandis⁸. De continentia ordinatorum. De simoniace ordinatis et ordinatoribus, qui omnino sunt⁹ deponendi et qui misericorditer reconciliandi. De professione hereticorum. De lapsis in sacris ordinibus qui non debeant ministrare et qui misericorditer¹⁰ ad ministrandum possint¹¹ accedere. De clericis homicidis qui non debeant¹² ministrare.¹³ De usurariis. De servis per ignorantiam ordinatis¹⁴, qui debeant manere in ordinatione¹⁵ qui non. De clericis ebriosis, scurrilatoribus¹⁶. De monachis.¹⁷ De etate qua possint¹⁸ parentes contradicere¹⁹ religioni filiorum et qua²⁰ non possint²¹. De viduis et virginibus velatis. De abbatissis.

¹ Capitula tercie partis CaPtRa; Item tertie partis Be; De tertia parte LdTb; Tertia pars SeWc; Cap. secundi libri Tc; *om.* GcMgOaPfPhQeRbSIVmVoVq² Tert. – cont. *om.* Rb³ et *add.* GcMgRbTc, *om.* CaLdPFTbVm⁴ episcoporum CaGcMgPfTb; et episcoporum Rb; *om.* LdTc⁵ et CaMgPfTb; De Tc⁶ de *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc⁷ et CaPfTbTc; *om.* Mg⁸ -andis MgPfTbTc; -atis Ca⁹ sunt CaMgPfTc; *om.* Tb¹⁰ *corr. fr.* merito Rb¹¹ -int MgPfTbTc; -unt Ca¹² -eant CaMgTbTc; -ent Pf. et qui debeant *add.* GcTb. et qui possint *add.* Rb¹³ De clericis hom. – min. *om.* Ra¹⁴ -atis MgPfTbTc; -ans Ca¹⁵ ordinatione CaOaPf; ordine GcMgMqRb; ordine et Tb; ordinatione et Tc¹⁶ De clericis ebr. - scurr. (scurr- Rb) CaGcMgMqOaPfRbSITbVq; De clericis scurrilibus et adulatoribus RaTc; De cl. ebr. aleatoribus, scurrilatoribus Vm¹⁷ De clericis (ebriosis *add. and canc.* Ra) arma sumentibus et aruspices et (vel Ra) similia exercentes consulentibus et ebrietati vel alee insistentibus. De laicis aleatoribus *add.* Ra *after* ordinatione qui non, Tc *here; om.*

AdBdBeCaCcFcGcLdMgOaObOdOeOfPfPhPkPtPwQaQeRbSeSgSITbVaVmVoVpVqWcWe

¹⁸ possint CaMgPfTb; possunt Tc¹⁹ vel concedere *add.* Rb²⁰ *corr. fr.* quia Pf²¹ possint CaPfTb; possunt GcMgTc

[*Capitula quarte partis*]¹

Quarta pars continet: De primatu et dignitate Romane ecclesie. De conciliis convocandis. De provincia² quomodo constituenda sit³. De potestate primatum⁴ et metropolitanorum⁵ episcoporum. De negotiis et causis clericorum ubi debeant tractari⁶. De spoliatis revestendis⁷. De accusatione et⁸ quo ordine et a quibus personis et adversus quas personas⁹ debeat vel non debeat fieri. De testibus qui et quomodo et quot et in quo negotio testificari debeant vel non. De induciis quo tempore et quanto¹⁰ dande sunt¹¹. De subterfugientibus quanto tempore et qua ratione exspectari debeant¹². De iudicibus quales debeant esse et quando sententiam iudicii debeant proferre¹³. De appellatione quo tempore et qua ratione debeat fieri et de pena male appellantium.

¹ Capitula quarte partis CaPtRa; Item Be; Quarta pars Se; De quarta parte Tb; Capitula libri quarti Tc; *om.* GcLdMgOaPfQeRbVmVoVqWc

² providentia Vq

³ constituenda sit GcLdMgRbTbVmVoVq; sit continenda Be; sit constituenda CaPfRa; sit custodienda Tc

⁴ -atum CaGcMgPf; -atuum TbTc

⁵ et ceterorum *add.* Tc, *om.* CaGcMgPfRaTbVm

⁶ agi Rb

⁷ rev. CaMgPfTbVm; revestigendis Gc; restituendis Tc

⁸ et CaGcMgPfVm; *om.* TbTc

⁹ quas personas CaMgTbTc Vq; personas quas Pf

¹⁰ quo tempore et quanto CaGcMgTbTcVoVq; quo tempore et quanto tempore OaRa; quanto temp. et quo tempore Pf

¹¹ sunt CaPfTcVq; sint GcMgRbTb

¹² exp. deb.] exspectandi sint Rb

¹³ et quando - proferre CaGcMgPfRaRbTbVmVoVq; *om.* Tc

[*Capitula quinte partis*]¹

Quinta pars continet: De clericis sola infamia sine² testibus accusatis³, quota manu se debeant purgare. De causis⁴ et negotiis⁵ laicorum. De vocatione⁶ excommunicandorum. De licita et illicita excommunicatione⁷. De absolutione⁸. De illis qui excommunicatis fidelitate aut sacramento astricti sunt quod possunt sine⁹

¹ Capitula quinte partis CaPtRa; Item Be; De quinta parte LdTb; Quinta pars SeWc; Cap. quinti libri Tc; *om.* GcMgOaPfPhRbSIVmVoVq

² sine CaGcMgTbTc; sive Pf

³ test. acc. CaPfRbTbTc; acc. test. GcMg

⁴ causis CaMgPfTb; causa Tc

⁵ clericorum et *add.* Tc, *om.* CaMgPfRaRbTb

⁶ voc- CaGcMgPfTb; convoc- Tc

⁷ et de absolutione *add.* Tc, et *add.* Mg, *om.* CaGcPfRaRbTbVoVq

⁸ solutione Rb

⁹ possunt sine CaPfTbTcVq; possint absque GcMgRb

periurio absolvi ab illo¹⁰ sacramento. De hereticis post mortem excommunicandis.
Quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis¹¹.

¹⁰ abs. ab illo CaGcMgPFTb; ab illo solvi Tc

¹¹ sit comm. (communicatum *corr. fr.* excomm- Rb, cum *add.* Vo) non ex nomine (ratione PhTb) excommunicatis (-antis Pf) BeCaGcLdMgPPhRaRbTbVmVoVq; sit comm. (*corr. fr.* excomm-) cum nomine non excomm. Sl; sit comm. non nomine communicantis Oa; non sit comm. excommunicatis Tc. Non facile excommunicandum *add.* Be

[Capitula sexte partis]¹

Sexta pars continet: De nuptiis quo scilicet² tempore et inter quas personas et qua de causa debeant³ fieri. De tribus⁴ que perfectum reddunt coniugium. De perfecto et imperfecto coniugio. De concubinis. De coniugibus quorum alter sine altero continentiam vovit vel religionis habitum sumpsit. De uxoribus qui⁵ viris in captivitate ductis aliis nupserunt. Quod sit coniugium inter personas eiusdem religionis, hoc est inter gentiles, inter⁶ Iudeos. Inter personas vero que non sunt eiusdem religionis vel fidei non potest fieri coniugium. Quibus de causis non debeat solvi coniugium⁷. Cuiusmodi coniunctio non facit coniugium. De separatione coniugii non ob causam fornicationis⁸.

¹ Capitula sexte partis CaPtRa; Item Be; De sexta parte LdTb; Cap. sexti libri Tc; Sexta pars Wc; *om.* GcMgOaPfPhRbSeSIVmVoVq

² quo sc. GcMgPFTb; sc. quo CaTc

³ -eant CaGcMgPFTc; -ent Tb

⁴ tribus CaGcMgTbTc; tribus Pf

⁵ que a Rb

⁶ inter GcMgPFTb; et Tc; et inter CaRb

⁷ debeat solvi coniugium CaGcMgRaVq; debeat [fieri *add.* and *canc.*] coniugium solvi Be; debeant solvi coniugia OaPFTc

⁸ Quibus de causis - forn. BeCaGcMgOaPfPFTcVmVoVq; *om.* Tb; De separatione -forn. *om.* Ph

[Capitula septime partis]¹

Septima pars continet: De separatione coniugii ob causam fornicationis carnalis². De viro qui cum alterius uxore³ fornicatur quod⁴ post mortem mariti⁵ non possit eam⁶ habere uxorem. De interfectione⁷ coniugum suarum. De fornicatione

¹ Capitula septime partis CaPtRa; Item Be; Septima pars SeWc; De septima parte Tb; Cap. septimi libri Tc; *om.* GcMgOaPfPhRbVmVoVq

² forn. carn. BeCaPfRaTc; carn. forn. GcMgRbTbVoVq

³ alt. ux. CaMgPFTbVq; ux. alt. RbTc

⁴ quod GcMgRbTbVq; quia CaPf; quam Tc

⁵ mariti GcRb²TbTcVq; viri Pf; marti Rb; *om.* CaMg

⁶ eam CaGcMgPFTb; *om.* Tc

⁷ interfectione BeCaMgPFSIVq; interfectio GcTbTc; interfectore Be²RaVo; interfectionibus Rb

spirituali, quod propter eam licite dimittatur⁸ uxor. De reconciliatione coniugum. De sacramento quod⁹ debent viri facere¹⁰ mulieribus et mulieres viris suis¹¹ quando reconciliantur. De subiectione qua¹² debent uxores viris suis¹³ subici¹⁴. Qua¹⁵ ratione non debet fieri coniugium¹⁶ inter parentes. De eo quod unus vir¹⁷ non potest duas commatres ducere unam post aliam. De eo qui¹⁸ cum filiola sua aut commatre sua aut¹⁹ qui filium suum baptizavit²⁰ aut cuius uxor filium²¹ aut privignum suum²² de sacro fonte levavit aut ad confirmationem tenuit et ideo voluit separari²³. In quo ramusculo consanguinitatis possunt²⁴ coniugia fieri. De accusatione consanguinitatis²⁵ a quibus personis debet fieri²⁶. De sacramento quod debet fieri et quomodo debet fieri²⁷. De inquirenda parentela et de²⁸ incestuoso discidio. De gradibus consanguinitatis²⁹ recto et transverso ordine dispositis.

⁸ -atur CaMgPfTc; -itur Tb

⁹ sacramento quod GcMgPfTb; sacramentis que CaTc

¹⁰ viri fac. CaGcMgPfTc; fac. viri cum Tb

¹¹ viris suis CaMgPfTb; viris Rb; *om.* Tc

¹² qua CaMgPfTc; quam AdRbTb

¹³ suis CaMgPfTb; *om.* RbTc. quando reconc. - suis *in mg.* Ad

¹⁴ subici CaMgPfTc; *om.* RbTb

¹⁵ Cui Rb

¹⁶ deb. (debent Vo) fieri con. CaMgRbTbVoVq; fieri deb. con. Pf; deb. con. fieri Tc

¹⁷ unus vir MgPfTbTc; vir unus Ca

¹⁸ qui CaMgPfTc; quod OaTb

¹⁹ sua aut CaMgOaTbVq; aut Pf; dormierit et Tc

²⁰ -avit CaPfTbTc; -averit Mg

²¹ aut cuius ux. filium CaMgPfTb; *om.* Tc

²² suum CaMgPfTb; *om.* RbTc

²³ et ideo voluit (-unt Tb) sep. (separi Rb) CaMgPfRbTb; ut separetur Tc

²⁴ possunt CaMgPfTb; possint Tc

²⁵ osuunt coniug. – consang. *om.* Oa

²⁶ De accus. cons. (et *add.* Mg) a quibus pers. deb. fieri CaLdMgPfRaSeTb; *om.* Tc

²⁷ et quomodo - fieri *placed below after* De gradibus Ca. De sacramento – fieri *in mg.* Be

²⁸ de CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁹ consanguinitatis CaMgPfTbVmVo; sanguinitatis Oa; parentele Tc

[Capitula octave partis]¹

Octava pars continet: De homicidio spontaneo et non spontaneo² et quod potest fieri sine peccato. De eo qui quemlibet clericum occiderit, quid debeat emendare. De eo qui percusserit mulierem in utero habentem et abortierit³ utrum homicidium fecerit necne⁴. De incantationibus et divinationibus et diverso genere

¹ Capitula octave partis CaPtRa; Item Be; De octava parte LdTb; Octava pars Se; Cap. octavi libri Tc; viii Wc; *om.* MgOaPfPhRbSIVmVoVq

² spontaneo et non spontaneo CaLdMgOaPfTb; spontaneo RbVq; sponte et non sponte facto Tc

³ et abortierit MgPfTbVo; et abortiverit CaTc; abactivum Rb

⁴ utrum hom fec. necne CaMgPfTb; an sit hom. vel non Tc

magice artis. De natura demonum. De sortibus⁵. De observatione dierum et mensium. De iuramento quod⁶ debeat teneri necne⁷, et quos habeat comites. De⁸ omni genere mendacii.⁹

[*Expliciunt capitula*]¹⁰

⁵ sordibus Rb

⁶ quod CaPfTbTc; quid Mg

⁷ necne CaMgPfTb; vel non Tc

⁸ et Rb

⁹ Mn breaks off here and resumes in c 9 below. Item de mendacio add. in mg. Bd. Qe leaves a third of fo. 100v blank here.

¹⁰ Exp. cap. BdPwTcWe; om. AdCaMgPfPhRaSITbVoVqWc. Frater Nicolaus Lant fidel' complevit add. We. Cc then begins, Prima pars istius libri continetur. Ea lacks capitula entirely. Mq follows directly with short rubrics to the cc. of Book I, of which, after some uncertainty, cc 3 – 65 are preceded by a sequence of letters (acting as numbers); Vo has a new rubric: Incipiunt capitula primi libri canonum, and then copies out all the rubrics of Book I, numbering the first 11 as i-viii, one omitted, then xiii, xii, before giving up. OaPwQe repeat the capitula to bk I, and a second hand in Oa then adds:

Quid penitentiae et qualiter agere debeant qui magna crimina committunt
Quatuor quadragesime penitentibus de criminalibus. Omnes dies Veneris per annum .. et comedat victum quadragesimalem

Incipit Panormia Ivonis Carnotensis episcopi¹

1²

De fide sancte Trinitatis³

Credimus unum Deum esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Patrem eo quod habeat Filium, Filium eo quod habeat Patrem, Spiritum sanctum eo quod sit ex Patre et Filio. Pater ergo principium⁴ deitatis, qui sicut nunquam fuit non⁵ Deus, ita nunquam fuit⁶ non Pater, a quo Filius natus, a quo Spiritus sanctus non natus quia non

¹ Incipit - episcopi BdCbObOfPkPwBrant; Incipiunt decreta sanctorum pontificum (patrum MqOeRbVcVp) AdBeGcLdLeMhMkMmMqOeRbSIVcVpVqWc; Incipit liber pannormie Ivonis venerabilis Carnotensis episcopi de multimoda distinctione scripturarum sub una castorum eloquiorum facie contemptarum Lg; Incipiunt sanctorum patrum decreta Mf; Canones Ivonis Carnotensis qui Pannormia dicuntur Oa; Incipiunt capitula dogmatis Pt; Prima pars RaVp; Incipiunt Sg; Incipit liber primus deflorationis canonum Ivonis Carnotensis episcopi Tc; Incipiunt decreta pontificum VaVo; Incipit pars prima Wc²; om. CaLcMgPfPtRaSeTbVm. Se has here an arbor consang. In Ph fo. Ir is too faded to read on microfilm.

² om. BbEa

³ De - Trin. in mg. Ad²BeCaGcLdMgOePdPfSe, text AdMhMkMmPwRaRb(adding prima pars)SIVaVcVmVoVpVqWc; i. De fide in mg. Bd; i in mg. Be; De fide Oa; Incipiunt capitula dogmatis Augustini de fide sancte Trinitatis Pt; Ex Niceno concilio. De - Trin. QeTb; De fide s. Trin. unum Deum esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum in text, Credimus in Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum in mg. Rb; Ambrosius add. in mg Vc; om. LeMjMoTc.

⁴ dicitur add. Tc, om. CaGcMgPfTb

⁵ ss Mo²

⁶ superscr. Tc

est Filius, neque⁷ ingenitus quia non est Pater, nec factus Spiritus sanctus⁸, quia non est ex nihilo, sed ex Deo Patre⁹, et Deo Filio¹⁰ Deus procedens. Pater eternus, eo quod habeat Filium eternum cuius eternus sit Pater, Filius eternus eo quod sit¹¹ Patri et Spiritui sancto¹² coeternus. Spiritus sanctus eternus eo quod sit Patri¹³ et Filio coeternus. Non¹⁴ confusa in una persona Trinitas, ut Sabellius dicit, neque¹⁵ separata aut divisa in natura divinitas¹⁶, ut Arius blasphematur¹⁷, sed alter in persona Pater, alter in persona Filius, alter in persona Spiritus sanctus. Unus¹⁸ in natura, in sancta Trinitate Deus¹⁹ Pater, et Filius et Spiritus sanctus²⁰.

Ps-Aug. De ecclesiae dogmatibus c 1 (PL 42.1213, cf PL 58. 979-80)

⁷ neque CaMgPf²Tc; nec Tb

⁸ nec factus Sp. sa. CaOeTbVq; nec factus est Sp. sa. AdBeMg; nec Sp. sa. factus Pf; neque factus Sp. sa. Tc

⁹ Deo Patre CaMgPfTb; Patre Deo Tc

¹⁰ Deo Filio CaMgPfTbVq; Filio Deo Tc

¹¹ sit CaMgPfTb; *om.* Tc

¹² et Sp. sancto GcPfTbVq; et Sp. sancto sit Tc; *om.* Ca

¹³ Sp. sancto coeternus - sit Patri *om.* Mg

¹⁴ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹⁵ aut *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

¹⁶ -itas CaMgPfTb; -itatis Tc

¹⁷ blasphematur CaGcTbTc²; blasphemavit Pf; *om.* Tc

¹⁸ Deus *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

¹⁹ Deus CaGcPfTbTc; *om.* Mg

²⁰ Deus Pater - sanctus *at foot of leaf* Vm

2¹

²*De incarnatione Christi*³

Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus sanctus, sed Filius tantum, ut qui erat in divinitate Patris Dei⁴ Filius, ipse fieret in homine hominis⁵ filius, neque Filii nomen⁶ ad alterum transiret⁷, qui non esset nativitate Filius. Dei ergo nativitate⁸ filius, hominis factus est⁹ Filius, natus secundum veritatem nature¹⁰ ex Deo Dei Filius, et¹¹

¹ *om.* Ea

² Augustinus *add.* Pf, Item *add.* QeTb, *om.* BeCaGcMgTcVmVpVq

³ De inc. Christi *in mg* BeGcWc, *in text* AdCcLeMgPfPtPwQeRbSITbTcVmVoVpVq; De inc. *in mg.* Ca.

⁴ Patris Dei CaGcMgPfTb; Dei Patris Tc

⁵ homine hominis CaGcMgPfTb; humanitate vere Tc

⁶ Filii nomen CaMgPfTb; nomen Filii Tc

⁷ ad alt. tr. CaMgPfTc; tr. in alt. Tb

⁸ nativ. CaGcMgPfTc; *om.* TbVo

⁹ hominis factus est AdCaGcMgTcVmVq; Dei factus est Pf; factus est hominis Tb

¹⁰ ver. nat. CaGcMgPfTbVmVq; divine nature ver. Tc; ex virg. virg. filius *in mg.* Gc. Vm *begins new canon.*

¹¹ et CaMfPfTc; *om.* Tb

secundum veritatem¹² nature ex homine hominis filius, ut veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in utraque nativitate filii nomen nascendo haberet, et esset verus Deus et verus homo, unus Filius.

Ut sup. c 2a]

¹² humane *add.* Mg²Tb; *om.* AdCaGcMgPfTcVq

3¹

*[De eodem contra Timothianos et alios hereticos]*²

Non ergo duos Christos, neque duos Filios³, sed Deum et hominem unum Filium, quem propterea, et Unigenitum dicimus, manentem in duabus substantiis, sicut ei nature veritas⁴ contulit, non confusis naturis neque inmixtis, sicut Timothiani volunt, sed societate unitis.

Ut sup. c 2b]

⁵Deus ergo hominem assumpsit, homo in Deum transivit, non nature versibilitate, sicut Tracii Apollinariste dicunt, sed Dei dignatione, ut nec Deus mutaretur in humanam⁶ substantiam⁷ assumendo hominem⁸, nec homo in divinam⁹ glorificatus in Deum, quia mutatio vel versibilitas nature et diminutionem et abolitionem substantie facit. Creditur¹⁰ a nobis sine confusione coniuncta Trinitas, sine separatione distincta. Natus est ergo Dei Filius ex homine et non per hominem, id est non ex viri¹¹ coitu, sicut Ebion dicit, sed carnem ex virginis corpore trahens, et non de celo secum afferens, sicut Marcion, Origenes¹² et Eutices affirmant, neque in fantasia, id est absque carne sicut Valentinus¹³, neque Aornci¹⁴, id est putative

¹ *om.* Ea

² De eodem – al. heret. (heret. al. Pt) AdBdPt *text*, Ad²BeCaMgPwTcWc *mg.*; *before* Deus ergo hominem *below* CcMqPfQeRbTbVq; *in mg. against* Ex homine hominis *above* Gc; *before* veritatem nature *above*, *before corr.* Vm; *om.* LdPf. ii. De diversis heresibus *in mg.* Bd; ii *in mg.* Be²; Quantum ad divinam nativitatem non appellatione, quantum ad humanam scilicet quod appellaretur et non esset verus homo Mg *mg.* Contra - hereticos *in text* Vp. *No break* GcOaSiTbVcWd

³ credimus *add.* Tb, *om.* CaGcMgPfTc

⁴ nat. ver. CaMgPfTcVq; ver. nat. Tb

⁵ *see above for* CcMqPfRbTbVq; Quid proprie ad Patrem, quid proprie ad Spiritum sanctum pertineat *here* Tc(*cf c 7 below*)

⁶ Ph *fo.* Iv *begins*

⁷ humanam substantiam MgPfTbTc; humana substantia CaGc

⁸ in Deo *add.* Tb, *om.* CaGcMgPfTc

⁹ divinam MgPfTbTc; divina CaGc

¹⁰ itaque *add.* Tc, *om.* CaGcMgPfTb

¹¹ viri GcMgPfTbTc; virili Ca

¹² -nes Mg²TbTc; -nis CaGcMgPf

¹³ -tinus GcMgPfTbTc; -tius Ca

imaginatum, sed corpus verum, non tantum carnem¹⁵ ex carne, sicut Martianus¹⁶, sed verus Deus ex divinitate, et verus homo ex carne, unus Filius, in¹⁷ divinitate Verbum Patris, et Deus in homine anima et caro, anima non¹⁸ absque sensu et ratione, ut Apollinaris. Neque caro absque anima, ut Anomotius¹⁹, sed animam²⁰ cum ratione sua, et carnem²¹ cum sensibus suis, per quos sensus veros in passione et ante passionem carnis sue dolores sustinuit²².

Ut sup. c 2c]

¹⁴ AO&NCI PfVq; Aiochei BePw; Aonchei Ca; AOKThei Gc; Aoacnci MgTc; AOKNCI RbSl; AOKHCI Tb

¹⁵ tantum carnem CaGcMgPfTc; tamen caro Tb

¹⁶ Martianus CaGcMgTbTc; Mathianus Pf

¹⁷ in CaMgPfTb; ex Tc

¹⁸ an. et caro, anima non CaGcLdMgOaTbVq; an. et caro, non anima Pf; et caro et an., anima non Tc

¹⁹ Anomotius AdCaTc; Anomocus BeMgVq; Annomaicus Gc; Anonicus Mq; Anomotiis Pf;

Noamonicis Pw; Anomicus Rb; Anomacus Sl; Amonicus Tb

²⁰ -imam CaGcMgPfTc; -ima Tb

²¹ carnem CaGcPfTc; caro MgTb

²² dol. sust. CaGcMgPfTb; sust. dol. Tc

4¹

De nativitate Christi², contra Arthemonem³ et ceteros hereticos⁴

Neque⁵ sic est natus⁶ ex Virgine ut deitatis initium homo nascendo acceperit⁷, quasi antequam ex Virgine nasceretur Deus non fuerit, sicut Arthemon et Berillus et Marcellus docuerunt, sed eternus Deus⁸ homo ex Virgine natus.

Ut sup. c 3a]

¹ om. Ea

² Domini Vc

³ Arcenionem Sl

⁴ De - her. in text AdPfPhPtQe(et cet. her. add. Qe²)RbTbVmVpVq; in mg.

Ad²BeCaGcMgPwTcVcSIWd

⁵ Neque CaMgPfTbTcVq; Deus non Ad

⁶ est nat. CaMgPfTb; nat. est. Tc

⁷ acceperit AdCaGcMgPfTb; sumeret Tc

⁸ et add. Tc, om. AdCaGcMgPfTb

5¹*De equalitate² sancte Trinitatis contra Dionisium et alios hereticos³*

Nihil creatum aut serviens in Trinitate credendum⁴, ut vult Dionisius, fons Aarii, nihil⁵ inaequale ut Unomius⁶, nihil⁷ gratie⁸ equale⁹, ut vult Aethius¹⁰, nihil anterius posteriusve¹¹ aut minus, ut¹² Arius, nihil extraneum aut officiale alteri, ut Machedonius, nihil persuasione aut surreptione insertum, ut Manicheus, nihil corporeum, ut Melito et¹³ Tertullianus¹⁴, nihil corporaliter effigiatum ut Antropomorsus¹⁵ et Vadianus¹⁶, nihil sibi invisibile, ut Origenes¹⁷, nihil creaturis¹⁸ visibile, ut Fortunatus, nihil moribus vel voluntate diversum, ut Marcion, nihil¹⁹ Trinitatis essentia ad creaturarum naturam²⁰ deductum, ut Plato et Tertullianus, nihil officio singulare nec²¹ alteri communicabile, ut Origenes, nihil confusum, ut Sabellius, sed totum perfectum, quia totum ex uno²² et unum, non tamen solitarium, ut presumunt²³ Silvanus et Praxeas²⁴, Pentapolitana dampnabilis illa²⁵ doctrina.

Ut sup. c 4]

¹ *om.* Ea

² equal- Ad²GcMgPt²TbTcVm; qual- AdBdBeCaPfPtPwSIWd; calitate Vq

³ (Idem *aad.* Ph) De (equal.) - her. *in text* BdCcPhPtQe²TcVmVpVq, *in mg.*

AdBeCaGcMgPwSIWd; De contra Bonosium *in text* Tb; *om.* (no break) OaRb

⁴ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁵ sibi *add.* Ca

⁶ Unomius CaGcPwTbVm; Unomius Be; Eunomius MgTc; Innomius Pf; Onomius Pt; Ynomius Rb; Unominus SI; Unominus Vq

⁷ tantum *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁸ vel a *add.* *supers.* Mg

⁹ *corr. from* coequale Mg

¹⁰ Aethius GcPfVmVq; Ethius BeCaMgRbTc; Aetinus Tb

¹¹ maius *add.* Tc, *om.* CaGcMgPfTb

¹² ait *add.* Mg, *om.* CaGcPfTbTc

¹³ et CaPfMgTc; *om.* Tb

¹⁴ Tertullianus CaPfTbTc; Terculinus Mg

¹⁵ -orsus BeCaMgPfSI; -orplus TbTcVq; SI *fo. 7v ends here, fo. 8 is missing, and it resumes at c 15 below*

¹⁶ Vad- CaMgTbTc; Nad- Pf

¹⁷ -nes CaPfMgTc; -nis Tb

¹⁸ -uris CaMgPfTb; -ure Tc

¹⁹ de *add.* MgTc, *om.* BeCaPfTb

²⁰ *add.* Ca¹

²¹ nec CaMgPfTb; vel Tc

²² ex uno totum *later marked for reversal* Ca

²³ -unt CaMgPfTc; -it Tb

²⁴ Praxeas BeCaTbTcVq; Braxeas Mg; Praxas Pf

²⁵ damn. illa MgPfTbTc; illa damn. Ca

6¹*Quid sit homoision, contra Nestorium hereticum*²

Homoision ergo, id est³ in divinitate⁴ Patris⁵ Filius, homoision Patri et Filio⁶ Spiritus sanctus. Homoision Deo et homini unus Filius manens Deus in homine suo in gloria Patris, desiderabilis videri ab angelis, sicut Pater et Spiritus sanctus adoratur ab angelis, et⁷ omni creatura. Non homo propter Deum vel Christus cum Deo, sicut Nestorius blasphematur, sed homo in Deum et in homine Deus.

Ut sup. c 5]

¹ *om.* Ea

² Quid - heret. *in text* BeOaPfPhPwQeRbTbTcVmVpVq, *in mg.* AdBeCaMgWcWd; Quid - Nest. *in text* Pt; Ego et Pater unum sumus Wc²

³ id est MgPfTbTc; idem Ca; *om.* Le

⁴ substantiali *add.* Tc, *om.* CaMgPfTbVq

⁵ Patris CaPfTbTc; Patri Mg

⁶ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁷ ab *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

7¹*Quid proprie ad Patrem, quid proprie² ad Filium, quid proprie³ ad Spiritum sanctum pertineat⁴*

Omnes⁵ quos legere potui qui ante me scripserunt de Trinitate, que Deus est, divinatorum librorum veterum⁶ et novorum catholici tractatores⁷, hoc intenderunt⁸ secundum Scripturas docere, quod Pater et Filius et⁹ Spiritus sanctus unius¹⁰ eiusdemque substantie inseparabili equalitate divinam insinuent unitatem. Ideoque non sunt¹¹ tres dii, sed unus Deus. Quamvis Pater Filium genuerit, et ideo Filius non sit qui Pater est, Filiusque a Patre sit genitus, et ideo Pater non sit qui Filius est, Spiritusque sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantummodo Patris et Filii Spiritus, et

¹ *om.* Ea

² proprie CaMgPFRbTcVmVq; *om.* BeTb

³ proprie CaCcPfRbVmVq; *om.* AdBeMgPfTbTc

⁴ pert. *om.* Rb. *rubr. in text* BdOaPhPtRbTcVmVp, Tc repeating in mg.; *in mg. only* AdBeCaMgQePwWd. Augustinus *add.* MgQeVcmg., Mg² adding in primo libro de Trinitate ss; Augustinus in primo libro de Trinitate *in text* Vp(*before rubr.*)Vq

⁵ Homines Pk

⁶ *after corr.* Ca

⁷ Catholici tractatores *CaMgPfVq; tractatores Tb; Catholicorum tractatus Tc

⁸ -derunt *MgPfTb; -dunt CaTc

⁹ et *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ *corr. fr.* unus Ca

¹¹ sunt CaMgPfTc; *om.* Tb

Patri et Filio etiam¹² ipse¹³ coequalis et ad Trinitatis pertinens unitatem. Non tamen eandem Trinitatem natam de Virgine Maria, et sub Pontio Pilato crucifixam, et sepultam, et tertio¹⁴ die resurrexisse, et in celum ascendisse, sed tantummodo Filium, nec eandem Trinitatem descendisse in specie columbe super Iesum baptizatum¹⁵, aut die Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de celo quasi ferretur flatus vehemens, et linguis divisus¹⁶ velut ignis, sed tantummodo¹⁷ Spiritum sanctum, nec eandem Trinitatem¹⁸ dixisse de celo, Tu es Filius meus, sive cum baptizatus est a Iohanne sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonuit vox dicens, Et¹⁹ clarificavi, et iterum clarificabo, sed tantummodo²⁰ Patris vocem fuisse²¹ ad Filium factam, quamvis Pater et Filius et Spiritus sanctus, sicut inseparabiles²² sunt²³, ita inseparabiliter operentur²⁴. Nam quo intellectu Deum homo capit, qui ipsum intellectum suum quo eum vult capere, nondum²⁵ capit?²⁶ Si autem hunc iam capit, attendat diligenter nihil in²⁷ eo esse in²⁸ sua natura²⁹ melius et videat utrum ibi videat ulla lineamenta formarum, nitores colorum, spatiosam granditatem, partium distantiam, molis distentionem, aliquas per locorum intervalla motiones, vel aliquid huiusmodi³⁰. Nihil certe istorum invenimus³¹ in eo, quo³² in natura nostra nihil melius invenimus³³, id est in nostro intellectu quo sapientiam capimus, quanto capaces sumus. Quod ergo non invenimus³⁴ in meliore nostro, non debemus in illo querere quod longe melius³⁵ est meliore³⁶ nostro, ut sic intelligamus Deum si possumus

¹² etiam *TbRbVmVq; <co>eternus et Ad; eternus CaLgMjOePf; coeternus

BbBeMgMoObPwRaTcVa; est MhMkMmMq; coeternus etiam OfBrant

¹³ et add. MjPtTc, est add. Mq, om. *CaMgPFRbTb

¹⁴ -io CaMgPFTc; -ia Tb

¹⁵ Ies. bapt. *CaMgPf; bapt. Ies. Tc

¹⁶ vel sis add. Mg² supersc.

¹⁷ tantummodo *AdMgPFTc; tantum Ca

¹⁸ descendisse in specie - Trin. om. Tb, in *AdCaMgPFRbTcVq

¹⁹ Et *CaMgPFTc; om. Tb

²⁰ tantummodo *CaPFTbTc; tantum Mg

²¹ fuisse *CaMgPFTc; om. Tb

²² essentialiter add. Tc, om. *CaMgPFTb

²³ ss Tb

²⁴ insep. op. *CaMgPFTb; op. insep. Tc

²⁵ nondum *CaMgPFTc; non Tb

²⁶ capit ? *CaMgPFTb; capi ? Tc

²⁷ nihil in *CaPFTb; intell' superscr. Mg²Tc

²⁸ in *MgTbTc; om. CaPf

²⁹ nihil add. Tc, om. *CaMgPFTb

³⁰ huiusmodi CaMgPFTb; huiuscemodi Tc

³¹ ist. inv. *PFTb; inv. ist. CaMgTc

³² quo *CaMgPFTc; quod Tb

³³ -nimus *CaMgTbTc; -niemus Pf

³⁴ inv. after nostro Tc

³⁵ melius *CaMgPFTb; melior Tc

quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia³⁷ creatorem, sine³⁸ situ presentem, sine habitu omnia continentem³⁹, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla sui mutatione⁴⁰ mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum ita cogitat, et⁴¹ nondum potest omnimodo invenire⁴² quid sit, pie tamen⁴³ caveat quantum potest aliquid de illo⁴⁴ sentire quod non sit. Est⁴⁵ tamen sine dubitatione⁴⁶ substantia, vel si melius hoc appellatur essentia⁴⁷, quam Greci usiam vocant.

ID 1.2] Ctp 3.1.1; De cons. D 3 c 30 to operentur inseparabiliter only

³⁶ -iore *CaMgPfTb; -iori Tc

³⁷ corr. fr. indulgentia Ca

³⁸ sine *CaPfTbTc; om. Mg

³⁹ omn. cont. *TbTcVq; cont. omn. CaMgPf

⁴⁰ sui mut. *CaMgPfTc; mut. sui Tb

⁴¹ et *CaMgPfTb; si Tc

⁴² omnimodo inv. *PfTbVq; omnino inv. CaMg; inv. omnino Tc

⁴³ tamen *MgPfTbTc; tantum Ca

⁴⁴ aliq. de illo CaMgPfTb; de eo aliquid Tc

⁴⁵ Est *CaMgPfTb; Et Tc

⁴⁶ est add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁴⁷ app. ess. *CaMgPfTc; ess. app. Tb

8

[*Que sit causa baptismatis*]¹ De originali peccato et remedio eius². xxiii³

Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitus viri et mulieris concipitur cum originali peccato nasci impietati subditum, mortique subiectum, et ob hoc natura⁴ ire nasci filium, de qua dicit apostolus, Eramus enim natura filii ire sicut et ceteri. A qua ira nullus liberatur⁵, nisi per fidem mediatoris Dei et hominum, hominis Iesu Christi, quia ipse est Agnus Dei⁶ qui tollit peccata mundi.

ID 1.26] De cons. D 4 c 3a, to Christi only

¹ Que (Quid Se) - bapt. in mg. BeCaMgMjObPfPwSeVqWd, text EaMfOaPtRbTcVm; in text and mg. Ad; om. BdMkPhPqTb; Aug' ad Petrum diaconum. Que – bapt. in mg. Qe². De sacramento fidei, id est baptismum add. Mg mg. iii add. in mg. Be²

² Idem ad Petrum, cap. add. Tc; Augustinus de fide add. Mf; Augustinus in libro de fide ad Petrum add. Mg; Aug. Petro in mg. Vq²; Idem Petro diacono before De orig. Vp; om.

*BdCaEaMhMkMmMoPfPtPwRaSeTbVo

³ xxiii CaMgMh²PfPwQeTbTc; xiii Mq; sequitur Mf; om MhMoPhPtRb; Augustinus add. BePh. De - xxiii] om. Ea; Aug. ad Petrum diaconum Pq

⁴ Mo² adds at foot of leaf: id est debitor est pene eterne pro originali peccato

⁵ -atur *Tb; -abatur CaMgPfTc

⁶ supersc. Ca

9¹

[*Quod etiam² parvuli qui sunt in uteris³ matrum dampnantur nisi baptizentur*]

Testimonium veritatis⁴

Nisi quis⁵ renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non intrabit in regnum celorum⁶.

De baptismo xxiii⁷

Firmissime tene et nullatenus dubites, non solum homines iam ratione utentes, verum etiam parvulos qui sive in uteris matrum vivere incipiunt et ibi moriuntur, sive iam de matribus nati sine sacramento sancti baptismatis quod datur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, de⁸ hoc seculo transeunt, ignis eterni supplicio sempiterno⁹ puniendos, quia etsi peccatum proprie actionis nullum habuerunt¹⁰, originalis tamen peccati dampnationem carnali conceptione et nativitate¹¹ traxerunt¹².

ID 1.27] De cons. D 4 c 3b

¹ *om. Ea*

² *etiam CaMgPfTc; om. Tb*

³ *-eris CaPfTbTc mg; -ero Tc text*

⁴ *Test ver. AdBdBcCaCcPfPhPtPwQeRb (corr. to Testimonia ver.) TbVmVp, in mg. Mg; Dominus in evangelio Pq; Testimonium ver. sumptum de evangelio Iohannis Vq; Quod etiam parvuli qui sunt in uteris [-ro Tc] matrum dampnantur (-abuntur Ad), et adulti (et ad. om. PwWc) nisi baptizentur in text and mg. AdTc, before Firmissime below PwWc mg., in mg. only CaMgPfQeRb²Vq, in text TbVp; Quod etiam – matrum Pt; iii. De sacramento fidei, id est baptismus add. in mg. Bd; cf below for BdOaVm, om. LgLh*

⁵ *quis MgTbTc; qui CaPf*

⁶ *Test. ver. Nisi - celorum as rubric Vo, after c 9b LgLhSe*

⁷ *De bapt. (cap. add. Pt) xxiii *PfPtPwQeSeTbWc; om. Ad; cap. xxiii. Quod etiam parvuli qui sunt in uteris non baptizentur. Aug. de baptismo Bd; Augustinus de baptismo (Quod parvuli qui sunt in in uteris matrum dampnantur si non baptizentur in mg.) Be; Augustinus CaPhPq; Augustinus de baptismo cap. xxiii CcVp; De bapt. cap. xiiii FcOd; viii Le; De bapt. xiiii cap. Mg; De baptismo before Quod etiam parvuli above, only xxiii here Oa; Aug' ad Petrum diaconum in mg. Qe; Item de eodem Rb; De bapt. cap. xxiii Aug. Tc; De bapt. Quod etiam - baptizentur (cf above) Vm; De baptismo. Quid conferat parvulis Vq text*

⁸ *de *MgPfTbTc; ex Ca. Mn resumes here*

⁹ *supp. semp. *Be²Tc; semp. supp. CaMgPfTbVq; supp. Be*

¹⁰ *-erunt *CaPfTbTc; -erint Mg*

¹¹ *et nat. om. Pt*

¹² *contraxerunt Rb*

10¹

[*Quod ante adventum Christi, fides, sacrificium, circumcisio idem valuit quod modo baptismus.*]² *Gregorius*³ in *Moralibus lib. IV*

Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his qui ab Abrahe stirpe prodierant misterium⁴ circumcisionis.

ID 1.49] *De cons. D 4 c 5*

¹ om. EaLc

² Quod - bapt. in mg. AdBeCaMgPfPwQeTcVq, in text BdRbTbVm; om. PhPtVp. Qa mg adds: Greg' in Moralibus. Nondum venerat - supplicium non habebant.

³ Origines Ad

⁴ misterium *BeMgPfRbTcVq; misticum Ca; ministerium PtTb

11¹

*Augustinus ad Valerium contra Iulianum*². *De eodem*³

Ex quo instituta⁴ est circumcisio in populo Dei, quod erat tunc signaculum fidei iustitiae Dei, ad significationem purgationis valebat et⁵ parvulis originalis veterisque⁶ peccati, sicut etiam baptismus ex illo valere cepit, ad innovationem⁷ hominis ex quo institutus est.

ID 1.50] *De cons. D 4 c 6*

¹ om. EaLc

² Val. - Iul.] Valerianum Pt

³ De eodem in text BeRbTbTcVm, in mg. AdCaMgPfPwQeVq; om. BdPhPtVp

⁴ inst- CaMgPfTc; const- Tb

⁵ et *CaMgTbVq; etiam Pf; magnis et Tc

⁶ veterisque *CaMgPfTc; om. Tb

⁷ innovationem *AdCaOaRbTbTcVmVq; invocationem Pf; Dei novationem Mg

12

[*Questio quid prosit baptismus parvulis statim post baptismum mortuis*¹]²

*Augustinus*³ de *libero arbitrio, libro III*⁴

Illud perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi⁵ quid parvulis⁶ prosit, cum eo accepto plerumque moriuntur, priusquam ex se quicquam cognoscere

¹ post. bap. mort. PfTbTcVq; mort. post bap. CaMg

² Quest. - mort. in mg. AdBeCaMgPfPwTcVq; Questio quid prosit parvulis baptismus statim mortuis in text Rb; om. BdPhPtVp; in text TbVm. iiii add. in mg. Be²

³ Augustinus *CaMgTbTcVmVq; Idem Pf; om. Rb

⁴ III *BeCaTcVmVq; IIII MgPhTb; ? Pf; de lib. - III om. Ea

⁵ Chr. bap. marked for reversal Ca

⁶ parv. *BePfTbTc; eis Ca; eis parv. Mg

potuerint⁷. Qua in re satis pie recteque creditur prodesse parvulo eorum fides, a quibus consecrandus offertur, et hoc ecclesie commendat saluberrima auctoritas, ut ex eo quisque sentiat quid sibi prosit⁸ fides sua⁹, quando in aliorum quoque beneficio, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

ID 1.120] De cons. D 4 c 7

⁷ -erint *BePfTb; -erunt CaMgTcVq

⁸ ss Tb

⁹ fid. sua *BeTbVmVq; sua fid. CaMgPfTc

13¹

Solutio questionis². Isidorus De officiis lib. II c. xxiii³

Parvuli alio profitente baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam egri, muti⁴, surdi quorum vice alius profitetur ut pro eis respondeat⁵ dum baptizantur.

cf ID 1.123 insc.] De cons. D 4 c 74

¹ after c 16 Cc

² Sol. qu. in text Ea(after officii)RbTcVm, in mg. AdBeCaMgPfPwQeVq; om. PhPtTbVp

³ cap. xxiii *Be²CaMgPfPhPtRbTb; cap. xxiiii BeVq; om. TcVp. Lib. - xxiiii om. Ea

⁴ et add. CaMgTc, om. PfTb

⁵ -eat CaPfTbTc; -eant Mg

14

[Eadem solutio de egrotantibus]¹ Cartaginense concilium² III, cap. xxxiiii³

Egrotantes si pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur. Similiter et de penitentibus agendum⁴.

ID 1.123] De cons D 4 c 75

¹ in mg. AdBeCaMgPfPwQeTcVq; in text EaRbVm; om. PhPtTbVp

² Cartag. conc. *BdCaMgTbTcVmVq; Ex concilio Cartaginensi Pf; om. Ea

³ III - xxxiiii *AdBeCaMgPfTbTcVmVq; cap. xxiii Oa; III - xxiii Rb; om. Ea

⁴ est add. LeRbTc, om. *CaEaMgPfTbVm

15¹

[*Quod non baptizentur qui respondere possunt nisi respondeant² in baptismo*]³

Augustinus de unico baptismo, libro IV⁴

⁵Si pro eo qui respondere potest⁶ in baptismo alius respondeat, non itidem⁷ valet. Ex qua regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter movet⁸, Etatem habet, ipse pro se loquatur⁹.

ID 1.124] De cons. D 4 c 77b

¹ om. Lc

² -erint Rb

³ in mg. AdBeCaMgPfPwTcVq; in text EaRbVm; om. BdPhPtVp; Quod non bapt. nisi resp. in bapt. after insc. Tb

⁴ baptismo lib. IV *OePfPhPwTbVq; bapt. Be; bapt. lib. CaMg; baptismate lib. III TcVp. baptismo l. III RbVm; Aug. - IV om. Ea

⁵ SI resumes

⁶ resp. pot. *CaMgOeTbTc; pot. resp. Pf

⁷ itidem *CaMgPfTb; idem Tc

⁸ movet *BeTbTc; monet CaMgPfPhPwRb

⁹ loq. *CaMgPfRbTc; respondeat Tb

16¹

[*Quod nemo² baptizetur³ in Natale Domini seu⁴ Epiphania⁵, seu apostolorum seu⁶ aliorum sanctorum festivitibus, nisi necesse fuerit*]⁷ *Siricius papa Himerio Terraconensi episcopo, cap. ii⁸*

Non ratione auctoritatis alicuius, sed sola temeritate presumitur, ut passim et libere Natalitio Christi seu⁹ Apparitione, nec non apostolorum seu martirum festivitibus innumere, ut asseris, plebes baptismi misterium¹⁰ consequantur, cum

¹ om. Lc

² nemo CaMfPfTcVq; nullus Tb

³ -etur MgPfTb?TcVq; -atur Ca

⁴ seu CaMgTbTcVq; seu in Pt; om. Pf

⁵ -ania CaMgPfTbVq; -anie Tc

⁶ seu CaMgTbTcVq; et Pf

⁷ in mg. AdBeCaMgPfPt²PwTcVq, in text Vm; om. BdPhVp; Quod nemo baptizetur in Nativitate Domini seu sanctorum festis nisi necesse fuerit in text Rb; Quod - aliorum sanctorum in text after insc. Tb

⁸ Himerio Terrac. (Teucon. Rb) ep. (ep. Terr. Mg) cap. ii *CaMgPfPwRbTbVmVq; Henrico episcopo cap. Tc

⁹ seu *CaMgPfTbVq; sive Tc

¹⁰ misterium *CaMgTbTc; ministerium Pf

sibi hoc privilegium apud nos, et apud omnes ecclesias¹¹ Dominicum¹² spiritualiter¹³ cum sancto Pentecosten¹⁴ Pascha defendat¹⁵.

ID 1.58a] De cons. D 4 c 11

¹¹ omn. eccl. *Tb; eccl. omn. BeCaMgPfTc

¹² Dominicum CaMgPfTb; *om.* Tc

¹³ spiritualiter CaLeMgMkMmPfPtRaRbTb; specialiter BeMfMjMnMoTcVo; vel specialiter *add.* Mg² ss; spatialiter Oe

¹⁴ Pentecosten CaMgPfTb; Pentecoste Tc

¹⁵ ostendat Wc

17¹

*[Quod duo tantum² tempora sunt³ baptizandi, Pascha scilicet⁴ et Pentecostes]⁵. Leo
papa episcopis per Siciliam⁶*

Evidenter agnoscitis in baptizandis electis qui secundum apostolicam regulam exorcismis scrutandi⁷ et ieiuniis sanctificandi⁸, et frequentibus predicationibus imbuendi sunt, duo tantum⁹ tempora, id est Pascha et Pentecosten, esse servanda.¹⁰

ID 1.59]

¹ *om.* EaLc

² *om.* Rb

³ sint Rb

⁴ *om.* Rb

⁵ Quod duo (*om.* Ad) – et (*om.* Vm) Pentecostes (-en Tc) *in mg.* AdBeCaMgPfPwTcVq, *in text* RbVm; *om.* BdPhPtTbVp

⁶ constitutis *add.* Rb

⁷ -andi *CaMgTbTc; -andis Pf

⁸ -andi *CaMgTbTc; -andis Pf

⁹ tantum CaMgPfTc²; *om.* TbTc

¹⁰ Ph *fo.* 2v ends with Item Leo; *fo.* 3r begins l. 73 below

18¹

*[Qua ratione Christus² baptizari voluit in die Epiphania]³. Non esse celebrandum
baptismum⁴ in Epiphania*

Si quis autem Epiphaniae festivitatem, que in suo ordine debito honore veneranda⁵ est⁶, ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc⁷ quidam putant quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Iohannis accesserit, sciat

¹ *om.* Lc

² Chr. CaMgPfTcVq; *om.* Vm

³ *in mg.* AdBeCaMgPfPwTcVq, *in text after* Epiph. EaOaRbVm; *om.* BdPtTbVp. Idem *add.* Pf, *om.* BdCaMgTbTc. Quo sunt tantum tempora baptiz' Pasca et Pentecost' *in mg.* Pt²

⁴ cel. baptismum *CaTbVm; cel. bapt' MgTc; cel. baptisma Pf; baptizandum Rb

⁵ *corr. fr.* -eanda Mg

⁶ deb. hon. ven est *CaMgPfTb; ven. est deb. hon. Tc

⁷ hoc *CaMgPfTb; *erased* Tc

illius baptismi aliam⁸ gratiam, aliam fuisse rationem, nec ad⁹ eandem pertinuisse virtutem, qua per Spiritum sanctum renascuntur, de quibus dicitur, Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Dominus enim, nullius indigens¹⁰ remissione peccati nec querens remedium renascendi, sic voluit baptizari quomodo et voluit¹¹ circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri, ut qui factus fuerat ex muliere, sicut apostolus ait, fieret et sub lege quam non venerat solvere, sed adimplere, et implendo¹² finire, sicut beatus¹³ apostolus predicat dicens, Finis autem legis¹⁴ Christus ad iustitiam omni credenti. Baptismi autem¹⁵ sui in se condidit¹⁶ sacramentum, quia¹⁷ in omnibus primatum tenens se docuit esse principium. Et tunc regenerationis potentiam¹⁸ sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt¹⁹ sanguis redemptionis et aqua baptismatis.

ID 1. 47] De cons. D 4 c 14

⁸ fuisse *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁹ ad *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁰ indig. *CaMgPfTb; egens Tc

¹¹ bapt. quom. et vol. *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹² implendo CaPfTc; adimplendo MgTb

¹³ beatus *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁴ est *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁵ autem *CaMgPfTb; enim Tc

¹⁶ condidit *CaPfTbTc; credidit Mg

¹⁷ et *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

¹⁸ reg. pot. *TbVq; pot. reg. MgPfTc

¹⁹ -erunt *CaMgTbTc; -uxit Pf

19

[Quod omni tempore baptizari debeant¹, urgente necessitate]². In decretis Leonis³, cap. v⁴

Porro hi qui necessitate mortis⁵, egritudinis, obsidionis⁶, persecutionis et naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari⁷. Hec ergo vestre indicimus caritati, ut ab apostolicis institutis⁸ nullo ulterius recedatis excessu, quia inultum post hoc⁹ esse non poterit¹⁰, si quisquam apostolicas regulas¹¹ in aliquo crediderit negligendas.

¹ bapt. deb. BePfTcVmVq; deb. bapt. (-are Ad) AdCaMgTb

² *in mg.* AdBeCaMgPfPwTcVq; *in text after insc.* EaTbVm; *om.* PtVp. *No insc.* Ea

³ pape *add.* BePtRbTbTcVq, *om.* CaMgPf

⁴ cap. v CaMgPfQeVmVq; *om.* Tb; cap. i Tc

⁵ *ss* Tb

⁶ egr. obs. CaMgPfTc; obs. egr. Tb

⁷ deb. bapt. CaMgTbTc; sunt baptizandi Pf. *Ea ends canon here*

⁸ inst. CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ h' MgPfTc; hec CaTb

¹⁰ poterit PfTbVq; potest CaTc; potuerit M

4L 3. 50b (cf 74T 218)]; *De cons. D 4 c 16* from Hi qui to baptizari only

¹¹ regulas here CaMgPfTb, after negligendas Tc

20

¹*Gerundensi concilio, cap. iii*²

De catecumenis baptizandis id³ decretum est, ut in Pasche⁴ solempnitate vel Pentecostes⁵ ad baptizandum veniant. Ceteris solempnitatibus infirmi tantum debeant⁶ baptizari.

ID 1.60] *De cons. D 4 c 15*

¹ Ex *add.* BePfTb, *om.* *CaMgPwRbTcVq. De eodem *add.* Ca mg.

² iiiii *QeRbTb; iii BeCaMgOaPfPtPwTcVmVpVq. Ger. - iiiii *om.* Ea

³ id *MgPfTb; idem Ca; Tc *obscure*

⁴ Pasche *CaMgPfTb; Paschali Tc

⁵ -tes *CaMgTbTc; -ten Pf

⁶ -eant *CaMgPfTb; -eat Tc

21

¹*Gelasius² clero et plebi Tarenti³*

Venerabilis⁴ baptismi sacramentum nisi in festivitate paschali et Pentecostes tradere non presumat episcopus, exceptis egritudine laborantibus, quibus mortis urgente periculo talibus oportet, ne in eternum pereant, remediis subveniri.

ID 1.63] *De cons. D 4 c 17*

¹ De eodem *add.* Ca mg.

² papa *add.* CaPt, *om.* *MgPfTbTcVmVq

³ Tarenti *CaMgRbTcVq; Tharenti Pf; Tarensi Tb; Larenti Vm

⁴ -ilis *CaMgPfTbVm; -iles Tc; Generalis Pw

22

¹*Gregorius respondit Augustino²*

Baptizari³ vel ipsam mulierem vel hoc quod genuerit si mortis periculo urgetur⁴, vel ipsa hora eadem⁵ qua gignit⁶, vel hoc quod gignitur eadem hora⁷ qua natum est, nullo modo prohibetur.

¹ De eodem *add.* Ca mg; Mg mg. has Quod soli - nec. evenerit (cf below c 23)

² Greg. resp. Aug. *BdBeCaSITcVm; Greg. Augustino EaLdOaPtRb²SeVp; Ysidorus de officiis libro ii, cap. xxiii (cf c 23) Le; Greg. resp. Aug. lxxi. In reg. capit. Mg; Ex rescripto Gregorii ad Aug' Pf; Gregorius Augustino Anglorum episcopo Tb; Greg. respondens Aug. episcopo Vq

³ -ari *CaEgMgPfTc; -are Tb. vel enixam *add.* ss Eg

⁴ -etur *CaMgTbTc; -entur Pf

⁵ hora ead. CaMgPfTb; ead. hora Tc

⁶ gignit *CaMgPfTb; genuit Tc

ID 1.62] D 5 c 3a

⁷ ead. hora *MgPfTc; hora ead. Tb

23

[*Quod soli sacerdotes debeant baptizare nisi necessitas evenerit*¹]. Isidorus, *De officiis, lib. II cap xxiii*²

Constat baptisma solis sacerdotibus esse traditum, eiusque ministerium nec ipsis diaconibus explere est licitum³ absque episcopo vel presbitero, nisi his procul absentibus ultima languoris cogat⁴ necessitudo, quod et laicis fidelibus plerumque permittitur.

ID 1.67] *De cons. D 4 c 19a*

¹ Quod – nisi (summa add. Tc) necessitas evenerit in mg. AdBeCaMg(before c 22)TcVq, in text EaOaVm; Quod – nisi summis necessitatibus Pf mg.; Quod sac. deb. bapt. ubi necessitas evenerit Rb text; om. PtPwTbVp

² cap. xxiii *CaLeMgPfQeTc; xxiiii BdBeVm; om. Tb. Isid. - xxiii om. Ea

³ est lic. CaMgPfTb; lic. est Tc

⁴ lang. cog. *CaMgPfTb; cog. lang. Tc

24¹

[*Quod laici debeant baptizare in summis necessitatibus*]². *Gelasius*³ *episcopis*⁴ *per Lucaniam, Bricies*⁵ *et Siciliam*⁶

Laicis Christianis baptizare plerumque⁷ conceditur⁸.

ID 1.64] *cf De cons. D 4 c 19b*

¹ c 24 after c 26 Pq; after c 25 TcVm (text confused Tc); c 25 before cc 24, 26 EgMoOd; as here AdBdBeCaCbCcLcLdLeLflgHhLjLkLmLoMfMgMhMjMkMmMnOaObOfPdPfPkPwQeRaSeSgSITb VaVcVoVpVqWcBrant; om. Ea

² Quod laici debeant (-bent Lj) bapt. in summis (om. Be) necessitatibus AdBeCaFcLdLjMgObOeQeRbSITcVqWc mg.; in text CbLm; Quod soli sacerdotes debeant baptizare nisi necessitas evenerit Lo text and mg; Quod laici debeant bapt. ex necessitate Pf mg.; Quod laici dent bapt' in summis nec. TbWc as rubr. to c 26; om. BdCcLeLfmMqPtPwRaSgVo

³ papa add. MfSgTbTc, om. *AdBdBeCaCbLdLfljLmMgMhMkMmPfPtPwRaRbSIVqWc

⁴ episcopis BeCaEgMgPfPtRbTbTcVq; episcopus AdBdLdLeLmMhMkMmMoPwRaSeSIVm; om. SgWc

⁵ Bricies AdBdCbLdLeLjLmMfMgMhMkMmPfSeSITbTcVq; Briciam BeCaPtRa; Brittanum Mn; provincias Rb; Briciensibus Sg; Bricieis Vm; om. EgLfMoVp

⁶ et Siciliam *CaCbLeLjLmPfPtQeRaRb; et Sicilie AdLdMfVmVq; et Sicil' BdMhMkSITb; Siciliam Be; om. EgLfMoVp; Sicil' Mg; Sicilie cap. xxviii Pw; et Sicilie ad Fortunatum SeWc; et Siculi Sg; ad Fort' Tc. Gelasius - Sic. om. CcMq(cf c 25); concilio iiii cap. xxviii add. LeMm

⁷ bapt. pler. *AdBdBeCaCbCc(after corr.)LdLfljLmMfMgMhMkMmPtPwRaRbSgTbVqWc; pler. bapt. EgMoPfTc

⁸ conc.

*AdBdBeCaCbEgFcLdLeLfljLmMfMgMhMkMmObOdOeOfPfPkPtPwRaSeSgSITbVmVpVqWc; permittitur CcRbTc; ex necessitate cum episcopi - quod acceperunt solemus audire (i.e. c 26 below) OdTc; Ex necessitate. Aug. ad Fortunatum. (in necessitate add. mg. Mo²) Cum-audire. (i.e. c 26 below) Mo; Laicis – conceditur as end of c 26 Pq

25

[*Quod mulier nullomodo debeat baptizare*]¹. ²*Concilio Cartaginensi IV cap. xxviii*³

Mulier baptizare non presumat.⁴

ID 1.65] cf *De cons. D 4 c 20*

¹ Quod - deb. bapt. in mg. AdBeCaEaFcMgMfObTcVaVq, in text EaVm(after inscr. to c 26) ; Quod mulier non debeat (-eant Rb) baptizare LdRb (run into rubric for c 24); Mulier - bapt. Oe mg; Quod - bapt. deb. Pf mg.; Quod mulier non presumat baptizare in mg. Qe; om.

BdCbLeMhMjMkMmMnOfPtPwRaSgTb(cf c 26)VoVp; as rubr. to c 26 Wc

² Ex add. Pf, om. *BdBeCaCbMfMgMhMjMkMmMnPtSgTc

³ Conc. - xxviii BdBeCaCbLjMgQeSgVqWc (IV - xxviii partly in mg. Sg, all in mg. Wc), CaCbLdLjRb running whole inscription on to end of c 24 above) with IDb; Cart. conc. IIII cap. xcix Eg; Aug. ad Fortunatum MfMmPwVp; concil. (iii cap. xxviii add Mh²) Aug. ad Fortunatum MhSIVp; c 26 continues without break Mj; concilio iii cap. xxix Mo; Gelasius episcopus per Lucaniam, Bricies et Sicil' conc, IIII cap. xxviii Mq cf c 24); conc. - xxviii Pf; Aug' concil' Carthag' IIII cap. xxviii Se; Aug' Fortunato (cf c 26) Tb; Vm has insc. and rubr. to this c. after insc. to c 26, and adds text above c 24; om. EaLeMjOePkPt

⁴ Mulier – pres. as beginning of c 27 below Pq

26

*Augustinus ad Fortunatum*¹

In² necessitate cum episcopi aut presbiteri aut quilibet ministrorum non inveniuntur, et urget periculum eius qui petit, ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos dare solere sacramentum quod³ acceperunt, solemus audire⁴.

ID 1.191 med.] *De cons. D 4 c 21*

¹ Aug. ad Fort. *BeCaEgLdLeMgPfPtTcVmVo(adding xxv); Concil. Cartaginense Vp; Aug. ad Fort. Idem Augustinus ad eundem Vq; Augustinus Wc; om. EaSeRb(which runs text on from c 25 without break)Tb; Concilio Cartaginensi IIII capitulo xxviii (iiii Pw) PwSl (cf c 25); Quod laici - necessitatibus add. TbWc (cf c 24). Non est presumptio nisi necessitas urget add. Le2

² In BeMgPfPwVo; Ex Eg²Tb

³ non add. Wc

⁴ sol. aud. om. Rb; laicis Christianis baptizare plerumque conceditur. add. Pq (cf c 24)

27

[*Quod paganus possit baptizare*]¹. Ex dictis² Isidori episcopi³

⁴Romanus pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare⁵ gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

¹ in mg. AdBeCaMgPfTcVqWc; in text EaOaRbVmVo(adding xxvi); om. BdPtPwTbVp

² sancti add. Tb; om. *CaMgPfTcVqWc; Ea om. insc. Ex dictis om. Pt

³ om. Wc; xxvii add. Le. Ex - ep. as last words of c 26 Rb

⁴ Mulier baptizare non presumat add. Pq (cf c 25)

⁵ -istrare *CaEaMgPfVqWc; -istrantem QeTc; -istrante Tb

ID 1.294] De cons. D 4 c 23

28¹

[*Quod heretici possunt² baptizare*]³. *Solutio Augustini⁴ ad questionem⁵ Orosii⁶*

Quamvis unum baptismum⁷ sit et⁸ hereticorum⁹, eorum scilicet¹⁰ qui in nomine Patris, et Filii, et¹¹ Spiritus sancti baptizant et ecclesie catholice, tamen quia foris ecclesiam baptizantur, non sumunt baptismum ad salutem sed ad perniciem¹², habentes nimirum formam sacramenti, virtutem autem eius abnegantes.

ID 1.160 med.] De cons. D 4 c 29a

¹ om. Lc; after c 29 DbLgLhLkLmPkSe, here and after c 29 Oa

² possunt BeCaEaMgRbTcWc; possint PfVm

³ in mg. AdBeCaMgPfQeTcVqWc; in text EaRbVmVo; om. PtTbVp. Quod her. bapt. possunt after insc. Oa

⁴ Sol. Aug. *BeMgPfRbTbVmVpVq(mg)Wc; Augustinus CaEaLePtTc; Solution' Aug' Vm

⁵ questionem *PfTbTcVqWc; questiones Mg; om. CaPt

⁶ Orosii *BeMgRb²TbTcVmVoWc; Orosium CaPt; ad. - Or. om. Ea; Torosii xxviii Le; Torosii Mq; Thorosii PfVq

⁷ -smum CaMgPfTbWc; -isma Tc

⁸ sit et CaPfTbTcWc; et Mg

⁹ et add. CaPfTbWc, om. *MgTc

¹⁰ eorum sc. *CaPfTbTc; sc. eorum Mg

¹¹ add. Ca²

¹² periculum et ad add. Tc, om. *CaMgPfTbVmWc

29¹

[*Quod Iudeus² possit baptizare*]³. *Nicolas ad consulta Bulgarorum⁴, cap. civ⁵*

A quodam Iudeo⁶, nescitis utrum⁷ Christiano an pagano⁸, multos⁹ in patria vestra baptizatos asseritis¹⁰, et quid inde sit consulitis agendum¹¹. Hi profecto, si¹² in

¹ om. Lc

² videns Rb

³ in mg. BeCaLdMgPfQeSeSIVqWc, in text LmRbMf; Quod Iud. bapt. possit after insc.

OaVmVo(adding xxviii); De eodem in mg. Sg; om.

AdBeCbCcEaLeLfljMhMjMkMmMnMoPtRaTbTcVp

⁴ Bulgar- *BeLdLj²MgMhMkMjMmMnPfPtRaRbSeSgTcWc; Burgar- LfQe; Bulguar- Lj; Bugar- Mf; Burgal- Tb

⁵ civ *BeCbLdLjLmMfMgMhMkMmOePfRbTbVo; ciii CaSe; iv Pt; iii Tc; Nich. - civ om. CcMj; Nich. papa only Ea

⁶ A quodam Iudeo *AdBdCaCbCcEaEgLdLeLfljLmMhMkMmMnMqPfPqPtQeSeVmVpVq; A quodam ut audio BeTb; A quodam autem Iudeo Eg²MgPkQa; De quodam iudeo MfMjMo; De quodam ut audio Oa; Quodam ut audio Rb; A Iudeo quodam SgSIVoWc; De quodam autem Iudeo Tc

⁷ om. Sg

⁸ Chr. an pag. *BeCbCcLdLjLmMfMjMkMjMmMnPfPtSeSgTbVq; pag. an Chr. CaLfMgTc

⁹ multos *CaLdMfMgMhMjMkMmMnPfPtSeSgTbTc; multo Cb

¹⁰ ass. bapt. MhMm

¹¹ sit cons. ag. BeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMmPfPtSeTb; sit ag. cons. MkSg; ag. sit cons. MnTc

¹² obscurely corrected Mh

nomine sancte Trinitatis vel tantum in nomine Christi, sicut¹³ in Actibus apostolorum legimus, baptizati sunt¹⁴, unum quippe idemque¹⁵ est¹⁶, ut sanctus exponit Ambrosius¹⁷, non constat esse rebaptizandos¹⁸.

ID 1.148] De cons. D 4 c 24

¹³ added Ld²

¹⁴ rebaptizandi non sunt *add.* CbLjPt, non rebaptizentur *add.* QeTb, *om.*

*AdBeCaEaEgLfLfMfMgMhMjMkMmMnMoPfRbSeSgTcVoVpVqWcWd

¹⁵ idemque *BdBcCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMmPtSeSgTb; idem eque Pf; idem Tc

¹⁶ quia non illorum, sed eius *add.* EaEbEcGcKa²LfMfMgMjMoQaRbSe²Sg²SITcVpVtWaBrant; *om.*

*AaAbAdBdBcCaCbCcEgFcLbLdLgLfLmMhMkMmMnMqObOdOeOfPfPqPtPwQeSdSeSgTbVaVmVoVpWbWcWdZa; est *om.* CcLj(*bef. corr.*)

¹⁷ s. exp. Amb. *AdBeCaFcLdLfMgMhMjMmOePfPwQeRbSeTcVq; s. Amb. exp.

BdCbLjMkMnOfPkPqPtSgSIVoWc; s. dicit Amb. quia non illorum, sed eius Od (*cf prev. note*); exp. s. Amb. Tb.

¹⁸ non - rebapt. Tc; ; non denuo sunt rebaptizandi Mo²; *om.*

AaAbAdBdBcCaCbEaEbEcGcFcKaLbLdLeLfLgLfLmMfMgMhMjMkMmMnMoMqOaObOdPfPkPqPtPwQaQeRbSdSeSgSITbVmVoVpVqVtWaWbWcWdZa; constat non esse denuo baptizandos *ID*

30¹

[Quod baptismus a malis vel a bonis² ministris datus, semper sit³ bonus et equaliter bonus]⁴. Augustinus contra Cresconium gramaticum, lib. III⁵

Si⁶ inter bonos ministros cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur, nullo modo est malus qui etiam⁷ per malum datur quando⁸ idem baptismus datur, et ideo⁹ per¹⁰ ministros dispares Dei munus¹¹ equale est, quia non illorum, sed eius¹² est.

ID 1.160 end] De cons. D 4 c 25

¹ *om.* Ea, in lower mg. Le²

² a mal. vel a bon. (in *add.* Mg) AdMgPfTc; a bon. vel a mal. BeCaVo

³ semp. sit BeCaOaPfTcVmVo; sit semp. MgSf

⁴ Quod - bonus in mg. AdBeCaMgPfQeTcVq, in text after *insc.* OaVmVo(*adding cp. viiiixx*); *om.* PtTbVp

⁵ Quod - III] Aug'. Quod heretici baptizare possunt. Aug' contra Cresconium gram. lib. iii. Quod baptismus a malis vel a bonis ministris semper equaliter sit bonus *as insc. and rubr.* Quamvis unum baptimum sit hereticorum ut supra *as first line of text* Rb

⁶ Si *BeCaMgPfRbTcVo; *om.* TbVp

⁷ qui etiam *CaMgPfTb; etiam qui Tc

⁸ quando *CaMgTbTc; quoniam Pf

⁹ in omni *add.* Vo

¹⁰ inequales *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹¹ disp. Dei munus *BeMgTcVmVq; Dei munus CaLeOaTb; Dei non minus Pf

¹² eius *CaMgPfTb; eiusdem Le; Dei Tc

31¹

[*Quod homo non baptizat sed² Deus*]³. *Augustinus super Iohannem, parte prima tractatu v⁴*

Baptismus talis est qualis est ille in cuius potestate⁵ datur, non qualis est ille⁶ per cuius ministerium⁷ datur. Item. Quid noverat Iohannes Baptista? Dominum. Quid non⁸ noverat? Potestatem baptismi dominici⁹ in nullum hominem¹⁰ a Domino transuram¹¹, sed ministerium plane transurum. Potestatem a Domino in neminem, sed ministerium in bonos et in¹² malos. Item. [Non exhorreat columba ministeriorum malorum. Respiciat Domini potestatem. Quid tibi facit minister malus ubi bonus est Dominus? Quid tibi nocet malus prece si benivulus est iudex? Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, set qui incrementum Deus. Qui vero superbus fuerit minister cum diabolo computatur set non contaminatur donum Christi. Quod per illud fluit purum, quod per illud transit liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia iste lapideus est qui ex aqua fructum ferre non potest set per lapideum canalem transit aqua ad areolas. In canali lapideo nichil generat, set ortus fructus plurimos affert]¹³. Ego dico, et nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur¹⁴, quia iustos oportet esse¹⁵ tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si volunt, si autem noluerint esse iusti qui¹⁶ in cathedra Moisi sedent, securum me fecit magister meus, de quo Spiritus eius¹⁷ dicit, Hic est qui baptizat. Item¹⁸. Quos baptizavit Iudas, Christus baptizavit¹⁹. Si²⁰ ergo quos baptizavit ebriosus, quos baptizavit²¹ homicida, quos baptizavit adulter, si

¹ *om.* Aa

² nisi Ad; solus *add.* CcLm

³ *rubr.* AdBeCaCcEaLdLjLmMgPfQeRbTcVmVo(*adding* cp. xxx); *om.* BdBcLjPtTbVp

⁴ tract. v *BeLdLjLmPFRbTbVm; titulo v Ad; cap. ii CaMgTc; v cap. Vp; *om.* BdBcLjPt; Aug. - v *om.* Cc; Aug' *only* Ea

⁵ vel auctoritate *add.* in mg. Mo²

⁶ est ille BdBcMgPf Tc²; ille est Ca; ille CbCcLdLjLmRbTc

⁷ cuius min. *BdCaLdMgPfTbTc; min. cuius Lf

⁸ non *CaLdMgPfTbTc; *om.* Lf

⁹ bapt. Dom. *CaCbCcLdLjLmMgPfTb; Dom. bapt. Tc

¹⁰ *om.* Cc

¹¹ -uram CaCbCcLjLjPFRbTb; -urum LdLmMgTc

¹² in *CbCcLdLjLmMgPfTbTc; *om.* Ca

¹³ Non exhorr. - affert MgWa (*cf* ID 1.157-8, Ctp 3.1.2); *om.*

AbAdBdBcCaCbCcEaEbEcEgFcGcKaLbLdLeLjLmMfMjMjMkMmMnMoMqOaObOdOeOfPFPkPtPwQaQeRaRbSdSeSgSITbTcVaVoVmVpVqVtWbWcZaBrant

¹⁴ -atur *CaCbCcLjLmMgTcVaVq; -antur Pf

¹⁵ per quos bapt. - esse

*AdCaCbCcEgFcLeLjLg¹LjLmMfMgMhMjMkMqObOdOfPFPtQaQeSITcVaVoWc; *om.*

BeLdLgOaOeRbSgTbMigne; per quos bapt. op. esse Vp; per quos bapt. quia oportet esse iustos Brant

¹⁶ *obsc. corr.* Cc

¹⁷ eius *CaMgPfTc; sanctus CbLdLj; Dei Tb

¹⁸ Item *CaCbCcLdLjLmMgTbTc; *om.* PFRb. Ego dico - Item *om.* Ea

¹⁹ Chr. bapt. *CaLdMgPfTc; bapt. Chr. Tb

²⁰ Si *CaCbCcLdLjLmMgPfTb; Sic Tc

²¹ ebr. q. bap. ss Tb

baptismus Christi erat, Christus baptizavit. Non timeo adulterum, ebriosum, homicidam, quia columbam attendo per²² quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. Item. Homicida dedit baptismum Christi, quod²³ sacramentum tam sanctum²⁴ est²⁵, ut nec homicida ministrante polluatur²⁶.

ID 1.156-9] De cons. D 4 c 26 to Hic est qui baptizat, including some of the add. in MgWa

²² per *CaLdMgPfTbTc; post Cc

²³ quod *CaCbCcLdLjLmMgPfTb; quia Lf²; et Tc

²⁴ sanctum *CaCbCcLdLjLmMgPfTb; magnum Tc

²⁵ add. Lf²

²⁶ polluatur *AdBeCaCbCcLdLjLmMgPfTb; non polluatur Pk; pollui possit Tc

32¹

²*Augustinus, De unico baptismo, lib. III³*

Non autem sicut heresis hereticorum est, sicut error ipsorum est, sicut sacrilegium⁴ dissensionis ipsorum est⁵, sic etiam⁶ baptismus, qui⁷ Christi est, debet dici ipsorum⁸.

ID 1.164c] De cons. D 4 c 46

¹ om. EaLc

² De eodem add. Ca mg.

³ lib. III *BeCaMgPFRbTbVo(adding xxxi); cap. iii Tc. L' IIII VmVq; om. Pt. Quod inveniatur ab apostolis dictum, Ministerium meum, evangelium meum, si numquam baptismum meum add. Rb;evangelium meum sed ... bapt' add. Tb (cf c 33)

⁴ sacr. *CaMgPfTb; in sacrilegio Tc

⁵ ips. est *CaMgTbTc; est ips. Pf

⁶ etiam *PfTbVq; et CaMgTc

⁷ corr. fr. Christi Ca

⁸ eorum Rb. Verumptamen valeat - datus (cf c 33) add. Pk

33

[Quod inveniatur ab apostolis dictum¹ ministerium meum, evangelium meum sed nunquam baptismum meum]². Idem libro v³

Cum⁴ tantum valeat baptismus per hominem contemptibilem quantum per apostolum datus⁵, ita nec illius⁶ sed Christi esse cognoscitur. Item. Invenimus dictum ab apostolis⁷, Et⁸ gloriam meam quamvis utique in Domino, et ministerium meum et

¹ dict. ab ep. Be

² Quod – meum in mg. AdBeQeVq, in text EaTbVmVo; om. PfPtMgOaTcVp

³ Idem (in add. Rb)libro v BeCaMgPfPtRbVmVq; Libro v idem OaSfVo; Item, libro II Tc.

⁴ autem add. FcOePfQa², om. *AdBeCaMgQaRbSeTbTcVmVo

⁵ Pk attaches beg. of c 33 to datus to end of c 32 (see above)

⁶ nec illius repeated Ca

⁷ dict. ab ap. *CaMgPfTc; ab ap. dict. Tb

⁸ Et *CaEgMgPfTb; Doctrinam meam et ad Tc

prudenciam meam et evangelium meum, quamvis utique⁹ a¹⁰ Domino¹¹ impertitum atque donatum, baptismum autem¹² meum nemo eorum dixit omnino. Neque enim omnium equalis est gloria, nec ministrant omnes equaliter, nec¹³ equali prudentia sunt omnes prediti, et in evangelizando alius alio melius operatur, et ideo dici potest alius alio doctior et¹⁴ ipsa doctrina salutari. Alius autem alio maius¹⁵ minusve baptizatus dici non potest, sive ab inferiore, sive a maiore baptizetur.

ID 1.167a] De cons. D 4 c 47

⁹ ss Oe²

¹⁰ a *CaMgMhMjMkMnMoOaTbTcVo; in OfPf

¹¹ et *add.* BdPf, *om.* *CaFcLgMfMgMhMjMmMnMoObOdOfPtSgTbTcVmVo. et ministerium meum - Domino *om.* Brant, Migne, but in Vosmedian

¹² quamvis-autem *suppl.* in mg. Mk

¹³ nec *PfTbVoVq; neque CaMgTc

¹⁴ et *MgPfTbTc; in Ca

¹⁵ maius *CaMgPfTb; magis Tc

34

Item, libro IV¹

Satis² ostendimus ad baptismum qui verbis evangelicis consecratur non pertinere cuiusquam vel dantis vel accipientis errorem, sive de Patre sive de Filio sive de Spiritu sancto, aliter sentiat quam doctrina celestis insinuat.

ID 1.165 med.] De cons. D 4 c 48

¹ Item (Idem Be) libro IV BeCaPfRbTc; Idem libro IV. Item EaMg; Lib. IV Item SfTbVmVo(*adding* cap. xxxiii); Idem lib. III Vq(?)

² natis Oa

35¹

[Quod omnis homo accedens ad baptismum prius² debet³ agere penitentiam si facultas fuerit]⁴. Augustinus⁵ de penitentia

Omnis qui iam sue voluntatis arbiter constitutus est⁶, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eum peniteat vite veteris, novam⁷ non potest inchoare. Ab hac penitentia cum baptizantur soli parvuli immunes sunt, nondum enim uti possunt libero arbitrio.

¹ *om* EaLc

² accedens ad baptismum prius AdBeCaMgOeSfTcVmVoVq; baptizandus Pf

³ debet CaPfTc; debeat BeMgSfVm

⁴ *in mg.* AdBeCaLd(*ploughed*)MgPfQeTcVq; *in text* Rb(*after corr.*)VmVo; *om.* PfTbVp

⁵ in libro *add.* Vq, *om.* CaMgPfTbTcVo

⁶ const. est CaMgPfTb; est const. Tc

⁷ novam *CaMgTbTc; nova Pf

ID 1.76] *De cons. D 4 c 96*

36

¹Augustinus² ad Selectitanum³

Agunt⁴ homines ante baptismum penitentiam de prioribus peccatis, ita tamen⁵ ut etiam baptizentur, sicut scriptum est in Actibus apostolorum, loquente Petro ad Iudeos ac⁶ dicente, Agite penitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri⁷ Iesu Christi.

ID 1.77] *De cons. D 4 c 97*

¹ De eodem. Item *add.* Vo

² Aug. *TbTc; Item Pf; *om.* Mg; Idem CaPt

³ Selectitanum AdLeMqOaPfPtSIVo(*adding* cap. xxxv)VpVq; Selectianum Ld; Selectitannum aug. Mg; Selettitanum Ca²; Selentios Rb; ? Tb; Seleucianam Tc; Salectitanum Vm [*ID divided*]. De eodem *add. in mg.* Ca

⁴ Agunt *BeMgPfTbVo; Agant CaTc

⁵ tamen *MgPfTbTc; non Ca

⁶ ac MgPfTbTc; et Ca

⁷ nostri CaMgTbPfVm; *om.* Tc

37

[*Quot diebus ante baptismum debeat Iudeus agere¹ penitentiam*]². Gregorius Fantino³ defensori

Ne, quod absit, longa dilatio retro possit Iudeorum animos revocare, cum fratre nostro episcopo loci illius loquere, ut penitentia ac abstinentia xl dierum indicta⁴, aut die Dominica, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizet⁵.

ID 1.61b] *De cons. D 4 c 98*

¹ debeat Iudaeus agere AdBeLdMgTcSfVmVq; Iudeus agere debet Ca; Iudeus agat Pf; debeat agere pen. Tb

² *in mg.* AdBeCaMgPfTcVq, *in text* TbVmVo(*adding* xxxvi); *om.* PtVp. Quot diebus autem baptismum penitentiam in Deum agere debeat *in text* Rb

³ Fantino *LdMqOePfTb²Vm; Faustino BeCaTbTcVoVq; Fantino Salonitano Mg; Sativo Rb

⁴ xl dierum indicta BeCaRbTb; xl diebus interdicta Mg; xl indicta PfVmVq; quad. indicta Tc; xl diebus indicta Vo

⁵ -zet *Pf; -zes BeCaLdMgOaOeQeRbTbTcVmVo

38

[*Quod ex auctoritate Domini ante baptismum homines debeant cathezizari*¹]².

*Rabanus, De institutione*³ *clericorum*⁴, *cap. xxv*⁵

Ante baptismum cathezizandi⁶ debet in hominem⁷ prevenire officium, ut fidei primum catecumenus accipiat⁸ rudimentum. Item. Prius ipse Iesus ceci nati oculos luto ex sputo facto superlinivit, et sic⁹ ad aquas Siloe misit, quia prius debet baptizandus¹⁰ fide incarnationis Christi instrui et sic ad baptismum iam¹¹ credulus admitti, ut sciat cuius gratie in eo¹² est particeps¹³, et cui iam debitor fiat deinceps.

ID 1.82-3] *De cons. D 4 c 54*

¹ -are Rb

² *in mg.* AdBeCaMgPfTcVq, *in text* EaRbVm; Quod – cath. ante babtisma cap. xxxvii Vo; *om.* PtTbVp

³ -ione MgPfTbTc; -ionibus Ca

⁴ libro I *add.* Pf. *om.* AdCaLdMgSfTbTcVm

⁵ cap. xxv *BeMgPfPtQeRbVmVo; *om.* AdCaTc; cap. xxvi Tb. *No insc.* Ea

⁶ *over erasure* Tb

⁷ -inem *CaMgPf; -ine TbTc

⁸ catecumenus accipiat *AdEaPfTbVoVp; catecumeni accipiant CaTc; catecuminis accipiat Mg

⁹ et sic *CaMgPfTb; sicque Tc

¹⁰ deb. bapt. *CaMgTbTc; bapt. deb. Pf

¹¹ incarnationis - iam *om.* Migne

¹² vel iam sit *add. superscr.* Mg

¹³ particeps *CaMgPfTc; princeps Tb

39

[*Quot*¹ *diebus catecumenus ante*² *baptisma*³ *debeat*⁴ *instrui*]⁵. *Bracarense concilium*⁶

*II cap. i*⁷

Ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi catecumeni currant, in quibus viginti diebus omnino symbolum quod est, Credo in Deum Patrem omnipotentem⁸, spiritualiter⁹ doceantur.

cf ID 1.203] *De cons. D 4 c 55*

¹ Quot CaPfTcVm; Quod Mg

² ante CaMgPfvM; ad Tc

³ baptisma MgPf; baptismum BeTc; bapt' Ca

⁴ -eat CaMgPf; -et Vm

⁵ *in mg.* AdBeCaMgPfTcVq, *in text* VmVo(*adding* cap. xxxviii); *om.* PtRbTbVp

⁶ Bracarense concilium CaPtRbSfTbTcVq; Brancarensi conc. Ad; Bracarense concil' Be; Bracarensi concilium Mg; Ex Bracarensi concilio Pf; Bacarense concil' Vo

⁷ II cap. i AdMgPfRbTbTcVm; cap. iii Pt; II cap.ii Sf; cap. i Vq

⁸ omn. MgPfTbTc; *om.* Ca

⁹ spiritualiter CaMgPfTb; specialiter Tc

40

Nicolaus papa Iohanni archiepiscopo Ravennensi¹

Catechismi baptizandorum a sacerdotibus uniuscuiusque ecclesie possunt fieri sicut in hac sancta Romana, cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus ecclesia, solempniter fieri comprobatur².

ID 1. 87] De cons. D 4 c 57

¹ Nich. – archiep. (ep. Pt) Rav. (Rav. ep. Rb) BeMgPfPtSIRbTbTcVp; N. papa episcopo Ravennati. (Quod sacerdos uniuscuiusque ecclesie cathecismos facere potest *add. in mg.*) CaLn; Nich. papa Ioh. arch. Sf; Quod cathezismi baptizandorum a sacerdotibus cuiusque ecclesie possunt fieri Ea; Quod quisque presbiter cathezizare suos babtizandos potest cap. xxxviii Vp

² -atur *CaTc; -antur BdBeMgPfTbVoVq; qui probatur Rb

41

[Quid significet exsufflatio in baptismo¹]². Rabanus, De institutione³ clericorum lib. I, cap. xxvii⁴

Postquam se baptizandus per confessionem vere fidei in alterius commendaverit dominium et⁵ per abrenuntiationem a prioris possessoris se alienaverit servitio⁶, exsufflatur ab eo seva potestas, ut per pium sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus⁷.

ID 1.90] De cons. D 4 c 61

¹ exs. in baptismo BeEaPfTcVmVo(*adding xl*)Vq; exs. in baptismum (vel o *superscr.*) Mg; in baptismo exs. Ca

² *in mg.* AdBeCaMgPfTcVq, *in text* EaVm; *om.* PtRbTbVp

³ -ione *MgPfTbTc; -ionibus Ca

⁴ *corr. to xxviii Ca; no insc.* Ea

⁵ et *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ servitio *CaMgPfTc; officio Tb

⁷ fug. sp. mal. CaMgRbTbTc; fug. mal. sp. LePfSl; mal. sp. fug. Wc

42

Augustinus, De simbolo, lib. I¹

Sicut nostis, parvuli et² exsufflantur et exorcizantur ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, que decepit hominem ut possideret homines. Non ergo³ creatura⁴ Dei in infantibus exorcizatur⁵ aut exsufflatur⁶, sed ille sub quo sunt qui sub peccato nascuntur.

¹ De eodem cap. xli *add.* Vo

² et *CaMgTbTc; *om.* Pf

³ ergo *CaMgPfTb; igitur Tc

⁴ -ura *CaPfTbTc; -ure Mg

⁵ -atur *CaPfTbTc; -antur Mg

ID 1. 94] De cons. D 4 c 62

⁶ -atur *CaPfTbTc; -antur Mg

43

[*Quid significet¹ signaculum crucis in fronte*]². Rabanus, *De institutione³ clericorum⁴*
lib. I, cap. xxvii⁵

Postea signatur baptizandus signaculo sancte crucis⁶ tam in fronte quam in corde, ut ipse apostata diabolus in vase suo pristino sue interemptionis⁷ cognoscens signum, iam sibi deinceps sciat illud esse alienum⁸.

ID 1. 95] De cons. D 4 c 63

¹ sign. CaMgTc; om. Pf

² in mg. AdBeCaMgPfTcVq; in text EaVm; Quid significet exsufflatio in bapismo cap. xlii Vo; om. PtRbTbVp

³ -ione *MgPfTbTc; -ionibus Ca

⁴ De inst. cler. *CaMgPfTb; de inst. Pt; in eodem Tc

⁵ lib. – xxvii] eodem libro eodemque capitulo Vo; no insc. Ea

⁶ crucis *CaMgPfTb; Trinitatis Tc

⁷ interemptionis *BdBeMq²OaPtQeSeTbVoVq; intentionis Ad(*obsc. altered*)MqPfTc(*obscurely corr.*); interemptionis non Ca; interpretationis Mg; interpeptionis *corr.to* interc- Rb

⁸ sciat illud (l' *add.* Vo) esse alienum *BdBeOaRbTbTcVoVq; illud esse al. sc. CaMg; sciat esse alienum Ea; illud est alienum Pf

44

Rabanus eodem libro eodemque capitulo¹

Ex hinc iam dicuntur super eum orationes ut fiat catecumenus².

ID 1.97] De cons. D 4 c 64a

[*Quid significet sal in os missum*]³. *Item idem⁴*

Tunc⁵ datur baptizando sal benedictum in os, ut per sal tipicum⁶ sapientie sale conditus fetore careat iniquitatis, et⁷ nec⁸ a vermibus peccatorum ultra⁹ putrefiat, sed magis illesus servetur¹⁰ ad maiorem gratiam percipiendam.

¹ Rabanus (de *add.* Rb) eodem libro eodemque capitulo BeQeRbSITbVmVoVq; Idem (in *add.* Ad) libro eodem cap. eodem AdCa; Rabanus ibidem Bd; Item Rabanus eodem libro eodem capitulo Mg; Idem in eodem - cap. Pf; Idem libro eodem cap. eodem Pt; Item in eodem Tc

² Ex - catec. om. Oa

³ Quid significet(*om.* Pf) sal (*om.* Tc) in os(*suum add.* Mg) missum *in mg.*

AdBeCaEaMgPfQeSfTcVmVq, *in text* EaVm; Quid significet in os missum sal. capl. xliii Vo; *in text before* Tunc datur *above* Rb; *om.* PtTbVp

⁴ Item idem CaPf; In eodem cap. Item Be; Item in eodem MgTc; Ibidem ibidem Pt; Item in eodem, eodemque capitulo MqQeSfVq; Rabbanus de eodem libro eodemque capitulo Rb; Idem eodem cap. Tb; Eodem cap. Idem in eodem Vm; Idem in eodemque cap. SIVp; *om.* EaVo

⁵ Tunc *AdBdBeEaMg²PfPtQeSeTbVoVpVq; Nunc CaOa; cum Mg; Tum Tc

⁶ tipicum *BeCaMgTbTcVo; tipum BdPfSe

ID 1.99] *De cons. D 4 c 64b*

⁷ et *BeTbVoVq; et ut Bd; *om.* CaMgPfTc

⁸ *ss* Be

⁹ pecc. ultra *CaMgPfTb; ultra pecc. Tc

¹⁰ fetore – servetur *in mg.* Pt

45

¹*Beda super librum Regum², libro II³*

Sal celeste⁴ sapientie quo initiantur catecumeni in cunctis operum nostrorum sacrificiis offerre⁵ iubemur.

ID 1.100] *De cons. D 4 c 65*

¹ De eadem *add.* Vo

² lib. Reg. BeMgPfRbTcVmVq; Reg. lib. CaTb; Reg. PtSeSf; Beda *only* Ea

³ lib II *BeMgPf[?]RbTbVmVo(*adding* cap. xlv)Vq; *om.* CaEaTc

⁴ -este BeCaEaOePfVq; -estis LeMgRbOaSeTb; *om.* Mn; -estius Tc

⁵ offerre AdPfTbTc; offerri BeCaOaRbSeVoVp; offerre lege Ea; *om.* Mg; offerre l'i Vq

46

¹*Rabanus, eodem libro et eodem capitulo²*

Dehinc³ iterum exorcizatur diabolus⁴ ut suam nequitiam cognoscens iustum super se Dei iudicium⁵ timens recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subvertere ne baptismum consequatur, sed magis honorem Deo creatori⁶ suo exhibens reddat opus Deo creatori⁷ suo.

ID 1.102] *De cons. D 4 c 66*

¹ Quare baptizandi exorcizantur *add.* Ca *mg.* Item exorcizatur diabolus *add.* Vo

² eodem libro (titulo BeOaQeSfVm) et (*om.* MgPt) eodem capitulo BeCaMgOaPtQeSfVmVo(*adding* cap. xlvi); (de *add.* Rb) eodem libro eodemque capitulo AdRbTb; ubi superius Bd; supradicto libro et cap. Pf; in eodem libro Tc

³ Dehinc *BdBcCaMgTbTcVm Vq; Ex hinc Pf

⁴ deabolus Ca

⁵ super se Dei iud. *MgPfTbVq; super se iud. Ca; Dei iud. super se Tc

⁶ creatori *CaMgPfRbTb; factori Tc

⁷ factori RbWd

47

¹*Gregorius in homelia xxiii²*

Sacerdotes cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt et habitare malignos spiritus³ in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt nisi demonia eiciunt?

¹ De eodem *add.* *in mg.* Ca, *in text* Vo; Quod sacerdotes demonia eiciunt (*with no insc.*) Ea

ID 1.103] De cons. D 4 c 67

² cap. xlvii *add.* Vo

³ mal. sp. *CaMgPfTc; sp. mal. Tb

48

[*Quare*¹ *tanguntur*² *nares et aures*³ *saliva*]⁴. *Rabanus eodem libro et eodem capitulo*⁵

Postea tanguntur ei⁶ nares et aures cum saliva⁷ et dicitur ei⁸ verbum evangelicum quod Iesus quando mutum et⁹ surdum sanavit tangens cum sputo¹⁰ linguam eius et mittens digitos in auriculas¹¹ eius dixit, Effeta, quod est adaperire¹². Hoc¹³ enim sacramentum hic agitur ut per salivam tipicam sacerdotis et tactum¹⁴ sapientia et virtus divina salutem eiusdem catecumeni operetur, ut¹⁵ aperiantur¹⁶ illi nares¹⁷ ad accipiendum¹⁸ odorem¹⁹ notitiae Dei, ut aperiantur illi aures²⁰ ad audiendum mandata²¹ Dei sensuque²² intimo cordis²³ reponendum²⁴.

¹ Quare BeCaEaLdLjLmPfQaSeTc; Cur AdCcMg

² -untur CaPfTcSf²VmVq; -antur AdCcMgSf; ei *add.* Be

³ nares et aures BeCaCcMgPfQaQeVoVq; nares et aures a EaLdLjLmSeTcVm; nares et aures cum Be; aures et nares Ad; <aures et> nares Cc; aures et nares a Wc

⁴ *in mg.* AdBeCaLdLjMgPfQaQeTcVqWc; *in text* CcEaLmVmVo(*adding* cap. xlviii); *om.*

CbEgLeLmMhMjMkMmMnMoPtRaRbTbVp

⁵ Rab. eodem libro et eodem (eodemque AdCaPfrb, eodem MgVq) cap.

*AdBeCaLdLmMgMqPfQeRbSeTbVmVoVpVqWc; Rabanus eodem libro Bb; Rab. ubi superius BdCbLj; Item Rabanus eod. libro EgMo; Rabanus eodem titulo et eodem l' Le; Rabanus eodem libro etcetera Mf; Rabanus Mn; Rabanus eodem capitulo Pt; Gregorius in omel' xxiiii Qa; Rab. in eodem libro Tc; Rabanus - cap. *om.* CcEa

⁶ ei *BeCaEgLeLmMgMhMjMkMmPfQaRaSeTbTcVq; eis Ca²CbLjPt; eis *before* tanguntur SIVoWc; *om.* Mn

⁷ nares et aur. (et aures *ss* Pt²)cum (*om.* Mn) sal.

*BeCbCcEgLeLjLmMgMhMjMkMmMnPfPtQaSeTbTcVqWc; nares cum sal. et aur. Ca; aur. et nar. cum sal. Lf

⁸ ei *BeCaCcEgLeLmMgMhMjMkMmMnPfQaSeTbVq; eis CbLjPt; eis tanguntur SIVoWc; *om.* RbTc

⁹ *om.* Mk

¹⁰ tang. cum sp. CaLeMgPfTbTc; cum sp. tang. Be

¹¹ -ulas *MjMnRbTbTc; -ulam BeCaEgLeLmMgMhMkMmMnMoPfPtQaSeVoVq; -ula Le

¹² adap- *BeCaEgLeLmMgPfPtQaSeTcVoVq; ap- MkMnRbTb

¹³ est *add.* and *canc.* Cc

¹⁴ *corr fr.* tandum Mk

¹⁵ ut *BeCaEgLeLmMgMhMjMkMmMnMoPfQaSeTbTcVq; et Lm

¹⁶ aper- *BeCaCc²EgLeLmMgMkMmMnPfQaSeTbTcVq; oper- CcLm

¹⁷ illi nares BeCaEgLeLmMgMhMkMmMnQaSeTbTcVq; ei nares CbCcLjPt; nares illi Pf; ad accip. – aures *suppl. in mg* Mk²

¹⁸ acc- CaLeMgPfTbTcVq; perc- Be

¹⁹ *add. ss.* Be²

²⁰ illi aures *BeCaCcEgLeLmMgMhMkMmPtRbSeTbTcVqWc; ei aures CbLjVp; aures illi PfPk. ad accip. - aures *in mg.* Lm²Mk², *om.* Qa; ad accipiendum – illi aures *in mg.* Vo²

²¹ Dei ut aperiantur – mandata *in mg.* Bd

²² sensuque *AdEaEgLeLmMgMhMjMkMmMnRbSeTcVq; sensuque in BeCaLjWc; sensusque CcLe; sensusque in LmPkTb; sensumque in Pt

²³ *ss* Ra²

ID 1. 104] De cons. D 4 c 68

²⁴ reponendum CaCcLeTcVa; respondendum AdBdEaLdLfLgMgMhMjMkMmMnMoMqOaPfPkQaQeRbSeSgSIVmVoVqWcWdBrant; respondemus Amen Be; reponenda CbLj; responendum Eg; reponendum Mo²; recondendum Pt; ad respondendum TbVp; sensuque - rep. om. Od

49

¹Ambrosius², De sacramentis, tractatu i³

Propter gloriam muneris et operis non os tangit episcopus, sed nares, ut bonum odorem accipiat pietatis eterne.

ID 1. 106] De cons. D 4 c 69

¹ De eodem add. Vo

² Ambrosius *CaEaMgPfTb; Augustinus Tc

³ i *MgPfTbTcVmVq; secundo CaOePtVo(adding cap. xlviii)Vp; tr. i om. Ea; i eodem libro eodemque capitulo Rb

50

[Quare ungitur¹ in pectore et inter² scapulas]³. Rabanus⁴, eodem libro eodem capitulo pro catecuminis⁵

Deinde⁶ a sacerdote munitur⁷ ut sacrum baptismum cum fide accepta custodiatur, ungitur⁸ illius tunc⁹ pectus de oleo sanctificato, cum invocatione sancte¹⁰ Trinitatis, ut nulle reliquie latentis inimici in eo resideant, sed in fide sancte¹¹ Trinitatis mens eius confortetur. Ungitur¹² et inter scapulas de¹³ eodem oleo ut undique muniatur et ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur¹⁴.

ID 1.108] De cons. D 4 c 70a, cf cap. 52 below

¹ ungitur BePfVq; inungitur AdEaMg; ungitur Ca; ungitur QeTc(?); ungitur Vm

² inter BeCaMgPfVmVq; intra Tc

³ in mg. AdBeCaMgPfQeTcVq; in text EaVmVo(adding cap. 1); om. PtRbTbVp

⁴ prima pars add. in mg with tie-mark Vc

⁵ eodem lib. eodem (eodemque Pf) cap. pro cat. AdBeCaMgPfsfVmVoVpVq; ubi superius pro cat. Bd; eodem lib. (et add. Tb) eodem cap. PtTb; item eodem capitulo Tc; pro catecumini Rb

⁶ Deinde *AdBdBeDeCaEaMgOePtTbTcVq; Exinde Pf

⁷ munitur *BdBeCaEaMqOaPfPtRbTbVoVq; inungitur MgTcVp

⁸ ungitur PfTbTc; ungitur CaMg

⁹ ill. tunc *CaMgPfTb; tunc ill. Tc

¹⁰ sancte *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ sancte *CaMgPfTb; om. Tc

¹² Ungitur CaMgPfTb; Ungitur BdTc

¹³ de *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ confirmetur Rb

51

¹*Ambrosius, De sacramentis tractatu i*²

Venisti³ ad fontem, ingressus es, considera quid videris⁴, quid locutus sis, repete diligenter, occurrit tibi levita, occurrit tibi presbiter, unctus es quasi athleta Christi, ad baptismum catecumenus accedis⁵.

ID 1.109] *De cons. D 4 c 87*

¹ De eodem *add. in mg.* Ca

² De unctione et bapismo cap. li *add.* Vo

³ Venimus Oa

⁴ quid videris *AdBeMgMqPfPtTbVoVpVq; quid inieris CaTc; quid egeris Ld; quos Iudeis Oa; quid inseris Rb; quos videris Vm

⁵ ad bap. (-ma Sg, Christi *add.* Ad) catecuminus accedis AdLdLeMqObOeOfPtSgTbVmVoVq; ad bap. cat. accedas BdPf²Rb; ut ad bap. catecuminus acce das BeMgOd; consecratur fons ut (*etc, as c 52 below*) CaVp; *om.* Tc

52

*[De consecratione fontis]*¹. Rabanus eodem libro capitulo xxviii²

Consecratur fons et ad ipsum baptismum³ catecumenus accedit⁴.

ID 1.110] *De cons. D 4 c 70b, cf c 50 above*

*[Quod imperitus minister⁵ sanctificet aquam per verba evangelica quibus consecratur baptismus, quamvis multa contra fidem⁶ proferat in illa sanctificatione]*⁷. Augustinus, *De unico baptismo libro vi*⁸

Si non⁹ sanctificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam prelator¹⁰ effundit, multi non solum mali, sed boni etiam fratres, in ipsa ecclesia non sanctificant aquam. [53] Multorum enim preces emendantur cotidie si doctoribus¹¹ fuerint recitate, et multa in eis reperiuntur contra catholicam fidem. Nunquid si manifestetur aliquos baptizatos cum ille preces dicte super aquam¹² fuissent, iubentur denuo baptizari?

¹ *after insc.* MgMqQeVm; *om.* CaOaPfPtRbVp; *in text* BeTbVo(*adding* cap. lii)Vq; *in mg.* BeTc

² Rabanus - xxviii *BeCaMgPfPtRbVoVp; *after* accedit Tb; *om.* Tc. Oa *runs inscriptions and text of both sections into one*

³ ipsum bap. *BePfTbVq; ipsum AdCaMg; bap. *after* accedis Tc; bap. ipsum Vm

⁴ accedit *BeCaMg; accedat LePfRbVmVq; accedis Tc

⁵ minister MgPfTcVmVq; magister Sf

⁶ multa contra fidem MgPfTcVo; contra fidem multa Ca

⁷ *in mg.* AdBeCaMgPfTcVq, *in text* VmVo; *om.* LeMqOaPtRbTbVp (*LeOa with no break*)

⁸ *no insc.* MqOa

⁹ Si non] *Inde (run on without a break from c 51)* Mq

¹⁰ prelator *BeMgPfTcVq; peccator CaRbTb; preccator Vo

¹¹ doctoribus *BeCaMgTbTc; sacerdotibus Pf

¹² preces dicte super aquam CaPfRbVmVoVq; <pre> dicte preces super aquam Be; preces super aquam dicte MgSg²Tc; preces dicte SgTb

Quid ita? Quia plerumque precis vitium superat precantis affectus, et quia certa illa verba evangelica¹³, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, ut per illa sic evacuentur quecunque in prece vitiosa contra regulam fidei¹⁴ dicuntur, quemadmodum demonium Christi nomine¹⁵ excluditur. Nam utique hereticus¹⁶ si afferat precem vitiosam, nec bonum habet caritatis affectum, quo possit illa imperitia superari, et ideo similis est ei quicumque in ipsa catholica inmundus vel invidus et malivulus¹⁷ quales illic arguit Ciprianus, afferat etiam (ut fieri solet) aliquam precem in qua loquatur contra regulam fidei¹⁸ (multi quippe irruunt in preces non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hereticis compositas, et per ignorantie simplicitatem non eas valentes¹⁹ discernere utuntur²⁰ eis, arbitantes quod bone sint) nec²¹ tamen quod in eis perversum est evacuat²² illa que ibi recta sunt, sed ab²³ eis potius evacuatur²⁴.

ID 1.115] De cons. D 4 c 72

¹³ ver. ev. *CaPfTbTc; ev. ver. Mg

¹⁴ reg. fid. *CaMgPfTc; fid. reg. Tb

¹⁵ Chr. nom. CaMgPfTc; nom. Chr. Tb

¹⁶ clericus (vel hereticus *ss*) Ad

¹⁷ in ipsa catholica (ecclesia *add* Mo²PtBrant, *om. Migne*) inmundus vel invidus (mundus ObTb, vel inv. *ss* Ld) et mal. AdBeLdMgMkMoObOePtQeSgSITbVaVoVqWcBrant; in ipsa catholica (ecclesia *add. Bd*) vel inmundus vel mundus et mal. BdCa; in ipsa catholica inmundus <vel invidus Lg> et mal. LgOdSe; in ipsa catholica invidus et malitiosus MhMm; in illa catholica inmundus et mal. Mn; in ipsa catholica vel invidus inmundus vel mal. MjMj; in ipsa catholica invidus (et Oa) mal. OaVm; in ipsa ecclesia catholica inmundus vel invidus, mal. OfVp; catholicus mundus vel inmundus et mal. f; in ecclesia catholica inmundus vel invidus et mal. Ra; in ipsa catholica ecclesia nudus inmundus et mal. Rb; in ipsa catholica invidus inmundus vel mal.Tc

¹⁸ reg. fid. *CaMgPfTc; fid. reg. Tb

¹⁹ eas val. *CaMgPfTb; val. eas Tc

²⁰ -untur *CaMgPfTc; -antur Tb

²¹ nec *CaMgPfTb; non Tc

²² -uat *CaPfTbTc; -uant Mg

²³ ab *CaMgTbTc; *om. Pf*

²⁴ -uatur *CaPfTbTc; -uantur Mg

54

Idem in libro III¹. [De eodem]²

Non est aqua profana et adultera super quam Dei nomen invocatur, etiamsi a profanis et adulteris invocetur, quia nec ipsa creatura nec ipsum nomen adulterum est.

ID 1. 116] De cons. D 4 c 50

¹ Idem in libro III (II Sf, III Be) BeCaLdMgSfTbVmVq; *om. Ea*; Idem eodem in libro III Oe; Idem - I Pf; libro III Rb; Item libro IV Tc; Idem in libro eodem Vo

² *in mg.* CaLdMgPfTcVq; *in text* BeEaRbVmVo(*adding* cap. liiii); *om. AdOaPtTbVp*

55¹

[*Quomodo intelligitur, Credis² in³ sanctam ecclesiam, et remissionem peccatorum, et carnis resurrectionem*]⁴. Augustinus⁵ ad neophitos, homelia iii⁶

Prima igitur et secunda predicatione de his tantum locuti sumus, que vobis priusquam ad fontem sanctum⁷ veniretis⁸ iuxta catholice regule⁹ instituta tradidimus¹⁰, et quid significaret¹¹ unctio que, diversis corporis nostri¹² adhibita partibus, diversum intellectum designat¹³, prout Dominus donare dignatus est, interpretati sumus, cum ostenderemus¹⁴ vos per oleum sanctificationis ad auditum plene¹⁵ fidei preparados, et¹⁶ bonum Christi odorem vocatos ex toto corde, et ad¹⁷ abrenuntiandum diabolo esse commonitos. Nunc vero de interioribus iam¹⁸ misteriis¹⁹ locuturi sumus, que in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa enim certissima cautione²⁰, qua²¹ vos abrenunciare omnibus pompis et operibus eius, et omni fornicationi²² diaboli spondistis descendentes²³ in fontem, fontem²⁴ sacrum, fontem redemptionis, fontem sanctificatum virtute celesti.²⁵ Item. In hoc ergo fonte antequam vos toto corpore tingeremus²⁶, interrogavimus, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Respondistis²⁷, Credo. Rursum²⁸ interrogavimus, Credis et in Iesum Christum Filium eius, qui natus

¹ Lc begins at In hic ergo fonte

² Credis BeMgPfTcVo; Credere Ca; Cred' Vm

³ in BeCaPfTcVo; om. MgSf

⁴ in mg. AdBeCaMgPfTcVq; in text Vp; om. LcOaPtRbTbVp

⁵ Aug. CaMgTbTc; Idem Pf

⁶ iiii Be; no insc. Lc

⁷ fontem sanctum *CaMgPf; sanctum fontem Tb; fontem sacrum Tc

⁸ -iretis *CaMgPfTc; -iatis Tb

⁹ cath. reg. *CaMgPfTb; ecclesie catholice Tc

¹⁰ tradidimus CaMgTbTc; tradimus Pf

¹¹ significaret *CaMgPfTb; signaret Tc

¹² nostri *CaPfTbTc; vestri Mg

¹³ designat *MgPfTbTc; significat (vel designat *supersc.*) Ca

¹⁴ -eremus MgTc; -imus BeCaPfVo; vel dimus *add. superscr.* Mg; -erimus Tb

¹⁵ plene CaMgTbTc; plane Pf

¹⁶ ad *add.* CaMgTbTc, om. *Pf

¹⁷ et ad CaMgPf; ad Tb; et Tc

¹⁸ de int. iam *MgPfTc; de int. Ca; iam de int. Tb

¹⁹ ss Tb

²⁰ cautione *CaMgTbTc; captione Pf

²¹ qua *CaMgPfTb; quia Tc

²² omni fornicatione *CaMgPfTc; <omni> formatione Tb

²³ -dentes *CaMgTc; -distis PfTb

²⁴ fontem *MgPfTb; om. CaTc

²⁵ Lc lacks all to here

²⁶ vos (nos Be) toto corp. ting. AdBePfTbVo; toto corp. vos tingeremus CaMg; nos vos toto corpore tingeremus Rb; vos tingeremus toto corp. Tc; vos toti corpore tingeremus Vm; vos toto corpore mergeremus (vel ti- ss) Vq

²⁷ -istis *CaMgPfTb; -isti Tc

²⁸ -sum *CaMgTc; -sus PfTb

est de²⁹ Spiritu sancto et Maria Virgine? Respondistis singuli³⁰, Credo. Iterum³¹ interrogavimus, Et in Spiritum sanctum? Respondistis similiter³², Credo. Hoc autem fecimus iuxta Domini nostri Iesu Christi salvatoris³³ imperium³⁴. Qui cum ad Patrem in celos³⁵ ascenderet, discipulis suis, id est apostolis, mandavit dicens, Euntes, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Item. Quod autem interrogavimus, Credis³⁶ sanctam ecclesiam et remissionem peccatorum, et carnis resurrectionem, non eo modo interrogavimus ut quomodo in Deum creditur, sic et in ecclesiam sanctam et³⁷ catholicam. Propterea sancta et catholica est quia recte credit³⁸ in Deum. Non ergo diximus ut in ecclesiam quasi in Deum crederetis, sed intelligite nos³⁹ dicere et dixisse ut in ecclesia et⁴⁰ sancta et catholica conversantes in Deum crederetis. Crederetis etiam resurrectionem carnis⁴¹ que futura est.

ID 1.194a] De cons. D 4 c 73

²⁹ de *TbTcVo; ex CaMgPf

³⁰ singuli *CaMgPfTc; omnes Tb

³¹ Iterum *PfTbTc; Item CaMg

³² Credo. Item interr. – similiter *in mg.* Le²

³³ ss Tb

³⁴ imperium *AdBeRbTbTcVmVoVq; preceptum CaMgPf

³⁵ celos *CaMgPfTb; celum Tc

³⁶ in *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

³⁷ in *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

³⁸ credit *CaPfTbTc; creditur Mg

³⁹ nos CaPfTbTc; vos Mg

⁴⁰ et MgPfTb; *om.* CaTc

⁴¹ res. carnis *CaMgPfTb; carnis res. Tc

56

[Quid est¹ credere]². Augustinus³

Nihil est aliud credere quam fidem habere, ac per hoc cum respondetur credere parvulus qui fidei nondum habet effectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, et convertere se ad Deum propter conversionis sacramentum, quia et ipsa responsio ad celebrationem sacramenti pertinet⁴. Item. Parvulum etsi nondum fides illa quae in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit⁵, sicut credere respondetur. Ita etenim fideles vocantur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

¹ est CaPfTc; sit Mg

² *in mg.* AdBeCaMgPfTcVq; *in text, after Aug.* EaVmVo(*adding cap. lvi*); *om.* OaPtRbTbVp

³ Augustinus BeCaEaRbSe; Idem Aug' Ad; Item Aug. BdPtVoVq; Aug. in omelia iii Mg; Item idem Pf; Aug. Tb; Aug. ad Bon. Tc; Item *with no break* Vp

⁴ sac. per. CaMgPfTc; per. sac. Tb. *Ea ends canon*

⁵ nam *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

ID 1.187] *De cons. D 4 c 76*

57

[*Quod trina mersio debet fieri in baptisate*]¹. Augustinus in omelia iii²

Postquam vos³ credere promisistis, tertio capita vestra in sacro fonte dimersimus. Qui ordo baptismatis duplici misterii significatione celebratur. Recte enim⁴ tertio mersi estis, quia accepistis baptismum in nomine Trinitatis. Recte enim tertio mersi estis quia⁵ accepistis baptismum in nomine⁶ Iesu⁷ Christi qui tertia die resurrexit a mortuis⁸. Illa enim tertio repetita dimersio tipum Dominice exprimit sepulture, per quam Christo consepulti estis in baptismo et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abluti⁹ in sanctitate virtutum vivatis Christum imitando.

ID 1.194 end] *De cons. D 4 c 78*

¹ in mg. AdBeCaMgPfTcVq; in text after Aug. EaVmVo(adding cap. lvii); om.

MjMkMmMnMoOaPtRbTbVp

² Augustinus in (om. MoRb) omelia iii BeMfMgMhMjMkMmMnMoOeRbVoVq; Idem - iii CaPf; Aug. Ea; Idem homelia iii Pt; Aug. in omelia Tb; Toletano concilio IV, cap. vii Tc

³ vos *CaMgPfTb; om. Tc

⁴ enim *CaEaMgPfTb; etenim Tc

⁵ qui MqWc

⁶ Trinitatis. - in nomine *AdBeCaEaLgMqObOePfTbVmVqWcBrant; om. BdOaOfPtVoMigne; Trinitatis nomine Mg; sancte Trin. - in nomine Od; Trinitatis [Recte etiam - Christi ss] Se; sancte Trinitatis. - accepistis in nom. Christi baptisma Sg; Trinitatis et in nomine Tc; Trinitatis Va

⁷ Iesu before in nom. Wc

⁸ et in nomine Trinitatis add. Bd (cf above); Recte enim tertio mersi estis quia accepistis bapt. in nom. I.C. om. Rb

⁹ abluti *BeLeMfMhMjMkMmMnMoMqQeRbSITbVmWc; abluti et Vo; absoluti AdBdCaMgPfPtRaSeTcVq

58

¹*Canones apostolorum, cap. l²*

Si quis presbiter non trinam mersionem unius misterii³ celebret, sed semel mergat in baptisate quod⁴ dare iubetur⁵ in Domini⁶ mortem, deponatur. Non dixit Dominus nobis⁷, In morte mea baptizate, sed Euntes, docete⁸ omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

¹ De eodem add. Vo

² cap. l *CaMqOePfPtQeTcVq; om. EaSfTb; cap. vii Mg; cap. i Ad?BeOaRbVm. cap. l capitulum lviii Vo; De observatione crine [sic] mersionis et eius significationis add. Vp

³ unius mist. *CaMgPfVq; unius ministerii Tb; mist. unius Tc

⁴ quod *CaMgPfTb; quam Tc

⁵ iubetur *MgPfTbTc; videtur Ca

⁶ Domini *MgPfTbTc; Deum Ca

⁷ Dom. nobis CaMgPfTc; nobis Dom. Tb

⁸ Euntes doc. *CaMgPfTb; Docete Tc

ID 1. 128] De cons. D 4 c 79

59

¹Toletano concilio² IV³, cap. vii⁴

Propter vitandum scismatis scandalum vel heretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi mersionem.

ID 1.129] De cons. D 4 c 85

¹ Quod sufficiat una mersio in nomine Trinitatis *add.* CaQe(mg.)Vo (*cf c 60*)

² Tol. conc. CaMgTcVo; Ex Tol. conc. Pf; Toletanum concilium TbVq

³ IV *CaPfTbTcVmVq; *om.* Mg

⁴ vii MgOaPfRbTbTcVmVq; vi BeCa; v Pt; lviii Vo

60

[*Quod sufficiat una mersio¹ in nomine Trinitatis*]². Gregorius³ Leandro episcopo⁴

De trina mersione⁵ baptismatis nil⁶ responderi verius potest, quam⁷ ipsi sensistis, quia in una fide nil officit sancte ecclesie consuetudo diversa. Nos autem quod⁸ tertio mergimus triduane sepulture sacramenta signamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio triduanis temporis exprimat⁹. Quod si quis forte etiam pro summe Trinitatis veneratione estimet fieri¹⁰, neque hoc aliquid obsistit baptizandum semel in aquis¹¹ mergere, quia dum tribus subsistentiis una substantia est¹² reprehensibile esse nullatenus potest¹³ infantem¹⁴ in baptisate vel ter, vel semel mergere, quando et¹⁵ in tribus mersionibus personarum Trinitas et¹⁶ una potest divinitatis singularitas designari.

ID 1.130] De cons. D 4 c 80

¹ mersio BeCaPfTcVm; submersio Mg

² *in mg.* AdBeMgPfVq; *in text* EaVm; De eodem Vo; *before c 59* CaQeVo; *om.* OaPtRbTbTc(*cf c 62*)Vp. Ca mg. *add.* Quod utrumque possit fieri scilicet semel aut ter mergi

³ papa *add.* Mg, *om.* *CaEaPfTbTc

⁴ L. ep. *om.* Ea; cap. lx *add.* Vo

⁵ Pq *fo. 15v ends. Text resumes in c 61 below.*

⁶ *text resumes* Pq

⁷ quod *add.* CaTc, *om.* *BeMgPfTb

⁸ quod CaMgPfTb; qui Tc

⁹ -atur *CaMgTb; -itur PfTc

¹⁰ non obsistit *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTcVo

¹¹ semel in aquis CaMgPfTb; in aqua semel Tc

¹² sub. est *CaMgPfTb; est sub. Tc

¹³ esse null. pot. PfTbTc; null. esse pot. Mg; null. pot. esse Ca

¹⁴ -tem *CaMgPfTb; -tes Tc

¹⁵ quando et *CaMgPfTb; quoniam Tc

¹⁶ in *add.* CaTb, *om.* MgPfTc

61

¹Hieronimus² super epistolam ad Ephesios, libro II³

Eodem modo in Patrem et⁴ Filium et⁵ Spiritum sanctum baptizamur, et ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum. Item. Licet ter baptizetur⁶ propter misterium⁷ Trinitatis, tamen unum baptismum⁸ reputatur⁹.

ID 1.131] De cons. D 4 c 81

¹ De eodem *add.* Ca mg.

² Rabanus Rb

³ lib. II *om.* Be; Lib. III Le. Quod non sit baptismus in nomine Patris tantum, in nomine Filii tantum, in nomine Spiritus tantum, nisi in nomine Trinitatis *add.* Sf (*cf* 62 *below*); Quod trina mersio Trinitatis designet sacramentum cap. lxi *add.* Vo

⁴ in *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ in *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶ *Pq fo. 16r resumes here*

⁷ misterium *CaMgTbTc; ministerium Pf

⁸ unum baptismum PfRbTbVmVq; unus baptismus BeCaMgTc

⁹ reputatur MgPfTbTcVq; reputabitur (vel tatur *superscr.*) Ca

62

[Quod non sit¹ baptismus in nomine Patris tantum, in nomine Filii tantum, in nomine Spiritus sancti tantum nisi in nomine Trinitatis]². Pelagius³ papa⁴ Gaudentio episcopo⁵

Multi sunt qui in nomine solummodo Christi una etiam mersione se⁶ asserunt baptizari. Evangelicum vero preceptum, ipso Deo Domino⁷ et Salvatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere, dicente Domino nostro Iesu Christo⁸ discipulis suis, Ite, baptizate omnes gentes⁹ in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Si revera hi de prefatis hereticis qui in locis dilectioni¹⁰ tue vicinis commorari dicuntur, solummodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan confitentur¹¹, sine cuiusdam¹²

¹ sit MgPfTc; fuit Vq

² in mg. Be(*adding* tantum)Pfvq, in text VmVo(*adding* cap. lxii), *cf* c 61 for Sf; Quod sufficiat una mersio (submersio Ca) in nomine Trinitatis in mg. AdCaTc (*cf* cc 60, 63); *om.* MgOaPtRbTbVp

³ Gregorius Rb

⁴ papa *CaMgPfRbTb; Gr. papa Oa; *om.* Tc

⁵ ep. *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁶ etiam mers. se *CaPfTbTc; se etiam mers. Mg

⁷ Deo Dom. BeTbTcVo; Dom. Deo CaMgPf

⁸ nostro Iesu Christo CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ baptizantes eos *add.* Ca, *om.* *AdMfMgMhMjMkMmMnMoPfPtQeRaRbTbTcVo

¹⁰ -ioni *CaMgPfTb; -ionis Tc

¹¹ -entur *CaMgPfTb; -eantur Tc

¹² -dam CaPfTb; -quam MgTc

dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes¹³ sancte¹⁴ Trinitatis nomine baptizabis.

ID 1.161 med.] De cons. D 4 c 82 to et Spiritus sancti, c 30a from Si revera to end (cf cap. 90 below for c 30b)

¹³ *corr. to invenientes Mg*

¹⁴ *sancte *PfQeRbTb; in sancte Be; sancte in CaMg; sub Tc*

63

¹*Zacharias papa*² *Bonifacio episcopo*³

In sinodo Anglorum decretum et iudicium firmissime preceptum et diligenter demonstratum esse⁴ dignoscitur ut quicumque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset⁵, quod⁶ sacramentum regenerationis non haberet, quod omnino verum est, quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti fuerit baptizatus⁷. Hoc quoque observari in supradicta sinodo ob se⁸ sacerdotes voluerunt, ut qui vel unam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptismum esse verum⁹ non posset. Quod pro certo verum est, quia qui unum ex¹⁰ sancta Trinitate confessus non fuerit nomen, perfectus Christianus esse non potest. Qui enim confitetur Patrem et Filium, si confessus non fuerit Spiritum sanctum, nec Patrem habet, nec Filium. Et qui confessus fuerit¹¹ Patrem et Spiritum sanctum, et¹² Filium non fuerit confessus, nec Patrem habet¹³ nec Spiritum sanctum¹⁴, sed vacuus est a divina gratia.

ID 1.169a] De cons. D 4 c 83

¹ *AdCaMgQeTc mg have here Quod non - Trinitatis as Pf c 62 mg. De eodem add. Vo*

² *papa PfTc; om. BdBeCaMgOaQeRbSfTb*

³ *capl. lxiii add. Vo*

⁴ *add. Ca²*

⁵ *mersus fuisset CaMgPfTb; fuisset mersus Tc*

⁶ *quod *CaMgTbTc; om. Pf*

⁷ *fuerit bapt. *TbTcVm; bapt. fuerit CaMgPf*

⁸ *ob se AdCaMgOaObOfSIVaVm; obnixe Pf; om.*

BeLgMfMkMmMnMoMqOb²OdOePtQeRbSgTbTcVoVpBrant; lacuna Mh; observari Mj; sui tutela Ra

⁹ *bapt. esse verum AdCaMgTb; esse bapt. verum Pf; bapt. verum esse Tc*

¹⁰ *ex *CaMgPfTb; in Tc*

¹¹ *fuerit *CaMgPfTc²; om. TbTc*

¹² *et CaMgPfTc; fuerit subs. canc. Tb*

¹³ *habet *CaMgPfTb; om. Tc*

¹⁴ *habet add. Tc, om. *CaMgPfTb*

64

¹*Gregorius Quirino episcopo in Hibernia*²

Hi³ vero heretici qui in Trinitatis nomine minime⁴ baptizantur, sicut sunt Bonosiaci, et Catafrige, quia et illi Christum Dominum non credunt, et isti Spiritum sanctum perverso sensu esse quemdam pravum hominem Montanum credunt (quorum similes multi sunt⁵ alii) cum ad sanctam ecclesiam veniunt baptizantur⁶, quia baptismum⁷ non fuit quod in errore positi sancte Trinitatis nomine minime perceperunt.

ID 1.153b] De cons. D 4 c 84

¹ Ut qui in nomine Trinitatis baptizati non sunt rebaptizentur *add.* Ca mg. Capitulum lxiiii. Item de eodem *add.* Vo

² in Hib. om. Sf. De eodem *add.* in mg. Ad, which also has there: Quid bapt.... in nomine Patris tantum, in nomine Filii tantum, in nomine Spiritus sancti, nisi in nomine Trinitatis.

³ Hi *AdBeCaMg²PfPtSeSITcVm; Si BdLeLnMgMqQeVcVpWc; Alii OaRb; []i Tb; Sunt Vo

⁴ minime *BdCaMgPf; non TbTc

⁵ multi sunt *CaMgPfTb; sunt multi Tc

⁶ -antur *CaPfTbTc; -entur Mg

⁷ -mum *CaMgPf; -mus TbTc

65

[*Quod sacerdos baptizet quamvis¹ in Latina lingua erret²*]³. ⁴*Zacharias papa*⁵
*Bonefacio*⁶

Retulerunt⁷ nuntii tui quod fuerit in eadem provincia sacerdos qui Latinam linguam⁸ penitus ignorabat, et dum baptizaret⁹ nesciens Latine loqui¹⁰, infringens¹¹ linguam¹² diceret, Baptizo te¹³ in nomine¹⁴ Patria et Filia et Spiritu scientia¹⁵, et per¹⁶

¹ erret *here* AdCaEaSeSfTcVmVoWc, *after* lingua MgPf; *om.* BeOe; non *add.* Oe²

² erret in latina lingua Mf

³ *in mg.* AdBeCaMgPfSeTcWc; *in text* EaMfVmVo(*adding* cap. lxxv); *om.*

EgMhMjMkMmMnOaPtRbTbVo

⁴ Item *add.* EgTc, *om.* CaMgPfRbTbWc

⁵ papa AdCaMfMgMhMkMmOaPfPtQeRbSeTcVm; *om.* BeTbWc

⁶ Bon. *om.* Ea. episcopo *add.* BeMfMjSfTbTcWc, *om.* AdCaEgMgMkMmMnMqOaOePfPtRbSeVm

⁷ Ret- *AdBeCaEgMfMgMhMkMmMnOaPfPtRaRbSeTcVmVWco; Det- MjMoTb

⁸ *corr. fr.* lignam Mf

⁹ -aret *AdBeEgMfMhMjMkMmPfPtTcOe; -abat (vel *ret supersc.* Mg) CaMg; -are Vo

¹⁰ Latine (vel num *ss* Mg) loqui AdBeCaMfMgMnMoPfPtSeTcVoWc; Latini (vel *ne ss* Eg) eloquii (neloqui *ss*) Eg EgOa; Latine eloqui MjMkMm; Latinum eloquium Tb

¹¹ infringens BeEgMjMjMkMmOaOePfPtSeTbTcVo; refringens (vel *in ss* Mg) AdCaMg

¹² Latinam *add.* Mg, *om.* *BeCaEgMfMjMkMmOePfPtRaSeTbTcVo

¹³ Baptizo te *BeMgMhMjMmMnMqOePf²PtQeRbSeTbTcVo²; Baptizate CaMhOa; Baptizo EgMfMk; Baptizato Pt; baltuo te Vo

¹⁴ nomine *BeCaEgMfMgMhMjMkOePfPtSeTb; nomina Tc

¹⁵ Spiritu scientia AdEg (vel *sancta ss*) MfMhMj²MmMnOaOePfPtQeRaSeVo; *obsc. corr.* Be; Spiritu sancta CaMg; Spiritu sancta Mo; Spiritu sancti MjPt²; Spiritus scientia MqRb; Spiritus sancta Tb; Spiritui sancta Tc

hoc¹⁷ tua¹⁸ reverenda fraternitas¹⁹ consideravit rebaptizare²⁰. Sed sanctissime²¹ frater, si²² ille qui baptizavit²³ non errorem²⁴ introducens aut heresim, sed²⁵ pro sola ignorantia Romane²⁶ locutionis infringendo²⁷ linguam, ut suprafati sumus²⁸, baptizans dixisset²⁹, non possumus consentire ut denuo baptizentur³⁰.

ID 1.149A, also 1.237] De cons. D 4 c 86

¹⁶ per BeEgMfMgMhMjMkMmOePfTbTc; propter Ca

¹⁷ hec MhMm

¹⁸ tua *BeCaEgMfMgMhMjMkPfPtTc; in a (?) Tb

¹⁹ rev. frat. *BeCaEgMfMgMgMhMjMkPfPtTc; rev. sancitas Mm; frat. rev. Tb

²⁰ baptizare ss Eg

²¹ si *add.* ss Eg

²² si frater Pt

²³ -avit *BeCaEgMfMgMhMjMkMmOePfTbTc; -averit Pf

²⁴ errorem non MfMj

²⁵ si Pt

²⁶ Romane *BeCaEgMgOePfTb; Latine Tc

²⁷ infringendam Mj

²⁸ ut sup. sumus *BeCaEgMgMhMkMmMoOePfPtTb; supra diximus MfMj; *om.* Tc

²⁹ dixisset *BeCaEgMfMgMjMkMmMoPfPtTc; hec dixerit Tb

³⁰ baptizentur BeMgPfPtQeRbTbTcVoVp; baptizetur MfMhMjMkMmMq

66

[*Quid significet unctio chrismatis¹ in cerebro*]². Rabanus super epistolam ad Ephesios lib. II, cap. xxviii³

Postquam ascenderit baptizatus de fonte, statim signetur in cerebro a presbitero cum sacro⁴ chrismate sequente simul et oratione, ut Christi regni⁵ particeps fiat, et a Christo Christianus possit vocari.

ID 1.140] De cons. D 4 c 88

¹ unct. chrism. MgPfTcVm; chrism. unct. Ca; uncto crismatis Sf

² *in mg.* BeCaMgPfTc; *in text* EaVmVo; *in mg. and text* Ad; *om.* PtRbTb

³ xxviii PfTbVm; xxvii AdBeCaLeMgMqOeQeTcVoVp; cap. xxviii *om.* Rb (*cf c 66*); *insc. om.* Ea

⁴ sacro *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ Chr. regni *CaMgPfTb; regni Christi Tc

67

¹*Ambrosius de sacramentis tractatu² ii³*

Mersisti⁴, venisti ad sacerdotem⁵, quid dixit tibi⁶? Deus, inquit⁷, Pater omnipotens qui te regeneravit ex aqua et Spiritu sancto, concessitque⁸ tibi peccata tua, ipse te ungat⁹ in vitam eternam.¹⁰ Vide¹¹ ubi¹² unctus¹³ es in vitam, inquit, eternam¹⁴.

¹ De eodem *add.* Ca *mg.*, Vo *text*

² tract. *MgPfTbTcVmVo; libro CaPtSg; feria Se

³ cap. lxxvii *add.* Vo. Ambr. – ii] Rabanus super ep. ad Ephes. libro ii cap. xxviii Rb

ID 1.141] De cons. D 4 c 89

⁴ Mersisti BdBeCaCbEgFcMgOaPkPtPwQaRbSeTcVmVo; Mersus es PfTb; Emersisti Vp
⁵ sac. *CaMgPfTc; fontem Tb
⁶ sacerdos *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc
⁷ tibi *add.* Se²Tb, *om.* *MgPfSeSgTc
⁸ concessitque *CaMgMoPfSeSgTb; vel remisitque *add.* ss Mo²; remisitque Se²Tc
⁹ ungat MgPfSeTbTc; unguat Ca
¹⁰ Tractatu iii *add.* Qe (*cf c 68*)
¹¹ Vidi Lg; Vide inquit Qe
¹² ubi] *om.* Cb
¹³ *add.* Sg²
¹⁴ in vitam inq. (*ss Ad*) et. AdBeEgLeLgOaObOdOePkPwQeRbSeTcVm; in vitam et. inq. Bd²CaCbMgOfPfPtQaVaBranr; in vitam et Fc; inquit in vitam et. Sg; in vitam inquit in vitam et. Vo; Vide ubi - et. *om.* Bd(*before corr.*)Tb.

68

Tractatu iii¹

Accipis misterium, hoc est unguentum super caput². Quare super caput? Quia sensus sapientis in capite eius. Sequitur spirituale signaculum, quod audistis hodie legi, quod post fontes³ superest quo⁴ perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.

ID 1.142] De cons. D 4 c 90

¹ Tr. iii *BeOaPtSeTbVm, *with no break* Rb, *in mid. c 67 above* Qe; De eodem tr. iii Ca; Idem tr. iiii Mg; Tr. iv LeOeVp, LeOe*with no break*; Id. tr. iii Pf; R' iii Sl; Item Tc; R' iii (*no break*) Vo
² super caput *OePfTbTc; *om.* Ca; super caput tuum Mg
³ -tes MgPfTbTc; -tem *Ca
⁴ quo *MgPfTbTc; quod Ca

69

[*Quid significet candida vestis post baptismum super caput posita*]¹. Rabanus, eodem libro, capitulo xxix²

Post baptismum traditur Christiano³ vestis candida que significat innocentiam et puritatem Christianam, quam post ablutas⁴ veteres maculas studio sancte conversationis⁵, immaculatam servare debet ad representandum ante tribunal Christi. Cuncti⁶ vero renati albis⁷ induuntur vestibus ad misterium⁸ resurgentis ecclesie. Item.

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* EaVmVo; *om.* PtTbVp
² eodem libro cap. xxix *AdBeCaLeOeRbSeVm; eodem libro cap. xxviii MgVp; eod. libro cap. xix PfTb; eodem cap. xxix SfVo(*adding* cap. lviii); eodem capitulo quo superius Tc; *no insc.* Ea
³ baptizato *add.* AdCaEaMgPfTc², *om.* *BePtRbTbTcVmVo
⁴ sordes *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc
⁵ sancte conv. *AdBeTbTc; conv. sancte CaMgPf
⁶ Cuncti *CaMgOePfTb; Omnes Tc
⁷ albis *CaPfTbTc; ab his Mg
⁸ mist. *AdMgTbTc; ministerium CaPf

Utuntur baptizati albis vestibus⁹, ut quorum prime nativitatis faciem vetusti¹⁰ erroris pannus¹¹ fuscaverat, habitus secunde regenerationis glorie preferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput eius mistico velamine, ut intelligat se diademate regni et sacerdotali dignitate potiri.

ID 1.143] De cons. D 4 c 91

⁹ ad misterium - albis vestibus *in mg.* Tc

¹⁰ vetusti *BeRbTbTc; veteris CaMgPf; vetustatis Vo

¹¹ pannus *CaMgPfTb; pannis Rb; panno Tc

70

¹Ambrosius, *De misteriis*²

Accepisti³ post baptismum vestimenta candida, ut esset indicium quod exueris involucrum⁴ peccatorum et indueris innocentie casta velamina⁵.

ID 1.144] De cons. D 4 c 92

¹ De eodem *add.* Ca *mg.*, Vo *text*

² misteriis BdBeMgPfRbTbTcVmVo(*adding* cap. lxxviii); ministeriis Bd²CaPt

³ -isti *MgPfTbTc; -istis Ca; Recepisti Wc

⁴ involucrum *OaQeSeTbVmVo; voluptatem AdBdBeCaLdMgPfTc; voluntatem Mo; vel vetustatem *add ss* Mo²; volutabrum Mq; lucrum Rb; voluptates Se²; voluntate Wc

⁵ velamina *CaLdMgPfSeTc; volumina Tb

71

*[De baptismo Iudeorum]*¹. *Ex concilio Agathensi, cap. xxxv*²

Iudei quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad leges catholicas venire voluerint, octo³ menses inter catecumenos ecclesie limen introeant, et si pura fide venire noscuntur, tunc demum baptismatis gratiam mereantur⁴. Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra prescriptum tempus⁵ incurrerint, et desperati fuerint, baptizentur.

ID 1. 275] De cons. D 4 c 93

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* VmVo(*adding* cap. lxx); *om.* PtRbTbVp

² xxxv CaMgPfTb?TcVm; xv Be; xx Le

³ octo MgPfTbTcVo; viiii Be; septem *Ca

⁴ mereantur *CaMgTbTc; mercantur Pf

⁵ per. inf. intra pres. tempus CaMgPfTb; intra pres. tempus per. inf. Tc

72

[Quod non sit Iudeis inferenda vis¹ baptizandi sed² postquam baptizantur ad fidem tenendam sunt cogendi³]⁴. Ex concilio Toletano V, cap. vii⁵

De⁶ Iudeis autem hec⁷ precipit sancta sinodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult Deus miseretur, et quem vult indurat. Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes, ut integra⁸ sit forma iustitie. Sicut homo propria arbitrii voluntate serpenti obediens perit, sic vocante se gratia Dei proprie mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi sed libera⁹ arbitrii facultate¹⁰ ut convertantur vocandi sunt, non potius¹¹ impellendi. Qui autem iam pridem ad Christianitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi¹² principis Sisemandi¹³, quia iam constat eos sacramentis divinis associatos¹⁴ et baptismi gratiam suscepisse, et chrismate unctos esse, et corporis Domini et sanguinis exstitisse participes, oportet ut fidem etiam quam vi vel necessitate susceperunt tenere cogantur, ne nomen Domini¹⁵ blasphemetur, fidesque quam susceperunt¹⁶ vilis ac contemptibilis habeatur.

ID 1.276] +D 45 c 5

¹ inf. vis CaPfTcVm; vis inf. Mg

² om. Ad

³ -endi MgPfTcVm; -antur Sf

⁴ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Vm; Ut nullus vim inferat Iudeis ad credendum (after inscr.)Bd; De Iudeis ut nullus eis vim ad credendum inferat (debeat inferri Le) in text LeOaRb; om. PtTbVp

⁵ V cap. vii *BeCaOaPfPtRbSeTbVm; cap. v Bd; V cap. lvii Mg; V cap. Oe; IV cap. lvi Tc; cap. v. lxxi Vo; V cap. lxxviii Vp

⁶ corr. fr. Ne Tb

⁷ hec *PfTb; hoc CaMgTc

⁸ integra *CaPfTbTc; vite gratia Mg

⁹ libera *CaMgPfSe; propria Tb; liberi (?) Tc

¹⁰ corr. fr. voluntate Se

¹¹ potius *CaMgPfTb; om. Tc

¹² -osissimi *CaMgPfTb; -osi Tc

¹³ Sisemandi *PfRbSeTbVmVo; Sisenandi BeMg; Sesemandi Ca; Phisemandi Tc

¹⁴ assoc- *CaMgPfTb; soc- Tc

¹⁵ Domini *MgPfTc; Dei Tb

¹⁶ tenere cogantur - susceperunt om. Ca

73

[*Ut¹ Iudeorum filii² baptizati cum Iudeis non habitent³*]⁴. *Ex⁵ eodem concilio V, cap. xl⁶*

Iudeorum filios vel filias baptizatos, ne parentum ultra involvantur erroribus⁷, ab eorum consortio separari decernimus, tradique aut monasteriis aut Christianis viris aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum⁸ fidei discant, atque in melius constituti, tam in moribus quam in fide proficiant.

ID 1.277] +C 28 q 1 c 11

¹ Ut *BdMgSeVm; Quod AdCaPfPfTc

² Iud. fil. *BdBe²CaMgTcVm; fil. Iud. BePf

³ cum Iud. non hab. AdBe²CaPfTc; ab eis separentur Bd; ab eorum consortio separari debeant BeOaRbSeSfVm; consortio separari debeant *Mg; ab eis separand... Pt

⁴ in mg. Be²CaPfTc, in text BeMgPtRbVm, in mg. and text Ad; Filii baptizati ab eodem consortio separari debent Le; Ut nulla communio sit Hebreis ad fide Christiana translatis cum aliis non babtizatis cap. lxxxiii Vo; om. TbVp

⁵ Ex *CaMgPfTb; De Tc

⁶ V cap. xl *BdBeOaPfQeRbSeTb; cap. xli Ca; V cap. lx MgVp; V cap. Oe; cap. lviii Tc; Ex – xl om. Ad

⁷ inv. err. *CaMgPfTc; err. inv. Tb

⁸ Dei vel add. Tb, om. *CaMgPfTc

74

[*Ut nulla communio sit Hebreis¹ ad fidem Christianam translatis cum aliis nondum baptizatis*]². ³*Ex eodem concilio V, cap. lxii⁴*

Sepe malorum consortia etiam⁵ bonos corrumpunt, quanto magis eos qui ad vitia proni sunt. Nulla igitur ultra communio⁶ sit Hebreis ad fidem Christianam translatis cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte eorum participatione subvertantur. Quicumque igitur amodo ex his qui baptizati sunt infidelium consortia non vitaverint et hi Christianis donentur, et illi publicis cedibus⁷ deputentur.

ID 1.278] +C 28 q 1 c 12

¹ hereticis LeMk

² Ut nulla - bapt. in mg. BeCaTc, text AdLdLeMgMkOaRbSeVmVo(adding cap. lxxxiii); Quod Hebreis ad fidem Christianam translatis nulla sit cum aliis nondum baptizatis communio after lxii Pf; om. PtTbVp

³ Ph resumes - cf above c 17

⁴ Ex - lxii BdBeCaMgPfPhSeTbVm; Ex eod. conc. V cap. lii AdOe; Ex eodem conc. cap. lxii LdVo; Ex – xlii Rb; Item eodem concilio, cap. lxi Tc

⁵ etiam *CaMgTbTc; et Pf

⁶ ultra comm. CaPfTb; comm. ultra MgTc

⁷ ced- *AdBdBeCaMgTc; sed- Ad²LeMqOaPfPhPtQeRb(after deput.)SeTbVmVpWc; legibus Vo; vel cedibus add. Vp²

75

[*De Iudeis conversis¹ et postea ad vomitum reversis*]². *Ex³ eodem concilio V, cap. lxxviii⁴*

Plerique qui ex Iudeis dudum ad Christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes Christum non solum⁵ Iudaicos ritus⁶ perpetrasse noscuntur⁷, sed etiam abominandas circumcisiones exercere. De quibus, consultu piissimi ac religiosissimi⁸ domni nostri Sisemandi⁹ regis, hoc sanctum decrevit concilium ut huiusmodi¹⁰ transgressores pontificali auctoritate correcti, ad cultum Christiani dogmatis revocentur, ut quos voluntas propria non emendat, animadversio sacerdotalis coerceat. Eos autem quos circumciderint, si filii eorum sunt¹¹, a parentum¹² consortio separentur, si servi, pro iniuria corporis sui¹³ libertati tradantur.

ID 1.279] De cons. D 4 c 94

¹ Iud. con. LdMgPFTc; con. Iud. Ca

² De – reversis (conversis Ld) *in mg.* AdBeCaMgPFTc, *in text after inscr.* VmVo(*adding cap. lxxviii; om. MjMnMoPtQaTbVp. De Iudeis qui (om. Oa, iam add. Rb) apostataver' add. AdLeMfMgMhMkMmMqOaPtRaRbVm (MqVm before inscr.)*)

³ Ex *CaMgMjPFTbVo; Item de Mo; Item Tc

⁴ V cap. lxxix *BeCaMgOaPFRbVm; V cap. lix AdOe; V cap. lxxi Ph; V cap. lxxvii Tb; cap. lxi Tc; cap. lxxix Vo

⁵ solum *AdPhTbTc; solummodo BeCaMgPf

⁶ Iud. rit. CaMgPFTbTc; rit. Iud. Be

⁷ noscuntur *CaMgPFTb; dinoscuntur Tc

⁸ -osissimi *MgPFTb; -osi Tc; ac. rel. *om.* Ca

⁹ -mandi *CaTbTc; -nandi MgPf

¹⁰ huiusmodi *PhTc; huiuscemodi CaMgPFTb

¹¹ sunt *MgPFTbTc; sint Ca

¹² a par. CaPFTbTc; apparentum Mg

¹³ corp. sui (*corr. fr. sua*) *in mg.* Tb

76

[*De baptismo paganorum*]¹. *Rabanus, De institutione clericorum, lib. I, cap. xxvii*

Primum interrogetur paganus si abrenuntiet² diabolo et omnibus dampnosis³ eius operibus atque fallacibus cunctis, ut⁴ primum respuat errorem et sic appropinquet ad veritatem, possitque iuxta apostolum deponere veterem hominem secundum pristinam conversationem qui corrumpitur secundum desideria erroris⁵ abnegans⁶ impietatem et secularia desideria.

¹ *in mg.* AdBeCaMgPFTc, *in text* VmVo; *om.* PtRaTbVp; De bapt. parvulorum *in mg.* Rb²

² -iet *MgPFTbTc; -iat Ca

³ dampnosis *BeMgPFTbTc; dampnationis Ca

⁴ cunctis ut *CaMgPFTb; pompis et Tc

⁵ vel carnis *add. supersc.* Mg²

⁶ -ans *CaMgPFTb; -antes Tc

ID 1.78] *De cons. D 4 c 95*

77

[Quod sufficiat unus patrinus¹ in catecumino in² baptismo si necesse fuerit]³ Ex decretis Ygini pape, cap. x⁴

In catecumino⁵ et⁶ baptismo et in⁷ confirmatione⁸ unus patrinus⁹ fieri potest, si necessitas cogat. Non est tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt¹⁰.

ID 1.218] *De cons. D 4 c 100 (var.)*

¹ *corr. fr.* patrus Ca

² catecumino in MgQeTc; catecumino et in BeCaVm; catechismo Pf; chatecusmo et Vo

³ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc; *in text* EaVmVo(*adding* cap. lxxvi); *om.* PtRbTbVp

⁴ Ex - x *BePfMgTbTcVmVo; Iginus papa cap. x Ca; *om.* Ea

⁵ -umino BeCaMgOeTbTc; -ismo PfVq

⁶ *in add.* PfVp, *om.* *BeCaMgOeTbTc

⁷ *in* *CaMgOePfTbVp; *om.* Tc

⁸ *conf.* AdBePfTcVoVp; *consumatione* (vel *confir ss* Mg², vel *fir ss* Sf) CaMgMqOaPhRbSfTb

⁹ unus pat. *CaMgPfTb; pat. unus Tc

¹⁰ -iunt *CaMgPfTb; -iant Tc

78

[Quod unus tantum suscipiat infantem de baptismo, sive vir sive mulier]¹ Ex decretis² Leonis pape apud Sanctum Medardum³

Ut⁴ non plures⁵ ad suscipiendum de baptismo infantem accedant quam unus⁶, sive vir sive mulier. In confirmationibus quoque idipsum fiat.

ID 1.219] *De cons. D 4 c 101*

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* EaVmVo(*adding* cap. vii lxxvii)cap. l; *om.* PtRbTbVp

² Ex dec. *om.* Pt

³ apud S. Medardum *CaMgPfRbSeTb; cap. iiiii Tc; *no insc.* Ea

⁴ Ut BeCaMgPfPhTbTcVm; Et EaOaRbWc

⁵ quam unus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfSeTb

⁶ quam unus *CaMgPfSe²Tb; *om.* SeTc

79

[*Quod¹ nemo potest suscipere filiolum² nisi baptizatus³. Ex concilio⁴ Moguntiensi, cap. ii*

In baptismo vel in chrismate⁵ non potest alium suscipere⁶ in filiolum ipse qui non est baptizatus vel confirmatus.

ID 1.220] *De cons. D 4 c 102*

¹ Quod AdCaMgTcVm; om. Pf

² suscipere filiolum CaTc; facere filiolum Ad; filiolum Mg; filium facere Pf; filiolum facere BeRb²SeVmVo; facere filiorum Sf

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text VmVo(adding cap. lxxviii); om. BdPtRbTb

⁴ conc. MgPfTbTc; decr' Sf

⁵ vel in chrismate *BdCaMgPfSeTb; et in confirmatione Tc

⁶ al. sus. *CaMgPfTc; sus. al. Tb

80

[*Quod abbates et¹ monachi non debent sibi facere compatres vel commatres².
Auctisiodorensis concilium³, cap. xv*

Non licet abbati⁴ vel⁵ monachis de baptismo suscipere filios⁶, nec⁷ commatres habere⁸.

ID 1.132] *De cons. D 4 c 103*

¹ vel Vo

² non deb. sibi fac. (fac. sibi Be, fac. Sf) comp. vel comm. BeEaSfTcVmVo(adding cap. lxxviii); comp. vel comm. non deb. sibi fac. AdCa; non deb. comp. vel comm sibi fac. Mg; non deb. sibi fac. comp. comm. Pf; non deb. sibi comm. vel comp. facere Rb². In mg. AdBeCaMgPfRb²Tc; in text EaVm; om. PtTbVp

³ Auct. concilium Tb; Altis<s>i<d>orensis concil' Be; Ex Autis. concilio CaMgPf; Antisiodorensis concilium Mg; Astidiolense cc. Rb; Aut. concilium SeVo; Ex conc. Aut. Tc; no insc. Ea

⁴ -ati CaMgPfTbTc; -atibus Ea

⁵ vel CaMgMqTbTcVo; nec BeOaPfRbVm

⁶ filios *OaMqPhTbVm; infantes AdBeCaMgPfTcVoVp

⁷ nec *CaMgPfTbVm; vel Tc

⁸ nec osculari feminas add. Ea (cf c 81)

81

¹*Capitulorum², lib. VII³, cap. cccxciii⁴*

Monachi sibi compatres commatresve⁵ non faciant, nec osculentur feminas.

ID 1.133] *De cons. D 4 c 104*

¹ In add. Pf, De eodem add. Vo; om. *BeCaMgTbTc

² -ulorum BeCaMgPtSfVm; -ularum Pf; -ular' Tb; -ul' Tc

³ VII *CaMgPfPtTcVm; VI TbSf

⁴ cccc (et add. Pf) xciiii *BdPfPtSfTb; cccxciiii BePh; cccxviii Ca(?); cccxciiii Mg; ccccxiiii Tc; ccccxv Vm; ccc capitulum xciiii Vo; om. QaSe; no insc., no break Rb

⁵ comp. commatresve BeCaMgPfQaVm; commatres compatresve Tb; comp. et commatres Tc

82

[*Quod patrini¹ sint² fideiussores apud Deum pro filiis³ suis*]⁴. *Sermo Augustini⁵ dominica prima post Pascha qui⁶ sic incipit, Hodiernus dies⁷*

Vos⁸ ante omnia tam viros quam mulieres, qui filios in baptismo suscepistis⁹, moneo ut vos cognoscatis¹⁰ fideiussores apud Deum extitisse pro illis quos visi¹¹ estis de sacro fonte suscipere, ideo semper eos admonete ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, caritatem teneant. Ante omnia simbolium et orationem Dominicam et vos ipsi tenete, et illis quos excepistis¹² ostendite.

ID 1.134] De cons. D 4 c 105

¹ patrini AdBeMgPfTcVm; patruī Ca

² sint AdBePfTcVm; sunt CaMgRb²

³ filiis BeCaMgPfTc; filiis EaRb²

⁴ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc; *in text* EaSfVmVo(*adding* cap. lxxxi); *om.* PtTbVp

⁵ Sermo. Aug. *AdMg; Augustinus BeCaPhPt; Sabb' autem Mq; Ex sermone Aug. in Pf; Sermo s. Aug. Tb; Ex sermone sancti Aug. in Tc; Omel' Augustini Vm; Sunt autem RbVo

⁶ dom. prima post Pascha qui (que CaPtRb) *AdCaMgPfPtRbVo; in homelia post Pascha qui Be; post Pascha qui Tb; qui post Pascha Tc; prima post Pasch' que Vm

⁷ dies *CaMgPfTb; *om.* Tc; *no insc.* Ea

⁸ Vos MgPfQeTbTc; Nos AdMqPk; Hoc LgLhPq; ostquam Sl

⁹ suscepistis CaMgPfTb; suscipitis Tc

¹⁰ vos cog. *CaMgPfTb; cog. vos Tc

¹¹ visi *BeMgTb; iussi Ca²Pf²TcVm; missi Ca

¹² excepistis *AdMgPfRbTcVm; suscepistis Be; accepistis CaPhQeTb

83

Cartaginense concilium IIII, cap. xli¹

Non liceat² fieri rebaptizationes, reordinationes vel translationes episcoporum.

ID 1.152] De cons. D 4 c 107

¹ (Ex *add.* Pf) Cart. conc. IIII – xli CaMgPfPt; cap. xli (ex *add.* Ad) conc. IIII Cartag' AdBeMqQe; Ex Cart. conc. Ea; Ex conc. III Cart. cap. xli Oa; Ex conc. Cart. – xli PhTc; Conc. IIII Kart' cap. xli Rb; Ex (*om.* Vm) cap. xli conc. IIII Cart. SfVm; Cart. conc. cap. xli Tb; cap. xli concil' IIII Cart. Quod non licet rebaptizari, reordinari vel episcopos transferri Vo; cap. x libro ex conc. quarto Cartaginensi Vp

² liceat CaPfTbTc; licet AdMg

84

[*Quod nemo debeat rebaptizari*]¹. *Ex*² *epistola*³ *Augustini ad Maximianum*

Rebaptizare hereticum hominem⁴, qui hec sanctitatis signa⁵ perceperit, que Christiana tradidit disciplina, omnino peccatum est. Rebaptizare autem catholicum immanissimum scelus est.

ID 1.172] *De cons. D 4 c 108*

¹ in mg. BeCaMgPf, in mg. to c 83 Rb, in text Vm; Quod nemo rebaptizetur cap. lxxxiii Vo; om. PtTbTcVp

² Ex MgMqPfTbTc; om. *CaRb

³ Ex ep. om. Pt

⁴ Reb. her. hom. *CaMgRbTbTcVm; Reb. hom. her. BePf; Ne babazare her. hom. Pq; Her. hom. reb. Wc

⁵ signa *CaMgPfTb; dona Tc

85

¹*Beda in libro primo, omelia xxxvii*²

Sive hereticus sive scismaticus sive facinorosus, quisque in confessione sancte Trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est a bonis catholicis rebaptizari, ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

ID 1.173] *De cons. D 4 c 51*

¹ De eodem *add.* CaQa mg, Vo *text.*

² in (om. Ph) libro primo omelia xxxvii (xxxviii BeMfPhSe, xxxviii MgMhMqQe) BeCaMfMgMhMqOaPfQeRbSeSITbVmVo(*adding* capitulum lxxxiii); in libro I omel' xxx AdBdMk; in libro I omel. Xxxviii MjMm; Beda homelia xxxvi Pt; omel. xxxvii *only* Qa; in libro I om. xxxviii Sf; super Iohannem in omelia de Nicodemo Tc; in libro Levit. om. xxxvii Vp; *no insc.* Ea

86

¹*Augustinus, De unico baptismo libro III*²

Catholica vero³ ecclesia propterea⁴ non debet iterare baptismum qui⁵ apud hereticos datus est, ne iudicare videatur ipsorum esse quod Christi est, aut eos non habere quod intus cum⁶ acciperent⁷, amittere utique foras exeundo non possent.

ID 1.164 *med.*]

¹ Item de eodem capl' lxxxv *add.* Vo

² libro III *BeCaMgPfRbVo; lib. III AdTb; om. TcVm

³ vero *CaMgPfTb; quoque Tc

⁴ ideo Mn

⁵ qui *BeCaMgMqTc; quia PfTb?VmVo; quod Rb

⁶ intus cum *CaMgRbTb; cum intus Pf; intus Tc

⁷ acciperent *CaMgTbTc; *corr. fr.* acciperint to acceperint Pf

87

¹*Idem*². *Libro primo*³

Sacramentum baptismi est quod habet qui baptizatur, et sacramentum dandi baptismi est quod habet qui ordinatur. Sicut enim baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum⁴ baptismi non amittit, sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi⁵ baptismi⁶ non amittit. Nulli enim⁷ sacramento iniuria facienda est, si discedit a malis, utrumque discedit, si permanet in malis, utrumque permanet. Sicut ergo acceptatur⁸ baptismus quem non potuit amittere qui ab unitate discesserat, sic acceptandus⁹ est baptismus quem dedit ille qui sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat.

ID 1.162 med.] cf De cons. D 4 c 32b

¹ Quod baptizatus non amittit sacramentum baptismi nec ordinatus sacramentum ordinationis *add.* Ca mg.

² *Idem* BeMgPfPhTb; Item Qe; Item de sacramento bapismi Vo; *om.* AdCaMqOaPtRbTcVm

³ *no insc.* Ea; clxxxvi *add.* Vo

⁴ dande *add.* *and canc.* Mo

⁵ dandi *CaMgTbTc; tanti Pf

⁶ -ismi *CaMgPf; -ismum TbTc

⁷ enim CaPfTbTc; *om.* Mg

⁸ -atur *CaMgPfTb; -atus Tc

⁹ acceptandus *AdBeCaMgMqOaPf; accipitandus Rb; accipiendus TbTc; acceptus Vo

88

*[Quod baptizati ab hereticis debeant reconciliari]*¹. *Gregorius Quirino episcopo*² *in Hibernia*³

⁴Antiqua patrum institutione didicimus ut quilibet⁵ apud heresim in Trinitatis nomine baptizantur⁶, cum ad sanctam ecclesiam redeunt, aut unctione⁷ chrismatis, aut impositione⁸ manus, sola professione fidei ad sinum matris ecclesie revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens⁹, per unctionem vero sancti¹⁰ chrismatis ad ingressum catholice Oriens¹¹ reformat¹².

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc, *in text* VmVo(*adding* lxxxviii); *om.* PtTbVp

² *om.* Pt

³ Hiberia Sf

⁴ *In add.* Pf, *om.* *BeCaMgMnOeTbTc

⁵ ut quil. BeCaMqOaTbVo; ut quil. si Mg; ut si quil. Pf; ut quil. qui Rb; quod si quil. Tc

⁶ -antur PfTbTc²; -entur CaMg

⁷ unctione *CaMgPfTc; ad unctionem Tb

⁸ -one *CaMgPfTc; -onem Tb

⁹ occidentalis ecclesia *add.* ss Ld²

¹⁰ sancti *MgPfTb; sacri CaTc

¹¹ orientalis ecclesia *add.* ss. Ld²

¹² reformat *CaMgOePfTb; informat Tc

ID 1.153] *De cons. D 4 c 44a*

89

¹*Gregorius III Bonefacio*²

Illi³ qui baptizati sunt per diversitatem et declinationem linguarum gentilitatis tamen, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos⁴ per manus impositionem et sacri chrismatis unctionem confirmari.

ID 1.149]

¹ De eodem *add. Ca mg., Vo text.* Pelaius papa Gaudentio episcopo *add in mg.* Rb²

² episcopo *add. Sftb, cap. lxxxvii add. Vo, om.* *BeCaMgOaPfRbTcVm

³ Illi *BeCaMgMqPtRbTbTcVo; *om. OaOePf*

⁴ eos *CaMgPfTb; *om. Tc*

90

¹*Pelagius papa Gaudentio episcopo*²

Sin³ vero apud dilectionem tuam eorum qui converti volunt manifesta confessione claruerit, quod in⁴ Trinitatis nomine fuerint⁵ baptizati, sola reconciliationis gratia impensa, catholice reconciliare fidei⁶ maturabis, ut tali dispositione⁷ servata nihil aliter⁸ quam quod⁹ evangelica iubet auctoritas temeritatis cuiusdam¹⁰ spiritu videatur effectum.

ID 1.161 end] *De cons. D 4 c 30b (cf above c 62)*

¹ De eodem *add. Ca mg., Vo text*

² lxxxviii *add. Vo. No insc., no break* Rb (*cf c 89*)

³ Sin *BeCaMgMqOaPtQaTbVmVoVp; Si quando AdPfWc; Qui BdLjRb; Cum Cc; Si PhTc

⁴ in *BeRbTbTcVm; *om. CaMgPf*

⁵ nom. fu. CaMgPfTc; fu. nom. BeTb

⁶ rec. fid. CaMgPfTb; fid. rec. Tc

⁷ dispositione *BeCaMgPfRbVm; dispensatione TbTc

⁸ vel aliud *in mg.* Mo²

⁹ *suppl. ss* Mo²

¹⁰ cuiusdam *CaPfTbTc; *om. Mg*

91

¹*Ex decretis*² *Leonis pape episcopis per*³ *Siciliam constitutis missis*⁴, *cap. xxix*⁵

Tu⁶ autem de quibus scripsisti qui se baptizatos sciunt, sed cuius fidei fuerint qui eos baptizaverunt se nescire profitentur, quoniam quolibet modo formam

¹ De eodem *add. Ca mg., Vo text*

² -etis CaMgPfTc; -eto RbTb. Ex dec. *om. Pt*

³ per *CaMgPfTcVm; *om. Tb*

⁴ missis *BdBeCaVm; meis [?] Oa; miss' Tb; *om. MgPfPtRbTc*

baptismatis acceperunt, rebaptizandi non sunt, sed per manus impositionem virtutem Spiritus sancti accipientes quam⁷ ab hereticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt.

ID 1.236] De cons. D 4 c 38

⁵ xxix BdBeCaMgPtRbTbVmVo(adding capitulum lxxxx); xix Pf; xxx Tc; xxxi OeSf

⁶ Tu AdBeMgMqOaPfPtRbVmVoVp; Hii CaCcMnMoTbTc; Si Ph

⁷ quam *OaPhRbTbTcVp; quod BeCaMgMqPfVo

92

[Quod parvuli quorum nescitur baptismus rebaptizari¹ debeant quia non dicitur iteratum² quod nescitur³ factum]⁴. Gregorius III⁵ Bonefacio

Parvulos qui a parentibus subtracti sunt, et an baptizati sint⁶ an non⁷ ignoratur, ut hos baptizare debeas secundum patrum traditionem, si non fuerit qui testificetur, ratio poscit⁸.

ID 1.146] De cons. D 4 c 110

¹ non add. EaSf, om. BeCaMgPfTcVo

² om. Vo

³ iterum add. Vo

⁴ in mg. AdBeCaMgMoPfRb²Tc (cf c 95 below); in text EaVmVo(adding cap. lxxxxi); om. OaPtTbVp

⁵ III RbVp

⁶ sint *MgPfTbTc; sunt BeCa

⁷ an non *BeMgOaPfTc; om. CaTb

⁸ Similiter - consecrentur add. Ea from end of c 93

93¹

²Carthaginiense concilium³ V⁴, cap. vi⁵

Placuit de infantibus quotiens non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos⁶ esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per etatem⁷ idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos⁸. Similiter et de ecclesiis, quotiens super earum hesitatur consecratione⁹, agendum est, id est ut¹⁰ sine trepidatione consecrentur.

¹ Ea has only end, from Similiter, run on from c 92

² De eodem et de ecclesiarum consecratione de quibus dubitatur add. Vo

³ Carthag. conc. *BeTbVp; Carthaginiensi concilio CaMgPhTc; Ex Carth. conc. Pf; Cartag' concil' Vm

⁴ V *BeCaMgPfTbVm; om. Tc

⁵ lxxxii add. Vo

⁶ bapt. *CaMgPfTb; om. Tc

⁷ sunt per et. *BeTbTcVmVo; per et. sunt CaMg; sint per et. Pf; propter et. Rb

⁸ corr. fr. baptizatos Mo

⁹ hes. cons. CaMgPfTb; cons. hes. Tc

¹⁰ est id est ut *AdBeCaPhTb; est idem ut MgPf Rb; est id est Tc

ID 1.147] *De cons. D 4 c 111*

94

De illis qui aliquam habent dubitationem baptismatis¹ ut rebaptizentur². Ex decretis Leonis pape ad Rusticum Narbonensem episcopum missis cap. xxviii³

Si nulla extant indicia inter propinquos aut⁴ familiares, nulla inter clericos aut vicinos, quibus hi de quibus queritur baptizati fuisse doceantur, agendum est ut renascantur ne manifeste pereant. In quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum. Qui⁵ autem possunt meminisse quod⁶ ad ecclesiam veniebant⁷ cum parentibus suis, possunt recordari⁸ an quod eorum parentibus dabatur acceperint⁹. Sed si hoc etiam ab ipsa memoria alienum est, conferendum eis videtur quod collatum esse¹⁰ nescitur, quia non¹¹ temeritas presumptionis¹² intervenit, ubi est diligentia pietatis.

ID 1.238] *De cons. D 4 c 113*

¹ hab. dub. bapt. *CaVm; dub. bapt. hab. Mg

² De illis - rebapt. AdBdCaLeMgOaRbVm; Ut rebaptizentur super quibus dubitatur Pf; *om.* BePtTbVp; De his qui habent dubitationem baptherii rebaptizentur Tc; De eodem Vo

³ missis (-a Rb, -um Vm) cap. xxviii BeCaOaRbSfTbVmVo(*adding* ; cap. lxxxxiii); xxviii MgPfQa; cap. xviii Tc. Ex – xxviii *in mg.* Pk

⁴ aut CaMgPfTb; et Tc

⁵ Qui *CaMgPfTb; Si Tc

⁶ *corr. fr.* quo Mo

⁷ veniebant *CaMgPfTb; venierint Tc

⁸ suis possunt rec. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ -erint *OaRbTc; -erunt BeCa(vel i *dd. supers.*)MgMoPfQaQeTbVmVo. non iterabitur *add.* Tc, *om.*

*BdBcCaMgOaPfQaRbTb

¹⁰ esse *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ non *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹² non *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

95

¹*Epistola Augustini ad Bonefacium²*

Non illud te moveat quod quidam³ non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regenerentur eternam, sed eos putant hoc

¹ Quod parvuli baptizantur licet non ea intentione ut regenerentur a parentibus ad baptismum deferantur *Ca mg.*; Quod parvuli quorum nescitur baptismus rebaptizari debeant, quorum non dicitur iteratum quia nescitur factum Tc *mg.*; Quod parvuli qui recta fide ad bapbismum non feruntur tamen regenerantur cap. lxxxxiiii Vo; *om.* BeMgMoPfSfTbVmVp (*cf Pf c 92 above*)

² Ep Aug. ad Bon. AdBePfQeTbVmVo; Ep. Bon. ad Aug. Ca; Aug. in ep. ad Bon. Mg; Ex ep. Aug. ad Bon. PhTc; Aug. ad Bon. Pt; Ep. Greg' ad Bonefacium Rb; ad Bon. *add. ss* Mo

³ cum *add.* MgTc, *om.* *BeCaPfRbTb

remedio temporalem retinere vel recipere⁴ sanitatem. Non enim propterea illi non⁵ regenerantur, quia non⁶ ab istis hac intentione offeruntur.

ID 1.171] De cons. D 4 c 33

⁴ vel rec. CaMgPFTb; om. Tc

⁵ erasure in text, minus in mg. Ph

⁶ after intentione RbTb, here *CaMgPFTc; nondum Qe

96

[De presbitero qui se deprehenderit non esse baptizatum¹. Contraria sententia]². Ex concilio apud Compendium, cap. v³

Si quis presbiter ordinatus deprehenderit se non baptizatum⁴ esse, baptizetur et ordinetur iterum⁵, et omnes quos prius baptizavit.

ID 1.268] +C I q 1 c 60 Palea

¹ in mg. AdBeCaLjMg, in text LePfpoSfVmVo; De his qui se – bapt. in text Rb; om. PtQeTbTcVp

² Contraria sententia in text SfVmVo(before De presb.), in mg. AdCaQeTc, ss in mid-canon over baptizetur Mg; Sententia est contraria in mg. Tb; om. BeLeOaPfpTRbVp

³ cap. v BeRbTbTcVm; cap. MgPf; cap. lxxxxv Vo; om. Ca

⁴ non bapt. *CaMgPFTb; bapt. non Tc

⁵ ord. it. *CaMgPFTb; it. ord. Tc

97

[De eodem. Determinatio]¹. Ex dictis Isidori episcopi²

Si quis per ignorantiam ordinatur, antequam baptizetur, debent ab eo baptizati rebaptizari, et ipse non ordinetur. Sed Romanus pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrantem gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

ID 1.294] C I q 1 c 59

¹ De eodem in mg BeCaPfqe, in text RbVmVo, om. AdMgOaPtTbTcVp; Determinatio (-tione Ad) in mg. AdCaLjMgTc, om. BeOaPfqeRbTbVmVoVp

² episc. *CaMgPFTbVo(adding lxxxxvi); ex eodem Tc; om. Rb

98

De illis qui presbiteros cogunt denarios pro balsamo dare¹. Ex concilio Cabillonensi, cap. v²

Quidam fratres dixerunt consuetudinis antique fuisse in eorum ecclesiis ut pro balsamo emendo, ad chrisma faciendum sive pro luminaribus ecclesie concinnandis³, binos⁴ vel quaternos denarios presbiteri darent. Unde omnes uno consensu⁵ statuimus ut, sicut pro dedicandis basilicis et dandis ordinibus nihil accipiendum est, ita etiam pro balsamo sive pro luminaribus emendis⁶ nihil presbiteri chrisma accepturi dent. Episcopi itaque ex ecclesiasticis facultatibus balsamum emant, et luminaria singuli in ecclesiis suis.

ID 1.287] C 1 q 1 c 106 has from Statuimus ut only, sl. variant

¹ De illis qui (presbiteros *add.* EaMgSf) cogunt denarios pro balsamo dare (dare pro bals. EaRb) AdEaLeMgMqOaRbSfTbVm *text*; Quod presbiteri chrisma accepturi nichil debeant dare pro balsamo (baptismo MgTcWc, et pro baptismo *add.* Vo) emendo vel (*om.* Pf) pro (*om.* Be) ordinibus vel (*om.* Pf) pro dedicandis ecclesiis (eccl. ded. Vo) *add.* in *mg.* AdBeCaMgPfSITcVo(*adding* lxxxxvii)Wc, in *text* before Quod. presb. Ea; Ut presbiteri non cogantur [?] balsamum crismatis vel ordines vel ecclesiarum dedicatines emere Mn; Ut pro balsamo vel luminaribus ecclesie nichil dare cogatur Pt; *om.* PhTbVp.

² Cabillonensi cap. v *PfRbSfTbTc; Cabilonensi BeCa; Carbonensi cap v MgVp; *no insc.* Ea

³ eccl. conc. *CaMgPfTb; conc. eccl. Tc

⁴ binos *CaMgPfTb; benos Tc

⁵ consensu *MgPfTbTc; concessu Ca

⁶ emendis *CaMgPfTb; *om.* Tc

99

[¹De chrismatis panno]². Ex³ concilio⁴ apud Belvacum, cap. viii⁵

Si quis voluerit chrismatis pannum iterum linire⁶ et super⁷ alium baptizatum⁸ mittere, non est absurdum⁹.

ID 1.288] De cons. D 4 c 121

¹ Sique (?) *add.* and *canc.* Ad

² De chr. panno *AdCbEaLdLeLjMgMhMkMmOaPfSeTc; De panno chr. in *mg.* BeQeTc, in *text* CcLmMfRbSfVmVo; Ca in *mg.* only; *om.* LfMgMnPtTbVp; De panno chrism. scilicet *add.* in *mg.* Ld

³ *corr. fr.* E Cb, *om.* Rb

⁴ Ex conc. *om.* Mj

⁵ Ex - viii *om.* CcEaMo; lxxxxviii *add.* Vo

⁶ chr. pan. it. lin *LmMoQeRaSeTbVmVo; chr. it. pann. lin. BeCaCbCcLfLjMgPf; pan. chr. it. lin. LdMn; chr. pan. it. lavare MkMmMq; chr. pann. lin. it. Tc

⁷ caput *add.* MkMmMq

⁸ alium bapt.] alius baptizati MkMmMq

⁹ est abs. *CaEaMfMgMhMjMkMmMnMoOaPfPtQaRaRbSeTbTcVmVoVpWc; abs. est Lj; e contra laudamus *add.* Qa

100

[Quod non sit baptizandum nisi¹ de novo chrismate nisi necesse fuerit². De presbiteris qui³ veteri chrismate⁴ baptizare presumunt]⁵. Ex concilio Lugdunensi, cap. iii⁶

Si quis de alio chrismate quam de illo novo quod proprii episcopi largitione vel concessione accepit⁷ baptizare, nisi preoccupante morte, temptaverit, pro temeritatis ausu ipse in se⁸ sue dampnationis protulisse sententiam manifestatur.

ID 1.266] De cons. D 4 c 122

¹ nisi MgPfTcVm; ubi Ca

² Quod - nisi nec. fuerit AdBeCaMgQeTcWc mg., in text EaSfVmVo(adding cap. lxxxxviii); interlined Oe; Quod - ubi nec. non occurrit Pf mg; om. LeMqOaTbVp

³ de add. Tb, om. CaMgTc

⁴ vet. chrism.] unctione veteris crismatis Ad

⁵ De presb. - presumunt *AdBeCaLeMgMqOaQeTbTcWc; om. EaPfPtRbVoVp

⁶ no insc. Ea

⁷ -epit PfTbTc; -ipit AdBeCaMgVo

⁸ ipse in se *CaMgPfTb; in se ipse Tc

101¹

[Quod presbiteri petant chrisma a proprio² episcopo aut per se aut per alium qui sit³ eiusdem ordinis]⁴ De eadem re⁵. Ex concilio apud Valentias⁶, cap. ii

Presbiteri qui dioecesanar⁷ ecclesias regunt⁸ non⁹ a quibuslibet episcopis, sed a suo, nec per iuniorem clericum, sed per seipsos aut per illum qui eiusdem ordinis sit, ante Pasche solempnitatem chrisma petant¹⁰.

ID 1.270] De cons. D 4 c 123; +D 95 c 4 is widely var.

¹ om. Lc

² a proprio] ab Vo

³ om. Vo

⁴ Quod (Ut Vo) - (qui sit om. Tc) eiusdem ordinis in text EaSfTcVmVo(adding cap. c), in mg. AdBeCaMg; Quod - proprio episcopo Pf mg.; om. LeOaPtRbTbVp

⁵ De eadem re AdBeCaLeMgOaRbTb; De eodem Vo; om. PfPtTcVp

⁶ -ias *MgPfRbVm; -iam CaTbTcVo

⁷ -sanar *CaPfRbTb; -sianar BeMgTc

⁸ eccl. reg. *CaMgPfTb; reg. eccl. Tc

⁹ non *MgPfTbTc; nec Ca

¹⁰ ante P. sol. chr. pet. *CaMgPfTcVm; chr. pet. ante P. sol. PhTb; ante P. sol. chr. accipiat Rb

102

[Quare in aqua et nunquam¹ in vino baptismus consecratur]². Haimo³ super epistolam primam⁴ ad Romanos⁵

Fortassis querit aliquis quare in aqua solummodo, et non aliquando in vino⁶, baptismus consecratur. Cui respondit⁷ beatus⁸ Ambrosius, Idcirco uniformiter id fieri⁹ in aqua ut intelligatur quod sicut aqua sordes corporis aut vestimenti¹⁰ abluit, ita illud baptisma anime maculas sordesque vitiorum emundando abstergit.

ID 1.54]

¹ numquam AdCaEaMgSfVm; non PfTcVo

² Quare - cons. in text EaTcVmVo(adding cap. ci), in mg. AdBeCaMgPf, om. LeOaPtRbTbVp. -etur BeCaMgPf; -atur Tc

³ Anno Pt; Heimo Rb

⁴ primam *BeCaPfPhRbTbTc; om. AdMgOaVo

⁵ no insc. Ea

⁶ aliq. in vino *CaMgPfTb; in vino aliq. Tc

⁷ -dit *CaPfTb; -det Mg; d' Tc

⁸ beatus *CaMgTbTc; presbiter Pf

⁹ etiam add. Pf, om. *CaMgTbTc

¹⁰ -enti *CaMgPfTb; -entum Tc

103

Capitularum¹, libro VI, cap. lxxvii²

In Sabbato sancto Pasche vel Pentecostes si quis velit aquam consecratam ad aspersionem in domo sua³ recipere, ante chrismatis infusionem recipiat.

ID 1.112] De cons. D 4 c 126

¹ Capitularum CaPf; Capitularum BeMg²PtSfVm; Cap' RbTc; ? Tb

² lxxvii BeCaMgPfTb; lxxviii Tc; lxxvi Vo; no insc. Ea. Cap. libro xxvii capitularum libro VII Rb. Quod aqua consecrata in Sabbato Pasche vel Pentecosten in domo possit aspergi. cii add. Vo

³ domo sua *BeMgPhRbTbTc; domo CaPfVo; domum suam Qe

104

[Qua ratione scimus apostolos fuisse¹ baptizatos.]² Augustinus in epistola ad Seleucianum³

Quando ab Hierosolimis exiit Dominus Iesus cum discipulis suis in Iudeam terram, et ibi morabatur cum eis⁴, baptizabat⁵ non per seipsum, sed per discipulos

¹ fuisse CaMgPfVm; om. Tc

² Qua - bapt. in mg. AdBeCaMgPfRb²; text TcVmVo(adding cap. ciii); om. PfTbVp

³ Seleucianum AdBdBeLdMgPfPtSfVmVoVp; Selentianum CaMq; Selucianum Oa; Solentianum Ph; Saleucianum Rb; Seleutanum Tb; Seleucianam Tc; in ep. ad Sel. om. Qa

⁴ mor. cum eis *CaMgPfTcVm; cum eis mor. Tb

⁵ -abat *CaPfTbTc; -at Mg

suos, quos intelligimus iam fuisse baptizatos sive baptismo Iohannis sicut nonnulli arbitrantur sive, quod magis credibile est⁶, baptismo Christi. Item. Respondit Dominus Petro, Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Unde intelligitur, quod iam Petrus fuerit baptizatus⁷.

ID 1.309] De cons. D 4 c 147

⁶ in *add.* PfTc, *om.* *CaMgTbVm

⁷ Petrus fuerit bapt. *BePfQeTcVmVo; fuerit bapt. Ca; fuerit Petrus bapt. MgQa; fuerit bapt. Petrus Rb; Petrus fuerat bapt. Tb

105

¹*Augustinus ad Vincentium Victorem*²

Si eos de quibus scriptum non est utrum fuerint baptizati³, sine⁴ baptismo de hac vita recessisse contendimus, ipsis calumpniamur apostolis qui preter apostolum Paulum, quando baptizati fuerint⁵ ignoramus, sed ipsos baptizatos esse per hoc nobis innotescere potuit quod beato Petro Dominus ait, Qui lotus est non indiget nisi ut pedes⁶ lavet.

ID 1. 310] De cons. D 4 c 148

¹ De eodem *add.* in *mg.* Ca, in *text* Vo

² cap. ciiii *add.* Vo

³ sive *add.* Pf, vel *add.* Tc, sive non *add.* Ad²BeMg, *om.* *AdCaPhRbTbVmVo

⁴ *corr. fr.* si non Vo

⁵ bapt. fuerint *MgPfRbTc; fuerint bapt. CaOaTb

⁶ pepedes Tb

106

[Quod omnes¹ non baptizati si pro Christo moriuntur, baptizati moriuntur]².

Augustinus³, De civitate Dei, libro XIII

Quicumque non percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet⁴ ad dimittenda peccata quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis⁵.

cf Ars. fo.122]

¹ *om.* Rb

² in *mg* AdBeCaMgPf Rb²(*cf* EaTc c 107), in *text* VmVo(*adding* cv); *om.* OaPtTbVp

³ Aug. CaMgTbTcA; Idem Pf

⁴ eis val. PfRbTbTcA; valet eis CaMgVo

⁵ baptismi Mn

107

¹*Ex dictis Augustini episcopi*²

Catecumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam habere non credimus, excepto duntaxat nisi martirii sacramentum compleat. [108]. Baptizatus confitetur fidem suam coram sacerdote³ et interrogatus respondet. Hoc idem martir coram persecutore facit, qui et confitetur fidem, et interrogatus respondet⁴. Ille post confessionem aspergitur⁵ aqua⁶, hic vero aspergitur sanguine, vel tinguitur⁷ igne. Ille manus impositione⁸ pontificis accipit Spiritum sanctum, hic habitaculum efficitur Spiritus sancti⁹, dum non est ipse¹⁰ qui loquitur, sed Spiritus sanctus qui in illo loquitur. Ille¹¹ communicat eucharistie in commemoratione mortis Domini, hic ipsi Christo commoritur. Ille confitetur se mundi actibus¹² renuntiare, hic ipsi¹³ renuntiat et vite. Illi omnia peccata remittuntur, isti¹⁴ extinguuntur.

ID 1.211] De cons. D 4 c 37

¹ Ea text, Tc mg. have here rubric to c 106; De eodem add. Ca mg., De eodem et de catecuminis defunctis add. Vo

² Augustini episcopi *AdCaOaPtRbTbVo(adding cap. cvi); Augustini BeMgTc; eiusdem Pf; Quid conferat baptismum add. Vp. Ex dictis - ep.] Idem Ph

³ suam coram sac. in mg Vo

⁴ Ea ends c. here. Hoc idem – respondet in mg. Vo

⁵ -itur *MgPfTbTc; -atur Ca

⁶ asp. aqua *CaMgPfTb; suam aqua baptismi Tc

⁷ tinguitur CaPfTbTc; extinguitur Mg

⁸ manus impositione *CaMgPfTb; per manus impositionem Tc

⁹ eff. Sp. Sancti CaMgPfTb; Sp. Sancti eff. Tc

¹⁰ ipse *CaMgPf; ille TbTc

¹¹ Ille *CaMgPfTb; Illi Tc

¹² mundi act. *CaMgPfTb; act. mundi Tc

¹³ hic ipsi BeMgMq⁵PhRbSITb; hic sibi ipsi Ca; hi ipsi MqVo; hic ipse Pf; hi sibi Tc

¹⁴ ibi omnia Rb

109

[Quod sufficiat ad salutem fides et cordis conversio si necessitate¹ defuerit baptismus]². Augustinus de unico baptismo, libro IIII³

Baptismi⁴ vicem aliquando⁵ implere passionem de latrone illo⁶ cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso, beatus Ciprianus non leve

¹ -ate CaEaMfMgSfTcVm; -atem Pf

² Quod – def. bapt. (bapt. def. Ad) AdBeCaMfMgPf mg., EaTcVmVo(adding cap. cvii) text; om. MjMkMmMnOaPtTbVp

³ lib. IIII *CaMgPfTbVo; lib. III Ph; om. Tc; no insc. EaMo

⁴ sane add. LeMnMkMm, om. BeCaMgPfTbTcVo

⁵ vicem al. *CaMgOaPfTb; al. vicem BeRaTcWd

⁶ lat. illo *CaMgPfTb; illo lat. Tc

documentum assumit⁷, quod etiam atque etiam⁸ considerans invenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex⁹ baptismo deerat¹⁰ posse supplere, sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum¹¹ misterium baptismi¹² in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi¹³ crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum, neque quia credidit passus est, sed dum patitur¹⁴ credit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili¹⁵ baptismi sacramento, quod ait apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem¹⁶ confessio fit¹⁷ ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cum misterium baptismi non contemptus religionis sed articulus necessitatis excludit, et sicut in illo latrone quod baptismi sacramento¹⁸ defuerat complevit Omnipotentis benignitas, quia non superbia vel contemptu sed necessitate defuerat, sic¹⁹ infantibus qui baptizati moriuntur eadem gratia omnipotentis explere credenda²⁰ est, quod non ex impia voluntate sed ex²¹ etatis indigentia nec corde credere ad iustitiam possent²², nec ore confiteri ad salutem. Baptismus quidem²³ potest inesse ubi conversio cordis non defuerit.²⁴ Conversio autem cordis potest quidem²⁵ inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo²⁶ non potest. Neque²⁷ ullo modo dicenda est²⁸ conversio cordis²⁹ ad Deum cum Dei sacramentum contempnitur³⁰.

ID 1.177a, 178b] De cons. D 4 c 34, which has the central section, missing here but present in ID

⁷ -umit *CaMgPfTc; -umpsit Tb

⁸ atque etiam *CaMgPfTb; ipse Pt; om. Tc

⁹ ex *AdBeMgMhMkMmMnMoMqOaObOdOeOfPfTbVmVo; om. CaRbVa; a LgMfMj; de TcBrant

¹⁰ deerat AdBeCaMgMnMoPfPhRbTcVo; erat MfMhMjMkMqOaPtTb; -mo deerat Wc² over erasure

¹¹ ex bapt. – celebrandum *suppl. in mg.* Pt

¹² mist. baptismi *MgOaPfPhTc; mist. baptismatis Ca; baptisma Tb

¹³ Chr. nom. Mn

¹⁴ patitur *CaMgPfTc; passus est Tb

¹⁵ -ili *CaMgPfTb; -ilis Tc

¹⁶ autem *CaMgTbTc; om. Pf

¹⁷ c.f. *MgPfTbTc; fit confessio Ca

¹⁸ bapt. sacr. *CaMgPfTb; sacr. bapt. Tc

¹⁹ ita Oa. in *add.* BeCaLgMfMgMjMoObOfRaTcVaVp, om.

*MhMkMmMnOaOdOePfPtRbTbVmVoBrant

²⁰ codenda Ca (*obscurely altered*)

²¹ ex *CaMgPfTc; om. Tb

²² corde cred. ad iust. poss. CaMgPfTb; cred. ad iust. poss. corde Tc

²³ cordis *add. and canc.* Tb

²⁴ Baptismus - non defuerit (fuerit *Tc) CaMgTbTc; om. Pf

²⁵ autem cordis potest quidem CaMgPfTc; quidem cordis potest Tb

²⁶ baptismo *CaMgPfPhTc; om. Tb

²⁷ Neque *CaMgPfPhTc; Nec Tb

²⁸ est *CaMgPfTb; om. Tc

²⁹ conv. cordis *CaMgPhTcVo; cordis conv. Pf; conv. Tb

³⁰ contemp. Dei sac. Mn

110

[*Quid sit verus baptismus*]¹. ²*In libro sententiarum Prosperi*

Verus³ autem⁴ baptismus constat non tam ablutione corporis quam fide cordis, quemadmodum apostolica doctrina tradit⁵ dicens, Fide mundans corda eorum. Et alibi, Salvos facit baptismus non carnis⁶ depositio sordium, sed conscientie bone interrogatio in Deum.

ID 2.9 (pt.)] *De cons. D 4 c 150*

¹ Quid - bapt. in mg. AdBeCaMgPf; in text EaRbTcVmVo(adding cap. cvii); om. OaPtTbVp

² Augustinus add. Tc, om. CaMgPfTb

³ Purus Qe

⁴ autem *CaPfTb; om. MgTc

⁵ -dit *CaMgPfTb; -didit Tc

⁶ corr fr. cordis Ca³

111

[*Quod qui*¹ *in uteris matrum*² *sunt cum matribus non baptizantur*]³. *Augustinus contra Iulianum*⁴

Si ad matris corpus id quod in ea concipitur pertineret, ita ut eius pars deputaretur, non baptizaretur infans cuius mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo⁵ cum eum gestaret in utero. Nunc vero⁶ cum etiam ipse baptizetur⁷, non utique bis baptizatus habebitur. Non utique ad maternum corpus cum esset in utero pertinebat. Item. Si⁸ quicquid est in homine⁹ quando baptizatur et sanctificatur, baptizari et sanctificari putandum¹⁰ est. Dicturus es, et ipsa in illo¹¹ baptizari et sanctificari¹² que in intestinis¹³ et vesica per digestionem¹⁴ corporis digeruntur? Dicturus es hominem baptizari et sanctificari¹⁵ in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum necessitas cogat¹⁶ gravidam, et ideo baptizari iam¹⁷ qui

¹ qui MgPfTcVm; om. Ca

² matrum BeCaPfTcVo; matris AdMgVm

³ Quod - bapt. in mg. AdBeCaMgPf, in text RbTcVmVo(adding cviii capitulum); om. OaPtTbVp

⁴ Aug. – Iul. om. Rb

⁵ urg. per. *CaMgPfTb; per. urg. Tc

⁶ vero *CaMgPfTb; ergo Tc

⁷ -zetur MgPfTbTc; -zaretur Ca

⁸ Si *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ est in hom. *PfTbTc; in hom. est CaMg

¹⁰ putandum *CaMgPfTb; credendum Tc

¹¹ in illo *MgPfTbTc; om. Ca

¹² bapt. et sanct. *PfTbTc; sanct. et bapt. Mg; bapt. Ca

¹³ in intestinis MqTbTc; intestinis CaPf; in testamentis Mg

¹⁴ -ones *CaMgPfTb; -onem Tc

¹⁵ consecrari (vel sanct. ss) Ad

¹⁶ nec. cog. *CaMgPfTb; cog. nec. Tc

nascitur non debere¹⁸, postremo dicturus es baptizari et sanctificari febres, quando baptizantur egroti.

ID 1.184] De cons. D 4 c 114 to utero pertinebat, De cons. D 4 c 35 from Si quicquid

¹⁷ tam Mq; eum *add.* Pf, *om.* *MgMqTbTc

¹⁸ et ideo bapt. - debere *BeMgMqObOdOePfsGtBtCvAVmVp; *om.* Ca; et ideo qui nasc. (iam *add.* Rb) bapt. non debere OaRb; et ideo qui nasc. bapt. non deb. iam qui nascitur Of; et in omni bapt. – debere Vo

112

[De eodem]¹. Isidorus, Sententiarum libro I, cap. xviii²

Qui in maternis uteris sunt, ideo cum matre baptizari non possunt, quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum³ Christum non potest renasci⁴. Neque enim dici regeneratio in eum potest⁵ quem generatio non precessit. Qui scelerate vivunt in ecclesia et communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nihil ad emundationem proficere sibi⁶.

ID 1.185] De cons. D 4 c 115

¹ *in mg.* CaPf; De eodem et de male viventibus *add.* Vo; *om.* AdBeMgPtRbSfTbTcVmVp

² libro - xviii (xvii Ph) *CaMgPfPhTb; libro - cc Tc (*cf c 116*); cap. cxviii x Vo

³ *corr. fr.* scilicet Vo

⁴ non pot. renasci BeCaMgPfRbTcVp; non potest MqOaVmVo; regenerari non potest Tb

⁵ *in add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁶ prof. sibi *CaPfTbTc; sibi prof. Mg; Qui scel. – sibi *om.* Mn

113

[De sacramento manus impositionis]¹. Urbanus papa omnibus Christianis, cap. vii²

Omnes fideles per manus impositionem episcoporum post baptismum accipere debent Spiritum sanctum ut pleni Christiani inveniantur.

ID 1.296] De cons. D 5 c 1a

¹ De - impos. *in mg.* AdBeCaMgPf; *in text* EaRbTcVmVo(*adding* cxvi); *om.* MnPtTbVp. iiiii. De ministerio baptizandorum et consignandorum et observatione singulorum *in mg.* Bd; v *in mg.* Be²; De ministerio consignandorum et consignatorum *in mg.* Lj

² vii *BeCaPfRbTbTcVmVo; viii Mg; v Mm; Urbanis papa *in mg.* Mo²; *no insc.* Mo; omnibus - vii *om.* Ea. *For* De sacramento – vii Db *has:* Ex epistola Antherii papa ca. xv. Et consignatorum *in text and marg.*

114

[Quod maius sacramentum sit¹ manus impositio quam baptismus]². Melchiades papa Hispanorum³ episcopis⁴ hec⁵ scripsit⁶, cap. vi⁷

¹ sac. sit AdBeCaLdLmMfMgObOeSIVaVmWc; sit sac. CcRb²; sacramentum Pf; sit Tc

De⁸ his vero super quibus rogatis vos informari⁹, id est utrum maius est sacramentum manus impositionis¹⁰ episcoporum aut¹¹ baptismus, scitote utrumque magnum esse sacramentum¹². Et sicut unum¹³ maioribus est¹⁴, id est¹⁵ summis pontificibus¹⁶ quod a minoribus perfici non potest, ita et maiori¹⁷ veneratione venerandum et tenendum est¹⁸. Sed ita coniuncta sunt hec duo sacramenta ut ab invicem nisi morte preveniente¹⁹ nullatenus²⁰ possint²¹ segregari²², et unum sine altero rite²³ perfici non potest²⁴.

ID 1.255] De cons. D 5 c 3

² in mg. AdBeCaLdMgObPfrB²(against c 113)SIVaWc, in text CcEaLmOeTcVmVo(adding cxii); om. BdBcEgLfMhMjMkMmMnOaOdOfPtTbVp; De observatione singulorum in mg. Lj

³ -anorum *BdBeCaCbEgLdLfLmLjMfMkMhOd²OePfrBtBtVmVoWc; -aniarum Ad; -aniorum MgMmOdVa; -onorum Oa; -aniam Pt

⁴ Hisp. epp. CaMgMqPfrB; epp. Hisp. MjPt

⁵ hoc Oe

⁶ Melch. - scripsit (-si Lf) AdBdBeCaCbLdLfLjLmMfMgMhMkOaObOdOePfrBtBtVmVo; om. CcTc; Melch. - episcopis Eg(at foot of leaf)MjPtTbWc; Melchiabtus papa Sl

⁷ cap. vi *AdCaEgLdLfLmMfMgMhMkOaObOdOePfrPtTbVaVmVoWc; cap. vii BdLj; om. BeCcSITc; cap. ii CbLj²; cap. v MmRb; no insc. EaMo. Wc² adds at head of leaf: Propter adultos dicitur maius quia non possit sine isto salvari si ex conremptu vel negligentia dimittunt.

⁸ De *AdBdBeCaCcEgLdMfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPfrPtTbTcVaVmWc; Ex Lm

⁹ corr. fr. infirmari Lj; informare Mk

¹⁰ -itionis *BdBeCaEgLj²MfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPfrPtTbTcVaVmWc; -itio CbLj

¹¹ aut *AdBeCaMfMgMhMjMkMmPfrPtOaTbTcVm; om. OdVa

¹² manus imp. - mag. esse sacr. (sacr. esse Ad)

*AdBdBeCaCbEgLdLjMgMhMjMkMmOaObOdOfPfrBtBtTcVaVmVo; manus imp. - esse mag. sacr. MfOdPtWc; manus imp. - sacr. mag. esse Oe; manus imp. ep. aut scitote utrum esse magn. sacr. Sl; om. Ld (app. with mark of om. but no suppl. text)

¹³ a add. BdCaCbCcLlLjMh²MjMkMmMnOeOfTcVa², om.*

BeEgLdLmMfMgMoOaObOdPfrPtRaSITbVaVmVo

¹⁴ est *BeEgLdLjLmMfMgMhMkMmMnMoOaObOdPfrPtRaRbPwSITbTcVaVmVo; accomodatum est BdBcOe²Of; om. CaCcLfOe; fit Mj

¹⁵ a add. CaCbLlLj²Va², om. * Ad(with

erasure)BdBcLjMfMgMjMkMmMnMoOaObOdOePfrPtPwSITbTcVaVm

¹⁶ pontificibus *BdBcLdLmMfMhMjMkMnOaObOfPtSITbVcVmVo; pontificibus accomodatum BeCbEg²LjMgMgMoObOdPfrPwRbTcVaVc²VpWc; pontificibus acc. est AdCaCcLd²; sacerdotibus Mj

¹⁷ maiora Va

¹⁸ et ten. est AdBdBeCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkOaObOdOeOfPfrTbVa²Vm; est PtVa; est et ten. MmTc

¹⁹ nisi mort. prev. *AdBdBeCaLdLfMfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPfrTcVaVm; om. CbLj

²⁰ non Pt

²¹ possint BeCbLdLjLmMfMg²OdOeOfPfrSITbTcVmVo; possunt

AdBdCaCcMgMhMjMkMmMnOaObPtVa

²² segregari *AdBdBeCaCbCcLdLjLmMfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPfr²PtTbVaVm; separari Tc

²³ rite MgPfrTc; recte MhMm

²⁴ Nam unum sine altero, morte preveniente, salvare potest, aliud non potest. Set forte cogitet aliquis, Quid mihi – post baptismum et cetera roboramur add. Qa (as H 245), om.

*AbAdBdBeCaCbCcEaEbEcEgFcGcKaLbLdLgLjLmMfMgMhMjMkMmMnMoOaObOdOePfrPfrPwRbSdSeSgTbTcVaVmVoVpVtWaWbWcZa

115

¹*Eusebius papa fratribus² per Campaniam et Tusciam³ constitutis⁴, cap. xxii⁵*

Manus quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest nisi a summis sacerdotibus, nec tempore apostolorum ab aliis quam ab ipsis apostolis legitur aut⁶ scitur peractum⁷ esse, nec ab aliis quam qui eorum locum⁸ tenent unquam⁹ perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter presumptum fuerit, irritum habeatur et vacuum, nec inter ecclesiastica unquam¹⁰ reputabitur sacramenta.

ID 1.257, cf 1.297] De cons. D 5 c. 4

¹ De eadem *add.* Ca mg.

² fratribus *Be²CaMgPfTb; *om.* Be; omnibus episcopis Tc

³ Stutiam Vo

⁴ scribit *add.* BeOaPfQeRbSfVmVo, scripsit *add.* SIVp, *om.* *CaMgTbTc

⁵ xxii CaMgQeRbTbVm; xxi Be; xxxii Pf; xxxiii Tc; xxxii. Quod soli episcopi debeant confirmare. cxiii Vo. Et de observatione singulorum *add in text and marg.* Db

⁶ aut CaMgPfTb; vel Tc

⁷ peractum MgPfTbTc; peractum Ca

⁸ eorum locum *CaMgPfTb; locum eorum Tc

⁹ unquam *MgTbTc; nunquam CaPf

¹⁰ unquam *CaMgPfTb; *om.* Tc

116

[Quod soli episcopi debeant confirmare¹]². Ex decretis³ Innocentii pape Decentio episcopo missis⁴, cap. iii⁵

Presbiteris⁶, seu extra episcopum sive presente episcopo cum baptizant⁷, chrismate baptizatos ungere liceat, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis cum tradunt Paraclatum.

ID 1.263(pt)] De cons. D 4 c 119

¹ crismare Rb²

² *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc, *in text* Vm; De eodem cxiiii Vo (*after insc.*); *om.* MnPtTbVp

³ -etis *CaPf; -eto Mg; -et' Tb; dictis Vp

⁴ missis *BeCaRb; misso Mg; miss' VmVo; *om.* PfTb

⁵ Ex decr. - iii (ii Be) *BeCaMgMnPfTbVmVoVp; Ex registro Gregorii ad Ianuarium episcopum Caralitanum, cap. cc Tc (*cf c 117*)

⁶ -eris *AdBeCaOaPf; -eri BdLeMgMnMqPhTbTcVcVmVo; -eros Wc²

⁷ -ant *CaPfTbTc; -atur Mg

117

¹*Ex registro Gregorii ad Ianuarium episcopum Caralitanum², cap. cc³*

Presbiteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non presumant. Sed presbiteri baptizatos tangant⁴ in pectore ut episcopi postmodum confirment in fronte.

ID 1.264] De cons. D 4 c 120

¹ Quod soli episcopi confirmare debeant *in mg.* Pfln²; *in text* Tc; *om.* BeMg (*cf c 116*)MmOaRbSfTbVmVpVo; De eodem *in mg.* Ca

² Caralitanum *BeMgPfRb; Calaritanum BdCa; Caranitanum ?Tb

³ Ex - cc BeCaMgPfTbVo; Rabanus - xxx (*cf c 118*) Mm; Greg' - cc Pt; *om.* Tc (*cf c 116*); De eodem *cxv add.* Vo

⁴ tangant *BeMgOaObOdPtQeRbTbVmVoVp; ungant AdLdMqTc; tingant BdOePf; unguant CaVa; tinguant Of; ungunt Sl

118

¹*Rabanus, De institutione² clericorum, libro³ I, cap. xxx⁴*

Novissime⁵ a summo sacerdote per impositionem manus Paracletus⁶ traditur⁷ baptizato, ut roboretur per Spiritum sanctum ad predicandum aliis idem⁸ donum⁹ quod ipse in baptisate consecutus est, per gratiam vite donatus¹⁰ eterne. Signatur enim¹¹ baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitatem¹², per pontificem vero in fronte¹³, ut in priori¹⁴ unctione significetur super¹⁵ ipsum Spiritus sancti¹⁶ descensio ad habitationem Deo consecrandam, in secunda quoque ut¹⁷ eiusdem

¹ De eodem *add.* CaVa *mg.*, Vo *text*; v. (*om.* Lj, Et *add.* Db) Quid consecrat baptismum quid confirmatio *in text and mg.* Db, *in mg.* BdLj, Que sit virtus huius sacramenti *add.* *in mg.* Ob, Ex - cap. cc (*rubr. to c 117*) *add.* and *canc.* Va

² institutione *AdBeCaLdMfMgMhMjMkObOdOfPfPtRbTbTcVaVo; institutis CbFcLjOeVm; inst' Bd

³ *om.* Ob

⁴ Rabanus - cap. xxx *AdBdBcCaFcLdMfMgMhOaObOdOeOfPfPtRbTbTcVaVmVo(*adding cxvi*); Rabanus - I. LmMk; Rabanus Mj; *om.* CcMm. v. Quid conferat baptismus, quid confirmatio *in mg.* Bd²

⁵ -imo Cc

⁶ Perac- Lf

⁷ Par. trad. *BeCaLdMgMhMmObOdOeOfPfPtTbTcVa; trad. Par. Lm

⁸ idem *BeCaCbCcLdLfljLmMgMjMmObOdOfPtTbTcVa; id est MkOePf

⁹ donum *BeCaLdMfMgMhMjMkMmMoObOdOeOfPfPtTbTc; bonum CcVa

¹⁰ vel um *add ss* Oe

¹¹ sign. enim *BeCaLdMfMgMhMjObOdOeOfPfPtTbTcVa; enim sign. Cc

¹² -atem CbLdLjMfMgMhMmMqOeOfPfTbVm; -ate BeCaCcLflmMjMkMoObOdPtTcVaVo

¹³ fronte AdBeCaCcLflmMhMjMkOdPtTcVaVo; frontem CbLdLjMfMgMqObOeOfPfTb Vm

¹⁴ in priori AdBe²CaCcLdLmMfMgMjMkMmMqObOdOePfPtTbVaVo; priori BeCbLjMoOf; priore

Tc

¹⁵ *corr. fr.* per Be

¹⁶ s. Sp. Be

¹⁷ ss Be

Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine¹⁸ sanctitatis et scientie et¹⁹ virtutis²⁰, venire in homine²¹ declaretur.

ID 1.300] De cons. D 5 c 5

¹⁸ omn. plen. *BeCbCcLdLfljLmMfMgMhMkMmObOdOeOfPfPtTbTcVa; plen. omn. Ca

¹⁹ et *BeCcLdLfljLmMgObOdOeOfPfPtTbTcVa; om. CaCb

²⁰ veritatis Mm; corr. fr. veritatis Vc

²¹ ven. in homine *AdBeCbCcLdLfljLmMfMgMkMkMmMoMqOaObOfTcVm; ven. in hominem CaFcMjOdOePfQePwRbVa; ven. Lm; in homine ven. PtSITbVoWc

119

[Quod episcopi sint ieiuni quando confirmant nisi necessitas fuerit]¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. iii²

Ut³ ieiuni ad confirmationem veniant perfecte etatis, ut moneantur confessiones⁴ facere prius ut mundi donum Spiritus sancti valeant accipere, et⁵ quia nunquam erit Christianus nisi in⁶ confirmatione episcopali fuerit chrismatus.⁷

ID 1.254] De cons. D 5 c 6

¹ Quod – nec. fuerit in mg. AdBeCaMg, Ca *continuing*: et similiter confirmandi; Quod – confirmandi in text Vm; Ut nemo nisi ieiunus confirmetur nisi necesse fuerit in mg. Bb; Quod sint ieiuni quando confirmantur nisi necessitas fuerit in mg. Pf; Quod ad confirmationem ieiuni venire et confiteri debeant in mg. Tc; Qualiter ad confirmationem veniendum sit Vo; om. OaPtRbSfTbVpWc

² cap. iii AdBeCaMg; cap. Pf (?)SfTb; cap. i Tc; cxvii Vo; om. PhRbVm

³ Et OaRb

⁴ -iones *CaMgPfTb; -ionem Tc

⁵ et *BeMgPfTbTc; om. Ca

⁶ in *BeCaPfTbTc; om. Mg

⁷ perfectus et verus *add. in mg.* Mo²

120

[Quod episcopi sint ieiuni quando confirmant, nisi necessitas fuerit]¹. Ex concilio Meldensi², cap. iii³

Ut⁴ episcopi non nisi ieiuni⁵ per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis et morte periclitantibus. Sicut autem duobus⁶ temporibus, Pascha videlicet⁷ et Pentecosten⁸, a ieiunis⁹ celebrari debet baptismus, ita etiam traditionem Spiritus sancti a ieiunis pontificibus¹⁰ convenit celebrari.

¹ in mg. PfRb²TcWc; in text Vo(*adding* cap. cxviii); om. AdBeMg (*cf c 119*)OaPtTbVp; Quod ad confirmationem ieiuni venire et confiteri debeant Ca mg.

² conc. Meld. * MgPf?Tc; Meld. conc. BeCaRbTbVo

³ iii *BdBeCaPhRbTbVo; ? Pf; iiiii Tc; vi MgVp

⁴ Et Oa

⁵ ieiuni *BeMgPfTbTc; ieiunis Ca

⁶ duobus *CaMgPfTb; a ieiunis Tc

⁷ Pascha videlicet *CaMgPfTb; Pasche Tc

ID 1.261] *De cons. D 5 c 7*

⁸ -ten CaMgTbTc; -tes Pf

⁹ a ieiunis *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ a iei. pont. *before traditionem, marked for moving* Tb

121

[*Quod confirmatio non¹ debeat² iterari*]³. *Ex concilio Terraconensi, cap. vi*⁴

Dictum est nobis quod quidam de plebe bis vel ter, aut eo amplius, episcopis ignorantibus, tamen ab eisdem episcopis⁵ confirmentur. Unde nobis visum est eandem confirmationem, sicut nec baptismum, iterari⁶ minime debere, quia bis vel amplius baptizatos aut⁷ confirmatos, non seculo⁸ sed soli Deo⁹ sub¹⁰ habitu regulari vel clericali¹¹, religiosissime famulari decretum est¹².

ID 1.244] *De cons. D 5 c 8*

¹ ss Be

² -eat BeCaMgPf; -eant Sf; -et Tc

³ Quod - iterari *in mg.* AdBeCaMgPf; *in text* EaRbTcVmVo(*adding* cxviii); De observatione confirmationis Vp; om. OaPtTb

⁴ Ex - vi *BeCaMgPfTb; om. EaTc

⁵ tamen ab – ep. ss Be

⁶ -ari CaMgPfTc; -are Tb

⁷ aut *CaMgPfTb; vel Tc

⁸ *corr. fr. secundo to sco (?)* Cc

⁹ Deo CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ *Que here lacks a leaf, and resumes in c 134 below*

¹¹ vel clericali *CaMgPfTb; om. Tc

¹² fam. dec. est *CaMgPfTb; dec. est fam. Tc

122

[*Que¹ penitentia sit² danda bis vel ter confirmatis vel baptizatis*].³ *Ex penitentiali*⁴
*Theodori*⁵, *cap. xiiii*⁶

Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo penitere, nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua⁷ necessitas cogat. Qui autem non ignari iterum baptizati sunt⁸, quasi iterum Christum crucifixerunt, per

¹ Que BeCaEaMgPfVm; Quod Tc

² sit BeEaMgPfTc; om. Ca

³ Que - vel ter conf. vel bapt. (bapt. vel conf. Mg) *in mg.* AdBeCaMgPfRb², *in text* EaVmVo(*adding* cxx); om. OaPtTbVp; Quod - vel ter bapt. *in text* Tc

⁴ -tia Sf

⁵ Theodori *BePfRbTbVmVo; Theodori episcopi CaMg; om. Tc

⁶ xiiii BeMgPfRbTbVmVo; xiii AdCa; *no insc.* Ea; xviii Tc

⁷ magna al. PfTbTc; al. magna CaMg

⁸ bapt. sunt *CaPfTc; bapt. sunt quia Mg; baptizantur Tb

septem annos peniteant⁹, quarta feria et sexta feria¹⁰, et tres quadragesimas peniteant. Si pro vitio aliquo fuerit¹¹ similiter, si pro munditia putaverint¹², tribus annis similiter peniteant¹³.

ID 1.245] De cons. D 4 c 117

⁹ debeant *MgPfTb; debeat CaTc; om. Vm

¹⁰ feria et sexta feria Tb; feria et sexta AdBeTc; et sexta ferias CaMg; feria et tertia feria Oa; et sexta feria PfVoVp; feria Rb

¹¹ al. fuerit *BePfTbTc; fuerit al. CaMg

¹² -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

¹³ sim. pen. BeMgPfTbTc; pen. sim. Ca

123¹

[De corpore et sanguine Domini]². Ambrosius in libro de catechizandis rudibus³

Panis⁴ et calix non quilibet sed certa⁵ consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod⁶ ita fit nobis, quamvis sit⁷ panis et calix, alimentum est refectiois non⁸ sacramentum religionis, non⁹ quod benedicimus gratiasque agimus Domino in omni eius munere, non¹⁰ tantum spirituali, verum etiam corporali¹¹.

ID 2.1 (pt)] De cons. D 2 c 39

¹ om. Ea; marked with 'x' in marg. Lg; repeated and cancelled after 123A Pq

² De - Domini in mg. AdBeMgPfPt²RaRb²SIWc, at head of leaf MhOe; in mg. and text CaEg; in text LcLgMjMoVmVo(adding c.xxi); vi. De sacramento corporis et sanguinis Domini in mg. BdDbLjWd; vi. De sacramento corporis et sanguinis Domini in mg. Bd²; vi in mg. Be²; De - Domini in text after insc. MfTc; De corpore Domini Ambrosi libro de cath. rud. in text Mm; ; De corpore Domini in text Mq, in mg. Vc; De sacramentis corporis et sang.... Qa; De corpore Christi in text Tb; De corp. et sang. Dom. c. xxi Vo; De sacramento corporis et sanguinis ichor Christi Vp. Explicit liber primus. Incipit liber (om. Sg) secundus AaKaMnPkPwSg; Incipit liber secundus LmOa; erasure followed by ii Va; om. LeOd(with erasure)

³ Amb. - rudibus AdBeCaLcLeMgPfRbTbTcVcVmVo; Libro ii Ambrosius (-osii Pt) catechizandis rudibus MhPt; om. MjWc

⁴ The P here is large and elaborate in GcMhPh(also leaving three lines blank before the cap.)PkPwRbSeTbWd; a space is left for a large initial in BeLcOdSg; no distinctive initial AdBdCaDbEgLdLeLflLgLjLkLmLnMfMjMkMmMoMqOaObOeOfPoPqPtRaSIVaVmVoVpVqWc

⁵ ratione add. Ca, om. *BeMfMgMhMkMnMoPfPtTbTc

⁶ non add. ss Be²

⁷ nobis add. PfTb, om. *BeCaMgTcVo

⁸ al. est ref. non *BeMg; al. est resurrectionis non AdCaPfTcVo; non al. est refectiois sed Tb

⁹ non CaMgPfTcVo; nisi Be; om. Tb

¹⁰ non *BeMgPfTbTc; nec Ca

¹¹ corporali *BdBeCaMgTbTcVo; temporalis Pf. At foot of fo. 24v Fc² adds: Aug. Panis certa consecratione mysticus non nascitur nobis sed fit, ut propter id quod erat alimentum refectiois fit etiam sacramentum religionis.

Et melius dictum est equalia in sancta Trinitate quam similia, quia una substantia non duos vel tres, et ideo potest esse similis quia una ideo dixerunt omousius, id est unius substantie et non omousion, id est similis substantie sicut heretici dicunt.

124

¹*Ambrosius in libro de officiis*²

Ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem corpus significatur³. Item. In illo sacramento Christus est. Item. Qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.

ID 2.7 (med.)] De cons. D 2 c 40

¹ Quod panis - Domini (*om.* RbVm) fiant (*before* corpus Sf) *in mg.* here AdBeCaMg (*cf c125*), *in text* RbSfVm Vo(*adding* capitulum cxxiii), *om.* OaPfPtTbTc

² Amb. – off.] Aug' in libro sententiarum Prospero Vo (*repeated under c 125*)

³ et cetera *add. ss* Mo²

125

*[Quod panis et vinum post consecrationem corpus et sanguis Domini fiant¹.]*²*Augustinus in libro sententiarum Prospero*³

Nos autem in specie panis et vini quam videmus res invisibiles⁴, id est Christi carnem et sanguinem, honoramus⁵, nec similiter pendimus⁶ has duas species quemadmodum ante consecrationem pendebamus, cum⁷ fideliter⁸ fateamur ante consecrationem panem esse et vinum quod natura formavit. Post consecrationem vero carnem Christi et sanguinem esse⁹ quod benedictio consecravit¹⁰.

ID 2.9 (pt)] De cons. D 2 c 41

¹ Domini fiant CaEaMg; fiant PfPtSf; fiat Domini Tc

² *in mg.* Pf Pt²(*in mg. to c 124* AdBeCaMg)Rb²(*and cf. c 124*); *in text* EaTcVo(*adding* capitulum cxxiii), *in text to c 124* SfVmVo; De eodem *in mg.* Ca, *in text* Vm; *om.* OaTbVp

³ in - Prosp. *om.* Ea

⁴ res inv. *EaMgPfTb; res visibiles Ca; *om.* Tc

⁵ id est Christi carnem et sang. hon. *BeCaMgPfRb; hon. id est carnem et sang. Christi Tb; id est carnem Christi et sang. hon. Tc; in Christi carnem et sang. hon. Vo

⁶ *corr. to per add., adding* intelligimus *ss* Mo²

⁷ *ss* Mo²

⁸ cum fideliter *BePfTbTc; confidenter CaMg; cum confidenter Vo

⁹ et sang. esse *Tb; esse et sang. CaMgPfTc

¹⁰ *corr. fr.* confirmavit Mo; Qui scelerate vivunt in ecclesia et communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nichil ad emundationem proficere sibi *add.* Ea

126

[*Fides Berengarii de corpore et sanguine Domini*¹]². *Confessio Berengarii*³

Ego Berengarius⁴, indignus ecclesie Sancti Mauricii Andegavensis diaconus, cognoscens veram catholicam et apostolicam⁵ fidem, anathematizo omnem heresim, precipue eam de qua hactenus infamatus sum⁶, que astruere conatur panem et vinum que in altari ponuntur post consecrationem solummodo⁷ sacramentum, et non verum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec⁸ posse sensualiter nisi⁹ in solo sacramento manibus sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sancte Romane¹⁰ et apostolice sedi. Et ore et corde profiteor¹¹ de sacramentis Dominice mense, eamdem fidem me tenere¹² quam dominus et venerabilis papa Nicolaus et hec sancta sinodus auctoritate evangelica et apostolica tenendam tradidit mihique firmavit, scilicet panem et vinum que in altari ponuntur post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, et sensualiter non solum¹³ sacramento sed in veritate manibus sacerdotum tractari¹⁴, frangi, et fidelium dentibus atteri¹⁵, iurans per sanctam et omousion Trinitatem, et per hec sacrosancta evangelia Christi¹⁶, eos qui contra hanc fidem venerint¹⁷, cum dogmatibus et sectatoribus¹⁸ suis eterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid¹⁹ contra hec sentire aut²⁰ predicare presumpsero, canonum severitati subiaceam, lecto et perlecto sponte

¹ Christi Mo

² Fides - Dom. in mg. BeCaMgPFWc, in text MoTcVm; Fides Berengarii in mg. Ad; om.

MhMkOaPtTbVp

³ Conf. Berengarii BeCaMgMhMmMnOaPfPhTb; Ex confessione Berengarii Ad; Confessio Herengeri Le; Confessio Berengarii de corpore et sanguine Christi (Domini Rb) PtRbSIVo(adding cap. cxxiiii); om. TcVmWc

⁴ Berigenis Le

⁵ Cath. et apost. *CaMgPFTb; et apost. et Cath. Tc

⁶ inf. sum *CaMgPFTb; sum inf. Tc

⁷ esse add. Tc, om. *CaMgPFTc

⁸ nec *PFTbVo; non CaMgTc

⁹ nisi *MgPFTbTc; nec Ca

¹⁰ sancte Rom. *CaMgPFTb; ecclesie Tc

¹¹ ore et corde profiteor *CaMgPFTb; corde or ore confiteor Tc

¹² me tenere corr. fr. metuere Ca³

¹³ in add. Tc, om. *CaMgPFTb

¹⁴ tractari *MgPFTbTc; trectari Ca

¹⁵ sacramento – atteri suppl. in mg. Mo²

¹⁶ Christi *PfPhTbVo(PhVo before evang.); om. BeCaMgTc

¹⁷ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

¹⁸ et sectatoribus *CaMgPFTb; om. Tc

¹⁹ aliquid *CaMgPFTb; om. Tc

²⁰ aut CaMgPFTb; et Tc

subscripti²¹. Hanc confessionem sue fidei de corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi, a Berengario Rome coram centum tredecim episcopis factam, misit papa Nicolaus per urbes Italie, Gallie²², Germanie et ad quecunque loca fama pravitatis eius antea pervenire potuit, ut ecclesie que prius doluerant²³ de averso atque averso²⁴, postea gauderent de reverso atque converso.

ID 2.10] De cons. D 2 c 42

²¹ subscripti *CaMgTc; scripsi PfTb

²² et add. Tc, om. CaMgPfTb

²³ -rant *CaMgPfTb; -runt Tc

²⁴ averso (corr. fr. verso Oa) atque (adque Pt) adverso Ad²BdBeLe²MqOaPfPt²Sl; adverso atque adverso AdLe; adverso atque (adque Pt) averso CaMgPhPtTbVp; averso Rb; averso et adverso Tc; adverso Vo

127

[Quod sacramentum non mutat speciem¹ propter credentium horrorem²]³.

Ambrosius⁴ in libro⁵ de officiis

Forte dicas⁶ quomodo vera caro, quomodo verus sanguis⁷, qui⁸ similitudinem non video carnis, non video sanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de sermone Christi qui⁹ operatur ut possit mutare et convertere¹⁰ genera et instituta nature. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli¹¹ eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare¹², et sanguinem suum daret¹³ ad bibendum recedebant. Solus tamen Petrus dixit, Verba vite eterne habes, et ego a te quomodo¹⁴ recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, et ne veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinem¹⁵ quidem accipis sacramentum. Sed vere nature gloriam virtutemque consequeris. ¹⁶Ego sum, inquit, panis¹⁷ qui de celo descendi.

¹ om. Vm

² credentium horrorem AdBePfrB²VmVo; credendum honorem Ca; credentium errorem Sf; honorem credentium Tc.

³ in mg. AdBeCaPfrB²; in text SfTcVmVo(adding cxxv); om. MgOaPtTb

⁴ Ambrosius *BdBeMgRbSeTbTcVmVo; Augustinus CaPf

⁵ in libro CaMgPfTcVo; libro Sf; libro I Tb

⁶ dicas *CaMgPfSeTb; tu dicis Tc

⁷ vera (est add. Pf) caro - sanguis *BdCaMgPfSeTc; verus sanguis quomodo vera caro Tb

⁸ qui *CaMgTcVo; cum Pf; quia Tb

⁹ sic add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹⁰ et convertere *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ serm. Christi disc. *CaMgPfTb; Christi disc. serm. Tc

¹² manducare *CaMgPfTc; ad manducandum Tb

¹³ sang. suum daret CaMgPfTb; daret sang. suum Tc

¹⁴ a te quom. *AdCaMgPfVm; quomodo a te TbTc

¹⁵ -inem *CaMgPfTc; -ine Tc

¹⁶ Unde est add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁷ vivus add. Ca, om. *MgPfTbTc

ID 2.7 pt.] De cons. D 2 c 43

128

¹Augustinus in libro *Sententiarum Prosperi*

Si queris modum quo id fieri possit, breviter ad presens² respondeo, Misterium fidei³ credi salubriter⁴ potest, investigari utiliter non potest.

ID 2.9 pt.]

¹ De eodem *add in mg. Ca, in text* Vo; Immutatio hec non nisi a mutato percipi potest *add. in mg. Po*

² ad presens *CaMgPfTb; *om. Tc*

³ fidei *BeMgRbTc; fidei est Be²CaPfTb; est fidei Vo

⁴ credi sal. *BeCaMgPf; sal. credi TbTc

129

¹Eusebius Emisenus²

Invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis³ et sanguinis sui verbo suo⁴ secreta potestate convertit, ita dicens, Accipite et comedite, hoc est corpus meum. Et, sanctificatione repetita, Accipite⁵ et bibite, hic est sanguis meus. Ergo⁶ ad nutum precipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa celorum, profunda fluctuum⁷, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus sacramentis, ubi precepit virtus, servit effectus.

ID 2. 4 pt.] De cons. D 2 c 35 med.

¹ De eodem *add. Vo*

² Emisensis Ph. cxxvii *add. Vo*

³ substantiam corp. *CaMgPfTc; substantia corp. sui Tb

⁴ sui verbo suo *CaMgPfTc; verbi sui Tb

⁵ inquit *add. AdCaOfTc, om. *BeMgMqOaOdOePfPhTbVaVmVo*

⁶ sicut *add. Tb, om. *AdCaMgObOdOeOfPfTcVaVmVo*

⁷ prof. fluct. *CaMgPfTb; fluct. prof. Tc

130

[*Quid sit sacramentum*]¹. Augustinus in libro X², *De civitate Dei*

Sacrificium visibile³ invisibile sacramentum⁴, id est sacrum signum est. Alibi⁵.
Sacramentum invisibilis gratie⁶ visibilis forma.

¹ Quid sit sacramentum *in mg. AdBeEgLcMgPf, in text Rb² VmVo(adding capitulum cxxviii); Quid sit sacrificium Tc text; om. CaOaPtTbVp*

² libro X CaTbTcVm²Vo; X AdBdBeMgPfPtRbVmVp; libro Ph; X libro Sf

³ est *add. Tc, om. *CaMgPfTc*

⁴ inv. sac. BdPfTbTcVo; visibile sacr. (*preceded by lacuna*) Ad; inv. sac. est Ca; invisibilis sacrificii sacramentum Mg

⁵ Alibi *CaMgPfTc; *om. Tb*

ID 2.8 med.] De cons. D 2 c 32

⁶ est add. Tc, om. *CaMgPfTb

131

[*Quid sit signum*]¹. Augustinus² in *II*³ de doctrina⁴ Christiana

Signum est⁵ res preter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid⁶ ex se faciens in cognitionem⁷ venire.

ID 2.8 (pt)] De cons. D 2 c 33

¹ Quid sit signum RbTc text, CaMg mg.; Quid signum in mg. AdBeEg²Pf, in text VmVo(adding capitulus cxxviii); Quid sit signum quid species Sf (cf c 132); Ca has long marginal gloss; om. PtTbVp

² Augustinus CaMgTbTc; Idem Pf

³ in ii *BeMgOaPfRbTb; in libro ii Ca; in libro Ph; libr' iiii Sf; in libro i Tc; lib. ii Vo; om. Ad

⁴ Dei add. Vo

⁵ <vel> quod representat speciem vel add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁶ aliud aliq. *CaMgTbTc; aliq. aliud Pf

⁷ -onem *CaMgPfTc; -one Tb

132

[*Quid species*]¹. Sanctus² Gregorius in homilia paschali

Species namque et similitudo illarum rerum vocabula sunt que ante fuerunt, scilicet panis et³ vini, unde in fine cuiusdam misse oratur et dicitur,⁴ Perficiant in nobis, Domine, quesumus, tua⁵ sacramenta quod⁶ continent, ut que nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.⁷ Postulat quippe sacerdos ut corpus Christi quod sub specie panis ac⁸ vini nunc geritur, manifesta visione, sicuti revera est, quandoque capiatur. De qua visione⁹ Dominus¹⁰ in evangelio secundum Iohannem, Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Quamvis

¹ Quid (Quod Rb, sit add. Po) species in mg. AdBeCaEgMgPfPoRb, in text TcVmVo(adding capitulus cxxx; om. OaPtSfTbVp. Exponit quomodo intelligatur que nunc specie gerimus rerum veritatem capiamus add. Ca(mg.)Sf and cf below). Exponit quomodo intelligant que nunc specie gerimus in mg. Po

² Sanctus *BeCaMg; Secundus Oa; om. AdPfPtTbTcVo

³ et *CaTbTc; ac MgPf

⁴ PtSITb break here, Pt adding Exponit specie gerimus

⁵ Dom. ques. tua *CaMgPf; Dom. quas tua BeVo; Dom. que sumpsimus tua Tb; tua ques. Dom. Tc

⁶ quod *CaMgTbTc; que Pf

⁷ Exponit quomodo intelligantur (-antur MgVm, -atur AdCa, -ant Tc) que nunc specie gerimus (vel ii capiamus add. BeLm) add. in mg. AdBeCaLmMgTc, in text Vm, om. PfTb

⁸ ac *MgPfTb²Vm; et CaTc; om. Tb

⁹ ait add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹⁰ Dominus *MgPfTbTc; Deus Ca

non improbabiler quidam¹¹ exponunt hoc loco carnis et¹² sanguinis veritatem ipsam eorumdem efficientiam¹³ id est peccatorum remissionem.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 34

¹¹ quidam CaMgPfTb; *om.* Tc

¹² et *CaPfTc; ac MgTb

¹³ ipsam (*corr. fr.* ipsorum Vo) eorumdem efficientiam *AdBeMgPfVmVo; ipsam eorumdem efficaciam CaTb; et eorum efficaciam Tc

133

[Quomodo intelligendum sit, Nisi quis¹ manducaverit carnem meum et biberit sanguinem meum]². Augustinus in expositione³ psalmi⁴ LIII⁵

Prima, inquit⁶, heresis in⁷ discipulis Christi velut a duritia⁸ sermonis eius⁹ facta est. Cum enim¹⁰ diceret, Nisi quis manducaverit carnem meam¹¹ et biberit sanguinem meum¹² non habebit vitam eternam, illi non intelligentes dixerunt ad invicem, Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Dicentes quia, durus est hic sermo, separaverunt se ab illo et remansit cum duodecim. Discedentibus illis instruxit illos qui remanserant¹³. Spiritus est, inquit, qui vivificat, caro nihil prodest. Verba que locutus sum ad vos¹⁴ spiritus et vita sunt, id est spiritualiter intelligenda sunt¹⁵. Intellexistis¹⁶ spiritualiter¹⁷? Spiritus et vita sunt. Intellexisti¹⁸ carnaliter? Etiam sic illa spiritus et vita sunt¹⁹, sed tibi non sunt. Spiritualiter intelligite que locutus sum²⁰,

¹ quis CaLdMgPf; qui Tc

² Quomodo - carnem m. et b. s. m. *in text* TcVm, *in mg.* LdRb²; Quomodo - c. m. et biberit s. etc *in text* LmSf VmVo (*adding* cxxxix), *in mg.* Pf; Quomodo - c. f. h. et b. e. s. *in mg.* AdCaMg; Quomodo - b.m.c.n.h.u.e. *in mg.* Be; Quomodo - carnem filii hominis et b. e. sang. *in text* Cc; *om.*

CbLlLjOaPtTbVp

³ libri *add. and canc.* Ld

⁴ Paschali Rb

⁵ liiii AdBeCbLdLlLmLjOaPfPhPtVmVo; in lii Ca; iiiii Mg; lib. iiiii Rb; liii Tb; i Tc; Aug. - liiii *om.* Cc

⁶ inquit *AdBeCbLjLmOaPfPtTbTcVmVoWc; quidem CaCcLdLfVaVp; quidam Mg; *om.* Ph

⁷ in *AdCbCcLdLjLmMgPfPtTbTc; *om.* CaLf

⁸ a duritia *CaLdMgPfPtTbTc; ad duritiam Lm

⁹ eius *CaCbCcLdLlLjLmMgPfTb; Christi Tc

¹⁰ enim *CaLdMgPfTbTc; *om.* Lm

¹¹ carn. meam *CaLdMgPfTbTc; meam carn. Lm

¹² sang. meum *CbLdLjLmPfPtTbTc; meum sang. BeCaCcLfMg

¹³ -erant *CaLdMgPfPtTc; -erunt LmTb

¹⁴ ad vos AdCaCbCcLdLjLmMgPfPtTbVm; apud vos Lf; vobis Tc

¹⁵ id est (idem Mg) spir. int. sunt *Be²Ld²LfLmMgMoOaRaTbTcVm; *om.*

AdBeCaCbCcDbLdLjMfMjMjMkObOdOeOfPfPtVaVoWcBrant

¹⁶ -istis CaCbCc²LdLlLmMgPfTb; -ecta Pt; -isti TcVm; carnaliter etiam sic illa *add. and canc.* Cc; id est - intellexisti *at foot of leaf* Mm

¹⁷ ss Cc²

¹⁸ -isti *Tc; -istis CaLdPfTb

¹⁹ Intellexisti carnaliter - vita sunt *om.* Mg, *in* *AdCaCbCcLdLlLmPfTbTcWc

²⁰ vobis *add.* Cc(*subs. canc.*)Lm, *om.* *Ad(*with lacuna*)CaLdMgPfTbTc

Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, et bibituri²¹ illum²² sanguinem quem fusuri sunt²³ qui me crucifigent. Sacramentum aliquod²⁴ vobis²⁵ commendavi, spiritualiter²⁶ intellectum vivificabit²⁷ vos²⁸. Caro autem non prodest²⁹ quicquam, sed quomodo illi³⁰ intellexerunt? Carnem quippe sic³¹ intellexerunt, quomodo³² in cadavere venditur, aut in macello dilaniatur. Sciens autem Iesus ait, Hoc vos scandalizat, quia dixi, Do vobis carnem meam manducare, et sanguinem meum bibere? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius. Quid est hoc³³? Hinc solvit quod³⁴ illos moverat, hinc aperuit unde fuerant scandalizati. Hinc plane si³⁵ intelligerent. Illi autem putabant³⁶ erogaturum corpus suum³⁷. Ille³⁸ dixit se ascensurum in celum utique integrum. Cum videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius³⁹, certe vel tunc videbitis quia non eo modo quo putatis erogatur corpus suum, vel tunc intelligetis⁴⁰ quia⁴¹ gratia⁴² eius⁴³ non consumitur morsibus. Item. Donec seculum finiatur⁴⁴ sursum est Dominus, sed tamen etiam hic nobiscum⁴⁵ est⁴⁶ veritas Dominus⁴⁷. Corpus enim⁴⁸ in quo resurrexit⁴⁹ uno loco esse oportet⁵⁰, veritas autem eius⁵¹ ubique diffusa est⁵².

²¹ bibituri *obsc. corr.* Oe. estis *add.* CaDbLmOdTb, *om.*

*CbCcLdLlLgLjMfMgMhMjMkMmMoOaObOeOfPfPtRaTcVaVmVoWc

²² illum MgPfTbTcVoWc; *om.* DbMhRa

²³ illi *add.* LfTc, *om.* *CaCbCcLdLjLmMgPfTbWc

²⁴ aliquod *CaDbMgPf²TcVmVoWc; aliud CbLj; aliquid LmPf; quod Tb

²⁵ vobis *CaDbMgPfTbTc; *om.* Ld

²⁶ in *add.* Cb, *om.* *CaLdMgPfTbTc

²⁷ -abit *CaCbCcLdLlLjLmMgPfTb; -at Tc

²⁸ vos *CaLdMgPfTbTc; nos Lm

²⁹ prodest *CaLdMgPfTbTc; potest Cb

³⁰ non *add. and canc.* Cc

³¹ quippe sic *CaLdMgPfTbTc; sic quippe Lf

³² quomodo *CaCbCcLdLlLjLmMgPfTb; sicut Tc

³³ hoc *CaLdMgPfTbTc; hec Lm

³⁴ quod *CaMgPfTbTcLd²; quos Ld; quid Lf

³⁵ *after corr.* Ld²

³⁶ -abant *CaLdMgPfTc; -averunt Tb

³⁷ vel *add. and canc.* Cc

³⁸ autem *add.* Tc, *om.* *CaCbCcLdLlLjLmMgPfTb

³⁹ *corr. fr.* prius erat Ca³

⁴⁰ *corr. fr.* intelligens Lf

⁴¹ caro *add.* Lf, caro, id est *add.* Tc, *om.* *CaCbCcDbLdLjLmMgPfTb

⁴² gratia *CaDbMgPfTbTc; *om.* Lf

⁴³ eius *CaCbDbLdLlLjLmMgPfTb; *om.* CcTc

⁴⁴ finiatur CaMgPfTbTc; firmatur Lm

⁴⁵ nobiscum *Ld²Tb; vobiscum CaMgPfTc

⁴⁶ est *CaCbCcLdLjMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁷ sed tamen - Dominus] *om.* Ld, sed tamen nobiscum est veritas Dominus *add. ss* Ld²

⁴⁸ *ss* Cb

⁴⁹ resur- *AdCaMgPf; sur- LmTb; resur- in Tc. quantum ad humanam spiritum *add. ss* Ld²

⁵⁰ divine scientie *add ss* Ld²

⁵¹ eius *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

ID 2.8 pt.] De cons. D 2 c 44

⁵² diff. est *CaMgPfTbTc; est diff. Cc

134

¹Augustinus² in epistola ad Hireneum³

Non⁴ hoc corpus quod videtis⁵ manducaturi estis, et⁶ bibituri illum sanguinem quem fusuri⁷ sunt⁸ qui me crucifigent, ipsum quidem et⁹ non ipsum. Ipsum invisibiliter¹⁰, non ipsum visibiliter¹¹. Unde¹² et subditur, Si necesse est illud visibiliter¹³ celebrari, necesse¹⁴ est tamen¹⁵ invisibiliter¹⁶ intelligi.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 45

¹ De eadem re *add.* Ca mg., Cc *text.* De eodem *add.* Vo, om. CbLdLfljLmMgPfTbTcVmVp

² Augustinus CaCbLdLfljLmMgTbTc; Idem Pf

³ Aug. - Hir. om. Cc; Aug. - Hireum Sf; Aug' in sermone de verbis evangelii capitulus cxxii Vo

⁴ Non *BeCaCbCcLdLfljLmOaPfPhPtRbTbTcVo; An MgMpPwVp

⁵ -etis *CaCbCcLdLfljMgPfTb; -eretis Lm; -etur Tc

⁶ et *CaLdMgPfTc; nec Tb

⁷ effusuri Vo

⁸ illi *add.* BeCaMgObOdOeOfPfTbTcVaVoVp, om. *CbCcLdLjOaPh

⁹ et *CaCbCcLdLfljLmMgPfTb; sed Tc

¹⁰ *corr. fr.* vis- Tb

¹¹ Ipsum invisibiliter, non ipsum visibiliter *AdCaCbCcLdLfljLmMgPfTb; visibiliter Tc

¹² Unde *CaCbCcLdLfljLmMgPfTb; Inde Tc

¹³ ill. vis. *CaCbCcLdLfljLmPfTbTc; vis. ill. Mg

¹⁴ *Qe resumes*

¹⁵ est tamen *CbCcLdLfljLmMgPfTc; tamen Ca; tamen est QeTb

¹⁶ invis- *CaCc²LdLmPfTbTc; vis- CcMg

135

[*Quomodo manducandus est Christus*].¹ Augustinus² in³ sermone de verbis⁴

*Evangelii*⁵

Quid est Christum manducare? Non hoc est⁶ solum in sacramento corpus eius accipere. Multi enim indigni accipiunt, de quibus ait apostolus⁷, Qui manducat et bibit calicem Domini indigne iudicium sibi manducat et bibit. Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit, Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum⁸, in me manet et ego in eo. Si in me manet et ego in eo⁹, tunc bibit. Qui autem

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²; *in text* EaSfTcVmVo(*adding* cxxxi); om. OaPtTbVp

² Augustinus CaMgTbTc; Idem PfPt

³ in *CaMgPfTbVo; de Tc

⁴ de verbis *CaMgPfTbVo; om. Tc

⁵ *no insc.* Ea

⁶ hoc est CaMgPfTb; est hoc Tc

⁷ ait ap. *CaMgPfTc; ap. ait Tb

⁸ sang. meum MgPfTbTc; meum sang. AdCa

in me non¹⁰ manet, nec ego in illo¹¹, et si accipit sacramentum acquirit magnum tormentum.

ID 2.8 pt.] De cons. D 2 c 46

⁹ Si in me - in eo (ego Mg) *Ad²CaMgOaTbTcVm; om. AdPf

¹⁰ in me non *AdOaTbTcVm; non in me BeCaMgPfVo

¹¹ illo *AdBeCaMgOaTb; eo PfTcVm

136

¹*Augustinus² in libro de penitentie³ remedio⁴*

Ut⁵ quid paras, inquit beatus Augustinus⁶ in expositione evangeliste⁷, dentes⁸ et ventrem?⁹. Credere enim¹⁰ in eum, hoc est manducare panem vivum¹¹. Qui credit in eum manducat eum¹².

ID 2.4] De cons. D 2 c 47

¹ De eodem in mg. Ca, text Vo

² Augustinus CaMgTbTc; Idem PfPt

³ -entie *CaMgPfTb; patientia et Rb; -entiali Tc

⁴ cxxxiiii add. Vo

⁵ Et MqOaVc(*before corr.*); Ad Rb

⁶ beat. Aug.] michi Oa; Aug. Rb

⁷ inquit - evang. AdBeMqPfPtTcVmVoWc; inquit Tb; om. CaMg

⁸ dentes *CaPfTbTc; dentem Mg

⁹ Crede et manducasti add. BeCaMgPw²TbTcVp, om. *AdMqOaPfPhPtPwQeRbVmVoWc

¹⁰ om. Vo

¹¹ vivum *MgOaTbVm; et vinum AdBeCaPfPtRbTcVoWc; vinum Mq

¹² Qui - eum *AdCaPfTbTc; om. Mg

137

[Quod sacramento et re sacramenti¹ sacrificium² conficitur]³. Augustinus in libro Sententiarum Prosperii⁴

Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare⁵ contendimus, sacrificium⁶ ecclesie duobus confici, duobus constare visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri Iesu Christi carne et sanguine, sacramento et re sacramenti, id est corpore Christi. Sicut Christi persona constat⁷ et conficitur⁸ Deo et homine, cum

¹ -enti CaMgPfTc; -ento Sf

² sacrif. AdMgPfTc; sacramentum Ca

³ in mg. AdCaMgPfTc; in text EaRbSfVmVo(*adding cxxxv*); Quod sacrificium duobus conficitur, sacramentum et re sacramenti in mg. Be; om. OaPtTbVp

⁴ no insc. Ea

⁵ approbare *CaMgPfTb; probare Tc

⁶ sacrif. *MgPfTbTc; sacramentum Ca

⁷ constat *Be²CaMgTbTc; costat Pf

⁸ ex add. AdCaMgPfTcVaVo, om. *Tb

ipse Christus verus sit Deus et verus homo quia omnis⁹ res illarum rerum naturam et veritatem in se continet ex quibus conficitur. Conficitur¹⁰ autem sacrificium ecclesie duobus, sacramento et re sacramenti, id est¹¹ corpore Christi. Est igitur sacramentum et res sacramenti, id est corpus Christi¹². Item. Caro eius est, quam¹³ forma panis opertam¹⁴ in sacramento accipimus, et sanguis eius quem sub vini specie ac¹⁵ sapore potamus, caro videlicet carnis et sanguis sacramentum¹⁶ sanguinis. Carne et sanguine utroque invisibili, intelligibili, spirituali significatur corpus visibile Domini nostri Iesu Christi, et palpabile, plenum gratia omnium virtutum et divina maiestate. Item. Sicut ergo¹⁷ celestis panis qui vere Christi caro est¹⁸, suo¹⁹ modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet quod visibile²⁰, palpabile²¹, mortale in cruce est positum, vocaturque ipsa carnis immolatio que sacerdotis manibus fit²² Christi passio²³, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significanti²⁴ misterio, sic sacramentum fidei quod baptismus intelligitur fides est²⁵.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 48

⁹ illa add. AdBeCaMqObOdTbTcVaVmVoVp, om. *MgOaPf

¹⁰ Conficitur *MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ id est *MgPfTbTc; idem Ca

¹² canon ends in Ea

¹³ in add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁴ opertam *MgPfTc; operatam Tb

¹⁵ ac *CaMgPfTb; et Tc

¹⁶ carn. et sang. sacr. *CaMgPfTb; sacr. carn. et sang. Tc

¹⁷ ergo *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ caro est *CaMgPfTb; est caro Tc

¹⁹ suo *CaPfTbTc; sub Mg

²⁰ -ile *CaPfTbTc; -iliter Mg

²¹ passibile add. Tb, om. *CaMgPfTc

²² man. fit *MgPfTbTc; fit man. Ca

²³ Chr. passio *CaMgPfTb; passio Chr. Tc

²⁴ -anti *CaMgTbTc; -ante Pf

²⁵ est *Be²CaTbTcVm; om. AdBdBeMgPfPtVo

138

[Quod caro et sanguis Christi dupliciter intelligitur]¹. Hieronimus in epistola ad Ephesios²

Dupliciter³, inquit, intelligitur caro Christi et sanguis⁴ vel spiritualis illa⁵ atque divina de qua ipse ait, Caro mea vere est⁶ cibus, et sanguis meus vere est potus, et,

¹ Quod - intell. in mg. AdBeCaMgPfTc, in text EaVmVo(adding cxxxvi); Quod caro et sanguis dupliciter intelligantur Sf text; om. OaPtRbTbVp

² no insc. Ea

³ Simpliciter CcPh²; Supliciter Rb

⁴ int. caro Chr. et sang. (-inis Ca) *CaMgPfTc; caro Chr. et sang. int. Tb

Nisi manducaveritis carnem meam et sanguinem meum biberitis⁷, non habebitis vitam eternam⁸, vel caro mea⁹ que crucifixa est¹⁰, et sanguis qui militis effusus est lancea¹¹.

ID 2.5 pt.] De cons. D 2 c 49

⁵ caro add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ est *CaTbTc; om. MgPf

⁷ sang. meum bib. *CaMgPf; bib. sang. meum TbTc

⁸ eternam *CaMgPfTc; in vobis Tb

⁹ mea CaPfTc; ea Mg; illa Tb

¹⁰ est *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ eff. est lancea AdBeMgPfVm; lancea eff. est CaRbTbVo; est lancea eff. Le; lancea eff. Tc

139

[*Quid significet¹ hostie fractio et sanguinis potatio*].² *Augustinus in libro Sententiarum Prosperii*³

Dum⁴ frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici⁵ corporis in cruce immolatio⁶ eiusque sanguinis de latere effusio designatur?

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 37

¹ -icet CaPfVm; sign' Tc; -icent Mg

² Quid - potatio in mg. AdBeCaMgPfRb², in text TcVmVo(adding cxxxvii); om. OaPtTbVp

³ xcv add. Pt

⁴ Dum *AdBeMg²OaPfPhPtTbVmVoWc; Cum CaLcMgPkRbSITcVp

⁵ -inici *CaMgPfTb; -ini Tc

⁶ corp. in cruce imm. *AdBeCaTbTcVm; corp. imm. in cruce MgPf; imm. corp. in cruce Ca²

140

[*Quid pars oblate in calicem¹ missa, quid pars comesta, quid pars in altari usque ad² finem misse residua significet*]³. *Sergius papa*

Triforme est corpus Domini, pars oblate in calicem missa corpus Christi quod iam resurrexit monstrat, pars comesta,⁴ ambulans adhuc super terram, pars in altari usque ad misse finem⁵ remanens, corpus iacens in sepulcro⁶, quia usque in finem seculi corpora sanctorum in sepulcris erunt.

Amalarius, De div. off. iii. 35] De cons. D 2 c 22

¹ -icem CaMgPfTcVm; -ice Sf

² ad MgPfTcVm; in Sf

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text VmVo(adding cxxxviii); om. OaPtTbVp

⁴ pars add. Tc, om. BeCaMgPfTb

⁵ misse finem AdBeCaMgPfVm; finem misse TbTcVo

⁶ iac. in sep. BeCaMgPfTb; in sep. iac. Tc

141

[*Carnis et sanguinis comestio et potatio Dominice mortis est commestio*]¹. Augustinus
in libro de Trinitate ad Corinthios²

Quia³ morte Domini liberati sumus, huius rei⁴ memores in edendo et potando
carnem et⁵ sanguinem, que pro nobis oblata sunt, significamus.

ID 2.7 med.] De cons. D 2 c 50

¹ Carnis - commestio (commemoratio AdBeSfVo) in mg AdBeCaTc, in text SfVm Vo(adding cxxxviii), in mg. to c142 Mg; Carnis comestio, sanguinis potatio, Dominice mortis est commemoratio Pf Rb² mg.; om. OaPtTbVp

² Aug. - Trin. ad Corinth. *CaMgPFRbVo; Aug. in libro sententiarum Prosperi Be; Aug. - Trin. SfTbVp; Aug. in libro de civitate Dei Tc

³ Vina Oa

⁴ rei *MgPfTb; om. CaTc

⁵ et potando carnem et *CaMgPFTb; carnem et potando Tc

142

¹Idem² in psalmo xx³

Semel Christus mortuus est iustus pro iniustis et scimus et certum habemus, et
spe immobili⁴ retinemus, quia Christus resurgens ex⁵ mortuis iam non moritur, mors
illi ultra non dominabitur. Verba ista apostoli sunt, tamen ne⁶ obliviscamur⁷ quod
semel factum est in memoria nostra⁸ omni anno fit. Quotiens Pascha celebratur,
nunquid totiens Christus occiditur? Sed tamen anniversaria recordatio representat
quod olim factum est, et sic nos facit moveri⁹ tanquam videamus¹⁰ presentem
Dominum in cruce¹¹.

ID 2.8 pt.] De cons. D 2 c 51

¹ Quomodo intelligendum est, Semel immolatus est Christus et quotidie immolatur in mg. here BeCaPFRb², in text Sf, in mg. to c143 AdMgTc; De eodem Vo; om. PtTbVp. Item add. CaMg, om. OaPFTbTcVp

² Augustinus Ph

³ xx CaMgPFTcVo(adding cxxxx); xxi Tb

⁴ immobili *CaMgPFTc; irrevocabili Tb

⁵ ex *BePFTbVo; a CaMgTc

⁶ ne *CaMgTb; non PfTcVo

⁷ -amur *CaMgTbTc; -antur Pf

⁸ nostra *CaMgPFTb; vestra Tc

⁹ nos facit moveri *CaMgPFTb; facit nos moneri Tc

¹⁰ videamus CaMgPFTbTc; videramus Vm

¹¹ pres. Dom. in cruce AdBeOaTbVmVo; Dom. in cruce pres. CaMg; in cruce Dom. pres. Pf; Dom. pendentem in cruce Tc

143

[*Quomodo intelligendum est¹ semel immolatus² est Christus et cotidie immolatur*].³

Idem⁴ in libro sententiarum Prosperi

Semel immolatus est Christus in semetipso, et tamen cotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est, quia manifestatione sui corporis in distinctione membrorum suorum⁵ omnium verus Deus et verus homo semel tantum⁶ in cruce pependit, offerens Patri seipsum⁷ hostiam vivam, passibilem, mortalem, vivorum ac⁸ mortuorum redemptionis efficacem, eorum scilicet quos altitudo divini consilii redimendos iudicavit, prescivit, predestinavit, vocavit, modis atque⁹ temporibus quibus id fieri congruebat.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 52

¹ est] sit Vm

² mortuus Be

³ Quomodo - immolatur *in mg.* AdBeMgTc, *in text* VmVo(*adding* cxxxxi), *in mg. to c 142* CaPf; De eadem re *in mg.* Ca; De eodem *after* Prosperi Qe(*mg.*)SfTb; *om.* OaPtRbVp. Aug. Carnis et sanguinis commestio et potatio Dominice mortis est eorum emoratio *and no other insc. (cf c 141)* Ea

⁴ Idem CaMgPfVo; Item BePtSfTb?Tc; Augustinus Ph

⁵ memb. suorum CaMgPfTc; suorum memb. Tb

⁶ tantum *CaMgPfTb; tamen Tc

⁷ Patri seipsum *CaMgPfTb; seipsum Patri Tc

⁸ ac TbVm; atque AdBeCaMgPfVo; et Tc

⁹ atque *CaMgPfTb; et Tc

144

¹*Ambrosius in epistola ad Hebreos²*

In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam³ potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus, sed ad recordationem mortis eius⁴, et una est hostia, non multe? Quomodo una, et non multe? Quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius, idipsum⁵ semper idipsum. Proinde hoc est sacrificium. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? Nequaquam, sed unus ubique est Christus⁶ et hic plenus existens, et illic plenus. Sicut enim quod ubique offertur unum corpus est, et non multa corpora, ita et unum sacrificium. Pontifex autem ille est qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam

¹ De eodem *add. in mg.* Ca, *in text* Vo

² cxxxxii *add.* Vo

³ sempiternam *CaPfTbTc; sempitnam Mg

⁴ mortis eius *CaPfTbTc; eius mortis Mg

⁵ idipsum *MgPfTc; ad ipsum Ca; et ipsum Tb

⁶ ubique est Christus *AdCaMgOaPf; ubique Christus est Tb; est ubique Christus Tc

offerimus etiam nunc, que tunc oblata consumi non potest. Quod nos⁷ facimus, in commemorationem⁸ fit eius⁹ quod factum est. Hoc enim facite, ait, in meam¹⁰ commemorationem.

ID 2.6 pt.] De cons. D 2 c 53

⁷ cum *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁸ commemorationem *BeCaOaRbVm; memorationem AdMgPf; commemoratione TbTcVo

⁹ fit eius CaMgPfTb; eius fit Tc

¹⁰ facite ait in meam *AdCaMgPfTcVm; in meam facite ait PhTb

145

[Quod¹ non debeant² accipere corpus et sanguinem Christi³, nisi ieiuni⁴, exclusa necessitate]⁵. Beatus⁶ Augustinus in libro responsionum ad Ianuarium

Liquido apparet quando primo acceperunt discipuli⁷ corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen⁸ propterea calumpniandum est universe ecclesie quod a ieiunis semper accipitur. Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honore tanti sacramenti prius in os Christiani dominicum corpus intraret⁹ quam ceteri cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim¹⁰ quia post cibos¹¹ dedit Dominus, propterea pransi aut cenati¹² fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos apostolus arguit et emendat mensis suis ista miscere. Namque Salvator quo¹³ vehementius commendaret misterii illius¹⁴ altitudinem ultimum hoc voluit infigere cordibus et memorie discipulorum a quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non precepit quo¹⁵ deinceps¹⁶ ordine sumeretur, ut apostolis per quos ecclesias dispositurus erat servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset ut post cibos alios semper acciperetur¹⁷, credo quod eum¹⁸

¹ *om.* Pt

² -eant CaPfTc; -ent Ad²MgVm; -eat Ad

³ Christi AdCaMgPfVm; *om.* Pt; Domini Tc (Christi et sang. Vo)

⁴ nisi iei. *om.* Rb²

⁵ *in mg.* AdBeCaMgPfPt²Rb²Tc; *in text* VmVo(*adding* cxxxxiii); *om.* OaTbVp

⁶ Beatus BeCaPfRb; *om.* AdMgOaSfTbTcVmVo

⁷ acc. disc. *AdTbTcVm; disc. acc. CaMgPfVo

⁸ tamen *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ intraret *CaMgPfTb; intrat Tc

¹⁰ enim *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ cibos *CaMgPfTb; cibum Tc

¹² aut cenati *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹³ quo *MgTbTc; quod CaPf

¹⁴ illius *CaMgPfTc; huius Tb

¹⁵ quo *CaMg Pf²Tb; ut Tc

¹⁶ eo *add.* CaMgTc, *om.* *PfTb

¹⁷ semper accip. *CaMgPfTb; sumeretur Tc

¹⁸ eum *CaMgPfTc; hunc Tb

morem nemo mutasset. Cum vero¹⁹ ait apostolus de hoc sacramento loquens, Propter quod fratres, cum convenitis²⁰ ad manducandum, invicem exspectate. Si quis esurit, domi manducet, ut non ad iudicium conveniatis, statim subtextuit²¹. Cetera autem cum venero ordinabo. Ubi²² intelligi datur quia²³ multum erat ut²⁴ in epistola totum illis agendi ordinem²⁵ insinuaret, quem²⁶ universa per orbem servat ecclesia ab ipso²⁷ ordinatum esse, quod nulla²⁸ horarum²⁹ diversitate variatur.

ID 2.112] *De cons. D 2 c 54*

¹⁹ vero *CaPFTbTc; ergo Mg

²⁰ fr. cum conv. *MgTcVo; fr. cum venitis Pf; cum conv. fr. Tb

²¹ subtextuit *CaMgPFTb; subiunxit Tc

²² Ubi CaMgPFTb; Ibi Tc

²³ quia *CaMgPFTb; quod Tc

²⁴ ut *CaMgTbTc; om. Pf

²⁵ totum illis ag. ord. *CaPFTbTc; ord. ag. totum illis Mg

²⁶ quem *CaTb; quod MgPFTc;

²⁷ ipso *CaMgTbTc; illo Pf

²⁸ nulla *CaTbTcVo; in illa MgPf

²⁹ horarum MgPFTbTc; harum Ca

146

[*Quod in sacramento¹ nichil aliud debeat offerri nisi panis et vinum aqua mixtum*]².

*Ex decretis Iulii pape episcopis per Egiptum missis*³

Cum omne crimen atque⁴ peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur quando in ipsa sacrificii oblatione erratur⁵? Audivimus enim quosdam scismatica ambitione detentos contra divinos ordines et apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare, alios⁶ quoque intinctam eucharistiam populis⁷ pro complemento communionis porrigere. Quosdam etiam expressum vinum in sacramento Dominici calicis offerre, alios vero pannum lineum musto intinctum per totum annum reservare, et in⁸ tempore sacrificii aqua partem eius lavare et sic offerre. Quod quam sit evangelice atque apostolice⁹ doctrine contrarium et consuetudini ecclesiastice adversum, non difficile ab ipso fonte

¹ sacramento AdCaMgPf; sacrificio BeSfTcVm

² Quod – mixtum *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc, *in text* Vm; Quod in sacrificiis oblatione panis et vinum solum offerri debeat cxxxxiiii Vo; *om.* OaPtTbVp

³ missis *CaMgPFTbVo; *om.* Tc

⁴ atque *CaMgPFTb; et Tc

⁵ -atur *CaPFTbTc; -ant Mg

⁶ dedicare alios *BeOaTbVoVp; dedicare aliis AdCaMgMqPf; miscere alios Tc

⁷ -ulis *CaMgTbTc; -ulo Pf

⁸ in MgPFTbTc; *om.* Ca

⁹ atque ap. *CaMgPfVo; *om.* Tb; et ap. Tc

veritatis probabitur, a quo ordinata ipsa sacramentorum¹⁰ misteria processerunt. Cum enim magister veritatis verum salutis nostre sacrificium suis commendaret discipulis nulli¹¹ lac, sed panem tantum et calicem¹² sub hoc sacramento cognoscimus¹³ dedisse. Legitur enim in evangelica veritate, Accepit Iesus panem et calicem, et benedicens dedit discipulis suis. Cesset ergo lac sacrificando offerri, quia manifestum et evidens exemplum evangelice veritatis illuxit, quod preter panem et vinum¹⁴ aliud offerri non liceat¹⁵.

¹⁰ sacramentorum *AdBeMgPfTbVo; sacramentum Ca; sacrificiorum Tc

¹¹ nulli *CaMgPfTb; non illis Tc

¹² et cal. CaMgPfTb; om. Tc

¹³ cognoscimus *CaMgPfTb; scimus Tc

¹⁴ pan. et vin. *CaPfTbTc; vin. et pan. Mg

¹⁵ -eat *AdMgPfTb; -et Tc; aliud offerri non lic. om. Ca

¹Quod populis non debeat tradi² eucharistia intincta³

Illud vero⁴ quod pro complemento communionis intinctam tradunt eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex evangelio testimonium⁵ receperunt, ubi apostolis corpus suum et sanguinem commendavit. Seorsum enim panis, et seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum prebuisse⁶ non legimus, excepto illo tantum⁷ discipulo quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderet, non que⁸ sacramenti huius institutionem signaret⁹. Nam quod de expresso botro, id est de uvarum granis populus communicat, valde est omnino confusum, sed si necesse fuerit botrus in calice¹⁰ comprimatur, et aqua¹¹ misceatur, quia calix dominicus iuxta canonum preceptum vino et aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi.

¹ Item add. SfTc, Idem add. Vo, om. CaMgPfTbVp

² tradi AdCaEaMgRaSfTbVm; dari PfTc

³ Quod - int. (om. Le) in mg. AdBeCaMgPfRaWc; in text as rubric Ad²EaLeRbTbTcVmVo(adding cxxxv); Idem Ph; om. BdLc(no break)OaPtVpWd

⁴ quoque Ph

⁵ prol. ex ev. test. CaMgPfTc; test. ex ev. prol. Tb

⁶ prebuisse *CaMgPfTc; dedisse Tb

⁷ tantum *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ que *CaPfTbTc; quia Mg

⁹ signaret *CaMgPfTb; significaret Tc

¹⁰ -ice *CaPfTbTc; -icem Mg

¹¹ aqua *CaMgPfTc; aquis Tb

[¹Quid significet aqua, quid vinum aqua mixtum]²

Ergo cum in calice vino aqua miscetur³, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei in quem credit copulatur et iungitur. ⁴Que copulatio et coniunctio aque et vini sic miscetur in calice Domini, ut mixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis⁵ offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis⁶. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo quando botrus solus offertur, in quo vini efficacia tantum⁷ demonstratur⁸, salutis nostre sacramentum negligitur quod aqua significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola aut vinum solum, nisi⁹ utrumque misceatur, et ideo¹⁰ quia iam ex hoc¹¹ plurima et multiplex maiorum manavit sententia, deinceps omnis talis error atque¹² presumptio cessare debet, ne perversorum¹³ inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum¹⁴ erit aliud in divinis sacris offerre nisi iuxta antiquorum sententiam conciliorum, panem tantum et calicem vino et aqua permixtum. De cetero aliter quam preceptum est faciens, tamdiu a¹⁵ sacrificando cessabit, quamdiu legitima penitentiae satisfactione correptus¹⁶, ad gradus sui officium redeat quod amisit.

ID 2.11] De cons. D 2 c 7

¹ Item *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

² Quid - mixtum *in mg.* AdBeCaMgPfRaRb²SIWc; *in text as rubric* LeTcVm (*for Vo see below*); De missarum sollempnitate Vp; *om. with no break* BdLcOaPhPkPtSfTbWd; Ea lacks whole section

³ miscetur *CaMgPfTb; commiscetur Tc

⁴ Quid significet aqua, quid vinum aqua mixtum cxxxxvi *add. as rubric to new section* Vo

⁵ tantum quis CaMgPfTb; quis tantum Tc

⁶ sang. Christi - nobis CaMgPfTc; sine nobis inc. esse sang. Christi Tb

⁷ eff. tantum CaTbVm; tantum eff. Tc; efficientia tantum MgPf

⁸ demonstratur *AdPfTbTcVm; designatur CaMg

⁹ in *add.* Tb, *om.* AdCaMgPfTc

¹⁰ ideo *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ iam ex hoc *CaMgPf; iam ex hoc et Tb; ex hoc iam Tc

¹² atque *CaMgPfTb; et Tc

¹³ et *add.* AdCaPf, *om.* *MgTbTc

¹⁴ dein. lic. PfTbTc; lic. dein. CaMg

¹⁵ a MgTbTc; *om.* CaPf

¹⁶ correptus *CaMgTbTc; correctus Pf

147

[*Quod presbiter¹ eucharistiam semper habeat paratam*]². *Ex concilio Warmatiensi³, cap. v*

Ut⁴ presbiter semper eucharistiam⁵ habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit aut parvulus infirmus fuerit⁶, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

ID 2.20] *De cons. D 2 c 93*

¹ presb. AdBeCaMgPfTcVm; sacerdos Sf

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text SfVmVo; Quod pres. eucharistiam in text Rb; om. OaTbVp

³ Warmatiensi AdMgPfVmVo; Warinatiensi Ca; Cartagin' Pt; Vuarmacensi Sf; Warmacensi Tb; Varinacensi Tc

⁴ Ut AdBeCaMgPfPtRbVmVo; Quod Tb; om. EgOaTc

⁵ pres. semper euch.] euch. pres. semper Ph

⁶ aut parv. inf. fuerit *AdEgMgPfTb; aut parv. fuerit Ca; om. Tc

148

¹*Ex² epistola Clementis pape, cap. xxviii*

Certe³ tanta in altari holocausta⁴ offerantur quanta populo sufficere debeant. Quod remanserit in crastinum non reservetur⁵, sed cum timore et tremore clericorum diligentia consumatur.

ID 2.21a] *De cons. D 2 c 23 med. var.*

¹ De eadem add. in mg. Ca; De eucharistie sufficientiain crastinum non reservandum add. Vo

² Ex AdCaEaMgPfTbTcVm; om. Sf

³ corr. fr. Perte Tc

⁴ in alt. hol. CaMgPfTb; hol. in alt. Tc

⁵ reserv- *AdOaPfTbTcVm; serv- CaMgRb

149

¹*Ex dictis² Augustini³*

Cotidie eucharistie communionem accipere⁴ nec⁵ laudo nec vitupero. Omnibus tamen dominicis diebus⁶ communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi⁷ est⁸ gravari magis dico⁹ eucharistie perceptione quam purificari, et ideo quamvis quis

¹ De eodem add. in mg CaTc

² Ex dict. om. EaPt

³ Qualiter accedendum sit ad eucharistie perceptionem cxxxxviii add. Vo

⁴ acc- *CaMgPfTc; perc- Tb

⁵ nec *MgPfTbTc; non Ca

⁶ Dom. dieb. CaMgPfTb; dieb. Dom. Tc

⁷ mens in aff. (affectum P) pecc. *PfTbTcVo; in aff. pecc. mens CaMg

⁸ est *CaMgPfTc; sit Tb

⁹ mag. dico *CaMgPfTb; dico mag. Tc

peccato mordeatur¹⁰, peccandi tamen non habeat de cetero¹¹ voluntatem,
 communicaturus satisfaciat lacrimis et orationibus, et confidens de Domini¹²
 misericordia accedat ad eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico¹³
 quem mortalia peccata non gravant.

ID 2.25] De cons. D 2 c 13a

¹⁰ pecc. mord. *CaMgPfTb; mord. pecc. Tc

¹¹ non habeat de cetero AdCaMgTb; non habet de cetero PfVo; de cetero non habeat Tc

¹² Domini *Tc; Dei CaMgPfTbVo

¹³ de illo dico *AdEaMgPfTcVo; dico de illo Ca; de illo dicit Tb

150

*[Quod omnes¹ debeant² communicare ter in anno, ³Pascha, Pentecosten⁴, Natale
 Domini, nisi teneantur criminali peccato]⁵. Ex⁶ epistola Fabiani pape, cap. iii*

Et⁷ si non frequentius⁸ oblatione homines⁹ communicent, ter in anno, nisi forte
 quis maioribus quibuslibet criminibus¹⁰ impediatur, in Pascha et Pentecosten et
 Natali¹¹ Domini.

ID 2.27] De cons. D 2 c 16

¹ omnes BeCaPfTcVm; homines AdMg

² -eant CaMgPfTcVm; -ent Sf

³ in add. Tc, om. AdBeCaEaMgPfVm

⁴ et add. Tc, om. AdBeCaMgPf

⁵ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text Ea(no inscr.)VmVo(adding cl); om. OaPtTbVp

⁶ Ex *TcVp; om. BeCaMgOaPfPtSfTbVmVo

⁷ Et CaMgMo²OaObOeRbTbTcVp; Ut AdBdBdBeDbEaLcLeMkMoMqOdPfPkPtQeSIVaVmVoVq; []
 Of (ID divided)

⁸ laici add. EaMgTc, om. *AdBdBdBeCaMqPfTbVmVo

⁹ obl. hom. BeCaPfTbVm; obl. Ad; hom. EaMg; oblationes (omnes ss) hom. Pt; hom. obl. Tc

¹⁰ criminibus *BeCaMgPfTc; om. Tb

¹¹ -ali *Pf; -ale AdBeCaMgTc; -al' Tb

151¹

[*Quot² diebus abstinendum sit³ ab uxoribus⁴ ante sacram⁵ communionem*]⁶. *Ex
Eliberitano concilio⁷, cap. iii⁸*

Omnis homo ante sacram communionem a propria uxore abstinere debet⁹ tres
aut quatuor aut septem dies.

¹⁰Quod inter catholicos non connumeretur qui in istis temporibus Pascha,
Pentecosten, Natale¹¹ Domini¹², non¹³ communicaverit¹⁴.

*ID 2.32, where Quod - communicaverit is the rubric to the next canon in some copies] De cons. D 2 c
21*

¹ om. Lc; before c 150 QeSfTb, not CaMgPfPhTcVmVp

² Quot CaPfTcVm; Quod MgVo

³ abst. sit BePfTcVo; sit abst. AdCaMgSf; abstinendus sit Vm

⁴ propria uxore Be

⁵ sacram AdCaMgTc; sacrum Pf

⁶ Quot – comm. in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text EaVm; Quod diebus abst. sit ante sac. comm. ab
ux. Vo; om. OaPtTbVp

⁷ Eliberitano conc. *Pf; Enberitano conc. Ad; conc. Elibertano BeCaMgRbTbVp; conc. Eliberitano Sf;
Helibitono conc. Tc; Eliberitano Vm

⁸ cli add. Vo

⁹ abst. deb. *CaMgPfTb; deb. abst. Tc

¹⁰ Ea ends c.; Item de eodem add. Tc, om. MgPfTb; new para. in CaMgTc, not BePfPkSITbVmVp

¹¹ Natale Tc; Natali BeCaVm; Nativitate Mg; Natal' AdOaPf; et Natale Rb; Natalis Tb

¹² Pascha – Domini after communicaverit PhQe

¹³ in Rb

¹⁴ Pascha Pent. - commun. *CaMgPfTc; non comm. Pascha - Domini Tb

152

[*Quod histriones et magi in vitio¹ permanentes, non sint² communicandi*]³. *Ex⁴
epistola sancti⁵ Cipriani⁶ ad Euchratium⁷*

Ciprianus Euchratio⁸ confratri⁹ salutem. Pro dilectione tua et reverentia
consulendum me estimasti¹⁰, frater carissime, quid mihi videatur de histrione et mago
illo¹¹ qui apud vos constitutus adhuc in artis¹² sue dedecore perseverat, et magister et

¹ vitio BeMgPfSfTcVmWc; vitia Ad; vitiis Ea; vitio suo Vo

² sint AdBeMgPfTcVmWc; sunt CaEaVo

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²TcWc; in text EaVmVo(adding clii); om. OaPtTbVp

⁴ Ex MgPfTbTcWc; om. Ca

⁵ om. PtVoWc

⁶ Ciriaci Rb

⁷ ad Euchratium PfTb²; ad Eueratium AdMgRbVmWc; ad Evaritium Be; ad Eucratium
CaOaPhSfTbTcVo; ad Eucraticum Mq; pape Pt; ad Eucharistium Vp; no insc. Ea

⁸ Euchratio OaPf; Eucharistio AdBeMqPtVmVoVpWc; Eucratio CaTc; Euaratio Ea; Eueratio Mg;
Euchracio Tb

⁹ confratri *CaMgPfTcVoWc; om. SfPhTb

¹⁰ estimasti AdCaMgTbVo; existimati Oa; estimati Pf; existimasti Tc

¹¹ et mago illo CaMgPfTc; illo et mago Tb

¹² in artis CaPfTbTc; matris Mg

doctor non erudiendorum sed perdendorum¹³ puerorum, id est¹⁴ quod male didicit ceteris quoque insinuat, an talibus sacra communio cum ceteris Christianis debeat dari. Haut¹⁵ vobiscum communicare puto nec maiestati divine nec evangelice discipline congruere, ut pudor et honor ecclesie tam turpi et infami contagione fedetur.

ID 2.31] De cons. D 2 c 95

¹³ perdendorum MgPfTbTc; per decidorum Ca

¹⁴ id est PfTc; om. Ca; id MgTb

¹⁵ Haut CaPfTb; aut Mg; Haut Tc

153

[Quod laici vel femine¹ non debeant ferre corpus dominicum² ad aliquem communicandum]³. Ex concilio Remensi, cap. ii⁴

Pervenit ad notitiam nostram quod quidam presbiteri in tantum parvipendant⁵ divina misteria, ut laico aut femine⁶ sacrum corpus Domini⁷ tradant ad deferendum⁸ infirmis, et quibus prohibetur⁹ ne sacrarium¹⁰ ingrediantur nec ad altare appropinquent¹¹, illis¹² sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicat per omnia sinodus ne talis temeraria presumptio¹³ ulterius fiat, sed omnimodis¹⁴ presbiter per semetipsum¹⁵ infirmum¹⁶ communicet. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit.

ID 2.39] De cons. D 2 c 29

¹ laici vel femine CaMgPf; femine vel viri Tc

² dominicum PfVm; Domini AdCaMgTc

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc; in text EaVmVo(adding cliii); om. OaPtTbVp. non deb. - comm. PfTcVo; corpus dom. ad al. comm. ferre non deb. AdCaMg

⁴ ii *CaMgVo; li AdBdBeLePfPhSfTbTc; lx Pt; lii Se; i Vm; no insc. Ea

⁵ parvipendant CaMgPfTb; parvipendebant Tc

⁶ laico aut femine *BeCaMgTbVm; laico vel femine Pf; laicis aut feminis Tc

⁷ corp. Dom. CaMgPfTb; Dom. corp. Tc

⁸ deferendum *AdMgPf; deferendam Ca; ferendum TbTc

⁹ proh- CaPfTbTc; perh- Mg

¹⁰ sacrarium CaMgPfTb; sacrum Tc

¹¹ appropinquent *CaMgPfTc; appropinquare audeant Tb

¹² illis *CaPfTbTc; illisque Mg

¹³ tem. pres. *CaMgPfTb; pres. tem. Tc

¹⁴ omnimodis *CaPfTb; modis omnibus Tc; omnimodo Mg

¹⁵ semetipsum *CaMgPfTb; seipsum Tc

¹⁶ infirmum here *CaMgPfTb, after presbiter Tc

154

[*Penitentia vomentis eucharistiam*]¹. *Ex penitentiali*² *Bede presbiteri*

Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam evomuerit³, quadraginta dies peniteat, clerici vel monachi seu diaconi quadraginta⁴ dies peniteant⁵, presbiteri septuaginta dies peniteant, episcopi nonaginta. Si pro infirmitatis causa evomuerit⁶ septem dies peniteat⁷.

ID 2.55] *De cons. D 2 c 28*

¹ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text RbVo(adding lciiii); om. OaPtTbVp

² -entia *AdMgPfTbTcVm²; -entia CaVm

³ evom- *CaMgPfTc; vom- Tb

⁴ lx Ea

⁵ clerici vel - dies (om. Mg) penit. (-eat Ca) CaEaMgPfTb; om. Tc

⁶ -rit AdCaPf; -rint MgTc; om. Tb

⁷ -eat CaPfTb; -eant EaMgTc

155

[*Penitentia sacerdotis cuius*¹ *negligentia sanguis de calice stillaverit*²]³. *Ex decretis*⁴

Pii pape, cap. iii

Si⁵ vero per negligentiam de calice Domini aliquid⁶ stillaverit in terram, linguabitur⁷, tabula radetur. Si non fuerit tabula ut non conculcetur locus corradetur⁸ et igne consumatur, et cinis intra⁹ altare recondatur¹⁰, et sacerdos quadraginta dies peniteat¹¹. Si super altare¹² stillaverit calix, sorbeat minister stillam, et tres dies peniteat. Si super linteum altaris ad¹³ aliud stilla pervenerit quatuor dies peniteat. Si usque¹⁴ tertium, novem¹⁵ dies¹⁶ peniteat, et linteamina que tetigerit stilla minister abluat, tribus vicibus calice subtus posito et aqua ablutionis sumatur, et iuxta altare recondatur.

¹ cuius AdBeCaEaMgPfVmVo; si eius Tc

² de cal. stillaverit (-avit Mg) AdCaEaMgPfVm; Domini still. de calice Tc

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc; in text Ea(no insc)VmVo(adding clv.); om. OaPtTbVp

⁴ Ex decretis *AdPf; Ex decreto CaMgTbTc; Decr' BeVo

⁵ quis add. Ca, om. MgPfTbTc

⁶ aliq. here *CaMgPfTb; after negligentiam Tc

⁷ -uabitur MgPfTc; -uatur CaTb; lavabitur corr. fr. lignabitur Vo

⁸ corradetur AdMg²Rb; radetur Ca; corrodatur MgTbTc; conradetur BeOaPf².; cum radatur Vm; conrodatur VoVp

⁹ intra *CaMgTbTc; inter Pf

¹⁰ -atur TbTc; -etur CaMgPfVo²

¹¹ et sacerdos. XL dies pen. *BeMgOaRbTbTc; Presbiter xl dies pen. Ca; om. AdPfVo. Ea ends c.

¹² super alt. *CaMgTbTc; om. Pf

¹³ ad *MgPfTb; aut Ca; aut ad. Tc

¹⁴ usque CaMgPfTb; ad Tc

¹⁵ novem *CaMgPfTb; undecim Tc

¹⁶ Si usque tertium novem dies ss Ad²

ID 2.56] *De cons. D 2 c 27*

156

[*Penitentia male servantis sacrificium*¹]². *Ex concilio Aurelianensi*³, *cap. vi*⁴

Qui non bene⁵ custodierit sacrificium, et mus vel aliquod aliud animal comederit illud⁶, quadraginta dies peniteat. Qui autem⁷ perdiderit illud in ecclesia⁸ aut pars eius ceciderit et non inventa⁹ fuerit, triginta dies¹⁰ peniteat.

ID 2. 60a] *De cons. D 2 c 94*

¹ -icium CaPf; -icia AdMgTc

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* Ea(*no insc*)VmVo(*adding clvi*); *om.* OaPtTbVp

³ -ianensi CaPfTbTc; -ano MgRb

⁴ vi *AdBePfTbTcVm; quinto CaMgVo; vii Pt

⁵ non bene *CaMgPfTb; bene non Tc

⁶ illud *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ autem *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ illud in eccl. *CaMgPfTb; in eccl. illud Tc

⁹ non inv. CaMgPfTb; inv. non Tc

¹⁰ dies *CaPfTb; *om.* MgTc

157

[*Quas prefationes*¹ *Romana teneat ecclesia*²]³. *Pelagius Romane ecclesie et apostolice sedis*⁴ *episcopus*⁵ *universis*⁶ *Germaniarum*⁷ *atque*⁸ *Galliarum*⁹ *episcopis*¹⁰

Cum¹¹ in Dei nomine in Romana ecclesia sinodum episcoporum sive ceterorum¹² consacerdotum Dei fidelium congregatam¹³ habuissemus, et de ecclesiasticis statutis¹⁴ ut sunt¹⁵ ab apostolis et a sanctis patribus¹⁶ tradita¹⁷ diligentius

¹ *pref.* CaMgPfTcVoWc(*before* Quas); *propheta* Lm

² Rom. ten. eccl. BeCaMgPfTcVo; ten. Rom. eccl. Ad; ten. eccl. Rb; ten. eccl. Rom. Sf; Rom. eccl. ten. Wc

³ *in mg.* AdBeCaLdMgPfTcWc; *in text* Ea(*after insc.*)LmMfRbVmVo(*adding clvii*); *De missa in mg.* Lj; *om.* CbCcLflJmMjMkMmMoOaPkPtRaTbVp. vii. *De missa (with De prefatione missarum added later) in mg.* Bd²; vii *add. in mg.* Be²

⁴ Rom. ecclesie et apostolice sedis *OaSf; Rom. sedis LfPfVmVp; Rom. ecclesie sedis AdBdCaMgMjMjMkMmMoMqRa; Rom. ecclesie BeCbLdLjLmTbTc; Rom. e. EaPh; Rom. sedis Vo; *om.* PtWc

⁵ -is Sf²; papa PtWc; episcopus *before* sedis *before* correction Vo

⁶ ep. universis *BeCaMgPfTc; universis episcopis MjPt; epp. cunctis SfTb; universis Wc

⁷ Germaniarum *BeMgMh²PfTbTcVo; Germaniorum Lf; -anarum MoWc; per Germaniam Pt

⁸ atque *CaCbLdLflJmMgMkPfRaTb; et MoPtTc

⁹ Gallias Pt

¹⁰ Pel. - episc. *om.* Cc; episcopis *om.* MjPtWc; universis - episcopis *om.* Ea; *de missa add in marg.* Lj

¹¹ Cum *CaCbCcLdLflJmMgMmMoPfTbWc; Dum Tc

¹² ceterorum *CaLdMgPfTbTc; *om.* Lf

¹³ fid. cong. *CaLdMgPfTbTc; filium congregatum Lm

¹⁴ statutis *AdCaCbCcLflJmMgPfVmWc; institutis LdTbTcVo

¹⁵ sunt *CaLdMgPfTbTc; *om.* Cc

¹⁶ a sanctis pat. *CaCbCcLdLflJmMgPf; sanctis pat. Tb; sanctis Tc

¹⁷ sunt *add.* Cc, *om.* *CaLdMgPfTbTc

tractaremus, supervenere littere vestre, et¹⁸ ut magis essent auctoritative, etiam¹⁹ vive voces²⁰ processerunt, rogantes ut ordinem prefationum²¹ quem²² sancta Romana ecclesia hactenus²³ haberet²⁴, nostris litteris vobis mandaremus. Tunc²⁵ de vestra voluntate et studio tam bono multum²⁶ gavisi sumus, sacrum²⁷ ordinem Romanum, sacraque²⁸ constituta nostrorum antecessorum solerter²⁹ relegentes, invenimus has novem prefationes in sacro catalogo tantummodo³⁰ recipientes³¹ quas longa retro vetustas in Romana³² ecclesia hactenus servavit, id est, unam in albis³³ paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecosten, quartam de Natali³⁴ Domini, quintam de Apparitione Domini³⁵, sextam de apostolis, septimam de sancta³⁶ Trinitate, octavam de Cruce³⁷, nonam de ieiunio in Quadragesima³⁸ tantummodo dicendam³⁹. Has prefationes tenet et custodit⁴⁰ sancta Romana ecclesia⁴¹, has tenendas vobis mandamus.⁴²

ID 2.77] De cons. D 1 c 71 has end from Invenimus has only

¹⁸ et *CaCbCcLdLfljMgPftb; om. LmTc

¹⁹ etiam *CaLdMgPftc; et Tc

²⁰ vive voces *AdCaCbCcLdLfljMgTbTc; sive voces Lm; voces vive Pf

²¹ after corr. Lf

²² quem *CaMgPftbTc?; que LjLm

²³ ss Lj

²⁴ in add. Mg, om. *CaCbCcLdLfljLmPftbTc

²⁵ Tunc *AdPf; Tum CaCbCcLdLfljLmMgTbTc

²⁶ multum *CaLdMgPftc; om. Tb

²⁷ sumus sacrum *CaCbCcLdLfljLmPftc; sumus lacuna sacrum Tb; secundum Mg

²⁸ sacraque *CaCbCcLdLfljLmMgTbTc; sanctaque Pf

²⁹ sollerter *CaLdMgPftc; solerte LfTb

³⁰ tantummodo *CaCbCcLdLjLmMgPftb; tantum Tc

³¹ -entes CaCbCcLdLflmPf; -endas Lj²MgTbTc

³² -ona Ca

³³ in albis *CbCcLdLfljLmMgPftbTc; ab his Ca

³⁴ -ali *CaLfljPftb; -ale CbLdMgTc; natal' CcLm

³⁵ Domini *CaCbCcLdLfljMgPftb; om. Tc

³⁶ sancta *BeCbLdLjLmMgTbTc; om. CaCcLfpf

³⁷ sancta add. Tc, om. CaCbCcLdLfljLmMgPftb

³⁸ -ima CaLdLj²MgTb; -imam Lf; corr. fr. Quadagesima Lj; -imo Pf; xl Tc

³⁹ tant. dic. CaLdLj²MgPftc; dic. Lj; dic. tant. Tb

⁴⁰ et cust. *CaLdMgPftbTc; om. Lf

⁴¹ Rom. eccl. *CaLdMgPftbTc; eccl. Rom. CbLj

⁴² mandaremus Vo

158

[Quod presbiter non debeat missam¹ cantare nisi² duobus sibi³ respondentibus]⁴. Ex decretis⁵ Sotheris⁶ pape, cap. x⁷

Hoc quoque statutum est, ut nullus presbiterorum missarum solempnia celebrare presumat, nisi duobus presentibus sibique respondentibus⁸, ipse tertius habeatur, quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, et illud in secretis orate pro me, apertissime convenit ut ipsius⁹ respondeatur salutationi.¹⁰

ID 2.127] De cons. D 1 c 61

¹ debeat missam AdBeCaMgPfTcVm; debet missas Sf

² cum add. Sf, om. AdBeCaMgPfTcVm

³ sibi BeMgPfSfVm; om. CaTc

⁴ Quod - resp. in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc; in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding cp. clviii); De missa in text after cap. x, and in mg. Db; om. OaPtTbVp

⁵ -etis CaPfTbTc; -eto Mg

⁶ Scoberis Ad

⁷ Ex - x om. Ea; cap. v om. Vo

⁸ sibique resp. *CaMgPfTc; respondentibusque sibi Tb

⁹ ipsius *CaMgPfTb; ipsi Tc

¹⁰ Explicit liber primus add. Ea, omitting cc. 159-end.

159

[Quod quatuor modis contingat¹ dormientibus pollutionis illusio²]³. Responsio Gregorii pape⁴ ad Augustinum Anglorum apostolum⁵

In illusionem per somnium necessaria valde est discretio⁶ que⁷ subtiliter pensari⁸ debeat⁹ ex qua re accidat menti dormientis. Nam aliquando ex crapula¹⁰, aliquando ex nature superfluitate, vel infirmitate¹¹, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cum ex nature superfluitate vel¹² infirmitate evenerit, omnino hec¹³ illusio non estimanda est¹⁴, quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est quam

¹ -gat CaPfTcVm; -guat Ad; -gunt Mg

² -sio CaPfTc; -siones Mg

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc; in text VmVo(adding clviii); om. Lc(no break)OaPtTbVp. De illusionem sompniorum add. in mg. Bd²; viii add. in mg. Be²

⁴ pape *BeCaMgPfTcVo; om. SfTbVm

⁵ Angl. apostolum AdCaOaPfVp; om. Lc; Angl. episcopum BeMgPhRbTbTcVmVo; episcopum Angl. Sf

⁶ nec. valde est (ss Ad) disc. AdCaPfTc; est nec. valde disc. Mg; nec. valde est disc. Tb

⁷ que AdCaMgTc; qua PfTb

⁸ -ari *CaPfTc; -are Mg; om. Tb

⁹ debeat⁹ CaPfTb; debet MgTc

¹⁰ -ula *CaMgTbTc; -ulis Pf

¹¹ evenit add. DbTbTc, om. *CaMgPf

¹² in add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹³ omn. hec *TbTcVm; hec omn. AdCaMgPfVoVp

¹⁴ non estimanda est OaTbVm; non existimanda est AdCaMqPf; non extimanda est Be; non est timenda MgVp; non est estimanda Tc; existimanda non est Vo

fecisse. Cum vero¹⁵ ultra modum appetitus gule in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde¹⁶ aliquem reatum animus, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi corporis¹⁷ Christi, vel missarum solempnia celebrandi, cum fortasse aut festus dies¹⁸ exigit, aut exhiberi¹⁹ misterium pro eo quod sacerdos alius in loco²⁰ deest, ipsa necessitas compellit²¹, mutatis vestibibus cantet. Nam si adsunt²² alii qui implere ministerium²³ valeant, illusio²⁴ per crapulam facta a perceptione sacri misterii prohibere non debet sed ab immolatione sacri misterii²⁵ abstinere ut arbitror humiliter debet²⁶, si tamen²⁷ dormientis mentem turpi imaginatione²⁸ concusserit²⁹. Nam sunt quibus ita plerumque³⁰ illusio nascitur, ut eorum animus etiam in sompno³¹ corporis prohibere positus³² turpibus imaginibus³³ non fedetur. Qua in re unum ibi³⁴ ostenditur³⁵, ipsa mens omnino rea non³⁶ fit, vel³⁷ suo iudicio³⁸ libera, cum se etsi dormienti³⁹ corpore nihil meminit vidisse, tamen in⁴⁰ vigiliis corporeis meminit in ingluviem⁴¹ cecidisse. Si vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormienti, patet animo reatus suus. Videt enim a qua radice

¹⁵ vero *CaMgTbTc; ergo Pf

¹⁶ exinde *MgPfTb; tamen exinde Ca; tamen et Tc

¹⁷ corporis *MgPfTc; corpus CaTb

¹⁸ fortasse aut festus dies *CaPfTbTc; autem aut dies festus Mg

¹⁹ -eri *CaPfTbTc; -ere Mg

²⁰ illius *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

²¹ sed *add.* Tb, ut *add.* Tc, *om.* *CaMgPf

²² adsunt *MgPfTbTc; adhuc sunt Ca

²³ impl. ministerium AdTb; impl. misterium CaMgPfVo; adimpl. misterium Mg; adimpl. ministerium Pt; misterium impl. Tc

²⁴ -sio *MgPfPtTc; -sione CaDbTb

²⁵ prohibere non deb. - sacr. mist. (sac. mist. *om.* Tc) MgPfPtSg²VaTc; *om.*

AdCaDbMqOaObOdOeOfPhSgTbVmVoBrant

²⁶ abst. ut arb. hum. deb. AdCaMgOaOdTb; deb. abst. ut arb. hum. Pf; abst. ut arb. deb. hum. TcVm; *lacuna follows in Pf*

²⁷ non *add.* Pf, *om.* *AdCaMgTbTc

²⁸ turpi imaginatione AdCaMgTb; imaginatione Pf; turpis imaginatio non TcVo

²⁹ concesserit Vo

³⁰ quibus ita plerumque *CaMgPfTc; plerique quibus ita Tb

³¹ sompno *CaMg; sompno PfTbTc

³² positus *CaMgPfTb; sopitus Tc

³³ turpibus imaginibus AdCaMgTbVo; imaginatione turpi Pf; turpi imaginatione Tc

³⁴ unum ibi CaMgPfTc; ibi unum Tb

³⁵ quia *add.* Tb, quod *add.* Tc, *om.* *CaDbMgPf. Mp¹ *begins here*

³⁶ omnino rea non AdCaMgPf; rea non tamen Ad²; rea omn. non Tb; omn. non (*subs. canc.*) tamen rea Tc

³⁷ vel *Ca²MgPfTc; sed CaTb

³⁸ iudicio *AdTb; iudicio penitus CaMgPf; penitus vicio Tc

³⁹ -enti CaMgPfTb; -ente Tc

⁴⁰ in CaObOfTbTcVa; post in Mg; *om.* DbOdOePf

⁴¹ ingluviem MgTc; ingluvie AdCaDb; gluvie PfTb

inquinatio illa processerit⁴², quia quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens. Propter talem⁴³ pollutionem⁴⁴ sacro misterio eo die⁴⁵ abstinere oportet⁴⁶.

ID 2.52 pt.] +D 6 c 1 med. widely variant

⁴² -esserit *AdCaMgTbTc; -essit Pf

⁴³ talem *CaMgTbTc; om. AdPf

⁴⁴ a add. MgTc, eo die a add. Ca, om. *DbPFTb

⁴⁵ eo die *MgPFTbTc; om. Ca

⁴⁶ oportet *CaMgPFTb; debet Tc

160

[De qua materia¹ debeat fieri calix et patena]². Ex³ concilio Remensi, cap. vi⁴

Ut⁵ calix Domini cum patena, si non ex auro omnimodis⁶ ex argento fiat. Si quis autem tam pauper est, saltem vel stagneum calicem habeat. De ere autem aut ex⁷ auricalco non fiat calix, quia ob vini virtutem eruginem pariterque⁸ vomitum provocat. Nullus autem in ligneo aut⁹ in vitreo calice presumat cantare.¹⁰

ID 2.131] De cons. D 1 c 45

¹ materia AdBeCaMgTcVo; maneria Pf; misteria Vm

² in mg. AdBeCaMgPFRb²Tc, in text VmVo(adding clx); (viii. Bd, Et Db) De aliorum sacramentorum sanctitate in mg. Bd²DbLj, in text also Db; Ut calix sit de auro vel argento added in a later hand in mg. Bd²; om. MpOaPtTbVp

³ Ex *AdCaMgTbTc; De Pf

⁴ vi AdCaPFTbTc; v MgVp; viii Rb; om. Vo

⁵ Et Lc

⁶ omnimodis CaMgPFTb; omnibus modis Tc

⁷ aut ex AdCaMgPFTb; aut de Tb; vel de Tc

⁸ pariterque *CaPFTbTc; pariter et Mg

⁹ aut *CaMgPFTb; vel Tc

¹⁰ Nullus autem in - cant. om. Ph

161

[Quod non¹ in serico, sed² puro linteo sacrificium celebretur]³. Ex⁴ epistola Eusebii pape cap. li⁵

Hic⁶ inter cetera predicta consulto omnium⁷ constituimus ut sacrificium altaris non in serico panno aut intincto quisquam celebrare presumat, sed in⁸ puro linteo ab

¹ non CaMgPFTc; om. Vm

² vel Vo

³ in mg. AdBeCaMgPFRb²Tc, in text VmVo(adding clxii); om. OaPtTbVp

⁴ Ex epist. BeCaMgPFTc, after corr. Tb; Epist. SfVo; Exempla Vm

⁵ cap. li CaMgPFTb; cap. viii Rb; cli Tc

⁶ Hic *AdCaPFTbVo; Sic BeEgLeMgMhMkMo²MpMqQaSIVp; Hinc MoOaRbTc; Hec PhQe; Sed PkWc; Hoc Pt; Nec Tb; [jinc Wd

⁷ cons. omn. *CaMgPFTb; omn. cons. Tc

⁸ in *CaMgTbTc; om. Pf

episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque⁹ contexto, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi¹⁰ in sindone linea munda¹¹ sepultum fuit.

ID 2.134] De cons. D 1 c 46

⁹ atque *CaMgPfTb; et Tc

¹⁰ nostri Iesu Christi *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ linea munda *AdMgOaPfTbVo; munda linthea Ca; linthea munda Tc

162

¹Ex concilio Aurelianensi, cap. viii²

Ne³ ad nuptiarum ornatum ministeria⁴ divina prestantur, ut dum improborum tactu vel pompa secularis luxurie polluuntur, ad officium⁵ sacri misterii⁶ videantur indigna⁷.

ID 2.143] De cons. D 1 c 43

Explicit liber primus⁸

¹ Ut ornamenta ecclesiastica ad ornamenta nuptiarum non prestantur *add.* Ca *mg.*; Quod ad nuptias divina misteria non prestantur *add.* Vo

² Aurel. cap. viii (v Vo) AdBeCaPkRbSfTbVmVo; Aurel. PfTc; Arvernensi cap. v Mg; Aurel. cap. viiii Se

³ Qe Oa; Ut Vo

⁴ ministeria CaSeTbTcWc; misteria AdBeMgMqPfVmVo

⁵ ad officium AdBeCaMgMqSeTcVmVo; ad officia *Tb; om. Pf

⁶ sacri misterii AdBeCaMgPfVmVoWc; divini misterii Tb; sacri ministerii SeTc

⁷ indigna CaMgPfTbTc; digna Sf

⁸ Expl. lib. primus AdBdBeDbEa(*after c 158*)LcLdMhMkMmMoMqOaOfPfQeSITcVaVo; om. LeMfMgMjMpOePhRaRbTbVmVpWcWd; Expl. primus liber Od; Expl. lib. secundus ObPwSg; *erasure in* Pk; Explicit pars prima Pt; Explicit liber mus Vq

Incipiunt capitula secundi

Secunda pars continet: De constitutione ecclesie. De oblationibus fidelium. De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura. De presbiteris et¹ eorum ecclesiis. De decimis. De legitima possessione. De confugientibus ad ecclesiam. De sacrilegio. De libertorum tutela. De alienatione et commutatione rerum ecclesiasticarum. De scriptis et conciliis autenticis et non autenticis. De consuetudinibus. De ieiunio et elemosina.²

Incipit secundus³

¹ de *add.* ph

² Incipiunt cap. (*om.* Qe) sec. Secunda - elem. Tb; Secunda - elem. EbPhQeVm; Incipiunt capitula libri secundi (secunde partis Le) LeVo, *which has an unnumbered capitulatio of rubrics for each canon*, Vo ending Expliciunt capitula, Le *continuing* Secunda pars: De constitutione – et elemosina; *om.* AdBbBdBeCaDbEaEgFbLcLdLgLoMfMgMhMkMmMoMpMqOaObOdOeOfPfPkPtQaRaRbSeSgSITcVaVpVqWc

³ secundus AdBdCaLcLdLeMhMkMmMoMqOaOemgOfPfPhQeSITbTc, PhQe *before capitulatio*; liber secundus DbFb(*mg*)EaLgVoBrant; pars secunda FbMpRa; secunda pars MfMgMjOd(*mg*).RbVmWcWd; secunda Mp; tertius ObPwSg; *an erasure here Pk, but large initial 'Æ' follows*; Hic incipit secundus liber Pt² *in mg*; Hic incipit secunda pars Vp; Inc. sec. *om.* BeLoPtSe

1

[*Quid est¹ ecclesia, quid est² catholica*]³. *Ex decretis Iulii pape, cap. v*

Ecclesia Grecum est⁴ quod in Latinum vertitur convocatio, propter quod omnes ad se vocet⁵. Catholica, id est universalis, ideo dicitur, quia per universum mundum est constituta, vel quoniam catholica, hoc⁶ est generalis in eadem doctrina est ad instructionem⁷.

ID 3.3]

¹ est AdCaMgTcVm; sit Pf

² est AdCaMgRaTcVm; sit Pf; nomen est Ra²; *om.* Qe

³ *in mg.* AdBeCaMgPfPt²QeRb²TcWc; De constitutione ecclesie DbEg(*mg*)Of(*after insc.*)Vp; Quid est ecclesia catholica Ea(*no insc.*)Vo; *om.* FbOaPhSfTb. ix. De constitutione ecclesie *in mg.* Bd²; i *add. in mg.* Be². Hic incipit secundus liber. Quod est ecll. quod est cath. *in mg.* Pt³

⁴ Grec. est DbMqPhPkPtRbTbVmWc; Grec. nomen est AdBd(ss)BeEaPfSI²TcVo²; Grec. est nom. CaFbMgOaVo; nomen est SI

⁵ -et *CaDbFbMgPfTc²Vm; -at TbTc

⁶ *hoc CaFbMgPfTb; id Tc

⁷ Dei *add.* SITcWd, *om.* *CaDbFbMgPfPhRbQaTb

2

[*Quod beneficiis regum et presulum¹ fabricate² sunt ecclesie³. Ex decretis⁴*

Melchiadis pape, cap. xii

Denique reges et presides ac magistratus non solum adiacentia tribuere, sed etiam ipsi⁵ propria largiti⁶ sunt per universa regna terrarum, unde alerentur egentes qui in mundo nihil possidebant, ecclesieque⁷ fabricarentur, atque⁸ restaurarentur⁹, Deoque et ecclesie eius rite¹⁰ famulantium servorumque illius¹¹ supplementa absque necessitate tribuerunt.

ID 3.6b]

¹ presulum AdCaMgPfTcWc; presidum Vm

² fabricate CaMgPfTcVmWc; facte Sf

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text VmVo(adding ii); om. FbOaPtTbVp

⁴ decretis *CaMgPfTb; dictis Tc

⁵ et. ipsi *AdCaMgPf; et. ips... Tb; ipse et. Tc

⁶ largiti *CaMgPfTb; largitione Tc

⁷ -que *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁸ atque *CaMgPfTb; et Tc

⁹ rest- *CaMgPfTb; inst- Tc

¹⁰ et eccl. eius rite CaPfTbTc; rite et eccl. eius Mg

¹¹ fam. serv. illius (eius Vo) AdBeCaDbMgPfRbTbVo; famulantibus Tc; famulantur servorumque illius *Brant*; famularentur servisque illius *Vosm*.

3

[*Quod¹ auctoritate Constantini Romana ecclesia primatum teneat² totius mundi³. Ex*

decretis eiusdem, cap. x⁴

E⁵ quibus vir religiosissimus⁶ Constantinus primus fidem veritatis patenter⁷ adeptus⁸, licentiam dedit⁹ per universum orbem¹⁰ in suo degentes imperio, non solum¹¹ fieri Christianos, sed etiam fabricandas¹² ecclesias et predia tribuenda constituit. Denique idem prefatus princeps donaria immensa et fabricam templi prime

¹ Quod AdBeCaPfMgTc; om. Sf

² teneat CaMgPfRbTcVo(after mundi RbVo)); tenet Sf

³ Quod - mundi in mg. AdBeCaMgPfRb², in text VmVo(adding cap. iii); against Denique below Lg; Quod auct. Const. primatum tenuit totius mundi Romana ecclesia Tc mg.; om. FbPtRaTbVp

⁴ cap. x *BeCaMgMpPfTb; om. LgTc

⁵ E AdBeCaMgMpMqPfTcVp; A MjOaPhQeSfTb; Ex Vo; om. MoPkRb

⁶ religiosissimus *CaMgMpPfTbVo; reliogissimus Ad; religiosus Be; religiosus Tc

⁷ patenter *BeCaMgPfTb; om. Tc

⁸ ad. pat. later reversed Ca

⁹ pauperibus add. and canc. Mm

¹⁰ orbem *MfMjMoPhRaRaRbTbTcVm; mundum

AdBeCaDbFbLgMgMhMkMmMoMqObOdOePfPtVoVpWcBrant

¹¹ modo add. Ca, om. *BeFbMgMpPfTcTb

sedis¹³ beati Petri¹⁴ principis¹⁵ Apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem cui quique Romani principes presidebant, relinqueret et beato Petro suisque successoribus profutura¹⁶ concederet.

ID 3.7] cf +C 12 q 1 c 15 med.

¹² -andas *BeCaMgPfTb; ad fabricandas Mp; -are Tc

¹³ prime sedis *BeCaFbMgPfTb; prima sedis Mp; *om.* Tc

¹⁴ beati Petri *LgMfMhMjMkMmMoMpMqOePhRaTbTcVm; beati AdBeCaDbFbMgMpOdOfPfPt; *om.* ObVo

¹⁵ apostolice *and lacuna* Vo

¹⁶ -ura *AdBeCaDbFbMgPfVm; -uram TbTc

4¹

[Quod conditores basilicarum nullam habeant potestatem² in rebus quas ecclesiis contulerunt]³. Ex concilio Toletano, cap. xxxiii⁴

Noverint⁵ autem conditores basilicarum, in rebus quas eisdem ecclesiis⁶ conferunt⁷, nullam potestatem habere, sed iuxta canonum instituta sicut ecclesiam ita dotem eius ad ordinationem episcopi pertinere.

ID 3.255b] +C 10 q 1 c 6]

¹ OaRb *insert c 6 below before c 4*

² *after* contulerunt Be³

³ Quod - contulerunt (-erint Ca, traderunt Tc) *in mg* AdBeCaMgPf(*corr. to here from c 5*)Rb²Tc, *in text* VmVo(*adding* cap. iiiii); De oblationibus fidelium Ea (*no insc.*); Quod cond. nullam pot. habeant in rebus quas eccl. contulerunt *in text* Sf; *om.* FbOaPtTbVp

⁴ Ex – xxxiii] Ex eodem conc. Rb

⁵ -erint *FbMgPfTbTc; -erunt CaWc

⁶ ecclesiis CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ conferunt *BeMgPfTbTc; confertur FbCa; contulerunt Vo

5

¹Ex concilio apud Valentiam, cap. iii²

Clerici etiam vel seculares qui oblationes parentum aut donatas, aut testamentis³ relictas retinere persisterint⁴, aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel

¹ Non aufertur laicis ecclesiarum advocatio, set dotis et possessionis earum donatio que ad episcopos pertinet. Dos autem ecclesie est quod ei in dedicatione confertur Ca *mg.*, x. (*om.* Mg) De oblationibus fidelium *in mg.* BdMg (Mg *against c 4 before corr.*), Ut nullus oblationes parentum retinere presumat. *in mg.* Tc, De eodem *in text* Vo; *om.* AdBeFbOaOePfTbRbSfTbVmVpWc

² iii CaMgPfTb; iiiii Tc; iii. v Vo

³ testamentis *CaPfTbTc; testimoniis Mg

⁴ persisterint *OaPtRbTb; presumpserint Be²CaFbRaTcVo; presumpserunt AdBeMgPf; prestiterunt Mq; persisterunt Vm

monasteriis, crediderint⁵ auferendum, sicut sinodus sancta⁶ constituit velut necatores pauperum, quousque reddant ab ecclesiis excludantur.

ID 3.206] +C 13 q 2 c 11 with added sentence

⁵ -erint *AdCaPfTb; -erunt MgTc

⁶ sin. san. *CaMgPfTb; san. syn. Tc

6¹

[Quod nemo debeat² edificare ecclesiam³, inconsulto episcopo]⁴. Ex concilio

Aurelianensi, cap. iii

Nemo ecclesiam edificet⁵ antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem figat publice, et atrium designet, et ante prefiniat⁶ qui edificare vult que ad luminaria et ad⁷ custodiam et⁸ stipendia custodum sufficiant, et ostensa donatione sic domum⁹ edificet. Et postquam consecrata fuerit atrium eiusdem¹⁰ ecclesie sancta¹¹ aqua conspergat¹².

ID 3.8] De cons. D 1 c 9

¹ before c 4 OaRb

² -eat CaPfTcVm; -et AdMg

³ ed. eccl. AdCaMgPfVm; eccl. ed. SITc

⁴ Quod - ep. in mg. AdBeCaMgPFRb²Tc, in text VmVo(adding vi); Nemo instruat ecclesia incons. ep. Sf; om. OaPtTbVp

⁵ eccl. ed. *CaMgPfTb; etiam ed. eccl. Tc

⁶ prefiniat *BeMgPfTbTcVo; prefiniet Fb; presumat Ca

⁷ ad *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ ad add. Ca, om. *FbMgPfTbTc

⁹ domum *CaMgPfTb; demum Tc

¹⁰ -dem *CaMgPfTc; om. Tb

¹¹ sancta *CaPfTb²Tc; om. MgTb

¹² conspergat *AdFbMgMqPfTb; aspergat (vel con. add. ss Ca¹) CaRa; aspergatur Tc

7

[Quot¹ partes de decimis et de oblatione² fidelium debeant fieri et quibus³ debeant fieri]⁴. In decretis Gelasii pape⁵, cap. xxxix⁶

Gelasius Romane ecclesie presul universis episcopis. Quatuor tam de redditu quam de⁷ oblatione fidelium, prout cuiuslibet⁸ ecclesie facultas admittit⁹, convenit

¹ Quot AdBePfTcVmVo; Quod CaMg

² -ione AdBeMgPfVm; -ionibus CaTcVo

³ debeant fieri et quibus AdBeCaMgVmVo; debeant et quibus Pf; debeant fieri and ends rubr. Rb²; om. Tc

⁴ in mg. here AdBeCaMgPfPoRb², against c 8 Tc, in text VmVo(adding vii); om. FbOaPtSfTb; De oblationibus fidelium in text and mg. Db, before insc. Ph, after insc. Vp. ii add. Be²

⁵ pape BeMgPfTcVmVo; episcopi Ad; om. CaOaSfTb

⁶ cap. xxxix CaMgPfTb; om Tc

fieri portiones¹⁰. Quarum sit una pontificis, alia clericorum, tertia pauperum, quarta
fabrice¹¹ applicanda.¹²

ID 3.203a] C 12 q 2 c 27a

⁷ de *CaMgTbTc; om. Pf

⁸ cuiuslibet *CaMgPfTb; cuilibet Tc

⁹ adm- *CaMgPfTb; perm- Tc

¹⁰ portiones *CaMgPfTb; partitiones Tc

¹¹ -ice AdBeCaMgPfTc; -icis MqRbTbVmVoWc

¹² De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesie memoratam rependere quantitatem, sic clerus non ultra delegatam sibi summam insolenter noverit expetendum *add.* Vp

8

¹*In decretis Gregorii pape², cap. i³*

Gregorius papa Romanus Augustino Cantuariorum episcopo. Mos⁴ apostolice
sedis est⁵ ordinatis episcopis precepta tradere. De stipendiis ecclesie, vel de his que⁶
fidelium oblationibus accedunt altario⁷, quatuor debent fieri portiones⁸, una videlicet
episcopo et familie propter hospitalitatem⁹ et¹⁰ susceptionem, alia clero, tertia
pauperibus, quarta in¹¹ ecclesiis reparandis¹².

4L 2.127a] +C 12 q 2 c 30

¹ For Tc see above, c 7; De eadem re *add.* Ca mg.; De eodem *add.* Vo

² pape CaEaMgOaTbTc; om. BePfSf

³ cap. i CaMgPfTbTcVmVo(*adding* viii); cap. ix Ad; om. Ea

⁴ est *add.* Tc, om. CaEaMgPfTb

⁵ est EaFbMgPfTb; om. CaTc

⁶ que AdCaMgTbTcVm; qui Pf

⁷ -ario CaMgPfTb; -ari Tc

⁸ quat. debent fieri port. FbMqOaPfRbTcVm; quat. debent port. fieri AdBeMg; quat. fieri port. Ca; deb. quat. port. fieri Ea; quat. fieri port. debent PhQeSfTb

⁹ hosp. FbMgPfTbTc; humilitatem Ca

¹⁰ et CaMgTc; atque BePfSfTb²Vm; om. Tb

¹¹ in BeCaMgTcVm; om. PfRbTb

¹² reparandis Ca; Ea *adds end of c 9 from* Nullus vero laicus *without break*

9¹

²*In decretis Nicolai³, cap. ix⁴*

Nicholaus episcopus episcopis omnibus. De redditibus primitiarum vel⁵
decimarum seu oblationum, quatuor partes episcopus faciat, quarum sibi unam⁶

¹ Ea has end only, see prev. canon.

² De eodem *add.* in mg. Ca, in text Vo

³ pape *add.* Tc, om. AdBeCaMgPfSeTb

⁴ ix BeCaMgPfPhRbTbTc; xi Ad; ix. viiii Vo; x Vp

⁵ vel BeCaMgPfTb; et Tc

⁶ sibi unam BeCaMgPfTb; unam sibi Tc

retineat, secundam clero, tertiam fabricis vel ornamentis ecclesie, quartam pauperibus distribuat⁷. Nullus vero laicorum sine consensu episcoporum de⁸ talibus habere vel possidere presumat. Quod si fecerint⁹, communione priventur¹⁰.

cf [Simplicius] JK 570, Coll. Turin 4. 88] +C 12 q 2 c 28 is very remote

⁷ distribuat BeFbMgTbTcVm; tribuat CaPf

⁸ de BeCaMgPfTb; ne Tc

⁹ -erint BeCaMgPf; -erit TbTc

¹⁰ -entur AdBeCaFbMgPfVo; -etur EaOaRbTbTcWc. saltem in fine vite. Ubi enim multitudo est in culpa dormiat severitas discipline *add.* Ca

10

[Quod divina auctoritate dedicationes ecclesiarum per octo dies¹ sint² celebrande]³.

Dedicationes ecclesiarum⁴ per octo dies celebrandas⁵. Ex decretis Felicis pape⁶

Solempnitates vero dedicationum ecclesiarum et sacerdotum⁷ per singulos annos solempniter sunt⁸ celebrande, ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eamdem festivitatem celebraturus venit⁹, sicut scriptum est, Facta¹⁰ sunt encenia in Hierosolimis et hiemps erat, et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quod autem octo¹¹ dierum sint¹² encenia celebranda, in libro Regum peracta dedicatione templi reperietis¹³.

ID 3.24 a] De cons. D 1 c 16 to celebrande; De cons. D 1 c 17 from ipso Domino

¹ octo dies BePfVmVo; dies octo AdCaTc; dies septem Mg; septem dies Sf

² sint BeCaPfTc; sunt MgVm

³ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²SeTc; *in text* VmVo(*adding* cp. x); *om.* FbOaPtPkTb; De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium *add. in mg.* BdMg, *in text with no insc.* EaPhVp; De dedicatione *in mg.* Db; Quod auct. div. dedic. eccl. per septem dies sint cel. Sf. iii *add. in mg.* Be²

⁴ -esiarum FbMgPfTb; -esie Ca

⁵ Ded. - octo dies celebrandas *in text* CaMgOaPfPkRbVm(*before insc.*); De dedicatione eccl. per viii (septem Sf) dies celebranda MqSf; Ded. - septem dies celebrentur *in text after insc.* Tb; Quod divina auctoritate ded. ecclesiarum per dies octo sint celebrande Tc *mg.*; *om.* AdBePtVoVp

⁶ Felicis pape BdBeMqOaOePfPkSeVmVo; pape Ad; Gregorii pape Ca; Ex - pape *om.* EaMg; Gr' Fb; Felicis RbTb; Nicholai pape Tc

⁷ et sacerdotum *AdBdBeFbMgOePfVo; cancellarum Ca; vel sacellorum *add. ss* Fb; *om.* Rb; a sacerdotibus Tb; et sacellorum Tc

⁸ sol. sunt CaMgPfTb; sunt sol. Tc

⁹ venit *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ Facta *CaPfTbTc; Festa Mg

¹¹ octo *CaMgPfTc; septem Tb

¹² dierum sint *AdFbMgPfTc; dierum sunt Ca; diebus sint Tb

¹³ -erietis *CaMgPfTb; -erients FbRb; -eries Tc

11

[*Quod iteranda sit ecclesiarum dedicatio, si earum nescitur consecratio*¹. *Item*²]

De³ ecclesiarum vero dedicatione quotiens dubitatur, nec certa scriptura nec certi testes existunt a quibus consecratio sciatur, absque ulla⁴ dubitatione scitote eas esse sacrandas⁵, nec talis trepidatio iterationem⁶ incurrit, quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum.

ID 3.24b] De cons. D 1 c 16b

¹ Quod – cons. *in mg.* AdBeCaMgPFRb²TcWc, *in text* Vm; Quod sit iteranda – cons. *in text* Rb; Quod ecclesie de quibus dubitatur sacrande sint cp. xi Vo; *om.* OaPhPkPtQeTbVp, PkPq *with no break*

² Item QeTb; *om.* AdBdBeOaPfPhPkPtRbVmVo; Ex concilio Toletano IIII cap. xix CaFbMgRa; Ex conc. Tol. cap. xix Oe (*but later moved to c 12 below*); Ex conc. Tol. tertio cap. xxviii Vp; Item de eod. Tc

³ He Rb

⁴ ulla *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ esse sacr- *CaMgPf; sacr- Tb; esse consec- Tc

⁶ trep. iter. *CaMgPfTb; iteratio trepidationem Tc

12¹

²*Ex concilio Toletano IIII³, cap. xix⁴*

Multi contra canonum constituta⁵ sic ecclesias quas edificaverunt postulant consecrari, ut dotem quam ecclesie contulerunt⁶ censeant ad episcopi ordinationem⁷ non pertinere. Quod factum et preteritum⁸ displicet et in futuro prohibetur, sed omnia⁹ secundum consuetudinem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant¹⁰.

ID 3.23] C 10 q 1 c 2, but widely var.

¹ *Written in smaller script over erasure* Sf

² Quod nullus dotem quam ecclesie contulit debeat retinere *add. in mg.* CaMg; De consecratione ecclesiarum *add. in text after xix and in marg.* Db. Dotem ecclesie ad episcopum tantum pertinere *add.* Vo

³ IIII CaMgRbSfTbVm; III PfRa; *om.* AdBeTcVo

⁴ xix AdCaMgPfSfTb; viiii Tc

⁵ const- *CaMgOaSfPfvVmVo; inst- AdBdBeTbTcVp

⁶ -erunt BdCaMgPfSfTb; -erint Tc

⁷ et potestatem *add.* Tc, *om.* *CaMgPfSfTbVm

⁸ preteritum *AdBeFbOaPfsfvVmVo; preteritum Ca; in preteritum Mg; in preterito Tb

⁹ omnia *FbMgPfSfTb; sola Ca

¹⁰ quod factum - pot. pertineant *AdCaMgPfSfTb; *om.* Tc

13

¹*Ex decretis Evaristi*² *pape, cap. iiii*³

Omnes basilice⁴ cum missa debent semper consecrari.

ID 3.32] *De cons. D 1 c 3a*

¹ Quod omnis basilica cum missa debeat consecrari *add. in mg. Ca*

² Evaristi *MgRaVp²; Eucharistii AdMqTc; Eucharisti BdBeCaOePfPhRbSfTbVp; Euvaristi Oa; Euristi Vo

³ cap. iiii *CaMgPfTc; iiii BeRb; *om. MqTb; Ecclesias non sine misse sacrandas xiii Vo*

⁴ Dei *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

14

¹*In*² *decretis Vigili pape*³, *cap. iiii*⁴

Vigilius papa Romanus⁵ Eleutherio episcopo. De fabrica cuiuslibet ecclesie si diruta⁶ fuerit instauranda, et si in eo loco consecrationis solempnitas debeat iterari, in qua⁷ sanctuaria non fuerint⁸ diruta, nihil iudicamus⁹ officere, si¹⁰ per eam minime aqua exorcizata iactetur, quia consecrationem cuiuslibet ecclesie in qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata¹¹, sine aliqua dubitatione cum in ea missarum solempnitas¹² fuerit celebrata, totius sanctificatio consecrationis¹³ implebitur. Si vero sanctuaria que habebat ablata sunt, rursus eorum¹⁴ dispositione¹⁵ et missarum solempnitate reverentiam sanctificationis accipiet.

ID 3.25] *De cons. D 1 c 24*

¹ Qualiter ecclesia dirupta et iterum instaurata consecranda sit *add. Vo*

² In AdCaMgMqPhRbSfTbVm; Ex PfRaTcVo; De eodem *add. in mg. Ca*

³ pape AdCaOaPfRbTcVo; *om. BeMgMqPhSfTb*

⁴ cap. iiii *AdBeCaMgPhSfTcVo(*adding* xiiii); ? Pf; cap. iii MqRb; *om. Tb; no insc. Vp*

⁵ Romanus AdCaMgMqPfTbVoWc; *om. RaRbTcVm*

⁶ diruta *AdCaMgTc; dirupta BeMqPfPhTbVmVo

⁷ qua *PfTcVo; quo BeCaMgTb

⁸ -erint *Tc; -erunt AdCaMgPfTbVmVo

⁹ iudicamus *FbMgPfTbTc; videamus Ca

¹⁰ si *CaMgPfTb; sed Tc

¹¹ fuerit inn. *CaMgTbTc; inn. est Pf

¹² solempnitas *CaMgPfTb; celebritas Tc

¹³ sanct. cons. *CaMgPfTc; cons. sanct. Tb

¹⁴ eorum CaDbMgP²Tc; earum PfTb

¹⁵ dispo- MgPfTbTc; pos- (vel dis id est disposita ss) Ca; repos- Db

15

[*Quod loca Deo dicata non debent amplius fieri¹ in alios usus nisi ad aliam ecclesiam
construendam*]². *Ex concilio apud Aquisgrani, cap. iiii³*

Ut⁴ loca que semel⁵ Deo dedicata⁶ sunt aut monasteria fuerunt⁷, maneant
perpetuo sic, nec⁸ possunt ultra fieri secularia habitacula.

ID 3.17] C 19 q 3 c 4, but widely var.

¹ ampl. fieri EaPfVm; fieri ampl. AdCaMgTc; fieri Wc

² Quod - in alios usus nisi ad aliam ecclesiam construendam *in mg* AdCaMgMpTc; Quod - fieri
secularia habitacula (hab. sec. Wc) *in mg*. BePfRb²Wc, *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding xv*); *om.*
OaPtTbVp

³ cap. iiii AdBeMgMpOaPfSeTbTcVo; *om.* Mj; cap. iii Mm; cap. v Sf

⁴ Et OaRa

⁵ semel *CaMgPfTc; semper Tb

⁶ dedicata OePfRbTcVp; dicata AdBeCaMgMpMqOaPhQeTbVm; sanctificata (vel dicata *ss*) Db

⁷ fuerunt *CaDbMgMpPfTb; fuerint Tc

⁸ nec *CaMgPfTc; ne Tb

16

[*Quod ligna ecclesie non debent mitti in alios usus nisi ad aliam ecclesiam¹
construendam*]². *Ex decretis³ Igini pape, cap. iiii⁴*

Ligna⁵ ecclesie dedicate non debent ad aliud opus iungi nisi ad aliam
ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterium⁶ fratribus. In
laicorum⁷ vero⁸ non debent admitti⁹.

ID 3.44] De cons. D 1 c 38

¹ eccl. BeCaEaPf; *om.* Vm

² Quod - construendam (constituendam Vo) *in mg*. CaPf Rb²(Ca runs into rubr. for c 17), *in text* Ea
(*no insc.*)VmVo(*adding xvi*), *om.* AdBeMgMpOaPtTbTcVp

³ -tis MgPf; -to Tb; *decr'* CaTc

⁴ iiii *AdCaMgPfRbVmVo; iiii BeSfTbTc

⁵ Signa CcOaSl

⁶ -erium *CaDbMgPfTb; -erio Tc

⁷ opera *add.* Be; profectum *add.* MgRa², usum *add.* Ca, *om.*

AdBbDbEaFbMfMhMjMkMmMnMoMpPdPhPtObOdOeOfPfRaTbVmVoVp(*in mon. ad prof. Ob*)

⁸ usum (usu *Migne*) *add.* FbBrant

⁹ In laicorum - admitti (habitacula *add.* Ra) *AdBeCaDbEaFbLgMgPfPhRaTbVmVoBrant; *om.* Tc

17

[*Quod presbiter non erigat aliud¹ altare nisi quod episcopus loci² consecravit*]³. *Ex decretis⁴ Ormide pape, cap. x⁵*

Ut nullus presbiter in⁶ ecclesia consecrata⁷ aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci vel eius misso⁸ sanctificatum⁹ est, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum. Nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est degradetur, si laicus anathematizetur¹⁰.

ID 3.20] *De cons. D 1 c 25*

¹ aliud AdBeCaMgPf; om. Tc

² ep. loci] ipsius loci ep. Rb. loci om. Vo

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text VmVo(adding xvii); om. DbOaPtTbVp; Et altarium in mg. Db²

⁴ -tis MgPf; concil' Be; decr' Ca; -to Tb; dec' Tc

⁵ Et altarium xvi add. in text, Et altarium add in marg. Db

⁶ alia add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁷ consecrata *CaMgPfTc; sacrata Tb

⁸ misso *CaOePfRbTb; permissu MgTc

⁹ sanct. *CaMgPfTc; significatum Tb

¹⁰ Quod si fecerit - anathem. *AdCaMgOePfTb; Quod si fecerit si (canc.) Rb; om. Tc. Rb places Clericus – anathemat. after rubr. Ex cc Mendensi cap. viii for which cf c 18

18

Ex concilio Meldensi, cap. viii¹

Ut² ecclesie vel altaria que ambigua³ sunt de consecratione consecrentur, et superflua altaria destruantur.

ID 3.11] *De cons. D 1 c 18*

¹ viii AdBeCaMgOaPfRbTb; x Tc; Quod iteranda sit consecratio altaris et ecclesie si nescitur add.

Be(mg.)SfVm; Ut ecclesie vel altaria ambigua consecrentur. De eodem xviii Vo. Rb has the rubric as here, as well as a variant earlier (cf. c 17). In Ad the inscr. are at the end of cc 18-22

² Et Oa

³ ambigua *CaMgPfTcVm; dubia Ph(vel ambigua ss)Tb

120

[*Quod moto altari tota consecretur² ecclesia*]³. *Ex decretis⁴ Igini pape⁵, cap. iiiii*

Si motum fuerit altare denuo consecretur⁶ ecclesia⁷. Si parietes mutantur et non altare, salibus tantum exorcizetur⁸.

¹ For c 19 see after c 24 below

² tota -etur AdBeCaMgObPf; -etur tota Sf; tota -atur TcVm

³ in mg. AdBeCaMgObPfTc, in text Ea (no insc.)SfVmVo(adding xxi); Quod si mota fuerit altare tota consecretur in mg. Rb²; om. OaTbVp

⁴ -tis MgObPfVm; decr' BeCa; -to Tb; dec' Tc

⁵ Ig. pp] eiusdem Rb

⁶ tota add. PhTb, om. *CaMgObPfTc

ID 3.13] *De cons. D 1 c 19a*

⁷ Rb *continues directly* fuerit violata – denuo consecratur *cf end of c 21*

⁸ -etur Ad²BeDbEaOaObPhTbTcVm; -entur Ad²CaMgPfRa

21¹

[Quod propter homicidium vel adulterium tota debeat consecrari ecclesia]². Ex decretis³ eiusdem, cap. vi⁴

Si homicidio vel adulterio⁵ ecclesia⁶ fuerit violata⁷ diligentissime expurgetur⁸, et denuo consecratur⁹.

ID 3.14] *De cons. D 1 c 19b*

¹ hic deest decretum *in mg* Bb² – *see under c 19, cc 21-22 reversed Cc; after c 19 Lf*

² Quod - deb. cons. eccl. *in mg*. AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea (no *insc.*)VmVo(*adding xxi*); Quod - consecratur eccl. Sf; *om.* BbOaPfTbVp

³ Ex decr. *AdCaMgPfTb; Item Tc

⁴ cap. vi BeCaMgPfTcVo; cap. vii OaVp; pape Tb

⁵ Rb *om. insc. and all to adulterio* – *see n. to c 20*

⁶ ecclesia *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ fuerit viol. MqRaTbTcVm; viol. fuerit AdBeCaMgOaPfVo

⁸ expur- *FbMgPfTbTc; purg- Ca

⁹ reconcilietur *add. ss* Ld²

22¹

[Quod ecclesia in² qua paganus sepultus est non debeat consecrari nec missa in ea cantari]³. Ex concilio Aurelianensi, cap. vii⁴

Ecclesiam ubi paganus sepultus est non liceat⁵ consecrari neque missas in ea celebrari⁶, sed iactari⁷ foras, et mundari oportet.

ID 3.15] *De cons. D 1 c 27*

¹ *here* BdBeCaCcDbLcLgLhMgMhMkMmMnMoMpMq(*after add.*

cap.)OaPdPfPhPqPtQeRaRbSfSITbTcVoVpWc; *after c 23* Fb; *after c 24* MfMj

² eccl. *in* CaMgPfTc; *in* eccl. Ad

³ Quod - *in* ea cantari (cant. *in* ea AdTc) *in mg.* AdBeCaMgPfTcWc, *in text* VmVo(*adding xxii*); Quod ecclesia – sp. est nec missa debet cantare *in mg.* Rb²; Ecclesia *in* qua pag. sep. est non liceat consecrari (liceat consecratur Sf; consecratur Sf²) nec missa *in* ea cantetur Sf; Ecclesia *in* qua pag. – *in* ea celebrare set instare foras et mundare oportet Vo; *om.* MqOaPfTbVp

⁴ viii Vo. Ex – vii] Ex concil' Agripinensi cap. iii (vi Vp) FbVpWc (*cf c 23*); *om.* Mq

⁵ -eat *CaDbMgPfTb; -et Tc

⁶ -ari *DbTbTc; -are BeCaMgPfRaWc

⁷ -ari *DbTc; -are BeCaMgPfTbWc; -uri Ra

23

¹[*Si in ecclesia iam² consecrata³ sepeliantur mortui, licet in ea⁴ missas cantare si tamen⁵ fideles fuerint⁶ qui sepulti sunt*]⁷. *Ex concilio Agripinensi⁸, cap. iii⁹*

Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium¹⁰ sepeliuntur sanctificare¹¹ non licet, sed si apta videtur¹² ad consecrandum, inde evulsis corporibus et rasis parietibus vel lignis eius loci¹³, reedificetur¹⁴. [24]¹⁵. Si¹⁶ hec consecrata prius fuit¹⁷ missas in ea celebrare¹⁸ licet, si tamen¹⁹ fideles fuerint²⁰ qui in ea sepulti sunt.²¹

ID 3.43, in IDpvm only] De cons. D 1 c 28

¹ iiii in mg. Be²

² iam AdBeCaMgPfTcVm; om. Sf

³ sacrata Ad

⁴ ea AdBeCaLdMgSfTcVa; eis PfLj

⁵ missas cant. si tamen BeCaMgPfTcVm; cant. missas si Sf

⁶ fuerint BeCaPfTcVm; fuerunt AdMg

⁷ in mg. AdBeCaLjMgPfRb²TcWc, in text SfVm; as rubr. to c 19 in mg. LdWc, in text Mo; De eodem. R'. Si in ecclesias iam consecratas sepeliantur mortui, licet in eis missas cantare, si tamen fideles sint qui sepeliuntur. cap. xxiii Vo; om. BdDbLcOaPtTbVp; De sepultura add. in mg. Lj

⁸ corr. fr. Aurelianensi Be

⁹ Ex – iiii] Ex concil' Aurelianensi c. vii (viii Wc) FbWc (cf c 22); om. Lc

¹⁰ mort. cad. inf. *CaLdLjOePfPtTbVo; inf. mort. cad. Be; cad. mort. inf. MgTc

¹¹ -are *BeCaLdLjMgPfPtTb; -ari Tc

¹² videtur *BeCaDbLdMgPfPtTbTc; fuerit AdBdLj

¹³ loci *BeCaLdLjPfTbTc; lotis Mg

¹⁴ -etur *Ad²BeCaDbMgPfTbTc; -entur AdLdLjPf

¹⁵ no break *AdCaDbLdLjMgPfTbTcWc

¹⁶ Si *AdDbLdLjOePfPtRaTbTc; Sed si CaMgRa²; Si vero Be

¹⁷ prius (ss Be) fuit *BeDbLdTc; prius fuerit AdCaPfPtMg; fuerit prius Tb

¹⁸ -are *CaDbLdLjPfPtTb; -are enim Be; -ari MgTc

¹⁹ si tamen *AdBeLdLjPtTb; si tamen non (apta videtur ad consecrandum add. and canc.) Bb; si tantum PfTc; tamen si CaMg

²⁰ -int *BeCaLdMgPfPtTc; -unt Tb

²¹ Oe mg. adds: Basilion Grece rex Latine. Hinc est basilica - lapidum conditi sunt. Ier'

19¹

²*Ex concilio Aurelianensi³, cap. vi⁴*

In ecclesia⁵ in qua⁶ cadavera mortuorum⁷ sepeliuntur, sanctificari⁸ altare⁹ non liceat¹⁰. Si autem consecratum¹¹ prius fuit¹² missas licet celebrari in ea¹³.

¹ c 19 here

AaAbAdBdBeCaCbCcDbEaEbEcFcGcLbLdLeLfLgLhLjLkLmMgMjMkMmMnMpMqOaObOdOeOfPdPfPhPkPoPqPtPwQaQeRaRbSdSeSgTbTcVaVmVpVtWaWbWcWdZa, om. BbLcKa, after c 23, but before c 22 (qv) Fb; after c 18 SIVoBrant

² Quod in ecclesia in qua sepulti sunt cadavera non liceat altare consecrari add. in mg. Ca; Quod in ecclesiis in quibus mortuorum corpora sepeliuntur sanctificari altare non sanctificetur xviii add. Vo. For LdWc see prec. cap.

³ -ianensi BdLdMfMgMhMkMmMjObOePfQaTcVmVoWc; Agripinensi CaFd; Aureliano PhQeTb

⁴ vi *BdCbLdLfLjMfMgMjMkMmOaObOeTbTcVmVoWc; vii Ad; x BeCaPt; xi Pf; Ex - vi om.

CcMo; cap. vi om. EaQa; Ex concilio Agripinensi cap. iii Fb (cf c 23)

ID 3.16]

⁵ ecclesia *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpOePfPtTb; ecclesiis Tc
⁶ qua *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMMMoMpObOePfPtTbWc; quibus Tc
⁷ sunt *add. and canc.* Oe
⁸ -ari AdBdBeCbDbLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpOaObPhPtQeTbTcVmVo; -are
 CaCcLmMgOePfVpWc
⁹ altare *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; altaria Tc
¹⁰ -eat *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -et MjTc
¹¹ -atum *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -ata FbTc; -eat Pt
¹² prius fuit *BeEaLmMfMhMjMkMmOaObOePfPhQeVoWc; prius fuerit AdBdCbLdLjMoPtRaVm;
 fuit prius CaCcFbLmMgTb; fuerit prius MpVp; prius fuerint Tc
¹³ lic. celebrari in ea (eis Tc) BdBeCaCbLdLfljMhObOePfPhPtQeTbTcVmVoWc; celebrare licet in ea
 Ad; celebrari liceat in ea CcOa; licet celebrare in ea Ea; celebrare in ea LmMg; celebrari in ea licet Mf;
 si tamen fideles fuerunt qui in ea sepulti sunt *add* Mn (*cf c 23*)

25

¹Ex concilio Meldensi, cap. x²

Ut³ nemo quemlibet mortuum⁴ in ecclesia quasi hereditario iure, nisi quem episcopus aut presbiter pro qualitate conversationis et⁵ vite dignum duxerit, sepelire presumat, nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eicere, aut sepulturam cuiusquam⁶ temerario ausu⁷ quoquomodo⁸ violare⁹, sed unumquemque in loco sibi a Deo¹⁰ parato atque concesso adventum sui iudicis prestolari concedat.

ID 3.221]

¹ De sepultura *add. in mg.* DbMg, *and in text* Db, *in text only* Ph; Ut nemo quemlibet in ecclesia hereditario iure speliat aut ossa cuiuslibet de sepulcro suo eiciat *add. in mg.* Ca; Quod nullus in ecclesia sine iussu episcopi vel presbiteri sepeliendus sit, nec ossa de sepulcro suo eicienda xxiii *add.* Vo
² x AdBeCaMgPfTcVmVo²VpWc; vi PhQeSfTb; viiii Vo. Ex – x *om here, but as insc. to c 26* Mo
³ Et Oa
⁴ mortuum *AdBePfPhQeTb; mortuorum CaFbMgPh²TcVp
⁵ conv. et (et *add.* Oa²) *AdCaMgOaPfPhQeVp; conversionis et conversationis et Tb; conv. aut Tc
⁶ cuiusquam *CaMgPfTb; cuiuslibet Tc
⁷ tem. ausu *CaMgPfTb; ausu tem. Pf
⁸ quoquomodo *AdFbMgPfTb; quolibet modo Tc; que quomodo Ca
⁹ aut sepul. – violare *add.* Bb²
¹⁰ sibi a Deo *CaMgPfTb; a Deo sibi Tc

26

¹*Quod non sit exigenda sepultura*²

Postquam³ pretio victus est Ephron ut sepulcrum⁴ venderet et acciperet argentum, licet cogente Abraham, va u littera, que apud illos pro o legitur, ablata de eius nomine est, et pro eo⁵ Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura⁶, non eum fuisse⁷ consummate perfecteque virtutis qui potuerit⁸ memoriam vendere⁹ mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra vendunt ante¹⁰, et non¹¹ coguntur ut accipiant pretium, sed a nolentibus quicquam¹² extorquent, immutare¹³ nomen suum, et perire quid¹⁴ de merito eorum¹⁵, cum etiam ille reprehendatur occulte qui invitatus acceperit¹⁶.

+C 13 q 2 c 13

¹ Ut nullus aliquid pro sepultura exigat *add. in mg. Ca*

² Quod - sep. AdBdBcCaMgMqOaOePfQaRbSeVmVo(*adding xxv*)Vp; xii. De sepultura *in mg. Bd*²; Ieronimus Ra; Quod - sep. Ex eodem Sf?; Ex eodem Tb; Ex concilio Meldensi, cap. x. Ieronimus Tc; *om. PhPt*

³ Posquam PFTb

⁴ sepulcrum CaMgPfTb; sepulturam Tc

⁵ eo CaMgPfTb; *om. Tc*

⁶ scriptura CaMgPfTb; scriptum Tc

⁷ fuisse Ca³FbMgPfTbTc; fecisse Ca

⁸ potuerit Pf²TbTc; poterit CaMgPf

⁹ mem. vend. CaMgPfTb; vend. mem. Tc

¹⁰ ante MgPf; *om. CaTbTc*

¹¹ non CaPfTbTc; si Mg

¹² quicquam CaMgPf; quoque TbTc

¹³ immutare AdBeCaMgPf; mutari Tb; immutari Tc

¹⁴ quid AdCaMgPf; quidem TbTc

¹⁵ est *add. Ca, om. FbMgPfTbTc*

¹⁶ acceperit CaMgPfTb; accepit Tc

27

¹*Gregorius papa*²

Peti³ vero aut aliquid exigi omnimodo⁴ prohibemus, ne, quod irreligiosum valde est, aut venalis dicatur ecclesia, aut vos videamini de humanis mortibus gratulari, si ex⁵ eorum cadaveribus studeatis querere quolibet modo compendium⁶.

ID 3.101 end] C 13 q 2 c 12 end

¹ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

² Greg. papa AdBeCaEaMgOePfPkQaTbVmVo(*adding xxvi*); Greg. (Gelasius Tc) papa Ianuario episcopo Sard' RaTc

³ Peti *AdCaEaMgPfPwSeTbTc; Leti Pk

⁴ omnimodo CaEaMgPfVm; omnino AdBeTbTcVp; omnimodis OaRb

⁵ ex *CaMgPfTb; de *supersc. Tc*²

⁶ compendium *CaMgPfRaTb; commodum Tc

28

[*Quod¹ altaria per revelationes vel per somnia hominum adinventata, reprobentur*]². *Ex concilio Africano, cap. l³*

Item placuit ut altaria que passim per agros et⁴ per vias⁵ tanquam memorie martirum constituuntur⁶, in quibus nullum corpus aut⁷ reliquie martiris⁸ condite probantur ab episcopis qui eisdem locis presunt, si fieri potest evertantur⁹. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes¹⁰ tamen admoneantur ne illa loca frequentent¹¹ ut qui recte sapiunt nulla ibi superstitione¹² devicti¹³ teneantur, et omnino nulla¹⁴ memoria martirum probabiliter accipiatur¹⁵, nisi aut ubi corpus¹⁶ aut reliquie certe sunt, aut¹⁷ origo alicuius habitationis vel possessionis¹⁸ vel passionis fidelissima origine¹⁹ traditur²⁰. Nam que per somnia et per inanes quasi²¹ revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria omnimodo reprobentur.

ID 3.57] *De cons. D 1 c 26*

¹ Quod CaEaMgPfTcVm; om. Sf

² in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc; in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xxvii); xiii. De ecclesiis et presbiteris in mg. Bd²; om. OaPtTb

³ cap. 1 *AdBeOePfPkSeTbTc; cap. i CaMg; cap. Vm

⁴ et *AdCaMgPfTb; aut Tc

⁵ vias *BdMqOaOePhRaTbTcVmVo; villas AdBeCaEaFbMgPf; vineas Fb²Rb; id est per vias add. ss. Ad²

⁶ constituuntur *CaMgPfTc; construuntur RaTb

⁷ aut *CaPfTbTc; vel Mg

⁸ martiris *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ evert- *CaMgTbTc; convert- Pf

¹⁰ plebes *FbMgPfTbTc; plebs Ca

¹¹ loca freq. *CaMgPfTc; freq. loca Tb

¹² superst- Mg

¹³ sup. dev. *CaMgPfTb; dev. sup. Tc

¹⁴ ibi add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ probabiliter accipiatur *BeEaFbMgRa²TbVp; probabitur CaTc; probabiliter AdPf(obsc. corr.)RaVm

¹⁶ aut ubi corpus *BeCaEaMgOeTb; aut corpus ibi Pf; ubi corpus Tc

¹⁷ ubi add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁸ vel. poss. in mg. Ra²

¹⁹ origine *CaMgPfTb; relatione Tc

²⁰ -aditur *CaMgPfTb; -adatur Tc. Ne quis convertatur add in mg Bb (cf rubr. to c 29)

²¹ quasi *CaMgTbTc; om. Pf

29

[*Quod¹ omnis² qui converti voluerit, in monasterium³ ecclesie cuius parochianus est, medietatem substantie sue relinquat, aliter non convertatur*]⁴. *Decreta⁵ Leonis pape IX⁶. De rapacitate monachorum⁷*

Relatum⁸ est⁹ auribus nostris esse quosdam perverse agentes, qui subvertere atque dividere conantur ecclesie unitatem, videlicet abbates et¹⁰ monachi¹¹, qui non studio caritatis sed zelo rapacitatis invigilant, et docent atque seducere non cessant seculares homines quos illaqueare possunt ut res suas atque possessiones¹² in vita sive in morte in monasteriis illorum tradant¹³, et ecclesiis quibus¹⁴ subiecti¹⁵ esse videntur¹⁶ et a quibus baptismum¹⁷, penitentiam¹⁸, eucharistiam, nec non¹⁹ pabulum²⁰ vite cum lacte carnis acceperunt vel accipiunt, nihil de bonis suis relinquunt²¹. Hanc denique famam²² discordie nos animadvertentes²³ omnibus modis inhibere²⁴ volumus, et ne amplius fiat omnino²⁵ prohibemus, considerantes non esse bonum ut illi qui olim fuerunt²⁶ socii passionum secundum apostolum sint immunes a societate consolationum, et quia operarius dignus est²⁷ mercede sua. Ideoque precipimus atque

¹ Ut Rb²

² monachus *add.* Sf, *om.* AdCaEaMgPfTcVm

³ -erium AdBeCaMgPfTcVm; -erio EaRbSf

⁴ *in mg.* AdBeCaMgMkMoPfRb²Tc, *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding xxviii*); *monachorum in mg.* Db; Ne quis convertatur nisi medietatem substantie sue ecclesie cuius parochianus fuit vel est relinquat *in mg.* Bb²; *om.* OaPtTbVp

⁵ Decreta AdCaPfTb; Decretum Rb; Dec' Tc; Ex decretis MgRaVm

⁶ IX *CaMgMkMmOePfVm; X Be; *om.* AdOaPhTbTcVo

⁷ De rap. mon. *om.* Vp; cap. x *add.* Ph

⁸ Relatum Be?FbMgMqPfPtVoWc; Delatum LcMjMoRb

⁹ autem *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc; *erasure here* Bb

¹⁰ et CaPfTbTc; aut Mg

¹¹ *corr. to* -achos Pf¹

¹² suas *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹³ ill. trad. Ca³FbMgOePfTb; trad. Tc; trad. ill. Ca

¹⁴ eccl. quibus] quibus eccl. Db

¹⁵ subiecti *BeDbMhMkMmMnMoMqPfPtTbVo; subditi CaFb²MfMgMjMpRaTc

¹⁶ videntur *CaDbMgPfRaTb; videbantur Tc

¹⁷ et *add.* RaTc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁸ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

¹⁹ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

²⁰ -ulum *CaMgTbTc; -ula Pf

²¹ suis relinquunt *OaRaTb; relinquunt suis AdCaEaTcVo; suis relinquunt Be; relinquunt suis FbMgPf

²² denique famam *BeMqTb; denique fidem AdCaFbMgPfRaVoWc; denique fraudem Ea; denique formam Oa; fraudem Tc

²³ -vertes Ca

²⁴ inhib- FbMgPfTbTc; prohib- Ca

²⁵ omnino MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁶ -erunt *CaMgPfTb; -erint Tc

²⁷ dignus est op. *Tc; op. dignus est AdCaEaMgMqPfRaTbVmVoVp; op. est dignus Oa

iubemus²⁸ ut quicumque amodo in monasterio converti voluerit, sive in vita sive in morte, ut omnium rerum et possessionum quas pro salute anime sue disponi²⁹ decreverit, medietatem ecclesie cui ipse pertinere dinoscitur relinquat, et sic demum in monasterium prout sibi libitum fuerit³⁰ eundi convertendique licentiam habeat. Quicumque autem huius nostri decreti contradictor³¹, convulsor³² ac³³ temerator exstiterit gladio anathematis subiaceat³⁴.

ID 7.150]

²⁸ atque iub. *CaMgPfTb; om. Tc

²⁹ disponi *CaMgPfTb; disponere Tc

³⁰ fuerit *DbLgMfMhMjMkMmMnMqPtRaTbTcVmVo; est

AdBeCaFbMgMoMpObOdOe²OfPfvPbrant; om. Oe

³¹ vel add. Tc, om. *CaMgPfTb

³² conv- *CaMgPfTb; ev-Tc

³³ ac *CaMgPfTb; et Tc

³⁴ -aceat *AdCaDbMgTbTc; -acebit Pf; -iceat Rb

30

[*Quibus in locis debeat missa cantari¹ quibus non². Ex concilio Triburiensi, cap. iv³*

Missarum solempnia non ubicumque sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus⁴.

ID 3.59a] *De cons. D 1 c 12*

¹ in add. Sf, om. AdCaMgPfTcVm

² in mg. AdBeCaMgMpPfTc, in text SfVmVo(adding xxviii); De missa in mg. Sg; Quibus in locis liceat missam cantari in mg against end of c 29 Bb; In quibus locis deb. – non in mg. Rb²; om.

CbOaPtTb

³ No insc. Pt; Relatum est auribus nostris add. in mg. Sg²

⁴ Concedimus etiam - peccatis nostris (beg. of c 31) added here Cb

31¹

Ex concilio Triburiensi cap. iiii²

Concedimus etiam et³ sicubi quod⁴, peccatis nostris⁵ exigentibus, per plurimum est factum a Normannis et⁶ Flavis⁷, et a⁸ Bulgaris⁹, et a malis Christianis seu alio

¹ Mm lacks beginning

² Ex concilio Triburiensi (Triburiensi Pt) cap. iiii *LdPt; Item in eodem BeCaCbFbLjMgRaVo(adding cp. xxx); om. CcLmOaRbVm (CcRb running c 31 into c 30); Quibus in locis debeat missa cantari, quibus non Ea (cf c 30); Idem in eodem Ad(mg.)LfPfvP; In eodem PfQeSfTb; Item Leo in eodem concilio Triburiensi TcVt?

³ et AdCaCcLdLmPf; ut BeTbTc; om. MgPt

⁴ pro add. CbLj, om. *AdBeCaEaFbLdLfMgPfTbTc

⁵ Cb begins c 31 here, with blue initial O in mg.

⁶ a add. CaCbCcFbLfLjMg, om. *AdBeLdLmOaPfTbTcVo

qualicumque¹⁰ modo¹¹ ecclesie fuerint¹² incense et combuste, in capellis cum tabula consecrata¹³ missas¹⁴ interim¹⁵ celebrare permittimus¹⁶, donec ipse ecclesie restaurari queant¹⁷. In itinere vero positus¹⁸, si ecclesia defuerit ut¹⁹ sub divo seu in tentoriis²⁰. Item.²¹ Si tabula altaris consecrata ceteraque sacra misteria²² ad id²³ officium pertinentia ibi adfuerint, missarum solempnia celebrare concedimus²⁴. Aliter omnino interdicimus.²⁵

ID 3.59b] De cons. D 1 c 30, there with added sentence

⁷ Flavis *AdBeCaCcLdLmOaPfPhPtQeRaTbVmVo; Sclavis EaLjMgTcVp; Sclavis, ab Ungaris Fb; Clavis Lf; Flaviis Mq; vel a Sclavis *in mg.* Ra²; Mm *begins cap. here.*

⁸ a *AdBeFbLdLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpOaPfPtTbVo; *om.* CaCbTc; aut Cc; ab EaLf

⁹ Bulg- *Ad²BeCaCbCcFbLdLjLmMkMmPfPhPtQeTbTcVo; Bug- Ad; Ung- Ea; Bung- MgMj; Hungaris Mo²

¹⁰ qualicumque *CbCcFbLdLjLmMgPfTbTc; quocumque (vel quali *ss*) Ca

¹¹ modo *CaLdMgPfTbTc; *om.* Cc

¹² *in mg.* Ld²

¹³ cum tabula consecrata *AdBeCaCbCcLdLjLmMgPfPhPtQe; (et *add.* Tc) cum tabulis consecratis RaTcVm; cum tabella consecrata Tb

¹⁴ missas *CaLdMgPfTbTc; missa Lf

¹⁵ interim *MgRaTcVo; iterum AdBeCaCbCcLdLjLmMgPfTbTc

¹⁶ permittimus *CaLdMgPfTbTc; *om.* Tb

¹⁷ queant *CaCbCcLdLjLmMgPfTbTc; valeant Tc

¹⁸ -itis *CaLdMgPfTbTc; -itus Cc

¹⁹ ut *CaCbCcLdLjLmMgPfTbTc; a' Pt; *om.* Pf²Tc

²⁰ In itinere - tentoriis (temptoriis Cc) *CaCbCcLdLjLmMgObPfPtTbTc; *om.* Od

²¹ Item *CaCcLdLjLmMgPfTbTc; *om.* Tc

²² sacra misteria CaCcFbLdLjLmPfTbTc; misteria sacra CbMg; sacra ministeria Tc

²³ id *CaCbCcLdLjLmMgPfTbTc; *om.* Tc

²⁴ cel. conc. *CaCbCcLdLjLmPfTbTc; conc. cel. Mg

²⁵ Tc² *here inserts two leaves of canons from elsewhere*

32

[*Qualia debeant esse altaria*]¹. *Ex concilio Epaonensi*², cap. x³

⁴Altaria si non sint⁵ lapidea chrismatis unctione non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia⁶ ordinem quem metropolitani⁷ tenent comprovinciales eorum observare debebunt⁸.

ID 3.30] De cons. D 1 c 31

¹ *in mg.* AdBeCaMgMpPfRb²Tc, *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo(*adding cap. xxxi*); Ne consecrentur altaria nisi lapidea *in mg.* Bb; *om.* OaPtTbVp

² Epaon- Be?CaPfVm; Epan- AdTc; Apon- MgSfTb; Apaon- Ph; Epon- Vo; Epen- Vp

³ cap. x *Mg; cap. vi AdBeCaPfPhRaSfTcVmVp; cap. vii Oa; *om.* TbVo

⁴ Ut *add.* Ra

⁵ sint *AdCaEaMnMpPfVmVo; fuerint Tc; sunt MgTb

⁶ divina officia *AdCcEaFbMgMpPfTb; divina misteria Tc; officia Ca

⁷ metropolitani *AdCaEaMgPfTcVm; in metropoli Tb

⁸ observare debebunt *AdBeCaFbMgMoMpOaPfVm; observare debent CcEaPhTbVpWc; observabunt Tc

33

[Quod unctionem altaris habemus¹ a veteri lege]². Ex decretis Felicis pape omnibus episcopis directis³

De ecclesiarum enim⁴ consecratione et de missarum celebrationibus non alicubi quam in sacratis Domino locis absque magna⁵ necessitate fieri debere liquet omnibus⁶ quibus sunt nota Novi⁷ et Veteris Testamenti precepta. Tabernaculum vero Moisen⁸, Domino precipiente, fecisse et sacrasse⁹ cum mensa et altari eius, et certis¹⁰ vasis et utensilibus¹¹ ad divinum cultum explendum¹² legimus, et non solum divinis precibus eas sacrasse¹³, sed etiam sancti olei unctione¹⁴ Domino iubente perlinisse novimus.

ID 3.60 med.] De cons. D I cc 1-2a var.

¹ altaris hab. AdBeCa²PfVm; hab. Tc; hab. alt. CaMg

² in mg. AdBeCaMgPfRb²TcWc(*against prec. cap.*), in text VmVo(*adding x*); om. OaPtTbVp

³ omn. epis. dir. (direptis Ad) *AdCaMgOaPfTbVm; ad omnes episcopos Pt; om. Sf; omn. dilectis epis. Tc

⁴ enim *CaMgPfRa²Tc; om. RaRbTb

⁵ magna *CaMgTbTc; om. Pf

⁶ in sacratis – omnibus *at foot of leaf* Mo²

⁷ Novi *CaMgTbTc; Novis Pf

⁸ Moisen *CaMgPfTc; Moisi Tb

⁹ sac- *OaTbVm; consec- AdBeCaMgPfTc

¹⁰ vel ceteris *add. ss* Ca²

¹¹ utensibus Ca

¹² explendum *Ca³FbMgPfTb; om. Ca

¹³ cum mensa et altari - sacrasse *AdCaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ et *add.* Tb, om. *CaMgPfTc

34

[Quod non debeant¹ consecrari altaria², nisi reliquie apponantur]³. Ex concilio Africano, cap. i⁴

Altaria in quibus sacra corpora vel reliquie martirum non⁵ esse probantur, ab episcopo eiusdem loci⁶ destruantur.

ID 3.270a]

¹ -eant AdCaMgPfTcVm; -eat Pt; -ent Sf.

² altare Pt

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text PtVmVo(*adding xxxiii cap.*); om. EaOaTbVp

⁴ Ex – i om. EaPtRb

⁵ non *CaMg Pf²TbTc; om. Pf

⁶ loci CaMgTbTc; om. Pf

35

Ex concilio Urbico¹

Nec² in altari³ quo missam episcopus⁴ cantavit⁵, presbiter eo die⁶ missam celebrare presumat.

ID 3.270b] De cons. D 2 c 97 var.

¹ Ex conc. Urbico *AdBeCaMgPfVo; om. EaPtRb; Ex Urbico conc. PhSfTb; Ex conc. urbis Tc; Non debere presumere presbiterum post episcopum in eodem altari cantare cap. xxxiiii *add.* Vo

² Ut Pk

³ in *add.* Tb, om. *CaMgPfTc

⁴ missam ep. *CaMgPfTc; ep. missam Tb

⁵ -avit *CaPfTbTc; -averit Mg

⁶ *ss* Be

36

¹Ex concilio Magontiensi, cap. li²

Deinceps vero corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre presumat sine consilio principis vel episcoporum sancteque sinodi licentia.

ID 3.273] De cons. D 1 c 37 var.

¹ De translatione reliquiarum *add. in mg.* Be; Ut corpora sanctorum nullus transferat sine episcoporum consilio *add. in mg.* Ca; De non transferendis irrationabiliter sanctorum corporibus cap. xxxv *add.* Vo; De tr' reliq' *add. in mg.* Vm²

² li *AdFbMgPfRbTb²Tc; iii Be; ii Ca. Ex – li om. Pt

37

¹Ex registro Gregorii pape² ad Iohannem Bellitranensem episcopum³

Temporum qualitas admonet episcoporum sedes antiquitus certis civitatibus constitutas ad alia que securiora putamus eiusdem⁴ dioceseos loca transponere, quo et habitatores securius degere⁵, et barbaricum⁶ possit⁷ periculum facilius declinari⁸.

Propterea te Iohannem fratrem coepiscopumque⁹ nostrum Bellitranensis civitatis

¹ De translatione *add. in mg.* Mg; Quod episcopales sedes de loco ad locum quo securius maneant possunt mutari *add. in mg.* Ca

² Gregorii pape *BeCaOaRbVoVp; Gregorius papa MgPfTb; Gregorius Tc; Gg pp Vm

³ *no inscr. but ploughed instruction to rubricator in mg.* Ad; Greg. Iohanni ep. Bellitranensi Pt; Quod pro necessitate sedes episcopales mutari possint cap. xxxvi *add.* Vo

⁴ eiusdem *FbMgPfTbTc; om. Ca

⁵ sec. deg. *AdTbTcVm; deg. sec. CaMgPf

⁶ -aricum *CaMgPfTc; -arum Tb

⁷ possit *CaMgPfTb; possint Tc

⁸ -ari *CaMgPfTb; -are Tc

⁹ fratrem coepiscopumque *AdBeMgOaVmVoVp; coepiscopum fratremque Ca; fratrem coepiscopum Pf; fratrem et coepiscopum Tb

sedem tuam in loco qui¹⁰ appellatur Renati, ad Sanctum Andream apostolum precipimus exinde transmigrare, quatenus ab hostilitatis¹¹ incursu liberior existere valeas, et illic consuetudinem solemniū festorum¹² disponas.¹³

ID 3.79] C 7 q 1 c 44 var.

¹⁰ qui *MgTbVo; que CaFbPf

¹¹ hostilitatis *CaFbPfTb; hospitalitatis Mg

¹² dierum Vo

¹³ Propterea a te Iohannem - disponas *AdCaFbMgPfTb; om. Tc

38

[Quibus de¹ causis debeat fieri translatio]². De mutandis sanctis³ locis Augustinus dicit⁴

Tribus⁵ causis loca sanctorum transmutanda sunt. Primo⁶ cum necessitas persecutorum⁷ loca eorum⁸ gravaverit; secundo⁹ cum difficultas locorum fuerit; tertio¹⁰ cum malorum societate gravantur.

ID 3.80] De cons. D 1 c 36

¹ de AdCaEaMgTcVm; om. PfSfTb

² in mg. AdBeCaMgPfRb²TcWc, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding xxxvii); om. LcOaPtTbVp

³ sanctis CaMgPfTb; om. Oa; sacris Tc; sanctorum Wc

⁴ dicit CaMgPfTbTcVm; ait Sf; om. AdWc. De mut. – dicit] om. Lc; Augustinus Pt

⁵ Tribus *AdBeEaEgOaPkPtPwQaRaSeVmVoVpWc; Pluribus BdMgMqPfVq; []ribus Ca; Pluribus de Lc; Quibus PhQeTb; Tribus de RbSe²Tc

⁶ Primo *AdBeEaFbMgMqPfPhVmVo; Prima CaOaQeRaRbTb; Prima est Tc

⁷ persecutorum *CaMgPfTb; persecutionum Tc

⁸ eorum *CaMgPfTb; sanctorum Tc

⁹ -undo *MgVo; -unda AdBeCaPfTbTcVm

¹⁰ tertio *MgVo; tertia AdBeCaPfTbTcVm

39

¹Ex concilio Aurelianensi, cap. iii²

Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare; missas autem ibi³ celebrare non licet.

ID 3.76] De cons. D 1 c 33

¹ Quod unusquisque in domo sua oratorium habere sed non missas celebrare potest *add. in mg* Ca; Quod licitum sit oratorium fieri in domibus, sed non sacrificare cp. xxxviii *add. Vo*

² cap. iii *AdCaMgPfTcVm; lib. iii Sf; om. EaTb

³ ibi *CaEaMgPfTc; om. Tb

40

[*Qua hora celebranda sit missa*]¹. *Ex epistola Thelesphori*² *pape, cap. vi*³

Missarum celebrationes ante horam⁴ diei⁵ tertiam minime sunt celebrande, quia eadem hora et⁶ Dominus crucifixus est et super apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur, excepta nocte Nativitatis.

ID 3.65] De cons. D 1 c 48b var.

¹ *in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cp. xxxviii); Qua hora debeat missa celebrari in mg. Rb²; om. OaPtTbVp*

² *Theophili Ad*

³ *cap. vi *CaMgPfTc; om. Tb*

⁴ *horam *FbMgPfTbTc; om. Ca*

⁵ *diei *CaMgPfTb; die Tc*

⁶ *et *CaMgPfTb; om. Tc*

41¹

²*Ex concilio apud Valentiam, cap. xvi*³

Ut nullum episcopus prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hereticum, sive Iudeum⁴, usque ad missam⁵ catechumenorum.

ID 3.33] De cons. D 1 c 67 var.

¹ *cc 41-2 reversed Cc*

² *Nulli esse prohibendam ecclesiam <ad> audiendum verbum Dei usque ad missam Cathecuminorum add. Vo*

³ *cap. xvi BeCaMgPfRbTbTc; cap. vix AdOa; cp. xl Vo; om. Ea*

⁴ *sive her. sive Iud. *CaMgPfTc; sive Iud., sive her. Tb*

⁵ *secreta add. supersc. Tc*

42

[¹*Quod*² *unusquisque presbiter una contentus sit ecclesia*³]⁴. *Ex concilio Dionisii pape, cap. iiii*⁵

Ecclesias singulas singulis presbiteris dedimus, et unicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochie terminos aut ius invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam

¹ *De presbiteris et eorum ecclesiis add.in mg. CaDbQa, and in text Db*

² *Quod EaMgPfTbTcVm; om. Sf*

³ *sit eccl. CaPfTc; eccl. sit AdMg; sit missa Rb²*

⁴ *in mg. here AdBeCaMgPfRb², in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding xxxix); om. QaPtTbVp; before c 43 Tc mg; v add. in mg. Be²*

⁵ *iiii AdBeFbMgTbTcVmVo; iii CaPf; vi OaRb*

custodiat, ut ante tribunal eterni iudicis ex⁶ omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium sed gloriam pro suis actibus⁷ accipiat⁸.

ID 3.47 med.] C 13 q 1 c 1

⁶ ex *CaMgPfTb; de Tc

⁷ actibus *MgPfTbTc; auctibus Ca

⁸ accipiat *CaPfTbTc; recipiat Mg

43

De eadem re¹. Ex concilio Remensi, cap. iii²

Unusquisque presbiter ecclesia una ad quam ordinatus est contentus sit, et nullus in duabus ecclesiis ministrare presumat.³

ID 3.48]

¹ De ead. re AdBe(after insc.)EaOaPfPhRbTbTcVmVoVp; De eodem. Item Ca; Item FdMg; om. Pt. Quod unusquisque sua sit contentus ecclesia *add. in mg. Tc*

² iii AdBeCaPfTbTc; iiiii MgVp; ii OaRbVm; *no insc.* EaPt; Non licet presbiterum ministrare in duabus ecclesiis cp. xxxii *add. Vo*

³ que pena maneat presbiterum—ambitione *add. Pq (see c 45)*

44

¹Item ex eodem². Ex concilio Remensi³, cap. viii⁴

Sicut in unaquaque ecclesia presbiter debet esse, ita ipsa que sponsalis⁵ eius dicitur, non potest dividi inter plures⁶ presbiteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem qui eam caste et sinceriter regat⁷. Unde interdicimus ut nullus presumat ecclesiam inter duos vel⁸ plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor et sponsa esse debet non scortum sicut Calixtus papa testatur.

ID 3.49] +C 21 q 2 c 4

¹ De eadem re *add. in mg. Ca*

² Item ex eodem OaRb; Item AdBeCaEaMgTbTcVo; Idem Pf; *om. Pt*

³ Ex conc. Rem. AdBe²CaMgPfTbVo; Ex conc. Meldensi Be; Ex (In Vm) eodem conc. EgTcVm; Ex concilio quo supra Oa; Conc. ex quo supra Rb

⁴ cap. viii AdBeCaMgPfRbTbTcVmVo; *om. Ea*; cap. iiiv Oa; cap. iii PhSf; *no insc. Pt.* Non posse dividi ecclesiam inter plures presbiteros cap. xliii *add. Vo*

⁵ sponsalis CaMgPfTb; sponsa Tc

⁶ plures *CaMgPfTb; duos Tc

⁷ regat *before* caste Tb, *not* *CaMgPfPhTc

⁸ inter *add. Ca, om. *FbMgPfTbTc*

45

[Que pena maneat presbitero¹ qui suam reliquerit² ecclesiam melioris ambitione]³.

Ex concilio Meldensi, cap. x⁴

Si quis de ordine sacerdotali contemptu minoris ecclesie, ambitiose et improbe ad potioem aspiraverit, canonica erga eum diffinitio conservetur⁵, hoc est ut utraque careat.⁶

ID 3.52] +C 7 q 1 c 32

¹ Que pena man. presb. (presbiterum AdBeCaSfVmVo²) AdBeCaEaMgPFRb²SfVmVo²; Quod man. pena presbitero Tc

² reliquerit BePFRbVmVo; relinquit CaMgTc; reliquit Ad

³ in mg. AdBeCaMgMpPFRb²Tc, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding xliiii); om. MoOaPq(but see c 43)PtTbVp

⁴ no inscr. MoPt

⁵ conservetur *CaMgPFTb; servetur Tc

⁶ Nemini ecclesiam presbitero dare vel auferre absque consensu episcopi sui licet add in mg with tie mark Ra

46

[Quod nullus debeat ecclesiam dare vel auferre absque consensu episcopi sui]¹. Ex concilio Cabillonensi, cap. xlii²

Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate et³, quod est gravius, ducti⁴ cupiditate presbiteris quibuslibet absque consensu episcoporum suorum ecclesias dant vel auferunt. Unde oportet ut canonica regula⁵ servata⁶ nullus absque consensu episcopi sui cuilibet presbitero ecclesiam det. Quam si iuste adeptus fuerit hanc non nisi culpa gravi⁷ coram⁸ episcopo canonica severitate amittat.

ID 3.88] +C 16 q 7 c 38

¹ Quod nullus debeat (debet Sf) - cons. ep. sui (ep. sui cons. Sf) in mg. AdBeCaMgMpPFRb²Tc, in text SfVmVo(adding xlv); Quod nullus debeat dare aut auferre eccl. absque cons. episcopi sui Ea(no inscr.); om. OaPtTbVp

² xlii *AdCaPFTbTcVo; corr. fr. xl to xlvii Mg²

³ et *CaTbTc; vel Be; om. AdEaMgPFRb

⁴ ducti *OaTb; deducti AdBeCaEaMgMqPFRbTcVo

⁵ corr. fr. ecclesia Mo

⁶ servata *CaMgPFTb; servetur ut Tc

⁷ culpa gravi *AdEaMgMpPFTc; culpam gravi Ca; gravi culpa Tb

⁸ cora Ca

47

¹*Ex concilio Magontensi, cap. xxviii*²

Ut³ laici presbiteros non eiciant de ecclesiis neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

ID 3.87] C 16 q 7 c 37 is widely var.

¹ Quod laici presbiteros non eiciant neque constituent *add in mg.* Ca

² xxviii AdBeCaMgPfPhQeVm; xxiii OaRb; v Tb; xxvii Tc; xxxviii Vo, *adding* Non posse laicos eicere presbiteros de ecclesiis suis cp. xlvi

³ *om.* Ra

48

*Ex eodem concilio*¹

Ut nullus omnino munera exigit a presbiteris propter² commendationem³ ecclesie.

ID 3.89]

¹ Ex eod. concilio AdBdBeEgMgTbTcVmVo; Ex concilio eodem cap. v Ca; Ex concilio eodem Cc; Ex concil' Mag' Ea; Ex conc. Magintensi (Magunt- Rb) OaRb; Ex eod. capitulo Pf; Eodem concilio Sf. Que - ecclesia *add. in mg.* Ca (*cf c 49*); Non debere munera exigi a presbiteris pro adipiscendis ecclesiis cp. xlvii *add.* Vo

² *preter add. ss Mg*²

³ *commend-* *BeOaPhQeTcTb; *emend-* AdCaEgPfMgMqRbVmVo

49

*[Que*¹ *pena danda sit*² *presbiteris munera dantibus vel*³ *pro sua vel pro*⁴ *alterius ecclesia]*⁵. *Ex concilio Rothomagensi, cap. v*⁶

Sancitum est atque omnibus modis prohibitum ut si quis presbiter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare aut dedisse, aut aliam⁷ pecuniam tribuere, ut alterius presbiteri ecclesiam vacantem⁸ pretio redimat, pro hac cupiditate seu rapina seu presumptione turpis lucri gratia deiciatur⁹ a clero, et alienus existat a regula¹⁰.

¹ Que BeCaEgMpPf Rb²Vm; Quod MgTc

² danda sit BeCaMgPf Rb²TcVm; sit danda EaSf

³ dantibus vel BeCaEaMgPf Rb²TcVm; dedisse Sf

⁴ pro BeEgPfTcVm; *om.* AdCaEaMgSf

⁵ *in mg.* AdBeEgMgMpPf Rb²Tc (*in mg. to c 48 Ca*), *in text* VmVo(*adding* cap. xlviii); *om.*

MoOaPtTbVp

⁶ Ex conc. - v *AdBeCaEgMgPf RbTbVo; *om.* EaMo(*with no break*)PhTc; Ex conc. Romagensi cap. v Oa; Ex concilio Vp

⁷ aliam BeCaPfTbVo; aliquam AdEaEgMg RbTc

⁸ *vac-* *CaMgTbTc; *vag-* Pf

⁹ *deic-* *CaMgPfTc; *eic-* Tb

¹⁰ sacerdotum *add.* MoTc, presbiterorum *add. ss* Eg²Mg², *om.*

*AdBbBeCaCcDbEaEgLeLgMfMgMhMjMkMmMpObOdOeOfPfPhPt RbTbVaVmVoBrant

ID 3.90] +C 7 q 1 c 33

50

[Quod presbiter sive quilibet clericus, quecumque¹ post diem ordinationis sue adquisierit, proprie relinquat ecclesie, nisi ei evenerit, vel alicuius² dono vel iure hereditario]³. Ex concilio Remensi, cap. vi

Investigandum est si nihil patrimonii habens presbiter quando proventus est ad ordinem ecclesiasticum postea emerit predia, cuius⁴ iuris sint⁵, quoniam ecclesie ad quam de nihil⁶ habenti promotus est debent iuxta canonicam auctoritatem esse.

ID 3.94] X 3.25.1

¹ quec- AdCaMgPfTcVm; quodc- Sf

² alicuius AdCaMgPfVm; alio Tc

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²(against c 51)Tc, in text Pq²VmVo; om. OaPtTbVp. vi add. in mg. Be²

⁴ cuius *CaMgPfTb; eius Tc

⁵ sint *AdCaMgTbVm; sunt Pf; non sint Tc

⁶ nihil *AdMgMqPf; nihilo BeCaTbTcVm

51

¹De eadem re². Ex concilio Arausico, cap. liiii³

Presbiter⁴ cum diocesim tenet, de his que emerit ad ecclesie nomen scripturam faciat, ut ab eius quam tenet ecclesie⁵ ordinatione non discedat.

ID 3.95] C 12 q 4 c 3

¹ De eodem add. in mg. Ca

² De eadem re AdBeCaMgOaPfTcVmVp; De eodem Vo; om. PhPtTb

³ liiii *MgPf RbTcVmVo(adding xlviii); lvii Be; viii Ca; liii SfTb; cap. liiii om. Ad

⁴ Resbiter Mn

⁵ eius quam ten. eccl. *AdBeOaTbTcVm; eius eccl. quam ten. CaMg; eiusdem eccl. quam ten. Pf

52

De eadem re¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. xlvii²

Placuit ut episcopi, presbiteri, diaconi vel quicumque clerici qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quecumque predia sui nominis³ comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur

¹ De eadem re AdBeCaEaMgOaPf RbTcVmVp; De eodem (after corr.) Vo; om. PhPtSfTb

² cap. xlvii BeCaMgOaPf RbVmVo(adding li); om. AdEa; cap. xlv Tb; cap. xxxviii Tc; cap. xlviii Vp

³ sui nom. *AdBeCaPfTbTcVmVo; suo nomini Ea; suo nomine Eg²Mg

obnoxii, nisi ad ecclesiam ad quam titulati sunt, eadem ipsa contulerint. Si⁴ autem ipsis propria liberalitate⁵ alicuius vel successione cognationis⁶ aliquid evenerit, faciant inde quod velint.

ID 3.96a] C 12 q 3 c 1a, var.

⁴ Si *AdCaMgPfTc; Sin Tb

⁵ liberalitate *Eg²MgMp; libertate AdBeCaEgMqPfPhQeRbTbTcVmVo; largitate Oa

⁶ cognationis *AdCaEgPfTbTcVo; cognationis Mg; cogitationis Vm

53

De eadem re¹. Eodem concilio cap. xlviii²

Ut³ unusquisque presbiter res quas post diem consecrationis adquisierit proprie ecclesie relinquat⁴.

ID 3.96b] X 3.25.3

¹ et *add.* vO

² De ead. re. Eod. conc. cap. xlviii Tc; De eadem re. Eod. conc. xliii Ad; De eadem re. Ex conc. Carthag. cap. xlviii (xlvii Vm) BeCaVm; Ex concilio Cartag' cap. xlviii. De eadem re Mg; De eadem re. Ex (et VoVp) eodem (concilio *add.* RbVo) cap. xlviii OaRbVo(*adding* cp. lii)Vp; Item idem Pf; Ex concilio Cartag' cap. xlviii PhPtTb

³ Et Oa

⁴ eccl. rel. *CaMgPfTc; rel. eccl. PhQeTb

54

[Ut canticum turpe circa ecclesias¹ non fiat]². Ex concilio Cartaginensi³

Canticum turpe atque luxuriosum circa ecclesias atque in atriis ecclesie omnino contradicimus⁴, quod ubique⁵ vitandum est.

ID 3.77]

¹ -esias Ad²BeCaMgTcVm; oculos Ad; -esia Pf

² Ut - fiat *in mg.* AdBeCaMgPf Rb²Tc, *originally against c 53 Mg, in text Ea(no inscr.)Vm*; Turpe canticum non fiat circa ecclesiam Sf; Circa ecclesias canticum turpe vel luxuriosum non debere fieri *add.* Vo; *om.* OaPtTb

³ Ex conc. Cart. AdBeCaMgRbTbTcVo(*adding* liii); De eadem re et de eadem concilio, cap. xlviii Pf (*cf* Tc c 53); Ex conc. Eliberitano cp. i Vm (*cf* c 55)

⁴ fieri *add.* AdBeCaMgTc, *om.* *OaMqPf PhRbTb

⁵ est *add.* TbTc, *om.* *AdBeCaMgPfPhVm

55

[*Quod pictura in¹ ecclesiis² debeat et non debeat fieri diversis respectibus³]⁴. Ex concilio Eliberitano, cap. i⁵*

Placuit picturas in ecclesiis fieri non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur⁶.

ID 3.40]

¹ in AdCaMgTcVm; om. Pf

² -iis CaMfPfTcVm; -ia Sf

³ et non debeat fieri diversis respectibus AdCaMgVm; et non debeat fieri diversis de causis Be; et non debeat fieri PfTc; fieri diversis respectibus Rb²; fieri et non debeat diversis respectibus Sf

⁴ in mg. AdBeMgPf Rb²Tc; against c 56 Ca mg.; in text Vm; as rubr. to c 56 Vo; om. OaPtTb

⁵ Ex - cap. i AdBeCaMgPfTcVo(adding liiii); om. Pt; Ex – Elib. Tb; Ex conc. Cartag' Vm (cf c 54)

⁶ -atur *BeCaMgPfTc; -uatur AdTbVo

56

Item de pictura¹. Ex epistola² Gregorii pape Secundino Dei recluso directa³

Aliud est enim⁴ picturam adorare, aliud per picture historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scripturam⁵ hoc idiotis patet⁶ picturam cernentibus⁷, quia in ipsa ignorantes vident quod⁸ sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et precipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere tu qui inter gentes habitas attendere debueras ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit quod non ad⁹ adorandum in ecclesiis sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium¹⁰ collocatum¹¹, et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias¹² non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionem condidisses¹³, sine dubio et ea que

¹ Item de pictura *AdMgMqOaPf RbVm; De pictura CaVa; om. BePtTb; Idem de pictura Tc

² Ex epistola *AdEgMqOaPf RbTbTc; Epistola Be; Exempla MgVm; om. CaPt

³ Secundino Dei (om Mg) recluso directa AdBeCaMgMqPfVmVo; Sereno episcopo assiensi Eg; servo Dei Secundino recluso directa PhSf; Secundino servo Dei recluso Pt; Sec. servo Dei recluso dir. OaRb; servo Dei directa recluso before corr. Tb; Sereno episcopo Massiliensi directa Tc [recte; cf JE 1800, Reg. XI. 10]; Quod pictura in ecclesiis debeat et non debeat fieri diversis respectibus lv add. Vo

⁴ enim BeCaMgPfTcVoVq²; om. TbVq

⁵ -uram *CaMgPfTb; -ura Tc

⁶ patet *BeCaPfTb; prestat MgTc

⁷ picturam cern. *AdBeCaPfVm; pictura cern. MgTc; cern. picturam Tb

⁸ quod *MqPfTbVm; quid AdBeCaMgTc

⁹ ad *TcTb; om. AdBeCaMgMqPfVm

¹⁰ fuit nesc. BeMgPfVm; nesc. Tc; nesc. fuit CaTb

¹¹ collocatum *BeMgMqTcVm; collatum AdCaPfTb

¹² -rias *CaMgPfTb; -riam Tc

¹³ condidisses AdBeCaPhTbTcVo; credidisses MgPf; condidisses Vm

intendebas salubriter obtinere¹⁴, et collectum gregem non dispergere sed potius poteris congregare, ut pastoris intemeratum excelleret nomen, non culpa dispersoris incumberet.

ID 3.41] De cons. D 3 c 27 med. has Aliud enim est – pictura est

¹⁴ poteris *add. Mg, om. CaPfTbTcVm*

57

[Quod debeat dari decima et¹ de peccoribus et de omnibus terre fructibus²]³. Ex concilio Magontiensi, cap. xxxviii

Admonemus⁴ atque precipimus ut decimas⁵ omnino Deo dare⁶ non negligantur⁷ quas Deus⁸ dare⁹ constituit¹⁰, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua¹¹.

ID 3.197] +C 16 q 2 c 2 Palea

¹ et AdMgPfCm; *om. Tc*

² omn. terre fruct. MgPfTcVm; terre fruct. omn. Be; fruct. terre Sf

³ *in mg. AdBeMgPfTc, in text SfVmVo(adding lvi); xiiii. (om. Lj) De decimis in mg. Bd²DbLj, and in text Db, in text Ph; Ut decime dentur in mg. Ca; Quod debeat decimari et de peccoribus et de omnibus terre fructibus in mg. Rb²; om. OaPtTbVp. vii add. in mg. Be²*

⁴ Admon- *AdBeCaMgPfTbVo; Dein mon- Oa; Ammonuimus Rb; Mon- Tc

⁵ decimas *AdBeCaMgTb; decime PfTc

⁶ omnino Deo dare Vm; omn. dare AdBeCaTb; omn. dare Deo Mg; Deo omn. dare Mq; omn. dari Pf²Vo; omn. dari Deo Tc

⁷ -antur PfTc; -ant AdBeCaMg; -atur Mq; -atis Tb

⁸ ipse *add. *Mg, om. AdCaMqPfTbTcVm*

⁹ dare CaMgPfTb; dari Tc

¹⁰ const- *CaMgPfTc; inst- Tb

¹¹ sua *AdBeRbTbTcVmVo; *om. CaMgPf*

58

¹Ex concilio Rothomagensi, cap. iii²

Omnes decime terre sive de frugibus³ sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi⁴ sanctificantur. Boves et oves et capre que sub virga pastoris transeunt⁵, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino⁶. Non eligitur nec bonum nec malum nec

¹ Quod debeat dari decima de pecoribus et de omnibus terre fructibus *add. in mg. Ca; De decimis dandis in text Ea; De eodem add. Vo*

² cap. iii *AdBeCaMgOaPfTcVo(adding lvii); *no insc. EaPt; cap. xxx Ph; cap. xxxviii Ph²SfTb; om. Vm*

³ frugibus *CaEaMgPfTb; fructibus Tc

⁴ illi *CaMgPfTc; ipsi Tb

⁵ et *add. CaTb, om. *BeMgPfTc*

⁶ sanct. Dom. *CaPfTbTc; Dom. sanct. Mg

altero⁷ commutabitur. Si quis mutaverit et quod mutat et quod mutatum est sanctificabitur Domino, et⁸ non redimetur. Sed quia multi inveniuntur modo decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini nostri Iesu Christi preceptum⁹ admoneantur semel et secundo et tertio. Si non emendaverint anathematis vinculis¹⁰ constringantur usque ad satisfactionem et emendationem congruam.

ID 3.196] +C 16 q 7 c 5, incl. Palea

⁷ altero *CaMgPfTb; aliud Tc

⁸ et CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ preceptum *CaMgPfTc; imperium Tb

¹⁰ anat. vinc. *CaPfTbTc; vinc. anat. Mg

59¹

[Quod episcopi et abbates debeant² dare decimas]³. Ex concilio Cabilonensi⁴, cap. xviii⁵

Questi⁶ sunt preterea⁷ quidam sancti⁸ quod⁹ essent aliqui episcopi et abbates qui decimas non dare sinerent¹⁰ ad ecclesias ubi illorum coloni missas¹¹ audiunt. Proinde decrevit sacer iste¹² conventus ut episcopi et¹³ abbates de agris et de¹⁴ vineis, que ad suum vel fratrum stipendia¹⁵ habent, decimas ad ecclesias deferri¹⁶ faciant. Familie vero ibidem decimas suas ferant ubi infantes eorum baptizantur et ubi per totum anni circulum missas audiunt.

ID 3.198] C 16 q 1 c 46

¹ *after c 61 LeMqVc, after c 60 Mk; inserted in mid- c 61 without a break at end Mh*

² -eant AdBeCaMgPfTcVm; -ent EaSf

³ *in mg.* AdBeCaMgMpPf Rb²Tc; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* lviii); *om.* OaPtTbVp

⁴ Capuan' Pt

⁵ *This is the last rubric in Rb, which still has mg. rubrics for a while*

⁶ Questi *CcMfMjMpMqOaPhPtQeRaRbTbVm; Conqu-

AdBbBdBeCaEgMgPdPfPqRaQaTcVoVpWc

⁷ presbiteri Mn

⁸ sancti *OaRbTbVm; fratres EaMfMgMjMpPhQaRa; *om.* AdBeCaEgMoMqPdPfTcVoWc; facti Pt; quid. sancti *om.* Mn

⁹ facti *add.* Tc, *om.* *BeCaEaEgMfMgMjMoMpPfPtQaTb

¹⁰ non dare sin. AdEaEgPfVm; non sin. dare BeCaMgMq; dare non sin. OaPhQeRbTbTc

¹¹ misas Tb

¹² *add. ss* Be²

¹³ et *BeCaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁴ de *BeCaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁵ suum vel fratrum stip. *MgOaPhQeRbVm; usum et stip. AdBeVo; usum vel stip. CaEgPfTbTc; usum suum vel fratrum stip. Ea; (usum et fratrum *ss*) stip. Mo; usum suum vel stip. fratrum Mq; usum vel fratrum stip. Qa; usum fratrum stip. Vp

¹⁶ def- *BeCaMgPfTc; aff- Tb

60

[*Quod auctoritate veteris legis danda sit¹ decima*]². *Ex concilio Magontiensi, cap. viii*³

Decimas Deo et sacerdotibus Dei⁴ dandas Abraham factis Iacob promissis insinuat. Deinde⁵ lex statuit et omnes doctores sancti commemorant, et profecto dignum⁶ erat, ut Israhelite decimas pecorum et frugum⁷ et omnium primitiarum Domino⁸ darent, qui eos⁹ liberaverat a decem plagis quibus percussit Egiptios¹⁰, et in novissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamque suis¹¹ prestitit, ut impetratis pecuniis spoliarent Egiptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis¹² dicit¹³, Decime ex debito requiruntur. Quid¹⁴ si diceret Deus, nempe meus est homo¹⁵, mea est terra quam colis, mea sunt semina que spargis, mea animalia que fatigas, meus est solis calor, et cum omnia¹⁶ mea sint tu qui minus accommodas, solam decimam vix merebaris, sed reservo tibi novem, da mihi decimam. Si non dederis mihi¹⁷ decimam auferam tibi novem. Si¹⁸ dederis mihi¹⁹ decimam multiplicabo novem. Cum itaque Iudaicus populus preceptum decimarum tanta diligentia observaret ut²⁰ de quibusque²¹ minimis rebus, ruta videlicet et mentha et cimino²², ut ipse Dominus testatur²³, decimam daret, cur non maiori studio plebs evangelica eandem impleat iussionem, et cui maior numerus est²⁴ sacerdotum et

¹ sit AdBeCaEaMgPfTcVm; est Sf

² *in mg.* AdBeCaMgMpPf Rb²Tc; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* lviii); *om.* OaPkPtTbVp. Tc *adds:* Abraham, victis quinque regibus, obtulit Melchisedech decimas

³ Mag. cap. viii *AdCaMgPfTbVm; Toletano Tc

⁴ Dei MgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶ profecto dignum *MgOaRbVmVp; preceptum Ad²BeCaEaTb; profectum (preceptum *ss*) Eg; profectum MqPf; profecto dignum et preceptum Tc; prophetatum Vo, profectus Vo²

⁷ et frugum *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ Domino *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ qui eos *CaMgPfTb; quia eos Deus Tc

¹⁰ perc. Eg. *CaMgPfTb; Eg. perc. Tc

¹¹ suis *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹² doct. ven. *CaMgPfTb; ven. doct. Tc

¹³ dicit *CaMgPfTc; ait Tb

¹⁴ Quid CaMgPfTb; Quod Tc

¹⁵ est homo *CaPfTc; es o homo Mg; es homo Tb

¹⁶ omnia *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁷ mihi CaMgPfTbTc; *om.* Ad

¹⁸ non *add.* Ca, vero *add.* Tc, *om.* *AdBeMgPfTbVm

¹⁹ mihi *CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁰ ut *CaMgPfTb; et Tc

²¹ quibusque Ad²Mq²PfTb; quibus Ad; quibuslibet Be; quibuscumque CaMgMqTc

²² cim- *BeCa²Tb; cum- AdCaMgMqPfTcVm

²³ Dom. test. *Ca³MgPfTbTc; test. Dom. Ca

²⁴ num. est TbTc; est num. AdBeCaMgPf

sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dande sunt ut hac devotione Deus placatus largius prestet que necessaria sunt, sicut superius ostendimus²⁵. Et ut sacerdotes ac²⁶ ministri²⁷ ecclesie cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hec vita transigi non potest, relevati liberiores fiant ad meditationem divine legis et doctrine administrationem atque spiritualis servitutis voluntariam²⁸ expletionem²⁹, et ut munus³⁰ populi in cotidiana oblatione Domino imoletur, nec non³¹ statuta canonica³² in sustentatione³³ pauperum et restauratione³⁴ ecclesiarum proficiant. Quatuor enim partes iuxta canones fieri³⁵ de fidelium oblationibus debent³⁶, ut una sit episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi ecclesiarum servetur³⁷.

ID 3.199] +C 16 q 7 c 6 has first two lines only

²⁵ ostendimus *BeCa²MgPfTb; diximus CaTc

²⁶ sacerdotes ac Ad²BeCaMgPf; sacerdos ac AdVm; sacerdos et Tb (*after corr.*); sacerdotes et Tc

²⁷ ministri *BeTcVm; magistri AdCaMgPfPh(vel ministri ss)Vo; magister Tb (mag. et sacerdos *before reversal*)

²⁸ voluntariam *BePhTbVm; *om.* AdCaMgPfTcVo

²⁹ sp. serv. exp. *over erasure* Ca

³⁰ ut munus *BeCa²EgTc¹; ut minus CaMgTc; ut unius Ad²Pf?Vo; ut in unius Mq; munus PhTb; ut non minus Rb

³¹ nec non *AdBe²CaMqPfVo; nec non iuxta Ad²PhTbTc; secundum Ca²; nec non secundum Mg

³² stat. can. *CaMgPfTc; can. instituta Tb

³³ -atione CaPfTbTc; -ationem Mg

³⁴ -ione CaPfTbTc; -ionem Mg

³⁵ iuxta can. fieri PfTbTc; fieri iuxta can. CaMg

³⁶ obl. deb. CaMgPfTb; deb. obl. Tc

³⁷ quarta restaurationi ecclesiarum (ecclesie Rb) servetur OaPhQeRbTb; quarta ad restaurationem ecclesiarum AdCaCcLgMfMgMjMpPdPtTcVmVoVpWc; quarta ad restituendam ecclesiam BdEgMoObOeOfPfRaVaWd; quarta ad restaurationem ecclesie BeOdSIVoBrant; et restaurationem ecclesiarum proficiant Ea; quarta ad restaurationem ecclesiarum (eccl. rest. Mm) fabrice applicanda LeMhMkMmMq; quarta edificandum Mn

61¹

[Quod tres partes debeant fieri de² decimis, due clero, tertia episcopo]³. Ex⁴ concilio Toletano⁵

De his⁶ que ad ecclesiam a parochianis offeruntur in terris, in vineis, in mancipiis, peculiis, antiquorum canonum instituta serventur, ut omnia in episcopi

¹ *after c 62* Vp

² de AdBeCaMgPfTcVm; *om.* Sf

³ *in mg.* AdBeCaMgMpPf Rb²Tc, *in text* VmVo(*adding lx*); De legitima possessione Ph; *om.* OaPfTbVoVp. Fabrice applicande *in mg.* Bb

⁴ Ex AdBeCaMgPfTb; De MoTc

⁵ cap. viii *add.* SfTb, *om.* *AdBeCaMgOaPfTcVmVo; *no insc.* Pt; Mk runs this on without a break from c 59 (*qv*)

⁶ his *MgPfTbTc; illis Ca

potestate consistant. De his autem que altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis⁷ deferatur⁸, due clericis⁹. Decime autem secundum quosdam singulis annis tertia pars, aut in tertio tota. Sed tamen nos¹⁰ sequentes Romanos¹¹, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam episcopi recipiant¹².

ID 3.202] C 10 q 1 c 7 var. to episcopis deferatur

⁷ fid. ep. CaMgPfPhQeTc; ep. fid. Tb

⁸ Le ends cap. here, but adds episcopis deferatur. Due clericis – recipiant to end of c 59

⁹ due clericis *CaMgMkMoPfTb; due clerici Mh; om. Tc

¹⁰ Sed tamen nos] Si non Oa

¹¹ precipimus ut add. QeTb, ut statuimus add. Ph, om. *AdCaMgMoMpPFTcVm

¹² due clericis – rec. in mg. Vc²

62

Ex concilio Mediomatricis, cap. iii¹

Decime² quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo³ redimantur, ab episcopis prohibendum est ne fiat.

ID 3.200] +C 16 q 7 c 7

¹ Med. cap. iii (xiii Be, iiii Oa) *Be²CaMgOaPFTbVmVo; Med. cap. Ad; Toletano Pt; Mediolanensi MoTc. Ne munera pro decimis dandis exiguntur cp. lxi add. Vo

² Decime AdBeCaMqOaPfPtTcVmVo; De decimis MgMpQe²Tb; []ecime Ph; Decimis QeVp; De his Rb; Decimas Vq

³ ab eo *MqOaPhRbTcTbVm; om. AdBeCaMgMpPfVp

63

[Quod res ecclesie duplici iure possideantur, divino et humano]¹. Augustinus super Iohannem, parte prima, tractatu vi²

Quo iure defendis villas ecclesie, divino an humano? Divinum ius in scripturis habemus, humanum in legibus regum. Unde quisque³ possidet quod possidet?⁴ Nonne iure humano? Nam iure divino Domini est terra et plenitudo eius. Pauperes et divites Dominus ex uno limo fecit, et⁵ pauperes et divites una terra subportat. Iure ergo humano dicitur, Hec villa mea est, hec domus mea est, hic servus meus est. Iura ergo⁶

¹ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc; in text EaSfVmVo(adding lxii); in mg. against Item. Tolle below Lj; xv. De legitima possessione ecclesiarum in mg. Bd²; De decima possessione in text, De legitima possessione in mg. Db; Quod tres partes debeant fieri de decimis Pt; De legitima possessione Vp; om. OaTb

² tractatu vi *CaMgPfVmVo; Aug. – Ioh. only Ad; tractatu vii BePhSfTb; Aug. only Ea; om. Eg; tractatus Tc. No insc. Pt

³ quisque *AdBeMgPfTb; unus quisque Tc; quis Ca

⁴ quod poss. in mg. Ph

⁵ et *CaPfTbTc; om. Mg

⁶ sunt add. Tc, om. *AdCaMgPfTb

humana, iura imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana⁷ per imperatores et reges seculi Deus distribuit⁸ generi humano. Item. Tolle iura imperatoris, et quis audebit dicere, Mea est illa villa, meus est iste servus, mea est ista domus? Si autem ut teneantur ista ab omnibus⁹, iura acceperunt regum, vultis ut¹⁰ recitemus leges ut gaudeatis?¹¹ Item. Relegantur leges ubi manifeste¹² preceperunt imperatores eos qui propter ecclesie catholice¹³ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine ecclesie audeant possidere. Sed quid nobis et imperatori? Sed, etiam ut¹⁴ dixi, de iure humano agitur¹⁵, et tamen apostolus voluit serviri¹⁶ legibus¹⁷, voluit honorari¹⁸ reges et dixit, Regem veremini¹⁹. Dicere noli, Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per iura regum possidentur possessiones²⁰. Dixisti, Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad²¹ ipsa iura renuntiasti²² humana, quibus possessiones possidentur²³.

ID 3.194] D 8 c 1

⁷ iura hum. *RbTbTcVm; hum. iura AdBeCaMgPf

⁸ Deus dist. *AdTbTcVm; dist. Deus CaMgPf

⁹ omnibus MgPFTbTc; hominibus Ca

¹⁰ ut CaMgPFTc; om. Tb

¹¹ gaudeatis *MgPFTbTc; audiatis Ca

¹² ubi man. *CaMgPFTc; ibi (man. in mg.) Tb

¹³ eccl. cath. *MgTbTc; cath. eccl. CaPf

¹⁴ ut CaMgTc; om. Pf

¹⁵ Sed quid - agitur *CaMgPFTc; om. Tb

¹⁶ -iri *Tb; -ire AdCaMgPFTcVm

¹⁷ legibus BeMgMqPFTbTcVo; regibus Ad²Ca

¹⁸ -ari *MgPFTbTc; -are Ca

¹⁹ veremini MqPFTbTcVm; veneremini AdBeCaMgTc; uremini Rb; reveremini Vo

²⁰ possid. possess. *CaMgPFTc; possess. possid. Tb

²¹ ad *TbVm; om. AdCaMgPFTc

²² iura ren. *CaMgPFTb; ren. iura Tc

²³ possess. possid. *CaMgPFTb; possid. possess. Tc

64

[*Quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis*]¹. Ex concilio Chalcedonensi, cap. xvii²

Per singulas ecclesias³ rusticanas, parochias⁴ sive possessiones manere immobiles apud eos⁵ qui eas⁶ retinent episcopos et maxime qui eas sine violentia⁷ iam

¹ Quod - poss. in mg. AdBeCaPf Rb²Tc, in text LeMqVmVo(adding lxiii) (Mq has rubrics inserted in text from here on, in black, having had very few indeed beforehand); Quod - poss. De legitima possessione (no inscr.) in text Ea; De legitima possessione quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis in mg. Mg; om. OaPtTbVp

² viix Ad; xlviix Pt

³ Per sing. eccles.] Singularum ecclesiarum Pt

per triginta annos tenentes gubernaverunt⁸. Si vero intra triginta annos⁹ facta fuerit aut fiat de his altercatio¹⁰, licere¹¹ eis qui se dixerint lesos propter eas¹² movere¹³ apud sinodum provincie certamen¹⁴.

ID 3.106a] C 16 q 3 c 1

⁴ placuit *add.* Pf, *om.* *AdCaMgTbTc

⁵ eos *CaMgTbTc; eas Pf

⁶ *ss* Ad

⁷ vel molestia *add.* *in mg.* Ph

⁸ decernimus *add.* *ss* Eg

⁹ tenentes – annos *in mg.* Ad²

¹⁰ de his alt. *CaMgPftb; alt. de his Tc

¹¹ licere *MgTb; licet CaPftc

¹² eas *CaMgPftb; eos Tc

¹³ *here* *CaMgPftb, *before* certamen PtTc

¹⁴ decrevimus *add.* MgVp, *om.* *AdBeCaCcMqPftbTcVmVo

65

¹*De tricennali possessione*²

Gelasius Romane ecclesie episcopus fratribus qui in Sicilia sunt constituti. Illud etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates ecclesie nec non et dioceses ab aliquibus³ possidentur episcopis⁴, iure sibi vindicent quod tricennalis lex conclusit⁵, quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legum tempus exclusit⁶.

ID 3.144, cf 147b, 212A] C 16 q 3 c 2, as here in earlier version, cf C 13 q 2 c 1 from Facultates

¹ De eodem *add.* *in mg.* Ca

² De tric. poss. AdBeCaMgMqOaPftcVmVo(*adding* lxiii)Vp; Gelasius papa capitulo ii Pt; *om.*

PhRbTb. Ex decretis Gelasii pape *add.* Tc

³ aliquibus *AdBeCaEgMqOaPftbVo; vel aliis quibusque Eg²; aliis quibusque MgQa; aliis quibus Tc

⁴ -opis *AdBeMgPftb; -opi CaTc

⁵ -usit *AdBeCaMgVo; -udit PftbTcVm

⁶ -usit *AdBeCaMgPf Rb²Tb; vel exclusit vel eduxit Pt; -udit RbTc

66

¹*Gregorius*² *Petro subdiacono*³

Si monasterium⁴ sancti Theodori fines, de quibus causatio commota est, inconcussis⁵ quadraginta annis possedissee⁶ reppereris, nullam deinceps, etiamsi quid

¹ De eadem re *add.* *in mg* Ca

² papa *add.* Tc, *om.* *AdCaEaMgPftbVm

³ -onus Pt; De eodem cp lxx *add.* Vo

⁴ prephatum *add.* Pt

⁵ inconcussis *AdMgPftcVm; incussis Ca; inconcusse Tb

⁶ possedissee *CaMgPftb; possidere Tc

sancte Romane ecclesie competere⁷ potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum modis omnibus procurare⁸.

ID 3.146; for the version of Pt cf AL 5.57, Deusdedit 3. 92] C 16 q 4 c 2 has more at beginning and end, as IIII

⁷ utiliter conferre *add. ss* Eg

⁸ sed quietem - procurare *AdBeCaCcEaPhQaTbVmVoWc; sed quietem - procurare (studeas *ss*) inconcussam Eg; sed quietem - procura MgMqPf; sed quietem - procurare studeas OaRb; Si vero monstratum fuerit intra tempora hec aliquam motam fuisse questionem eorumdem finium electis arbitris tranquille et legaliter sopiatur Pt; sed quietem - procurare inconcussam debes Tc; sed quietem - procurare debes VpWd

67

¹Ex concilio Avernensi² de³ diocesi per triginta annos⁴ possessa⁵

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim⁶ per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis⁷ secundum ius legis eius videatur⁸ esse diocesis admittenda non est contra eum actio⁹ reoscedendi¹⁰, sed hoc intra unam parochiam, extra vero nullo modo, ne dum diocesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

ID 3.131, 5.175] C 16 q 3 c 4

¹ Quod tricennalis possessio firma sit *in mg. Pf (cf c 68); no rubr. or inscr.* Ea; De eadem re Ca *mg.*

² Avernensi MgTcVp; Ariminensi Ad; Arruensi BePfTb; Arrunsi Ca; Tolet. IIII cap. xxxii Eg;

Arrunensi MqVm; Advernensi Oa; Arimensi Ph; Arvernico Qa; Arruensi Sf; Arunensi Vo

³ de BeCaMgMq²PfTcVm; *om.* AdMqTb

⁴ annos AdCaMgPfTbVm; annorum spacia Tc

⁵ lxvi *add.* Vo

⁶ id est parochiam *add. ss* Ln²

⁷ quamvis CaPfTbTc; quia Mg

⁸ -eatur CaPfTbTc; -etur Mg

⁹ actio *MgPfTbTc; auctio Ca

¹⁰ reoscedendi *BeCcEaEgMgMqOaPhQaTbVmVoVp²Wc; respondendi (vel reoscedendi *add. ss* AdCa) Ad CaPfRbTc; poscedendi Vp

68

[Quod tricennalis¹ possessio firma sit]². Ex concilio Toletano, cap. xxv³

Sicut diocesim⁴ alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admittit⁵. Ideoque basilice que nove condite⁶ fuerint⁷, ad eum procul dubio episcopum pertinebunt cuius conventus esse constiterit.

¹ tricenna Ad

² Quod - sit *in mg.* AdCaRb²Tc; *in text* EaLeMgMqOaVmVo(*adding* lxvii); *against* c 67 Pf; *om.*

BePfTbVp

³ Ex - xxv AdMgPfTbTcVm; *om.* Ea; Ex eodem concilio cap. xxxv Eg; Ex - Tol. Qa

⁴ dicesim Mg

ID 3.212] C 16 q 3 c 3 to adimit only

⁵ admittit CaEg(vel adimit ss)MgPfTb; amittit Tc

⁶ condite *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ -erint *MgPfTb; -erunt CaTc

69

[*Quod ecclesia que possidet¹ iuramento probare debeat²]³. *Gelasius Iusto⁴ episcopo**

Dilectio tua⁵ quesita omnium fidelium⁶ fideliter⁷ rerum veritate⁸, si de spatiis quibus memoratur orta contentio⁹, definitio¹⁰ dudum certa processit¹¹, intemerata servetur. Alioquin, si nihil unquam constiterit terminatum, nunc de perscriptione¹² temporum, si qua pars fidit¹³ prebeat sacramentum, ut tamen¹⁴ que hactenus possedissee perhibetur iusiurandum sinatur afferre¹⁵.

ID 3.135, cf 6.105] C 16 q 3 c 7

¹ possidet AdCaMgPfTcVm; tenet Sf

² prob. deb. AdCaMgPfTcVm; proset Sf

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc; in text SeSfVmVo(adding lxvii); om. MqOaTbVp

⁴ Iusto *AdBeCaMgPfSeTcVm; Iustino SfTb

⁵ studeat add. MgMoTcVo, om. *AdBeCaDbMqPfRbSeTbVm

⁶ om. BeVo

⁷ fideliter *BeDbMgMq²OaSeTbVmVo; firmiter AdCaPfTc; fidelium Mq

⁸ ut add. MgTc, om. *CaDbPfTbVm

⁹ et add. Mg, om. *CaDbPfTbTc

¹⁰ tua add. Pf, om. *CaDbMgTbTc

¹¹ -essit *CaPfTbTc; -esserit Mg

¹² persc- PfRbTb; presc- BeCaMg; prosc- AdTc

¹³ fidit AdBeMgTb; fidei CaPfTc

¹⁴ ut tamen *CaCcMgTbTc; de his Pf

¹⁵ aff- AdBdCaCcEgMgMoSeTbTc; off- Ad²Pf; offerre Rb

170

[*Que penitentia sit danda incensoribus ecclesiarum*]². *Ex decretis³ Iulii pape*

Si quis ecclesiam comburit, quindecim annos peniteat, et eam sedule restituat, et pretium suum pauperibus tribuat.

ID 3.127] +C 17 q 4 c 14, *Palea*

¹ Mn resumes; added at head of leaf Vc²; LeMq have rubric but neither insc. nor text for c 70

² Que pen. – incen. (incensoribus AdMg) eccles. in mg. AdBeCaMgTc, in text Ea(no inscr.)LeMq(in black)SfVm; Que pen. sit danda Pf; Que pen. incensoribus ecclesiarum sit danda Pt; Que pen. danda sit incendiariis Rb² in mg.; Que pen. sit danda crematoribus lxviii Vo; om. OaTbVp

³ -etis AdCaMgPfTb; -eto TcVm

71¹

²*Ex concilio³ Magontiensi, cap. vii⁴*

Quisquis fastu⁵ superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas atque ad⁶ honorem Dei sub regie munitatis⁷ defensione constitutas, inhoneste tractaverit vel infringere presumpserit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi invasor et violator ecclesie Dei, que est domus Dei vivi, communione omnium fidelium abscidatur.

ID 3. 125] +D 30 c 9 widely var.

¹ *whole canon in upper mg. Tc*

² *De invasoribus ac vastatoribus rerum ecclesiasticarum add. Ea(no insc.)Vo*

³ *decreto Ad*

⁴ *lxxviii add. Vo; cap. vii om. Be*

⁵ *Quisquis fastu] Si quis fatu (after corr.) Pk; Si quis fastu Rb*

⁶ *ad CaMgTbTc; om. Pf*

⁷ *regie munitatis AdCaEaMqPfTcVoVp; rege mun. Mg; regie emunitatis BeOaPhTbVm; regie eternitatis Rb*

72

¹*[Quid faciendum sit de² raptoribus ad ecclesiam confugientibus]³. Ex⁴ concilio Calcedonensi⁵, cap. iii⁶*

De raptoribus autem feminarum⁷ id⁸ constituendum esse censuimus⁹, ut si ad ecclesiam raptor¹⁰ cum rapta¹¹ confugerit¹², et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et parentibus reddatur, et raptor

¹ *viii in mg. Be²*

² *ss Be²*

³ *in mg. AdBeCaLdPf Rb²Wc, in text Ea(no inscr.)LeLmMqSfVmVo(adding lxx); om. LfOaPtTbTc; (xvi add. Bd) De confugientibus ad ecclesiam in mg. (also in text Db, with De rapt. conf. ad eccl. quid fac sit below Lj) BdCbDbLj, in text PhVp; De fugientibus ad ecclesiam. Quid - confug. Mg mg, in text MmMo*

⁴ *Ex AdBeCaCbLdLfLjLmMgPfPtTbWc; De Tc*

⁵ *Calc. BeCaCbLdLfLjLmMoOaPfPhPtRaTbTcVmWc; Caldonensi Ad; Aureliani Eg; Aureliano Mg; vel Aurelianensi add. ss Ra²; Aurelianensi Vp*

⁶ *iii BeLmMoMqOaPfPhTbTc; iiii AdCaCbLdLfLjPtVoWc; ii Eg?MgVm; Ex - iii om. Cc. Calc. conc. only Qa. Qe fo. 113v (end of quire) ends. After the loss of a leaf it resumes in c 85 below*

⁷ *De—feminarum om. Pq*

⁸ *De rapt. - id] Ad Pq*

⁹ *const. esse cens. *Ad²BeCa²EgLdMgPfPtQaVmWc; const. esse censeamus Ad; const. cens. Ca; constituimus Tb; constitutum esse cens. Tc*

¹⁰ *ad eccl. raptor *AdBeCbCcLdLfLjLmMgPfTbTcWc; raptor ad eccl. Ca*

¹¹ *rapta *AdBeCaLdMgPfPtQaTbTc; raptura Lf*

¹² *confugerit AdBe²CaCcLdLjLmMfMgMhMjMkMmMnMoPdPfPhPtQaRaTbWc; fuerit Be; fugerit CbDbLfTc*

mortis vel penarum¹³ impunitate concessa, liberam habeat eundi facultatem¹⁴. Si vero parentes mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.¹⁵

ID 3. 108] C 36 q 1 c 3 is widely var.

¹³ vel penarum *AdBeCaEgLdMgMoPfPtTcWc; penarum Lm; om. Tb

¹⁴ lib. hab. eundi fac.

AaAbAdBdBeCaCbCcDbEaEbEcFcGcKaLbLdLeLfLgLjLmMfMgMhMjMkMmMqOaObOeOfPdPfPhPkPtPwQaRaRbSdSeSgTbVaVmVpWaWbWcZa; lib. hab. abeundi fac. Mn; lib. eundi hab. fac.

OdVoVosm.; aut serviendi conditione subiectus sit aut redimendi se (liberam habeat *add. Eg*²) facultatem EgTcVt(*with Hispana, C. Orleans [511], c 2, against BD 3.191, ID*). lib. eundi fac. hab.

*Brant, Migne. Eg*²Ra *continue*: Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur et raptor a patre superioris conditionis satisfactione <vel non> teneatur obnoxius. *For* liberam habeat eundi fac. Mo *has* aut serviendi conditionem subtilisset (? *add. ss*) aut redimendi se (et sic *add. ss*) liberam habeat (eundi *add. in mg.*) facultatem. Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactione non teneatur obnoxius.

¹⁵ Si vero - excommunicentur *at foot of leaf with tie mark* Mo²

73

[*Qua ratione sint*¹ *reddendi*² *ad ecclesiam confugientes*]³. *Ex eodem concilio*⁴, *cap.*

*iiii*⁵

Servus qui ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa⁶ ecclesiasticum⁷ sacramentum suscepit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, et postquam dato sacramento domino suo⁸ fuerit consignatus⁹, si aliquid pro eadem culpa qui accusatur probatus fuerit¹⁰ pertulisse, pro contemptu ecclesie et prevaricatione fidei a communione¹¹ catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus, sacramentum domini sui clericis¹² exigentibus, de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat¹³ occupari.

ID 3. 109] + C 17 q 4 c 36b is var.

¹ sint AdCaMgPfTcVm; sunt EaSf

² servi *add. Pf*; *om. AdBeCaEaMgSfTcVm*; sint redd. *after* confug. Vo

³ *in mg. AdBeCaMgPfTc*; *in text Ea(no inscr.)LeMnMqSfVmVo(adding lxxi)*; *om. OaPtRbTbVp*

⁴ eod. conc. BeCaPfTcVo; concilio Calcedonensi AdMqOaSeSfTbVm; conc. eod. Mg

⁵ *iiii AdBeCaMqPfTb*; *iii MgSeSfTcVm*; *vii Vo. Ibidem only Pt*

⁶ si a domino – culpa *in mg. Mq*²

⁷ -icum *CaPfTbTc; -ici Mg

⁸ dato sac. dom. suo*CaMgPfTb; dom. suo dato sac. Tc

⁹ restitutus Ra; vel consignatus *in mg Ra*²

¹⁰ fuerit *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹¹ communione *CaMgPfTb; communicatione Tc

¹² clericis *BeTbTcVm; cleris AdCaMgMqPf

¹³ -eat *CaMgPfTb; -et Tc

74

¹*Gelasius*² *Bonefacio episcopo*³

Servus post sacramentum sibi prestitum reddatur invitus⁴.

ID 3.115 end] +C 17 q 4 c 32 at end

¹ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

² papa *add. PtTc, om. *AdCaMgPfTb*

³ ex concilio apud Theodonisvillam cap. ix (xi LeOa) *add. LeOaSe, apud villam Theodonis cap. x add.*

Tc, Ex concilio apud Theodonis *add. Vm (cf c 75), om. *AdBeCaMgPfTbVp, lxxii add. Vo*

⁴ Servus - invitus *om. Se*

75

¹*Ex concilio apud Theodonis villam, cap. xi*²

Servum³ confugientem ad ecclesiam, seu in atrium ecclesie, aut in officinas regularium fratrum vel in curtem, aut in domum episcopi, quia hec in antiquis canonibus pro emunitate tenentur, nemo abstrahere audeat, neque inde donare aut⁴ ad penam vel ad⁵ mortem, ut honor Dei et sanctorum eius pre omnibus conservetur. Sed rectores ecclesiarum pacem et vitam ac membra ei⁶ cum iuramento obtinere studeant. Tamen legitime componat⁷ quicquid inique fecerat, et si insecutor magistris ecclesie obedire noluerit, canonicè constringatur.

ID 3.111] +C 17 q 4 c 9 is very remote

¹ De eodem *add. in mg. Ca; De eadem re add. Vo*

² Ex - xi (xl Be) **AdBeCaMgMqPfTbVm; Item Ea; Apud – cp. xi. lxxiii Vp; om. OaRb(with no break)SeTc, cf c 74.*

³ Reum Vo

⁴ aut MgTbVm; *om. BeCaPfTc*

⁵ vel ad **CaMgPFVm; aut ad Tb; vel Tc*

⁶ ei CaMgTbTc; *om. Pf*

⁷ componant, *with* vel *compreciant in mg. Ph*

76

¹*Hilerdensi concilio*², *cap. vi*³

Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam fugientem extrahere audeat vel flagellare presumat⁴. Quod si fecerit, donec digne peniteat a loco cui honorem non dedit⁵ segregetur.

¹ Ut nullus clericorum servum suum aut discipulum ab ecclesia vi extrahere presumat *add. in mg. Ca. Item (no inscr.) Ea; De eodem add. Vo; Ex add. AdBePf, om. CaMgTbTcVo*

² Hil. conc.] conc. Ilerbensi Be

³ vi CaMgPfTbTcVo(*adding lxxiii*); vii Vm

⁴ presumat **CaMgPfTb; om. Tc*

⁵ dedit **BeEaMgMqOaPfTbTcVmVp; dederit BdCaCc; ?? Ad*

ID 3. 117] + C 17 q 4 c 19a

77¹

[*Qua ratione sint reddendi inimici ad ecclesiam confugientes*²]³. *Ex concilio*⁴

*Chalcedonensi*⁵, *cap. v*⁶

Similiter in Maticensi⁷ sinodo decretum est, ut⁸ hi qui fugiunt suos⁹ inimicos, aut in¹⁰ ecclesiam, aut in¹¹ atrium ecclesie, aut in domum episcopi, aut in claustrum regularium, non inde abstrahantur, nisi prius supra sacra securitate accepta a persecutore, de morte, de¹² debilitate et omnium penarum genere sint securi, etiam si servi sint¹³ illorum qui eos insequuntur, ita ut ei¹⁴ cuius rei criminosi fuerint, de satisfactione conveniat¹⁵. Quod si is¹⁶ qui supra sacra prius iuraverat¹⁷ convictus fuerit iuramentum¹⁸ violasse, reus periurii a communione privetur quousque satisfaciat.

ID 3. 110] + C 17 q 4 c 32 is very remote indeed

¹ after c 78 Vp

² inim. ad eccl. conf. AdBeMgPfTcVm; ad eccl. conf. inim. Ca; inim. ad eccl. fugientes Vm

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc, in text LeMqVmVo(adding lxxv); om. OaPtTbVp

⁴ concilio CaMgPfTbTc; eodem Vm

⁵ Calcedonum Tb; Maticense Vo

⁶ v *AdCaMgPfTb; vi BeTc

⁷ Maticensi BeTb; Maticensi AdVoVp; Maticense CaMgMqPhRb; Maticensi Pf; Matizensi Tc

⁸ ut *MgPfTbTc; aut Ca

⁹ suos *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹¹ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹² de MgTbTc; om. Pf; et Ca

¹³ servi sint *MgPfTbTc; sint servi Ca

¹⁴ ei *CaMgPfTb; eis Tc

¹⁵ -iat *CaPfTb; iant MgTc

¹⁶ is *MgTb; his CaPfTc

¹⁷ iuraverat *CaPfTbTc; intraverat Mg

¹⁸ iuramentum *AdCaMgTbTc; sacramentum Pf

78

[De his qui ad ecclesiam confugientibus iniuriam faciunt¹]². Ex concilio Toletano, cap.³ xii⁴

Pro his qui quolibet⁵ metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter ac iubente domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definivit ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam⁶ residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis vel dampni seu spoliationis residentibus in loco sancto inferre, sed esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum intra triginta passus⁷ ab ecclesie ianuis progredi, in quibus triginta passibus uniuscuiusque ecclesie in toto circuitu reverentia defendantur⁸. Sic tamen ut hi qui ad eam confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesia⁹ domibus nullo modo abscedant¹⁰, sed in hoc sancto triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculo progredientes, aditum obtinebunt, ut adquisite¹¹ nature usum debit¹² exeant locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis¹³, qui se dominicis defendendos commiserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare temptaverit, ecclesiastice excommunicationi subiaceat, et severitatis regie feriatur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerunt, si iuxta priscorum canonum¹⁴ instituta hi qui eos repetunt¹⁵ sacramenta reddiderunt¹⁶, et sacerdos ecclesie ipsius ab ecclesie non abstraxerit¹⁷ foribus, aut fuga talium si evenerit sacerdoti¹⁸ querenda est, aut dampnorum¹⁹ sententia, secundum electionem principis huiusmodi²⁰ sacerdotibus irroganda.

¹ faciunt Mg; fugiunt Pf

² in mg. MgPf Rb²; De his qui confugium ad ecclesiam faciunt in text Ca(after cap. xii)VmVo(adding lxxvi); De his qui ad – faciunt et de his qui ad ecclesiam confugiunt in text Ea(no inscr.); De his qui ad ecclesiam confugiunt Be(mg.)Sf; De his qui ad eccl. confugientibus nocte in black, with De his qui ad eccl. confugientibus again in red after insc. Mq; om. AdOaPtTbTcVp

³ cap. PFTbTc; om. AdCaMgOaVo

⁴ cap. xii om. Be

⁵ quolibet *CaMgTbTc; quoslibet Pf

⁶ conf. ad eccl. *AdCaMgPf; ad eccl. conf. Tb; conf. ad eccl. vel Tc

⁷ trig. pass. *CaMgPfTb; pass. trig. Tc

⁸ -antur *MgPf; -atur CaTbTc

⁹ -esia CaMgTbTc; -esie Pf

¹⁰ abscedant *BeMgPfTb; accedant CaCcTc

¹¹ adquisite AdBeOaPfPh(vel consuete ss)Vo; ad requisite CaCc; ad exquisite Mg; ad quesite Mq; ad cogentis Tb; ad Tc

¹² debit¹² *MgPfTbTc; debeant Ca

¹³ necessitudinis *CaMgPfTc; necessitatis Tb

¹⁴ prisc. can. *CaMgPfTb; can. prisc. Tc

¹⁵ corr. fr. ? in mg. Ad

¹⁶ -erunt MgPfTb; -erint CaTc

¹⁷ abstr- *CaMgPfTb; extr- Tc

¹⁸ sacerdoti *CaMgPfTb; om. Tc

ID 3.121] +C 17 q 4 c 35, with beg. abbreviated

¹⁹ dampnorum *BeCaMqOaRbTbVm; dampnatorum AdMgPfTc; dominorum Vo?

²⁰ in mg. Tb

79

[*Quod modis fiat sacrilegium*]¹. Iohannes VIII² in libro Gotice³ legis

⁴Sacrilegium enim committitur si quis infregerit ecclesiam vel triginta ecclesiasticos passus⁵ qui in circuitu ecclesie fuerint, vel in domibus que infra predictos passus fuerint⁶, aliquid inde diripiendo⁷ vel auferendo, seu qui⁸ iniuriam vel ablationem⁹ rerum intulerit¹⁰ clericis arma non ferentibus vel monachis sive Deo devotis omnibus ecclesiasticis personis. Non¹¹ enim capelle que infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur vel¹² ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro¹³, sive sacrum de non sacro¹⁴. Non sacrum vero de non¹⁵ sacro¹⁶, quia¹⁷ non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem¹⁸ patrie.

ID 3. 98c] +C 17 q 4 c 21 med., var.

¹ Quod (Quot AdTc) – sacr. in mg. AdBePf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)LeMgSfVmVo(adding lxxvii); xvii. De sacrilegio in mg. Bd²; De sacrilegio. Quod modis - sacr. in mg. CaMg; De sacrilegio LjPhVp; om. OaPtTb. viiii in mg. Be²

² VIII *AdBePfPtTbTc; IX Ca; XI Mg; VII Vm; nonus octavus Vp

³ Gotice *AdCaMgPfTbVm; Cotire PkSf; Geotice OaTc

⁴ Sic add. Pk

⁵ eccl. pass. *CaMgPfTb; pass. eccl. Tc

⁶ vel in domibus - passus fuerint *AdCaCcMgPfTb; om. Tc

⁷ inde dirip. *CaMgPfTb; dirip. inde Tc

⁸ qui *CaMgTbTc; om. Pf

⁹ abl- CaMgTbTc; obl- Pf

¹⁰ -erit *CaMgPfTb; -erint Tc

¹¹ Non *CaMgPfTb; Neque Tc

¹² mittuntur vel *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ non sac. de sac. *MgPfTbTc; sac. de non sac. Ca

¹⁴ sac. de non sac. *MgPfTbTc; non sac. de sac. Ca

¹⁵ non CaMgPfTbTc; om. Vm

¹⁶ non sacrum – sacro ss Ad²

¹⁷ quia *BeCaTcVo; quia quod AdMgMqTbVm; quod Pf

¹⁸ morem *CaMgPfTb; legem Tc

80

[Que¹ sit lex sacrilegii]². Idem in eodem libro³

Inspectis legibus Romanis ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Iustiniano imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque libras auri optimi. Sed nos leviolem legem precipimus esse tenendam, que a Carolo est⁴ constituta pio principe de compositione sacrilegii⁵, videlicet in triginta libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam⁶ argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leviolem⁷ compositionem emendet⁸ ipsis episcopis vel abbatibus, sive personis⁹ ad quos querimonia sacrilegii iuste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii¹⁰ facere noluerit, tandiu excommunicationi subiaceat usque quo¹¹ predictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si¹² in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cum psalmis et himnis non deferatur ad sepulturam. Et precipimus ut in fine codicis mundane legis scribatur hec lex¹³.

Hucusque lex pape.

ID 3. 98b]

¹ Que AdCaMgPFTc; Quid Vm

² *in mg.* AdBeCaMgPf Rb²Tc, *in text* LeMqPtVmVo(*adding* lxxviii); *om.* TbVp

³ Idem in eod. lib. EgPfVo; Iohannes VIII in libro Gotice legis AdCaMgMqPhSfTb; Item in eodem Be; Idem ibidem Pt; Item in lib. eod. Tc; Idem in eodem Vp

⁴ a Carolo est *CaMgPFTb; est a Carolo Tc

⁵ sacrilegii *MgPFTbTc; *om.* Ca

⁶ summam *CaMgPFTb; *om.* Tc

⁷ leviolem AdCaPfTb; levem Tc; leniolem Mg

⁸ et *add.* Mg, *om.* *CaPFTbTc

⁹ personis *Ca²MgPFTc; perponis ? Ca; sanctis Tb

¹⁰ reus sac. *CaMgPFTb; sac. reus Tc

¹¹ usque quo *AdMgPFTb; quousque Tc; usque post Ca

¹² *ss* Tb

¹³ que sic incipit *add.* Vp

81

*[Quot¹ passus habeat atrium maioris ecclesie, quot² minoris]³. Ex concilio
Antioceno⁴, cap. v⁵*

Nicholaus episcopis omnibus. Sicut antiquitus a sanctis patribus statutum⁶ est, statuimus ita ut maior ecclesia per circuitum sexaginta⁷ passus habeat, capelle vero

¹ Quod Mg

² quod Mg

³ *in mg.* AdBeCaMgPf Rb²Tc; *in text* Ea(*no inscr.*)LeMqSfVmVo(*adding* lxxviii); De libertorum tutela *after inscr.* Ph; Quot (*corr. fr.* quod) passus habeat atrium ecclesie Pt; *om.* OaTbVp

⁴ Antioceno *AdBeCaEgMgPhTb; Agatensi PfTc; Anticeno Sf

⁵ v *AdBeCaEgMgPFTbVo; x Tc (*this is properly the inscr. to ID 3.103*); i Vm. cap. v *om.* Pt

vel⁸ minores ecclesie, triginta. Qui autem confinium eorum⁹ confringere¹⁰ temptaverit, aut personam hominis vel bona eius inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet¹¹ et quod rapuerat¹² reddat¹³, excommunicetur.

ID 3. 104] +C 17 q 4 c 6

-
- ⁶ statutum *CaMgPfTb; constitutum Tc
⁷ sexaginta *CaMgPfTb; quadraginta Tc
⁸ vel *CaMgPfTb; et Tc
⁹ eorum *MgPfTbTc; earum Ca
¹⁰ confringere *CaEgPfTbTc; constringere Mg
¹¹ quousque em. *suppl.* Ca²
¹² -erat *CaMgPfTc; -erit Tb
¹³ et quod rap. redd. *ss* Be²

82

[Quod ecclesia debeat¹ tueri liberos legitime factos]². Ex Agatensi concilio³, cap⁴.

xxviii

Liberos legitime a dominis suis factos⁵ ecclesia⁶, si necesse fuerit, tueatur⁷.

Quod si quis ante audientiam aut pervadere eos aut exspoliare⁸ voluerit vel presumpserit, ab ecclesia repellatur⁹.

ID 16. 51] +D 87 c 7

-
- ¹ -eat CaPfTcVm; -et SfVo
² *in mg.* AdBeCaPf Rb²Tc, *in text* LeMqSfVmVo(*adding* lxxx); (xviii *add.* Bd) De libertorum tutela *in text* Ea(*no inscr.*)Ph, *in mg.* Bd²Vp; De libertorum tutela. Quod - factos Mg *mg.*; *om.* PtTb. x *add.* *in mg.* Be²
³ Ex Agat. conc. PfTc; Agat. conc. BeCaPhTbVmVo; Conc. Agat. Mg; Agantense conc. Sf
⁴ cap. *BeMgPfTbTc; *om.* Ca
⁵ a dom. suis factos *AdCaMgPf; factos a dom. suis Tb; a dom. suis Tc
⁶ ecclesia *CaMgTbTc; *om.* Pf
⁷ ecclesia *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc
⁸ ex- *ss* Tb
⁹ repell- *AdBeCaDbMgMqPFRbTc; pell- SITb; expell- Vo; depell- Wd

83

¹Toletano concilio IIII, cap. lxxiii²

Liberti³, quibuscunque manumissi sunt atque ecclesie patrocínio commendati existunt, sicut regule antiquorum patrum constituerunt⁴, sacerdotali defensione a

-
- ¹ De eodem *in mg.* Ca, *text* Vo. Ex *add.* AdPfTc; *om.* BeCaMgSfPtTbVmVoVp
² Tol. - lxxiii (lxxviii Vp) *AdBeCaDbMgTbTcVmVp; Tol. conc. *only* Ea; Tol. - lxxii Pf; Ob *has here* Vita - xlvii (*from 83A below*); Tol. concil. cp. lxxviii Vo
³ quia *add.* Db, qui a *add.* Eg², a *add.* TcVo, *om.* *BeCaMgPfTb
⁴ sicut regule - const. *AdCaDbMgPfTb; *om.* Tc

cuiuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum sive in peculio quod habere noscuntur.

ID 16. 52] +D 87 c 8

83A¹

²Vita beati³ Gregorii, libro III⁴, cap. xlvii⁵

Libertatem cuiusque⁶ hominis Gregorius contra iudicum insolentias liberis nichilominus vocibus defendebat.

ID 16.53]

¹ in

AbAdBdBcCaCbCcDbEaEbEcEgFcHaKaLcLdLeLfLgLhLjLkLmMfMgMhMjMkMmMnMoMpMqObOdOePdPfPhPkPqPtPwQaRbRfSdSeSkSgSITbTcVaVmVoVpWaWbWcW; om. AaLbOaOf Brant

² De eodem in mg. Ca, in text Vo. In add. Tc, om. *BeCaMgMqObPfTbVm

³ beati *Ad(before Vita)CaCbMgMqOdPfPkTb; om. Ea; sancti TcVp

⁴ II Be

⁵ xlvii *AdBeCaCbMgOdPfPkPtTbVmWc; clvii Fc; clvi Tc; lvii. lxxxii Vo after corr.. ObPw have insc. of c 84 here; lib. – xlvii om. Ea; Vita – xlvii om. Mo; Petrus diaconus vel vita – xlvii Ra mg.

⁶ cuiusque *AdCaCbEaMgOdPfPhPkTbWc; quibuscumque Be; cuiuslibet Cc; quoque FcOe; cuiuscumque RbTc

84

¹Ex concilio Arausico, cap. vi²

In³ ecclesie manumissos vel per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitutum⁴ vel in obsequium vel ad colonariam conditionem imprimere temptaverit, animadversione ecclesiastica cohercebitur⁵.

ID 3. 154] +D 87 c 6b

¹ De eodem in mg. Ca, in text Vo

² Ex - vi here BeCaMgOaPfTbTcVmVo(adding lxxxiii); om. Mo; as insc. of c 83A ObPw; Ex conc. Toletano cap. iii Sf (cf c 85)

³ In CaMgPfTc; om. BeOa; []n SfTb

⁴ servitutum *CaMgPfTb; servitium Tc

⁵ coherceatur SIWd

85

[*Quod episcopi res ecclesie alienare, donare, mutare¹ non debeant absque concilio clericorum suorum*]². *Ex concilio Toletano III*³

Hec sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res ecclesie alienare, quoniam et antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesie, pro suffragio⁴ monachorum vel ecclesiis⁵ ad parochiam suam pertinentium⁶ dederint, firmum maneat. Peregrinorum⁷ vel clericorum et⁸ egenorum necessitati salvo iure ecclesie prestare permittuntur pro tempore que potuerint⁹.

ID 3. 167]

¹ don. mut.] commutare Rb; mut. don. Vo

² Quod – conc. (om. Mq) cl. suorum (suorum cl. Ca) in mg. AdBeCaPf Rb²Tc, in text MqPtVmVo(adding lxxxiii); (xix. add. Bd) De alienatione et commutatione ecclesiasticarum rerum (rerum eccl. BdLj) in mg. Bd²LeLjVp, in text Ph; De commutatione et alienatione in text Ea(no inscr.); Quod episcopi ecclesie – absque consensu cl. suorum Le; De commutatione et alienatione. Quod – suorum in mg. DbMg, and in text Db; Quod – mutare non debent sine clericorum suorum consensu in text Sf; om. Tb. xi add. in mg. Be²

³ III AdCaMgPfVm; cap. iii MqPhSfTbTc; cap. iiii Oa; II Vo; om. Be

⁴ eccl. pro suff. AdBeCaMgOaTcVm; pro suff. eccl. Pf; pro suff. Tb

⁵ ecclesiis *BeCaMgTb; ecclesiarum PfTc

⁶ -entium PfTc; -entibus BeCaMgTb. Qe resumes

⁷ vel laicorum add. Mg, om. *CaCcPfTbTc

⁸ et *TbTcVm; vel AdBeCaMgPfVo

⁹ -erint *Mg² Rb²TbTc; -erunt AdBeCaMgPfRb; ecclesie prestare perm. – potuerint in mg. Mq²

86¹

²*Ex concilio apud Valentias*³, cap. l⁴

Irrita erit⁵ episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque collaudatione et subscriptione⁶ clericorum⁷.

ID 3. 231] C 12 q 2 c 52b var.

¹ cc 86-87 reversed Le(before corr.)Lm

² De eodem add. in mg. Ca, in text Vo; Quod res que inconsulte facte sunt licite a successoribus emendentur in mg. Mq² (repeated before c 87 in main hand)

³ -tias MgPfTb; -tiam BeCaTc

⁴ l AdBeMgPfTbTcVm; i CaVo(adding lxxxv)Vp; whole inscr. in mg. Mq²

⁵ Irrita erit in mg. Mq²; Mq originally ran c 86 from episcoporum donatio onto end of c 85.

⁶ subscriptione *AdBeMgPfRbTbTc; susceptione Ca; subiectione Oa

⁷ et commutationes rerum add. Rb (cf c 86)

87

[*Quod res¹ que² inconsulte³ facte⁴ licite⁵ a successoribus emendentur*]⁶. *Ex⁷ concilio apud Belvacum*⁸

¹ obsc. corr. Mm

Ut⁹ commutationes rerum¹⁰ ecclesiasticarum valde caveantur et subtilissime, si aliquando fieri debent, inspiciantur. Que autem inconsulte facte¹¹ sunt, iuxta decretum canonicum¹² Hilarii pape, quas illicite decessor episcopus admisit, vel ab aliis illicite commisse sunt, ab eo qui successor est emendentur¹³.

ID 3. 232] X 3.19.2

² que AdBeCaEaMfMgMhMmSfTcVm; om. Pf

³ sunt add. AdCaEaMq(after facte)TcVmVo, om. MgMhMkMmPfSf

⁴ et add. AdTcVo, sunt consulte et add. MgSfVm, consulte et add. Sf; om. CaPf

⁵ illicite Vo

⁶ -entur CaPfTcVo; -etur MgSf. Rubric in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no inscr.)LeMhMkMmMqSfVmVo(adding lxxxvi); om. MjOaPtRbTbVp

⁷ De Mf

⁸ apud Belv. BeCaMfMgMjMkMmMnPtTbTcVm; Belvagensi Pf; Apud Belvacensem Vo; Quod – Belv. om. Mo

⁹ Ut AdBeMgMkMqTcVmVo; Et CcEaMoOaPfRaTbVp; []t Ca

¹⁰ Rb begins cap here (cf end of prev. cap.)

¹¹ autem inconsulte facte *MqOaTbVm; inconsulte facte AdTcVo; <non> inconsulte facte Ad²; non consulte facte BeCa(facte over erasure)EaMgPf; non consulto Vp

¹² canonicum *CaMgPfTb; canonum Tc

¹³ emendentur *AdBeEaMgPf²RbTcVm; emendetur CaTbVo; emendantur OaPf

88

¹Ex concilio Bracarensi², cap. xxxi³

Quicumque⁴ presbiter de iure tituli sui quolibet modo aurum⁵, argentum, vel gemmas, vestes quoque⁶ si sunt⁷, vel si accesserint⁸ aliqua mobilia ad ornamenta divina aliquid in perpetuum alienare temptaverit, donator, alienator ac⁹ venditor honoris sui amissione multetur.¹⁰

ID 3. 241]

¹ Ut nullus presbiter de iure tituli sui aliquid alienare presumit add. in mg. Ca; Item de eadem re in text Ea(no inscr.); De eodem add. Vo

² conc. Bracarensi AdBeCaEgMgOaVm; Bracanensi conc. PfTc; conc. Cartaginensi SfTb; Bracacensi concil' Vo

³ xxxi *AdMgPfTbTcVmVo(adding lxxxvii); xxi Ca

⁴ Quodcumque Rb

⁵ et add. Tc, om. CaMgPfTb

⁶ vestes quoque *CaMgPfTb; vestesque Tc

⁷ sunt *PfTbTc; sint CaMg

⁸ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

⁹ ac *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁰ multetur amiss. SIVo. A considerable space is left before c 89 in Mn

89¹

[*Qui² libri in ecclesia sint³ legendi, et quamdiu et quando legendi*]⁴. *Ex concilio Aurelianensi, cap. iii⁵*

Nihil aliud in ecclesia legatur aut cantetur nisi⁶ que auctoritatis divine sunt, et patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa angelorum nomina colantur⁷, sed ea tantum⁸ que prophetica et evangelica docet scriptura, id est, Michael, Gabriel, Raphael⁹.

ID 3.250]

¹ to Raphael only Ea

² Qui AdBePfTcVm; Quot CaMg

³ in eccl. sint BePfVm; sint (sunt Ad) in eccl. AdCaMgTc

⁴ Qui - quando legendi (*om.* Pf) in *mg.* AdBeCaPfSITc, in *text* VmVo(*adding* lxxxviii); De scripturis in *mg.* Db; De scripturis et conciliis autenticis et non autenticis Ph; De script. et conc. aut. et non aut. Qui libri - quando legendi in *mg.* Mg; Quid sit legendum in ecclesia, et quid non in *mg.* Rb²; *om.* EaMqOaPtSfTbVp. xii *add.* in *mg.* Be²

⁵ Aurel. (-ensium Mg, -iano Sf) cap. iii *AdCaMgPfPtTcVo; Cartaginensi, cap. xxxi Tb; Ex - iii *om.* SI ea *add.* Tb, *om.* *AdCaMgPfTc

⁷ ang. nomina colantur BeCaEaMg; ang. nomina colant AdPt; ang. coluntur nomina Eg; ang. colantur nomina Eg²Tc; ang. colant nomina MqOaPfrbVm; nomina angelica colant SIVo; ang. nomina Tb

⁸ ea tantum *CaMgPfTb; eorum Tc

⁹ Raphael *CaMgTbTc; Tobial Cc

¹*De ordine librorum veteris testamenti²*

Genesis liber unus³. Exodus⁴ liber unus. Leviticus liber unus. Numerus⁵ liber unus. Deuteronomii liber unus. Iesu Nave liber unus. Iudicum⁶ liber unus. Regum liber unus⁷. Ruth liber unus. Paralipomenon liber unus⁸. Psalmorum⁹ CL liber unus¹⁰. Salomonis liber unus¹¹. Iob liber unus. Thobie liber unus. Hester liber unus. Machabeorum liber unus¹².

¹ Ex decretis Gelasii papae *add* in *mg.* Mg

² De ordine librorum veteris (et novi *add.* Tc) testamenti *Ad(*mg*)BeCaMgOaTcVmVo; De ordine - test. De libris autenticis Mq; Ordo librorum veteris testamenti PfPhPtQeSfTb; Ex decretis Gelasii pape. Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti legantur Vp (*cf c 90*)

³ lib. unus BeCaMgPf; unus liber (*and so passim*) Tb; libri quatuor Tc

⁴ -odus *CaMgPfTb; -odi Tc

⁵ -erus *CaMgPfTb; -eri Tc

⁶ Deut., Ies. Nave, Iud. *CaMgPfTb; Ies. Nave, Iud., Deut. Tc

⁷ lib unus BeCaPf; libri quatuor MgTc; unus liber Tb

⁸ lib. unus CaPf; libri duo MgTc; unus liber Tb

⁹ David *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁰ lib. unus CaMgPf; unus liber Tb; *om.* Tc

¹¹ liber unus AdBeCaPfVo; libri v Mg; unus liber Tb; libri tres Tc; Vm *inserts here from below* Osee - Malachie lib. i. Be *places* Paralipomenon - Sal. lib. i *after* Hester

¹² liber unus BeCaPf; libri duo MgTc; unus liber PhQeTb

*Ordo prophetarum*¹³

Isaie liber unus. Ieremie cum Cinoth, id est Lamentationibus suis¹⁴ liber unus¹⁵. Ezechiel liber unus. Daniel liber unus. Osee liber unus. Amos liber unus. Michee liber unus. Iohel liber unus. Abdie liber unus. Ihone liber unus. Naum liber unus. Abbacuc liber unus. Sophonie liber unus. Aggei liber unus. Zacharie liber unus. Malachie liber unus.

*Ordo librorum novi testamenti*¹⁶

Evangeliorum libri quattuor. Secundum Matheum liber unus. Secundum Marcum liber unus. Secundum Lucam liber unus. Secundum Iohannem liber unus. Actuum Apostolorum liber unus. Epistole Pauli numero quatuordecim¹⁷. Ad Romanos epistola una. Ad Corinthios¹⁸ due. Ad Galathas¹⁹ una. Ad Ephesios²⁰ una. Ad Philipenses²¹ una. Ad Colosenses²² una. Ad Thessaliconenses²³ due. Ad Thimotheum due. Ad Thitum una. Ad Philemonem una. Ad Hebreos una. Apocalipsis Iohannis²⁴ liber unus.

*Ordo septem epistolarum canonicarum*²⁵

Petri apostoli epistole²⁶ due. Iacobi apostoli²⁷ epistola una²⁸. Iohannis apostoli²⁹ epistole³⁰ tres. Iude Zelotis apostoli epistola³¹ una

ID 4.61-2]

¹³ Ordo proph. PfTb (*after* Ysaie unus liber) ; De ordine prophetarum AdCaMgVm; *om.* BePtTcVoVp

¹⁴ cum Cinoth - suis *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁵ Ieremie cum Cin. - lib. unus (unus liber Tb) *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁶ Ordo lib. novi test. MgPfTb; De ordine librorum novi testamenti Ad²BeCaVm; Liber novi testamenti Sf; *om.* PtTcVoVp

¹⁷ num. quatuordecim *MgTbTc; xiiii Ca; num. duodecim Pf

¹⁸ epistole *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁹ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁰ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²¹ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²² epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²³ epistole *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁴ Ioh. *CaMgPfTc; *om.* PhTb

²⁵ Ordo - can. *AdBeCaMgPfTb; Septem - can. Sf; Ordo epist. can. Vm; *om.* PtTcVoVp

²⁶ Petri ap. epp. *CaMgPfTb; Epp. Petri ap. Tc

²⁷ ss Tb

²⁸ Iac. - una *before* Petri CaCcTc, *after* due *BeMgPfTb

²⁹ apostoli *CaPfTbTc; *om.* Mg

³⁰ epistole *CaMgPfPh; *om.* TbTc

³¹ epistola *CaMgPfTb; *om.* Tc

90¹

[Ordo librorum qui legendi sunt a Septuagesima usque ad Epiphaniam]². Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti leguntur³

In Septuagesima ponunt⁴ Eptaticum⁵ usque in quindecim dies⁶ ante Pascha, quinta decima die ante Pascha ponunt⁷ Iheremiam usque in cenam Domini. In cena Domini legunt tres lectiones⁸ de Lamentatione Iheremie, Quomodo sedet sola civitas etc⁹. Et tres lectiones de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, et tres de apostolo ubi ait ad Corinthios, Convenientibus vobis in unum. Secunda lectio sic incipit, Similiter¹⁰ postquam cenavit. Tertia, De spiritualibus autem nolumus¹¹ ignorare, fratres. In Parasceven¹², tres lectiones¹³ de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo¹⁴ LXIII, et tres de Apostolo ubi ait in epistola ad Hebreos, Festinemus ingredi in illam requiem¹⁵. Secunda lectio, Omnis namque pontifex. Tertia, De quo¹⁶ nobis grandis sermo¹⁷ est. In Sabbato sancto, tres lectiones de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor¹⁸, et tres de apostolo, ubi ait¹⁹ in Epistola ad Hebreos, Christus adsistens pontifex, secunda lectio ubi ait²⁰, Testamentum enim, tertia²¹, Umbram enim habens

¹ *We has a widely variant version:* In Septuagesima cantatur et legitur In principio, id est Pantatheucum Moysi usque ad passionem Domini –

² Ordo - usque in Epiphaniam *in mg.* BePf Rb²Sl, *in text* Ad²BeCaSf; xx. De scripturis et conciliis autenticis *in mg.* Bd; Ordo – usque in Epiphania Domini *as second rubric in text* Vm; Ordo - ad Sept. *in text* EgMgTc; *om.* LeMqTbVoVp

³ Quando (Qualiter Pf) - leg. (leg. *om.* Oa, legantur LeMqVo) BeLeMgMqOaPfsITbTcVo (*adding* lxxxviii); *as second rubr. in mg.* Ad³, *as first rubric* Vm; *before c 89* Vp; Quo tempore libri – legantur et quo ordine Pt; *om.* Ca

⁴ In Sept. ponunt *MgPfPhTbTc; A Sept. Ca; In Sept. Qe

⁵ Eptaticum AdBeMgPfPh (*obsc. corr.*)TbVmVo; Epatiticum Ca; Eptategum Ca²; Enptaticum Oa;

Emptaticum Qe; Eptateucum Tc. Epta v theos divinus v. libri Moysi et Iudicum et Iosue *add. in mg.* Ad⁶ quindecim dies *AdBeCaTbTc; quinta decima die Pf; quintam decimam diem Mg

⁷ ponunt *CaMgPfTb; cant' Tc

⁸ -iones *MgPfTbTc; -ione Ca

⁹ etc CaMgPf; plena populo etc Tb; *om.* Tc

¹⁰ et calicem *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

¹¹ vos *add.* CaMg, *om.* PfTbTc

¹² -even PfTb; -eve CaMgTc

¹³ tres *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁴ psalmo CaMgPfTb; ipso Tc

¹⁵ in illam requiem *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁶ quo *MgPfTbTc; qua Ca

¹⁷ gr. sermo est CaMgTc; sermo gr. est Pf; gr. est sermo Tb

¹⁸ Exaudi Deus orationem meam cum deprecor (de Vo, *om.* Be) AdBeTbVo; *om.* CaPf; Exaudi Mg;

Exaudi Deus orationem Tc

¹⁹ ait *CaMgPfTb; dicit Tc

²⁰ lectio ubi ait *MgPfTc; *om.* Ca; ubi ait Tb

²¹ enim *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

lex bonorum futurorum²². In Pascha Domini omelias ad ipsum²³ diem pertinentes. Infra hebdomadam²⁴ homilias. In octava²⁵ Pasche²⁶ ponunt²⁷ Actus apostolorum, et epistolas canonicas, et Apocalipsim usque in octavis²⁸ Pentecosten²⁹. In octava³⁰ Pentecosten ponunt librum³¹ Regum et Paralipomenon, usque in Kalendis Augusti. In dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem usque in Kalendis Septembris, et tunc³² ponunt Iob³³, Tobiam, Hester, Esdram, Iudit³⁴, usque in Kalendis Octobris. In dominica prima mensis Octobris ponunt Machabeorum³⁵ usque in Kalendis³⁶ Novembris. In dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechiel et Daniel³⁷, et minores prophetas, usque in³⁸ Kalendis Decembris.³⁹ In dominica prima mensis Decembris ponunt Isaiam prophetam usque in⁴⁰ Nativitatem Domini. In vigilia Natalis Domini legunt primum⁴¹ de Isaia⁴² tres lectiones. Prima lectio, Primo tempore alleviata est⁴³, secunda, Consolamini⁴⁴, tertia, Consurge. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes. In Natali⁴⁵ sancti Stephani, omelias⁴⁶ de ipso die, in Natali⁴⁷ sancti Iohannis, similiter, in Natali⁴⁸ Innocentum, similiter, in Natali⁴⁹ sancti Silvestri, similiter. In octava⁵⁰ Domini⁵¹ omelias de ipso die. In dominica prima

²² lex bon. fut. MgPfTc; lex fut. bon. Tb; om. Ca

²³ ipsum *CaMgPfTb; ipsam Tc

²⁴ Infra hebd. *CaMgTbTc; In hebdomada Pf

²⁵ -ava Pf; oct' Ca; -avis Mg; -abas Tb; -avas Tc

²⁶ *From here Wc is widely variant and much fuller; see note below.*

²⁷ ponunt *CaMgPfTc; Pentecosten Tb

²⁸ -avis Mg; oct' CaTc; -av' Pf; -abas Tb

²⁹ -ten Pf; -tes CaTb; -t' MgTc

³⁰ -aba Pf; -abas TbTc; -avis Mg; oct' Ca

³¹ librum CaMgTc; om. PfTb

³² in Dominica mensis Sept. add. MgTc, om. *AdBeCaPfTb

³³ et add. Tb, om. *CaMgPfTc

³⁴ Iudit CaMgTc; om. BdPfTb

³⁵ Mach. CaPfTb; librum Mach. Tc; Mach. lib. Mg

³⁶ et tunc ponunt Iob – Kalendis in mg. Bd

³⁷ -iel, -iel *CaPfTb; -ielem. -ielem MgTc

³⁸ in *CaMgPfTb; ad Tc

³⁹ ponunt Actus apostolorum -in kal' Septembris] leguntur Actus apostolorum quidecim diebus et cantatur apocalipsis, id est - apostolus concorditer predicavit Wc

⁴⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

⁴¹ legunt primum *CaMgPfTb; leguntur primo Tc

⁴² de Isaia *CaMgPf; de Ysaia propheta Tb; om. Tc

⁴³ est CaMgTc; est terra Be; est terra Za. et terra Nep. Tb; om. Pf

⁴⁴ consol' add. Pf, consolam' add. Ca, om. *MgTbTc

⁴⁵ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale TbTc

⁴⁶ -ias CaMgPfTc; -ia Tb

⁴⁷ -ali *Ca; nat' Mg; -al' PfTc; -ale Tb

⁴⁸ -ali Ca; nat' Mg; natal' Pf; -ale Tb; -ale sanctorum Tc

⁴⁹ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale Tb; -al' Tc

⁵⁰ -ab' Pf; -abas Tb; oct' CaMgTc

⁵¹ Domini *MgPfTbTc; Dominum Ca

post Nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli, usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Isaia. Prima lectio sic incipit⁵², Omnes sitiētes⁵³, secunda, Surge illuminare, tertia, Gaudens gaudebo in Domino⁵⁴. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes.

ID 4. 63] cf +D 15 c 3 end, Palea

⁵² sic inc. *CaMgPftb; om. Tc

⁵³ etc add. Tc, om. *CaMgPftb

⁵⁴ in Domino MgPftbTc; om. Ca

91

[Quos libros,¹ quos auctores sancta recipiat ecclesia]². Ex decretis Gelasii pape³

⁴ Sancta Romana ecclesia, post illas veteris vel⁵ novi testamenti quas regulariter suscipimus⁶, etiam has suscipi non prohibet⁷ scripturas, Sanctam sinodum Nicenam CCCXVIII patrum, mediante maximo Constantino augusto, in qua Arius hereticus⁸ condempnatus est, sanctam sinodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore augusto, in qua Macedonius⁹ hereticus debitam dampnationem excepit¹⁰, sanctam sinodum Ephesinam¹¹, in qua Nestorius dampnatus est, cum consensu beatissimi¹² Celestini pape, mediante Cirillo Alexandrine sedis antistite et Archadio episcopo ab Italia destinato, sanctam sinodum Chalcedonensem, mediante Martiano¹³ augusto, et Anatolino Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana¹⁴ et Eutichiana heresis simul cum Dioscoro eiusque complicibus dampnate sunt. Sed et si qua sunt concilia¹⁵ a sanctis patribus hactenus instituta preter istorum quatuor

¹ et add. Tc, om. AdCaMgPftVm

² Quos – s. rec. (rec. s. Mq) eccl. in mg. BePftc, in text CaLeMqVo(adding De libris autenticis et apocrifis lxl)Vp(which adds De libris autenticis); Quos libros - susc. s. eccl. Ad in text; De libris autenticis et apocrifis. Quos – rec. ecclesia (eccl. rec. Vm) in text MgVm; Que scripture recipi debeant et que non in mg. Rb³; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii. Quos libros auctores sancta recipiat ecclesia in text Sf; De libris autenticis et apocrifis in text *OaPhPtTb, in mg. Ad²; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii in text Pk

³ See prev. note for Sf

⁴ Cum add. Oa

⁵ vel *BeCaMgOa ; et PftbTc

⁶ -ipimus *CaMgPftb; -epimus Tc

⁷ non prohibet CaMgPftb; iubet [? and over erasure] Tc

⁸ Ar. her. *CaMgPftb; her. Ar. Tc

⁹ Macedonius *CaPftc; Mazedonius Mg; Nic<h>edonius Tb

¹⁰ exc- *CaPftb; acc- MgTc

¹¹ -inam *CaMgPftb; -ianam Tc

¹² beatissimi *CaMgPftb; om. Tc

¹³ Martiano *CaPftbTc; Martiniano Mg

¹⁴ -iana CaMgPftb; -ia Tc

¹⁵ sunt conc. *MgPftc; conc. Ca; conc. sunt Tb

auctoritatem, et custodienda et recipienda decrevimus. Iam nunc subiciendum¹⁶ de opusculis sanctorum patrum que in ecclesia catholica recipiuntur: Opuscula beati Cipriani martiris et Carthaginensis episcopi, item, opuscula beati Gregorii Nazanzeni episcopi, item, opuscula beati Basilii Capadoceni episcopi, item, opuscula beati Athanasii¹⁷ Alexandrini episcopi, item, opuscula beati Iohannis Constantinopolitani episcopi, item, opuscula beati Theophili Alexandrini episcopi, item, opuscula¹⁸ beati Cirilli Alexandrini episcopi¹⁹, item²⁰, opuscula beati Hilarii Pictavensis episcopi, item²¹, opuscula beati Ambrosii Mediolanensis episcopi, item²², opuscula beati Augustini Ypponensis episcopi, item²³, opuscula beati Ieronimi presbiteri, item²⁴, opuscula beati²⁵ Prosperi viri religiosissimi²⁶, item²⁷, epistola²⁸ beati Leonis pape ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum destinata, cuius textum si quispiam usque²⁹ ad³⁰ unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit³¹, anathema sit. Item, opuscula atque³² tractatus omnium patrum orthodoxorum qui in nullo a sancte Romane ecclesie consortio deviarunt³³, nec ab eius fideli³⁴ predicatione seiuncti sunt, sed ipsius communionis per³⁵ gratiam³⁶ Dei usque ad ultimum diem vite sue fuere participes, legendos decernimus³⁷. Item, decretales epistole quas beatissimi pape diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt venerabiliter suscipiende sunt. Item, gesta sanctorum martirum que multiplicibus³⁸

¹⁶ est *add.* CaMgPFTc, *om.* *Tb

¹⁷ Athanasii CaMgPFTc; Anastasii Tb

¹⁸ item opuscula *CaMgTb; Item Tc; opuscula Pf

¹⁹ Alex. ep. PfTb; ep. Alex. MgTc; ep. Ca; item opuscula beati Cir. Alex. ep. *om.* Be; Item op. b. Hier. presb. Item op. b. Prosp. viri rel. *add. here from below* Tb

²⁰ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²¹ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²² item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²³ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁴ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁵ beati *CaPFTbTc; *om.* Mg

²⁶ viri rel. *CaMgPFTb; rel. viri Tc; Ambr. *and* Prosp. *before* Hilarius Tb

²⁷ item *CaMgTc; *om.* Pf

²⁸ epistola *MgPFTc; opuscula CaTb

²⁹ *ss* Tb

³⁰ ad *CaMgPFTb; *om.* Tc

³¹ rec- *MgPFTb; acc- Tc; suscepit Ca

³² atque *CaMgPFTb; et Tc

³³ deviarunt *CaPFTb; deviaverunt MgTc

³⁴ fideli *CaMgPFTb; fidei Tc

³⁵ per *Pf²Tc; *om.* CaMgPFTb

³⁶ gratiam *CaPFTbTc; gratia Mg

³⁷ decernimus *CaMgTb; decrevimus PfTc

³⁸ que multiplicibus *CaMgTb; que multipliciter Pf; qui multiplicibus Tc

tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ista³⁹ esse catholica dubitet et maiora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus sed Dei gratia et adiutorio⁴⁰, universa tolerasse, sed ideo⁴¹ secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem⁴² singulari cautela in sancta⁴³ Romana ecclesia non leguntur, quia et eorum qui scripsere⁴⁴ nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut dictis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit scripta esse putantur. Sicut⁴⁵ cuiusdam Cirici et Iulitte, sicut Georgii aliorumque huiusmodi passiones que ab hereticis perhibentur conscripte⁴⁶, propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi⁴⁷ oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum predicta ecclesia omnes martires et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneremur⁴⁸. Item, vitas patrum Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium heremitarum quas tamen⁴⁹ vir beatissimus scripsit Hieronimus⁵⁰, cum omni honore suscipimus⁵¹. Item, actus beati Silvestri apostolice sedis⁵² presulis, licet eius qui scripsit nomen ignoremus⁵³, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multe hec imitantur ecclesie. Item, scriptura de inventione crucis dominice⁵⁴, et alia scriptura de inventione capitis beati⁵⁵ Iohannis Baptiste, novelle quidem revelationes sunt, et nonnulli eas catholici legunt. Sed cum hec ad catholicorum manus advenerint⁵⁶, beati Pauli apostoli⁵⁷ precedat sententia, Omnia probate, quod bonum est tenete. Item, Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros⁵⁸, nonnullas autem⁵⁹ scripturas

³⁹ ista CaMgTc; ita Pf; enim ita Tb

⁴⁰ -orio *CaMgPfTb; -oria Tc

⁴¹ ideo *CaMgTb; iam Pf; ideo iam Tc

⁴² ant. auct. vel cons. (in *add.* Tb) *CaPfTb; ant. cons. vel auct. Tc; auct. ant. vel cons. Mg

⁴³ sancta *CaMgPfTb; sacra Tc

⁴⁴ scrips- *TbTc; prescrips- CaMgPf; prescripserunt Be

⁴⁵ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴⁶ consc- *CaMgPfTc; sc- Tb

⁴⁷ subsannandi *CaMgPfTb; subsanni Tc

⁴⁸ -emur CaPfTb; -amur MgTc

⁴⁹ tamen *MgPfTbTc; tantum Ca

⁵⁰ scr. Ier. *PfTbTc; Ier. scr. CaMg

⁵¹ -ipimus CaMgPfTc; -epimus Tb

⁵² ap. sedis *CaMgTbTc; sedis ap. Pf

⁵³ licet eius qui scr. nom. ign. (ignoramus Mg) CaMgPf; licet nom. ign. eius qui scr. Tb; licet eius qui scr. ign. nom. Tc

⁵⁴ crucis dom. CaMgPfTc; sancte crucis Tb

⁵⁵ beati *TbTc; *om.* CaMgPf

⁵⁶ adven- *MgPf; perven- CaTb; ven- Tc

⁵⁷ apostoli *CaMgTb; *om.* PfTc

⁵⁸ op. ed. lib. Ca²MgPfTb; ed. op. lib. Ca; op. lib. ed. Tc

⁵⁹ autem *CaPfTbTc; aliter Mg

interpretatus est. Sed quoniam beatissimus Ieronimus in aliquibus eum de arbitrii libertate⁶⁰ notavit, illa sentimus que predictum beatum⁶¹ Ieronimum sentire cognoscimus. Et non solum de Rufino sed etiam de universis quos vir⁶² sepius memoratus⁶³ zelo Dei et fidei religione reprehendit. Item, Origenis nonnulla opuscula que vir beatissimus⁶⁴ Ieronimus non repudiat, legenda suscipimus⁶⁵. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda⁶⁶. Item, chronica⁶⁷ Eusebii Cesariensis atque eiusdem historie ecclesiastice libros, quamvis in⁶⁸ primo narrationis sue libro tepuerit, et post in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit⁶⁹ librum, propter rerum tamen⁷⁰ singularem notitiam⁷¹ que ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos⁷². Item, Orosium⁷³ virum⁷⁴ eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessaria adversus paganorum calumpnias⁷⁵ ordinavit, mira⁷⁶que brevitate contexuit. Item, venerabilis viri Sedulii paschale opus quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus. Item, Iuvenci⁷⁷ nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur. Ceterum⁷⁸ que ab hereticis⁷⁹ conscripta⁸⁰ vel predicta⁸¹ sunt, nullatenus recipit⁸² catholica et apostolica Romana ecclesia. E quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda⁸³.

ID 4.64] +D 15 c 3a, pt as Palea

⁶⁰ libertate *MgPFTbTc; voluntate Ca
⁶¹ pred. beat. PFTb; beat. Tc; beat. pred. CaMg
⁶² vir *MgPFTbTc; ubi Ca
⁶³ sepius memoratus CaMgPFTc; beatissimus Tb
⁶⁴ beat. *CaMgPFTb; religiosissimus Tc
⁶⁵ suscipimus *CaMgPFTb; suscepimus Tc
⁶⁶ renuenda *CaMgPFTb; removenda Tc
⁶⁷ Cronia Tc
⁶⁸ in *CaMgPFTb; om. Tc
⁶⁹ conscripserit *CaMgPf; scripserit Tb; conscripsit Tc
⁷⁰ tamen *CaMgTbTc; tantum Pf
⁷¹ sing. not. *CaMgPFTc; not. sing. Tb
⁷² renuendos *CaMgPFTb; esse removendos Tc
⁷³ -osium *CaPFTbTc; -osum Mg
⁷⁴ religiosissimum et *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb
⁷⁵ calumpnias *CaMgPFTc; insidias Tb
⁷⁶ mira⁷⁶que *CaMgPFTb; mirataque Tc
⁷⁷ Iuvenci *CaMgPFTc; Vincentii Tb
⁷⁸ -erum *CaMgPFTb; -era Tc
⁷⁹ vel scismaticis *add.* MgTc, *om.* *BeCaPFTb
⁸⁰ conscripta *CaMgPFTb; scripta Tc
⁸¹ predicta CaMgPFTb; predicata Tc
⁸² recipit *CaMgPFTc; recipiat ecclesia Tb
⁸³ in tertio folio Ariminensem synod. et cetera *add.* ss Eg

92

¹Cassiodorus in prologo tripartite historie²

Historia ecclesiastica³ que a cunctis⁴ Christianis valde necessaria comprobatur a tribus Grecis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta⁵, uno scilicet Theodorico⁶ venerabili episcopo⁷, et duobus disertissimis viris Sozomeno et Socrate, quos nos per Epiphanium scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractatu, Domino iuvante, perducere⁸, et de tribus auctoribus unam facere dictionem⁹. Item, legat intrepidus qui Domino iuvante ad opuscula pervenerit¹⁰, multum utilitatis et notitie lucraturus¹¹ si que posita sunt per hos duodecim libros memorie sue sollicita mente condiderit¹².

ID 4. 143]

¹ De eodem *add. in mg. Ca*

² Cassiodorus *after* historie Pt; Ixli *add. Vo*

³ Historia ecclesiastica AdMgPfTbVmVo; Historiam ecclesiasticam CaOaTc

⁴ cunctis *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁵ conscripta AdBeMgPFRbTbVo; conscriptam Ca; composita Oa; scriptam TcVp; scripta Vm

⁶ -ico CaMgPfTb; -ito Tc

⁷ ven. ep. *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁸ perd- *CaMgPfTb; prod- Tc

⁹ dictionem AdBeCaMg²Tb; distinctionem PfTc; dilectionem Mg

¹⁰ perv- CaMgPf; pervenit Tb; ven- Tc

¹¹ lucraturus *AdCaMgPfVm; lucratus Tb; lucrabitur Tc

¹² condiderit CaPfTbTcVm; crediderit Mg

93

¹Augustinus ad Prosperum² et³ Hilarium de vita sanctorum

Non debuit repudiari⁴ sententia libri Sapientie, qui meruit in ecclesia Christi de gradu lectorum⁵ ecclesie Christi tam longa annositate⁶ recitari, et ab omnibus Christianis, ab⁷ episcopis usque ad extremos laicos fideles, penitentes, catechumenos cum veneratione divine auctoritatis audiri. Item. Qui sententiis tractatorum instrui voluit, oportet ut istum librum Sapientie, ubi legitur, Raptus est ne malitia mutaret⁸ intellectum illius, omnibus tractatoribus anteponan⁹, quoniam sic eum anteposuerunt

¹ Ixli *add. Vo*

² Probum Pt

³ ex Vp

⁴ deb. rep.] rep. deb. Ad

⁵ lect- *CaMgPfTb; elect- Tc

⁶ recitate *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

⁷ ab *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁸ mutaret *CaMgPfTc; mutet Tb

⁹ tractatoribus anteponan (-nat Ca) *CaMgPfTb; tractatibus anteposuerunt Tc

etiam temporibus proximis apostolorum egregii tractatores, qui eum testem adhibentes nihil se adhibere nisi divinum testimonium crediderunt. Item¹⁰. Liber Sapientie qui tanta numerositate annorum legi meruit in ecclesia Christi nullam pati debet iniuriam, quoniam resistit eis qui pro meritis hominum¹¹ falluntur.

ID 4. 228]

¹⁰ Item *CaMgPfTc; om. Tb

¹¹ hominum *MgPfTbTc; hominis Ca

94

Augustinus¹ de doctrina Christiana, libro II²

Quod³ Eusebius⁴ fecit de temporum historia propter divinorum librorum questiones, que usum eius flagitant, suscipimus.

ID 4. 82]

¹ Aug. *AdCaMgTbTc; Item Pf

² II] VII lxlii Vo

³ Que Rb

⁴ quam *add.* Ph

95

Isidorus, Etimologiarum¹ libro VI², cap. vii³

Ieronimus atque Gennadius ecclesiasticos scriptores⁴ toto orbe querentes ordine prosecuti⁵ sunt, eorumque studia in uno voluminis indiculo⁶ comprehenderunt.

ID 4. 89]

¹ in *add.* Ad

² om. Pt

³ vii *AdBeMgPfTc; vi Ca; ?? Tb; iii Vm; libro VII lxliii Vo; cap. vii om. Vp

⁴ atque – script. *in mg.* Vo²

⁵ pros- *PfTb; pers- AdCaMgMqTcVm; consecuti Be

⁶ indiculo *AdCaMgTbTc; opusculo Pf

96

Beda super Actus apostolorum¹

Dionisius Ariopagita episcopus ordinatus² Corinthiorum³ rexit ecclesiam gloriose, multa que ad utilitatem ecclesie pertinentia, que hactenus manent⁴ ingenii sui volumina⁵ reliquit, cognomen a loco cui preerat accipiens⁶ Ariopagus.

¹ Ares, virtus, Arius, Mars, pagus villa, Ariopagus id est villa Martis, quia rexit scholas lxliiii *add.* Vo; Po has Ares – ibi r... scol' *in mg.*, partly *illeg. in gutter*

² -atus *CaMgTbTc; -atur Pf

ID 4. 90]

³ Corinth. AdCaMgPfTbTc; Athenensium *over erasure* Vm

⁴ et *add.* PfTb, *om.* *CaMgTc

⁵ volumina *CaMgPfTc; monumenta Tb

⁶ a loco cui pr. acc. *AdPfTbTc; acc. a loco cui pr. CaMg

97

Gregorius in Dialogo, libro II¹

Benedictus scripsit monachorum regulam, discretione precipuam, sermone luculentam.

ID 4. 91]

¹ Dial. libro ii] libro Dialogorum Oa; Dialogo ii Vp. lxliv *add.* Vo

98

Ex Libro pontificali¹

Gelasius² fecit libros quinque adversus Nestorium et Eutichen³, fecit⁴ et tractatus in⁵ modum Ambrosii⁶. Item, libros duos adversus Arium⁷. Fecit autem et sacramentorum prefationes et orationes cauto sermone, et epistolas fidei de limato⁸ sermone multas.

ID 4.94]

¹ Ex - pont. *om.* Cc; *in text with* Lib' pontificali *in mg.* Lm. Greg' *add.* Vo

² Gelasius *BdBeCaCcDbLdLflLgLjLmMgMqOaOePfPhPtSITbTcVaVmVpBrant; vel Pelagius *add.*

Bd²; Pelagius AdCbObOdOfVo; 'P' *add. in mg.* Mg²

³ -cen *BeCbCcLdLjLmTbTc; -cem AdCaLfMgPf

⁴ fecit *CaCbCcLdLflLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁵ in *CaMgPfTc; ad Tb

⁶ *suppl in mg.* Lf²

⁷ Arium *CaMgPfTbTc; adversarium Cc

⁸ de limato AdCaCbCcLdLflLjLmMgPfTb; elimato RbSITc

99

Gregorius episcopus¹ servus servorum Dei Secundino episcopo²

Inter sacra missarum solemnia, ex his que diebus certis in ecclesia hac legi ex more solent sancti evangelii³ lectiones exposui quadraginta⁴, et quarundam quidem

¹ Greg. ep. *AdMgMqPfTcVmVo; Ep. Greg. Ca; Gr. BePhSfTb

² ep- CaSfTbTcVmVo; coep- BeMgMqOaPfVp; Sec. ep. *om.* Ad

³ sol. sancti ev. *MqPfTbTc; sancti ev. sol. CaMg; sol. ev. sancti Vo

⁴ exp. quad. *CaMgPfTc; quad. solleter exp. Tb

dictata expositio assistenti plebi est recitata per notarium: quarundam⁵ vero explanationem⁶ coram populo ipse locutus sum, atque, ut loquebar, excepta⁷ est. Item. Easdem omelias eo quo⁸ dicte⁹ sunt ordine in duobus codicibus ponere curavi, et priores quidem viginti que dicte sunt, et posteriores totidem.

ID 4. 97-8]

⁵ quar- *CaPFTbTc; quor- Mg

⁶ -onem *CaMgPFTc; -ones Tb

⁷ excepta *CaMgPFTbTc; excerpta Tc²

⁸ quo *CaMgTb; quod PFTc

⁹ dicte *CaMgTbTc; fecte Pf

[100]¹

Quod dicitis neque Sardicense concilium, neque decreta alia nos² habere sanctorum patrum³ vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est⁴, omnis ecclesia recipit; qua ratione conveniat⁵ ut hec sancta Constantinopoli ecclesia abiceret⁶, et, ut dictum est, non reciperet?

ID 4. 135, cf below c. 117b] +D 16 c 14

¹ in *Brant*; *om.*

AaAbAcAdBaBdBcCaCbCcDaDbEaEgFcGcHaKaLaLbLcLdLeLfLgLhLjLkLmLnMfMgMhMjMkMmMnMoMqOaObOcOdOeOfOgPaPbPcPdPfPgPhPjPkPmPnPpPqPrPsPtPuPwPxQaQbQeRaRbRfSdSeSgSgSkSITcTdTeTgVaVbVcVdVeVgVhVjVkvVmVmVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa

² decreta alia nos *Brant*; decretalia vos *ID*

³ sanctorum patrum *Brant*; pontificum sacrorum *ID*

⁴ et *add. ID*

⁵ -iat *Brant*; -erit *ID*

⁶ ab- *Brant, ID*; ob- *Migne*

101

Agatho papa omnibus episcopis¹

Sic omnes apostolice sedis sanctiones accipiende sunt tanquam ipsius divini² Petri³ voce firmate.

ID 4.238] D 19 c 2

¹ Gesta v. synodi die iii *add. Vm* (*cf c 102*)

² ipsius divini *BeCaMgPFTbVo; ipse divine Oa; divina Rb; ipsius divina Tc

³ Petri *Tc; P. AdMgPfPhSfVmVp; precepta Ca; precepti BeTb; potestate Mq; patris Pt; *om.* Oa

102

Gesta quinte¹ sinodi, die iii²

Sequimur³ per omnia⁴ sanctos patres et doctores Ecclesie, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologium⁵ et⁶ Gregorium Nisenum⁷, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Iohannem Constantinopolitanum, Cirillum, Leonem, Proculum, et suscipimus omnia que de recta fide et condemnatione hereticorum exposuerunt. Suscipimus autem et alios sanctos et⁸ orthodoxos patres qui in sancta Dei ecclesia rectam fidem irreprehensibiliter usque in finem sue vite⁹ predicaverunt.
ID 4. 99]

¹ vere PtVp

² iii *BeCaOaPfTbTcVo; iiii MgPt; *no inscr.* Vm (*cf c 101*)

³ Seq. AdMgPfPtRbTbTcVm; [Jequimur Ca; Loquimur Oa

⁴ per omn. *after* patres, *but marked for moving* Tb

⁵ theologium AdCaPfTc; theologum Mg; t<h>eologum Tb

⁶ et *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ Nisenum CaMgTbTc; Nazanzenum Pf

⁸ et MgPfTbTc; *om.* Ca

⁹ sue vite CaMgPf; vite sue BeOaRbTbTcVo

103

¹Ex Libro diurno². Professio³ Romani pontificis⁴

Sancta octo universalia concilia, id est⁵ Nicenum⁶, Constantinopolitanum⁷, Ephesinum primum⁸, Chalcedonense quintum et sextum; item Constantinopolitanum⁹ et¹⁰ septimum, Item¹¹ Nicenum octavum quoque constanter¹² usque ad unum apicem immutilata servare¹³, et pari honore et veneratione digna¹⁴ habere, et que¹⁵

¹ Que concilia sunt autentica *add. in mg.* Ca

² diurno *BeCaOaTbVm; divino MgPfPtTcVo; Ex – diurno *om.* Ad

³ Professio *TbTcVm; Professione BeLeMgOaPfVp; Professionum Ca; De confessione Pt

⁴ Romani pontificis *CaMgPfPtTb; pont. R. Be; Greg' pontificis LeMq; pontificis Oa; Romanorum pontificorum Tc. Prof. Rom. pont. *om.* Ad

⁵ id est Tb; .i. CaPfTc; primum Mg

⁶ secundum *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

⁷ Constantinopolitanum MgPfTbTc; Constantinopolis Ca. tertium *add.* Mg, *om.* CaPfTc

⁸ primum CaPfTbTc; quartum Mg

⁹ -anum CaMgPf; -ana Tb; -op' Tc

¹⁰ et CaMgTb; ? Pf; Item Tc

¹¹ Item *MgTbVm; tunc AdPf; *om.* CaTc

¹² constanter AdMgPfTb; Constantinopol' Tc; Constantinum Ca

¹³ -are *CaMgPfTb; -ire Tc

¹⁴ est *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁵ que *CaMgPfTb; quecumque Tc; quam Vo

predicaverunt¹⁶ et statuerunt omnibus modis sequi et predicare, quecunque
condempnaverunt ore et¹⁷ corde condempnare profiteor.

ID 4. 132] D 16 c 8

¹⁶ predicaverunt BeCaMqOaTcVo; preiudicaverunt MgPfTbVm

¹⁷ et *CaMgPfTc; om. Tb

104

¹De quatuor conciliis principalibus². In proemio canonum³

Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini imperatoris
ceperunt. Inter cetera autem concilia, quatuor constat esse venerabiles sinodos, que
totam principaliter fidem complectuntur quasi⁴ quatuor evangelia, ut⁵ totidem paradisi
flumina. Harum prima⁶ Nicena sinodus CCCXVIII⁷ episcoporum Constantino augusto
imperante peracta est, in qua Ariane perfidie condempnata est blasphemia, quam de
inequalitate sancte Trinitatis idem Arius Alexandrinus presbiter asserebat.
Consubstantialem Deo Patri Deum Filium eadem sancta sinodus diffinivit. Hec
sinodus acta est temporibus Silvestri pape Romani, Macharii Iherosolimitani episcopi,
Alexandri Alexandrini⁸. De hac autem sinodo Leo papa in epistola ad Anatolium
Constantinopolitanum episcopum sic ait, Nulla sibimet de multiplicatione
congregationis sinodalia concilia blandiantur, neque CCC illis X et VIII⁹ episcopis
quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat vel preferre,
cum tanto divinitus privilegio Nicena sit sinodus¹⁰ consecrata ut sive per pauciores
sive per plures ecclesiastica indicia¹¹ celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum,
quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Beatus quoque Ambrosius hoc
Nicenum concilium in libro de Trinitate his verbis in immensum¹² effert, De conciliis
id potissimum sequitur¹³ quod CCCX et VIII¹⁴ sacerdotes tanquam Abrahe lecti¹⁵

¹ Que concilia sint autentica *add in mg.* BeCaLjLkPf, *in mg and text Ad, in text* MqSfVo, Que concilia
de quatuor – canonum (*first rubr.*) Que concilia sint autentica (*second rubr.*) Vm

² conc. princ. CaMgPfTc; princ. conc. PhTb

³ De – canonum *in mg.* Ad³

⁴ quasi CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ ut CaMgPfTb; vel Tc

⁶ prima OaTc; i CaMgPf; una PhTb

⁷ CCCX et VIII OaPfTc; CCX et VIII CaMg; CCCXVIII Tb; CCC et XVIII Vm

⁸ episcopi *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁹ X et VIII CaMgPf; XVIII TcTb

¹⁰ sit sin. CaMgPfTc; sin. sit congregata vel PhTb

¹¹ indicia Pf; Tc *obscurely altered*; iudicia CaMgTb

¹² in immensum CaTbTc; inmensum MgPf

¹³ -uitur CaPf; -uimur MgTc; sequar PhTb

iudicio consona fidei virtute victores velut tropheum, toto orbe subactis perfidis extulerunt, ut mihi videatur hoc esse divinum quod eodem numero in conciliis habeamus oraculum quod in historia pietatis exemplum¹⁶.

4 L 4. 1a] D 15 c 1 begins so, but is widely var.

¹⁴ X et VIII CaPf; XVIII MgTb; et XVIII Tc

¹⁵ lecti MgPfTbTc; electi Ca

¹⁶ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

105

Zepherinus¹ papa² episcopis per Siciliam

Sexaginta apostoli sententias prefixerunt³ cum aliis quamplurimis episcopis et servandas censuerunt.

ID 4.107b; D 16 c 2

¹ Zepherinus *AdCaMgPfTb; Severinus Tc

² omnibus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³ prefixerunt *OaPfRbTbTcVo; prescripserunt Ad(*obscurely altered*)CaMg

106

Athanasius Alexandrinus Marco pape¹

Septuaginta² Niceni concilii capitula que de prefata sinodo iubente domino meo³ Alexandro decreto omnium episcoporum attuli quia⁴ sunt igne combusta optamus ut a sancte⁵ sedis ecclesie vestre auctoritate percipere per presentes legatos mereamur. Item. Presentibus nobis octoginta in memorata sinodo capitula tractata sunt, scilicet quadraginta a Grecis Greca edita lingua⁶, et quadraginta a Latinis similiter Latina edita lingua⁷; sed visum est CCCX et⁸ VIII episcopis in predicto⁹ Sancto Spiritu repletis concilio congregatis¹⁰ et maxime iam dicto Alexandro et apostolice sedis apocrisariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, et ad formam septuaginta discipulorum vel totius orbis terre linguarum

¹ *insc. in text*, BeCaOaPtQeSfWd, *with no break* AdBeLeMgMqPhQeRbSITbVoVpWc; Athan. Alex. *and no break* Pk

² *om.* Pk

³ meo *CaMgPfTb; nostro Tc

⁴ quia *CaMgPfTb; que Tc

⁵ sancte CaMgPfTb; sacre Tc

⁶ Greca ed. ling. *AdPfTbTc; ed. Greca ling. Mg; ed. ling. Greca Ca

⁷ et xl a Lat. similiter Latina ed. ling. BeTbVmVp; et xl Latinis similiter edita lingua Latina Ca; et a Latinis totidem Mg; *om.* AdPfVo; et XL a Latinis - lingua Tc

⁸ et CaMgPf; *om.* TbTc

⁹ concilio *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

septuaginta tanti¹¹ et tam excellentis concilii fierent capitula, que omnem Christianorum informarent orbem.

ID 4. 108]

¹⁰ concilio congregatis *CaMgPFTb; *om.* Tc

¹¹ tanti *MgPFTbTc; tanta Ca

107

Stephanus Liuthobio¹ Magantino episcopo, cap. xx

Viginti in ecclesia tantum² sancta Romana habentur³, sed quo neglectu⁴ reliqua defecerint⁵ ambiguum est. Arbitrantur enim⁶ plurimi ea Antiocheno inserta concilio.

ID 4. 232b] D 16 c 13

¹ Liuthobio BdBeMqPfPhSeVo; Luitumbio Ad; Leutherio CaTcVm; Liutobio (*corr. fr.* -oio) Mg; papa Leutobio Pt; Liutheberto Tb

² in eccl. tantum CaMgPFTc; tantum in eccl. SITb

³ capitula *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

⁴ neglectu *CaMgPFTb; defectu Tc

⁵ -erint *CaMgPf; -erunt TbTc

⁶ enim *MqRbTbTcVm; *om.* AdBeCaMgPfVo

108

[Idem]¹

Secunda² sinodus CL patrum sub³ Theodosio seniore Constantinopoli⁴ congregata est, que Macedonium Spiritum sanctum Deum esse negantem condempnans⁵ consubstantialem Patri et Filio⁶ Spiritum sanctum demonstravit⁷, dans⁸ simboli formam quam tota Grecorum et Latinorum confessio⁹ in ecclesiis predicat. Hec sinodus acta est temporibus Damasi pape Romani, Cirilli Ierosolimitani episcopi¹⁰, Nectarii¹¹ Constantinopolitani.

4 L 4. 1b] D 15 c 1 med. to predicat

¹ Idem Tc; Stephanus Be; *om.* AdCaMgPfPtTbVm(*no break*)VoVp

² Sancta MqRb

³ *om.* Ph

⁴ -oli Tc; -ol' AdCaPf; -olit' Mg; -olim Tb

⁵ neg. con. CaMgPFTc; con. neg. Tb

⁶ et Filio CaMgPFTc; Filium et Tb

⁷ esse *add.* Tc, esse Deum *add.* Mg, *om.* CaPFTb

⁸ latius *add.* Tc, *om.* CaMgPFTb

⁹ *corr. fr.* concessio Ca²

¹⁰ et *add.* Tc, *om.* CaMgPFTb

¹¹ Nectarii CaMqPFTbTc; Nestorii MgRb

109*[Idem]*¹

Tertia sinodus Ephesina² prima CC episcoporum sub iuniore Theodosio augusto edita est, que Nestorium duas personas in Christo asserentem iusto anathemate condempnavit, ostendens manere in duabus naturis unam Domini nostri Iesu Christi personam. Hec sinodus acta est temporibus Celestini pape Romani, Iuvenalis Constantinopolitani episcopi³, Cirilli Alexandrini.

4 L 4. 1c] D 15 c 1 med. to personam

¹ Idem Tc; om. AdBeCaMgPfPtTbVmVoVp

² -sina CaMgPfTb; -siana Tc

³ et add. Tc, om. CaMgPfTb

110*[Idem]*¹

Quarta sinodus Chalcedonensis DC² et XXX sacerdotum sub Martino³ principe habita est. In qua Eutichen Constantinopolitanum abbatem⁴ Verbi Dei et carnis unam naturam pronuntiantem et eius defensorem Dioscorum quondam Alexandrinum episcopum, et ipsum rursus. Nestorium cum reliquis hereticis, una patrum sententia predampnavit, predicans eadem sinodus Christum Deum sic natum de Virgine ut in eo substantie et⁵ divine et humane confiteamur naturam. Hec sinodus acta est temporibus Leonis pape Romani, Iuvenalis Ierosolimitani episcopi⁶, Anatholii Constantinopolitani⁷. He sunt quatuor⁸ sinodi principales fidei naturam⁹ plenissime continentes, sed et si que sunt concilia que sancti patres Spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem omni manent¹⁰ stabilita vigore.

4 L 4. 1d] D 15 c 1 med. to confiteamur naturam

¹ Idem Tc; om. AdBeCaMgPfPtTbVmVo

² DC] CC Vp

³ Martino MgPfTbTc; Martiniano Ca

⁴ abbatem CaMgPfTb; *erased in* Tc

⁵ et PfTb; om. CaMgTc

⁶ et add. Tc, om. CaMgPfTb

⁷ episcopi add. Ca, om. MgPfTbTc

⁸ sunt quatuor CaMgPfTc; quatuor sunt Tb

⁹ naturam CaMgPfTb; doctrinam Tc

¹⁰ -ent CaMgPfTb; -eant Tc

111*Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹*

Quinta Constantinopolim² temporibus Iulii pape sub Iustiniano principe contra Theodorum et omnes hereticos.

ID 4.125 pt.] D 16 c 9 end

¹ dcxxxviii AdBdBeCaMgPhVm; de xxxviii MqSl; de Pf; dcxxxvii Pt; dcxxxviii Tc; dcxxxiii SeWc; dcxxxv Tb; de.c.xxxviii Vo

² -olim CaMgPf; -oli BeTbTcVm

112*Beda de temporibus¹*

Sinodus Aquileie facta ob imperitiam fidei quintum universale concilium suscipere diffidit², donec salutaribus beati pape Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum ceteris Christi ecclesiis annuere consentit.³

ID 4.119]

¹ Beda de temporibus MqSeSfTb; Beda de temporibus cap. dcxxxviii *repeated from c 111* Ad; Beda in eodem Be; Item de eodem Ca; *om.* MgPt; Idem Pf; Item Sl; Idem in eodem TcVmWc

² -idit *CaMgPfTc; -init Tb

³ -entit *PfPhQeTbVm; -ensit BeCaMgSITcVo

113*Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹*

Sexta sinodus universalis Constantinopoli² celebrata est et Greco sermone conscripta temporibus pape Agathonis, exequente ac³ residente piissimo⁴ principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apostolice sedis et episcopis CL residentibus.

ID 4.125a] D 16 c 9a

¹ Beda de temporibus cap. dcxxxviii (de xxxviii Mq, de.c.xxx.viii Vo) BeCaMgMqQeSeSITbVo; Beda de temp. Ad; De temp. prefato cap. Pf; Beda libro Pt; Idem in eodem cap. dcxxxviii (viii *om.* Tc) TcVmWc

² -oli *BePfTbTc; -olim CaMg

³ ac *CaMgPfTb; et Tc

⁴ et clementissimo *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

114¹*Ex Libro pontificali*²

Leo³ iunior⁴ suscepit sanctam sextam sinodum⁵ que per Dei providentiam nuper⁶ regia urbe celebrata est Greco eloquio scripta, exequente ac residente piissimo ac⁷ clementissimo magno⁸ principe Constantino.

ID 4.124b]

¹ after c 116 VmWd

² pontificali *AdCaMgPfTbVo; pontificum Tc

³ Nec Oa

⁴ minor SI

⁵ sext. sin. *CaMgPfTc; sin. sext. Tb

⁶ in add. Tc, om. CaMgPfTb

⁷ ac *TbTc; et CaMgPf

⁸ magno *CaMgPfTc; om. Tb

115*In prologo historie Anastasii bibliothecarii Romane*¹ ecclesie

Sufficere arbitror ad preconium Theophanii chronographi², quod a sede approbatus sit apostolica³, quando scilicet vicarii eius una cum CCCL patribus in Nicena urbe secundo convenientes universalem sinodum celebrarunt. Siquidem et⁴ laus eius in eodem septimo sancto concilio reperitur.

ID 4.129]

¹ om. Be

² -graphi *MgPfTbTc; -fragi Ca

³ approb. sit apost. *BeOaTcVm; approbatus apost. AdCaMgRbVoVp; approbatur apost. Pf; approb. apost. sit SfTb

⁴ et *CaMgOaTbTc; om. Pf

116*Adriani pape*¹ ad Carolum, cap. xxv²

Ipsam septimam sinodum suscepimus, nam si eam minime recepissemus, ad suum pristinum vomitum erroris fuissent reversi Greci, qui pro tot³ millibus animarum Christianorum interitu habemus reddere rationem.

ID 4.128]

¹ Adriani pape AdCaMgOaSf; Adrianus papa BePfTcVmVo; Arriani pape PhTb

² xxv AdMgPfTbTc; xv Ca

³ pro tot *MgPfTbTc; propter Ca

117

Sexta synodus, cap. ii¹

Confirmamus sanctorum patrum canones et sinodos, id est Nicenam, Antiochenam, Neocesariensem², Grangrensem, Antiochenam, Laodicensem, Constantinopolim³, Ephesinam, Chalcedonensem, Sardicensem⁴ et Carthaginensem, et opuscula Theodosii Alexandrini⁵ episcopi, et Dionisii Alexandrini episcopi et⁶ martiris, et Gregorii thaumasturgi Neocesariensis episcopi⁷, Athanasii Alexandrini episcopi⁸, Basilii Cesarie Cappadociae episcopi, Gregorii Niseni⁹ episcopi, Gregorii theologi¹⁰, Amphilocii Biconiensis¹¹ episcopi, Timothei Alexandrini episcopi, Cirilli Alexandrini episcopi, Germani Constantinopolitani episcopi, Cipriani Carthaginensis episcopi et sinodum suam.

ID 4.134] D 16 c 7b

Nicholas¹² Photio

Quod dicitis neque Sardicense concilium neque decretalia vos¹³ habere pontificum¹⁴ sanctorum vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur¹⁵, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est et omnis ecclesia recipit, qua ratione convenerit ut hec sancta Constantinopolitana ecclesia abiceret¹⁶ et¹⁷, ut dictum est, non retineret?

ID 4.135; cf above, 2.100] +D 16 c 14

¹ ii MgOaPfTbTc; i Ad; Sexta – ii *om.* Vo

² Neoces- *CaPfTbTc; Necces- Mg

³ pol' MgPfTbTc; -polim Ca

⁴ -icensem *MgPfTc; -iensem Ca; -iocensem Tb

⁵ Alex. *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ Dion. Al. ep. et CaPfTc; *om.* Mg

⁷ *corr. fr.* ep. Neoc. Ca²

⁸ et Dionisii Alex. - Alex. episcopi *om.* Tb, *in* Ca(Mg)PfTc; martiris et Gregorii thaum. – episcopi *in* mg. Mq²

⁹ Niseni *CaMgPfTb; Miseni Tc

¹⁰ -ogi *CaPf; -ogii MgTb; -ogi episcopi Tc

¹¹ Biconiensis CaMgPfVo; Bichonensis Oa; Biconensis Tb; Hiconiensis Tc

¹² Nich. *AdBdCaMgOaQeTbTcWc; Nichil MqPfVm. AdBdCaLeMgMqOaPfPhQeSfTbVmWc *with no break*; Nici *with no break* Wd. RbSIVoVp *have neither break nor insc.*

¹³ vos *CaMgTc; nos OaPfPhQeSfTbVo

¹⁴ nostrorum *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁵ fac. cred. trib. *CaMgPfTb; cred. trib. fac. Tc

¹⁶ abiceret *CaMgPfTb; reciperet Tc

¹⁷ *add.* Tc²

118

Quod in ecclesiasticis iudiciis auctoritas canonum¹ et decreta Romanorum pontificum preferenda sint² dictis Augustini, Ieronimi³ et aliorum⁴. Leo IV episcopis Britannie⁵

De libellis et commentariis aliorum non convenit aliquos iudicare et sanctorum conciliorum canones relinquere vel decretalium regulas, id est que habentur apud nos simul cum canone, in illis⁶ et quibus in⁷ omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis, id est, apostolorum, Nicenorum, Anciranorum, Neocesariensium, Grangrensium, Antiocensium, Laodicensium, Calcedonensium, Sardicensium⁸, Carthaginensium, Affricensium, et cum illis regule presulum Romanorum Silvestri, Sirici, Innocentii, Zosimi, Celestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Simachi, Simplicii, Ormisde et Gregorii iunioris. Isti omnino sunt et⁹ per quos iudicant episcopi, et per quos episcopi simul et clerici iudicantur. Nam si tale emerit vel contingerit inusitatum negotium quod minime possit¹⁰ per istos finiri, tunc si¹¹ illorum quorum meministis dicta¹² Ieronimi, Augustini, Ysidori, vel ceterorum similiter sanctorum doctorum¹³ similium¹⁴ reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda ac promulganda, vel ad apostolicam sedem referatur de talibus. Quam ob causam luculentius et magna voce pronuntiare non timeo quia qui illa que diximus sanctorum patrum statuta¹⁵, que apud nos canones pretitulatur, sive sit episcopus, sive¹⁶ clericus, vel¹⁷ laicus indifferenter¹⁸ receperit¹⁹, ipse convincitur nec catholicam et apostolicam fidem nec sancta vera Christi quatuor evangelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere vel credere.

ID 4.72] D 20 c 1

¹ auct. can. AdBeCaCcMgPfTbTc; can. auct. FcOe

² sint BeCaTc; sunt AdFcMgOePfTb

³ Aug. Ier. CaCcFcMgOePfTb; Ier. Aug. Tc

⁴ *Rubric in text here CaMgPfPh, as distinct cap. 117A CcFcOeTb, in mg. AdBeObTc, as end of c 117 MqOdSIVoWc, om. PkPtRbSfVmVp*

⁵ Leo – Brit. om. Ad; Leo papa episcopis Britannie lxii Pt

⁶ can. in illis *CaPfTbTc; illis in can. Mg

⁷ in *MgTc; om. CaPfTb

⁸ Calc. Sard. CaMgTb; Sard. Calc. PfTc;

⁹ et*CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ minime possit *CaMgPfTb; non queat Tc

¹¹ si *Tb; om. CaMgPfTc

¹² quor. mem. dicta *CaMgPfTc; dicta quor. mem. Tb

¹³ sim sanct. doct. CaMgPf; sim. doct. sanct. Tb; sanct. sim. doct. Tc

¹⁴ si *add.* CaMgTc, om. *PfTb

¹⁵ statuta *CaMgPfTb; instituta Tc

¹⁶ sive *MgTbTc; sive sit Ca; vel Pf

¹⁷ vel MgPfTb; sive sit Ca; sive Tc

¹⁸ non *add.* Tc, om. CaMgPfTb

¹⁹ et *add.* Mg, om. *CaPfTbTc

119*Augustinus ad Ieronimum, epistola viii¹*

Ego solis eis scripturarum libris qui iam canonici² appellantur didici hunc timorem honoremque referre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam. Aut si aliquid in eis³ offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, vel minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet⁴ sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia⁵ mihi vel per illos auctores et canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere⁶ potuerunt.

ID 4.74] D 9 c 5

¹ lxiii add. Pt

² -ici *MgPftbTc; -icis Ca

³ al. in eis CaMgPftb; in eis al. Tc

⁴ quantalibet *CaMgTbTc; quantumlibet Pf

⁵ sed quia *AdBeCaTcVp; scilicet quia PftbVmVo; si qua Mg

⁶ non add. Rb

120*Augustinus in¹ prologo libri III² de Trinitate*

Noli³ meis litteris quasi scripturis canonicis inservire, sed in illis et quod non credebas cum inveneris, incunctanter crede. In istis autem et quod certum⁴ non habebas nisi certum intellexeris, noli firme retinere⁵.

ID 4.71] D 9 c 3

¹ libro add. and canc. Ca

² III Vo

³ corr. fr. Soli Ca

⁴ et add. Ca, om. *MgPftbTc

⁵ retinere AdBeMgOaPfRbTbVmVo; tenere CaTcVp

121*Epistola prima Augustini¹ ad Ieronimum*

Mihi² videtur exitiosissime credi aliquid in sacris libris esse mendacium, id est eos homines per quos nobis illa scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in

¹ (Ex add. Pt) Epistola prima (prioris Vo) Aug. *(but as inscr. to ID 4.215)AdCaMgPtTbTcVmVo; Eiusdem epistola Pf; Epistola una. Augustinus ad Ier. Sf

² Nichil Pk

suis libris fuisse mentitos³. Alia questio est utrum scriptorem sacrarum scripturarum mentiri oportuerit, immo non alia sed nulla questio est.

ID 4.216a]

³ fuisse ment. *CaMgOaTbTc; ment. fuisse Pf; ideo (*for id est*) – esse mentitos *in mg.* Vo²

122

[Que concilia sunt respuenda, et que scripta¹ apocripha]². Ex Libro pontificum³

Sergii pape temporibus, Iustinianus⁴ imperator⁵ concilium⁶ in regia urbe fieri iussit. In quo et legati sedis apostolice convenerunt⁷, et decepti subscripserunt⁸. Compellebat⁹ autem et ipsum subscribere sed nullatenus acquievit, pro eo quod quedam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerant in eis annexa.

ID 4.79a]

¹ que scr.] scripta sunt Ad; que scripta sint Mq

² Que conc. sunt (sint Sf) - apocripha PfSf; *in mg.* AdBeLh²; *as end of c 121* Mq; *om.* Mg(*cf c 123*)OaPtTbTcVmVoVp; Que sunt respuenda et que scripta sunt apocripha *in mg.* Ca

³ -ali PtVp

⁴ *corr. fr.* Iustianus CaMg

⁵ Iust. imp. *CaMgTbTc; imp. Iust. Pf

⁶ concilium *BeCa²MgPfTb; *om.* CaTc; *superscr. after urbe* Tc²

⁷ coven- Pf

⁸ *corr. fr.* consc- Ca²

⁹ -ebat *BeMgPfTbVo; -ebant CaTc

123

¹De notitia librorum apocriforum qui a sanctis patribus² dampnati sunt eterna dampnatione³

⁴Ariminensem⁵ sinodum a Constantino cesare Constantini filio congregatam, mediante Tauro prefecto, extunc⁶ et in eternum confitemur esse dampnatam⁷. Item. Itinerarium nomine Petri apostoli quod appellatur sancti Clementis libri⁸ octo apocriphi⁹. Actus nomine Andree apostoli apocriphi¹⁰. Actus nomine Thome apostoli

¹ De apocrifis. *in mg.* Pf, Que concilia sint respuenda et que scripta sint apocripha *in mg.* Mg

² patribus *AdMqPfTbTcVm; *om.* CaMg

³ eterna dampnatione *AdCaMgTbTcVmVo; *om.* BeMqPf.Wc. De – dampn. *in mg.* Lh². De notitia apocriforum librorum Pt. *No rubric* Ph

⁴ *Rb text adds at beginning:* Ceterum que ab hereticis vel scismaticis scripta vel predicata sunt nullatenus recipit sancta et apostolica Romana ecclesia. [Je quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt credimus esse subdenda. In primis

⁵ Arim- *BeCaMgPfTbVm; Primi- Vq; Erim- Tc

⁶ et nunc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ conf. ess damp. *CaMgPfTc; damp. esse conf. Tb

⁸ libri *CaMgTbTc; librorum Pf

⁹ -cryphi *CaMgTbTc; -cryphum Pf

apocriphi. Actus nomine Petri apostoli apocriphi. Actus nomine Philippi apostoli¹¹
 apocriphi. Evangelia Thadei nomine apocripha. Evangelia nomine Barnabe apostoli¹²
 apocripha. Evangelia¹³ Thome apostoli quibus Manichei utuntur apocripha.¹⁴
 Evangelia nomine Bartholomei apostoli apocripha. Evangelia nomine Andree apostoli
 apocripha. Evangelia que falsavit Lucianus apocripha. Evangelia que falsavit Ycius,
 apocripha¹⁵. Liber de infantia Salvatoris apocriphus. Liber de nativitate Salvatoris et¹⁶
 de sancta Maria, vel de¹⁷ obstetrice Salvatoris apocriphus. Liber qui appellatur
 Pastoris¹⁸ apocriphus. Libri omnes quos fecit Leutius¹⁹ discipulus diaboli apocriphi.
 Liber qui appellatur fundamentum apocriphus²⁰. Liber qui appellatur thesaurus,
 apocriphus. Liber qui est de filiabus Ade vel²¹ Genesis apocriphus. Centimetrum de
 Christo Virgilianis²² compaginatum versibus²³ apocriphum. Liber qui appellatur
 Actus Thecle et Pauli apocriphus. Liber qui appellatur Nepotis apocriphus. Liber
 proverbiorum ab hereticis conscriptus et sancti Sixti nomine signatus, apocriphus.
 Revelatio que appellatur Pauli apocripha. Revelatio que appellatur Thome apostoli²⁴
 apocripha. Revelatio que appellatur Stephani apocripha. Liber qui appellatur Transitus
 sancte Marie apocriphus. Liber qui appellatur²⁵ penitentia Adam²⁶ apocriphus. Liber
 Diogie nomine²⁷ gigantis, qui post diluvium cum dracone ab hereticis pugnasse
 perhibetur, apocriphus²⁸. Liber qui appellatur Testamentum Iob apocriphus. Liber qui
 appellatur penitentia Origenis apocriphus. Liber qui appellatur penitentia Cipriani
 apocriphus²⁹. Liber qui appellatur³⁰ Iamne et Mambre apocriphus. Liber qui

¹⁰ -iphi MgPfTc; apoc' Ca; -iphum Tb

¹¹ Phil. ap. *CaMgTc; ap. Phil. Pf; Phil. Tb

¹² nom. Barn. ap. CaPfTbTc; Barn. ap. nom. Mg

¹³ nomine *add.* CaMfMgMhMjMkMmPtRaTb, *om.* *PfTc

¹⁴ (apoc. quibus man. utuntur Mk) Evangelia nomine Petri apostoli apocripha *add.* Mg, *om.*

*BeCaMfMhMjMkMmMoPfPtRaTbTcVo. Evangelia nomine Barnabe – utuntur apocr. *om.* Oa.

¹⁵ Evan. que fals. Yc. apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁶ et CaMgPf; apoc' . Liber Tb; ap' Tc

¹⁷ vel de CaMgPf; et de Tb; et Tc

¹⁸ Pastoris *CaMgPfTb; De pastore Tc

¹⁹ Leutius *CaPfTc; Leuticius Mg; Lucius Tb

²⁰ Lib. qui app. fund. ap. *here* *CaMgPfTb; *before the Acts of Thecla and Paul in* Tc

²¹ Adel *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

²² Virgilianis *CaMgTc; virginalibus Pf; virginalis Tb

²³ comp. vers. *CaMgPfTb; vers. comp. Tc

²⁴ apostoli CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁵ appellatur *CaTbTc; vocatur Pf; appellantur Mg

²⁶ Adam *CaMgPfTc; Ade Tb

²⁷ Diogie nomine CaMgPf; Diogenoie Tc

²⁸ apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁹ Liber qui appellatur penitentiam Oriensis – Cipriani apoc. *in mg.* Mq²

³⁰ penitentia *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

appellatur Sors apostolorum apocriphus. Liber Iusan³¹ apocriphus. Canonum liber³² apostolorum apocriphus³³. Liber³⁴ Physiologus ab hereticis conscriptus et beati Ambrosii nomine presignatus³⁵ apocriphus³⁶. Historia Eusebii Pamphili apocripha. Opuscula Tertulliani³⁷ sive Africani apocripha. Opuscula Postumiani³⁸ et Galli apocripha. Opuscula Montani et Priscille et Maximille apocripha. Omnia opuscula³⁹ Fausti⁴⁰ Manichei apocripha. Opuscula alterius Clementis⁴¹ Alexandrini apocripha. Opuscula Cassiani presbiteri Galliarum apocripha⁴². Opuscula Victorini Pictavensis apocripha. Opuscula Fausti Reginensis Galliarum apocripha.⁴³ Opuscula Frumentii⁴⁴ apocripha⁴⁵. Epistola Iesus ad Abagarum⁴⁶ apocripha.⁴⁷ Passio Cirici et Iulitte apocripha. Passio Georgii⁴⁸ apocripha. Scripta que appellantur⁴⁹ Salomonis contradictio⁵⁰ apocripha. Philacteria omnia que non ab angelo ut illi confingunt sed magis a demone conscripta sunt apocripha.

Hec et his⁵¹ similia que Simon Magus, Nicolaus, Cherintus⁵², Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus⁵³, Photinus et Bonosus qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus Apollinaris, Valentinus sive Manicheus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus⁵⁴, Sabbatius⁵⁵, Calixtus, Donatus, et Eustachius, Iubianus⁵⁶, Pelagius,

³¹ Iusan TcPt; Iusa apostoli MgRa

³² Can. liber Tc; Liber canones DbMgRa; Liber canonum MkMmMoRaVm *Brant*

³³ Liber Iusan (Susannae *Migne*) - apost. apoc. *MgMoRamg.TcBrant; Liber Iusan apoc. *before* Historia Eusebii *below* Pt; *om.* BeCaDbLgObOdOeOfPfSgSITbVaVo

³⁴ qui appellatur *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³⁵ presign- *CaMgPfTb; sign- Tc

³⁶ Liber Lusan *add.* Oe

³⁷ Tertulliani CaMgTbTc; Tertullinii Pf

³⁸ Postumiani * MgPfTbTc²; Postulamiani Ca

³⁹ Omnia op. *CaMgPfTc; Op. omnia Tb

⁴⁰ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁴¹ alt. Clem. *CaMgPfTc; Clem. alt. Tb

⁴² Opus. Frumentii ap. *here* Tb

⁴³ Op. Victorini - Galliarum apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁴ Frum- *CaMgPfTb; Furm- Tc

⁴⁵ op. Fr. ap. *after Cassian above* Tb

⁴⁶ Abagarum CaMg; Gabarum Be; Agabarum PfTc; Abgarum TbVo; et Abagari ad Ihesum *add.* Vo

⁴⁷ Epistola Abagari ad Iesum apoc. *add.* MfMgMhMoRaTc; *om.*

*BeCaLgMjMkMmObOdOeOfPfPtSITbWc

⁴⁸ martiris *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁴⁹ Scripta que appellantur CaMgPfTc; Scriptura que appellatur Tb

⁵⁰ contradictio *CaMgPfTc; conductio Tb

⁵¹ his *CaPfTbTc; illis Mg

⁵² Cherintus *CaMgPfTb; Corinthus Tc

⁵³ -satenus MgPfTb; -satanus Ca; -saheus Tc

⁵⁴ -atus *CaMgPfTb; -atius Tc

⁵⁵ Sabbatius MgPf; Sabacius Ca; Sabastius Tb; Sabatheius Tc

⁵⁶ Iubianus BeCaTb; Nibinianus Mg; Iulianus Pf; Nubianus SIVo; Iovinianus Tc

Iulianus et Laciensis Celestinus⁵⁷, Maximianus, Priscillianus⁵⁸ ab Hispania, Lampedius⁵⁹, Dioscorus, Euticius⁶⁰, Petrus⁶¹ et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Achatius Constantinopolitanus cum consortibus⁶² suis, nec non et omnes hereses quas ipsi eorumque discipuli sive⁶³ schismatici docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum etiam⁶⁴ ab⁶⁵ omni⁶⁶ catholica et⁶⁷ Romana ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque⁶⁸ sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in eternum confitemur esse dampnata⁶⁹.

ID 4.65] +D 15 c 3 med, Palea

⁵⁷ et *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁵⁸ -lianus *TbTc; -lanus CaMgPf

⁵⁹ -edius *CaMgPfTc; -ideus Tb

⁶⁰ -icius *CaMgPfTc; -ius Tb

⁶¹ Petrus *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁶² consort- *CaMgTbTc; sort- Pf

⁶³ sive *CaMgPfTb; atque Tc

⁶⁴ verum etiam *PfTbTc; sed CaMg

⁶⁵ ab *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶⁶ etiam *add.* CaMg, *om.* *PfTbTc

⁶⁷ et MgPfTbTc; *om.* *Ca

⁶⁸ auct- auct- *CaMgPfTc; act- act- Tb

⁶⁹ dampnata *CaMgPfTb; dampnanda Tc

124

Leo IX¹ contra epistolam Nicete² abbatis de monasterio Studii³

Clementis librum⁴, id est Petri apostoli⁵ Itinerarium et canones apostolorum numerarunt⁶ sancti patres inter apocripha, exceptis capitulis quinquaginta que decreverunt regulis orthodoxie adiungenda.

ID 4.105] D 16 c 3

¹ IX *AdBeCaMgPfTbVm; II TcVo

² Nicete *AdBeCaMg²PfTbVm; Niceni Tc; Nicene Mg

³ de monasterio Studii AdCaMgPfVm; *om.* Tb; de monasterii studio Tc

⁴ Clem. lib. *AdCaMgPfTb; Clem. pape lib. Cc; Lib. Clem. Tc

⁵ apostoli *CcMgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ numerarunt *CaMgMqRbTb; nunciarunt (vel numeraverunt *ss*) Ad; numerant Be; numeraverunt Mq²PfTcVo; numeravere Vp

125

¹*Sexta sinodus*,² *cap. ii*

Placuit huic sancte sinodo ut³ amodo confirmata et rata sint canonum apostolorum LXXXV capitula.

ID 4.106] D 16 c 4a

*Epistola Isidori in capite canonum*⁴

Isidorus mercator⁵ servus Christi, lectori⁶ conservo suo. Propter eorum auctoritatem⁷ ceteris conciliis⁸ preposuimus canones qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocriphi dicantur, quoniam populares eos⁹ recipiunt, et sancti patres eorum sententias sinodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. Item. Primus ordo, ut predictum est, de celebrando concilio insertus habetur, et postmodum canonum apostolorum¹⁰, ac primorum apostolicorum¹¹, id est a sancto¹² Clemente usque ad sanctum Silvestrum, decretorum atque diversorum conciliorum breviarium interpolatum¹³ sequens ordinem suum.

ID 4.107] D 16 c 4b

¹ Continues without break from c 124 AdCaLeMqPfSeVmVp(no insc.)Wd

² synodo add. Vo

³ ut *EgMgPfTbTc; aut Ca

⁴ Ep. (om. Le) - can. om. Se; in text, but run on from c 125a AdLeMqSIVmVoWcWd

⁵ mercator AdBeCaCcEg(later canc.) MgSeTbVmVoWc; peccator Pf; vel peccator ss Se; om. Tc

⁶ proprium add superscr. Tc

⁷ auctoritatem *BeTbVmVp; infirmitatem AdCaCcMqPfSIVoWc; infirmitatem vel auctoritatem (vel auct. ss Ld) LdMg; firmitatem Tc

⁸ conc- *CaMgPfTc; cons- Tb

⁹ populares eos CaMgPf(vel plures add. ss.)Tb; eos plures Tc

¹⁰ apostolorum *Ad(over erasure and repeated in mg.)MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ -olicorum *PfTc; -olorum CaMgTb; ac prim. ap. om. Rb

¹² Rb ends

¹³ -atum CaMgPfTb; -atur Tc

126

*Adrianus*¹ *papa ad Carolum, cap. xvii*²

Vite patrum sine probabilibus auctoribus³ minime in ecclesia legantur. Nam⁴ ab orthodoxis⁵ titulate⁶ et⁷ suscipiuntur et leguntur. Magis enim passiones sanctorum⁸

¹ Arrianus PhSfTb

² xvii AdCaMgPfTbTc; xviii Vm; cap. xvii om. Vo

³ auctoribus *AdBeCaMgPfSeVo²; actoribus Oa; auctoritatibus TbTc; auctores Vo

⁴ et ille add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁵ patribus add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ -late *MgPfTbTc; -lete Ca

martirum sacri canones censent ut liceat eas etiam in ecclesia legi cum anniversarii dies eorum celebrantur.

ID 4.141]

⁷ et *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ sanctorum *CaMgPfTb; om. Tc

127

Augustinus contra Faustum, libro II, cap. ii

Legunt scripturas apocriphas Manichei, nescio¹ quibus sutoribus² fabularum sub apostolorum nomine scriptas, ut que suorum scriptorum temporibus in auctoritate sancte ecclesie recipi mererentur, si sancti homines et iusti et docti, qui tunc in hac vita erant et³ examinare⁴ talia poterant, eos vera locutos esse⁵ cognoscerent⁶. Ibi tamen legunt apostolum⁷ Thomam, cum esset in quodam⁸ nuptiarum convivio peregrinus et prorsus incognitus, a quodam ministro palma percussus⁹, imprecatum fuisse homini continuam sevamque vindictam. Nam cum egressus fuisset¹⁰ ad fontem ut inde aquam convivantibus ministraret, eum leo rugiens interemit, manumque eius qua caput apostoli levi ictu percusserat, a corpore evulsam¹¹, secundum vocem eiusdem apostoli id optantis atque imprecantis, canis intulit mensis¹² in quibus ipse discumbebat apostolus.

ID 4.151a]

¹ a *add.* AdCaMg, om. *OaPfTbTc

² sutoribus *AdBeCaOaPfPhQeSITb; scriptoribus MgTcVp; autoribus Vm; *corr. fr.* factoribus to ficatoribus Vo

³ et *CaMgTb; om. PfTc

⁴ -are *CaMgTc; -ari PfTb

⁵ esse *CaMgPfTc; om. Tb

⁶ *obscurely corr.* Pf

⁷ apost. *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ in quodam *CaMgPfTc; om. Tb

⁹ et *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁰ fuisset *CaMgPfTb; esset Tc

¹¹ evul- CaPfTbTc; avul- Mg

¹² int. mens. *AdCaMgOaTb; mens. int. PfTc

128

Item¹, cap. iii²

Quod beata Maria patrem habuerit³ ex tribu Levi sacerdotem⁴ quemdam⁵
nomine Ioachim canonicum non est.

ID 4.151b]

¹ Item *AdCaMgPfTb; Augustinus Ea; Idem Tc

² cap. iiiii *AdPfTbTcVm(*treating insc. as text run on from c 127*)VoWd; cap. secundo CaMg; om. Ea

³ -uerit *CaMgPfTc; -uit Tb

⁴ -otem *MgPfTbTc; -otum Ca

⁵ hominem *add.* Ca, *om.* *AdEaMgOaPfTbTc

129

Ieronimus¹ ad Letam², De institutione filie³

Caveat omnia apocripha et si quando ea⁴ non ad dogmatum veritatem sed ad
signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse quorum titulis⁵
prenotantur⁶, multaque in his admixta vitiosa et grandis esse prudentie aurum in luto
querere.

ID 4.155]

¹ Gr' Pt

² Letam *AdBeCaMgPfTbVm; Oletam Sf; Athletam Tc; Aletam Vo

³ filiorum Pt. Ieronimus *only* Ea

⁴ ea *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁵ -ulis PfTbVmVo; -uli AdBeMgTc; -ulus Ca

⁶ -antur *MgPfTbTc; -atur Ca

130

*[Quod episcopi non debeant legere libros gentilium¹].² Concilium IIII Cartaginense,
cap. ix³*

Episcopus⁴ gentilium libros non legat hereticorum, autem⁵ pro necessitate et⁶
tempore.

ID 4.160] D 37 c 1

¹ leg. lib. gent. (gentium Vm) BePfVm; lib. gent. leg. AdMgSfTc; gent. lib. leg. Ca; lib. leg. gent. Mq

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* MqSfVm; Quod episcopus non debeat legere libro gentilium Ea (*no inscr.*); Non debere gentilium episcopos legere libros Vo; *om.* OaPtTbVp

³ ix LeOaTbVm; ii AdCaTcVo; xx Be; ??Pf; viii Mg; xi Sf

⁴ Christus Lc

⁵ autem *BeEaMgTbTc; aut AdCaLeOaVmVo; nisi Pf

⁶ et *AdEaPfTbVmVo; aut pro BeCcTc; aut MgOa; vel pro Ca

131

¹*Ieronimus ad Damasum*², *De prodigo filio*³

Sacerdotes Dei omissis evangelii et prophetis videmus comedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium, et id quod in⁴ pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.

ID 4.162] D 37 c 2

¹ De eadem re *add.* Vo

² Ier. ad Dam. *PFTbTcVm; Ier. ad Amadum Ad; Ad Dam. Ier. CaMg; Ieron' Ea; Ad Dam. Vp

³ De prod. fil. *AdMgPFTbTcVo(*adding, either here or against the previous canon, lxxxviii*)Vp; prod. filio Be; De fil. prod. Ca; *om.* Ea

⁴ in *CaMgPFTc; *om.* Tb

132

¹*Rabanus*² *de pressuris*³ *ecclesiasticis, parte*⁴ *secunda*⁵

Legimus de beato Ieronimo, quoniam cum librum legeret Ciceronis⁶, ab angelo est correptus⁷, eo quod vir Christianus paganorum intenderet figmentis⁸.

ID 4.164] D 37 c 7

¹ De eodem *add.* Vo

² *after eccl.* Vm, *om.* Vo

³ pressuris *MgPFTbTcVm; institutionibus Ca

⁴ partibus Ad

⁵ secunda *AdBeCaMgPFTbVo(*adding xci*); prima Tc; parte sec. *om.* Vp

⁶ leg. Cic. *CaMgPFTc; Cic. leg. Tb

⁷ -eptus *CaMgPFTc; -ectus Tb

⁸ int. fig. *CaMgPFTb; fig. int. Tc

133

[Quod legendi sint¹ gentilium libri]². Beda super Regum librum II³

Turbat⁴ acumen legentium et deficere cogit, qui eos a legendis secularibus litteris omnimodis estimat prohibendos, quibus ubilibet inventa⁵ utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin Moises et Daniel sapientia vel litteris Egiptiorum Chaldeorumque⁶ paterent eruditi, quorum⁷ tamen⁸ superstitiones simul et delicias

¹ sint BeCaMgTc; sunt Pf

² Quod – libri *in mg.* AdBeCaMgPFTc, *in text* Vo; Quod leg. sint lib. gent. *in text* Mq; Quod leg. gent. lib. sint *in text* Sf; Qui leg. gent. lib. *in text* Vm; *om.* PtTbVp

³ super Reg. lib. II *BeCaMgPFTbVo; librum Regum Ad; super lib. Reg. lib. [ii ??] Mg; super librum Reg. II, libro Tc; in libro II reg. Vm

⁴ Turbat *MgPFTbTc; Turbat Ca

⁵ sunt *add.* CaMg, *om.* *PFTbTc

⁶ non *add.* CaMg Pf²Tc, *om.* Pf

⁷ quorum *CaMgPFTb; quoniam Tc

⁸ tamen *CaPFTbTc; tantum Mg

horrebant, nec ipse magister gentium aliquot versus poetarum⁹ suis vel¹⁰ scriptis¹¹ indidisset vel dictis.

ID 4.85] D 37 c 8

⁹ poetarum *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ vel *CaMgPf; om. TbTc

¹¹ scriptis AdCaPfTbVo; scripturis MgTc

134

[Qua ratione¹ legendi sint²].³ Ambrosius super Lucam, libro I⁴

Legimus aliqua ne negligantur⁵; legimus ne ignoremus; legimus non ut⁶ teneamus sed ut repudiemus.

Arsenal 713 fos 136v-7] D 37 c 9

¹ ratione AdBeCaMgPfTc; ordine Vm

² leg. sint CaMgTc; leg. sunt BePf; sint leg. Sf

³ in mg. AdBeCaPfMgTc, in text MqSfVmVo; om. EaPtTbVp

⁴ Amb. sup. Luc. lib. (om. Sf) I (II Tc) AdBeCaPfSfTbTcVmVoVp; Ambrosius Ea; Lib. i Amb. sup. Luc. Mg; om. Pt

⁵ negligantur CaMgTc; legantur AdBeEaMqPfVmVo; legamus PhQeTb

⁶ non ut BeCaMgPfTb; ut non Tc

135

¹Ieronimus super Epistolam ad Titum, libro VII²

Si³ quis grammaticam artem⁴ noverit vel dialecticam ut recte loquendi rationem habeat, et inter falsa et vera diudicet⁵. Geometrica⁶ quoque et arithmetica⁷ et musica⁸ habent⁹ in¹⁰ sua scientia veritatem, sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem¹¹, intelligere prophetas, evangelio¹² credere¹³, apostolos non ignorare.

¹ De eodem *add.* Vo

² VII AdBeCaPfPhQeTcVm; VIII MgVp; II TbSf; VI. xciiii Vo; Ieronimus (*only*) Ea. Vo³ in mg: Hoc c. habetur xxxvii di, Si quis

³ Est (Est plane veritas que non habet pietatem *ss*) Qe

⁴ gram. artem BeCaMgPfTc; artem gram. Tb

⁵ non peccat *add.* Tc, *om.* AdBeCaEaMgPfTbVm

⁶ -etrica CaPf; -etria BeMgTc; -etria Tb

⁷ arithmetica BePfTc; arimetia Mg; arimetricam Tb

⁸ -ica BeCaMgPfTc; -icam Tb

⁹ -ent BeMgPfTbTc; -eant Ca

¹⁰ se *add.* Be, *om.* AdCaMgPfTbTcVm

¹¹ legem AdBeCaEaTc; *om.* Pf; legem et Mg; legere Tb

¹² Evang. AdBePfTbTc; *om.* Mg; in Evang. Ca

¹³ credere BeCaEaMgTbTc; cedere Pf

Rabanus Maurus, Enarrationes in epistolas beati Pauli (PL cxii. 655); *Atto of Vercelli*, Expositio (PL cxxxiv. 655); *Arsenal 713 fo 137] D 37 c 10a*

136

¹*Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*²

Grammaticorum autem doctrina potest etiam proficere ad vitam dum fuerit in meliores usus assumpta.

ID 4.167b] D 37 c 10b

¹ Qua ratione legendi non sunt *in mg. here* CaTc (*cf c 137*); Qua ratione non (*later canc.*) sint legendi Mq; De eodem *add. Vo*

² Is. - III cap. xiii *BeCaTbVm; Is. - cap. xiiii. xciiii Vo; *whole insc. (as CaTb) placed before c 137, with text here continuing from c 135 BeMgVp*; III cap. iii Mq; IIII cap. xiii Pf (*cf c 137*); Idem in eodem Ad; Is. - IIII Tc

137

[*Qua ratione legendi non sunt*¹]². *Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*³

Ideo prohibetur Christianus⁴ legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta inaniam fabularum⁵ mentem incitant⁶ ad incentiva libidinum. Non enim solum⁷ thura offerendo demonibus immolatur, sed etiam eorum⁸ dicta libentius capiendo.

ID 4.167a] D 37 c 15

¹ sunt AdCaMgSfTc; sint Pf

² *in mg. here* AdBeMgPfVo, *against c 136 CaTc, in text Vm; om. MqTbVoVp*

³ Isidorus Sent. libro III cap. xiii AdBeMgSfSITbVm Item Ca; Idem Pf; Idem capitulo eodem Pt; Idem in eod. cap. xiii MqTc; Ysid. in eodem Vo; Ysidorus (*only*) Ea

⁴ -ianus *BeMgMqTbTc; -ianis CaPfsIVo

⁵ inan. fab. *BePfTbTcVo; fab. inan. CaMg

⁶ inc- *Ca; exc- MgPfTbTc

⁷ enim solum *CaMgPfTc; solum enim Tb

⁸ et. eorum *CaMgPfTc; eorum et. Tb

138¹

[*Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis*]².

*Nicolaus papa in concilio*³ *apud Convicinum*⁴

Lege⁵ imperatorum non in⁶ omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, presertim cum conveniat evangelice ac canonicè sanctioni aliquotiens obviare⁷.

ID 4.86a] +D 10 c 1a

¹ after c 141 below Le, after c 140 MhMkMmMqVc, after c 139 Ra

² Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis (eccl. iud. Ca) in mg. CaMgTc; Quod lex imp. vel iudiciis ecclesiasticis recipi debeat post legem Dei in mg. Ad; Quod lex imperatorum in iud. eccl. rec. deb. post legem Dei in text EaLeMqSfVm, in mg. BeWc; Quod legibus imperatorum in iudiciis ecclesiasticis utendum est post legem Dei in mg. Pf; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Dei (corr. fr. legendi) xcvi Vo; om. MqOaPtTbVp

³ -ilio *AdPfTbVo; -il' BeMgTc; -iliis Ca

⁴ -inum *AdBeMqTbTcVo; -inium Pf; -ulum CaMg; Convincianum Wc; no inscr. Ea

⁵ Lege *MqOaPhSITbVmWc; Legibus AdBeCaEgLfMgPfPoPqPwTcVoVpVq; Lex Le; Legem Le²

⁶ non in MgTc; in AdBeCaLeMqOaPfsITbVmVoVqWc; non Vp

⁷ abnuere Oa

139

[*Quod lex imperatorum*¹ *nullius auctoritatis sit*² *contra legem Dei*]³. *Adiecti*

*capitulares, cap. xviii*⁴

Lex imperatorum non est supra legem Dei, sed subus.

ID 4.86b] +D 10 c 1b

¹ -orum BeMgPfTc; -oris Vm

² auct. sit AdCaMgSfTcVm; sit auct. Be; est auct. Pf

³ in mg. AdBeCaMgPfTcWc, in text EaSfVm; om. Mq(cf c 141)PtTbVo(cf c 138)Vp

⁴ (Quod add. and canc. Po) Adiecti (Abiecti Po, Adicti Sf) - xviii (om. Tc)

AdPfPoPtSfTbTcVmVpWc; xxiiii Ca; Nicholaus episcopis in concilium apud Convicinum BeVo (xcviii add. Vo); Adiecti - xviii. Nicolas papa Mq; om. EaMg

140

*Nicholaus*¹ *in concilio apud Convicinum*²

Imperiali iudicio non possunt ecclesiastica iura dissolvi³. Non quod imperatorum leges quibus sepe ecclesia contra hereticos utitur, sepe contra tyrannos atque contra pravos⁴ quosque defenditur⁵, dicamus penitus renuendas⁶, sed eas quas

¹ papa add. TbTc, episcopi add. Sf, episcopis add. Ea, episcopus add. Sl; om. Pf

² Nich. - Conv. (Corinthum Ea, Convincianum Wc) *EaPfPo(before Non quod)SfSITbTcWc(cf c 141 for Vm); De eodem Vo; om. with no break AdBeCaLdMgMqPkPtVmVp

³ Adiecti capitulares add. Mg; BdCaCc break here

⁴ pravos *CaMgPfTcVm; impios Tb

⁵ -itur *MgPfTbTc; -it Ca

⁶ renuendas *CaMgPfTbVm; renuntiandus Tc

evangelicis et apostolicis⁷ atque⁸ canonicis decretis quibus postponende sunt nullum posse⁹ inferre iudicium asseramus¹⁰.

ID 4.187] D 10 c 1c, including some that was added later, but with a large omission

⁷ eas quas ev. et (*om.* SIWc) ap. AdEaMgSIWc; eas evang. et apost. Be; eas que ev. et ap. Ca; eas quos ev. ap. Ld; eas quas ap. et ev. PfVo; quo eas ev. et ap. Tb; quia eas ev. et ap. Tc; eas quod ev. apostolicisque Vm; eas quidem ev. ap. *ID*

⁸ atque *AdCaMgPfTbWc; et Tc

⁹ posse *MgPfTbTcWc; *om.* Ca

¹⁰ -amus *CaMgPfTbWc; -imus Tc

141

¹*Sexta synodus Simachi pape*²

Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina³ presumere, nec quicumque quod evangelicis, propheticis apostolicisque regulis obviat⁴ agere.

ID 4.231] D 10 c 2

¹ De eodem *add.* Vo; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Domini *add.* Mq (*cf c 139*)Po(? *partly in gutter*)

² l. v cap. xx. Nicholaus episcopis in concilio apud Convicinum *add.* Vm (*cf cc 140, 142*); xcviiii *add.* Vo; et decretum Calixti, Adriani et Marcellini *add.* Vp (*see Conspectus*)

³ mand. div. *CaMgPfTb; div. man. Tc

⁴ -iat AdCaMgMqTc; -iatur PfSITbVmVo

142

*[Qualis debeat esse lex]*¹. Isidorus, *Etimologiarum libro V, cap. xx*²

Erit³ lex honesta⁴, iusta⁵, possibilis, secundum consuetudinem patrie, loco temporive conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in cautione⁶ contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

ID 4.168] D 4 c 2 var.

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVm; xxi. (*om.* Lj) De consuetudinibus *in mg.* BdLj; Qualis esse deb. lex Mq; Qualis (*corr. fr.* Quod) lex debeat esse Vo; *om.* PtTbVp

² cap. xx *AdCaMgPfTcVm; *om.* Tb

³ Erit *AdMgPfTbTc; Erat Ca

⁴ et *add.* AdBeCaEaMgVm, id est *add.* Pf, *om.* *MqTbTcVo

⁵ et *add.* Tc, *om.* *AdCaMgPfTb

⁶ -one *AdCaEaMgPfVm; -onem Tb; -onis Tc

143

¹*Augustinus, De vera religione*²

In istis temporalibus legibus³ quanquam⁴ de his homines iudicent cum eas instituunt, tamen cum fuerint institute ac firmate, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

ID 4.169] D 4 c 3

¹ Quod iudex (iudices Po) non de legibus statutis iudicare debeat (-eant Po) sed secundum ipsas *add. in mg. CaPo; De institutione legum observanda add. Po(mg.)Vo*

² c. i *add. Vo*

³ *ss Qe*

⁴ temporalibus legibus quanquam *Qe²Vo; temporalibus quanquam BeEaMqPfPhQeTbWc; temporibus (vel temporalibus *add. ss. Ca*) quamquam AdCaMgVm; temporalibus quamquam Sl; imperialibus quamvis Tc; temporibus <legibus *deleted*> quamquam (*adding legibus after his*) Vp

144

[*Quare vocentur Theodosiane leges*]¹. *Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. i*

Theodosius minor augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum² institutionum a Constantini temporibus sub proprio³ cuiusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocant.⁴

ID 4.170] D 7 c 2b

¹ Quare vocentur Theodosiane (-sine Ca, *corr. fr. Iustiniane Mq*) leges *in mg. AdBeCaMgPoSl, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cii); Quibus modis debeat lex constitui in mg. Tc; om. Pf (cf c 147)PtTbVp*

² factum *CaMgPfTb; *om. Tc*

³ proprio *AdBeCaTbTcVm; proprii EaMgPfSlVo

⁴ -ant AdCaMgMqTb; -avit BeEaPfsITcVmVo

145

[*Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus*¹ *appellaverit*]².

³*Historia Longobardorum*⁴ *libro V, cap. xxv*⁵

Iustinianus augustus leges Romanorum, quarum prolixitas nimia erat et inutilis dissonantia mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, que

¹ nominibus Be²MgPf; voluminibus Ca

² *in mg. Be(further down)CaMgPf, in text Ea(no inscr.); before Rursus singulorum below Lg; om. MqPtSfTbTcVmVoVp*

³ Quare vocentur (-antur SfVp) Iustiniane leges *add. Ad²(in mg)BeCaDbEa(before Quod)LgMgSfVmVo(adding ciii), om. MfMhMjMkMmMoMqPfPtTbTc; Ex add. Tc, om. CaMgMmMoPfTb*

⁴ Longo- *CaMgMhPfTb; Lango- Tc

⁵ xxv *AdBeCaPfTbVm; i Tc; xv Mg

utique multis voluminibus habebantur, intra⁶ duodecim libros coartavit, idemque volumen codicem Iustiniani appellari precepit. Rursus, singulorum magistratuum sive iudicum leges que usque ad duo⁷ milia pene libros⁸ erant extense, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque codicem Digestorum⁹ sive Pandectarum vocabulo nuncupavit. Quatuor etiam Institutionum libros in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur noviter composuit. Novas quoque leges quas ipse statuerat in unum volumen redactas, Codicem Novellarum appellari sancivit¹⁰. Item. Tunc apud Constantinopolim Priscianus Cesariensis grammaticæ artis profunda rimatus est¹¹.

ID 4.171] Ff. De origine iuris

⁶ intra *CaMgPFTc; in Tb

⁷ corr. fr. dua Tb

⁸ pene libros *CaMgPFTb; pene librorum Mo; librorum pene Tc

⁹ Dig- *PFTbTc; Deg- CaMg

¹⁰ sancivit *BePFVo; sanctivit AdCaMgTb; sanxit Tc; sanctificavit Vm

¹¹ The passage Tunc - est is found in IDpva, but not in IDcrdm

146

¹Historia Anastasii bibliothecarii Romane² ecclesie³

Removit Iustinianus augustus contrarias leges, faciens singularem codicem, et vocans eum novellas constitutiones⁴, in quibus⁵ non permittit principem, in⁶ quibus preest, tenere possessionem, aut edificare domum, aut hereditari⁷ extraneam personam, nisi quis⁸ sibi cognatus existat.

ID 4.172]

¹ Ex add. Tc, om. *CaMgPFTb; Quibus modis debeat lex constitui add. in mg. Mg (cf c 147), in text Ea; De eodem add. in mg. Ca

² om. Ad

³ Hist. - eccl. in mg., Ex concilio Metensi in text Qa. Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus appellatur add. Sf; c.iii add. Vo

⁴ const- *CaMgPFTb; inst- Tc

⁵ quibus *MgPFTbTc; om. Ca

⁶ in *CaMgPFTb; eorum Tc

⁷ hereditari *AdBeCaEaMgPFTbVm; hereditare Tc; exhereditari Pf²

⁸ quis *CaMgPFTb; qui Tc

147

[*Quibus modis debeat lex constitui*]¹. *Institutionum libro I, titulo*² ii

Quodcumque imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decrevit, vel edicto precepit, legem esse constat. He sunt que constitutiones appellantur. Plane ex his quedam sunt³ personales, que non ad exemplum trahuntur⁴, quod⁵ non hoc princeps vult. Nam quod alicui ob merita indulgit, vel si cui penam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit⁶, personam⁷ non transgreditur.

The whole passage occurs in the Prologue, ed. Brasington 141; ID 4.173] Leg. Quod principi, § Quodcunque; ff. De constit. pr., § Quodcunque, instit. De iure nat. gen. civili

¹ Quibus – constitui (institui Vo) in mg. AdBeCaPf (cf Tc c 144, EaMg c 147), in text VmVo(adding c.v); om. MqPtTbVp

² I tit. ii *BeCaFbMgPfTb; I Ad; om. Ea; I cap. ii Tc; cap. ii Vm

³ qued. sunt PfTbTcVmVo; sunt qued. CaFbMg

⁴ trah- *AdCaPfTbTc; pertrah- Mg

⁵ quod *AdCaFbMgPfTb; quoniam Tc; quia Ca² ss

⁶ subv- CaMgPfTcVm; non convenit (?) Tb

⁷ -onam *CaMgPfTc; -ona Tb

148

[*Quod liber capitularium*¹ auctoritate Zacharie pape confirmatus sit]². *Prefatio libri quinti capitulo*³

Precedentes⁴ quatuor libelli nonnulla gloriosorum Caroli atque Ludovici imperatorum⁵ continent capitula. Item. Illa que postmodum a fidelibus sancte Dei ecclesie Pipini et Caroli atque Ludovici⁶ didicimus in iamdictis libellis minime⁷ inserta esse pro Dei omnipotentis amore et sancte Dei ecclesie, ac⁸ servorum eius atque totius populi utilitate, fideliter investigare curavimus, et in tribus sequentibus libellis⁹ distincte, cum suis coadunare¹⁰ ac Ludovico, Lothario atque¹¹ Carolo nobilissimis regibus, filiis videlicet¹² Ludovici imperatoris piissimi, habenda et

¹ capitularium PfVmVo; capitulorum BeCaMgSf

² in mg. BeCaMgPf, in text SfVmVo(adding cvi); om. AdMqPtTbTcVp

³ libri quinti capitulo PfTbVmVoVp; lib. v BeMqSf; libri quinti capitulo v Ca; libri quinti capitularium Mg; quinti lib. capitularii Tc

⁴ The 'P' much enlarged Pw

⁵ Car. atque Lud. imp. (-oris Tb) *CaMgPfTb; imp. Car. atque Lud. Tc

⁶ Illa - Ludovici *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁷ minime *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ ac *CaMgPfTb; atque Tc

⁹ libellis *CaMgPfTb; libris Tc

¹⁰ coadunare *AdMgPfTbVm; codicibus coadunare BeCa; adunare capitulis Tc

¹¹ atque *CaMgPfTb; et Tc

¹² vid. *CaMgPfTb; om. Tc

omnibus Christianorum fidelibus tradenda¹³, scribere non distulimus. Item. His itaque peractis, est in fronte primi libelli posita Zacharie pape¹⁴ epistola omnibus episcopis ac reliquis ecclesiastici ordinis gradibus, et cunctis ducibus atque comitibus omnibus Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis¹⁵ directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur sinodales conventus quos sancte Romane et apostolice ecclesie legatus Bonifacius Magontiensis¹⁶ ecclesie archiepiscopus vice supradicti¹⁷ Zacharie pape una cum Carolo magno Francorum principe canonice¹⁸ tenuit, ut agnoscant¹⁹ omnes hec predictorum principum capitula maxime apostolica auctoritate²⁰ fore firmata²¹.

ID 4.174]

¹³ tradenda *AdBeMgPfTcVm; trahenda Ca; tractanda Tb

¹⁴ pape *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁵ corr. fr. -tas Tb

¹⁶ -ontiensis PfTb; -uciensis MgTc; -unciensis CaVm

¹⁷ supradicti *CaMgPfTc; suprafati Tb

¹⁸ canonice *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁹ agnos- *CaMgPfTb; cognos- Tc

²⁰ ap. auct. *MgTbTc; auct. ap. CaMg

²¹ confirmata Sl

149

[Quod liber capitularium¹ confirmatus sit auctoritate Leonis pape III²]³. Leo III

Lothario augusto

De capitulis vel preceptis⁴ imperialibus vestris nostrorumque etiam pontificum predecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis⁵, quanto⁶ valuimus et valemus, Christo propitio, et nunc et in evum⁷ conservaturos modis omnibus profitemur⁸. Et si fortasse⁹ quislibet¹⁰ vobis aliter dixerit vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo¹¹ mendacem.

ID 4.176] D 10 c 9

¹ capitularium PfVm; capitulorum AdBeCaMgSf; capitular' Ea; capitularum Sl; capitularius Vo

² III AdBeCaMgPfVmVo; om. EaSf

³ in mg. AdBeCaMgPfSl, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cxii); om. MqPtTbTcVp

⁴ cap. vel prec. *CaMgPfTc; prec. vel cap. PhTb

⁵ conservandis *CaPfTbTc; confirmandis Mg

⁶ quanto *CaPfTb; quantum MgTc

⁷ evum *CaMgPfTc; eternum Tb

⁸ prof- *CaMgPfTb; conf- Tc

⁹ fortasse *CaPfTbTc; forte Mg

¹⁰ quislib- MgPfVm; quil- CaTbTc

¹¹ esse add. Tc, om. *CaMgPfTb

150

[*Quod nove leges et nove regule auctoritati non contrarie¹ in auctoritate habeantur*]².

*Gelasius Rufino et Aprili episcopis*³

Quis aut⁴ leges principum aut patrum regulas aut admonitiones modernas dicat debere contempni, nisi qui impunitum sibi⁵ tantum estimet transire⁶ commissum?

ID 4.179] D 10 c 11, D 54 c 11a

¹ non contrarie *add.* Be³

² *in mg.* AdBeCaMgPf, *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo; *om.* MgPtSfTbTcVp

³ et Aprili epp. *AdCaMgPfTbVo; et Aprili archiepiscopis Sf; et Aprillo epp. Vm; *om.* Tc

⁴ aut *AdCaEaMgTbTc; autem PfVm

⁵ sibi *CaPfTbTc²Vm; *om.* MgTc

⁶ est. trans. *CaPfTbTc; trans. est. Mg

151

[*Quod leges Romane sint in auctoritate*]¹. *Item*² *Theodorico*³ *regi*

Certum est magnificentiam vestram leges Romanorum principum⁴, quas in negotiis hominum custodiendas esse precepit, multo magis circa reverentiam beati Petri apostoli⁵ pro sue felicitatis augmento velle servari.

ID 4.180] D 10 c 12

¹ *in mg.* AdBeCaMgPf, *in text* VmVo(*adding* cviii); *om.* MqPtSf(*cf c 152*)TbTcVp

² *Item* *AdCaMgPfTb; *Idem* TcVm

³ Theorico Sf

⁴ principum *CaMgPfTb; *regum* Tc

⁵ apostoli *CaMgPfTb; *om.* Tc

152

¹*Leo III Lothario*² *augusto*³

Vestram flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur propriumque⁴ vigorem obtineat.

ID 4.181b] D 10 c 13

¹ De eodem *add.* *in mg.* Ca

² Lothario *AdCaMgTbTc; Lotharico Pf

³ Quod reges Romane sint in auctoritate *add.* SfSlmg.; v *add.* Sl; De eodem *cx add.* Vo

⁴ propriumque *AdPfTbTcVm; proprium et CaMg

153

Dialogus¹ Augustini contra Petilianum²

Si in adiutorium vestrum³ et⁴ terreni imperii leges assumendas putastis, non reprehendimus. Fecit⁵ hoc Paulus cum adversus iniuriosos Romanum⁶ civem se esse testatur.

ID 4.183] D 10 c 7

¹ Petilinum Sf. Determinatio sententiae quod leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur *add. in mg* Be(*cf c 154*). Dialogus BeCaMgPfTb; Ex dialogo Tc

² -ilianum *Be²MgPfTcVo; -ulianum CaTbVm; -ilinum Sf; De eodem cxi *add. Vo. contra Petil. om. Pt*

³ vestrum *CaMgPfTc; vestri Tb

⁴ et *CaMgTbTc; etiam Pf

⁵ et *add. Mg, om. *CaPfTbTc*

⁶ -anum *CaMgPfTc; -anorum Tb

154

[Determinatio sententiae quod¹ leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur²].³ Augustinus⁴ ad Bonifacium

Quicumque autem legibus imperatorum, que pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium.⁵ Quicumque ergo legibus imperatorum, que contra veritatem Dei⁶ feruntur, obtemperare non vult, acquirit⁷ grande premium.

ID 4.184] D 9 c 1b, which was the earlier form of the cap.

¹ quod CaPfVm; quid Mg

² teneantur AdMgPfVm; reverentur Ca

³ *in mg. AdCaMgPf, in text Ea(no inscr. cf c 151)VmVo(adding cxii); om. BeMqPfTbTcVp*

⁴ Augustinus *AdBeCaMgTbTc; Eiusdem Augustini Pf

⁵ Item *add. Tc, om. *CaEaMgPfTb*

⁶ ver. Dei *AdPfTbTc; Dei ver. CaMg; Dei voluntatem Ea

⁷ sibi *add. Vp. grande supplicium. Quicumque – acquirit (premium corr. to supplicium in mg.) Mq*

155

[De consuetudinibus que debeant stare, que non]¹. Leo IX² Michaeli patriarche Constantinopolitano³

¹ *in mg. AdBeCaLdMgTcWc, in text VmVo(adding ccxiii); De consuetudinibus in mg. Db²; om. EaMqPfPtTb; for Vp see later note*

² IX *AdBeCaLdPfPkPtTbTcVmVo; II EaMg; XI Sf

³ Mich. – Const. *om. Ea; Leo – patr. Ad; Leo - Const. om. Qa; De cons. – Constant.] Nicholaus Michaeli imperatori. Quod non sit resistendum cui canonica non obstat auctoritas Vp (as Grat.)*

Scit⁴ sancta⁵ Romana ecclesia quia nihil obsunt saluti credentium diverse pro loco et⁶ tempore consuetudines, si illis canonica non obsistit⁷ auctoritas⁸, quando una fides per dilectionem operans uni Deo commendat omnes⁹.

ID 4.223 var., 5.44 pt. as here] D 12 c 3, which has pt.1 of this cap. and the middle of the next, as QeTb

⁴ Sit Qa

⁵ om. Wc

⁶ et *AdBeEaMgPpPkPtQaTbTcVoWc; et pro Ca; om. Vm

⁷ obsistit AdBeCaEaLgMgObOdPtQaSgTb; obstitit OeOfVoWc; obsistat Tc; obstat *Brant*

⁸ si (in *add.* Ca) illis - auctoritas AdBdBeCaCcEaEgFcLgMgObOeOfPwQaSgTbTcVc²*Brant*; om.

*DbLdMqPpPhPkSeSfVcVm; auct. si illis non obsistit can. Se²

⁹ quando (quia Ld) una - comm. omn. (homines Pk, omn. comm. Sl)

*AdBdBeCaCbDbEaLdLgMgMqObOdOeOfPpPhPkPtSeSfSIVmVoVpWc; quando una - omn. comm. EgSgTc*Brant*; pro qua eis obviare debemus nichil iudicamus vel eis resistimus (*cf c 156 below, and Gratian*) QeTb

156¹

[Quod consuetudines diverse in diversis ecclesiis constitute maneant, si² contra fidem non sunt³, et veritati consentiunt]⁴. Leo III Lothario Augusto

De consuetudinibus quas nobis opponere visi⁵ estis⁶, scribentes per diversas ecclesias diversas esse consuetudines, si⁷ illis canonica non obsistit⁸ auctoritas⁹, pro qua eis obviare¹⁰ debemus, nil iudicamus vel eis resistimus¹¹. Item. Igaro archiepiscopo. Ridiculum est et satis abhominabile dedecus ut traditiones¹² quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur.

ID 4.211b, 212] D 12 c 3b var. for si illis – debere vel posse resisti, c 5 for end, from Ridiculum

¹ Ea begins with *Ridiculum*

² si MgPpTc; si et AdBeLdSfVo; sed et CaVm

³ sunt LdTcVm; fiunt AdCaMgPp(?)Vo; fuerint BeSf

⁴ Quod (Quas Ad, Quando Vo) – cons. in mg. AdBeCaLdLgMgPpTcWc, in text SfVmVo(*adding cxiii*); Quod – fidem non sunt Ld; om. MqPtTb

⁵ visi *AdBeCaDbFdLdMgObOeOfPpTcVm; nisi SgTc*Brant*

⁶ any rubric and text to visi estis removed by plough at head of Lc fo. 88.

⁷ set Ob

⁸ obsistit *AdCaFbMgObTc; obstitit PpSfVm

⁹ De consuetudinibus - auctoritas

*AbAdBdBeCaDbEbEcEgFbFcGcKaLbLdLeLgMgMqObOdOeOfPpPhPtPwQaSdSeSgSITcVmVoVp VtWaWbWcZa*Brant*; om., running pro qua - eis resistimus on to end of c 155 QeTb

¹⁰ eis obv. *CaFbLdMgPpTbVm; obv. eis Tc

¹¹ -imus *CaFbLdMgTbTc; -amus Pp

¹² traditiones *BeCaDbFbLdMgPpTcVmVo*Brant*; tradictiones Ad; contradictiones PkQeSfTb

157

[*In quibus negotiis debeant valere consuetudines*]¹. *Ex epistola Pii pape*²

Consuetudinem³ laudamus que tamen contra fidem catholicam nil usurpare dinoscitur.

ID 4.66b] D 11 c 6

¹ In - consuetudines *in mg.* AdCaMgTc; De eodem *in mg.* Ca, *in text* Vo; De consuetudine Ea(*no inscr.*); *om.* BeFbMqPfsTbVm(*cf c 158 below*).

² In quibus – pape] *Item.* Aug' ad Casulanum presbiterum. Laudabilis est consuetudo que nicil fidei contrarium usurpat Vp (*as Grat.*); cxvi *add.* Vo

³ -es Vp

158

¹*Augustinus ad Casulanum*² *presbiterum*³

In his enim⁴ rebus de quibus nichil certi statuit scriptura divina⁵ mos populi Dei et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut prevaricatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum⁶ ecclesiasticarum coercendi sunt.

ID 4.68] D 11 c 7

¹ In (*om.* Sf) quibus negotiis debeant valere consuetudines *add. in mg.* BePfwc, *in text* SfVm (*cf c 157*)

² Consulandum Vo

³ ad Cas. presb. *om.* Ea (*for Vp see c 157*). De eodem *add.* Vo

⁴ enim *CaEaMgPFTb; *om.* TcVp

⁵ script. div. PFTbTcVo; div. script. CaFbMg

⁶ cont. cons. *CaMgPFTb; cons. cont. Tc

159

*Ex dictis Basili*¹, *cap. xxvii*²

Ecclesiarum institutiones³ quasdam scripturis, quasdam vero apostolica traditione⁴ per successiones in ministerio confirmatas accepimus, quedam⁵ vero consuetudine roborata approbavit usus. Quibus⁶ par ritus et idem utrisque⁷ pietatis debetur affectus. Unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum hesitaverit? Si enim attemptaverimus consuetudines ecclesie non per scripturas a

¹ Ex – Bas.] Basili pape Pt

² cap. xxvii *AdCaMgPFTbTcVo; cap. xxii Vm; *om.* Ea. In quibus negotiis debeat valere consuetudines (cxvii *add.* Vo) Ljmg.Vo. Ex – xxvii] Inviolabilis est consuetudo que nec humanis legibus nec sacris canonibus obviare monstratur. Aug' vel Basili Vp (*cf D 11 c 3*)

³ Ecclesiarum institutiones AdCaEaFbMgPf; Eccles. constitutionum BePw; Eccles. institutionum MqTcVmVo; Ecclesiasticarum institutionum PhPtQeSIWc; Eccles. consuetudinum Tb

⁴ traditione CaMgPFTb; institutione Tc

⁵ quedam CaPFTc; quasdam MgTb

⁶ omnibus *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

⁷ utrique Ca??

patribus traditas nihil estimare, quantum religio⁸ detrimenti latura sit despicientibus liquido constabit. Que enim, ut inde⁹ ordiamur, scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri?¹⁰ Que vel trifariam¹¹ digesta super panem et calicem prolixè orationis vel consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod in evangelio continetur vel ab¹² apostolo¹³ insertum secretis¹⁴ didicimus, sed et alia perplura adicimus magnam quasi vim commendantia¹⁵ misteriis. Que orientem versus nos orare¹⁶ litterarum forma prestitit¹⁷? Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huc accedit quod ter mergimus quos¹⁸ baptizamus, oleo unguimus¹⁹, verbis abrenuntiare Satane et angelis eius informamus²⁰. Unde hec et alia in hunc modum non pauca, nisi²¹ tacita ac mistica traditione a patribus ecclesiastico more, reverentiori²² diligentia²³ sunt in ministeriis²⁴ observata silentio, quam publicata²⁵ scripto.

ID 4.69] D 11 c 5

⁸ religio *BeCaMgTc; legio Pf; lectio Tb

⁹ modo Ca??

¹⁰ *corr. to* -ari Tb

¹¹ vel trifariam *CaPfTbVm; multifariam MgTc

¹² ab *CaPfTbTc; *om.* Mg

¹³ -olo *MgPfTbTc; -olis Ca

¹⁴ misteriis *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁵ commendantia *BeCa³PfTcVm; commodantia AdCa; ac in commodantiam Mg; commendatia Tb

¹⁶ nos or. *CaMgPfTb; or. nos Tc

¹⁷ prestitit AdBeCaPfTbVm; precepit Tc; prestituuit Mg

¹⁸ quos *MgTbVm; quod CaPfTc

¹⁹ unguimus *PfTbTc; unguimus CaMg

²⁰ Vo has Huc usque accedit – informamus *marked for insertion here, in the mg, and* informamus *in the text has been expuncted*

²¹ quia *add.* MgTc, *om.* *CaPfTb

²² -iori *CaMgPfTb; -iore et Tc

²³ diligentia *AdMgPfTb; diligenda Ca; et diligentia Tc

²⁴ minist- *AdCaPfTcVm; mist- MgTb

²⁵ -cata *AdBeCaMgTc; -ca LePfPhQeTbVm

160

[*Quis¹ usus, qui² mores debeant teneri*]³. *Constitutionum libro I, titulo i⁴*

Non scripto⁵ in⁶ ius venit quod usus probavit. Nam diuturni mores consensu utentium approbati⁷ legem imitantur. Item. Ea que ipsa sibi queque civitas constituit sepe mutari solent vel tacito consensu principis vel alia postea lege lata⁸.

¹ Quis AdCaEaMgPfVm; Qui BeQeSf

² qui AdBeCaEaPfSIVm; vel Mg

³ *in mg.* AdBeCaMgPfQeSIWc, *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo(*adding cxviii*); *om.* FbMqPhPtQaTbTcVp

⁴ tit. i AdBePfSITbVmVoWc; lib. i Qa; cap. i Tc; *om.* CaFbMg

Inst. 1.2.9; ID 4.194] Instit. de iure nat. gen. et civ., § Ex non scripto; cf D 12 c 6 for central section

⁵ Non scr. Bd²LeMgMqPfPhPtPwQaQeSITbTcVoVp; Conscripto AdBdEaPkSeVmWc; Cum scripto Be; Ex non scr. CaFbLd; Ex scr. Cc; Non ex conscripto Po

⁶ om. QaVp

⁷ approb- *BeMgPfPtSITbTcVoWc; comprob- CaFb

⁸ lata AdBeCaFbMqPfPhPtPw²Qe(vel data add. Qe²)SITbVmVo; data LeMgPwTcVpWc

161

[Quid sit mos, quid sit¹ consuetudo]². Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. iii³

Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta⁴. Item. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum⁵ quod pro lege suscipitur cum deficit lex.

Nec differt utrum scriptura an ratione consistat.

ID 4.200] cf D 1 c 4, remote, D 1 c 5a

¹ sit AdCaSfVm, om. BeEaMgPf

² Quid – cons. in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)SfVm; Quod consuetudo et usus antiquus (antiquus SI) sit tenendus ut (si SI) nec legi nec rationi sit contrarius Vo, in mg. Vo; om. MqFbPtTbTc

³ Isidorus - lib. V cap. iii *AdBeFbMgPfSITcVm; Isidorus - lib. V cap. iiii CaVo; Codicum libro VIII cap. ii titul' i Sf; Isidorus - lib. I ...Tb

⁴ scripta *CaMgPfTc; scriptura Tb

⁵ id est add. Mg, om. *CaPfTc

162

[Quod consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius]¹. Codicum² libro VIII³, cap. lii, tit. i⁴

Consuetudo precedens et ratio⁵ que consuetudinem suasit tenenda est, et quicquid contra longam consuetudinem⁶ fiet, ad sollicitudinem⁷ suam revocabit⁸ preses provincie.

ID 4.201] D 12 c 7

¹ Quod – contrarius in mg. AdBeCaMg, in text MqSfVm; De eodem Vo; Quod cons. – tenendus legi et rationi non contrarius in mg. Pf; om. PtTbTc

² Codicum *BeCaFbLdMgPfTbVm; Constitutionis Tc; Item Codicum Vp

³ VIII BeCaFbMgPfTbTc; V Ad

⁴ capitulo - i *AdBeLdPfVmVo(adding cxxii)Vp; cap. lii CaFbMg; cap. ii tit. i SfTb; concilio Tc

⁵ ratio *CaFbMgPfTc; oratio Tb

⁶ longam cons. *CaFbMgPfTb; cons. longam Tc

⁷ vel consue ss Pw²

⁸ revocabit *BeLd²TbTc; revocavit AdCaFbLdMgPfPwVo; revocabis Vm

163¹*Titulo ii*²

Consuetudinis³ usque⁴ longevi non vilis auctoritas est, verum non usque adeo valituram⁵ momento⁶ ut aut rationem vincat aut legem.

Codex 8.52.2; ID 4.202] D 11 c 4

¹ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

² Titulo ii *AdBeCaLdTbVmVo(*adding cxxii*); Titulus ii MgSf, *cf Ea c 163*; Eorundem tit ii Pf; Item Tc. Consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius Ea(*cf c 162, no inscr.*)

³ -ines PhQe(vel -is ss)

⁴ usque *BeCcFbPhVm; iusque AdEaLeMqTbSIWc; usque CaQe; iurisque MgTcVo; iuris Pf

⁵ valituram AdEaLeMgMqPfTbVm; sui valitura CaFb; valitura BeCcLd(*followed by erasure*)SITcVo

⁶ momento *CcLd; memento AdBeCaFbEaLeMgMqPfQeSITbVmVoWc; *om. Tc*

164*Nicolaus papa Igaro*¹

Mala consuetudo que² non minus quam perniciosa corruptela vitanda est, que nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum ius ab impiis assumitur, et incipiunt prevaricationes et varie presumptiones³ celerrime⁴ non compresse pro⁵ legibus venerari, et privilegiorum more perpetuo celebrari.

ID 4.203] D 8 c 3

¹ Igaris Be; *om. Ea*; Quod mala consuetudo vitanda sit cxxiii *add. Vo*

² que *CaEaMgMqVm; *om. with lacuna Pf; om. BePhTbTcWc*

³ et var. pres. *CaMgTbTc; *om. Pf*

⁴ celerrime *CaPfTbTc; celeberrime Mg

⁵ pro *MgPfTbTc; *pre Ca*

165¹²*Isidorus in Sinonimis*³, libro II⁴

Usus auctoritati cedat. Pravum usum⁵ lex et ratio vincat.

ID 4.207] D 11 c 1

⁶*Augustinus, de unico baptismo*⁷ libro III⁸

¹ for Vp see *Conspectus after 2. 159*

² De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

³ Is. in Syn. *CaMgPfTbVm; In Syn. Is. Tc

⁴ lib. II *AdCaMgPfTbVmVo(*adding cxxiii*); lib. I Tc; *om. Ea*

⁵ Po fo. 56v ends, fo. 57r begins (*after loss of a leaf or two*) in c 181

⁶ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

⁷ Aug. de unico bapt. *BeCaMgPfSfSkTbVo; Aug' *in mg. Ea; Beda PfTc; om. Ad; no inscr. no break Vm*

Veritate manifestata⁹ cedat consuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifeste¹⁰ consuetudinem cedere? Item. Nemo consuetudinem rationi et veritati preponat, quia consuetudinem ratio et veritas semper excludit, si¹¹ ratio, si¹² veritas optime¹³.

ID 4.208] D 8 c 4, which lacks si ratio - optime

⁸ lib. III *AdCaMgPfTcVo(adding cxxv); lib. II Be; b. I Tb; om. Ea

⁹ manifestata *TcVm²; manifesta AdBeCaEaMgMqPfTbVmVo

¹⁰ ver. man. CaMgPfTbVo; man. ver. Tc

¹¹ si *BeCaMgTbTcVo; sit Pf; si sit Pf²

¹² ratio si *BeCaMgTbVm; ratio sit Pf; ratio si sit Pf²; ratio et Tc; rationem Vo

¹³ optime *MqPfSITbVm; optinet AdBeEaMgPfTcVo(inmundo subscript); optinetur CaLe

166

¹Gregorius VII² Guimundo Aversano³ episcopo⁴

Si⁵ consuetudinem fortassis opponas, advertendum fuerit⁶ quod Dominus dicit, Ego sum, inquit, veritas⁷. Non ait, Ego sum consuetudo, sed veritas. Et certe, ut beati Cipriani utamur sententia, quelibet consuetudo quantumvis vetusta⁸, quantumvis⁹ vulgata, veritati omnino¹⁰ postponenda et usus qui veritati est contrarius abolendus est¹¹.

ID 4.213] D 8 c 5

¹ Item de eodem add. in mg. Ca. Fas lex divina est. Ius lex humana est, au[tem] ius generale nomen. Lex autem iuris est species add. in cramped hand Ea (only Greg. in mg. as inscr.); De eodem add. Vo

² VII *BeCaMgPfTbVmVo; VIII Sf; II Tc

³ -ano *CaPfTbTc; Aussano Be; Aversario MgVmVo; Ausano Mq; Causano Pt; om. Ad

⁴ VII – episc. om. Ea

⁵ In Pk

⁶ fuerit *CaMgPfTb; est Tc

⁷ Ego – veritas suppl. ss Vo

⁸ quantumvis vetusta *AdBeCa²(ss)EaMgPfTcVm; quantumvis venusta Ca; quantum vetusta vis Tb

⁹ quantumvis *AdBeMgPfTbTc; quantum Ca

¹⁰ ver. omn. *AdBeEaMgPfTc; ver. omn. est CaTb; est ver. omn. Vm

¹¹ est cont. ab. est PfTc; est cont. ab. AdLeMqSIVmVo; est cont. est ab. BeCaEaMg; cont. est ab. est Tb

167

¹Ut non cito iudicetur ubi res obscura fuerit²

Revelatione igitur facta, cedat error veritati, quia et Petrus qui circumcidebat cessit Paulo veritatem predicanti.

ID 4.234 pt.] D 8 c 6 med.

¹ De eadem re add. in mg. Ca

² Ut (Unde Vo) non cito iudicetur ubi res obscura fuerit (fuerit obs. Ea) AdBeCaEaMgMqTcVmWc; De eodem. Unde non cito – fuerit Vo; Idem de eodem Pf; om. PtTb

168

[Quod usus qui¹ nec² auctoritate roboratur, et in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur, omnino respuatur, quamvis contra fidem non³ constituatur]⁴. ⁵Augustinus ad inquisitiones Ianuarii

Omnia talia, que neque sanctarum scripturarum⁶ auctoritatibus continentur, nec de conciliis episcoporum⁷ statuta inveniuntur, nec consuetudine universe ecclesie roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam⁸ inveniri⁹ possint cause quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione resecanda estimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit quomodo contra fidem sint¹⁰, ipsam tamen religionem quam paucissimis et manifestissimis celebrationum¹¹ sacramentis misericordia¹² Dei voluit esse liberam¹³. Quam¹⁴ servilibus oneribus¹⁵ premunt¹⁶, ut tolerabilior sit conditio Iudeorum, qui etiam¹⁷ si tempus libertatis non cognoverunt¹⁸, legalibus tamen sacramentis non humanis presumptionibus subiciuntur.

ID 4.206] D 12 c 12

¹ ss Mg

² nec CaMgPfTcVm; non Sf

³ contra fidem non BeCaMgPfTcVmVo; non contra fidem Sf

⁴ in mg. BeCaPfTc, in text MgMqSfVmVo; om. AdPtTb. qui nec auctoritate roboratur in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur omnino respuatur quamvis contra fidem <non> constituatur in text below after scripturarum Pw

⁵ cxxviii add. Vo

⁶ For Pw see note to rubr. above

⁷ corr. fr. eorum Ca³

⁸ omn. nun. *BeMqPfTbVm; nun. omn. AdCaMgTc; omn. vel nun. Vo

⁹ -iri *MgPfTbTc; -ire Ca

¹⁰ sint *CaMgTbTc; fuit Pf

¹¹ -ationum *BeTcVo; -ationem AdMqVm; -ationem CaTb; -ationem liberam Mg; -atam Pf

¹² lacuna follows in Pf

¹³ liberam *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁴ om. BeVo

¹⁵ oneribus *BeCaPfTb; hominibus (?) Ad²; orationibus Mg; honoribus MqVo; vel honoribus Tc

¹⁶ adeo add. MgTc, om. *AdBeCaPfTb

¹⁷ etiam *PfTb; et CaMgTc

¹⁸ -erunt *Tc; -erint CaMgPfTb

169

[*De observantia Sabbati*]¹. *Gregorius papa civibus*² *Rome*

Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos³ aliqua et sancte fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent, quos quid aliud nisi Antichristi predicatorum dixerimus, qui veniens⁴ diem Sabbatum atque dominicum ab omni faciet opere⁵ custodiri? Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione⁶ dominicum diem⁷. Et quia populum iudaizare compellit, ut exteriorem ritum legis revocet, et sibi Iudeorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum.

ID 4.6a] *De cons. D 3 c 12a*

¹ *in mg.* AdBeCaPf, *in text* EaMqSfVmVo(*adding* cxxviii); *om.* MgOaPtTbTcVp

² *civibus* CaEaPfVm; *urbis* Sf

³ *vos* *AdCaMgTcVm; *nos* BeMqPfTb

⁴ *veniens* *TbTcVmVo; *venientes* AdBeCaEaMgMqPf

⁵ *faciet op.* TbTcVm²Vo; *op. facient* BeEaMg; *facient op.* CaMqPfVm

⁶ *vult in ven.* *AdBeCaEaMgMqVo; *in ven. vult* PfTbTcVm

⁷ *Dom. diem* *CaMgPfTb; *diem Dom.* Tc

170

[*De dignitate dominice diei*]¹. *Ex concilio apud Compendium, cap. ii*

Omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione et observatione² decrevimus et ab illicito opere abstinere³, et ut mercatus in eis minime sit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad penam iudicetur, nec sacramenta iurentur nisi pro pace facienda.

ID 4.16] X 2.9.1 *var.*

¹ *De dign. (corr. fr. dignatione Mq) - diei in mg.* Ad(*against* c 171)BeCaMgPf, *in text* Ea(*no inscr.*)MqVmVo(*adding* cxxx) ; *De die dominico in mg.* Tc; *om.* OaPtTbVp

² *et observatione* *AdCaPfTbVm; *observare* MgTc

³ *op. abst.* CaMgPfTc; *abst. op.* Tb

171

*De eodem concilio*¹, *cap.*² *viii*³

Ut⁴ mercatus die dominico in nullo loco habeatur⁵.

ID 4.21B]

¹ *concilio* *AdCaMgTbTcVm; *om.* Pf

² *capitulo concilio later reversed* Ca

³ *cxxxi add.* Vo

⁴ *Ut* AdBeCaMg²PfTbTcVmVoWc; *Et* CcMgOa

⁵ *loco hab.* *BeMgPfTbTc; *hab. loco* Ca; *modo hab.* Vm

172

De eodem concilio¹, cap. vi²

Tria³ catartaria⁴ opera licet fieri in dominica die⁵, id est, hostilicidia, carra, victualia vel angaria, et, si forte necesse sit⁶, corpus cuiuslibet duci ad sepulcrum.

ID 4.20]

¹ De eodem concilio AdBeCaMgTbTc; Item Pf; De eodem SfVm; De tribus operibus in die dominico Ea

² cap. vi *AdBeCaPfTbVo; *illeg.* Mg; cap. viii Tc; *om.* EaLc. Que opera fieri liceat in die dominica cxxxii *add.* Vo

³ Vria Vo

⁴ catartaria PfSIVm; carthataria Ad; carartaria Be; carraria CaCcLeMqPtTbVo²; carrataria EaMg; Tria cat. *om.* Lc; cartaria PhQeVpWc; cararteristica, id est determinativa *add. ss* Pt; catataria Tc; carria Vo

⁵ dominica die *CaEaMgPfTb; die dominico Tc

⁶ ut *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

173

Ex concilio Aurelianensi¹, cap. xiii²

In dominicis diebus vel³ ceteris festis, a vespera usque ad⁴ vesperam non flectant⁵ genua, sed stantes⁶ incurvati orent.

ID 4.36 *med.*, *cf c* 183 *below*]

¹ Aurel. CaMgPfTbTcVm; Augustini Sf

² xiii *AdCaTbVmVo; xii Tc; MgPf *illegible*; Item *only* Ea. De non flectendo genu in festis diebus *add.* Vo

³ vel *AdPfTbTcVmVo; et BeCaEaMg

⁴ ad *MgPfTbTc; in Ca

⁵ -ant *CaMgPfTb; -ent Tc

⁶ stantes *CaMgPfTb; *om.* Tc

174

[De ieiunio clericorum]¹. Omnibus episcopis²

Telesphorus septimus a Petro in decretali suo³. Cognoscite⁴ a nobis et cunctis episcopis in hac sancta et apostolica sede congregatis statutum esse ut septem

¹ De – cler. *in mg.* BeCaPfWc, *in text* (Mg *adding* De ieiunio *in mg*) EaMgMqPtSfSITbVmVo(*adding* cxxxiii); *om.* TcVp. xxii. De ieiuniis et elemosinis *in mg.* Bd; xiiii *add.* *in mg.* Be²

² Omn. epp. *BePfSfTb; [Jeolopholus vii a Petro in dec. suo. De ieiunio clericorum omnibus episcopis Ad; Telesph. - suo de ieiunio clericorum omnibus epp. *in text* Ca; Omn. epp. Telephorus papa sextus a Petro *as inscr.* CaEa; Teles. vii a Petro in decretis suis (-alio suo Vp) omnibus episcopis *as inscr.*, *beginning canon:* Cognoscite MgTcVp; Thelesphorus papa omn. episcopis Mg; Thelesphorus – decretis suis *as inscr.* Tc; De ieiunio Th<el> omnibus epp. De ieiunio clericorum *in text* Vm; Omnibus Vo; Thelesphorus omn. epp. Wc

³ (Omnibus episcopis *add.* PtSIVoWc) Telesph. – suo *in text* BePfPtSfSITbVoWc; *as inscr.* (*in various forms*) AdCaEaMgMqTcVm

⁴ Cognoscite *AdCaEaMgPfTbVm; Recognoscite Tc

hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes⁵ clerici in sorte Domini vocati a carne ieiunent, quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione⁶, ita et⁷ in ieiunio debet fieri discretio. Has igitur septem hebdomadas omnes clerici a carne et deliciis ieiunent, et himnis et vigiliis et⁸ orationibus Domino inherere die noctuque studeant.⁹

ID 4.25] +D 4 c 4, beginning Statuimus ut septem

⁵ omnes *CaMgPfTb; om. Tc

⁶ laic. con. *CaMgPfTb; con. laic. Tc

⁷ et *AdEaPfTbVm; etiam CaMgTc

⁸ vigiliis et CaMgPfTc; om. Tb

⁹ studeamus SI

175

[Quare¹ ieiunium per quatuor tempora distinguitur]². De ieiunio quatuor temporum³

Benedicto episcopo⁴

Calixtus papa et martir xv⁵ a Petro Benedicto fratri suo et coepiscopo salutem. Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti⁶, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decrevimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora⁷, sic et nos quaternum solempne agamus ieiunium⁸ per anni quatuor⁹ tempora.

ID 4.26] +D 76 c 1

¹ Quod Ad

² in mg. AdBeCaPf, in text Ea(no inscr.)MgMqSfVmVo; om DbPtTbTcVp

³ De - temp. *BeCaMgMqPtTbTcVo; De iei. temp. Ad; om. EaPf. Calixtus papa add. PfTc, om.

*AdCaMgSfTbVm

⁴ Ben. ep. om. Pt

⁵ xv *MqPfPhQeTbTcVmVo; xii AdBdBeCaEaMgPtSIVpWc

⁶ -isti *CaMgPfTb; -istis Tc

⁷ vol. temp. *CaMgPfTc; temp. vol. Tb. fieri decrevimus – vol. temp. ss Ad

⁸ ag. iei. *PfTbTc; iei. ag. CaMg

⁹ anni quat. BdCaMgPfTc; quat. anni Tb

176

[*Quod non sit ieiunandum¹ die dominico² et quinta feria³. Ad episcopos Hispaniarum⁴ Melchiades papa⁵ XXVIII a Petro⁶ in primo⁷ decretali suo*

Ieiunium dominici diei et quinte ferie nemo celebrare debet, ut inter ieiunium Christianorum et gentilium, et⁸ veraciter credentium et infidelium atque⁹ hereticorum, vera et non falsa discretio¹⁰ habeatur.

ID 4.27] *De cons. D 3 c 14*

¹ ieiunandum AdCaEaMgPf; ieiunium Vm

² -ico MgPfVm; -ica Ca

³ Quod – quinta feria (feria quinta Ea) in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo; om. PtTbTcVp

⁴ ad epp. Hisp. here BeCaMgTbTcVo, episc. Hispaniarum after papa Mq, after dec. suo PfVm; Hispan' episcopis after suo Pt; Hispaniorum ad episcopos Ad

⁵ papa *AdBeMgMqPfTbVo; om. CaTc

⁶ xxviii a Petro om. Mq

⁷ primo *AdBeMgPfTbTc; uno Vo; om. Ca

⁸ et *MqPfTbTc; non BeCaMg

⁹ atque CaMgTb; et PfTc

¹⁰ discretio *EaMgPfTbTc; om. Ca

177

[*Qua ratione sit ieiunandum in Sabbato¹. Innocentius Decentio Egubino, cap. iv²*

Sabbato vero ieiunandum esse ratio evidentissima monstrat. Nam si³ diem dominicum ob venerabilem resurrectionem⁴ Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos hebdomadarum dies ipsius diei imaginem frequentamus. Ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum pretermittere non⁵ debemus, quia inter tristitiam et letitiam temporis illius videtur⁶ inclusus. Nam utique constat apostolos biduo isto et⁷ in merore fuisse et propter metum Iudeorum se occuluisse, quod⁸ utique non dubium est⁹ in tantum eos¹⁰ ieiunasse biduo memorato¹¹ ut traditio ecclesie habeat isto biduo sacramenta penitus

¹ in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding cxxxvii); om. PtTbTcVp

² Dec. Egub. cap. iv AdSfVmVp; Decencio et (om. Mg) Eusebio cap. iv BeCaMg; Decentio eppiscopo cap. iiii Mq; Dec. Egub. Pf; Dec. Eusebio cap. ii Tb; Egub. et Dec. Tc; Egubino Dec. cp. iiii Vo

³ si *AdCaEaMgPfVm; sicut Tb; cum Tc

⁴ resurrectionem *CaMgPf; rationem resurrectionis Tb; om. Tc

⁵ pret. non *CaMgPfTb; non pret. Tc

⁶ videtur *AdBeEaPfTbVm; esse videtur Tc; videtur esse CaMg

⁷ et *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ quod *AdPfTbVm; quos BeCaTc; quos quidem EaMg

⁹ illum add. and canc. Ad

¹⁰ eos *MqSITbVm; om. AdBeCaEaMgPfTcVo

¹¹ -ato *CaMgTbTc; -ata Pf

non celebrari. Que forma utique¹² per singulas tenenda est hebdomadas propter id quod commemoratio¹³ diei illius¹⁴ semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno Sabbato ieiunandum, ergo et dominica¹⁵ et sexta feria semel in Pascha erit utique celebrandum¹⁶.

ID 4.28] De cons. D 3 c 13

¹² utique Ca²MgPfTc; after sing. Ca; om. Tb

¹³ commem- *CaMgPfTc; mem- Tb

¹⁴ diei ill. CaPfTbTc; ill. diei Mg

¹⁵ -ica EaMgTc; -icum BePfTbVm; ic' Ca

¹⁶ -andum *BeCaEaPfTbVm; -anda MgTc

178

¹Ex² concilio Eliberitano, cap. xxiii³

Ieiunia super abstinentias⁴ per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium, Iulio et Augusto⁵, ob eorundem⁶ infirmitatem.

ID 4.31]

¹ Que sint legitima ieiunia in mg. Mg (cf c 179), in text Ea(no inscr.); De mundificatione ieiuniorum add. Vo

² Ex CaMgPfTbTc; om. Ad

³ xxiii *AdMgPfTbTcVmVo(adding cxxxviii); xxiiii Ca

⁴ tes add. ss Mg²

⁵ Iulio et Augusto *AdBeCaTbVmVo; Iulii et Augusti EaMgPfTcVp

⁶ eorundem *AdCaMgPfTb; eorum quidem Tc

179

[Que sint legitima ieiunia¹]². Ex dictis sancti³ Apollonii⁴

Ieiunia sane legitima, id est quarta et sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua⁵ necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitaverit⁶, et sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur⁷ ergo qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Salvatorem vel cum crucifigentibus crucifigere.

ID 4.32] De cons. D 3 c 16

¹ leg. iei. AdCaMgSfVm; iei. leg. Pf

² in mg. AdBeCaPf, in text MqSfVmVo(adding cxxxviii); om. EaPtTbTcVp; in mg. to c 178 Mg

³ sancti CaMgPfTbTc; beati Ad

⁴ Apollonii *AdBeCaPfTbVmVo; Appollonii Ea; Apollini MgSf; Apollinarii Tc

⁵ gr. aliq. *PfTbTc; aliq. gr. CaMg

⁶ -averit CaMgPfTb; -avit Tc

⁷ -ebitur *MgPfTbTc; -etur Ca

180¹

[*Quibus mensibus et quibus² mensium hebdomadibus ieiunia Quatuor Temporum constituentur*]³. *Ex concilio Magontiensi, cap. ii*

Constituimus ut Quatuor Tempora anni ab omnibus hominibus cum ieiunio observentur, id est in Martio hebdomada⁴ prima, in Iunio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta, que⁵ fuerit plena⁶ ante vigiliam Natalis Domini⁷, id est feria quarta et sexta⁸ et Sabbato veniant omnes ad ecclesiam hora nona⁹ cum letaniis ad missarum solempnia.

ID 4.35] +D 76 c 2 to Decembri quarta

¹ added at foot of leaf Ld²

² et quibus AdCaEaMgSfVm; quibusve Pf

³ constituimus Ad. Quibus – const. in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVm; De quattuor temporibus cxl Vo; om. PtTbTcVp

⁴ in Mart. hebd.*MgPfTbTc; in Mart. added Ca²

⁵ si add. Mg, om. *CaPfTbTc

⁶ plena *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ Nat. Dom. *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ sexta *CaPfTbTc; vii Mg

⁹ hora nona *CaMgPfTb; om. Tc

181

[*De eodem*]¹. *Ex concilio Salegonstat habito de custodiendo ieiunio*²

De incerto autem ieiunio Quatuor Temporum hanc certitudinem statuimus, ut si Kalend. Martii in quarta feria sive³ antea evenerit⁴, eadem hebdomada celebretur⁵. Si autem Kalend. Martii in quinta feria aut in⁶ sexta feria, aut⁷ in Sabbato distendantur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo⁸, si Kalend. Iunii in quarta feria⁹ aut antea evenerint¹⁰, in¹¹ subsequente¹² hebdomada

¹ in mg. Ad²BePf; in text AdBe(later canc.)PhTb; om. CaEaMgMqPtTcVmVpWc

² Ex -Sal. (Sale constat BeSfTb, Saligenestat Mq, Saler' Vp) habito de custodiendo ieiunio *BeCaMgMqSfTbVmVpWc; om. Ad; De cust. iei. Ea; Ex - Sal. Pf; Ex – Sal. habito Pt; De concilio Constantiensi habito de custodiendo ieiunio Tc; Ex conc. Salegunstat - ieiunio. Quibus mensibus et quibus mensium ebdomadibus ieiunia quattuor temporum constituentur Vo

³ sive *EaMgPfTbTc; vel Ca

⁴ evenerit *AdCaPfVm; evenerint BeMgTc; venerint Tb

⁵ ieiunium add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁶ aut in MgPfTb; vel in Ca; om. Tc

⁷ feria aut CaMgPf; aut Tb; et Tc

⁸ in ceteris mensibus fiat add. (omitting rest of canon) Ea

⁹ qu. fer. CaMgTbTc; fer. qu. Pf

¹⁰ -erint TbTc; -erit CaMgPf

¹¹ expunct. Tb

¹² subsequente AdCaMgVm; sequente PfTb; sequenti Tc

celebretur ieiunium¹³, et si in quinta aut¹⁴ in sexta feria, aut¹⁵ Sabbato contigerit¹⁶, ieiunium in tertiam hebdomadam¹⁷ reservetur. Et hoc¹⁸ sciendum est¹⁹ quod si quando ieiunium mensis Iunii in vigilia Pentecostes secundam predictam regulam²⁰ evenerit, non ibi celebrandum erit; sed in ipsa hebdomada solempni Pentecostes, quia vigiliam²¹ similiter²² et ieiunium celebrare non convenit, et tunc propter solempnitatem Spiritus sancti diacones²³ dalmaticis induantur, et²⁴ Alleluia cantetur et²⁵ Flectamus genua non dicatur.

Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, ut si Kalend. Septembris in quarta feria evenerit²⁶ aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur; et si in quinta aut²⁷ sexta, aut Sabbato contigerit²⁸, in quarta hebdomada²⁹ ieiunandum erit. In Decembri vero illud observandum erit ut³⁰ proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium, quia si³¹ vigilia in Sabbato evenerit, similiter³² vigilia³³ et ieiunium celebrare³⁴ non convenit.

ID 4.33] +D 76 c 3

¹³ Simili quoque – cel. ieiunium *in mg.* Vo²

¹⁴ aut BeCaMgPfTb; et Tc

¹⁵ in *add.* TbTc, *om.* BeCaMgPf

¹⁶ -erit *CaMgPfTc; -erint Tb. Po *resumes*

¹⁷ tertiam ebdomadam *CaMgPfVm; tertia ebdomada TbTc

¹⁸ hoc CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁹ ss Tb

²⁰ pred. reg. *CaMgPfTc; reg. pred. Tb

²¹ -ilium *CaMgPfTb; -ilia Tc

²² similiter *MgPfVm: simul CaTb; sim' Tc

²³ -ones CaPfTbTc; -oni Mg

²⁴ et *PfTbTc; *om.* CaMg

²⁵ et *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁶ -erit CaMgPfVm; -erint TbTc

²⁷ in *add.* CaMg, *om.* AdPfTbTcVm

²⁸ -erit *AdCaMgTbVm; -erint PfTc

²⁹ celebretur et si – ebdomada *in mg.* Ad

³⁰ ut PfTbTc; ut in CaMg; in Vm

³¹ *over erasure* Pf

³² similiter MgPfTb; simul BeCa; sim' Tc

³³ -ilia Pf; -ilium BeCaMgTb; il' TcVm

³⁴ -are *CaMgPfTb; -ari Tc

182

[*Qua supputatione in Quadragesima videatur anni decima*]¹. *Ex epistola Gregorii pape*²

Quadragesima summa observatione est observanda³ ut ieiunium in ea preter dies dominicos⁴, qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impederit, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decime sunt anni. A prima igitur dominica Quadragesime usque in Pascha Domini sex hebdomade computantur, quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt⁵. Ex quibus dum sex dies⁶ dominici abstinentie subtrahuntur⁷, non plus in abstinentia quam triginta sex dies⁸ remanent. Verbi gratia, si per trecentos sexaginta⁹ quinque dies annus ducitur, et nos per triginta et¹⁰ sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus¹¹, et¹² ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomade ad supplementum quadraginta dierum tolluntur¹³, id est quarta feria que Caput ieiunii subnotatur¹⁴, et quinta feria sequens et sexta¹⁵ et Sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta sex adiunxerimus quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Quapropter ut omnis decima a nobis Deo rite persolvatur, tollamus decimam anni, et in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando, elemosinas¹⁶ dando abstergamus, et carnem nostram decimemus¹⁷, ut ad sanctum Pascha securi¹⁸ pervenire possimus.

ID 4.34] *De cons. D 5 c 16* to nostrorum decimas dare

¹ Qua - dec. *in mg.* AdBeCaMgPf, *in text* EaMqSfVmVo(*adding* cxlii); *om.* TbVp; De supp. in Quad. quomodo videatur anni decima esse Tc *mg.*

² Ex ep. Greg. pape *AdBeMgPfTcVoVp; Ex ep. beati Greg. pape Ca; Greg' Ea; Ep. Greg. pape Tb; Ex omel' Greg' pape Vm

³ obs. est obs. AdCaMgPf; veneratione est obs. Tb; obs. obs. est Tc

⁴ dies Dom. *CaPfTbTc; Dom. dies Mg

⁵ fiunt CaMgTbVm; sunt PfTc

⁶ dies CaPfMgVm; *om.* TbTc

⁷ abst. sub. CaMgPfTc; sub. abst. Tb

⁸ in abst. quam XXX et (*om.* CaTc) VI dies (*om.* Tc) *CaMgPfTcVm; quam XXX et VI dies in abst. Tb

⁹ sexag. *MgPfTbTc; l Ca

¹⁰ et CaMgTbTc; *om.* Pf

¹¹ Deo damus *MgPfTbTc; damus Deo Ca

¹² et *CaPfTbTc; *om.* Mg

¹³ tolluntur *PfVo; ponuntur BeCaMgTbTc

¹⁴ subnot- *CaMgPfTb; prenot- Tc

¹⁵ feria seq. et sexta *CaMgPfTb; et sexta sequens Tc

¹⁶ -inas *CaPfTbTc; -inam Mg

¹⁷ et carnem - dec. *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁸ securi *TbVm; *add. ss after* pervenire Be; *om.* AdCaEaMgPfTcVoVpWc

183

[*Quibus temporibus debeant¹ flecti² genua*]³. *Ex concilio Aurelianensi⁴, cap.xiii⁵*

Ut presbiteri plebibus annuntient quod⁶ in Quadragesima et in⁷ ieiunio Quatuor Temporum, tantummodo ad missarum solempnia genua flectere debeant. In dominicis et in ceteris⁸ festivis diebus⁹ minime. Nec quisquam uno¹⁰ genu solotenus impresso¹¹ orare presumat, sicut Iudei irridentes Dominum in passione eius fecisse leguntur, sed utraque genua in terram ponat¹². Ait enim Apostolus, Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

ID 4.36 mod.]

¹ debeant AdBeCaEaMgPfTcVm; solent Vf

² fleti Ad

³ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding cxliii*); *om.* PtTbVp

⁴ *I add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ xiii *AdCaMgTbVm; xxiii Be; iii Tc; *in binding* Pf

⁶ quod *CaMgPfTb; ut Tc

⁷ *in* *BeMg²PfTbTc; *om.* CaMg

⁸ ceteris *AdCaMgPfTc; certis Tb

⁹ festivis diebus PfTbVm; diebus festivis BeCaEaMg; festivitibus Tc

¹⁰ solo Ad

¹¹ solotenus impresso TbVm; flexo solotenus AdEa; solotenus flexo BeCaMgTcVp; solatenus MqPf; solotenus Vo

¹² ponat *MgPfTbTc; ponant Ca

184

[*Qua hora sit manducandum in Quadragesima*]¹. *Ex concilio Cabillonensi, cap. v²*

Solent plures qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare³ credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrentum est enim⁴ ad missam⁵ et auditis missarum solempniis et vespertinis officiis, largitis elemosinis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit ut⁶ ad missam venire non valeat, estimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium solvat.

ID 4.45] De cons. D 1 c 50

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding c et xliiii*); *om.* PtTbVp

² Ex decretis Silvestri pape cap. i *add. in mg.* Mg

³ *ss* Ca³

⁴ est enim CaMgPfTb; enim est Tc

⁵ -sam *AdPfTbVm; -sas BeCaMgTc

⁶ ut *CaPfTbTc; et Mg

185

[*Cuiusmodi refectio sit accipienda ieiunanti*]¹. *Ex dictis Pimenii*² heremite

Sint tibi quotidiana ieiunia, et refectio satietatem³ fugiens. Nihil enim prodest tibi⁴, biduo aut triduo⁵ transmissio, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensantur saturitate ieiunia. Ilico mens repleta torpescit, et irrigata terra corporis huius spinas et carduos germinat⁶.

ID 4.55] *De cons. D 5 c 19* to pariter obstruatur only

¹ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text MqSfVmVo; om. PtTbVp

² Pimenii BeCaMgPfVmVo; Pipinenii Ad; Pimenii Mq; Pigenii Tb; Pigmetii Tc; Pemenii Vp.

Ieronimus add. ss Qe

³ satietatem *CaMgPfTb; saturitatem Tc

⁴ prod. tibi *BeMgPfTc; tibi prod. Ca; prod. Tb

⁵ bid. aut trid. CaMgPfTc; trid. aut bid. Tb

⁶ -abit Vp; in mg. Vo²

186

¹*De eadem re. Item idem*²

Sint tibi ieiunia pura, continua moderataque, id est quotidie esurire et quotidie prandere.

ID 4.56] *De cons. D 5 c 20a*

¹ Quod tria sunt genera elemosinarum add. in mg. Mg

² De eadem re. Item idem AdCaQeSITbVp; De eadem re Be; De ieiunio Ea; De eodem item Lc; Item idem de eadem re MgVo; Item de eadem re Mq; Eiusdem de eodem Pf; De eadem re. Iem Ph; Idem PfTc; Idem de eadem re Vm; De eodem Wc

187

*Ieronimus*¹

Parcus cibus et semper venter esuriens² triduanis prefertur ieiuniis.

¹ Gr' add. Pf, papa Gregorius add. Pt; ad Furiam add. Qe²; presbiter add. Tb, Gr. de eodem cxlvii add. Vo, om. AdBeCaEaMgTcVmVp; before c 188 Be

² semper vent. es. PfSITbTcVm; semper es. vent. BeCaEaMg; vent. es. semper Vo

188

*Gregorius*¹

Spernitur ieiunium quod in vesperum² repletionem ciborum³ reficitur.

¹ Gregorius AdCaEa(mg.)LcMgSfSIVmWc; Ier' Gregorius Be; Isidorus Mq; Idem Pf; om. Pt; Gregorius episcopus Tb; Gregorius, de elemosina Tc (cf 190 below); De eodem cxlviii Vo

² vesperum BeCaEaPfTbTc; vespertinum Mg

³ rep. cib. BeEaMgPfTbTc; cib. rep. refertur vel Ca

189¹²*Isidorus*³

Perfectum ieiunium est quando homo noster exterior⁴ ieiunat, et interior orat.

¹ after c 190 in smaller hand Ea

² xv add. in mg. Be². De elemosina add. Ad (cf c 190)

³ om. Mq; De elementis add. Vp (and cf c 190); de elemosina add. Sl; Vo replaces Isid. with De eodem cxlviii

⁴ noster ext. BeCaEaMgPfTb; ext. noster Tc

190

[*De elemosina*]¹. Ex concilio Cabillonensi cap. v²

Diebus vero ieiunii elemosina facienda est, et cibum sive potum quo quisque debuit³ uti, si ieiunaverit⁴, pauperibus eroget. Quia ieiunare et cibos prandii ad cenam reservare non mercedis sed ciborum est incrementum.⁵

ID 4.44]

¹ De el. in text Ea(no inscr.)MqTcVm, in mg. BeCaPfQe; Item Ad(cf c 189); Hysidorus de elemosina cl after insc. and De eodem before it Vo; om. LcMgPhPtTbVp

² Ex - cap. v BeCaMgPfPtTbTcVm; Ex conc. Cab. Sf; Gg' de helemosina (with Ex - v as second insc. to c 189) Vp

³ debuit *Ad²BePfTbVo; debeat AdCaEaMgTc; debet uti Vm

⁴ -erit *MgPfTbTc; -erint Ca

⁵ Oa ends II here, omitting cc. 191-end.

191

[*Qualis debeat esse¹ elemosina*]². Gregorius³

Elemosina⁴ Redemptoris nostri oculis illa⁵ placet, que non illicitis et iniquitate congeritur, sed que⁶ de rebus concessis et bene adquisitis impenditur.

+C 14 q 5 c 7

¹ deb. esse AdBePfTc; esse deb. Ca

² Qualis - elem. in mg. AdBeCaPfTc, in text LcMqVmVo(adding cli); Item Ea; om. MgPfTbVp

³ om. Lc; papa add. Pt

⁴ illa add. Tc, om. BeCaMgPfTb

⁵ illa BeCaEaMgPfTb; om. Tc

⁶ ss Be²

192

[*Quod tria¹ sunt genera elemosinarum*]². Albinus³

Tria sunt genera elemosinarum, una corporalis, egenti dare quicquid poteris; altera spiritualis, dimittere a quo lesus fueris; tertia delinquentem corrigere et errantes in viam reducere⁴ veritatis.

+D 45 c 12

¹ corr. fr. trina Vm

² in mg. Ad²BeCaPfTc, in text Ea(no inscr.)MqVmVo(adding clii); om. MgPtSfTbVp

³ Albinus AdBeCaLcmgLePtSfTb?TcVmVo; Alsinus Pf; Albinus Alsinus Mg; Aibinus Vp

⁴ reduc- AdBeCaMgPfTbVm; duc- CcTc

193

Augustinus¹

Due² sunt elemosine, una cordis, alia pecunie. Elemosina cordis est dimittere quod lesus es. Nam dare aliquid indigenti aliquando queris et non habes, indulgere peccanti quantum volueris redundat tibi. Elemosina cordis multo maior est quam elemosina corporis. Caritatis elemosina sine terrena substantia sufficit; illa vero que corporaliter datur, si non³ benigno corde tribuitur⁴ omnino non sufficit.

+D 45 c 13

¹ De eodem cliii *add.* Vo

² Que Lc

³ si non BeCaPfTc; sine Mg

⁴ corde trib. BeCaMgPfTcVm; trib. corde Tb

194

In decretis Gregorii pape¹, cap. cxxviii²

Neque elemosina reputanda est si pauperibus dispensetur quod ex³ illicitis rebus accipitur, quia qui⁴ hac intentione male accipit ut quasi bene dispenset, gravatur potius quam iuvatur.⁵

ID 5.112 end] C 1 q 1 c 27a var.

¹ pape MqTbTcVm, om. AdBeCaEaMgPfSf

² cap.cxxviii AdBeCaPoSfTcVmVo; om. Ea; cap.cc.... MgPf; cap. ccxxviii MqPhQe; cap. xxxix Tb; Non debere fieri elemosinam de rebus illicitis *add.* Po(mg.)Vo. Vp *has inscr.:* Aug. de doctrina Christiana

³ ex *MgPfTbTc; om. Ca

⁴ qui *EaMgPfTbTc; in Ca

⁵ iuuet Sl

195

[*Quod nemo ieiunando vel prandendo discrepet a bonis inter quos versatur*]¹.

*Augustinus in libro de doctrina Christiana*²

Quisquis autem rebus pretereuntibus restrictius utitur quam sese³ habent⁴ mores eorum cum quibus vivit, aut intemperans aut superstitiosus est. Quisquis vero⁵ sic eis⁶ utitur ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur⁷ excedat, aut aliquid significat⁸ aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum sed libido in culpa est. Quid⁹ igitur¹⁰ locis et tempori¹¹ et personis conveniat diligenter attendendum¹² est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim¹³ potest¹⁴ ut sine aliquo vitio cupidinis¹⁵ vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens¹⁶ autem fedissima¹⁷ gule flamma¹⁸ in vilissimum ardescat et sanius¹⁹ quisque maluerit more Domini²⁰ pisce vesci quam lenticula more Esau nepotis Abraham²¹, aut hordeo more iumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt²² plures bestie quia²³ vilioribus aluntur escis²⁴. Nam in²⁵ omnibus huiusmodi rebus non ex earum rerum natura²⁶ quibus utimur, sed ex²⁷ causa utendi et modo appetendi²⁸ vel probandum est vel improbandum quod facimus²⁹.

¹ Quod – versatur (habitat Sf) in mg. AdBeCaLdMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding clv); De modo comendendi in ieiunio et alibi in mg. Cb², in text Lm; om. CcPtTbTcVp

² Aug. in libro de doct. Chr. AdCaCbLdLmTbVmVo; In libro – Chr. Aug. Be; om. Cc; Aug. de doct. Chr. MgTc; lacuna Pf

³ sese *BdBeFcPfTbTc; se LdMg

⁴ habent *AdTb; habeant Christiani CaCb; habeant BeCcEaLdLmMgPfTcVmVo

⁵ vero *CaLdMgPfTbTc; autem Cc

⁶ corr. fr. ei Cc

⁷ versatur *CaLdMgPfTcVm; conversatur Tb

⁸ significat *BeCaCbCcLmTbVmVo; sg'c Ld; sig'cat Pf; signc' Tc; sig'e Mg

⁹ Quid *CbLdMgTc; Quod BeCaCcLmPfTbVmVo

¹⁰ ergo Vo

¹¹ -ori BeCaCbCcLdMgPfTb; -orum Lm; -oribus TcVmVo

¹² attendum Tc

¹³ enim *CcCcLdLmMgPfTbTc; non Ca

¹⁴ potest *CaCbCcLdLmMgPfTb; poterit Tc

¹⁵ cupidinis *LdLmTbVm; cupiditatis BeCaMgPfTcVo

¹⁶ incipiens Cc

¹⁷ fedissima *CaLdMgPfTcVm; fedidissima Lm; fetidissima Tb

¹⁸ fl. gule marked for reversal Tb

¹⁹ sanus Cc

²⁰ more Dom. *CaLdMgPfTbTc; Dom. more (corr. fr. amore) Cc

²¹ Abrahe Cc

²² nob. sunt *CaLdMgPfTbTc; sunt nob. Cc

²³ quia CbCcLdLmMgPfTbTc; qui Ca

²⁴ al. (aliuntur CbCc) escis CaCbCcLdLmMgPfTb; escis al. Tc

²⁵ in *Mg; ex Cb; om. CaCcLdLmPfTbTcVm

²⁶ earum rerum nat. *CaCbCcLdLmMgPfTb; nat. earum rerum Tc

²⁷ ex *CbCcLmTbVm; om. BeLdMgPfTcVo

ID 4.24] D 41 c 1

²⁸ *corr. fr. utendi Lm*

²⁹ *quod. fac. ss Mh²*

Explicit liber secundus¹

¹ Expl. lib. secundus AdCaDbEaLeMgMqOa(*after c 190*)ObOfPfPhQeSeSfSITbTcVoVq; Expl. secundus Od; *om.* BeEgLcOePtVmVpWcBrant; Expl. lib. tertius Sg. LeMh *precede* Explicit *with the rubric to 3.1.*

Pt has 23 additional canons, for which see the *Conspectus*.

195A¹

Augustinus in omelia de archa Noe

Quadraginta dierum ieiunio quamvis iniquitas peccatoris exorari potest, et quantavis severitas iudicis mitigari. Nam sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgandum mundum, iusta nunc quadraginta diebus miseretur ad hominem purificandum.
(*not identified*)

¹ *here FcOePtRaSd², Sk after 189*

Tertia pars¹

Tertia pars continet, De electione et consecratione pape², archiepiscoporum, episcoporum³. De ordinibus. De clericis et laicis ordinandis et de non ordinandis⁴. De mutatione episcoporum. De ordinatis non reordinandis. De continentia ordinatorum. De simoniace ordinatis et ordinatoribus, qui omnino sunt⁵ deponendi et qui misericorditer⁶ reconciliandi. De professione hereticorum. De lapsis in sacris ordinibus qui non debeant ministrare et qui misericorditer ad ministrandum possunt⁷ accedere. De clericis homicidis qui non debeant et qui debeant ministrare. De usurariis. De servis per ignorantiam ordinatis, qui debeant manere in ordine, qui non. De clericis ebriosis scurrulatoribus. De monachis. De etate qua possint parentes contradicere religioni filiorum et qua non possunt. De viduis et virginibus⁸ velatis. De abbatissis.⁹

Incipit liber tertius¹⁰

¹ Tertia pars QeTb; Incipit tertius Ph; *om.* Vm

² et *add.* Vm, *om.* PhQeTb

³ episcoporum PhQeTb; *om.* Vm

⁴ et de non ord. PhQeTb; *om.* Vm

⁵ sunt *add.* Vm, *om.* PhQeTb

⁶ sunt *add.* QeVm, *om.* Tb

⁷ possunt PhQeTb; possint Vm

⁸ vid. et virg. TbVm; virg. et vid. Ph

⁹ Tertia - abbatissis PhQeTbVm; *om.*

AdBdBcCaCbCcDbEaEgFcLcLdLfLgLjMfMgMhMjMkMmMoMqOaObOdOeOfPdPfPkPtPwRaSgSl
TcVpVqWc. *Vo has here a complete list of rubrics, numbered from c i to the end at c ccviii*

¹⁰ Inc. lib. tert. BePFPk(*after insc. to c I*)TbVo; Incipit tertius de electione et consecratione pape Db; Incipit tertius de electione et consecratione pape et archiepiscoporum (et episcoporum Of) OfTc; Incipit tertius AdBdBcCaCbEaFcLdLjMgMkMqOaObOdRaSl; Incipit tertia pars EgMfVmWc; Tertius Lc mg. Incipit tertia pars de electione et consecratione summi pontificis Lm; Liber tertius OePt; *om* Pw, *which does not break here*, PhQeVp; Incipit quartus Sg

1

[Quomodo et a quibus personis facienda sit electio summi¹ pontificis]². Ex decretis

Nicolai pape³, cap. i⁴

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri⁵ Iesu Christi⁶, anno ab Incarnatione eius MLIX⁷, mense Aprili⁸, indictione xii, prepositis⁹ sacrosanctis evangeliiis,

¹ *ss after* pont. Ad²

² Quomodo – summi pont. (pont. summi Ad) *in text* DbMq(*before* Expl. lib. ii)Vm; *in mg.*

AdBeMgMPf; *as heading to whole book* Pk; Quomodo et a quibus personis electio summi pontificis facienda sit *in mg.* Ca, *in text* QeTb; De electione pape, archiepiscoporum, episcoporum *in mg.* Bd; De electione et consecratione pape et archiepiscoporum et episcoporum Mg mg; De electione et consecratione pape Oe(*head of leaf*)Sg mg.; De electione pape quomodo fiat Pt; Qualiter Romanus pontifex eligendus sit Vo; *om.* PhTcWc. i *add. in mg.* Be²

³ decr. Nicolai pape PfVo; decr. Nich. AdCa; Nich. pape decr. FcCb; decr. pape Pt; dictis Leonis Tc; Nicolai dec. Vm; In nomine Domini. Nicolai pape decr. Vp

⁴ cap. i AdBeOaPfPtTcVmVoVp; cap. ii Ca; Ex - i *om.* MgMqPwTb

⁵ Dei Salv. nost. PfTcVmVo; nost. Dei Salv. BeCaMgVp; nost. Oa; Salv. nost. Tb

⁶ I. Chr. CaMgPfTcVmVp; *om.* Tb

⁷ MLX Vp

presidente quoque reverendissimo ac beatissimo Nicolao apostolico¹⁰ papa, in basilica Lateranensi¹¹ patriarchii¹² que cognominatur¹³ Constantiniana¹⁴, considentibus etiam reverendissimis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, seu venerabilibus presbiteris atque¹⁵ diaconibus, isdem¹⁶ venerabilis pontifex, auctoritate apostolica decernens, de electione summi pontificis inquit, Novit beatitudo vestra, dilectissimi fratres et coepiscopi, inferiora quoque membra non latuit, defuncto pie memorie domino Stephano decessore¹⁷ nostro, hec apostolica sedes cui, auctore Deo deservio, quot¹⁸ adversa pertulerit, quot¹⁹ denique per Simoniace heresis trapezitas²⁰ malleis crebrisque tusionibus subiacuerit, adeo ut columna Dei viventis iam iam²¹ pene videretur nutare²², et sagena summi piscatoris procellis intumescens cogere in naufragii profunda submergi. Unde, si placet fraternitati vestre, debemus, auxiliante Deo, futuris casibus prudenter occurrere²³, et ecclesiastico statui ne rediviva quod absit mala prevaleant²⁴, in posterum providere. Quapropter instructi predecessorum nostrorum aliorumque sanctorum patrum²⁵ auctoritate decernimus atque statuimus ut, obeunte huius Romane universalis ecclesie pontifice, imprimis cardinales episcopi diligentissima simul consideratione tractantes mox sibi clericos cardinales adhibeant, sicque reliquos clerus²⁶ et populus ad consensum nove electionis accedant, ut nimirum ne venalitatis morbus²⁷ qualibet occasione subripiat²⁸, religiosi²⁹ viri preduces sint in promovendi³⁰ pontificis electione, reliqui autem sequaces. Et certe

⁸ -ili CaMgTbTc; -ilis PfVp

⁹ prep- AdBeCaPfTc; prop- MgTbVmVp

¹⁰ ap. CaMgPfTbVp; om. Tc

¹¹ -anensi CaPfTbVm; -anensis MgTcVp

¹² -archii BePfVmVp; -archi AdMgVo; -archali Ca; -archiali Tc

¹³ cognom- MgPfTbTcVp; nom- Ca

¹⁴ -tiniana CaMgTbTcVmVp; -tiana Pf

¹⁵ atque MgPfTbTc; ac Ca; om. Vp

¹⁶ isdem BeCaMgPfVo; idem TbTc; eiusdem, id est Vp

¹⁷ dec- CaPfTb; predec- MgTcVp

¹⁸ quot CaPfTbTc; quod Mg

¹⁹ quot CaPfTbTc; quod Mg

²⁰ trap- BeCaMgPfTcVmVo; tap- Tb; om. Ad; repetitis add. AdBeCaMgTcVp, om. PfTbVo

²¹ iam PfTbVoVp; om. CaMg; iamque Tc

²² nutare MgPfTbTc; militare Ca

²³ occ- CaMgPfTc; conc- Tb

²⁴ preleant Tc

²⁵ patrum CaMgTbTc; lacuna Pf

²⁶ rel. cl. MgPfTbTc; cl. rel. Ca

²⁷ morbus CaMgPfTc; moribus Tb

²⁸ -ipiat PfTb; -epat CaMgTcVp

²⁹ -iosi PfTb; -iosissimi CaMgTcVp

³⁰ -endi CaPfTb; -enda MgTcVp. summi add. Tc, om. CaMgPfTb

rectus³¹ atque legitimus hic electionis³² ordo perpenditur, si perspectis diversorum patrum regulis sive gestis, etiam illa³³ beati predecessoris³⁴ Leonis sententia recolatur. Nulla, inquit, ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi³⁵, nec a plebibus expetiti³⁶ nec a comprovincialibus³⁷ episcopis³⁸, cum metropolitani iudicio consecrati. Quia vero sedes³⁹ apostolica cunctis in orbe terrarum preferitur ecclesiis, atque ideo super se metropolitanum habere non potest⁴⁰, cardinales episcopi procul dubio metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum antistitem⁴¹, ad apostolici culminis apicem provehunt⁴². Eligatur autem de ipsius ecclesie gremio, si reperitur idoneus, vel si de ipsa non invenitur ex alia assumatur, salvo debito honore et reverentia⁴³ dilecti filii⁴⁴ nostri Henrici⁴⁵ qui in presentiarum rex habetur et futurus imperator, Deo concedente, speratur, sicut iam sibi concessimus et successoribus illius qui ab hac apostolica sede personaliter hoc ius impetraverint⁴⁶. Quod si pravorum atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, sincera atque gratuita electio⁴⁷ fieri in urbe non possit, cardinales episcopi cum religiosis clericis catholicisque⁴⁸ laicis⁴⁹, licet paucis, ius potestatis obtineant eligere apostolice sedis pontificem, ubi congruentius iudicaverint. Plane postquam electio fuerit facta, si bellica tempestas, vel qualiscumque hominum conatus, malignitatis studio restiterit, ut is⁵⁰ qui electus est, in apostolica sede iuxta consuetudinem intronizari non valeat, electus tamen sicut papa auctoritatem obtineat regendi sanctam Romanam ecclesiam, et disponendi omnes facultates illius, quod beatum Gregorium ante suam

³¹ certe rectus CaMgPfTc; certus Tb

³² ele- CaMgPfTc; le- Tb

³³ illa MgPfTbTc; om. Ca

³⁴ nostri *add.* TcVp, *om.* CaMgPfTb

³⁵ sunt el. CaMgPfTb; el. sunt Tc

³⁶ expet- MgPfTb?Tc; exped- Ca

³⁷ compr- CaMgPfTc; pr- Tb

³⁸ -opis MgPfTbTc; -opi Ca

³⁹ sedes MgPfTbTc; sede Ca

⁴⁰ hab. non pot. PfTbTc; non pot. hab. CaMgVp

⁴¹ el. ant. CaPf; ant. el. MgTbTc

⁴² -unt PfTb; -ant CaMgTc

⁴³ rev. *after* Henrici Tc

⁴⁴ *obsc. corr.* Ca

⁴⁵ *corr. fr.* eHen- Tb

⁴⁶ -int CaMgPfTcVm; -unt Tb. Hinc usque ad alium titulum *add. in mg.* Cb

⁴⁷ elictio Tc

⁴⁸ catholicisque CaPfTbTc; et catholicis Mg

⁴⁹ *obsc. corr.* Ca

⁵⁰ is MgTbTc; his CaPfVp

consecrationem⁵¹ fecisse cognoscimus⁵². Quod si quis contra hoc⁵³ nostrum decretum⁵⁴ sinodali sententia promulgatum per seditionem vel presumptionem aut quodlibet ingenium electus, aut etiam ordinatus seu intronizatus fuerit, auctoritate divina, et sanctorum apostolorum Petri et Pauli⁵⁵ perpetuo anathemate cum suis auctoribus⁵⁶, fautoribus, sequacibus, a liminibus sancte Dei ecclesie separatus subiiciatur, sicut antichristus et invasor atque⁵⁷ destructor totius christianitatis, nec aliqua super hoc audientia aliquando ei⁵⁸ reservetur, sed ab omni ecclesiastico gradu in quocumque prius fuerat, sine retractatione deponatur. Cui quisquis⁵⁹ adhererit, vel qualemcumque tanquam pontifici reverentiam⁶⁰ exhibuerit, aut in aliquo illum⁶¹ defendere presumpserit, pari sententia sit mancipatus. Quisquis huius nostre decretalis sententie temerator extiterit, et Romanam ecclesiam sua presumptione confundere et perturbare contra hoc statutum tentaverit, perpetuo anathemate atque excommunicatione dampnetur, et cum impiis qui non resurgent⁶² in iudicio reputetur. Omnipotentis scilicet⁶³ Dei Patris et Filii et Spiritus sancti contra se iram sentiat, et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, quorum presumit confundere ecclesiam, in hac vita et in futura furorem sentiat. Fiat habitatio eius deserta, et in tabernaculis eius non sit qui inhabitet. Fiant filii eius orphani et uxor eius vidua. Commotus amoveatur⁶⁴ ipse atque eius filii⁶⁵, et mendicent⁶⁶ et eiciantur de habitationibus suis. Scrutetur fenerator omnem substantiam eius et diripiant⁶⁷ alieni⁶⁸ labores eius. Orbis terrarum pugnet contra eum, et cuncta elementa sint ei contraria et omnia⁶⁹ sanctorum quiescentium merita illum confundant, et in hac vita super eum apertam⁷⁰ vindictam

⁵¹ suam cons. CaMgPfTcVm; ordinationem suam Tb

⁵² -oscimus PfTbVm; -ovimus CaMgTc

⁵³ hoc MgPfTbTc; *om.* Ca

⁵⁴ nost. dec. CaMgPfTb; dec. nost. Tc

⁵⁵ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁵⁶ auct- CaMgPfTc; act- Tb. et *add.* Ca, *om.* MgPfTbTc

⁵⁷ atque CaMgPfTc; et TbVp

⁵⁸ ss Tb

⁵⁹ quisquis CaMgPfTb; si quis Tc

⁶⁰ -iam CaMgTbTc, -ia Pf

⁶¹ illum CaMgPfTc; ipsum Tb

⁶² ad vitam *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁶³ scilicet CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶⁴ Comm. am. CaMgPfTc; Commoveatur Tb

⁶⁵ eius filii MgPf; fil. eius CaTbTc

⁶⁶ -ent CaPfTbTc; -et Mg

⁶⁷ -iant PfTb; -ient Mg; d. CaTc

⁶⁸ omnes *add.* MgVp, *om.* CaPfTbTc

⁶⁹ omnia CaMgPfTb; omnium BeTcVp

⁷⁰ *corr. fr.* op- Mg

ostendant. Observatores autem huius nostri decreti⁷¹ Omnipotentis gratia protegat, et auctoritate⁷² beatorum apostolorum⁷³ Petri et Pauli ab omnium peccatorum⁷⁴ vinculis absolvat⁷⁵.

⁷¹ nostri dec. CaPftcVoVp; modi dec. Mg; dec. nostri Dei Tb

⁷² -tate] -tas Vp

⁷³ apost. CaMgPftb; om. Tc

⁷⁴ pecc. CaMgPftb; delictorum Tc

⁷⁵ -at CaMgPftb; -atur Tc

¹Nicolaus episcopus sancte catholice et apostolice Romane ecclesie² huic decreto a nobis promulgato sicut superius legitur subscripsi³. ⁴Bonifacius Dei gratia Albanensis episcopus subscripsi⁵. ⁶Humbertus⁷ sancte⁸ ecclesie⁹ Silve Candide subscripsi¹⁰. ¹¹Petrus Ostiensis ecclesie episcopus¹² subscripsi. Et ceteri episcopi numero lxxvi¹³ cum presbiteris et diaconibus subscripserunt.

¹ Item add. Tb, om. CaMgPftcVp

² eccl. before cath. Tb; et Rom. eccl. Be; Rom. eccl. MgPftcVp; eccl. Rom. Ca; Rom. Vm

³ -ipsi CaMgPftb; -ipsit Tc

⁴ Item add. Tb, om. CaMgPftc

⁵ -si CaPftMg; -sit TbTc

⁶ Item add. Tb, om. CaMgPftc

⁷ Humb- CaMgVp; Himb- Be; Amb- Mq; Hinb- Oa; Ymb- Pf; Umb- PhQeTb; Hump- Tc; Gunb- Vm; Gumb- Vo

⁸ Dei add. Mg, om. CaPftbTc

⁹ Dei add. Vp

¹⁰ -si CaPftMg; -sit TbTc

¹¹ Item add. Tb, om. CaMgPftc

¹²¹² eccl. ep. PftbTc; ep. eccl. CaMgVp

¹³ lxxvi CaMgPftPhQeTc; lxxvii Tb

¹Stephanus papa²

Quia sancta Romana ecclesia cui Deo auctore³ presidemus a plurimis⁴ patitur violentias, pontifice obeunte, que ob hoc inferuntur⁵ quia absque imperiali notitia et suorum legatorum presentia pontificis fit consecratio nec⁶ canonico ritu et consuetudine ab imperatore directi intersunt nuntii, qui scandala vetent fieri, volumus

¹ Stephanus – minuatur om. PkOa

² Stephanus papa AdCaCbCcMgOdPftb(mg.)Tc; Ex decr. Steph. Pf; De eadem re (Steph. papa as first words of text) Vo

³ ss Ra²

⁴ plurimis CaMgPftPhTc; pluribus Tb

⁵ inf-] off- Vp

⁶ nec CaMgPft²PhTc; necnon Pftb

ut cum instituendus est⁷ pontifex, convenientibus episcopis et universo clero eligatur, ex⁸ presente⁹ senatu et populo, qui ordinandus est, et sic electus¹⁰ ab omnibus¹¹ presentibus legatis imperialibus consecratur, nullusque sine sui¹² periculo iuramenta vel promissiones¹³ aliquas, nova adinventione audeat extorquere, nisi que antiqua exigit consuetudo, ne vel ecclesia scandalizetur vel¹⁴ imperialis honorificentia minuat.

D 23 c 1 to vinculis peccatorum absolvat, D 63 c 28: Stephanus papa. Quia sancta to end

⁷ est CaMgPfTc; sit PhTb

⁸ ex CaPfTb; *om.* MgTc

⁹ -ente CaMgPfTc; -enti Tb

¹⁰ *corr. fr.* elatus Ra²

¹¹ vel hominibus *in mg.* Ra²

¹² sui CaMgPfTc; sive Tc

¹³ promissiones Tc

¹⁴ vel MgPfTbTc; ex Ca; et Vp

2

*[Quorum vota debeant prevalere in electione Romani¹ pontificis]². In decretis
Simmachi³, cap. iii*

Si quod absit transitus pape inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris non possit⁴ ante decernere⁵, siquidem in unum se⁶ totius inclinaverit ecclesiastici ordinis electio, consecratur electus episcopus. Si tamen, ut fieri solet, studia ceperint esse diversa, eorum de quibus certamen emerserit vincat⁷ sententia plurimorum, sic tamen ut sacerdotio careat qui captus promissione non recto iudicio de electione decreverit.

4L 2.3] D 79 c 10

¹ Romani BeLcMgPfVm; summi Tc

² *in mg.* AdBePfTc; *in text* MgMqVmVo; Quorum vota in electione Romani pontificis debeant prevalere *in mg.* Ca; *om.* OaPtTbVp

³ pape *add.* CaMgTbVo, *om.* BePfTcVmVp

⁴ possit BeCaPfTbTc; possint MgVp

⁵ -ernere CaCbCcMgPfVm; -erni Tc; ut super placuit *add.* Brant

⁶ se MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ vincat OaPfTbTcVmVoVp; vincat AdCaMg

3

¹Ex libro Romanorum² pontificum qui dicitur diurnus³

¹ Professio apostolici consecrati *add. in mg.* Ca; Quid profiteri debeat apostolicus vel episcopus in consecratione *add. as rubric in text* Vm

² *corr. fr.* regum Ra²

Profiteor diligentius et vivacius⁴ omnia decreta canonica predecessorum apostolorum⁵ nostrorum⁶ pontificum, que vel sinodaliter statuerunt et probata⁷ sunt confirmare⁸, et indiminuta conservare, et sicut ab eis statuta sunt in sui vigoris stabilitate custodire. Queque vel quosque condempnaverunt vel⁹ abdicaverunt, simili sententia condempnare et abdicare.

Ars. 713 fo. 139v] C 25 q 1 c 12 widely var.

³ (regum *add.* Vp) Ex - Romanorum pont. qui dicitur diurnus (divernus Vp) CaTcVmVpA; Ex libro pontific. Ad; Ex - Rom. pont. BeCbFcPf Ra²Tb; Ex - Romanorum episcoporum Mg; Ex libris Rom. pont. Mq; Ex libro Ro. pontificis Pt; De professione Romani pontificis Vo

⁴ firmius Vp

⁵ -lorum BePfTbTcVm; -olicorum CaMg; *om.* Vp

⁶ ap. nost. CaMgPfTbA; nost. ap. Tc

⁷ -ata CaMgPfTbA; -ati Tc

⁸ confirmare CaMgPfTcVmA; firmare Tb

⁹ vel BeCaMgTbTcVmVoA; et RfPfQa

4

¹*Ex libro pontificum qui dicitur diurnus*²

Nihil de traditione quam a probatissimis predecessoribus³ meis traditam et⁴ servatam⁵ reperi, diminuere vel mutare aut⁶ aliquam novitatem admittere, sed ferventer ut eorum vere discipulus et sequipeda totis⁷ mentis mee⁸ conatibus que tradita canonice comperio⁹, observare¹⁰ ac venerari profiteor.

ID 4.197]

¹ De eodem *add.* Vo

² Ex - diurnus *AdBeCbMgPfPtPwTbVmVo; Ex libro Romanorum pont.- diurnus Ca; Ex libris pont. Mq; Item ex eodem Ra; Item in eodem Tc; Ex libro pont. Vp. Urbanus papa cap. i (*cf c5*) *add. in text* Ca, *in mg.* Mg; Urbanus papa capit. i *in mg.* Ra²

³ viris *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁴ vel Vp

⁵ serv- *CaMgPfTbVo; observ- Tc; conserv- Vp

⁶ aut *PfTb; vel BeCaMgTc; ad Vm; an Vo

⁷ totis *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ mee *CaCbMgPfVm; *om.* Tb; mee totius Tc

⁹ -erio *CaPfTbTc; -erior Mg

¹⁰ observatione Ca (observare *in mg.* Ca³)

5

*[In quibus ordinibus debeant eligi quilibet episcopi]*¹. *Ex Beneventana*² *sinodo,*
*Urbanus papa*³ *cap. i*⁴

¹ *in mg.* AdBeCaLdLjMgPfTc, *in text* LmMqVmVo (*adding v*); *om.* CbLcLfOaPtTbVp. ii *add. in mg.* Be

² -ana *BeMgOaPfTbTcVm; -ano CaLd

Nullus in episcopatum⁵ eligatur⁶, nisi qui in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus, diaconatus, presbiteratus. Hos siquidem⁷ solos primitiva legitur ecclesia⁸ habuisse. Super his solis preceptum apostoli habemus⁹. Subdiacones vero quia¹⁰ et ipsi altaribus administrant¹¹, opportunitate exigente, concedimus, sed rarissime si tamen spectate sint religionis et scientie. Quod ipsum non sine Romani pontificis vel metropolitani licentia¹².

ID 5.72b] D 60 c 4

³ Urb. papa (II *add.* Vp) BeCbLdLfLjLmPfTbVmVoVp; Urbani pape MqPt; *om.* Tc

⁴ Ex - i CbMqOaPfPtRaTbTcVmVp; *om.* CaCcMg(*cf c 4*); Ex - sin. Ca; Ex Ben. - papa BeLd. ii *add.* in mg. Be²

⁵ episcopum CaVp; vel episcopum *add. interlined* Mg²

⁶ eli- *BeCaCbCcLdLfLjMgPh²PtTcVmVoVp; deli- LmPfQeTb

⁷ siquidem *BeCaCbMgPfPtTbTcVmVp; quidem Lf

⁸ prim. leg. eccl. *BeCaCbLdLfLjLmMgPfPtTbVmVo; prim. eccl. Cc; leg. prim. eccl. Tc; prim. et leg. Vp

⁹ ap. hab. *BeCaCbCcLdLfLjLmMgPfTbVm; hab. ap. Tc

¹⁰ *ss* Cc

¹¹ administrant *CaCbMgPfPtTbTcVo; ministrant BeLfVp

¹² vel met. lic. AdBdCaCbEgLgMgOaPfPkPwSeSITcVmVoVp; vel met. lic. fiat BePt; lic. vel met. PhQeTb; vel met. fiat lic. Ra; firmiter fieri permittimus *add. Brant, cf Gratian*

6

[Si plures eligantur, quis cui¹ debeat preponi]². In decretis Leonis pape³, cap. v

Cum de summi sacerdotis⁴ electione tractabitur, ille omnibus preponatur quem cleri plebisque consensus concorditer postularint⁵, ita ut si in alium fortasse partium⁶ se vota dividerint, metropolitani iudicio, is alteri preferatur qui maioribus et⁷ studiis iuvatur et meritis, tantum⁸ ut nullus invitis et non petentibus ordinetur, ne plebs invita episcopum non optatum aut contempnat aut oderit et fiat minus religiosa quam convenit, cui non licet habere quem⁹ voluit.

4L 2.27; ID 5.347] D 63 c 36 begins Si forte quod nec reprehensibile nec inreligiosum iudicamus vota *and ends at* aut oderit.

¹ cui CaPfTc; *om.* Mg

² in mg. AdBeCaMgPfTc; in text MqVmVo; *om.* PtTb

³ pape CaPfRfVo; *om.* BeCbMgTbTcVm

⁴ sacerdotis *PfTbTcVm; pontificis AdBeCaMg

⁵ -arint *PfTc; -averint BeCaVmVo; -averit MgTb

⁶ alium fort. partium BeCbMgMqPfRa²TcVo; alium partium Ca; aliam fort. partem Tb; aliam forte partium RaVm; aliam fort. personam *ID*

⁷ et *PfTb; *om.* CaMgTc

⁸ tantum *PfTbTc; tamen CaMg

⁹ quem CaMgPfTcVm; quod PhQeTb

7

[*Quod¹ clerus episcopum sibi² non de altera, sed de sua eligat ecclesia, nisi dignus in sua³ non inveniatur*]⁴. *In decretis Celestini, cap. v⁵*

Nullus invitis detur episcopus, cleri, plebis et ordinis consensus et desiderium requiratur. Tunc alter de⁶ altera eligatur ecclesia si de civitatis ipsius⁷ clero cui⁸ est episcopus ordinandus⁹ nullus dignus, quod evenire non credimus, potuerit¹⁰ reperiri. Primum¹¹ enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis¹² ecclesiis merito¹³ preferantur. Habeat unusquisque sue fructum militie in ecclesia, in¹⁴ qua suam per omnia officia transegit etatem. In aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii¹⁵ debitam alter sibi¹⁶ audeat vindicare mercedem. Sit facultas clericis renitendi si se viderint pregravari, ut¹⁷ quem sibi ingeri ex transverso cognoverint¹⁸, non timeant refutare. Qui si¹⁹ non debitum premium vel liberum de eo qui eos rector est, debent habere iudicium.

4L 2.23, cf ID 5.61] D 61 c 13

¹ De Vo

² sibi CaMgPfVm; om. Tc

³ in sua CaPfTcVm; om. Be; infra Mg

⁴ in mg. AdBeCaPfMgTc; in text MqVmVo; om. OaPtTbVp

⁵ cap. v BeCaCbPfVmVoVp; pape cap. xvii Mg; pape cap. v OaTb; pape Tc

⁶ ss Ca

⁷ civ. ips. *MgPfTbTc; ips. civ. Ca

⁸ cui *Be²CaPfTbTc; cuius Mg

⁹ est ep. ord. TcRaVm; ep. est ord. AdBeCaMgPfVp; ep. ord. Oa; est ord. ep. Tb; ep. est ordinatus Vo

¹⁰ potuerit CaMgPfTb; poterit Tc

¹¹ Primum *CaMgPfTc; Primo Tb

¹² alienis *CaMgPfTb; aliis Tc

¹³ merito *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ in *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁵ alii *CaMgPfTc; alteri Tb

¹⁶ alter sibi *MgPfTbTc; sibi alter Ca

¹⁷ after corr. Mg

¹⁸ cogn- *RaTc; agn- AdBeCaMgOaPf Ra²TbVmVoVp

¹⁹ in ecclesia sua add. Vp

8

[Quod laica persona nullam habeat vocem in electione¹ episcopi]². Ex³ canone apostolorum⁴, octava⁵ sinodus, cap. xi

Promotiones et consecrationes⁶ episcoporum concordans prioribus conciliis clericorum electione ac decreto et episcoporum collegio fieri hec sancta et universalis sinodus definivit et statuit atque iure promulgavit, neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni⁷ patriarche vel metropolitani aut⁸ cuiuslibet episcopi, ne videlicet inordinata et incongrua hinc fiat contentio vel confusio, presertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum⁹ vel ceterorum laicorum habere conveniat sed silere et attendere sibi usquequo regulariter a collegio ecclesie¹⁰ suscipiat finem electio futuri pontificis. Si vero quis¹¹ laicorum ad concertandum et cooperandum invitatur ab ecclesia, licet huiusmodi cum reverentia, si forte voluerit obtemperare se asciscentibus. Taliter enim dignum pastorem¹² sibi regulariter ad suam ecclesie salutem promovet¹³. Quisquis autem secularium principum vel potentum, vel alterius dignitatis laicus adversus communem ac¹⁴ consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere temptaverit, anathema sit, donec obediat et consentiat quod ecclesia de electione et ordinatione proprii presulis¹⁵ se velle monstraverit.

ID 5.122] D 63 c 2b to salutem promovet, c 1b from Quisquis secularium principum to end

¹ -ione CaMgPfTc; -ionem Vm

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* MgVmVo; *om.* OaPtTbVp

³ Ex CaMgPfTcVm; *om.* Tb

⁴ Ex can ap. *is the inscr. to ID 5. 119; om.* Vp

⁵ octava *BeCaCbFcOaPfPtPwRfTbVmVo; septima MgTc

⁶ congreg- Vp

⁷ *corr. fr.* -ione Mg

⁸ aut *MgPfTbTc; vel Ca

⁹ potestativorum *CaPfTbTc; potestivorum Mg

¹⁰ coll. eccl. *CaFcMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ vero quis *CaMgPfTb; quis vero Tc

¹² pastorem *TbVpBrant, *om.* CaMgPfTc

¹³ ad suam (sue CaMg) ecclesie (-siam Tb) salutem prom. CaMgPfTb; prom. ad salutem sue ecclesie

Tc

¹⁴ ac CaMgPfTb; et Tc

¹⁵ presulis *CaMgPfTc; episcopi Tb

9

[*Quod¹ quilibet² electus regia vi³ vel potestate careat episcopi dignitate⁴*]. *Canones Parisiaci⁵ sub Ludovico imperatore*

Si per ordinationem⁶ regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate presumpserit a comprovincialibus loci ipsius⁷ episcopis recipi penitus nullatenus mereatur, quem indebite⁸ ordinatum agnoscunt⁹. Si quis¹⁰ de comprovincialibus¹¹ recipere contra interdicta presumpserit sit a fratribus omnibus segregatus, et¹² ab ipsorum omnium caritate semotus.

ID 5.123 med.] +D 63 c 5

¹ Quod AdCaMgPfTc; om. Vm

² corr. fr. libet Mg

³ reg. vi CaMgPfVm; vi reg. Tc

⁴ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text MqVmVo(adding viii); om. PtTbVp

⁵ -iaci *CaMgPfTc; -isii Tb

⁶ per ord.] pro ordinatione Ph after corr.

⁷ ipsius BePfTbVmVo; illius CaMgTc

⁸ honoratum vel add. Tb, om. *CaMgPfTcVm

⁹ agn- *CaMgPfTcVm; cogn- Tb

¹⁰ talem add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹¹ comprov- *BeCaMg; prov- PfTbTcVmVo

¹² et *CaMgTbTc; etiam Pf

10

[*Quo ordine et¹ a quibus vel quot² personis sit consecrandus archiepiscopus³*]⁴. In decretis Annicii⁵, cap. i⁶

Anicius episcopus omnibus episcopis⁷. Si archiepiscopus obierit⁸, et alter ordinandus archiepiscopus⁹ electus fuerit, omnes¹⁰ eiusdem provincie episcopi ad sedem metropolitanam¹¹ conveniant, ut ab omnibus ipse ordinetur. Oportet autem ut ipse qui¹² illis omnibus preesse debet ab omnibus illis eligatur et ordinetur¹³. Reliqui

¹ et CaMgTcVm; om. Pf

² vel quot MgPfTcVm; om. Ca

³ archiep. AdBe²MgMqPfTcVm; episcopus BeCaVo

⁴ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text MqVmVo (adding x); A quot episcopis episcopus debeat ordinari Vp; om. OaPtTb

⁵ pape add. Oa

⁶ no insc. Pt

⁷ omn. ep. PfTcVmVo²; ep. omn. CaMgTbVo

⁸ arch. ob. *BeCaMgRaTcVp; archiepiscopi dies obitus evenerit Tb; arch. diem ob. OaPfvVmVo

⁹ arch. *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ quidem add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹¹ -itanam *Tc; -im BeCaMgPfTbVm; -ani RaVp

¹² ut ipse qui BeCaMgOaVmVp; qui in Pf; ut ipse qui in Tb; qui TcBrant

vero comprovinciales episcopi, si necesse fuerit, ceteris consentientibus a tribus iussu archiepiscopi consecrari possunt episcopi¹⁴. Sed melius est si ipse¹⁵ cum omnibus eum qui dignus est elegerit, et eum pariter consecraverit¹⁶ pontificem. Et licet¹⁷ istud necessitate cogente concessum sit, illud autem quod de archiepiscopi¹⁸ consecratione¹⁹ preceptum atque predictum est²⁰, id est ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet, quia qui²¹ illis preest, ab omnibus episcopis quibus preest debet constitui. Sin autem aliter presumptum fuerit²², viribus carere non dubium est, quia irrita erit eius²³ secus acta ordinatio.

4L 1.113; ID 5.139b] D 64 c 4 has Comprovinciales episcopi si – consecrari possunt *only*; D 66 c 1 has short *paraph. at beginning, then more or less as here from* autem quod de archiepiscopi

¹³ Oportet - ordinetur *is in IDm, but not in IDcpbd*

¹⁴ -opi CaMgPfTcVm; -opis Tb

¹⁵ *om. Ca, add. in mg. Ca³*

¹⁶ cons. *TbTc; sacrauerit CaMgPfVm

¹⁷ licet *MgPfTbTc; libet Ca

¹⁸ -opi CaMgPfTbTc; -opis Vm

¹⁹ cons. *MgPfTb; sacratione Ca; *om. Tc*

²⁰ atque pred. est MgPfTbVm; est atque pred. Ca; et pred. est Tc

²¹ in *add. CaMg, om. *PfTbTcVm*

²² fuerit *CaMgTbTc; *om. Pf*

²³ eius *CaMgPfTb; *om. Tc*

11

[Quod archiepiscopus post suam consecrationem ab¹ apostolico² pallium debeat³ suscipere, et fidem suam ibidem exponere]⁴. Ex⁵ decretis Damasi pape, cap. i⁶

Quoniam quidam metropolitanorum fidem suam secundum priscam consuetudinem sancte sedi apostolice exponere⁷ detrectantes, usum pallii neque expetunt, neque percipiunt, ac per hoc episcoporum consecratio viduatis ecclesiis non sine periculo protelatur, placuit ut quisquis metropolitanus ultra tres menses consecrationis sue⁸ ad fidem suam exponendam, palliumque suscipiendum ad apostolicam sedem non miserit, commissa sibi careat dignitate, sitque licentia metropolitanis aliis post secundam et tertiam commonitionem⁹ viduatis ecclesiis cum

¹ *ss Mg*

² apostolico CaMgPfVo; apostolica sede BeMqTcVm

³ pal. deb. CaPfTcVm; deb. pal. Mg

⁴ Quod – exponere ibidem (ib. exp. Vo) *in mg. AdBeCaMgPfTc; in text MqVmVo; om. OaPtTbVp*

⁵ Ex *CaMgPfTbVm; In Tc

⁶ i *CaPfTbTcVm; ii Mg

⁷ sed. ap. exp. *CaMgPfTb; apostolice sedis Tc

⁸ cons. sue *CaMgPfTb; sue cons. Tc

⁹ comm- CaPfTcVm; amm- Mg; admon<it>ionem Tb

consilio¹⁰ Romani pontificis¹¹ ordinando episcopos¹² subvenire. Si vero consecrandi episcopi negligentia provenerit, ut ultra tres menses ecclesia viduata¹³ consistat, communione privetur quousque aut loco cedat, aut se consecrandum prebere non differat. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam ecclesiam, neque ibi neque alicubi consecrationis donum percipiat, immo metropolitani sui iudicio cedat.

ID 5.136] D 100 c 1

¹⁰ -ilio *CaMgPFTb; -iliis Tc

¹¹ in *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

¹² -opos BeMg²PFTbVmVo; -opus Ca; -opis Mg; -opo RaTc

¹³ eccl. vid. *CaMgPFTb; vid. eccl. Tc

12

[Quo¹ die, qua² hora, quo ritu fieri debeat consecratio³ non archiepiscopi sed episcopi]⁴. In decretis Anacleti⁵, cap. i⁶

Ordinationes episcoporum auctoritate apostolica, ab omnibus qui in eadem fuerint provincia⁷ episcopis sunt celebrande, qui simul convenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum convenientibus⁸ precibus celebrent, et manus cum sanctis evangeliiis que predicaturi sunt imponentes, dominica die, hora tertia⁹ orantes, sacraque unctione more prophetarum et regum capita eorum more apostolorum¹⁰ et Moisi ungentes¹¹, quia omnis sanctificatio constat in Spiritu sancto, cuius virtus invisibilis sancto est chrismati permixta, et hoc ritu solempnem celebrent ordinem¹².

4L 1.112a; ID 5.69a] D 75 c 1

¹ *corr. fr.* Quada to Qua Ca

² qua CaMgPFTcVo; vel Vm

³ cons. *here* BeFcPFTVmVo, *after* episcopi AdCaMgTc

⁴ *in mg.* AdBeCaMgPFTc; *in text* VmVo; *part in text, part ss* Mg; *om.* OaPtPwTbVp

⁵ pape *add.* BeTc, episcopi *add.* Vm, *om.* CaMgPFTb

⁶ i *CaPFTbTcVm; ix MgVp

⁷ fuer. prov. *CaMgPFTb; prov. fuer. Tc

⁸ conv. *MgTcVp; omnibus BeCaOaPFTbVmVo

⁹ hor. tert. *CaMgTbTc; tert. hor. Pf

¹⁰ *obsc. corr.* Ca

¹¹ unge- PFTbTc; ungue- CaMg

¹² sollempnem celebrent ordinem (ordinationem *ID*) CaMgPFTbVm; celebrent sollempne consecrationem Tc

13

[Qua auctoritate pontificum¹ benedictio die dominico fieri debeat.² Ut in die Resurrectionis levitica et sacerdotalis fiat ordinatio]³. Ex epistola Leonis⁴ ad Dioscorum

Quod die dominico ordinationes sacerdotum celebrantur, non tantum ex consuetudine, sed etiam ex apostolica novimus venire doctrina, scriptura manifestante, quod⁵ cum apostoli Paulum et Barnabam ex Spiritus sancti precepto ad evangelium gentibus⁶ mitterent predicandum⁷, ieiunantes et orantes imposuerunt eis manus, ut intelligamus quanta et dantium et accipientium devotione curandum sit, ne⁸ tante benedictionis sacramentum negligenter videatur⁹ impletum. Et ideo pie et laudabiliter apostolicis morem gesseris¹⁰ institutis. Si hanc ordinandorum sacerdotum formam per ecclesias quibus Dominus preesse te voluit¹¹ etiam ipse reservaveris¹², ut his qui consecrandi sunt, nunquam benedictio nisi in die resurrectionis dominice tribuatur. Cui a vespere Sabbati initium¹³ constat¹⁴ ascribi que tantis divinarum dispensationum misteriis est consecrata, ut quicquid a Domino est insignius constitutum¹⁵, in huius diei dignitate sit gestum. In hoc mundus sumpsit exordium, in hac¹⁶ per resurrectionem¹⁷ Christi et mors interitum et vita accepit principium.

ID 6.71] +D 75 c 5

¹ -icum CaMgTc; -icis Pf

² Qua – debeat in mg. here AdCaMgPfTcWc, against Et ideo pie below Vo; in text MqVm; Qua auct. pont. benedictio fieri debeat die dominico Be mg.; om. BdOaPtTbVp

³ Ut (Quod Ad) in die Resurrectionis (Res. die PhTb) levitica et sacerdotalis fiat (sit Tb) ordinatio *AdBdCaCbMgMq(after insc.)OaPhRfTbVmVoWc; om. BePfVp; Tc here repeats in text marg. rubr. from c 12: Quo die – episcopi; for Vo see later in cap.

⁴ pape add. TcVp, om. *BeCaCbMgPfTb

⁵ quod *CaMgPfTb; quia Tc

⁶ in mg. Ra

⁷ mitt. pred. CaMgPfTc; pred. mitt. Tb

⁸ ne *CaPfTbTc; nec Mg

⁹ neg. vid. *CaMgTbTc; vid. neg. Pf

¹⁰ mor. gess. CaMgPfTb; gess. mor. Tc

¹¹ voluit *MgPfTbTc; voluerit Ca; noluit Oa

¹² etiam ipse reservaveris CaMgPfTcVmVo; etiam ipse serv- OaRa; etiam te serv. TbVp; et ipse serv.

ID

¹³ usque hic add. in mg. Cb²

¹⁴ Cc ends c here, then leaves half blank line (for rubric) and begins 4.65 Statuimus

¹⁵ const- *CaMgPfTb; inst- Tc

¹⁶ hac *Mg; hoc CaPfTbTc

¹⁷ et add. Ca, om. *MgPfTbTc

14¹

[*Quid² pontifex³, quid diaconus, quid notarius⁴ facere debeant⁵ in ordinatione episcopi⁶. Item idem⁷*]

Ordinando episcopo pontifex manum imponit, evangelicam vero lectionem minister legit, confirmationis vero epistolam notarius scribit.

ID 5.109 med.] +C 1 q 2 c 3b, Palea

¹ Add. in outer mg Mq²

² De Vo

³ et add. Db

⁴ quid not. om. Ad (text)

⁵ -eant CaPfTbVo; -eat MgTcVm

⁶ in mg. BeCaMgPfTc, in text DbRaVmVo, in mg. and text Ad. Quid - ordinatione, in mg FcOe, in text Tb; Tc also has Quid - debeant in text before insc.; om. OaOePtPwVp

⁷ Item idem Pf; Gregorius de eodem Tc; Ex concilio Aurelianensi, cap. v LdLf (marked for moving to c 15)Pt, cf c 15; Idem Vp; om. AdBdBeCa (with lacuna)DbFcMgOaPwRaTbVmVo

15

[*Quod nullum episcopum metropolitanus consecrat¹ sine tribus episcopis, ad minus, aliis episcopis² assensum dantibus³. Ex concilio Aurelianensi, cap. v⁴*

Nullus episcopus sine metropolitani permissu⁵, nec episcopum⁶ metropolitanus, sine tribus episcopis comprovincialibus presumat episcopum⁷ ordinare, ita ut alii comprovinciales episcopi⁸ admoneantur, ut se suo responso consensisse significant. Quod si inter partes aliqua fuerit dubitatio, maiori⁹ numero metropolitanus in electione consentiat¹⁰.

ID 5.138] X 1.11.7

¹ corr. fr. ordinet Be², ss Vm

² ad minus - episcopis Ad²BeCaPfTcVm; om. AdMg

³ in mg. AdBeCaLdMgPfTc, in text DbLmMqVmVo (adding xvi); om. CbLfLjMjMoOaPtTbVp

⁴ Ex - v CaDbMgMjPfTbTcVmVo; In decretis Gregorii, cap. vi Ld (cf cc 14, 16); Item Pt

⁵ corr. fr. iussu Be²

⁶ -pum BeCaCbLdLjLmMfMhMkMoPdPfPtRaTbVm; -pus Ld²MgPtTcVoVp

⁷ episcopum *BeMfMgMhMjMkMoPdPfPtTcVmVo; om. CaLfRaTb

⁸ com. ep. *BeCaPfPtTbVo; ep. com. LfVp; com. ep. epistolis MgTc

⁹ maiori *BeCaLdLfLgLjLmMgObOfPtVmBrant; a maiori Tb; maiorum Tc

¹⁰ Quod - consentiat (cons. in el. Oa) Bd (in el. cons. in

mg.)BeCaCbLdLfLgLjLmMgOaObOdOfPtPwSgTbTcVmVpWc; Quod - dubitatio in mg. to c 16, rest om. Pf; om. all FcOe; Vo has the text twice, first as a rubric and then as a separate canon

16

¹*In decretis Gregorii pape², cap.vi³*

Gregorius papa Augustino Anglorum episcopo⁴. Fraternitatem tuam⁵ ita volumus episcopos ordinare, ut ipsi sibi⁶ episcopi longo intervallo minime⁷ disiungantur, quatenus nulla sit necessitas ut in ordinatione episcopi convenire non possint. Nam episcoporum⁸ ordinatio sine aggregatis tribus aut quatuor episcopis fieri nullatenus debet.

4L 1.115] +D 80 c 6

¹ De eodem *add.* Vo

² pape RfTbTcVmVp; *om.* BeCaMgOaPfVo

³ v Pt

⁴ Greg. - episcopo BeCaMgOePfTbTcVmBrant; Gregorius Cb; *om.* Migne

⁵ -itatem tuam CaPfTbTc; -itate tua Mg

⁶ ipsi sibi CaMgPfTb; sibi ipsi Tc

⁷ minime CaMgPfTb; non Tc

⁸ episc. CaMgPfTb; ipsorum Tc

17¹²*In decretis Anacleti³, cap. i⁴*

Si omnes simul convenire non potuerint⁵ assensum⁶ tamen suis precibus prebeant ut ab ipsa ordinatione animo⁷ non desint. Porro et⁸ Hierosolimitarum primus episcopus beatus Iacobus, qui iustus dicebatur et⁹ secundum¹⁰ carnem Domini¹¹ nuncupatus est frater, a Petro, Iacobo et Iohanne apostolis est ordinatus, successoribus¹² videlicet dantes formam eorum, ut¹³ minus quam¹⁴ a tribus episcopis, reliquisque omnibus assensum prebentibus, nullatenus ordinetur, et communi voto ordinatio celebretur¹⁵.

¹ *in mg* Pd²

² De eodem *add.* Vo

³ pape *add.* Tb, *om.* CaMgPfTcVm

⁴ xviii *add.* Vo

⁵ -uerint *CaLfMg; -erint BePfTbTcVmVoVp; -uerit Oa

⁶ -sum *CaMgPfTc; -sus Tb

⁷ -imo *CaMgPfTbTc; -ima Lf

⁸ et *CaMgPfTbTcVm; *om.* CbLj

⁹ *obsc. corr.* Pf

¹⁰ *corr. fr.* scilicet Vo

¹¹ *suppl ss* Mk

¹² -ibus *MgPfTbTc; -ibusque Lf

¹³ non *add.* Bb²LdMgTc, *om.* *BbBeCaMfMjMkMkMoMqPfPtRaTbVmVo

¹⁴ ut minus quam *suppl ss* Mh; quamquam Mq

¹⁵ Tc² *top of leaf here adds:*

4L 1.112b; ID 5.69b] D 66 c 2 from Porro et Ierosolimitarum

Cap. v ex concilio Toletano. [C]um episcopus suam diocesim visitat nulli pre multitudine onerosus sit, nec unquam quinquagenarium numerum evectionis excedat, aut amplius quam unam die quinquam basilicam remorandi licentiam habeat. (BD 1.86; ID 5.192)

18

[*Quid faciant episcopi in ordinatione alterius episcopi*]¹. Ex concilio Cartaginiensi

IV, cap. ii

Episcopus, cum ordinatur², duo episcopi ponant et teneant evangeliorum codicem, super caput et super³ cervicem⁴ eius, et uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes episcopi qui adsunt, manibus suis caput eius tangant.

ID 5.124] D 23 c 7

¹ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text MqVmVo (adding xx); om. OaPtTbVp

² Ep. cum ord.] Et cum ordinatus episcopus Oa

³ ss Mq

⁴ cervicem BeDbLgMfMhMkMmMq²OaObOfPdPfPtTbVmVoVp; verticem AdBbCaMgMjMoMqOdOeRaTcWcBrant

19

[*Quid ordinator et¹ quid ordinatus debeat facere²*]³. Ex dictis⁴ Theodori archiepiscopi⁵

In ordinatione episcopi ipse qui ordinat missam celebrare debet, et qui ordinatur similiter.

ID 5.338]

¹ et AdPfVm; om. BeCaMgTc

² deb. fac. AdCaMgPfVm; fac. deb. Tc

³ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text MqVmVo (adding xxi); om. OaPtTbVp

⁴ dictis *CaMgPfRfTbVm; decreto Tc

⁵ Ex – arch.] Ex concil' Arausico cap. xx Mq

20

Ex concilio Arausico, cap. xx¹

De abiectioe eius quem duo presumpserint ordinare episcopi² in nostris³ provinciis placuit⁴ de presumpstoribus ut sicubi contigerit duos episcopos tertium

¹ xx CaOaPfTbTcVm; iii Mg; Vis [sic]episcopus qui a duobus tantum ordinatus est, ipse et ipsi condemnentur xxii add. Vo; conc. – xx] eodem Theodori Mq

² ord. ep. CaMgPfTbTc; ep. ord. Vm

³ nostris CaMgPfTbTc; vestris Vm

⁴ prov. plac. *CaMgPfTb; plac. prov. Tc

consecrare⁵, et ipse et auctores dampnabuntur⁶, quo cautius ea que sunt antiquitus statuta serventur.

ID 5.141] +D 64 c 3, Palea

⁵ consecrare *CaMgPFTc; ordinare Tb

⁶ dampn- *CaMgPFTb; condempn- Tc

21

[Quod clerici ordinandi debeant convenire in civitate¹ quarta feria ante ordinationem]². Ex concilio Nannetensi³, cap. iii⁴

Episcopus quando ordinationes⁵ facere disponit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem, una cum presbiteris qui eos representare⁶ debent. Et tunc episcopus e latere suo eligere debet⁷ sacerdotes et alios prudentes viros⁸ gnaros legis divine⁹ et exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, etatem, institutionem, locum ubi educati sunt, si sint¹⁰ bene litterati, si in lege Domini¹¹ instructi, diligenter investigent, ante omnia, si fidem catholicam firmiter¹² teneant, et verbis simplicibus asserere queant. Ipsi autem quibus committitur, cavere debent ne aut favoris gratia, aut cuiuscumque muneris cupiditate illecti a vero deviant, ut¹³ indignum et minus idoneum ad sacros gradus¹⁴ suscipiendos, episcopi manibus applicent. Quod si fecerint, et ille qui indigne accesserit ab altari removebitur, et illi qui donum sancti Spiritus¹⁵ vendere conati sunt, coram Deo iam dampnati,

¹ -ate CaPFTc; -atem Mg

² in mg. AdBeCaMgPFTc; in text Ea(no inscr.)MqVo; (ii. Bd) De ordinibus in mg. Bd, in text Ph; om. LcOaPtTbVp

³ Nan- *BeCaMgOaPfPwTbVm; Man- FcRFTc; Nam- Mq

⁴ cap. iii *CaFcMgPfPwTb; om. Tc

⁵ corr. fr. ordines Lc

⁶ representare *BeEaCaMgOaPfVo; presentare TbTcVm

⁷ debet *CaMgPFTc; om. Tb

⁸ debet add. Tb, om. *CaMgPFTc

⁹ leg. div. *CaMgPFTc; div. leg. Tb

¹⁰ sint *CaMgPFTb; sunt Tc

¹¹ bene add. Tc, om. *CaMgPFTb

¹² firmiter *CaMgPFTc; om. Tb

¹³ ut *CaMgPFTc; aut Tb

¹⁴ gradus *CaMgPFTc; ordinationes Tb

¹⁵ s. Sp. *CaMgPf; Sp. s. TbTc

ecclesiastica dignitate carebunt. Igitur¹⁶ per tres continuos dies¹⁷ diligenter examinentur, et sic¹⁸ Sabbato qui probati inventi sunt episcopo represententur.

ID 6.21] D 24 c 5

¹⁶ Igitur *CaPfTbTc; Ubi Mg

¹⁷ tres cont. dies *CaPfTbTc; cont. dies tres Mg

¹⁸ in *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

22

[Quod presbiteri et diaconi debeant facere professionem castitatis cum ordinantur]¹.

Ex concilio Toletano IV, cap. xxvii².

Quando presbiteri aut diaconi per parochias constituuntur, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut caste et pure³ vivant sub Dei timore, ut⁴ dum eos tali professione obligaverit, sanctam disciplinam retineant⁵.

ID 3.130, 6.248 less close] +D 28 c 3

¹ in *mg.* AdBeCaMgPfTc; in *text* Ea(*no insc.*)VmVo (*adding* xxiii); *part in text, part in mg* Mq; *om.* OaPtTbVp

² IV cap. xxvii RaTc; IV cap. xxvi FcPtVo; cap. xxvii MgOa; III Mq; xxvii Tb; Ex Toletano concilio Vp; *om.* BeCaPf. iii *add.* in *mg.* Be²

³ pure BeCaMgPfTc; *pie* Tb

⁴ ut *OaTc; et ut Be; et CaEaMgPfTbVoVp

⁵ *ret-* *CaEaMgMqTbTcVo; *opt-* BePfRaVp

23

[Quid significat liber officialis datus presbitero cum¹ ordinatur]². Ex concilio

Toletano IV³, cap. xxvi⁴

Quando presbiteri in parochiis ordinantur, libellum officialem a sacerdote suo⁵ accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant⁶, ne⁷ per ignorantiam etiam⁸ ipsis divinis sacramentis offendant⁹, ut quando ad litanias vel ad concilium venerint¹⁰, rationem episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium¹¹ celebrent vel baptizent.

¹ omnino Ad

² in *mg.* AdCaMgPfTc; in *text* Ea(*no insc.*)MqVmVo; Que debeant necessario scire presbiteri Be *mg.* (*and cf c 24*); *om.* OaPtTbVp

³ conc. Tol. IV *BeCaFcMgPfTbVm; eodem IV Pw; eod. conc. Tol. Tc; *no insc. no break* Oa; Item Pt

⁴ xxxvi Vo. cap. xxvi *om.* Pt

⁵ suo *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ *succ-* *CaMgPfTb; *acc-* Tc

⁷ ne *MgPfTbTc; et Ca

⁸ etiam BeCaEaMgOaPfRaTbVm; in FcTc; etiam in Ra²ID; de *Brant*

⁹ -dant *CaPfTbTc; -derat Mg

¹⁰ venerint *MgPfTbTc; venit Ca

ID 3.129] +D 38 c 2

¹¹ sus. off. *CaMgPfTc; off. sus. Tb

24

[*Que debeant necessario scire presbiteri*]¹. *Ex dictis*² *Augustini*³

Que⁴ ipsis sacerdotibus necessaria sunt⁵ ad discendum, id est liber sacramentorum, lectionarius, baptisterium, compotus, canon penitentialis, psalterium, homilie per circulum anni, dominicis diebus et singulis festivitibus apte. Ex quibus omnibus, si unum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit, quia valde periculose sunt mine evangelice quibus dicitur. Si cecus ceco ducatum prestat, ambo in foveam cadunt⁶.

ID 6.22] D 38 c 5

¹ in mg. AdBeCaLdLjMgPfTc, in text Ea(after insc.)LmMqVmVo (adding xxvi); om. CbLfOaPtTbVp; omelia, id est popularis sermo Bb mg

² sancti add. Cb, om. *MgPfTbTc

³ Ex - Aug. *CbEaMgPfTbTc; Aug. xviii Pt; om. CaMq

⁴ []t Oa

⁵ sunt *LmMhMjTc; sint AdBeCaCbEaLdLfljMfMgMkMmPdPfTbVoVp

⁶ Tc² at head of leaf adds:

Ex concilio Triburario presente Arnulfo rege, cap. xxvi. [R]elata est coram sancta sinodo querimonia plebium eo quod sint quidam episcopi nolentes ad predicandum vel ad confirmandum suas per annum parrochias circumire, qui tamen exigant ut mansiones quibus in profectio[n]i uti debuerant alio pretio redimant qui parare debent. Que duplex infamia et negligentia et avaritia sancte sinodi horrore fuit magno, et statuerunt ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium. (BD 1.119, ID 5.341)

25

[*Quibus temporibus ordinandi sint presbiteri et¹ diaconi*]². *Ex decr' Gelasii pape,*
*cap. xiii*³

Ordinationes⁴ etiam⁵ presbiterorum et diaconorum, nisi certis temporibus et diebus exerceri non debent⁶, id est quarti mensis ieiunio⁷, septimi et decimi, sed etiam quadragesimalis initii, ac⁸ mediane⁹ Quadragesime die¹⁰ Sabbati ieiunia circa

¹ et BeCaEaPf; om. MgMqVo; vel Tc

² in mg. AdBeCaMgPfTc; in text EaMqVo (adding xxvii); om. OaPtTbVp

³ Ex dec. (conc. Vm) - xiii *CaMgPfTbVm; om. EaTb

⁴ Ordinationes *Mo²MqOaPtTbTcVmVo; Ordines AdBbBdBeCaEaDbMgMoObOdOfPfVpVqBrant

⁵ etiam AdMgPfRaTbTcBrant; vero [enim canc.] Pt; om. MhMmMq

⁶ diebus ex. non deb. *BeEaPfTbVmVo; ex. non deb. Ca; ex. non deb. et diebus Mg; diebus ex. deb. Tc

⁷ ieiunio *CaEaPfTbVp; ieiunii DbMg; ieiunio et Tc

⁸ ac *CaMgPfTc; aut Tb

⁹ -iane *MgPfRaTbTc; -iate Ca; -iante Ra²

¹⁰ Quad. die *CaEaMgPfTbTcBrant; hebdomade et Migne

vesperam¹¹ noverint celebranda¹² nec cuiuslibet utilitatis¹³, seu presbiterum seu diaconum his¹⁴ preferre qui ante ipsos fuerint¹⁵ ordinati.

ID 6.74] D 75 c 7

¹¹ iei. circa vesp. *CaMgPfTc; circa vesp. iei. Tb

¹² corr. to celebrandas Mm²

¹³ gratia add. CaMoPtTc, causa add. Mm²IDm, Migne; om.

AdBbBeDbLgMfMgMhMjOaObOdOeOfPfTbVmVoVpIDcpdBrant

¹⁴ qui add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ -erint *CaMgPfTb; -erunt Tc

26

[Quod certis locis ordinandi sunt¹ presbiteri]². Ex concilio Meldensi, cap. vi³

Si qui ordinari petunt nullatenus ordinentur, nisi in loco certo et religioso, vel etiam⁴ in civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita et⁵ conversatione atque doctrina illorum certitudo possit agnosci.

ID 6.24]

¹ sunt CaEaPfTc; sint MgMq

² Quod - presb. AdBeCaEaMgMqPfTcVo(adding xxviii); De ordinandis et non ordinandis Vp; om. OaPtTb

³ iiii Vo; Ex - vi om EaVp

⁴ etiam *CaPfTbTc; om. Mg

⁵ et *CaMgTb; om. Pf; add. Tc

27

Ex concilio Chalcedonensi, cap. xi¹

Nullum absolute ordinari debere² presbiterum, aut diaconum, nec quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter³ ecclesie civitatis aut possessionis, aut martirii, aut monasterii cui ordinandus est pronuntietur⁴. Qui vero absolute ordinantur, decrevit sinodus irritam haberi⁵ huiusmodi⁶ manus impositionem, et nusquam⁷ posse ministrare ad ordinantis iniuriam.

ID 6.26] D 70 c 1a, widely var.

¹ Ex - xi om. CaEa, Ca with Quod ante xxx annos non ordinatur presbiter in mg.; De eodem add. Vo

² deb. *CaMgPfTb; posse Tc

³ specialiter *PfTbTc (?); spiritualiter CaMg

⁴ cui ord. est (om. Oa) pronuntietur (pronuntiet Pt, nuncietur MhMmMq)

*AaAbAdBbBdBeCaCbDbEaEbEcEgFcKaLgMfMgMhMmMoMqOaObOdOeOfPdPfpkPtPwQaRaSd SeSITbTcVmVoVpWaWbWcZa; cui ord. est nomen pronuntietur MjVo; nomen cui ordinandus est titulus pron. Sg; hic qui ordinetur mereatur ordinationis publice vocabulum *Brant*

⁵ corr. fr. -ere Mg

⁶ huiuscem. *CaMgPfTb; huiusm. Tc

⁷ nusq- *MgPfTbTc; numq- Ca

28

[*Quod ante triginta annos non ordinetur presbiter*]¹. *Ex concilio Laodicensi*²

³Episcopum⁴ vero vel presbiterum ante triginta annos, id est antequam ad viri perfecti etatem perveniat⁵, nullus metropolitanorum ordinare presumat, ne per etatem quod aliquando evenit aliquo errore⁶ detineantur.

ID 6.29] +D 77 c 6b

¹ in mg. AdBeMgPFTc; in text EaMqVo(adding xxx); om. CaOaPtTbVp

² Ex - Laod. BeCaPfRaTbTcVm; Ex concilio Agatensi cap. vii (xvi Migne, cap. vii om. Brant) MgVpBrant; Ex conc. Lavodicensi Vo; om. Ea

³ Rf omits whole canon, placing text of c29 below insc. to c 28

⁴ Cpm Pf

⁵ -iat *EaMgPFTc; -iant CaTb

⁶ al. err. *CaMgPFTc; err. al. Tb

29

[*Qua auctoritate presbiteri sint ordinandi*]¹ in hac etate]². *Ex decreto Fabiani*³ pape
orientalibus missis

Si quis triginta etatis sue⁴ non⁵ impleverit annos, nullomodo presbiter ordinetur, etiam si valde sit dignus⁶, quia et⁷ ipse Dominus triginta annorum baptizatus est, et sic cepit docere. Non oportet ergo eum⁸ qui ordinandus est, usque ad hanc etatem legitimam consecrari.

ID 6.30] +D 78 c 1 to valde sit dignus

¹ pres. sint (sunt Be) ord. BeCaEaPf; ord. sint pres. Mg; ord. pres. Tc

² in mg. AdBeCaEa(no insc.)MgPFTc; in text MqVo(adding xxx); om. OaPtTbVp

³ Fabiani *CaMgPFPwTb; Damasi Tc

⁴ trig. et. sue *CaMgPFTc; et sue trig. PhQeTb

⁵ non *CaPFTbTc; obsc. corr. Mg

⁶ sit dig. *CaMgPFTc; dig. sit Tb

⁷ et *CaMgPFTc; om. Tb

⁸ op. ergo eum *OaRaTbTcVmVp; op. ergo CaEaMgVo; ergo op. Pf

30

[*Quod ante viginti quinque annos non ordinetur diaconus*]¹. *Ex concilio
Cartaginensi, cap. xvi*³

Placuit ut ante viginti quinque annos etatis⁴ nec diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur, et ut lector populum non salutet.

¹ Placuit add. Mg, om. CaPFTc

² in mg. AdBeCaMgPFTc; in text Ea(no insc.)MqVo(adding xxii); om. OaPtTbVp

³ Cart. cap. xvi BeCaMgPFTbVo; Cart. cap. xiii Ad; Cart. episcopi Mq; Cart. IV. Huic interfuit August' Tc; decr' Cartag. cap. xvi Vp

ID 6.31] +D 77 c 5, +C 20 q 1 c 14

⁴ sue add. Tb, om. *CaEaMgPfTc

31

[Qua auctoritate diaconi ordinandi sunt¹ in² supradicta etate]³. Ex concilio Toletano V⁴, cap. xx⁵

In veteri lege ab anno vigesimo quinto levite in tabernaculo servire precipiuntur, cuius auctoritatem in canonibus sancti patres secuti sunt. Nos et divine legis et conciliorum precepti⁶ immemores, infantes et pueros levitas facimus ante legitimam etatem et ante experientiam vite. Ideoque ne ulterius⁷ fiat a nobis⁸ et divine legis et canonum admonemur sententiis, sed viginti quinque annorum diaconi ordinentur⁹, ita ut secundum apostolicum preceptum probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes.

ID 6.32] +D 77 c 7, end widely var.

¹ diac. ord. sunt PfTc; ord. sint diac. Ca; diac. ord. sint Mg

² om. Vo

³ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text Ea(no insc.)MqVo(adding xxxiii); om. PtTbVp

⁴ V AdCaMgVoBrant; episcopo Mq; om. BeOaPfRaTbTcVp

⁵ cap. xx om. Be

⁶ conc. prec. *CaEaMgPfTb; preceptorum con. Tc

⁷ ulterius *CaMgPfTc; ultra Tb

⁸ fiat a nobis *CaMgPfTc; a nobis fiat Tb

⁹ diac. ord. CaFcMgPfPwTb; etatis vite levite consecrentur Tc

32

[Qua etate¹ ordinandi sunt² subdiaconi]³. In⁴ decretis Nicolai⁵, cap. v

De ordinatis⁶ infra annos grave nobis periculum imminet, quia prius se de victoria iactitant⁷ quam bellare viderint⁸ aut sciant, id est, prius officia sacre castitatis conscia⁹ per cupiditatem arripiunt quam iacula incentiva nature experiri possint¹⁰. Idcirco sacri canones sanxerunt ut subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim

¹ auctorite Ca

² sint EaMq

³ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text Ea(no insc.)MqVo(adding xxxiiii); om. OaPtTbVp

⁴ In BeCaMgPtRfTbTc; Ex RaPfVoVp

⁵ episcopi add. Mq, pape add. PtTb, om. CaMgPfTc

⁶ -atis CaMgPfRa²Tb; -andis RaTc

⁷ iactitant PfTbVo; iactant CaMgOaTcVp

⁸ corr. fr. vidant Ca

⁹ conscia CaPfTbTc; conscientia Mg

¹⁰ -int MgPfTbTc; -unt ?Ca

annos, nec diaconus ante viginti quinque, nec presbiter ante triginta annos¹¹. Deinde si dignus fuerit, ad episcopatum¹² eligi potest. Quod nos quoque pari modo servari iubemus¹³.

4L 2.76b]

¹¹ annos Pf; *om.* CaMgTbTc

¹² fuerit ad ep. EaMgPfTb; fuerit in episcopatum Ca; ad episcopum fuerit Tc

¹³ Quod nos - iubemus CaEaFcMgPfPtPwTbVp; *om.* Tc. Ego Bernhardus archi.... *add. in mg.* Ld (fo. 38v)

33

[Quod presbiteri manus suas¹ debeant ponere super caput² alterius presbiteri cum³ ordinatur⁴]⁵. Ex concilio Cartaginensi IV⁶, huic⁷ interfuit Augustinus⁸

Presbiter cum ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super caput eius tenente, etiam omnes presbiteri qui presentes sunt, manus suas iuxta manum⁹ episcopi super caput illius teneant.

ID 6.12] D 23 c 8

¹ suas CaPfTc; *om.* Mg

² *om.* Vo

³ cum CaMgTc; dum Pf

⁴ -atur MgPfTc; -etur Ca; -antur Mq

⁵ *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* MqVo(*adding xxxvi*); *om.* EaOaPtTbVp

⁶ *om.* Ea

⁷ huic BeCaFcMgTbTc; cui Pf

⁸ Augustinus *BeCaFcPfPhTb; sanctus Augustinus Ea; Mg *obsc.*; Augustus Tc; huic – Aug. *om.* Qe

⁹ -num *BeCaMgTbTc; -nus EaPf

34

[Quod solus episcopus¹ manum suam ponat super caput² diaconi cum ordinatur]³.

Ex eodem, cap. iiii⁴

Diaconus cum ordinatur, solus episcopus qui eum benedicit manus super caput illius⁵ ponat, quia non ad sacerdotium sed ad ministerium consecratur.

ID 6.13] D 23 c 11

¹ *om.* Vo

² pon. sup. cap. BeCaMgMqPfVo; sup. cap. pon. Ea

³ *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* Ea(*no insc.*)MqVo(*adding xxxvi*); Quemadmodum diacones constituentur Ra *mg*; *om.* OaPtTbVp

⁴ Ex eodem cap. iiii OaPfRaTb; Ex eodem conc. cap. iiii Ad; De eodem cp iiii Be; In decretis Nicholai, cap. v CaMg (*cf c 35*); Ex eodem Tc; Ex eodem iiii cap. Vo; cap. v in decretis Nicholay Vp

⁵ cap. ill. *CaMgPfTb; eius cap. Tc

35

[*Quid*¹ *subdiaconus debeat*² *accipere*³ *de manu episcopi, quid*⁴ *de manu archidiaconi*⁵ *cum ordinatur*⁶]⁷. *Ex eodem, cap. v*⁸

Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuum et calicem vacuum. De manu vero archidiaconi accipiat urceolum⁹ cum aqua, et aquamanile ac¹⁰ manutergium.

ID 6.14] D 23 c 15

¹ Quid BeCaEaPfTc; Quod Mg

² subdiaconus debeat BeEaMgTc; subdiaconi debeant CaVo

³ deb. acc. *here* BeCaEaMgTc, *after* ordinatur Pf

⁴ quid BeCaEaPfTc; quod Mg

⁵ archidiaconi BeMgVo; archid' Ca; archidiac' Ea; arcidicani Pf; archiep' Tc

⁶ -atur MgPfTc; -antur Ca

⁷ Quid – ordinatur *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* EaMq; Quemadmodum subdiaconi ordinentur MqOaRa(*mg.*); Quemadmodum – ord. Quid – cum ordinatur xxxvii Vo; *om.* PtTbVp

⁸ Ex - v PfRaTbTcVp; *om.* AdBeCaEaMqOaPtVo; Concilium vi Mg

⁹ acc. urc. *PfTb; urc. acc. EaMg; urc. CaTc

¹⁰ ac CaMgPfTb; et Tc

36

[*Quid acolithus accipiat de manu archidiaconi cum ordinatur*]¹. *Item cap. vi*²

Acolithus cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda luminaria ecclesie mancipari. Accipiat et urceolum³ vacuum ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.

ID 6.15] D 23 c 16

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc; Quid - arch. *in text* Ea(*no insc.*)MqVo(*adding* xxxviii); *om.* OaPtTbVp.

Deus meus pone illos inter [?] vos et sinit *add.* Ld²

² Item cap. vi CaPfTbTc; Ex eodem cap. vi BePtVp; cap. vi Ca; Item vii Mg; Ex eodem cap. vii Ra; De eodem cap. vi TbTc; Ex eodem cap. Vo

³ urceolum *CaMgPfTb; urceum Tc

37

[*Quid exorcista accipiat de manu episcopi¹ cum ordinatur²]³. *De eodem⁴, cap. vii⁵**

Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo, Accipe et commenda memorie, et habeto potestatem imponendi manus super inerguminum⁶ sive baptizatum, sive catechumenum.

ID 6.16] D 23 c 17

¹ acc. de manu ep. MgTc; de man. ep. acc. AdBeCaEaLmMq; de manu acc. Ld; de manu ep. Pf

² cum ordinatur BeLmMgTc; om. Pf

³ in mg. AdBeCaLdMgPfTc, in text Ea(no insc.)LmMqVo(adding xxxviii); om. CbLfLjOaPtTbVp

⁴ De eodem BeCaCbLjLmOaPtRaMgTcVp; De eodem concilio LdTb; Ex eadem Lf; Ex eodem MqVo; Rursus Pf

⁵ cap. vii BeCaLfLmMgMqOaPfPtRaTbVo; om. Ld; vii cap. CbLj; cap. viii Tc

⁶ corr. fr. erguminum Lm²Mh². id est demonio arreptum, quam potestatem habebant filii Iudeorum ss Ca²; id est insanum, Grecum est add. Pf, id est arreptici, id est a demonibus possessi add. ss Fc²; id est insanum add. ss. Vo; id est obsessum Vp; om.

*AdBbBeCbEaLmMfMgMhMjMkMmMoMqOaPdPtRaTbTcVm

38

[*Quid lector de manu episcopi accipiat cum ordinatur¹]². *De eodem³ cap. viii⁴**

Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans eius fidem, ac vitam atque ingenium. Post hec spectante plebe tradat ei codicem de quo lecturus est dicens: Accipe, et esto relator⁵ verbi Dei, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum Dei⁶ ministraverint⁷.

ID 6.17] D 23 c 18

¹ de manu episcopi (om. Vo) accipiat cum ordinatur BeCaFcMgMqTc; om. Pf

² in mg. AdBeCaMgPfTc; in text Ea(no insc.)MqVo(adding xli); om. OaPtTbVp

³ De eodem BeCaFcOaPtPwTbTc; om. Mg; Ex eodem MqVo; Iterum Pf

⁴ viii *BeMgMqPfPtTbTc; v Vp; om. Ca

⁵ lector (vel relator in mg Ra²) Ra

⁶ verb. Dei ss Be

⁷ ministraverint *BeCaMgOaPf; ministraverunt EaTc; ministrant Tb

39

[*Quid hostiarius accipiat de manu episcopi cum ordinatur¹]². *De eodem³, cap. viiii**

Hostiarius cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei⁴ debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradit ei episcopus

¹ accipiat - ordinatur CaMgTc, de mau ep. accipiat cum ord. Be; om. Pf

² in mg. AdBeCaMgPfTc; in text Ea(no insc.)MqVo(adding xli); om. OaPtTbVp

³ De eodem BeCaTbTc; om. Mg; Ex eodem MqVo; Item Pf

⁴ habent add. and canc. Mg

claves ecclesie de altario⁵ dicens ei, Sic age quasi redditurus Deo⁶ rationem, pro his rebus que istis clavibus recluduntur⁷.

ID 6.18] D 23 c 19

⁵ corr. to altari Mg

⁶ Deo *BeMgPfTbTc; om. Ca

⁷ recl- *CaMqOaPfTbVo; incl- AdBeMgTc

40

¹De eodem², cap. x³

Psalmista, id est cantor, potest absque scientia episcopi, sola iussione presbiteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbitero: Vide ut quod ore cantas, corde credas, et quod corde credis operibus probes.

ID 6.19] D 23 c 20

¹ Quid psalmista in mg. Pf; Quid sit officium hostiarii, psalmiste, exorciste, lectoris, acoliti, subdic', diac', presbiteri xlii Vo; om. BeCaEaFcMgMqOaTbTcVp

² De eodem BeDeCaEaFcMqPtPwTbTc; om. Mg; rursus Pf; De eodem capitulo Tb; Ex eodem Vo

³ cap. x *BeCaPfPtTbTc; om. Ea; x Mg

41

[Que sint eorum officia]¹. Incipit epistola Isidori episcopi Hispalensis² ad Ludefridum Cordubensem episcopum directa³

Perlectis sanctitatis tue litteris, gavisus sum quod optatam salutem tuam earum relatu cognovi. De his autem que in consequentibus insinuare eloquii tui⁴ sermo studuit, gratias ago⁵ Deo⁶ quod sollicitudinem officii pastoralis⁷ impendis, qualiterque ecclesiastica officia ordinentur perquiris. Et licet omnia prudentie vestre sint cognita⁸, tamen quia affectu fraterno me consulis, ex parte qua valeo expediam, et de omnibus ecclesie gradibus, quid ad quem pertineat, eloquar.⁹ Ad ostiarium namque pertinent claves ecclesie, ut claudat et aperiat¹⁰ templum Dei, et omnia que sunt intus

¹ Que - off. MgPfmng.; Quid sit officium ostiarii, psalmiste, exorciste, lectoris, acoliti, subdiaconi, diaconi (om. Ad), presbiteri in mg. AdBeCaTc, in text EaMq; om. OaPtTbVoVp

² ep. Hispalensis BeCaMgOaPf; ep. Hispanensis AdRfTc; Hispalensis ep. Tb; ep. Hispanensis Vo; ep. Ispanensi Vp

³ Hisp. - directa om. Ea

⁴ tui *EaMgTbTcVp; om. BeCaOaPf

⁵ ago *Be²CaMgTbTc; om. BePf

⁶ meo add. BeCaPfTc, om. *MgTb

⁷ tibi add. MgTc, om. *CaPfTb

⁸ vest. sint cog. CaMgPfTc; tue cog. sint Tb

⁹ De hostiario in mg. Be

¹⁰ cl. et ap. *CaMgPfTc; ap. et cl. Tb

extraque¹¹ custodiat, fideles recipiat, excommunicatos et infideles¹² excipiat. ¹³Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusque super energumenos¹⁴ et catechumenos in exorcizando imponere. ¹⁵Ad acolithum pertinet preparatio luminariorum¹⁶ in sacrario, ipse cereum portat, ipse suggesta pro eucharistia calicis¹⁷ preparat. ¹⁸Ad psalmistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones¹⁹, laudes, sacrificium, responsoria et quicquid pertinet ad cantandi peritiam. ²⁰Ad lectorem pertinet lectiones pronuntiare, et ea que prophete vaticinaverunt²¹ populis²² predicare. ²³Ad subdiaconum pertinet calicem et patenam ad²⁴ altare Christi deferre, et levitis tradere, eisque ministrare, urceolum quoque et aquamanile et manutergium²⁵ tenere, episcopo et presbitero et levitis pro lavandis ante altare manibus aquam prebere. ²⁶Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus et ministrare in omnibus que aguntur in sacramentis²⁷ Christi in baptismo scilicet in chrismate, in patena et²⁸ calice. Oblationes quoque inferre²⁹ et disponere in altare³⁰, componere etiam mensam Domini atque vestire, crucem ferre, et predicare evangelium et apostolum. Nam sicut³¹ lectoribus vetus testamentum, ita diaconibus novum predicare preceptum est. Ad ipsum quoque pertinet officium precum³² et recitatio nominum. Ipse premonet aures ad Dominum³³, ipse hortatur orare, ipse clamat, et pacem ipse annuntiat³⁴. ³⁵Ad presbiterum pertinet sacramentum corporis et sanguinis Domini in altario Dei

¹¹ extraque *CaMgPfTc; et extra Tb

¹² non *add.* Pf², *om.* *CaMgPfTbTc

¹³ De exorcista *in mg.* Be

¹⁴ et exorcizandos *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

¹⁵ De acolito *in mg.* Be

¹⁶ -ariorum *CaMbPfTb; -arium Tc

¹⁷ -icis *CaMgPfTc; -ici Tb

¹⁸ De psalmista *in mg.* Be

¹⁹ -iones *MgPfTbTc; -ionem Ca

²⁰ De lectore *in mg.* Be

²¹ vatic- *CaMgPfTb; predicaverunt Tc

²² Dei *add.* MgTc, *om.* *CaPfTb

²³ De subdiacono *in mg.* Be

²⁴ ad *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁵ manuterium Mg

²⁶ De diacono *in mg.* Be

²⁷ -tis *CaMgPfTc; -to Tb

²⁸ in *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁹ inferre *BeMgPf; inferri Ca; offerre TbTc

³⁰ -are CaMgPfTb; -ari Tc

³¹ ss Tc

³² precum CaMgPfTc; preconii Tb

³³ Dominum *CaMgPfTb; Deum Tc

³⁴ pac. ipse ann. *BePfTbVo; pac. ann. Ca; ipse pac. ann. Mg; denuntiat Tc

³⁵ De presbitero *in mg.* Be

conficere, orationes dicere et benedicere dona Dei. ³⁶Ad episcopum pertinet basilicarum consecratio, unctio altaris et confectio chrismatis. Ipse predicta officia et ordines ecclesiasticos distribuit, ipse sacras virgines benedicit, et dum precessit ³⁷ unusquisque in singulis, iste tamen est preordinator ³⁸ in cunctis. Hi sunt ordines et ministeria clericorum ³⁹, que tamen auctoritate pontificali in archidiaconi cura, et primicerii ac ⁴⁰ thesaurarii sollicitudine dividuntur ⁴¹. ⁴²Archidiaconus enim imperat subdiaconis ⁴³ et levitis, ad quem ista pertinent ⁴⁴ ministeria: ordinatio vestiendi altaris a levitis, cura incensi et sacrificii necessaria sollicitudo. Quis levitarum apostolum et evangelium ⁴⁵ legat, quis preces dicat, seu ⁴⁶ responsorium in dominicis diebus aut solempnitate ⁴⁷ decantet. Sollicitudo quoque parochiarum ⁴⁸ et ordinatio, et iurgia ad eius pertinent curam, pro reparandis diocesianis basilicis ipse suggeret sacerdoti. Ipse ambit ⁴⁹ parochias cum iussione episcopi, et ornamenta vel res basilicarum vel parochiarum ⁵⁰, gesta libertatum ecclesiasticarum episcopo idem refert ⁵¹. Collectam pecuniam de communionem ipse accipit et episcopo defert, et clericis partes ⁵² proprias idem ⁵³ distribuit. Ab archidiacono episcopo nuntiantur ⁵⁴ excessus diaconorum ⁵⁵, ipse denuntiat sacerdoti in sacrario ieiuniorum dies atque ⁵⁶ solempnitatum, et ab ipso in ecclesia publice predicantur ⁵⁷. Quando vero archidiaconus absens est, vicem eius diaconus sequens adimplet. ⁵⁸Ad primicerium pertinent acolithi, exorciste, psalmiste, atque ⁵⁹ lectores. Signum quoque dandum pro officio clericorum, pro vite honestate et

³⁶ De episcopo *in mg.* Be

³⁷ precessit *BeCaMgPfTc; preceps sit Tb

³⁸ est pr. BePfTc; cum pr. Ca; pr. est Mg; pr. Tb

³⁹ clericorum *CaMgPfTc; angelorum Tb

⁴⁰ ac CaMgPfTb; et Tc

⁴¹ vel div. *ss over* traduntur Ad

⁴² De archidiacono *in mg.* Be

⁴³ -nis *CaMgTc; -nibus PfTb

⁴⁴ ista pert. CaMgPfTb; pert. ista Tc

⁴⁵ Ap. et Ev. *CaMgPfTc; Ev. et Ap. Tb

⁴⁶ seu *CaMgPfTb; quis Tc

⁴⁷ -nitate BePfTc; -nitatibus Ca; -tatum Mg; -nitatum Tb

⁴⁸ -iarum *CaPfTbTc; -ianorum Mg

⁴⁹ ambit CaMgPfTc; ambiat Tb

⁵⁰ -iarum *PfTbTc; -ianorum CaMg

⁵¹ ep. idem refert *PfVoVp; ep. idem referet CaMg; ep. id referat Tb; idem refert ep. Tc

⁵² partes *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁵³ idem *CaPfTbTc; ipse Mg

⁵⁴ ep. nunt. CaMgPfTc; nunt. ep. *Tb

⁵⁵ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵⁶ iei. dies atque *CaPfTb; iei. dies et Mg; dies iei. et Tc

⁵⁷ publ. pred. *BeMgTbTc; pred. publ. Ca; pred. Pf

⁵⁸ De primicerio *add.* Be

⁵⁹ atque *CaMgPfTb; et Tc

officium cantandi, et peragendi sollicite lectiones, benedictiones⁶⁰, psalmum, laudes, offertorium, responsoria quis clericorum dicere debeat. Ordo quoque et modus psallendi in choro pro solempnitate et tempore, ordinatio quoque pro luminaribus deportandis. Si quid⁶¹ etiam necessarium est pro reparatione basilicarum que sunt in urbe, ipse denuntiet sacerdoti. Epistolas episcopi pro diebus ieiuniorum parochianis per ostiarios ipse dirigat, clericos quos delinquere cognoscit, ipse dstringat, quos vero emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem episcopi deferat, basilicarios ipse constituat, et matriculas ipse disponat. Quando autem primicerius absens est, ea que predicta sunt ipse⁶² exquirat qui ei aut lege⁶³ est proximus⁶⁴, aut eruditione his exemplis certus.⁶⁵ Ad thesaurarium pertinet ostiarii basilicarum ordinatio, incensi preparatio, cura chrismatis conficiendi, cura⁶⁶ baptisterii ordinandi⁶⁷, preparatio luminariorum⁶⁸ in sacrificio⁶⁹ et sacrificii⁷⁰.

ID 6.20] D 25 c 1

⁶⁰ benedictiones *Tb; om. CaMgPfTcVo

⁶¹ quid *CaMgTbTc; quidem Pf

⁶² ipse *Tc; iste CaPfTcVp; ille Mg

⁶³ lege CaMgTc; longe Pf; non longe Tb

⁶⁴ est pr. *CaMgPfTc; pr. est Tb

⁶⁵ De thesaurario in mg. Be

⁶⁶ chrism. conf. cura *MgPfTbTc; om. Ca

⁶⁷ ordinarandi Tb

⁶⁸ -ariorum *CaMgPfTb; -arium Tc

⁶⁹ sacrificio *CaPfTbTc; sacrario Ca²Mg

⁷⁰ et sacr.] sanctuarii Vp

42

¹Ex concilio Hilerdensi², cap. xx³

Si quis in infirmitate positus clericus in medicorum incisione claudus efficitur, promoveri eum⁴ ad sacros ordines non denegamus.

ID 6.34] +D 55 c 10

¹ Hic incipit de illis qui ordinandi sunt, de clericis qui a medicorum incisione claudi efficiuntur quod debeant promoveri Ad(mg.)Be(mg)Ca(pt in mg.)LdMgPqSl(mg.)Vm(pt in mg.)Vo(adding xliii); iii. De ordinandis in mg. Bd; De clericis in mg. Db²; De clericis qui a medicorum incisione claudi efficiuntur quod debeant ordinari. Qui non sponte sed casu membrum amputaverit promoveri ad ordines non denegatur in text (no insc. cf c 43) Ea; De ordinandis et non ordinandis Mj (mg.); Hic incipit de illis qui ordinandi sunt Oa(text)Tc mg. (cf c 43); De clericis qui medicorum incisione claudi fiunt ut promoveantur Pf(mg.); De clericis et laicis ordinandis et de non ordinandis Ph; De clericis – efficiuntur quod debeant promoveri in mg. QeWc; om. BbLcMoMqPtRaTbVp

² conc. Hil. *CaMgPfTb; Hil. conc. Tc

³ xx om. Mk

⁴ prom. eum *BbMhMkMmOaTbTcVm; prom. CaDbMgPfVoVp; eum prom. MfMj

43

[*Qui non sponte sed casu membrum sibi amputaverint promoveri ad ordines non denegentur*]¹. *Innocentius² Felici episcopo Nucerino salutem*³

Qui igitur partem cuiuslibet⁴ digiti sibi⁵ ipse volens abscidit⁶, hunc ad clerum canones non admittunt. Cui vero⁷ casu aliquo⁸ contigit, dum aut⁹ operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non sponte percussit, hos canones precipiunt et clericos fieri, et si in clero fuerint reperti¹⁰, non abici. In illis enim voluntas est¹¹ iudicata, que sibi causa fuit¹² ferrum inicere¹³ quod scilicet et alii id facere dubitare non possit. In istis vero casus veniam meruit.¹⁴

4L 2.63; ID 6.58] D 55 c 6

¹ Qui non (*ss* Ca) – amp. promoveri ad ordines non denegentur (-etur BeVo) BeCaMg mg, Vo text, adding xliiii; Qui – amp. promoveantur Pf mg; De clericis qui medicorum incisione claudi fiunt (efficiuntur Ad) quod debeant promoveri *in* mg. AdTc; om. MqPtTbVp

² papa add. OaTb; episcopus add. Tc, om. BeCaMgPf; Innocentius papa (*only*) Ea

³ Nucerino salutem Be²CaFcMgPwTbVoVp; ad Felicem ep. Nucerinum Oa; Nucelino Pf; salutem Tc

⁴ partem cuiusl. *CaFcMgPpPwTb; cuiusl. partem Tc

⁵ sibi *CaMgTbTc; sui Pf

⁶ -dit *CaPfTc; -derit MgTb

⁷ vero *CaMgTbTc; ergo Pf

⁸ hoc add. MgTc, om. *BeCaPfTb

⁹ aut *CaMgPpTc; adhuc Tb

¹⁰ fu. rep. CaPfTbTc; rep. fu. Mg

¹¹ vol. est *CaMgPpTb; est vol. Tc

¹² causa fuit CaMgPpTb; fuit causa Tc

¹³ inicere *CaTbTc; incidere MgPf

¹⁴ In istis – meruit om. Lc

44

[*De eodem*]¹. *Stephanus Roberto² Metensi episcopo*

Lator³ presentium, Flavinius⁴ scilicet⁵ clericus ad sanctam sedem apostolicam veniens, detulit a te nobis directam⁶ epistolam qua indagare⁷ studuisti, eum⁸ a Northmannis nuperrime captum sinistre manus digitum⁹ habere abscissum, sciscitans si hic ad ecclesiasticum ordinem valeat promoveri, an non. Quod etiam nos

¹ De eod. BeCaMgOaRa(*after* episcopo)Tc; Quod non sponte sed casu membrum sibi amputaverit promoveri ad ordines non denegatur Ad mg.; De non abiciendo clerico ab ordinatione cuius digitus per vim abscissus est xlv Vo; om. MqPpTbVp

² Roberto *CaPfTbTc; Ruperto Mg; Deberto Pt

³ Dator Oa; vero add. BdMqPpVp, om. *BeCaMgOaTbTcVo

⁴ -inius BeMgPpTb; -imus Ca; -ianus Tc

⁵ scil. *CaMgPpTb; om. Tc

⁶ nob. dir. *CaMgPpTb; dir. nob. Tc

⁷ indagare *CaPfTbTc; indicare Mg

⁸ eum CaPfTb; cum MgTc

⁹ digitum *CaMgPpTb; abscissum Tc

reperientes, quia solertia tua¹⁰ magis super hoc sollicita a sede apostolica doceri flagitat, normam iustitiae semper sequi¹¹ exoptans studium tue sanctitatis¹² merito collaudamus, reverentiam tuam scire volentes¹³ quoniam si ita est, quod a Northmannis digitum ipsum habeat abscissum¹⁴, ad promovendum, si alias dignus fuerit, non ei nocebit, eo quod quid¹⁵ de his qui a dominis sive¹⁶ medicis vel a paganis non sponte¹⁷ tale quid¹⁸ patiuntur sacri censeant canones¹⁹, dilectionem tuam latere non credimus, quod ei obviare debere, si ita est minime reperimus monentes religionem tuam, ut circa illum ita peragat, quatenus et mercedem pro eo magnam incurrat, et desiderium istius canonica auctoritate ei in aliis non obviante, Deo²⁰ adiuvante, perficiat.

ID 6.118] D 55 c 11 to latere non credimus only

¹⁰ tua *BeTbTc; om. CaMgPf

¹¹ semp. seq. *CaMgPfTb; seq. semp. Tc

¹² tue sanct. *CaMgPfTb; sanct. sue Tc

¹³ vol- *CaMgPfTb; nol- Tc

¹⁴ dig. ipsum hab. absc. CaMgPfTb; absc. dig. hab. Tc

¹⁵ quid *BeCaTbTc; om. Mg; quidem Pf

¹⁶ corr. fr. suis Vo; a add. BeCaMgTc, om. *PfTbVo

¹⁷ sed add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹⁸ tale quid *BeTbTcVo; quid CaMg; quidem Pf

¹⁹ corr. fr. -ores Mg

²⁰ Deo *MgPfTbTc; eo Ca

45¹

*Qui laici debeant ordinari*²

Laici vero qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt ut opinio eorum³ in nullo vacillet, ut⁴ aut clericis iuncti sint⁵ aut monasteriis ex quo baptizati sunt heserint, si non⁶ concubinam, non⁷ pellicem norint, si in omnibus operibus vigilaverint non prohibentur huiusmodi⁸ ad clericatus sortem assumi, ita sane ut in eis

¹ MkVc reverse cc 45-6

² Qui (Quod AdBeMq) - ord. in mg. AdBeCaFcMgPf; in text EaMqOaTc; De laicis ordinandis in text and mg. Db; Idem. Qui – ord. Ra; Quod laici debeant baptizari in text Tb; Idem. Qui – ordinari xlvi Vo; om. BdEgPw. Innocentius Felici episcopo Nucerno add. Eg, Idem add. Pf, Innocentius papa Lucrino episcopo add. Tc, om. BdCa(with lacuna)EaFcMgPtPwTb. Idem (only) Oa

³ eorum *MgPfTbTc; illorum Ca

⁴ ut *BeOaPfTbVo; qui CaEaEg(vel ut ss)MgRaTc

⁵ sint *Be²PfTb; sunt BeCaEgMgTc

⁶ non *CaMgPfTc; om. Tb

⁷ non CaMgPfTc; nec Tb

⁸ non prob. hui. *CaMgPfTb; hui. non prob. Tc

tempora a maioribus constituta serventur⁹, ne cito quilibet lector¹⁰, ne cito acolithus, cito diaconus, cito sacerdos fiat¹¹.

4L 2.65a; ID 6.95b] D 33 c 6 to sortem assumi

⁹ serv. here *OaRaTb, before tempora CaMgPfTcVp

¹⁰ ne (vel add. Tc) cito quil. lector *BeCaMgPfTc; om. Tb

¹¹ cito sac. fiat *OaRaTb; cito sac. AdPhQeVoWc; fiat cito sac. BeCaMgPf; cito fiat sac. Tc

46

[*Qui liberti debeant ordinari*]¹. Ex concilio Toletano cap. lxxxiiii²

Quicumque libertatem a dominis suis ita percipiunt ut nullum³ sibimet in eis obsequium patronus retentet, isti si⁴ sine crimine capitali sunt⁵ ad clericatus ordinem liberi suscipiantur quia⁶ directa⁷ manumissione absoluti esse noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc⁸ patroni servitute tenentur obnoxii, nullatenus ad ecclesiasticum ordinem sunt promovendi⁹, ne quando voluerint eorum Domini, fiant ex clericis servi¹⁰.

ID 6.126] D 54 c 5

¹ in mg. AdBeCaMgPfTc; in text Ea (no insc.)MqVo(adding xlvi); Et de non ordinandis in text and mg. Db; om. LcOaPtTbVp

² lxxxiiii *AdBeMqPfRaTb; lxx Ca; lxxxiii MgTcVp; lxxxiii Oa; lxxxiiii Vo

³ nullum *CaMgPfTb; om. Tc

⁴ si MgTbTc; om. BeCaPf

⁵ et add. CaPf, om. *BeEaMgTbTc

⁶ quia *BeMgTbTc; qui Ca; si after obsc. corr. Pf

⁷ directa *MgPfTbTc; recta Ca

⁸ adhuc *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ sunt prom. CaMgTbTc; prom. sunt Pf

¹⁰ vel salvi add. ss Vo

47

[*Qui nullatenus sint ordinandi*]¹. Ex epistola² Gelasii pape, cap. xvi

Illitteratos³ quoque, aut aliqua parte corporis imminutos⁴, nullus presumat ad clerum⁵ promovere, quia nec litteris carens sacris potest esse aptus officiis, et

¹ in text Ea(after Hic - ord.)MkPtTcVo, mg. AdBePf; om. BbMjMoTb. Hic (om. Pt) incipit de non ordinandis in mg. BeCaMgRa, in text EaMkMmMqPtVo(adding xlvi); iiii. De non ordinandis in mg. Bd; Hic incipit de non ordinandis qui nullatenus sint ordinandi Mh

² -olam Ca

³ Illustratos Lc

⁴ immin- *OaRaTbTc; min- AdBeCaEaMgPfVp; inmundos Vo

⁵ pres. ad clerum CaMgPfTb; ad clerum audeat Tc

vitiosum nihil Deo⁶ prorsus offerri legalia precepta sanxerunt. Similiter⁷ qui seipsos abscidunt.⁸

ID 6.37, cf 4L 2.75] D 36 c 1

⁶ nihil Deo *CaMgPfTc; Deo nihil Tb

⁷ eos *add.* Tb, *om.* *CaEaMgPfTc

⁸ Similiter – abscidunt *om.* Pt

48

¹Ex concilio Triburiensi², cap. v³

Ut⁴ nulli de servili conditione ad sacros ordines promoveantur⁵, nisi prius a dominis legitimis propriam⁶ libertatem consequantur. Cuius libertatis carta ante ordinationem in ambone⁷ publice legatur⁸, et si nullus contradixerit, rite⁹ consecrabuntur. Porro servus non canonice consecratus, postquam de gradu deciderit¹⁰, eius conditionis sit cuius fuerat ante gradum.

ID 6.41] D 54 c 2

¹ Qui nullatenus sint ordinandi *add. in mg.* CaMgTc, *cf c47*; De non ordinandis servis nisi concessa libertate a dominis suis xlviii Vo

² Tribur- *CaPfTc; Triburnensi Mg; Tiber- Tb; Tibur- Vo; Tribulensi Vp

³ cap. v *om.* Ea; cap. vi Oa

⁴ Et Oa

⁵ proveantur Mg

⁶ prius a dominis legitimis propriam Tb; prius a dominis propriis legitimam Be; a dominis legitimis propriam AdCaMqPfRaVoVp; a dominis propriis legitimam prius EaMgTc; prius a propriis dominis Oa

⁷ ambone *MgMoPfRaTbTc; ambitione Ca; locus predicationis *add ss.* Mo²; id est pulpita *add. in mg.* Ra²

⁸ pub. leg. *CaMgPfTc; leg. pub. Tb

⁹ rite *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ dec- *CaMgTbTc; cec- Pf

49

[Quod bigami non sint¹ ordinandi]². In decretis Leonis, cap. iii³

Leo urbis Rome episcopus omnibus episcopis. Quicumque ad sacerdotium vel viduarum mariti, vel habentes numerosa coniugia promoti fuerint, ab omnibus ecclesiasticis officiis et sacerdotali nomine apostolice sedis auctoritate iubemus arceri⁴.

4L 2.69]

¹ sint] sunt Ea

² *in mg.* AdBeCaMgPf; *in text after insc.* EaVo(*adding* l); *om.* MqPtTbTcVp

³ cap. iii] pape Ea; pape cap. iii OaRa. Capitulum tertium de bigamis *as insc.* Pt

⁴ iub. arc. CaOaPfRaTbTc; arc. iub. EaMg

50

¹*In decr' Hilarii², cap. ii³*

Hilarius⁴ Romane ecclesie episcopus sinodo residens dixit, Cavendum est in primis ne ad sacratos⁵ gradus⁶ qui uxorem virginem non duxit aspiret. Repellendi sunt etiam quique⁷ in secunde uxoris nuptias contra apostolica convenerint⁸ precepta.

4L 2.70] D 34 c 9 var. to aspiret only

¹ De eodem *in mg.* Ca, Quod liberti debeant ordinari *in mg.* Tc, De his non ordinandis qui uxorem non virginem duxerint *lii Vo*; *om.* EaMgMqOaPfTbVp

² pape *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

³ cap. ii] *om.* Ea

⁴ Hilarius BeCaEaFcMgOaPfPwTbTcVo; Nicholaus Rf; Hylarus Vp

⁵ sacratos PfTbVo; sacros BeCaEaMgOaTcVp

⁶ ordines (*with gradus in mg.*) Mq

⁷ quique BeEaPfVo; qui Mg; quicumque CaRaTbTc

⁸ -erint BeCaEaPfTc; -erunt Mg; -iunt Tb

51

*[Quod filii presbiterorum non sint ordinandi nisi probabilis vite fuerint]¹. Ex²
decretis Gregorii VII et Urbani II de filiis sacerdotum³*

Presbiterorum filios a sacris altaris ministeriis⁴ removendos⁵ decernimus⁶, nisi aut in cenobiis aut in canonicis regularibus religiose probati fuerint conversari.⁷

ID 6.410] D 56 c 1, here as enlarged in later version.

¹ Quod – fuerint (sint Be) *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text after insc.* Ea; De filiis sacerdotum. De filiis presb. – fuerint *lii Vo*; *om.* MqPtTbVp

² Ex BeCbRaPf; In MgTc; *om.* *CaEaMqOaPhQeTb

³ II – sac. *om.* Ea, de filiis sac. *om.* Pt

⁴ alt. min. *CaMgPfTb; min. alt. Tc

⁵ *corr. fr.* promov- Ca²

⁶ decern-*BeEaMgPfTb; decrev- CaOaTc

⁷ Sed hoc intelligendum est de illis – fieri possunt (D 56 dp c 1) *add.* Vp

52¹

[Exemplum]². Ex libro pontificatus³

Felix⁴ tertius⁵, natione Romanus ex patre Felice presbitero fuit, a temporibus Odoacri⁶ regis usque ad tempora Theodorici regis⁷. Item. Gelasius natione Afer⁸, ex

¹ for Vp see *Cconspectus*

² Exemplum BeCaMgMhPf, *after pont.* PtVoWc; *om.* AdMjMoMqOaPdRaTbVp; Quod filii presbiterorum et clericorum ordinentur si fuerint bone vite Tc *mg.*

³ -atus AdBeCaMgPfTbVoA; -um Tc; De libro pontificali Mj; In libro pontificali Ra

⁴ episcopus *add.* MgMoPtRa(*after tertius*)TcVoVp, *om.* AdBbBeCaMfMhMjMkMmMqOaPdPfTbA

⁵ tertius] *om.* PtVo

patre Valerio⁹ episcopo¹⁰, sedit annos quatuor, menses viii, dies xix¹¹. Item. Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano presbitero, sedit menses xi, dies xviii¹². Item. Silverius¹³ natione Campanus, episcopo Romano¹⁴ ex patre Ormisda¹⁵, sedit annum unum¹⁶, menses v, dies ix¹⁷. Item¹⁸. Deusdedit natione Romanus ex patre Stephano subdiacono, sedit annos iii¹⁹ et dies xxiii. Item. Iohannes IV, natione Dalmata²⁰, ex patre Venantio scholastico, sedit annum²¹ unum, menses novem, dies xix²². Item. Theodorus natione Grecus, ex patre Theodoro episcopo de²³ civitate Hierosolima, sedit annos sex, menses quinque, dies x et viii²⁴.

Ars. 713 fo.132v] +D 56 c 2, Palea, is remote.

⁶ Odoacri AdMgOaPfA; Odoagri BeCaTb; Odogarii Ra; Odogari TcVo

⁷ Exemplum *add in text* AdvM, *in mg* Mk

⁸ Afer BeMgOaTcA; vafer CaPfPhQeTb

⁹ -erio CaPfTbTcA; -eriano Mg

¹⁰ ep. CaMgPfTcA; fuit et Tb

¹¹ xix RaTbA; xxx BeMgTc; xxix CaPf

¹² xviii Pf; xx BeMgTc; xxx Ca; xxii RaTb; iixx A

¹³ Silverius CaMgPfTbA; Silvestrius Tc

¹⁴ episcopo Romano BeOaPfVo(*after* Ormisda)A; episcopus Romanus AdCaMgTbTc

¹⁵ Ormisda MgPfTbA; *om.* Ca; Orm. episcopo Tc

¹⁶ unum CaPfTbTcA; *om.* Mg

¹⁷ ix BeCaMg²PfRaTbTc; xx Mg; xi A

¹⁸ Item BeCaMgPfTbA; *om.* Tc

¹⁹ iii CaMgPfTbA; iiii Tc

²⁰ -ata CaPfTbA; -atica MgTc

²¹ annum CaPfTc; anno Tb; ann' A

²² xix PfTbTc; x et ix CaMgA

²³ de CaPfTbTcA; ex Mg

²⁴ dies x et (*om.* Tc) viii CaMgPfTcA; *om.* PhQeTb

53¹

²Bartholomeo Turonensi³ archiepiscopo⁴

Cenomanensem⁵ electum, pro eo quod filius sacerdotis⁶ dicitur, si cetera in eum virtutes⁷ conveniunt, pro tempore non reicimus, sed⁸ suffragantibus meritis

¹ For Vp see *conspetus*

² Urbanus *add.* Pt; De eodem *add.* Vo

³ Turonensi CaEaMgTbTcA; Tulonensi Pf

⁴ archiep. CaEaMgPfTbA; ep. MqTc. liii *add.* Vo

⁵ Cenomanensem BeCaOaTbTcVo; Cenomagensem Ea; Cenomagnensem BdMqPf; Celomagensem Mg; Cenomanssem A

⁶ fil. sac. CaMgPfTbA; sac. fil. Tc

⁷ in eum virt. CaMgOaPfA; virt. in eum TbTc

⁸ sed CaMgTbTcA; *om.* Pf

patienter⁹ suscipimus, non tamen ut pro regula in posterum assumatur sed ad tempus ecclesie periculo consulatur¹⁰.

Ars. 713 fo. 132v] D 56 c 13

⁹ patienter CaMgPfTcA; om. Tb

¹⁰ -atur CaPfTbTcA; -itur EaMg; -etur Wc

54

[Quod non debeat ordinari qui natus est ex adulterio sed tamen ordinatus si bene vixerit manere debeat¹ in officio]². Urbanus II Petroni Legionensi³ episcopo⁴

Quia simpliciter⁵ ad sedem apostolicam veniens peccatum humiliter confessus es, quod pontificii tui videbatur officium impedire, videlicet quod ex matre non legitima procreatus⁶ sis, quam vivente propria uxore pater tuus cognovisse cognoscitur, nos apostolice mansuetudinis gratia immunem te⁷ a ceteris que sacerdotium impediunt criminibus tam tui professione⁸ quam fratrum qui tecum sunt testimonium⁹ agnoscentes, et vitam tuam religiosam audientes, ab huius te peccati vinculo¹⁰ absolutum, in suscepti sacerdotii officio confirmamus.

Ars. 713 fo. 132v] D 56 c 14

¹ manere debeat (*corr. fr. -ent Ca*) AdCaMgWc; maneat Pf

² *in mg. AdCaMgPfWc; in text Ea(no insc.)Vo(adding liiii); Quod - tamen si ordinatus manere debet in officio si bene vixerit Be mg.; om. MqPtTbTcVp*

³ Legionensi BeCaFcMqOaPfPt²Ra²TbA; Legiensi Ra; religionensi Rf; Lingonensi Tc; Legidonensi Vo

⁴ Urb. - ep. BeCaPfTbTcA; Legionensi episcopo patroni Urbanus secundus Mg

⁵ simpl- AdBdBeCaCbEaFcMgPtQaTbTcVmVo; suppl- OaPfA

⁶ procreatus CaFcMgPfTbA; natus Tc

⁷ immunem te CaMgPfTcA; imminente Tb

⁸ -one CaMgPfTbA; -onem Tc

⁹ -ium CaMgPfTb; -io Tc; -iis A

¹⁰ pecc. vin. CaMgPfTcA; vin. pec. Tb

55

¹Gelasius Palladio episcopo²

Precepta canonum quibus ecclesiastica³ regitur disciplina, sicut ad sacerdotium debiles corpore non patiuntur⁴ venire⁵, ita et si quis in eo⁶ actu⁷ fuerit

¹ De eo quod sicut ad sacerdotium ecclesiastica disciplina (doctrina Ca) *add. in mg. CaMg, De eo - ecclesiastica disciplina debiles corpore non recipit, sic in sacerdotio constitutus aliquaque parte corporis imminutus ab officio non reic' in mg. Ln; om. AdBeMoMqOaPfPtTbTcVp*

² Pall. ep. om. Ea; Ut si quis post ordinationem suam presbiter corporaliter fuerit imminutus ab officio non repellatur lv *add. Vo*

³ ss Be²

⁴ -iuntur BbBeEaMfMgMjMoPtTbTcVo; -itur CaLgMhMkMmObOdOeOfPdPfv; -imur Brant

constitutus ac⁸ fuerit sauciatus, amittere non potest quod tempore⁹ sue sinceritatis accepit¹⁰. Stephanus siquidem presbiter pretorio¹¹ nobis deflevit, ablato quod habebatur in subditis¹². Olim sibi ante annos plurimos collatam presbiterii dignitatem, quam revera immaculati corporis suscepit¹³ iudicio¹⁴. Sed nuper propter provincie vastitatem quam Tuscie pre omnibus¹⁵ barbarorum¹⁶ diversa sectantium, et ambiguitas invexit animorum¹⁷, cum imminentes gladios evadere fuge presidio niteretur, acutis sudibus occurrentia sibi septa transiliens, inferiores partes corporis inseruisse suggessit, que vix adhibita curatione biennio potuisset abstergi¹⁸. Et ideo, frater carissime, supradicto locum suum dignitatemque restitue, quatenus sacrosancta misteria sicut¹⁹ consuevit exerceat. Nec enim convenit ob hoc auferri ante susceptum ordinem in quo postmodum²⁰ invaletudinem corporis casu probatur faciente collapsus²¹.

ID 6.107] D 55 c 12

⁵ pervenire Of

⁶ in eo *om. Brant*

⁷ autu Ca; actus Pt

⁸ ac *OaVmVo; ac te Tc; aut BeCaDbEaMfMgMhMjMmObOdOeOfPf; ut Tb; in eo aut *Brant*

⁹ quod temp. *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁰ Ea *ends cap. here*

¹¹ pretorio BbBeCaDbFcLgMfMgMhMkMmMoOaOb²OdOeOfPdPfPwRaTbVm*Brant*; preto Ob; petitorio Pt²*ID, Migne*; petitorio Vo; *om. Tc*

¹² ab. quod hab. in subd. *CaFcMgPfPwTb; *om. Tc*

¹³ suscepit *CaPfTb; suscepisset MgTc

¹⁴ iud- *MgPfTbTc; ind- Ca

¹⁵ pre omnibus *CaMgPfTc; partibus Tb

¹⁶ rabies *add. BbCaMgTbVp(after diversa)*, feritas *add. TcMigne, om.*

*AdBeDbMfMhMjMkMmMoOaPdPfPtRaVmVo*Brant*

¹⁷ animorum *CaMgPfTb; annorum Tc

¹⁸ biennio potuisset abstergi *CaOaPfTb; potuissent abstergi biennio Mg; biennio potuissent astringi Tc

¹⁹ sicut *MgPfTbTc; *om. Ca*

²⁰ in *add. DbTbTc, om. *BeCaMgPf*

²¹ *corr. fr. prolapsus Ra*

56

[*Quod eunuchi ad clericatum possint accedere*]¹. *Ex concilio Martini pape, cap. xxi*²

Si quis per egritudinem naturalia³ a medicis habuerit⁴ secta, similiter et qui a⁵ barbaris aut dominis stultis fuerint castrati, et moribus digni fuerint visi⁶, hos⁷ canon

¹ Quod – accedere *in mg. BeCaMgPfTc*, Qui – accedere *in text with no insc. Ea, Qui –accedere, qui non Vo; om. AdMqOaPtTbVp*

² xx Ra; xii Vo

³ -uralia *CaPfTbTc; -alitia Mg

⁴ -erit *CaMgPfTb; -erint Tc

admittit ad clericatus officium promoveri. Si quis autem sanus, non per disciplinam religionis et abstinentie, sed per abscissionem plasmatis a Deo corporis existimans posse a se carnales concupiscentias⁸ amputari, castraverit se, non eum admitti decernimus⁹ ad aliquod clericatus officium. Quod si iam ante¹⁰ fuerat promotus ad clericum, prohibitus a suo ministerio deponatur.

ID 6.374] D 55 c 9

⁵ qui a *CaPfTbTc; quia Mg

⁶ dign. fu. visi CaMgPfTc; dignis fu. usi Tb

⁷ corr. fr. hoc Ca

⁸ concup. *MgPfTbTc; passiones Ca

⁹ decern- *CaMgPfTc; decrev- Tb

¹⁰ iam ante *BeCaMgTc; ante iam Pf; ante Tb

57

[Que sit natura quorundam¹ eunuchorum]². Isidorus Ethimologiarum libro X, cap. v³

Eunuchus Grecum nomen⁴ est, quod est spado. Horum quidam coeunt, sed tamen virtus in semine nulla⁵ est. Liquorem enim habent et emittunt semen, sed ad gignendum inane atque⁶ invalidum.

Ars. 713 fo. 171]

¹ quorumque Ad

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Vo; om. MqOaPfTb

³ lib. – v] l' xcc.v Vp. Insc. placed before c 58 Ad

⁴ Gr. nom. CaMgPfTbA; nom. Gr. Tc

⁵ virt. in sem. nulla CaMgPfTbA; in sem. nulla virt. Tc

⁶ atque CaMgPfTbA; et Tc

58

[Quod ab hereticis baptizati non sunt¹ ordinandi]². Innocentius papa ad Felicem episcopum Nucerinum³, cap. iii⁴

Nostre⁵ lex est ecclesie⁶ venientibus ab hereticis qui tamen ibi baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.

ID 6.60b] +C I q I c 18b is remote

¹ non sunt CaEaPfTc; sint <non> Be; non sint Mg

² in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no insc.)TcVo(adding lviii); om. MqOaPfTbVp

³ Micernium Ca

⁴ iiiii *CaMgPfTc; iii Tb (?). Insc. placed before c 59 Ad

⁵ vel gratie add ss Vq²

⁶ Nostre lex est ecclesie *CaEaMgPfQe²TcVo; Gratie lex est eccl. Qe; Gratie lex est Tb

59¹

[*Quod penitentes nec² repudiatorum mariti³ sunt promovendi ad sacerdotium⁴ nec inergumini ad clericatum⁵. Ex concilio Arelatensi III⁶, cap. iiii⁷*

Ut⁸ digami vel⁹ penitentes vel repudiatarum mariti ad sacerdotium non promoveantur¹⁰. Energumini non solum assumendi non sunt ad clerum¹¹, sed inventi ab officio removendi.

ID 6.134, 135 rubric]

¹ CaLlLn reverse cc 59-60 with their rubrics, but CaLl leave inscriptions as here

² nec CaEaMgTc; et Pf

³ non add. Pf om. BeCaEaMgTc

⁴ prom. ad sac. BeCaMgPf; ad sac. prom. Tc

⁵ Quod – clericatum in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no insc.)Tc; Quod nec penitentes nec digami nec repudiatarum mariti ad sacerdotium nec energumini ad clericatum sint assumendi, sed si ordinati fuerint deponendi Lk mg.

Quod –mariti ad sac. promoveantur nec – clerum lviii Vo; om. MqOaPtTbVp

⁶ Arel. III *BeCaMgPw(which reverses inscs. of cc 59-60)RaTb; Arelatensi FcOaPf; Aurel' III Mq; Arel. III PtVo; Aurelianensi Tc; Relatensi III Vp

⁷ viii Vo. III – iiii corr. fr. lccxviii Oa. Insc. before c 60 Ad

⁸ Et Oa

⁹ vel *BeCaPfTbTc; et EaMg

¹⁰ -eantur *BeMgPfTbTc; -eatur Ca. Vo treats rest as separate cap. with insc. Ex concil' Aurasico cp. vi, and widely variant text: Energumini non solum non assumendi sunt ad ullum clericatus ordinem sed etiam illi qui ordinati sunt ab imposito officio repellendi sunt.

¹¹ -um *CaMgTbTc; -icatum Pf

60

[*Quod penitens per ignorantiam episcopi ordinatus sit deponendus*]¹. Ex concilio Cartaginensi cap. lxxviii²

Ex³ penitentibus quamvis bonus clericus non ordinetur. ⁴Si per ignorantiam episcopi factum fuerit, deponatur a clero, quia se ordinis tempore non prodidit fuisse in penitentia.

ID 6.136] D 50 c 55a

¹ Quod – sit deponendus in mg. Ad(to c 61)CaMgPfTc, in text (no insc.) Ea; Quod – ordinatus deponatur BeVo(adding lx); om. MqOaPtTb

² lxxviii] lccxviii Oa; lxxvi Vp. Insc. before c 61 Ad

³ Ex *BeOaMgPfPtQaTbTc; De AdRaVo; []e Ca

⁴ sed add. Tc, om. *CaMgPfTb

61

[*Determinatio quod¹ penitentes non debeant ordinari*]². *Ex concilio Toletano, cap. i*³

Placuit ut penitentes non admittantur ad clerum, nisi tantum⁴ si necessitas aut usus exegerit⁵ inter ostiarios deputentur, vel inter lectores, ita ut evangelia et⁶ apostolum non legant. Si qui autem⁷ ante ordinati sunt⁸, inter subdiaconos⁹ habeantur, ita ut manum non imponant aut sacra contingant. Eum¹⁰ vero penitentem dicimus¹¹ qui post baptismum aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisque¹² peccatis, publicam penitentiam gerens sub cilicio¹³, divino fuerit reconciliatus altario.
ID 6.138] D 50 c 68

¹ quod MgPfTc; qui Ca

² Determinatio – ordinari *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*no insc.*)Ra; Determinatis qua penitentes – ordinari lxi Vo; *om.* MqOaPtTbVp

³ i BeCaPfTcVo; ii MgVpIDm; iii Tb(?); i IDp. Ex – i] Item (*no break*) Oa; *insc. in mg.* Ra², *before c 62 Ad*

⁴ nisi tantum *BeCaOaPfTbVp; nisi tamen EaMg; sed tamen Tc

⁵ exeg- *BeMgTbTc; exig- Be²CaPf

⁶ et *CaPfTbTc; vel Mg

⁷ autem *MgPfTbTc; *om.* CaOa

⁸ subdiacones *add.* EaMgTbVp, subdiaconi *add.* Tc, *om.* *AdBeCaOaPf

⁹ subdiaconos *BeCa²MgOaPfTc; diaconos Ca; subdiacones AdTbVp

¹⁰ Eum *MgPfTbTc; Cum Ca

¹¹ pen. dic. *Tb; dic. pen. AdCaEaMgPfTcVp

¹² -que BeEaMgOaTc; qui CaPf; qui et Pf²; -que pro <vel qui> Tb

¹³ cilicio CaMgPfTc; concilio <vel cilicio> Tb

62

[*Quod¹ laici non sint² ordinandi*]³. *Ex concilio Aurelianensi, cap. viii*⁴

Si quis de laicis post uxorem⁵ aliam cuiuscumque⁶ conditionis cognoverit mulierem, in clerum⁷ nullatenus admittatur.

ID 6.139] +D 34 c 8

¹ Quod BeCaMgTc; Qui EaPf

² non sint BeCaMgTc; sint non Pf

³ *in mg.* CaMgPfTc, *in text* Ea(*no insc.*)Vo(*adding lxii*); *om.* MqOaPtTbVp

⁴ *Insc. before c 63 Ad*

⁵ suam *add.* Tc, *om.* *BeCaMgPfTb

⁶ cuiuscumque EaMgTbTc; cuiusque BeCaPf

⁷ clerum *BeCa²MgPfTb; clerem Ca; clericatum Tc

63

*[Quod transmarini et incogniti homines¹ non ordinentur nisi testimonio suorum
episcoporum²]³. In decretis Anastasii⁴, cap. i⁵*

Anastasius Romanus⁶ episcopus universis⁷ episcopis⁸. Transmarinos vel⁹
incognitos homines in clericatus honorem nolite suscipere¹⁰, nisi quinque aut eo
amplius episcoporum chirographis sint designati, quia multa per subreptionem solent
evenire. Ideo et hec summopore sunt cavenda.

4L 2.79] D 98 c 2 to solent evenire

¹ trans. et incog. homines BeCaMgVo; trans. et incog. Pf; ignoti homines et trans. Tc

² suorum epp. BeCaMgPf; epp. suorum Tc

³ in mg. BeCaMgPfTc, in text (no insc.) EaVo(adding lxiii); om. MqOaPtTbVp

⁴ pape add. Tc, om. CaMgPfRfTb

⁵ Insc. before c 64 Ad

⁶ Romanus CaMgPfTc; Romane ecclesie Tb

⁷ universis CaMgPfRfTb; omnibus Tc

⁸ Anast. Rom. - epp. CaMgPfTbTcBrant; om. PtMigne

⁹ vel CaMgPfTb; et Tc

¹⁰ susc- CaPfTbTc; rec- Mg

64

*[Quod episcopus clericum¹ de aliena ecclesia ordinare non debeat]². In decretis
Innocentii³, cap. vii⁴*

Innocentius urbis Rome episcopus Victorico⁵ Rothomagensi episcopo. De
aliena ecclesia clericum ordinare aut⁶ iudicare, nullus usurpet, nisi eius episcopi
precibus exoratus concedere voluerit, quod etiam Nicena sinodus videtur continere.
Abiectus a sua ecclesia clericus ab altera non suscipiatur ecclesia⁷.

4L 2.81] +D 71 c 2 to concedere voluerit

¹ clericos Vo

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text (no insc.) Ea; Quod – non presumat lxiiii Vo; om. MqOaPtTbVp

³ Innocii Vp; pape add. CaCbTc, om. BeMgOaPfTb

⁴ Insc. in mg. Ad

⁵ -ico CaMgPfTc; -ino Tb

⁶ aut CaPfTbTc; ac Mg

⁷ eccl. CaCbMgPfTb; om. Tc

65

[*Quod nec clericus nec laicus¹ in altera civitate recipiatur² preter commendatitias epistolas³]*⁴. *Ex canone apostolorum*

Ut⁵ si quis clericus vel⁶ laicus ad alteram properat civitatem et suscipitur preter commendatitias epistolas⁷, et qui susceperit⁸ et qui susceptus est communione privetur⁹.

ID 6.210]

¹ nec laic.] om. EaLc

² -iatur BeMgPfTc; -iantur Ca; non recipiatur Vo

³ litteras Vo

⁴ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text (no insc.) EaVo; om. MqOaPtTbVp

⁵ Et LkMqOaSl

⁶ vel CaMgPfTb; aut Tc

⁷ preter comm. (-dantias Mg) epistolas CaMgPfTc; absque commendatitiis literis Tb

⁸ -eperit *CaMgTbTc; -epit Pf

⁹ -etur *CaPfTbTc; -entur Mg

66

¹*Ex² concilio Aurelianensi, cap. viii³*

In concilio Antiocheno, similiter et in⁴ Chalcedonensi precipitur, ut fugitivi clerici et peregrini a nullo recipiantur⁵ nec ordinentur, nisi cum commendatitiis⁶ litteris, et sui episcopi vel abbatis licentia⁷.

ID 6.212]

¹ De eodem add. in mg. Ca

² Ex *CaMgOaPfTb; In Tc

³ De eodem lxxvii add. Vo. Ex - viii] Item de eodem Ea

⁴ in *CaMgPfTb; om. Tc

⁵ rec- CaLgObOdOeOfPfTcVmBrant; susc- Tb

⁶ -datitiis (-tii ss Pf) CaEaPfTbTc; -dantiis Mg

⁷ vel ab. lic. *CaPfTbTc; lic. vel ab. Mg

67

Ex concilio Cartaginensi, cap. xxxvi¹

Clericis vel monachis sine² commendatitiis epistolis³ licentia non pateat evagandi⁴.

ID 6.214] +C 20 q 4 c 3 med. from C. Agde

¹ conc. - xxxvi (xxvi Be, xxxv Mg, viii Pt) *BeCaMgOaPfPtTbVo; conc. Cart. Ea; eodem cap. xxiii Tc; De eodem lxxvii add. Vo

² sine *MgPfTbTc; nisi Ca

³ comm. (-ti ss Pf) ep. CaPfTbTc; ep. commendantiis Mg

⁴ lic. non pat. ev. *CaOaPfTbTc; non pat. ev. lic. Ea; non pat. lic. ev. Mg

68

[*Quod mutatio episcoporum debeat fieri utilitate aut¹ necessitate non² ambitione*]³. In
decretis Calixti⁴, cap. ii⁵

Calixtus urbis Rome episcopus episcopis omnibus⁶. Si episcopus utilitatis
causa fuerit mutandus, non per se hoc agat sed fratribus invitantibus et auctoritate
huius sancte sedis faciat, non ambitus causa sed utilitatis vel necessitatis.

4L 1.126b] C 7 q 1 c 39b var.

¹ aut CaMgPf; vel BeTc

² alia add. Be

³ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text after insc. EaVo(adding lxviii); (v. Bd) De mutatione episcoporum in mg. BdDb, Db also in text; De mutatione episcopi in mg. Vp; om. MqOaPtTb

⁴ pape add. CaEaTbTc, om. MgPf

⁵ In - ii (iii Ca) BeCaMgPfTbTcVo; In - Cal. pape Ea; In decretis Anterii cap. i Ld (cf c 68). iiiii add. in mg. Be². Insc. before c 69 Ad

⁶ ep. omn. BeCaOaPfTb; omn. ep. EaMgTc; omn. Mq. Calixtus – omnibus om. Pt

69

[*Quod mutatio episcoporum¹ possit fieri*]². In decretis Anterii³, cap. i⁴

Anterius⁵ presul Romanus episcopis omnibus⁶. Mutationem⁷ episcoporum
scitote communi utilitate vel necessitate fieri licere, sed non libitu cuiusquam aut
dominatione⁸. Petrus sanctus magister noster et princeps apostolorum de Antiochia
utilitatis causa translatus est Romam, ut ibidem potius proficere⁹ posset. Eusebius
quoque de quadam parva¹⁰ civitate apostolica auctoritate mutatus est in¹¹
Alexandriam. Similiter Felix de¹² civitate qua ordinatus erat electione civium propter
doctrinam et bonam vitam¹³ quam habebat, communi episcoporum¹⁴ et reliquorum

¹ episc. mut. Be

² in mg. AdBeCaLdLjMgPfTc, in text Lm; De eodem lxviii Vo; om. CbLfMkMoMqOaPtTbVp

³ episcopi add. Lf, pape add. CbLjTb, om. BdBeCaMgMKMoOaPfTcVp; In – Ant. om. Pt

⁴ cap. i BdBeCaMgOaPfPtTbTc; cap. l Vo; om. Lf; for Ad see c 68; insc. attached to c 68 Ld, omitted Qa; Exemplum add MfPt(in large script), lower down mg. Be

⁵ Int- Qa

⁶ ep. omn. CaOaPfTbTc; omn. ep. LfMg

⁷ -ionem CaPfMgTbTc; -ione Lf

⁸ ambitione (vel dominatione ss) Bb. Exemplum as rubric to new text add. PtSl, in mg. Ld²

⁹ potius prof. BdBeCbLdLjLjLmMgPfTb; om. Ca; positus prof. Tc

¹⁰ parva BeCaCbLdLjLjMgPwTbTc; prava FcPf

¹¹ in BeCaDbLdLfMgTbTc; om. CbLjPf

¹² parva civitate - Felix de CaMgPfTbTc; om. Lm

¹³ doct. et bon. vit. CaMgPfTbTc; bon. vit et doct. Ld

¹⁴ communi ep. BeMgOaPfTcVoVp; coepiscoporum BdCaLj; communi consilio ep. Tb

sacerdotum ac populorum¹⁵ consilio¹⁶ translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate in civitatem qui non suo libitu aut ambitu hoc facit, sed utilitate quadam aut¹⁷ necessitate aliorum hortatu et consilio potiorum transfertur. Nec etiam transfertur de minori civitate ad maiorem qui hoc non¹⁸ ambitu nec propria voluntate facit, sed aut vi a¹⁹ propria sede pulsus²⁰, aut necessitate coactus aut utilitate loci aut populi non superbe sed humiliter ab aliis cum huius sancte sedis auctoritate translatus²¹ et intronizatus²². Alia²³ est enim²⁴ causa utilitatis et necessitatis, et²⁵ alia avaritiae et²⁶ presumptionis et proprie voluntatis.

4L 1.127 (74T 188) nearer than ID 5.183] C 7 q 1 c 34

¹⁵ populorum BeCaFcLd²LjMgMoOaPdPw²Ra²TbVoVp; apostolorum BdCbDbLmMfMhMkMjMmMqPfwc; plurimorum LdRa; populorum communi Lf; ac populorum Mj²; episcoporum Pt; et reliquorum - populorum om. Tc

¹⁶ consilio CaMgPftcVo; om. Tb

¹⁷ quadam aut CaCbLdLfljLmMgPftb; vel Tc

¹⁸ hoc non CaMgPftbTc; non hoc Lf

¹⁹ a CaMgPft²Tc; aut BdBeLdLfljTb; om. Lm

²⁰ pulsus BdMgPftbTc; depulsus BeCaLf

²¹ est add. CbLjMoTc, om. BeCaLdLgLfLmMgPftbVo

²² est add. BbBeCaLd²LgMmMfMgMmOaOdPdPkPtRaTbVmVo, om.

BbDbMkMhMjMmMoMqObOeOfPfSeTcWc. ID and BD 1.77 (the source for ID) end here. Nam sicut episcopi habent potestatem regulariter ordinare episcopos et reliquos sacerdotes, quotiens utilitas aut necessitas coegerit supradicto modo et mutari et intronizare potestatem habet, non tamen sine auctoritate sacrosancte Romane sedis add. Brant, 74T; om.

AbBdBeCaCbDbEcEgFcLbLdLflgLfLjLmKaMgMoMqOaObOdOeOfPdPfpkPtPwQaRaRfSdSITbTcVmVoVpWaWbWcZa. 74T also has the last sentence, Alia - voluntatis as here, but BD, ID lack it.

²³ ss Lf²

²⁴ est enim CaMgPftSeTc; enim <est> Tb; est Vo

²⁵ et CaCbFcLdLfljLmMgPftSe; om. TbTc

²⁶ et CaMgPftSeTbTc; om. Lm

70

[Quod mutatio episcoporum non debeat fieri nisi in presentia sinodi, mutatio vero¹ clericorum consilio suorum² episcoporum]³. Ex concilio Cartaginensi IV, cap. xxvii⁴

Ut episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec⁵ quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si pro utilitate⁶ ecclesie faciendum poposcerit, decreto⁷ pro eo⁸ clericorum et laicorum episcopis porrecto⁹, in

¹ aliorum add. BeCaMg; om. Pf

² suorum BeMgPf; aliorum Ca

³ in mg. AdBeCaMgPf, in text Vo(adding lxx); om. MqOaPtTbTcVp

⁴ xxvii *BeCaMgPftb; xxvi Ad; xvii Tc

⁵ ss Ca

⁶ pro util. BbBeCaDbLgMfMgMhMjMkMmObOdOeOfPdPfpkPtRaTbVmVoVpWcIDcp; id utilitas MoTcIDm; utilitas Brant

⁷ -eto *BeCaPftbTc; -eti Mg

⁸ aliorum add. Mg, om. *BeCaPftbTc

presentiam¹⁰ sinodi transferatur, nihilominus alio in loco eius¹¹ episcopo¹² subrogato. Inferioris vero gradus sacerdotes vel¹³ alii clerici concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigrare.

ID 5.125] +C 7 q 1 c 37

⁹ ep. porr.] porr. ep. Be

¹⁰ -tiam BbBeCaDbLgMfMhMjMkMmMoObOdOeOfPdPfPtVmVoIDcp Brant; -tia MgTbTcIDm; poenitentiam Migne

¹¹ alio in loco eius OaPhQeTbIDcp; alio eius loco AdBbBeCaEaMjMmMoObOdOeOfPdRaVpBrant; alio eis Db; alio eius LgMfMkMqVo²; alio loco eius MgMhTc; alio eius conloco Mm²; alio ei Pf; alio eius in loco Vm; alio in locum eius IDm

¹² om. Bb; before loco Pt

¹³ vel *BeMgPfTbTc; et Ca

71

[Quod nec presbiter nec¹ clericus² relicta cura ecclesie sue debeat proficisci ad orationes³ inconsulto⁴ episcopo suo⁵] ⁶. Ex dictis⁷ Augustini

Interdicendum est ut nullus ordinatus migret de sua parochia⁸ ad⁹ aliam, nec ad limina¹⁰ apostolorum causa orationis, sue ecclesie¹¹ cura derelicta, nec ad palatium causa¹² interpellandi. Quod si fecerit, nihil valet huiusmodi¹³ aut ordinatio aut¹⁴ demigratio, et hoc omnibus denuntiandum¹⁵, ut qui causa orationis ad limina beatorum apostolorum pergere cupiunt, domi confiteantur peccata sua, et sic proficiscantur, quia a proprio episcopo suo aut¹⁶ sacerdote ligandi aut solvendi¹⁷ sunt, non ab extraneo.

ID 6.170]

¹ presbiter nec BeCaEaMgTc; clericus nec Vo; om. Pf

² laicus Vo. nec laicus add. Pf, om. BeCaEaMgOaTc

³ -ones CaPfMg; -onem Tc

⁴ -to CaMgTc; -tu Pf

⁵ suo epis. Be

⁶ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text after Aug. EaVo; om. MqPtTbVp

⁷ Ex dictis *BeCaPfTc; om. Ea; Ex decretis Tb

⁸ sua par. *CaMgPfTb; par. sua Tc

⁹ ad *Mg; in CaPfTbTc

¹⁰ ad limina CaMgPfTc; in limino Tb

¹¹ sue eccl. *CaMgTc; eccl. sue PfTb

¹² causa *CaPfTbTc; cura Mg

¹³ huiusmodi *EaOaPfTc; huiuscemodi BeCaEa²MgTb

¹⁴ aut ord. (orditiario Ea) aut CaEaMgPfTbTc; om. Brant

¹⁵ demandandum Brant; est add. Tb, om. *BeCaEaMgPfTc

¹⁶ aut CaPfTbTc; vel Mg

¹⁷ -endi *CaMgPfTc; -andi Tb

72

[*Quid faciendum sit de presbiteris et diaconibus sua loca relinquentibus et ad alia¹ se transferentibus*]². *Ex concilio Arelatensi³, cap. ii*

De presbiteris aut⁴ diaconibus qui⁵ solent dimittere loca sua in quibus ordinati sunt, et ad alia loca se⁶ transferunt, placuit ut isdem⁷ locis⁸ ministrent, quod si derelictis locis suis ad alium se locum⁹ transferre voluerint, deponantur.

ID 6.172]

¹ alia BeCaEaPfTc; aliam Mg

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no insc.)Vo; om. OaMqPtTbVp

³ Arel. *CaCbMgPfTb; Areticensi Ad; Aurelianensi Tc

⁴ aut *CaMgTb; et PfTc

⁵ qui *MgPfTbTc; que Ca

⁶ loca se *CaPfTbTc; se loca Mg

⁷ isdem CaLgOdOfPfTc(*obsc. corr.*)Vm; hisdem BeObOeTb; his in Brant

⁸ quibus pref. sunt *add.* Tc, *om.* CaEaLgMgObOdOeOfPfTbVmBrant

⁹ se loc. *CaMgPf; loc. se QeTbTc

73

[*Quod clericus non debeat conscribi simul¹ in ecclesiis duarum² civitatum*]³. *Ex concilio Chalcedonensi, cap. x⁴*

Non licere⁵ clericum in duarum civitatum conscribi simul ecclesiis sed in qua ab initio ordinatus est ministret, nec ad aliam confugiat quasi ad potioem ob inanis glorie cupiditatem. Hoc autem faciens revocari debet ad suam ecclesiam in qua primitus⁶ ordinatus est, et ibi tantummodo⁷ ministrare.

ID 6.173]

¹ simul CaEaMgTc; *om.* Pf. simul *before* consc. Be

² secundarum Vo

³ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no insc.)Vo(*adding* lxxiii); *om.* MqOaPtTb

⁴ x] xxxxi Vp

⁵ -ere *OaTb; -et AdBeCaEaEgMgPfTcVoVp

⁶ prim. *CaMgPfTb; primum Tc

⁷ tantummodo *CaMgPfPhQeTc; tantum Tb

74

[Ut presbiteri¹ non mutantur per diversa loca nisi cum magna discretione]². Ex concilio Arelatensi, cap. iii

Statutum est ut presbiteri sicut hactenus factum est indiscrete per diversa non mutantur loca³, nec ab episcopis nec a prelatiis, ne forte propter eorum absentiam et animarum pericula et ecclesiarum in quibus constituti⁴ sunt, negligantur officia.

ID 6.176]

¹ episcopi Be

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text (no insc.) EaVo(adding lxxiii); om. MqOaPtTbVp

³ diversa non mutantur loca AdBeCaOaPfTb; diversa loca non mutantur EaMgVp; singula loca non mutantur Tc

⁴ -uti *CaMgTbTc; -ute Pf

75

[Quod alienus presbiter non debeat¹ recipi nisi legitimam causam sue migrationis² ostenderit et litteras episcopi sui inde³ habuerit]⁴. Ex concilio Cabilonensi, cap. xli⁵

Presbiter proprio⁶ loco dimisso⁷ ad alium migrans⁸ nequaquam recipiatur, nisi sue migrationis causam dixerit, et se innocenter⁹ vixisse in parochia in qua ordinatus est sub testibus probaverit. Litteras etiam habebit¹⁰ in quibus sint nomina episcopi¹¹ et civitatis plumbo impressa. Quibus cognitis et talibus inventis quibus fides adhiberi possit, recipiatur.

ID 6.270]

¹ -eat AdBeCaPf; -et MgTc

² transmig- Be

³ inde CaMgPf; om. Tc

⁴ Quod – habuerit (habeat Be) in mg. AdBeCaMgPfTc; Quod presb. al. non debeat – habuerit lxxv Vo; om. MqOaPtTbVp

⁵ no insc. Pt

⁶ proprio] suo Ad

⁷ prop. loc. dim.] dim. prop. loc. Db

⁸ ad al. mig. *CaMgPfTb; mig. ad al. Tc

⁹ -ter *CaMgPfTc; -tem Tb

¹⁰ -ebit *CaMgPfTc; -uerit Tb

¹¹ sint nom. ep. *CaOaPfTb; nom. sint ep. Mg; ep. sit nom. Tc

76

¹*Gregorius Iohanni episcopo*² *Ravennati*³

Illud quod dicitis ut ille qui ordinatus est iterum ordinetur valde ridiculosum⁴ est. Sicut enim baptizatus semel iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel in eodem ordine iterum non valet consecrari⁵. Sed si quis cum levi forsitan⁶ culpa ad sacerdotium venit, pro culpa indici penitentia debet, et tamen ordo servari⁷.

ID 6.82] D 68 c 1 var

¹ (vi. *add.* Bd) De ordinatis non reordinandis *in mg.* Bd, *in text* Ph; Quod nec ordinatio nec baptismus debeat iterari *add. in mg.* Ca; De ordinatis non reordinandis *in text and mg.* Db; De ordinatis et non reordinandis Mj *mg.*; Quod ordinatus reordinari non potest nec baptizatus rebaptizari Vo

² Iohanni ep. DbMgOaOfTc; episcopus Iohanni AdBe; episcopo Iohanni CaEaMqVp; episcopo Iohannis LgObOdOePfVmBrant; papa ep. Iohanni Tb

³ v *add. in mg.* Be²

⁴ rid- CaMgPfTc; per- Tb

⁵ it. non val. cons. BeCaLgMgObOdOePfTcVm; non val. it cons. OaOfRaTb; it. bapt. non debet Vo; it. cons. non val. Brant. Ea *here continues directly to first two lines of c 77, with no break, but Aug. in mg*

⁶ cum levi for. *CaMgPfTc; for. cum levi Tb

⁷ serv- *BeCaMgPfTb; reserv- MqTc; observ- Oa

77

¹*Aug' libro II contra epistolam Parmeniani*²

Utrumque sacramentum est et quadam consecratione utrumque homini datur, illud³ cum baptizatur, illud cum ordinatur⁴. Ideoque⁵ in catholica utrumque non licet iterari⁶. Nam si quando ex ipsa⁷ parte venientes⁸ et⁹ prepositi¹⁰ bono¹¹ pacis correcto¹² errore schismatis suscepti sunt, etiam si visum¹³ est opus esse ut eadem officia agerent que¹⁴ gerebant, non sunt rursus¹⁵ ordinati¹⁶, sed¹⁷ sicut baptismus in eis¹⁸ ita ordinatio

¹ De eodem. Sententia huius capituli de hereticis tenenda est *add. in mg.* Ca

² Parmeniani] ep. lib. ii Ad. lxxviii *add.* Vo

³ quidem *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁴ bapt. illud cum ord. *CaMgPfTc; ord. illud cum bapt. Tb

⁵ Ideoque *CaMgTc; Ideo BeTb; idemque Pf

⁶ Ea *omits all from here to Sicut non recte below*

⁷ impia Be

⁸ parte ven. *CaMgPfTb; ven. parte Tc

⁹ et BeCaDbLgMgObOdOeOfTbVmIDcpBrant; vel Pf; etiam TcIDm

¹⁰ prepositi BeCaDbMfMgMhMjMkMmMoMqPfPtTcVoIDc; propositi

AdLgObOeOdPdVpIDmBrant; vel proposito *add. ss* Ca; proposito BbOaOd²RaTb

¹¹ bonosi Brant

¹² correcto *CaDbMgPfTb; correpto Tc; corrector Brant

¹³ visum *CaPfTbTc; iussum Mg

¹⁴ quam Vo

¹⁵ rursus *CaMgPfTb; *om.* Tc; prorsus Vo

¹⁶ -ati Ad²BbOeLgMfMhMjMkMmMo²PfPtTbVoIDcp; -andi

AdBeCaDbMgMoOaObOdOfPdPtRaTcIDmBrant; vel ordinandi *add.* Lg²

¹⁷ *om.* Brant

mansit integra, quia in precisione fuerat vitium, quod unitatis pace correctum¹⁹ est, non in sacramentis que ubicumque sunt ipsa, sunt. Et cum expedire ecclesie iudicatur ut prepositi eorum venientes²⁰ in catholicam societatem²¹ honores suos ibi non administrent, non eis²² tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed²³ super eos manent. Ideo non eis in populo²⁴ manus imponitur, ne non homini sed ipsi²⁵ sacramento fiat iniuria. De his qui ab ecclesie catholice unitate separati sunt²⁶, nulla iam²⁷ questio est quod²⁸ habeant²⁹ et dare possint, sed³⁰ perniciose habeant, pernicioseque tradant³¹. Extra vinculum pacis hi sunt. Neutri³² sacramento iniuria facienda est³³. Sicut non recte habet qui ab unitate discedit, sed tamen habet, et ideo redeunti non redditur, sic etiam non recte dat qui ab unitate discedit, sed tamen dat et ideo quod ab eo accipit³⁴, venienti ad unitatem non iteratur.

ID 2.97 med.] C 1 q 1 c 97 med. var., and partly a later addn

¹⁸ bapt. in eis *CaMgPfTc; in eis bapt. Tb

¹⁹ correctum *CaMg; correptum PfTbTc

²⁰ eorum venientes *Tb; venientes Ad²; convenientes Be; eorum inde venientes AdCaMgRaTc; etiam venientes Mq; cum venientes Pf; eorum convenientes Ph

²¹ vel unitatem *add. in mg.* Ra

²² eis *CaPfTbTc; manus Mg

²³ sed *MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁴ in pop. *CaMgPfTb; impositio Mg²Tc

²⁵ ipsi *CaMgPfTb; ipso Tc

²⁶ eccl. cath. un. sep. sunt *PfTbTc; eccl. un. cath. sep. sunt Be; eccl. cath. sep. sunt un. Ca; un. cath. eccl. sep. sunt Mg

²⁷ nulla iam *CaMgPfTb; iam nulla Tc

²⁸ est quod Tb; quod BePfVo; que Ca; quin Mg; est quin Tc

²⁹ habeant *MgPfTbTc; habuerant Ca

³⁰ si *add.* MgTc, *om.* CaPfTb

³¹ habeant pernicioseque tradant *CaMgPfTb; habent perniciose tradunt Tc

³² -utri *CaMgPfTb; -utro Tc

³³ in. fac. est *CaMgPfTc; fac. est in. Tb

³⁴ -ipit CaMgPfTb; -epit *Tc

78

¹Augustinus² de unico baptismo, libro II³

Aliud est non habere aliquid, aliud⁴ non iure habere vel illicite usurpare. Non itaque ideo non sunt sacramenta Christi et ecclesie, quia eis⁵ illicite utuntur non

¹ De eadem re *add. in mg.* Ca, *text* Vo

² Aug. *CaMgOaTbTc; Idem Pf; Item Aug' *only* Ea

³ lxxviii *add.* Vo

⁴ est *add.* CaMgPfTc, *om.* *Tb

⁵ eis *CaMgPfTb; eius Tc

heretici solum sed et omnes⁶ iniqui et impii, sed tamen illi⁷ corrigendi aut puniendi, illa vero agnoscenda⁸ et veneranda⁹ sunt.

ID 2.93]

⁶ et omn. *Tc; etiam omnes BeCaEaMgVoVp; omn. etiam Pf; etiam omn. Tb

⁷ set tamen illi] *corr fr.* agnoscend Vo

⁸ agn- *CaMgPFTc; cogn- Tb

⁹ reverenda Wc

79

¹In decr' Gregorii², cap. i³

Augustinus in libro questionum Veteris Testamenti⁴. Dictum est a Domino in Numeris ad Moisen et Aaron, Vos ponite nomen meum super Israel, ego Dominus benedicam eos, ut gratiam traditio per ministerium ordinati⁵ transfundat hominibus, ⁶nec voluntas sacerdotis obesse aut prodesse possit⁷, sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autem sit dignitas ordinis sacerdotalis⁸ hinc advertamus. Dictum est autem⁹ de nequissimo Caipha interfectore Salvatoris inter cetera, Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset¹⁰ princeps sacerdotum¹¹ anni illius, prophetavit, per quod ostenditur Spiritum gratiarum non personam sequi aut digni aut¹² indigni¹³, sed ordinem traditionis, ut, quamvis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere nisi fuerit ordinatus, ut officium ministerii¹⁴ exhibeat, Dei est¹⁵ autem effectum¹⁶ tribuere benedictionis¹⁷.

ID 2.100] C 1 q 1 c 96

¹ Item de eodem *add. in mg.* Ca; De eodem *add.* Vo

² pape *add.* MgTb, *om.* BeCaOaPFTc

³ lxxviii *add.* Vo

⁴ Aug. - Test. *in text* BeCaMgPFTc; *in mg.* Ra; *as second insc.* Tb

⁵ ordinati *MgPFTcVo; ordinantis CaTb; *ss* Ra

⁶ Ea *omits inscr. and preceding text, runniing text directly on from c 78 from here*

⁷ possit *BeOaTbTc; potest MgVp; *om.* CaPf (ob. aut prod. *over erasure* Pf)Vo

⁸ sacerdotalis *CaMgTbTc; sacerdotis Pf

⁹ autem *CaMgPFTb; *om.* Tc

¹⁰ pontifex *add.* Ca, *om.* *MgPFTbTc

¹¹ princ. sac. *CaMgPFTc; sacerdos Tb

¹² aut *BeMgPFTc; vel CaMqTb

¹³ indigni *MgMqTc; mali Be; maligni Be²CaPFTb

¹⁴ off. min. *PFTcVo; officii ministerium CaMgTb

¹⁵ est CaMgPFTb; *om.* TcIDc *bef. corr.*

¹⁶ eff- *CaMgPFTc; aff- Tb

¹⁷ est *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

80

Ex concilio Toletano IV, cap. xxviii¹

Episcopus presbiter aut² diaconus, si a gradu suo iniuste³ deiectus, in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos⁴ recipiat coram⁵ altario de manu episcoporum: si episcopus est, horarium, anulum⁶ et⁷ baculum, si presbiter horarium et planetam⁸, si diaconus horarium et albam, si subdiaconus patenam et calicem. Sic et reliqui gradus eam reparationem sui recipiant, quam cum ordinarentur perceperunt.

ID 6.237] C 11 q 3 c 65

¹ IV cap. viii] *om.* Ea ?; Degradatus si peniteat quomodo restituatur *in mg.* Lj; Quomodo hi qui iniuste degradati sunt gradus suos recipiant lxxx *add.* Vo

² aut *BeCaMgOaPf; *om.* TbTc; an Vo

³ iniuste *CaMgPfTc; non iuste Tb

⁴ amissos *CaMgTbTc; admissos Pf

⁵ *Mf breaks off here and resumes at c. 86 - ? missing leaf*

⁶ *in mg.* Ea

⁷ et *corr.* to ut Mo²

⁸ et planetam CaMqTb; et patenam BeEaPfTcVo; patenam MgMo²; et casulam Ra; patenam et planetam Wc. baculum – patenam *in mg with tie mark* Mo². Mo *main hand adds:* ut beati Innocentii pape sententia constat declaratum.

81

Urbanus II Petro Pistoriensi episcopo et Rustico¹ Vallis Umbrose²

Daibertum³ a Gnezelone⁴, licet simoniaco non⁵ simoniace eiusdem⁶ confessione⁷ comperimus⁸ in diaconum ordinatum, et beati⁹ Innocentii pape constat sententia declaratum¹⁰ quod¹¹ Guezelon¹² hereticus constat¹³ ab hereticis ordinatus,

¹ Urb. II Petro. Pist. ep. et Rustio (Rustico Vo) LmPtVoA; VII Petro (Petrus Tb) Pist. ep. et Rustico (Rustio Oa, a *add.* Ad) AdOaTbVm; Titulus viii a Petro Pistor. ep. et Rust. Vallis Umb. Be; Pius papa VII a Petro Rustico Pistoriensi episcopo CbLj; VII a (*om.* OaPh) Petro Pist. (hist- Se) ep. et (*om.* AdBdFcMmOeOf) R. AdBbBdFcMjMmMoMqOaOdOeOfPfPhPwSeSIWc; Gregorius VII (a *add.* LdMg) Petro Pist. ep. et (*om.* Ld) Rustico CaLdLfMgObOd²Pt; Thelesphorus VII a Petro Rustico Pistoriensi ep. Vallisumbrose (*om.* Tc) EgTc; Gregorius Petro Pistoriensi ep. Qa: Systus Petro Pistoriensi ep. Ra; Sextus a Petro Pist. ep. et Rust. Vp

² *om.* Mk. Quod qui ordinatus est ab heretico, si iterum ordinatur a catholico, non <est> iteratio sed integra ordinis datio *add.* Vo

³ Daiab- Mg

⁴ Gnezelone LdLjLmMq²OaPfPtPwVoA; Gnezelone Ad; Gnezelone BeVp; Gnezo locie Ca; Nezelone CbLfMq; Negelone Mg; Guezelone OaPh; Negzelone RaVm; gne et Zolone Sl; Neszolone Tb; Gezelone Tc

⁵ non CaCbLdLfLjLmMgPfTbA; *lacuna* Tc

⁶ eiusdem CaMgPfTbTc; eius de Lm

⁷ -one CaCbLdLfLjLmMgPfTbA; -onis Tc

⁸ comp- CbLjPfTbVoA; rep- BeCaLdLfLmMgTcVm

⁹ beati MgPfTbTc; beatum Ca

¹⁰ const. sententia dec. BeLd²MgPfTcVo; const. dec. LdOaVmA; sententia const. dec. AdCaCbLfLjLm; const. dec. sententia Tb; constat <sententia> esse dec. Wc

quia¹⁴ nihil habuit¹⁵, dare nil potuit ei cui¹⁶ manus imposuit. Nos igitur tanti pontificis auctoritate firmati¹⁷, Damasi etiam pape testimonio roborati, qui ait reiterari oportere quod male actum¹⁸ est¹⁹, Daibertum²⁰ ab hereticis corpore et spiritu digressum, atque utilitati²¹ ecclesie pro viribus insudantem ex integro, necessitate ecclesie ingruente²², diaconem²³ constituimus, quod non reiterationem²⁴ estimari²⁵ censemus, sed tantum integram diaconii²⁶ dationem, quoniam quidem ut²⁷ prediximus, qui nihil habuit²⁸ nil dare potuit.

Ars. 713 fo. 129] C 1 q 7 c 24

¹¹ quod PfTbTcVoA; quia CaLd

¹² Guez- OaPtA; Gnez- Be; Negz- CbLdLjMgPfTbVo; AdNez- CaLfVm; Negelon Lm; Genez- Mq; Gez- Tc

¹³ constat AdCaCbLdLjLmOaPtVmA; cum sit MgTc; constanter Mq; *om.* PfTbVo. declaratum quod Gnezlon hereticus constat *ss* Be².

¹⁴ *after corr.* Ld

¹⁵ -uit CaMgPfTbTc; -uerit Cb

¹⁶ ei cui MgTbTcVmA; cui BeCaCbLdLjLmPfVo; ei qui Oa

¹⁷ -ati CaCbLdLjLmMgPfTbA; -ate Tc

¹⁸ actum BeMgPfTbTc; auctum CaLm

¹⁹ est CaCbLdLjLmMgPfTbA; esset Tc

²⁰ Daib- MgPfTbTcA; Dahib- Ca; Diab- Lj

²¹ -ati CaCbLdLjLmMgPfTbA; -atibus Tc

²² *corr. fr.* -entem Ld

²³ -nem CbLdLjLmMgPfTbA; -ne Ca; -num Tc

²⁴ -onem CbLdLjLmMgPfTbA; -one CaTc

²⁵ -ari CaCbLdLjLmPfTbA; -are LfMgTc

²⁶ int. diac. CbLdLjLmPfTbVoA; int. diaconi CaMg; diac. int. Tc

²⁷ quon. quid. ut MgPfTbTcVoA; quando quod Ca; quandoquidem Lf

²⁸ -uit MgPfTbTcA; -uerit CaLf

82

[Quod in loco apostolorum sunt episcopi, ¹loco lxx discipulorum² presbiteri]³.

Anacletus in secundo decretali⁴

In Novo Testamento⁵ post Christum Dominum⁶, a Petro sacerdotalis cepit⁷ ordo, quia ipsi primo⁸ pontificatus in ecclesia Christi datus est, dicente Domino⁹ ad eum, Tu es, inquit¹⁰, Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam, et porte

¹ in *add.* MgTc, *om.* CaEaPfVo

² lxx disc. Tc; disc. AdCa; disc. lxx EaPf; lxxii disc. Mg

³ in *mg.* AdBeCaMgPfTc, in *text* Ea(*no insc.*)Vo(*adding* lxxxi); *om.* MqOaPtTbVp

⁴ sec. dec. *BeCaMgPfTbVo; tertio decreto RfTc

⁵ Testamento *BeCa²LdMqOaRaTbTcVo; sacramento AdBdCaEaEg(vel testamento *ss*)LcLfLmMgPfVpVqWc; ...mento *add.* in *mg.* Ra²

⁶ nostrum *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ cepit *BeCaPfTb; incepit EaMg; incipit Tc

⁸ primo *CaMgPfTb; primum Tc

⁹ dic. Dom. *CaPfTbTc; Dom. dic. Mg

¹⁰ inquit *CaMgPfTb; *om.* Tc

inferi non¹¹ prevalebunt adversus eam et tibi dabo claves regni celorum¹². Hic¹³ ergo ligandi solvendique potestatem primus accepit a Domino, primusque ad fidem populum virtute sue¹⁴ predicationis adduxit. Ceteri vero apostoli cum eodem pari¹⁵ consortio honorem et potestatem acceperunt, ipsumque¹⁶ principem eorum esse voluerunt. Qui etiam iubente Domino in toto orbe dispersi, evangelium¹⁷ predicaverunt. Ipsis quoque decedentibus in loco eorum surrexerunt episcopi. Quorum ordinatio pretaxato¹⁸ fieri debet ordine et modo. Quos qui recipit et verba eorum, Dominum recipit. Qui autem spernit eos¹⁹, eum a quo missi sunt et cuius funguntur legatione spernit²⁰, et ipse indubitanter spernetur²¹ a Domino. Videntes autem ipsi apostoli²² messem esse multam et operarios²³ paucos, rogaverunt dominum messis ut mitteret operarios in messem²⁴ suam. Inde electi ab eis sunt²⁵ lxx²⁶ discipuli, quorum tipum gerunt presbiteri, atque in eorum loco constituti sunt in ecclesia.

ID 5.1] +D 21 c 2

¹¹ non *CaMgTb; isl' Pf; irl Tc

¹² e. t. d. c. r. c. *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ Hic *MgPfTbTc; Hoc Ca

¹⁴ virt. sue *CaMgPfTc; sue virt. Tb

¹⁵ pari *CaMgTbTc; Patris Pf

¹⁶ ipsumque *MgPfTbTc; ipsum quoque Ca

¹⁷ corr. fr. evangelii to doctrinam in mg. Ca

¹⁸ pretaxato *BeCaOaPfVo; pretestato Mg; pretextato Tb; pretextato EaTc

¹⁹ obscurely corr. Ca, spernit add. Tc, om. *CaMgPfTb

²⁰ spernit *CaMgPfTb; om. Tc

²¹ -etur *CaMgPfTb; -untur Tc

²² ipsi ap. *CaMgTb; ap. ipsi Pf; ap. Tc

²³ in messem suam add. and canc. Ca

²⁴ -sem *CaMgTbTc; -se Pf

²⁵ ab eis sunt *CaPfTc; sunt ab eis Tb [in IDc sunt is in mg]

²⁶ lxx CaEaPfTbTc; lxxii Mg

83

¹*Ex decretis*² *Clementis pape, cap. xxx*

Episcopos vero³ vice⁴ apostolorum regere Dominum⁵ docuisse dicebat⁶, et reliquorum discipulorum vicem tenere presbiteros debere insinuabat, et si quis⁷

¹ De eodem add. in mg. Ca, in text Vo

² -etis MgPfTb; -eto Ca; dec' Tc

³ om. Qe

⁴ vice *CaCbMbPfTb; vicem BeTc

⁵ regere Dominum *FcOaPwRa²; gr<e>gem Dominum Be; gregem Domini CaMgRaTbVp; regem Dominum Cb; gerere Dominum MqTcVo; legem Domini Pf

⁶ Petrus add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ si quis *CaMgPfTb; quisquis Tc

aliquem ex his scandalizaret, gravissimam penam inferri⁸ debere predicabat. Cunctos se invicem diligere et adiuvere debere, et neminem ab adiutorio fratris⁹ se abstrahere instruebat.

ID 5.227]

⁸ -erri PfTbVo; -erre BeCaMgTc

⁹ fratris *TbVo; om. BeCaMgPfTc

84

[Quod in orientali ecclesia¹ presbiteri, diaconi², subdiaconi matrimonio copulantur³, in occidentali ecclesia⁴ omnino prohibentur⁵]⁶. Actus prime⁷ sinodi⁸ Stephani pape cap. iii⁹

Aliter se habet¹⁰ orientalium traditio ecclesiarum, aliter huius sancte Romane¹¹ ecclesie¹². Nam eorum sacerdotes, presbiteri scilicet¹³, diaconi atque¹⁴ subdiaconi, matrimonio copulantur. Istius autem ecclesie vel occidentalium¹⁵, nullus sacerdotum a subdiaconis usque ad episcopum licentiam habet coniugium sortiendi.

Ars. 713 fo. 132] D 31 c 14

¹ sc. in Grecia add. CaMgTcVq, om. BeEaPf

² et add. Tc, om. CaEaMgPf

³ qui add. Mg, om. CaPfTc

⁴ om. Vo

⁵ occ. eccl. omn. prohibentur EaTc; eccl. occ. prohibentur omn. AdCa; occ. eccl. omn. prohibetur BePf; eccl. occ. prohibentur Mg

⁶ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no insc.)Vo(adding lxxxiii); (vii. add. Bd) De continentia ordinatorum in mg. BdLjPt²(?)RaVp, in text Ph; om. MqOaTb. vi add. in mg. Be²

⁷ Actus i BdBeMgPtRfTcVoVpA; Actis primi Ca; Actus Oa; Aug' prime Pf; Actus iii Ra; Actus idem Tb

⁸ om. Pt

⁹ cap. iii BeCaMgMqPfPtRaTcVoVp; tertii TbA

¹⁰ se habet MgPfTbTcA; vero Ca

¹¹ Romane BeCaMgPfTbA; om. Tc

¹² traditio add. Tc, om. BeCaMgPfTbA

¹³ scil. MgPfTbA; om. BeCaTc

¹⁴ atque BeCaPfA; et MgTc; om. Tb

¹⁵ -alium CaPfTbTcA; -alis Mg

85

[Pasmutius¹ confessor² episcopos³, presbiteros, diacon', subdiac' cum suis si vellent coniugibus⁴ debere dormire rationabiliter exposuit⁵]⁶. ⁷*Tripartita Historia, libro II, cap. xviii*⁸

Nicena sinodus volens corrigere hominum vitam in ecclesiis commorantium, posuit leges quas canones vocamus, in quorum⁹ tractatu videbatur aliquibus introducere legem ut episcopi, presbiteri, diaconi, subdiaconi, cum coniugibus quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Pasmutius¹⁰ confessor contradixit¹¹, honorabiles confessus nuptias, et castitatem dicens esse cum propria coniuge concubitum, suasitque¹² concilio ne talem poneret legem, gravem esse¹³ asserens causam¹⁴ que aut ipsis aut eorum¹⁵ iugalibus occasio fornicationis existeret¹⁶, et hec¹⁷ quidem Pasmutius¹⁸, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit, sinodusque laudavit sententiam eius, et nihil ex hac parte sancivit, sed hoc in uniuscuiusque voluntate non necessitate permisit¹⁹.

Ars. 713 fo. 132] D 31 c 12

¹ Pam- Vo

² Pasm. conf. CaPfTc; Pathnutius conf. Be; Pausinicius Mg

³ episc. BeCaMgPf; *om.* Tc

⁴ si vel. con. BeMgPfTc; con. si vel. Ca

⁵ sinodus laudavit *add.* CaMg, sinodus *add.* Tc, *om.* Pf

⁶ *in mg.* BeCaMgPfTcVm (*against* Surgens *below*), *in text* Vo (*adding* Synodus laudav' [*see text below*]. lxxxv); *om.* MqOaPfTbVp; Leo primus dedit constitutum de continentia clericorum *in mg.* Ra

⁷ Ex *add.* Tc, *om.* CaMgPfTbA

⁸ xviii BeCaMgPfTbA; xxviii Tc. cap. xviii *om.* Oa

⁹ quorum TbA; quarum BeCaMgPfTcVo

¹⁰ Pasmut- CaOaRaTcVoA; Pasinit- Ad; Pannut- Be; Pausinicius Mg; Pasmut- Pf; Pasunt- Ra; Pathnut- Tc; Pausitius Vp²

¹¹ *contrad.* CaMgTbTcA; *om.* Pf

¹² suasitque CaMgTbTcA; suasit *with lacuna* Pf

¹³ esse CaMgTbA; *om.* PfTc

¹⁴ talem *add.* Tc, *om.* CaMgPfTbA

¹⁵ eorum CaPfTbTcA; ipsorum Mg

¹⁶ existeret MgPfTbTcA; assistent Ca

¹⁷ hec CaA; hoc Pf; MgTbTc *uncertain*

¹⁸ Pasm- TcVoA; Pasinitius Ad; Pann- Be; Pafn- Ca; Pausinicius Mg; Pasm- Pf; Paphn- Ra; Pathn- Tb; Pausitius Vp

¹⁹ permisit CaMgPfTbA; posuit Tc

86

[Quod presbiteri, diaconi, subdiaconi, si uxores habuerint, professionem continentie non faciant in tempore sue ordinationis sed tamen continentes sint in¹ tempore sue ministracionis]². Sexta³ sinodus, cap. xiii⁴

Quoniam⁵ in Romani ordine canonis⁶ esse cognovimus traditum eos qui ordinati sunt diaconi vel presbiteri, confiteri⁷ quod iam suis non copulentur uxoribus, nos antiquum sequentes canonem, apostolice diligentie et constitutionis sacrorum virorum, legales nuptias, et⁸ amodo valere volumus, nullo modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes, aut privantes eos familiaritate ad invicem in tempore opportuno. Quicumque ergo⁹ dignus fuerit inventus subdiaconali¹⁰ ordinatione aut diaconali¹¹, aut sacerdotali, hi nullo modo prohibentur ad talem¹² ascendere gradum, pro uxoris sue cohabitatione, nec¹³ in tempore ordinationis sue profiteri cogantur, quod abstinere debeant a legalis uxoris familiaritate. Item. Oportet eos qui altari ministrant, in tempore oblationis sanctorum continentes esse in omnibus, ut a Deo possint consequi que¹⁴ simpliciter postulant. Si quis igitur¹⁵ presumpserit¹⁶, contra apostolicos canones, aliquos presbiterorum, diaconorum privare¹⁷ a contactu et communione legalis uxoris sue, deponatur. Similiter et¹⁸ presbiter aut¹⁹ diaconus, qui religionis causa uxorem suam²⁰ expellit, excommunicetur. Si vero in hoc permanserit, deponatur.

Ars. 713 fo. 132] D 31 c 13

¹ in CaMgTc, om. PfVo

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text VmVo; om. MqOaPtTbVp

³ Sexta BeCaPfTbTcA; VII Mg

⁴ cap. xiii BeCaMgPfPwTbA; cap xiii Greco sermone facta RaRfTc; Greco sermone facta cap. xiii Fc; cap. xiiii Pt; cap. xvi Vo; cap. iii Vp; Sexta – xiii om. Vm

⁵ etiam add. BeCaCbMgTc, om. OaPfTbVmA

⁶ ordine canonis BeCaMgPfTb; ordinis canone Tc; in ordine canonis A

⁷ corr. ss fr. constitutis Ad

⁸ et MgPfTcA; om. CaTb

⁹ ergo CaPfTbTcA; igitur Mg

¹⁰ -onali MgPfTbTcA; -oni Ca

¹¹ ord. aut diac. CaMgPfTcA; aut diac. Tb; aut diac. ordine Tc

¹² ad talem CaPfTbTcA; om. Mg

¹³ nec CaMgPfTbA; ne Tc

¹⁴ que CaMgPfTbA; quod Tc

¹⁵ igitur CaMgPfTbA; ergo Tc

¹⁶ presum- CaMgPfTcA; sum- Tb

¹⁷ -are PfTcA; -ari BeCaMgTb

¹⁸ et CaMgPfTbA; om. Tc

¹⁹ aut CaMgPfTb; et Tc; cui A

²⁰ suam CaMgTbTcA; om. Pf

87

[*Diaconus cum ordinatur si se non posse continere dixerit¹, uxorem libere sortiatur², si autem³ tacuerit vel⁴ professionem continentie fecerit⁵ uxori postea non copuletur, copulatus a ministerio⁶ removeatur⁷. Anchiranum concilium⁸, cap. x⁹*

Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati¹⁰ sunt, et dixerunt¹¹ se velle coniugio copulari, quoniam sic manere non possunt. Hi, si postmodum uxorem duxerint, in ministerio maneant, propterea quod eis¹² episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerunt et susceperunt manus impositionem, professi¹³ continentiam, et¹⁴ postea nuptiis obligati sunt, a ministerio sane cessare¹⁵ debent.

Ars. 713 fo. 131v] D 28 c 8

¹ non posse (possit Ca) continere dixerit (dux- Ca) BeCaMgTc; incontinentem Pf; cont. non posse dix. Vo

² ux. libere sortiatur BeCaTc; ux. lib. societur Mg; ux. sortiatur Pf

³ autem BeCaMgTc; ante Ad; om. Pf

⁴ vel BeCaMgTc; om. Pf

⁵ fecerit BeCaMgTc; facies Pf

⁶ ministerio BeMgPfTc; ministracione Ca

⁷ in mg. AdBeCaMgPfTc, text Vo; as separate canon, in black RaVm; om. MqOaPtTbVp

⁸ Anc. conc. BeCaMgPfA; Anchiranum concilium Tb; Ex Anciritano concilio Tc; Anchirane conc. Vo

⁹ Anc. - x in mg. Mq

¹⁰ protestati BeCaMgOaRaTcVm; prestolati Pf; postulati TbVo; pretestati Vp; protestata A

¹¹ -unt CaPfTbTcA; -int Mg

¹² eis RaTc; ei A; om. CaMgPfTb

¹³ sunt add. MgMoTc; et add. Mo²; om. BbBeCaMfMhMjMkMmPdPfRaTbVoA

¹⁴ si add. Mg, om. CaPfTbTcA

¹⁵ sane cessare BeCaPfTbA; cessare sane Mg; sane abstinere Tc

88

¹*Toletanum concilium I², cap. ii³*

Placuit diaconos si vel integri vel casti sunt etiam si uxores habeant⁴, in ministerio constituentur⁵.

Ars. 713 fo. 131v]

¹ De eodem add. Vo

² Tol. conc. I BeCaMhMkMmOaPfTb; Toletano conc. I Mg; Ex Toletano concilio Tc; Tol. conc. ... MfPtA; Toletanus conc. I Vo

³ lxxxviii add. Vo

⁴ ut add. Tb, om. CaMgMhMjMkMmPfPtTcA

⁵ -uantur OaMhMkMmMqTbA; -tui BeMjMoPfRaTcVo²; -tuti CaMgVo; studeantur Mf

89

[*Mos Romane ecclesie est¹ ut non ordinetur presbiter, diaconus, subdiaconus nisi professionem continentie² fecerit³]*⁴. *Gregorius⁵ Petro subdiacono Sicilie⁶*

Ante triennium omnium ecclesiarum subdiaconi⁷ Sicilie⁸ prohibiti fuerant, ut more Romane ecclesie suis uxoribus nullatenus⁹ misceantur¹⁰, quod mihi durum atque incompetens¹¹ videtur, ut qui usum continentie non invenit neque castitatem promisit, compellatur a¹² sua uxore separari, atque per hoc, quod absit¹³, deterius cadat¹⁴. Unde¹⁵ videtur mihi¹⁶ ut a presenti die episcopis omnibus¹⁷ dicatur ut nullum facere subdiaconum presumant, nisi qui se victurum caste promiserit¹⁸, quatenus et¹⁹ preterita que²⁰ per²¹ propositum mentis appetita non sunt, violenter²² non exigantur, et futura caute caveantur. Qui vero post eandem prohibitionem que ante triennium²³ facta est continenter cum suis coniugibus vixerunt, laudandi atque²⁴ remunerandi sunt, atque ut²⁵ in bono suo permaneant exhortandi. Eos autem qui post prohibitionem factam, se a suis uxoribus continere noluerunt²⁶, ad sacrum ordinem nolumus promoveri, quia nullus debet ad altaris ministerium accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium²⁷ fuerit approbata.

Ars. 713 fo. 131v] D 31 c 1

¹ Rom. eccl. est CaMgTc; est Rom. eccl. BePf

² ss Vo

³ -erit BeMgPfTc; -erint Ca

⁴ in mg. BeCaMgPfTc, in text Vo; om. MqOaPtTbVp

⁵ Greg. BeTbTcA; Ier' CaMgMqPfWc; om. Vp

⁶ Sicilie BeCaPfTbTcA; Scilicie Mg; Cilicie Oa

⁷ omn. eccl. subd. CaMgPfTbA; subd. omn. eccl. Tc

⁸ Sicilie CaFcPfTbTcA; Scilicie Mg

⁹ in mg. Ra

¹⁰ -eantur CaMgPfTbA; -erentur Tc

¹¹ incompetens Ca

¹² a CaMgPfTbA; ab Tc

¹³ in add. Tc, om. CaMgPfTbA

¹⁴ cadat CaMgTbTcA; om. Pf

¹⁵ Unde CaTbTcA; Inde MgPf

¹⁶ vid. mihi CaPfTcA; mihi vid. Tb

¹⁷ ep. omn. CaPfTbTcA; omn. ep. Mg

¹⁸ caste prom. CaFcPfTcA; caste promisit Mg; prom. caste Tb

¹⁹ que add. BeCaMgPf, om. TbTcA

²⁰ que TbTcA; queque BeCaMgPf

²¹ per MgPfTbTcA; om. Ca

²² violenter CaMgPfTbA; om. Tc

²³ corr. fr. testimonium Vo

²⁴ atque CaMgPfTbA; et Tc

²⁵ atque ut CaPfTbTcA; utque Mg

²⁶ -unt CaMgPfTcA; -int Tb

²⁷ here Lg fo 40vb continues without a break with the end of 3.186 at et religioni semper inhereat, with partly ploughed mg. note.

90

¹*Leo IX² contra epistolam Nicete³ abbatis de monasterio Studii⁴*

Apud nos, nec ad subdiaconatus gradum quisquam admittitur⁵, nisi perpetuam continentiam etiam⁶ a propria coniuge profiteatur⁷, nec post gradum cuiquam uxorem ducere⁸ conceditur.

Ars. 713 fo. 149v]

¹ De eodem *add.* Vo

² *om.* Vp

³ -ete BeCaMgPfTbA; -eti Tc; -eni Vp

⁴ monasterio Studii (unii Oa) BeCaCbMgOaPfRfTbVo(*adding xc*)A; ab. de monaster' Studii *in mg.* Ra; monasterii Studio Tc; monasterio Studio Vp

⁵ -itur BeCaMgPf²TcA; -atur PfTb

⁶ etiam MgPfTbTcA; et Ca

⁷ prof- CaMgPfTbA; conf- Tc

⁸ ux. duc. CaPfTbTcA; duc. ux. Mg

91

Neocesariense concilium¹, cap. i²

Presbiter si uxorem acceperit³ ab ordine⁴ deponatur. Si vero fornicatus fuerit aut adulterium perpetraverit amplius⁵ pelli debet, et ad penitentiam redigi.

Ars. 713 fo.150, ID 6.185a] D 28 c 9

¹ Neoc. conc. CaEaEgOaPfPkPwQaQeRaSeTbA; Ex Cesariensi conc. Be; Leo Cesariensi concil' Fc; Neocesariensi conc. Mg; Leocesarense conc. Mo; Ex concilio Neocesariensi Tc; De continentia presbiterorum Vo

² cap. i BeCaMgMqPfQeTbTc; cap. ii Mo; cap. xv Vp; xci Vo; *om.* Qa

³ acceperit *AdBeCaDbEaMkMmMoMqOaPfPkPtPwQeSeTbTcVoA; duxerit EgMfMgMjQaRa

⁴ ab ord. *om.* Ra

⁵ adult. - amplius

*AbAdBdBeCaCbEaEcEgFcLbKaMfMgMjMoObOdOeOfPfPkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVmVoVpWaWbWcA; adult. perp. eo amplius MhMkMmMq; adulterii perpetratus fuerit amplius Oa; ad alterum properaverit coniugium extra ecclesiam *Brant*

92

¹*Beda super Lucam, libro I, cap. ii²*

Sacerdotibus ut semper queant altari³ assistere, semper ab uxoribus continendum⁴ castitas observanda precipitur.

¹ De eodem *add.* Vo

² xcii *add.* Vo

³ semper queant alt. CaFcPfTbTcVo; queant semper (*ss* Be) alt. BeMg; super altare (-ari A) queant OaA

⁴ cont- CaFcMgPfTbA; abst- Tc

Ars. 713 fo. 149v] D 31 c 2 var.

93

Concilium II Cartaginense¹, cap. ii²

Episcopos³, presbiteros, diaconos⁴ ita⁵ placuit⁶, ut decet sacrosanctos⁷ antistites aut⁸ Dei sacerdotes⁹ et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt¹⁰, continentis esse¹¹ in omnibus¹².

Ars. 713 fo. 150] D 31 c 3 var.

¹ Conc. II Cart. BeMfOaRaTbVpA?; Ex Cart. conc. II Pf; Conc. Cartag. CaMj; Ex conc. Cart. II MgTc; Cart. conc. II MhMq; Carthag. conc. Pt

² ii BeCaMgMfMhOaPfPtTcVoA; iii Tb. De eodem et de episcopis et diaconibus xciii *add.* Vo

³ Cpos Pf

⁴ presb. diac. (-es Ca) BeCaOaMfMjRaTcA; diac. pres. MgPfPtPhQeTbVo. et levitas - inserviunt *add.* (*from below*) Tb, *om.* CaMgPfTcA

⁵ ut *add.* CaMfMgMjMkMmPtVoVp, *om.* BeMoPfTbTcA

⁶ et *add.* Vp

⁷ decet sacrosanctos BeCaMfMhMjMmMoPfPtTcA; sacrosanctos decet Mg; decet sacros Tb

⁸ aut BeCaMfMgMjTbA; ac Pf²Tc

⁹ Dei sac. BeCaMfPfPtTbTcA; sac. Dei MgMj

¹⁰ et lev. - ins. CaMfMgPfPtTcA; *above* Tb

¹¹ debent *add.* Oe

¹² decet *add.* BeCaDbMfMgMhMjMkMmMoMqObOdOfPdPt(?)RaVoVpWcBrant, esse *add.* Pf, *om.* PhOeQeTbTcVmA

94

[Quod¹ dispensatione in veteri lege Zacharie et aliis sacerdotibus usus uxoris relaxatus est]². Innocentius Victorico³ Rothomagensi episcopo⁴

Tenere debet ecclesia omnimodo, ut sacerdotes et levite cum uxoribus suis⁵ non misceantur, quia⁶ ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim, Sancti estote, quoniam ego⁷ sanctus Dominus Deus vester. Nam⁸ priscis temporibus de templo⁹ Dei anno vicis sue non discedebant, sicut de Zacharia legimus¹⁰, nec domum suam omnino tangebant¹¹. Quibus utique propter sobolis

¹ Quod MgTc; Qua AdBeCaPf

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*no insc.*)Vo(*adding* xc et iiiii); *om.* MqOaPtTbVp

³ -ico *BeCaMgOaPfVo; Victrico Tb; -ino Tc; *corr. fr.* Victroco to Victroci A

⁴ ep. *BeCaMgPfTcA; archiep. Tb

⁵ ux. suis *CaPfTcA; ux. Mg; suis ux. Tb

⁶ cum uxoribus – quia *in mg* Mk²

⁷ ego *Tb; *om.* BeCaMgPfTc

⁸ Nam *MgPfTbTc; Quoniam Ca

⁹ de templo *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ -imus *CaMgPfTc; -itur Tb

¹¹ -ant *CaPfTbTc; -at Mg

successionem uxoris¹² usus fuerat relaxatus¹³, quia ex alia tribu et preter ex semine¹⁴ Aaron, ad sacerdotium nullus fuerat preceptus¹⁵ accedere¹⁶, quanto magis hi sacerdotes vel¹⁷ levite pudicitiam¹⁸ ex die ordinationis sue servare¹⁹ debent, quibus²⁰ vel²¹ sacerdotium vel ministerium sine successione²² est, nec preterit dies qua vel a sacrificiis divinis vel a²³ baptismatis officio vacent.

ID 6. 94 var. at beginning; Ars. 713 fo. 149v has to occupantur only] D 31 c 4

¹² uxoris *TbTc; om. BeCaMgPf

¹³ us. fu. rel. *CaMgPfTc; rel. us. fu. Tb

¹⁴ ex semine *CaMgPfTb; semen Tc

¹⁵ prec- *MgPfTc; om. Ca; acc- Tb

¹⁶ nullus accedere permittebatur *add. Migne, om. *BeCaDbEaMgOaPfTbTcVoBrant*

¹⁷ vel CaMgPf; et Tb; om. Tc

¹⁸ -ti- ss Mg

¹⁹ serv- *PfTbTc; observ- CaMg

²⁰ quibus *MgPfTbTc; quibusque Ca

²¹ vel *CaMgPfTc; om. Tb

²² sine succ. *MgPfTbTc; ante successionem Ca

²³ a CaPfTbTc; om. Mg

95

[Sacerdos quia semper debet pro populo¹ offerre, matrimonio semper debet² carere]³.

Innocentius⁴ Exuperio Toletano⁵ episcopo

Eos⁶ ad sacrificia fas sit⁷ admitti qui non⁸ exercent, vel⁹ cum uxore carnale officium¹⁰.

Ars. 713 fo. 149v] D 31 c 6

¹ semper deb. pro pop. CaPfRaTc; debet semper pro pop. Be; semper pro pop. deb. Mg

² semper deb. mat. Vo

³ *in mg. BeCaMgPfRaTc, in text Vo(adding xcv); om. MqOaPfTbVp*

⁴ Inn. CaMgPfTbA; Idem Tc

⁵ Tol. CaMgPfTbA; om. Tc

⁶ Eos MqOaQeTbTcA; < >os Ca; Hos BdBeMgPfVoVpVqWc; Nos Pk

⁷ sit CaPfTbA; est Mg; om. Tc

⁸ qui non CaMgPfTbA; non est qui Tc

⁹ vel MgPfTcA; om. CaTb

¹⁰ off. CaMgPfTbA; commercium Tc

96

¹*Hieronimus*² *contra Iovinianum*³

Si laicus et⁴ quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali, sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt⁵ sacrificia, semper orandum est⁶. Si semper orandum⁷, ergo⁸ semper carendum matrimonio.

Ars. 713 fo. 149v] D 31 c 7

¹ Sacerdos quia debet semper pro populo offerre matrimonio semper carere debet *add. in mg.* Be; De eodem *add.* Vo; Quando diaconus ordinatur si dixerit se non posse continere non ordinetur *add in mg.* Wc

² Hieron. BeCaMgTbTcA; Greg' Pf

³ xcvi *add.* Vo; *insc. in mg.* Mq

⁴ et CaMgPfRaTbA; vel Ra²Tc

⁵ pro pop. off. (offenda Oa) sunt OaRaVmA; off. sunt AdBeCaMgPfTbVoVp; off. sunt pro pop. Tc

⁶ est CaMgPfTcA; *om.* Tb

⁷ est *add.* Tb, *om.* CaMgPfTcA

⁸ ergo CaPfTbTcA; *om.* Mg

97

[Quando diaconus ordinatur, si dixerit se non posse¹ continere non ordinetur]².

[Araunicum concilium cap. xxii]³

Diaconus qui eligitur si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, et dixerit non posse in castitate⁴ permanere, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit et ordinatus fuerit⁵ et postea matrimonium desideraverit, alienus sit a ministerio, et vacet a clero.

ID 6.376] D 27 c 1

¹ se non posse BeMgPfTc; non posse Ad; non possit Ca

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Vo(*adding* xcvi); *om.* MqPtTb

³ Araunicum (Arausicum Be) concilium cap. xxii BeCaMgPtVp; Item idem Cb; Araun. conc. Mq; Ex canone Martini Bracharensis episcopi. Quando diaconus ordinatur Tc; *om.* AdOaPfTbVo

⁴ non posse in cast. *CaMgTb; in cast. (se *add.* Tc) non posse BePfTc

⁵ ord. fu. *CaMgPfTc; fu. ord. Tb

98

Araunicum concilium¹, cap. xxii²

Si quis³ post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio removeatur.

¹ Araunicum concilium BeCaMqOaPfTbVoA; Araunico concilio Mg; Ex Ar. concilio PfTc; Araunicum concilio Vp

² xxii BeCaCbMqOaPfPtTbVoVpA; xxvii Mg; xvii Tc. Item de castitate diaconorum ac subdiaconorum observanda xcvi *add.* Vo

³ diaconus aut presbiter *add.* Brant, *om.* BeCaDbMgPfTbTcA

Ars. 713 fo. 149v] D 50 c 29a, var.

99

Gregorius¹ Bonifacio episcopo Regitano²

Subdiaconibus tuis, hoc quod de singulis³ statuimus decernimus observari⁴ nec illam⁵ diffinitionem nostram cuiusquam contumacia sinas aut temeritate corrumpi⁶.

Ars. 713 fo. 149v] D 32 c 9

¹ *om.* Vo

² Regitano BeCaMgPfTbVo(*adding* xcviii)A; Rogitano Ad; Reginato Pt; Reitano Tc

³ quod de sing.] de Sicul Oa; quod de singulis (*with* vel Siculis *in mg*) Ra

⁴ statuimus decernimus (decern- Vp) observari MgTbVpABrant; statuimus AdCaPfObOdOePtVo; stat. obs. decernimus Be; statuimus observari decrevimus OaRa; constituimus Of; et decernimus observari (*partly in mg.*) Sg; constituimus decrevimus observare Tc

⁵ ullam Ob

⁶ nec illam - corrumpi BeCaDbMgOaObOdOeOfPfSgTcVmVoABrant; *om.* Tb

100¹

Innocentius Anastasio episcopo Thessalonicensi²

Ad exhibendam tamen perfecte continentie puritatem nec subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur ut³ qui habent sint tanquam non habentes⁴, et qui non habent permaneant singulares.

cf 4L 1. 124 but widely var.; ID 6.98 med.]D 32 c 1 med.

¹ *inscription retained but canon om.* Pq

² Thess. BeCaMgPfTbVo; *om.* TcVp; c *add.* Vo. *No insc.* Pt

³ et *add.* CaOaMgTb, *om.* BePfTc

⁴ sint tanquam non hab. CaMgPfTb; tanquam non hab. sint Tc

101

Urbanus II, in sinodo apud Melfiam¹

Eos² qui post subdiaconatum³ uxoribus vacare noluerint⁴ ab omni sacro ordine removemus, officioque atque beneficio ecclesie carere decernimus⁵. Quod si ab episcopo commoniti non correxerint, principibus licentiam indulgemus⁶, ut eorum

¹ Melfiam BeMgMqOaPfPtTbVoVpWcA; Melfiani Ca; Nicetiam Tc. Quod ultio exercenda est in subd' incontinentes ci *add.* Vo. II – Melfiam] papa Ea. *Insc. om.* Pq

² Eos MqOaPhQeRaTbTcVpA; <>os CaPt; Hos AdBeCbEaMgPfPkVqWc; Ees Vo

³ subdiac. PhQeRaTbVoA; diac. BeCaEaMgOaPfVpWc; diaconum MqPqPt; diac. ab Tc

⁴ nol- AdMgOaPfPhPtTcVoVpWc; vol- BeCaMqQeRaTbA

⁵ decernimus AdBeCaMg?MqPfPhPtTbVoA; decrevimus OaRaTcWc

⁶ lic. ind. MgMqPfPtTcVoA; ind. lic. BeCaOa; ind. Tb; lic. tribuimus Wc

feminas mancipent servituti. Si vero episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi officii interdictione multentur.

Ars. 713 fo. 149v] D 32 c 10

102

¹Sexta² sinodus, cap. vii³

Si quis eorum qui ad clerum accedunt voluerit⁴ nuptiali lege mulieri copulari⁵ hoc⁶ ante ordinem subdiaconatus faciat.

Ars. 713 fo. 149v] D 32 c 7

¹ e eodem *add.* Vo

² Gr' Vp

³ vii BdBeMgOaPfVo(*adding* cii)A; ii Tb; vi CaTc

⁴ *corr. fr.* -unt Ca

⁵ mul. cop. CaMgPfTbA; cop. mul. Tc

⁶ hoc CaMgPfTcA; *om.* Tb

103

Dominico Gradensi patriarche¹

Erubescant impii, et aperte nos intelligant, iudicio sancti Spiritus eos qui in tribus sacris² gradibus presbiteratu scilicet³, diaconatu, subdiaconatu positi, mulierculas non abiecerint⁴, et caste non vixerint⁵, excludere ab eorundem⁶ graduum dignitate. De manifestis quidem loquimur. Secretorum⁷ autem cognitor et iudex Deus est⁸.

Ars 713 fo. 150v] D 32 c 11

¹ Grad. (Gardensi Be, -ensis Ea) pat. BeCaEaMgPfTcVoA; pat. Cartaginensi Tb; Ut hii qui in tribus gradibus presbiteratu, diaconatu, subdiaconatu positi mulieres non abiecerint ab eorum graduum dignitate excludantur *add.* Vo

² sacris Ca²MgPfTbOaA; sacros Ca; *om.* Tc

³ scil. MgPfTbA; *om.* BeCaCbTc

⁴ -erint CaMgPfTbA; -erunt Tc

⁵ -erint CaMgPfTbA; -erunt Tc

⁶ eorundem CaMgPfTcA; eorum Tb

⁷ *lacuna follows in Pf*

⁸ Deus est CaMgPfTbA; est Deus RaTc

104

¹*Urbanus II*² *Melfensi*³ *sinodo presidens ait*⁴

Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo aut probate castitatis, et qui usque ad subdiaconatum unicam et virginem uxorem⁵ habuerit.

Ars 713 fo. 152] D 32 c 12

¹ Item de castitate clericorum *add.* Vo

² *om.* Oa

³ Melfensi A; Meldensi AdBeMgMqPtRaTcTb; Meldenso Pf; *obsc. corr.* Ph; Melfiensi Vo; Moldensi Wc

⁴ pres. ait BeCaMgOaPfrTbA; pres. dixit Mq; *om.* PtTc. Meld. – ait *om* Ea

⁵ et virg. ux. BeCaEaMgOaPfrPtA; virg. ux. Tb; ux. et virg. Tc

105

[Quod episcopi, presbiteri¹, diaconi², subdiaconi a suis³ debeant etiam⁴ uxoribus abstinere aut ab officio cessare]⁵. ⁶Carthaginensi concilio⁷, cap. iii⁸

Placuit episcopos, presbiteros, diaconos⁹, subdiaconos secundum priora statuta¹⁰, etiam ab uxoribus abstinere¹¹. Quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Ceteros vero¹² clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscuiusque ecclesie consuetudinem observari debere.

Ars 713 fo. 149v] D 32 c 13, +D 84 c 4b

¹ et *add.* Tc, *om.* CaMgPf

² et *add.* Tc, *om.* CaMgPf

³ a suis BeCaMgTc; *om.* Pf

⁴ etiam BeMgTc; *om.* AdCaVo; ab Pf

⁵ *in mg.* AdBeCaMgPfrTc, *in text* Vo(*adding* cv); *om.* MqOaPtTbVp

⁶ Ex *add.* Pf, *om.* CaMgTbTcVpA

⁷ Cartaginensi concilio PfrTc; Cartaginense concilium BeCaOaTbVo; Cartag' conc' VII Mg; Cart' conc' A

⁸ iii BeCaTcVoVpA; iiii MgPf; ? Tb

⁹ diac. CaMgPfrTcA; *om.* Tb

¹⁰ priora stat. CaPfrTbTcA; propiora constituta Mg

¹¹ ab ux. abs. MgPfrTbTcA; abs. ab ux. Ca

¹² vero CaMgPfrTbA; autem Tc

106

[*Quod¹ clerici licenter² possint³ uxores ducere et filios procreare*]⁴. *Leo⁵ Rustico Narbonensi, cap. vi⁶*

Lex⁷ continentie eadem est altaris ministris⁸ que episcopis atque⁹ presbiteris, qui cum essent laici, sive lectores licite et uxores ducere et filios procreare potuerunt, sed cum ad predictos pervenerunt gradus, cepit eis¹⁰ non licere quod licuit. Unde ut de carnali fiat spirituale¹¹ coniugium, oportet eos dimittere uxores et quasi non habeant habere, quo¹² et¹³ salva sit qualitas connubiorum et¹⁴ cessent opera nuptiarum.

ID 6.68 with var. insc., Ars. 713 fo. 149v] D 31 c 10

¹ Quod BeCaMgTcVo; Qui Pf

² licenter BeCaMgPfVo; qui licent Tc

³ -int CaMgPf; -unt BeTc

⁴ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Vo; *om.* MqOaPtTbVp

⁵ papa *add.* Tc, *om.* CaMgPfTbVoA

⁶ vi CaOaPfTb?TcA; vii Mg

⁷ Rex Vo

⁸ alt. min. *MgPfTbTcA; min. alt. Ca

⁹ atque CaPfTbA; et Mg; *om.* Tc

¹⁰ eis *MgPfTbTcA; eos Ca

¹¹ fiat sp. CaMgPfTbA; sp. fiat Tc

¹² quo *MgPfRaTbTc; que Ca; ?A

¹³ et *PfA; ut CaMgRaTbTc

¹⁴ et *MgTbTcA, *om.* CaPf

107

[*Quod clerici nec¹ viduas nec repudiatas accipiant uxores, quia post tale matrimonium non possunt provehi² ad subdiaconatum*]³. *Leo IX⁴ contra epistolam Nicete⁵ abbatis de monasterio Studii⁶*

Seriatim et⁷ aperte prosequamur⁸ quod sancta Romana ecclesia⁹ in gradibus clericorum agat¹⁰. Clericos enim¹¹, ostiarios, lectores, exorcistas, acolithos, si extra votum et habitum monachi¹² inveniantur, et continentiam profiteri nolunt, uxorem

¹ vel Ad

² etiam *add.* Be

³ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Vo; *om.* MqOaPtTbVp

⁴ XI Vo; *om.* Vp

⁵ -ete CaCbMgPfTbA; -eti Tc

⁶ monasterio Studii (Studii Vo) BeCaMgOaTbVoA; monasterii studio PfTc; monasterio Vp

⁷ Ser. et] Veritatem SeWc

⁸ -amur BeCaMgRaTc; -imur PfTb; -emus Vo; -emur A. per- (vel pro ss) Qe

⁹ etiam *add.* Mg, *om.* CaPfTbTcA

¹⁰ agat TbA; agit BeMgPfRaTc; ag' Ca

¹¹ enim BeCaMgPfTcVo; tamen Tb; tantum A

¹² -achi CaMgPfTc; -achorum Tb; ?? A

ducere virginem cum benedictione sacerdotali permittit. Non autem viduam aut¹³ repudiatam, quia propter hoc¹⁴ deinceps nec ad subdiaconatum provehi poterunt, nec laicus non¹⁵ virginem sortitus uxorem, aut bigamus ad clericatum¹⁶. Quod si quis ex prefatis ordinibus desiderat ad subdiaconatum ascendere¹⁷, non potest sine consensu uxoris sue, ut fiat de carnali deinceps coniugium spirituale, nemine eos cogente. Nec permittitur¹⁸ postea uxor iungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam nubere¹⁹ in vita aut post mortem illius.

Ars 713 fo. 149v] D 32 c 14

¹³ aut CaPfTbTcA; et Mg

¹⁴ hoc CaMgPfTbA; om. Tc

¹⁵ non BeCaMgTcA; nec Pf; nisi Tb

¹⁶ potest ascendere *add. Brant, om. BeCaMgOaPfTbTcVoA*

¹⁷ ad subd. asc. CaMgPfTbA; asc. ad subd. Tc

¹⁸ Nec permittitur MgPfTbTcA; Neque permittatur Ca

¹⁹ nubere CaPfTbTcA; permittitur Mg

108

[Quod clerici uxorati stipendia exterius¹ accipiant]². Beda in historia Anglorum libro I, cap. xxix³

Si qui sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possint⁴, sortiri uxores debent⁵, et stipendia sua exterius accipiant.

Ars. 713 fo. 149, ID 6.86a] D 32 c 3a

¹ ext. Ad²BeCaEaPf; om. LcMgTc

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no insc.)Vo; om. MqOaPfTbVp

³ xxix BeOaPfTbTcVoA; xxviii Ca; ? Mg

⁴ -int BeCaMgPfA; -unt TbTc

⁵ ux. deb. CaMgPfTcA; deb. ux. Tb

109

¹Canones apostolorum, cap. xxvii²

Innuptis³ qui ad clerum proveci sunt precipimus ut, si voluerint, uxores accipiant, sed lectores cantoresque⁴ tantummodo.

Ars 713 fo. 149]

¹ Quod clerici uxores alterius secte non accipiant (*cf c 110*) *add. Be; De eodem add. Vo*

² cap. xxvii BeCaOaTbTcVo(*adding* cviii)A; cap. xxviii MgMqVp; xxvii Pf

³ Innuptis MgMqRa²TcA; In nuptiis PfRaTb

⁴ cantoresque BeCaMgTbVoA*Brant*; res cantoresque Pf; et cantores Tc; om. Mq

110

*[Quod clerici uxores alterius secte non accipiant]*¹. ²*Calcedonensi concilio*³, *cap. xiv*⁴

Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psalmistis uxores ducere, constituit sancta synodus non licere cuiquam ex his accipere secte alterius uxorem.

Ars 713 fo. 149v] D 32 c 15

¹ *in mg. AdCaMgPfTc, in text Vo; om. BeMqOaPtTbVp*

² *Ex add. MgPf, om. BeCaTbTcA*

³ *Calc. concilio MqPfTc; Calcedonense concilium BeCaTbVo; conc. Calcedonensi Mg; Calcedon' conc' A*

⁴ *xiv BeCaOaPfTbVoA; xxiiii Mg; xiii Tc; xv Vp*

111

¹*Ex concilio Cartaginensi IIII, cap. xix*²

Lectores cum ad annos pubertatis veniunt³, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.

Ars 713 fo. 149v] D 32 c 8

¹ *De eodem add. Vo*

² *Ex conc. Cart. IIII cap. xix Mg; Conc. Cart. iii cap. AdCaVp; Cart. conc. cap. iii BeTc; Conc. Cart. III cap. xx Mq; Concil. Cart. III, cap. ixx OaA; Ex eodem, cap. iii Pf; Conc. Cartag. cap. iii Tb; Ex conc. Cartaginense III cp. cxi Vo. Neither insc. nor rubr. Ea*

³ *-iunt BeMgPfTbA; -iut Ca; -erint Tc*

112

*Niceno concilio*¹, *cap. iii*²

Interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbitero, non diacono³, non alicui omnino qui in clero est licere subintroductam habere mulierem, nisi forte matrem aut sororem aut amitam, aut eas etiam idoneas⁴ personas que fugiunt⁵ suspiciones.

Ars 713 fo. 151, cf ID 6.186] D 32 c 16

¹ *Niceno concilio Tc; Concilium Nic. Ca; Nic. concilium BeEaMgOaTbVo; Ex Niceno concilio Pf; ? A*

² *cap. iii om. Ea. Quas mulieres liceat tantum cum clericis habitare add. Vo. No insc. Qe (cf c 113)*

³ *non subdiacono add. Be²MgRaVp, om. *AdBeCaEaMqPfPtTbTcVoA*

⁴ *eas etiam id. CaPfRaTb; eas tantum id. Be; etiam eas id. EaVoVp; tantum eas Mg; eas tantum Oa Ra²A; tamen eas etiam id. Tc*

⁵ *fug- CaPfTbTcA; effug- *Mg*

113

[*Ut episcopi, presbiteri¹ proprias non relinquunt uxores sustentando sed cohabitando*]². *Canones apostolorum, cap. vi*³

Episcopus aut presbiter propriam uxorem nequaquam⁴ sub obtentu religionis⁵ abiciat. Si vero reiecerit⁶ excommunicetur.

Ars. 713 fo. 151]

¹ diac. et (*om.* Be) subdiac. *add.* AdBeCa, d. s. *add.* Mg, *om.* Pf

² *in mg.* AdBeCaMgPf (*cf* Ea c 114), *in text* Vo; *om.* MqOaPtTbTcVp

³ vi BeCaMgOaTcVoVpA; v Pftb. Nicenum concil' cp. iii Qe (*cf* c 112)

⁴ Ca *uncertain*

⁵ non *add.* Ca, *om.* MgPftbTcA

⁶ reiecerit CaMgTbTcA; reicit Pf

114

¹*Gregorius in dialogo, libro IV*²

Presbiter quidam commissam sibi regebat ecclesiam cum magno timore Domini, qui ex tempore³ accepti ordinis, presbiteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius nunquam accedere sinebat, eamque sibimet⁴ propinquare⁵ nulla occasionem⁶ permittens⁷, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis absciderat. Habent quippe sancti viri hoc proprium, nam⁸ ut semper ab illicitis longe sint, a se plerumque etiam⁹ licita abscidunt. Unde idem vir nequam¹⁰ per eam incurreret culpam, sibi per eam etiam ministrare refutabat necessaria¹¹.

Ars 713 fo. 151] D 32 c 18 to familiaritatis abscidit

¹ De eodem *add.* Vo

² IV BeCaEaOaPfPhTbVo(*adding* cxiiii)VpA; III MgQeTc. Ut episcopi, presbiteri, diaconi, subdiaconi proprias non relinquunt uxores sustentando sed cohabitando *add* Ea (*cf* c 113)

³ ex timore (vel ex tempore *ss*) Ad

⁴ sibimet CaPftbTcA; sibi BeMg

⁵ appropinquare, *after* occasione Be

⁶ -ionem MgPftcA; -ione BeCaTb

⁷ *corr. fr.* nul. occ. perm. Tb

⁸ nam CaMgPftbA; *om.* Tc

⁹ a se pler. et CaMgPftcA; et. a se pler. Tb

¹⁰ nequam CaMgPftbA; ne Tc

¹¹ etiam ministrare ref. nec. CaEaOaPfQeTbVoVpA; etiam min. nec. refut. Be; ministrari etiam ref. nec. Mg; ref. ministrari etiam nec. Ra; ministrare ref. nec. Se; ministrari ref. etiam nec Tc

115¹

²Ambrosius super epistolam³ secundam⁴ ad Corintios⁵

Omnes apostoli, Iohanne excepto⁶ et Paulo, habuerunt⁷ uxores⁸.

Ars. 713 fo. 149v]

⁹Leo IX contra epistolam Nicete¹⁰ abbatis de monasterio Studii¹¹

Omnino¹² confitemur¹³ non licere episcopo, presbitero, diacono, subdiacono propriam uxorem causa¹⁴ religionis abicere a¹⁵ cura sua, scilicet ut¹⁶ ei victum et vestitum¹⁷ largiatur, sed non ut cum illa ex more carnaliter iaceat¹⁸. Sic¹⁹ et sanctos apostolos legimus egisse, beato Paulo dicente. Nunquid non²⁰ habemus²¹ potestatem sororem mulierem circumducendi²², sicut frater²³ Domini et Cephas. Vide insipiens quia²⁴ non dixit²⁵, Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem

¹ Insc. and text in mg. Wc. Pt has insc. but not text

² De eodem add. Vo

³ om. Qe; expunct. Lc. iii in mg

⁴ ep. sec. EgLmMgPFRaTc; sec. BdBeOaPkPtSe; sec. ep. Be²CaCbLjMqObPt²TbVo; Amb. secundam only A

⁵ Amb. - Cor. after hab. ux. Lf, om. Qa. Ambrosius Leo Ea. cxv add. Vo

⁶ Ioh. exc. CaEaEgMgPFPkTbTcA; exc. Ioh. BeLmOaObOfRa

⁷ hab. CaEaLd²MgPf(with lacuna)TbTc; hab. omnes LdPkSe; omnes hab. A

⁸ In Brant Omnes - uxores follows Omnino - coniugium; as here

AaAbBdBcCaCbDbEcEgFcLbLdLfLjLmKaMgMqOaObOdOeOfPfPhPkPqPwQaQeRaSdSeSgSkSIT bTcVmVoVpWaWb, as rubric Ad. EaLc omit rest of c 115.

Explicit iii, incipit iiiii add. Lc

⁹ De eodem add. Vo

¹⁰ -ete BeCaCbEgLdLlLjLmMgObSeTbA; -eti Pf; -etii Tc

¹¹ monasterio (corr. fr. -erio Tb) Studii BeCaCbLdLlLjLmMgSeTbVo(adding cxii)VpA; de mon. St. om. ObEg; monasterii studio PfTc; Ambr' super sec. ep. Qa. Ad has Leo - Studii as insc. to c 116, Lf has Leo - Stud. in mg., with Ambros. - Corint. (above) in text here

¹² corr. fr. Omnes Ld

¹³ conf- CaMgObPFTbTcA; prof- Lf

¹⁴ ss Cb

¹⁵ a BeCaCbFcLd²LlLjMgObTbTc; om. LdLmPfVo

¹⁶ non add. CbLj, om. BeCaLdMgObPFTbTcVoA

¹⁷ vict. et vest. BeCaMgObPFTbTcA; vestium et vict. Lf

¹⁸ iaceat BeCaCbFcLdLlLjLmMgObPFTbA; dormiat Tc

¹⁹ corr. fr. sicut Ld

²⁰ non CaMgObPFTbTcA; om. Lm

²¹ habemus CaCb(obsc. corr.)MgObPFTbTcA; habeo Lf

²² -ducendi CaCbLdLlLjLmObPFTbA; -cidendi Tc

²³ frater CaCbLdLlLjLmObPFTbA; fratres Tc

²⁴ hoc add. ss Vo

²⁵ dixit BeCaCbLlLjLmTbTcVoA; dixi LdObPf. Numquid non - dixit om. Mg

amplectendi²⁶, sed circumducendi, scilicet ut mercede predicationis sustentaretur ab eis, nec tamen deinceps foret inter eos ulterius²⁷ carnale coniugium²⁸.

Ars 713 fo. 151] D 31 c 11

²⁶ -ectendi BeMgObPFTbTcVoA; -ectectendi Ca; -ectandi CbLd

²⁷ dein. foret inter eos ult. BeCaCbFcLlLjLmMgObPFPwTb²Vo; deinde foret inter eos Ld; inter eos foret dein. Tc; foret dein. inter eos A

²⁸ *corr. fr. carn. officium ult. Tb; carnale officium (omitting ult.) Qe (but not Ph)*

116

[Si quis¹ pro ordinibus aliquid dederit vel² acceperit vel³ promiserit⁴, ordinator et ordinatus⁵ ab officio deponantur⁶] ⁷. Ex canone⁸ apostolorum, cap. xxx⁹

Si¹⁰ quis¹¹ episcopus¹² aut¹³ presbiter aut abbas¹⁴ per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur ipse et ordinator eius, et a communione sancta modis omnibus¹⁵ abscidatur, et¹⁶ sit anathema sicut Simon magus a Petro

ID 5.78]

¹ Si quis BeCaEaMgPf; Qui BeTc

² vel BeCaEaMgTc; *om.* Pf

³ vel BeCaEaMgTc; *om.* Pf

⁴ -erit BeCaEaPFTc; -it Mg

⁵ ordinator et ordinatus BeCaMgPf; ordinatus et ordinator Tc

⁶ ab off. deponantur BeMgPf; deponantur ab off. Ca; ab off. deponatur Tc

⁷ *in mg.* AdBeCaMgPFTc, *in text* EaVo; viii. De simoniace ordinatis et eorum ordinatoribus *in mg.* Bd; De simoniace ordinatis et ordinatoribus *in text and mg.* Db, *in mg.* Lj; De simoniace ordinatis et ordinatoribus qui omnino deponendi et qui misericorditer sunt reconciliandi Ph; *om.* LcMqOaPFTbVp

⁸ canonicè Vo

⁹ xxx *BeCaMgObOdOeOfPFTc; lxxx, lib. iiii [cf Ld] Vo; *om.* Tb. Ex can. ap. c. ii *in mg.* Ad (cf c 115); Explicit liber tertius, incipit quartus Ld; i Pk; Ex can. ap. *only, before rubr.* Ea. vii *add. in mg.*

Be²

¹⁰ Pk has an enlarged initial and a break here.

¹¹ Si quis] Quisquis Ph(with large initial)Qe. quis *ss* Be

¹² vel abbas *add.* Tc², *om.* *BeCaMgPFTbTc

¹³ aut *BeCaPFTbTc; vel Mg

¹⁴ abbas *BeCaMgPFTb; diac' Tc

¹⁵ mod. omn. *BeCaMgPFTb; omn. mod. Tc

¹⁶ et *BeCaMgPFTc; *om.* Tb

117

¹*Ex concilio Bracarense IIII², cap. viii³*

Quicumque⁴ pro conferendo cuiquam sacerdotii gradu, aut munus quodcumque aut promissiones muneris⁵ antequam ordinetur acceperit, vel etiam

¹ De eodem *add.* Vo

² Ex - IV MgPf; Bracarense concil' IIII BeMg; Bracanensi concilio CaTcVp; Bracarense conc. OaVo; VII Bracarense concilio iiii capitulo Sl; ? Tb

³ cxiiii *add.* Vo

postquam ordinatus fuerit, in aliquo se pro hoc ipso presumpserit munerari, sive ille qui dederit, sive qui acceperit, iuxta sententiam Chalcedonensis concilii, gradus sui periculum sustinebit.

ID 5.85]

⁴ Unicumque Oa

⁵ prom. mun *BeMgOaTbVo; mun. prom. PfTc

118

¹*Ex concilio Calcedonensi*², *cap. ii*³

Si quis episcoporum, accepta pecunia ordinationem fecerit, et sub pretium⁴ deduxerit impretiabilem gratiam atque ordinaverit per pecunias episcopum⁵ sive⁶ coepiscopum⁷ sive presbiterum sive diaconum aut quemcumque alium⁸ qui connumeratur inter clericos, aut accepta pecunia ordinaverit euconomum⁹, id est defensorem¹⁰ sive paramonarium¹¹. Quicumque ergo hoc¹² meditatus¹³ fuerit, si convictus fuerit, ipse quidem subeat gradus sui periculum. Et qui sic¹⁴ ordinatus fuerit¹⁵, nullum habeat fructum ex huiusmodi¹⁶ mercimonio et creatione probrosa, sed sit alienus et¹⁷ dignitatis et sollicitudinis eius in quam per¹⁸ pecunias¹⁹ intravit²⁰. Sed et ille²¹ qui tam turpibus et illicitis²² intercessor apparuit²³, si quidem clericus

¹ De eodem *add. Vo*

² conc. Calc. BeCaMgOaTbTcIDp; Calc. conc. PfIDm

³ cxv *add. Vo. Ex – ii]* Item Ea

⁴ -ium *EaTb; -io BeCaMgPfTc

⁵ impretiabilem (-alem Tb)- episcopum *CaMgPfTbTcVo; impreciabiliter pecunia ordinationem fecerit *Brant*

⁶ sive *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁷ sive coep- MgPfTbTcVo; sive corep- CaPf²Vo²; *om. Be*

⁸ alium *MgPfTbTc; *om. Ca*

⁹ Euconomus qui res interiores domus Dei dispensat, paramonarius qui res exteriores tantum ad domum Dei pertinentes procurat. Vel sec. [?] alios paramonarius quasi parans monasterium. Iconomus vero portans imaginem Dei. Icon imago. *add. in mg. Ra*

¹⁰ defensorem *BeCaMgPfTb; dispensatorem Tc; id est dispensatorem *add. ss. Lk*²

¹¹ param- *BeOaPfTbTc; pamon- Ca; paxam- Mg; Parim- Vo. id est defensorem *add. Eg*²Tc

¹² hoc *MgTbTc; hec BeCaOaPf

¹³ *obsc. corrected Pf*

¹⁴ sic *CaPfTbTc; *om. Mg*

¹⁵ ipse quidem subeat – ordinatus fuerit *in mg. Be*²

¹⁶ huiusmodi CaMgPfTb; huiusmodi Tc

¹⁷ et *CaMgTb; *om. PfTc*

¹⁸ per *MgPfTbTc; *om. Ca*

¹⁹ -ias *MgPf; -iam BeCaTbTc

²⁰ -avit *CaMgPfTc; -averit Tb

²¹ in *add. Tb, om. *CaMgPfTc*

²² et ill. *ss Ra*²

²³ -uit *CaMgPfTc; -uerit Tb

fuerit, de proprio decidat gradu²⁴, si vero²⁵ laicus sive monachus²⁶ fuerit²⁷, anathema sit.

ID 5.118] C 1 q 1 c 8 is very remote

²⁴dec. gradu BeCaMgObOdOeOfPfTbVmVoIDcpBrant; gradu deiciatur Tc; gradu decidat IDm

²⁵ vero *CaMgPfTc; om. Tb

²⁶ laicus sive mon. *CaPfTb; mon. vel laicus Tc

²⁷ de proprio - fuerit *add. ss* Oe

119

¹Omelia XIII²

Vendentes et ementes e³ templo eliminat Christus, quia vel eos qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos qui donum Dei emere nituntur, dampnat⁴.

Item. In templo vendentes sunt qui hoc quod quibusdam iure competit, ad premium largiuntur. Iustitiam enim vendere est hanc pro premii acceptione servare. Ementes vero in templo sunt, qui dum hoc quod iustum est proximo persolvere nolunt, dumque rem iure debitam facere contempnunt, dato patronis pretio emunt peccatum.

ID 5.88] +C 1 q 3 c 10

¹ Greg' in libro x omeliarum *add. Ca* (*cf c 120 below*)

² Omelia XIII *AdBeCaMgMqOaPf; Omel. XIII Gr' Pt; Omel. XIII Greg. pape Tb; Ex omelia XIII Greg. Tc; Quid sit columbas vendere Ea (*cf c 120*); Omelia Greg' XXIII Ra; De eodem. Urbanus Herimano episcopo Metensi. Qui sint vendentes et ementes cxviii Vo (*cf below 122*); Omel' Gg' XIII Vp

³ e PfTb; ex BeCaMgTcVo; de MqRaVp

⁴ dampnat *MgPf?TbTc; *corr. fr.* dampnatum to dampnati Ca

120

[*Quid sit¹ columbas vendere*]². Gregorius in libro omeliarum XL, omelia iii³

Columbas vendere est impositionem manus qua Spiritus sanctus datur non ad vite meritum, sed ad premium dare. [121]. Sed sunt nonnulli qui quidem⁴ nummorum premia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem querunt. Hi⁵

¹ sit CaMgPf; est OaTc

² Quid – vendere *in mg.* AdCaMgPfTc, *in text after insc.* OaVo(*adding* cxvii); Qui sint (*corr. fr.* sunt) vendentes et ementes *in mg.* Be; De eodem Vo *before* Greg.; *in mg. to previous cap.* Wc; om. EaPtTbVp

³ in libro omel. xl (xi Mg) om. iiiii BeEaMgMqPFVo; om. Ca; Gr' Omelia III Pt; ... xl omeliarum, omelia III Tb; omelia iiiii Tc

⁴ quidem *CaPfTbTc; quod Mg

⁵ Hi *MgPfTbTc; om. Ca

nimirum quod gratis⁶ acceptum est gratis non tribuunt, quia de impenso officio sanctitatis nummum favoris expetunt. Unde bene cum⁷ virum iustum describeret propheta, ait, Qui excutit manus suas ab omni munere. Neque enim dicit, Qui excutit manus suas a munere⁸, sed adiunxit ab omni, quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus⁹ a manu, aliud munus¹⁰ a lingua. Munus quippe ab obsequio est subiectio indebite impensa. Munus a manu pecunia, munus a lingua favor¹¹. Qui ergo sacros ordines tribuit¹², tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

ID 5.86] C 1 q 1 c 114 from Sunt nonnulli

⁶ gratis *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ bene cum *CaMgTbTc; cum bene Pf

⁸ manus - munere *CaPfTbTc; a munere manus Mg

⁹ munus *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ munus *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ est *add.* Mg, om. *CaPfTbTc

¹² ord. trib. *CaMgPfTb; trib. ord. Tc

122

*[Qui sunt¹ vendentes et ementes]². Urbanus Herimanno³ Metensi episcopo
Vendentes vel⁴ ementes honores ecclesiasticos, et sacerdotes⁵, diaconos⁶ ac⁷
subdiaconos⁸ coniugatos, quamdiu in suo errore permanserint nullam sui⁹
ordinationis¹⁰ potestatem in ecclesia habere permittas.*

Ars. 713 fo. 149v]

¹ sint Vo

² *in mg.* AdCaMgPfTc, *in text* EaVo(*adding* cxviii); om. Be(*cf c 120*)MqOaPtTbVp

³ et Herimantio Vp

⁴ vel OaPfPtTbVoA; et BeCaMgMqPkRaTcVp

⁵ et sacerdotes CaPfTbVoA; ac sacerdotes ac Mg; sacerdotium Tc

⁶ -nos CaMgPfA; -nes Tb; diac' Tc

⁷ ac CaMgPfTbA; om. Tc

⁸ -nos CaMgA; -nes Tb; subd' PfTc

⁹ sui MgTcA; sue BeCa?PfTbVp

¹⁰ ordinationis BeCaPfTbVpA; ordinis MgMqRaTc

123

Ex¹ decretis Paschasii pape, cap. xviii²

Si quis autem obiecerit non consecrationes emi, sed res ipsas que ex consecratione proveniunt, penitus desipere probatur. Nam cum corporalis ecclesia aut

¹ Ex BeCaMgPfTb; In Tc

episcopus aut abbas aut tale aliquid³ sine rebus corporalibus et exterioribus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit, quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum haberi⁴ provenit, neutrum vendere non⁵ derelinquit⁶. Quam tamen obiectionem sacer penitus canon⁷ exterminat, cum procuratorem vel defensorem ecclesie, vel regule subiectum, adeo per pecunias ordinari prohibeat, ut mediatores quoque huius sceleris⁸ anathematis mucrone incidat.

ID 2.84 med.] C 1 q 3 c 7 to invenditum derelinquit, then distinct.

² cap. cxviii Vo, *adding*: Contra eos qui dicunt non consecrationes (*corr. fr.* obsecrationes) emi sed res que ex consecratione proveniunt.

³ aut tale aliquid MgOaPfTb; aut aliquid tale Be; aliquid tale Ca; aut talis aliquis Tc

⁴ -eri CaMgPfTb; -ere Tc

⁵ non *BeCaPfTb; *om.* MgTcVm

⁶ derelinquit BeCaMgOaObOd²PfTbVmVoIDmp; relinquit Ea; derelinquantque Od; derelinquit OeOf; derelinquit Tc; derelinquat IDc

⁷ pen. can. *CaPfTbTc; can. pen. Mg

⁸ scel. *RaTb; *om.* CaMgMqPfTc

124

¹*Beda in libro omeliarum XX²*

Non solum venditores sunt³ columbarum et domum⁴ Dei faciunt domum⁵ negotiationis qui sacros ordines largiendo⁶ pretium pecunie vel laudis, vel etiam⁷ honoris⁸ inquirunt. Verum hi quoque qui gradum vel gratiam⁹ in ecclesia spiritualem quam Domino largiente perceperunt¹⁰ non simplici intentione sed cuiuslibet humane causa retributionis exercent contra illud¹¹ Petri apostoli: Qui loquitur quasi sermones Dei, qui ministrat tanquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum¹². Quicumque ergo tales sunt, si nolunt veniente Domino de ecclesia auferri, auferant ista de actibus suis, ne faciant domum Dei domum negotiationis.

ID 5.97] +C 1 q 3 c 11

¹ Item de symoniacis *add.* Vo

² in – XX *om.* Ea; Bede - XII Pt; XX *om.* Vo

³ sunt *CaMgPfPwTb; sed etiam emptores Tc

⁴ et domum *BeCaFcMgOaPwTb; et donum Pf; domum Tc

⁵ domum *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁶ -iendo *CaPfTbTc; -iando Mg

⁷ etiam *BeMgPfTb; *om.* CaTc

⁸ honoris *BeCaFcPfPwTbTcBrant; honores Mg; vel etiam laudis *add.* Tc

⁹ grad. vel grat. *CaMgPf; grat. vel grad. Tb; grad. et grat. Tc

¹⁰ *corr. fr.* -cip- Tb

¹¹ agunt *add.* Tc, *om.* *CaFcMgPfPwTb

¹² Iesum Christum *CaMgPfTb; Christum Iesum Tc

125

[Quod simoniaci sine misericordia deponantur]¹. Nicolaus iunior sinodo presidens in ecclesia Constantiana dixit

Erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam² esse decernimus³, sed iuxta canonum sanctionem, et sanctorum patrum decreta, eos omnino dampnamus, ac deponendos eos apostolica auctoritate⁴ sancimus⁵. [126] Item⁶. De cetero si quis⁷ in posterum ab eo quem simoniacum esse non⁸ dubitat, se consecrari permiserit, et consecrator et consecratus non disparem dampnationis sententiam subeant, sed et uterque depositus penitentiam agat, et privatus a propria dignitate persistat.

ID 5.79] +C 1 q 1 c 110, C 1 q 1 c 109

¹ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no insc.)Vo(adding cxxi); om. MqOaPtTbVp

² -dam *MgPfTbTc; -da Ca

³ decernimus *BeEaPfRaTbVo; decrevimus CaMg?OaTc

⁴ ap. auct. *CaMgPfTc; auct. ap. Tb

⁵ sancimus *BeCaPf; sanctimus MgRaTb; sentimus Tc

⁶ Item *CaCbMgPfTb; Iterum Tc

⁷ si quis *MgPfTbTc; quicquid Ca

⁸ esse non *CaMgPfTc; nemo esse Tb

127

[Determinatio sententie qui simoniaci sunt omnino¹ deponendi, qui misericorditer reconciliandi²]³. In decretis Nicolai, , cap. ii⁴

Nicolaus episcopus episcopis omnibus⁵. Statuimus decretum de simoniaca tripartita heresi, id est de simoniacis simoniace⁶ ordinatoribus vel⁷ ordinatis, et de simoniacis simoniace⁸ a non simoniacis, et⁹ simoniacis non simoniace a simoniacis. Simoniaci¹⁰ simoniace ordinati vel ordinatores¹¹, secundum ecclesiasticos canones a

¹ sunt omnino CaMgTc; omn. sint BePfVo

² revocandi Be

³ in mg. BeCaMgPfTc, in text Vo(adding cxxii); Qui omnino sunt deponendi et qui misericorditer reconciliandi in text and mg. Db; om. MqOaPtTbVp

⁴ ii CaMgPfRfTb; iii Tc. Be has In decretis Silvestri pape cp. vii, subsequently partly erased (cf c 128)

⁵ epp. omn. CaPfTb; omn. epp. BeMgTc

⁶ simoniace CaMgPfTb; om. Tc

⁷ vel CaMgPfTb; et Tc

⁸ ordinatoribus – simoniace in mg. Vo²

⁹ de add. Tb, om. CaMgPfTc

¹⁰ -aci CaMgPfTb; -ace Tc

¹¹ ordinatoribus CaMgPfTb; ordinantes Tc

proprio gradu decidant. Simoniaci quoque simoniace a¹² non simoniacis ordinati similiter ab officio male accepto removeantur. Simoniacos autem non simoniace a simoniacis¹³ misericorditer per manus impositionem pro tempore et necessitate concedimus permanere¹⁴ in officio.

4L (Arundel 173 vers.) fo. 98v after 2.50] C 1 q 1 c 107, widely var.

¹² erasure follows Ca

¹³ ordinatis add. Tb, om. CaMgPfTc

¹⁴ perman- BeCaPfMgVoVp; per munere after officio Oa; man- PhQeTbTc

128

[*Quod ordinati ab hereticis omnino non sint¹ ordinati*]². In decretis Silvestri pape, cap. vii

Silvester papa in generali residens³ sinodo dixit, Constituimus ut presbiterum Arianum resipiscentem nemo suscipiat, nisi episcopus eiusdem loci⁴ eum reconciliaverit, et sacrosancto chrismate per episcopalis manus⁵ impositionem sancti Spiritus gratia, que ab hereticis dari non potest, confirmaverit.

4L 2.131]

¹ sint PfMg; sunt BeCaTcVo

² in mg. BeCaMgPfTc, in text Vo(adding cxxiii); ix. Qui omnino sunt deponendi et qui misericorditer reconciliandi in mg. Bd; De dampnandis et de misericorditer reconciliandis in mg. Lj; om.

MqOaPtTbVp

³ residens sin. CaMgPf; sin. residens Tb; respondens Tc

⁴ eiusd. loci CaMgPfTc; loci illius Tb

⁵ manus CaMgPfTc; om. Tb

129

[*Quod ordinati ab hereticis debeant deponi¹, quia heretici gratiam quam amiserunt dare non potuerunt*]². In decretis Innocentii³, cap. ii

Innocentius papa Romanus Alexandro Antiocheno episcopo. Arianos⁴ ceterosque huiusmodi pestis⁵, quia eorum laicos conversos ad Dominum sub imagine penitentie ac sancti Spiritus⁶ sanctificatione⁷ per manus impositionem suscipimus,

¹ debeant deponi BeEaMgPfVo; deponi debeant Ca; deponi Tc

² in mg. AdBeCaMgPfTc, Ea(in text before c 130) Vo; De professione hereticorum in mg. Vp; om. MqOaPtTb

³ in dec. Inn. BeOaPfTcVo; Inn. in dec. CaMg; om. Pt; in dec. Inn. pape Tb

⁴ presbiteros add. CaMg, pravos add. Tc, om. BeOaPfRaTbVo

⁵ -tis MgPfTbTc; -tes Ca

⁶ s. Sp. PfTc; Sp. s. CaMgTb

⁷ sanctificatione BeOaPfTbVpBrant; significatione CaMg; santificationem Tc

non videtur clericos eorum cum⁸ sacerdotii ac ministerii cuiuspiam suscipi⁹ debere dignitate¹⁰. Quoniam quibus solum baptisma ratum esse¹¹ permittimus, quod utique in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti perficitur, nec Spiritum sanctum eos habere ex illo¹² baptismate, illisque ministeriis arbitramur, quoniam cum a catholica fide¹³ eorum auctores discederent¹⁴, perfectionem Spiritus quam¹⁵ acceperant amiserunt, nec dare eius plenitudinem possunt, que maxime in¹⁶ ordinationibus operatur, quam per impietatis sue¹⁷ perfidiam potius quam per fidem dixerim¹⁸ perdiderunt. Quomodo fieri¹⁹ potest ut eorum profanos sacerdotes dignos Dei honoribus arbitremur, quorum laicos²⁰ imperfectos ut dixi ad sancti Spiritus percipiendam²¹ gratiam, cum penitentie imagine recipiamus²²? Gravitas²³ itaque tua²⁴ ad notitiam coepiscoporum, vel per sinodum, si potest, vel per nostrarum recitationem litterarum faciat pervenire, ut hoc quod ipse tam necessario percunctatus es, et nos tam eliminate²⁵ respondimus communi omnium²⁶ consensu, studioque servetur.

4L 2.132] C 1 q 1 c 73 as here to fidem domini perdiderunt, then very different

⁸ cum CaMgPFTb; non Tc

⁹ -ipi CaMgPFTc; -ipere Tb

¹⁰ -ate CaMgPFTc; -atem Tb

¹¹ esse BeMgTbTc; est CaPf

¹² illo BePFTbTc; eo CaMg

¹³ cath. fide CaMgPFTb; fide cath. Tc

¹⁴ after corr. Pf

¹⁵ quam CaMgPFTb; quem Tc

¹⁶ in CaMgTbTc; cum Pf

¹⁷ penam add. Ca, om. MgPFTbTc

¹⁸ dix- CaPFTbTc; dux- Mg

¹⁹ Quomodo fieri CaMgPFTbTc; propter quod fieri non Brant

²⁰ laicos CaMgPFTc; om. Tb

²¹ percipiendam CaMgPFTc; pertinendam Tb

²² -iamus CaPFTbTc; -imus Mg

²³ Gravitas BeMgTbTc; Gratuitas Pf; Gravimus Ca

²⁴ hoc add. TbTc, om. BeCaMgPFTbTc

²⁵ eliminate CaMgPFTb; elimiate Tc

²⁶ omnium BeCaOaPFTb; vel coepiscoporum omnium MgVp; omnium coepiscoporum Tc

130

¹Item de eadem re², cap. iii³

Innocentius Rufo et Eusebio episcopis. Ordinati ab hereticis vulneratum per illam⁴ manus impositionem caput habent. Ubi autem⁵ vulnus infixum est, medicina est

¹ Quam professionem debent facere heretici clerici si ad ecclesiam reconciliandi venerint add. in mg. Ad (cf c 131)

² Item de eadem re BeCaMgOaPhTbVo; Idem MqPf; om. Pt; Idem de eodem Tc; Ea has here rubr. to c 129, but no insc.

adhibenda⁶ qua possit recipere sanitatem. Que sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi penitentiae remedium necessarium est, certum est illic⁷ ordinationis honorem⁸ locum habere non posse. Nam si, ut legitur, Quod⁹ tetigerit immundus immundum¹⁰ erit, quomodo ei tribuetur¹¹ quod munditia ac¹² puritas consuevit accipere? Sed econtra asseritur eum qui honorem amisit, honorem dare non posse, neque illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat quod ille¹³ posset accipere. Aquiescimus, et verum est certe, quia quod non habuit¹⁴ quis, dare non potuit. Dampnationem utique quam¹⁵ habuit per pravam manus impositionem dedit, et qui particeps factus est dampnati¹⁶ quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum¹⁷. Verum¹⁸ dicitur, vera ac iusta legitimi sacerdotis benedictio¹⁹ auferre omne vitium quod a vitioso fuerat iniectum. Et si ita est applicentur ad ordinationem²⁰ sacrilegi, adulteri atque²¹ omnium criminum rei. Quia per benedictionem ordinationis crimina vel vitia putantur auferri, nullus sit²² penitentiae locus²³, quia id potest prestare ordinatio, quod longa satisfactio prestare consuevit²⁴. Sed nostre lex est²⁵ ecclesiae venientibus ab hereticis, qui tamen illic baptizati sunt²⁶, per manus impositionem laicam tantum²⁷ tribuere communionem, nec ex his²⁸ aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.

4L 2.133, cf ID 6.59-60] +C 1 q 1 c 18 begins var.

³ cxxv add. Vo. cap. iii om. Pt

⁴ illam BeEaPfTbVo; illorum CaMgTc

⁵ autem MgPfTbTc; habent Ca

⁶ est ad. BeCaPfTc; ad. est MgTb

⁷ certum est illic MgRa²; illic BeCaOaRaTbVoBrant; om. Pf; illic certum est Tc

⁸ -rem MgPfTbTc; -re Ca

⁹ Quod CaMgPfTb; Qui Tc

¹⁰ immundus immundum CaMgPfTb; immundum immundus Tc

¹¹ trib- BeMgTbTc; retrib- CaPf

¹² ac BePfTbTc; aut CaMg

¹³ ille CaMgPfTb; ipse Tc

¹⁴ habuit BePfTbTc; habuerit CaMg

¹⁵ quam CaPfTbTc; om. Mg

¹⁶ fac. est dam. CaMgPfTc; dam. fac. est Tb

¹⁷ inv. non possum PfTbTc; non possum inv. CaMg

¹⁸ Verum PfTbTc; Unum? Be; Unde Ca; Sed Mg

¹⁹ vera ac iusta - benedictio BeCaEaMgPfTb; veram ac iustam - benedictionem Pf²Tc

²⁰ ordinationem CaPfTbTc; ordinem Mg

²¹ atque CaMgPfTb; et Tc

²² nullus sit CaMgPfTb; ita nullus

²³ sit add. Tc, om. CaMgPfTb

²⁴ prest. con. CaMgPfTb; con. prest. Tc

²⁵ est CaMgPfTc; om. Tb

²⁶ illic bapt. sunt CaMgPfTc; ibi baptizentur Tb

²⁷ tantum CaMgPfTb; om. Tc

²⁸ ex his CaMgPfTb; om. Tc

131

[Quam¹ professionem debeant facere heretici clerici si ad ecclesiam reconciliandi venerint.]² In decretis Leonis³, cap. vi⁴

Leo urbis Rome episcopus Ianuario episcopo. Omnis cuiuslibet ordinis clericus qui catholicam deserens communionem heretice se pravitati miscuerit⁵, si ad ecclesiam et⁶ communionem catholicam reverti voluerit, prius errores suos et ipsos auctores⁷ suos⁸ dampnatos a se sine ambiguitate fateatur, et proprie manus scriptis protestationibus⁹ plene et aperte loquatur, et sic in eo gradu quo erat, sine aliqua promotione recipiatur. Qui tamen pro magno habeat beneficio, si adeptus¹⁰ sibi omni¹¹ spe promotionis, in eo quo invenitur ordine, stabilitate perpetua permaneat¹², si tamen iterata tinctione non fuerit maculatus¹³. Non levem apud Dominum noxam incurrit, qui de talibus ad sacros ordines promovendos¹⁴ iudicaverit. Quod si cum¹⁵ grandi¹⁶ examinatione promotio conceditur inculpatis, multo magis non debet¹⁷ licere suspectis. Igitur apostolica auctoritate precipimus ut circumspecte ab omnibus amodo impleantur, que ad totius ecclesie incolumitatem et laudabiliter suggesta sunt et salubriter ordinata.

4L 2.134]

¹ Quam BeCaEaPfTc; Quod Mg

² in mg. Ad(against c 130)BeCaEa(no inscr.)MgPfTc, in text Vo(adding cxxvi); De professione hereticorum in text and marg. Db, in text Ph; om. MqOaPtTbVp. viii add in mg Be²

³ pape add. MqTbTc, om. BeCaMgPf

⁴ vi BeCaPf?TbTcVo; vii MgVp; iii Oa. viii add. in mg. Be²

⁵ misc- MgPfTbTc; inmisc- Ca

⁶ ad add. Tb, om. CaMgPfTc

⁷ auct- CaMgPfTc; act- Tb

⁸ suos BeMgTbTc; om. CaPf

⁹ -ationibus CaMgPfTb; -antibus Tc

¹⁰ adeptus BeMgPfTb; adempta ?Ca; adepti Tc

¹¹ omni CaMgPfTb; om. Tc

¹² perp. perm. CaMgPfTc; perm. perp. Tb

¹³ non fuerit mac. CaPfTbTc; mac. non fuit Mg

¹⁴ ord. prom. CaMgPfTb; prom. ord. Tc

¹⁵ cum CaMgTbTc; eum Pf

¹⁶ grandi MqPfTbVo; gravi BeCaEaRa; grandi et gravi MgTcVp

¹⁷ debet CaMgPfTb; om. Tc

132

[De illo qui de aliqua¹ heresi infamatur quod² in sacro conventu formulam istius libelli recitare³ debeat⁴]⁵. Ex epistola⁶ Cirilli ad Iohannem Antiochenum⁷

Ego ille⁸ nomine hac⁹ scriptura quam manu mea scripsi, profiteor sequens sanctum¹⁰ iudicium patrum Nicene sinodi cccxviii, vel Chalcedonensis sinodi universale concilium, cuius definitionem sedes apostolica confirmavit, quod etiam beatissimi¹¹ pape Leonis¹² epistola ad sancte memorie Flavianum Constantinopolitane urbis episcopum¹³ data predicatione lucidissime veritatis exposuit. Confiteor unum eundemque Dominum nostrum Iesum Christum unigenitum Dei Patris, perfectum eundem¹⁴ in deitate, perfectum¹⁵ eundem¹⁶ in humanitate¹⁷, Deum verum et hominem verum, ipsum eundem¹⁸ ex anima rationali et carne, consubstantialem¹⁹ Patri secundum deitatem²⁰, consubstantialem nobis eundem secundum humanam rationem²¹ in omnibus similem, absque peccato, ante secula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis vero²² diebus eundem propter nos et propter nostram salutem de virgine Maria natum, que eundem Deum peperit secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, inconvertibiliter, individue et²³ inseparabiliter cognitum²⁴, nequaquam naturarum differentia sublata, propter unionem, sed potius salva manente proprietate

¹ De illo qui de aliqua BeCaEaMgVo; Qui de aliqua Pf; De illo qui de Tc

² quod BeCaEaMgTc; om. Pf

³ -are BeMgPfTc; -ari AdEa

⁴ -eat AdBeCaEaMgVo; -et PfTc

⁵ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Vo(adding cxxvi); x. (om. Lj) De professione hereticorum in mg. BdLj; om. EgMqOaPtQeTbVp

⁶ Ex ep. *BeCaEgPfTbTc; Exempla Mg

⁷ episcopo add. Tc, om. *BeCaEgMgPfPwTb; no insc. Ea

⁸ ill' AdMqOaPfPtWc; Iohannes BePw; ille CaMgQeTb; Cirillus DbEgFcRfTc; ille N. Cb; N. Ea; illis Vo

⁹ ac Mg

¹⁰ seq. sanct. CaMgPfTb; sanct. seq. Tc

¹¹ beatissimi *CaMgPfTb; beati Tc

¹² pape Leon. *MgPfTbTc; Leon. pape Ca

¹³ confirmavit add. Tc, om. *CaDcMgPfTb

¹⁴ -dem *MgPfTb; -demque Ca

¹⁵ in mg. Ra

¹⁶ perf. eumd. BeCaFcObOdPf; eumd. perf. Eg; eumd. Mg; perf. eundemque Tb

¹⁷ eundem in deitate - hum. CaEgFcMgObOdOeOfPfSgTbVm; om. Tc

¹⁸ -dem MgPfTbTc; -demque *Ca

¹⁹ consub- *BeCaTbTc; sub- MgPf

²⁰ deitatem BeDbPfTbTc; divinitatem CaMg

²¹ humanam rationem *BeEaMgPfTb; humanam naturam Ca; humanitatem Tc

²² vero *MgPfTb²Tc; nec Ca

²³ et *CaMgPfTb; om. Tc

²⁴ cognitum *CaMgPfTc; congenitum Tb

utriusque nature²⁵, in unam, non in duas concurrisse personas, sed unum eumdemque Filium unigenitum Deum verum Dominum²⁶ Iesum Christum, sicut olim prophete, de eo vel ipse nos²⁷ Christus per semetipsum Dominus²⁸ erudit. Qui autem ita non sentiunt, cum Nestorio et Eutiche vel²⁹ eorum sectatoribus eterno anathemate dignos esse pronuntio.

ID 5.344]

²⁵ -ure *CaMgPfTb; -uram Pf

²⁶ nostrum *add.* BeMgPfTc, *om.* *CaTb

²⁷ nos *CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁸ Dominus *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁹ vel CaMgPfTb; et Tc

132bis

*[Quod consecrati ab excommunicatis deponantur]¹. Gregorius Maximo² presumptori
Salone*

Auditur inauditum nefas, quod post interdictionem quoque nostram, que sub excommunicatione quoque nostra³ ordinantiumque te facta est, cesis presbiteris diaconibus⁴ manu militari ad medium diceris⁵ deductus. Quam rem nos consecrationem dicere nullo modo⁶ possumus, quia ab excommunicatis est⁷ hominibus⁸ consecrata⁹.

ID 14.54; cf 5.134 med., var.]

¹ *in mg.* AdBeCaMgOaPfTc, Ea(*in text after Greg. only*)Vo(*adding cxxviii*); De lapsis in sacris ordinibus qui non debeant ministrare *in text and mg.* Db; De lapsis qui - ministrare et qui misericorditer ad ministrandum possint accedere (*cf c 133*) Ph; *om.* MqOaPtTb

² Maximo *BeFcMgPfPwTbVo; Maxime Ca; Martino Tc; Marino Rf

³ nostra CaPfTbTc; tua Mg

⁴ -onibus BeCaOaPfTc; -onibus ceteroque clero Mg; -onis Tb

⁵ diceris MgPfTbTc; dictis Ca

⁶ dic. nullo modo CaMgPfTb; nullo modo dic. Tc

⁷ est MgPfTbTc; cum Ca

⁸ hom. CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ consecrata BeCaPfTb; celebrata MgTc; est consecrata Vo

133

[*Quod clerici in sacris ordinibus constituti si in peccato carnis¹ fuerint, deponantur*]². *Gregorius Ianuario episcopo Caralitano*³

Pervenit⁴ etiam ad nos⁵ quosdam de sacris ordinibus lapsos, vel post penitentiam, vel ante penitentiam⁶ ad ministerii sui officium revocari. Quod omnino prohibemus, et in hac⁷ sacratissimi canones contradicunt. Qui igitur post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccato⁸ carnis fuerit, sacro ordine ita careat ut ad altaris ministerium ulterius non accedat.

4L 3.18a; Ars 713 fo. 150v; ID 6.78] D 50 c 9

¹ lapsi *add.* BeTc, *om.* AdCaEaMgPf

² *in mg.* BeCaMgPfTc, *in text* EaVo(*adding* cxxviii); xi. (*om.* Lj) De lapsis in sacris ordinibus qui non debeant ministrare et qui misericorditer ad ministrandum possint accedere *in mg.* BdLj; De lapsis qui sunt deponendi, qui vero per misericordiam reconciliandi Of; *om.* MqOaPfTbVp

³ Gregorius Ianuario episcopo Caralitano (Catal' Mq) BeCaMgMqObOdOeOfTcVo; Greg., *before rubr.* Ea; Idem Ianuarii episcopi Caralitan' Pf; Greg. Ian. Caral. ep. Tb; Ian. ep. Caral. Greg. A. ix *add. in mg.* Be²

⁴ Prev- Vp

⁵ et. ad nos *BeMgPfTcVo; ad nos et. Tb; ad nos ARa

⁶ vel post pen. vel ante pen. *BeMgPfTbTc; vel post pen. Ca; vel post vel ante pen. A

⁷ hac PfA; hac re CaMgVo; hoc Tb(*obsc. corr.*)Tc

⁸ -ato *CaPfTbTc; -atis Mg

134

¹*Gregorius omnibus per regnum Italicum² et Teutonicorum³*

Si qui sunt presbiteri vel diaconi vel subdiaconi⁴ qui in crimine fornicationis iaceant, interdicimus eis⁵ ex Dei parte⁶ omnipotentis, et sancti Petri auctoritate ecclesie introitum usque dum peniteant et emendent. Si qui vero⁷ in peccato suo⁸ perseverare maluerint⁹, nullus vestrum eorum audire presumat¹⁰ officium, quia benedictio eorum vertitur¹¹ in maledictionem, et oratio¹² in peccatum, Domino

¹ De eodem *add. in mg.* CaLn²; Ut presbiteri, diaconi, subdiaconi fornicantes ecclesiam non intrent, et si ministrare presumpserint nullus eorum officium eorum audiat *add.* Vo

² Italicum BeCaMgPfTbA; Italarum Ra; Italie Tc; Ytalicorum Vo; Italicum Vp

³ omn. – Teut. *om.* Ea

⁴ vel sub. BeMgPfTbTcA; *om.* Ca

⁵ *rep. and canc.* Tb

⁶ Dei parte MgPfTbTcA; parte Dei Ca

⁷ qui vero CaMgPfTcA; vero Ca; qui Tb

⁸ peccato suo PfTbTcA; peccatis suis Mg

⁹ maluerint BeCaMgPfA; voluerunt Tb; voluerint Tc

¹⁰ eor. aud. pres. MgOaTbA; eor. pres. aud. BeCaPf; pres. aud. eor. Tc

¹¹ vert- OaPfTbTcA; convert- BeCaMg

¹² oratio CaMgPfTcA; omnino Tb

testante¹³ per prophetam, Maledicam, inquit, benedictionibus vestris. Qui vero huic saluberrimo precepto obedire noluerit¹⁴ idolatrie peccatum incurrerunt¹⁵, Samuele teste et beato Gregorio instruente¹⁶, Peccatum ariolandi est, non obedire: et scelus idolatrie non acquiescere. Peccatum igitur paganitatis incurrit quisquis dum Christianum se asserit, sedi apostolice obedire contendit¹⁷.

Ars. 713 fo. 150] +D 81 c 15

¹³ test- CaPfTbTcA; attest- Mg

¹⁴ -erit TbTcA; -erint BeCaMgPf

¹⁵ incurrerunt BeCaMgPfA; incurrit Tb; incurrunt Tc

¹⁶ et beato Greg. inst. BeCaMgPfA; et b. Greg. astruente Tb; *om.* Tc

¹⁷ contendit MqTbA; contempnit BdBeCaEaMgPfTcVo

135

¹*Decretum Nicolai iunioris*²

Nullus missam audiat presbiteri, quem scit concubinam indubitanter³ habere, aut subintroductam mulierem. Unde etiam⁴ ipsa sancta synodus hoc⁵ capitulum sub excommunicatione posuit dicens, Quicumque sacerdotum, diaconorum aut⁶ subdiaconorum post constitutum beate memorie predecessoris nostri sanctissimi⁷ Leonis pape de castitate clericorum concubinam palam duxerit⁸, vel ductam non reliquerit⁹, ex parte omnipotentis Dei¹⁰, auctoritate beatorum apostolorum Petri et Pauli precipimus et omnino contradicimus, ut missam non cantet, neque¹¹ evangelium vel¹² epistolam legat ad missam, neque in presbiterio ad divina officia¹³, qui prefate¹⁴

¹ Quod nullus audiat missam presbiteri quem scit concubinam habere *add. in mg.* CaLn²

² De eodem cxxxi *add.* Vo

³ conc. ind. BeCaMgOaPfA; ind. conc. TbTc

⁴ etiam CaMgPfTbA; hoc Tc

⁵ hoc MgPfTbTcA; vel Ca

⁶ aut CaMgPfTbA; *om.* Tc

⁷ *corr. fr.* -ime Mg

⁸ dux- *MgPfTbTcA; dix- Ca

⁹ reliq- MgPfTbTcA; derelinq- Ca

¹⁰ omn. Dei CaMgPfTbA; Dei omn. Tc

¹¹ neque CaPfTbTcA; nec Mg

¹² vel CaMgPfTcA; neque Tb

¹³ officia CaMgPfTb; maneat officia cum his Tc

¹⁴ -ate BePfTbTcA; -ata Ca; -ati Mg

constitutioni fuerint¹⁵ inobedientes¹⁶ maneat¹⁷, neque partem ab ecclesia suscipiat¹⁸, quousque a nobis sententia super¹⁹ huiusmodi, Deo concedente, procedat.

Ars. 713 fo. 150] +D 32 c 5, D 32 c 6 to ab ecclesia suscipiat, then distinct]

¹⁵ -erint MgOaTbTcA; -erit BeCaPfVo

¹⁶ inobedientes MgOaTbTc; inobediens BeCaEaPfVo; obediens A

¹⁷ maneat BeCaEaPfVoA; maneant MgTb; *om.* Tc

¹⁸ -iat BeCaPfTcA; -iant MgTb

¹⁹ super MgPfTbTcA; *om.* Ca

136

¹*Nicolaus Carolo archiepiscopo² et eius suffraganeis³*

Sacerdotes si in fornicationis ceciderint laqueum⁴, et criminis manifestus sive ostensus fuerit actus⁵, sacerdotii non possunt habere honorem secundum canonicæ institutionis auctoritatem.

Ars. 713 fo. 150v] +D 50 c 33

¹ De eodem *add. in mg.* CaLn²

² Car. archiepiscopo Be²MgPfTcVoVpA; Car' Be; Car. archid' CaOaPf; arch'o Car. Tb

³ xcvi. *add.* Pt; De eodem cxxxi *add.* Vo

⁴ cec. laq. CaMgPfTbA; laq. cec. Tc

⁵ sive ostensus fuerit (fuit Ca) actus BeCaMgPfA; fuerit actus sive ostensus Tb; fuerit actus Tc

137

¹*Innocentius Exuperio Tolosano² episcopo³*

Proposuistis quid de his observari⁴ debeat quos in diaconii ministerio an⁵ in⁶ officio presbiterii positos incontinentes esse aut fuisse generati filii prodiderunt. De his et divinarum legum est⁷ disciplina et beate recordationis Siricii⁸ episcopi monita evidentiā⁹ cummearunt¹⁰, ut incontinentes in officiis talibus positi omni honore ecclesiastico¹¹ privarentur, nec admittantur¹² ad tale ministerium¹³ quod sola continentia oportet impleri.

¹ De eodem *add.* Vo

² Tolosano BeCaOaPfA; Tolestano Mg; Toletano MqTbTcVp

³ cxxxiii *add.* Vo

⁴ observari CaMgPfTbA; obseri Tc

⁵ an MqPfA; aut BeCaMgTc; vel Tb

⁶ *ss* Tb

⁷ est MgPfTbTcA; cum Ca

⁸ Siricii MgPfTbTcA; Siritati Ca

⁹ -tia MgPfTcA; -tius Tb

¹⁰ cummearunt MgPfTcA; comearunt Ad(vel commemorant *ss*)BeVo; commeantur (vel commemorant *ss*) Ca; commeantur RaBrant; commemorant Tb; emanaverunt *Migne*

¹¹ hon. ecc. CaMgPfTcA; ecc. hon. Tb

¹² -antur CaMgPfTcA; -erentur Tb

Ars. 713 fo. 150v] D 82 c 2a

¹³ minist- MgPfTbTcA; mist- Ca

138

¹*Alexander² II episcopis et regi Dalmatiarum³*

Si quis amodo episcopus, presbiter, diaconus⁴ feminam acceperit vel acceptam retinuerit, proprio gradu decidat usque⁵ ad satisfactionem veniat, nec in choro psallentium maneat, nec aliquam portionem de rebus ecclesiasticis habeat.

Ars. 713 fo. 150v] +D 81 c 16

¹ De eodem *add.* Vo

² Alex. Be²CaMgTbTcA; Aliis Ad; A. Be; *om.* (??) Pf; Ambrosius Vo

³ Dalmatiarum OaPfRaTbVo(*adding* cxxxiii)A; Dalmatiorum AdCaMg; Salmatiarum Be; Dalmaticarum Tc

⁴ diac. CaPfTcVpA; diac. vel subdiaconus Mg; *om.* Tb

⁵ usque BeOaTbWcA; quousque CaPfTcVp; usque dum MgRa; quoadusque Vo

139

¹*Idem clero Mediolani²*

Si quis sacerdotum, vel diaconorum, vel subdiaconorum officium contumaciter deserens, feminam sibi potius eligit³, sicut sponte ob fornicationem dimittit⁴ officium, ita⁵ ob prevaricationem dimittere cogatur et invitus beneficium.

Ars. 713 fo. 150v, has more] +D 81 c 17

¹ De eodem *add.* Vo

² -lani BeCaOaPfVo(*adding* cxxxvi)A; -lano MgTb; -lanensi Tc

³ eligit BeMgPfTbVoA; degerit Ca; eligerit Tc

⁴ -tit BeCaMgTbTc; -tunt Pf; ?? A

⁵ Oa *runs on* beneficio ecclesiarum privatos *etc at end of c 140, omitting rest of c 139, beginning of c 140*

140

¹*Idem² populo Mediolano³*

Eos⁴ etiam qui ut fornicari liceat divinum officium derelinquunt, et a Deo recedentes diabolo et eius operibus⁵ serviunt, sicut se iustissime officio⁶ alienos faciunt, ita beneficio ecclesiarum privatos esse abiudicamus⁷.

¹ De eodem *add.* Vo

² Idem CaMgPfTb; Item Tc

³ -lano CaMgPfTb; -lanensi Tc; -lani Vo(*adding* cxxxvi); *no break or insc.* A

⁴ Eos CaMqRaTbA; Hos BdBeMgPfPkQeTcVoVpVqWc

⁵ eius op. BeCaPfTbA; op. eius MgTc

Ars. 713 fo. 150v] +D 81 c 18

⁶ officio CaMgPfTbA; officii Tc

⁷ abiud- BeCaMgPfTbA; audiamus Oa; iud- Tc

141

¹*Martinus papa Amando*²

Qui semel post suam ordinationem³ in lapsu cecidit⁴, deinceps iam⁵ depositus erit, nullumque gradum sacerdotii⁶ poterit adipisci.

Ars. 713 fo. 150v] D 50 c 2

¹ De eodem *add.* Vo

² cxxxvii *add.* Vo

³ ordionem Mg

⁴ in lapsu cec. PfRa; in lapsu ceciderit BeEaMgVo; de lapsu cec. Ca; in lapsu decidit Oa; lapsus cecidit Tb; in lapsum ceciderit TcVp; in laps... cecidit A

⁵ *ss* Be

⁶ gr. sac. CaPfTbTcA; sac. gr. Mg

142

¹*Gregorius Venantio episcopo Lunensi*²

Statuimus diaconem et abbatem quem de portu Veneris indicas³ cecidisse, ad sacrum ordinem non debere vel⁴ posse aliquomodo reparari. Quem quidem sacro ordine⁵ privatam⁶ in penitentiam te deputare convenit. Cuius si postea actus⁷ et⁸ conversatio meruerit, priorem inter monachos, ubi tu tamen decreveris, standi locum obtineat. Subdiaconos⁹ quoque quos similis culpa¹⁰ constringit, ab officio suo irrevocabiliter depositi, inter laicos communionem accipiant. In portu¹¹ autem Veneris loco lapsi, diaconum¹² alium qui hoc officium implere¹³ debeat ordinabis.

Ars. 713 fo. 150] cf D 50 c 10 med.

¹ De eodem *add.* Vo

² ep. Lunensi BeCaMgOaTcVo(*adding* cxxxv)A; ep. Luversi Pf; Lunensi ep. Tb

³ -cas CaPfTbTcA; -cans Mg

⁴ vel CaMgPfTbA; nec Tc

⁵ ordine CaMgPfTbA; *om.* Tc

⁶ puatum Ca

⁷ auctus Ca

⁸ et CaMgTbTcA; *om.* Pf

⁹ -nos MgPfTbTc; -nes Ca; ?A

¹⁰ culpa CaMgPfTcA; pena Tb

¹¹ portu CaMgPfTcA; porticu Tb

¹² -num CaMgPfTbA; -nem Tc

¹³ impl- CaMgPfTbA; adimpl- Tc

143

[*Clericus adulterasse confessus au convictus in monasterium trudatur*]¹. *Sinodus Aurelianensis*² *tempore Childeberti regis*³, *cap. vii*⁴

Si quis clericus adulterasse aut confessus fuerit aut convictus⁵, depositus ab officio suo⁶ communione concessa⁷ in monasterio toto vite sue tempore trudatur.

Ars. 713 fo. 150v, ID 8.285] +D 81 c 10

¹ *in mg. MgPfTc; De eodem Vo; om. AdBeCaEaMqOaPtTbVp*

² *Sin. Aurel. *BeEaPfTbA; VII sinodus Aurel' CaMg; Ex sinodo Aurelianensi Tc*

³ *Child. reg. *CaTcA; Hildeberti reg. Be; Childiperti regis Mg; Hyldiperti Mq; reg. Child. Tb; ?? Pf; Gildeberti regis Vo*

⁴ *cap. vii *BeMgTbTcVo(adding cxxxviii)A; om. Ca; ? Pf; temp. – vii om. Ea*

⁵ *fu. aut con. MgOaPfTbA; aut con. fu. *Ca*

⁶ *suo *BeCaTc; om. MgPfTbA*

⁷ *corr. fr. decessa Ca*

144

¹*Pelagius Constantino defensori*²

Romanus ecclesie Teanensis clericus, pro crimine adulterii quod admisisse perhibetur, clericatus ordine deposito³, in monasterio⁴ hic in urbe Romana⁵ ad agendam penitentiam ex nostra iussione retrusus est⁶.

Ars. 713 fo. 150v] +D 81 c 11

¹ *De eodem add. Vo*

² *cxxx add. Vo*

³ *-ito CaMgTbTcA; -itus Pf*

⁴ *-erio CaMgPfTbA; -erium Tc*

⁵ *est add. CaPfPtWc, est detrusus add. Be, est retrusus add. Tc, om. MgOaTcABrant*

⁶ *retrusus est MgOaRaTbVoA, etrusus est Mq; detrusus est Brant, om. BeCaFcPfPtPwRfTcWc*

145

¹*Gregorius Constantino Mediolanensium episcopo*²

Si lapsis³ ad suum ordinem revertendi licentia concedatur⁴, vigor canonicè procul dubio frangitur discipline, dum pro reversionis spe, prave actionis desideria quisque concipere non formidat⁵. Et post pauca⁶. Illud pre omnibus studete, ut lapsos

¹ *Lapsi ad suum ordinem non revertantur add. in mg. Tc; De eodem add. Vo*

² *Const. – episc.] papa Ea; cxli add. Vo*

³ *-sis *BeMgPfTbTc; -sus Ca*

⁴ *-atur *OaTb; -itur BeCaMgPfTcVo*

⁵ *-idat *MgPfTbTc; -idet Ca*

⁶ *Et post pauca *CaEaMgPfPwTb; om. Tc*

in sacrum ordinem nullius vobis⁷ supplicatio aliquomodo revocare suadeat, ne huiusmodi non statuta, sed temporaliter dilata⁸ credatur esse vindicta.

ID 6.80 (Ars. 713 fo. 150r-v has to formidat and ends variant)] D 50 c 1

⁷ vobis *CaPfTbTc; nobis Mg

⁸ dil- *CaPfTbTc; del- Mg

146

In decretis Gregorii¹, cap. xcvi²

Gregorius³ Sabiniano⁴ Ladertino episcopo. Presbiterum de quo nos fraternitas tua latoris presentium legatione⁵ consuluit, nulla ratione in sacro ordine post⁶ lapsum aut permanere aut revocari posse cognoscas. Circa quem⁷ tamen mitius agendum est propter commissum facinus, quia⁸ facili⁹ dicitur professione confessus.

Coll. Sem. 3.124; AL 8.23] D 50 c 3

¹ Gregorii BeCaMgTbTc; Greg. de eodem Vo; eiusdem Pf. In – Geg. om. Pt

² xcvi BeCaOaPfQeRfTb; xcvi Cb; xviii Mg; xxviii PtTc; cp. xcvi. cp. cxlii Vo

³ presul add. PhQe, episcopus add. Tb, om. CaMgPfTc

⁴ Sabiniano CaCbMgPfTb; Sabino Tc

⁵ legatione CaMgPfTb; relatione Tc

⁶ post CaMgPfTb; om. Tc

⁷ ss Mg²

⁸ quia CaMgPfTc; om. Tb

⁹ facili CaMgTbTc; fallaci after corr. Pf

147¹

²Beatus Gregorius³ ad Secundinum⁴ inclusum⁵

Sanctitas tua hoc⁶ a nobis requisivit ut tibi rescriberem⁷ de sacerdotali officio post lapsum resurgendi⁸, dum dicis de hoc canones diversos⁹ te legisse, diversasque sententias alias resurgendi alias nequaquam. Nam nos generaliter a Nicena sinodo incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramur¹⁰, que ipsam¹¹ sequentes in cunctis

¹ Lc lacks all to Quid est ergo gravius

² Et qui misericorditer ad ministrandum possint accedere add. in text and mg. Db; Lapsi post penitentiam ad ordinem redire possunt et honorem add. in mg. Tc

³ Beatus Greg. BeCaCbMgOaTb; Beatus Greg. papa only Ea; Greg. PfTcVo; Idem Pf

⁴ ad Secundinum BeMgOaPfTcVoIDcpd; ad Sedunium Ca; Secundino Pt; ad Secundinum servum Dei TbIDm

⁵ Beatus – inclusum BeCaMgPfTbTc; om. Lc. Qualiter lapsi reparandi sunt cxliii Vo

⁶ hoc *BeCaMgTb; hec Pf; ??Tc

⁷ rescr- *CaMgPfTb; scr- Tc; om. Brant

⁸ scriberemus Brant; scriberem dum de tali officio post lapsum resurgendi scriberemus add. Migne, om. *CaEaMgPfTbTcVoVp

⁹ de hoc can. div. *CaMgPfTb; div. de hoc can. Tc

¹⁰ quat. ven. *CaMgPfTc; ven. quat. Tb

sententiis unanimes concordant. Nos ergo precedentes patres¹² sequimur, quia auctore Deo¹³ a sacra doctrina illorum¹⁴ non discordamus. A capite itaque¹⁵ incipientes usque in quartum altaris ministrum¹⁶ hanc formam servandam cognoscimus, ut quem¹⁷ minorem maior precedit, sicut maior est¹⁸ honore, ita sit in crimine. Et quem maior sequitur culpa, maior ei implicetur vindicta, et sic postea penitentia credatur esse¹⁹ fructuosa. Quid enim prodest triticum seminare, et fructum eius non²⁰ colligere? Aut domum²¹ construere et²² non illic habitare? Post dignam enim satisfactionem credimus lapsum redire posse²³ ad honorem, propheta dicente, Nunquid qui cadit, non adiciet²⁴ ut resurgat? Et, Qui aversus²⁵ est, non revertetur? Quid est ergo²⁶ gravius, carnale delictum admittere sine quo pauci inveniuntur, aut Dei Filium negare? In quo peccato ipsum beatum principem apostolorum²⁷ Petrum, ad cuius²⁸ corpus nunc²⁹ indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus. Sed post negationem, penitentia secuta est, et post penitentiam indulgentia³⁰ data est, quia illum ab apostolatu non deiecit quem ante seipsum negaturum esse³¹ predixit. Tibi hec, fili³² carissime, dicta sufficiant³³, ut illum quem conspicias delicta fletu delere, non dubites in conspectu divinitatis misericordiam consequi, quia nullum peccantem reversum³⁴ despicit, qui peccatores sanguine suo³⁵ redimere venit.

4L 3.18 is widely variant; ID 6.85] D 50 c 16 to ipsum se negare predixit

¹¹ ipsam *CaMgPfTb(*after corr.*); se Tc
¹² patres *CaMgPfTb; *om.* Tc
¹³ Deo *CaMgPfTb; *om.* Tc
¹⁴ illorum *CaPfTbTc; eorum Mg
¹⁵ itaque *CaMgPfTc; igitur Tb
¹⁶ ministrum *BeCaTbTc; ministerium MgPf
¹⁷ quem *CaPfTbTc; quia Mg
¹⁸ sicut maior est *CaMgPfTbTc; *om.* Brant
¹⁹ pen. cred. esse *CaMgPfTc; cred. esse pen. Tb
²⁰ fruc. eius non *CaPfTbTc; non eius fruc. Mg
²¹ domum *BeCaMgTbTc; *om.* Pf
²² *suppl.* Pf²
²³ red. posse CaMgPfTb; posse red. Tc
²⁴ -iet *CaPfTbTc; -iat Mg
²⁵ av- *CaMgTc; adv- PfTb
²⁶ ergo *CaMgPfTb; *om.* Tc
²⁷ beat. pr. ap. CaMgObOdOeOfPfTc; pr. ap. beatum Tb
²⁸ Petri *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc
²⁹ nunc *CaMgPfTb; non Tc
³⁰ penitentiam indulgentia BeCaMgTbTc; negationem penitentia Pf
³¹ esse *RaTbTc; *om.* BeCaMgPf
³² mi *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc
³³ dicta sufficiant *CaMgTbTc; *om.* Pf
³⁴ -sum *MgPfTbTc; -sus Ca
³⁵ suo BeMgTbTc; *om.* CaPf

148

In decretis¹ Calixti pape², cap. ii³

Calixtus papa Romanus, dilectis episcopis per Galliam constitutis. Errant qui putant Domini sacerdotes⁴, post lapsum, si condignam⁵ egerint penitentiam Domino ministrare non posse, et suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, et suum sacerdotium condigne⁶ custodierint. Et ipsi quidem qui hoc putant, non solum errant⁷, sed etiam traditas ecclesie claves despiciere videntur, de quibus dictum est, Quicumque solveritis⁸ in terra⁹, erunt soluta et¹⁰ in celo. Alioquin hec sententia aut Domini non¹¹ est, aut vera¹². Nos vero¹³ indubitanter tam Domini sacerdotes¹⁴ quam reliquos fideles post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testante Domino per prophetam, Nunquid qui cadit non adiciet¹⁵ ut resurgat? Et, Qui aversus est, non revertetur? Et alibi, Nolo, inquit Dominus¹⁶, mortem peccatoris¹⁷, sed ut¹⁸ convertatur et vivat, et propheta David penitentiam agens dixit, Redde mihi letitiam salutaris tui¹⁹ et spiritu principali confirma me²⁰. Ipse namque²¹ post penitentiam et alios²² docuit, et sacrificium Deo²³ obtulit, dans exemplum doctoribus sancte ecclesie, si²⁴ lapsi fuerint, et condignam Deo penitentiam gesserint²⁵, utrumque facere posse. Docuit enim quando dixit, Doceam iniquos vias tuas²⁶. Sacrificium²⁷ pro se²⁸ obtulit

¹ decretali Ea

² In – pape om. Pt

³ cap. ii BeCaLdLfLmMgOaPfPhPtTb; cap. v AdCbLjRf; om. Ea; cap. vi TcVp; cp. v De eodem cxliiii Vo

⁴ Dom. sac. CaEaMgPfTbTc; sac. Dom. Cb

⁵ condignam BeCaCbEaLdLfLjPfTbVo; cum dignam Lm; dignam MgTc

⁶ sac. cond. BePfTcVo; con. sac. Mg; sac. cum digne Oa; sac. digne PhTb

⁷ corr. fr. erant Lm

⁸ solveritis BeCaCbLdLfLjLmMgTbTc; solveris Pf

⁹ in terra MgPfTc; super terram BeCaLfTb

¹⁰ et BeCaCbLdLfLjLmMgPfTb; om. LfTc

¹¹ Dom. non BeCaCbLdLfMgPfTb; non Dom. Lm; non Tc

¹² est add. Mg, om. PfTbTc

¹³ vero CaCbLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

¹⁴ -otes CaMfPfTbTc; -otis Cb

¹⁵ adiciet CaCbLdLfLjMgPfTb; adiciat Lm; om. Tc

¹⁶ Dominus CaDbEaMgTc; Deus Be; om. PfTb

¹⁷ mort. pecc. BeCaCbLdLfLjLmMgTbTc; pecc. mort. Pf

¹⁸ ut BeLd²OaLfTbTc; ut magis CaMg; om. CbDbEaLdLfLmPf

¹⁹ sal. tui BeCaCbLdLfLjLmTbTc; sa' Ea; s. t. LfTc; salutis tue Mg; sal. Pf

²⁰ me CaCbLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

²¹ et add. CaTc, om. BeDbMgPfTb

²² post pen. et alios CaCbLdLfLjLmMgPfTb; et alios post pen. Tc

²³ Deo CaCbLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

²⁴ illi add. Lf, om. CaMgPfTbTc

²⁵ gesserint BeCaCbLdLfLjLmMgPf; egerint TbTc

²⁶ et impii ad te convertentur et add. CbLjBrant, om. TbTc

²⁷ Deo add. CbLj, om. TbTc

dum dicebat²⁹, Sacrificium Deo spiritus contribulatus³⁰. Videns enim³¹ propheta scelera sua mundata per penitentiam³² non dubitavit predicando et Domino libando, curare aliena. Lacrimarum³³ effusio movet animi passionem, satisfactione³⁴ autem³⁵ impleta avertitur³⁶ animus ab ira³⁷. Superabundant³⁸ peccata, superabundet et misericordia. Quoniam³⁹ apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio. Mundatur ergo homo⁴⁰ a peccato, et resurgit gratia⁴¹ Dei a lapsu, et in pristino manet officio, iuxta predictas auctoritates⁴². Videat ne amplius⁴³ peccet, ut sententia evangelii maneat in eo, que ait⁴⁴, Vade, et amplius noli peccare. Sententiam itaque, fratres, que misericordiam vetat, non solum tenere, sed et⁴⁵ audire refugite, quia potior est⁴⁶ misericordia omnibus holocaustomatibus et sacrificiis.

4L 3.16, cf ID 6.48] cf D 50 c 14b

²⁸ pro se Tc; om. Tb

²⁹ Doceam (Docebo Tb)- tuas. Sacrificium - dum dicebat (dum dixit Eg, quando dixit Tb) CbEgLjTbBrant; Sacrificium pro se – contribulatus. Sacrificium – pro se Mo. Doceam - tuas et Tc; Docebo iniquo v. a. s. t. et i. a. t. c. et sacrificium – dicebat Vo; om.

AbAdBbBdBeCaDbEaEbEcFcGcLbLdLfLmMfMgMhMjMkMmMqOaObOdOeOfPdPfPhPkPtPwQa RaSdSeSgSIVpWaWbWcZa

³⁰ Sacr. - contrib. before Sacrificium pro se MoTc

³¹ enim CaCbLlLjLmMgTbTc; om. BeEaFcLdPfPw

³² proph. scel. sua mun. per pen. BeCaCbEaLdLfLjLmPfTb; scel. sua proph. mun. per pen. Mg; proph. sua scel. per pen. mun. Tc

³³ ergo add. CbLj, om. BeCaMgPfTbTc

³⁴ obsc. corr. Lf

³⁵ autem CaMgPfTbTc; aut Lm; om. Sl

³⁶ avertitur CaMgPfSITbTc; avertit Lm

³⁷ Qui enim non ignoscit alteri, quomodo sibi misereri? add. MoTc, om.

AdBdBeCaCbEaFcLdLfLjLmMgMqOaPfPtPwRaSITb; satisfactione impleta – ab ira in mg. Sl²

³⁸ enim add. Tc, om. CaCbLdLfLmMgPfTb

³⁹ Quoniam BeCaMgPfTbTc; Quia CbLj

⁴⁰ ergo homo CaMgPfTbTc; homo ergo Cb

⁴¹ gratia CaMgPfTbTc; gloria Cb

⁴² pred. auct. CaMgPfTbTc; auct. pred. Lf

⁴³ iam add. Cb, om. CaMgPfTbTc

⁴⁴ ait CaPfTbTc; dixit Mg

⁴⁵ et CaCbLjMgTb; etiam BeLdLfTc; om. LmPf

⁴⁶ est BeCaCbLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

149

¹*Ex epistola² Isidori ad Massanum³ episcopum, cap. i⁴*

Domino suo⁵ meritisque beato fratri Massano episcopo, Isidorus episcopus. Quod in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit, videlicet⁶ quod in canone Anciritano, capitulo xix legitur, post lapsum corporalem, restaurandum honoris gradum post penitentiam. Alibi vero legitur, post huiusmodi⁷ delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hec diversitas hoc modo⁸ solvitur. Illos enim ad pristinos gradus canon redire⁹ precepit, quos penitentiae precesserit¹⁰ satisfactio, vel condigna¹¹ peccatorum confessio. At contra hi¹² qui neque a¹³ vitio corruptionis emendantur¹⁴ atque¹⁵ hoc¹⁶ ipsum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum¹⁷ utique honoris nec¹⁸ gratiam recipiunt communionis. Ergo ita est dirimenda¹⁹ sententia ut necesse sit illos restaurari in loco honoris, qui per penitentiam reconciliationem merentur divinae pietatis, hi non immerito consequentur adeptae²⁰ dignitatis statum²¹, qui per emendationem penitentiae recepisse noscuntur remedium vite. Id autem ne forte magis sit ambiguum, divinae auctoritatis sententia confirmetur. Ezechiel quidem²² propheta sub typo prevaricatricis Ierusalem ostendit post penitentiae satisfactionem pristinum restaurari honorem. Confundere, inquit, O Iuda²³, et porta²⁴ ignominiam tuam²⁵. Et

¹ De eodem *add. in mg.* Ca²Ln²

² Ex ep. BeCaEaPfTb; Exempla Mg; Epistola Tc

³ -san- CaPfTc; Damasonem *after corr.* Mg; Damasium Mq; -son- BeTb

⁴ cap. i BeCaMgPfTb; *om.* Tc; De discretionem lapsorum quomodo quidam reparandi sint, quidam vero non. cxlv *add.* Vo. ad M. – cap i *om.* Ea

⁵ suo PfTbTc; sancto BeCaMgMqOa; *om.* Vo

⁶ vid. CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ huiusmodi BePfTbTc; huiuscemodi CaMg

⁸ Hec div. hoc modo CaMgPfTc; Hoc modo hec div. Tb

⁹ can. red. CaMgPfTb; red. can. Tc

¹⁰ -serit MgPfTbTc; -sit Ca

¹¹ condig- CaMgPfTc; dig- Tb

¹² contra hi CaMgPfTc; hi contra Tb

¹³ a MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁴ corruptionis emendantur CaFcMgPfPwTb; corporis emundantur Tc

¹⁵ atque BeCaMgPf; cui Tb; neque Tc

¹⁶ hoc BePfTbTc; *om.* Ca; id Mg

¹⁷ -dum CaPfTbTc; -du Mg

¹⁸ nec CaMgPfTc; neque Tb

¹⁹ est dir. BeMg²PfVo; est determinanda Ca(vel dirimenda *ss*)Mg; determinanda est Tb; dir. est Tc

²⁰ adeptae CaPfTc; adempte BeMgTb

²¹ hi non immerito - statum *add. ss* Ca²

²² quidem CaMgPfTb; *om.* Tc

²³ *lacuna follows in Pf*

²⁴ porta CaPfTbTc; portam Mg

²⁵ tuam CaMgPw²TbTc; *om.* Pf

post paululum, Et tu, inquit, et filie tue²⁶ revertimini ad antiquitatem vestram²⁷. Quod dixit confundere²⁸, ostendit²⁹ post confessionem³⁰, id est peccati opus debere quemquam erubescere, et pro admissis³¹ sceleribus verecundam³² frontem, humoque³³ prostratam demergere, pro eo quod dignum confusionis³⁴ perpetravit³⁵ opus. Deinde precepit ut post ignominiam id est deiectionem³⁶ nominis sive dignitatis, revertatur ad antiquitatem³⁷. Ergo dum quisque post opus confusionis sue confunditur, atque ignominiam portans depositionem suam cum humilitate luget³⁸, revocari³⁹ secundum prophetam ad priorem poterit statum⁴⁰. Item. Iohannes⁴¹ evangelista Angelo Ephesi ecclesie inter cetera quedam⁴² similia scribit, Memor esto⁴³ unde excideris⁴⁴, et age penitentiam et prima⁴⁵ opera fac. Alioquin veniam tibi et movebo candelabrum tuum de loco eius⁴⁶. Ecce, in quantum valui, concilii Anciritani⁴⁷ antiquam plane et plenam auctoritate sententiam sacris testimoniis explanavi, ostendens eum posse restaurari in proprio⁴⁸ ordine, qui per penitentiae satisfactionem novit propria delicta⁴⁹ deflere. Qui vero nec⁵⁰ luget que gessit, et lugenda sine ullo pudore religionis vel timore divini iudicii committit, eum nullo modo posse ad pristinum gradum restaurari⁵¹. In fine autem epistole huius⁵² hoc adiciendum putavi, ut quotiescumque in gestis conciliorum

²⁶ *ss Be*

²⁷ ad antiquitatem vestram CaMgPpW; ad iniquitatem vestram Be; ad antiquitatem tuam Tb; ab iniquitate vestra Tc

²⁸ *corr. fr.* ostendere Ca³

²⁹ quod *add.* Mg, *om.* CaPpTbTc

³⁰ confessionem CaMgPpWbTbTc; confusionem Pp²

³¹ adm- Ca²MgPpTc; am- CaTb

³² -dam CaMgPpTb; -diam Tc

³³ humoque CaMgPpTc; humique Tb

³⁴ dig. con. MgPpTbTc; con. dig. Ca

³⁵ -avit BePpTc; -averit CaMgTb

³⁶ sui *add.* BeCaTc, *om.* MgPpTb

³⁷ antiquitatem CaMgPpTb; antiquam dignitatem Tc

³⁸ cum hum. lug. CaMgPpTb; lug. cum hum. Tc

³⁹ revoc- MgPpTbTc; voc- Ca

⁴⁰ pot. stat. CaMgPpTb; stat. pot. Tc

⁴¹ apostolus et *add.* Tb, *om.* CaMgPpTc

⁴² quedam MgPpTbTc; quodam Ca

⁴³ esto CaMgTbTc; *om.* Pp

⁴⁴ excideris CaMgPpTb; cecideris Tc

⁴⁵ prima CaMgPpTb; priora Tc

⁴⁶ eius CaMgPpTb; suo Tc

⁴⁷ -ani CaMgTbTc; -ati Pp

⁴⁸ proprio BeMgPpTbTc; primo Ca; vel priori *add.* *ss* Mg

⁴⁹ *ss* Be

⁵⁰ nec MgPpTbTc; non Ca

⁵¹ -ari CaMgTc; -are BePpTb

⁵² ep. huius CaMgPpTc; huius ep. Tb

discors sententia⁵³ invenitur, illius concilii magis teneatur sententia, cuius antiquior aut⁵⁴ potior extat auctoritas.

4L 3.19] D 50 c 28

⁵³ sent. CaPftbTc; causa (vel sent. ss) Mg

⁵⁴ aut CaPftbTc; et Mg

150

¹Ex concilio Cabillonensi, cap. xxv²

Si quis presbiter ante³ ordinationem peccaverit et post ordinationem peccata⁴ confessus fuerit quod ante erraverit, non offerat sed tantum⁵ pro religione nomen presbiteri⁶ portet. Si autem non ipse⁷ confessus⁸ sed ab alio publice convictus⁹, nec hoc ipsum habeat, ut nomen presbiteri¹⁰ portet. Similiter de diaconibus observandum est¹¹, ut si ipse confessus fuerit, ordinem subdiaconi¹² retineat¹³.

ID 6.149] C 15 q 8 c 4

¹ Presbiter qui peccavit ante ordinationem, si confessus fuerit solo nomine sit presbiter *add. in mg. Tc; om. CaMgMqPftb*

² cap. xxv *EaMgOaPftbTcVo; cp. xiii? Be; cap. lxxv *before* Ex Ca; De his qui per ignorantiam ordinantur et postea deteguntur criminaliter peccasse. cxlvi *add. Vo*

³ ante *MgPftbTc; aut Ca

⁴ pecc. *CaMgPftc; *om. Tb*

⁵ tantum CaPftbTc; tamen Mg

⁶ -eri *CaMgPftb; -erii Tc

⁷ ipse *CaMgPftb; *om. Tc*

⁸ fuerit *add. Tc, est add. Pf, om. *BeCaMgTb*

⁹ sit *add. Tb, om. *CaMgPftc*

¹⁰ -eri *CaMgPftb; -erii Tc

¹¹ de diac. obs. est *CaMgPftc; obs. est de diac. Tb

¹² subdiaconi *EaCaMqPftVo; diaconi BeMgTc; subdiaconii Tb

¹³ retineat *CaMgTbTc; obtineat Pf

151

¹Ex concilio Neocesariensi², cap. viii³

Presbiter si preoccupatus⁴ corporali peccato⁵ promoveatur, et⁶ confessus fuerit de se quod ante ordinationem⁷ deliquerit⁸, oblatam non consecret, manens in reliquis

¹ De clericis homicidis qui debeant ministrare, qui non *add. in mg. Tc; De eodem add. Vo*

² -esariensi *CaMgMhMjPf; ?? Tb; -anensi Tc

³ viii CaMfMgMhMjMmTc; Pftb *unclear*

⁴ fuerit *add. Tc, om. *CaMfMgMhMjMkMkMoPftTb*

⁵ si *add. Tc, om. *BeCaMfMgMhMjMkMmMoPftb*

⁶ non *add. Tc, om. *BeCaMgPftb*

⁷ ordinationem *BeMfMoOaRaTbTcVo; ordinem CaMgMhMjMkMm; *om. DbPft*

⁸ deliquerit BeMgPf²; deliquit Ra; delinquitur Mf; relinquitur Mj; reliquetur Mm²

officiis propter studium bonum. Quod si de se ipse⁹ confessus non fuerit¹⁰, et argui manifeste nequiverit, potestatis sue iudicio relinquatur.

ID 6.150]

⁹ de se ipse BeCaMfMgMhMjMkMmMoObOd²OeOfPfIDp; ipse de se OaTc; ipse Od; de se Tb; de se ipso DbPtVoIDm

¹⁰ fuerit *CaMfMgMhMjMkMmPfPtTb; fuit Tc

152

Ex epistola Rabani archiepiscopi¹ ad Heribaldum². Ex concilio Hilerdensi, cap. x³

De his vero visum est nobis scribendum qui sacros ordines habent et ante vel post ordinationem⁴ contaminatos in capitalibus criminibus se esse profitentur. In quibus, ut mihi videtur, hec distantia esse debet, ut hi⁵ qui deprehensi vel capti fuerint⁶ publice in periurio, furto, atque fornicatione, et ceteris huiusmodi criminibus, secundum sacrorum⁷ canonum instituta a gradu proprio⁸ deponantur, quia scandalum est populo Dei tales personas superpositas⁹ habere, quas ultra modum vitiosas esse constat. Nempe inde detrahunt homines sacrificio Dei, sicut quondam filiis Heli peccantibus fecisse leguntur, et rebelles hinc¹⁰ atque contrarii existentes eorum pravis exemplis quotidie peiores fiunt¹¹. Qui autem de predictis peccatis abscondite a se admissis¹² per occultam confessionem coram oculis Dei, presente etiam sacerdote, qui eis indicturus est penitentiam, confitentur, et semetipsos¹³ graviter deliquisse queruntur, si se per ieiunia et elemosinas, vigiliisque¹⁴ et sacras orationes cum lacrimis purgare certaverint¹⁵. His etiam gradu servato, spes venie de misericordia Dei¹⁶ promittenda¹⁷ est.

ID 6.400] D 50 c 34

¹ archiepiscopi *BeCaFcMgOaTbVp(repeated); episcopi Tc; om. Pw

² Ex - Her. *BeCaCbEaFcMgOaPwRfTbTcVp; om. Pf

³ cap. x *BeCaCbFcMgPfRfVo; cap. xi Tc; om. Tb. Ex conc. - x om. Mq. Qua distantia sit inter eos qui publice lapsi sunt in crimine et eos qui occulte. cxviii add. Vo

⁴ vel post ord. *CaMgPfTc; ord. vel post Tb

⁵ supersc. Tc

⁶ vel capti fu. *MgPfTbTc; fu. vel capti Ca

⁷ sacrorum *MgPfTbTc; sacrum Ca

⁸ grad. prop. *CaMgPfTc; prop. grad. Tb

⁹ superpositas *CaMgPfTc; super se positas Tb

¹⁰ hinc *BeMgTbTc; huic CaPf

¹¹ fiunt *CaMgPfTb; existunt Tc

¹² adm- *MgPfTbTc; comm- Ca

¹³ semetipsos *CaMgPfTc; se ipsos Tb

¹⁴ -que CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ -int *CaMgTbTc; -unt Pf

¹⁶ mis. Dei *CaMgPfTb; Dei mis. Tc

¹⁷ prom- *CaMqTcVo; perm- BeMgPfRaTcWc

153

¹*Iohannes VIII Cennemoco Venetiensi episcopo*²

Mirror minus³ doctam scientiam tuam sacerdotem putare post perpatratum homicidium posse in sacerdotio⁴ ministrare⁵, immo, quod est ineptius, nobis suadere velle ut ipsi tali presumptioni preberemus assensum⁶. Quis enim tam demens tamque perversi sensus⁷ tale quid estimaret⁸, vel post⁹ quantamcumque penitentiam concedendum, cum omni sit canonice discipline contrarium? Debet ergo sacerdotio privatus lacrimarum fonte flagitium tam immane diluere, ut talibus saltem remediis curatus, salutis possit invenire suffragium.

ID 6.114, 10.51] D 50 c 4

¹ xii. (om. Lj) De clericis homicidis qui debent, qui non debent ministrare *add. in mg.* BdLj; Quod sacerdos post perpetratum homicidium in sacerdotio ministrare non debeat *add. in mg.* Ca²Ln²; De clericis homicidis qui non debeant et qui debeant ministrare Ph; Quod presbiter post perpetratum homicidium amplius non possit ministrare. cxlviii *add. Vo*; De clericis homicidis qui debeant ministrare, qui non *add. Vp*

² x *in mg* Be²

³ minus *CaPfTbTc; nimis Mg

⁴ posse in sacerdotio *OaTc; in sacerdotio posse BeCaMgMqPw²Ra; in sacerdotio EaPfPwVo; in sacerdotium Tb

⁵ ministrare *CaEaMgPfPwTb; permanere Tc

⁶ assensum *CaMgPfTc; exemplum Tb

⁷ est *add. Tc, om.* *CaMgPfTb

⁸ est- BePfTb; exist- CaMgTc

⁹ post *CaMgPfTb; *om. Tc*

154

*Urbanus II¹ Garnerio Mereburgensi² episcopo*³

Clericum quo iacente lapidem puer dicitur interemptus nos pro amore tuo in eodem ordine⁴ permanere permittimus, ut tamen semper in penitentia et timore⁵ permaneat.

Ars. 713 fo. 138v] D 50 c 37

¹ Urb. II CaMgPwTbVoA; Rab. II BeCbEaMqOaObPtRa; Rabanus FcOdPfTc; Urbanus Od²

² Mereburgensi BeCaEaMgOaOdPfPwTbA; Mersunensi Tc; Meburcensi Cb; Meburnensi Fc; Morenburgensi Pt; Mereburgensi Vo

³ De his qui in ordine constituti homicidium non sponte commiserunt *add. Vo*

⁴ eod ord. CaMgPfTcA; ord. eod. Tb

⁵ pen. et tim. CaPfTbTcA; tim. et pen. Mg

155

¹*Stephanus V² Sichiperto³ Corsice episcopo⁴*

Quia te quasi obnoxium iudicas eo quod a Saracenis captus homines interficere⁵ videris, bene facis. Sed quoniam non tua sponte⁶ interfecisse cognosceris, inde canonice nullo modo⁷ iudicaris.

Ars. 713 fo. 138v] D 50 c 38

¹ De eodem *add.* Vo

² Steph. – V] Ste<panus> Be; *om.* Pt

³ Sichiperto BeMqOaTbVpA; Sigberto Mg; Sichiberto CaPfRaVo; Sichicperto Pt; Sigiberto Tc

⁴ cl *add.* Vo. Steph. – ep.] Item Ea. Maniculum *add. in mg.* Pq

⁵ interficere CaMgPFTbA; interfecisse Tc

⁶ tua sponte CaMgPFTbA; sponte tua Tc

⁷ nullo modo *main text* BeCaMgOaTb, *after corr.* PFTc

156¹²*Eliberitanum concilium, cap. xx³*

Si quis clericorum⁴ detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari⁵ et abstinere.

ID 13.12] +D 47 c 5

¹ 156-7 *as here*

BbBdBeCaCbDbEaEgFcLcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMqObOdOeOfPdPfpqPtPwQaRaSeSgVmVoVpVqWcBrant; *reversed* MoOaPhQeTbTc

² Quod usuras clerici non accipiant *in mg.* here Tc, *before c 157* Pf; xiii. (*om.* Lj) De usurariis *in mg.*

Bd Cb²Db(*and in text*)Lj; Quod clerici usuras accipere non debeant *in mg.* Ca²Ln²; De usura *in text* Ea

³ Eliberitanum (Elibitanum Lf) concilium cap. xx (x CaPw) BdBeCaCbLdLfLjLmMqPwRaTb;

Elibertano conc. cp. xx Db; *om.* Ea; Ex conc. El. cap. xx EgMg; Ex Elib. conc. cap. xx FcPf;

Eliberitano concilio Qa; Ex Traconensi concilio cap. ii [*i.e. insc. to ID 13.13*] Tc; Eliberitano conc. cp.

Ut clericus accipiens ab ordine deponatur. clii Vo, *cf c 157. xi in mg.* Be²

⁴ clericorum BeMgPFTbTc; clericus PtVo

⁵ -ari BeMgPFTbTc; -are Ca

157

¹*Canones apostolorum, cap. xliiii²*

Episcopus aut presbiter aut diaconus usuras a debitoribus exigens, aut certe dampnetur, aut desinat et³ communione privetur.

ID 13.15] D 47 c 1, end var.

¹ *cf c 156 for Pf rubr.* De eodem *add.* Vo

² Can. - xliiii BeCaCbLdLjLmMgOaObOdOeOfPFPwTb; Can. ap. EaMq; Can. - xxliiii Lf; Ex Heliberitano concilio, cap. xx Tc; Can. – clxiii. cliii Vo. De usuariis *add.* Ph

³ et CaMgObPFTc; *om.* Tb

158

¹*Concilium III Cartaginense, cap. xvi*²

Nullus clericorum³ amplius recipiat⁴ quam accommodaverit, si pecuniam, pecuniam, si speciem, speciem, eamdem quantam⁵ dederit accipiat, et quicquid aliud tantum quantum dederit.

ID 13.9] C 14 q 4 c 6

¹ Quod clerici usuras accipere non debeant *add. in mg.* Ca²; Item de usuris (*no insc.*) Ea; De eodem *add. Vo*

² Concil' III Cartaginense cap. xvi *BeCaOaTbVoVp (Tb *continues*, Ex eodem concilio cap. xvi) ; Concil' IIII Cartaginense, cap. xvi CbMq; Ex conc. Cart. III cap. xvi Mg; Ex Cart. conc. cap. xvi Pf; Concil. II Cartag', cap. v Tc. cliiii *add. Vo*

³ clericorum *MgPfTbTc; *om. Ca*

⁴ rec- *CaMgPfTb; acc- Tc

⁵ quantam *BeCaEaMgOaTcVo; quam PfTb

159

*Terraconense concilium cap. iii*¹

Si quis clericus in necessitate solidum prestiterit, hoc² de vino vel de³ frumento accipiat, quod mercandi causa tempore statuto⁴ decretum fuerit venundari. Ceterum si speciem non habuerit necessariam, ipsum quod dedit sine ullo augmento⁵ recipiat.

ID 13.14] +C 14 q 4 c 5

¹ Terraconense (Tarrac- Tb) concilium cap. iii BeCaOaPhTbVo(*adding clv*)Vp; Item Ea; Ex conc. Terraconensi cap. iii Mg; Ex Terragonensi concilio, cap. iii Pf; Ieronimus super Iezechielem, libro V Tc; Item iii *IDp*

² hoc *BeCaPfTb; hoc vel Mg; vel Tc

³ de *BeMgPfTbTc; *om. CaOa*

⁴ temp. stat. *CaMgPfTc; stat. temp. Tb

⁵ argumento Ph

160

¹*Hieronimus super Ezechielem, libro VI*²

Putant quidam usuram tantum esse in pecunia, quod providens divina scriptura³ omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias quam dedisti. Item. Alii⁴ pro pecunia fenerata solent munuscula⁵ accipere diversi generis⁶, et non

¹ Quod non tantum de pecunia sit usura, sed de omni re *add. Vo*

² lib. VI *om. Vo*; super – VI *om. Ea*

³ div. scr. *BeCaMgTbTcVp; scr. div. OaPf

⁴ Alii *BeCaPfTbTc; Quidam EgMgVp

⁵ inunusolam Ca

⁶ acc. div. gen. *CaMgPfTb; div. gen. acc. Tc

intelligunt usuram appellari et superabundantiam quicquid illud est⁷, si ab eo⁸ quod dederint plus acceperint⁹.

ID 13.18] C 14 q 3 c 2

⁷ illud est *BePfTbTc; est illud CaMg

⁸ repeated Mg

⁹ corr. fr. accipiant Tb

161

Ex concilio Agatensi, cap. i¹

Usura est ubi amplius requiritur quam datur². Verbi gratia, si dederis solidos decem et amplius quesieris, vel dederis frumenti modium unum et super aliquid exegeris³.

ID 6.200] +C 14 q 3 c 4

¹ Quid sit usura. clxvii *add.* Vo; Ex – cap i] Item Ea

² Usura – datur *as rubric* Wc

³ et super – exegeris] amplius requisieris Ra; Ea *adds here* hoc turpe lucrum dicimus *from the end of c 162*

162

¹Ex decretis Iulii pape usuariis missis², cap. cxxxi³

Quicumque enim⁴ tempore messis vel vindemie non necessitate sed propter cupiditatem comparat⁵ annonam vel vinum⁶, verbi gratia, de duobus denariis comparat⁷ modium unum et servat usque dum venundetur⁸ denariis quatuor aut sex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus⁹.

ID 6.201] C 14 q 4 c 9

¹ De eodem *add. in mg.* Ca²Mj

² us. (usurar- Wc) missis BeCaEaMgVoVpWc; usura.... *add.* Tb, de us. missis Cb(*after* cxxxi); usariis mensis Oa; us. messis Ra; *om.* EgMqPfPtQaTc

³ cxxxi *BeCaEgPfPtTbTcVo; xli MgWc; *om.* EaQa. Quid sit turpe lucrum tempore messis vel vindemie, annonam, vel vinum non necessitate comparare et servare donec plus venundatur. clviii *add.* Vo

⁴ enim *BeEaMqPtTb, *om.* BdCaEgMfMgMoOaPfQaTcVq

⁵ *suppl. ss* Mh

⁶ ut carius vendat usura est *add.* Mg, *om.*

*AdBdBcEaEgMfMjMkMoOaObOdOeOfPfPtQaSgTbTcVmVoBrant. non nec. set propter cupiditatem *after* vinum Pt

⁷ annonam vel - comparat MgPfTbTc; *om.* Ca

⁸ venundetur *CaMgPfTc; venditur Tb

⁹ dicimus BeCaEgMgTbTc; dominis Oa; Pf *obscure*; hoc turpe luc. dic. *at end of c 161* Ea

163

Capitularum libro I, cap. lxxxii¹

Si quilibet servus dominum fugiens, aut latitans, aut² adhibitis testibus pretio conductis aut³ corruptis, aut qualibet calliditate, vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur, et dominus eius eum recipiat. Si vero avus vel pater, ab alia patria in aliam migrans⁴ in eadem provincia filium genuerit, et ipse filius ibidem educatus, et⁵ ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, et utrum servus sit ignoraverit, et postea veniens dominus eius legibus eum adquisierit, sancitum est⁶ ut si dominus eius illi⁷ libertatem dare voluerit⁸, in gradu suo permaneat, si vero eum⁹ catena¹⁰ servitutis a castris dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat¹¹.

ID 6.132 has more; Ars. 713 fo. 125 has a preceding sentence, missing here] +D 54 c 6 med., Palea, as ID 6.132

¹ lxxxii BeCaEaMgTcVoA; lxx... Pf; lxxxiii Tb; lxxii Vp. (xiiii. add. Be) De servis per ignorantiam ordinatis qui debeant manere in ordine, (et add. Db) qui non in mg. BdLjTc, in text DbPh; De servis add. in mg. Db; Ut si quilibet servus ignorante domino suo ordinatus fuerit, ab ordine deiciatur. clviii add. Vo. xii add. in mg. Be²

² aut BeCaMgTbTcA; vel Vo; om. Pf

³ aut TcA; vel BeCaMgMqOaPfTbVo

⁴ in al mig. BeCaMgPfTc; <in al.> mig. A; mig. in al. Tb

⁵ et CaMgPfTcA; om. Tb

⁶ sanc. est MgTbTcA; statutum Ca

⁷ eius illi TbTcA; ei BeCaMg

⁸ sancitum - voluerit CaMgTbTcA; om. Pf

⁹ cum add. Mg, om. CaPfTbTcA; cum (with eum in mg.) Ra

¹⁰ -ena CaMgPfTbA; -is Tc

¹¹ gradum amittat] deponatur Ra; Ea here adds the rubric to c 164 as part of the text of c 163

164¹

[Si servus per ignorantiam ordinatus fuerit in presbiterum, maneat in gradu² et peculium amittat, si ordinatus fuerit in diaconum aut vicarium prestat aut reddatur. In ceteris ordinibus vicarium non prestat sed deponatur et domino reddatur]³. Gelasius⁴

Martino⁵ et Iusto episcopis

Actores⁶ siquidem⁷ illustris viri filii nostri Amandiani graviter conqueruntur, homines iuri suo⁸ debitos⁹, alios adhuc clericos, alios iam diaconos ordinatos, cum

¹ Ea lacks canon, but incorporates rubric as end of c 163

² maneat in gradu AdBeEaVo; in gradu permaneat CaMgTcVp

³ in mg. BeCaMgTc; in text EaVo(adding clx)Vp(as separate canon); om. MqOaPtPfTb

⁴ papa add. BePfTbTc, om. *CaMgOaVp

⁵ corr. to Martirio Vo²

⁶ Act- BeMgOaPfTbTcVp; Auct- CaOf

non solum post modernum quod¹⁰ tantorum collectione pontificum sub omnium saluberrime provisionis assensu constat esse perfectum¹¹, huiusmodi personas¹² suscipere non debere¹³, verum etiam si qui forte in divine cultum¹⁴ militie ante fuerint, ignorantia faciente, suscepti, eliminare¹⁵ prorsus et exutos religioso privilegio ad dominorum possessiones iusta debuerint admonitione compelli¹⁶. Et ideo, fratres charissimi, eos quos supradicti viri actores¹⁷ in clericatus¹⁸ officio monstraverint, adtineri discussos et obnoxios ac probatos¹⁹, custodito legum tramite, sine intermissione restituite, ita ut si quis iam presbiter reperitur, in eodem gradu peculii sola amissione permaneat. Diaconus vero aut vicarium prestat, aut si non habuerit, ipse reddatur. Residua officia sciant neminem posse ab obnoxietate²⁰, si convincitur²¹, vindicari, quatenus hoc ordine custodito, nec dominorum iura, nec privilegia ulla ratione turbentur.

ID 6.353, Ars. 713 fo.137v has more] D 54 c 9b

⁷ siquidem *CaMgTbTc; quidem Pf

⁸ iuri suo BeCaMgOaOfPfTcVoVp; suo iuri *Tb

⁹ deb- DbOaPfRaTcVoIDpBrant; ded- Be²CaMgMqObOdOfTbVmIDm

¹⁰ quod *BeCaPfTbVo; tempus quemquam Mg; quidem Tc

¹¹ constat esse perfectum *CaPfTbTc; perspectum constat esse Mg

¹² in mg. Ra²

¹³ sus. non deb. MgPfTb; accipere (suscipere ss) non deb. Ca; non deb. sus. Tc

¹⁴ -tum *CaMgPfTb; -tu Tc

¹⁵ -are *MgPfTbTc; -atos Ca

¹⁶ debuerint admon. compelli *BeDbPfTbVo; admon. debuerint compelli Ca; admon. debere compellere Mg; debere admonitionem compelli Tc

¹⁷ act- *DbMgPfTbTc; auct- Ca

¹⁸ corr. fr. -tos Mg

¹⁹ ac prob- *Pf; approb- BeCaMgTbTc; approbato Mq

²⁰ -ietate *BeCaDbPf²TbTc; -itate MgPf

²¹ -itur *CaDbMgPfTc; -untur Tb

165

¹Gelasius² Herculentio³, Stephano et Iusto⁴

Actores⁵ illustris femine Placidie⁶ petitorii oblatione⁷ conquesti sunt Sabinum Marcellianensis⁸ sive Cusilnatis⁹ urbis antistitem, Antiochum servum iuris patrone¹⁰

¹ De eodem *add. in mg* Mj, *in text* Vo

² Gelasius *BeCaFcMfMgMhMjPtTbTc; Idem Pf; Gel. papa Pt

³ Herculentio *PfVo; Exculentio BePwTbTc; Erculenio CaFc; Erculeio Db; Erculentino Mg; Herculenio Mq; Erculentios Oa; Erculentio Ph; Eleulentio Vp

⁴ Stephano et Iusto *MgPfTbTcVo; et Stephano et Iusto Be; et Iusto Stephano MhMkMq. clxi *add.* Vo

⁵ Act- *BeMgPfPtTbTcVo; Auct- CaMhMjMkOf; Factores Pk; *corr. fr.* Maiores Oa

⁶ -die CaMfMgMhMjMkObOdOeOfPf(*lacuna follows*)PtTcVm; -de BeTbVoBrant

⁷ pet. obl. *om* Pt

⁸ -sis *CaMfMhMjMkPfPtTbTc; -sem Mg

sue absentis domine, occasione captata, ad presbiterii honorem usque perductum¹¹, eiusque fratrem Leontium clericalis officii privilegio decorasse. Et ideo, fratres carissimi¹², inter¹³ supradictos actores¹⁴ et eos qui conditionis extreme repetuntur, obiectam cognitionem¹⁵ vobis nostra¹⁶ auctoritate deputamus, ut¹⁷, omni veritate discussa, si revera obiectam sibi maculam iuste¹⁸ refragationis non potuerit ratione diluere¹⁹, Leontium clericum, quem²⁰ gradus definitus legibus non defendit, ad sequendam cognationis sue necessitatem modis omnibus redibete²¹. Antiochum vero, quia per sacerdotium iam non potest²² retolli, si in suam ecclesiam²³ in hoc in quo est honore desiderat collocare²⁴, non velut redditum sibi sed²⁵ habeat pro ministeriorum celebratione susceptum.

ID 6.354, Ars. 713 fo. 138 has more] D 54 c 10b

⁹ Cusilinitis MgPfTb; Silmatis Ca; Cusumatis Ra; ...sinatis ss Ra²; Culisnitis Tc

¹⁰ patrone *BeMgPfTc; viri matrone Mf; matrone Mj

¹¹ -ductum *CaMfMhMjMkPfPtTb; -duxisse MgTc

¹² mei *add.* Mf

¹³ in Pt

¹⁴ act- *BeMfMgPfTbTc; auct- CaMhMjMkPt

¹⁵ obiectam cognitionem BeCaCbDbMfMgMhMjMoOaObOdOeOfPfPwVmVoVpIDpBrant; obiecta cognitione PhTb; obiectam conditionem (id est cognitionem *superscr.* Tc) MkMmMqTc; obiectu cognitionem *Migne*

¹⁶ nostra CaMfMgMhMjPfTc; vestra PhTb

¹⁷ *om.* Mj

¹⁸ iuste BeCaCbFcMgOaPtPwTcVo; iustitie DbMkMqPhTb; ratione iuste Mf; iustitiam Mj; iustitia vel iuste Pf

¹⁹ ratione diluere *BeFcPtPwRaTb; rationem diluere CbMqPf; ratione divellere CaMgTc; diluere MfMh; ratione dilui Oa

²⁰ quem *MfMgMjMkOaPfPtTbTc; quam Ca

²¹ redibete *Mq²OaTb; exhibete BeCaMgPf²TcVo; exhibite MfMjPfPt; rehibite Mk; reddite MqRa

²² iam non potest *BePfRaTb; non iam potest CaMfMgPtVo; non iam post Oa; non iam poterit Tc

²³ suam ecclesiam *MfMgMhMjMkPfPtTb; sua ecclesia BeCaTc

²⁴ -are *BeCaMfMgMjPfPtTc; -ari MkTb

²⁵ sed *CaMfMgMhMjMkPfTbTc; *lacuna* Pf

166

[*Si servus ordinatus fuerit sciente et non contradicente domino¹, liber maneat. Si ignorante domino intra annum liceat probare et servum suum recipere, post annum minime liceat². Quod si servus laicorum vitam assumpserit, deponatur et in servitio redigatur*]³. *Novellarum constitutio V, cap. xxiii*⁴

Si servus, sciente et non contradicente domino⁵, in clero sortitus sit, ex hoc ipso liber et ingenuus fiat. Si enim⁶ ignorante domino consecratio facta fuerit, liceat domino intra annum tantum conditionem probare et proprium servum recipere. Sin autem servus, sciente domino vel ignorante, secundum ea que diximus, ordinatus fuerit, ex ipso honore clericatus libertatem meretur, et si postea ministerium ecclesiasticum reliquerit, et ad laicorum vitam transierit, in⁷ servitio tradatur⁸.

Ars. 713 fo. 138] +D 54 c 20 begins so, but ends widely var.

¹ ord. fuerit sciente (-enter Ea) et non contrad. domino AdBeEaVo; scienter et non contrad. domino ord. fuerit Tc

² liceat BeCaEaTc; om. Mg

³ in mg. AdBeCaFcMgTc, Ea in text after insc, Vo(here, adding clxii); om. MqOaPfPtTbVp; for Pk see *Conspectus*

⁴ Nov. (in black Tb)const. V (et Fc) cap. xxiii BdBeCbEaFcOaPfPwTbVo; Nov. constitutiones cap. xxiii Ca; Nov. const. cap. xiii Mg; Constitutionum lib. II cap. xxiii Tc; cap. xxiii only QaA. xiii add. in mg. Be²

⁵ et non cont. dom. CaMgPfTcA; dom. et non cont. PhQeTb

⁶ enim CaMgPfPwTbA; autem Tc

⁷ in BeMgPfTbA; in in Ca; om. Tc

⁸ tradatur Mg(vel reddatur ss)MqOaPfTbVoA; reddatur BeCa(vel redigatur ss)RaTcVp; reddetur EaPt; tradetur Lc

167

[*Que¹ penitentia sit danda episcopis, presbiteris, diaconibus² venationi studentibus*]³.

*Ex concilio Meldensi, cap. viii*⁴

Episcopum, presbiterum aut diaconum⁵ canes ad venandum aut accipitres aut huiusmodi res habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate sepius detectus fuerit, si episcopus est, tribus mensibus a communione suspendatur⁶,

¹ Quod Vo

² de add. Vo

³ in mg. AdBeCaMgPf, in text EaMfVo(adding clxiii); (xv. add. Bd) De clericis ebriosis, scurrilatoribus in mg. BdLj, in text and mg. Db, in text Ph; Episcopis – studentibus Mj in text; om. MkMqOaPtTbTcVp; De canibus non habendis in mg. Ra²

⁴ Ex – viii om. EaMj. xiii in mg. Be²

⁵ -num *EaPtTbTc; -nem CaCbMfMgMjMkPf

⁶ suspendatur *BeCbOaTcBrant; privetur BeCaEaMfMgMhMjMkMqPfPtRaTbVoWc

presbiter duobus mensibus, diaconus⁷ uno⁸, ab omni officio et⁹ communione suspendatur¹⁰.

ID 6.288, cf 5.366, 13.30] +D 34 c 2, Palea

⁷ vero *add.* Mj

⁸ et *add.* Cb, et si non resipuerit *add.* Tc, mense *add.* Tb, *om.* *BeCaEaFcMfMgMjMkPfPtPw

⁹ et *BePfTbTcVo; et a CaMgRa; a Ea; *om.* MfMhMkPt.

¹⁰ suspendatur *BeCaEaFcMfMgMhMjMkMqOaPfPhPtRaVoWc; privetur MoTbTc

168

Ex eodem concilio, cap. xviii¹

Quicumque ex clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant, sed professionis sue vocabulum religionis moribus et religioso habitu prebeant². Quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, et ecclesiastice sanctitatis³ profanatores proprii gradus amissione multentur⁴, quia non possunt simul Deo⁵ et seculo militare.

ID 6.286] +C 23 q 8 c 6

¹ eodem – xviii] Concil. Meldensi Ea. Ut clerici qui arma militaria sumpserint proprii gradus amissione multentur clxiii *add.* Vo

² preb- CaMgPfPhTc; hab- Tb

³ eccl. sanct. *CaMgPfTc; ecclesie sancte Tb

⁴ am. mult. *CaMgPfTb; mult. am. Tc

⁵ sim. Deo *BeOaPfTbTc; Deo sim. CaMg

169

[Quod clerici qui consulunt¹ sacrilegos, magos, aruspices deponantur]². Ex Toletano concilio IV³, cap. xxx⁴

Si quis episcopus aut⁵ presbiter aut diaconus vel⁶ quilibet ex ordine clericorum aruspices aut⁷ ariolos, aut certe augures vel sortilegos vel eos⁸ qui profitentur artem magicam aut aliquos eorum⁹ similia exercentes consuluisse¹⁰ fuerit deprehensus, ab

¹ -lunt BeCaMfPfTc; -ltant Mg

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* EaMf; Qualiter episcopus, presbiter vel quilibet clericus tractandus sit qui fuerit deprehensus consuluisse augures vel sortilegos vel magos vel eorum similia exercentes lxx Vo; *om.* MkMqOaTbVp

³ Ex Tol. conc. IV PfTc; Toletanum conc. Be; Toletanum concilium IV CaMfMkMqTb; Ex conc. Tol. IV Mg; Toletano concilio IV MhMoID; Toletanum concilium IV Oa; Toletano concilio III Pt; Toletano concilio Vo; Ex eodem concilio Vp

⁴ xviii Vp. *no insc.* Ea

⁵ aut *BeCaMfOaPtTbTc; vel Mg; *om.* Pf

⁶ *corr. fr.* aut Ca

⁷ aut *CaPfTbTc; et Mg

⁸ *om.* Mf

⁹ eorum *CaMfMgPfPtTb; *om.* Tc

honore dignitatis sue depositus¹¹ monasterii curam excipiat¹², ibique perpetue penitentiae¹³ deditus scelus admissi sacrilegii solvat.¹⁴

ID 11.5, cf 8.64] C 26 q 5 c 5

¹⁰ -lu- *supersc.* Pf

¹¹ depositus MoPhTcIDm; depulsos Ca³; depulsus BeMgOd²Brant; multatus Oa; exutus Tb; deiectus Vo; depressus IDp; suspensus Migne; *om.* CaDbEaMfMKMmMqObOdOeOfPfPtRaVmWc

¹² accipiat Mf

¹³ perpetue pen. *CaEaMgMhMkOaPfTb; pen. perp. Pt; pen. Tc

¹⁴ Ra² *in mg.*: Aurspices, horarum inspectores. Ariolos propter aras idolorum; augures qui volatus avium intendunt et voces; sortilogos qui sub nomine ficte religionis per quosdam sanctorum <quas> sortes vocant divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt. Magi qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur, vel Vel magi dicunt interpretes stellarum quomodo se habeant cum quisque nascitur. (*cf below 8.66*)

170

[*Quod clericus aleator aut ebriosus deponatur*]¹. *Canones apostolorum, cap. xlii*²

Episcopus³, presbiter, aut diaconus alee atque⁴ ebrietati deserviens, aut desinat aut certe deponatur. Cap. xliii⁵. Subdiaconus aut lector aut cantor similia faciens aut desinat aut communione privetur, similiter et laicus⁶.

ID 13.73] D 35 c 1

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*after insc.*)Vo; *om.* MqOaPtTbVp

² cap. xlii *om.* Ea

³ aut *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁴ atque *CaMgPf; vel Be; aut TbTc

⁵ cap. xlii BeCaMgPhTc; *Idem* cap. xlii Pf; xliii Pk; *Ibidem* cap. xliiii Pt; Sermo Aug' in letaniis secundis (*cf c 171*) Tb; De eodem cp. xliii. clxvii Vo; Ysidorus Ethimologiarum Wc; *om.* Qe

⁶ sim. et laic. *supersc.* Tc; et laicus similiter Vo. Wc has a tie-mark here, and at head of fo. 61: Ab hac arte fraus et mendacium atque periurium nunquam abest. Postremo et odium et dampna rerum. Unde et aliquando propter hec scelera interdicta legibus fuit.

171

¹*Sermo Augustini in letaniis II*²

Luxoriosum³ et saluti anime contrarium tabule ludum velut seminarium peccatorum non solum his diebus, sed etiam omni⁴ tempore fuge⁵.

¹ De eodem *add.* Vo

² Sermo Aug. in let. II BeCaEaFcMgOaSeTbVo(*adding* clxviii); Sermo – II. Quod clerici – deponantur (*cf 172*) Lc; Sermo Aug' lect. ii Mq(*mg.*); Ex sermone Aug. in let. II Pf; Sermo Augustini super let. II Rf; Ex concil' Cart' cap. xlx (*cf c 172*) Tb; Aug' in sermone de Tc

³ Luxoriosum AdBdCaCbEcEgMgOaObOfPdPwQaRaTcWa; Furiosum AaBbBeDbEaGcKaLbLcMfMhMjMkMmMoMqPfQeRfSdSgTbVmVqVtWbWcZa; Luxoriosum vel furiosum Eb; Curiosum FcOePhPkPqPtSeVo; vel furiosum *add. ss* Mg²; Euriosum Oa; <>uxiosum Od; Iuriosum Sl; *obsc. corr.* Ab

⁴ etiam omni BeCaFcMgPfPtPwTb; in omni Ad; omni etiam Tc

⁵ fuge BbMfMgMjPf²PhQaSl; fugiat Ad; fugite BeMkMmMqOaRaTbTc; fugiet EaFcPdPtPwQeVoWc; fugens Lc; fugere Mh; *om.* Ca

172¹

[*Quod clerici² scurriles et³ ioculatores deponantur*]⁴. *Ex concilio Carthaginensi, cap. lx*⁵

Clericos scurriles, et verbis turpibus ioculatores⁶ ab officio detrahendos.

ID 6.263] +D 46 c 6 var.

¹ om. Lc, but cf rubric to c 171.

² -ici BeMgPf²Tc; -icos Ca; -ice Pf

³ aut Be

⁴ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text LcVo(adding clxviii); om. MgOaPtTbVp

⁵ Ex conc. Cart. cap. lx BeCaMgOaOePfVo; om. Ea; Ex concil' Cart. i Mq; Ex - xix ObOd; Ex - lvix Of; Ex eodem conc. cap. xlx Tb; Ex conc. Cart. cap. x Tc; Ex - ix Vp; Ex eodem cap. lx IDp; Ex Cartag. cap. lx IDm

⁶ censemus add. Tc, censens add. Lc; om. *BeCaMgPfPwTbVo

173

¹Ex eodem, cap. lvi²

Clericus qui adulationibus et proditiionibus vacare deprehenditur, degradetur ab³ officio⁴.

ID 6.267] D 46 c 3

¹ De clericis proditoribus add. Vo

² cap. lvi PfPtIDm; concil' cap. lvi BeDbMgMqOaTbVo(adding clxx)IDp; concilio CaTc; Ex concilio Cartaginensi Ea; concil' cap. vi Vp

³ ab BeMgPfTbTc; om. Ca; de Ea

⁴ suo add. Tc, om. *BeCaEaMgPfTb

174

[*Hic incipit de monachis¹ quod subiecti debeant esse episcopo*]². *Ex concilio Calcedonensi, cap. iiii*³

Qui vere et pure solitariam eligunt vitam⁴, digni sunt convenienti honore. Quia tamen sunt quidam monachi habitantes indifferenter per civitates, nec non et⁵ per

¹ de mon. ss Vo²

² Hic (om. Mg) incipit - episcopo (-pis Lf) AdCaEaLd(mg.)LfLmMgObOdOe(mg.)PdPwSIVcVo; (xvi. add. Bd) De monachis in mg. BdLjVp, in text PhTb; Hic - quod deb. sub. esse episcopo Be; De monachis quod subiecti debeant esse episcopis in text CbLj, Cb adding in mg. De monachis et religiosis; Hic incipit de monachis in text and marg. Db; Quod monachi ...iecti esse deb.... aut exc....Pt; Hic incipit debeant episcopo (sic) Tc; om. MfMjMmOaPfpkRaWc

³Ex - iiii *BeCbFcLdLlLjMgOaPfVo(adding clxxi)Vp; Ex - iiii Ca; Ex conc. Calc. Ea; Ex eodem capitulo lvi Mo; Ex - xxx PhTb; Ex eodem cap. libro VI Tc; om. LmPw. xiiii in mg. Be²

⁴ el. vit. *CaMgPfTbTc; vit. el. Lm

⁵ et *BeCaMgPfTbTc²; om. LmTc

monasteria, seipsos presumptione propria⁶ commendantes, placuit neminem aut edificare, aut constituere monasteria, aut oratorii domum⁷, sine conscientia ipsius civitatis episcopi. Eos vero qui per singulas civitates seu⁸ possessiones in monasteriis⁹ sunt, subiectos esse debere episcopo¹⁰, et quieti operam dare, atque¹¹ observare ieiunia et orationes¹² in locis in¹³ quibus semel Deo se¹⁴ devoverunt¹⁵, permanentes, et neque communicare¹⁶ ecclesiasticis neque seculares aliquas attrahere¹⁷ actiones, relinquentes propria monasteria, nisi forte iubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis episcopo, et neminem servorum suscipi in monasterium¹⁸ ut sit cum eis monachus, nisi cum domini propria¹⁹ conscientia. Pretereuntem vero hec decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur. Convenit vero²⁰ civitatis episcopo curam sollicitudinemque necessariam²¹ monasteriis exhibere.

ID 7.1] C 16 q 1 c 12, a short passage of which was a later addn

⁶ pres. prop. *CaCbLdLjLmMgPftb; prop. pres. Tc

⁷ or. dom. *CaMgPftbTc; dom. or. Lm

⁸ per add. CaLfMgMqTc, om. *BeCbLdLjLmPftb

⁹ in monasteriis *LdPf²; monasterii BeCaCbEaLfLjMgPftRaTbTcVo; monasteriis LmMq; monasterium Oa

¹⁰ esse deb. ep. *EaMgOaPftcVo; debere esse ep. BeCa; esse deb. (*obsc. corr.*) Christo Lf; esse ep. deb. Tb

¹¹ atque *CaCbLdLjLmMgPftb; ac Tc

¹² iei. et or. *CaMgPftbTc; or. et iei. Lf

¹³ locis in *CaMgPftbTc; om. Ld

¹⁴ semel Deo se *CaCbLdLjLmMgPftb; se Deo semel Be; Deo semel se Lf; semel se Deo Tc

¹⁵ de- ss Mg

¹⁶ decimis et huiusmodi *interlined* Ld²

¹⁷ -ectare *CaLmMgPftbTc; -actare CbLf

¹⁸ -erium *CaCbLdLjLmMgPftb; -erio Tc

¹⁹ -ria CaMgPftbTc; -rii CbLj

²⁰ vero *BeCaPftc; enim CbLj; ergo MgTb

²¹ nec. *CaMgPftbTc; <nec.> in Ld

175

[Quod episcopi, presbiteri locum tenent¹ apostolorum, monachi vero locum² heremitarum]³. Hieronimus in epistola ad Paulinum presbiterum⁴

Si cupis esse quod diceris monachus, id est solus, quid facis in urbibus⁵? Que utique non sunt solorum⁶ habitacula⁷, sed multorum. ⁸Habet unumquodque

¹ teneant Be

² om. Be

³ in mg. AdBeCaMgPftc, in text Ea(after Ieron')Vo(adding clxxii) ; om. MqOaPtTbVp

⁴ in ep. – presb. om. Ea, presb. corr. fr. episcopum Mq

⁵ qui solus es add. Tb, om. *CaDbMgPftc

⁶ sunt sol. *OaPftbTc; sol. sunt CaMg

⁷ -ula *MgPftbTc; -ulum Ca

propositum principes suos. Et ut ad nostra⁹ veniamus, episcopi, presbiteri habeant ad exemplum apostolos et apostolicos viros quorum honorem possidentes habere nitantur et meritum. Nos autem¹⁰ habeamus propositi nostri principes Paulos et Antonios, Iulianos, Hilarios, Macharios¹¹. Habeto simplicitatem columbe, ne¹² cuiquam machineris dolos, et serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris¹³ insidiis. Non multum distat in¹⁴ vitio vel decipere posse vel decipi. Christianum quem senseris tibi aut semper aut crebro de nummis loquentem, excepta eleemosina que indifferenter omnibus patet, institorem potius habeto quam monachum¹⁵. Preter victum et vestitum¹⁶ et manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas, ne filiorum panem¹⁷ canes comedant.¹⁸

ID 7.2] C 16 q 1 c 5, of which the end was a later revision

⁸ Item *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁹ vestra *Tc; nostra CaMgPfTb

¹⁰ autem *CaMgPfTb; vero Tc

¹¹ *Qe here has substantial addition, for which see Conspectus*

¹² ne CaEaMgPfTcIDp; nec TbIDm

¹³ *corr. fr.* -aris Tb

¹⁴ in *CaMgPfTc; *obsc.* Tb

¹⁵ monachum *CaMgPfTb¹c; clericum Tb

¹⁶ vestitum *CaMgPfTc; vestimentum Tb

¹⁷ panem *BePfTbVo; panes CaMgTc

¹⁸ *Ea here adds Idem. Monachus non doctoris – pretoletur adventum from beginning of c 176*

176¹

Idem in epistola ad Riparium² et Desiderium presbiteros unde supra³

Monachus non doctoris habet sed plangentis officium⁴, qui vel se vel⁵ mundum lugeat, et Domini pavidus pretoletur adventum, qui sciens imbecillitatem suam et vas fragile quod portat, timet⁶ offendere ne impingat⁷ et⁸ corruat atque⁹ frangatur. Unde et mulierum maximeque¹⁰ adolescentularum vitat¹¹ aspectum¹², et in

¹ *For Ea, which omits most of this canon, see end of c 175*

² Riparium *CaDbMgPfTb; Ripacium Tc

³ presbiteros (-erum Od) unde supra AdBeCaDbMgOaOdOeOfVmVo(*adding clxxiii*)IDcp; presbiteros PfPhTbTcIDmBrant; presbiterum Mq; unde supra Ob; presb. episcopus unde supra Vp

⁴ hab. sed pl. off. *CaMgPfTb; sed pl. hab. off. Tc

⁵ vel se vel *MgPfTbTc; se hec Ca

⁶ -et *BeOaPfTbTc; -eat CaMg

⁷ impingat *CaMgTbTc; impinguat Oa; impingatur Pf

⁸ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ atque *CaPfTbTc; et Mg

¹⁰ maximeque *CaMgPfTb; et maxime Tc

¹¹ -at *BeOaPf; -et CaMgTbTc

¹² *corr. fr.* eff- Tb

tantum castigator sui est¹³, ut etiam que tuta sunt pertimescat¹⁴. Cur, inquis¹⁵, pergis¹⁶ ad¹⁷ heremum? videlicet ut te non audiam, non videam¹⁸, ut tuo furore non movear, ut tua bella non patiar. Ne me capiat oculus meretricis, nec forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis, Hoc non est pugnare, sed fugere. Sta in acie, adversariis armatus obsiste, ut postquam¹⁹ viceris coroneris. Fateor imbecillitatem meam. Nolo spe pugnare victoriae, ne perdam aliquando²⁰ victoriam.

ID 7.3] C 16 q 1 c 4 to prest. adventum only

¹³ est *BePfTb; sit CaMgTc

¹⁴ ut etiam - pert. *CaMgOaTbTc; om. Pf

¹⁵ -uis *BeCaMgPf; -uit TbTc

¹⁶ after corr. Pf

¹⁷ ad *PhTbTc; in BeCaMgPf

¹⁸ non aud. non vid. *MgPfTbTc; non vid. non aud. Ca

¹⁹ posquam Tb

²⁰ perdam aliquando *CaMgPfTb; quando Tc

177

Idem in epistola ad Rusticum monachum¹

Mihi oppidum carcer, et solitudo paradisi est. Quid desideramus urbium frequentiam, qui de² singularitate censemur? Moises, ut preesset populo Iudeorum, quadraginta annis eruditur³ in eremo. Pastor ovium hominum factus est pastor⁴. Apostoli de piscatione lacus Genezareth ad piscationem hominum transierunt. Tunc habebant patrem, rete, naviculam, secuti⁵ Dominum, protinus omnia reliquerunt, portantes quotidie crucem⁶ suam, et ne⁷ virgam quidem in manu habentes.

ID 7.4a]

¹ Unde supra lxxiii add. Vo

² hac add. Mg, om. *CaPfTbTc

³ -itur *CaMgPfTbTc; -itus est Pf²

⁴ factus est pastor *CaMgPfTb; pastor factus est Tc

⁵ sunt add. BePfTbTc, om. *CaMg

⁶ domini add. and canc. Ca

⁷ ne *BePfTbTc; nec Ca; om. Mg

178

[*Quod monachi¹ debeant vivere de labore manuum*]². *Idem³ in eadem epistola⁴*

Facito⁵ aliquid operis, ut semper te diabolus⁶ inueniat⁷ occupatum. Si apostoli habentes potestatem de evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent, et aliis tribuebant refrigeria, quorum pro⁸ spiritualibus debebant metere carnalia, cur tu in usus tuos successura⁹ non prepares¹⁰? In desideriis est omnis otiosus. Egiptiorum monasteria hunc morem tenent¹¹, ut nullum absque opere ac labore¹² suscipiant. Non tam propter victus necessaria quam propter anime salutem, ne vagentur perniciosis cogitationibus¹³, et instar fornicantis Ierusalem¹⁴ omni transeunti¹⁵ divaricent pedes suos.

ID 7.5, extracts only] De cons. D 5 c 33 med.

¹ semper *add.* Be

² *in mg.* AdBeCaMgPFTc, *in text* EaVo(*adding* clxxv); *om.* MqOaPtTbVp

³ *Idem* *CaTc; *Item* BeMgOaPFTbVo

⁴ *Idem* – ep.] Ieronimus *before rubr.* Ea; *Item* in ep. in eadem Vp

⁵ Facto Pk

⁶ te diab. *BeCaMg; te Pf; diab. te Tb; diab. Tc

⁷ te *add.* Tc, *om.* CaMgPFTb

⁸ quorum pro *CaMgPFTb; pro quorum Tc

⁹ *corr. fr.* -uras Ca; vel necessaria *add.* *in mg.* Ra²

¹⁰ -es *CaMgPFTb²; -as TbTc

¹¹ -ent *CaMgPFTc; -ebant Tb

¹² op. ac lab. *CaMgPFTb; lab. ac op. Tc

¹³ suis *add.* Ca, *om.* *MgPFTbTc

¹⁴ cum *add.* CaMgTcVp, *om.* *BeOaPFTb

¹⁵ -unti *BePFTbVo; -unte CaMgTcVp; -unt Oa

179

¹*Augustinus in epistola ad Eudoxium²*

Vos³ autem fratres exhortamur in Domino ut propositum vestrum custodiatis, et usque ad finem perseveretis, ac si qua⁴ opera vestra mater ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis⁵, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo cum mansuetudine, portantes eum qui vos regit, quia dirigit⁶ mites in iudicio⁷ docebit mansuetos⁸ vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus preponatis

¹ De eodem *add.* Vo

² clxxvi *add.* Vo

³ Nos AdEg

⁴ qua *CaMgPFTb; quando Tc

⁵ ac si qua - susc. *in mg.* Ph

⁶ -git *CaMgPFTb; -get Tc

⁷ mites in iudicio *CaMgPFTb; in iudicio mites Tc

⁸ mansuetos *BeCaOaPf; mites MgTbTc

ecclesie⁹, cui parturienti si nulli boni ministrare vellent¹⁰, quomodo nasceremini non inveniretis.

ID 7.8b] +C 16 q 1 c 30

⁹ nec. prep. eccl. BeCaMgPf; nec. eccl. prep. *Oa; prep. nec. eccl. TbVo; eccl. prep. nec. Tc

¹⁰ min. vellent *MgPfTbTc; ministrares (*obsc. corr.*) velint Ca

180

[Quod monachi debeant¹ provehi ad dignitatem clericatus²]³. Augustinus⁴ in epistola ad Aurelium⁵

Ex⁶ his qui in monasterio permanent, non tamen nisi⁷ probatiores atque meliores in clerum assumere solemus. Nisi forte sicut vulgares dicunt, Malus coraula, bonus simphoniacus est, ita idem ipsi vulgares de nobis⁸ iocabuntur dicentes, Malus monachus, bonus clericus est. Nimis dolendum⁹, si ad tam¹⁰ ruinosam superbiam monachos¹¹ subrigimus¹², et tam gravi contumelia clericos dignos putamus, in quorum numero sumus, cum etiam aliquando bonus monachus vix¹³ bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia et tamen desit instructio necessaria aut persone¹⁴ regularis integritas.¹⁵

ID 7.7 med.] +C 16 q 1 c 36 med.

¹ *ss* Vo²

² prov. ad dig. cl. AdMgTc; ad cl. dig. prov. Be; ad dig. cl. prov. CaEaPfVo

³ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* EaVo(*adding* clxxvii); *om.* MqOaPtTbVp

⁴ Aug' BeCaMgOaTcVo; Idem PfTb; Eurilianum Vp

⁵ *in ep.* – Aur. *om.* Ea

⁶ Ex CaMgPfTbTc; De Rf

⁷ nisi *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ nobis *CaPfTb; vobis MgTc

⁹ -dum *BeOaPfVo; -dus est Ca; -dum est MgTbTc

¹⁰ tam *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ *corr. fr.* man- Tb

¹² erigimus, *with* vel subrigimus *in mg.* Ra

¹³ bon. mon. vix *CaMgPfTc; vix bon. mon. Tb

¹⁴ persone *CaMgOaTbTc; *om.* Pf

¹⁵ aut pers. reg. integ. *om.* Ra

181

[Quomodo debeat fieri abbatis electio]¹. Ex decretis² Gregorii pape³

Defuncto vero abbate cuiusque congregationis, non extraneus nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors⁴ fratrum societas elegerit, et qui

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Vo(*adding* clxxviii); *om.* OaPtTb

² Ex decretis PfVo; Decreta Be; Decretum CaMgRaTc; Decr' OaTb

electus fuerit⁵ sine dolo vel venalitate aliqua ordinetur⁶. Quod si aptam inter se personam invenire nequeunt, solerter sibi de aliis monasteriis similiter eligant ordinandum. Neque constituto abbate⁷ quecumque persona qualibet occasione preponatur⁸, nisi forte exstantibus⁹ quod absit criminibus¹⁰, que sacri canones punire monstrantur¹¹. Pariter autem custodiendum est, ut invito abbate ad ordinanda alia¹² monasteria, aut ad¹³ ordines sacros¹⁴, vel clericatus officium, tolli¹⁵ exinde monachi non debeant.

ID 7.11b] C 18 q 2 c 5 med. has defuncto vero abbate – eligant ordinandum but ends, partly after revision, widely var.

³ Greg. pape CaMgTbTc; pape Greg. BeEaPf

⁴ et (concors ss) Ad

⁵ et qui electus (est *add.* Oa) fuerit *BeCaMqOaOd²PhRaTbTc; *om.* EaFcMgObOdOeOfPfPtPwVoWc

⁶ aliq. ord. *CaMgPfTb; ord. aliq. Tc

⁷ -ate *CaMgPf; -ati TbTc

⁸ preparatur (preponatur ss) Ad

⁹ exstantibus *MqOaPfTb; existentibus BeCaMgTcVoBrant

¹⁰ -inibus *CaPfTbTc; -inalibus Mg

¹¹ -antur *BeCaPfTb; -ant MgTc. Ea ends *cap. here*

¹² ord. alia MgPfTbTc; alia ord. Ca

¹³ ad *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁴ ord. sac. *CaMgPfTc; sac. ord. Tb

¹⁵ *corr. fr.* tali Mg

182

*[Quod monachus votum vel propositum suum non debeat¹ frangere]². Leo Rustico
Narbonensi episcopo, cap. xii³*

Propositum monachi⁴ proprio arbitrio aut⁵ voluntate susceptum deserere non potest absque peccato. Quod enim quis vovit⁶ Deo, debet et⁷ reddere, unde⁸ qui relicta⁹ singularitatis professione¹⁰ ad militiam vel¹¹ ad nuptias devolutus est, publice penitentiae satisfactione¹² purgandus est, quia etsi innocens¹³ militia et honestum potest esse coniugium, electionem¹⁴ meliorum deseruisse transgressio est.

¹ -eat MgPf; -et BeCaTc

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Vo(*adding* clxxviii); *om.* MqOaPtTbVp

³ cap. xii BeCaMgOa(*before* Leo)PfTb; *om.* Tc

⁴ Prop. mon. *in mg.* *in different ink* Mq

⁵ aut *CaMgPfTb; et Tc

⁶ vovit *MgPfTbTc; novit Ca

⁷ et CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ et *add.* BeCaPfTbVo, *om.* *MgOaTc

⁹ relicta *CaMgTbTc; recta Pf

¹⁰ sing. prof. *CaMgPfTc; prof. sing. Tb

¹¹ vel *BePfTbTc; et CaMg

¹² pen. sat. *CaMgPfTb; sat. pen. Tc

ID 7.19] C 20 q 3 c 1

¹³ innonens Tc

¹⁴ -ionem *CaMgTbTc; -ione Pf

183

[*Quod non debeat¹ effici monachus nisi prius probetur per annum ad minus*]².

Alexander II³ Hudoni⁴ Treverensi et⁵ Theoderico⁶ Verdunensi episcopis⁷

Beati Benedicti canonica⁸, que⁹ et¹⁰ precipue¹¹ patris et predecessoris¹² nostri sancti Gregorii pape constitutio¹³, interdicat monachum ante unius anni probationem¹⁴ effici.

ID 6.428 pt] C 17 q 2 c 1 med.]

¹ -eat BeMgPfTc; -et Ca

² Quod – minus *in mg.* AdBeCaMgMjPfTc, *in text* Mf; Quod non – nisi prius per annum probetur. clxxx Vo; *om.* LcMhMkMqOaPtTbVp

³ II *BeCaMfMgMhMjPfPtTc; *om.* PhTb

⁴ Hudoni Ad²BeFcMkPfPtRaTbVo; Hudini Ad; Hidoni CaPw; Hugoni Cb; Ludoni Mf; Huidoni Mg; Hosdoni Mj; *lacuna* Tc

⁵ et *BeMfMgMjPfTbVo; *om.* CaPt; *lacuna* Tc

⁶ Theoderico CbFcPfRaTbVo; Theodorico BeCaOaPt; Theorico Mg; *om.* Tc

⁷ Verd. ep. *BeMfMgMjPfPtTbTcVo; Undumersi ep. Ca; *om.* Pw. et theod. – episc. *om.* Mk

⁸ canonica *BeCaCbFcMfMhMjMkMoOaPfPtPwQe(id est regula ss)TbVo; regula EgTc; regula canonica Mg

⁹ que *BeMfMhMjMkOaPfPtTbVo; quo Ca; ?Mg?Tc; *om.* Mo

¹⁰ et *BeCaEgMfMgMhMjMkMoPfPtVo; *om.* PhQeTbTc

¹¹ canonica *add.* Eg; canonica et *add.* Tc, *om.* *BeCaFcMfMgMhMjMkMqOaPfPtPwTbVo

¹² et *add.* EgTc, *om.* *BeCaMgPfTb

¹³ -tio *BeCaEgTc; -tionem Mg; -tio est PfTb

¹⁴ unius anni prob. *BeCaEgMfMhMjMkMqPfPtTb; prob. unius anni Mg; unius anni propriatione Oa; unius anni prob. non Tc; anni huius prob. Vo

184

¹Ex² concilio Toletano³, cap. v⁴

Si aliquis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non⁵ prestetur, et si intra tres annos aut servus aut libertus vel⁶ colonus queratur a domino suo, reddatur ei cum omnibus que attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra⁷ triennium non fuerit requisitus, postea queri non potest⁸

¹ De eodem *add.* Vo

² Ex *MgPfTbTc; *om.* Ca

³ Ph *inserts here:* De etate qua possunt parentes contradicere religioni filiorum et qua non possunt

⁴ clxxxi *add.* Vo

⁵ mon. hab. ei non *MgPfTbVo; mon. ei hab. non Be; mon. hab. non ei Ca; ei mon. hab. non OaTc

⁶ vel *CaMgPfTc; aut PhTb

⁷ intra *CaMgPf; infra PhTbTc

⁸ postea qu. non pot. *CaMgPfPhTc; qu. non pot. postea Tb

nisi sit tam longe quod inveniri non possit, sed tantum⁹ ea que in monasterium adduxit, dominus servi recipiat.

ID 7.41] +C 17 q 2 c 3, to non possit

⁹ tantum *BeCaOaPfPhTc; tamen MgTb

185¹

[Quid faciendum sit de his² qui ante legitimos annos sine consensu parentum seu per vim tonsorati sunt]³. Ex concilio Magotiensi cui interfuit⁴ Karolus imperator⁵ et Ricolphus⁶ archiepiscopus, cap. xx⁷

Si quis ante annos legitimos⁸ tonsuratus est, sine consensu parentum suorum, et si ipsi parentes infra annum non se⁹ reclamaverint ad principem, aut ad proprium episcopum, aut ad missum dominicum¹⁰, in ipso clericatu permaneat¹¹. Si vero post legitimos annos per vim clericus factus est¹² et infra annum ad supra memoratas¹³ personas minime se reclamavit¹⁴, in clericatu¹⁵ permaneant¹⁶, sicut¹⁷ is de quo superius dictum est. Si vero prefate persone¹⁸ infra annum reclamationem fecerint, hi qui eos clericos¹⁹ fecerunt²⁰ ipsis sive parentibus²¹ eorum hoc per legem exsolvent, quod contra eos²² contraxerunt.²³ Ille vero qui ante legitimos annos tonsuratus est,

¹ Lc ends cap. at eos contraxerunt.

² fac. - his BeCaEaPfVo; de his fac. sit Mg

³ Quid - sunt in mg. BeMgMjPf, in text Ea(no insc.)Vo(adding clxxxii); (xvii. add. Bd) De etate qua possunt parentes contradicere religioni filiorum et qua non possunt (om. Tc) in mg. BdLjTc, in text Db; Quid - parentum consecrati sunt Ca; De etate in mg. Db; om. AdPtTbVp

⁴ interfuit *MgMjSeTc; interfuerunt BeCaOaPfTbVo; inter Pt

⁵ imperator *CaMgPfSeTb; om. Tc

⁶ Ricolphus Pf; Ricolfus BeCaVo; Richolfus MgOa; Arnulfus Tb; Rocolfus Tc

⁷ cap. xx *BeMgPfTc; cap. xxii after Mag. Vo; om. CaTb. xv in mg. Be²; Ex - xx om. Pt

⁸ ann. leg. *CaMgPfTc; leg. Mg

⁹ non se *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁰ dominicum *MgTc; dominum BeCaPkRaSeTbVo; domini Pf

¹¹ perm- *CaMgPfPkTb; rem- Tc

¹² est *CaMgPkSeTcVm; fuerit Tb

¹³ memoratas *CaMgSeTb; dictas Tc

¹⁴ -avit Tb; -averit CaEgMgPkSe; -averint Tc

¹⁵ ipso add. Vo

¹⁶ permaneant *MoTb; permaneat BeVo; maneant CaEgMgQaRaSe; permaneas Oa; maneant Od²PkVm; remaneant Tc. Si vero post - (permaneant)

*AbBeCaEbEcEgGcMgMoOd²PkQaRaSdSeTbTcVmVoVtWaWb; om.

AaAdBdCbDbFcKaLbObOdOeOfPdPfPtPwSgZaBrant

¹⁷ after corr. Pf

¹⁸ pref. pers. *BePfTbTc; pers. pref. CaEgMg

¹⁹ clericos *EgTbTc; ecclesiasticos Mg

²⁰ (vel add. Sg) hi qui - fecerunt (-int TbVm) *EgMgOaSg²TbTcVm; om.

BeCaFcMhMjMkMmPdObOdOeOfPfPwRaSgVoBrant

²¹ ipsis sive parentibus *EgMgOaTc; ipsi (ipse Vo) sive (sine Ca) parentes BeCaFcMhPdPfPwRaTbVo

²² dixerunt vel add. PhTb, om. *CaEgMgPfTc

utrum in eadem²⁴ tonsura permanere debeat necne, in potestate sit parentum²⁵. Si vero is²⁶ qui tonsuratus est alicuius servus fuit, domino per legem emendetur quicquid de eius servo contra eum contractum est. Ille vero qui tonsuratus est utrum in eadem tonsura permaneat²⁷ in potestate sit domini sui²⁸. Si vero hi qui liberi²⁹ sunt ante legitimos aut post legitimos annos³⁰, hoc modo, sicut superius taxatum³¹ est, tonsurati sunt, et ad gradus ecclesiasticos pervenerint, in eisdem gradibus perseverare cogantur. Si vero servus qui³² superius taxato modo tonsuratus est, et ad gradus ecclesiasticos pervenerit³³, domino suo per legem emendetur, et ei redditus in suo gradu permaneat³⁴. Hoc et de velandis puellis observandum est.³⁵

ID 7.26]

²³ Lc ends cap. here.

²⁴ corr. fr. eodem Tb

²⁵ sit par. *PfTbTc; par. sit CaMg

²⁶ is MgPfTbTc; his Ca

²⁷ corr. fr. perm. ton. Ca

²⁸ sit dom. sui *CaMgPfTc; dom. sui sit Tb

²⁹ liberi *BeCaMgPfTc; legitimi Tb

³⁰ aut post leg. annos *TbTc; annos aut post BeCaMgPfVo

³¹ taxatum BePfTbTc; tractatum CaMgVo; vel taxatum add. Mg²

³² qui BeMgPfTb; quis CaTc

³³ -enerit *CaMgPfTb; -enit Tc. in eisdem gradibus perseverare – pervenerit in mg. Mq; the rest of c 185 and c 186 to nescientibus se in a smaller hand

³⁴ perm- *CaMgPfTb; rem- Tc

³⁵ permaneant – obs. est om. Oa

186

[*Quod usque ad decimum annum filius vel filia tonsurari vel velari non possunt¹ inconsultis parentibus, postea vero possint illis nolentibus². Toletanum concilium³ de minoribus etatibus⁴, cap. vi⁵*

Si in qualibet minori etate vel religionis tonsuram vel religioni⁶ debitam vestem, in utroque sexu filiis, aut unus aut⁷ ambo parentes dederint, aut certe nolentibus aut⁸ nescientibus se susceptam, non⁹ mox visam in filiis abdicaverint, sed¹⁰

¹ possint Be; debeat Vo

² in mg. BeCaMgPfTc, in text Vo(adding clxxxiii); om. AdMqPtTbVp

³ Toletanum conc. BeOaTbVo; Ex Tol. conc. PfTc; Concilium Toletanum Ca; Ex conc. Toletano *Mg; Toletano conc. Mq

⁴ de minoribus etatibus BeMgOaTbTcVoVp, de maioribus etatibus Ca, om. *MqPfPt

⁵ vi *BeCaPfTbTc; v Mg?

⁶ -ioni *MgTbTc; -ionis BeCaPfVo

⁷ aut *CaPfTbTc; om. Mg

⁸ aut *MgTbTc; vel BeCaPf

⁹ non *CaPfTbTc; nox Mg

¹⁰ sed *CaMgPfTb; si Tc

vel coram se, vel coram ecclesia palamque in conventu, eosdem filios talia habere permiserint, ad secularem reverti habitum ipsis filiis, quandoque penitus¹¹ non licebit¹², sed convicti quod tonsuram¹³ aut¹⁴ religiosam vestem aliquando habuerint¹⁵, mox ad religionis cultum habitumque revocentur, et sub strenua districtione huiuscemodi observantie¹⁶ inservire¹⁷ cogantur. Parentibus sane¹⁸ filios suos¹⁹ religioni contradere²⁰ non amplius quam usque ad decimum etatis eorum annum²¹ licentia poterit²² esse. Postea vero an cum voluntate parentum, an sue devotionis²³ sit solitarium votum, erit filiis licitum²⁴ religionis assumere cultum. Quisquis autem vel abolitione²⁵ tonsure vel secularis vestis²⁶ assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, excommunicationis censuram accipiat²⁷, et religioni semper inhereat.

ID 7.27, IDm only] C 20 q 2 c 1

¹¹ penitus *CaMgPfTb; reverti Tc

¹² non lic. *in mg, for insertion before* quandoque Tb

¹³ religionem *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

¹⁴ *in mg. Ra*

¹⁵ aliquando habuerint *MgPfTbTc; habuerit Ca

¹⁶ observande *obs. corr. Ca*

¹⁷ viri *add. ss Ca³*

¹⁸ sane *CaMgTbTc; *om. Pf*

¹⁹ filios suos *MgPfTbTc; filiorum suorum Ca

²⁰ contradere *OaPfTbTcVo; tradere Be; contradicere CaMg; vel tradere *add. Mg²*

²¹ eorum annum *OaTc; annum BeCaMgPfVo; annum eorum Tb

²² lic. pot. *CaMgPfTb; pot. lic. Tc

²³ vel voluntatis *add. ss Mg*

²⁴ voluntarium *add. Mg, om. *CaPfTbTc*

²⁵ abolitione *BeCa²MgTbVo; obligatione CaMqTc; oblivione OaRa; oblatione Pf; vel abolitione *and* vel obligatione *in mg. Ra*

²⁶ vestis *TcVo; usus BeCaMgOaPfTb

²⁷ *Lg resumes*

187

[Amplificatio sententie]¹. Ex concilio Triburiensi², cap. x³

Virgines⁴ que ante duodecim annos insciis mundiburdiis⁵ suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, et illi mundiburdi⁶ annum et diem⁷ hoc tacendo consenserint⁸,

¹ *in mg. BeCaMgPfTc, in text Ea(after insc.)Vo(adding clxxxiii); (xviii. add. Bd) De virginibus velatis in mg. BdLj; De virginibus et viduis velatis in text Ph; om. AdMqOaPtTbVp*

² Trib- *BeCaPfMgTc; Tib- TbVo

³ cap x] *om. Ea. xvi add in mg. Be²*

⁴ *corr. fr. -ine Ca*

⁵ -diis OaPfTc; -dis BeMgTbVo; -dus *obsc. corr. Ca*

⁶ -urdi BePfTbVo; -urdii CaMgTc

in sancto proposito permaneant. Et si in predicto anno et die pro illis se⁹ proclamaverint, petitioni eorum assensus prebeatur¹⁰, nisi forte Dei timore tacti¹¹ cum eorum¹² licentia in religionis habitu perseverent.

ID 7.33]

⁷ et diem *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ -int *CaMgTbTc; -unt Pf

⁹ pro (ss Be) illis se *CaMgOaTbVo; se pro illis Tc; pro illis *and lacuna* Pf

¹⁰ eorum ass. preb. *CaMgPfTb; preb. ass. Tc

¹¹ tacti CaMgPfTc; tacte Tb

¹² eorum *BePfTbTcVo; illorum CaMg

188

¹*Ex concilio Carthaginensi, cap. xi*

Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem suo episcopo offertur in talibus vestibis applicetur² qualibus semper usura³ est professioni et sanctimonie aptis.

ID 7.43] D 23 c 24

¹ Hic (om. Ad) incipit de consecratione sanctimonialium *add. in text* CaEa(no insc.) Vo(*adding* clxxxv)Vp, *in mg* AdBeMg; De viduis et virginibus velatis *add. in text*, De viduis *in marg.* Db; om. MqOaTcTb

² *obsc. corr.* Ca

³ usura *BeCaMgOaTbTc; usus Pf

189

[*Quo tempore debeat fieri¹ virginum consecratio*]². *Ex decr' Gelasii pape, cap. xii³*

Devotis quoque⁴ virginibus nisi aut in Epiphania aut⁵ in Albis paschalibus, aut in apostolorum Natalitiis, sacrum minime velamen imponatur⁶, et non ante viginti quinque annos, nisi forte, sicut de baptisate dictum est, gravi languore correptis⁷ ne sine hoc munere de seculo exeant⁸ implorantibus non negetur.

ID 7.36] +C 20 q 1 c 11, *adding* Viduas - attemptet

¹ fieri BeEaMgPfTc; esse Ca

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(no insc.) Vo(*adding* clxxxvi); om. MqOaPtTbVp

³ cap. xii *MgPfTbVo; cp. xi Be; om. CaTc; *insc. in mg.* Mq

⁴ quoque MgPfTbTc; quippe Ca

⁵ aut *CaPfTbTc; vel Mg

⁶ min. vel. imp. *CaMgPfTb; vel. non imp. Tc

⁷ et *add.* Pf², om. *CaMgPfTbTc

⁸ de sec. ex. *BeOaPfTbTc; ex. de sec. CaMg

190¹

[Qua etate consecrande sint² virgines]³. Ex decretis Pii pape

Ut virgines non velentur ante viginti quinque annos etatis⁴, nisi forte necessitate periclitantis virginalis pudicitie. Et non sunt⁵ consecrande alio tempore nisi in Epiphania et⁶ in Albis⁷ paschalibus, et in⁸ apostolorum natalitiis⁹ nisi causa mortis urgente.

ID 7.39] +C 20 q 1 c 15

¹ Bb repeats this cap. at foot of fo 60v.

² cons. sint BeMg; cons. sunt CaPf; sint cons. Tc

³ in mg. AdBeCaMgPfTc(also in text after pape), in text Vo(adding clxxxvii); om. MqOaPtTbVp

⁴ annos etatis *BeOaTbTcVo; etatis annos Ca; annos MgPf; annos etatis sue Vp

⁵ sunt *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ et *CaMgPfTb; aut Tc

⁷ abis Pf

⁸ in *MgPfTbTc; om. Ca

⁹ ap. nat. *BeCaOaPfTcVo; nat. ap. MgTb

191

[Quod omni tempore velentur virgines si necesse fuerit¹]². Ex concilio Milevitano, cap. xxvi³

Item placuit ut quicumque⁴ episcoporum⁵ necessitate periclitantis pudicitie virginalis, cum vel⁶ petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquando mortis periculoso⁷ scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem, seu velavit intra viginti quinque annos etatis, non ei obsit concilium⁸, quod de isto numero annorum constitutum est.

ID 7.37]

¹ fuerit BeMgPfTc; sit Ca

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Vo(adding clxxxclxxxviii); om. MqOaPtTbVp

³ Euticianus papa cap. xiii. cxxi add. Pt (cf c 194)

⁴ Item - quic. superscr. Tc

⁵ episcoporum *BeCaMgPfTc; om. Tb. Item – episcoporum in mg. Bb²

⁶ cum vel *BeCaPfTcVo; vel cum MgTb

⁷ -loso CaMgTbTc; -lo Pf

⁸ conc- *CaMgPfTc; cons- Tb

192¹

[*Quod virgo consecrata semper maneat innupta*]². *Hieronimus*³ *contra Iovinianum*⁴

Si nupserit virgo non peccavit⁵. Non illa virgo que se⁶ semel Dei cultui⁷ dedicavit, harum enim⁸ si qua nupserit, habebit dampnationem quia⁹ primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis¹⁰ dictum obiecerint, quanto magis de virginibus¹¹ prevalebit, cum etiam his non liceat quibus aliquando licuerit? [193] Virgines enim que post consecrationem nupserunt¹², non tam adultere sunt quam inceste.

ID 7.124] D 27 c 5 to irritam fecit, D 27 c 9 from Virgines enim

¹ om. BbLc

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(after Ieron')Vo(adding clxxxviii); om. MqOaPtTbVp

³ Item Pt

⁴ contra Iov. om. Ea

⁵ peccavit *CaMgTbTc; peccat Pf

⁶ se *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ se add. Ca, om. *MgPfTbTc

⁸ enim *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ quia *MgRaTcVo; quod BeCaMqPfTb

¹⁰ hoc de vid. *CaMgPfTc; de vid. hoc Tb

¹¹ hoc add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹² -erunt CaMgPfTb; -erint Tc

195¹

[*Quantum peccatum sit² concumbere cum sanctimoniali³*]⁴. *Bonifacius*⁵ *martyr*

*Hiltribaldo*⁶ *regi Anglorum*

Apud Grecos et Romanos⁷ quasi blasphemiam Deo irrogasset⁸, qui in hoc reus sit, ut⁹ proprie de hoc peccato ante ordinationem interrogatus, si reus inventus fuerit, ut cum velata et consecrata nonna¹⁰ concubisset, ab omni gradu sacerdotii Dei¹¹ prohiberetur¹². Propter hoc¹³, fili¹⁴ carissime, sollicite considerandum est quanti

¹ cc. 195-4 BdCbEaEgLfLjLkLmMhMkMmMoMqOaOfPfPhPkPwQaQeRfTcVo; cc 194-5 AdBeCaDbFcLdLgLhLnMfMgMjObOdOePdPqPtRaSeSgSlTbVmVpWc; cc 195-4 om. BbLc

² sit BeCaLdMgPf; est MjTc

³ -moniali BeLdMgPf; -monialibus Tc

⁴ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(after insc.) Vo(adding clxxx); om. CbEgLmMhMqOaPtTbVp

⁵ papa et add. Pt

⁶ Hiltribaldo BeCaEgLfLjLmOaPfPh; Itribaldo Ad; Hildribaldo CbLdMq; Hiltibaldo Mg; Histribaldo Pt; Hilitribaldo Qe; Hatribaldo Rf; Hiltrigaldo Tb; Atribaldo Tc; Hyltribaldo Vo; Tibaldo Vp

⁷ est add. MgTc, om. *BeCaCbLdLfLjLmMhMkPfPtTbVo

⁸ -asset *BeCaPfTbTc; -asse Mg

⁹ sit ut *CaCbLdLfLjLmMgMkTbTc; an obsc. corr. Pf

¹⁰ nonna *BeCbDbLdLfLjLmOaObOdQeRaTbMigne; sanctimoniali CaEgMgMjTcVm; una EaLgBrant; nunna MhMkMmMqOePfVo; om. Mo; non Of; anna Ph; monacha Pt; nuana (with abbrev. mark over) Sl; nona Wc

¹¹ Dei *BeCbLdLfLjLmMgMkPfPtTbVo; om. CaMjTc

¹² -eretur *BeCaMgMjMkPfTbTc; -etur CbLjLmPtVo

¹³ hoc *MkPfTbTcVo; quod hoc BeCa; hec LfLm; quod MgMj

ponderis hoc peccatum esse videtur¹⁵ ante oculos eterni iudicis, quod facientem inter idolatrie servos constituet¹⁶, et¹⁷ divino ministerio altaris abiciet¹⁸, licet ante peracta penitentia reconciliatus sit Deo.

ID 7.129b]

¹⁴ *obsc. corr.* Ld

¹⁵ esse videtur BeLdLfLjMgMjMkPfPtTbVo; videtur esse Ca; videtur Oa; esse videatur Tc

¹⁶ -uet BeCaMgMjMkPfPtTc; -uit *Tb

¹⁷ a *add.* Tc, *om.* *CaCbLdLfLjLmMgPfTb

¹⁸ -ciet BeCaMgMjPfPtTcVo; -cit MkTb

194

[Quod abbatissa nec virginem nec viduam¹ debeat velare]². Ex decretis³ Euticiani⁴ pape, cap. xiii⁵

⁶Nihilominus etiam⁷ in quibusdam locis inolitum⁸ invenimus usum⁹ stultitie plenum, et ecclesiastice auctoritati contrarium, eo quod videlicet¹⁰ nonnullae abbatissae, et aliquae ex sanctimonialibus, viduis et puellis virginibus, contra fas velum imponere presumant. Et ideo nonnullae iniuste velate putant¹¹ se liberius¹² suis¹³ carnalibus desideriis¹⁴ posse inservire, et suas voluntates explere¹⁵. Quapropter statuimus ut si abbatissa aut quelibet¹⁶ sanctimonialis post hanc definitionem in tantam audaciam proruperit, ut aut viduam aut puellam virginem velare presumpserit, iudicio canonico usque ad satisfactionem subdatur.

ID 7.38] +C 20 q 2 c 3 from Statuimus ut si

¹ virg. nec vid. BeCaLdPf; vid. nec virg. EaMgMjTc

² *in mg.* AdBeCaLdMgMjPfTc, *in text* Ea(*no insc.*); (*xix.add.* Bd) De viduis *in mg.* BdLj; Ut nulla abbatissa vel monialis viduis, puellis, virginibus velum imponere presumat clxxxxi Vo; *om.*

CbEgLfMqOaPtTbVp

³ Ex decr. *om.* Mj

⁴Euticiani *BeCaCbLf(?)LjMgPtQaTb; Eutaciani EgLdLmPf; Eutichii Tc; Cuticiani Vo

⁵ cap. xiii *BeMgPfPtTbTcVo; xiii Ca; xiiii Lf; *om.* Mq

⁶ Si *add.* Oa

⁷ etiam *CaMgPfTbTc; et Lf

⁸ inolitum *MgTcVo; inditum BdBeCaCbEaLdLfLjLmPfRaTb; inditiusnes Oa

⁹ visum Oa

¹⁰ quod vid. *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; vid. quod Tc

¹¹ vel. put. *CaMgMq²PfTbTc; put. vel. Lf; vel. Mq

¹² *obsc. corr.* Ld

¹³ suis *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; *om.* Tc

¹⁴ *in mg.* Ra²

¹⁵ suas voluntates explere *CaCbEgLfLjLmMgPfTb; suam voluptatem habere Tc

¹⁶ et *add.* Lm, *om.* *CaMgPfTbTc

196

[*Quod puellae ab episcopis tantum sint velandae*]¹ *Ex concilio Rothomagensi, cap. ix*²

Statutum est viduas³ non debere velare⁴. Simul et hoc statutum est ut si quispiam⁵ presbiterorum deinceps huius constitutionis norme contumaciter transgressor extiterit, scilicet ut aliquas viduas velare presumat, quia hoc⁶ et episcopis non licet, gradus sui periculum incurrat. Similiter et de puellis virginibus a presbiteris non velandis statutum est ut si quis hoc facere temptaverit, tanquam transgressor canonum dampnetur⁷.

ID 7.52]

¹ Quod – velandae in mg. AdCaMgTc, in text Vo(adding clxxxxii); Quod puellae a presbiteris non sint velandae sed ab episcopis tantum in mg. Be; om. EaMqOaPpTbVp

² ix *BeMgPpTbTc; xx Ca; xi Vo; cap. ix om. Ea

³ Stat. est vid. CaMgMq²PpTbTc; Vid. stat. est Ea; Vid. Mq

⁴ deb. -are BeCaEaLgMgOaObOeOdOfPpTcVmVoIDp; deb. -ari Od²TbIDm; velari deb. Brant

⁵ quispiam BeCaMgOaObOeOfPpTcVmVoIDpBrant; quippiam Lg; quisquam TbIDm

⁶ in tempore add. ss Mg

⁷ dampnetur *CaMgPpTb; deputetur Tc

197

[*Quod viduae non sint velandae ab episcopis, et si velum sumpserint spontanea quamvis¹ non consecratum maneant caste*]². *Ex Magontiensi concilio³, cap. vi*

Viduas autem velare pontificum nullus⁴ attemptet, prout statutum est in decretis Gelasii⁵ capitulo xiii, quod nec auctoritas divina nec canonum forma prestitit⁶. Que⁷ si propria fuerit voluntate continentiam professam, ut in eiusdem Gelasii capitulo xxi legitur, eius intentio pro se reddat rationem⁸ Deo, quia sicut⁹, secundum apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione promissam fidem pudicitie Deo debet custodire. Nos autem auctoritate¹⁰ patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus et libere iudicamus¹¹ si sponte

¹ quamvis BeCaPpTcVo; quasi Mg

² in mg. AdBeCaMgPpTc, in text Vo(adding clxxxxiii); De viduis in mg. Vp; om. MqOaPpTb

³ Magontiensi conc. *Tb; conc. Magon- BeCaVo; conc. Magunt- CbRaTc; conc. Mogunt- Mg; conc. Magot- Pp; conc. Magut- Vp

⁴ pont. nul. CaMgPpTc; nul. pont.Tb

⁵ in add. Tc, om. *CaMgPpTb

⁶ -titit *CaMgPpTb; -tituit Tc

⁷ Que *BePpTbTcVo; Quod CaMgOa

⁸ red. rat. *MgPpTbTc; rat. red. Ca

⁹ sicut *CaMgPpTc; om. Tb

¹⁰ in mg. Mq

¹¹ et lib. iud. ss Be

velamen, quamvis non consecratum¹², sibi imposuerit, et in ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit sanctimonie habitum ulterius habere debet¹³, licet sacramento¹⁴ confirmare velit eo tenore et ratione velamen sibi¹⁵ imposuisse ut iterum posset deponere.

ID 7.55] +C 27 q 1 c 8, Palea

¹² consec- *BeCaPfTcVo; sac- MgTb

¹³ ult. hab. deb. *CaMgPfTc; deb. ult. hab. Tb

¹⁴ corr. fr. sacra Mq

¹⁵ vel. sibi *CaMgPfTb; sibi vel Tc

198

Ex concilio Aurelianensi, cap. iii¹

Vidue² que³ spontanea voluntate ab altari⁴ sacre conversationis⁵ velamen suscipiunt⁶, decrevit sancta sinodus in eodem proposito eas permanere. Non enim fas esse decrevimus⁷ ut postquam se⁸ semel Deo sub velo consecraverint, et inter velatas oblationes⁹ fecerint, iterum eis concedi Spiritui sancto mentiri¹⁰.

ID 7.54] C 27 q 1 c 16

¹ De eodem clxxxiiii *add.* Vo

² -uas *Brant*

³ ab altari sacrum velamen acceperint (-unt *Migne*) *add.* *Brant, om.* *BeCaMgOaPfPhTbTcVoVp

⁴ ab altari *BeCaMgPfTbTcVo; *om.* *Brant*

⁵ conversationis *CaMgPfPhTc; conversionis Tb

⁶ vel. susc. *CaMgPfTbTcVo; *om.* *Brant*

⁷ decrevimus BeCaMgPfTbVo; decernimus *Tc

⁸ se *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁹ -ones *MgPfTbTc; -onem Ca

¹⁰ conc. Sp. sancto ment. *BeCaMgPfTbVo; ment. Sp. sancto OaTc

199

Nicolaus Carolo archiepiscopo et eius suffraganeis¹

Vidua quidem² que capiti posuerit³ sacrum velamen, si⁴ inter ceteras⁵ velatas feminas in ecclesia oraverit, et oblationem cum illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis velamen deponere, a religionis observantia discedere non⁶ presumat.

ID 7.145] +C 27 q 1 c 34

¹ De eodem clxxxv *add.* Vo

² quidem *BeCaMgPfTbVo; quod Oa; quippe Tc

³ posuerit *CaMgPfTb; suo imposuerit Tc

⁴ si BeCaLgMgObOeOdOfPfTcVmVoIDmBrant; et Tb; *om.* OaIDp

⁵ ss Be

⁶ non *CaMgTbTc; om. with lacuna Pf

200

Augustinus de bono viduitatis¹

Vidue que se non continent nubant antequam professe continentiam Deo voveant. Quod² nisi reddant, iure dampnantur.

ID 7.146] +C 27 q 1 c 33

¹ De viduis incontinentibus clxxxvi add. Vo

² si voverint add. Tc, om. *CaMgOaPfTb

201

¹Ex concilio Arausico, cap. vi²

Viduitatis servande professionem coram episcopo in secretario³ habitam, imposita coram episcopo⁴ veste viduali non esse violandam. Ipsam talis professionis desertricem merito esse dampnandam decernimus⁵.

ID 7.61] +C 27 q 1 c 35

¹ Quod vidue debeant facere professionem add. in mg. Ca

² De eodem clxxxxvi add. Vo

³ secretario *Be²CaOaPfVo; sacrario BeRaTb; secretorio MgTc

⁴ coram ep. *MgPfTbTc; om. Ca

⁵ decernimus *BePfVoVp; decrevimus CaMgOaTbTc

202

[Quomodo vidue debent¹ facere professionem²]³. Ex concilio Toletano⁴, cap. v

Omnes femine venientes ad sacram religionem et pallio capita contegant⁵, et conscriptam roboratamque professionis⁶ faciant scripturam⁷, post quam ulterius non sinantur relabi ad prevaricationis audaciam. Que vero ex his omnibus⁸ fuerint reperte⁹ animum aut vestem in transgressione¹⁰ dedisse, excommunicationis sententiam ferant,

¹ -ent MgTc; -eant CaPf

² fac. prof.] semper prof. fac. Be

³ in mg. BeCaMgPfTc, in text Vo(adding clxxxviii); om. AdMqOaPtTbVp

⁴ conc. Tol. CaMgPfTc; Tol. conc.Tb

⁵ contegant BeCaMgPfVo; non tegant Oa; tegant TbTc

⁶ -ionis BeMgPfTcVo; -ionem CaTb

⁷ prof. fac. script. (corr. to -ura Ca) CaMgPfTc; professionem faciant Tb

⁸ his omn. CaMgPfTb; omn. his Tc

⁹ fu. rep. CaMgPfTc; rep. fu. Tb

¹⁰ -ione MgPfVo; -ionem BeCaTbTc

et rursus¹¹ mutato habitu in monasteriis donec diem ultimum claudant, sub erumpnis ardue penitentiae permaneant religate¹².

4L 4.126] +C 27 q 1 c 36

¹¹ -sus CaMgPfTb; -sum Tc

¹² -ate MgPfTbTc; -are Ca

203

Ex decretis Gelasii pape ad Sicilienses episcopos missis¹, cap. ix²

Neque viduas ad nuptias transire patimur, que religioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter virgines nubere prohibemus³, quas annis plurimis in monasteriis etatem peregrisse⁴ contigerit.

ID 7.64] C 27 q 1 c 3

¹ missis *MgOaPfVo; om. BeCaMqTc

² Ex - ix *BeMgMqPfTc; Ex - episcopos Ca; Gelasius papa Tb. Quod non liceat viduas religiosum propositum transgredi, nec virginem nubere que in monasteriis aliquandiu conversate (*corr. fr. -ande*) sunt vel fiunt clxxxviii Vo

³ que religioso proposito – nubere prohibemus *in mg.* Mq

⁴ peregr- *MgMqOaTbTc; eg- BeCaPfRaVoVp

204

[Quod vidue a proposito continentie¹ discedentes excommunicande sint donec ad propositum redeant²]³. Ex epistola Gregorii pape⁴ missa ad Bonifacium⁵

Viduas a proposito discedentes viduitatis, super quibus⁶ nos⁷ consulere voluit dilectio tua, frater charissime, credo te nosse a sancto Paulo et a multis sanctis patribus⁸ nisi convertantur, olim esse dampnatas. Quas et nos apostolica auctoritate dampnandas et a communione fidelium atque⁹ a liminibus ecclesie arcendas fore censemus, usquequo obediant suis episcopis¹⁰, et ad bonum quod ceperunt, invite aut voluntarie revertantur. De virginibus autem¹¹ non velatis, si deviaverint, a sancte memorie predecessore nostro papa Innocentio taliter decretum habemus. He vero que

¹ cont. a prop. Be

² ad (*corr. fr.* a Pf) prop. red. BeMgPfTc; red. ad prop. Ca; donec – red. om. Ea

³ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea; De eodem cc Vo; om. MqOaPtTbVp

⁴ pape *BeCaMgTbTc; om. Pf

⁵ missa ad Bon. *BeCaPfTbTcVo; ad Bon. missa Mg'. Ex – Bonef.] Greg' Ea

⁶ quibus *CaMgPfTb; quas Tc

⁷ nos *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ patribus *CaMgPfTb; fratribus Tc

⁹ atque *CaMgPfTb; et Tc

¹⁰ ob. suis epp. *CaMgPfTc; epp. suis ob. Tb

¹¹ autem *MgPfTbTc; om. Ca

necdum sacro velamine¹² tecte, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt¹³ permanere, licet velate non fuerint¹⁴, si nupserint, aliquanto¹⁵ tempore his agenda penitentia est¹⁶, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bone fidei contactus¹⁷ nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio quam cum Deo¹⁸ pepigit, solvi sine vindicta non poterit, etc¹⁹. Nam si virgines nondum velate taliter penitentia publica²⁰ puniuntur, et a cetu fidelium usque ad satisfactionem veniant excluduntur, quanto potius vidue, que perfectioris etatis et maturioris sapientie atque²¹ consilii existunt, virorumque consortio multotiens use sunt, et habitum religionis assumpserunt, et demum apostataverunt, atque²² ad priorem vomitum sunt reverse, a nobis et ab omnibus fidelibus a liminibus ecclesie et a cetu fidelium usque ad satisfactionem²³ sunt eliminande et carceribus tradende, qualiter²⁴ iuxta beatum apostolum Paulum²⁵, Tradentes²⁶ huiusmodi hominem Satane ut spiritus salvus sit in die Domini²⁷. De talibus enim et Dominus²⁸ per Moysen loquitur, dicens²⁹, Auferte malum de medio vestri. De quibus et per prophetam³⁰ ait, Letabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris. De talibus namque et eorum similibus atque eisdem³¹ consentientibus dicitur, quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus³² rei sunt.

ID 7.63] C 27 q 1 c 2

¹² sacro velamine *CaMgPfTb; sunt velamine sacro Tc

¹³ -erunt *CaMgPf; -erint TbTc

¹⁴ fuerint *MgPfTbTc; fuerunt Ca

¹⁵ -anto *CaMgTbTc; -ando Pf

¹⁶ ag. pen. est *BeMgPfTbVo; ag. est pen. Ca; est ag. pen. Tc

¹⁷ contactus PfTbTcVo; tractus Be; contractus Be²CaMg

¹⁸ Deo *CaMgPfTc; Domino Tb

¹⁹ etc *CaMgPfTb; om. Tc

²⁰ pen. pub. *CaMgPfTb; pub. pen. Tc

²¹ atque *CaPfTbTc; at Mg

²² corr. fr. adque Mg

²³ usque ad sat. *CaMgPfTb; om. Tc

²⁴ qual- *CaPfTc; equal- BeTb; om. Mg

²⁵ ap. Paulum *CaMgPfVo; Paulum ap. BeTc; Paulum Tb

²⁶ -entes *BeTbTc; -entem Mg; -ere CaPf; -amus Vo

²⁷ Domini *CaMgPfTb; iudicii Tc

²⁸ Dominus *MgPfTbTc; Deus Ca

²⁹ dicens *MgTc; om. BeCaPfTb

³⁰ per proph. *BePfTcVo; prophetam Ca; propheta MgTb

³¹ eisdem *CaPfTbTc; om. Mg

³² qui cons. fac. *BeCaEaMgPfVo; consentientibus fac. Tb; qui fac. cons. Tc

205

[*Si mulier post obitum viri sui sanctimoniale¹ velum sumpserit, tenere cogitur² quod sponndit, licet figmentum fuerit³]⁴. Ex epistola Nicolai pape, cap. v⁵*

Nicholaus episcopus⁶ servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo confratri⁷ nostro⁸ Adalwino sancte Iuvavensis⁹ ecclesie archiepiscopo. Quod interrogasti de femina que post obitum mariti sui velamen sacrum super caput suum imposuit et finxit se¹⁰ sub eodem velamine sanctimoniale esse, postea vero ad nuptias rediit, bonum mihi videtur, quia per hipocrisim ecclesiasticam regulam conturbare voluit, et non legitime in voto suo permansit¹¹, ut penitentiam agat de illusionem nefanda, et¹² revertatur ad id quod sponndit, et in sacro ministerio¹³ inchoavit¹⁴. [206] Nam si consenserimus¹⁵ quod omnia sacramenta ecclesiastica quisque prout vult fingat, et non vere faciat, omnis ordo ecclesiasticus conturbabitur¹⁶, nec Catholice fidei iura consistunt, nec canones sacri rite¹⁷ observantur. Quid enim profuit Simoni Mago baptismum sacrum¹⁸ fecte suscipere, et in Christianitate permansurum se¹⁹ finxisse, cum per apostolum fraude eius detecta, quid²⁰ sibi futurum esset prenuntiatum²¹ est²²? Ait enim, Pecunia tua tecum sit in perditionem²³, cor enim tuum non est rectum coram Deo²⁴. Penitentiam itaque age ab²⁵ hac nequitia tua, et roga Deum ut forte remittatur tibi hec²⁶ cogitatio cordis tui. In felle enim

¹ -ale] -alis Ca; -l' BeMgPfTc

² -itur CaMgTc; -atur BePf

³ quod spop. - fuerit BeMgPfTc; om. Ca

⁴ in mg. AdBeCa²MgPfTc, in text, no insc. Ea; De eodem Vo; om. EgMqOaPfTbVp

⁵ Ex - v BdBeCaEgMgPFRfTbTc; Nicholaus ad Adalwinum episcopum Iuvac. Cb; cap. v Pt

⁶ episcopus *MgTbTc; om. BeCaPfVo

⁷ confratri *CaPfTbTc; et fratri Mg

⁸ nostro *CaMgPfTb; suo Tc

⁹ Iuvav- CaOaTbIDp; Iuvac- BeLgVo; Vivac- Mg?ObOdOePfTc?VmBrant; Viennensis Migne

¹⁰ se *MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ voto suo permansit *CaMgPfVo; voto permansit suo Be; suo voto permansit TbTc

¹² et *CaMgTbTc; etiam Pf

¹³ maneat quod add. *Tc, permaneat quod add. Ca, om. BeMgMqOaPfRaTbVo

¹⁴ om. Oa

¹⁵ consenserimus *CaMgPfPhTc; conserimus Tb

¹⁶ contur- *MgPfTbTc; tur- Ca

¹⁷ rite *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ corr. fr. sacro Ca, ss Tb

¹⁹ se *MgPfTcVo; om. CaTb

²⁰ quid *PfVo; quod BeCaTb; quod id MgTc

²¹ pren- *CaMgPfTb; pron- Tc

²² est *MgTbTc; fuit BeCaPfVo

²³ -onem *Ca; -one BeMgPfTbTcVo

²⁴ Deo *CaMgPfTb; Domino Tc

²⁵ ab *PfTbVo; de BeCaMgTc

²⁶ hec *TcTb; hoc Mg; om. BeCaPf

amaritudinis et obligatione²⁷ iniquitatis video te esse. Ideo tales nisi resipiscant²⁸,
spirituali gladio percutere censemur. Non enim fas est Spiritui sancto mentiri, sicut
Ananias et Saphira mentiti sunt, et statim perierunt.

ID 7.65] D 27 c 6 to quod inchoavit; +D 27 c 7 to end

²⁷ obligatione *BeEaOaTbTc; oblatione Ca(id est obligatione *add.* Ca²)Mg; obligationem PfVo

²⁸ -iscant *CaMgPfTc; -icant Tb

207

Ex concilio Arelatensi¹, cap. vii²

Sciendum est omnibus quod Deo sacratarum³ feminarum corpora, per votum
proprie sponsionis, et verba sacerdotis Deo consecrata templa esse, scripturarum
testimoniis comprobantur, et ideo violatores earum⁴ sacrilegi⁵ ac iuxta apostolum, filii
perditionis esse noscuntur.

ID 7.69] +C 27 q 1 c 37

¹ Arelatensi *BeCaEaMgPfTb; Aurelian' MqTc; Ardatensi Vo

² cap. vii *om.* Ea. De sacratis Deo feminis et de ipsarum violatoribus ccii *add.* Vo

³ sacratarum *BeEaMgOaPfTbVo; sacratarium Ca; sacrarum Tc

⁴ earum *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁵ -egi *CaMgTbTc; -egii Pf

208

Apostolus dicit¹

Precipe, inquit², ut vidue irreprehensibiles sint. Vidua eligatur non minus xl³
annorum in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, etc⁴.
Adolescentiores viduas devita⁵. Cum enim luxuriate fuerint in Christo nubere volunt,
habentes dampnationem quia⁶ primam fidem irritam fecerunt, simul et otiose
loquentes quod non oportet. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare,

¹ Ap. dicit BdCaCbDbMqPfVo(*adding* cciii)Vp; Apostolus ait BeEaMoPk(*as text*); Apostolus ad
Timoth' Eg; Apostolus Pt; Paulus apostolus Tc; *om.* Bb(*running 208 into 207*)MgTb; Timotheum in
mg. Mo²

² apostolus *add.* Mg, *om.* BeCaPfTbTc

³ xl *CaMqPfVo; lx BeMgTbTc

⁴ etc *BeCaMgTbVo; *om.* Pf; etc. Et Item Tc

⁵ vid. dev. *marked for corr.* Tb

⁶ quia *MgPf?TbTc; quod Ca

matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Iam enim quedam converse⁷ sunt retro⁸ Satanam.

ID 7.59]

⁷ conv- *BeCaMgPfTb; rev- Tc

⁸ retro BeDbEaMgMqPfTbTcVo; retrorsum Ca. post *add.* CaEg(*moved from after Sath.*)PhTc, *om.* MgOaPfTbVo

209

[*Quomodo abbatisse debeant vivere et sanctimonialium curam agere*¹]². *Ex concilio Magotiensi, cap. xiii cui interfuit Carolus imperator*³

Abbatissas autem cum sanctimonialibus omnino recte et iuste vivere⁴ censemus. Que vero professionem secundum regulam sancti Benedicti fecerunt, regulariter vivant. Sin autem canonice vivant pleniter et sub diligenti cura custodiam habeant, et in claustris suis permaneant⁵, nec foras exitum habeant, sed et⁶ ipse abbatisse in monasteriis sedeant, nec foras⁷ vadant⁸, sine licentia et consilio episcopi sui⁹.

ID 7.76]

¹ agere MgPfTc; gerere AdBeCa

² *in mg.* AdBeCaMgMjPfTc, *in text* Ea(*no insc.*)Vo(*adding ccciii*); (xx. *add.* Bd) De abbatissis *in mg.* BdLj, *in text* Ph; De abb' *in text and mg.* Db; *om.* MqOaPtTbVp

³ cui - imperator (rex Tb) *MgOaTb; *om.* BdBeCaEgMqPfPtTcVo; Pk *runs on without break or insc. from c208.* xvii *add in mg.* Be²

⁴ recte et iuste vivere *CaMgOaPfVo; iuste ac recte vivere Be; recte vivere et iuste Tb; iuste et recte vivere Tc

⁵ et in claustris – exitum habeant *in lower mg.* Vo². Que spiritualiter nubunt - transmigravit (*cf* *Conspectus*) *add.* Qa, *continuing nec foris without a break*

⁶ et *MgPfTbTc; etiam Ca

⁷ -as *CaPfTbTc; -is Mg

⁸ exitum habeant – vadant *suppl. in mg* Mh

⁹ ep. sui *CaMgPfTcVo; sui ep. PhTb. Ea *here runs on end of c 210:* et si quando foras – peccandi, *and then:* Abbatissas iuenculas vehementissime prohibemus. Nullum igitur episcopum fraternitas tua nisi sexagenariam virginem cuius vita hac atque mores exigerint velare permittat.

210¹*Ex concilio Grangensi², cap. ix³*

Abbatissa nequaquam de monasterio egrediatur, nisi per licentiam episcopi sui⁴. Et si aliquando⁵ foras pergat⁶, de sanctimonialibus quas secum ducit curam habeat maximam⁷, ut nulla eis detur occasio peccandi⁸.

ID 7.98]

¹ after c 211 Oe. For Ea see note to end of c 209

² conc. Grangensi *BeCaMgTb; conc. angrensi Db; eodem conc. Eg; conc. Gangrensi MqPtVo; conc. Grangrensi OaSe; conc. Graverensi PfRf; conc. Granetensi Pw; conc. Graneresi Tc; concilio Granensi Vp

³ ix LgMgMqPfPtTbVo; xi BeOa; ii CaRfTc; xxvi EgPw; vii RaVp. De eodem ccv *add. Vo. Pk has insc. to c 209 here*

⁴ nisi per lic. ep. sui DbEgLgMjMkOdOeOfPfTcVoIDmBrant; nisi per lic. sui ep. BeCaMfMhOaObPdPtVmIDp; sine sui ep. lic. Mg; nisi per ep. sui lic. PhTb

⁵ aliqu- *PfVo; qu- BeCaMgMqOaTbTc

⁶ -git *BeCaMgPfTb; -get Tc

⁷ hab. max. *BeCaMgPfTb; max. hab. Tc

⁸ ut nulla eis detur (detur eis Se) occ. pecc. *BeCaEgMgPfSeTc; ne pecc. ulla eis detur occ. PhQeTb

211*Ex concilio Magentino¹, cap. xxvi²*

Abbatissa diligentem habeat curam³ de congregatione sibi commissa, et⁴ provideat ut in lectione et in⁵ officio et in modulatione psalmodiarum ipse sanctimoniales strenue sint, et in omnibus operibus bonis illa eis ducatum prebeat, utpote pro animabus earum rationem redditura⁶ in conspectu Domini, et stipendia sanctimonialibus prebeat⁷ necessaria ne forte per indigentiam cibi aut potus peccare compellantur⁸.

ID 7.112]

¹ Magentino BeCaEaOaPfSeTb; Grantiensi Eg; Moguntiensi Mg; Maguntiensi Tc

² xxvi BeCaMgPfPkSeTbTcVo; ix Eg; xvi Pt; xxv Vp. cap. xxvi *om. Ea. De eodem ccvi add. Vo*

³ hab. cur. CaMgPfTb; cur. hab. Tc

⁴ et *MgPfTbTc; *om. Ca*

⁵ in *CaMgPfTc; *om. Tb*

⁶ rat. red. *CaMgPfTb; red. rat. Tc

⁷ utpote pro animabus – sanctimonialibus prebe.. *in mg. Vo²*

⁸ comp- *CaMgPfTb; imp- Tc

212*Ex¹ eodem², cap. xiv³*

Sanctimoniales nisi forte abbatissa sua pro aliqua necessitate incumbente⁴
mittente, nequaquam de monasterio egrediantur.

ID 7.77a]

¹ Ex *CaMgPftbVo; In RfTc² eodem PftcIDp; concilio Mogontino (Magontiensi Ca, Maguntiensi BeDbOa, Magot' Ea, Magont' Mq; Magontino TbVo) BeCaDbEaMgMqPftbVo; eodem concilio RaIDm; Maguntino Vp³ De eodem ccvii *add.* Vo⁴ iuc- Ca**213¹***Ex concilio Gangrensi, cap. xiii²*

Si qua mulier propter continentiam que putatur³ habitum mutat, et pro solito⁴
muliebri⁵ amictum⁶ virilem sumit⁷ anathema sit.

ID 7.78

¹ cc 213-4BbBeCaCbDbEaFcLcLdLfLgLhLjLkLmMfMgMhMkMmMoMqOaObOdOeOfPdPfpPkPqPtPwQeR
aSeSITbTcVmVoVpWcBrant; cc 214-3 SgRf² Ex conc. Gangrensi (Gravensi CbPftbTc, Grangrensi MgQe, Grangrensi Ph, Gerundensi Ra) cap. xiii
*BeCbLmMgPftbTcVo; Ex conc. Grangrensi, cap. xiiii CaLfOa; Item Ea; Ex eodem conc.
cap. xvii Ld; *om.* Mq. Ne qua mulier pro continentia habitu virilem sumat ccviii *add.* Vo³ que put. *CaMgPftbTc; *om.* Tb⁴ pro solito] posito Mf⁵ -ebri CaMgPftbTc; -ebre Lm⁶ -tum *CaMgPftbTc; -tu Tb⁷ -mit *BeCaCbLdLfLjLmMgVo; -mat PftbTc**214***Ex eodem concilio, cap. xvii¹*

Si qua mulier propter divinum cultum ut estimat crines attondet², quos ei Deus
ad subiectionis memoriam³ tribuit, tanquam preceptum dissolvens⁴ obedientie,
anathema sit.

ID 7.80]

¹ Ex (De Vo) eodem concilio cap. xvii *BeCaLfLjLmMgPhQeTbVoBrant; Ex eodem, cap. xvi CbTc;
Ex conc. Granerensi cap. xiii (xiiii Vp) LdVp; Ex conc. Gangrensi cap. xvii Mq; Ex conc. eodem cap.
xvii Oa; Ex eodem, cap. xvii Pf; Ex concilio Rotomagensi c. iii Ra. De eodem ccviii *add.* Vo² -det *BeCaCbLdLfLjLmPftbVo²; -dit Mg; -dat TcVo³ sub. mem. *BeCaMgPftbTcVo; mem. sub. CbLj⁴ dissolvens *CaMgPftbTc; solvens Ld

215

Ex concilio Rothomagensi¹, cap. iii²

Ut³ episcopus monasteria monachorum et sanctimonialium frequenter introeat, et cum gravibus et religiosis personis in⁴ eorum vel in earum⁵ conventu residens, eorum vitam et conversationem diligenter discutiat⁶, et si⁷ quid reprehensibile invenerit corrigere satagat. Sanctimonialium etiam pudicitiam⁸ subtiliter investiget⁹, et si aliqua invenitur que, neglecto proposito castitatis¹⁰, clerico aut laico¹¹ impudenter misceatur, acriter verberibus coerceatur¹², et in privata custodia retrudatur, ubi quod male commisit, digne peniteat. Interdicatur etiam ex auctoritate sanctorum canonum, ut nullus laicus aut clericus¹³ in earum claustris et¹⁴ secretis habitationibus accessum habeat, neque presbiteri, nisi tantum ad missam¹⁵. Expleta missa ad ecclesias suas redeant. Omnibus preterea¹⁶ publice et privatim denuntiet quantum piaculum sit¹⁷ qui sponsam Christi¹⁸ vitiare presumit¹⁹. Si enim ille reus tenetur qui sponsam hominis violat, quanto magis reus maiestatis efficitur, qui sponsam omnipotentis Dei corrumpit?

ID 7.84]

¹ -agensi BeCaCbLmMgOaTbTc; -acensi Pf; Ex eodem concilio Ra

² cap. iii om. Ea. Qualiter episcopus se erga claustra monachorum et sanctimonialium hebere debeat ccx add. Vo

³ Ut *BeCaEaPfPkTbTcVo; Et MgOe

⁴ in *MgPfTbTc; et Ca

⁵ eorum vel in earum *OaTbTc; earum vel eorum Be; eorum CaLmMq²RaVo; earum CbLmMgMqPf²

⁶ disc- *BeCaMgPfTc; exc- Tb

⁷ si *CaMgPfTbTc; sic Lm

⁸ corr. fr. pudicitiam Lm

⁹ subt. inv. *BeCaPfTc; inv. LmVo; inv. subt. MgTb

¹⁰ cast- *CaCbLmMgPfTb; sanct- Tc

¹¹ cl. aut (vel Tc, an Vo) laico CaLmMgPfTbTcVo; aut laico aut clerico Cb

¹² obsc. corr. Cb

¹³ laicus aut cler. *CaMgPfRa; cler. aut (an Vo) laicus BeTbTcVo

¹⁴ et *CaMgPfTb; aut Tc

¹⁵ et add. Tc, om. *CaCbLmMgPfTb

¹⁶ et add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹⁷ piaculum sit *BeCaLmMqOa; periculum sit Be²MgTbTc; sit piaculum CbPfVo

¹⁸ violare vel add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹⁹ require retro capitula Lf

Explicit liber tertius¹

¹ Exp. liber tert. AdDbMfMhMjMkMmMoOaPfQeSITbVo(after insc. to 4. 1 below); Expl. pars tertia Ea; Expl. III Pt; Expl. ... tertius Se; Exp. tert. Tc; om. BbBeCaLcMgMqPhRaVoVpVqWc. cf Lc under 3.115a above

215A¹

*Innoc' papa Victricio Rothomagensi episcopo*²

Que Christo spiritualiter nubunt, si postea publice nupserint vel se clanculo corruerint³, non eas admittendas esse ad penitentiam nisi is cui se iunxerant⁴ de mundo recesserit. Si enim de hominibus hec ratio⁵ custoditur⁶, ut quecumque⁷ vivente⁸ viro alteri nupserit adultera habeatur, nec eis agende penitentiae licentia concedatur nisi unus ex his fuerit defunctus, quantomagis de illa tenendum est que ante immortalis sponso se coniunxerat⁹ et postea ad humanas nuptias transmigravit?¹⁰

ID 7.17 var.] C 27 q 1 c 10

¹ EgLk²(*in marg. with tiemark*)MoPcTcVt here, MgWa after 3.206, Ed after 3.209, Qa in mid-3.209, Ra² at head of leaf, Sk after 7.90, Vc² at foot of leaf, Vp after 3. 202, JaLcOc at end of 8

² Inn. - episc. EgVt; Ex decretis Innocentii pape cap. ix Mg; *no insc.Mo(running on from c 215)Qa*; Ex decretis Gelasii pape Ra; Unde supra Tc; Item Vc

³ corruerint MgRaTc; current Qa

⁴ -ant *EgMgRaQa; -at Tc

⁵ de hom. hec rat. *EgMgRaQa; hec rat. de hom. Tc

⁶ -itur *EgMgQa; -iatur Tc

⁷ -que MgTc; *om.* Qa

⁸ viv- *EgQaRaTc; conviv- Mg

⁹ coniunx- *EgMgQa; iunx- RaTc

¹⁰ Eg *has a longish marginal gloss: Hoc de virginibus non de viduis – quam secunde*

Incipiunt capitula quarti

Quarta pars continet de primatu et dignitate Romane ecclesie. De conciliis convocandis. De provincia quomodo constituenda sit. De potestate primatum et metropolitanorum episcoporum. De negotiis et causis clericorum ubi debeant tractari. De spoliatis revestendis. De accusatione, quo ordine et a quibus personis et adversus quas personas debeat vel non debeat fieri. De testibus qui et quot et quomodo et in quo negotio testificari debeant vel non. De induciis quo tempore et quanto tempore dande sint. De subterfugientibus quanto tempore et qua ratione expectari debeant. De iudicibus quales debeant esse et quando sententiam iudicii debeant proferre. De appellatione quo tempore et qua ratione debeat fieri et de pena male appellantium.¹

¹ Incipiunt – appellantium Tb; Quarta pars cont. - appellantium PhQeVm; *om.* AdBbBdBeCaDbEaMfMgMhMjMkMoMqOaObOdOeOfPdPfPkPtRaSeSgSITcVoVpVqWc

Incipit liber quartus¹

De primatu Romane ecclesie, et de iure primatum² et³ metropolitanorum atque episcoporum, et de ordinatione⁴ eorum, et de sublimitate episcopali⁵

¹ Inc. - quartus Be(*after insc. to c 1*)CaEgLjMqOePdPhPk(*mg*)SITbTc; *om.* BdOb(*cf below*)PtPw; Liber incipit quartus Cb; Incipit liber quintus Ld; Incipit quarta pars BbMgWc; Incipit liber ... Od *mg.*; Incipit quartus EaOfPfVo(*after insc. to c 1*)Qe(*before capitula*); Pars quarta incipit RaVp; Incipit iiii Wc; *om.* OaSg(*huc usque .s. add. at head of leaf*)

² iure prim. BdCaDbLdMgPkTbTcWc; prim. iure CbLj

³ et CaCbDbFcLdLjPtTc; et de BdVo; *om.* MgPw

⁴ ordinatione BdCbDbEaFcLdLjPkPtVoWc; ordine CaTcPw

⁵ De - et de sublimitate episcopali (episcoporum DbSl) *in text* AdBdCaCbDbEaLjMgMqOb(*after insc. to c.1*)OdOfPkPtPwSITbVo, *in mg.* FcLdOeWc; De primatu et dignitate Romane ecclesie Eg *mg.*; De - episc. *om.* Pf; De - et episcopi Tc . quartus liber *add.* Ob; De dignitate Romane ecclesie RaVp; *om.* BeOa; .i. *add in mg.* Bd

1¹**Exemplar constituti² Constantini³ imperatoris⁴**

Ex testamento constituti nostri⁵ concedimus⁶ ipsis sanctis⁷ apostolis dominis meis, beatissimis⁸ Petro et Paulo et⁹ per eos etiam beato Silvestro patri nostro summo

¹ *as last cap. of Bk iii Bb*

² constituti *BeEgLdOaPfTbVo; *om.* BbCaMg; constituti nostri Fc; nostri Od; instituti Pt; de testamento Tc

³ Constantini *BeCaLdPfTbTc; Constantinop' Eg

⁴ Ex. - imp. BeBbCaLdMq(*mg.*)PfTbTcVo; *om.* Pw; liber [*erasure*] quartus *add.* Db. *See above for Vo. i in mg.* Be²

⁵ Ex – nostri *om.* Pt

⁶ concedimus *CaMgPfPkTb; decrevimus Tc

⁷ sanctis *CaPfTbTc; *om.* Mg

⁸ beat. *CaEgMgPfTb; *om.* Tc

⁹ et *TbTc; *om.* BeCaMgPfVo

pontifici et universali¹⁰ urbis Rome¹¹ pape, et omnibus eius successoribus¹² pontificibus qui usque in finem mundi in sede beati Petri erunt sessuri, atque de presenti contradimus¹³ palatium imperii nostri Lateranense, quod omnibus in toto orbe terrarum prefertur atque precellit¹⁴ palatiis. Deinde diadema, videlicet¹⁵ coronam capitis nostri, simulque phrigium nec non¹⁶ et superhumeral¹⁷, videlicet lorum¹⁸, quo¹⁹ imperiale circumdari assolet collum, verum etiam clamidem purpuream atque tunicam coccineam, et omnia imperialia indumenta seu dignitatem²⁰ imperialium presidentium, equum²¹ conferentes etiam et imperialia sceptrata simulque et cuncta atque²² signabunda²³ etiam et²⁴ diversa ornamenta imperialia, et omnem processionem²⁵ imperialis culminis et gloriam potestatis nostre. Viris enim²⁶ reverendissimis clericis in diversis ordinibus eidem sacrosancte Romane ecclesie servientibus illud culmen singulare potentiam et precellentiam habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus videtur²⁷ gloria adornari, id est patricios atque consules effici, necnon et ceteris dignitatibus imperialibus eos promulgantibus²⁸ decorari, et sicut imperialis militia²⁹ ita et clerum³⁰ sancte Romane ecclesie ornari³¹ decernimus³². Item ibi. Ipse beatissimus papa super coronam clericatus quam gerit ad gloriam beati Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona. Phrigium vero candido nitore splendidum resurrectionem Dominicam designans, eius sacratissimo vertici³³ manibus

¹⁰ -ali *BeMgPfTb; -alis CaTc

¹¹ Rome *CaPfTbTc; om. Mg

¹² eius succ. *BeCaEgPf; succ. eius TbTc

¹³ contradimus *BeCaPfTbVo; tradimus Mg; concedimus Tc

¹⁴ precellit *CaMgPfTb; precessit Tc

¹⁵ videlicet *CaMgPfTb; id est Tc

¹⁶ nec non *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁷ -ale BeCaMgTc; -alem PfTb

¹⁸ lorum *CaPfTbTc; locum Mg

¹⁹ quo *CaMgTbTc; om. Pf

²⁰ corr. fr. indig- Ca

²¹ equum *CaMgPfTb; equitum et Tc

²² cuncta atque CaMgPfTb; conta atque Be; lacuna Tc

²³ -bunda CaMgPfTb; -banda Be; -blanda Tc

²⁴ etiam et BePfTbVo; etiam CaMg; et etiam Tc

²⁵ proc- *CaMgPfTb; prof- Tc

²⁶ enim BeCaPf; etiam MgTbTcVo

²⁷ corr. fr. -entur Pf

²⁸ -antibus CaMgPfTb; -antes Tc

²⁹ imperialis militia BeCaMgTbVo; imperiali militia Mg; imperialem militiam Pf²Tc

³⁰ clerum BePf(short lacuna follows)TcVo; clero et Ca; clero MgTb

³¹ ornari *BeTbTc; ordinari CaMgPfVo

³² -ernimus *BeCaPfTbVo; -revimus MgTc

³³ obsc. addition follows Pf

nostris³⁴ imposuimus, et tenentes frenum equi ipsius³⁵ pro reverentia beati Petri³⁶, stratoris officium illi³⁷ exhibuimus, statuentes eodem phrighio omnes eius³⁸ successores singulariter in processionibus³⁹ uti ad imitationem imperii nostri⁴⁰. Unde ut non pontificalis apex vilescat, sed magis amplius quam terreni imperii dignitas et⁴¹ glorie potentia decoretur, ecce tam palatium nostrum, ut prelatum est⁴², quamque Rome⁴³ urbis et omnis Italie seu occidentalium regionum provincias, loca et⁴⁴ civitates sepe fato⁴⁵ beatissimo⁴⁶ pontifici patri nostro Silvestro universali pape contradentes⁴⁷ atque relinquentes ei vel successoribus ipsius pontificum potestati et ditioni firma imperialis⁴⁸ censura per hanc nostram divalem sacram et⁴⁹ pragmaticum⁵⁰ constitutum⁵¹ decernimus disponendum⁵², atque⁵³ iure sancte Romane ecclesie concedimus permanendum. Unde congruum perspeximus⁵⁴ nostrum imperium et regni potestatem⁵⁵ orientalibus transferri ac⁵⁶ transmutari regionibus, et in Bizantie⁵⁷ provincia in optimo loco nomini nostro⁵⁸ civitatem edificari, et nostrum illic constitui imperium. Quoniam ubi principatus sacerdotum⁵⁹ et Christiane religionis caput ab imperatore celesti⁶⁰ constitutum est iustum non est⁶¹ ut illic⁶² imperator terrenus habeat potestatem.

³⁴ manibus nostris *OaTcVo; per manus nostras BeMgPf²; manu nostra CaRa; manus nostras Pf; nostris manibus Tb

³⁵ eq. ips. *BeMgPfTb; ips. eq. CaTc

³⁶ apostoli *add.* MgTc, *om.* *BeCaPfTbVo

³⁷ off. illi *CaMgPfTb; illi off. Tc

³⁸ eius *MgPfTbTc; *om.* Ca

³⁹ proc- *MgPfTbTc; prec- Ca

⁴⁰ imp. nos. *CaMgPfTc; nos. imp. Tb

⁴¹ et BeCaPfTbTc; *om.* Mg

⁴² prel. est *BeCaMgPf; prefatum est Tb; prel. Tc

⁴³ Rome BeCaPfTb; Romane MgTc

⁴⁴ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁴⁵ fato *Be(*after lac.*)TbVo; prefato CaMgPfTc

⁴⁶ beatissimo *CaMgPfTb; beato Tc

⁴⁷ contradentes *CaMgPfTb; tradentes Tc

⁴⁸ -alis *CaPfTb; -ali BeMgTc

⁴⁹ firmum *add.* Tc, *om.* *BeCaMgPfTb

⁵⁰ id est casuale *add.* *ss* Be²

⁵¹ -tum *CaPfTbTc; -tionem Mg

⁵² disponendum *BeCaEgMgPfTb; deponimus Tc

⁵³ sub *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁵⁴ persp- *BeCaEgTcVo; prosp- MgPfTb?

⁵⁵ regni potestatem *BeCaTbTcVo; nostri potestatem regni Mg; regni potestate Pf

⁵⁶ *obsc. corr.* Pf

⁵⁷ brz- Ca (*sic*)

⁵⁸ nom. nost. *CaPfTbTc; nost. nom. Mg

⁵⁹ -otum *BeCaEgPfTb; -otii MgTc

⁶⁰ celesti *CaEgMgPfTb; celi Tc

⁶¹ iust. non est *CaMgPfTc; non est iust. Tb

⁶² *repeated and canc.* Tb

ID 5.49]

2

¹In decr' Anacleti², cap. iii³

Anacletus servus servorum⁴ Dei, omnibus episcopis et reliquis Christi sacerdotibus salutem. Sacrosancta Romana et apostolica ecclesia non ab apostolis sed ab ipso Domino⁵ Salvatore nostro⁶ primatum obtinuit, sicut ipse beato Petro apostolo dixit, Tu es Petrus, et reliqua⁷. Ergo hec apostolica sedes, cardo et caput omnium ecclesiarum, a Domino et non ab alio est constituta, et sicut cardine ostium regitur, sic huius sancte sedis auctoritate omnes ecclesie, Domino disponente, reguntur. Igitur si que cause difficiliores inter vos⁸ orte fuerint, ad huius sancte sedis apicem eas quasi⁹ ad caput referte¹⁰ ut apostolico terminentur iudicio.

4L 1.2] [D 22 c 2a has first sentence, then distinct]

¹ Quod Romana ecclesia non ab apostolis sed a Christo Ihesu primatum obtinuit *add. in mg.* CaLn²; De primatu Romane ecclesie *add. Vo*

² pape *add. CaMq*, episcopi *add. Tb, om.* BeFcMgPfPwTcVo

³ *no insc.* Oa

⁴ *corr. fr.* servorum servus Ca

⁵ Domino CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ nostro CaMgPfTb; vero Tc

⁷ rel. BeOaPfTbTcVo; et super et rel. Ca; super hanc petram e. e. m. Mg

⁸ vos CaMgPfPhTc; se Tb

⁹ *repeated* Ca

¹⁰ referte CaMgPfTb; referre Tc

3

In decr' Gelasii pape¹, cap. i²

Gelasius urbis Rome episcopus omnibus orthodoxis. Quamvis universe per orbem catholice ecclesie unus³ thalamus Christi sit⁴, sancta tamen Romana catholica ecclesia et apostolica⁵ nullis sinodicis constitutis ceteris ecclesiis prelata est, sed evangelica voce⁶ Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit. Tu es, inquit Dominus⁷, Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam. Cui data est

¹ pape MgTbTc; *om.* BeCaPfPw

² i BeCaMgPfPwTbTc; iii EgVo; iiii (et tertia epistola Anacleti *in mg.*) Vp. De eodem *add. Vo*

³ unus CaPfTbTc; unius Mg

⁴ Chr. sit CaPfTbTc; sit Chr. Mg

⁵ tamen Rom. - apost. CbFcMgPfTb; tamen Romana ecclesia catholica et apostolica BeCaPwVo; tamen Romana et apostolica ecclesia Oa; tamen Rom. et apostolica eccl. catholica <non> Ra; Romana tamen et apostolica ecclesia Tc

⁶ sed ev. voce MgPfTbTc; si ev. vocem Ca

⁷ *ss* Ra

etiam⁸ societas beatissimi⁹ Pauli apostoli vasis electionis, qui non diverso, sicut¹⁰ heretici garrunt, sed uno tempore, uno¹¹ eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cesare Nerone agonizans coronatus est, et pariter supradictam Romanam ecclesiam¹² Christo Domino consecrarunt, eamque¹³ omnibus urbibus in universo mundo sui presentia atque¹⁴ triumpho pretulerunt¹⁵. Est ergo¹⁶ prima Petri apostoli sedes¹⁷ Romana ecclesia non habens maculam nec¹⁸ rugam, nec aliquid huiusmodi.

4L 1.22] +D 21 c 3

⁸ data est et. CaMgPfTc; et. data est Tb

⁹ beatissimi CaMgPfTc; beati Tb

¹⁰ sicut CaMgPfTc; ut Tb

¹¹ uno CaPfTbTc; om. Mg

¹² Rom. eccl. MgPfTbTc; eccl. Romam Ca

¹³ eamque MgPfTbTc; eodemque Ca

¹⁴ venerando add. EgOaTc, om. BeCaCbFcMgMqPfPwRaTbVo

¹⁵ pret- CaMgPfTb; prot- Tc

¹⁶ ergo MgPfTbTc; igitur Ca

¹⁷ P. ap. sed. CaPfTbTc; sed. P. ap. Mg

¹⁸ nec Be²EgMgPfTb; aut Ca; neque TcVo

4

In decr' Anacleti, cap. iii¹

Prima ergo sedes est celesti beneficio Romana ecclesia quam, ut memoratum est, beatissimi Petrus et Paulus suo martirio consecrarunt.

4L 1.21b; ID 5.2 pt] D 22 c 2 med.

¹ ii Vp. De eodem add. Vo

5

¹In decr' Silvestri, cap. vii²

Silvester papa in generali residens sinodo³ dixit, Nemo iudicabit primam sedem iustitia⁴ temperare⁵ desiderantem. Neque enim ab augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo, iudex iudicabitur⁶.

4L 1.8] +C 9 q 3 c 13 as from Innocent

¹ Quod Romanus pontifex a nemine iudicabitur nisi a Deo add. in mg. CaLn²

² vii BeCbEgFcMgPfTb; vi CaMgOa; viii Pw; iii Tc. In - vii] De eodem Vo

³ res. sin. BeMgPfTcVo; sin. res. CaRaTb

⁴ -ia BePfPwVo; -iam CaMgMqOaRaTbTc

⁵ -are CaMgTbTc; -ari BePfPw

⁶ iudex iudic. MgMq²PfTcVo; iudic. iudex BePfTb; iudic. CaRa; iudex Mg

6¹*Ex epistola Nicolai pape*²

Nicolaus servus servorum Dei piissimo et dilectissimo filio Micaheli a Deo³ dilecto semper augusto⁴. Nunc autem divina inspiratione non nos pigebit nec nobis⁵ impossibile erit ostendere vobis, si tamen audire velitis, non posse quemquam rite ab his qui inferioris dignitatis vel ordinis sunt iudiciariis⁶ submitti definitionibus. Siquidem tempore⁷ Diocletiani et Maximiani augustorum, Marcellinus⁸ episcopus urbis Rome⁹, qui postea insignis martyr effectus est, adeo¹⁰ compulsus est a paganis ut templum eorum¹¹ ingressus, grana thuris super prunas imponeret. Cuius rei gratia collecto numerosorum¹² concilio episcoporum¹³ et inquisitione¹⁴ facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est, nullus tamen eorum proferre sententiam ausus est, dum ei sepissime omnes¹⁵ perhiberent, Tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio. Et item¹⁶. Noli audiri in nostro¹⁷ iudicio, sed collige in sinu tuo¹⁸ causam tuam. Et rursus¹⁹. Quoniam ex te, inquit, iustificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis. Et iterum²⁰ dicunt, Prima sedes non iudicabitur²¹ a quoquam. Item in eadem²². Sed et²³ cum quidam tempore quodam contra Sixtum papam temptassent quedam mali rumoribus obicere, et in concilio cui Valentinianus augustus intererat dictum fuisset non licere adversus pontificem sententiam dare, surrexit idem protinus

¹ to Leonem dictavit *only* Ea

² Ex - pape Pf; *om.* BdBeMqOaPhPt; Inde Ca; Nicholaus Michaeli imperatori Cb; Ex - pape, cap. i Eg; Aug' Fc(mg.)Pw; In decretis Nicolai cap. i MgRaVp; Nicholaus papa Michaeli augusto Tb; In decr. Nicolai pape Tc; De eodem Vo

³ Deo *MgPfTbTc; Domino Ca

⁴ semper aug. *BeMgTbTcPwVo; semp. Augustinus Bd; semper Ca; aug. semp. Pf

⁵ nobis *MgPfTbTc; nos Ca

⁶ -aribus CaPfTbTc; -alibus Mg

⁷ -ore *CaMgPfTc; -oribus Tb

⁸ -linus *CaMgPfTc; -lus Tb

⁹ ep. urb. Rom. *CaPfTbTc; urb. Rom. ep. Mg

¹⁰ adeo *MgTc; Deo BePfTbVo; a Deo Ca

¹¹ tem. eorum *CaMgPfTc; eorum tem. Tb

¹² numerosorum CaMgPfTb; universorum Tc

¹³ conc. ep. CaMgPfTb; ep. conc. Tc

¹⁴ -it- *superscr.* Pf

¹⁵ sep. omn. *CaMgPfTb; omn. sep. Tc

¹⁶ Et item *BeCaMgPfVo; Item Tb; Et iterum Tc

¹⁷ aud. in nostro *BeCaPfTcVo; in nostro aud. Mg; aud. nostro Tb

¹⁸ in sinu tuo *ss* Tb

¹⁹ Et rursus *CaMgPfTc; Item Tb

²⁰ Et it. *CaMgPfTc; Item Tb

²¹ iud- *CaMgPfTc; iustif- Tb

²² Item in eadem *CaMgPfPhVo; Item in eodem BeTc; *om.* Tb

²³ et *CaEgMgPfTb; *om.* Tc

imperator²⁴, et in arbitrio²⁵ prefati pontificis tribuit iudicare iudicium suum. Etenim²⁶ nullus pontificum minorum²⁷ vel inferiorum urbium subactus iudiciis²⁸ invenitur. [7] Item in eadem²⁹. In tantum autem hanc presumptionem sancti patres apud Calcedoniam detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum antistitem³⁰ inter cetera idcirco potissimum sine ulla restitutione dampnaverint, quia ponens in celum os suum, et lingua eius transeunte super³¹ terram, excommunicationem in sanctum papam Leonem³² dictavit³³, ita ut in sententia contra ipsum prolata hoc³⁴ videantur memorare precipue dicentes, Quoniam secundus excessus priorem iniquitatem valde transcendit, presumpsit enim excommunicationem dictare³⁵ adversus sanctissimum et beatissimum³⁶ archiepiscopum magne³⁷ Rome Leonem. Numquid inquisitionem fuisse factam³⁸ utrum iuste an iniuste Dioscorus ipsam³⁹ excommunicationem dictasset? Non plane, sed absque omni⁴⁰ controversia hoc in eo multati sunt quia cum esset inferior, potiore quibuslibet conatus est lacessere iniuriis, teste Anatolio Constantinopolitano presule qui dicit⁴¹, Propter fidem non est dampnatus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit domino archiepiscopo Leoni.

ID 5.8] +D 21 c 7 to iudiciis invenitur, +D 21 c 9 from In tantum hec

²⁴ *repeated and canc. Ca*

²⁵ *lacuna follows in Pf*

²⁶ *Etenim *BeTbTcVo; Et CaMgPf*

²⁷ *minorum *BeTb; iuniorum CaMgMqPfTcVo*

²⁸ *obsc. corr. Ca*

²⁹ *eadem *CaMgPfTb; eodem Tc*

³⁰ *Alex. ant. *BeMgPfTb; Alex. ant. et Ca; ant. Alex. Tc*

³¹ *super *CaMgPfTc; in Tb*

³² *papam add. Ca*

³³ *Ea ends cap. here*

³⁴ *prolata hoc MgPfTbTc; prolatam hec Ca*

³⁵ *dictare *CaMgPfTb; portare Tc*

³⁶ *et beat. *BeCaMgPfTb; om. Tc*

³⁷ *magne *BeLe(mg.)MgOaTbTc; in agone CaLePf*

³⁸ *inq. fuisse factam CaMgPfTb; inquisitio fuit facta Tc*

³⁹ *Diosc. ipsam *BeMgPfTb; Diosc. Ca; ipsam Diosc. Tc*

⁴⁰ *omni *CaMgPfTb; om. Tc*

⁴¹ *dicit *BeCaMgPf; dixit Tb; d't Tc*

8

In quinta sinodo Simmachi pape¹

Aliorum forte hominum causas Deus voluit per homines² terminare, sedis istius presule³ suo sine questione reservavit arbitrio⁴. Voluit beati Petri apostoli

¹ *In quinta sinodo Simmachi pape CbLjOaRaVo; In quisita sinodo (-odi Be) Simmachi pape (pape Sim. Mg, pape om. Mq) BeCaEgFcLdMgMqPhPwQeTbVpWc; Ex inquisita sin. Simm. Pf; In dec' Simmachi pape Tc. De eodem add. Vo*

successores celo tantum debere innocentiam, et subtilissimam⁵ discussionis⁶ indagini⁷ inviolatam exhibere conscientiam.

4L 1.11; ID 5.10] +C 9 q 3 c 14a

² vol. per hom. CaEgLdMgPfTb; per hom. vol. Tc

³ -lem CaLdMgPfTc; -les Tb

⁴ vel iudicio *add. ss* Mg

⁵ -imam BePfTc; -ime CaLdMgRaTb

⁶ discussionis BeCaEgFcLdOaPwTbTc; discutionis MgPf

⁷ -ini *CaFcLdMgPwTbTc; -ine Pf

9¹

²*In decretis Gelasii pape, cap. iii³*

Gelasius episcopus episcopis omnibus. Cuncta per mundum novit ecclesia quod sacrosancta Romana ecclesia de omni ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio⁴. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus⁵.

4L 1.10a] +C 9 q 3 c 17a

¹ cc 9-10 reversed Ld. Lc begins Bk 4 here, but with no indication that Bk 3 is finished.

² Quod Romana ecclesia de omni ecclesia iudicare habeat *add. in mg.* CaLn²

³ iiiii BeEgMqPfPwRaVo; iii BdCaCbFcLjMgTc; ii Vp; *om.* Oa. De eodem *add.* Vo

⁴ lic. iud. iudicio CaMgPfRa²Tc; lic. iudicio Ra; iudicio lic. iud. Tb

⁵ app. perm. CaEgFcMgPfTb; perm. app. Tc

10

In decretis Nicolai¹, cap. i²

Nicholaus papa omnibus episcopis³. Nemini est⁴ sedis apostolice iudicio iudicare⁵, aut illius sententiam retractare permissum⁶, videlicet propter Romane ecclesie primatum Christi munere beato Petro apostolo divinitus collatum⁷.

4L 1.17] +C 17 q 4 c 30

¹ pape *add.* BeCbLjMqTc, *om.* CaFcMgPfPw. In – Nich. *om.* Pt

² cap. i BeCaCbEgFcMgMqPfPwTb; episcopi Oa; cap. Vo; *om.* Tc. De eodem *add.* Vo

³ omn. ep. CaMgPfTc; ep. omn. Tb

⁴ est BeCaCbFcLjOaPwTbVo; est licitum de MgTc; *om.* Pf; est de Tb

⁵ iudicio (*corr. to* -ium Pf²) iudicare BeEgOaPfTbTc; iudicia iudicare Ca; iudicare iudicium Mg

⁶ est *add.* Pf, *om.* CaEgLjMgTbTc

⁷ collatum CaFcLeMgPwTbTc; collocatum MqPf

11

*Nicolaus Micaheli imperatori*¹

Patet profecto sedis apostolice, cuius auctoritate maior² non est, iudicium a nemine³ fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat⁴ iudicare iudicio, iuxta quod Bonifacius papa Rufo et ceteris episcopis⁵ per Thessaliam constitutis scribens, Nemo, ait⁶, unquam apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obvias audacter⁷ intulit, nemo in hoc rebellis extitit⁸, nisi⁹ qui de se voluit iudicari. Et beatus papa Gelasius, Nec de eius, id est Romane ecclesie, canones unquam preceperunt¹⁰ iudicari¹¹ iudicio, nec sententiam illius¹² constituerunt¹³ oportere dissolvi, cuius potius sequenda decreta mandarunt¹⁴.

ID 5.19a] +C 9 q 3 c 10

¹ pape. De eodem Vo

² maior *BeCaMqOaTbVo; maius EgMgLePfTc(vel -ior ss Eg)

³ iud. a nem. *MgPfTbTc; indicium anime Ca

⁴ de eius liceat *CaPfMgTb; liceat de eius Tc

⁵ omnibus *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁶ Nemo ait *CaEgMgPfTb; ait Nemo Tc

⁷ obv. aud. *CaEgMgPfTb; aud. obv. Tc

⁸ reb. ext. in hoc *marked for reversal* Tb

⁹ nisi *CaEgMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ prec- *CaMgTbTc; perc- Pf

¹¹ -ari CaMgPfTb; -are Tc

¹² illius *BeOaTbTcVo; *om.* CaMgPf

¹³ -uerunt *BeMgVo; -erunt CaPfTbTc

¹⁴ -arunt BeCaMgPfTc; -averunt *PhTb

12

*In decr' Iulii*¹, *cap. ii*²

Iulius apostolice sedis³ episcopus omnibus episcopis⁴. Habet sacrosancta Romana ecclesia potestatem singulari privilegio sibi concessam⁵, aperire et claudere ianuas celestis regni quibus voluerit.

4L 1.9]

¹ pape *add.* MgMqTc, *om.* BeCaPf; ??Tb

² ii BeMgPfTcVoVp; iii Ca; i OaRa; ? Tb; cap. ii *om.* Ea. De eodem *add.* Vo

³ ap. sed. CaMgPfTc; sed. ap. Tb

⁴ omn. epp. BeMgTc; epp. omn. CaPfTbVo

⁵ concessam CaEgMgPfTb; commissam Tc

13

¹Leo² episcopus urbis Rome Anastasio³ episcopo Thessalonicensi, cap. vii⁴

De conciliis autem⁵ episcopalibus non aliud indicimus⁶ quam sancti patres⁷ salubriter ordinaverunt⁸, ut scilicet bini conventus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis, que inter diversos ecclesie ordines nasci assolent, iudicetur. Ac si forte inter ipsos qui presunt de maioribus peccatis, quod absit, causa nascitur, que provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate metropolitanus curabit instruere, ut si coram positis patribus⁹ nec tuo fuerit res¹⁰ sopita iudicio, ad nostram cognitionem¹¹ quidquid illud est transferatur.

ID 4.241; cf 4L 2.136, with widely var. inscription] +D 18 c 2

¹ Quod bini (boni Ln) conventus episcopales singulis annis fieri debeant in mg. CaLn²; (ii. add. Bd) De conciliis convocandis in mg. BdDbEgLjTc, in text DbPh; De conciliis in mg. Db; om. BeMgMqPf; ? Tb

² papa add. FcMq, om. BeCaMgPfTc; ? Tb

³ Anastasio CaMgTc; om. BeFcMqPfPwVo

⁴ Thess. - vii BeCaMgPfTcVo; Thessalonico cap. iiii Eg; Thess. Mq; Thessal' cap. vi Oa. Ut bis in anno episcoporum concilia celebrentur add. Vo. ii in mg. Be²

⁵ autem *CaEgMgPfTb; om. Tc

⁶ indicimus *CaEgMgPfTb; indicibus Tc

⁷ sancti patres *CaMgTbTc; patres sancti Pf

⁸ ordinaverunt *CaMgTbTc; indicaverunt Pf

⁹ patribus *BeCaOaPfTcVo; partibus EgMg; fratribus Tb. vel -tri add ss. Eg

¹⁰ fuerit res *BeCaEgPfTb; fuerit re Mg; res fuerit Tc

¹¹ nost. cog. BeMgPfTcVo; nost. conditionem Ca; cog. nost. Tb

14

¹Capitulo Isidori² viii³

Sinodorum vero congregandarum⁴ auctoritas apostolice sedi privata commissa est potestate, nec ullam sinodum generalem ratam esse legimus, que eius non fuerit auctoritate congregata vel fulta. Hec auctoritas testatur canonica, hec historia ecclesiastica⁵ roborat, hec sancti patres confirmant.

ID 5.153]

¹ Quod auctoritas congregande synodi apostolice sedi commissa sit privata potestate add. in mg. CaLn²

² Cap. Isid. viii FcOaPfVo; Ex epistola Ysidori Be; Isidorus (-ri Mq) cap. viii CaMgMqTcVp

³ Quod synodus generalis rata non sit sine auctoritate Romana add. Vo; ...singulari et sic prerogativa in mg. Ra³

⁴ -arum *CaMgPfTb; -orum Tc

⁵ hist. eccl. *BeCaMgPf; eccl. hist. TbTcVo

15

¹*Ex concilio Antiocheno, cap. x²*

Propter utilitates ecclesiasticas et³ absolutiones earum rerum⁴ que dubitationem⁵ controversiamque⁶ recipiunt, optime placuit ut per singulas quasque provincias bis in anno episcoporum concilia celebrentur. Semel quidem post tertiam septimanam⁷ festi paschalis, ita ut⁸ in quarta⁹ septimana que consequitur¹⁰, id est¹¹ medio Pentecosten¹², conveniat sinodus metropolitano comprovinciales episcopos admonente. [16] Secunda vero sinodus fiat Idus Octobris, id est¹³ xv die mensis Octobris¹⁴, quem Perherechon¹⁵ Greci nominant. In ipsis autem conciliis adsint¹⁶ presbiteri et diaconi, et omnes qui se lesos¹⁷ existimant¹⁸ et sinodi experiantur examen¹⁹.

ID 5.154]

¹ Quo tempore sint habende synodi *in mg.* CaLn-

² x BeCaPfTbTcVo; xx Mg; cap. x *om.* Ea. Cur et quibus celebranda sunt concilia *add.* Vo

³ et *BeCaCbEgLmMgTcVo; *om.* MqOaPfTb

⁴ rerum *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ -onem *CaMgPfTc; -onis Tb

⁶ -que *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁷ tert. Sept. *obsc. corr.* Cb

⁸ ut *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁹ quarta *BeCaCbLmMgTbTc; tertia FcLjPf

¹⁰ conseq- *BeCaCbEgLmMgPfTb; seq- FcTc

¹¹ id est *BeCbLmPfTbTcVo; id est in CaEgMg; idem Lm; id est prima Oa

¹² -en *BeCaCbLmOaPfTbTcVo; -es EgMg. med. Pen. *MgPfTc; Pen. med. Tb

¹³ est *CaLmMgTbTc; *om.* Pf

¹⁴ id (est) - Oct. *CaMgPfTbTc; *om.* Cb

¹⁵ Perherechon BeCbDbEgMg²MqPfRa²Tb; Perhercon Ca; Perherecon MgOaVo; Perethon Lm; Perhechon Ra; Perhoretton Tc; Pererchcon Vp

¹⁶ adsint * MgPfTbTc; adsunt Ca

¹⁷ se les. *CaMgPfTc; les. se Tb

¹⁸ existim- *MgPfTbTc; estim- Ca

¹⁹ vel iudicium *add. ss* Ca, iudicium *add. ss* Wc

16A¹²*Ex concilio Antiocheno*³, *cap. xvi*⁴

Integrum autem⁵ et perfectum⁶ concilium dicimus illud cui metropolitanus⁷
episcopus interfuerit⁸.

ID 5.150b] +D 92 c 8b

¹ *om. AaLcBrant, in*

AdBdBeCaCbDbEaEbEcEgFcGcKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmMgMqOaObOdOeOfPfPhPkPqPtPwQaQ
eRaSdSeSgSkSITbTcVmVoVpVtVqWaWbWcZa, *after c 17 Ab*

² Quod sit integrum et perfectum concilium cui interest metropolitanus *in mg.* CaLn²

³ conc. Ant. *BdCaCbFcLcLdLfLjLmMgObPtQaSeTcVoVpWc; in eodem capitulo Be; eodem Pf;
eodem conc. Eg

⁴ xvi *BdCbEgFcLcLdLfLjLmMgMq(*mg.*)OaObPhPtPwRaSeSITcVoVp; xi Ca; cap. xvi *om.* BeEaQa;
xvii Od²Pf; vi Pk; xxxvi Wc; xiii Wc². QeTb *lack insc. and have no break*

⁵ autem *CaBeEaEgLcLdLfLjLmMgObPfPtQaSeSkTbTcVpWc; *om.* Pk

⁶ et perf. *BeEgLmMgOaQaSeTbTcVp; *om.* BdCaCbEaFcLcLdLfLgLjPfPtPwRaSIVo; perfectumque
Mq; atque perfectum Wc

⁷ metropolitanus *BdBeCaCbEaFcLdLfLjLmMgPfQaSeTbTcVpWc; *om.* Pw

⁸ ep. interfuerit *BdBeCaEaMgPfQaSeSkTbTcVpWc; interfuit ep. Ld; *om.* Pt

17¹*Ex concilio Agatensi, cap. xxxvi*²

Si metropolitanus episcopus ad comprovinciales episcopos epistolas direxerit
in quibus eos aut ad³ ordinationem alicuius fratris aut ad synodum invitet, postpositis
omnibus excepta gravi infirmitate corporis aut preceptione regia, ad constitutam
diem⁴ adesse⁵ non differant. Quod si defuerint, sicut prisca canonum precepit
auctoritas, usque ad proximam⁶ synodum caritate fratrum et ecclesie communione
priventur⁷.

4L 4.97; ID 5.159] +D 18 c 13

¹ Ut omnes episcopi ad ordinationem confratris sive ad synodum invitati conveniant *add. in mg.* Ca Ln²

² cap. xxxvi *om.* Ea. Quod episcopi invitati ad synodum vel ordinationem alicuius fratris venire
postposita omni occasione debeant *add.* Vo

³ aut ad *CaPfTbTc; ut Mg

⁴ -am diem *BeCaMgPf²OaVo; -um diem PfTc; -ionem diei Tb

⁵ adesse *CaMgPfTb; venire Tc

⁶ prox. *CaMgPfTc; primam Tb

⁷ -entur *BeCaMgTb²Tc; -etur PfTb

18

¹*Ex concilio Avernensi*², *cap. xv*³

Quisquis⁴ autem episcoporum, excepta inevitabili⁵ causa vel necessitate de peragendo se concilio absentaverit, per unius anni spatium erit communione⁶ plectendus⁷.

ID 5.155 med.]

¹ De episcopiis qui synodo adesse neglexerint *add. in mg.* Ca Ln²

² Av- BeCaMgPfTcVo; Arv- Tb; Aurelianensi Vp

³ xv BeFcMgOaPfTbTcVoVp; xx CaPw; v Lj; *cap. xv om.* Ea. Qua sententia plectendi sint episcopi qui se irrationabiliter absentaverint *add. Vo*

⁴ Quisquis *BeCaEaMgMqPfTbVo; Si quis PkOaTc

⁵ inevitabili Pf

⁶ erit com. *CaMgPfTc; com. erit Tb

⁷ privandus Wc

19

¹*Ex decr' Felicis pape, cap. xi*²

Quod si³ egrotans fuerit episcopus⁴, aut aliqua eum gravis necessitas⁵ detinuerit, pro se legatum ad sinodum mittat, suscepturus, salva fidei veritate, quicquid sinodus statuerit.

ID 5.161] C 5 q 3 c 1a to mittat, then distinct

¹ Ut episcopi si invitati venire non possunt pro se legatos mittant *add. in mg.* CaLn²

² xi *CaCbLjMgOaPfPwTbVo; xv BeFc; xii Tc; *cap. xi om.* EaMq. Ut venire non valens episcopus pro se legationem mittat *add. Vo*

³ ss Ra?

⁴ fu. ep. *CaPfTbTc; ep. fu. Mg

⁵ eum gr. nec. CaPfTbTc; gr. nec. eum Mg

20

¹*Ex concilio Cabilonensi, cap. vi*²

Item placuit ut, conservato metropolitani episcopi primatu, ceteri episcoporum³ secundum sue ordinationis tempus alius alii sedenti⁴ deferat locum⁵.

ID 5.165] +D 18 c 1

¹ Ut episcopi secundum sui ordinis tempus alter alteri honorem prebeat *add. in mg.* CaLn²

² *cap. vi om.* Ea. Ut sibi invicem deferant locum secundum sue ordinationis tempus *add. Vo*

³ -porum *CaPfTbTc; -pi Mg

⁴ -enti CaPfTbTc; -endi Mg

⁵ def. loc. *BeCaCbEaFcMgOaPwTcVo; loc. def. Pf; deferant locum Tb

21

¹*Ex concilio Avernensi², cap. i³*

In primis placuit ut quotiens secundum statuta patrum sancta sinodus congregatur⁴, nullus episcoporum aliquam prius causam⁵ suggerere audeat quam ea que ad emendationem vite, ad severitatem regule⁶, ad anime⁷ remedia pertinent, finiantur⁸.

ID 5.168]

¹ Ut episcopi ad sinodum venientes que ad emendationem vite pertinent primum tractent *add. in mg.* CaLd²Ln²

² Arvenensi Ph; Aurelianensi Vp

³ cap. i *om.* Ea. Ut quando congregati fuerint quid primum tractandum sit *add.* Vo

⁴ cong- *MgPfTbTc; agg- Ca

⁵ pr. causam *BeCaMgOaTb; causam pr. PfTc

⁶ et *add.* CaMg, *om.* *BePfTbTc

⁷ salutem et *add.* Tc, *om.* *BeCaCbEaFcLjMgPfPwTb

⁸ finiantur BeCaMgPfTc; firmantur Mq; fiant PhQeTb; confirmentur Wc

22

¹*Ex epistola Bonifacii pape ad episcopos Gallie²*

Si inter episcopos eiusdem concilii dubitatio emergerit de ecclesiastico iure vel³ de aliis negotiis, primum metropolitanus eorum cum aliis quibusdam in concilio considerans⁴ rem iudicet⁵. Et si non acquiescat⁶ utraque pars iudicanti⁷, tunc primas regionis⁸ inter ipsos audiatur⁹, et quod ecclesiasticis canonibus et legibus nostris consentaneum sit, hoc definiat, et nulla pars valeat calculo¹⁰ eius contradicere.

ID 5.167] +C 6 q 4 c 3

¹ De rebus dubiis in conciliis episcoporum mergentibus (emergentibus Ld) *add. in mg.* CaLd²Ln²

² Ut quod metropolitanus per se diffinire non potuerit ad primatem (*corr. fr.* -arem) deferatur *add.* Vo

³ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁴ -ans *CaMgPfTb; -et Tb

⁵ iudicet CaMgPfTc; videlicet Tb

⁶ -cat *CaMgPfTb; -cit Tc

⁷ -anti BeCaMgMqPfTcVo; -atis *Tb

⁸ regionis *CaMgPfTb; religionis Tc

⁹ -atur *CaPfTbTc; -at Mg

¹⁰ vel iudicio *add. ss* Mg

23

¹Anacletus in² secundo decretali³

Provinciae autem multo ante Christi adventum tempore⁴ divise⁵ sunt maxima ex parte, et postea ab apostolis et beato Clemente predecessore nostro ipsa divisio est⁶ renovata, et in capite provinciarum ubi dudum primates⁷ leges⁸ erant seculi ac prima iudiciaria potestas, ad quos qui per reliquas⁹ commorabantur, quando eis necesse erat, qui ad aulam imperatorum¹⁰ vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant, pro oppressionibus vel iniustitiis suis ipsosque appellabant quotiens opus erat, sicut in lege eorum preceptum erat¹¹, ipsis quoque in¹² civitatibus vel locis nostris¹³ patriarchas vel primates, qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina, leges divine et ecclesiastice poni et esse iusserunt, ad quos episcopi, si necesse fuerit, confugerent, eosque appellarent, et ipsi nomine primatum¹⁴ fruerentur, et non alii. Reliquae vero metropolitane civitates, quae minores iudices habebant, licet maiores comitibus essent, haberent metropolitanos¹⁵ suos, qui predictis iuste¹⁶ obedirent primatibus, sicut et in legibus seculi ordinatum erat, qui non primatum¹⁷ sed aut metropolitanorum aut archiepiscoporum nomine fruerentur. Et licet singulae metropoles civitates suas provincias habeant et suos metropolitanos habere debeant episcopos, sicut prius metropolitanos habebant¹⁸ iudices seculares, primates tamen, ut prefixum est, et tunc et nunc habere iusse sunt, ad quos post sedem apostolicam summa negotia conveniant, et ibidem quibus necesse fuerit releventur, et iuste restituantur, et hi qui iniuste opprimuntur iuste refoventur atque fulciantur,

¹ Quare ante adventum Christi et post diverse sint provinciae *add. in mg.* CaLd²Ln², De provinciis *add. in mg.* Db², (iii. *add.* Bd) De provincia quomodo constituenda sit *add. in mg.* BdLj, *in text* DbPh; De constitutione provinciarum et quae civitates habere debeant primates vel qui metropolitanus ac de iure eorum *add. Vo*; De provincia constituenda *in mg.* Vp

² iii ?Ca.

³ -tali *CaMgPfTb; -to Tc. iii *add. in mg.* Be²

⁴ tempore MgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ divise *CaMgTbTc; diverse Pf

⁶ et *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

⁷ primates *BeCaMgTbTc; primitus Pf

⁸ leges MgPf; lege Ca; legis BeTb?TcVo

⁹ civitates *add. in mg.* Ra²

¹⁰ -orum *BeMgTbVo; -oris CaPfTc

¹¹ ipsosque appellabant - erat *BeCaMgMqOaRaTbTcVoVpWcBrant; *om.*

CbDbFcLgLjObOdOeOfPfPtPw

¹² in *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹³ nostris *BePfTb; suis CaMgTc

¹⁴ -tum *CaMgPfTb; -atu Tc

¹⁵ episcopos *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

¹⁶ iuste CaMgPfTc; iure Tb

¹⁷ -tum *CaMgPfTc; -tuum Tb

episcoporumque cause et summorum negotiorum iudicia¹⁹, salva apostolice sedis auctoritate, iustissime terminentur.

ID 5.53] D 99 c 1 to nomine fruerentur only

¹⁸ habere - metrop. habebant *CaMgPfPhTc; habeant Tb

¹⁹ -cia MgPfTbTc; -cio Ca

24

¹In decr' Pelagii², cap. i³

Pelagius⁴ papa Romanus episcopis omnibus. Scitote certam provinciam esse que habet decem vel⁵ undecim civitates et unum regem, et totidem minores potestates sub se, et unum metropolitanum aliosque suffraganeos x vel xi episcopos iudices ad quorum iudicium omnes cause referantur, ut ab his omnibus iuste consona voce decernantur, nisi ad maiorem auctoritatem fuerit ab his qui iudicandi sunt appellatum. Unde non oportet ut degradetur vel dehonoretur unaqueque provincia, sed apud semetipsam habeat iudices sacerdotes, et episcopos singulos⁶ videlicet iuxta ordines suos. Et quicumque causam habuerit, a suis iudicibus iudicetur, et non ab alienis, id est⁷ a suis⁸ iustis iudicibus⁹ provincie et non ab externis¹⁰, nisi, ut iam prelibatum est, a iudicandis fuerit appellatum¹¹.

4L 1.65] C 6 q 3 c 2

¹ Que sit certa provincia *add. in mg.* CaLn²

² Gelasii RaVp. pape *add.* CbMqRaRfTcVo, *om.* BdBeCaLdMgOaPfPkPwQaSeTb

³ cap. i *om.* Ea. Que sit certa provintia et quod ius habeat *add.* Vo

⁴ Pelagius BdBeCaFcLdMgMqPfPhPkPwRaTcVo; Gelasius CbQaSeSITbVp; Gelagius Oa

⁵ vel MgPfTbTc; villas Ca

⁶ epp. sing. CaLdMgPfTb; sing. epp. Tc

⁷ id est LdMgPfTbTc; et Lj

⁸ sue MgPfTb; *om.* Tc

⁹ iudicibus iudicetur - iudicibus (sue *add.* Tc) LdLjPfMgTbTc; *om.* Ca

¹⁰ alienis *Brant*; id est a suis - externis *om. Migne*

¹¹ -atum BeCaFcLdMgPfQaTbTcVp; -atus BdBdDbEaObPkVoWc; -atur Oa

25

[De potestate primatum et metropolitanorum]¹. Anitius papa episcopis Gallie²

Nulli archiepiscopi primates vocentur nisi illi qui primas³ tenent⁴ civitates quarum episcopos apostoli et successores apostolorum regulariter patriarchas et primates esse constituerunt, nisi aliqua gens deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit propter multitudinem⁵ episcoporum primatem constitui. Reliqui vero qui alias⁶ metropolitanas sedes adepti sunt, non primates sed metropolitani nominentur.[26] Si autem aliquis metropolitanorum inflatus fuerit, et sine omnium comprovincialium⁷ presentia vel consilio episcoporum, aut eorum aut alias causas⁸, nisi eas tantum⁹ que ad propriam suam pertinent parochiam agere, aut eos gravare voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps presumere audeat¹⁰. Si vero incorrigibilis eisque inobediens apparuerit, ad hanc apostolicam sedem, cui omnia episcoporum iudicia terminare precepta sunt, eius contumacia referatur, ut¹¹ vindicta de eo¹² fiat, et¹³ ceteri timorem habeant. Si autem propter¹⁴ nimiam longiquitatem aut temporis incommoditatem vel itineris asperitatem, grave ad hanc sedem eius causam deferre fuerit, tunc ad eius primatem causa deferatur, et penes ipsum huius sancte sedis auctoritate iudicetur¹⁵. Similiter si aliquis episcoporum metropolitanum suspectum habuerit, apud primatem dioceseos aut apud hanc apostolicam sedem audiatur.¹⁶

ID 5.54] +D 99 c 2 to nominentur, end var.; C 9 q 3 c 6 from Si autem aliquis to timorem habeant

¹ (iiii. add. Bd) De potestate primatum (primatum Tc) et metropolitanorum episcoporum (om. Tc) in mg. BdLeLjTc, in mg. Ph; De potestate primatum. Qui iuste vocentur primates in mg. Ra²; om. BeCaEaMgMqOaPfPtTbVp

² De eadem re et quod metropolitanus non presumat agere, nisi quod ad suam propriam pertinet parochiam add. Vo. iiii in mg. Be²

³ primas *MgPfTbTc; primates Ca

⁴ tenen Tc

⁵ -tu- ss Tb

⁶ alias *CaMgPfTb; alias Tc

⁷ comprov- MgPfTbTc; prov- Ca

⁸ aut eorum et alias causas *BeCaCbFcLdLjMgPfPw; aut alias causas Tb; alias causas Tc; an alias causas eorum Vo

⁹ tantum *BeMgTbVo; om. CaPfTc

¹⁰ pres. aud. *CaMgPfTb; aud. pres. Tc. Here Oa breaks off, and resumes without a break just before the end of 4. 89 below

¹¹ ut *CaMgPfTb; et Tc

¹² de eo CaMgTbTc; Deo Pf

¹³ et CaMgPfTb; ut Tc

¹⁴ Si autem propter nimiam*MgPfTbTc; nuriam (?) Ca

¹⁵ -etur *CaPfTbTc; -itur Mg

¹⁶ Similiter - audiatur *MgRa²Vp; om.

AdBeCaDbLgMjMkMmMoMqObOdOeOfPdPfPhPtQaQeRaTbTcVoWcBrant

27¹

²*Calixtus papa XV a Petro Benedicto fratri³ et coepiscopo⁴*

Nullus primas vel metropolitanus diocesani⁵ ecclesiam vel parochiam⁶ aut aliquem⁷ de eius parochia presumat excommunicare⁸ vel iudicare, aliquidve⁹ agere absque eius consilio vel iudicio, sed hoc observent¹⁰ quod ab apostolis ac patribus et¹¹ predecessoribus nostris¹² statutum¹³ et a nobis confirmatum¹⁴. Idem¹⁵. Si quis metropolitanus episcopus, nisi quod¹⁶ ad suam solummodo propriam¹⁷ pertinet parochiam, sine consilio et voluntate omnium¹⁸ comprovincialium episcoporum extra aliquid agere temptaverit, gradus sui periculo subiacebit, et quod egerit irritum habeatur et vacuum. [28] ¹⁹Item. Nullus primas, nullus metropolitanus, nullusque²⁰ reliquorum episcoporum²¹ alterius adeat civitatem, aut ad²² possessionem accedat que ad eum non pertinet, et alterius episcopi parochiam super cuiusquam²³ dispositione²⁴, nisi vocatus ab eo cuius iuris esse dinoscitur, ut²⁵ quicumque ibi disponat vel ordinet aut iudicet si sui gradus honore potiri voluerit. Sin²⁶ aliter presumpserit damnabitur, et non solum ille sed et²⁷ cooperantes et consentientes ei²⁸, quia sicut ordinatio, ita eis et²⁹ iudicatio et aliarum rerum dispositio prohibetur.³⁰

¹ Ea omits all to habeatur et vacuum and runs c 28 directly onto end of c 26

² Ut nullus primas in diocesiam ecclesiam absque eius consensu aliquid agere presumat *add. in mg.* CaLd²Ln²

³ fratri *BeCaCbMgPfPwTb; patri Tc

⁴ coep- *BeCaCbEgMgPwTc; ep- PfRaTbVo. De eodem *add. Vo*

⁵ -siani *BeEgMgVo; -sianam CaRaTc; -siam PfTb

⁶ -am *CaPfTbTc; -ianum Mg

⁷ aliquem *CaPfTbTc; aliquid Mg

⁸ pres. exc. *MgPfTbTc; exc. pres. Ca

⁹ aliquidve *BeMgPfTb; aliquid vel CaTc; aliquid ne Vo

¹⁰ -ent BeCaPfTbVo; -et MgTc

¹¹ et *CaMgPfTb; ac Tc

¹² est *add. Be*

¹³ est *add. MgTb, om. CaPfTcVo*

¹⁴ est *add. PfTc, om. *BeCaMgTb*

¹⁵ Idem *BeMgPfVo; Item CaLjQaTbTc

¹⁶ quod *MgPfTbTc; quid Ca

¹⁷ propriam *CaMgPfTc; *om. Tb*

¹⁸ omnium *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁹ [De negotiis et causis clericorum] *in mg. Tc (cf cc 29-30); om. CaMgPfTb*

²⁰ sacrorum *add. and canc. Ca*

²¹ rel. ep. *BeMgTb; rel. CaEaVo; ep. Pf; ep. rel. Tc

²² ad *BePfTc; *om. CaEaMgTb*

²³ *ss over longer erasure Vo*

²⁴ cuiusquam dispositione *CaMgPfTb; cuiusque dispositionem Tc

²⁵ ut *CaMgPfTc; aut Tb

²⁶ *corr. to Si Ca. autem add. CaMgTc, om. *BeEaPfTbVo*

²⁷ et *Mg; *om. BeCaEaPfTbTc*

²⁸ ei MgPfTbTc; eis Ca

ID 5.100, 101a, 101 med.] C 9 q 3 c 7a to et vacuum, then distinct; C 9 q 2 c 3 from Nullus primas to end, with later addn following

²⁹ eis et *CaMgPFTb; et eis Tc

³⁰ Sin aliter presumpserit – prohibetur *om.* Ra

29

¹*Nicolaus Radulpho Bituricensi archiepiscopo*²

Conquestus est apostolatui nostro frater noster Sigegodus³ archiepiscopus Narbonensis quod clericos suos eo invito ad iudicium tuum venire compellas, et de rebus ad ecclesiam suam pertinentibus eo inconsulto quasi iure patriarchatus tui disponas, cum hoc⁴ nec antiquitas cui patres sanxere reverentiam habeat et auctoritas sacrorum canonum penitus interdicat, nisi forte pro causis quas apud se terminare non possunt, ad te quasi ad patriarcham suum provocaverint⁵, vel⁶ si episcopus suus decesserit⁷ res ecclesie sue iudicio tuo dispensare voluerint⁸. Primates enim⁹ vel patriarchas nihil privilegii habere pre ceteris episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt et prisca¹⁰ consuetudo illis¹¹ antiquitus contulit definimus, ita ut secundum Nicenas regulas sua privilegia serventur ecclesiis, preter si apostolica sedes aliquam ecclesiam vel rectorem ipsius quolibet¹² episcopali¹³ privilegio decreverit honorare.

ID 5.56] C 9 q 3 c 8, of which preterquam si apostolica – honorare was a later addn

¹ De iure primatum *add. in mg.* CaLd²Ln², De negotiis et causis clericorum <seu episcoporum et aliorum> ubi debeant tractari, ubi non *add in mg.* Eg (*cf cc 28,30*)

² Nich. - Bit. arch. (arch. Bit. Tb) *BeCaEgMgPFTb; *om.* Tc. De eodem et quod apostolica sedes fas habeat aliquam ecclesiam quolibet episcopali privilegio honorare *add. Vo. v in mg* Be²

³ Sigegodus *CaPFTbVo; Segegodus Be; Siggegodus Mg; Segegodus Tc

⁴ hoc *BeCaPf; hec Tb; h' MgTc

⁵ provocaverint *CaPFTbTc; promoverint Mg

⁶ vel *CaPFTbTc; et Mg

⁷ dec- *BePf; disc- et CaRaTc; disc- MgMqVo; dec- et Tb

⁸ -erint *CaMgPFTb; -erit Tc

⁹ enim *CaMgPFTb; vero Tc

¹⁰ prisca *CaMgPFTb; pristina Tc

¹¹ illis *CaMgPFTb; vel Tc

¹² et *add.* Ca (?Ca²), *om.* *MgPFTbTc

¹³ episcopali CaMgMqPFRaTcVo; speciali BeTb

30

¹*In decretis Silvestri*² *cap. iv*³

Nemo clericus vel diaconus vel presbiter propter quamlibet causam intret in curiam nec ante iudicem cinctum⁴ causam⁵ dicere presumat, quoniam omnis curia a cruore dicitur. Et si quis clericus accusans⁶ clericum in⁷ curiam introierit, anathema suscipiat.

4L 1.61] C 11 q 1 c 33 to dicere presumat only, in later version; earlier vers. variant

¹ (v. *add.* Bd) De negotiis et causis clericorum ubi (et *add.* Ph) debeant tractari *in mg.* BdLjLkRa², *in text* OfPh (*cf cc.* 28-9), Ut nullus clericus in curia causam suam dicere presumat *add. in mg.* CaLd²Ln². Nich' Radulfo Bituriensi archiepiscopo *add. and canc.* Be

² pape *add.* EgLj, *om.* CaMgPfPkSe

³ In - iv BeCaEgFcLjMgPfPkPwSeTb(*in mg.*)Vo; *om.* Tc; *cap. iv om* EaMq. Ut nullus clericus alium clericum ante secularem iudicem accusare audeat *add.* Vo

⁴ -tum CaMgPfTb; -tus Tc

⁵ cam Ca

⁶ accusans CaLjMgPfTb; causam Tc

⁷ in *BeEaMgPfTbVo; *om.* CaTc

31

¹*In*² *decretis Marcellini*³, *cap. ii*⁴

Marcellinus⁵ presul⁶ Romanus omnibus episcopis. Clericus cuiuslibet ordinis absque pontificis sui permissu nullum presumat ad seculare iudicium attrahere, nec laico quemlibet clericum liceat accusare⁷.

4L 1.59] C 11 q 1 c 3 var.

¹ Ut clericus clericum ad seculare iudicium non trahat nec laicus clericum accuset *add. in mg.* CaLn²

² In BeCaEgLjMgPfTb; Ex Tc

³ Marcellini BeCbFcLdLjMgOdPfPwTb; Marcelli CaEgOfPkTc; Martini Ra; Marcellii Se

⁴ *cap. ii* CaCbFcLdMgOdPfPkPwTbVo; pape *ii* EgLj; *cap. iii* Of; pape *cap. ii* Ra; *om.* BeEaTc. De eodem *add.* Vo

⁵ Marcellinus *BeCaCbEgFcLdLjMgOdPfPkPwRaTb; Marcellianus Se; Marcellus Tc

⁶ papa Wc

⁷ *lic. acc.* CaPfSeTbTc; *acc. lic.* Mg

32

¹*In decretis Cornelii, cap. ii*²

Cornelius episcopus Rufo coepiscopo³. Nullus sacerdotum causam suam alieno committat iudicio⁴, nisi ad sedem apostolicam fuerit appellatum, sed unusquisque comprovinciales⁵ iudices et notos habeat, nisi aliquam vim temerarie multitudinis illic⁶ timuerit, aut infestos vel suspectos⁷ inibi⁸ iudices habuerit, pro quibus causis ad maioris auctoritatis iudices⁹ et¹⁰ ad alias provincias appellare et venire concessum¹¹ est.

4L 1.62]

¹ Ut nullus sacerdotum causam suam alieno committat iudicio *add. in mg.* CaLn²; ...ullus sacerdotum causam alieno commit... iudicio nisi ad ... apostolicam fuerit *add. in marg.* Db

² In dec. - ii (i Eg) BeCaCbEgFcLdLjMgMqOdPfPkPwSeTb; cap. ii *om.* Ea; Cornelius papa Rufo episcopo Tc. Quod nullus clericus causam suam ad alios iudices pertrahat nisi vim temerarie multitudinis timuerit vel susceptos iudices inibi habuerit *add.* Vo

³ coep- EaMgPfTbTc; ep- Ca

⁴ com. iud. CaMgPfTb; iud. com. Tc

⁵ compr- CaMgPfTc; pr- Tb

⁶ illic MgTbTcVo; illuc Be; *om.* CaPf

⁷ *corr. fr.* insus- Ca

⁸ inibi MgPfTbVo; ibi Be; sibi CaTc

⁹ notos habeat – iudices *suppl. in mg.* Ad²

¹⁰ et CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ conc- CaCbMgPfTbTc; conf- Oe

33

¹*In decretis Stephani, cap. ii*²

Stephanus episcopus³ omnibus episcopis⁴. Ultra provincie terminos accusandi licentia non progrediatur. Sed omnis accusatio intra⁵ provinciam⁶ audiatur, et a comprovincialibus terminetur, nisi ad sedem apostolicam fuerit tantum⁷ appellatum.

4L 1.63] C 3 q 6 c 4

¹ Ut omnis accusatio intra audiatur provinciam nisi fuerit ad apostolicam sedem appellatum *add. in mg.* CaLn²

² In - ii (i Be) BeCaEgFcLjMgPfPkPwTbVo; *om.* Tc; cap. ii *om.* Ea. De eodem *add.* Vo

³ -opus CaPfTc; -opis Mg

⁴ omn. epp. BeCaEgFcMgPf; Steph. - epp. *om.* Tb; epp. omn. Tc

⁵ intra CaPfTbTc; infra Mg

⁶ -ciam CaMgPfTb; -ciatur Tc

⁷ vel ante *add. ss* Lj

34

¹*In decr' Anacleti, cap. ii*²

Anacletus urbis Rome episcopus omnibus episcopis³. Si quis adversus pastores vel ecclesias eorum commotus fuerit, aut causas habuerit, prius ad eos recurat caritatis studio, ut familiari colloquio commoniti ea sanent⁴ que sananda sunt, et caritative emendent que iuste emendanda agnoverint⁵. Si autem aliqui eos priusquam hec⁶ egerint lacerare, accusare aut infestare presumpserint, excommunicentur, et minime absolvantur antequam per satisfactionem condignam⁷ egerint⁸ penitentiam⁹, quoniam iniuria eorum ad Christum pertinet cuius legatione funguntur¹⁰.

4L 1.70, cf ID 5.238b] +C 2 q 7 c 15 b

¹ Ut si quis adversus pastores ecclesie causam habuerit, prius eos familiariter conveniat antequam

iudices adeat *add. in mg.* CaLn², Ne prelatos subditi accusent *add. in mg.* Pf²

² cap. ii BeCaCbFcLdLjMgPpWtVbVo; cap. i Eg; *om.* EaMq; *no insc.* Tc. Ut qui causas adversus episcopum habuerit, prius karitative illum conveniat, ne temere accusare presumat *add. Vo*

³ omn. epp. CaEgMgPpTb; epp. omn. Tc

⁴ -ent CaMgPpTb; -et Tc

⁵ agn- BeCaMgMqTbTcVo; cogn- LdPf

⁶ hec Tb; *om.* Ca; hoc Pf; h' BeMgTc

⁷ condignam *CaLdMgPpTb; dignam Tc

⁸ -rint *CaLdMgPpTb; -rit Tc

⁹ eg. pen. *MgPpTbTc; pen. eg. Ca

¹⁰ referunt *add. Lc*

35

¹*In decr' Alexandri, cap. i*²

Alexander apostolice ecclesie³ episcopus omnibus orthodoxis. Si quis erga episcopum vel auctores⁴ ecclesie se quamlibet querelam habere iustam⁵ crediderit, non prius primates⁶ aut alios adeat iudices quam ipsos⁷ a quibus se lesum estimat conveniat familiariter non semel sed sepissime, ut ab eis ad⁸ suam iustitiam accipiat⁹ excusationem. Si autem secus egerit, ab ipsis et ab aliis a¹⁰ communionem privetur, tanquam apostolorum patrumque aliorum contemptor.

4L 1.71; ID 5.242] +C 2 q 7 c 16

¹ De eodem *add. Vo*

² In - i BeCaEgFcMgPpWtVb; cap. i Mq; *no insc.* Tc

³ Al. ap. eccl. BeCaCbFcMgPpPkSeTbTcVo; Ap. eccl. Al. Oe; Alex. ap. sedis Qa

⁴ auct- BeCaPpTcVo; act- MgTb

⁵ hab. iust. CaMgPpTb; iust. hab. Tc

⁶ prius prim. CaMgPpTc; prim. prius Tb

⁷ ipsos CaMgPpTb; illos Tc

⁸ ad BePpTb; aut CaMgTc

⁹ aut iustam *add. Be(before accipiat)MgTc*, aut *add. Ca*, an *add. Vo*, *om.* MqPpTb

¹⁰ ab aliis a Tc; ab aliis BeMgTbVo; a ceteris Ca; a MqPp

35A¹*Ex concilio Toletano cap. viii²*

Igitur si clerici aut monachi inventi fuerint coniurati aut per coniurationem calumpniam machinantes episcopis vel clericis, proprium amittant gradum.

ID 12.88] +C 11 q 1 c 24

¹ 35A-B in Tc here; as 33A Eg; 35B, 35A after c. 30 MgWa; in mg. Ra²Vc²; Rf has 35A after c 31; EdLkQa have 35A after c 28; 35A-B as 31A-B Vt, om.
AaAbAdBbBdBeCaCbDbEaEbEcFcGcKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmMfMhMjMkMmMoMqObOdOeOf
PdPfPhPkPqPtPwQeSdSeSgTbVmVoVpVqWbWcZa

² Ex conc. - viii *Mg; om. QaRaTc

35B¹*Ex concilio Calcedon' cap. xviii²*

Si qui ergo clerici vel monachi reperti fuerint coniurantes vel conspirantes aut insidias ponentes episcopis aut clericis ³ proprio gradu⁴ abiciantur.

ID 12.87] +C 11 q 1 c 23

¹ MgWa as c 30A; Qa as c 29A, Eg as c 33B; Tc here, in mg. Ra²Vc²; om.
AaAbAdBbBdBeCaCbDbEaEbEcFcGcKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmMfMhMjMkMmMoMqObOdOeOf
PdPfPhPkPqPtQeSdSeSgTbVmVoVpVqWbWcZa

² Ex conc. Calc. cap. xviii Mg; Calc. conc. cap. xix Eg; om. QaTc

³ clericis MgQaRa; clericis a Eg; abbatibus a Tc

⁴ prop. grad. QaTc; grad. prop. MgRa

36*¹Pius² papa nonus a Petro³ omnibus ecclesiis⁴*

Oves⁵ pastorem suum non reprehendant, plebs episcopum non accuset, nec vulgus eum arguat, quia non est discipulus super magistrum. Episcopi a Deo sunt iudicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam a subditis aut prave vite hominibus non sunt arguendi aut accusandi aut lacerandi⁶.

ID 5.243a] +C 6 q 1 c 9a

¹ Quod oves pastorem suum non debent reprehendere nisi a recta fide exorbitaverit *add. in mg.* CaLn², Episcopi a Deo sunt iudicandi qui eos sibi oculos eligit *add. in mg.* Db², Quod episcopi a subditis non sunt accusandi *add. in mg.* Tc

² Pius *BeCaLdMgPfSeTbTcVo; Gius CbLj

³ nonus a Petro *om.*Ea; xi a Petro Mq

⁴ ecclesiis *BeCaLdLjMgPwSeTbTc; episcopis Pf; *om.* Mq. Quod pastores a subditis suis non sunt reprehendendi vel accusandi sed a Deo iudicandi *add.* Vo

⁵ Cives Vo

⁶ acc. aut lac. *BeCaMgPfSeTb; lac. aut acc. Tc; acc. an lac. Vo. Ea *runs c. 37 from* licet sit ordinatus *directly on to end of c. 36;* Vp *mg adds:* Et post pauca. Nec in suspitione debet venire fidelis homo ut dicat aut faciat ea que pati non vult, quia omnis suspicio potius est repellenda quam approbanda vel recipienda.

with ID 5. 243

37

Evaristus¹ episcopis² Africe

Non est itaque a plebe aut a vulgaribus³ hominibus arguendus vel accusandus episcopus,⁴ licet sit inordinatus, quia pro meritis subditorum disponitur⁵ vita rectorum.

ID 5.240a] C 2 q 7 c 1a

¹ Evaristus *BeCaLdMgPfTbTcVo; Avaristus CbLj

² epp. *BeCaEgLdMgTbVo; episcopus Pf; papa omnibus epp. Tc

³ a plebe aut a vulgaribus *BeEgFcMgTbTcVp; a vulgaribus CaCbLfMqPwVo; aut a vulgaribus DbLdPf

⁴ Non est – episcopus *om.* Ea – *see note to end of c. 36*

⁵ a Deo *add.* EgTc, *om.* *BeCaCbFcLdMgPFPwTbVoVp

38¹*Ex² epistola Calixti pape³, cap. i⁴*

Doctores ergo qui et patres vocantur magis portandi⁵ quam reprehendendi sunt, nisi in recta fide⁶ erraverint⁷.

ID 5.234 med.]

¹ FcLkOe *reverse cc 38-9; Vo inserts c 40 here*

² Ex *BeMgPfTbTc; *om.* CaLdMq

³ pape *BeCaCbEgLdLjMgTbTc; *om.* MqPf; Tb *reverses insc. of cc 38-9*

⁴ cap. i BeLdMgPfTbTc; *om.* CaEaLfMq; Ex - i *om. with no break* Lm. De eodem *add.* Vo

⁵ portandi *CaCbFcLdLfLjLmMgPwTbTc; *tol.* Pf

⁶ fide *CaLdPfTbTc; *via* Mg

⁷ nisi in (a Be) - erraverint (-erit Lj) *BeCaLdMgPfTbTc; *om.* Vo. Ea *runs* Si autem a fide deviaerint – *apud sedem apostolicam from c. 41 onto end of c 38.*

39

¹Ex decr' Gagii² pape, cap. vii³

Oves vero⁴ que⁵ pastori suo commisse fuerint eum nec⁶ reprehendere, nisi a recta fide exorbitaverit, debent, nec ullatenus accusare possunt, quia facta pastorum oris gladio⁷ ferienda non sunt, quanquam recte⁸ reprehendenda⁹ videantur.

¹ Oves pastorem nisi a fide deviet non accuset *add. in mg.* Pf, *om.* LdLjMgTbTc

² Gagii BdFcLgLmObOdOeOfSeTb(*cf c.38*)Vp; Gai Be; Gelasii CaLf; Eusebii Eg; Gaii DbLdMgPFPwTc; *om.* PkSg. Ex – Gagii] Gaius Mq

³ vii *BeCaEgLdLfLmMgTbTc; *om.* FcPf; iiii Pk; *whole insc. erased* Lj, *omitted* Cb; Gaius papa *only* Qa

⁴ vero *BeCbEgFcLdLjLmMgMqPfSeTb; *om.* BdCaLfPwTc

⁵ que *BeBdCaPfSeTbTc; *qui* Mg

⁶ nec *BdBdLdPfTbTc; *non* CaMg; *non ss before* eum Se

⁷ oris glad. *BdBdCa²CbEgLdLjLmMqPfSeTb; *minoris* glad. Be²CaLf; eorum glad. Mg; glad. oris Tc

⁸ *ss* Be

⁹ rep- *BdCaLdMgPfSeTc; *comp-*Tb

ID 5.253] C 2 q 7 c 13

40¹

Ex epistola Anacleti pape² scripta omnibus sacerdotibus Christi³, cap. i⁴

Doctor autem vel pastor⁵ ecclesie si⁶ a fide exorbitaverit⁷, erit a fidelibus corrigendus, sed pro reprobis moribus magis⁸ est tolerandus quam dstringendus, quia rectores ecclesie⁹ a Domino sunt iudicandi, sicut ait propheta, Deus stetit in sinagoga deorum¹⁰, in medio autem deos¹¹ diiudicat.

ID 5.239 med. or 5.250]

¹ before c 38 Vo

² Ex – papae] Anacletus papa Mq

³ Christi *BeCaFcLdMgPfPwTcVo; om. EgMqTbVp

⁴ cap. i *BeCaCbFcLdLjMgTcVo; om. MqPfPwTb. De eodem add. Vo

⁵ pastor *BeCaCbEgLdMgPfQaRfTb; doctor Tc

⁶ autem - si *Brant*; exorbitans *Migne*

⁷ ex- ss Tb

⁸ magis *MgPfTbTc; maius Ca

⁹ eccl. CaLdMgTbTc; om. Pf

¹⁰ deorum *CaEgLdMgPfTb; eorum Tc

¹¹ deos *BeCbLdPfTb; Deus Mg; d. CaTc

41¹

In² decr' Fabiani³, cap. ii⁴

Fabianus presul omnibus episcopis. Statuentes apostolica auctoritate⁵ iubemus, ne pastorem suum oves que ei commisse fuerint⁶, nisi in fide erraverit, reprehendere audeant. Si autem a fide deviaverit, erit corrigendus prius secrete⁷ a subditis⁸. Quod si incorrigibilis⁹, quod absit, apparuerit, tunc erit¹⁰ accusandus ad¹¹ primates suos, aut apud¹² sedem apostolicam. Pro aliis vero actibus suis magis tolerandus est ab omnibus¹³ subditis suis¹⁴ quam accusandus, aut publice derogandus, quia cum in

¹ Ea has only Si autem a fide – apud sedem apostolicam, as end of c 38 above

² Ex Vo

³ om. Pt; pape add. CbEgLj, om. BeCaFcLdMgPfPtPwTbTcVo

⁴ i Be; De eodem add. Vo

⁵ ap. auct. CaEgMgPfTb; auct. ap. Tc

⁶ -erint CaMgTcVo; -erant BePf; -erunt Tb

⁷ in mg. Tb¹

⁸ Si autem a fide - subditis MgPfTbTc; om. Ca

⁹ incorribilis Tc

¹⁰ corrigendus prius - tunc erit in upper mg. Oe

¹¹ ad BeEgMgPfTbVo; apud Be²CaTc

¹² aut apud Be²CaEgTc; aut ad BeMgPfTb; an ad Vo

¹³ etiam a add. MgEg, et add. BeLdOdVo; short erasure Pf, om. CaObOd²OeOfSg(lacuna follows)TbTc

¹⁴ magis tolerandus – subditis suis ss Be²

eum¹⁵ a subditis delinquitur, eius ordinationi obviatur qui eos pretulit, eis dicente apostolo¹⁶, Dei ordinationi resistit qui potestati resistit¹⁷.

4L 1.78]

¹⁵ eum PfVo; eis CaMgTbTc

¹⁶ dic. ap. BeEgMgPfTb; ap. dic. CaTc

¹⁷ resistit CaMgPfTc; restiterit Tb

42¹

²Zepherinus³ fratribus⁴ per Egiptum⁴ in secundo decretali⁵

Nuntiatum est sedi apostolice per apocrisarios vestros⁶ quosdam fratrum nostrorum episcoporum videlicet⁷ ab ecclesiis⁸ et sedibus propriis pelli, suaque⁹ eis auferri suppellectilia¹⁰, et sic nudos et expoliatos ad iudicia vocari, quod omni ratione caret, cum¹¹ constituta¹² apostolicorum¹³ eorumque¹⁴ successorum et¹⁵ precepta imperatorum ac¹⁶ constitutiones legum¹⁷ id ipsum fieri prohibeant et apostolice sedis auctoritas id ipsum fieri¹⁸ vetet¹⁹. [43]. Item²⁰. Preceptum ergo est²¹ in antiquis statutis

¹ Ea begins with c 43

² Quod non sunt cogendi ad respondendum a propriis sedibus pulsus *add in mg.* CaLn²; De spoliatis restituendis *add. in mg.* Tc; vi. (*om.* Eg) De spoliatis revestiendis *in mg.* BdEg²Lj, *intext* Ph

³ Zepherinus AdCa²EgLdMgMqPfQeSeTbVo; Zephrinus Be: Pherinus Ca; Severinus papa Cb; Sepherinus papa Lj; Zephiri Lm; Zephirus Ph; Zephe.... Qa; Zepherinus papa Tc

⁴ fratribus per Egiptum *BeCaCbEgFcLdLfLjLmMgPfQaTbTc; per Eg. fratribus Pw

⁵ in sec. dec. BeCaCbEgLd(*bef.* Zeph.)LfLmMgPfPwTbVo; *om.* Tc. Ut nullus episcopus vel clericus suis rebus expoliatus a sede propria pulsus ad iudicium vocetur donec eis omnia legibus restituantur *add. Vo*

⁶ vestros *BeLmMgMqPfVo; nostros CaCbEgLdLfLjTbTc

⁷ nost. (*obsc. corr.* Lm) episcoporum videlicet *CaLdLfLjLmMgPfTbVo; nost. ep. vid. Be; ep. vid. nost. Cb; nost. Tc

⁸ ecclesii Tc

⁹ siccaque Lm

¹⁰ eis auf. suppellectilia (-li- ss Tc) *CbLdLfLjMgPfTb; eis sup. auf. Be; auf. sup. Ca; auf. eis sup. Tc

¹¹ cum *CaLdMgPfTbTc; *om.* Lm

¹² const- *CaLdPfTbTc; inst- Mg

¹³ -olicorum CaCbLdLfLjLmPfTbVo; -olorum MgMqTc

¹⁴ eorumque CaLdMgPfTbTc; eorum Lf

¹⁵ et *CaLdMgPfTbTc; ac Lf

¹⁶ ac *CaLdLfLjPfTb; et MgTc

¹⁷ et apostolice sedis auctoritas *add.* EgTc, *om.*

*AdBbBeCaCbDbLdLfLgLjLmMfMgMhMjMkMmMoMqObOeOfPdPfPtPwQaRaSeSgSITbVoWcBrant

¹⁸ prohibeant et apostolice sedis auctoritas id ipsum fieri *add.* *BePhQeTb, *om.*

AbAdBbBdCaDbEbEcEgKaLbLdLgMfMgMhMjMkMmMoMqObOdOeOfPdPfPkPtPwQaRaSdSeSITcVoVpWaWbWcZaBrant

¹⁹ vetet *BeLmPhPkTb; vetent BdCaDbEgLdMgMkMqObOdOePfPtPwQaRaSeTcVoVpWc; vetetur Of

²⁰ Item, *with no break* CaCbEgLdLfPfRaTbTcVo; Zepherinus. De spoliatis revestiendis, *having omitted all c.* 42 Ea; Idem, *with no break* LjLmMgSe, *with break* BePk

²¹ ergo est BeCbFcLdLfLjLmMgPfPkPwSeTb; est Ad; est ergo *EaDbTc; ergo Vo

episcopus eiectos atque suis rebus²² expoliatos²³ ecclesias proprias recipere, et primo sua omnia²⁴ eis reddi²⁵. Item²⁶. Nec prius eos respondere debere²⁷ quam omnia sua²⁸ eis et ecclesiis eorum legibus integerrime restituantur.²⁹

ID 5.246] C 2 q 2 c 6 from Preceptum est has more in mid-text, with Brant (etc)

²² suis rebus *LdPfTbTc; a rebus suis Mg

²³ expol- LdMgPfTc; spol- Tb. Oh *begins*

²⁴ sua omn. *LdMgOhPfTbTc; omn. sua Lm

²⁵ Et demum si quis eos iuste accusare voluerit, equo periculo facere. Iudices esse decernentes, episcopos recta sapientes, et in ecclesia convenientes, ubi testes essent singulorum qui oppressi videbantur. *add. Brant with Gratian, ID and Ctp, om.*

AdBbBeCaCbDbEgFcLdLfLgLjLmMfMgMhMjMkMmMoMqObOdOeOfOhPdPfPhPkPtPwQaRaSeSgSITbTcVoWc

²⁶ Preceptum est - Item (*om. Oh*) AdBdBeLdMgMqPfPkOhPwQaSeTbTcVoWc; *om. CaSg*

²⁷ eos (*ss Be*) resp. deb. *BeLdOhPfTbTcVo; eos deb. resp. CaLfPw; resp. eos deb. Mg

²⁸ *in mg. Ra*

²⁹ *Ea here adds* Et qui aliena invadit non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat – sunt restituat *as in c 47 below*

44

Felix episcopis Gallie in secundo decretali¹

Si suis fuerit episcopus² aut ecclesie rebus sibi commisse expoliatus³, aut, quod absit, quod alienum⁴ ab omnibus esse debet⁵ fidelibus, a sede propria eiectus, aut in detentione aliqua a suis ovibus fuerit sequestratus, tunc canonice ante⁶ in pristino statu⁷ restituatur, cum omni privilegio sui honoris, et sua omnia que insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerint⁸ legibus redintegrentur, nec convocari nec iudicari poterit, nisi ipse pro sua necessitate, minime tamen⁹ iudicandus, advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo¹⁰ a quoquam cogatur antequam integerrime omnia que per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati eius ab honorabili concilio legali ordine redintegrentur.

ID 5.248a var.] C 3 q 2 c 8a

¹ (papa Lj) episcopis - decr. (suo Tb) *BeCaEgFcLdLjMgPwTbVo; episcopus - decr. Pf; in secundo decreto Gallie episcopis Tc. De eodem *add. Vo*

² suis fuerit ep. *CaMgPfTb; fuerit ep. suis Tc

³ sibi commisse exp. *CaEgMgPfTb; exp. sibi commissis Tc

⁴ *after* omnibus Be

⁵ esse debet *CaEgMgPfVo; deb. esse BeTbTc

⁶ ante *BeCaPfTbVo; antequam EgMgTc

⁷ statu *CaEgMgPfTb; gradu Tc

⁸ -erint CaMgPfTb; -erant Tc

⁹ *ss Ca*

¹⁰ *om. Vo. respondere add. EgTc, om. *BeCaLdMgPfPwTbVo*

45¹

Eusebius² fratribus per Alexandriam et Egiptum in secundo decretali³

Eusebius papa⁴ in secundo decretali⁵ suo⁶. In scripturis⁷ vestris⁸ repperimus quosdam episcopos vestris in partibus a propriis ovibus accusatos, aliquos videlicet ex suspicione, et aliquos ex certa ratione, et idcirco quosdam suis esse rebus⁹ expoliatos, quosdam vero a propria sede pulsos¹⁰, quos sciatis¹¹ nec ad sinodum¹² comprovincialem, nec ad generalem posse convocari, nec in aliquo iudicari, antequam cuncta que eis sublata sunt legibus potestati eorum redintegrentur. [46] Item. Nec convocari ad causam, nec iudicari¹³ potest expoliatus vel¹⁴ expulsus, quia non est privilegium¹⁵ quo expoliari possit iam nudatus. [47] Unde et antiquitus decretum est, omnes possessiones et omnia sibi sublata¹⁶ atque fructus cunctos ante litem contestatam¹⁷ preceptor vel primas possessori restituat. Item. Est in antiquis ecclesie statutis¹⁸ decretum, ut qui aliena invadit non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde et¹⁹ in evangelio scriptum est, Quod si aliquid²⁰ defraudavi, reddo quadruplum. Et in legibus secularibus cautum habetur, Qui rem subripit alienam, illi cuius res direpta est in undecuplum que sublata sunt restituat.

ID 5.249] + C 2 q 2 c 4 to eorum redintegrentur; C 2 q 2 c 1 Antiquitus decretum est – possessori restituat

¹ *om. Ea, except for the end from qui aliena invadit – restituat, attached to the end of c 43; to eorum redintegrentur only Lc*

² *papa add. LjPf, om. BeCaEgFcLdMgPwTbTc*

³ *De eodem add. Vo*

⁴ *papa CaFcLdMgPwTb; om. Tc*

⁵ *-tali CaEgMgTb; -to Tc*

⁶ *Eusebius - suo CaEgFcLdLjMgMqPwTbTc; om. BePf*

⁷ *-uris *CaLdMgPfTc; -is Tb*

⁸ *vestris *MgPfTbTc; nostris Ca*

⁹ *suis esse rebus *BeCaLdPf; ex suis rebus esse Mg; esse suis rebus Tb; suis rebus TcVo*

¹⁰ *pulsos *BeLdMgTbTcVo; depulsos CaPf*

¹¹ *obsc. corr. Tc*

¹² *non add. and canc. Ca*

¹³ *in mg Ld²*

¹⁴ *vel *CaEgLdMgPfTb; nec Tc*

¹⁵ *non est priv. *CaEgLdMgPfTb; priv. non est Tc*

¹⁶ *sunt add. and canc. Ca*

¹⁷ *contestatam *BeMgPfTbTcVo; constitutam CaLd²; contestam Ld; vel constitutam add. ss Mg*

¹⁸ *statutis *BeCaLdPfTb; constitutis MgTc*

¹⁹ *et *CaLdMgPfTb; om. Tc*

²⁰ *-quid *CaLdMgPfTc; -quam Tb*

48

¹*Felix*² *episcopis Gallie in secundo decretali*³

Presul vero cum omni honore statui pristino reddatur, et ipse⁴ dispositis ordinatisque libere ac secure diu suis tunc regulariter infra quatuor vel quinque aut sex menses⁵, iuxta quod possibilitas ei fuerit, et non ante convocatus⁶ ad tempus concilio in⁷ legitimo et canonico⁸ veniat ad causam, et si ita iuste⁹ videtur¹⁰, accusantium propositionibus¹¹ respondeat.

ID 5.248 med.] C 3 q 2 c 8b

¹ Spoliatus post restitutionem non ante quatuor menses ad causam veniat *add. in mg.* Tc

² papa *add.* Tc, episcopus *add.* EaPf, *om.* BeEgLdMgPwTb

³ Felix - decr. *om.* Ca; in sec. dec. *om.* Ea

⁴ ipse *CaLdMgPfPwTb; ipsis Tc

⁵ sex menses CaLdMgPfTbTc; menses sex Eg

⁶ convoc- *CaLdMgPfTc; voc- Tb

⁷ in BeCaEaPfPwTbVo; et (vel in *ss.*) Eg; *erased* Ld; etiam MgTc

⁸ canonico *BeCbPpKtTbVo; canonicè destinato (vel -atum *ss* Eg) CaEgMgRa; canonico destinatum EaFcLjPw; in canonico (destinatum *add. in mg*) Ld; canonicè determinato Tc

⁹ iuste *BeCaCbLdMgPfTbVo; iustum EgLjTc

¹⁰ iuste *add.* Tc, *om.* *CaEgLdMgPfTb

¹¹ -ionibus *BeCaEaMgPwTbTcVo; -ioni CbFcLjPf; -io Ld

49

*Ex decretis Felicis pape episcopis per Egiptum missis*¹, *cap. x*²

Nullus enim³ episcopus qui suis est⁴ rebus expoliatus aut a⁵ sede propria vi aut terrore⁶ depulsus, antequam omnia sibi ablata⁷ legibus restituantur, et ipse pacifice annum⁸ vel⁹ plus suis fruatur honoribus, sedique proprie sit regulariter restitutus, iuxta canonicam¹⁰ institutionem accusari, vocari, iudicari aut dampnari¹¹ potest.¹²

ID 5.256]

¹ Ex - missis *BeCaCbFcLdMgPwTbTcVo; Ex decr. Fel. papae EaLc; Felix papa II epp. per Eg. Eg; Ex decretis eiusdem epp. per Eg. missis Pf

² cap. x *BeCaEgLdLjMgPfTb; cap. iix. De eadem Vo; *om.* Tc

³ *om.* Lc

⁴ est *CaLdMgPfTb; *om.* Tc

⁵ aut a *BeMg; aut CaPfTb; est aut Tc

⁶ terrore Pf

⁷ omnia sibi abl. *CaLdMgPfTb; sibi abl. omnia Tc

⁸ pac. ann. *CaLdMgPfTb; ann. pac. Tc

⁹ vel *BeCa²LdMgPfTc; aut Ca; et Tb

¹⁰ -onicam *BeTb; -onum CaEaLdMgPfTc

¹¹ non *add.* CaEaLcLdLeMgMqPwRaTc, *om.* *BePfRa²TbVoWc (*with lacuna*)

¹² Ea *here runs on* expoliatus non prius vocetur – est rebus *from c 51*

50

Eusebius fratribus¹ per Alexandriam et Egiptum in secundo decretali²

Prius ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, et ecclesias que sibi sublatae sunt³ cum omni privilegio⁴ suo restitui, et postmodum non sub angusti temporis spatio⁵ sed tantum temporis spatium eis⁶ indulgeatur quantum expoliati vel expulsi esse videntur⁷, antequam ad sinodum convocentur⁸, et ab omnibus quisque⁹ sue provincie episcopis audiatur¹⁰.

ID 5.249 med., 4L 1.94 med.] C 3 q 2 c 6 to sinodum convocentur

¹ fratribus BeCaFcLdMgPfPwTb; episcopis Eg; om. TcVo

² in sec. decretali BeCaFcMgPfPw; in sec. decreto Tc; cap. ii Eg; om. Tb. De eodem *add.* Vo

³ sibi sub. sunt *CaPFTbTc; sunt sibi sub. Mg

⁴ privilegio Tb

⁵ -tio *CaMgPfTc; -tium Tb

⁶ tantum temp. spat. eis *CaFcLdMgPfPwVo; temp. tantum spat. eis Be; tantum spat. temp. eis Tb; tantum eis temporis Tc; <sed tantum temporis spatium *in mg.*> eis Lj

⁷ -entur *CaMgPfTb; -etur Tc

⁸ -entur *CaMgPfTb; -etur Tc

⁹ quisque *BeTb; quibusque CaMgPfTcVo

¹⁰ -iatur *BeCaPFTbVo; -iantur MgTcWc

51¹

In decretis Felicis², cap. i³

Ille vero qui vi aut timore⁴ a sede pulsus aut suis rebus expoliatus fuerit, non prius vocetur ad sinodum quam ei omnia legibus redintegrentur⁵. [52] Et tamdiu in sede propria pacifice et potestative cuncta disponens resideat quamdiu expulsus vel expoliatus suis carere visus est⁶ rebus.⁷

4L 1.95b] C 3 q 2 c 7 from Tamdiu in sede

¹ Ea has part only, as end of c 49 above, qv

² pape *add.* LcTcWc, om. BeCaEgMgPfPwTb

³ i BeCaMgPfPwTcVo; secundo TbWc; x Eg. De eodem *add.* Vo

⁴ aut timore BeMqPfPkTb; aut timore aut terrore LdTc; aut terrore vel timore CaEgMgVp; aut terrore aut timore CbFcLj; an timore Vo

⁵ omnia ei leg. redin. BeLcPfVo; ei omnia leg. redin. CaMg; ei omnia leg. redin. Tb; ei leg. omnia redin. Tc

⁶ car. visus est BeMgPfVo; car. usus (*corr. to visus Ca³*) est Ca; car. visus Mq; car. iussus (vel visus *add. ss Qe*) est PhQeTb; visus est car. Tc

⁷ om. Mq. Wc omits text of cc 51-2 and *insc. of c 53*

53

¹*In decr' Stephani*², *cap. ii*³

Stephanus sancte⁴ apostolice⁵ et universalis ecclesie Romane⁶ episcopus omnibus episcopis⁷. Per scripta nullius accusatio suscipiatur⁸ sed propria voce, si legitima et condigna accusatoris persona fuerit, presente videlicet eo⁹ quem accusare desiderat, quia nullus absens aut¹⁰ accusari potest aut accusare¹¹.

4L 1.52, and cf ID 5.293, 6.328] C 2 q 8 c 5, end var.

¹ (vii. *add.* Bd) De accusatione et (*om.* BdEaLjPh) quo ordine et a quibus personis et adversus quas personas (*om.* Eg) debeat fieri (fieri LjTc; fieri vel non Eg; vel non debeat fieri BdEaPh) *add. in mg.* BdEgLjTc, *in text* Ea; Quod per scripta nullus accusandus sit *add. in mg.* CaLn²

² pape *add.* LjTc, *om.* BeCaEgMgPfTb; *We omits insc. and places text below insc. to c 51*

³ Ut nullus per scripta sed propria voce accuset et defendat se qui accusatur utroque presente *add.* Vo. vii *in mg* Be²

⁴ et *add.* BeCaTc, *om.* EgMgPfTb

⁵ sedis *add.* Tc, *om.* CaEgMgPfTb

⁶ eccl. Rom. EgPf; Rom. eccl. BeCaEaLcMgTcVo; Rome eccl. Ph; eccl. Rome Tb

⁷ omn. epp. CaEgMgPfTb; epp. omn. Tc

⁸ suscipiatur CaCbEgMgPfTb; recipitur Tc

⁹ eo CaPfTbTc; ea Mg

¹⁰ aut BeEgLjMgPfRa²Tb; an Vo; *om.* CaEaRaTc

¹¹ accusari potest aut (an Vo) accusare BeEaMgPfPhTcVo; accusari (*corr. fr.* accusari) poterit aut accusare Ca; accusare aut accusari potest Tb

54¹²*In decr' Felicis*³, *cap. ii*⁴

Felix episcopus universis episcopis. Absente vero⁵ adversario non audiatur accusator⁶, nec sententia absente parte alia⁷ a iudice dicta ullam obtinebit firmitatem, neque absens per alium accusare aut accusari potest.⁸

4L 1.55 med.; ID 5.248 med.] C 3 q 9 c 11 to firmitatem

¹ *canon in upper mg.* Oe

² Quod non sit audiendus accusatorum qui absentem accuset (*after corr.*) *add. in mg.* CaLn²

³ Felicis BeEaMgPfTb; *om.* Ca; Fel. pape CbTcVo; Fel. I Eg; Fel. episcopi Od

⁴ cap. i Mq; cap. ii *om.* Ea

⁵ vero *CaEgMgPfTb; *om.* Tc (Abs. vero *ss and partly ploughed* Lc)

⁶ non aud. acc. *CaEgMgPfTb; acc. non aud. Tc

⁷ parte alia *CaEgMgPfTb; alia parte Tc

⁸ Ea runs c 55 on without a break

55

*Ex epistola*¹ Calixti pape, *cap. ii*²

Nullus ergo doctorum³ per scripta accusetur.

¹ epistola BeCaCbLdMgOePwRfTbTc; decr' PfVo

² no *inscr.* Ea, which runs the text on to c 54 without a break

ID 5.234 med.]

³ doctorum MgPfTbTc; om Ea

Ex¹ decretis² Iulii pape³, cap. xviii⁴

Decernimus non credi accusatori qui absente adversario causam suggerit⁵ ante utriusque partis discussionem⁶.

ID 5.257 med.]

¹ Ex *MgPfTbTc; In Ca

² decr. *CaCbMgPfRfTbTcVo; concilio FcOe

³ sumptis ex Nicena sinodo add. Eg, om. CaCbFcLdMgOePfPwRfTbTc

⁴ xviii *CbFcMgOd²OePkRfTbTcVo; xviii Ld; viii Eg; xvi. Pf; xviii Vp; om. CaEaMq; no *in sc.*, no *break* BePwOd

⁵ sugg- *CaMgPfTc; subeg- Tb

⁶ a iudice sententia non proferatur add. Pt

56

¹Adrianus papa, cap. i²

In criminalibus causis nec accusator, nisi per se aliquem accusare potest, nec accusatus per aliam³ personam se defendere permittitur⁴.

4L 3.118] C 5 q 3 c 2

¹ Ut nullus in criminalibus aliquem accuset aut se ipsum defendat nisi per propriam personam add. *in mg.* CaLn²

² ii Vo. in collecta que facit Ingelramno Mediomatrice urbis episcopo add. Eg, om.

CaFcLdLjMgPfPwTbTcVo. cap. i om. EaLc

³ aliam CaMgPfTc; aliquam Tb

⁴ -itur BeCaEaLeMgPfPkPwTb; -atur EgTc

57

¹Felix episcopis Gallie in secundo decretali²

Si ex utraque parte ad causam dicendam³ venerint, quia unus absque altero audiri non debet, querendum est in iudicio cuius sint conversationis⁴ et fidei atque suspicionis accusatores, aut qua intentione hoc faciant⁵. ⁶Quia ad hoc admitti⁷ non

¹ Quod accusatio non nisi ab idoneis et bone conversationis fieri debeat add. *in mg.* CaLn², Quales oporteat esse accusatores add. *in mg.* Tc

² in sec. dec. om. Ea. A qualibet personis fieri debeat accusatio, a quibus non, et quomodo add. Vo. viii *in mg* Be²

³ dicendam *CaFcMgPfPwTb; discernendam Tc

⁴ sint con. *MgPfTbTc; con. sint Ca

⁵ hoc fac. *CaMgPfTb; fac. hoc Tc

⁶ Item unde supra add. Tc, om. *CaFcLdLjMgPfPwTb

⁷ ad hoc adm. *CaMgPfTb; adm. ad hoc Tc

debent nisi bone⁸ conversationis et recte fidei viri, hi videlicet qui omni suspicione careant et bone vite⁹ clareant, neque infames existant.

ID 5. 248 med.]

⁸ vite et *add.* LgMgTc, *om.* *BeCaDbEaFcLjObOdOeOfPfPwTbVo

⁹ conversationis et recte – vite *in mg.* Mq²

58

Anacletus in secundo decretali¹ episcopis Gallie²

Accusatio eorum³ super qua⁴ nos consulere⁵ voluistis⁶, non nisi ab idoneis et probatissimis viris qui et suspicionibus et sceleribus careant fieri debet, quia Dominus sacri sui corporis tractatores a vilibus et reprobis⁷ ac non idoneis personis infamari noluit⁸ nec calumniari⁹.

ID 5.238a] +C 2 q 7 c 15a

¹ in sec. dec. *om.* Ea

² Anacletus in (ii Ca) sec. decretali epp. Gallie BdBeCaLdLfLmMgOdPfPwTbVo; Anacletus (Anastasius CbLj) epp. Gallie in sec. decreto CbLjTc. De eodem *add.* Vo

³ eorum *EgLfMgMqTbTc; *om.* AdBdCaCbEaLdLjPfObOd; cuiusque Be; quosque Lc; eorum quisque Lm; episcoporum Vo

⁴ qua *CaMgPfTc; quam Tb

⁵ nos cons. *MgPfTbTc; cons. nos Ca

⁶ -istis *BeEgPfTbTcVo; -isti CaLfMg

⁷ *obsc. corr.* Lf

⁸ inf. nol. EaMgPfTbTcVo; nec inf. voluit Be

⁹ permisit *add.* EgTc, unde Christus per se ipsum et non per alium vendentes et ementes eiecit de templo sacerdotes *add.* Ra, sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes a templo eiecit *add.* *Brant with ID, AbEc have a similar but distinct add., om.*

BdBeCaCbDbEaFcKaLbLcLdLfLgLjLmMgMqObOdOePfPkPtPwQaSdSeSgTbVoWaWbWc

59

Evaristus¹ episcopis Africe²

Si³ qui⁴ sunt vituperatores aut⁵ accusatores episcoporum vel reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudicibus ecclesie audiri antequam eorum discutiatur⁶ estimationis suspicio vel opinio⁷, qua intentione, qua fide, qua temeritate⁸, qua vita,

¹ papa *add.* Tc, *om.* CaEaMgPfPwTb

² *corr. fr.* Gallie Be. De eodem *add.* Vo

³ Hii Vp

⁴ qui *CaMgPwTbTc; quis Pf

⁵ aut *CaMgTbTc; ac Pf

⁶ eorum disc. *CaMgPfTb; disc. eorum Tc

⁷ sus. vel op. *BeMgPfTbTcVo; op. vel sus. Ca; vel op. *om.* Od, *with* vel testimonio *in mg*

⁸ qua fid. qua tem. BeCaEaLcMgPfTbVo; qua tem. qua fid. *Tc

qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria aut inimicitia vel odio aut⁹ cupiditate ista presumpserint¹⁰.

ID 6.312, cf 5.240 med.] +C 2 q 7 c 17

⁹ aut CaPfTbTc; vel Mg

¹⁰ necne *add.* Tc, *om.* *CaCbFcLdLjMgOdPfPwSeTb

60

In decr' Anacleti, cap. i¹

Anacletus urbis Rome episcopus omnibus episcopis. Accusandi vel testificandi licentia denegetur his qui Christiane religionis et nominis dignitatem, et sue legis vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint. Transgressores enim sponte² legis sue eiusque³ violatores apostate⁴ nominantur. Omnis enim⁵ apostata refutandus est⁶, nec⁷ in accusatione recte agentium⁸ suscipiendus⁹.

ID 5.237 pt.] +C 3 q 4 c 2b

¹ cap. i BeCaFcLjMgPfPwTbVo; cap. ii EgTc; *om.* Ea. De eodem *add.* Vo; Quo ordine at adversus quos accusatio fieri debet *add.* Vp; ...essoribus legum *add. in mg.* Mq³

² *in mg.* Ra

³ eiusque *BeEgMgTbTcVo; *om.* CaFcPfPw

⁴ -ata *obsc. corr.* Ca

⁵ enim *EgMgTb; autem BeRaVo; *om.* CaFcMqPfPwTc

⁶ et *add.* Tc, *om.* CaEgFcMgPfPwTb

⁷ nec *CaVo; non BeMgPfTbTc

⁸ aut testimonium *add.* *CaRaSg²Brant, aut testimonio *in mg.* Od, in testimonium *add.* Vo; *om.*

BeEgDbFcLcLdLgLjMgObOdOeOfPfPtPwSgTbTc

⁹ susc- BeCaPfTbTc; rec- Mg.

At foot of the leaf Ea² adds: Gr. Unusquisque superbus rector totiens ad culpam apostasie dilabitur quotiens preesse hominibus ...lectatur. De humilitate potest dici, Non sum qui fueram, perit pars maxima nostri

61

¹In decr' Fabiani², cap. ii³

Fabianus urbis Rome episcopus omnibus episcopis⁴. Sicut sacerdotes vel reliqui⁵ clerici a secularium laicorum excluduntur accusatione, ita illi ab istorum sunt excludendi et alienandi criminatione. Et sicut isti ab illis⁶, ita et illi ab istis non

¹ Quod nec clericus laicum nec laicus clericum accusare debeat *add. in mg.* CaLn²(*in far mg. with tie-mark*)

² Felicis Vo; pape *add.* TbTcVo, *om.* BeCaMgPf

³ cap. ii BeCaLdMgPfTbTcVo; cap. i FcLj; *om.* EaLc

⁴ omn. ep. CaMgPfTc; ep. omn. Tb

⁵ rel- CaPfTbTc; ceteri Mg

⁶ non recipiuntur *add.* Tc, *om.* CaFcLdMgPfTb

recipiantur, quoniam sicut Domini sacerdotum conversatio segregata debet esse ab eorum conversatione, ita et litigatio⁷, quia servum Domini non oportet litigare⁸.

4L 1.49; ID 6.320 *much mod.*] +C 2 q 7 c 6

⁷ -ti- ss Tb

⁸ sed mitem esse ad omnes *add. Brant, om.*

AbBdBcCaCbDbEaEcEgFcKaLbLdLgLjMgMqObOdOeOfPfPkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVoVpWaWb
Wc

62

¹*In decr' Stephani², cap. ii³*

Repellantur⁴ cohabitantes inimicis⁵ et omnes laici, quia infestationem blasphemie affectio amicitie incitare solet. Nec illi⁶ videlicet laici⁷ in vestra sunt recipiendi accusatione qui vos in sua nolunt recipere infamatione.

4L 1.53; ID 6.327b]

¹ Quod illi qui habitent cum inimicis alicuius episcopi vel sacerdotis non possunt eos accusare vel etiam aliqui laici *add. in mg. Ca (not Ln)*

² pape *add. Tc, om. BeCaEgMgPfTb*

³ cap. ii BeCaFcMgPfPwTbVo; cap. i EgTc; *om. Ea; no insc. Lc. De eodem add. Vo*

⁴ Rep- *CaCbEgFcLdLjMgPfPwTb; Dep- Tc

⁵ -icis *CaMgPfTb; -ici Tc

⁶ illi *CaPfTbTc; ulli Mg

⁷ laici CaMgPfTc; *om. PhTb*

63

¹*In decretis Gaii², cap. i³*

Gaius⁴ papa Felici coepiscopo. Pagani vel heretici sive Iudei non possunt Christianos accusare aut vocem infamationis inferre⁵.

4L 1.58] +C 2 q 7 c 25

¹ Quod paganus vel hereticus sive Iudeus Christianum accusare non debeant *add. in mg. CaLn²*

² Gaii Mq;Gaius Se; Gaaii Vo; Gagi Wc. pape *add. EaMgMqSeWc, om. BeCaPfTbTc*

³ c. ii Vp; cap. i *om. Ea. De eodem add. Vo*

⁴ Gaius Mq

⁵ inf- CaCbEaFcLjMgPfPwTb; aff- Tc

64

¹Ex² concilio Carthaginensi VII, cap. iiii³

Placuit ut quotienscumque clericis ab accusatoribus multa crimina obiciuntur, et unum ex⁴ his de quo prius egerint probare non valuerint, ad cetera non admittantur.

4L 4.85; ID 6.271] C 3 q 10 c 1

¹ Ut si clericis multa obiciuntur unumque ex his probari non potest, accusator de ceteris non audiatur *add. in mg.* CaLn²; de probatione *add. in mg.* Mq³

² Ex MgPfTbTc; *om.* Ca

³ Carth. VII (VIII CaMq) - iiii (ii FcVo) BeCaCbFcLdLjMqPfTbTcVoVp; Carth. Ea; Africano cap. lxxv Mg (*with ID*). De eodem *add.* Vo

⁴ ex CaMgPfTc; de PhTb

65

¹In dec' Fabiani, cap. ii²

Fabianus papa omnibus fidelibus. ³Statuimus eos ad accusationem non recipi qui sunt suspecti, aut qui heri et nudiustertius vel dudum fuerunt⁴ inimici, quoniam suspecti facti sunt, et qui non sunt bone conversationis, vel quorum vita est accusabilis⁵, aut dubii in⁶ recta fide. Similiter quorum fides, vita et libertas nescitur, vel qui infamie maculis sunt aspersi, aut sceleribus⁷ irretiti. Neque eos sacerdotes debere aut posse accusare, qui rite sacerdotes fieri non possunt, nec sunt sui ordinis. Tales, fratres carissimi, accusationes, et iniustas aut⁸ nocivas emulationes pro viribus prohibete, quia contentio summopere vitanda est.

cf AL 3.15]

¹ Quod non debeant ad accusationem recipi qui sunt suspecti vel qui heri aut nudiustertius dudum fuerint inimici, et qui non sunt bone conversationis vel quorum fides et libertas nescitur *add. in mg.* Ca

² cap. ii *om.* Ea. De eodem *add.* Vo

³ Cc *resumes*

⁴ -erunt CaMgPfTb; -erint Tc

⁵ acc. CaPfTbTc; inexcusabilis (vel *accu ss*) Mg

⁶ dubii in BeCaLcTbVo; dubia in MgTc; dubii Pf

⁷ irretitibus *add.* Tc, *om.* CaFcLdLjMgPfPwTb

⁸ aut BeCaLcPfRa; et EgTbTcVo; ac Mg

66

¹In decr' Stephani, cap. i²

Stephanus sancte³ Romane ecclesie episcopus dilectissimo fratri atque familiari amico⁴ Hilario. Infames esse illas personas⁵ dicimus, que pro aliqua culpa

¹ Qui sint infames *add. in mg.* CaTc, Que sint infames persone *add. in mg.* Mg, *in text* Vp

² cap. i *om.* Ea. De eodem *add.* Vo

³ sancte CaMgPfTb; *om.* Tc

notantur infamia, id est omnes qui Christiane legis⁶ normam abiciunt, et statuta ecclesiastica contempnunt. Similiter fures⁷, sacrilegos et omnes capitalibus criminibus irretitos. Sepulcrorum quoque⁸ violatores et apostolorum atque successorum eorum, reliquorumque⁹ sanctorum patrum statuta libenter violantes, et omnes qui adversus patres armantur, qui¹⁰ in omni mundo infamia notantur. Similiter et incestuosos, homicidas, periuros, raptores¹¹, maleficos, veneficos, adulteros¹², de bellis publicis¹³ fugientes, et qui indigna sibi petunt loca¹⁴ tenere, aut facultates ecclesie auferunt iniuste, et qui fratres calumpniantur aut¹⁵ accusant, et non probant, vel qui contra innocentes principum animos concitatos¹⁶ provocant ad iracundiam, et omnes anathematizatos, vel pro suis sceleribus ab ecclesia pulsos, et omnes quos ecclesiastice vel seculi¹⁷ leges infames pronuntiant. Hi nimirum omnes nec servi ante legitimam libertatem, nec penitentes, nec digami¹⁸, nec illi qui curie deserviunt, vel qui non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentem vel¹⁹ intellectum, aut inobedientes sanctorum decretis existunt, aut furiosi manifestantur. Hi omnes inquam nec ad sacros gradus²⁰ debent provehi, nec ad accusationem seu ad²¹ testimonium ullatenus possunt iuste²² recipi.

4L 1.51] C 6 q 1 c 17

⁴ amico CaEgMgPfTb; episcopo Tc

⁵ illas per. CaCbEgMgPfTb; pers. illas Tc

⁶ legis BeMgPfTbVo; religionis CaTc; religionis et legis *Brant*

⁷ latrones *add. Mg, om. CaPfTbTc*

⁸ Sep. quoque MgPfTbTc; Sepulchrorumque Ca

⁹ reliquorumque CaMgPfTb; reliquorum quoque Tc

¹⁰ qui BeMgTbTc; quoniam CaPfVo

¹¹ raptores CaMgTbTc; rapaces Pf

¹² ven. ad. CaMgTbTc; ad. ven. Pf

¹³ pulicis Ca

¹⁴ sibi pet. loca BeCaMgPfVo; pet. sibi loca Tb; sibi loca pet. Tc

¹⁵ aut CaMgPfRa²Tb; et RaTc

¹⁶ concitatos MgMqPfVo; concitant et Be; concitando CaRaTc; concitantes Tb

¹⁷ seculi MgRa²TbTcVo; sancte BeCaMqPfRa

¹⁸ dig- CaMgPfTc; big- Tb

¹⁹ vel CaMgPfTb; aut Tc

²⁰ gradus BeCaPfVo; ordines Mg(vel gradus *ss*)MqTbTc

²¹ ad CaMgPfTc; *om. Tb*

²² *ss Be*

67

¹*Ex decr' Stephani pape omnibus episcopis missis, cap. xi²*

Quod neganda³ est accusatis licentia⁴ criminandi priusquam se crimine quo premuntur exuerint. Quia non est credendum contra alios eorum confessioni qui criminibus implicati⁵ sunt, nisi se prius probaverint innocentes. Quoniam periculosa est et admitti non debet⁶, rei adversus quemcumque⁷ professio. Familiares vero et sponte confessi atque sceleribus irretiti non debent admitti, nec hi qui hesternae die aut perendie aut ante fuerunt⁸ inimici.

4L 1.54; ID 5.274] C 3 q 11 c 1 to quemcumque professio

¹ Quod neganda est accusatis licentia criminandi priusquam se crimine quo premuntur exuerint *add. in mg. CaLn²*

² cap. xi *CaEgMgPfTbVo; cap. iii FcTc; *om.* BeEa. Quod accusati quod non habent criminandi donec se expurgaverint *add. Vo*

³ Quod neg. *BeCaFcLdLjPpWtTcVo; Deneg- Eg; Et neg. Mg

⁴ acc. lic. *BeCaFcLdLjMgPfTbVo; lic. acc. PwTc

⁵ implicati *CaMgPfTb; impliciti Tc

⁶ Vq *here adds: et cetera, unde in sequentibus, leaving the rest of the leaf blank. The text resumes without a break at the head of the next [perhaps the end of a scribal stint]*

⁷ quemcumque *BePfTbVo; quemquam CaMgRaTc

⁸ -erunt *BeCaPfTbVo; -erint EaMg; -erant Tc

68

¹*De libro nono² earundem legum³*

Sane hi qui crimina sua in questione⁴ confessi sunt, si de aliis sic dicere voluerint, a iudice non credantur⁵, quia iure et legibus constitutum est ut spontanea professione⁶ reus reum non faciat, neque illi de altero credatur qui se criminosum esse⁷ confessus est.

ID 5.286b]

¹ Quod de se confessis non sit credendum super crimen alienum *add. in mg. CaLn²*

² De libro nono *BeCaCbFcLdLjMgPwVoVp; Novellarum libro nono Eg; In libro nono Pf; De libro undecimo Tb; De nono libro Tc; Ea *illeg.*

³ earundem legum *BeCaCbFcLdLjMgPwTbTc; eorum Mq; legum PfPt; *om.* Eg. Ut nulli super alterius accusationem occasione credatur qui se sic reum esses confessus est *add. Vo*

⁴ vel confess... *add. in mg. Ra*

⁵ et *add. Mg, om.* *CaPfTbTc

⁶ prof- *MgPfTbTc; conf- Ca

⁷ *in mg. Ra*

69

Dionisius¹ Severo² episcopo³

Nemini de se confesso credi potest super crimen alienum, quoniam eius omnisque rei professio periculosa est⁴ et admitti non debet. [70] Similiter alieni erroris socium, vel a sui voluntarie⁵ propositi tramite recedentem, aut⁶ sacris patrum regulis et constitutionibus⁷ inobedientem suscipere non possumus nec debemus.

ID 5.288; cf 87b-8 below] C 15 q 3 c 5 var. to non debet; C 3 q 4 c 1, from Alieni erroris is remote

¹ Dionisius *CaCbEaEgMgTbTc; Diosius Pf

² Severo *CaCbEgFcLjMgPfPwTb; Severino Tc

³ De eodem *add.* Vo

⁴ prof. per. est *corr. fr.* confessio Ra

⁵ -arie *CaMgPfTb; -arii Tc

⁶ aut *CaMgPfTb; et Tc

⁷ const. *EaMgPfTbTc; constituti (?) omnibus Ca

71

¹Stephanus papa² in secundo decretali omnibus episcopis³

Nullus anathema⁴ suscipiatur, nec a quoquam credantur⁵ que ab eis vel⁶ dicuntur vel conscribuntur⁷. Eos dico anathematizatos⁸ esse quos episcopi sui⁹ scriptis anathematizaverunt aut eorum¹⁰ statuta anathematizant.

ID 6.327b] C 3 q 4 c 6

¹ Ut nullus anathema ad accusationem vel ad testimonium recipiatur *add. in mg.* CaLn²

² papa BeCaFcMgMqPfTb; *om.* EgTc

³ in sec. dec. omn. ep. BeCaEaFcMgPfTcVo; omn. ep. in (*om.* Eg) sec. dec' EgTb; papa Lc. Ut nullus anathema vel hereticus a scismaticus ad accusationem recipiatur *add.* Vo

⁴ anathematizatur Lc

⁵ -antur *MgPfTbTc; -atur Ca

⁶ ab eis vel *CaPfTb; vel ab eis Be; ab eis MgTc

⁷ consc- *CaMgPfTc; sc- Tb

⁸ anathematizatos *BeCaCbLdLjMgPfPwTbVo; anathema Tc; anathematizantes Fc

⁹ sui *CaMgTbTc; suis Pf

¹⁰ eorum *CaEgMgPfTb; eos Tc

72

Ex¹ Carthaginensi concilio² VII³, cap. i⁴

Definivimus eum rite ad accusationem non admitti qui postea⁵ quam excommunicatus fuerit in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus sive laicus⁶, accusare voluerit.

¹ Ex MgTc; ?? Pf; *om.* BeCaTbVoVp

² Cart. conc. *LjTbTc; Carthaginense concilium BeCaVo; conc. Cart. MgPfVp

³ VII *BeCbFcLjMgPfPwTbVo; VIII CaLdTc; *om.* Vp

⁴ i *BeMgTbTcVo; ii Ca; ??Pf; *om.* Vp. De eodem *add.* Vo

ID 14.69] C 4 q 1 c 1a

⁵ postea *MgPfTbTc; post Ca

⁶ cl. sive laicus *CaMgPfTb; laicus sive cler. Tc

73

¹Nicholaus Micaheli imperatori²

Si ecclesiasticum fuerit crimen coepiscopo illatum, tunc probari oportet accusantium personas, ut primo³ quidem hereticis non liceat accusationes contra orthodoxos episcopos pro ecclesiasticis negotiis facere. Sed ne hos hereticos esse denegetis, audite sequentia, Hereticos, inquit, esse dicimus, tam eos qui olim ab ecclesia proiecti sunt, quam qui post hec⁴ a nobis anathematizati sunt. Porro si adhuc nec sic creditis, quod subditur audite, Preter hos autem aiunt et eos qui fidem quidem⁵ sanam simulant⁶ confiteri, schismaticos etiam et⁷ eos qui seorsum a communicantibus nobis episcopis collectas⁸ faciunt. Deinde vero et si quidam ab ecclesia super causis quibusdam fuerint reprehensi et proiecti aut excommunicati, sive ex⁹ clero sive ex¹⁰ laicali ordine, nec his licere accusare episcopum antequam proprio crimine primitus¹¹ exuantur. Similiter autem et eos qui sub accusatione priori¹² existunt, non ante esse acceptabiles in episcopi accusationem¹³, aut aliorum clericorum, quam innocuos semetipsos¹⁴ illatorum sibi ostenderit criminum.

ID 14.70] + C 4 q 1 c 2 med

¹ Ut nullus hereticus aut quilibet excommunicatus ad accusationem episcopi accipiatur *add. in mg.* CaLn²

² Nich. Mic. imp. *BeCaCbEgLdLjMgPfTbVo; Nich. Nich' imp. Fc; Fabianus papa in tertio dec' Tc; De eodem *add.* Vo

³ primo *BeCaEgLdMgPfPwTbVo; in primis Tc; in primo Lj

⁴ quam qui post hec *over erasure* Ra; ...qui hec *in mg.* Ra

⁵ quidem *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ sim- *CaPfTbTc; dissim- Mg

⁷ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ *in mg.* Mq²

⁹ ex *CaPfTbTc; a Mg

¹⁰ ex *CaPfTbTc; a Mg

¹¹ penitus *add. in mg.* Ra

¹² priori CaPfTbTc; prioris Mg

¹³ -ionem *BeMgPf; -ione CaTbTcVo

¹⁴ semetipsos *CaFcMgPfTb; seipsos Tc

74

¹*Fabianus papa in tertio decretali*²

Si quis iratus³ crimen aliquod⁴ cuilibet temere obiecerit convicium⁵ non est pro accusatione habendum. Sed permissio⁶ tractandi spatio, id quod iratus dixit per scripturam se probaturum esse fateatur, ut si fortasse⁷ resipiscens, que pro iracundia dixit iterare aut scribere noluerit, non ut reus criminis habeatur. [75] Omnis ergo qui crimen obicit⁸ scribat se probaturum. Revera ibi semper causa agatur ubi crimen admittitur. Et qui non probaverit quod obiecit⁹ penam quam intulerit¹⁰ ipse patiat.

ID 6.324] +C 2 q 3 c 5 to criminis teneatur; +C 2 q 3 c 6b, Palea, from Omnis igitur - patiat; C 2 q 3 c 4A (earlier version) Qui non probaverit - patiat

¹ Quod non sit pro accusatione habendum si quis iratus crimen aliquod alicui obiecerint *add. in mg.* CaLn²

² in tertio decretali BeCaPt; *om.* Ea; in tertio decreto (decr' MqVo) MgMqTcVo; in secundo decretali Pf; in quarto decretali Tb; in tertio decretorum Vp. Quod convicium pro accusatione non est habendum *add. Vo*

³ iratus *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁴ *corr. fr.* -quid Pf

⁵ Oc *begins*

⁶ perm- *BeCaPfTcVo; permissio Mg; prom- Ph; prem- Tb

⁷ fortasse CaMgPfTb; forte Tc

⁸ crim. ob. CaMgPfTb; ob. crim. Tc

⁹ obiecit *CaPfTbTc; obiecerit Be; obicit Mg

¹⁰ -erit *BePfTbTcVo; -erat CaEaEgMg

76

¹*Stephanus papa episcopis Gallie in secundo decr*²

Euticianus³ episcopis⁴ per Siciliam⁵. Accusationis ordinem talem⁶ et didicimus⁷ et servari iubemus, id est⁸ si quis clericorum in⁹ crimine impetitur¹⁰, non

¹ Qualis accusationis ordo servari debeat *add. in mg.* CaLn²

² Stephanus papa (*ss* Mg) episcopis (omnibus ep. Pw, ep. omnibus BeCaPk) Gallie in (*om.* ObOdPw) secundo decr' (dec. sec. Pt) AdBdBcCaDbFcLdLgMgObOcOdOeOfPkPtPwRaSgTcWc [*cf rubr. to ID 6.327*]; Euticianus (papa *add.* Cb) episcopis Sicilie (per Siciliam CbCc, ep. Sic. *om.* Eg) in secundo decr' CbCcEgLj; Stephanus papa epp. Gallie Ea; Ex decretis Eut. pape et de vinculo inscriptionis Ln²; In ii decret' Mq; Stephanus papa iiii episcopis Gallie in decreto Oh; Ex decr' Euticiani pape Pf; Iustinianus papa episcopis Gallie in secundo decretali Tb; Ex decr' Euticiani pape. Stephanus episcopis Gallie in decr'. Qualis debeat esse ordo accusationis Vo; Item (*om. Migne*) Sixtus papa *Brant*

³ Euticianus *BeCbDbEaLdLjMgMqOdOeOfOhPfPtPwRa²SgTcVoWc; Euticianus Ad; Luticianus Ca; Levitianus Ob; Iuticianus Ph; Suticianus Ra; Iustinianus Tb; Nuntianus Vp

⁴ *om.* Vp

⁵ Eut. – Siciliam *om. Brant*

⁶ ord. tal. *BePfOhTbTc; tal. ord. CaMg

⁷ et did. AdBeCaFcLdLjOhPfTbVo; et habere dicimus Eg; et habere didicimus Mg; habere didicimus Pw; et haberi dicimus Tc

⁸ iub. id est *CaEgMgOhPfTb; id est iub. Tc

⁹ in *CaMgOhPfTb; *om.* Tc

¹⁰ impeatur Oh

statim reus estimetur qui¹¹ accusari potuit, ne subiectam¹² innocentiam faciamus¹³. Sed quisquis ille est qui crimen intendit in iudicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis¹⁴ arripiat, custodiat¹⁵ similitudinem habita tamen¹⁶ dignitatis estimatione¹⁷ potiatur¹⁸. Nec fore¹⁹ sibi²⁰ noverit licentiam²¹ mentiendi, cum calumpniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii.

ID 6.332] C 2 q 8 c 3 from Quisquis ille est to end, but with added sentence, for which see cap. 86 below

¹¹ qui *Tc; quia BeCaMgOhPfTbVo

¹² subitam Oh

¹³ vel ferr [?] *add. in mg.* Ra

¹⁴ asc- Oh

¹⁵ custodiat *MgPfTbTc; custodie Ca

¹⁶ cum Oh

¹⁷ dig. est. *CaOhPfTbTc; est. dig. Mg

¹⁸ pot- *BeCaPfTbTcVo; pat- Mg; ponatur Oh. Consideranda est dignitas persone *in mg.* Mg

¹⁹ Nec fore CaMg^{2(ss)}PfTbTcVo; Ne forte BeMg; Nec forte Oh

²⁰ *om.* Oh

²¹ nov. lic. BeCaPfTbTc; lic. nov. Mg; nov. licentia Oh

77

Ex epistola decreti¹

Inscriptio primo² semper fiat ut talionem calumpniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet iudicari vel dampnari³ cum et seculi leges hoc retineant⁴.

ID 6.337b] C 4 q 4 c 2b

¹ Ex ep. decreti (-ete Oc) FcOcPfPw; ex ep. decretali BeRaTbVo; Ex ep. decretorum i Ca; Exemplar decreti CbLj; *om.* Ea; Ex decr' Damasi pape Eg; Epistola decretum Lc; Ex ep. decretali primo MgWc; Ex ep. decretorum PkTc; Idem Pt; Ex epistola Damasi pape dec. i Vp. De eodem *add.* Vo

² primo *BeCaEaEgLjMgPfPwRa²Tb(*moved from after fiat*)Vo; primum Vp; prima Wc; *om.* RaTc

³ vel dampn. *in mg.* Ra

⁴ retineant *CaEgMgPfPwTb; obtineant Ra; teneant Tc

78¹

Stephanus episcopis Gallie in secundo decr²

Infamis enim persona nec procurator potest esse³ nec cognitor.

ID 6.331a] C 3 q 7 c 1 (with distinct insc.)

¹ *in mg.* Mq²

² episcopis omnibus Gallie *add.* Tc, *om.* CaFcLjMgPfPwTbVo. Gall. in sec. doc. *om.* Ea; Gallie iii dec' Vp. De eodem

³ pot. esse *CaLjMgPfPwTb; esse pot. Tc

79¹

²*Stephanus papa in secundo decretali³ omnibus⁴ episcopis⁵*

Nullus alienigena aut accusator eorum⁶ fiat aut iudex.

ID 6.327 med.] + C 3 q 5 c 8 med.

¹ *in mg. Vo*

² *Ut nullus alienigena accusator fiat aut iudex add. in mg. Ca (against c. 80, but displaced by long glosses) Ln²*

³ *Steph. - decr' *BeCaLdLjOcMgTbTcVo; Item Ea; Idem in eodem Pf; Idem Vp; Stephanus papa omn. epp. Gallie in secundo d' Pw*

⁴ *om. Be*

⁵ *De eodem add. Vo*

⁶ *after corr. Pf*

80

¹*In decr' Damasi pape², cap. iiii³*

Damasus papa Romanus⁴ Stephano archiepiscopo. Accusatores et iudices non idem sint, sed per se accusatores, per se iudices⁵, per se testes, per se accusati unusquisque in suo ordinabiliter⁶ loco.

4L 4.63; ID 6.337 med.]

¹ *Quod alii sint iudices quam testes add. in mg. Tc*

² *pape CbLjPf; om. BeCaFcLdMgPwTcVo*

³ *In - iiii (xvi Mg) BeCaCbMgOcPfTcVo; In - pape Ea; Damasus Pt; Stephanus papa in secundo decretali omnibus episcopis Tb. De eodem add. Vo*

⁴ *papa Rom. CaEgFcMgPfPwTb; Rom. papa Tc*

⁵ *per se iud. CaMgPfTc; om. Tb*

⁶ *ordinabiliter *BeCaEaFcLdMgMqPhPwTcVo; ordinaliter CbLjPf; ordinabitur Mg^{2(ss)}RaTb; ordinetur Vp*

81

¹*In decr' Fabiani, cap. iiii²*

Nullus unquam³ presumat accusator simul⁴ esse et⁵ iudex vel⁶ testis, quoniam in omni iudicio quatuor personas necesse est semper adesse, id est iudices electos, accusatores idoneos, defensores congruos atque testes⁷ legitimos. Iudices autem

¹ *Ut accusatores et iudices non idem sint add. in mg. CaLn², Quatuor persone sint in causa, iudex, accusator, defensor, testis add. in mg. Tc*

² *cap. iiii om. Ea; om. with no break, Lc. Quod quatuor personas in omni iudicio esse oporteat, accusatores, iudices, testes, accusati add. Vo*

³ *unquam BeEaEgLjMgPfTbVo; inquam Ca; om. Tc*

⁴ *pres. acc. simul BeCaEaLjMgTc; acc. pres. simul Pf; pres. simul acc. Tb; pres. esse simil' acc. Vo*

⁵ *et CaMgTbTc; om. Pf*

⁶ *vel BePfTbVo; et CaMgTc*

⁷ *congruos vel add. Ca*

debent uti⁸ equitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam⁹, defensores extenuatione ad minuendam causam.

4L 1.50; ID 6.321a to electos accusatores, then variant] C 4 q 4 c 1 of which all from Iudices autem was a later addn

⁸ deb. uti BeCaPfTb; uti deb. MgTc; ipsi deb. uti Vo

⁹ -dam causam CaPfTbTc; -dum causas Mg

82

¹*Gregorius Iohanni defensori², cap. xl³*

Quod quidam frater de falsis se capitulis accusatum neque aliquid ordinabiliter factum, sed iniuste se asserit condempnatum, diligenter querendum est. Primo si iudicium ordinabiliter primum est habitum⁴, si alii accusatores, alii testes fuerunt⁵. Deinde causarum qualitas, si digna exilio vel depositione fuit, si eo presente sub⁶ iureiurando contra eum testimonium dictum est, si scriptis actum⁷ est, si ipse licentiam respondendi ac defendendi se habuerit, sed et⁸ de personis accusantium ac⁹ testificantium subtiliter querendum est, cuius conditionis cuiusve opinionis, et¹⁰ ne inopes sint, ne forte aliquas contra prefatum pastorem inimicitias habuissent¹¹, utrum¹² testimonium¹³ ex auditu dixerint¹⁴, aut certe specialiter¹⁵ se scire testati sunt, si scriptis iudicatum est et partibus presentibus sententia recitata est. Quod si forte hec solempniter acta non¹⁶ sunt, neque causa probata est que exilio vel depositione digna sit, in ecclesiam suam modis omnibus revocetur.

ID 6.343] +C 2 q 1 c 7 med., var.

¹ Quod nullam vim habeant iniusta iudicia et incerta *add. in mg.* Ca; Defensores extenuationem ad minuendam causam *add. in mg.* Ld²

² Ioh. def. *EaMgPfTbTc; def. Ioh. Ca

³ Qualiter retractanda sit causa iniuste condempnatim *add. Vo*

⁴ primum est hab. MgPfTbTc; habitum est Ca

⁵ -unt CaPfTbTc; -int Mg

⁶ sub *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ act- MgPfTbTc; auct- Ca

⁸ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ ac *CaMgPfTb; et Tc

¹⁰ *repeated* Tc

¹¹ in. hab. *CaMgPfTc; hab. in. Tb

¹² utrum *BeCaMgPfTb?Tc; verum EaPf²Vo; vel verum *add. ss* Mg

¹³ in. hab. utrum test. *CaMgPfTc; hab. in. utrum Tb

¹⁴ -erint *CaMgPfTb; -erunt Tc

¹⁵ specialiter *BeEaTbTc²Vo; specialiter si CaOcPf; spiritualiter CaMgTc

¹⁶ non *MgPfTbTc; *om.* Ca

83¹²Ex concilio Cartaginensi VII³, cap. iii⁴

Testes autem⁵ ad testimonium non admittendos qui nec ad accusationem admitti precepti sunt, vel etiam⁶ quos ipse accusator de sua domo produxerit; ad testimonium autem intra⁷ annos quatuordecim⁸ etatis sue non admittantur.

ID 6.364] C 4 q 2/3 c 1

¹ *BeLmPhPkQeSITb as here; AaAdBdCbCcEaFcKaLbLcLdLjObOcOdOeOfPdPfPtPwVqWaZa omit text of c 83 and insc. to c 84 (Oc with mg. note: Hic deest capit'); CaDbEgLfLhLnQaRaSgTcUaVp place text of c 84 under insc. to c 83; text of c 83 add. in mg. Od²; AbBbGcLgLk(c 83 om., added in marg. with tiemark before c 82 Lk²)LjMfMgMoMjPqRaSeVmVtWc reverse cc 84-3 (Mo with rubr. to c 85 before c 84); Sd has insc. of c 83, followed by text of 85, 83. MkVc have cc 84, 85, 83; Mq has text of 83 run on from end of c 85 (qv). In Vo a version of the canon is treated as the rubric to c 84 (see below). Ra² has text of c 83 (with insc. as here) repeated in upper mg.

² (viii. add. Bd) De testibus qui et quomodo et quot et in quo negotio testificari debeant (deb. test. EaLjOf) vel non (vel non om. OdOfVp) add. in mg. BdLjOdOfTcVp, in text Ea, Quod non sunt recipiendi ad testimonium qui sunt in... xiiii annos aut quos accusator de sua domo produxit add. in mg. CaLn²; De testibus, qui, quot et quomodo et in quo negotio testificari debeant vel non Ph

³ VI PhQe

⁴ Ex conc. (om. Be) Cart. VII (om. Mq, VI Tb) cap. iiiii (iii LmRa)

*BdBeCaCbFcLdLfLmMqOcOdOeOfPpPwRaSeSITbTcWc; om. AbCcEa; Ex conc. Cart. VII cap. iiiii.

Ex conc. Triburiensi Lj; Ex conc. Triburiensi Mg; ex conc. Cart. Qa

⁵ om. Be

⁶ etiam *BeCaLflmMqPkTb; om. MgQaTc

⁷ intra CaLflmMgPkQaTb; inter Tc

⁸ ann. quat. *CaMgQaTbTc; quat. ann. Lf

84

¹In decr' Anacleti, cap. iii²

Testes³ esse non⁴ possunt, qui ante⁵ hesternum⁶ diem, aut⁷ nudius tertius inimici fuerunt⁸, ne irati nocere cupiant⁹, ne lesi se¹⁰ ulcisci velint¹¹. Inoffensus¹² igitur¹³ accusatorum¹⁴ et testium¹⁵ affectus querendus est et non¹⁶ suspectus¹⁷.

¹ Quod non presumant esse testes et accusatores ante hesternum diem fuerunt inimici add. in mg. CaLn²

² In decr' Anacleti, cap. iiiii (iii LmPhQeTbVo, ii Pk) CaLflh²LmLnMgMqPkQeSITbVoVpWc; Ex concil. Cartaginensi cp iiiii Be; Anacletus in tertio decretali *Eg (followed by text of c 83); Cartaginensi concilio Lc; Item Tc (followed by text of c 83). No insc. then text of c 83 QaRa. De testibus que quomodo et quot in mg. Cb; De testibus qui et quomodo et quot et in quo negotio debeant testificari vel non in mg. Lj (cf c 83); Quod suspecti accusatores et testes abitiendi sunt. Testes autem ad testimonium non admittendos qui nec ad accusationem admitti precepti sunt, vel etiam quos ipse accusator de domo sua produxerit ad testimonium aut infra annos xiiii add. Vo

³ aut accusatores add. BbBe²CaCcLflnRa, om. BeDbEaFcMgPfPhPtQaTbTcVoWc

⁴ om. Mf

⁵ qui ante] quia non Qa

⁶ hesternum *BeCaCbCcEaLdLjLmMgPftbVo; externum FcLfpTqA; hesternam Tc

⁷ aut *BeCaCbCcEaFcLdLfLjLmMgPtPwTcVo; vel MgQa; aut a Tb

⁸ fuerunt *BeCaEaPfPtSeTbTcVo; fuerint MgQa

⁹ noc. cup. *BeCaEaFcMgPfQaTbTc; cup. noc. Cc

¹⁰ se *BeCaCbCcEaFcLdLfLjLmMgPftbVo; om. PwTc

¹¹ vel add. Cc

¹² -sus *BeCaFcMgPfQaTbTc; -sis EaLj

ID 5.239a] C 3 q 5 c 2 var.

¹³ igitur CaEaFcPfPtQaTbTc; ergo Mg

¹⁴ accusatorum *BeEaFcMgPfPtQaTbTcVo; accusator CaCcLm

¹⁵ testium *EaFcMgPfPtQaTbTc; om. Ca

¹⁶ non *BeCaCbCcEaEgFcLdLlJmMgPfPtPwQaTbTc; om. Pk

¹⁷ est add. CaLm; om. *BeEaFcMgPfPtQaTbTc

85

¹In decr' Calixti pape², cap. ii³

Consanguinei⁴ adversus extraneos testimonium non dicant, nec familiares de eadem domo prodeuntes, sed si voluerint, et invicem consenserint, inter se parentes tantummodo testificentur et non in alios. Neque testes suspecti recipiantur, quia propinquitatis ac⁵ familiaritatis ac dampnationis affectio veritatem impedire solet. Amor carnalis et timor atque⁶ avaritia plerumque sensus hebetant⁷ humanos et pervertunt opiniones ut questum pietatem putent⁸, et pecuniam quasi mercedem prudentie.⁹

4L 1.48b as here; ID 5.289b to impedire solet only] C 3 q 5 c 1 to non in alios and var.

¹ Ut consanguinei adversus extraneos testimonium non dicant add. in mg. CaLn²

² pape *BeFcLjMgTcVo; om. CaLdPpPwTb

³ In decr. – ii] Ex concil' Cartag' cap. vii Mq (cf c 83 above). Quod consanguinei adversus extraneos non testificentur nec de eadem domo prodeuntes add. Vo. Fc reversed the insc. of cc 85-6, and then corrected. cap. ii om. Ea. Mo has 85 following 83 without a break.

⁴ vero accusatores add. Tc(cf ID), om. BeCaEaFcLdLjMgObOcOdOeOfPfTbVo

⁵ ac CaMgPfTb; et Tc

⁶ atque CaMgPfTb; et Tc

⁷ hab- Ca

⁸ putent CaMgPfTb; om. Tc

⁹ Mq here adds the text of c 83 above (without a break): Testes autem ad testimonium - non admittantur

86

¹In decr' Damasi², cap. iii³

Testes⁴ absque ulla infamia aut⁵ suspicione vel manifesta macula et vere⁶ fidei pleniter⁷ instructi esse debent, et tales quales ad sacerdotium eligere divina iubet

¹ Ut testes sint absque ulla infamia et in fide plene instructi add. in mg. CaLn²

² Damasi BeCaFcLdLjPpPkPwTb; Dam. pape EaMgMqVo; Dam... Qa; Dionisii Tc

³ cap. iii BeCaFcLdLjMqPpPwTbVo; cap. x MgVp; cap. ii Tc; om. Ea. Quales ad accusandum vel testificandum suscipiendi sunt, quales autem non add. Vo

⁴ et accusatores episcoporum add. EgLgLh²MgMo²QaRa²Tc, om.

BeCaEaLcMqPpTbPkVmVoWcBrant

⁵ aut BeCaPpMqTb; atque EgMgQaTc; an Vo

⁶ vere CaMgQaTbTc; vera Pf

⁷ pleniter CaMgPpQaTb; plenitudine Tc

auctoritas, quoniam ut antiquorum tradit auctoritas⁸, sacerdotes criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem. Item⁹. Homicide, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri et qui raptum fecerunt vel falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sortilagos magosque concurrerunt¹⁰, nullatenus ad accusationem vel ad testimonium erunt admittendi.

4L 3.46 var. to provehi honorem only; rest 4L 3.132] +C 2 q 7 c 39 to provehi honorem; C 2 q 8 c 3b from Qui vero ad sortilegos

⁸ ant. tradit auct. CaMgPfTc; auct. ant. trad. Tb

⁹ Item TbTc; In dec. Eleutherii (with break) BeCa; om. CbEaFcLcMqPfPk; Ex concilio apud Theodonisvillam (habito add. Vp) cap. v EgMgVp (Mg mgVp adding, In decretis Eleutherii cap. i); Ibidem PtQa; Item. In decretis Eleutherii cap. i in mg. Ra, with break in text; De eodem Vo

¹⁰ concurrerunt BeCaMgTbPk; concurrerint EaPf; convenerunt Tc; occurrerunt Vo

87

In decr' Dionisii¹, cap. ii²

Proditoris vero nec calumniatoris nec vox³ audiatur⁴.

ID 6. 319 med.]

⁵[Item in eodem]⁶

Nemini de se confesso⁷ credi potest⁸ super crimen alienum⁹, quoniam eius¹⁰ professio periculosa est, et admitti non debet. [88] Similiter¹¹ alieni erroris¹² socium vel a sui voluntarie¹³ propositi tramite recedentem, aut sacris patrum regulis et constitutionibus inobedientem suscipere non possumus¹⁴ nec debemus.

ID 5.288; cf 4.69-70 above] C 3 q 4 c 1a, widely var. from Alieni; for beginning cf C 15 q 3 c 5 var.

¹ Dionisii BeCaCbEgLdLhLjMgOcOdPfPkPwTbVo; Dionisii pape EaPt; Dionii Fc; Eleutherii Ph; Damasi Tc

² cap. ii BeCaCbEgFcLdLhMgOcPfPtPwTbVo; cap. i Ph; cap. iiiii Tc; om. Ea. De eodem add. Vo

³ nec calumniatoris nec vox *SgPkPt; nec calumniatoris vox BeCaCbDbEaFcLdLjMqOcOdOeOfPhSIRaWcBrant; vel calumniatoris vox Cc; nec calumniatoris unquam vox MgOd; nec calumnia unquam nec vox PfVo; nec calumnia vox unquam Pw; vel calumpniatoris vox non (nec vox Tb) QeTb; nec calumniatoris vox unquam Tc; vel calumpniatoris vox unquam Vp

⁴ exaud- Se

⁵ Item in eodem. Nemini - nec debemus replaced by c 88A EgLgMg, om. BbSl

⁶ Item in eodem Pf; In decr. Dionisii cp. ii Ph; In decr' Eleutherii, cap i Tb; paragraph mark only Tc; om. but with break FcPk; In decr' Dionisii cp. ii. De eodem. In xviii cp. ii Vo; om. with no break BdBeCaCbLdLjMqOdPtPwRaVpVqWc

⁷ -esso *CaCcLdLjPfTb; -essio Tc

⁸ Nemini – potest om. Vq

⁹ requiris add. Vo, which ends the canon here

¹⁰ rei add. BeQaTbTc, om. CaCcEaLdLjMqPf

¹¹ et add. QaTc, om. *BeCaCcLdLjPfTb

¹² al. err. *CaCcLdLjPfTb; err. al. Tc

¹³ -arie *CaCcLdLjQaPfTb; -arii Tc

¹⁴ pass- Ca; possumus Mo

88A¹*Ex concilio Triburiensi, cap. x²*

Nobilis homo vel ingenuus si in sinodo accusatur et negaverit, si eum fidelem esse sciunt, cum duodecim ingenuis se expurget. Si antea in furto deprehensus fuerit, vel periurio vel falso testimonio, ad iuramentum non admittatur, sed sicut qui ingenuus non est ferventi aqua vel candenti ferro se³ expurget.

BD 16.19] + C 2 q 5 c 15, Palea

¹ EdLh²Lk²QaTc here, after c 87 LgEgMgVtWa; pt only after c 97 Mo; in mg. Ra; after c 85 Vc(in mg. with tie-mark)Vp; om.

AaAbAdBbBdBeCaCbCcDbEaEbEcFcGcKaLbLdLfLjLmLnMfMhMjMkMmMqObOcOdOeOfPdPfp hPkPqPtPwQeSdSeSgSITbVmVoWbWcZa

² Ex - x LgMg; om. QaTc

³ se LgMgRaTc; set Qa

89*¹In dec' Silvestri², cap. iii³*

Silvester papa in generali residens sinodo⁴ dixit, Nullus laicus audeat crimen inferre clerico⁵. Testimonium autem clerici adversus laicum nemo suscipiat. Clericum vero quemlibet nemo in publico examinare presumat,⁶ nisi in ecclesia.

4L 1.60] C 11 q 1 c 9 from Testimonium only

¹ Ut nullus laicus clerico crimen inferre debeat nec clericus adversus laicum testimonium dicat *add. in mg. CaLn²*

² pape *add. BeEaEgFcLjMgPwTcVoWc, om. CaLdOcPftb*

³ cp ii Be; ii Mq; cap. iii *om. Ea. Quod nec laicus adversus clericum nec clericus adversum laicum accusationem afferre debet add. Vo*

⁴ res. sin. BeCaEgMgPfVo; sin. res. TbTc

⁵ clerico CaEgMgPfTb; laico Tc

⁶ Oa here resumes from 4 25 above

90*¹Ex dec' Silvestri pape², cap. ii³*

In⁴ consensu⁵ subscriptione omnium constitutum est, ut nullus laicus episcopo vel alicui in ordinibus posito, crimen aliquod possit inferre, et ut presbiter adversus episcopum, diaconus adversus presbiterum, subdiaconus adversus diaconum,

¹ Ut nullus crimen inferat in maiori ordine constituto et quot testibus episcopus, quot presbiter, quot ceteri dampnari debeant *add. in mg. CaLn²*

² Ex decr' Silvestri pape *OaOcPtPwVo; Idem in eodem Be; In dec' Silvestri pape CaEaFcTbTc; Ex decr' eiusdem CbLjRa; Idem Eg; Ex decr. Silv.Mq; Eiusdem Pf; Idem papa Vp

³ cap. ii *CaMgMqOaPfPhPtTcVo; *om. EaTb. In dec. - ii in mg. Ca. De eodem, et quod minor in ordine positus maiorem in ordine accusare non presumat add. Vo*

⁴ qua etiam synodo *add. Vo*

⁵ et *add. EgMgTc, om. BeCaEaFcLjOaPfPwTbVo*

acolithus adversus subdiaconum, exorcista adversus acolithum⁶, lector adversus exorcistam, ostiarius adversus lectorem nullo modo aliquam presumat dare accusationem. [91] Presul autem non damnabitur nisi in lxxii⁷ idoneis⁸ testibus⁹. Presbiter autem¹⁰ cardinalis, nisi¹¹ in xliiii¹² testibus non¹³ damnabitur, diaconus cardinalis urbis Rome nisi in xxvi testibus non condempnabitur¹⁴. Subdiaconus, acolithus, exorcista, lector, ostiarius nisi in septem¹⁵ testibus non condempnabitur¹⁶. Testes autem et accusatores sine aliqua sint infamia.

ID 5.264 to lxxii testibus, ID 6.334a from Presbiter autem; cf 4L 1.69b] C 2 q 4 c 2 from Presul non dampnetur

⁶ exor. - acol. *CaEgLjMgPfTb; om. Tc

⁷ lxxii *BeEaMgPfTbTcVoBrant; lix Ca

⁸ idoneis *MgTc; duobus Ca; om. BeEaOaPfTbVoWc

⁹ neque presul summus a quoquam iudicetur, quoniam scriptum est, Non est discipulus super magistrum *add. Vo*

¹⁰ cum *add. Vo*

¹¹ in cardinalibus *add. and canc. Ca*

¹² xliiii *BeCaMgPfPwTbVo; lxiiii EaTc

¹³ non *CaMgPfPwTb; om. Tc

¹⁴ condempnabitur *BeCaPfPwTb; dampnabitur MgVo; condempnetur Tc

¹⁵ septem BeFcLdMgOaPfTbVo; sex CaLjRa; octo Tc. Oa *expuncts se before vii*

¹⁶ -itur *BeMgPfTbTc; -untur Ca. Subdiaconus – condempn. *om. Lc*

92

¹*In dec' Euticiani², cap. ii³*

Nulli unquam⁴ infami atque sacrilego de quocumque negotio liceat⁵ adversus religiosum Christianum, quamvis humilis servilisque⁶ persona sit, testimonium dicere⁷ nec de qualibet re, actione vel inscriptione⁸ Christianum impetere.

4L 1.57; ID 6.333b] C 3 q 4 c 11

¹ Ut nullus infamis vel sacrilegus adversus religiosumanum testimonium dicat *add. in mg. CaLn²*

² Eutiani Ea; Numiani (?) Fc; Eutici Ph; Eutiani et Felicis Vp; papa *add. Tc*

³ Quod infami liceat Christianum accusare religiosum [!] *add. Vo*

⁴ unquam BeCaCbEaLjMgOaPfTbTcVo; autem Ld; antiqua Fc; *om. Oc*

⁵ neg. lic. CaPfTbTc; lic. neg. Mg

⁶ servilisque CaMgPfTb; et servilis Tc

⁷ test. dic. CaPfTbTc; dic. test. Mg

⁸ quamvis humilis (*obsc. variant in Mq*) servilisque persona – actione vel scriptione *at foot of leaf Mq²*

93

¹*In decr' Calixti pape², cap. ii³*

Testes per⁴ quamcumque scripturam testimonium non proferant, sed presentes ex his que viderunt et noverunt⁵ veraciter⁶ testimonium dicant. Nec de aliis causis vel negotiis testimonium dicant, nisi de his que sub presentia eorum facta esse⁷ noscuntur⁸.

cf ID 5.289 pt.] C 3 q 9 c 15, where the earlier version lacks 'Nec de aliis – dicant' ex inf. AW

¹ Ut testes non per scripturam sed presentes ex his que viderunt aut veraciter noverunt testificantur *add. in mg.* CaLn²; Nota. Neminem testimonium perhibere nisi de his que sub presentia sua facta fiant *add. lower in mg.* Lg

² pape CaCbEaFcLdLjMgPwTbTc; *om.* Pf

³ cap. ii *om.* Ea. Ut testes non per scripturam nec de aliis causis nisi de his que viderint testimonium dicant *add.* Vo

⁴ per *MgPfTbTc; in Ca

⁵ et noverunt BeCaMgMqOaTbTc; *om.* CbEaLjPfPwVo

⁶ vaciter Ca

⁷ facta esse CaEaFcLjMgPfPwVo; esse acta Be; facta est Cb²; acta esse LdLcOaTb; esse facta Tc

⁸ Nec de - nosc. *over erasure* Cb

94

Gregorius Iohanni defensori, cap. xl¹

Querendum est utrum testimonium ex auditu dixerint, aut certe specialiter se² scire testati sunt, si scriptis iudicatum est et³ partibus presentibus sententia recitata est. Quod si forte hec solemniter acta non sunt, neque causa probata est que exilio vel depositione digna sit, in ecclesiam suam modis omnibus revocentur.

ID 6.343 end, var.] C 2 q 1 c 7, the second half of a passage in the early version, which was later much enlarged

¹ De eodem *add.* Vo

² certe spec. se BeEaPfTbVo; certe spiritualiter se Ca; spec. se certe Tc

³ est et PfTbTc; est Ca

95

¹*Pius papa VIII a Petro² fratribus per Hispaniam³*

Apostolus, inquit, adversus presbiterum inscriptionem non⁴ recipiendam, absque duobus vel tribus idoneis testibus⁵. ⁶Si hec de presbiteris vel⁷ ceteris fidelibus sunt⁸ precavenda, quanto magis de episcopis?

¹ Quod adversus presbiterum non sit inscriptio recipienda absque duobus vel tribus idoneis testibus *add. in mg.* CaLn²

² VIII a Petro BeCaEaLdMgOaOcPwTb; VIII a Petro CbLjTcVp; *om.* Pf

³ fratr. per Hisp. *om.* Mq. Quod inscriptio non sit recipienda absque duobus vel tribus idoneis testibus *add.* Vo

ID 5.247b, as Sixtus] C 2 q 7 c 19b

*Evangelium*⁹

In ore duorum vel trium testium stat omne verbum.¹⁰

da C 2 q 4 c 1

⁴ esse *add.* MgTc; *om.* *BeCaEaPftbVo

⁵ idon. test. *CaMgTbTc; test. idon. Pf

⁶ Sed *add.* Tc, *om.* *CaLjMgPftb

⁷ de *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

⁸ sunt *BeMgPftcVo; sint CaTb

⁹ De evangelio Ra; Stephanus V Astulfo *add.* BeCaWc (*cf c 96*); De eodem *add.* Vo

¹⁰ In - verbum *om.* Lf

96

¹Stephanus² V³ Astulfo⁴

Nec⁵ evangelium nec ulla divina humanaque lex unius⁶ testimonio etiam idoneo quempiam condempnat⁷ vel iustificat.

C 33 q 2 c 8 *med.*

¹ Quod nullus dampnetur vel iustificetur unius testimonio licet idoneo *add. in mg.* CaLn²

² papa *add.* Tc, *om.* CaEaEgFcMgOcPftbVo

³ quintus CaEaFcLdLjMgMqOcPftc; *om.* PtTb

⁴ Astulfo BeCa(*insc. before 95b above*)EaEgFcLcLdLjMgOaOcPtPw; *no insc.* Cb; Astulpho Mq; Astulpho PfrA; Asulfo PhQeTb; Aculfo Pk; Austulfo Tc; Haystulfo. De eodem Vo

⁵ Hoc Pk

⁶ *erasure in Ca*

⁷ condempnat BeCaEaFcLdLjOaPwTbTc; condempnet Mg; commendat Pf

97

¹Ex concilio Bracarensi II², cap. viii³

Placuit ut⁴ si quis aliquem clericorum in accusatione fornicationis impetit, secundum preceptum Pauli apostoli⁵ duo vel tria testimonia requirantur ab illo. Quod si non potuerit⁶ datis testimoniis approbare quod dixit, accusationem⁷ accusati accusator accipiat.

ID 6.276] C 2 q 4 c 1

¹ Ut si quis clericus de fornicatione impetit secundum preceptum apostoli duo vel tria requirant ab eo testimonia *add. in mg.* CaLn²

² Bracarensi II OaTb; Braccarensi III Be; Cabilonensi II CaCbEgFcLcLdLjMgOcPftbVo; Cabilonensi Ea; Cab. VII Fc; Gab. II Mq; Bracarensi IV Pk

³ cap. viii *BeCaEgFcLdLjMgOcPftbVo; cap. viii Oa; *om.* EaPf. De eodem. Qui accusat nec probare potest sententiam accipiat accusati *add.* Vo

⁴ Placuit ut *CaMgPftbTc; *om.* Qa

⁵ P. ap. CaPftbTc; ap. P. Mg

⁶ potuerit *CaPftbTc; poterit Mg

⁷ -onem *MgPftbTc; -one Ca

98

¹*Felix*² *Anastasio et*³ *Egyptiis, cap. xiiii*⁴

Felix papa in primo decretali⁵ suo. Cum ad iudicium venerit quis si voluerit, et necesse fuerit⁶, inducie ei petenti a patribus constitute absque impedimento concedantur, et iudices a se electi tribuantur.

ID 6.335a] C 3 q 3 c 1, var.

¹ (xix. *add.* Bd) De induciis quo tempore et quanto (tempore *add.* EaLj) dande sunt (sint Ph) *add. in mg.* BdEgLjTc, *in text* PhEa; Quod (Quando Be) dande sint inducie *in mg.* BeCaLn²Mg; De induciis *in mg.* Ra; *om.* MqPfOaTb.

² papa *add.* Tc, *om.* CaLjPfMgPwTb

³ et *BeFcOaPfPwTcVo; episcopo et Mg; *om.* CaTb

⁴ cap. xiiii *BeMgPfTbTcVo; *om.* CaVp; *no insc.* Ea. Ut inducie petenti et iudices a se electi tribuantur *add.* Vo. ix *in mg.* Be²

⁵ -tali *CaLjMgPfTb; -to Tc

⁶ et *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

99

*Qui timet locum tutum sibi eligat*¹

Ut² in loco unde est ille³ qui accusatur, aut si ibi⁴ aliquam temerarie multitudinis vim metuerit⁵, locum sibi congruum eligat, quo absque timore suos si necessitas exposcerit⁶ testes habere et absque impedimento suam canonicè sententiam finire valeat, quia multa per subreptionem evenire solent.

ID 6.335b]

¹ Qui - eligat *in mg. and as text* Tc; *as rubric* BeCbEaFcLdMqOaOcPfPhPwRaTbVoVpWc; Idem Pt; *om.* EgMgPk; Ut quisque locum sibi congruum eligat si vim aliquam timuerit *add. in mg.* Ca, Ut timens tutum locum eligat *add. in mg.* Mg; *A new paragraph in* LdOaPfPkPwTbVo, *no break in* EgTc

² Ut *BeCbMgMqPfTbTcVo; Et CaEaOc; aut Eg

³ est ille *CaEgMgPf; ille est Tc

⁴ si ibi *CaMgPfTb; sibi Tc

⁵ -tuerit *CaMgPfTb; -tuit Tc

⁶ exposcerit *BeCaEaMgOaPhTcVo; poposcerit Cb; deposcerit Ld; eposcerit MqPf; expoposcerit Tb

100

¹*Felix papa*² *in primo*³ *decretali*⁴ *suo, cap. xvii*⁵

Non ita in ecclesiasticis agendum negotiis est⁶ sicut in secularibus. Nam in secularibus, postquam legibus vocatus venerit et in foro decertare ceperit aliquis, non

¹ Quod non ita sit agendum in ecclesiasticis negotiis sicut in secularibus *add. in mg.* CaLn²

² Felix papa BeCaCbMgOcPfTbTcVo; Eutic' Eg

³ primo BeCaCbMgOaOcPfPkPwTbVo; secundo EgTc

⁴ decretali CaPfTb; decreto Mg; dec' Tc

⁵ cap. xvii BeCaFcLdMgOaOcPf(?)PwTbTc; cap. xvi Cb; *om.* Ea; cap. ii Eg; cap. viii Pk; xvii. Quod non ita sit agendum in ecclesiasticis (historiis *can.*) negotiis sicut in secularibus Vo

⁶ neg. est CaMgPfTb; est neg. Tc

licet ante peractam causam recedere. In ecclesiasticis vero dicta causa recedere licet si necesse fuerit, aut si se pregravari⁷ viderit.

4L 1.56; ID 6.336] +C 2 q 6 c 18

⁷ -guari Ca

101

¹In decretis Damasi, cap. iii²

Inducie autem accusatis in criminalibus³ episcopis sex mensium vel eo amplius concedende sunt.

ID 5.287a] +C 3 q 3 c 4, Palea

¹ Quales debeant esse *add.* Vo

² cap. iii BeCaEgFcLdMgOcPf(?)PwTb; *om.* Ea; cap. iiii Tc; pape cap. iii Vo

³ -inalibus CaLdMgOaPwTbTc; -inibus Pf

102

¹In decretis Felicis², cap. i³

Felix papa Romanus Athanasio⁴ episcopo. Inducie non sub angusto tempore sed sub longo spatio concedende sunt, ut accusati se preparare et universos⁵ communicatores in provinciis positos convenire et testes preparare⁶ atque contra insidiatores se pleniter armare valeant. Quidam autem ad repellenda impetitorum⁷ machinamenta⁸, et suas preparandas responsiones et testes confirmandos, et consilia episcoporum atque amicorum querenda, annum et sex menses mandaverunt⁹ concedi. Quidam vero annum in quo plurimi concordant. Minus autem quam sex menses non reperi.

4L 1.110; ID 5.296 in part, re-arranged] C 3 q 3 c 2b to armare valeant

¹ Quod non sub angusto sed sub longo spatio dande sunt inducie *add. in mg.* CaLn²

² pape *add.* BeEaTcVo, II *add.* Eg, *om.* CaMgOcPfPwTb

³ cap. i *om.* Ea; *no insc.* Lc

⁴ Athanasio BeEaFcLcMgMqPfPtPwTbVo; Anastasio CaOaRaTc; vel Agatho *add.* Ca²; Anathasio LdLjWc

⁵ univerisos Pf

⁶ et universos - prep. *om.* Ca

⁷ impetitorum BeCaCbEaFcLjMgPfTb; impeditorum PwVo; impedimentorum Tc

⁸ -hi ss Ra

⁹ *corr fr.* manduc- Ca

103

In decretis Eleuterii, cap. i¹

Eleuterius Romane ecclesie episcopus omnibus episcopis². Inducie non modice ad inquirendum dande sunt, ne aliquid³ prepropere⁴ agi a quacumque parte videatur, quia per subreptionem multa proveniunt. [104] Litigantibus autem non prius velit iudex sua sententia⁵ obviare, nisi quando ipsi iam peractis omnibus nihil habeant in questione quod proponant⁶, et tamdiu actio ventiletur quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid pretermissum⁷ forte remaneat⁸ quod annecti⁹ conveniat.

4L 1.109; ID 6.317 mod.] C 3 q 3 c 3 to proveniunt, C 30 q 5 c 11b from Litigantibus, var.

¹ cap. i om. Ea; cap. I Mq; cp. ii. De eodem et quod iudex non ante sententiam proferat quam utraque pars causantium nichil habeat quod proponat Vo

² omn. epp. BeCaEaEgMgPfPwVo; epp. omn. OaTbTc

³ -quid CaPfTbTc; -qui Mg

⁴ prepropere BeFcLdLjMgPwRaTbVo; prope Ca; propere EaTcVp; proprie corr. to perproprie Mq; preperere Oa; prepore Pf

⁵ iud. sua sent. CaPfTbTc; sua sent. iud. Mg

⁶ Cc ends, at foot of leaf but not end of line

⁷ preterm- BeCaPfTbTc; interm- Mg

⁸ reman- BeCaMgPwTbTc; man- Pf

⁹ annecti BeOaPfTbTcVo; advecti Ca; admitti MgWc

105

¹Ex epistola² Bonifacii pape³ ad episcopos Gallie⁴

Bonifacius⁵ episcopus Patroclo, Remigio⁶, Maximo, Hilario, Severo, Valerio, Iuliano, Castorio, Leontio, Constantino, Iohanni, Montano, Marino et ceteris episcopis per Gallias et per septem provincias constitutis. Valentine nos clerici civitatis⁷ adierunt proponentes⁸ libellum et⁹ crimina que¹⁰ Maximum teste tota provincia¹¹ asserunt commisisse, delegata¹² totiens cognitione illum constituta semper

¹ (x. add. Bd) De subterfugientibus quanto tempore et qua ratione expectari debeant add. in mg BdDbEgLj, in text Ea?Ph; Quod qui datas inducias ad iudicium venire contempnit feriendus sit sententia add. in mg. CaLn²

² Ex ep. BeMgOcPfTbTcVo; om. Ca; ep. Eg

³ pape *BeCaMgOcPfTbTc; om. Eg

⁴ Ut qui accusatur et ad ea que sibi obitiuntur dilationes querens respondere subterfugit dilationem de absentia non decretur add. Vo. x in mg. Be²

⁵ Don- Oa

⁶ ss Be

⁷ nos. cl. civ. *BeCaMgPfVo; civ. nos cl. OaTbTc

⁸ per add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁹ et *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ et add. Ca, om. *MgPfTbTc

¹¹ tota prov. *BeCaPfVo; prov. MgTc; prov. tota Tb

¹² que add. Tc, om. *CaMgPfTb. Delegatur minori a maiori ut cognoscat in mg Mg

subterfugisse iudicia, nec confisum conscientia¹³ festinasse, ut si esset innocens examinatis omnibus purgaretur, que totiens decreta ex nostrarum¹⁴ quoque cartarum instructione cognovimus¹⁵. Qui e contrario probavit de se¹⁶ illa que dicta sunt, quia ad ea confutanda cum essent innumera a decessoribus¹⁷ meis provincialis est delegata cognitio¹⁸. Conventus etiam dicitur vitasse et adesse¹⁹ minime voluisse. Et nullus dubitat quod²⁰ ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvatur qui est²¹ innocens querit. Sed astuta cavillatio eorum qui versutis agendum esse credunt²² consiliis²³, nunquam innocentie²⁴ nomen accipiet. Confitetur enim de omnibus quisquis se²⁵ subterfugere iudicium dilationibus putat. Veniet tamen aliquando ille²⁶ qui talis perhibetur in medium²⁷, nec prodest illi totiens latuisse, totiens subterfugisse²⁸, quem sui actus et commissa, quocumque fugerit ea que²⁹ obiciuntur illi, si vera sunt, crimina persequuntur. Debueram quidem iam nunc³⁰ dignam pro eius³¹ accusatis in nostro iudicio actibus, qui cognitionem et³² decretum iudicium sepe declinando credit³³ illudendum, dare³⁴ sententiam. ³⁵Aliquis preco, qui³⁶ forsitan iudicaret, et sibi qui absens³⁷ est, licet sit quesitus a nobis³⁸, reservatum esse nihil³⁹ diceret⁴⁰ maluimus intercapedine⁴¹ temporis data⁴² differri⁴³, cum hoc⁴⁴ etiam eius

¹³ consc- *CaPfTbTc; sc- Mg

¹⁴ nost- BePfTbVo; vest- CaMgTc

¹⁵ -ovimus *CaPfTbTc; -oscimus Mg

¹⁶ esse *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁷ dec- *CaMgPfTb; predec- Tc

¹⁸ est del. cog. *CaMgPfTb; del. cog. est Tc

¹⁹ dicitur *add. and canc.* Ca

²⁰ *obsc. corr.* Tc

²¹ est *CaPfTbTc; es Mg

²² *in mg.* Ra²

²³ cons- *BeCaMgTc; conc- PfTb

²⁴ -tie *CaMgPfTb; -tis Tc

²⁵ quisquis se *CaMg; quisquis BePfTbVo; quisque se Tc

²⁶ ille al. *marked for reversal* Tb

²⁷ medium *BeMgPfTbVo; iudicium CaTc; medium iudicium *Brant*

²⁸ lat. tot. subt. *MgPfTbTc; subt. tot. lat. Ca

²⁹ que *CaMgPfTbTc; quoque Pf²

³⁰ nunc BeMgTbTc; *om.* CaPf

³¹ eius *Be²CaMgTb; eis Be?PfTc

³² et *MgPfTbTc; in Ca

³³ -idit *MgPfTbTc; -iderit Ca

³⁴ *corr. to artis in mg.* Ra²

³⁵ At ne *add.* MgTc, Sed ne *add.* Pf², *om.* BeCaPfTbVo

³⁶ qui CaPf; q' BeMg; quam Tc; *om.* Tb

³⁷ *corr. fr.* assens Ca

³⁸ ne *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

³⁹ esse nihil *CaMgPfTb; nihil esse Tc

⁴⁰ dic- *MgPfTbTc; disc- Ca

⁴¹ intercapedine Tc

⁴² a nobis *add. ss.* Ra²

accusatores assererent⁴⁵. De cuius intentionibus et moribus sit decretum⁴⁶ Maximum tanto magis damnanda committere, quanto tardius se constituto iudicio presentaret. Quem Manicheorum involutum caligine arguunt⁴⁷, turpique secta olim⁴⁸ ita eum non⁴⁹ posse⁵⁰ abluere, animam in sordida improbatione obiectaque ei⁵¹ gesta sinodalia proferentes, et commissis involutum undique⁵² flagitiis, nullum eum⁵³ sanitatis habuisse respectum⁵⁴ quem furore suo⁵⁵ et insana⁵⁶ temeritate ad secularium quoque iudicum⁵⁷ tribunalia⁵⁸ subsidium⁵⁹ questioni, quod in vili⁶⁰ persona turpissimum est, obicerent⁶¹. Pervenisse eum ad⁶² homicidii damna asserunt gestis prolatis in medium. Et hunc talem post tanta taliaque commissa episcopatus adhuc⁶³ sibi nomen in suis latibulis vindicare, in proprie civitatis infamia nimiis doloribus conqueruntur, et sanctum nomen vindicando sibi⁶⁴ velle polluere. Ideoque, fratres carissimi, quia audiendus hic presentare se⁶⁵ noluit, ne⁶⁶ convictus forsitan ab accusantibus se clericis defendere⁶⁷ possit, digna tandem aliquando presentatus⁶⁸ episcopali iudicio pronuntiationis congrue feriri sententia iudicamus. Quanquam illi cum hec docta⁶⁹ fuerint sciamus huius nominis iacturam esse, qui pudorem nunquam habuisse sacerdotii⁷⁰ perhibetur, et locum suum nec modico quidem⁷¹ tempore custodisse

⁴³ *corr. fr.* ref- Mg

⁴⁴ hoc *Mg?PfTb; hec CaTc

⁴⁵ ass- *CaMgPfTc; des- Tc

⁴⁶ sit decretum CaFcMgPwTbVo; sic est decretum Be; sit securum Tc; fit decretum Pf

⁴⁷ arguunt *CaMgPfTb; asserunt Tc

⁴⁸ *repeated* Ca

⁴⁹ ita eum non BeCaMgPfTbVo; ita ne eum Tc; ita eum ne *ID*

⁵⁰ posse CaMgPfTb; posset Tc

⁵¹ animam in sordida improbatione (im- *ss* Be) obiectaque (-que *om.* Ca) ei BeCaFcPfPwTbVo;

animum sordida imp. obiectaque ei Mg; animum sordidasse in probationem abiecte rei Tc

⁵² inv. und. *CaMgPfTb; und. inv. Tc

⁵³ *corr. fr.* ei Ra²

⁵⁴ res- *CaPfTbTc; sus- Mg

⁵⁵ suo *BeMgRa²TbTc; *om.* CaPfRa

⁵⁶ *corr. fr.* -ania Pf

⁵⁷ -cum *CaPfTbTc; -cium Mg

⁵⁸ -alia *CaPfTb; -ali Mg; -al Tc

⁵⁹ subsidium CaPfRaTbTc; subditum MgRa²

⁶⁰ quoque *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶¹ obicerent CaMgPfTb; obiciunt Tc

⁶² ad *CaMgPfTb; per Tc

⁶³ adhuc *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶⁴ nom. vind. sibi *CaMgPfTb; sibi nom. vind. Tc

⁶⁵ *ss* Be

⁶⁶ ne *BeCaMgTcVo; nec Pf; ut Tb

⁶⁷ non *add.* MgTc, *om.* *BeCaPfTbVo

⁶⁸ -tus *BeCaMg; -tum PfTbTc

⁶⁹ docta *BeCa; dicta MgPfTb; edocta Tc

⁷⁰ hab. sac. *BeCaMgPf; sac. hab. Tb; sac. Tc. Ra *mg. adds tamen but uncertain where it is to be inserted*

dilationem dedimus et decrevimus vestrum debere intra provinciam esse iudicium, et congregare sinodum ante diem Kalendarum Novembrium, ut, si adesse voluerit, presens, si confidit⁷², ad obiecta respondeat. Si adesse neglexerit, dilationem sententiae de absentia non lucretur. Nam manifestum est confiteri eum⁷³ de crimine, qui indulto et totiens delegato iudicio purgandi se occasione non utitur⁷⁴. Nihil enim interest utrum in presenti examine omnia que dicta sunt comprobentur, cum ipsa quoque professione⁷⁵ procurata totiens constet absentia. Nos autem per omnes provinciales⁷⁶ litteras dirigemus⁷⁷, ne excusationem sibi ignorationis⁷⁸ obtendat, ut ad provinciam venire cogatur et illic se constituto presentare iudicio⁷⁹. Quicquid autem vestra caritas de hac causa duxerit⁸⁰ decernendum, cum ad nos relatum fuerit nostra ut concedet⁸¹, necesse est auctoritate firmetur⁸².

ID 5.271] C 3 q 9 c 10 has short section from decrevimus et vestrum to constet absentia only, of which the end was a later addn

⁷¹ nec modico quidem (quod Vo) BeCaMgTbVo; nec modico Tc; medico nec (*marked for reversal*) quidem Pf

⁷² -dit *CaMgPfTb; -iderit Tc

⁷³ conf. eum CaMgPfTb; eum conf. Tc

⁷⁴ non ut. *CaMgPfTc; nutatur Tb?

⁷⁵ professione *CaPfTbTc; pro confessione Mg

⁷⁶ -iales *MgPfTb; -ias CaTc

⁷⁷ -emus *MgPfTb²Tc; -imus BeCaTb

⁷⁸ -ationis *CaMgPfTb; -antie Tc

⁷⁹ se const. pres. iud. *BeMgPfTbVo; se const. iud. pres. Ca; const. iud. se pres. Tc

⁸⁰ causa dux. BeOaPfTbVo; reduxerit Ca; dux. causa Mg; re dixerit Tc

⁸¹ ut concedet BeCaMgTc; ut concedam Tb; aut concedam Pf; ut concedat Vo

⁸² nec. est auct. firmetur *CaFcLjMgPfPwTb; auct. firmabitur Tc

106

¹*Ex concilio Cartaginensi, cap. xix*²

Aurelius episcopus dixit, Quisquis episcoporum accusatur³ ad primatem provincie ipsius causam⁴ deferat accusator⁵, nec a communionem⁶ suspendatur cui crimen intenditur, nisi ad causam suam⁷ dicendam electorum iudicio⁸ die statuta⁹

¹ Ut episcopus accusatus non communionem privatur nisi die statuta venire neg..... *add. in mg.* CaLn², De qualitate iudicii et quales esse debeant iudices et quando sententiam iudicii debeant proferre *add. in mg.* Tc (*cf Lj c. 108*)

² xix CaCbLdLjMgOcPfPhPkPwTbTc; xx Be; xxc Fc; xiiii Mq; ix Qe. Quantum spatium habere debeat accusatus postquam vocatus fuerit ad causam dicendam, et si subtraxerit se vel ipse accusator presentante accusato quam sententiam uterque accepturus sit *add. Vo*

³ -atur *BeCaMgOaOcTbTcVo; -ator FcPfPw

⁴ suam dicenda *add. Vp*

⁵ accusator *BeMgOaOcTbTcVo; accusatus Ca; *om.* FcPfPw

⁶ nec a comm. *MgPfTbTc; non ad communionem Ca

⁷ suam *CaFcMgPfPwTb; *om.* Tc

⁸ -cio *CaPfTbTc; -cium Mg

litteris evocatus minime¹⁰ occurrerit. Hoc est¹¹ infra spatium mensis ex¹² ea die qua¹³ eum¹⁴ litteras accepisse constiterit. Quod si aliquas vere necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit¹⁵, cause sue dicende intra alterum mensem integram¹⁶ habeat facultatem. Verum¹⁷ post mensem secundum non communicet donec examinetur. Si autem ad concilium universale infra anni spatium occurrere noluerit, ut vel¹⁸ ibi¹⁹ causa eius²⁰ terminetur ipse in se damnationis sententiam dixisse iudicetur. Tempore sane quo non communicat, nec in sua ecclesia vel parochia communicet. Accusator autem eius²¹ si nunquam²² diebus cause dicende defuerit a communione non removeatur. Si vero aliquando defuerit subtrahens se, restituto in²³ communione episcopo, ipse removeatur a communione accusator, ita²⁴ tamen ut nec ipsi adimatur facultas cause peragende, si se ad diem constitutum occurrere non voluisse²⁵, sed non potuisse probaverit. Illud vero placuit ut cum agere ceperit in episcoporum iudicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis²⁶, ad arguendum non admittatur nisi proprias causas²⁷, non tamen ecclesiasticas asserere voluerit.

ID 5.270] C 4 q 5 c 1 to potuisse probaverit; C 4 q 6 c 1 from Illud to end

⁹ -uta *CaMgPfTb; -uto Tc
¹⁰ minime *CaFcMgPfPwTb; non Tc
¹¹ est *BeFcPfRaTbVo; est autem CaMgPwRa²; autem Tc
¹² ex *BeFcMgPfTcVo; om. CaPwTb
¹³ ea die qua *CaMgPfTc; eo die quo Tb
¹⁴ eum *CaPfTbTc; cum Mg
¹⁵ sit *MgPfTbTc; est Ca
¹⁶ -ram *CaMgPfTb; -rum Tc
¹⁷ Verum *MgPfTbTc; Utrum Ca
¹⁸ ut vel *CaMgPfTc; vel ut Tb
¹⁹ sibi (?) Tc
²⁰ eius *BeMg; om. CaPfTbTc
²¹ eius *BeMgPfTcVo; om. CaPwTb
²² nunquam *CaFcMgPfPwTb; non Tc
²³ in *MgPfTbTc; a Ca
²⁴ ita *CaPfTbTc; ipsa Tb
²⁵ vol- CaPfPwTbVo; nol- MgTc
²⁶ -oris pers. culp. *MgPfTbTc; -or culp. pers. Ca
²⁷ causas *MgPfTbTc; om. Ca

107

In decretis Iulii¹, cap. ii²

Iulius Romane³ ecclesie presul episcopis omnibus⁴. Nullus dubitat quod ita nocens iudicium subterfugit⁵, quemadmodum illud innocens⁶ ut absolvatur requirit.

¹ pape *add.* Ea?LjTc, *om.* BeCaFcMgOcPfPwTbVo

² De iudiciis quales debeant esse et quando sententiam debeant proferre Ph; De eodem *add.* Vo

Nec suspicione caret qui alium calumniis derogat falsa dixisse, cum ipse ad iudicium ut probet quod intulit evocatus venire distulerit.

4L 1.104]

³ *corr. fr.* Rome Mg

⁴ ep. omn. CaEaFcLdLjOaPfTbVo; omn. ep. BeFcMgVp; omn. coepiscopis Tc

⁵ *corr. fr.* interf- Be

⁶ ill. inn. EaMg²PfTcVo; innocens BeCaLcMq; ill. nocens Mg; ita nocens OaVp; eum inn. Tb

108

¹*In decretis Felicis, cap. i*²

Felix³ alme Romane⁴ ecclesie episcopus Athanasio⁵ et ceteris⁶ episcopis.

Iudices tales esse debent qui omni⁷ careant suspitione, et⁸ ex radice caritatis suam desiderent promere sententiam.

4L 1.98]

¹ De qualitate iudicii *add. in mg.* CaLn²

² cap. i LjMgOaOcPfTbTcVo; cap. ii BeCaPw; *om.* EaVp. De qualitate iudicum *add.*

BdBe(mg.)CbLd(mg.)LjMg(mg.)Pt, (xi. *add.* Bd) De iudicibus quales debeant esse et quando debeant proferre sententiam (sent. deb. prof. Bd) iudicii *add. in mg.* BdLj (*cf* PhTc c 106), *in text* Ea?; Quales debeant esse iudices *add.* Vo. xi *add. in mg.* Be²

³ .b. *add. ss* Tc

⁴ *corr. fr.* ratione Mq²

⁵ Athanasio BdEaEgFcMgMqOaPfPwTcVo; Anastasio BeCaPhTb

⁶ et cet. CaPfTbTc; ceterisque Mg

⁷ tempore *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

⁸ et CaFcMgTcTb; *om.* Pf

109

¹*In dec' Iulii, cap. ii*³

Iulius episcopus omnibus episcopis⁴. Iudices alii esse non⁵ debent, nisi quos ipse qui impetitur⁶ elegerit, aut quos suo consilio cum⁷ consensu hec sancta sedes aut eius primates auctoritate huius sancte sedis delegaverint.

4L 1.99] C 11 q 1 c 4

¹ Ut alii non sint iudices nisi quos impetitus elegerit *add. in mg.* CaLn²

² pape *add.* BeCbLjTc, *om.* CaMgOaOcPfPwTb

³ cap. ii CaFcMgOcPfPwTb; cp. De eodem Vo; *om.* BeTc; Niceni concilii *as only insc.* Brant; Iulius 1 cap. 34 in decretis *Vosm.*

⁴ omn. ep. BeCaEgLjMgPfPw; ep. omn. TbTcVo

⁵ alii esse non EaMgPfTbTc; tales esse Ca

⁶ qui impetitur MgPfTbTc; impetitus Ca

⁷ consilio cum CaEaFcPwRa²Vo; cum BeCbLjMq²OaPfTb; consilio et EgMgTc; *om.* MqRaBrant

110¹Cap. viii²

Iudices prius probare debent suspicionem et causam aut quo animo accusator hoc faciat, et postmodum suscipere, quia³ veritatis professioni⁴, propinquitatis, inimicitie, timoris, amoris, odii et cupiditatis intentio impedire⁵ et adversa fratribus solet irrogare.

cf 4L 4.134b]

¹ Quod iudex probare debeat quo animo accusator accuset *add. in mg.* CaLn²

² cap. viii Tc; In decr. Iulii pape cap. ii Cb; Item Ea; eiusdem cap. vii Eg; capitulo septimo MgTb; cap. cxxxvi Pw; Quod iudices prius debent probare suspicionem et causam a quo animo accusator hoc facit Vo; Evaristus. Absque certa probatione quisquam non credat (Iulius c. vii *in mg.*) Vp; *om.*

BeCaLdLjMqOaOcPfPhPkPtWc, OaPkWc *with no break*

³ quia CaLjMgPfPwTb; quorum Tc

⁴ -ioni BePfPwVo; -ione CaRa; -ionem Be²CbEaLjMgTc; -ionis Tb

⁵ imp- CaMgPfTc; prep- Tb

111¹Cap. vii²

Iudex criminis discutens, non ante sententiam proferat capitalem³, quam aut reus ipse confiteatur, aut per innocentes testes vincatur.

4L 3.124] C 2 q 1 c 2

¹ Ut iudex non ante proferat sententiam quam aut reus confiteatur aut per testes vincatur *add. in mg.* CaLn²

² Cap. vii BePkTb; Cap. xxxvi EaLjMgTc; Cap. cxxxvi CaLdOc; Cap. cxxxvi Lc; In decr' Melchiad' <cap.> vii Mq; Cap. vii. c. xxxvi Oa; cxxxvi. cp. vii Ph; Cap. vii. cxxxvi Pt; Ex decretis Adriani (cap. cxxxvi *add.* Pw) PwVp; Ut nemo condempnetur nisi cp. vii confessus vel iuste convictus Vo; *om.* Pf³ vel finitivam *add. in mg.* Ra²

112¹In dec' Melchiadis², cap. i³

Primo semper omnia⁴ diligenter inquire, ut cum iustitia et caritate definiatis, neminem condempnantes ante⁵ verum et⁶ iustum iudicium. Nullum iudicetis suspicionis arbitrio, sed primum⁷ probate et⁸ postea caritativam proferte sententiam⁹.

¹ Ut nullus iudicetur ex sola suspicione *add. in mg.* CaLn²

² pape *add.* Tc, episcopi *add.* Pw, *om.* BeCaLdLjLmMgPfTb

³ cap. i *om.* Ea; *no insc.* Mq. De eodem *add.* Vo

⁴ semper omnia BeCaCbLdLjLmMgOaPfPwTbVo; ante semper omnia Se; omnia semper Tc

⁵ et *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

⁶ *ss* Lj

⁷ -mum CaMgPfTc; -mo Tb

⁸ et CaMgPfTbTc; etiam Lm

⁹ sententiam Cb. et quod vultis non vobis fieri, alteri non faciatis *add. Vosm. with Ctp 1.31.1 and Gratian, om.*

BL Arundel 173 fo. 115; cf Ctp 1.31.1] + C 2 q 1 c 13

AaAbBdBcCaCbDbEaEgEcFcKaLbLcLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPhPkPqPtPwQaQeRaS
dSeSgTcTbVoVpWaWbWcZaBrant

113

¹*In² dec' Victoris³, cap. i⁴*

Victor papa Theophilo episcopo. Audivimus⁵ apud vos vestrosque diversa iudicia fieri et incerta iudicare⁶. Incerta, carissimi, nullatenus iudicemus quousque veniat Dominus qui latentia⁷ producet in lucem, et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit⁸ consilia cordium.⁹ Quamvis enim vera sint¹⁰ non tamen credenda sunt, nisi¹¹ que manifestis indiciis¹² comprobantur¹³, nisi que manifesto iudicio¹⁴ convincuntur, nisi que¹⁵ iudiciario ordine publicantur.

ID 5.244a, with distinct inscr., Ctp 1.12.2] dp C 30 q 5 c 9

¹ Ut non iudicetur de incertis *add. in mg. CaLn²*

² *om. Vo*

³ pape *add. CbLjTcVo, om. BeCaEaLdLfLmMgMqOaPfTb*

⁴ cap. i *om. EaVp*

⁵ quod *add. LdMqOa, quidem add. BeCaEa, om. *MgPfTbTcVo*

⁶ -are CaCbLdLjLmMgPfTb; -ari *Tc

⁷ laternicia Lm

⁸ manf- Lf

⁹ Unde Augustinus in libro De poenitentia *add. Brant, om.*

*BeCaCbDbEaLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPtPwRaSgTcTbVoVp

¹⁰ sint *CaMgPfTbTc; sit Ld

¹¹ vel que (que vel Wc) manifesta sunt *add. MfMgMjWc, om.*

*BbBeCaDbEaLcMhMkMmMoMqOaPdPfPtRaTbTcVoVp

¹² ind- *BeLjMgTcVo; iud- CaCbLdLfLmMqPfPwTb

¹³ -antur *CaPfTbTc; -entur Mg

¹⁴ man. iud. *BeCaMgPfTcVo; iud. man. Cb; in man. iud. Tb

¹⁵ que *CaMgPfTbTc; quem Lm

114¹

In² dec' Sixti³, cap. ii⁴

Sixtus papa Romanus episcopis per Hispaniam constitutis. Incerta nemo pontificum⁵ iudicare presumat. Et quamvis vera sint, non tamen credenda sunt, nisi que certis iudiciis comprobantur, nisi que manifesto iudicio⁶ convincuntur, nisi⁷ que iudiciario ordine publicantur.

¹ *after c 117 Lm*

² In BeCaLjMgPwTcTb; Ex Pf

³ pape *add. BeEa, om. MgPfTbTc*

⁴ Pk *omits whole inscr.; cap. ii om. Ea, De eodem add. Vo*

⁵ pontificum CaMgMqPfTc; unquam pontificum BeOaVo; episcoporum unquam Tb

⁶ iudicio CaMgPwTcTb; *om. Pf*

4L 1.106; cf ID 5.247 var., Ctp 1.22.1] dp C 30 q 5 c 9

⁷ nisi CaMgPfPwTb; et Tc

115

In decretis Eleuterii, cap. i¹

Dominus noster Iesus Christus Iudam esse furem² sciebat, sed quia non est accusatus³, ideo non est eiectus, sed et⁴ quicquid inter apostolos egit, pro dignitate ministerii⁵ ratum permansit.

4L 1.47b; ID 6.317 med., var.] C 2 q 1 c 4b var.

¹ cap. i om. Ea; whole *insc. in mg.* Mq²; De eodem *add.* Vo; Nichil absque legitimo et idoneo accusatore fiat. Nam *add.* Vp

² esse furem CaMgPfPwTb; furem esse Tc

³ non est acc. MgPfTbTc; acc. non est Ca

⁴ et CaMgPfPwTb; etiam Tc

⁵ ministerii BeCaLjMgMqPfPwTcVo²; ministerium Oa; misterii TbVo

116

In dec' Evaristi¹, cap. ii²

Evaristus³ papa omnibus episcopis. Dominus omnipotens ut nos a precipitante⁴ sententiae prolatione compesceret, cum omnia nuda et aperta sint oculis eius, mala tamen Sodome et Gomorrhe⁵ noluit audita vindicare, priusquam manifeste cognosceret⁶ que dicebantur. Unde ipse ait, Descendam et videbo utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint, an non est ita⁷ ut sciam. Deus omnipotens, cui nihil absconditum est sed omnia manifesta sunt ei etiam antequam fiant, non ob aliud hec per se inquirere dignatus est⁸, nisi ut nobis exemplum daret, ne precipites in discutiendis et iudicandis fratrum negotiis essemus, et ne mala de cuiusquam persona prius quisquam⁹ presumat credere quam probare. Cuius exemplo monemur ne ad proferendam sententiam unquam precipites simus, aut temere indiligenterque¹⁰ indiscussa queque quoquomodo iudicemus, dicente Veritatis voce, Nolite iudicare et

¹ pape *add.* Vo

² cap. ii EgMgOaPfTcTbVo; cap. i BeCaPw; om. EaVp. De eodem *add.* Vo

³ Evaristus BeCaEaMgOaPkPwTbVo; Eucharistus Tc; Euvaristus Vp; Pf *obscure*

⁴ -tante BePfTb; -tate CaMgPwTcVo

⁵ etiam *add.* Tb, om. CaMgPfTc

⁶ cogn- PfTcVo; agn- BeCaMgTb

⁷ est ita MgPfTbTc; ita est Ca

⁸ dign. est CaMgPfTb; voluit Tc

⁹ quisquam CaMgPfTb; quis Tc

¹⁰ indiligenterque CaLdLjMgPfPhTc; indulgenterque Tb

non iudicabimini¹¹. Mala¹² audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione quisque¹³ unquam¹⁴ credat, sed ante audita¹⁵ diligenter inquireat, nec precipitando quicquam aliquis¹⁶ agat. Si enim Dominus omnium Sodomorum mala quorum clamor ad celos¹⁷ usque pervenerat omnia sciens prius nec credere nec iudicare voluit, quam ipse ea que cum fidelibus testibus diligenter investigans audierat, ex opere veraciter agnosceret¹⁸, multo magis nos humani et peccatores homines quibus incognita sunt occulta iudicia Dei hec¹⁹ precavere, et nullum ante veram iustamque probationem iudicare aut damnare debemus, teste Apostolo qui ait, Tu quis es qui iudicas alienum servum? Suo domino stat aut cadit.

BL Arundel 173, fo. 113r-v; cf ID 5.240, 6. 312A, which are not source] C 2 q 1 c 20

¹¹ in quo enim iudicio (*om. Migne*) iudicaveritis, iudicabimini, et reliqua *add. Brant, om.*

AbAdBdBcCaCbDbEaEcEgFcGcKaLbLdLgLjMgMqOaObOcOdOeOfPfPkPtPwQaRaSdSeSgTcTbVoVpWaWbWcZa

¹² enim *add. Fc, om. CaMgPfPkTbTc*

¹³ quisque BePfPwTbVo; quisquam CaMgTc

¹⁴ unquam CaMgPwTcTb; iniqua Pf

¹⁵ audita MgPfTbTc; dicta Ca

¹⁶ quicq. al. BeCaPfTbVo; quisquam aliquid Mg; quicq. unquam al. Tc

¹⁷ celos CaMgPfPwTb; celum Tc

¹⁸ agn- MgPfTcVo; cogn- BeCaPwTb

¹⁹ incognita sunt occulta iudicia Dei (Dei iud. Vo) hec (hoc CbLjMgVo) BeCaCbLdLjMgPwTcVo; incogn. sunt occ. iud. hec Pf; occulta sunt divina iudicia hoc Tb

117

¹Stephanus papa V² Leoni Zianensi³ episcopo⁴

De manifesta et nota plurimis causa non sunt querendi testes, ut sanctus Ambrosius in epistola ad Corinthios dicit, de fornicatione⁵ sententiam exponens apostoli, Iudicis, inquam, non est sine accusatore dampnare. Quia Dominus Iudam⁶ cum fuisset fur, quia non est accusatus, minime abiecit⁷. Cognito autem opere isto, pellendum illum de cetu fuisse fraternitatis censuit. Omnes enim crimen eius sciebant⁸, et non arguebant. Publice enim novercam suam loco uxoris habebat, in qua re neque⁹ testibus opus¹⁰ erat, neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen. Et

¹ Quod non sint querendi testes in manifestis *add in mg. Ln²*; Non condemnavit et apostolus illum qui peccavit *add. in mg. Tc³*

² *V CaEgLdMgPfPwTb; *om. Tc*

³ Zianensi BeLdLjMgPfPhPwRaVoWc; et Ianensi Ca; Tanensi Eg; Scianensi Mq; Thianensi Oa;

*Tianensi Pk; Ziansi Pt; Ticianensi Tb; et Lanensi Tc

⁴ Leon. Tian. ep. *om. Ea. Quod de manifesta causa non sunt querendi testes add. Vo*

⁵ -tione CaPfTbTc; -tore Mg

⁶ ss. Tc

⁷ abiecit *CaLjMgPfPwTb; dampnavit Tc

⁸ eius sc. *CaMgPfTc; sc. eius Tb

⁹ neque *CaMgPfPhTc; utique Tb

paulo post. Absens facie, presens autem¹¹ auctoritate Spiritus, qui nusquam abest, iam iudicavi ut presens eum qui hoc admisit tradi Satane in¹² interitum carnis.¹³

ID 6.431] + C 2 q 1 c 17

¹⁰ non *add.* Tb, *om.* *CaMgPFTc

¹¹ autem *MgOaPfTcVo; *om.* CaTc

¹² in *CaMgPFTc; *om.* Tb

¹³ *Be adds without a break:* Simile quid – et inmunditia.

118

¹Evaristus² episcopis omnibus³

Alexander papa quintus a Petro in suorum primo decretalium⁴. Si sacerdotibus vel actoribus⁵ ecclesie quedam scripture quoquomodo per metum aut⁶ fraudem aut per vim extorte⁷ fuerint, vel ut⁸ se liberare possent, quocumque⁹ ab eis conscripte vel laborate fuerint¹⁰ ingenio, ad nullum eis preiudicium vel nocumentum valere censemus, neque ullam eis¹¹ infamiam vel¹² calumpniam, aut a suis sequestrationem bonis unquam¹³ auctore¹⁴ Deo et¹⁵ sanctis apostolis eorumque successoribus sustinere permittimus.

ID 5.241a] C 15 q 6 c 1 as here in earlier version, later expanded

¹ Quod prelati ecclesiis non sit ad preiudicium si coacti scripserint vel fecerint *add. in mg.* CaLn², De appellatione qua ratione et quo tempore fieri debeat et de pena male appellantium *add. in mg.* Tc; De preiudicio *add. in mg.* Lj; De eis qui pro suarum non requisitione rerum iurare coguntur et scripturas inde facere et in publico recitare *add. in mg.* Mg

² Evaristus CaEaFcOfPfPkPtPwRaTbVoWc; Eucharistus papa Be; Alexander papa CbLj; Euristus LdOc; Evarisus Oa; Eucharistus TcVp; *om.* MgMq

³ ep. omn. CaLjPfPhTbTcVoWc; omn. epp. BeLd; l Mq; *om.* Mg. Quod non sunt ad nocumentum vel damnum sacerdotibus vel auctoribus ecclesie si ab eis alique scripture vi fuerint extorte an ut se liberarent *add. Vo*

⁴ Al. - *decr. as insc.* Mg

⁵ act- *BeOaPfTbTc; auct- CaMgVo

⁶ aut *BeCaMgOa; aut per PfTc; et Tb; an Vo

⁷ extorte *BeOaPfTbTcVo; exorte CaMg

⁸ vel ut *MgPfTbTc; ut vel Ca

⁹ quoq- *MgPfTbTc; quec- Ca

¹⁰ vel ut se liberare – fuerint *in mg.* Mq²

¹¹ ullam eis *BeCaPfPwTbVo; ullam eos Mg; eos ullam Tc

¹² vel CaMgPfPwTb; et Tc

¹³ unquam *CaMgPf²Tc; iniquam Tb?

¹⁴ auctore *BeMgPfTc; actore Tb; auctorem Ca

¹⁵ et *CaPfTbTc; vel Mg

119

¹*Eleutherius papa XII loco succedens Petro apostolo*² *in primo decretali*³

Iudicantem tamen⁴ oportet cuncta rimari et ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogandi ac proponendi⁵ adiciendique⁶ prebita patientia ab eo, ut ibi actio⁷ ambarum⁸ partium limitata⁹ sit pleniter¹⁰.

ID 6.316c] C 30 q 5 c 11a

¹ Quod iudex post cuncta patienter rimari debeat antequam iudicet *add. in mg. CaLn*²

² Pet. ap. (apostoli Vo) BdBeCaEaFcObOdOeOfPwTcVo; ap. Pet. Mg

³ El. - decretali (-eto Tc) BdBeCbFcLjMgOaOfTcVo; El. - apostolo CaEaObOdPw; El. papa XII in primo dec. (suo *add. Eg*) EgTb; El. - Petro LdOc; El. papa XII a Petro in iiii d. Mq; El. papa in primo decr. Pf; El. - XII a Petro apostolo in i. dec. Pt; El. papa xv loco succ. Qa. Quod iudex debeat cuncta inquirere, et habere ad utramque partem patientiam proponendiet aditiendi *add. Vo*

⁴ tamen *BeCbEaFcLdLjMgObOcOdOfPwQaTb; *om. CaTc*

⁵ ac proponendi BeEaEgFcMgMqOePfPtQaTbVo; ac respondendi BdCaCbEg²LjObOcOfPwRa; vel respondedi *add. ss Mg*; ac proonendi Oa; ac reponendi Od; vel proponendi *add. ss Ra*²; et respondendi Tc; et propendi Vp

⁶ discendique Be

⁷ auctio Ca

⁸ -arum *BeMgPfTbTc; -orum Ca

⁹ limitata BdCbFcLjObOcOdOfPt; liminata BeDbEaEg(vel limata *add.*

ss)MgMqObPfPhPwQaQeSeVpWc; luminata (vel rimata vel limitata *add. ss*) Ca; limata Tc; eliminata RaTb; liminita Vo

¹⁰ beniter Be

119A¹

²*Non*³ *esse*⁴ *iudicandum donec utrinque*⁵ *sit peroratum*⁶

Nec litigantibus iudex prius sua velit⁷ sententia obviare, nisi⁸ quando⁹ iam peractis omnibus nichil habeant in questione quod proponant, et tamdiu actio ventiletur quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogari oportet ne aliquid pretermissum forte remaneat quod annecti conveniat.

cf 4. 104 above, ID 6.317a] C 30 q 5 c 11b

¹ *om. QaVosm., with rubric as last line of preceding canon; om. AaLgMgWaWc; in*

AbAdBbBdBeCaCbDbEaEgFcGcKaLbLcLdLfLhLjLkLlLnMfMhMjMkMmMnMoMpMqOaObOcOdOeOfPcPdPfPhPkPqPtPwQaRaSdSeSgSkTbTcVoVpVqWbZaWBrant; *after c 131 Ec*

² Idem *add. Pf, om. BdBeCaLdLjLmObOcOdPwTbTc*

³ Non BdBeCaLdLjLmObOcOdPwTb; Nec EgTc

⁴ esse *BdBeEgOcOfPfTbTcVo; est CaLfOb

⁵ utrinque *BdEgPfTbVo; utrimque Be; utrumque CaLmTc

⁶ Non - per. (paratum Oa)

*BdBe(mg.)CaCbEgFc(mg.)LdLfLjLmOaObOcOdOe(mg.)OfPfPwRaSeTbVoVp; *om. Lc(running on from last c.)MqPk; Item Pt; as last sentence of prec. canon in Tc Brant*

⁷ prius sua velit *BdCbFcLdLjLmMqOcOePfTcVo; prius velit sua BeCaLfPwRa; sua prius velit Tb

⁸ nisi BeCaPfTbTc; non Lf

⁹ ipsi *add. Be, ipse add. Tb, om. CaCbFcLdLjLmObOcPfPwTc*

119B¹*Ex concilio Moguntiensi²*

In sancto concilio³ decretum est ut presbiteri suos plebesanos⁴ et accusare et testimoniare possint. Si autem neglexerint, sui gradus periculo subiacebunt
BD 16.7, C 2 q 7 c 7

¹ EdEgLgLh²Lk² (both in marg. with tiemark)MgQaTcWa only

² Ex conc. Moguntiensi cp. v (om.Mg) LhMg; Item Tc; om. Qa

³ sancto conc. LhQaTc; conc. sancto Mg

⁴ plebesanos LhMgQa; plebeianos Tc

120*¹Ex decretis² Fabiani pape Hilario episcopo missis³, cap. xxvii⁴*

Si quis vero episcopus⁵ iudicem suspectum habuerit et viderit se ingravari⁶, libere sedem apostolicam appellet. [121] Appellantem⁷ autem⁸ non debet afflictio ulla, aut⁹ detentionis iniuriare custodia, sed liceat appellatori vitiatam causam appellationis remedio sublevare. [122] Liceat etiam in causis criminalibus appellare, nec vox appellandi denegetur ei quem in supplicio sententia destinavit¹⁰. [123] Pulsatus ante¹¹ suum iudicem¹² causam dicat, et non¹³ ante suum iudicem pulsatus si voluerit taceat, et pulsatus¹⁴ quotiens appellaverit¹⁵, inducie dentur, nec quemquam sententia¹⁶ non a suo iudice dicta constringat.

4L 1. 6 has all from Appellantem autem but begins var.; ID 5.261 (from BD as here) to destinavit; ID 6.323 (H 168) has Pulsatus - inducie dentur, but lacks end] +C 2 q 6 c 2, Palea, Appellantem - custodia; C 2 q 6 c 1, Liceat appellatori -sublevare; C 2 q 6, c 20, Liceat etiam - sententia destinaverit; C 3 q 6 c 3, Pulsatus ante - inducie dentur

¹ (xii. add. Bd) De appellatione quo tempore et qua ratione debeat fieri et de pena male appellantium in mg. BdLj; Ut episcopus libere sedem appellet apostolicam si iudicem suspectum habuerit add. in mg. CaLn²

² Ex decr. *BeCaOaPfTb; In decr. MgTc

³ missis BeCaCbOaPfTcTb; misso EaPw; om. Mq

⁴ Ex - xxvii BeCaCbMqPfPwTbTcVo; Hilario ep. missis xxvii cap. In decretis Fab. pape Eg(mg)Mg; Ex - misso Ea. Ut episcopus qui se senserit pregravari libere at absque ulla iniuria sedem apostolicam appellet, et ut nullus nisi a suo iudice iudicetur add. Vo. xi add. in mg Be²

⁵ episcopus *BeCaMqPfPwTcTbVo; om. EgMgVp

⁶ ingrav- CaMgPfPwTc; grav- Tb

⁷ -antem *BeCaMgOaPwVo; -atum MqPfTbTc

⁸ autem *CaEgMgPfPwTb; om. Tc

⁹ aut *PfMgTbTc; om. Ca

¹⁰ -arit LjMgPfPwTb; -avit CaTc

¹¹ ante CaLdLjMgPfPwTb; autem Tc

¹² vocet add. Tc, om. BeCaLjMgPfPwTb

¹³ non CaMgPfTc; om. Tb

¹⁴ si vol. tac. et (nec Ca, ut add. BeMqRaWc) puls. (-atus OaWc) BeCaLjMgMqOaRaTcWc; om.

EaLdPfPwTbVo

¹⁵ -erit CaPfPwTbTcVo; -erint BeLjMgTc

¹⁶ corr. fr. -iam Ca

124

Ex decr' Iulii pape orientalibus episcopis missis, cap. xviii¹

Ut omnes² episcopi qui in quibusdam gravioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellent³ sedem, atque ad eam⁴ quasi ad matrem confugiant, ut ab ea sicut semper fuit⁵ pie fulciantur, defendantur, et liberentur. [125] Item⁶. Placuit ut accusatus vel iudicatus a⁷ comprovincialibus⁸, in aliqua causa episcopus licenter appellet et adeat apostolice sedis pontificem, qui aut per se aut per vicarios suos eius retractari negotium⁹ procuret. [126] Item¹⁰. Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud¹¹ primatem dioceseos, aut penes apostolice¹² universalis ecclesie papam iudicetur.

ID 5.257, with omissions] C 2 q 6 c 5 to matrem confugiant; C 3 q 6 c 5a Accusatus vel iudicatus - procuret, then distinct; C 2 q 6 c 15, Si quis putaverit - end

¹ cap. xxvii Be; cap. xviii om. EaVp. De eodem add. Vo

² corr. fr. omnis Tc

³ corr. fr. -ant Ca

⁴ eam *CaPfTbTc; eandem Mg

⁵ fuit *BeCaLjMgPfpkPwVo; sit Tb; om. Tc

⁶ Item BeCaMgOaTbTc; om. *Pf. ex dictis Sixti pape add. Brant

⁷ a *CaMgTbTc; ac Pf

⁸ compr- *CaMgPfTc; pr- Tb

⁹ ret. neg. CaMgPfTc; neg. ret. Tb

¹⁰ Victor episcopus add. Brant; Victor ad Theophil. ep. 1 Migne

¹¹ patriarcham aut add. Brant

¹² et add. Tc, om. *CaLjMgPfpwTb

127

Excepta de¹ legibus Theodosianis quas interpretatur Paulus, cap. xxxv²

Propter superfluum appellatorum licentiam, ne in retractandis vel³ revocandis sentiis, liberum habere arbitrium⁴ viderentur⁵, et tempora appellationis et pene constitute sunt, ut quicumque apud iudicem qui causam eius audivit appellare et ad alium iudicem provocare voluerit, infra quinque dies appellet, et in his ipsis quinque diebus⁶ ad iudicem ad quem provocaverit sine aliqua dissimulatione perveniat, et ipse dies in quo accepit litteras in his quinque diebus specialiter computetur⁷. Quod si

¹ Excepta de BdBeCaMgMqPftbVo; Excerpta de CbMq²Ra; Ex decretis et TcWc

² De eodem add. Vo

³ vel *BeCaOaPfpwTbVo; vel in Mg; et Tc

⁴ hab. arb. *CaMgPfTc; arb. hab. Tb

⁵ -erentur *CaMgPfTc; -entur Tb

⁶ quinque diebus *BeMgPftb; diebus quinque CaTc

⁷ -etur *CaMgPfpwTb; -et Tc

longius iter sit, exceptis his⁸ quinque diebus, spatium dierum⁹ quo iter agi possit, computetur.

ID 5.281] C 2 q 6 c 22, of which much from ad iudicem ad was a later addn

⁸ his *CaMgPpPwTb; om. Tc

⁹ in add. Tc, om. *CaLdMgPpPwTb

128

¹Cap. xxxvi²

Ab eo a quo appellatum est ad eum qui de appellatione cogniturus est littere dimissorie dirigantur, que³ vulgo epistola⁴ appellatur⁵, quarum postulatio et acceptio intra quintum diem ex officio facienda⁶ est. Ista iam superius sub titulo de cautionibus et penis appellationum interpretata est⁷. Qui intra tempora prestituta dimissorias⁸ non postulaverint vel acceperint, vel reddiderint, rescriptione⁹ ab agendo submoveantur, et penam appellationis ferre cogantur¹⁰.

ID 5.282] C 2 q 6 c 24

¹ De legibus Theodosianis quas interpretatur Paulus *add. in mg.* Bd²; De eodem *add. Vo*

² Cap. xxxvi EaTc; xxxvi cap. BdBeCaMqOaPtTbVo; cap. xxxv Mg; Item cap. xxxvi Pf; xxvi cap. Ra; xxxv cap. Vp; *om. with no break* Wc; De legibus Theodosianis quas interpretatur Paulus *add. in mg.* Bd²

³ que *BeCaMgTb; quod PfTc

⁴ -ola *PfMgTbTc; -ole Ca

⁵ appellatur *MgPpPwTbVo; appellantur BeCa; dicitur Tc

⁶ facienda *BePfMgTbTcVo; finienda Ca; vel fini *add. ss* Mg

⁷ est *CaMgPpPwTb; sunt Tc

⁸ *corr. fr.* -arias Mg

⁹ resc- *PfMgTbTc; presc- Ca

¹⁰ -antur BeMgPpTcVo; -entur OaPwTb

129

*xxvii cap.*¹

Quicumque non confidentia² iuste cause sed causa afferende more, ne contra eum sententia proferatur, appellaverit, vel si de facto suo confessus, ne addicatur³ appellare voluerit, huiusmodi appellationes non recipiuntur.

ID 5.283] C 2 q 6 c 25

¹ xxvii cap. BdCaOaPtRaTb; Cap. xxviii Be; Cap. xxvii Tc; Cap. xxxvi Mg; Item cap. xxvii Pf; De eodem xxvii Vo; Cap. xxxvii Wc

² -identia *BeCaMgPwTbTc; vel du *add. ss* Mg; -idutia PfQa

³ add- *BeCaMqPpVo; abd- MgOaPwTbTc

130

[Item. cap. xxx¹]

²Quotiens post auditam causam iudicem³ possessor appellat fructus possessionis de qua agitur, dum sequende⁴ audientie eventus dubium⁵ est, merito sequestrantur. Nam si petitor appellaverit hoc⁶ ab eo non potest postulari, quia non potest sequestrari quod non habet. Si propter⁷ predia urbana vel mancipia⁸ appellatur, possessiones⁹ eorum vel mercedes, vel vectura¹⁰, etiamsi de navi¹¹ agatur, deponi solent.

ID 5.284] C 2 q 6 c 26

¹ Item cap. xxx Pf; xxxvi cap. Ld; De eodem Vo; xxxviii Pt (cf IDm); no inscr.

BdBeCaEaMgMqOaPkPwTcTbVpWc

² Eg² mg adds: Ex corpore canonum. Quod appellationes que fiunt - firmam securitatem fecerit

³ iudicem PfMgTbTc; a iudice Ca

⁴ -ende *CaPfTbTc; -ente Mg

⁵ -ium PfPwTbVo; -ius BeCaMgPf²Tc

⁶ hoc *CaMgPfPwTb; hic Tc

⁷ Si propter *PfMgTbTc; Super Ca

⁸ vel iumenta add. Brant, om. *BeCaMgMhMjMkMmPdPfPwRaTbTcVoWc

⁹ Corr. fr. passiones Mq²

¹⁰ vel vectura CaLdMgMhRaTc; vel vecturam Bd; vectura BeMkPtTb; victura EaMqPwVo; venturam Lj; et vectura Mj; ventura Mm; eorum victura Pf; victuram Ph

¹¹ si de manu add. MjTc, manu add. BdEaLjMgMkMmMoMqPdPtPwVoWc, om.

*BeCaLdMfMhPfRaTb

131

¹Cap². xxxviii³

Omnimodo puniendum est quotiens iniusta appellatio pronuntiatur. Sumptus⁴ quos dum⁵ sequeretur adversarius impendit, reddere cogatur, non simplos, sed⁶ quadruplos.

ID 5.285] C 2 q 6 c 27

¹ Quod puniendi sunt qui iniuste appellant et sumptus quos adversarii expendunt reddere debeant add. in mg. CaLn²

² Cap. CaMgTcWc; Item cap. Pf; om. MqOaRaTbVp

³ xxxviii CaEaLjMgMqOaPfPwTbVpWc; xxxviii cap. Be; no inscr. LdVo; xxviii PkRa; Ex concil' Hispalensi cap. ix Pt; xxviii Tc. De eodem add. Vo; xiii in mg. Be²

⁴ igitur add. Pf, om. *CaMgPwTbTc

⁵ quos dum *CaPfTbTc; quosdam Mg

⁶ vel aut add. in mg. Ra²

132

Ex concilio Spalensi, cap. viiii¹

Iudices autem episcopos² quos³ communi consensu⁴ elegerint, non liceat quemquam provocare, et quisquis probatus fuerit pro contumacia nolle obtemperare iudicibus⁵, cum hoc prime sedis episcopo fuerit probatum, det litteras ut nullus ei communicet episcoporum donec obtemperet.

4L 4.88; ID 6.365 var. close to Pt below] C 2 q 6 c 33, widely var, to non liceat provocari; +C 2 q 6 c 19, from Quisquis probatus to end

¹ Ex - viiii (viii Be) BeCaCbMgMqPfPkRaTbWc; Ex conc. Spal. Ea; Ex Spalensi concilio, cap. viiii LjPw; Ex conc. Milevitano cap. xxv Pt; Spalensi concilio Tc; Ex concilio Africano cp. xi Vo [cf *Conspectus*]; Ex concilio Planensi Vp. A iudicibus quos communis consensus elegerit non esse provocandum *add.* Vo

² Iud. aut. ep. LdLjMqPfPwTbVo; Iud. ante ep. CaMgPkQaRaTcWc; A iudicibus autem episcopis Pt; [Iudicibus autem *Brant*; A iudicibus autem *Vosm*.

³ *om.* Vo

⁴ consensu Be²MgMqPfTcTbVo; sensu Be; assensu CaPw; vel as *add. ss* Mg

⁵ iud- MgPfTbTc; ind- Ca

133

Ex concilio Cartaginensi III¹, cap. x²

Placuit ut a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ubi est maior³ auctoritas fuerit provocatum, non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint⁴ vel inimico animo iudicasse, vel aliqua cupiditate aut gratia depravati⁵. Sane si ex⁶ consensu partium iudices electi fuerint, etiam a pauciori numero quam⁷ constitutum est, non liceat provocari.

4L 4.83; ID 6.363, sl. var.] C 2 q 6 c 37 beginning Hoc etiam placuit to depravati

¹ Ex - III BeCaLjLdMgOaPfPkPwTbVo; Ex - Cart. EaTc

² cap. x *BeCaMgOaPfTbTcVo; cap. ix CbLj; *om.* Ea; *no insc.* Wc. Ut si iudicum fuerit sententia, non eis obsit, nisi victi fuerint sponte iudicasse prave *add.* Vo

³ est maior *CaMgPfTb; maior est Tc

⁴ -uerint CaMgPfTb; -erint Tc

⁵ -ati BeCaMgPf; -ari TbTc

⁶ ex *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ quam *MgPfTbTc; qui Ca

134

In decr' Victoris pape¹, cap. i²

Quoniam³ quanquam a comprovincialibus episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definire, inconsulto Romano pontifice, permissum est⁴.

¹ pape TcTb; *om.* BeCaEaMgOaPfPw

² cap. i *om.* Ea. Non licere causam accusati episcopi diffiniri inconsulto Romane pontifice *add.* Vo

ID 5.244 med.] C 3 q 5 c 5b

³ Quoniam *BeCaEaMgMqOaPfPkPtPwTbVo; om. CbLjRaTc

⁴ perm. est] scrutari Pt

135

In decr' Zepherini, cap. i¹

Zepherinus Romane urbis archiepiscopus² omnibus episcopis. Patriarche vel primates accusatum discutientes episcopum, non ante sententiam proferant finitivam³ quam apostolica fuerint fulti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes et regulariter examinatos convincatur⁴ testes. Qui nimirum testes minori non sint⁵ numero quam illi discipuli fuerunt quos Dominus⁶ ad⁷ adiumentum apostolorum elegit⁸, id est lxxii⁹.

4L 1.84; ID 5.245a]

¹ cap. i BeCaMgPfPwTbVo; *insc. in mg.* Mq³; cap. iii PkTc; om Ea. De eodem *add.* Vo

² archiep- CaMgPfPkPwTb; ep- Tc

³ finitivam CaMgPfPwTc; om. Tb

⁴ -atur CaPfTbTc; -ant Mg

⁵ sint MgPfTbTc; sunt Ca

⁶ Dominus MgPfTbTc; Deus Ca

⁷ ad BeCaMgPfPwTcVo; om. PkTb

⁸ ap. el. CaMgPfTc; el. ap. Lj

⁹ quos Dominus - lxxii om. *Brant.* id est lxxii BdCbEaMg²OaPfPtRa²TcVoWc; id est lxxiiii Mq²; id est lxx PwVp; om. BeCaMgMqRaTb

136

¹Eleuterius papa XII² loco succedens³ Petro apostolo⁴ in⁵ primo decretali⁶

De accusationibus ergo clericorum de quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes difficile est ad sedem apostolicam deferri, finitiva⁷ episcoporum tantum⁸ iudicia huc deferantur, et huius sancte sedis auctoritate finiantur⁹, sicut ab apostolis eorumque successoribus multorum consensu episcoporum iam definitum est. Nec in eorum ecclesiis alii aut preponantur aut ordinentur antequam hic eorum iuste¹⁰

¹ Incipit liber v *add.* Mh mg, Mk *in text*, Hic incipit quinta pars huius libri *in mg.* Pq

² El. papa XII *BeCaEaLjMgPwTbTc; om. Pk

³ loco succ. *CaLjMgPwTb; a PtWc; succ. loco Tc

⁴ om. Wc; loco succ. Petro ap. om. Mq. Incipit liber quintus *add. in mg.* Mq³

⁵ in *CaMgTbTc; om. Lj

⁶ -tali *PfTb; -to Mg; dec' BeCaTc; in prim. dec. om. Ea; XII – decr. om. Lc. De eodem et quod in ecclesiis eorum interim nullum licet preponi, et quod reliquorum clericorum accusationes apud metropolitanos possunt diffiniri *add.* Vo

⁷ finitiva *CaLjMgPfPwTb; finitiva Tc

⁸ episc. tantum BeCaOaPfVo; episc. tamen Mg; tamen epis. Tb; tantum epis. Tc

⁹ et huius - finiantur *BeCaLjMgPfPwTbTcVoBrant; om. *Migne*

¹⁰ iustiuste Tb

terminentur negotia. Quoniam quamvis liceat apud provinciales¹¹ et metropolitanos atque¹² primates eorum ventilare accusationes vel criminationes, non tamen licet definire secus quam predictum est. Reliquorum vero clericorum apud provinciales¹³ et metropolitanos et primates et ventilare et iuste finire licet.

ID 6.316a, cf 5.2A] C 2 q 6 c 7b, from Quamvis liceat, is fuller

¹¹ pro- *CaLjMgPfPwTb; compro- Tc

¹² atque *BeMgTbTc; et CaLjPfPwVo

¹³ pro- *CaLjMgPfPwTb; compro- Tc

Explicit liber quartus¹

¹ Expl. lib. quartus BdCaDbEaLhObOcOdOfPfPwQeSITbVo; Quarta pars explicit Lj; Expl. quarta pars Pd; Expl. pars quarta Pt; *om.* BbBeLflgMfMgMhMjMkMmMoMqOaOePdPhRaSeSgTcVpVq. Require retro *in mg.* Lf

¹Incipiunt capitula quinti libri

Quinta pars continet de clericis sola infamia sine testibus accusati quota manu se debeant purgare. De causis et negotiis laicorum. De vocatione excommunicandorum. De licita et illicita excommunicatione. De absolutione. De illis qui excommunicatis fidelitate aut sacramento astricti sunt, quod possunt sine periurio absolvi ab illo sacramento. De hereticis post mortem excommunicandis. Quod sit communicandum non ex ratione excommunicatis.

Expliciunt capitula

Incipit liber quintus²

¹ Inc. - libri. Quinta - Expl. capitula Tb; Quinta pars - ratione communicatis PhQeVm; *om.* AdBdBcCaDbEaEgLdLfLjMjMgMjMkMmMoOaPdPfPtQaRaSeSgSITcVpVqWc

² Incipit liber quintus BeLcMhMkPhPkQeSeSITbTc (PhQe *before capitula*); Incipit quinta pars Bb²CaEgLg; Quinta pars hic incipit Cb; Incipit v. BdDbEaLmPdOfVo; Quinta pars MgOemg; Liber qu<i>ntus Oe²mg; Incipit quintus ObOcOdPpPw; Incipit pars quinta Ra, Vp *in mg.*; *om.* MmMqOaPdPtQaSgWc

1¹Ex concilio Agathensi², cap. iiii³

Si quis presbiter vite sue negligens pravis exemplis mala de se suspicari permiserit, et populus ab episcopo iuramento seu banno Christianitatis constrictus, infamiam eius patefecerit, et certi accusatores criminis eius defuerint, admoneatur primo seorsum ab episcopo, deinde sub duobus vel tribus testibus. Si non emendaverit, in conventu presbiterorum⁴ episcopus eum publica increpatione admoneat. Si vero neque sic se correxerit, ab officio suspendatur usque ad dignam⁵ satisfactionem, ne populus fidelium in eum⁶ scandalum patiat. Si autem accusatores legitimi non fuerint, qui eius crimina manifestis indiciis probare contenderint, et ipse

¹ i. De clericis sola infamia accusatis quota manu se debeant purgare *add. in mg.* BdLj; Quod presbiter de sola infamia septem testibus sui ordinis se purgare debeat *add. in mg.* CaLn²; De clericis – manu se debeant purgare Ea; De clericis sola infamia sine testibus accusatis, quota manu se debeant purgare *add.* DbOf; De clericis sola infamia sine testibus accusatis *add.* Lm; Ieronimus *add.* Mo; De presbiteris accusatis sola infamia *add.* Ra; De accusatis sola infamia Vp(*mg.*). Quod presbiter de sola infamia septem testibus sui ordinis se purgare debeat *add. in mg.* Ca

² Agathensi CaMgMqPfVoVp; Triburiensi QeTb; Mathensi Tc. Ex conc. Ag. *in mg.* Be

³ cap. iiii MgMqPfVoVp; *om.* BeCaPtTbTc; *no insc.* LcOaOcOdPhPwRaWc; *i in mg.* Be²

⁴ presbiterorum *CaMgPftb; populi Tc

⁵ *in mg.* Ra²

⁶ eum BeCaPftb; eo MgTc

negaverit, tunc ipse⁷ cum septem sociis suis eiusdem ordinis, si valet, a crimine semetipsum⁸ expurget. Diaconus vero si eodem crimine accusatus fuerit semetipsum cum tribus⁹ excuset¹⁰.

ID 6.226] cf C 2 q 5 c 12b, widely var.; X 5.34.2 to scandalum patiat

⁷ tunc ipse *CaMgPFTb; om. Tc

⁸ semetipsum *CaMgPFTb; om. Tc

⁹ testibus add. Tc, om. *CaMgObOdPFTb

¹⁰ excuset BeMgMqPFTbVo; om. Ca; expurget PtRaTcWc

2

Ex concilio Hilerdensi¹, cap. x

Si quis presbiter a plebe sibi² commissa mala opinione infamatus fuerit, et episcopus³ legitimis testibus approbare non potuerit, suspendatur presbiter usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiat. Digna enim⁴ satisfactio est⁵ si⁶ eis a quibus reus⁷ creditur post rectam⁸ securitatem de imposito crimine innocens esse manifestetur. Quod ita a nobis et a maioribus constitutum esse docetur. Sed sive secundum canones sive ad arbitrium episcopi sibi collegas septem coniungat, et iuret in sacro coram posito evangelio, quod eum sancta Trinitas et Christus Filius Dei qui illum⁹ fecit et docuit quod evangelium continet et sancti quatuor evangeliste qui illud scripserunt sic adiuvent quod ille prenominatam actionem ita non perpetrarit¹⁰, sicut ei de illo¹¹ oblatum est, et in hac satisfactione¹² purgatus, secure deinceps suum exerceat ministerium. Quam¹³ satisfactionem nonnulli precedentium patrum sanctum Leonem papam in basilica¹⁴ sancti Petri apostoli coram reverendissimo cesare Carolo ac¹⁵ clero et¹⁶ plebe ita fecisse commemorant, atque ita

¹ Hilerd- *BeCaOcOd²PkTbTc; Hilern- ObOdPFPw

² sibi *CaMgPFTc; om. Tb

³ episc. *CaMgObOcOdPFPkPwTb; ipse Tc

⁴ autem Be

⁵ sat. est BeRa²TbVo; sat. est fidelium Ca; sat. MgPf; satisfactio OaRa; est sat. Tc

⁶ ss Ra

⁷ ss Vo. esse add. CaMgTc, om. *BePFTbVo

⁸ rectam *BePFTbVo; factam CaMgTc

⁹ illum *MgPFTb; illud CaTc

¹⁰ -rarit *BeCaPFTbVo; -raverit MgTc

¹¹ ei de illo MgPFTbTc; eidem illi Ca

¹² corr. fr. -onem Ca

¹³ Quam *CaMgTbTc; Qua Pf

¹⁴ id est parva ecclesia (corr. fr. parvam ecclesiam) add. in mg. Ln²

¹⁵ ac *CaMgPFTb; et Tc

¹⁶ et CaMgPFTb; ac Tc

mox venerandum¹⁷ principem contra eiusdem sancti pape adversarios digne ultionis vindictam exercuisse.

ID 6.229] C 2 q 5 c 13 to suum exequatur ministerium *only, var.*

¹⁷ venerandum *MgPfTbTc; reverendum Ca

3

¹*Decretum et responsio Leonis pape ad Carolum*²

Omnibus vobis visu aut³ auditu notum esse non dubitamus quod⁴ sepissime, suadente antiquo hoste, sacerdotibus crimina diversa⁵ obiciantur, sed quoniam qualiter ex eis ab⁶ his rationabilis⁷ examinatio et satisfactio fiat, licet tempore bone memorie domini genitoris nostri⁸ Pipini, sive priscis temporibus a sacris patribus et a⁹ reliquis bone devotionis hominibus sepissime ventilatum¹⁰ fuerit, nos¹¹ tamen pleniter et ad liquidum¹² diffinitum reperire minime¹³ quivimus. Nostris quippe temporibus id ipsum a sanctis episcopis et¹⁴ reliquis sacerdotibus a ceteris¹⁵ ecclesiastice dignitatis ministris nostris in regnis seu in aliis Deo degentibus¹⁶, nobisque una cum eis agentibus, sepissime propter multas et nimias reclamaciones que¹⁷ ex hoc ad nos¹⁸ ex diversis partibus venerunt ventilatum est, sed qualiter consultu domini et patris nostri Leonis¹⁹ apostolici²⁰ ceterorumque Romane ecclesie episcoporum et reliquorum sacerdotum²¹, sive orientalium et Grecorum patriarcharum et multorum sanctorum

¹ Quod Leo papa xii episcopos in sua purgatione habuerit *add. in mg.* CaLn²

² Decr. et resp. (repositio Mq) Leonis pape ad Carolum *BeCaEaLdLfLmMqOaPfVo; Karolus imperator Pt; Decr. - pape Tb; Decr. - ad Carolum Tc; Decr. Caroli imperatoris CbLj; *om.* Mg

³ aut *BeCaCbLjLmMgTc; et Ld; ac Pf; an Vo; *om.* LfTb

⁴ quod *BeCaCbLdLfLjLmPfTbVo; quam (vel quod *ss*) Mg; quoniam Tc

⁵ crim. div. *BeCaCbLdLfLjLmMgPfTcVo; div. crim Lf; crim. Tb

⁶ ex eis ab *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; ab eis ex Tc

⁷ -abilis *CaMgPfTbTc; -alis Lf

⁸ gen. nostri CaLdLfLjMgPfTc; nostri gen. Tb

⁹ a *Ca²CbLdLfLjLmMgPfTb; Ca *erased*; *om.* Tc

¹⁰ sep. vent. *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; vent. sep. Tb

¹¹ nos *CaMgPfTbTc; non Ld

¹² ad liquidum CaMgPfTbTc; aliquidum Lm

¹³ rep. min *BeCaCbLdLfLjLmMgPfTb; min. rep. Lf; rep. non Tc

¹⁴ a *add.* CaLfMgRa, *om.* *BeDbPfTbTcVo

¹⁵ a ceteris LmOaTb; ac ceteris Be; et ceteris CaLdLfRa; ceteris CbLjMq(*lacuna follows*)PfVo; ceterisque MgPf²; et reliquis Tc

¹⁶ *corr. fr.* gentibus Ld

¹⁷ que *CaPfTbTc; qua Mg

¹⁸ ex hoc ad nos *BeCaCbLdLfLjLmMgPfTb; ad nos Lf; ad nos ex hoc Tc

¹⁹ unde *add. and canc.* Ca, papa *add.* Vo (*moved from before Leonis*)

²⁰ -lici *BeLfMgOaTbTc; -li CaCbDbLdLjLmPf; *om.* Vo

²¹ -otum *CaMgPfTbTc; -otibus Lm

episcoporum et²² sacerdotum, necnon et nostrorum²³ episcoporum²⁴ omniumque²⁵ sacerdotum²⁶ ac²⁷ levitarum auctoritate et²⁸ consensu, atque²⁹ reliquorum fidelium et cunctorum³⁰ consiliariorum³¹ nostrorum consultu diffinitum est, vos³² omnes utriusque ordinis ministros scire volumus. Statutum est namque³³ ratione et³⁴ necessitate atque³⁵ auctoritate predicta³⁶ consultu omnium, ut quotienscumque cuique sacerdoti³⁷ crimen imponitur, si ipse³⁸ accusator talis fuerit ut recipi debeat, quia quales ad accusationem sacerdotum³⁹ admitti debeant in canonibus pleniter expressum est. Si autem⁴⁰, ut dictum est, ille accusator qui canonice est recipiendus eum cum legitimo virorum numero et bonorum⁴¹ testium approbare in conspectu episcoporum poterit, tunc canonice diudicetur⁴², et si culpabilis inventus fuerit, canonice dampnetur⁴³. Si vero eum suprascripto⁴⁴ pretextu approbare ipse accusator minime⁴⁵ poterit, et hoc canonice diudicetur. Ipse vero sacerdos, si⁴⁶ suspiciosus aut⁴⁷ incredibilis suo episcopo⁴⁸ aut reliquis suis consacerdotibus⁴⁹ sive⁵⁰ bonis et iustis⁵¹

²² omniumque *Vosm.*; et reliquorum sac. - episcoporum et *om.* Sg

²³ sanctorum (suorum Lf) episcoporum - nostrorum BeCaEaLdLflLjMgMqOaObPfTbTcVoWc; *om. Brant; in Vosm.*

²⁴ necnon et (*om.* Oa) nost. episc. *BeCbLdLjMgMqOaObOcOdPfPwTbVoWc; necnon et nost. CaLfRa; necnon. Lm; et sacerdotum necnon et ... episcoporum *add. in mg.* Mq; necnon omnium ceterorumque sacerdotum Vm; *om.* PkTc

²⁵ omnium ceterorumque Oa

²⁶ nec non et nostrorum episcoporum omniumque Romanorum sacerdotum necnon (*om. Vosm.*) *add. Brant, om.* BeCaEaLdLflLjMgObOeOfPfPtRaSgTbTcVo

²⁷ ac *BeCaPfTbTcVo; et CbLjMg

²⁸ et *BeCaCbLdLflLjMgPfTb; *om.* Lm; cum Tc

²⁹ atque *BeCaCbLdLjLmMgPfTb; ac Lf; *om.* Tc

³⁰ sacerdotum et *add.* Lm, *om.* *CaMgPfTbTc

³¹ consiliariorum Lf

³² vos CaCbLdLflLjLmMgPfTb; et nos Tc

³³ est namque *CaCbLdLflLjLmMgPf; namque est TbTc

³⁴ ratione et *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; *om.* Tc

³⁵ *ss* Be

³⁶ auct. pred. *BeLjLmTb; predicto CaCbLdMgMqPfTcVo

³⁷ -oti *BeCaCbLflLjLmMgPfTbVo; -otum LdTc

³⁸ ipse CaCbLdLjLmMgPfTb; *om.* Tc

³⁹ -otum *CaPfTbTc; -otium Mg

⁴⁰ autem *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁴¹ et bon. *CaPfTbTc; *om.* Mg

⁴² can. diud. *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; diud. can. Tc

⁴³ -etur *CaCbLdLflLjLmMgTbTc; -atur Pf

⁴⁴ -scripto *MgPfTbTcVo; -dicto BeCaCb

⁴⁵ minime *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; non Tc

⁴⁶ sit *add.* CbLj, *om.* *CaMgPfTbTc

⁴⁷ aut *BeLmTb; et CaMgPfTc; an Vo

⁴⁸ fuerit *add. and canc.* Ld

⁴⁹ consac- *CaMgPf²TbTc; sac- Lm

⁵⁰ et *add. ss* Cb²

⁵¹ de suo episcopo aut reliquis – et iustis *in mg.* Mq²

de suo populo⁵² vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut predicta suspicione remaneat⁵³, cum tribus aut quinque vel septem⁵⁴ bonis ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis pape, qui duodecim episcopos in sua purgatione habuit, vel eo amplius si suo episcopo visum fuerit aut necesse propter tumultum populi prospexerit⁵⁵, et cum aliis⁵⁶ bonis et iustis⁵⁷ hominibus se⁵⁸ sacramento coram populo super quatuor evangelia dato⁵⁹, purgatum⁶⁰ ecclesie reddat⁶¹. Si quis autem scire⁶² desiderat quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, et quid⁶³ de⁶⁴ accusatore⁶⁵ faciendum sit, pleniter in canonibus reperiri poterit⁶⁶.

ID 6.419] C 2 q 5 c 19

⁵² suo pop. BeMgPfTbTcVo; pop. suo CaLf; episcopo Lm. aut reliquis suis - de suo populo *repeated*

Lm

⁵³ purgat se *add.* Tb, *om.* *CaCbLdLfLjLmMgPfTc

⁵⁴ septem *CaMgPfTbTc; vi Lf

⁵⁵ prospexerit BeCbLdLfLjLmMgTbTcVo²; perspexerit Ca; prospexerint Pf; proserit Vo

⁵⁶ aliis *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; *om.* Tc

⁵⁷ bon. et (ac Lf) iust. BeCaCbLdLfLjLmMgPfTc; bon. et cum iust. Ld; iust. et bon. Tb

⁵⁸ se *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; *om.* Tb

⁵⁹ dato *BeCaCbLdLfLjLmMgPfTc; dat Lf; *om.* Tb

⁶⁰ purgatum *BeTbTcVo; purgamento CaCbLdLfLjLmMgMqObPfRa

⁶¹ reddat BeCaLdLfMgMqOcOd²RaTbTcVo; *om.* CbLjLmObOdPfPw; purg... *add.* Pf²

⁶² autem scire *CbLjMgPf(*after lacuna*)TcVo; autem scire se BeLfLmMqOaRa; autem scire *and erasure* Ld; scire se Ca; autem se scire Tb

⁶³ quid *CaMgPfTbTc; quicquid Cb

⁶⁴ de *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

⁶⁵ -atore *BeMgPfRaTbVo; -atione CaCbTc

⁶⁶ rep. pot. BeCaOaPfRaTb; reperiri potest Mg; reperire poterit Tc; repperire potest Vo

4

De purgatione¹ Leonis pape

Auditum est², fratres carissimi, et divulgatum est per multa loca, qualiter homines mali adversum me insurrexerunt et debilitare³ voluerunt et miserunt super me gravia crimina. Propter quam causam iste clementissimus ac serenissimus dominus⁴ Carolus una cum sacerdotibus et optimatibus suis istam pervenit ad urbem. Quamobrem ego Leo pontifex sancte Romane ecclesie a nemine iudicatus neque coactus sed spontanea mea⁵ voluntate, purifico me in conspectu vestro coram Deo et angelis eius, qui conscientiam meam novit, et beato Petro principe apostolorum in cuius conspectu consistimus, quia istas criminosas et sceleratas res quas illi mihi

¹ De purg.] Deprecationes Ph; De purificatione Ra

² est *BeCaOaPfTbTcVo; *om.* MgQa

³ debellare (?) *add. in mg.* Ra²

⁴ rex *add.* BeMgQaTb, *om.* *CaMqPfRaTcVo

⁵ mea *CaMgPfTb; *om.* Tc

obiciunt nec perpetravi, nec perpetrare⁶ iussi. Testis est mihi⁷ Deus in cuius iudicium venturi sumus et in cuius conspectu consistimus. Et hoc propter suspiciones malas tollendas mea spontanea voluntate facio, non quasi in canonibus inventum sit aut quasi⁸ ego⁹ hanc consuetudinem aut decretum in sancta ecclesia successoribus meis nec non et fratribus et coepiscopis nostris imponam, sed ut melius a vobis abscidatis rebelles cogitationes.

ID 5.313] C 2 q 5 18 is remote

⁶ -are *CaMgPfTb; -ari Tc²

⁷ est mihi Pf?Tc; mihi est BeCaMgTb; enim mihi est Oa (mihi Deus est Vo)

⁸ in can. inv. sit aut quasi *MgQaRa²; om. BeCaMqOaPfRaTbTcVo

⁹ ss Be

5

¹Ex registro Gregorii pape ad Iustinum² imperatorem³

Habet⁴ proprium antiqui⁵ hostis invidia ut quos in pravorum actuum perpetratione⁶ sibi resistentes⁷ decipere non valet, opinionem eorum falsa ad presens⁸ simulando dilaceret. Quoniam igitur quedam contra sacerdotale propositum de Leone fratre et⁹ coepiscopo nostro sinister rumor aspersionem, utrum vera essent districta diutius fecimus¹⁰ inquisitione¹¹ perquiri, et nullam in eo de his¹² que fuerant dicta culpam invenimus, sed ne quid¹³ videretur omissum¹⁴ nostro¹⁵ potuisset¹⁶ cordi dubium remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundantia¹⁷ fecimus¹⁸ sacramenta prebere, quibus prestitis magna sumus exultatione gavisi, quod huiuscemodi innocentia¹⁹ evidenter²⁰ enituit²¹. Pro qua re gloria²² vestra predictum

¹ Register liber est in quo institutiones suas scribebant apostolici *add.* Tc² mg

² Iustinum EaLdOaPfPhQaVo; Iustinianum BeCaLfMgRaTcVp; iustissimum Tb

³ ad Iust. imp. om. CbLjMq. Stephanus papa V Leoni Teanensi episcopo Lm

⁴ hoc *add.* LgMgQaTc, om. BeCaCbFcLdLfLjLmMqOaPfPkPwRaSeTbVo

⁵ prop. ant. *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; ant. prop. Tb

⁶ -ione PfTcVo; -ionem BeCaMg(vel e ss)Tb

⁷ -tes *BeCaPfTb²TcVo; -te (vel s ss) Mg; restentes Tb

⁸ falsa ad pres. *MgPfTbTc; ad pres. falsa Ca

⁹ et *TcVo; nostro et BeCaPfTb; om. Mg

¹⁰ fec- *CaPfTbTc; fac- Mg

¹¹ *corr. fr.* -iones Ld

¹² his *CaMgPfTbTc; iis CbLj

¹³ quid CaCbLdLfLjLmMgPfTbTc; quod Pf²

¹⁴ quod *add.* CaCbLd²LfLjMgTcVo, om. *BeLdLmOaPfTb

¹⁵ nostro *BeCaMg (vel v ss)PfTbTcVo; vestro Ld; non Oa

¹⁶ -set CaCbLd²LfLjMgPfTc; -se BeLdLmTb

¹⁷ -andi Cb

¹⁸ ex ab. fec. *CaPfTbTc; fec. ex ab. Mg

¹⁹ eius *add.* *Mg, om. BeCaPfTbTcVo

virum²³ cum omni caritate suscipiat, et reverentiam ei²⁴ qualem sacerdotem decet exhibeat, nec ulla remaneat²⁵ de his²⁶ que iam sunt purgata²⁷ dubietas. Et ita suprascripto²⁸ vos episcopo devotissime oportet in²⁹ omnibus adherere, ut congrue decenterque Deum in eius persona videamini cuius minister est honorare.

ID 5.309] C 2 q 5 c 6

²⁰ evidenter *LmMgPftbTc; om. Ca

²¹ enituit CaCbLdLfljLmMgPftc; innotuit Tb

²² re gloria *CaCbLdLfljLmMgTbTc; regula Pf

²³ virum BeCaMgPf²TbTc; verum LmPf

²⁴ ei *MgPftbTc; om. Ca

²⁵ remaneat BeCaCbLdLfljLmPftb; cordibus rem. Mg; rem. cordibus Tc

²⁶ his *BeCaMgPftbTc; iis Cblj

²⁷ sunt purg. *CaCbLdLfljLmMgPftc; purg. sunt Tb

²⁸ suprascripto *CaLdLfljMgPftc; dicto Tb

²⁹ his add. Ca, om. *MgPftbTc

6

¹Ex registro² ad³ Brunehildem⁴ reginam Francorum⁵

Menam⁶ vero reverendissimum fratrem coepiscopum nostrum⁷ postquam⁸ ea que de eo dicta fuerunt⁹ requirentes in nullo invenimus esse culpabilem, qui insuper¹⁰ ad sacratissimum¹¹ corpus beati Petri apostoli¹² sub iureiurando satisfaciens¹³ se monstravit alienum¹⁴, reverti illum¹⁵ purgatum absolutumque¹⁶ permisimus. Quia

¹ Quod prebiter postquam se purgaverit non debet ulterius quasi reus affligi add. in mg CaLn²

² registro BeDbLdLmMhMkMqTb; registro Gregorii pape (om. MjTc) CaEgLfMgMjOd²RaTcWc; registro eiusdem Cblj; regis Oa; eodem Pf; eodem reg. Vo

³ ad *CaCbLdLfljMfMgMjTbTc; et Pf

⁴ Brunehildem *BeLdLfljLmMgTbVo; Bruchenildem CaCb; Burnehildem Db; Brunnihildem Mj; Prunehildem Mq; Brunchildem Oa; Burnehildem Pf; Brinegildem Tc

⁵ reg. Franc. *BeCaCbEgLdLfljLmMgMhMkPtTbTc; whole insc. added Od²; om. Pf

⁶ Menam CaLfMfMhMjMkOdPwQeRa²VoVp; Menan BeCbEgLdLjMgMq²OcPftcWc; Nenam Lg; Zenam LmOa; Nenan Mq; Penam PkPt; Senam Ra; Mennam *Tb

⁷ coep. nost. BeCbLdLjLmMhMjMqPftbVo; nost. et coepiscopum CaMkPtTc; coep. nost. et Cb; et coep. nost. EgMfMg; nost. et coepiscoporum Lf; nost. coep. Oa

⁸ -qua Ld

⁹ dicta fuerunt BeLdLjMfMhMjMkOaPftbVo²; dicta fuerint CaLfMg; dicta fuerant Pt; fuerant dicta Tc; dicta sunt Vo

¹⁰ qui insuper om. Mf

¹¹ corr. fr. sact- Ld

¹² Petri ap. *CaLdLfljTbTcVo; ap. Petri BePf; Petri LgMg

¹³ faciens Ph. ab his que ei obiecta fuerant add. EgTc, ab his qui opinioni eius obiecta fuerant add.

Ra²mg, ab his que obiecta fuerant eius opinioni de add. Brant, om.

BeCaCbDbLdLflgLjLmMfMgMhMjMkMmMoMqOaObOcOdOeOfPfPhPkPtPwQaRaTbSgSeVmWc [ab his que obiecta eius opinioni fuerant add. ID]

¹⁴ ab his que obiecta eius opinioni fuerunt add. Mg, om.

*BeCaDbMfMhMjMkMmMoMqPfPtQaTbTcVoWc

¹⁵ illum *CaCbLdLfljLmMfMgMhMjMkPftb; illuc Tc

sicut dignum erat ut si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonicè puniremus, ita dignum¹⁷ non¹⁸ fuit, ut eum adiuvante innocentia diutius retinere vel affligere in aliquo deberemus¹⁹.

ID 5.311] C 2 q 5 c 7a

¹⁶ -tumque *BeCaLdLfLmMfMgMjTbTcVo; -tum MhMkPf

¹⁷ erat *add. and canc.* Lm

¹⁸ non *CaMfMgMhMjMkOaPfTbTc; *om.* CbLj

¹⁹ affl. (iam *add.* Mk) in aliquo (non *add.* CbLj) deb. *BeCaLfljLmMfMhMjMkOaPfTb; <in> aliquo affl. deb. Ld; affl. deb. in aliquo MgTc

6A¹

Ex dictis Augustini

Nemo amplius in ecclesia nocet quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis et sacerdotis habent. Delinquentem namque hunc nullus² redarguere presumit, et in exemplum vehementer culpa extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur.

BD 1. 209, cf D 83 c 2

¹ here EgLgQa, *after c 5* EdMgVp; *in mg.* Ra²

² namque hunc nullus MgQaRa; nullus namque Vp

7

¹*Alexander II Rainaldo*² *Cumano*³ *episcopo*

Super causas⁴ Gillandi presbiteri tui⁵ de morte episcopi sui⁶ predecessoris tui infamati⁷ in medium consuluimus. Itaque circum⁸ omnium astantium fratrum unanimi assensu tue dilectioni rescribimus, prefatum Gillandum presbiterum⁹ ante te presentandum. Ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante iustitia sine omni controversia presbiter quecumque ob hoc iniuste amisit ac¹⁰ sacerdotium accipiat, et integra beneficia. [8] Purgationem tamen antea¹¹ duobus sibi sacerdotibus¹² iunctis

¹ Quod presbiter solo iuramento non vulgari lege de obiectis se purgare debeat *add. in mg.* CaLn²

² -aldo *BeCaOaPfTbVo; -allo Ea; Reinaldo Mg; Rumaldo Mg; -oldo Tc

³ *corr. fr.* Cumaldo Ra

⁴ causas *CaMgPfTb; causa Pt; *om.* Tc

⁵ Gill. pres. tui CaMgPfTb; Gillaldo (*corr. fr.* -aldi) presbitero tuo Tc

⁶ sui *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ infamati *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ circum *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ Gill. pres. *BeCaMgPfVo; presb. Gillandum (-aldum Tc) TbTc

¹⁰ ac *BeCaMgPfVo; ad Tb; et Tc

¹¹ *corr fr.* anna *in mg.* Ra

¹² sibi sac. *CaMgPfTb; sac. sibi Tc

ubi accusator cessaverit eundem ex¹³ se prebere tuo committimus¹⁴ arbitrio.
Vulgarem denique¹⁵ ac¹⁶ nulla canonica sanctione fultam¹⁷ legem ferventis scilicet
sive frigide aque ignitique ferri contactum¹⁸, aut cuiuslibet popularis inventionis, quia
fabricante hec sunt omnino ficta¹⁹ invidia, nec ipsum exhibere nec aliquo modo te
volumus postulare, immo apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

ID 10.15] C 2 q 5 c 11 to integra beneficia, C 2 q 5 c 7b from Purgationem (cf c 6)

¹³ ex *CaMgPfTb; se Tc

¹⁴ -imus CaMgPfTc; -amus Tc

¹⁵ denique *CaMgPfTb; namque Tc

¹⁶ ac *Tc; a BeCaMgPfTbVo

¹⁷ -tam *CaMgPfTc; fulgatam Ra (*with obsc. corr. in mg.*); -tum Tb

¹⁸ Lex ignis et aque frigide vel calide popularis est, non canonica, et eius prohibetur examinatio *add. in mg.* Tc²

¹⁹ ficta *BeCaMq²PfTcVo; facta Mg(vel fic ss)MqPhTb

9

¹Ex epistola Gregorii²

De presbitero vel quolibet sacerdote a populo accusato, si certi non fuerint
testes³ qui crimini illato veritatem dicant, iusiurandum erit in medio et illum testem
proferat de innocentie sue puritate cui nuda et aperta sunt omnia, sicque maneat in
proprio⁴ gradu.

ID 6.231] C 2 q 5 c 5 var. to sunt omnia

¹ Quod presbiter sola manu se purgare possit si certi accusatores defuerint *add. in mg.* Ca

² II *add.* Tc, papa *add.* Ea, om. *BeCaLcMgOaPfTbVo

³ non fuer. testes *CaMgPfTc; testes non fuer. Tb

⁴ proprio *CaMgPfTb; pristino Tc

10

¹Ex concilio Triburiensi, cap. xxi²

Si quis presbiter contra laicum vel laicus contra presbiterum aliquam habet
querimonie controversiam³, episcopo precipiente sine personarum acceptione finiatur.
Laicus per iuramentum si necesse sit se expurget, presbiter vero vice iuramenti⁴ per
sanctam⁵ consecrationem interrogetur, quia sacerdotes ex levi causa iurare non

¹ Qualiter finienda sit controversia inter presbiterum et laicum *add. in mg.* CaLn²; Hic agatur de negotiis clericorum ac laicorum *add in mg.* Tc²

² xxi *BeMgOaPfTbTcVo; xxii Ca; xxx Lm

³ hab. (habeat Ld) quer. cont. *CaCbLdLfLjLmPfTc; quer. cont. hab. Tb

⁴ iuramenti *MgPfTbTc; sacramenti Ca

⁵ sanctam *BeCaLd²LfLmMgPfTbVo; sacram CbLjTc

debent. Manus per quam corpus et sanguis Christi conficitur⁶ iuramento⁷ polluatur⁸? Absit, cum Dominus⁹ in evangelio discipulis suis quorum vicem nos¹⁰ indigni in sancta gerimus ecclesia¹¹ dicat, Nolite omnino iurare¹². Sit autem sermo vester, est, est, non, non. Quod autem his abundantius est, ex¹³ malo est¹⁴.

ID 6.227] C 2 q 5 c 4

⁶ et sang. Chr. conf. *CaCbLdLflLjLmMgPfVo; Chr. et sang. conf. BeTb; et sang. conf. Chr. Tc

⁷ ut add. Pf, om. *CaCbLdLflLjLmMgTbTc

⁸ -atur CaLmLdLflMgPfTb; -etur CbLjTc

⁹ dicat add. Tc, om. *CaCbLdLflLjLmMgPfTb

¹⁰ vicem nos *CaMgPfTbTc; nos vicem Lm

¹¹ ger. eccl. *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; eccl. ger. Tc

¹² omn. iur. *CaMgPfTbTc; iur. omn. CbLj

¹³ est ex CaCbLjLmMgPf; est a BeLdLflMqPtTcVo; ex Tb

¹⁴ Cavendum est sacramentum fidelibus add. in text Tc, om.

*BeCaCbLdLflLjLmMgMqObOcOdPfPkPtPwQaRaTbVoWc

11

Ex concilio Remensi, cap. v¹

Ut nullus ex ecclesiastico ordine cuiquam laico quicquam supra sacra vel super sancta² evangelia iuret, sed simpliciter cum puritate et veritate dicat, Est, est, non, non. Sed si est aliquid quod eis³ a laicis obiciatur, ad episcopum in cuius territorio est deferatur, et iuxta id⁴ quod illi qui eiusdem sunt ordinis diudicaverint aut corrigatur aut expurgetur.

ID 6.233] +C 22 q 5 c 22

¹ v *BeMgPfTbTcVo; i Ca; xxi Vp

² vel super sancta CbEaLcMqOaObPkPtPwTbTc; vel supra sancta BeCaMgQaRaVo; om. Pf

³ eis *CaMgTbTc; his Pf

⁴ id *CaMgPfTb; hoc Tc

12

¹Nicholaus ad consulta Bulgarorum², cap. lxx³

Consulendum⁴ decernitis utrum presbiterum habentem uxorem debeatis sustentare et honorare an a vobis proicere. In quo respondemus, quoniam licet ipsi⁵

¹ Quod presbiteri uxorati aut prave conversationis donec episcoporum suorum reprobentur iudicio, non sunt a plebe reprobandi add. in mg. CaLn², Quod a populo missa sacerdotum uxorum debeat patienter audiri add. in mg. Tc²

² Bulg- *BeMgMqPfTcVo; Burg- CaTb; Burgalorum Oa

³ cap. lxx om. Be

⁴ esse add. CaMgRaTc, om. *BePfTbVo

⁵ lic. ipsi *CaMgPfTb; ipsi lic. Tc

valde sint reprehensibiles vos tamen Deum⁶ convenit imitari, qui solem suum oriri facit, ut evangelium testatur⁷, super bonos et malos⁸, et pluit super iustos et iniustos⁹. Deicere enim a vobis¹⁰ ideo non debetis, quoniam¹¹ nec¹² Iudam Dominus cum esset mendax discipulus¹³ de numero apostolorum deiecit¹⁴. Verum de presbiteris vobis qui laici estis¹⁵ nec iudicandum est nec de vita eorum quicquam investigandum¹⁶, sed episcoporum iudicio quicquid illud est, reservandum.

ID 2.82] D 28 c 17

⁶ Deum *BeCaMgTcVo; Dominum PfTb

⁷ ut ev. test. *CaMgPfTb; sicut test. ev. Tc

⁸ bon. et mal. *BeCaOaPfTbTcVo; iustos et iniustos MgQa

⁹ iust. et iniust. *BeCaOaPfTbTcVo; bonos et malos MgQa

¹⁰ vobis *MgPfTbTc; nobis Ca

¹¹ quoniam *CaMgPfTb; quia Tc

¹² nec *Be²MgTbTcVo; om. BeCaPf

¹³ discipulus *BeMgOaTbTcVo; a discipulis nec Ca; discipulus nec Pf

¹⁴ deiecit *CaPfTbTc; eiecit Mg

¹⁵ corr. fr. istis Mg?

¹⁶ est add. Tb, om. *CaMgPfTc

13

Item cap. lxx¹

Sciscitantibus vobis si a sacerdote qui sive comprehensus² in adulterio sive de hac³ sola fama respersus est⁴, debeat communionem suscipere⁵ necne, respondemus. Non potest⁶ aliquis quantumcumque pollutus sit⁷, sacramenta divina polluere que purgatoria cunctarum contagionum⁸ existunt⁹. Nec potest solis radius¹⁰ per cloacas et latrinas transiens aliquid exinde contaminationis attrahere¹¹. Proinde qualiscumque sit sacerdos que¹² sancta sunt¹³ coinquinari non possunt. Idcirco ab eo usquequo¹⁴

¹ It cap. lxx *BeCaCbEaLcLdLjLmOaTbTcVo; Idem cap. lxx Lj; Item idem cap. lxx Mg; Idem in eodem Pf

² comp. BeCaCbLjLmMgPfTb; comp. est Ld; comp. sit Lf; dep- TcVo

³ de hac *CbLjMqPfTcVo; de hoc BeCaLdLmMgTb; clericis Lf

⁴ resp. est *BeMgPfRa²TbTcVo; reprehensus CaLf; comprehensus est Ra

⁵ susc- *BeCaCbLdLjLmMgPfTbVo; rec- Lf; acc- Tc

⁶ corr. to potat Ld

⁷ poll. sit BeLdLjLmMgPfTb; sit poll. CaLfTc; poll. nsit Vo

⁸ cunctarum contagionum BeCbLdLjLmMgPfTb; contagionum cunctarum Ca; cunctarum cogitationum

OaVo; cunctorum contagiorum Tc

⁹ existunt Lf

¹⁰ sol. rad. *CaCbLdLjLmMgPfTb; aliquis sol. rad. Lm; rad. sol. Tc

¹¹ attr- *CaPfTbTc; abstr- Mg

¹² que *CaCbLdLjLmMgPfTc; quia Tb

¹³ sunt *CaCbLdLjLmMgPfTc; om. Tb

¹⁴ usquequo *BeCbLdLjLmMgOaPfTb; usquequo CaLfTc

episcoporum iudicio reprobetur communio percipienda est, quoniam mali bona¹⁵ ministrando se tantummodo ledunt. Et cerea fax¹⁶ accensa sibi quidem detrimentum prestat, aliis vero lumen in tenebris administrat, et unde¹⁷ aliis commodum exhibet inde¹⁸ sibi dispendium¹⁹ prebet²⁰. Sumite igitur²¹ ab omni sacerdote intrepide Christi misteria, quoniam omnia in fide purgantur. Fides est enim²² que vincit hunc²³ mundum²⁴.

ID 2.83] C 15 q 8 c 5a

¹⁵ in *add. and canc.* Ld

¹⁶ igne *add.* Tc, *om.* *CaCbLdLflLmLjMgPftb

¹⁷ unde *CaCbLdLflLjLmMgPftb; tamen Tc

¹⁸ inde *CaCbLdLflLjLmMgPftb; unde Tc

¹⁹ dispendium *CaMgPftbTc; disponendum Lf

²⁰ prebet CaMgPftbTc; probat Lm

²¹ igitur BeCaMgMqPftbTcVo; ergo *LdLj

²² est enim *BeCbLdLjMgMqPftbVo; enim est CaLflmPkTc

²³ vinc. hunc *MgMqPftbTc; hunc vincit CaRa

²⁴ quia non dantis meritum sed accipientis fit *add Brant with ID (cf Gratian), om.*

BeCaCbDbLcLdLflLgLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPftPkPtPwQaRaSgTbTcVmVoWc

14

In¹ libro VIII²

Quicumque alium de homicidii crimine periculosa vel capitali³ obiectione pulsaverit non prius a iudicibus audiatur quam se similem penam quam reo intendit conscripserit⁴ subiturum.[15] Et si servos alienos accusandos esse crediderit, se simili inscriptione constringat futurum ut supplicia innocentum⁵ servorum aut pena capitis sui aut facultatum amissione⁶ compenset.

ID 16.247]

⁷Quicumque inscriptione premissa cuiuscumque criminis reum accusare voluerit, ab eo die quo inscripsit intra annum peragat propositas actiones. Qui⁸ si distulerit infamis effectus bonorum suorum quarta parte multabitur.

ID 16.249]

¹ In BeCaMgOaTcVo; Hec deflorata sunt a Romanis legibus in Qe(mg.)Tb; *om.* Pf

² VIII PftbTcVo; IX BeCaMqOaPh; *om.* Ea; IX idem Mg; IX ... Qa. (ii. *add.* Bd) De causis et negotiis laicorum. *in mg* BdLj, *in text* EaPh. ii *add.* *in mg.* Be²

³ crimine *add.* Ca, *om.* *MgPftbTc

⁴ sive dicto vel scripto *add.* Mg *ss*

⁵ -tum *BeTbTc; -tium CaMgPftVo

⁶ constringat – amissione *in mg.* Pt

⁷ Item *add.* RaTb, cap. cciii *add.* Mg *mg, om.* *BeCaMqPftc; Ex eadem lib' viiii *add.* *in mg.* Bd²

⁸ Qui *BeCaPftPkTbVo; Quod MgMqTc

16

Cap. cciiii¹

Convinci nemo potest in iudicio sine testibus aut scriptura². Sententia absente parte alia a iudice data nullam obtinet firmitatem. Causa inter presentes iudicata post decennium revolvi non potest, nec inter absentes post vigennium. In causa capitali nemo absens dampnetur. Neque absens per aliquem³ accusatorem accusari potest.

ID 16.316]

¹ iiii Pt

² vel privilegio ss Mg

³ aliquem BeCaEaMgMq²PfRaTcVo; aliquam Mq?; alium *OaPhTb

17

Qui debeant iurare¹

Lex precipit ut probatio non a possessore² sed a petitoris partibus requiratur³, quia omnem probationem ab eo queri debere dicit qui petitam rem desiderat obtinere⁴, non ab illo⁵ qui se iuste tenere contendit⁶, preter illum tantum casum⁷ ubi⁸ interrogare necesse est possidentem utrum ex sua persona aut ex successione⁹ ceperit¹⁰ possidere.

ID 16.203]

¹ deb. iur. *BeCaEaMgMqOaPhPkQaRa²TbTc; deb. probare Pf; bene deb. iur. Cb; benedicant iur. BdOcPw; bene debeant Ra; bene dicantur iurare Vo. Item *add.* Bd². Qui - iur. *om.* Pt, SeWc *with no break*

² -ore *MgPfTbTc; -oris Ca

³ req- *CaMgPfTb; inq- Tc

⁴ des. obt. *CaMgPfTc; obt. des. Tb

⁵ illo *MgPfTbTc; alio Ca

⁶ cont- *BeMgTbTc; int- CaPfRa; vel con- ss Ra²

⁷ illum tant. casum *BeOaTb; illam tant. causam CaPfRaTc; illam tamen causam MgVo

⁸ ubi *MgPfTbTc; de qua Ca

⁹ -ione *Be²MgPfTb; -ore BeCaTc

¹⁰ -erit *CaMgPfTb; -it Tc

17A¹*Ex concilio Agathensi, cap. viii²*

Si quis discernit presbiterum coniugatum tanquam occasione³ nuptiarum quod⁴ offerre non debeat, et ab eius oblatione ideo se abstinet, anathema sit.

BD 3. 75, ID 2.128, D 28 c 15

¹ EgLgMgQaVc² *here, in Ed after c 19, in mg. Ra², in Vp after c 15, in Wa after 5.16*

² Ex - viii MgRa; Ex concilio Gingrensi cap. iiii Eg; Libro XII. Item Constantinus Qa

³ occasione EgLgMgRa; accione Qa

⁴ q' EgMgRa; quod Lg; qui Qa

18

Libro XXII, titulo ii¹

Ei² incumbit probatio³ qui dicit non qui negat.

ID 16.179] L. II, iuncta gloss. ff. de probat. et est summ. Bar.

¹ Lib. XXII tit. ii (tit. i Vo) BeCbMgOcPfPh(*after* negat)PkPtSeVo; Lib. XXVII CaOd²; Lib. XXVII tit. ii Ob; *om.* OdPwTb; cap. iiii Qa; Lib. XXII tr? v const. ix.iii.i Ra; Item Tc; *om. with no break* Mq

² Ei BeCaDb²MgMj²MqPfPtRaTbTcVoWc; Si DbMoPdPk; Et PhPt

³ testibus *add. ss* Mg

19

Constitutionum LXIII¹, cap. i²

Testimonia autem sic exhiberi oportet ut dicant testes quod sub presentia sua vel susceptum est depositum vel quod depositarius suscepisse conscripsit³.

ID 16.136b] C 3 q. 9, c. Testes in principio [c 15 is quite distinct]

¹ Const. LXIII *CaCbEaFcMgOaPfPtTbWc; Const. XLIII Be; Constantinopol' LXIII Mq; Lib. XXVII tit. ii Pw (*cf c 18*); Ex lib. XXII Constitutionum Tc

² cap. i *om.* Ca, Const. - i *om.* QaRaVo

³ conscribit Wc

20

¹Cap. vii

Testium productio non aliter habeatur nisi presente quoque adversaria parte vel contumaciter non veniente, scilicet ut salva eius prescriptio ei competat quam opponendam² existimaverit. Contumaciter autem non videtur³ abesse qui ex necessitate abfuit, forte enim intra loca sanctorum fugerat⁴.

ID 16.156]

¹ Item *add.* PfTc, Item II *add.* Mg, *om.* *BeCaOaTb

² -dam BeCaMgTc; -dum PfTbVo

³ -etur *CaMgTbTc; -erunt Pf

⁴ fug- *BeMqOaPfTbVo; confug- CaMgRaTc

21

De lege Theodosiana

Testes priusquam de causa interrogentur sacramento debent constringi ut¹ iurent se nichil falsi² esse dicturos³. Honestioribus autem magis quam vilioribus fides adhibeatur. Unius autem testimonium quamlibet splendida et idonea videatur esse persona, nullatenus audiendum⁴.

ID 16.204a]

¹ deb. const. ut CaMgPFTb; const. deb. ne Tc

² se nich. fal. *CaMgPFTb; nich. fal. se Tc

³ esse dict. *BeMgPFTb; dict. esse CaTc

⁴ aud. *BeCaMgOaPFTbVo; audiatur Cb; aud. est Tc

22

cccxiii¹

Ut testimonium unius² hominis non accipiatur. Nam si ex utraque parte plures sint, veraciores atque religiosiores³ et honestiores eligantur qui sacramento suum confirmant testimonium, nihilque se falsi⁴ esse dicturos.

ID 16.210]

¹ cccxiii *BeEaMgMqPFRa; *after* accipiatur *below* CaSl; cccxxiii Oa; cccxxxiii Tb; Cap. ccclxiii Tc; ccclvi. xiii Vo; *om.* Lc

² *om.* Vo

³ *corr. fr.* -sores Ca

⁴ se fal. *BeCaPFRaTcVo; fal. se MgTb

23

ccclxvi²

Omnes itaque³ cause que⁴ vel⁵ pretorio iure vel civili tractantur⁶ episcoporum sententiis terminate perpetuo stabilitatis iure⁷ firmentur. Nec liceat ulterius retractari negotium quod episcoporum sententiis⁸ deciderit. Testimonium etiam⁹ ab uno licet¹⁰ episcopo perhibitum omnes iudices indubitanter accipiant, nec alius audiatur cum

¹ Cap. *add.* Tc, *om.* *CaCbMgPFTbVo

² ccclvi Be

³ itaque *CaMgPFTb; igitur Tc

⁴ que *BeMgPf²TbTcVo; *om.* CaPf

⁵ vel *Be²CaMgTbTc; *om.* BePf

⁶ vel civ. tr. *CaPfTbTc; tr. vel civ. Mg

⁷ stab. iure *CaMgPFTc; iure stab. Tb

⁸ sententiis *CaMgPFTc; iudiciis Tb

⁹ etiam *CaMgPFTb; enim Tc

¹⁰ licet *BeMgPFTb; fidelis Ca; *om.* Tc

testimonium episcopi a qualibet¹¹ parte fuerit repromissum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibate protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus¹², hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina¹³ comprimentes.

ID 16.312b] C 11 q 1 c 36, last sentence var. but much here part of later addn

¹¹ a qual. *CaMgPfTb; ab aliqua Tc

¹² censuimus *MgPfTbTc; censum Ca

¹³ lit. sem. *BeMgOaPfTb; sem. lit. CaPtTc

24

[Item]¹

Summopere admonendi sunt comites et iudices ne viles et indignas personas coram se permittant ad testimonium accedere, quoniam multi sunt qui periurare pro nihilo ducunt, in tantum ut pro unius diei satietate aut pro quolibet parvo pretio ad iuramentum conduci possunt et² animas suas perdere minime³ formidant. Quamobrem tales⁴ nequaquam ad quodlibet testimonium admittendi sunt. Et hoc notandum quod⁵ non solum illi⁶ qui periurant sed etiam illi qui periuris consentiunt simili plectendi sunt dampnatione.

ID 16.337]

¹ Item TbTcWc; ccclxxviii Mg; *om.* BeCaEaMqOaPfPtQaRaVmVo

² possunt et BeCaMgPfVo; possint Tb; possint et RaTcVo²

³ minime *CaMgPfTb; non Tc

⁴ tales *CaMgPfTb; talem Tc

⁵ ad quodl. - not. quod *BeOaTb; admittimus quia

CaCbDbLgMgMqObOcOdOeOfPfPtQaRaTcVmVoVp

⁶ illi *CaMgPfTb; *om.* Tc

25

Constitutionum¹ LXXX, cap. i²

Nullius recipiatur testimonium nisi eius³ qui sit bona opinione⁴ vel quem dignitas commendat vel militia vel vite honestas⁵ vel artis titulus laudabilis vel etiam aliorum testium vox de bona vita eius⁶ consentiens. Alius autem testis vilissimus si

¹ Constantinus Mq

² cap. i *BeMgOaPfTcVo; *om.* Ca; ? Tb

³ eius *CaMgPfTb; illius Tc

⁴ bona opinione *BeCaDbMg(vel bone opinionis ss)OaPfRaTbVo; bone opinionis Tc; bona opinione habitus *Brant*

⁵ vite honestas CaMgPfTb; vita honesta Tc

⁶ vita eius *CaPfTbTc; eius vita Mg

productus in iudicio⁷ fuerit liceat iudici, si hoc existimaverit, tormentis eum subigere. Item⁸. Non admittimus autem testimonia eorum qui dicere solent transeuntes se audisse aliquem dicentem⁹ pecuniam sibi solutam¹⁰ esse. Sed nec tabulariorum sola presentia sufficit nisi testes quoque¹¹ rogati subscripserint.

ID 16.152a and section in med.]

⁷ iudicio *BeMqOaPfTbVo; medio Ca(vel iudicio *add.* Ca²)MgRa; medium Tc

⁸ *as rubr. to new cap.* BeVo

⁹ se aud. al. dic. *BeCaPfRaVo; se al. aud. dic. Mg; se aud. al. Oa; se al. dic. aud. Tb; aud. se al. dic.

Tc

¹⁰ solutam *BeMqOaPfTbVo; sublatam CaMgRaTc; vel solutam *add.* Ca²; vel solv *ss* Mg; vel solutam *esse add. in mg.* Ra

¹¹ test. qu. *CaPfTbTc; qu. test. Mg

26¹

²Cap. iii

Si testis productus servus esse³ dicatur, ille autem dicat se liberum esse, siquidem⁴ ingenuum scribatur testimonium⁵ eius⁶. Postea autem si⁷ probatus fuerit servus⁸, nullius momenti sit. Sin⁹ autem libertinum¹⁰ se esse dixerit¹¹, siquidem¹² strumentum¹³ manumissionis sue ostenderit, dicat testimonium. Sin¹⁴ autem in alio loco dicat¹⁵ strumenta¹⁶ sui status¹⁷ habere, scribatur quidem¹⁸ testimonium eius. Postea autem¹⁹ si non produxerit²⁰ strumenta²¹ nullius momenti sit.

ID 16.153] L. Si testis, c. De test., § De vero

¹ *repeated* Oa

² Ex eisdem *add.* Pf

³ servus esse *BeCaOaPfTbTcVo; servus Lf; esse servus Mg

⁴ siquidem *BeCaMgPfTbTc; si quod DbLmVo; quidem Vm

⁵ *repeated and cancelled* Oe

⁶ ing. (ingenium Mq, Ra *before corr.*, Vo) scrib. (quidem *add.* Be) test. eius BeCaCbDbLdLfLjLmMqOaObOcOdOeOfPkPwRaSgTbVo*Brant*; ing. scrib. eius test. LgMgPf; scrib. ing. test. eius Tc; ex nativitate impleatur testimonium eius *Vosm.*

⁷ autem si *BeMgTbVo; si CaCbLdLfLjMqPfRaTc; aversi Lm

⁸ fu. serv. *CaMgPfTbTc; servus fu. Lm

⁹ Sin *BeCbMgTb; Si PfTc

¹⁰ -inum *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -um Tc

¹¹ esse dix. *CaCbLdLfLjLmPfTc; esse dixit Be; dix. esse MgTb

¹² si quidem *BeCaMgPfTbTc; si quod Lm; si quod Vo

¹³ strum- CbLd²LjLmMg(vel instr *ss*)MqPfTbVo; instrum- BeCaLfRaTc

¹⁴ Sin *BeCaCbLdLjLmMgOaTbVo; Si LfPfTc

¹⁵ *ss* Vo. se *add.* Pf, *om.* CaCbLdLfLjLmMgTbTc

¹⁶ strum- MgMqPfTbVo; instrum- BeCbRaTc

¹⁷ sui status *BeCaCbLdLfLjLmMgPf²TbTcVo; sui status sui Lj; sua status Pf

¹⁸ quidem *CaMgPfTbTc; quod Lm

¹⁹ autem CaCb²PfTbTc; *om.* Mg

²⁰ non produxerit *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; non probaverit Tc; comprobaverit Wc

²¹ str- LdLjMgMqPfTbVoWc; instr- BeCaLfRaTc

27

De lege Theodosiana¹, cccxliiii²

Servo penitus³ non credatur si super aliquem crimen obiecerit aut si etiam dominum suum⁴ crimine impetierit⁵. Nam si in tormentis positus exponat quod obicit⁶, credi tamen⁷ illi nullomodo oportebit⁸.

ID 16.224, cf 16.57] L. Servos, q. et l. Ex quibus

¹ -osiana BeCaEaMgMqOaTb; -osii PfVo; -osiani cap. Tc

² cccxliiii *CaMqOaPfTbVo; cccxliiii Be; cccliiii Lc; ccclxiiii MgTc; om. Ea

³ paratus Pk

⁴ in *add.* BeCaMqTb, *om.* MgPf

⁵ aut si - impet. (non petierit Mq) *CaMgMqPfTb; *om.* Tc

⁶ obicit CaMgPfTb; obiecit Tc

⁷ credi tamen *CaMgRaTcVo; credi tum Be; creditum LcMqOaPfTb

⁸ -ebit CaMgPfTb; -et Tc

28

Constitutionum¹ XLII, cap. ii²

Si hereticus contra hereticum litiget liceat³ cuius eorum⁴ hereticum⁵ testem adducere⁶. Sin⁷ autem orthodoxus⁸ contra hereticum litiget pro⁹ orthodoxo quidem¹⁰ heretici etiam testimonium¹¹ valeat. Contra orthodoxum autem solius orthodoxi testimonium valeat¹². Orthodoxis autem litigantibus ad testimonium¹³ nullus¹⁴ heretico¹⁵ pateat aditus¹⁶.

ID 16. 131] +C 2 q 7 c 26, Palea

¹ Constantinopo Mq

² Const. - ii *om.* Ld

³ -eat *BeCaCbLdLfLjLmMgPkPwTbVo; -et PfTc

⁴ *obsc. corr.* Ld

⁵ -icum *CaMgPfTbTc; -icorum Lf

⁶ add- *BeCaCbLfLmMgPkPwTbTc; abd- Pf; producere LdOc²

⁷ Sin *BeCaCbLdLfLjLmMgTbVo; Si PfTc

⁸ -uxus Lf

⁹ pro *CaCbLdLfLjLmMgOcPkPwTbTc; *om.* Pf

¹⁰ quidem *CaCbLdLfLjLmMgOcPfPkPwTb; *om.* Tc

¹¹ her. etiam test. (-onum Lm) *BeLmOaTbVo; her. test. CaCbLdLfLjMgPfRaTc; test. her. Lf

¹² Contra orthodoxum autem - test. (*om.* EgMgSeSITcVmWc) valeat

Be²CaEbEcEgGcEgEgLfLmMgMjOaPfPhPkQaSeSg²SITbTcVmWaBrant [*in text of IDc, in mg of IDp*]; *om.* AbAdBbBdBeCbDbEaKaLbLdLfLjMhMkMmMoMqObOcOdOePdPtPwSdSgRaVoVtVqWbZa

¹³ *ss* Vo

¹⁴ ad test. null. (vel *add.* Lm) *CaCbLdLfLjLmMgOcPwTbTc; null. ad test. Pf

¹⁵ *corr. to* -ticorum Ca

¹⁶ aditus *CaEgPfQaTbTc; accessus Mg

¹⁷Cap. v

Si quis dixerit testem productum inimicum suum esse, si quidem ex criminali causa¹⁸, omnino non dicat testimonium. Sin¹⁹ autem²⁰ ex alia occasione²¹ dicat testimonium²² sed perscriptio²³ eius ei²⁴ opponatur²⁵.

ID 16.154]

¹⁷ Earumdem *add.* Pf, *om.* *CaCbLdLflLjLmMgOcTbTc

¹⁸ est *add.* Pf, *om.* *CaCbLdLflLjLmMgOcPkPwTbTc

¹⁹ Sin *BeCaRa²TbTcVo²; Si MgQaRa

²⁰ autem *CaMgTbTc; ante Lf

²¹ occasione *CaMgRaTbTc; accusatione Cb; de aliis ei *add. in mg.* Ra²

²² Sin autem - testimonium BeCaEaLdLflLgLjMgMqObOcOdOeOfPkPtPwRaSgSITbTcVo²VmWc [*in text of IDC, in mg of IDp*]; *om.* PfVo

²³ persc- OaPftbVo; presc- BeCaLfMgQaTc; prosc- EaMq

²⁴ eius ei *om.* Ra; eius *add. ss* Ra

²⁵ -atur *MgPftbTc; -at Ca

29-30¹cccix²

Placuit ut³ testes non admittantur⁴ qui socii sunt criminis⁵ nec infames nec calumniatores, vel ceteri quos canones et lex prohibet.

ID 16.208]

¹ Cap. *add.* Pftc, *om.* *CaMgOaTb

² cccxiii Mq; cccxi Ph; cccix.ii Ra; ccclx Vo

³ ut *CaMgPkTbTc; *om.* Pf

⁴ -tantur *CaMgPkTbTc; -ti Pf

⁵ socii sunt criminis Pf; sunt soc. crim. BeCaEaMg(*followed by lacuna*)OaPkTbVo; sunt soc. divinis Lc; sint crim. soc. Tc

31¹cccxi²

Placuit ut qui de se confessus est super alium non credatur.

ID 16.209]

¹ Cap. *add.* Pf; *om.* BeCaMgObTbTc

² cccxiii *BeCaEaMgMqOaOcPhTcVo; ccxii Cb; cccx Ob; ? Pftb; *om.* Pk; cccix Ra

32*Tit. iiii*¹

Ne² invito denuntietur ut testimonium litis dicat adversus socerum, generum, victricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrino natum³, eosve⁴ qui priore gradu

sint⁵. Item. Ne⁶ liberto ipsius⁷ liberorum eius⁸, parentum, viri, uxoris⁹. Item¹⁰. Patrone et ut ne patroni patrone¹¹ adversus liberos¹² neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere.¹³

ID 16.180] +dp C 4 q 3 c 3

¹ Tit. iiii BdCaMgOcPkTbTcVo; Tit. iii Be; Tit. ii Cb; om. MqPf

² Ne *BeCaMgOdRa²TbTc; De AdBdEaLgMqPfObPkVoVqWc; []e Oa; Nec OcOd²

³ -tum *CaMgPfTb; -tam Tc

⁴ eosve *CaMgPfTb; eosque Tc

⁵ priore gradu sint (sunt Vo) CaEaMgOaRaVo; priores gradu sint Pf; proprio gradu sint Be; priores gradu sunt Tb; in priori gradu sint Tc

⁶ Ne *BeCaMgPt²QaRaTb; De EaMqOaPfPtTcVo

⁷ ne add. ss Mg

⁸ ne add. ss Mg

⁹ eius add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁰ om. Vm

¹¹ Patrone et (om. Oc) ut ne (om. Tc) patroni patrone (-ve add. BdTc)

BdBdCaDbEaLgObOcOdOe²OfPhRaSgTcVmVoWc; Ne patroni patroneve Mg; Matrone et ut ne patroni patroneve MqVp; Ne patroni Oa; Patrone Oe; Patrone, patroni patrone Pf; Ne patrone <Et> ut ne patroni patroneve Qa; Matrone eiusve patroni vel patrone Qe; Matrone eius nec patroni Tb

¹² -ertos *CaMgTbTc; -eros Pf

¹³ dare Ra. Ne liberto ipsius – dicere om. Vc, add ss Vc²

33¹

²Item

Idonei non videntur esse testes, quibus imperari potest ut testes sint. [34] Testis idoneus pater filio, aut filius patri³ non est. [35] Item. Qui falso vel varie⁴ testimonia dixerunt⁵ vel utrique parti⁶ prodiderint⁷ a iudicibus puniantur⁸. [36] Item. Pater et filius qui in potestate eius est⁹. Item¹⁰. Duo fratres qui in eiusdem patris potestate sunt¹¹ testes¹² utrique in eodem testamento vel¹³ eodem negotio fieri possunt, quoniam nihil nocet ex una domo plures testes alieno¹⁴ negotio adhiberi. [37]

¹ to patri only Lc

² no break CaDbLdLfljMqRa

³ patri CaCbLdLfljLmMgPfTb; patris Tc

⁴ varie *CaMgPfTbTc; vane Cb

⁵ -erunt *BeCaCbLflmTbVo; -erint MgPfRaTc

⁶ utrique parti *CaCbLdLfljLmTbTc; utramque patrem Pf

⁷ -erint *PfTc; -erunt BeCaCbLfljLmRaTbVo; secreta alterius s. add. Ra

⁸ puniantur CaMg(vel proiciantur ss)PfRaTbTc; perimantur BdCb; puniuntur BeLmMqVo; perimuntur Ea; punnantur Oa

⁹ Pater et – pot. eius est (eius pot. est Mq)

*BdBdBeCaCbEaLdLfljLmMfMhMjMkMmMqObOcOdOeOfPfPhPkPtPwRaSgTbVmVoWc; om. LgMgMoPdQaTc

¹⁰ Item *CaCbLdLmTb, om. Pf

¹¹ pot. sunt BdBdCaMgPfTbTc; sunt pot. et Ca; sunt pot. Ld

¹² ss Be

¹³ in add. Ca, om. *MgPfTbTc

¹⁴ alieno *CaCbLdLfljLmMgTbTc; communi Pf

Item¹⁵. Ex eo quod prohibet lex Iulia¹⁶ de adulteriis¹⁷ testimonium dicere
condempnatam mulierem, colligitur etiam mulieres testimonium in iudicio dicendi ius
habere.

ID 16.181] cf +dp C 4 q 3 c 3; C 15 q 3 c 2a from Ex eo quod

¹⁵ Item *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

¹⁶ deiulia Vo

¹⁷ -eris *BeMgRaTb; -eris CaPfTcVo

38

*xvi*¹

Homines² liberi qui uxores fiscalinas regias et femine libere que homines
fiscalinos regios accipiunt, nec de hereditate parentum nec de causa querenda nec de
testimonio³ pro hac re abiciantur.

ID 16.346, cf 8.51]

¹ xvi *MgMqOaPkTbVo; Item BeEa; cap. xvi Pf; om. CaCbRaTc

² Homines *BeCaEaPfRaTbTcVo; Omnes homines MgQa; Omnes Pt

³ vel in iudicio ius habere *add. Mg, om. CaPfQaRaTbTc*

39

*ccxv*¹

Omnium anathematum² vox in accusatione vel testimonio aut humano iudicio
plenius³ non audiatur.

ID 16.357]

¹ ccxv *MgPfTbTcVo; Item Be; om. Ca

² -atum *BeCaMgOaPfVo; -atizorum TbTc

³ plenius *EaMqOaPfPwTbVo; penitus Be²CaMgQaRaTc

40

*clxxvii*¹

Servus si super dominum fuerit delator, etiamsi obiecta probaverit, puniatur.

ID 16.356]

¹ Item Be

41

Iudices qui inscriptione premissa criminalia negotia audire ceperint, a die inscriptionis, si inducias aut accusator aut reus petierit¹, intra annum prestare debebunt², ut hec actio intra anni circulum finiatur. Quod si accusator intra annum que proposuerit probare distulerit, absoluto reo penam suscipiat legibus superioribus comprehensam.

ID 16.250a]

¹ aut reus pet. *add.* Ca²

² -ebunt *CaMgOaPfTb; -ent Tc

42

Ex libro VII, cap. clxxxi¹

In civilibus² causis vel levioribus criminibus³ legibus dilatio prestanda est. Homicide, adulteri, malefici, venefici, convicti si appellare voluerint non audiantur.

ID 16.226, cf 16.315]

¹ Ex libro VII cap. clxxxi Mg; De VII libro cp. lxxx Be; De libro VII cap. i. lxxx Ca; De (Qui Vo) VII libro cap. clxxvi EaVo; Cap. clxxxi Mg; Ex VII libro cap. lxxx Oa; VII lib. cap. clxxvi Pf; De VII libro cap. clxxxi (lxxx Qa) PtQa; De VII libro cap. clxxviii Tc; *om.* Cb; ? Tb

² vel quibuslibet *add. in mg.* Ra

³ criminibus *MgPfTbTc; causis crim. a Ca

43

Ex libro V

Quicumque tribus auctoritatibus iudicis conventus¹, vel tribus edictis ad iudicem fuerit provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est quod causam exstinguit², fuerit evocatus, et presentiam suam apud eum iudicem a³ quo ei denuntiatus est exhiberi⁴ noluerit, adversus eum quasi in contumacem iudicari potest; quin immo nec retractari per⁵ appellationem negotia possunt quotiens in contumacem fuerit iudicatum.⁶[44] Probat illa vera esse que adversus⁷ se dicta sunt, qui ad ea confutanda minime vult adesse. Unde in secularibus legibus invenitur⁸ scriptum,

¹ conventus *BeMgOaPfPkTbVo; convictus CaEaRaTc; vel conventus *in mg.* Ra²

² -guit *CaOaPfTb; -g' Mg; -guet Tc

³ a *CaPfQaTbTc; de Mg

⁴ -eri *CaMgPfTb; -ere Tc

⁵ per *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁶ *For Ra see Conspectus*

⁷ -sus CaMgPfTb; -sum Tc

⁸ -itur *CaMgPfTc; -imus Tb

Iniuste victus infra tres⁹ menses repara¹⁰ causam. Quod si facere neglexerit¹¹, sententia que adversus¹² eum collata fuerit¹³ perseveret. Et ne sit vobis contrarium vel etiam ne miremini quod de secularibus legibus locutus sum in nostro iudicio, quia ecclesiastice leges et divine eas¹⁴ recipiunt.

ID 16.258, 16.343 from Probat] L. Tres denunt.

⁹ tres *CaMgPfTb; iiii Tc

¹⁰ repara¹⁰ *CaEaMgMqPfVo; reparat BeOaPhRa; recipiat Tb; reperiat Tb²; repetet Tc

¹¹ neglexerit *CaMgPfTb; noluerit Tc

¹² -sus CaMgPfTc; -sum Tb

¹³ fuerit *CaMgPfTb; est Tc

¹⁴ eas *CaMgPfTb; has Tc

45

cccxl¹

Si quis ex familiaribus vel ex servis cuiuslibet domus cuiuscumque² criminis delator atque accusator emerit, eius estimationem³ caput⁴ atque fortunas petiturus, cuius familiaritati vel dominio inheserit, ante exhibitionem testium, ante examinatum iudicium in ipsa expositione criminum atque accusationis exordio ultore gladio feriat. Vocem enim funestam potius intercidi⁵ quam audiri oportet. Eorum vero accusandi sacerdotes vel testificandi in eos⁶ os⁷ obstruimus, quos non humanis sed divinis vocibus mortuos esse scimus.

ID 16.332] L. Si quis ex famil., c. Qui accusari non possunt

¹ cccxl BeCaPfRaTbVo; ccclx Mg; Al' Qa; om. OaTc

² cuiuscumque *CaMgPfTb; cuiusque Tc

³ estim- CaMgPfTb; existim- Tc

⁴ caput *BeMgPfTbVo; om. Ca; etiam caput Ca²; capites Tc

⁵ -cidi *BeCaPfTb; -dici MgTcVo

⁶ in eos *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ os *MgPfTbTc; omnes Ca

46¹

²De his criminibus de quibus quis absolutus est ab eo qui accusavit, refricari³ accusatio⁴ non potest.

⁵Flagitari⁶ iudicium non debet de causa que definita⁷ vel iudicata est.

¹ to acc. non potest *only* Lc

² Item titulo cccxli *add. in mg.* Bd², Item *add.* Tb, om. *BeCaMgOaPfTc

³ refricari *BdBeCa(scil. retractari *add.* Ca²)CbMg(vel retractari *in mg.*)MqPFPkTb; testificari (vel refricari *in mg.*) Ra; iterari Tc

⁴ vel act... *add. in mg.* Ra

⁵ Item *add.* Tb, om. CaMgPfTc

Si quis autem⁸ iudicem recusaverit⁹, et alium pro eo petierit, eumque iterum recusare¹⁰ maluerit, ut aliquem sibi iudicem petat, non audiatur.

¹¹Iudices autem sententiam scriptis¹² dicant, et provocationes¹³ condempnato non denegentur, nisi forte ter appellare aliquis¹⁴ maluerit, vel contumax in absentia fuerit. Nam¹⁵ et tertia provocatio preiudicata est, et contumaces condempnati appellare non possunt.

ID 16.319 to non potest; 333 to iudicata est; 133b to non audiatur; 147 from Iudices to end]; cf X 5.1.6 for first para.

⁶ Flagitari *CaMgMqPFTc; Flagellari Tb; litigare ss Mq

⁷ defin- *CaMgPFTb; fin- Tc

⁸ autem *CaMgPFTb; ante Tc

⁹ iud. rec. *CaMgPFTc; rec. iud. Tb

¹⁰ recusare *CaMgPFTb; revocare Tc

¹¹ Item *add.* Tb, *om.* CaMgPFTc

¹² scriptis *CaMgPFTb; *om.* Tc

¹³ et prov. *BeCaEaMgOaPfQaTbTc; provocationis licentia *Brant*

¹⁴ app. al. *CaMgPFTb; al. app. Tc

¹⁵ *in mg.* Ra²

47

¹Si servus quem possidebam² fugerit, etiam si pro libero³ gerat, videbitur⁴ a domino possideri. Sed hoc tunc⁵ intelligendum⁶ est⁷, si cum apprehensus fuerit non sit pro libertate sua paratus⁸ litigare. Nam si paratus est litigare⁹, non videbitur a domino possideri¹⁰, cui se adversarium preparavit.

ID 16.75]

¹ Item *add.* LmTb, *om.* CaCbLdLfljMgPFTb

² quem possidebam *BeCaCbLdLfljLmMgOaOcOdPtTbTcVo²; qui possidetur Pf; qui possidebatur Pk; quem possidebant Vo

³ pro lib. *LdLmOaTbVo² (si pro *ss*) ; pro lib. se BeCaCbLfljTc; se pro lib. MgPf; libero Mq

⁴ videbitur *CaCbLdLfljLmMgPFTb; iubebitur Tc

⁵ tunc *CaMgPFTbTc; *om.* Lf

⁶ vel videli.. agendum *add.* *in mg.* Ra²

⁷ est *CaCbLdLfljLmMgPFTc; *om.* Tb

⁸ pro lib. sua par. CaCbLdLfljMgPFTcVo; ausus pro lib. sua Be; pro lib. sua LmMq; par. pro lib. sua Tb

⁹ Nam si paratus est litigare (lit. est Lg) *CaCbLdLfljLmMgObOcOdOeOfPkQaSgTbTcVm; *om.* Pf

¹⁰ a domino possideri *BeLfljMgMqPfRa²TbTcVo; possideri CaRa; a domino possideri suo Lm; a domino poss. ab eo Ra². Sed hoc – possideri *om.* Vc, *add.* *ss* Vc²

48

¹Nexum² non facit prediorum nisi persona que³ iure potuit obligare⁴. Per⁵ servum autem, colonum⁶, procuratorem vel auditorem⁷ conductoremve preiudicium possessioni invito vel inscio domino imponi non posse, et⁸ iure⁹ et legum actoribus¹⁰ declaratur¹¹.

ID 16.94] L. Nexum, c. Si res aliq.

¹ Item *add.* Tb, *om.* BeCaMgPfTc. Non debere quemquam continentie causa filios negligere *add. in mg.* Tc², *or, less probably, against c53*

² Nexum *CaCbMgPf²TbTc; Reum Pk

³ iuste vel *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴ pot. obl. *CaMgPfTc; obl. pot. Tb

⁵ ss Ra

⁶ et *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

⁷ auditorem MgPfTbTc; auctorem Ca

⁸ et CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ et legibus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁰ actoribus MqOaPfTbTc; auctoritatibus BeCaCbRa; auctoribus MgVo

¹¹ actoribus declara... *in mg.* Mq

49

¹Qui² metu et³ impressione alicuius terroris apud acta presidis servum se esse mentitus est⁴ postea statum suum defendendi⁵ non preiudicetur.

ID 16.100]

¹ Item *add.* Tb, *om.* BeCaCbMgPfTc

² et *add.* MgQa, *om.* BeCaPfTbTc

³ metu et] metuens Mq

⁴ si *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

⁵ defendendi *BeCaCbEaMgOaPhPkRaVo; defendi Mq; defendere voluerit Pf; defendendo Tb; defendere Tc

50

¹Si quis ex servo alieno² aliquid comparaverit nesciente domino suo, si dominus firmam noluerit esse³ emptionem, reddet pretium emptori, ut emptio nihil habeat firmitatis.

ID 16.101]

¹ Item *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

² ser. al. *CaMgPfTb; al. serv. Tc

³ nol. esse BeMgMqPfVo; voluerit esse Ca; voluit esse Oa; esse nol. TbTc

51

¹Si invito vel² ignorante te, partus ancille tue³ expositus est, repetere eum non prohiberis, sed restitutio eius, si non a fure vindicaveris, ita fiat ut si qua⁴ in alendo eo vel forte ad discendum artificium iuste consumpta fuerint, restituantur.

ID 16.95] L. Si invito c. De infant. expos.

¹ Item *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

² vel *BeMgOaPfTbVo; et CaEaRaTc

³ anc. tue *CaEaMgPfTb; tuus Tc

⁴ qua *MgPfTbTc; que Ca

52

Tit. ii¹

Unusquisque sobolem suam nutriat. Quod si exponendam putaverit, animadversioni que constituta est subiacebit. Sed nec dominis vel² patronis repetendi aditum relinquimus. Si ab ipsis expositos quodam modo ad mortem, voluntas que misericordie³ est amica, non collegerit. Nec⁴ enim suum dicere poterit⁵, quem pereuntem contempsit⁶.

ID 16.96] L. Unusquisque, c. De infant. expos.

¹ Tit. ii *CaMgOaRaTbTcVo; *om.* BeCbMqPf

² vel *CaMgPfTb; et Tc

³ *corr. fr.* -dia Pf

⁴ Nec *CaMgPfTc; Neque Tb

⁵ poterit *CaMgPfTc; potuit Tb

⁶ -sit *MgPfTbTc; -serit Ca

53

Tit. ii¹

Sancimus nemini licere, sive ab ingenuis genitoribus puer parvus procreatus, sive a libertina progenie, sive servili conditione maculatus expositus sit², eum puerum suum dominium³ vindicare sive⁴ nomine⁵ sive ascriptione⁶, sive colonarie conditionis⁷. Sed neque his qui eos⁸ nutriendos sustulerunt, licentiam concedi penitus

¹ Tit. ii CaMgTb; Tit. iii BeOa; Item Tc; *om.* CbMqPfVo

² exp. sit *CaMgPfTb; sit exp. Tc

³ eum (cum Ea) puerum suum dominium EgMgMqOaPtQa; eum puerum in dominium suum Be; eum puerum in sinum dominum Ca; eum in dominium suum Pf; eum puerum in suum dominium Ra; cum puero suo dominio Tb; cum puero suo dominium Tc; cum puerum dominum suum Vo

⁴ a *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ domini *add.* Ca, *om.* MgPfTbTc

⁶ ascriptione *MgPfTb; ascripticie Ca; *corr. fr.* adscr- to a scr- Tc

⁷ colonarie conditionis *BeCaMgTcVo; colonaria conditione OaPfTb

eum⁹ quadam distinctione eos¹⁰ tollere, et¹¹ educationem eorum procurare¹², sive masculi sint sive femine, ut¹³ eos vel loco liberorum, vel loco servorum aut colonorum habeant, sed nullo discrimine habito, hi qui ab huiusmodi hominibus educati sunt, liberi et ingenui appareant.

ID 16.97] Ibid., 3, Sancimus, c. De infant. expos.

⁸ eos *CaMgTbTc; huiusmodi Pf

⁹ eum *Ca; cum BeMgTbTc; om. Pf

¹⁰ distinctione eos CaMgTbTc; distinctione Pf

¹¹ et *CaMgTbTc; nec qui Pf

¹² -are CaTbTcVo; -avit Be; -ant MgPf

¹³ ut *CaMgTbTc; om. Pf

54

*Item*¹

Si is² ad quem ancille pertinet usus³ fructus partum suum esse credens vendiderit, aut donaverit, furtum non committit. Furtum enim sine affectu furandi non committitur.

ID 16.105]

¹ Item TbTc; De eodem Vo; om. BdBeCaMg(with no break)MqOaPfRa

² Si is BeMgMqPfRaTbTc; Hiis Bd; Si his CaVo

³ et add. Tc, om. BdCaMgPfTc

55

*[Item]*¹

Capitali crimine dampnatorum bona non ad lucrum presidis preferri² sed cognatis punitorum reddi oportet.

ID 16.119] L. De bon. prescript. c. Bona damnat.

¹ Item TbTc, De eodem Vo; om. BdBeCaEaMgMqOaPfPh

² pref- *MqOaTbVo; perf- BdBeCaMgPfTc

56

¹Hec² constitutio iubet neminem lenonem esse neque³ in urbe imperiali neque⁴ in provinciis, et hoc prohibere debent pretores et presides. Ultimo enim supplicio

¹ Item add. Tb, De eodem add. Vo; om. *BeCaMgMqOaPfTc

² Hec *CaMgPfTbTc; Nec Pk

³ neque *CaMgPkTbTc; om. Pf

⁴ neque *CaMgPkTbTc; seu Pf

subiciuntur qui contra constitutionis normam lenones⁵ esse ausi sunt. Omnia autem instrumenta et fidei iussiones apud lenones interpositas, vel a lenonibus contra bonos mores factas⁶, infirmas atque invalidas esse constitutio iubet.

ID 16.121]

⁵ lenones *MgPfTbTc; leones Ca

⁶ in mg. Pf, corr. fr. leones Ca

57

¹Si quis nefarium et² incestum atque dampnatum matrimonium contraxerit³ liberos⁴ autem⁵ ex priore legitimo matrimonio⁶ non habuerit⁷ statim suis facultatibus careat, et dos que data est ei fisci iuribus vendicetur. Post publicationem autem et cinguli sui patiatur⁸ amissionem, et exilio puniatur. Quod si vilior sit et corporali questionem subsistat, et uxor eius contra leges⁹ nupta easdem penas patiatur, scilicet si nulla iusta excusetur ignorantia.

ID 16.122] L. I, Qui contra, c. De incest.

¹ De eodem *add.* Vo

² et *BeOaPfTbTc; *om.* Ca; ac Mg

³ -axerit *CaMgPfTb; -axit Tc

⁴ -eros *MgPfTbTc; -ero Ca

⁵ lib. autem *CaMgTbTc; <et> liberos Pf

⁶ matrimonio *CaMgPfTb; coniugio Tc

⁷ -uerit *CaMgOaTbVo; habuerit et Pf; -uit Tc

⁸ patiatur *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁹ leges *MgPfTbTc; legem Ca

58

*[Item]*¹

Si quis nepotes ex filio reliquerit, et ex filia nepotes vel neptes², pariter ad hereditatem ab³ intestato avi defuncti vocentur, et non minus⁴ tertiam partem sicut ante accipiant, sed integram portionem sequantur⁵, nepotes ex filia talem accipiant nati⁶ qualem accipiunt nepotes⁷ ex filio procreati.

¹ Item TbTc; De eodem Vo; *om.* BeCaMgMqOaPf

² nepotes vel neptes *BeLcMgOaPfTbVo; neptes vel nepotes Ca; nepotes Tc

³ ab *CaMgPfTb; ex Tc

⁴ minus *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁵ seq- CaMgPfTb; asseq- Tc

⁶ talem acc. nati *CaMgPfTb; nati talem accipiant partem Tc

⁷ nepotes *CaMgPfTb; *om.* Tc

*Item*⁸

Si avia decesserit⁹, nepotibus ex filio et¹⁰ nepotibus ex filia derelictis¹¹ omnes pariter ad hereditatem avie sue vocentur, et omnino nulla sit differentia¹² utrum omnes nepotes sint aut neptes¹³, utrum ex filio an ex filia procreati sunt¹⁴.

ID 16.123] L. Si defunct., et c. De suis et leg. fil. ab intest.

⁸ *om.* Mq

⁹ dec- *CaMgPfTb; discesserit et Tc

¹⁰ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹¹ -ictis *CaMgTbTc; -icti Pf²

¹² sit diff. *CaMgPfTc; diff. sit Tb

¹³ neptes *CaMgPfTc; nepotes Tb

¹⁴ sunt BeLcOaPfTbVo; sint CaMgTcWc

59¹*Item*²

Non scripto in ius³ venit quod usus probavit⁴. Nam diuturni mores, consensu utentium comprobati⁵, legem imitantur. Item⁶. Ea que ipsa sibi⁷ queque civitas⁸ constituit, sepe mutari solent, vel tacito consensu principis, pape⁹ vel alia postea lege data¹⁰.

ID 16. 184] Instit. De iur. not. et civ. § Ex non scrip.

¹ Wc has only 'C' and a lacuna.

² Item BeTbTc; De eodem Vo; *om.* CaMgMqPf

³ Non scripto in ius EaMgMqPfPhQeSITbTcVo; Conscripto in ius AdOa; Cum scripto in ius Be; Ex conscripto ius Ca; Ex non scripto in (ss Ra) ius LdPtRa; Conscripto vivis Pk

⁴ propriavit Oa; approbavit Pt

⁵ cum propriati Oa

⁶ *om.* Mq

⁷ ipsa sibi] sibi ipsa Oa; sibi ipsi SI

⁸ queq. civ. *BePfPtSITbTc; quecumque civ. Ca; civ. queq. MgVo

⁹ princ. pp *MgMq; princ. pape BeOaPfsIVo; princ. CaTb; princ. vel pape Pt; proprii ?Ra (*with principis in mg in second hand*); princ. et pape Tc

¹⁰ postea lege data *MgMqPfPhQeSITbTc; lege postea data Ca; data lege postea (*with lata, data added later in mg.*) Ra

60¹*Tit. iii*²

Ingenuus is³ est, qui statim⁴ ut natus est liber est, sive⁵ ex⁶ duobus ingenuis⁷ matrimonio editus, sive ex libertinis, sive ex altero libertino⁸ et altero ingenuo. Sed et⁹ si quis de matre libera¹⁰ nascitur patre servo, ingenuus nihilominus nascitur¹¹, quemadmodum qui ex matre libera¹² et incerto patre natus est, quoniam¹³ vulgo conceptus est. Sufficit autem liberam habuisse matrem¹⁴ eo tempore quo nascitur, licet ancilla conceperit, et econtrario si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit eum qui nascitur liberum nasci¹⁵, quia non debet calamitas¹⁶ matris¹⁷ ei nocere qui in utero est. Ex his et¹⁸ illud quesitum est si ancilla pregnans manumissa sit, deinde ancilla postea facta¹⁹ pepererit, liberum an servum pariat. Marcellus probat liberum nasci. Sufficit enim²⁰ ei qui in ventre est, liberam matrem vel²¹ medio²² tempore habuisse²³, quod et²⁴ verum est.

²⁵Non omnibus licet facere testamentum. Statim enim hi²⁶ qui alieno iuri subiecti²⁷ sunt, testamenti faciendi ius non habent. Item. Testamentum facere non

¹ Lc has only Testamentum facere non possunt – iudicium est below

² Tit. iii *CaCbEaLdMgOaTbTcVo; om. BeLfLjLmMqPfRa

³ is BeMgMqPfTbTcVo; om. CaEaLfOaRa

⁴ corr. fr. statione Ld

⁵ sive *CaMgPfTbTc; vere Lm

⁶ ex *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; a Tc

⁷ in add. Tb, om. *CaCbLdLfLjLmMgPfTc

⁸ -tino *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -to Tc

⁹ et *CaCbLfLjLmMgTb; om. Ld; etiam PfTc

¹⁰ libera *CaCbLdLfLjLmPfTb; ingenua Tc

¹¹ (et add. Be) patre servo (servo patre CaObOdOeSg) - nascitur

*BeCaEaLgMgOaObOcOdOeOfPfTbSgTcVm; om. Lm

¹² nascitur Lj???

¹³ quoniam *CaMgPfTbTc; quin Lm

¹⁴ hab. mat. CaCbLdLfLjLmMgPfTb; mat. hab. Tc

¹⁵ vel esse add. ss Mg

¹⁶ camitas Ca

¹⁷ matris *CaMgPfTbTc; om. Ld

¹⁸ et *CaCbLdLjLmMgTbTc; etiam Pf

¹⁹ postea (ss Tb) facta *BeLdLmMgOaPfTbVo; facta sit et Lf; postea facta sit et CaCbLjTc

²⁰ enim *CaMgPfTbTc; vel Lf

²¹ in add. Ca, om. *MgPfTbTc

²² me Lm

²³ ut liber nascatur add. Vosm.; om.

*BeCaCbDbLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPtPwQaSgRaTbTcVmVoBrant

²⁴ quod et *BeCaCbLdLfLjLmOdMgPfTb; quod Oe; quia Tc

²⁵ Item add. Tb, Titulo iiii add. Vo, om. BeCaLdLfLjMgMqOaPfRaTc. Non rubricated LfLj. De testamento add. in mg. Cb², De testamentis add. in mg. Tc²

²⁶ enim hi BeCaMgPfTbTc; ii CbLj

²⁷ subiecti *CaMgPfTbTc; suditi Lm

possunt impuberes²⁸, quia nullum eorum animi²⁹ iudicium est³⁰. Item. Furiosi, qui mente carent. Non ad rem pertinet³¹, si impubes³² postea pubes³³ factus, aut furiosus postea compos³⁴ mentis factus fuerit³⁵, et decesserit³⁶. Furiosi autem si per id tempus fecerint testamentum³⁷ quo furor eorum intermissus est, iure testati esse videntur. Item. Mutus et surdus non³⁸ semper testamentum facere³⁹ possunt. Utique autem⁴⁰ de eo⁴¹ surdo loquitur qui omnino non exaudit⁴², non qui tarde exaudiat. Nam et mutus is⁴³ intelligitur qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur.

[Titulo v]⁴⁴

Cum⁴⁵ lex in⁴⁶ preteritum quid⁴⁷ indulget in futurum vetat.

ID 16.185 to et verum est; 188 from Non omnibus to loquitur; 192 from Cum lex to end] Instit. De ingenuis

²⁸ impubes BeCaCbLdLfLjMgOaPfRaTbVo; impuberes *LmTc

²⁹ quia nullum eor. an. *BeCbLdLfLjLmMgPfRaTbVo; quia ullum eor. an. Ca; et nullum eorum an. Ld; quia nullum an. eor. Tc

³⁰ iud. est *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; est iud. Tc

³¹ set *add.* Ld

³² impubes *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; impub<er>is Tc

³³ -es *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -er Tc

³⁴ compos *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; *om.* Tc

³⁵ ment. fact. fuer. *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; fact. fuer. ment. Tc

³⁶ dec- *CaPfTbTc; disc- Mg

³⁷ fec. test. *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; test. fac. Tc

³⁸ non *CaMgPfTbTc; *om.* Lf

³⁹ non *add.* LfLm, *om.* *CaMgPfTbTc

⁴⁰ autem *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁴¹ eo *CaMgPfTbTc; illo Lf

⁴² exaudit *Be²CaCbLjMgPfTcVo; audit Ld(*obsc. corr.*)LfTb; exaudivit Lm

⁴³ is *MgPfTbTc; his Ca

⁴⁴ Tit. v Mg(mg)PhTbVo, Item Tc; *om.* BeCaCbEaLdLmMqOaPfRaWc [tit. ii *add.* ID]

⁴⁵ Dum Pk

⁴⁶ in *BeCaCbLdOaOdMgTbTcVo; *om.* EaLmPf

⁴⁷ quid *BeCaCbLdMgOdTbTc; quod Lm; quidem Pf

61¹

Tit. v²

Septimo mense nasci perfectum partum iam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis. Et ideo credendum est eum qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est, iustum filium esse³. [62] Item. Cum legitime nuptie facte sint⁴

¹ Lc has only sections 62 and 64

² Tit. v *EaOaOcPkPw; De eodem Vo; Tit. Od; Item Tb; Tit. x Tc; *om.* BeCaCbMgMqPfPhRa

³ fil. esse *CaMgPfTc; esse fil. Tb

patrem liberi sequuntur, vulgo quesiti⁵ matrem sequuntur.[63] Item.⁶ Vulgo concepti dicuntur qui patrem demonstrare non possunt vel qui possunt quidem, sed eum habent quem habere non licet⁷. [64] Item. Lex nature hec est ut qui nascitur sine legitimo matrimonio matrem sequatur.[65] Item. Qui in utero sunt, in toto pene iure civili intelliguntur in rerum natura esse⁸. Nam et legitime hereditates⁹ his¹⁰ restituuntur, ita ut si pregnans mulier ab hostibus capta sit, id quod natum erit, quamvis apud bone fidei emptorem pepererit, tanquam furtivum usu non capitur¹¹.

ID 16.193] L. Sept mens. § De stat.; L. Cum legit. § De stat., et 32, q. 5, c. Libert. [C 32 q 4 c 15 is remote], L. Vulg. quesit., § De stat.; L. Lex nat. § De stat. L. Qui in uter. § De stat.

⁴ sint MgPfTb; sunt CaTc. SI replaces Item. Cum legitime nuptie facte sunt *with* Vulgo concepti dicuntur (*repeated below*) and a lacuna of several words

⁵ quesiti *CaMgPfTc; quasi PhTb

⁶ om. Ph

⁷ hab. non lic. *MgPfTbTc; non lic. hab. Ca

⁸ esse *BeMgPfTb; est CaTc

⁹ corr. fr. etates (?) Ra

¹⁰ his *CaMgTbTc; iis Pf

¹¹ -itur *BeCaPfTbVo; -iatur MgTc

66

¹Item²

Si aliquis³ unam⁴ rem per legitimas scripturas duobus donaverit, uni prius et alteri postea, non querendum est in his donationibus qui prius, qui posterius acceperit, sed qui rem tradente donatore possederit, is⁵ eam cui est tradita⁶ possidebit⁷. Nec interest utrum in⁸ parentes an in⁹ extraneos facta sit talis donatio.

¹⁰Licet prior petitor offerat sacramentum¹¹, tamen cum nulla¹² probatione debiti, is¹³ qui accusatur potest fidem suam iurisiurandi religione firmare. Si quando pulsatus repententi¹⁴ pecuniam obtulerit sacramentum et ille ei iurisiurandi

¹ De donatione inter vivas *in mg.* Ca

² Item *BeMgTbTc; De eodem Vo; om. BdEaCaMqPfPh

³ aliquis *BeCaMgPfPwTb; quis Tc; quis aliquis Vo

⁴ unam *BeMgMqPfRaTbTcVo; legitimam BdEaCaPkPw; vel legitimam *add. in mg.* Ra

⁵ is *MgPfTbTc; his Ca

⁶ est trad. *CaMgPfTc; trad. est Tb

⁷ cui est trad. poss. om. *with large lacuna* SI

⁸ in *CaMgPfTb; inter Tc

⁹ in *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁰ Item *add.* TbTc, om. *CaMgMqPfPwVo

¹¹ offerat sac. *BeCaPfTbVo; sac. off. MgQa; faciat sac. Tc

¹² tamen cum nulla *CaMgTbTc; cum nulla tamen Pf

¹³ is *MgPfTbTc; his Ca

¹⁴ -etenti BeMgPfTc; -etendi CaTb

necessitatem ultro concesserit, non potest postea ab eo debitum postulare.¹⁵ Heres eius cui pecunia credita dicitur, ad sacramentum vocari non potest¹⁶, quia que egerit auctor suus ad integrum scire non potuit¹⁷. [67] ¹⁸Quicquid in rem commodatam ob¹⁹ morbum vel aliam rationem impensum est a domino recipi potest²⁰. ²¹Si facto incendio, ruina, naufragio aut quolibet simili casu²² res commodata amissa sit²³, non²⁴ tenebitur eo nomine is cui commodata est, nisi forte cum possit rem commodatam salvam facere, suam pretulit²⁵. [68] ²⁶Si servum vel equum vel quecumque alia aliquis ab altero ad usum tantum²⁷ serviendi commodata suscepit, et eos ad pugnam vel ubi vite periculum²⁸ incurrant²⁹ duxerit, ad redditionem commodate rei merito a³⁰ domino retinetur³¹.

ID 16.195-8, 199a] L. Si ut certo. § Proinde, § Sed interd.

¹⁵ Item *add.* MgTb, *om.* *BeCaPfTc

¹⁶ quia (*om.* Mq) postea ab eo debitum postulet (-are Mq, -ari Oa) *add.* MgMkMmMoMqOaQa, *om.* *BbBeCaEaMfMhMjPdPpPhPtRaTbTcVo

¹⁷ potuit *CaMgPfTb; potest Tc

¹⁸ Item *add.* MgTb, *om.* *CaPfTcVo

¹⁹ *corr. fr.* ab Ca

²⁰ a domino recipi potest *BeMgMqObOcQaTbTcVo; restituendus (-um Ra) est CaRa; vel a domino recipi potest *in mg.* Ra; *om.* CbEaPf

²¹ Item *add.* Tb, *om.* *BeCaMgPfTc

²² sim. casu *CaPfTbTc; casu sim. Mg

²³ amissa sit *BeCaMgTb; missa sit Pf; amissa fuerit Tc

²⁴ non *CaMgPfTb; nec Tc

²⁵ pretulit *BeOaTb; protulerit Ca; pretulerit MgPfTcVo

²⁶ Item *add.* MgTb, *om.* *BeCaPfTcVo

²⁷ tantum *CaMgPfTb; tamen Tc

²⁸ vite per. *CaMgTb; per. vite Tc; per. Pf

²⁹ incurrant *CaMgPfTb; incurrerint Tc

³⁰ a *MgPfTbTc; *om.* Ca

³¹ *retinetur *BeMgPfTbVo; tenetur Ca(retinebitur ut reus *add.* Ca²)RaTc

69¹

²Si facto pretio rem vendendam aliquis cuicumque³ crediderit⁴, et dum ab eo⁵ vendenda⁶ profertur, quacumque occasione perierit, ei perit qui eam⁷ dederat

¹ Lc lacks sections indicated

² Item *add.* TbTc, *om.* CaMgMqPfVo

³ cuic- CaMgPfTc; quic- Tb

⁴ -derit *CaPfTbTc; -dit ?Mg

⁵ ab eo *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ *in mg.* Be²

⁷ eam *MgPfTbTc; ea Ca

distrahendam. Ceterum si rem acceptam, non rogante domino sed permittente⁸ eo qui accepit, dum velit venundare, perdidit, sibi rei perditae ingerit detrimentum⁹.

Creditor si sine conditione pignus sibi depositum¹⁰ tenens, ter debitorem suum convenerit ut soluto debito¹¹ pignora sua recipiat¹². Quod¹³ si debitor noluerit post tres admonitiones soluto debito¹⁴ pignora sua suscipere¹⁵, creditor¹⁶ distrahendi¹⁷ pignoris liberam habebit potestatem.

ID 16.199b]] L. Si ut certo, n. Vidend.

[Item]¹⁸

Si alienum animal cuicumque dampnum intulerit aut alicuius fructus leserit, dominus eius aut estimationem dampni reddat aut ipsum animal tradat. Quod etiam de cane similiter est statutum¹⁹.²⁰ Ei qui²¹ irritatu suo feram bestiam vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritavit²², ea que dampnum dederit, neque in eius dominum neque in custodem actio²³ datur²⁴. [70]²⁵ Cum multi fideiussores institerint, etiamsi²⁶ ad solvendum que promiserunt, probantur idonei, et possint²⁷ omnes in solidum retineri²⁸, tamen restitutio debiti²⁹ inter eos dividenda est, ut unusquisque id quod eum³⁰ pro³¹ portione sua contingit exsolvat.³²

ID 16.253-5] L. Rogasti, vers. Quemad.

⁸ permittente *CaMgPfTb; permittit Tc

⁹ sibi rei – det. om. Pt

¹⁰ pignus *add. and canc.* Ca

¹¹ debito *CaMgPfTb; precio Tc

¹² rec- *BeMgPfTbVo; recipere Ca; accipiat Tc

¹³ Quod *MgMqTb; *erasure* Pf; om. BeTc

¹⁴ debito *MgPfTb; precio Tc

¹⁵ Quod si debitor - suscipere *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁶ ss Ph

¹⁷ dist- *BeCaTb; det- MgPfTcVo

¹⁸ Item TbTc; om. BeCaMgMqPfRaVoWc

¹⁹ statutum *MgPfTbTc; constitutum Ca

²⁰ Item *add.* Tb, om. *CaLcMgPfTc

²¹ Ei qui *MgTb; Et qui BeCaSITc; Et his qui Ea; Si quis MqPfPwVo; Si qui Oa

²² in se proritavit Pf; in se proritaverit BeBdEaMqOaVo; in se irritaverit CaMq²; proritaverit in se MgQa; in se irritavit TbTc

²³ auctio Ca

²⁴ datur *BeMgPfTb²Vo; detur CaOaTbTc

²⁵ Item *add.* Tb, om. *BeCaMgPfTc

²⁶ etiamsi *MgPfTbTc; et si Ca

²⁷ -int *CaMgPfTb; -unt Tc

²⁸ retineri *CaMgPfPhTc; reverti Tb

²⁹ et *add.* BePfTbVo, etiam *add.* Ca, om. *MgTc

³⁰ eum *MgRaTcVo; cum BeCaPfTb; vel cum *add.* Ra²

³¹ pro *CaMgPfTcVo²; om. TbVo

³² Ei qui irritatu – exsolvat om.Lc

³³Quicumque falsam monetam percussisse comprobatus³⁴ fuerit, manus eius amputetur, et qui hoc³⁵ consensit³⁶, si liber est lx³⁷ solidos componat³⁸, si servus³⁹ lx⁴⁰ ictus accipiat⁴¹.

⁴²Apud quem scelus agnoscitur et pars rapine fuerit inventa, statim socios suos nominare cogatur. Quod si⁴³ nominare noluerit⁴⁴, teneatur ad vindictam.

⁴⁵Filio⁴⁶ vel heredi contra priorum⁴⁷ iustam aut⁴⁸ legitimam diffinitionem venire non liceat, quia iuste repellitur presumptio illius qui facta seniorum iniuste⁴⁹ conatur irrumpere.⁵⁰

Non solum ille qui furtum fecerit, sed etiam et⁵¹ quicumque conscius fuerit, vel furto ablata sciens susceperit, in numero furantium habeatur, et simili vindicte subiaceat.

ID 16. 278 to ictus accipiat; 299-301 from Apud quem to end] L. Inter Fideius. § Si plures; et ex Adrian. ep.

³³ Item *add.* TbTc, *om.* *BeCaMgMqOdPfVo

³⁴ compr- CaMgPfTb; pr- Tc

³⁵ hoc *CaPfTbTc; huic Mg

³⁶ -sit *BeMgPfTb; -serit Ca; -tit Tc

³⁷ lx *MgPfTbTc; xl Ca

³⁸ -onat *MgPfTbTc; -erat Ca

³⁹ est *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴⁰ lx *MgPfTbTc; xl Ca

⁴¹ acc- *CaPfTbTc; rec- Mg

⁴² Item *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁴³ nomine cogatur. Quod si *in mg.* Mq²

⁴⁴ nom. nol. *CaPfTbTc; nol. nom. Mg

⁴⁵ Item *add.* TbTc, *om.* *CaMgPfVo

⁴⁶ *corr. fr.* ilio Ca

⁴⁷ priorum *BeCaCbMgMqOaTb²Tc; pravorum EaObOcPfPh; maiorum Vo; *om.* Tb

⁴⁸ aut *CaMgPfTb; vel Tc

⁴⁹ iniuste *CaMgPfTb etiam iuste (?) Tc

⁵⁰ Filio vel heredi contra – irrumpere *om.* Lc

⁵¹ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

71

¹Ut nullus comparet caballum², bovem aut iumentum vel³ aliud animal, nisi illum hominem cognoscat qui eum vendiderit, et de quo⁴ est, et ubi manet, et quis⁵ est eius⁶ senior.

¹ Item *add.* Tb, *om.* BeCaMgMqPfTcVo

² *corr. fr.* gab- Mg

³ vel *BeCaMgTc; aut PfTb; an Vo

⁴ de quo *CaMgPfTb; unde Tc

⁵ quis *CaMgPfTb; qui Tc

ID 16.308] L. Civile. c. De furt., et l. Maior., c. De fals.

⁶ est eius *CaPFTbTc; eius est Mg

72

¹Si bos alicuius bovem alterius² vulneraverit, et ille mortuus fuerit, vendant³ bovem vivum et dividant⁴ pretium et cadaver⁵. Si vero sciebat dominus eius quod bos vitiosus erat⁶ et noluit eum⁷ custodire, reddat bovem pro bove⁸, et cadaver⁹ integrum accipiat.

ID 16.350] C. Si bos, extr. De iniur. et dam. dat.

¹ xvii add. Od; om. BeCaCbLdLlLjLmMgOcPFTcVo; Item Ea

² bov. alt. BeCaMgPFTbTc; alt. bov. CbLj

³ -ant CbLd²LjLmPFTbVo; -ent BeLd; -at CaLfMg; -et Tc

⁴ -ant CbLdLjLmMgPFTbVo; -ent Be; -at CaLfTc

⁵ et cad. *CaLdLlLjMgOdPFTb; om. Tc

⁶ quod (quos Cb) bos vit. erat *CaCbLdLlLjLmMgPFTc; bovem esse vitiosum Tb

⁷ eum *BeMgOaTc; om. CaCbLcLdLlLjLmMqPFTbVo

⁸ pro bove *CaMgPFTbTc; om. Lf

⁹ cadaver *CaCbLdLlLjLmMgPFTb; cadat Tc

73

xviii¹

Qui furatus fuerit bovem aut ovem², quinque boves pro uno³ restituat, et quatuor⁴ oves pro una⁵.

ID 16.351]

¹ xviii *EaMgOaTbVo; xvii BeCaTc; om. MqPFLc

² aut ovem *BeMgMqTbTc; om. CaEaPfVo

³ bove add. MqRaTc, om. *CaEaMgPFTb

⁴ quatuor *CaEaMgPFTbVo; tres Tc

⁵ det add. Mq, restituat add. Tc, om. *CaEaMgPFTb

74

xviii¹

Si effregerit fur domum² sive suffodiens³ fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus⁴ sanguinis. Quod⁵ si orto sole⁶ hoc fecerit, homicidium perpetravit⁷.

¹ xviii *BeCaEaMgOaTbTc; om. LcMqPfVo

² fur dom. *CaPFTbTc; dom. fur Mg

³ suffod- *CaMgPFTc; fod- PhTb

⁴ non erit reus *CaMgPFTb; reus non erit Tc

⁵ Quod *CaMgPFTb; Qui Tc

ID 16.352] C. Perfodiens, extr. De homicid., et l. Itaque, § Lex ad l. Aquil.

⁶ corr. fr. solo Mg

⁷ hom. perp. *CaPfTbTc; perp. hom. Mg

74[bis]

xx¹

Si leserit quispiam agrum vel vineam, et dimiserit iumentum suum ut depascatur aliena, quicquid optimum habuerit in agro vel in vinea pro dampni estimatione restituat².

ID 16.353]

¹ xx *BeCaEaMgOaTbTc; om. MqPfVo

² -uat CaMgPfTb; -uet Tc

75

xxi¹

Si egressus ignis invenerit spicas² et comprehenderit acervos frugum sive stantes segetes in agris, reddat dampnum³ qui ignem succenderit⁴.

ID 16.354]

¹ xxi *BeCaEaMgTb; xx Tc; om. MqPfVo

² spicas *CaMgPfTb; spinas Tc

³ dampnum *BeMgPfTbVo; agrum dampnum Ca; dampna Tc

⁴ reddat dampnum qui ignem succ. in mg. Mq

76

¹Institutionum libro II², titulo i³

Fere⁴ bestie et⁵ volucres et pisces, id est⁶ omnia animalia que in terra, mari celo⁷que nascuntur simul atque⁸ ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illius esse incipiunt. Quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur, nec interest⁹ feras bestias et¹⁰ volucres utrum in suo fundo quisque capiat¹¹ an in alieno.¹²

¹ Ex add. Tc, om. *BeCaMgPfTbWc

² II *BeMgOaPfTbVo; V Ca; om. Tc

³ tit. i *BeCaMgOaTbVo; Inst. - i in mg. Ca, in text Wc, om. Mq; cap. i Tc [Pf mf illeg.]

⁴ The 'F' in Vo is a very large and fully decorated initial depicting a horned beast grappling with a serpent. Seve Pk

⁵ et *BeOaTb; om. CaMgPfTcVoWc

⁶ id est *BeCaOaPfVo; et MgTcTb; om. Wc

⁷ mari celo⁷que *CaMgPfTbWc; celo marive Tc

⁸ atque *Be²CaMgPfTc; om. Be; ut Tb

⁹ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

Plane qui¹³ alienum fundum ingreditur venandi aut aucupandi¹⁴ gratia, potest a domino, si is¹⁵ providerit, prohiberi ne ingrediatur. Quicquid autem eorum ceperis eo usque tuum esse intelligitur donec tua custodia cohercetur. Cum vero evaserit custodiam tuam et in naturalem libertatem se¹⁶ receperit, tuum esse desiit¹⁷ et rursus¹⁸ occupantis fit¹⁹. Naturalem autem libertatem recipere²⁰ intelligitur cum vel²¹ oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo ut difficilis sit eius²² persecutio. Illud quesitum est, an si²³ fera bestia ita vulnerata sit ut capi possit statim²⁴ tua esse intelligatur. Quibusdam placuit tuam esse, et eo usque tuam videri donec eam²⁵ persequaris. Quod si²⁶ desieris persequi desinit tua esse²⁷, et rursus fieri occupantis. Alii non aliter putaverunt tuam esse quam si ceperis. Sed posteriorem sententiam nos confirmamus, quia multa accidere solent ut eam non capias²⁸. Apium quoque natura fera²⁹ est. Itaque que in arbore tua consederint³⁰, antequam³¹ a te³² alveo includantur, non magis tue esse intelliguntur quam volucres que in tua arbore³³ nidum fecerint³⁴. Ideoque si alius eas incluserit, is³⁵ earum³⁶ dominus erit. Favos quoque si quos³⁷ effecerint³⁸, quilibet eximere potest. Plane integra re³⁹ si⁴⁰ provideris⁴¹ ingredientem

¹⁰ et *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ capiat *CaMgPfTc; captet Tb

¹² *Here Ra has several passage in the margins in a later hand which has not appeared before, but much of it is illegible in the mf since it is in the gutter.*

¹³ in add. Ca, om. *MgPfTbTc

¹⁴ vel alterius add. Brant, om. CaEaMgPfTbTc

¹⁵ is *MgPfTbTc; his Ca

¹⁶ ss Mq²

¹⁷ -siit *Tc; -sinit BeCaRa; -sit MgOaPfTbVo

¹⁸ -um *BeCaPfTc; -us MgTb

¹⁹ sit CaMgPfTb; fit Tc

²⁰ tuum esse desinit – libertate recipere in mg. Mq²

²¹ vel *CaMgPfTb; om. Tc

²² sit eius *CaMgPfTb; eius sit Tc

²³ si *CaMgPfTb; om. Tc

²⁴ statim *CaMgPfTb; si Tc

²⁵ eam *MgPfTbTc; om. Ca

²⁶ eam add. Tc, om. *CaMgPfTb

²⁷ tua esse CaPfTbTc; esse tua Mg

²⁸ eam (ss Tb) non cap. CaPfTbTc; non cap. eam Mg

²⁹ nat. fera *CaMgPfTb; fera nat. Tc

³⁰ considerint MgPf; consederint BeCaTbTcVo

³¹ om. Vo

³² a te *BeCaMgTbVo; a te in CaTc; erasure Pf

³³ tua arb. *BeMgPfTb; arb. tua CaTc

³⁴ -int *CaMgPfTb; -unt Tc

³⁵ is *MgPfTbTc; his Ca

³⁶ earum *CaMgPfTc; eorum Tb

³⁷ ss Mg

³⁸ effec- *BeMgPfTb; fec- CaTc

³⁹ int. re *MgPfTc; integrare BeCa; om. Tb

in fundum tuum⁴², potes eum iure prohibere ne ingrediatur. Examen quoque ex⁴³ alveo tuo⁴⁴ eo usque tuum esse intelligitur, donec in conspectu tuo est⁴⁵, nec difficilis eius⁴⁶ persecutio est, alioquin occupantis fit⁴⁷. Pavonum⁴⁸ et columbarum fera natura est, nec ad rem pertinet, quod ex consuetudine avolare et recedere solent. Nam et apes idem faciunt⁴⁹ quarum constat feram esse naturam. Cervos quoque ita quidam⁵⁰ mansuetos habent, ut in silvas ire et redire soleant, quorum et ipsorum⁵¹ feram esse naturam nemo negat. In his autem⁵² animalibus que ex consuetudine abire et redire solent, talis regula comprobata est, ut eo usque tua esse⁵³ intelligantur donec animum revertendi habeant. Nam cum revertendi animum habere⁵⁴ desierint, etiam tua esse desinunt, et fiunt⁵⁵ occupantium. Revertendi autem videntur animum⁵⁶ desinere⁵⁷ habere, cum⁵⁸ revertendi consuetudinem deseruerint. Gallinarum et anserum non est fera natura, idque ex eo possumus intelligere, quod alie sunt galline⁵⁹ quas feras vocamus. Item⁶⁰ alii anseres quos feras appellamus. Ideoque si anseres tui aut⁶¹ galline tue aliquo casu turbati⁶² turbatique⁶³ evolaverint⁶⁴, licet conspectum tuum effugerint⁶⁵, quocumque⁶⁶ loco sint, tui tueve⁶⁷ esse intelliguntur⁶⁸, et qui lucrandi animo ea animalia retinet, furtum intelligitur committere.

⁴⁰ ss Pf

⁴¹ prov- MgPfTbTc; prev- Ca

⁴² plane *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴³ ex *CaMgPfTc; in Tb

⁴⁴ quod *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁴⁵ est *CaMgPfTb; *erasure* Tc

⁴⁶ eius *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁷ fit *BeTb; sit CaMgPf; est Tc

⁴⁸ -onum *CaMgPfTb; -orum Tc

⁴⁹ faciunt Ca

⁵⁰ quidam *BeCaMgPfTb²; quid Tb; quidem Vo; *om.* Tc

⁵¹ et ipsorum *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵² autem *CaPfTbTc; vero Mg

⁵³ iure *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵⁴ rev. an. hab. *BeTbVo; an rev. hab. CaTc; rev. (-andi Oa) hab. an. MgOaPf

⁵⁵ fiunt *CaMgPfTb; sunt Tc

⁵⁶ vid. an. MgPfTb; an. vid. CaTc

⁵⁷ esse *add. and canc.* Ca

⁵⁸ *from here to near end of cap.* Mq has long apparent erasures in mid-text, though none is missing

⁵⁹ al. sunt gall. *BeCaTbTc; gall. sunt Mg; sunt al. gall. (galliene Vo) PfVo

⁶⁰ Item *MgTcVo; *om.* PfTb

⁶¹ aut *CaMgPfTb; et Tc

⁶² -ati *CaMgPf²TbVo; turbiaritur Oa; -ate Tc

⁶³ turbatique MgOaPf; turbateque BeDbRaVo; turbateve Ca; sint Tb; fuerint turbatique Tc

⁶⁴ evolaverint *MgPfTbTc; violaverint Ca

⁶⁵ effug- *CaMgPfTb; aufug- Tc

⁶⁶ tamen *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁶⁷ tui tueve *MgPfTbTc; tue tuive Ca

⁶⁸ -untur *CaMgTbTc; -antur Pf

ID 13.35]

77

¹*Epistola prima Clementis*² *ad Iacobum*³

Clementi⁴ trado, ait beatus Petrus, a Domino mihi traditam potestatem ligandi atque solvendi, ut de omnibus quibuscumque decreverit in terris, hoc decretum sit⁵ in celis. Ligabit enim quod oportet ligari, et solvet quod expedit⁶ solvi, tanquam qui ad liquidum ecclesie regulam noverit. Item. O⁷ Clemens, omnes⁸ cum tanta reverentia tua verba suscipiant, ut sciant⁹ te¹⁰ legatum et preconem¹¹ esse veritatis, et quodcumque¹² ligaveris super terram erunt ligata¹³ et in celo, et quodcumque solveris super terram, etiam ibi esse solvendum¹⁴, quoniam quidem¹⁵ ut dixi que oportet ligabis, et que expedit solves.

ID 14.1-2]

¹ Incipit de excommunicatione *add. in mg.* BbPtRaSl; Incipit de exc.. Ex *add.* BdBeCaMgTcVoWc; De vocatione excommunicandorum *add.* Db; De absolutione *in mg.* Lj; Incipit de excommunicatis *add. in mg.* Ln²; om. *MhMjMkMqPfPtSgTb. iii. De licita et illicita excommunicatione *add. in mg.* Bd; De licita et illicita excommunicatione, de absolutione, de vocatione excommunicandorum Ph; De potestate excommunicandi *add. in mg.* Tc². De excommunicatione *in text* Vp.

² pape *add.* Tb, om. *BdBeCaMgPFTc

³ iii. De licita et illicita excommunicatione *in mg.* Bd; iii *add in mg* Be² No *in sc.* Oa

⁴ The initial 'C' much enlarged, with a wide space left blank for a rubric Pk; large space left for missing initial BeDb. episcopo et pape *add. ss* Ln²

⁵ et *add.* BeMgOaTbVo, om. BdCaPfTc

⁶ expedit *CaMgPfTb; oportet Tc

⁷ O] om. MfMf; Omnes O BeOa

⁸ omnes *ss* Mg

⁹ *corr. fr.* sciam Oe

¹⁰ ut sciant te *in mg.* Mo²

¹¹ legem et predicationem DbEaMfOePfPtQaSgVo; te legem et predicationem BdCaOf; legem te et preconem Be; te et legis te et predicatorem Lg; legis te et predicatorem Mg; legem te et predicationem MhMmMqVm; legem esse et predicationem Mk; legem et predicatorem Mj; legatum et predicatorem Mo; leges te et preconem Oa; te legis et predicatorem ObPw; te legis et preconem Ph; te legem et preconem Ra; legem et preconem Tb; te legatum et preconem Tc

¹² quodc- *CaPfTbTc; quec- Mg

¹³ erunt ligata MgPf; erit ligatum BeVo; e.l. CaTc; erit legatum Tb

¹⁴ etiam ibi esse sol. BeCaPfTbVo; etiam ibi sol. esse Mg; e.s. et in c. Tc

¹⁵ quoniam quidem CaMgPfTb; quando quidem Tc

78

[De indignis prelati]¹. Gregorius in homelia xxvi²

Plerumque contingit ut iudicis locum teneat cuius ad locum minime vita concordat, ac sepe agitur ut vel³ dampnet immeritos⁴ vel alios ipse⁵ ligatus solvat. Sepe in solvendis ac ligandis⁶ subditis sue⁷ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur pastor. [79] Unde⁸ fit ut ipsa ligandi ac⁹ solvendi potestate se privet¹⁰ qui hanc pro suis voluntatibus et non pro subiectorum¹¹ moribus exercet. Sepe fit ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor. [80] Iudicare autem digne de subditis¹² nequeunt, qui in subditorum¹³ causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur. Unde et recte per prophetam dicitur¹⁴, Mortificabant animas que non¹⁵ moriuntur¹⁶, et vivicabant animas que non¹⁷ vivunt¹⁸. Non morientem quippe mortificat qui iustum dampnat, et non victurum vivificare nititur qui reum a supplicio absolvere nititur¹⁹. Cause ergo pensande sunt, et tunc ligandi atque²⁰ solvendi potestas exercenda²¹. Videndum que culpa aut²² que sit penitentia²³ secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam²⁴ visitat, illos sententia pastoris absolvat. [81] Tunc enim vera est absolutio presidentis cum interni arbitrium²⁵ sequitur iudicis,

¹ De indignis prelati in mg. CaLjMgOcPw, in text BeEaPfRa²SIVoVp; De dignis prelati Tc; De licita et illicita excommunicatione et excommunicationibus add. in mg. Cb²; om. MqOaPt

² xxvi *BeCaCbLmMgMqOaTbVo; xxvii PFTc

³ ut vel *BeCaMgTb; vel Lm; ut PFTcVo

⁴ immeritos *CaCbLmMgPFTc; innocios Tb

⁵ ipse *CaMgPFTbTc; sepe Lm

⁶ solv. ac lig. *BeCaCbLmMgPf; lig. ac solv. TbTc

⁷ sue *CaCbLmMgPFTb; sive Tc

⁸ Unde *CaMgPFTc; Inde Tb

⁹ ac *BeCbLmMgPFTbVo; atque CaTc

¹⁰ se priv. *CaPFTbTc; priv. se Mg

¹¹ subiectorum BeCaMfMqPFTbRaTbVo; subditorum *LmTc

¹² subiectis Be

¹³ subditorum *BeCaMgPFTbTcVo; subiectorum CbLj

¹⁴ et recte – dicitur in mg. Ra²

¹⁵ ss Ld

¹⁶ moriuntur *BeCbLjLmOaRa²TbTc; moriebantur CaDbLdLflgMgMqOcOeOfPFPwRaSgVmVo

¹⁷ mor. et viv. an. que non (ss Be)

*BeCaCbDbLdLflgMgMqObOcOeOfPFPwQaRaSgTbTcVmVo; mor. et viv. - non om.

OdBrant; moriebantur et vivificat Od mg.

¹⁸ vivebant Oe

¹⁹ nititur BeCaMgPFRaTbTc; conatur CbLjPt

²⁰ atque *CaMgPFTbTc; et Lm

²¹ -enda *BeCbLjLmMgPFTbVo; -enda est CaLdLf; -erda est Tc

²² aut *CaCbLmMgPFTbTcBrant; precessit Vosm.

²³ sit pen. CaMgPFTbTc; pen. sit Lf

²⁴ comp. grat. *CaMgPFTbTc; grat. comp. Lm

²⁵ interni arbitrium *Mq²P²Ra²TbTcVo; in tantum arbitrium Be; intimi arbitrii Ca; eterni (vel int ss Mg) arbitrium MgRa; interni arbitrium Mq

quod bene quadriduani Lazari illa resuscitatio designat²⁶, que videlicet demonstrat quia²⁷ mortuum Dominus²⁸ vocavit et vivificavit dicens, Lazare veni foras, et postmodum is²⁹ qui vivens fuerat egressus³⁰, a discipulis est solutus³¹ sicut scriptum est, Cumque egressus esset qui fuerat ligatus institis tunc dixit³² discipulis³³, Solvite eum, et sinite³⁴ abire. Ecce illum discipuli iam viventem³⁵ solvunt³⁶ quem magister resuscitaverat mortuum. Si enim discipuli mortuum solverent³⁷ fetorem magis ostenderent quam virtutem.

ID 14.3] C 11 q 3 c 88, Plerumque contingit – abbrev. and paraph.; C 11 q 3 c 60, Ipse ligandi – moribus exercet; C 11 q 3 c 61, Iudicare digne – gratiam sequuntur; C 11 q 3 c 62, Tunc vera est -sicut scriptum est

³⁸*Idem. De prelati iniuste litigantibus*³⁹

Ex qua consideratione nobis⁴⁰ intuendum est quod⁴¹ illos nos⁴² debemus per pastorem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum⁴³ per suscitantem⁴⁴ gratiam scimus⁴⁵ vivificare⁴⁶. Que nimirum vivificatio⁴⁷ ante rectitudinem operis in ipsa iam⁴⁸ cognoscitur confessione peccati. Unde et huic ipsi⁴⁹ mortuo nequaquam dicitur, Revivisce⁵⁰, sed, Veni foras. Omnis quippe peccator, dum culpam suam intra conscientiam abscondit, introrsus latet, in suis penetralibus occultatur. Sed mortuus

²⁶ *obsc. corr. Ca*

²⁷ *prius add. CbTc, om. BeCaLmMgPfTb; erasure here Mq*

²⁸ *mort. Dom. *CaCbMgPfTc; Dum mort. Lm ?; Dom. mort. Tb*

²⁹ *is *MgPfTbTc; his Ca*

³⁰ *fu. eg. *CaMgPfTbTc; eg. fu. Cb*

³¹ *est sol. *CaCbLmMgTbTc; sol. est Pf*

³² *Iesus add. Cb, om. *CaMgPfTbTc*

³³ *suis add. Tc, om. *CaCbLmMgPfTb*

³⁴ *eum add. Lm, om. *CaMgPfTbTc*

³⁵ *illum disc. iam viv. *CaCbLmPfTbVo; illum iam viv. disc. Mg; disc. illum iam viv. Tc*

³⁶ *-unt *CaMgPfTbTc; -erunt Lm*

³⁷ *corr. fr. -int Pf*

³⁸ *whole section om. Lc*

³⁹ *Idem. (om. BeCaEaPwRa) De - litig. (ligantibus Sl) in text EaPf, in mg. BeCaMgOc²Pw2Ra²Sl; Item Tb; om. with no break BdCbLmMqOaPhTcVoWc*

⁴⁰ *nobis CaPfTbTc; vobis Mg*

⁴¹ *quod *BeCaLmMgPfTbVo; quia CbTc*

⁴² *illos nos *CaMgPfTbTc; nos illos Cb*

⁴³ *cognoscimus add. Cb, om. *CaMgPfTbTc*

⁴⁴ *res- *BeCaMgMqPfTbVo; resus- CbLmTc*

⁴⁵ *scimus *CaMgPfRaTcVo; novimus (Be after vivificare) BeMq²Tb; om. CbLmMq*

⁴⁶ *-are *CaMgPfTbTc; -aret Lm*

⁴⁷ *nim. viv. *CaCbLmMgPfTc; viv. nim Tb*

⁴⁸ *iam *MgPfTbTc; anima Ca*

⁴⁹ *huic (obsc. corr. Ca) ipsi CaCbLmMgPfTc; ipsi huic Tb*

⁵⁰ *Revivisce *BeCaCbLmMgPfVo; Revivisce TbTc*

venit⁵¹ foras cum peccator nequitas suas⁵² sponte confitetur. Lazaro ergo dicitur, Veni foras, ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur, Cur reatum tuum intra conscientiam⁵³ abscondis? Foras iam per confessionem egredere qui apud te per confessionem⁵⁴ interius lates. Veniat itaque foras mortuus, id est culpam⁵⁵ confiteatur peccator, venientem⁵⁶ vero⁵⁷ solvant discipuli, ut pastores ecclesie ei penam debeant amovere⁵⁸ quam meruit qui non⁵⁹ erubuit confiteri quod fecit. Hec de solutionis⁶⁰ ordine dixerim breviter ut sub magno moderamine pastores ecclesie vel solvere studeant vel ligare.

ID 14.3d]

⁵¹ corr. fr. veni Ca

⁵² suas *CaPfTbTc; om. Mg

⁵³ tuam add. Ca, om. *MgPfTbTc

⁵⁴ confessionem BeMgPfTbTcVo; conscientiam Ca; negationem Cb

⁵⁵ culpam *CaMgPfTbTc; om. Cb

⁵⁶ viventem (vel venientem in mg. Ra²) Ra

⁵⁷ vero *BeMgPfTbTc; ergo CaRa; vero foras Cb; om. Vo

⁵⁸ amov- *CaPfTbTc; admov- Mg

⁵⁹ non *MgPfTbTc; cum Ca

⁶⁰ de solutionis *CaMgPfTbTc; dissolutionis Lm

82

Gregorius¹ in Moralibus, libro III²

Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis sed ex iustitie examine erumpunt. Intus subtile iudicium aspiciunt, et mala foris urgentia qua maledictione ferire debeant cognoscunt³, et eo maledicto non peccant quo ab interno iudice non discordant. Item. Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet quod approbat, aliud quod dampnat. Aliter enim maledictum profertur iudicio⁴ iustitie, ut ipso⁵ primo homine⁶ peccante⁷ prolatum est cum audivit, Maledicta terra⁸ in opere tuo, et cum Abrahe dicitur, Maledicentibus tibi maledicam⁹. Rursum quia¹⁰ maledictum non iudicio iustitie profertur, sed livore¹¹

¹ Greg. *CaMgTbTc; Idem Pf

² III BeCaEaMgOaPfTb; II Tc. iiii add. in mg. Be²

³ cogn- *MgPfTbTc; agn- Ca

⁴ iudicio *CaCbMgPfTc; voto Tb

⁵ ut ipso *BeCaMgMqPfQaRaVo; ut in ipso Tb; aliter livore vindicte. Maledictum quippe iudicio iustitie ipsi CbTc

⁶ -ine *CaMgPfTb; -ini Tc

⁷ -te *CaMgPfTb; -ti Tc

⁸ terra *MgPfTbTc; terre Ca

⁹ Maledicentibus tibi maledicam *BeCaPfQaTbTc; Maledicam tibi maledicentibus Mg

¹⁰ Rursum quia *BeCaMgPfQaTcVo; Rursumque Tb; Rursum quia vero aliter *Brant*

¹¹ rustitie add. and canc. Ca

vindictae promitur,¹² voce Pauli¹³ predicantis¹⁴ admonemur¹⁵ qui ait, Benedicite et nolite maledicere.

ID 14.4, 5a] C 24 q 3 c 12

¹² promitur *CaCbMgPfQaTbTc; punitur a quo *Brant*

¹³ apostoli *add. Tb, om. *CaMgPfTc*

¹⁴ cessare *add. Brant, om. *CaMgPfQaTbTc*

¹⁵ -emur *CaMgTbTc; -emus Pf

83

Augustinus, De verbis Domini, cap. xvi

Cepisti habere fratrem tuum tanquam publicanum¹, ligas illum in terra sed ut iuste alliges vide. Nam² iniusta vincula dirumpit³ iustitia⁴. Cum autem correxeris et concordaveris cum fratre⁵ tuo, solvisti illum in terra. Cum solveris in terra⁶ solutus erit et⁷ in celo.

ID 14.5b] C 11 q 3 c 48

¹ al *add. ss. Ra²*

² ut *add. and canc. Ra*

³ dirumpit *MgWc²; durumpit BeWc; dirumpit CaMqPkRa; dirumpunt CbVo; dirumpunt EaPf; corrumpunt Tb; rumpit Tc

⁴ -tia *CaMgOaTc; -tiam PfTbVo

⁵ cum fr. PfTbTcVo; confratri CaMg

⁶ Cum solv. in terra *CaMgPfTbTc; *om. Brant*

⁷ et *CaMgPfTc; *om. Tb*

84

Hieronimus super epistolam Pauli ad Philemonem

Si quis¹ dixerit iustum iniustum, et² iniustum³ iustum abominabilis uterque⁴ apud Deum⁵. Similiter qui sanctum dicit⁶ esse non sanctum⁷, et rursus⁸ non sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum est⁹.

ID 14.6] C 11 q 3 c 57

¹ aliquis Pt

² rursus *add. CaMg²PfPtVp, rursus add. EaRaTcVo, om. *MgMqOaTb*

³ et iniustum *in mg. Mq*

⁴ ab. uterque *BeEaTbVo; est uterque Ca; ab. uterque est Mg; ab. Pf; ab. est uterque RaTc

⁵ est *add. Pf², om. CaMgPfTbTc*

⁶ dicit *CaMgTbTc; dixit Pf

⁷ esse non san. *BeCaPfTcVo; non esse san. MgOa; san. non esse Tb

⁸ -um *BeCaPfTb; -us MgTc

⁹ apud Deum est *BeCaLcMgPfVo; est apud Deum MqOaRaTbTc

85

Hieronimus¹ super Mattheum², libro III³

Tibi dabo claves⁴ regni celorum, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in celo⁵. Istum locum episcopi et presbiteri non intelligentes, aliquid sibi⁶ de Phariseorum assumunt supercilio⁷, ut vel dampnent⁸ innocentes vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Deum⁹ non¹⁰ scientia¹¹ sacerdotum sed¹² reorum vita queratur. Legimus in Levitico de leprosis ubi iubentur ut ostendant se sacerdotibus, Et si lepram habuerint¹³, tunc a sacerdote immundi¹⁴ fiant. Non quod sacerdotes immundos¹⁵ faciant¹⁶, sed quod habeant notitiam de leprosis et non leprosis¹⁷ et possunt discernere qui mundus quive immundus sit¹⁸. [86] Quomodo ergo¹⁹ leprosum sacerdos²⁰ inmundum²¹ non facit, et sic et hic²² alligat vel solvit²³ episcopus vel²⁴ presbiter²⁵ non eos qui insontes sunt vel innoxii²⁶, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates²⁷, scit qui ligandus sit²⁸, qui²⁹ solvendus.

ID 14.7] C 11 q 3 c 44, Quomodo sacerdos mundum - end

¹ Hier. *CaMgTbTc; Idem Pf

² in *add.* Vo

³ III *BeEaMgOaTbVo; IIII CaTc; ? Pf

⁴ hee sunt discretio et potestas *add. in mg.* Wc

⁵ celo *CaMgPf; celis BeTbVo; c. Tc

⁶ sibi *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁷ ass. sup. *CaMgPfTc; sup. ass. Tb

⁸ *corr. to dampnare* Ra

⁹ *repeated* Mg

¹⁰ non *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹¹ sententia Mq, sententia *in mg.* Ra²; non sententia set *in mg with tie-mark* Wc

¹² sed *CaMgTbTc; et Pf

¹³ -uerint *MgPfTbTc; -uint Ca

¹⁴ immundi *CaMgTbTc; mundi Pf

¹⁵ immundos *MgMqPfTbTc; mundos vel immundos BeCaRa; Pf *mf illeg.*

¹⁶ -iant *CaMgPfTb; -iunt Tc

¹⁷ et non lepr. *BeRaTbTc; *om.* CaMgPf; et non de lepr. Oa; et de non lepr. Vo

¹⁸ imm. sit CaMgPfTb; sit imm. Tc

¹⁹ ergo *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁰ lep. sac. CaMgPfTb; sac. lep. Tc

²¹ inmu- *MgPfTbTc; mu- Ca; mundum vel inmundum Ra

²² et sic et hic MgTbTc; sic et hoc Be; et hic Ca; et sic Pf; sic et sic Ra; sic et hi Vo

²³ vel solvit *BeCaMgPfVo; *om.* Tb; et solvit Tc

²⁴ vel CaMgPfTc; et Tb

²⁵ vel solvit *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

²⁶ vel innoxii *CaMgPfPkPwQaTbTc; nec solvit noxios *Brant*

²⁷ *corr. fr.* vanitates Ca²

²⁸ *in mg.* Ra²

²⁹ qui *BeCaPfTbTcVo; quive MgPw

87

Augustinus super Iohannem, parte prima, tractatu xliiii¹

Cum excommunicat ecclesia in celo ligatur excommunicatus, cum reconciliat ecclesia, in celo solvitur reconciliatus.

ID 14.47] cf C 24 q 1 c 6 med.

¹ tr. xliiii *CaMgOaPfTcVo; tr. xliii Be; tr. xlv Mq; lt. xl Vp; om. EaQaTb

88

¹Chrisostomus super epistolam ad Hebreos, sermone iiii²

Nemo contempnat vincula ecclesiastica. Non enim homo est qui ligat sed Christus qui hanc potestatem dedit, et dominos fecit homines tanti honoris³.

ID 14.48] C 11 q 3 c 31

¹ Iohannes *add.* PfTcVo, *om.* *BeCaMgMqOaRaTb

² sermone iiii BeMqPfTbTcVo; feria (?) iiii Ca; sermo iiii Mg; iiii (*with secr' (?) in mg*) Ra; *om.* EaQaVp

³ dom. (Dominus Be) fecit hom. tanti hon. *BeCaCbMgPfQaVo; dom. fecit tanti hon. hom. Tb; hom. fecit dom. tanti hon. Tc

89

Quinte¹ sinodi, actio² v³

Certum est quod qui impius demonstratus est, omnimodo separatus est a Deo, sicut etiam⁴ ille qui anathematizatus⁵ tanquam impius separatus est. Nihil enim aliud significat anathema nisi a Deo separationem.⁶

ID 14.49a] +C 24 q 3 c 9

¹ -ti Ca

² auctio Ca

³ Quinte – v *om.* Ea; v *om.* Vo

⁴ etiam *CaMgPfTb; et Tc

⁵ est *add.* CaMgTbTc, *om.* *Pf

⁶ Wc *add. in mg.*: Iheronimus. Michi inquit ante presbiterum sedere non licet, illi si peccavero licet me tradere Sathane in interitum carnis ut spiritus salvus sit in die Domini.

90

¹*Ex concilio Meldensi, cap. iii*²

Episcopus in cuius parochia aliquis consistens aliquid iniuste fecerit et³ semel et bis atque tertio, si necesse fuerit, vocabit illum⁴ sua admonitione per suum nuntium canonice ad emendationem sive compositionem et ad penitentiam, ut Deo et ecclesie satisfaciatur quam lesit⁵. Si autem despexerit atque contempserit eius admonitionem et saluberrimam invitationem, feriat illum pastoralis virga, hoc⁶ est sententia excommunicationis, ut a communione sancte ecclesie omniumque Christianorum sit separatus⁷ usque ad congruam satisfactionem et dignam emendationem. Quam⁸ excommunicationem debet idem⁹ episcopus seniori¹⁰ illius notam facere, et omnibus suis coepiscopis, et omnibus suis parochianis¹¹, ne eum recipiant usque ad satisfactionem.

ID 14.83]

¹ (iiii. *add.* Bd) De vocatione excommunicandorum *add. in mg.* BdBcLjTc², *in text* Ea; Quod episcopus post ternam (terciam BeLn) ammonitionem reum debeat excommunicare *add. in mg.* Be²CaLn²

² cap. iii *BeCaEaEgMgOaPFTbVo; cap. iiii Cb; *om.* QaTc. Ex - iii *om.* Lm

³ et CaCbLmMgTbTc; *erasure* Pf

⁴ illum *CaCbLmMgPFTc; eum Tb

⁵ lesit *CaCbLmMgPFTb; contempsit Tc

⁶ hoc *CaCbLmMgPf; hac Tb; ? Tc

⁷ sep- *CaMgPFTbTc; rep- Cb

⁸ Quam *CaMgPFTbTc; Quarum Lm

⁹ idem *CaCbLmMgRa²TbTc; *om.* PfRa

¹⁰ -iori CaCbLmMgPFTc; -ior Tb

¹¹ omn. suis par. CaMgPFTbTc; par. omn. suis Lm

90A¹

[*Ex concilio apud Compendium, cap. v*]²

Placuit etiam pro communi utilitate et instanti necessitate ut nullus episcoporum graviter ferat si eius parochianum pro causa depredationis alter episcopus excommunicaverit

ID 14. 82; C 6 q 3 c 4

¹ EgLgQaVp *here, after* 89A MgWa

² Ex – cap. v Mg *only*

91

¹*Ex concilio Rothomagensi, cap. iii*²

Noverit caritas³ vestra, fratres mei⁴, quod quidam vir, nomine ill', diabolo suadente, postponens Christianam promissionem⁵ quam in baptismo professus est, per apostasiam conversus post Satanam cui abrenuntiavit et omnibus operibus eius⁶, vineam Christi, id est ecclesiam eius devastare et predari⁷ non pertimescit, pauperes Christi quos pretioso⁸ sanguine⁹ suo redemit violenter opprimens et interficiens et bona eorum diripiens¹⁰. Misimus ad eum presbiterum nostrum et litteras commonitorias semel et iterum atque tertio, invitantes eum canonicè¹¹ ad emendationem et ad satisfactionem et¹² penitentiam, corripientes eum paterno¹³ affectu¹⁴. Ait enim Dominus in evangelio, Si peccaverit in te frater tuus¹⁵, corripe eum. Frater in unumquemque¹⁶ peccat qui in sanctam ecclesiam peccat. Si enim sancta ecclesia unum corpus est, cuius corporis¹⁷ caput est Christus¹⁸, singuli¹⁹ autem sumus²⁰ alter alterius membra, et si patitur²¹ unum membrum compatiuntur omnia membra²², procul dubio in nos peccat qui membra nostra ledit. Iubet ergo Dominus²³ ut frater, id est Christianus in nos peccans²⁴, primo secrete corripiatur, deinde cum testibus redarguatur, novissime in conventu ecclesie publice conveniatur²⁵. Quod si has tres commonitiones²⁶ et pias correptiones contempnit²⁷ et satisfacere despicit²⁸,

¹ De licita et illicita excommunicatione *add. in mg.* Tc²

² cap. ii Vp; cap. iii *om.* Ea

³ -ita Lf

⁴ mei *BeCaCbLdLflLjMgPftcVo²; carissimi Tb; *om.* Vo

⁵ promis- *BeMgOaPftbTcVo; profes- CaLd

⁶ *erasure follows* Lj

⁷ pred- CaCbLdLflLjMgMqPftcVo; depred- *BeTb

⁸ *om.* Vo; pretio *in mg.* Vo²

⁹ sagne Ca

¹⁰ diripiens *BeCaCbLdLflLjMgPftcVo; diripens Ld; opprimens Tb

¹¹ *in mg.* Be

¹² ad satisfactionem et *CaLdLflMgPftbVo; satisf. et ad CbLj; satisf. et Tc

¹³ paterno *CaPftbTc; patrono Mg

¹⁴ corripientes - affectu *CaMgPftbTc; *om.* Lf

¹⁵ in te fr. tuus *CaMgPftbTc; fr. tuus in te Lf

¹⁶ unumquemque *CaPftbTc; unumquodque Mg

¹⁷ corporis *CaCbLdLflLjMgTbTc; *om.* Pf

¹⁸ est Chr. BeCaPftRaTbTcVo; Chr. est *Mg

¹⁹ eius *add. and canc.* Ca

²⁰ sumus *MgPftTbTc; *om.* Ca; sumul Lf

²¹ patitur CaPftbTc; compatiuntur Mg; paritur Mq

²² et si patitur - membra CaMgMqPftRa²(mg)TbTcVo; *om.* CbLjRa

²³ ergo Dominus *MgPftbTc; noster Deus Ca

²⁴ *obsc. corr.* Cb

²⁵ deinde - conveniatur *BeCaCbEaLdLflLjObOcOdMgPftbTcBrant; *om.* Migne

²⁶ comm- *CaMgPftbTc; adm- Lf; vel conventiones *add. ss* Ea

post hec, Sit tibi, inquit, sicut ethnicus et publicanus, id est²⁹ gentilis atque³⁰ paganus, ut iam non³¹ pro Christiano sed pro pagano habeatur. Et in alio loco, Membrum quod a sua compage resolvitur, et a iunctura caritatis dissociatur, et omne corpus scandalizat, Dominus³² et³³ abscidi et proici iubet dicens, Si oculus³⁴, manus vel pes³⁵ tuus³⁶ scandalizat te, erue eum et proice abs te. Et apostolus, Auferte, inquit, malum a vobis³⁷. Et item³⁸. Si quis³⁹ frater nominatur et est fornicator⁴⁰ aut adulter aut homicida aut rapax, cum huiusmodi nec⁴¹ cibum sumere licet⁴². Et Iohannes electus pre ceteris Christi discipulus⁴³, talem nefarium hominem salutare prohibebat dicens, Nec ei ave dixeris, nec eum in domum receperis⁴⁴. Qui enim ei ave dicit⁴⁵, communicat operibus eius malignis⁴⁶. Dominica itaque atque⁴⁷ apostolica precepta adimplentes, membrum putridum et insanabile quod medicinam non recipit ferro excommunicationis a corpore ecclesie abscidamus, ne⁴⁸ tam pestifero morbo reliqua membra corporis veluti⁴⁹ veneno inficiantur⁵⁰.

ID 14.75 with omissions]

²⁷ -mpnit *CaCbLdLfljMgPftb; -mpserit Tc

²⁸ -icit *CaCbLdLfljMgPf; -icit et Tb; -exerit Tc

²⁹ id est *CaMgPftbTc; et Lf

³⁰ atque *CaCbLdLjMgPftc; et Lftb

³¹ iam non *BeCaLdLflMgOaPftb; non iam CbLjTc

³² Dom. *MgPftbTc; om. Ca

³³ et *CaMgPftbTc; om. CbLj

³⁴ vel add. Lftc, om. *BeCaCbLdLjMgPftb

³⁵ ss Lf

³⁶ tuus *CaCbLdLfljMgPftb; om. Tc

³⁷ a vobis CbLdLfljMgPftb; om. Ca; ex vobis Tc

³⁸ Et item *BeLdPftRa; Et iterum CaCbLfljMgTcVo; Item Tb

³⁹ autem add. Tb, om. *CaCbLdLfljMgPftc

⁴⁰ aut avarus add. Tc, om. *CaCbLdLfljMgPftb

⁴¹ nec *CaCbLdLfljMgTbTc; ne Pf

⁴² sumere licet *BeCbLdLjMgTbTcVo; licet sumere CaLf; sumere liceat Pf

⁴³ Chr. discipulus *LdLjMgPftbVo²; Chr. discipulis BeCaCbLjVo; om. Tc

⁴⁴ dom. rec. *CaCbLdLfljMgPftb; domo recipias Tc

⁴⁵ ei ave dicit *Ca²CbLdLfljMgPftb; ave ei dicit Ca; dixerit ave Tc

⁴⁶ op. eius mal. *CaCbLdLfljMgPftc; eius mal. op. Tb

⁴⁷ atque *Tb²; et BeCaCbLdLfljMgPftcVo; om. Tb

⁴⁸ ne *CaPftbTc; nec Mg

⁴⁹ veluti *CaCbLdLfljMgPftb; om. Tc

⁵⁰ -iantur CaMgPftbTc; -iatur Lf

92

¹*Ex concilio Aurelianensi*

Dominicis igitur et apostolicis informati preceptis, iudicio Patris et Filii Domini nostri Iesu Christi, et Spiritus sancti, et auctoritate et potestate apostolis et apostolorum² successoribus a Deo concessa una vobiscum³ predictum pessimum virum a liminibus sancte matris ecclesie⁴ excludimus, et ab omni⁵ societate et communione Christiana separamus, et separatam esse in eternum decernimus⁶, id est in presenti seculo et in futuro. Nullus ei Christianus ave dicat, aut eum⁷ osculari presumat. Nullus presbiter missam celebrare cum eo audeat⁸, vel sacrosanctum corpus et sanguinem Domini⁹ tradere. Nemo ei iungatur¹⁰ in consortio neque in aliquo negotio. Et si quis ei se sociaverit et communicaverit eius operibus malignis, noverit se simili percussus¹¹ anathemate, his exceptis¹² qui ob hanc causam ei iunguntur ut eum revocent ab errore et provocent ad satisfactionem, nisi¹³ forte resipuerit, et, Dei gratia inspirante, ad penitentiae remedium conversus fuerit, et digna emendatione ecclesie Dei quam lesit, humiliter satisfecerit.

ID 14.78]

¹ Item de excommunicatione *add. in mg.* Bd, *in text* Ea; De licita et illicita excomm. *in marg.* Lj²; Forma excommunicationis *add. in mg.* Tc²

² apostolis et apostolorum BeCaLcMgPfTbVo; apostolicis et apostolorum Oa; apostolis apostolorum Qa; apostolorum ab apostolis Tc

³ vob- *BeMgTc; nob- CaMqPfTbVo

⁴ s. mat. eccl. *BePfTcVo; s. eccl. mat. CaMg; eccl. s. mat. Tb

⁵ ab omni *BeLcMqOaTbVo; a bonorum CaMgTc; a bona Pf

⁶ decern- *BeCaMgPfVo; decrev- OaTbTc

⁷ eum *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁸ cum eo aud. *CaMgPfTc; aud. cum eo Tb

⁹ Domini *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ ei iung. *CaMgPfTb; iung. ei Tc

¹¹ sim. perc. *CaMgPfTb; perc. sim. Tc

¹² his exc. *CaMgPfTb; exc. his Tc

¹³ nisi *CaMgPfPhTc; si Tb

93

¹*Ex concilio Meldensi, cap. iii²*

Ut³ nemo⁴ episcoporum quemlibet sine certa et manifesta peccati causa communione privet ecclesiastica. Sub anathemate autem⁵ sine conscientia

¹ Ut nullus (nemo Be) episcoporum aliquem communione privet sine manifesta causa *add. in mg.* BeCaLn², Non excommunicare debemus nisi pro mortali crimine *add. in mg.* Tc²

² cap. iii *om.* BeEaVp

³ Ut *BeCaMgOcQaTbTc; Et Pf

⁴ nemo *BeEaMqOaPfTbTcVoVp; nullus CaLnMgQaRa

archiepiscopi aut coepiscoporum episcopus⁶ nullum ponat nisi⁷ unde canonica docet auctoritas, quia anathema eterna est⁸ mortis dampnatio et non nisi pro mortali debet imponi crimine⁹, et illi qui aliter non poterit corrigi.

ID 14.80] +C 11 q 3 c 41

⁵ autem *CaMgTbTc; om. Pf

⁶ episc. MgPfTbTc; om. Ca

⁷ nisi *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ et. est *Ca²MgPfTb; et. Ca; est et. Tc

⁹ deb. imp. cr. *CaMgPfTb; cr. deb. imp. Tc

94

¹Calixtus² episcopis Gallie

Excommunicatos quoque³ a sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis examinationem iustam, nec cum eis oratione aut cibo vel⁴ potu vel osculo communicet, nec ave eis dicat, quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis⁵ communicaverit, iuxta apostolorum institutionem et ipse simili excommunicationi subiaceat.

ID 14.102] +C 11 q 3 c 17

¹ De excommunicatis *add. in mg.* Be, De excommunicatione *add. in mg.* CaLn², Cum excommunicatis non communicandum *add. in mg.* Tc²

² Calixtus BeCaMgOaPfTb; Cal. papa Ea; om. Tc

³ quoque *BeCaMgPfTb; quidem Tc

⁴ vel *BeCaPfTcVo; et Mg; aut Tb

⁵ sc. exc. *CaMgPfTb; exc. sc. Tc

95

¹Fabianus papa Romanus² ecclesie comministris

Cum excommunicatis³ non est⁴ communicandum. Et si quis cum excommunicato avertendo⁵ regulas scienter saltem in domo simul⁶ locutus fuerit vel oraverit, ille communionem privetur.

ID 14.24] +C 11 q 3 c 16b

¹ Ut nullus cum excommunicatis communicet *add. in mg.* BeLj²Ln²Ca; De excommunicatis *add.* Be(*after* comministris)Ea; De excommunicatis *in mg.* Ld²; De iis qui cum excommunicatis communicant *in mg.* Lj

² Romanus BeMgPfTbVo; Romane Ca; Rome Tc; om. Oa

³ excom- *CaMgPfTb; com- Tc

⁴ est *Mg; om. CaEaPfTbTcVo

⁵ avertendo *CaEaMgPfTb; adulterando Tc

⁶ vel *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

96

Canones Martini¹ ad laicos

Non liceat² communicare excommunicatis, neque in domos eorum introeuntes orare cum eis. Si autem aliquis episcopus vel presbiter aut diaconus aut quilibet ecclesiasticus³ excommunicato communicaverit, quasi perturbans omnem disciplinam ecclesiasticam, excommunicetur.⁴

ID 14.31]

¹ Marciani Be; pape *add.* Tc, *om.* BeCaEaMgPfTb; can. Mart. *om.* Mn

² liceat *BeMgOaPfTb; licet CaTc; est *add.* Ca²

³ cum *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴ Mn *ends*

97

Ex Antiocheno concilio¹, cap.ii²

Si³ quis de episcopis aut presbiteris vel diaconis⁴ seu quilibet⁵ ex clero deprehensus fuerit⁶ cum excommunicatis communicare, etiam iste⁷ privetur communione tanquam qui regulam confundit ecclesie.

ID 14.26]

¹ Ex - conc. PfTbTcVo; Antioenum concilium BeCaMgRa; Antiochene concilio EaOa

² *om.* Ra

³ Qi Ca

⁴ vel diaconis *BePfTbVo; vel diaconibus CaMgQaRa; aut diaconis Oa; aut diaconibus Tc

⁵ quil- *CaMgPfTc; quisl- Tb

⁶ dep. fuer. *BeMgPfTbVo; fuer. dep. CaTc

⁷ iste *MqPfTb; ipse BeCaMgQaRaTcVo

98

¹Concil. Cartag. II², cap. viii³

Qui merito facinorum suorum ab ecclesia pulsus est, si ab aliquo episcopo aut presbitero vel clerico⁵ fuerint in⁶ communione⁷ suscepti etiam⁸ ipsi pari crimine cum eisdem teneantur⁹ obnoxii¹⁰.

¹ Ex *add.* MjPf, *om.* *BdBeCaCbLdLfLjMgMhMoMqOaPhPkPtTbTc

² II BdBeCaEgLdLfLmMgMhMjMkMoMqPfPkPtPwTbVo²; I CbLj; *om.* EaMoTcVoVp

³ viii BdCaCbLdLfLjMgMhMjMkMoMqOaPkPtPwTbVo²; ii Be; lxxi Lm; vii EgTc; ? Pf; ix Ra; iii Vo; *om.* Ea

⁴ aut BeCaCbLdLfLjMgMhMjMkMoMqOaPfPhPtPwTc; an Vo; *om.* PkTb

⁵ vel clerico *BdBeCbEgLdLfLjMgMhMjMoOaPkPtRaVp; vel clero CaLmMkMqPhTb; vel diacono Lf; aut clerico PFPw; aut diacono vel clerico Tc; an clerico Vo; *om.* Brant

⁶ in *CaCbEgLdLfLjLmMgMhMjMkMoMqOaPkPtPwTbTc; *om.* Pf

⁷ -ione *BdBeCaCbLdLfLjLmMhMjMkMoMqOaPfPkPwQaTb; -icatione Mg; -ionem Tc

⁸ etiam *BdBeCaCbLdLfLjLmMgMhMjMkMoOaOcPfPkPtTb; et Ra; *om.* Tc

ID 14.28a] +C 11 q 3 c 29a

⁹ pari crimine cum eisdem ten. *BeCaCbDbLdLjMgMjMoObOcPwRaTcVoVp; pari cum crimine eisdem ten. BdPfSITb; cum eisdem pari crimine ten. Lf; pari cum crimine ten. eisdem Lm; pari cum crimine eiusdem ten. Mq; pari crimine etiam isdem Oa; pari (patri Pk) cum crimine eisdem ten. MkMmPk; pari cum eisdem crim. Pt; eisdem teneantur *Brant*

¹⁰ obnoxum Lf. refugiens sui episcopi regulare iudicium *add. Brant; om.*

*AbBdBeCaCbDbEcEgFcKaLbLdLflLgJlMmMfMgMhMjMkMmMoMqObOcOdOeOfPdPpPhPkPtPwQaRaSdSeSgSITbTcVmVoVpWaWbWc

99

Concil. IIII Cartag. cap. lxxi¹

Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato² sive clericus sive³ laicus, excommunicetur⁴.

ID 14.28b] C 11 q 3 c 19 is widely var.

¹ Conc. - lxxi MgMqOaPkTb; In eodem conc. cap. lxxii Be; Conc. Cartag. cap. lxxi CaObOdPw; Cartag. conc. IIII cap. lxxi CbEg; Conc. Cart. IIII cap. lxxi Oc; Item. Concil' III, cap. viii Pf; Item Qa; Conc. Cath. III c. ii Ra; Ex concilio IIII Cartag. cui interfuit Augustus Cesar Tc; Ex conc. III Cartag. cp. ii Vo; Conc. Cartag. II c. lxxiii Vp

² -ato *CaMgMqPpPhTc; -atis Tb; sive presbiter *add. in mg. Ra²*

³ sive clericus sive *CaMgOaObOcOdPpRaSgTbTc; si *Brant*

⁴ si clericus, deponatur *add. Brant, om.*

*BeCaDbEgLgMfMgMhMjMkMmMoMqOaObOcOdOeOfPdPpPhPkPtQaRaSeSgTbTcVmVoVpWc

100

Ex Sardicensi concilio¹, cap. xv²

Sive diaconus sive³ presbiter sive quis clericorum ab episcopo suo⁴ communionem fuerit privatus et⁵ ad alterum perrexerit episcopum, et scierit ad quem confugit⁶ eum ab episcopo suo fuisse abiectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quod si⁷ fecerit sciat se convocatis episcopis⁸ causam esse dicturum.

ID 14.25, cf 6.357]

¹ Ex Sard. conc. (VIII *add. Vo*) PpTcVo; Sardicense concilium BeCaEaMqQaTbVp; Sardicensi conc. Mg; Sardicense concilio Oa; Sardinensi conc. Ra

² xv *BeCaMgMqOcPpPkRaTbVo; xx Tc; xvi Vp

³ sive *CaPpQaTbTc; seu Mg

⁴ a *add. Ca, om.* *MgPpTbTc

⁵ et *CaMgPpTb; *om.* Tc

⁶ -git CaMgPpTb; -gerit Tc

⁷ *repeated* Tc

⁸ eius *add. Tc, om.* *CaMgPpTb

101*¹Cap. vi*

Si quis a proprio episcopo communionem privatus est², non ante suscipiatur³ ab aliis quam suo reconcilietur episcopo⁴, aut certe ad synodum que congregatur occurrens pro se satisfaciat.

ID 14.27] C 11 q 3 c 2, widely var.

¹ Item *add.* Pf, De eodem *add.* Vo; *om.* *BeCaMgTbTc

² est *CaMgPfTb; fuerit Tc

³ susc- *BeOaTb; rec- CaMgMqPfTcVo

⁴ rec. ep. *CaMgPfTc; ep. rec. Tb

102*Nicholaus¹ Epiphano archiepiscopo²*

Sancimus ut si quis presbiter pro aliquo neglectu aut³ crimine a proprio excommunicatus episcopo fuerit⁴, ab alio episcopo non communicetur. Si vero ante audientiam communicare presumpserit, damnationis in se illatam cognoscat sententiam.

ID 14.39]

¹ papa *add.* EaTc, *om.* *BeCaMgOaPfTbVo

² Ep. arch. *om.* Ea; arch. *in mg.* Ra²

³ negl. aut *ss* Be

⁴ ep. fuer. BeCaMgMqOaRaPfTcVo; fuer. ep. *TbVp

103*Canones¹ apostolorum, cap. xi²*

Si quis³ cum⁴ excommunicato saltem in domo locutus fuerit vel oraverit, iste a communionem privetur.

ID 14.40a]

¹ Can. CaEaMgPfTb; Ex canonibus Tc

² cap. xi *om.* Ea

³ Deus Pw

⁴ cum *BeMgMqPfRa²TbTcVo; *om.* CaOaRa

104

Iohannes VIII clero¹ et ordini² Salernitano³

De⁴ illis presbiteris qui tempore sanctissimi decessoris⁵ nostri domni pape Nicholai excommunicati sacrum misterium contingere presumpserunt, ipsi in se dampnationis sicut sacri canones statuunt sententiam intulerunt, tamen quia⁶ miseratio apostolica veniam solet prestare correctis⁷, ob multitudinem misericordie illis hanc indulgentiam exhibemus, ut sancta⁸ communione saginati⁹ studeant tribus continuis¹⁰ annis per ebdomadam omni secunda et sexta feria aut¹¹ a vino aut aceto¹² penitus ieiunare, et ultra lugenda nequaquam committere.

ID 14.35] +C 11 q 3 c 109

¹ *corr. fr.* cleros Pf

² et ord. *om.* Mq

³ Sebernitano Be. v. *add. in mg.* Be²

⁴ De *CaMgPfTb; Ve Tc

⁵ dec- BeMqOaPfTbVo; predec- CaMgTcVp

⁶ tamen quia *CaMgPfTc; quia tamen Tb

⁷ -ectis *BeMgMqPfTbVo; -eptis CaOaRaTc

⁸ sancta *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ saginati *CaMgPfTc; signati Tb

¹⁰ continuis *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹¹ aut CaMgTbTc; *om.* Pf

¹² aceto *BeDbOaOePfPtTbVmVo; a carne CaLgMgOcOdOfQaRaVpWcBrant; acete Mq; carne Tc

105

Iohannes VIII² Michaeli³ regi Bulgarorum

Si ab his quos excommunicatos habebamus sacramenta quecumque suscipitis, constat quia idololatriam non ut⁴ Catholici essetis, sed ut schismatici efficeremini, reliquisse⁵ videmini.

ID 14.36]

¹ De excommunicatis *add. in mg.* BeCa, *in text* Ea

² Ioh. VIII *CaMgTbTc; Ioh. VI Be; Idem Pf

³ Nicholai Vo

⁴ non ut *CaMgTbTc; ut non Pf

⁵ reliquisse *BeCaEaOaPfTbTcVo; accepisse vel rel. MgQa (vel repetisse *add. ss* Mg); accepisse Pt

106

¹Nicolaus² Higmaro³ Remorum archiepiscopo⁴

Excellentissimus rex Carolus apostolatam⁵ nostrum consuluit quid agendum sit de his qui communicant cum his qui cum⁶ Ingeltrude⁷ sepe dampnata communicant femina⁸, quoniam eam cum communicatoribus⁹ et fautoribus suis¹⁰ pari vinculo anathematis retineri constat astrictam¹¹. ¹²Quapropter nunc¹³ beatitudini tue iniungimus, ut super¹⁴ hoc nostra auctoritate freta curam de his sumere studeat, et quia docta divinitus sanctitas tua valde¹⁵ novit aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, atque aliud quod¹⁶ ex studio delinquitur; istudque¹⁷ posterius duobus prioribus strictius¹⁸ esse puniendum, idcirco solerter invigilet et cauta¹⁹ discretione singulorum modos diiudicet, quatenus hi qui ex necessitate vel ignorantia delinquant auctoritate nostra per te²⁰ absolvantur. Si tamen ipsa eorum ignorantia vel necessitas vera et non simulata, vel non²¹ ex voluntate processerit, quia ut bene nosti, plerique sunt qui possunt quidem, sed nolunt recta nosse. Unde Psalmista de huiusmodi, Noluit, inquit, intelligere²² ut bene ageret. Illos autem qui studio suo obligantur, et²³ contemptu interdicta nostra postponunt, nonnisi digna satisfactione preveniente volumus a te prorsus²⁴ absolvi.

ID 14.46] C 11 q 3 c 102

¹ De his qui communicant excommunicatis *in mg.* Ca, *in text* Ea

² papa *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

³ Higmaro Pf; Heannario Be?; Hamario Ca; Haimario Mg; Humerio Mq; Hinmaro Oa; Aimario Ph; Hymaro Pt; Hicmaro Ra; Aimaro Tb; Himario Tc; Hincmaro Vo; Eunaro Vp; Heimah' Wc

⁴ Hig. – arch. *om.* Ea

⁵ *ss after* nostrum Be

⁶ cum *Be²MgPfTbTc; *om.* BeCa

⁷ Ingeltrude *BeCaMgOaPfVo; Engeltrude Tb; Ingeltrude Tc. nomen eiusdem mulieris *add. in mg.* Ln²

⁸ comm. fem. *BeMgPfTbVo; fem. comm. CaTc

⁹ comm- *CaMgPfTb; excomm- Tc

¹⁰ suis *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ con. ast. *MgPfTbTc; ast. con. Ca

¹² Quod minori penitentia sunt corrigendi qui excommunicatis ignorantia aut necessitate communicant *add. in mg.* Be²CaLn²

¹³ *in mg.* Vo

¹⁴ super *CaMgPfTb; supra Tc

¹⁵ div. sanct. tua valde *CaMgPfTb; valde div. sanct. tua Tc

¹⁶ quod *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁷ istudque *MgMqOa; istud quoque BeCaRaTc; istud PfVo; illudque Tb

¹⁸ str- *CaMgPfTb; distr- Tc

¹⁹ cauta *CaPfTbTc; causa Mg

²⁰ per te *ss* Mg

²¹ non *CaMgPfTb; *om.* Tc

²² intelligere *CaMgTbTc; *om.* Pf

²³ *ss* Pf

²⁴ a te pr. *BeTbVo; a vobis Ca; pr. a te MgPfTcVp; prorsus Mq; propus Oa; prorsus a vobis Ra

107

Urbanus II¹ Genebaldo² Constantiensi³ episcopo

Sanctis quippe canonibus cautum constat, ut qui⁴ excommunicatis communicaverit⁵, excommunicetur⁶. Ipsi tamen penitentiae atque absolutionis modos eo moderamine decrevimus⁷, ut quicumque seu ignorantia seu timore seu necessitate negotii cuiusquam maximi et maxime necessarii, eorum se⁸ convictu, salutatione, oratione osculove contaminaverit, eum⁹ minoris penitentiae medicina societatis nostrae participium¹⁰ sortiatur. Eos vero qui aut spontaneae aut negligenter inciderint, sub ea volumus discipline coercione¹¹ suscipi ut ceteris metus incutiatur.

ID 14.45b] +C 11 q 3 c 110

¹ II *CaMgPfVo; papa II Tb; papa Tc; om. Be

² Genebaldo BeCaEaMgRaTc; Gebeardo Oa; Genedaldo PfRa²; Gebenardo PhQe; Genenardo Tb; Gebeardo Vo; Genedaldo Vp

³ Constrensi Be

⁴ cum *add.* BeCaPfTcVo², eum *add.* Vo, om. *MgTb

⁵ -averit *CaMgPfTb; -arit Tc

⁶ -etur *CaMgPfTb; -entur Tc

⁷ decrev- *CaPfTbTc; decern- Mg

⁸ se MgPf(*short lacuna follows*)TbTc; seu Ca

⁹ eum MgTbTc; cum Ca; *erasure* Pf

¹⁰ participium *BeCaPfTbVo; participem MgOa; participationem Tc

¹¹ disc. -ercione BePfQaTbTcVo; -ercione disc. Ca; disc. -ercitione Mg

108

¹Ex² epistola Gregorii ad Herimannum³ Metensem⁴ episcopum⁵

Quis dubitet sacerdotes Christi⁶ regum et principum omniumque fidelium patres et magistros censerit? Nonne miserabilis insanie esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare⁷, et iniquis obligationibus⁸ illum suae potestati subicere, a quo credit⁹ non solum in terra, sed etiam¹⁰ in celis se ligari

¹ v. (*om.* Ea) De absolutione *add. in mg.* Bd, *in text* Ea, Quod omnium regum et principum sacerdotes Christi magistri sint et patres *add. in mg.* BeCaLn², Quod imperatores et reges excommunicentur *add. in mg.* Tc²

² Ex BeCaMgPfTc; om. MqRaTb

³ Helim- Ea; Berimannum Vo

⁴ Remensem Vp

⁵ Ex – episcopum] Geronimus ad Herimannum Lc

⁶ Christi sac. Vo. et *add.* BeCaMgPfTb; om. *TcVo

⁷ con. sub. *CaMgPfTb; sub. con. Tc

⁸ coblig- Tb

⁹ credit *MgPfTbTc; om. Ca

posse et solvi? Hec¹¹ sic¹² beatus Gregorius in epistola ad Mauritium imperatorem directa commemorat. Constantinus magnus¹³ imperator, omnium regum et principum fere totius orbis dominus, evidenter intelligens, in sancta Nicena sinodo post omnes episcopos ultimus residens, nullam iudicii sententiam supra eos dare presumpsit, sed illos etiam dominos vocans, non suo debere subesse iudicio¹⁴, verum se ad illorum¹⁵ pendere arbitrium iudicavit¹⁶. Supradicto quoque Anastasio¹⁷ prelibatus papa Gelasius persuadens ne ille intimatam suis sensibus veritatem arbitraretur iniuriam, subintulit dicens, [109] Duo sunt quippe¹⁸, imperator et¹⁹ auguste, quibus principaliter mundus hic²⁰ regitur, auctoritas sacrata²¹ pontificum et regalis potestas, in quibus tanto gravius pondus est²² sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum²³ in divino reddituri sunt examine rationem. Et paucis interpositis inquit, Nosti itaque inter hec ex illorum te²⁴ pendere iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem. Talibus ergo²⁵ institutis talibusque fulti auctoritatibus, plerique pontificum²⁶, alii reges²⁷, alii imperatores excommunicaverunt. Nam si speciale aliquod de personis principum requiratur²⁸ exemplum, beatus Innocentius papa Archadium imperatorem quia consensit ut²⁹ sanctus Iohannes Chrisostomus a sede sua pelleretur³⁰, excommunicavit. ³¹Alius item³² Romanus pontifex³³ regem Francorum³⁴ non tam pro

¹⁰ etiam *BeMgPfTc; et CaTb

¹¹ Hec *CaPfQaTbTc; Nec Mg

¹² sic MgPfTbTc; sicut Ca

¹³ magnus *MgPfTbTc; maximus Ca

¹⁴ sub. iud. CaPfTbTc; iud. sub. Mg

¹⁵ se ad ill. CaMgPfTb; ad ill. se Tc

¹⁶ arb. iud. *CaMgPfTb; iud. arb. Tc

¹⁷ Anastasio *OaPfPhTcVo; Athanasio BeCaMgRa; Anastasio Tb

¹⁸ quippe *BeMgOaPfRaTbVo; inquit CaTc; inquit quippe Ra²

¹⁹ et MgPfTbTc; om. *Ca

²⁰ mund. hic *CaMgPfTc; hic mund. Tb

²¹ sacrata BeMgOaPfVo; sacra CaTbTc

²² pond. est CaMgPfTb; est pond. Tc

²³ reg. hom. *CaPfTbTc; hom. reg. Mg

²⁴ ss Tb

²⁵ ergo *CaMgPfTb; itaque Tc

²⁶ ponticum Ca

²⁷ al. reg. *repeated* Ca

²⁸ req- *CaMgTbTc; exq- Pf

²⁹ ut *CaMgPfTc; quod Tb

³⁰ pel- *CaMgPfTb; expel- Tc

³¹ Nota de depositione regis *add. in mg.* Oe; Quod inutiles debeant deponi *add. in mg.* Tc²

³² item *BeOa²PfTbVo²Vp; autem BdCaLgMgOeOfQaTc; tem Oa; int' Vo

³³ Rom. pont. *BdBeCaEaFcLcOaObOcOdOeOfPfPtRaSgVo; Rom. Zacharias pont. LgMgVmVpWc; Rom. pont. Zacharias MqTc; Rom. pont. scilicet Zacharias PhTb; Zach. Rom. pont. Qa; Zazarias Rom. pont. Sl

³⁴ reg. Franc. *in mg.* Ra²

suis iniquitatibus quam pro eo quod tante potestati erat inutilis a regno deposuit, et Pipinum Caroli imperatoris patrem in eius loco substituit, omnesque Francigenas a iuramento fidelitatis absolvit. Quod etiam³⁵ ex frequenti auctoritate agit sancta ecclesia cum³⁶ milites absolvit a vinculo iuramenti, quod factum est³⁷ his³⁸ episcopis, qui apostolica auctoritate a³⁹ pontificali gradu deponuntur. Et beatus Ambrosius licet sanctus⁴⁰ non tamen universalis ecclesie episcopus, pro culpa que ab aliis sacerdotibus non adeo gravis⁴¹ videbatur, Theodosium magnum imperatorem excommunicans ab ecclesia exclusit. Qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo quam regia potestate sit altior sacerdotalis, hoc modo circa principium sui pastoralis scribens, Honor, fratres, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adequari. Si regum fulgori compares et principum diademati, longe erit inferius⁴² quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas regum colla⁴³ et principum submitti genibus sacerdotum, et exosculata⁴⁴ eorum dextera orationibus eorum credant se communiri⁴⁵. Et post pauca. Hec cuncta, fratres, ideo nos premisisse debetis cognoscere⁴⁶, ut ostenderemus nihil esse in hoc seculo⁴⁷ excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri. Nonne, sicut ait beatus Gregorius recordande memorie, Vigilius papa⁴⁸ contra Theodoram, tunc augustam, dampnationis promulgavit⁴⁹ sententiam⁵⁰? Sic quoque Charibertus Parisiorum rex cum Ingobergam⁵¹ legitimam uxorem suam reliquisset, et duas sorores Meroflidem⁵² et Marchovevam⁵³ in uxores duxisset, a beato Germano Parisiorum episcopo

³⁵ etiam *MgPfTbTc; et Ca

³⁶ cum *CaMgPfTb; dum Tc

³⁷ est *CaMgPfTb; de Tc

³⁸ temporibus *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

³⁹ a *CaPfTbTc; *om.* Mg

⁴⁰ sanctus *CaMgPfPhTc; magnus Tb

⁴¹ esse *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴² erit inf. *CaMgPfTb; inf. erit Tc

⁴³ reg. colla *CaMgPfTb; colla reg. Tc

⁴⁴ exosc- MgPfTb; osc- Ca; oc- Tc

⁴⁵ communiri *BeCaPfTbVo; communicare Mg; communicari TcVo

⁴⁶ cogn- *CaMgPfTc; agn- Tb

⁴⁷ nihil esse in hoc sec. *CaMgPfTb; in hoc sec. esse nihil Tc

⁴⁸ Vig. papa *BeTb; Iulius BdCaPfRa; Iulius papa MgTcVo

⁴⁹ damp. prom. CaMgPfTc; prom. damp. Tb

⁵⁰ -iam *CaPfTbTc; -tia Mg

⁵¹ Ingob- PfTb; Ingolb- BeCaRa; Ingelb- Mg; Goh- Oa; Glob- Tc; Ingobertam Vo

⁵² -flidem OaPfVo; Metroflidem Be; -lfidem CaMgRa; -fildem Tb; -fidem Tc

⁵³ -evam BePfTbVo; -enam CaMgOaRaTc

excommunicatus est, et cum⁵⁴ resipiscere nollet, non multo post divino iudicio ipse⁵⁵ defunctus est.

ID 5.378J +D 96 c 9, Quis dubitet - posse et solvi; +D 95, c 10, Duo quippe to credant se communicari only

⁵⁴ cum *CaPfTbTc; om. Mg

⁵⁵ ipse CaPfTbTc; om. MgPt

110

¹Gregorius VII² in V libro registri sui³

Predecessorum nostrorum statuta sequentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento⁴ astricti sunt, apostolica auctoritate a sacramento⁵ absolvimus, quousque ipsi⁶ ad satisfactionem veniant, et ne eis antea⁷ fidelitatem observent, prohibemus.

Ars. 713 fo. 137v] +C 15 q 6 c 4 var.

¹ vi. (om. Ea) De illis qui excommunicatis fidelitate aut sacramento astricti sunt, quod non (om. Ph) possunt sine periurio absolvi ab illo sacramento *add. in mg. Bd, in text EaPh*; De excommunicatis qui fidelitate aut sacramento astricti sunt quod possunt sine periurio absolvi *in marg. Lj*²; Quod apostolica auctoritate (a iuramento *add. Ca*) possunt absolvi qui excommunicatis iuramento sunt astricti *add. in mg. BeCaLn*²

² VII BeCaMgMqOaPpRaVpWc; III Cb; VI PfTc; IIII Vo; om. APhTb

³ vi *add. in mg. Be*²

⁴ sacr. *CaCbMgPpPkbTa; om. Tc

⁵ astricti - sacr. CaPf(Qa)TbTcA; om. Mg

⁶ ipsi MgPfTbTcA; episcopi Ca

⁷ antea CaPfQaTbTcA; sanam Mg; amodo Mq

111

Urbanus II Ebredunensi¹, Vapicensi², Diensi episcopis³

Iuratos Wigoni milites⁴ comiti ne ipsi quamdiu excommunicatus est serviant prohibete. Quod si sacramenta pretenderint, moneantur oportere Deo magis⁵ servire quam hominibus. Fidelitatem enim⁶ quam Christiano principi iuraverunt⁷, Deum⁸

¹ Tred. Ra; Red- Vp

² Ebr- Vap- OaPfTbVoA; episcopo Vap. Ca; Edr- Vap- BeEaMqTc; Vap- Edr- Mg; Eoredunensi, Vapicensi Ph; Edredensi Vap. Pt

³ Di. ep. MgOaPfTbTcA; om. Ca; Di. om Mq

⁴ Wig- mil. BeCaMgMqRaVoA; Ningni milites Oa; Guig- mil. PpPt; Uing- mil. Tb; mil. Hugoni Tc; Ugoni mil. (mil. *after comiti*) Vp

⁵ op. Deo magis CaMgPpTcA; Deo magis op. Tb

⁶ enim CaMgPpTcA; om. Tb

⁷ iur. CaPpMgTcA; om. Tb

⁸ Deum BeMqPpTbVoA; Deo CaMgRaTc

eiusque sanctos⁹ adversanti et eorum precepta calcanti¹⁰, nulla cohibentur auctoritate persolvere.

Ars. 713 fo. 137v] + C 15 q 6 c 5

⁹ eiusque sanctos BeMqOaPfVoA; eiusque sanctis CaMgRaTc; sanctosque eius Tb

¹⁰ iuraverunt *add. Tb, om. CaMgPfPhTcA*

112

¹*Ex concilio Triburiensi², cap. xxx, cui interfuit Arnulfus rex³*

Quesitum est in eadem sinodo pro quibus causis quemlibet hominem episcopali auctoritate vinculo⁴ anathematis ligari oporteat. Atque unanimi⁵ cunctorum sententia decretum est, pro his tribus criminibus fieri debere, cum ad sinodum canonicè iussus venire contempnit⁶, aut postquam illuc⁷ venerit, sacerdotalibus respuit⁸ obedire preceptis, aut ante finitam cause sue examinationem⁹, a sinodo profugus abire presumit.

ID 14.122] + C 11 q 3 c 43, widely var.

¹ Quibus de causis homines debeant excommunicari (anathematizhari Ln) *add. in mg. BeCaLn², (iii add. Bd) De excommunicatione add. BdEa*

² conc. Trib. CaEaMgTbTc; Trib. conc. Pf

³ Arn. rex BeCaOaPfTcVo; rex Arn. MgTb

⁴ *repeated Mg*

⁵ cum *add. Mg, om. *CaPfTbTc*

⁶ -empnit *BeLcMgMqOaPfTbVo; -empserit CaRaTc

⁷ illu Tc

⁸ -uit *CaMgPfTb; -uerit Tc

⁹ *obsc. corr. Tc*

113

¹*Ex² decr' Bonifacii pape, cap. v³*

Nulli liceat ignorare omne quod Domino⁴ consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit⁵ consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad ius pertinet sacerdotum. Propter quod quia⁶ inexcusabilis erit omnis qui⁷ a Domino et⁸ ecclesia cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit⁹, usque ad

¹ Ut barbati monasteriis redditi [*sic*] *add. in mg. Ca (not Ln)*

² In Vo

³ v *BeCaMgPfTb; cv Tc; *om. Vo*

⁴ omne quod Domino *BeMgOaPfTbVo; quod Deo Ca; omne quod Tc

⁵ semel fuerit *BeCaMgPfVo; fuerit semel TbTc

⁶ quod quia BeOaPfTcVo; quia Ca; quod MgTb

⁷ *lacuna follows Pf*

⁸ ab *add. Tb, om. *CaMgPfTc*

⁹ et *add. Mg, om. CaPfTbTc*

emendationem ecclesieque satisfactionem ut sacrilegus diudicetur¹⁰. Et si emendare noluerit, excommunicetur.

ID 14.87] + C 12 q 2 c 3

¹⁰ sacr. diud- BeMgOaPfTbVo; diud. sacr. Ca; sacr. iud- Tc

114

¹In decr' Nicholai², cap. xvi³

Nicholaus papa Romanus episcopis omnibus⁴. Illi qui peregrinos vel⁵ oratores⁶ cuiusque⁷ sancti, sive clericos⁸, monachos vel⁹ feminas aut inermes pauperes depredati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obviaverint, anathematis vinculo feriantur, nisi digne emendaverint. ¹⁰Pax vero illa quam treviam¹¹ Dei¹² dicimus sic observetur sicut ab archiepiscopis¹³ uniuscuiusque¹⁴ provincie constituta¹⁵ est. Qui autem eam¹⁶ infregerit, excommunicationi subdicatur¹⁷. Hec igitur et cetera¹⁸ huiusmodi¹⁹ quicquid in sacris canonibus habetur authenticum sancta²⁰ prefata sinodus fore censuit observandum.

JL 4044 ,cf Hoffmann, Treuga, 219] + C 24 q 3 c 25 to excommunicationi subdatur only

¹ Qui in remotis partibus peregrinant, qui prope *add. in mg. Ca (not Ln)*, De peregrinis *add. in mg. Tc*²

² pape *add. EaMgTbVo, om. BeCaMqOaPfTc*

³ cap. xvi BeCaMgPfTb; cap. xv Mq; *om. Tc*

⁴ ep. omn. CaMgPfTb; omn. ep. Tc

⁵ vel CaMgPfTb; et Tc

⁶ *corr. fr. arat- Mg*

⁷ cuiusque CaMgPfTb; cuuscumque Tc

⁸ sive cler. OaPfTbVo; sive cler. sive BeEaCaRaTc; cler. sive Mg

⁹ mon. vel. BeCaEaMgOaPfTbVo; sive mon. vel Mq; sive mon. Pk; sive laicos sive Tc

¹⁰ De treuga Dei *add. in mg. Tc*²

¹¹ treugam (vel treviam *in mg*) Ra

¹² Domini (*ss*) Ra

¹³ episcopis *add. Mg, om. CaPfTbTc*

¹⁴ -que *ss* Tb

¹⁵ -uta CaMgTbTc; -utum Pf

¹⁶ eam CaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁷ subdicatur PfTb; subdatur BeCaMgMqOaVo; subiaceat Tc

¹⁸ cetera BeCaOaPfTbVo; cuncta MgTc

¹⁹ et *add. Mg, om. CaPfTbTc*

²⁰ sancta CaMgPfTb; sacra Tc

115

¹Actio prima V Sinodi²

Vane³ profertur a quibusdam qui dicunt non⁴ oportere⁵ post mortem hereticos anathematizari, et sequi in hoc⁶ doctrinam sanctorum patrum, qui non solum viventes hereticos condempnaverunt, sed et⁷ post mortem utpote in sua⁸ impietate⁹ mortuos anathematizaverunt¹⁰ sicut eos qui iniuste¹¹ condempnati sunt revocaverunt¹² post mortem, et in sacris diptichis¹³ scripserunt, quod factum est in Iohanne et in¹⁴ Flaviano religiose memorie episcopis¹⁵ Constantinopolitanis.

ID 14.62a] C 24 q 2 c 6a

¹ (vii. add. Bd) De hereticis post mortem excommunicandis in mg. BdLj²Tc², in text EaPh; Quod heretici mortui post mortem etiam possunt excommunicari add. in mg. Be; Hereticos post mortem excommunicandos add. at head of leaf Pf²

² vii add. in mg. Be²

³ Vane BdBeCaCbEa²MfMgMoPhQeSITbWc; Sane AdBbDbEaEgFcLgMhMkMmMqOaObOePdPfPtPwRaSeSgTcVoVpVqBrant; Unde Pk; Mane Qa

⁴ non BeCaMfMgMhMjMkMqPfPkRaTbVoWc²; om. EgOaPtTc

⁵ om. Oa

⁶ in hoc *BeCaCbEgMfMgMjMkPfPkPtVo; in hac Mh; in hoc possumus Tb; om. Tc

⁷ et *BeOaPkTbVo; om. CaEaEgLgMfMgMhMjMkMoMqQaRaSeSITcVmWc

⁸ utpote in sua] in sua in (subs. canc.) Ra partly in mg.

⁹ impietate *BeCaEaEgLgMfMhMjOcQaRaSe²TcVmVoWc; pietate MgMkMqSeSl; pravitate PhQeTb; potestate Pk

¹⁰ sed (et) post - anath.

*AbBeCaEaEbEcEgGcLgMfMgMhMjMkMoMqOaOcPhPkQaQeRaSdSeSITbTcVmVoVtWaWbWc; om. AaBdCbDbFcKaLbObOdOfOePfPtPwSgZaBrant; sed etiam mortuos Vosm.

¹¹ iuste Mf

¹² corr. fr. invoc- Mh

¹³ carthis add. ss Ca², vel cartis add. ss Mg

¹⁴ in *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ rel. mem. ep. *CaMgPfTb; ep. rel. mem. Tc

116¹²Actio V. Augustinus³ ait

Si forte isti libri ita designant traditorem suum sicut designavit Dominus⁴ Iudam, legant⁵ in eis nominatim⁶ et expresse vel Cecilianum vel eius ordinatores eorumdem⁷ librorum fuisse traditores et si non eos⁸ anathematizavero, ipse coniudicer

¹ Lc has fragment only, run on from c 112 without a break, Multi episcopi congregati et quedam – anathemati subiciantur.

² Quod heretici in infidelitate mortui post mortem etiam possunt excommunicari add. in mg. Ca

³ V. Aug.] VI. Aug' Ph; Augustini Vo

⁴ des. Dom. *BeMgPfTbVo; Dom. des. CaTc; designaverit Dom. Oa

⁵ -ant *CaMgPfTc; -unt Tb

⁶ -tim *MgPfTbTc; -ti Ca

⁷ -dem in mg. Ra²

tradidisse. Item⁹. Que modo recitata sunt, Augustinus sancte¹⁰ memorie
 convenienter¹¹ statuit teneri¹² ab initio¹³ in ecclesia. Impium enim dogma iam¹⁴
 culpatum et condempnatum, et eos qui tali dogmati obnoxii¹⁵ sunt anathematizari vult
 ecclesie traditio, licet¹⁶ mortui essent. Ideo et sancte memorie Augustinus dixit¹⁷, Si
 modo convinceretur Cecilianus de his que inferuntur ei, etiam post mortem¹⁸ illum
 anathematizo. Item¹⁹. Multi episcopi congregati et quedam de diversis causis ad
 ecclesiasticum statum pertinentibus disponentes de episcopis statuerunt defunctis qui
 suas facultates hereticis relinquunt, ita ut et²⁰ post mortem²¹ anathemati subiciantur.
 Sunt autem²² etiam²³ Augustini sancte memorie epistole dicentes quod, si qui²⁴ in vita
 sua non²⁵ recte sapuerunt, licet non condempnati fuissent adhuc viventes ut²⁶
 demonstrato peccato²⁷ isti et post mortem anathemati subiciantur. Item²⁸. Et si vera
 sunt que²⁹ Ceciliano obiecta sunt, et nobis aliquando³⁰ possent monstrari, ipsum
 mortuum anathematizarem³¹. Item³². Dicit licere mihi etiam de mortuis iudicare³³,
 quia iudicium non tantum de vivis sed etiam³⁴ de mortuis fieri potest. Item.³⁵
 Rambulas³⁶ sancte memorie episcopus³⁷ factus Edissene³⁸ civitatis, qui in

⁸ si non eos *BeMgOaTcVo; nisi eos CaPf; si eos non Tb

⁹ Item *OaTb; om. BeCaMgPfTcVo

¹⁰ sancte *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ *obscure in Pf*

¹² teneri MgPfTbTcVo; retineri Ca [tenenti *Idpma*]

¹³ ten. ab in. *CaMgPfTb; ab in. ten. Tc

¹⁴ iam BeMgOaPf(lacuna follows)TbVo; iam in Ca; om. Tc

¹⁵ -oxii *CaPfTbTc; -oxi Mg

¹⁶ etiam *add.* Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁷ dixit BeCaMgOaPfVo; dicitTb; ait Tc

¹⁸ eius *add.* CaMgTc, om. *BeOaPfTbVo

¹⁹ Item *BeCaMgPfTbVo; om. Tc. *New canon in Vo*

²⁰ et *Ca²MgPfTbVo; om. Ca; etiam Tc

²¹ mortem *Ca³MgPfTbTc; om. Ca

²² autem *CaMgPfTb; om. Tc

²³ *ss Vo*

²⁴ qui *MgPfTbVo; om. CaTc

²⁵ non *MgPfTbTc; nec Ca

²⁶ ut *CaMgOaTcVo; *lacuna* Pf; in Tb

²⁷ suo *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

²⁸ *New canon in Vo*

²⁹ a *add.* Tb, om. *CaMgPfTc

³⁰ -quando *CaMgPfTb; -quomodo Tc

³¹ *corr. fr.* -izamus Ca

³² Item BeCaMgTbTc; om. Pf. *New canon in Vo*

³³ iud- *CaMgPfTb; diud- Tc

³⁴ etiam *CaMgPfTc; om. Tb

³⁵ *New canon in Vo*

³⁶ Rambulas BeCaMgMqOaPfVo; Rambulans PhTb; Rabanus Tc

³⁷ *corr. fr.* -pis Mg

³⁸ *corr. to* Idess- Tc

sacerdotibus resplenduit³⁹, Theodorum Mops venustum⁴⁰ etiam post mortem in ecclesia⁴¹ anathematizavit⁴². Item.⁴³ Etiam Romanorum ecclesia ante paucos annos Dioscorum qui fuit papa eiusdem ecclesie et⁴⁴ post mortem anathematizavit, cum nec in fidem peccasset, et hoc sciunt omnes qui hic⁴⁵ degunt Rome⁴⁶, et maxime qui in dignitatibus existunt, qui etiam eidem Dioscoro communicatores permanserunt usque ad eius mortem. Item.⁴⁷ Etiam Origenem⁴⁸ si ad tempora Theophili sancte memorie vel superius aliquis recurrerit, post mortem inveniet anathematizatum. Quod etiam non⁴⁹ in isto fecit et vestra sanctitas et Vigilius religiosissimus papa antiquioris Rome. Item.⁵⁰ Sancta sinodus dixit, Sufficiunt quidem⁵¹ que dicta⁵² et prolata sunt ecclesiasticam traditionem demonstrare, quod oportet hereticos et⁵³ post mortem anathematizari⁵⁴.

ID 14.62b] C 24 q 2 c 6c

³⁹ resp- BePfTc; exp- CaMgQaTb; rex plenduit Oa

⁴⁰ Mops venustum BeMg; inops venustum CaMqPfQaTb; in nops venustum Ra; *om.* OaTcVo

⁴¹ in eccl. *in mg.* Ra²

⁴² in eccl. anat. *CaMgPfTb; excommunicavit Tc

⁴³ *New canon in Vo*

⁴⁴ et *CaOaPfTbVo; etiam BeMgTc

⁴⁵ hibi Vo

⁴⁶ Rome BePfQaTbTc; R. OaVo; *om.* CaMg

⁴⁷ *New canon in Vo*

⁴⁸ Etiam Or. *CaMgPfTc; Or. etiam Tb

⁴⁹ non CaPfTbTc; nunc MgPf²; *om.* Be

⁵⁰ Item *om.* Vo, *which begins a new canon here*

⁵¹ quidem *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁵² dicta *BeOaPfTbTcVo; predicta MgQa

⁵³ et *BeMgPfTbVo; etiam CaTcWc

⁵⁴ anathematizari *CaMgTbTc; anathemazari Pf

117

Actio IV¹

Sancta sinodus dixit, Augustini religiose memorie, qui inter² episcopos Africanos³ splenduit, diverse epistole recitate sunt significantes quod oportet hereticos et⁴ post mortem anathematizari.⁵ Talem autem ecclesiasticam traditionem et alii Africani⁶ reverentissimi⁷ episcopi servaverunt, sed et⁸ sancta Romana⁹ ecclesia

¹ Actio IV *BeCaEaMgMqOaPfTbVo (*MgMq in mg with no break*); Actio III Bd; Actio VIII Tc; *om.* Wc

² ceteros *add.* Tb, *om.* *BdCaMgPfPhTc

³ Africanos *MgOaPfTbTc; Africa vos Ca

⁴ et *BeCaPfTbVo; etiam MgTc

⁵ Sancta sinodus – anathemat. *om.* Vc, *add. ss* Vc²

⁶ -ican Ca

quosdam episcopos et post mortem anathematizavit, licet pro fide in vita sua non essent accusati, et utrumque apud nos habita gesta significant.

ID 14.63] C 24 q 2 c 6d

⁷ reverentissimi *CaMgPfTb; religiosi Tc

⁸ et MgPfTbTcVo(ss); etiam Ca

⁹ san. Rom. *CaTc; Rom. san. BeMgMqOaPfRaVo; Rom. Tb

118¹

²Leo³ Rustico Narbonensi episcopo⁴

De communione privatis et ita⁵ defunctis horum causa Dei iudicio observanda⁶ est, in cuius manu fuit ut talium obitus non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus⁷, mortuis communicare non possumus⁸.

ID 14.60] C 24 q 2 c 1

¹ supplied with tie mark Lm²

² viii. Quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis (*corr. fr. communicantis*) in mg. Bd; De communione privatis et ita defunctis quorum causa Dei iudicio reservanda est (*om. Be*) *add. in mg.* BeCaLn²; Quod sit communicandum ex nomine excommunicatis Ea

³ papa *add.* PfTc, *om.* *CaMgPfTb

⁴ episc. *CaMgPfTb; *om.* Tc. viii *add. in mg.* Be²

⁵ ss Tc

⁶ obs. MgPfTbTc; res- Ca

⁷ -avimus *BeCaMqRaTb; -amus MgOaPfTbVo

⁸ poss. non comm. *before corr.* Tb

119

Gregorius¹ papa Fausto² magistro militie³

Mortuos suscitasse legimus Christum⁴, in errore mortuos⁵ absolvisse non legimus. Et qui hoc certam⁶ faciendi solus⁷ habuit potestatem, beato Petro apostolo⁸ principaliter mandat, Quecumque ligaveris super terram, erunt ligata et in celo, et quecumque solveris super terram erunt soluta et in celo. Super terram inquit, nam in alligatione defunctum nusquam dixit absolvendum.

ID 14.61] C 24 q 2 c 2b – the earlier form of the canon before enlargement

¹ Gregorius CaMgOaPfPkQaTb; Leo Tc

² Fausto MqPfQaTb; Faustino BeCaTc; Fausto EaOaVo; Fausti Mg

³ malicie Mq

⁴ etiam *add.* Mg, *om.* *CaPfQaTbTc

⁵ mortuos *BeMgMqOaRa²TbTc; *om.* Ca(lacuna follows)PfRaVo

⁶ certam *BeOaTb; tamen CaMgMqPfQaVo; certamen Pk; tum (vel certam in mg Ra²) Ra; *om.* Tc

⁷ solus *CaMgPfTb; certam Tc

⁸ apostolo *CaMgTb²Tc; *om.* Pf

120

Ex concilio Epaonensi¹, cap. xi

Si aliquis² excommunicatus fuerit mortuus, qui iam sit confessus, et testimonium habet bonum, et non poterat venire ad sacerdotem, sed preoccupavit eum mors in domo aut³ in via, faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, et dent redemptionem⁴ pro captivis.

ID 14.114b] +C 26 q 6 c 11 var.

¹ Epaon- *EaLcMqPfQaRaTbVo; Apagnensi ? Be; Pandensi Ca; Paudensi Mg; Opanonensi Pt; Epagn-Tc; Parisiensi Vp

² aliquis BeCaPfTbTcVo; quis MgMqQaWc

³ aut *CaMgPfTc; vel Tb

⁴ dent red. *CaMgPfTb; red. dent Tc

121

¹Ex eodem concilio², cap. x³

Si episcopus ante dampnati absolutionem obitu rapiatur, correptum⁴ aut penitentem successorem licebit absolvere.

ID 14.114a] C 11 q 3 c 40

¹ Quod successor possit absolvere quos possessor episcopus excommunicavit (-erit Be) *add. in mg.* BeCaLn²

² Ex eod. conc. BeCaMgTbTcVo; Ex concilio Epaonensi Oa; Item Pf

³ xi Vo

⁴ correptum *BeCaEaOaPfQaTcVo; correctum MgMqTb

122

¹Ex concilio Magontiens², cap. v³

Quesitum est ab⁴ aliquibus fratribus de his qui in patibulis suspenduntur pro suis sceleribus post confessionem Deo peractam, utrum cadavera illorum⁵ ad ecclesias deferenda sint, et oblationes pro eis offerende et misse celebrande an non? Quibus respondemus, Si omnibus de peccatis suis puram confessionem agentibus et digne

¹ Utrum cadavera eorum qui suspenduntur ad ecclesiam deferri debeant, et si sit pro eis offerendum *add. in mg.* BeCaLn², Quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis *in marg.* Lj²Tc² (*cf c 123*), De suspensis *add. in mg.* Tc²

² Mag- *CaPfQaTb; Mog- Mg

³ Ex - v *CaCbMgPfTbVo; Ex - Mag. Qa; *om. with no break* Tc

⁴ *corr. fr.* pro Ra²

⁵ illorum *BeCa²MgOaPfRa²Tb; eorum CaRaTcVo

penitentibus communio in fine⁶ secundum canonicum⁷ iussum danda est, cur canones interdicut⁸ eis qui pro peccatis suis⁹ penam extremam persolvunt, et confitentur vel¹⁰ confiteri desiderant. Scriptum est enim, Non iudicat Deus bis in idipsum.

ID 14.124] +C 13 q 2 c 30

⁶ comm. in fine *in mg.* Ra²

⁷ -onicum *BeCaMgOaPfVo; -onum TbTc

⁸ -unt *CaMgPfTb; -ant Tc

⁹ suis *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ vel *CaMgPfTb; et Tc

123

¹Urbanus² Guilmundo³ episcopo

Sane quod⁴ super Ricardo Borelli filio vestra fraternitas⁵ egisse⁶ innotuit pro zelo Dei et animarum caritate laudamus. Sed non adeo timendum⁷, non adeo vobis est ab eius eleemosinis abstinendum. Inter ceteros quippe nostre fidei patres beatus Leo doctor egregius quibus, inquit, vivis non communicavimus nec mortuis communicare debemus. Constat ergo quoniam quibus vivis, ut ex opposito loquamur, communicavimus⁸, mortuis quoque communicare⁹ possumus. Nos plane inter duo oppugnantia positi, impiis quidem¹⁰ et schismaticis communicare nullo modo possumus, istis autem, licet peccatoribus¹¹ et predonibus dispensative¹² pro tempore communicamus¹³, quia et hactenus ecclesiam¹⁴ sustentaverunt, et se fideiores in posterum pollicentur. Alioquin oportet de his mundi partibus exire, sub qua etiam sponsione nos eis nuper in beati Petri natalitiis¹⁵ absolutionem indulsumus.¹⁶ Quia

¹ Ut quibus vivis communicavimus (-amus Be) communicemus et mortuis et e contrario *add. in mg.* BeCa, Ut quibus – et mortuis *in mg.* Ln²Quid sit communicandum non ex nomine excommunicandis *add. in mg.* Tc²

² papa II *add.* Vo

³ Guilm- BeOaPfPh; Gilm- Ca; Guitm- EaQa; Wil- MgMq; Guim- PtVo; Guilim- Ra; ? Tb; Wol- Tc; Vilielmo Vp; Willimundo Wc

⁴ *corr. fr.* quo Ra

⁵ vestra frat. *CaMgPfTb; frat. vestra Tc

⁶ egisse *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ est *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

⁸ -avimus *CaOaRaTc; -amus BeMgPfTbVo

⁹ non *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁰ quidem *BePfTbVo; quippe CaMgRa; quod Oa; *om.* Tc

¹¹ peccatoribus *CaMgTbTc; peccantibus Pf

¹² dispative Tc

¹³ -camus *MgPfTbTc; -cavimus Ca

¹⁴ et hact. eccl. *CaMgPfTb; eccl. et hact. Tc

¹⁵ -itiis *CaMgPfTb; -itio Tc

¹⁶ *Vo mg has a large drawing of a lion, with the note: Raimundus me fecit, anima sua fruatur boni*

ergo predictus vir neque nominative excommunicatus, neque communicans¹⁷ cum excommunicatis ex nomine exiit, sed in Domini sui fide atque servitio, licet nobis eius¹⁸ dispensative, id est quandiu eos nos¹⁹ patimur, eleemosinis communicare, et defuncti animam Christiane religionis moribus adiuvere²⁰.

ID 14.68] C 24 q 2 c 3

¹⁷ corr. fr. excomm- Ra²

¹⁸ nobis eius *BeCaTb; vobis eius MgPfRaVo; vobis eis Oa; eius vobis Tc

¹⁹ nos CaMgPfPhTc; non Tb

²⁰ adiuvere *CaEaMgPfTb; adiunare RaTc; vel adiuvere (?) in mg. Ra²

124

¹Ex concilio Parisiensi tempore Ludovici²

De³ illicita excommunicatione, lex Iustiniani⁴ catholici imperatoris, quam probat et servat⁵ ecclesia catholica, constitutione⁶ cxviii⁷, capitulo cccli, decrevit ut nemo episcopus⁸, nemo presbiter excommunicet aliquem⁹ antequam causa probetur, propter quam¹⁰ ecclesiastici canones hoc fieri iubent. Si quis autem adversus ea aliquem excommunicaverit, ille quidem qui excommunicatus est maioris sacerdotis auctoritate ad gratiam sancte communionis redeat. Is¹¹ autem qui non legitime¹² excommunicavit¹³ in tantum absteat¹⁴ a sacra communione tempus¹⁵ quantum maiori sacerdoti visum fuerit, ut¹⁶ quod iniuste fecit ipse¹⁷ iuste patiat. Et hinc sanctus Gregorius ad Iohannem episcopum iniuste excommunicantem inter cetera scripsit dicens, Cassatis prius atque¹⁸ ad nihilum redactis predictae sententiae tue

¹ (iiii. add. Bd) Item de illicita excommunicatione in mg. BdLj²; Quod iniuste excommunicatus maioris sacerdotis auctoritate possit absolvi add. in mg. BeCaLn²; Quod sit communicandum non ex ratione excommunicatis Ph

² temp. Lud.] cap. v Vp

³ Ne Wc

⁴ -iniani *CaMgTbTc; -iani Pf

⁵ prob. et serv. *CaMgPfTc; serv. et prob. Tb

⁶ const- *MgPfRaTbTc; inst- CaRa²

⁷ cxviii *BeCaMqOa²PfTbVo; cxxviii MgQa; cxviii Oa; cxxxiii Tc

⁸ et add. Mg, om. *CaPfTbTc

⁹ -quem *BeOaPfTbTcVo; -quam CaMg

¹⁰ propter quam *CaMgTbTc; corr. fr. qua to quia Pf

¹¹ Is *MgPfTbTc; His Ca

¹² non. leg. *MgPfTbTc; leg. non Ca

¹³ -avit *BeMgOaTbVo; -averit CaPfTc

¹⁴ absteat *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ tempus BeCaOaPfRaTbVo; temporis MgTc; vel episcopus in mg. Ra²

¹⁶ ut *CaMgPfTb; et Tc

¹⁷ ipse *CaMgPfTc; om. Tc

¹⁸ atque pr. subs. corr. Tb

decretis, ex beati Petri¹⁹ apostolorum principis auctoritate decrevimus xxx dierum spatio sacra te²⁰ communione privatum, ab omnipotenti²¹ Deo tanti²² excessus veniam cum summa penitentia ac lacrimis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te cognoverimus implese remissius²³, non iam tantum iniustitiam, sed et²⁴ contumaciam fraternitatis tue cognoscas, iuvante Domino, severius puniendam, quia nemo prepropere vel prepostere, scilicet non²⁵ commonitus²⁶ neque conventus²⁷ est iudicandus. De conventionem²⁸ huiusmodi²⁹ patratioris³⁰ manifestorum criminum³¹ lex dicit, ³²Quicumque tribus auctoritatibus iudicis conventus vel tribus edictis³³ fuerit ad iudicem provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est quod causam exstinguit, fuerit vocatus³⁴, et presentiam suam apud³⁵ eum iudicem a quo ei denuntiatur est³⁶ exhibere³⁷ noluerit, adversus eum quasi in contumacem iudicari potest, quin immo nec³⁸ retractari per appellationem negotia possunt, quotiens in contumacem fuerit iudicatum. Et hanc sententiam de tribus auctoritatibus conventis³⁹ ex⁴⁰ evangelica veritate Celestinus ad Nestorium scribens, et Ephesina sinodus de eodem decernens⁴¹, et beatus Gregorius ad Iohannem scribens comprobant⁴². De peremptorio autem scripto Africanum concilium monstrat de Cresconio ut si conventus resipiscere⁴³ detrectaverit⁴⁴, suo contemptu⁴⁵ et contumacia⁴⁶ faciente, auctoritate iudiciaria⁴⁷

¹⁹ Petri *MgPfTbTc; om. Ca

²⁰ te *here* BePfTbVo; om. CaMgOa; *before* lxxx Tc

²¹ -enti CaMgPfTb; -ente Tc

²² tanti *CaMgPfTb; om. Tc

²³ impl. rem. *CaMgPfTb; non impl. Tc

²⁴ et *CaMgPfTb; om. Tc

²⁵ non *CaMgPfTb; neque Tc

²⁶ confessus *add. ss.* Ra

²⁷ conventus *BeOaTb; convictus CaMgMqPfRaTcVo

²⁸ autem *add.* Mg, om. *CaPfTbTc

²⁹ huiusm- *CaMgPfTb; huiuscem- Tc

³⁰ scilicet *add.* Mg, om. *CaPfTbTc

³¹ -inum *CaMgPfTc; -en Tb

³² De tribus auctoritatibus *add. in mg.* Tc²

³³ edictis *CaMgTbTc; dictis Pf

³⁴ voc- CaMgPfTb; provoc- Tc

³⁵ apud *CaMgTbTc; ante Pf

³⁶ est *CaMgTbTc; om. Pf

³⁷ -ere *CaPfTbTc; -eri Mg

³⁸ immo nec *MgPfTbTc; nimmo non Ca

³⁹ -tis *CaMgPfTb; -tus Tc

⁴⁰ ex *MgPfTbTc; om. Ca

⁴¹ dec- *MgTb; disc- BeCaPfTc

⁴² -bant *MgPfRa²TbTc; -bavit CaRa

⁴³ resipiscere CaMgPfTb; respicere Tc

⁴⁴ detre- *CaPfTbTc; detra- Mg

⁴⁵ contemptu *BeCaPfTcVo; cont. sua Mg; contentu Tb

⁴⁶ et contumacia *CaMgTbTc; contumaciam Pf

protinus excludatur. Et item, beatus Gregorius de sententia in contumacem scribens ad Maximum presumptorem Salonitanum episcopum dicit, Hortamur ut ad nos venire omni postposita excusatione festines, quatenus servata iustitia, hec de quibus accusaris et cognoscere⁴⁸ et finire secundum canonica instituta, Christo revelante, possimus. Ita autem fac ut ad veniendum amplius iam moras non⁴⁹ ingeras, ne⁵⁰ ipsa te⁵¹ magis absentia obnoxium⁵² his que⁵³ dicuntur assignet, et nos in te hec res non solum propter dicta crimina, que purgare subterfugis, sed etiam propter inobedientie culpam durius scilicet ut in contumacem cogat ex concilio ferre iudicium.

ID 14.21] C 24 q 3 c 6

⁴⁷ iudiciaria *MgPFTbTc; fiducioria Ca

⁴⁸ cogn- *CaMgPFTb; recogn- Tc

⁴⁹ non *BeCaMgOaVo; nec PFTb; ne Tc

⁵⁰ ne *MgTc; nec BeCaOaPFTbVo

⁵¹ iam *add.* Tb, *om.* *CaMgPFTc

⁵² abs. obn. *CaMgPFTc; obn. abs. Tb

⁵³ que *Mg?PFTbTc; quo Ca

125

¹*Decretum Gregorii² VII³*

Quoniam multos, peccatis nostris⁴ exigentibus, pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam ad tempus prout possumus temperamus. Apostolica itaque auctoritate⁵ ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet uxores, liberos, filios, servos, ancillas, seu mancipia⁶, nec non rusticos et servientes⁷, et omnes alios qui non adeo curiales sunt ut eorum consilio scelera perpetrentur, et eos qui ignoranter excommunicatis communicant, sive illos qui communicant cum eis qui⁸ excommunicatis communicant⁹. Quicumque autem aut arator aut peregrinus sive viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere vel non habeat unde emat, ab excommunicatis accipiendi

¹ Non facile excommunicandum *add.* Ea; Quod innocentes pro crimine alieno non debent excommunicari *add. in mg.* BeCa, Innocentes – excommunicari *add. in mg.* Ln²; Qui communicantes cum excommunicatis non sint excommunicati *add. in mg.* Tc²

² pape *add.* Tb, *om.* *BeCaCbMgPFTc

³ ix *add. in mg.* Be²

⁴ nostris *CaMgPFTb; meis Mq; *om.* Tc

⁵ prout possumus *add.* Tc, *om.* *CaCbMgPFTb

⁶ lacuna in mid-word Pf

⁷ seu mancipia *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

⁸ cum *add.* BeCa, *om.* *MgPFTbVo

licentiam damus. Et si quis excommunicatis¹⁰ non pro sustentatione superbie, sed humanitatis causa dare voluerit, non prohibemus.

ID 14.43] C 11 q 3 c 103

⁹ sive illos - communicant *BeCaCbDbEaLcLgMgOaObOcOdOeOfPfPtQaRaTbVmVoWcBrant; sive illos - qui excommunicati sunt Mg; om TcMigne

¹⁰ -atis *CaDbMgPfTb; -atus Tc

126

Epistola¹ Augustini ad Auxilium² episcopum

Si habes³ de hac re sententiam certis rationibus⁴ vel scripturarum testimoniis exploratam⁵, nos docere digneris quomodo recte anathematizetur⁶ pro patris peccato⁷ filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus, aut⁸ quisquam in domo etiam nondum natus, si eo tempore quo universa domus est anathemate⁹ obligata nascatur, ne eis¹⁰ possit per lavacrum regenerationis in mortis¹¹ periculo subveniri. Hec enim corporalis est¹² pena qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus qui eiusdem impietatis participes fuerunt¹³ pariter interfectos. Tunc quippe ad terrorem viventium mortalia corpora¹⁴ perimebantur quandoque etiam moritura. Spiritualis¹⁵ autem pena qua fit quod scriptum est, Que ligaveris super terram erunt ligata et in celo, animas obligat de quibus dictum¹⁶ est, Anima patris mea est¹⁷, et anima filii mea est, anima que peccaverit ipsa morietur. Audistis fortassis¹⁸ aliquos magni nominis sacerdotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium¹⁹. Ego autem si

¹ Epistola BeCaPfQaTbTc; Excepta Mg: Ex ep. Vo

² Aux- *CaMgPfTb; Aus- Tc

³ -es *BeMgPfTbVo; -ens Ca; -eas Tc

⁴ certis rationibus *BeCaMgOaTcVo; certis rationis Pf; rationibus certis Tb

⁵ approbatam (vel exploratam in mg.) Ra

⁶ si add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ pat. pec. *CaMgPfTb; pec. pat. Tc

⁸ si add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁹ est an. *CaMgPfTb; an. est Tc

¹⁰ eis CaMgPfTb; eius Tc

¹¹ in mortis *BeMgTbTcVo; om. CaPf

¹² enim cor. est *CaMgPfTb; est enim cor. Tc

¹³ -unt *BeMgPfTb; -int CaTc

¹⁴ mort. cor. *CaMgPfTc; cor. mort. Tb

¹⁵ -lis *CaPf(after obscure corr.)Tb; -l' Mg; -li Tc

¹⁶ dictum *CaMgPfTb; scriptum Tc

¹⁷ mea est *CaMgPfTc; est mea Tb

¹⁸ fortassis BeCaMgPfOaTbVo; fortasse Tc; forsitan Pk

¹⁹ forte autem si fuissent interrogati, reperirentur idonei inde reddere rationem add. Brant, om.

*AaAbBdBcCaCbDbEcEgFcKaLbLgMgOaObOcOdOeOfPfPkPtPwQaRaSdSgTbTcVmVoWaWbWc

quis ex²⁰ me quesierit utrum recte fiat, quid ei²¹ respondeam non invenio. Nunquam hoc facere ausus sum de quorumdam facinoribus unanimiter adversus ecclesiam perpetratis, nisi gravissime commoverer. Item. Quomodo possumus vel Deo vel hominibus iustam reddere rationem, si animas innocentes²² pro scelere alieno quod non trahunt, sicut ex Adam in quo omnes peccaverunt originale peccatum spirituali supplicio puniamus²³? Etenim Classiciani²⁴ filius, etsi traxit ex patre noxam primi hominis, sacro²⁵ fonte baptismatis expiendam, tamen quicquid postea qui eum genuit peccati pater²⁶ eius admisit, ubi particeps iste²⁷ non fuit, ad eum non²⁸ pertinere quis ambigat? Quid dicam de coniuge, quid dicam de tot animabus in²⁹ universa familia?

ID 14.44] C 24 q 3 c 1a

²⁰ ex *MgOaPfTb; a CaRaTc

²¹ ei *CaOaPfRaTbVo; ei recte MgQa?Ra²; eam Tc

²² an. inn. *CaMgPfTb; inn. an. Tc

²³ -mur, *with* vel *mus in mg.* Ra

²⁴ Classiciani *BeCaOaPfTbVo; Classiani Mg; Cassiani Tc

²⁵ sacro *CaPfTbTc; sacri Mg

²⁶ pec. pat. *MgPfTcVo; pat. Ca; pat. pec. Tb

²⁷ part. iste *CaMgPfTc; iste part. Tb

²⁸ ad eum non *MgOaPfTb²TcVo; non ad eum BeCa; ad eum Tb

²⁹ in *BeMgOaPfTbVo; vel CaTc; Ra *obsc. corr.*

127

¹*Sardicense concilium*², *cap. xvi*³

Si quis episcopus forte iracundus, quod esse non debet, cito et⁴ aspere commovetur adversus presbiterum sive diaconum, et exterminare eum de⁵ ecclesia voluerit, videndum est ne innocens dampnetur aut perdat communionem. Et ideo habeat potestatem is⁶ qui abiectus est ut episcopos finitimos interpellet⁷, et causa eius audiatur ac⁸ diligentius tractetur, quia⁹ non oportet ei negari audientiam roganti. Et ille episcopus qui iuste aut iniuste eum abiecit¹⁰ patienter accipiat ut negotium

¹ Ut si episcopus indiscrete excommunicaverit a finitimis redarguatur episcopis *add. in mg.* Be; Quod episcopus indiscrete excommunicaverit, a finitimis redarguatur *add. in mg.* Ln²; iuste excommunicatus ante discussionem non recipiatur *add. in mg.* Tc

² Sardicense concilium *BeCaEaMgMq; Sardicense concilio LcOa; Ex Sardicensi concilio PfVo; Sardicensi conc. Tb; Ex Sardinensi conc. Tc

³ x *add. in mg.* Be²

⁴ quod esse - et *in mg.* Mg

⁵ de *CaMgPfTb; ab Tc

⁶ is *MgPfTbTc; his Ca

⁷ *corr. fr.* -at Ca

⁸ ac *CaMgPfTb; et Tc

⁹ quia *MgPfTbTc; quoniam Ca

¹⁰ abiecit *BeMgRaTbVo; abiecit CaPfTc; obiecit Oa

discutiatur, ut vel¹¹ probetur sententia eius a plurimis vel emendetur. Tamen priusquam¹² omnia diligenter et fideliter examinentur; eum qui fuerit a communione separatus nullus debet presumere ut communioni societ¹³.

ID 14.15] C 11 q 3 c 4

¹¹ vel *BeMgOaRa²TbTcVo; om. CaOa²PfRa

¹² illa add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹³ societ *MgPfTbTc; restituatur (vel societ add. ss) Ca

128

¹Ex² Agathensi concilio, cap. ii

Episcopi si³ sacerdotali moderamine postposito, innocentes ac⁴ minimis causis culpabiles excommunicare presumpserint, aut⁵ ad gratiam festinantes recipere fortasse noluerint, a vicinis episcopis cuiuslibet provincie litteris moneantur, et si parcere noluerint communio illis usque ad tempus sinodi a reliquis episcopis denegetur.

ID 14.16] C 11 q 3 c 8a

¹ De eodem add. in mg. Be; Si episcopus indiscrete excommunicaverit a finitimis redarguatur episcopis add. in mg. Ca, Non temere excommunicare add. in mg. Tc²

² Ex Agat. conc. PfTcVo; Agatense concilium BeCaEaMgMqTb; Agatense concilio OaPh

³ Ep. si MgPfPhTbTc; Ep. qui Mq; Si ep. Oa; Ep. Qe

⁴ ac *MgPfTbTc; aut Ca

⁵ aut *BeCaEaMgOaPfPh; om. Tb; ut Tc; an Vo

129

Gregorius¹ Magno episcopo Mediolani²

Comperimus quod Laurentius quondam frater et coepiscopus noster³, nullis te culpis exstantibus, communione privaverit. Ideoque huius precepti nostri auctoritate munitus, officium tuum securus perage, et communionem sine aliqua sume formidine⁴.

ID 14.17] C 24 q 3 c 2

¹ Gregorius *CaMgOaPkTcVo; ? Tb; om. Pf

² Mediolani BeCaPfPkTbVo; Mediol' Mg; Medensi Tc

³ noster *CaMgPfTc; om. Tb

⁴ sume form. *MgPfTbTc; form. sume Ca

130

Gregorius Maximiano¹ Siracusano² episcopo³

Frequenter me admonuisse vos recolo, ut in proferenda⁴ sententia esse precipites nullatenus deberetis⁵. Et nunc ecce cognovi quia reverendissimum virum abbatem Eusebium, commota⁶ furore vestra fraternitas⁷ excommunicavit, quod ego valde miratus sum.

ID 14.18]

¹ -ianus Vo

² Siracusano *BeCaMgOaPfVo; om. PkTc

³ om. Vo

⁴ in prof- *CaMgPFTb; pro inf- Tc

⁵ nul. deb. *BeMgOaPfTcVo; nul. haberetis Ca; deb. nul. Tb

⁶ -ota *CaMgPfTc; -oto Tb

⁷ fur. vestra frat. *CaEaPf?RaVo; fur. frat. vestra BeMgTc; vestra fur. frat. Oa; fur. nostra frat. Tb

131

¹Epistola Augustini ad Auxilium² episcopum

Precor ut ignoscas precanti veniam³ excommunicato⁴, si agnoveris⁵ culpam. Si autem nihil eum peccasse prudenter advertis⁶, fac quod sanctum virum facere oportet, ut si tibi contigit⁷ tanquam homini quod utique homo dicit in psalmo, Turbatus est pre ira oculus meus, exclames ad Deum, Miserere mei, Domine⁸, quoniam infirmus sum, ut porrigat tibi dexteram suam, et comprimat iracundiam tuam, et tranquillet mentem tuam ad videndam⁹ faciendamque iustitiam. Aufer gesta ecclesiastica que perturbatio quam consideratio forsitan fecisti.

ID 14.19]

¹ Hereticus excommunicare non debet *add. in mg.* Tc²

² Aux. *CaMgPFTb?; Aus- Tc

³ prec. ven. *CaMgPFTb; ven. prec. Tc

⁴ *corr. fr.* -atos Ca

⁵ -eris CaMgPFTb; -erit Tc

⁶ adv- *MgPFTc; av- CaTb

⁷ -igit *BeCaMgOa; -igerit PfVo; -ingit TbTc

⁸ Domine *CaMgPFTc; Deus Tb

⁹ vid- *MgMqTcVo; evid- BeCaPfRaTb; emendandam Oa

132

Rabanus de pressuris¹ ecclesiasticis, libro I²

Non in perpetuum dampnamur cum iuste iudicamur, dicente psalmista, Nec dampnabit illum³ cum iudicabitur illi. Multi denique sacerdotum culpam zelo Dei se persequi profitentur⁴, sed, dum indiscrete hoc agunt, sacrilegii facinus incurrunt; et dum precipites quasi ad emendandum ruunt⁵, ipsi quoque multo magis⁶ deterius cadunt.

ID 14.20] C 24 q 3 c 5

-
- ¹ de press. *CaMgPfTbTc; episcopus viris Pk
² lib. I *CaMgPfPbTb; om. Tc
³ illum *CaMgOaPfVo; eum TbTc
⁴ prof- *BeOaPfTbTcVo; conf- CaMg
⁵ et dum precipites - ruunt *MgPfTbTc; om. Ca
⁶ in add. Tc, om. *CaMgPfTb

133

Alexander II Willelmo² marchioni³

Audivimus quod Henricus Ravennas dictus archiepiscopus nisus⁴ te sit excommunicare, quod⁵ quia excommunicatus te excommunicare⁶ non potuit, apostolica auctoritate⁷ te tuosque absolventes mandamus exinde non curare.

ID 14.57] C 24 q 1 c 4

-
- ¹ Excommunicatus excommunicare non potest add. in mg. Tc²
² Willel- BeMgPfTbVo; Will'o Ca; Willermo EaQa; Willihelmo Mg; Gillermo Oa; Guillemo PhRa; W. Pt; Wiel- Tc; Guilielmo Vp; Guilgelino Wc
³ -ionis Vo
⁴ nisus *BeMgMqPfTbTcVo; iussus Ca; missus EaPt(vel nisus ss Ea); nuus Oa
⁵ quod *MgPfTb; qui Mq; nec potuit Tc
⁶ quod quia excomm. - excomm. *MgPfPtRaTb(Tc)Vo; om. CaOa
⁷ ap. auct. *CaPfTbTc; auct. ap. Mg

134

Nicholaus papa Michaeli augusto²

Ait Celestinus papa orientalibus episcopis scribens³, Si quis ab episcopo Nestorio aut⁴ ab aliis qui eum sequuntur ex quo talia predicare ceperunt⁵ vel

-
- ¹ Quod ab hereticis excommunicatus non sit a commuione privandus add. in mg. CaLn²
² om. Ea
³ in mg. Ea
⁴ aut *CaMgPfTb; vel Tc
⁵ ex quo - ceperunt *CaCbMgPfQaTb; om. Tc

excommunicatus vel exutus est seu antistitis seu clerici dignitate, hunc⁶ in nostra⁷ communione et durasse et durare manifestum est⁸, nec iudicamus eum esse remotum quia non poterat quemquam eius remove sententia, qui se⁹ iam prebuerat ipse¹⁰ removendum.

ID 14.58] C 24 q 1 c 35

⁶ -ate hunc *MgPftbTc; -atem hec Ca

⁷ nostra CaMgPf; ?? Tb; vestra Tc

⁸ est *CaMgTbTc; om. Pf

⁹ ipsum *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

¹⁰ ipse *Be²CaMgMqOaPftRaVo; *om.* BeTbTc

135

Idem ad clerum Constantinopolitanum¹

Aperte, inquit, sedis nostre sanxit auctoritas nullum sive episcopum sive clericum seu² professione aliqua Christianum, qui a Nestorio vel eius similibus ex quo talia predicare ceperunt vel³ loco suo vel communione deiectioni sunt, vel eiectum vel⁴ excommunicatum videri. Sed hi omnes in nostra⁵ communione et fuerunt et hucusque perdurant, quia neminem⁶ deicere⁷ vel remove poterat qui predicans talia titubabat.⁸ Intellexisti imperator ex supra memoratis non potuisse ut non dicamus⁹ prelatum suum saltem quemlibet remove qui fuerant¹⁰ olim remoti¹¹, nec¹² deicere¹³ quemquam iam¹⁴ ante prostrati¹⁵.

ID 14.59] C 24 q 1 c 36

¹ Constantianum Oa. De eodem *add.* Ra

² seu *MgPftbTc; sive Ca

³ Lj fo.96v ends; text recommences on fo. 97r in 6.12 below

⁴ repeated Tc

⁵ nostra *BeMgPftbVo; vestra CaTc

⁶ quia neminem *CaMgPftb; qui Tc

⁷ d're Ca

⁸ Non possunt quemquam remove iam remoti, nec deicere quemquam iam ante prostrati *in mg.* Pt³

⁹ ut non dicamus *CaMgPftb; *om.* Tc

¹⁰ -ant *CaMgPftb; -at Tc

¹¹ -oti *CaMgPftb; -otus Tc

¹² nec *CaMgPftc; *om.* Tb

¹³ deicere *MgPftbTc; dicere Ca

¹⁴ iam *CaMgPftc; *om.* Tb

¹⁵ -ati *CaMgPftb; -atus Tc

136

¹*Ex decretis Gelasii*² *pape, cap. ii*

Quicumque igitur intra anni spatium civiliter sive³ publice causam suam coram suis⁴ excommunicatoribus non peregerint, ipsi sibi audientie⁵ clausisse⁶ aditum videantur. Quod si obstinato animo sine communione defuncti fuerint, nos illius⁷ causam iuxta beati Leonis predecessoris nostri sententiam divino iudicio reservantes, quibus vivis non communicavimus⁸, mortuis communicare non possumus.

ID 14.111] C 11 q 11 c 37

Explicit liber quintus⁹

¹ Quod (*om. Be*) qui infra annum coram suo excommunicatore causam suam peragere neglexerit ulterius in ea causa non audiatur *add. in mg. BeCaLn*², Ante annum coram excommunicatore causa agatur *add. in mg. Tc*²

² Gaii Vp

³ sive *CaMgPfTb; vel Tc

⁴ *corr. fr. suas Tc*

⁵ sue *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

⁶ auditum vel *add. Pf, om. *CaMgTbTc*

⁷ illius CaPfRaTbVo; illorum BeMgTc

⁸ -avimus *CaMgPfTb; -amus Tc

⁹ Expl. lib. quintus

AdBdBeCaDbEaLgMhMkMmMoMqObOcOdOeOfPdPfPhPwQeSeSgSITbTcVmVoVp; Explicit pars quinta Pt (*adding fourteen canons*)Ra; *om. BeMfMgMjWc. Bb ends. Require retro in mg. Lf*

Incipiunt capitula sexti libri

Sexta pars continet de nuptiis, quo scilicet tempore¹ et inter quas personas et qua de causa debent fieri. De tribus que perfectum reddunt coniugium. De perfecto et imperfecto coniugio. De concubinis. De coniugibus quorum alter sine altero continentiam vovit vel religionis habitum sumpsit. De uxoribus que viris in captivitatem ductis aliis nupserunt. Quod sit inter personas coniugium eiusdem religionis, hoc est inter gentiles, inter Iudeos². Inter personas vero que non sunt eiusdem religionis vel fidei non potest fieri coniugium. Quibus de causis non debeat solvi coniugium. Cuiusmodi coniunctio non faciat coniugium.

Expliciunt capitula³

¹ scil. temp. PhVm; temp. scil. Tb

² gent. inter Iud. PhVm; Iud. inter gent. Tb

³ Incipiunt (Incipiunt - libri *om.* PhQeVm) - capitula Ph(*after insc. to c 1*)Qe(*before capitul.*)TbVm; *om.* AdBdBcCaCbDbEaLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPtRaQaSgSITcVoVpVqWaWbWc

Incipit sextus¹**1***²Ex libro constitutionum, tit. nono³. Quid sit matrimonium⁴*

Nuptie sive matrimonium est viri mulierisque coniunctio, individuum consuetudinem vite continens.

ID 8.1] da C 27 q 2 c 1

¹ Inc. sextus BeCaFcLdLmMqObOcOdOeOfPpWq(*before capitula*)SeSgSITcVoVp; Incipit liber sextus DbLdLmOaPfTc; Incipit sextus. sexta pars Ea; Incipit sexta pars EgLgMgVmWc; Sextus liber Oemg; Liber sextus incipit. Incipit liber sextus Pk; Incipit pars sexta Pt; Pars sexta Qa; Incipit sexta Ra. Require retro *add. in mg.* Lf²

² De nuptiis *add. in mg.* BeWc, *in text* Tb; i. De nuptiis quo scilicet tempore et inter quas personas et qua de causa debeant fieri *in mg.* Bd; Incipit de nuptiis *in mg.* Ca; De nuptiis quo tempore et inter quas personas et qua de causa fieri debeat *add. in mg.* EgTc; Diffinitio coniugii *add. in mg.* Ja, *om.* LdMgMqPfPtSg; i *in mg.* Be²

³ tit. viiii BeMgPfTb; primo tit. nono CaEaLgMqOaObOdOfPwVoVp; libro primo, tit. ii Eg; primo, tit. viiii JaLdOcSl; ? Qa; primo tit. x Ra; [t]it. viiii ?Sg; primo cap. viiii Tc; iii tit. viiii Wc; *no insc.* Lc

⁴ Quid sit mat. BeCaLdMgMqOaOcOdOfPtPwRaSgSITbTcVoVp; De nuptiis quo tempore et inter quas personas et qua de causa debeant fieri *add. Of; om.* EgLcOePfPkQaWc

2

¹*Ex concilio Hilerdensi², cap. iii³*

Quod non oporteat⁴ a Septuagesima usque in⁵ octavas Pasche et tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti Iohannis, et ab adventu Domini⁶ usque post⁷ Epiphaniam nuptias celebrare. Quod si factum fuerit, separentur.

ID 8.142] +C 33 q 4 c 10

¹ Quo tempore nuptie debeant fieri *add. in mg.* BeCa, Quo tempore fieri non liceant *add. in mg.* Ja

² -erdensi *BeCaMgOaQaTbTc; -ernensi EaMqPf

³ cap. iii CaMgPfTbTc; *om.* Qa

⁴ -eat BeCaJa²MgPfTbTc; -et JaQaVo

⁵ in *CaJaMgPfTb; ad Tc

⁶ Domini *CaJaMgPfQaTb; *om.* Tc

⁷ post *BeCaJaMgPfTbVo; in Qa; ad Tc

3

¹*Responsa Nicolai² ad consulta Bulgarorum³, cap. xlviii⁴*

Nec uxorem ducere, nec convivium facere in quadragesimali tempore convenire posse ullatenus⁵ arbitramur⁶.

ID 8.47] +C 33 q 4 c 11 var.

¹ Item *add. in mg.* Ja

² Resp. Nich. *BeCaMgPfTbVo; <Responsio> Nich. Ja; Nich... Qa; Nicolai pape resp. Tc

³ Bulg- *BeCaJaQaPfVo; Bulgarum Mg; Bulg' Mq; Burgalorum Oa; Burg- PwTbTc

⁴ cap. xlviii BeCaMgPfTbTc; *om.* Qa

⁵ ul- CaJaMgPfQaTb; nul- Tc

⁶ -amur *BeCaJaMgPfQaTbVo; -antur Mq; -emus Tc; -amor Vp

4

¹*Augustinus de conflictu vitiorum atque² virtutum, cap. xxii³*

Nubendi⁴ licentia⁵ quibusdam tribuitur, hoc est⁶ qui⁷ virginitatem vel castimoniam⁸ vidualem nequaquam professi sunt; quibusdam⁹ autem non tribuitur, id est

¹ Qui debeant nubere *add. in mg.* BeCaLn², Quod quibusdam licere quibusdam non *add. in mg.* Ja; Cur anulus detur *add. in mg.* Tc²

² atque *BeCaJaMgTcVo; ac Mq; et Pf; ? Tb

³ xxiii Be

⁴ nubendi Qa

⁵ licentiam Qa

⁶ est *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ lacuna follows Pf

qui virgines¹⁰ vel¹¹ continentes esse decreverunt. Fornicatio autem nulli impune conceditur.

ID 8.72] C 27 q 1 c 20

⁸ castimoniam BeCaDbJaMqOaObOcOdOeOfPfPwPkRaTbTcVmVoWcBrant; vel titatem *add. ss* Ja; castitatem EgLgMgQa

⁹ -dam *ss* Ra

¹⁰ qui virg. *in mg.* Wc

¹¹ vel CaJaMgPfQaTb; et Tc

5¹

²*Ex decret' Hormisde pape, cap. vi*

Ut nullus fidelis³, cuiuscunque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione a sacerdote accepta⁴ publice nubat in Domino⁵.

ID 8.141] C 30 q 5 c 2

¹ *cc* 5-6 *reversed* Lh

² Ut nuptie non fiant occulte *add. in mg.* BeCaLn², Ne fiat occulte *add. in mg.* Ja, Non occulte *add. in mg.* Tc²

³ fidelis *CaJaMgPfQaTc; *om.* Tb

⁴ a sac. acc. *CaPfTbTc; acc. a sac. Mg

⁵ *Oa runs end of 5 into 6: nubat in iugum iuxta possibilitatem*

6¹

²*Ex concilio Arelatensi, cap. vi*³

Nullum sine dote fiat coniugium, iuxta possibilitatem fiat dos, nec sine publicis nuptiis quisquam nubere vel uxorem ducere presumat.

ID 8.144] C 30 q 5 c 6

¹ *Whole cap. with inscr. inserted below in c 8 after subiectas et humiles* SI

² Ut nullum sine dote fiat coniugium *add. in mg.* BeCaLn², Ne fiat sine dote *add. in mg.* Ja, Non sine dote *add. in mg.* Tc²

³ Ex - vi BeCaMgPfTbTc; Vianensi capitul' Qa

7

¹*Novellarum constitutionum*² *LXV*³ *cap. i*⁴

Si quis divinis tactis scripturis iuraverit⁵ mulieri se eam legitimam uxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum⁶ dederit, sit illa legitima uxor, quamvis⁷ nulla dos, nulla scriptura alia⁸ interposita sit.

ID 8.44] +C 30 q 5 c 9

¹ ii. (*om.* Ea) De tribus (*corr. fr.* tribubus Bd) que perfectum reddunt coniugium *add.* Bd(mg.)Ea; Quod possit etiam fieri sine dote *add. in mg.* Ja; sine dote *add. in mg.* Tc²

² Nov. const. *MgPfTbTc; Const. nov. Ca

³ LXV *Ja²MgMqTbTc; *om.* BeCaEaJaLcPfRaVo; LXXV Oa; libro ii Qa

⁴ cap. i *BeCaJaMgOaPfTbVo; *om.* Qa; cap. ii Tc

⁵ -verit *MgPfTbTc; -vit Ca

⁶ tale sacr. *CaJaMgPfQaTb; sac. tale Tb

⁷ quis Qa

⁸ scr. al. *MgOaPfTbTcVo; scr. aliam Ca; al. scr. Qa

8

¹*Isidorus de officiis, lib. II², cap. xvii*³

Quod⁴ femine dum maritantur velantur, scilicet⁵ ut noverint semper se viris suis⁶ esse subiectas⁷ et humiles. Item. Quod nubentes post benedictionem vitta⁸ uno invicem⁹ vinculo copulantur, videlicet ne¹⁰ compagem coniugalis unitatis¹¹ dirumpant. At vero quod eadem vitta candido¹² purpureoque colore permiscetur¹³. Candor¹⁴ quippe¹⁵ est munditia vite; purpura¹⁶ ad sanguinis posteritatem adhibetur, ut hoc signo et continentie¹⁷

¹ Quid significet velum in desponsatione, quid vitta, quid anulus *add. in mg.* BeCaLn², Quid sign. - desp. *add. in mg.* Ja, Cur velentur *add. in mg.* Tc²

² *II BeCaMgPfTbTc; V Qa

³ xvii BeMgMqOaPfQaRaTbVo; xx Ca; xxvii Eg; xviii Tc; xvi Vp

⁴ hoc *add. and canc.* Ja

⁵ scilicet CaMgPfQaTb; sign'c' Tc

⁶ semper se viris suis *BeOaMqPkPwTcVo; semper viris se Ca; se viris suis semper EgMg; se viris suis Pf; se suis vir. semper Qa; se semper viris suis Ra; semper se viris Tb

⁷ esse sub. *BeOaPf TbVo; sub. esse CaMgQaRaTc

⁸ factam *add. and canc.*, vittam *in mg.* Mg

⁹ uno inv. CaMgPfQaTb; inv. uno Tc

¹⁰ nec Qa

¹¹ *corr. fr.* -atem Qa

¹² cond- Tc

¹³ perm- *MgQaTbTc; comm- Pf

¹⁴ Condor Tc

¹⁵ quippe *CaMgPfQaTb; *om.* Tc

¹⁶ purpura *BeCaPfTb; purpurea MgQa; *om.* Tc

¹⁷ continentie *EgMgQa; continentia et BeCaMqOaPfPkPwTbTcVo

lex tenenda ab¹⁸ utrisque ad tempus admoneatur, et post¹⁹ hec reddendum debitum non negetur. Item.²⁰ Quod in primis anulus a sponso sponse datur, fit hoc nimirum vel propter mutue dilectionis signum, vel propter²¹ id²² magis ut eodem pignore eorum corda²³ iungantur. Unde et quarto digito anulus inseritur, id est²⁴ quod in eo vena²⁵ quedam, ut fertur²⁶, sanguinis ad cor usque perveniat.

ID 8.7-8] C 30 q 5 c 7

¹⁸ ab *CaMgQaTbTc; ad Pf

¹⁹ om. Qa

²⁰ Cur anulus detur *add. in mg.* Tc²

²¹ propter *MgPfTbTc; om. Ca

²² id *CaMgPfQaTc; hoc Tb

²³ eod. pign. eorum corda *BeCaMgOaPfPwVo; in eo pign. eorum corda Qa; eorum corda eodem pignore Tb; eo quidem pignore corda eorum Tc

²⁴ id est *BeCaPfPwTcVo; om. MgQa; ideo MqTb

²⁵ vena *MgPfTbTc; veno Ca

²⁶ ut fertur *CaMgPfQaTc; om. Tb

9

Responsa Nicolai¹ ad consulta Bulgarorum²

Nostrates tam mares quam femine non ligaturam auream³ vel⁴ argenteam aut ex quolibet metallo compositam, quando nuptialia⁵ federa contrahunt, in capitibus⁶ deferunt. Sed⁷ post sponsalia que futurarum sunt nuptiarum promissa, federa quoque consensu eorum qui hec⁸ contrahunt et eorum in quorum potestate sunt celebrantur, et postquam arrhis sponsam⁹ sibi¹⁰ sponsus per digitum fidei a se¹¹ anulo insignitam desponderit, dotemque utrique placitam¹² sponsus¹³ ei cum scripto pactum¹⁴ hoc continente, coram

¹ pape *add.* Tc, om. *CaMgPfQaTb

² Bulg- *BePfPkQaVo; Burg- CaTbTc; Bulgarum Mg; Burgallorum Oa

³ om. Vo

⁴ vel BeCaMgOaPfTbVo; aut Qa; non Tc

⁵ -lia ss Ra²

⁶ capitibus *BeCaMgMqOaPwQaRaTbTc; capitalibus PfPkTb²Vo

⁷ hoc *add.* Tc, om. *CaMgPfPwQaTb

⁸ hec *CaOaPwQaTb; ? Mg; hoc PfTc

⁹ om. Vo

¹⁰ sibi *CaMgPfQaTb; om. Tc

¹¹ a se *CaMgPfQaTb; om. Tc

¹² *obsc. corr.* Ca; om. Vo

¹³ -us *Be²MqOaQaTb; -usque CaMgPfRaTcVo

¹⁴ pactum *CaEgPfTbTc; peractum Mg

invitatis ab utraque parte tradiderit, aut mox aut apto¹⁵ tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid fieri presumatur, ambo ad¹⁶ nuptialia federa perducuntur¹⁷, et primum quidem in ecclesia Domini cum oblationibus¹⁸ quas offerre debent Deo per sacerdotis¹⁹ manum, statuuntur, sicque demum benedictionem et velamen celeste suscipiunt²⁰.

ID 8.6a] C 30 q 5 c 3 in the earlier form, later enlarged [cf 7.32 below]

¹⁵ acto Qa

¹⁶ repeated Tc

¹⁷ fed. perd- *BeCaMqRaTbTc; fed. prod- EgMgPk; fed. perducantur Oa; perd- fed. PfVo

¹⁸ oblononibus Qa

¹⁹ corr. fr. -tes Qa

²⁰ susc- *CaMgPfQaTb; acc- Tc

10

¹*Augustinus, libro VIII² Confessionum*

Institutum³ est ut iam pacte sponse non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam quam⁴ suspiraverat⁵ sponsus dilatam.

ID 8.33] +C 27 q 2 c 39

¹ Ut pacta [*with stroke over Ca*] sponsa non cito tradatur *add. in mg.* CaLn²

² libro VIII *CaMgPfTbTc; librorum III Qa

³ Inst- *CaMgOaPfQaTc; Const- PhQeTb

⁴ non *add.* Pf, *om.* *CaMgQaPkPwTbTc

⁵ -erat *CaMgQaTbTc; -erit Pf

11

¹*Pandectarum libro² XXIII, tit. i³*

In sponsalibus consensus eorum exigendus est⁴ quorum in⁵ nuptiis desideratur⁶.
Intelligitur tamen semper filiam patri consentire, nisi evidenter dissentiat. [12] Item.
Sponsalia sicut nuptie consensu fiunt contrahentium⁷, et ideo sicut nuptiis, ita sponsalibus

¹ Quod consensus (sensus Ca) exigendus est in sponsalibus et quod etas contrahentium diffinita non est *add. in mg.* BeCaLn²; iii. (*om.* Ea) De perfecto et imperfecto coniugio *add.* Bdmg.Ea; In *add.* Qa

² Pan. lib. *MgPfTbTc; Lib. Pan. Ca

³ tit. i *BeMgPfTbTcVo; tit. ii Ca; *om.* Qa. *No insc. no break* Wc

⁴ *om.* Qa

⁵ de (*in ss*) Ra

⁶ in nupt. des. *BeCaPfTbTcVo; des. in nupt. MgQa; nupt. des. Oa

⁷ fiunt cont. *CaMgPfQaTb; cont. fiunt Tc

filiamfamilias consentire⁸ oportet. Que⁹ patris voluntati¹⁰ non repugnat, consentire intelligitur. Tunc autem dissentiendi a patre licentia conceditur, si indignus moribus vel turpis¹¹ sponsus ei¹² a patre eligitur. Filiofamilias dissentiente, sponsalia eius nomine fieri non possunt. [13] Item. In sponsalibus contrahendis etas contrahentium definita non est ut¹³ in¹⁴ matrimoniis. Quapropter a primordio¹⁵ etatis sponsalia effici possunt, si modo¹⁶ id fieri ab utraque persona intelligatur, id est, si non sint minores quam septem annis.

ID 8.20-2] L. In sponsal. § De sponsal L, Sponsal. cum se. § eod,

⁸ Lj fo. 97 resumes

⁹ si add. EgMgQa, om. *BeCaMqPfpkPwRaTbTcVo

¹⁰ corr. fr. -ati Qa

¹¹ turpis *CaMgQaTbTc; tempore Pf

¹² ei *CaMgPftb; om. Tc

¹³ ut *MgPftbTc; aut Ca

¹⁴ om. Qa

¹⁵ -dio *CaMgPfqatc; -diis Tb

¹⁶ modo *MgPftbTc; in Ca

14

¹*Ambrosius ad virginitatis exhortationem², libro II. Quando fiat coniugium³*

Desponsata⁴ viro⁵, coniugis⁶ nomen accepit⁷. Cum enim initiatur coniugium tunc coniugii nomen assumitur. Non enim defloratio virginitatis facit⁸ coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cum iungitur⁹ puella, coniugium est, non cum viri admixtione cognoscitur.

ID 8.2] C 27 q 2 c 5 from Cum initiatur

¹ In desponsatione fit coniugium add. in mg. Tc²

² -atis -onem *MgPftbTcVo; -ati -one Ca

³ Quando - con. CaMgPwQaTbTcVp; om. Pf

⁴ Desponsata *CaMgPfqatbTc; E desponsato Cb

⁵ viro *BeCaMqOaPfpwTbTcVo; vgo Eg; virgo Be²Mg(vel viro ss)Pk

⁶ viro add. Ca, om. *MgPftbTc

⁷ -epit *MgPfqatbVo; -ipit CaTc

⁸ factus Qa

⁹ cum iung- *BeCaMg²PfpwQaTbVo; coniung- Mg; cum coniung- Tc

15

¹*Isidorus, Etimologiarum, libro IX, cap. vii*²

Coniuges verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc³ inter eos ignoretur coniugalis concubitus.

ID 8.3] C 27 q 2 c 6

¹ Sponsalia sine consensu non fiant *add. in mg. Tc*²

² libro - vii *om. Qa*

³ adhuc *CaMgPfQaTb; *om. Tc*

16

*Augustinus de bono coniugali*¹

²Coniunx vocatur³ ex⁴ prima desponsationis fide, quam concubitu nec cognoverat⁵ nec fuerat cogniturus. Nec perierat nec mendax manserat coniugis appellatio, ubi nec fuerat nec futura erat ulla carnis commixtio. Propter quod fidele coniugium parentes Christi ambo⁶ vocari meruerunt, et⁷ non solum illa mater⁸, verum etiam ille pater eius, sicut coniunx matris eius, utrumque mente, non carne.

ID 8.14b] C 27 q 2 c 9

¹ coniugio Mq; Aug. - con. *om. Qa*

² Non fallaciter ab angelo dictum est ad Ioseph, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam *add. Ra (cf ID)*

³ Maria Ioseph *add. Tb, om. *CaMgPfPkQaTc*

⁴ ex *CaMgPfQaTb; a Tc

⁵ cogn- *BeCaOaPfPkTbTcVo; agn- MgQa

⁶ Chr. ambo *BeCaOaPfTbTcVo; ambo Chr. MgQa

⁷ *om. Qa*

⁸ illa mater *CaMgPfQaTb; mater illa Tc

17

Ambrosius ad Paternum

Si quis desponsata sibi¹ et tradita² utatur, coniugium vocat³.

ID 8.101a] +C 27 q 2 c 38

¹ desp. sibi *CaEgMgPfPkPwTbTc; sibi desp. Tc

² sibi *add. MgQa, om. *BeCaPfPkTbTcVo*

³ -at *CaMqOaPfPkVoWd; -atur BeMgRaTbTc

18

¹Ex² epistola Siricii³ pape, cap. iiii⁴

De coniugali autem⁵ violatione requisisti⁶, si desponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere⁷. Hoc ne fiat modis omnibus inhibemus⁸, quia illa⁹ benedictio quam nupture¹⁰ sacerdos imponit, apud fideles¹¹ cuiusdam sacrilegii instar est¹², si ulla transitione¹³ violetur.

ID 8.169] C 27 q 2 c 50 which is fuller in mid-text

¹ Quod desponsatam alii alter ducere non potest *add. in mg.* BeCaLn², Ne uni desponsata alteri nubat *add. in mg.* Tc²

² *om.* Qa

³ Siricii *CbLflJLmMgOaRaTbVo; Siriacci Ca; Surtii Ld; Silicii Pf; Syrici Qa; Syrii Tc

⁴ cap. iiii *om.* Qa. *No insc.* Mq(*no break*)Wc

⁵ *ss* Be

⁶ -isti *BeCaEgPfTbTc; -iti MgQaVo

⁷ tale coniugium anathematizamus, et *add. Brant, om.*

*BeCaCbDbEaLdLgLfLjLmMgMqObOcOdOeOfPfPtQaRaSgTbTcVmVoWc

⁸ iubemus Lf, *obsc. corr.*

⁹ illa *CaMgPfQaTbTc; *om.* Ld

¹⁰ nupture *MgPfTbTcQa; innupture Ca

¹¹ fid- *BeCaCbMqLdLflJLmTbTcVo; infid- PfMgQa

¹² inst. est *CaCbLdLflJLmMgPfQaTb; est inst. Tc

¹³ transitione BeCaCbLd²LflJLmMgPfQaTbTcVo; transiotione Ld; transgressione *Brant*

19

¹Ex concilio Ancirano², cap. x

Desponsatas puellas et post ab aliis raptas placuit erui, et eis³ reddi quibus ante fuerant desponsate, etiam si eis a raptoribus vis⁴ illata constiterit⁵.

ID 8.176] C 27 q 2 c 46, in the later enlarged form

¹ Desponsate et a raptoribus violate sponsis reddantur *add. in mg.* Tc²

² Ancirano *CaMgPfQaTb; Antiano Tc

³ eis *CaMgQaTbTc; *om.* Pf

⁴ ius Qa

⁵ illata constiterit *BeCaDbLc²MgOaPfPkQaVo; fuerit illata Tb; illata fuerit Tc

20

¹*Ex*² *concilio IV Carthaginensi*³, *cap. xiii*⁴

Sponsus⁵ et sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus, a⁶ paranympis⁷ offerantur⁸. Qui cum benedictionem acceperint⁹, eadem nocte pro reverentia benedictionis in virginitate permaneant¹⁰.

ID 8.143] D 23 c 33; C 30 q 5 c 5 insc. var

¹ Quod (Ut Be) benedicti prima nocte post benedictionem maneant in virginitate *add. in mg. BeCaLn*”, Prima nocte post benedictionem servanda *add. in mg. Tc*²

² Ex *MgPfQaTcVo; *om. BeCaMqOaTb*

³ IV Cart. BeCaMgMqOaTbTcVo; Cart. IV Pf

⁴ xiii BeCaOaPfTbVo; xiiii MgMqTc; xvii Ra

⁵ Coniux Vp

⁶ a MqOaPfTb; et a BeCaRa; vel a MgQaRa²TcVo

⁷ parinthis Mg; panimphis Oa

⁸ in ecclesia sacerdoti *add. EgLgMgQa Brant, om.*

BdBeCaDbMqOaObOcOdOeOfPfPtRaSgTbTcVmVoWc

⁹ accip- Qa

¹⁰ perm- CaMgPfQaTb; rem- Tc

21

¹*Ambrosius super*² *epistolam primam*³ *ad Corinthios*

Si causa procreandorum filiorum ducitur⁴ uxor, non multum tempus concessum videtur ad usum ipsum⁵, quia et dies festi, et dies processionis et ipsa ratio conceptus et partus iuxta legem cessari temporibus his debere monstrant.

ID 8.84] +C 33 q 4 c 4

¹ Quantum temporis concessum ad usum coniugii *add. in mg. Tc*²

² in Qa

³ primam *BeMgPfTbTc; id est Ca

⁴ dicitur (vel ducitur *ss*)Mg

⁵ usum ipsum *MgPfTbTc; ipsum usum Ca

22

¹*De adulterinis coniugiis Augustinus², libro³ II*

Deus⁴ qui masculum et feminam propagandi generis causa nuptiali castitate⁵ coniunxit, et secundas nuptias que in unoquoque⁶ testamento permittuntur, licitas esse monstravit.

ID 8.269d] cf below, 6.61; +C 31 q 1 c 12

¹ Quod secunde nuptie in novo testamento concesse sunt *add. in mg.* BeLn²; Quod non sit matrimonium in quo non est nuptiale misterium. Quod secunde - concesse sunt *add. in mg.* Ca (*cf c 23*); Licita est digamia *add. in mg.* Tc²

² De ad. con. Aug. BeCaMgMqOaPkRaTbVoWc; Aug. de ad. con. PfTc. in *add.* Tc, *om.* CaMgMqPfPkTb

³ ibro Vo

⁴ Opus Oa

⁵ -ate CaEgMgPfPkPwQaTb; -ali Tc(*corr. fr.* -ale)

⁶ unoquoque MqPfOaQaTbWc; novo quoque BeMgPk²RaTc; novo CaVo

23

¹*Ex decret' Leonis pape, cap. xviii²*

Cum³ societas nuptiarum ita ab initio constituta sit ut preter sexuum coniunctionem⁴ que⁵ haberet⁶ in se⁷ Christi et ecclesie sacramentum⁸, dubium non est eam mulierem non pertinere⁹ ad matrimonium in qua docetur nuptiale¹⁰ non fuisse misterium¹¹.

ID 8.139 med.] C 27 q 2 c 17

¹ Quod non sit matrimonium in quo non sit nuptiale misterium *add. in mg.* BeLn², Quod secunde nuptie... *add. in mg.* Ca², Non est matrimonium ubi non est nuptiale misterium *add. in mg.* Tc²

² xviii Vo

³ Cum *CaCbMgPfPhTbTc; Dum MqQe; Nunc Qa

⁴ sex. coniunctionem *BeCaDbMgPfTbVo²; coniunctionem sex. Qa; sex. commixtionem Tc

⁵ que BePfOaOd; *om.* CaDbOeQaTbVo; etiam MgTc; non MqOd²Ra

⁶ haberet *DbMgPfTbTc; liberet Ca

⁷ nuptie coniunctionis *add. Brant, om.* *BeCaCbDbEaLgMgMqOaObOcOdOeOfPfPkPtQaRaTbTcVmWc

⁸ esse non potest (posse Vo) *add.* PfVo, *om.* *BeCaCbEaLgMgMqOaObOcOdOeOfPkPtRaSgTbTcVmWc

⁹ opt- Qa

¹⁰ *obsc. corr.* Ca

¹¹ mist- *CaEaMgMqOcOePfPhPtQeRaTbTcVoWcWd; matrimonium Oa; minist- BePkQa *Brant.* sed perfectum inchoantium enim fuit *add.* OcMg, *om.*

*BeCaDbEaEgMgMqOaObOcOdOeOfPfPhPtPwQeSgRaTbTcVmVoWcWd

24

¹*Ambrosius super Lucam, libro I*²

Pudor est feminis nuptiarum premia non habere, quibus hec sola causa est nubendi.

ID 8.75b] +C 32 q 2 c 1a

¹ Premium coniugii est partus *add. in mg.* Tc²

² lib. I BeCaOaPfPkTbTc; lib. I cap. ii Mg; cap. i Pw; primo libro Vo; *om.* Qa

25

¹*Libro II*²

Cum coniugii premium et gratia nuptiarum³ partus sit feminarum, non mediocris causa est⁴, ut virginitas Marie falleret principem mundi.

ID 8.76] +C 32 q 2 c 1b

¹ Idem *add.* Pf, Item *add.* Tc, *om.* *BeCaMgOaTb. Ex concilio apud Valentiam cap. c. i *add. in mg.* Mg

² Lib. II *MgPfTb; *om.* BeRaTcWc *with break*, MqPtQaVo *with no break, but Vo has coloured initial.*

³ et gr. nupt. *CaMgPfQaTc; nupt. et gr. Tb

⁴ causa est CaMgPfQaTb; est causa Tc

26

¹[*Augustinus de bono coniugali*]²

Debent ergo sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum³ procreandorum causa, que⁴ prima est⁵ humani generis in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis invicem excipiende ad⁶ illicitos concubitus⁷ evitandos⁸, mutuum quodammodo servitutum, ut etsi⁹ alteri eorum continentia perpetua placeat, nisi

¹ Quod alter coniugatorum non potest continere absque alterius consensu (-ensa Ln) *add. in mg.* BeCaLn², Neuter sine consensu alterius debet abstinere *add. in mg.* Tc²

² Aug. de bono con. *MqPf; Idem l. ii de coniugio Oa; Libro secundo QaPtTc; Item Tb; *om.*

BeCaEaMgOaPhPkRaVoWc

³ fid. lib. *added* Ca²

⁴ que BeMqPfTcVo; quia CaMg(vel que ss)QaTb; quam Oa

⁵ est *CaMgPfQaTb; *om.* Tc

⁶ ad *BeMqRaTc; propter MgPfQaRa²Vo; *om.* CaOaTb

⁷ conc. *BeCaEgPfTbTcVo; motus Mg(vel conc. ss)Qa

⁸ -dos *MgPfTbTc; -do Ca

⁹ ut etsi *CaMgPkRaTbTc; ut si BeEgPfPwVo; et si Oa

ex¹⁰ alterius consensu¹¹ non possit. Item. Reddere vero debitum coniugale nullius est criminis¹²; exigere autem ultra generandi necessitatem¹³, culpe venialis.

ID 8.234b, 235a] + C 32 q 2 c 3b to non possit

¹⁰ ex *BeTbVo; om. CaMgMqOaPfQaTc

¹¹ alt. cons. *CaMgPfQaTb; cons. alt. Tc

¹² est crim. *CaMgQaTbTc; crim. est Pf

¹³ gen. nec. *BeMgPfQaTbVo; nec. gen. CaTc

27

Augustinus de bono coniugali¹

Solet² queri cum masculus et femina nec ille maritus, nec illa³ uxor alterius, sibimet⁴ non filiorum procreandorum⁵, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera⁶, nec illa cum altero⁷ id faciat, utrum nuptie sint vocande. Et potest quidem fortasse⁸ non absurde hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicuius eorum id⁹ inter eos placuerit, et prolis generationem quamvis non ea causa coniuncti sunt¹⁰, non tamen vitaverunt¹¹, ut vel noluerint¹² sibi nasci filios vel etiam opere¹³ aliquo malo agant ne¹⁴ nascantur. Ceterum si vel¹⁵ utrumque vel unum horum desit¹⁶, non inuenio quemadmodum¹⁷ has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit donec illam¹⁸ dignam honoribus¹⁹, vel suis facultatibus²⁰ inueniat²¹ quam comparem ducat, ipso animo²² adulter est, nec cum illa²³

¹ Aug. - con. (coniugio Mq) *BeCaMgMqPkQaTbTc; Idem in eodem Pf; iiii. De concubinis *in mg.* Bd

² autem *add. Brant, om.* *CaMgMqPfPkQaTbTc

³ illa *CaPfQaTbTc; ulla Mg

⁴ et *add. Pf, om.* *CaMgQaTbTc

⁵ fil. proc. *BeMgOaPfTb; fil. Qa; proc. fil. causa CaTc; proc. fil. Vo

⁶ nec ille cum alt. *CaMgMqPfPkQaTc; *om.* Tb

⁷ nec illa cum alt. *CaMgMqQaTbTc; *om.* BePfPkVo

⁸ hoc *add. and canc.* Ra

⁹ *ss* Ra

¹⁰ sunt *BeCaPfTbTc; sint MgQa

¹¹ -erunt *BeCaQaTbTc; -erint MgPfVo

¹² -erint BePfTbTcVo; -erit CaMg

¹³ alio *add. Tc, om.* *CaMgPfQaTb

¹⁴ agant ne *BeCaMgOa²RaTbTc; agunt ne Oa; agant ut non PfVo; agatur ne Qa

¹⁵ si vel *BeCaPfTbTc; scilicet Mg

¹⁶ horum desit *BeMgOaPfQaTbVo; desit horum CaTc

¹⁷ quemadmodum *CaMgPfQaTc; quomodo Tb

¹⁸ illam *BeCaOaTbVo; aliam MgMqQaRa; ullam PfTc

¹⁹ in oribus Ca

²⁰ suis fac. *CaPfTbTc; fac. suis Mg

quam cupit invenire, sed cum ista cum qua sic cubat²⁴, ut cum ea non habeat maritale consortium.

ID 8.65] C 32 q 2 c 6

²¹ in- ss Ca; -nia Tc

²² ipso animo] animo ipso Qa

²³ cum illa] ullam Qa

²⁴ sic cubat *CaMgPfQaTc; cubat sic Tb

28

¹*Augustinus de bono coniugali*²

Tantum³ valet sociale vinculum ut cum causa procreandi colligitur, nec ipsa causa procreandi⁴ solvatur.

ID 8.254a, cf 6.105 below] C 32 q 7 c 27a

¹ Quod causa sterilitatis non solvatur coniugium *add. in mg.* BeCaLn², Causa procreandi non solvitur coniugium *add. in mg.* Tc²

² Aug. - con. (coniugio Mq) *CaMgMqQaTbTcVo; Idem de eodem Be; Idem in eodem Pf; Item de cono coniug. Ra; Idem Vp

³ Quantum Qe

⁴ causa proc. *BeCaMqOaPfQaTbVo; causa non proc. Mg; proc. causa Tc

29

¹*Augustinus*² *contra Iulianum, libro I*³

Non in sola ut deliras⁴ commixtione maris et femine nuptiarum veritas est, quamvis sine illa nuptie filios propagare non possint⁵. Sed alia sunt⁶ ad nuptias proprie pertinentia, quibus ab adulteriis⁷ nuptie decernuntur⁸. Sicut⁹ est thori coniugalis fides et cura ordinate filios procreandi et que maxima differentia est, bonus usus mali, hoc est bonus usus concupiscentie carnis, quo malo¹⁰ adulteri utuntur¹¹ male.

¹ De tribus que perfectum reddunt coniugium *add. Ph*

² Aug. *BeCaMgTbTc; Idem Pf; *om. Vo*

³ lib. I BeMg?PfTbTcVo; lib. II Mq; *om. CaQa. ii in mg. Be*²

⁴ ut del ss Be²

⁵ -int *OaPfTb; -unt BeCaMgQaTcVo

⁶ sunt *CaMgPfQaTb; *om. Tc*

⁷ *corr. fr. ailteriis Ca*

⁸ dec- *CaMgPfQaTb; disc- Tc

⁹ -ut *OaPfTb; -uti BeCaMgQaTc; Sicut uti Vo

¹⁰ malo *BeCaMqOaPfPkPwRaTbTcVo; bono EgQa; bono vel malo (vel malo *also in mg*) Mg; vel bono *add. in mg. Ra*²

¹¹ nituntur Qa

ID 8.77] C 32 q 1 c 11

30

¹Augustinus² de tripertito bono nuptiarum

Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum; fidem quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat³ sine pudenda⁴ concupiscentia carnis, que accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui⁵ futurus erat sine peccato.

ID 8.15] +C 27 q 2 c 10

¹ Quod omne bonum nuptiarum impletum (completum Be) sit in parentibus Christi *add. in mg.* BeCaLn²

² Aug. *BeCaMgQaTbTc; Idem Pf; *om.* Vo

³ fieri non pot.] non pot. fieri Qa

⁴ sine pudenda *BeMgMqPfTbTcVo; sine pudencia Ca; si non prudentia Qa

⁵ qui *MgPfQaTcVo; quia BeCaMq?OaRaTb

31

¹Evaristus² episcopis³ Africe, cap. ii⁴

Aliter legitimum non fit coniugium⁵ nisi ab his⁶ qui super ipsam⁷ feminam dominationem habere videntur, et a quibus custoditur, uxor petatur, et a parentibus propinquioribus sponsetur, et legibus dotetur, et suo tempore sacerdotaliter⁸, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote⁹ benedicatur¹⁰, et a paranympis ut consuetudo docet¹¹ custodita et sociata¹² a proximis¹³ congruo¹⁴ tempore petita, legibus dotetur¹⁵ ac

¹ Qualiter fiant legitima coniugia *add. in mg.* BeCaLn²; De perfecto et imperfecto coniugio *add.* Ph

² Evaristus BeCaLmMgMqOaPfTbVo; Avaristus papa CbLj; Evaristus papa Qa; Eucharistus Tc

³ -opis CaCbLdLfLjLmMgQaTbTc; -opus Pf

⁴ cap. ii *om.* MqQa. iii *add. in mg.* Be²

⁵ leg. non fit con. *BeCaOaPfTbTcVo; non fit leg. con. Cb; non fit leg. con. *subs. rearranged* Lj; con. non fit leg. MgQaWd

⁶ his *BeCaLdLfLmMgPfQaTbVo; iis CbLj; ipsis Tc

⁷ ipsam *CaMgPfQaTbTc; *om.* Lf

⁸ sacerd. *CaMgPfQaTbTc; *om.* Lf

⁹ a sac. *suppl. in mg.* Ld²

¹⁰ -atur *CaCbLdLjLmMgPfQaTb; -antur Tc

¹¹ cum precibus et obl. - docet *CaEaLdLgLjMgOaObOcOdOeOfPfRaSgTbTcQaVmVo; *om.* Lf

¹² sociata Lf. et *add.* Tc, *om.* *CaCbLdLfLjLmMgPfQaTb

¹³ proxi Qa

¹⁴ -rue Lm

¹⁵ dotetur *BeCaDbLdLfLjMgPfRaTbVo; detur LmOaTc; docetur Qa

solempniter accipiatur: et biduo vel triduo orationibus vacent, et castitatem custodiant.
 Item. Ita¹⁶ peracta legitima scitote esse connubia¹⁷. Aliter vero presumpta non¹⁸ coniugia
 sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius quam legitima coniugia
 esse¹⁹ non dubitate, nisi voluntas²⁰ propria²¹ suffragaverit²² et vota succurrerint legitima.
 ID 8.4-5] C 30 q 5 c 1

¹⁶ Uta Lm

¹⁷ Item. Ita - conn. BeCaCbLdLflLmMgPfpkQaTbTcBrant; om. Migne

¹⁸ om. Qa

¹⁹ coniugia esse *BeCaCbLdLflLjLmOaPfvO; esse coniugia MgQa; connubia esse Tb; esse Tc

²⁰ SI has here a lacuna followed by quam legitima coniugia – voluntas (repeated)

²¹ propria *BeCaMgPfpkQaTbTcVo; pia CbLj

²² after corr. Pf

32

¹Responsa² Nicolai ad consulta Bulgarorum³, libro I⁴

Hec⁵ sunt, preter alia que ad memoriam non⁶ occurrunt⁷, pacta coniugiorum
 solempnia. Peccatum autem esse⁸, si hec cuncta⁹ nuptiali federe non interveniant non¹⁰
 dicimus¹¹.

ID 8.6b] +C 30 q 5 c 3b

¹ Quid imperfectum add. in mg. Tc²

² -onsa *BeCaPfpkTbVo; -onsio MgTc

³ Bulg- *BeCaMgPfpkTbVo; Burg- OaTc

⁴ lib. I *BeCaMgPfpkTb; om. QaTcVo

⁵ Hec *CaMgPfpTbTc; Sed Pk

⁶ non *MgPfpTbTc; om. Ca

⁷ occ- *CaMgPfpQaTc; rec- Tb

⁸ autem esse] esse autem Qa

⁹ cuncta *CaMgPfpQaTb; certa Tc

¹⁰ non *BeCaMgMqOaPfpQaRa(pt erased)TbVo; nunc Ea; vel nunc add. ss Ra; nos Wc; om. Tc

¹¹ dicimus] didicimus Qa

33

¹*De legitimis coniugiis*²

Hieronimus ait³, Tria⁴ legitima coniugia in scripturis⁵ leguntur. Primum legitimum est virgo casta in virginitate viro⁶ data legitime⁷, et reliqua sequuntur in predictis⁸. Secundum, virgo in civitate deprehensa a viro, et illi per vim copulata, si voluerit pater eius, dotabit eam iste vir, quantum iudicaverit pater, et⁹ dabit¹⁰ pretium pudicitie eius. Tertium filia predicta deprehensa, si non¹¹ fuerit voluntas patris, trahet eam a viro predicto¹² et tradet eam alio¹³ et dotabit eam¹⁴, et legitima erit ei¹⁵. Sed primum his duobus prefertur.¹⁶

ID 8.40] C 36 q 2 c 8

¹ De quarto coniugio noto Mg(*in mg., later canc.*)Vp; De tribus que perfectum reddunt coniugium *add. in mg. Lj²Tc²*. Ieronimus *add. Pf, om. CaMgTbTc*

² *in text and mg. BeCa*

³ Hier. ait *BeCaMgOaPpPkQaTbVoBrant; Hier. dixit Tc; Hieronym. *Migne*

⁴ Tua Qa

⁵ -ura Qa

⁶ legitimo *add. Brant, om. *BeCaMgPpPkQaTbTc*

⁷ -ime *MgPpTbTc; -imo Ca

⁸ et rel. (que *add. BeRa*) sequuntur (relinquuntur Oa) in pred. *BeCaMqOaPpPkPtRaTbVo; *om. MgQaTc*

⁹ et *BeMgQaPpTbVo; *om. CaTc*

¹⁰ dabitur Qa

¹¹ si non] non si ?Qa

¹² *corr. fr. -icta Mg*

¹³ alio CaPpTb; alii MgTc

¹⁴ eam *BeCaMgPpQaTb²Vo; *om. Tb; eam alii Tc*

¹⁵ ei *CaMgPpQaTb; *om. BeTc*

¹⁶ Sed primum his duobus pref. *om. Ra*

34

¹*De quarto coniugio noto*²

Hieronimus ait³, Additur itaque⁴ aliud quartum⁵ legitimum⁶ coniugium. Dum mortua fuerit uxor eius, licet illi accipere⁷ aliam, sed non repudiatam, nec⁸ desponsatam

¹ Ex decretis Leonis pape cap. xviii *add. and canc. Mg; Gradus perfectionis in coniugio add. in mg. Tc²*. Idem *add. Pf, Item ait additur add. Ra; om. *CaCbLdLfljLmMgMqTbTcVo, ? Qa*

² De - noto *CaCbLdLfljLmMgPpPtQa?Tb; Ieronimus Be; Quartum legitimum coniugium Ra; De - dato Tc; *om. Mq*

³ Hier. ait *BeCaCbDbLdLfljMgPpQaRaTbTcVoBrant; *om. LmMqMigne*

⁴ itaque *CaMgPpQaRaTbTc; ita Lm

⁵ quartum *CaCbLdLfljMgPpPwQaTc; *om. Tb*

⁶ leg. *CaMgPpQaTbTc; *om. Lf*

⁷ illi accipere *BeCaPpQaTbTcVo; illi suscipere Lf; acc. illi Mg

viro, sed filiam. Similiter debet et mulier⁹. Unde et Paulus ait, Mulier que sub viro est ligata sub lege viri est quandiu¹⁰ vivit vir eius¹¹. Igitur vivente viro eius¹² vocabitur adultera si iuncta fuerit alteri¹³ viro. Si autem mortuus fuerit¹⁴ vir eius, liberata est a¹⁵ lege viri¹⁶ ita ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

ID 8.41] +C 27 q 2 c 13

⁸ nec *CaMgPfQaTbTc; non Lf

⁹ deb. et mul. *CaMgPfTbTc; et mul. deb. Qa

¹⁰ quam Vo

¹¹ viv. vir eius BeCaMgPfTbTcVo; vir eius viv. Lm; viv. vir Qa

¹² Igitur vivente viro eius *BeCaMgOaPfTcVo; Ig. vivente eius Tb; om. Qa

¹³ alteri *CaMgPfQaTbTc; om. Lf

¹⁴ mort. fu. *CaMgPfQaTbTc; fu. mort. Lm

¹⁵ a *CaCbLdLfLjLmMgPfQaTb; de Tc

¹⁶ etc add. Mq, ending cap. here, with addn (see *Conspectus*)

35

¹Ex decret. Leonis pape, cap. xviii²

Non omnis mulier viro³ iuncta uxor est viri⁴, quia nec omnis filius heres est patris⁵. Nuptiarum autem federa inter ingenuos sunt legitima, et inter equales, et⁶ multo prius⁷ hoc ipsum⁸ Domino constituyente quam initium Romani iuris existeret⁹. Itaque aliud est uxor, aliud concubina, sicut aliud est ancilla, aliud¹⁰ libera. Propter quod etiam apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abrahe, Eice ancillam et filium eius. Non enim heres erit¹¹ filius¹² ancille cum filio meo Isaac. Igitur cuiuslibet loci laicus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est quasi eam coniugato¹³

¹ Quod vir habens concubinam legitime possit ducere uxorem (ux. duc. Be) add. in mg. BeCaLn², De perfecto et imperfecto coniugio add. in mg. Lj², De concubinis add. in mg. Tc²

² no insc., no break Pk; cap. xviii om. MqVp

³ mul. viro] viro mul. Qa

⁴ eius add. Tb, om. *CaPfMgQaTc

⁵ her. est pat. *CaMgQaTbTc; est pat. her. Pf

⁶ et *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ prius *CaMgPfQaTc; prior Tb

⁸ ipsum *BeCaOaPfTbTcVo; ipso MgQa

⁹ Qa unclear

¹⁰ est add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹¹ heres erit *BeCaMgPfTb; erit heres QaTc

¹² corr. fr. filium Ca

¹³ -ato *CaMgQaTbTc; -atam Pf

dederit¹⁴, nisi forte illa mulier¹⁵ et ingenua facta et dotata legitime et publicis nuptiis¹⁶ honestata¹⁷ videatur, quia paterno arbitrio viris coniuncte carent culpa, si¹⁸ mulieres que a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt¹⁹, quia aliud est nupta, aliud²⁰ concubina²¹.

ID 8.139] +C 32 q 2 c 12

¹⁴ non ita accipiendum – dederit *in mg.* Be²

¹⁵ que habebatur prius *add.* Tc, *om.* *BeCaMgPfPkRaQaTbVo

¹⁶ *ss* Ra²

¹⁷ nupt. -estata *BeCaMgPfQaTcVo; -estata nupt. Qa; nupt. -esta Tb

¹⁸ si *CaMgQaTbTc; sed Pf

¹⁹ -erunt CaMgPfQaTb; -erint Tc

²⁰ est *add.* CaQa, *om.* *BeMgPfTbTc

²¹ *corr. fr.* conc. al. nupta Tb

36

¹*Ex epistola Leonis pape*

Qualis uxor esse debeat² que habenda est³ secundum legem. Virgo⁴ casta et desponsata in virginitate et dotata legitime, et a parentibus tradita, et a sponso et a⁵ paranympis accipienda, et ita secundum legem et evangelium publicis nuptiis honeste in coniugium liquide sumenda et omnibus diebus vite nisi⁶ ex consensu et causa vacandi⁷ Deo, nunquam propter hominem separanda⁸, et, si fornicata⁹ fuerit, dimittenda. Sed¹⁰ illa vivente, altera non ducenda¹¹, quia adulteri regnum Dei non possidebunt, et penitentia illius per scripturas recipienda¹².

ID 8.140] +C 30 q 5 c 4

¹ Quod legitima uxor esse debeat *add. in mg.* BeCaLn², Qualis legitima uxor *add. in mg.* Tc²

² esse deb. *CaMgPfPkQaTc; deb. esse Tb

³ est *Mg?PfTbTc; *om.* Ca

⁴ Virgo *MgPfTbTc; Viro Ca

⁵ a *CaMgPfQaTb; *om.* Tc

⁶ non Qa

⁷ vacandi *BeCaDbMgMqPfTcVo; vocandi OaQaTb²; vacanda Tb

⁸ propt. hom. (-ines Tc) sep. *BeCaPfTbTcVo; per hom. sep. Mg; sep. per hom. Qa

⁹ -ata *Ca(*form. repeated and canc.*)MgPfQaTb; -anta Tc

¹⁰ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfQaTb

¹¹ altera non ducenda BeEgOaTbTcVo; altera non deducenda (*corr. fr.* -anda Ca) Be²CaEaEg²MqPf; alteram dico non esse ducendam Mg; alia non ducenda Pk; altera non est deducenda Pw

¹² repudianda (vel recipienda *in mg.* Ra²)

37

¹*Ex decret. Iulii pape, cap. iv*²

Si quis ancillam suam³ libertate⁴ donaverit, et in⁵ matrimonio sibi⁶ sociaverit, dubitabatur⁷ apud quosdam utrum huiusmodi nuptie legitime esse videantur⁸ an non. Nos itaque vetustam⁹ ambiguitatem decedentes¹⁰, talia connubia legitima esse¹¹ censuimus. Si enim ex affectu fiunt¹² omnes nuptie et nihil impium et legibus contrarium in tali copulatione fieri potest¹³, quare predictas nuptias inhibendas¹⁴ existimaverimus? [38] Omnibus vobis¹⁵ unus est pater¹⁶ in celis¹⁷ et unusquisque dives et pauper, liber et servus equaliter pro se et pro animabus eorum rationem daturi¹⁸ sunt. Quapropter omnes cuiuscumque conditionis sint¹⁹, unam legem, quantum ad Deum²⁰, habere non dubitamus²¹.

ID 8.156] +C 29 q 2 c 3, Si quis ancillam – existimaverimus; C 29 q 2 c 1, Omnibus - non dubitamus, then Si autem omnes legem habent, ergo – dimitti poterit

¹ De ancilla si proprio domino legitime nubere possit *add. in mg.* BeCaLn²

² cap. iv *CaMgMqOaPfTbTcVo; cp. iii Be; cap. viii CbLj; *om.* Qa

³ suam *CaMgPfQaTbTc; *om.* Lm

⁴ -ate *BeLdLmMgOaPfQaTb; -ati CaCbLlLjTcVo

⁵ et in *BeCaCbLdLlLjLmMgPfTbVo; et Qa; et ita in Tc

⁶ sibi *CaMgPfQaTbTc; *om.* Ld

⁷ -abatur *BeEgLdMgOaQaVo; -atur CaPfPkTbTc; dubitatur PK²

⁸ leg. esse vid. *BeCaLdLlLjLmMgPfQaVo; leg. vid. CbTb; leg. (*lacuna*)sint Tc

⁹ vectam Qa

¹⁰ decedentes *CaMgPfQaTbTc; deducentes Lm

¹¹ leg. esse *BeCaCbLlLjLmMgPfTbQa; esse Ld; esse leg. Tc

¹² fiunt *CaCbLdLlLjLmPf?QaTc; fiant Tc

¹³ potest *CaCbLdLlLjLmMgPfQaTb; solet Tc

¹⁴ inhibendas *CaMgPfQaTbTc; nubendas Lf

¹⁵ vobis *BeCaLdLmMqOaPfRaTbVo; nobis CbLlLjMgQaTc

¹⁶ unus est pater *BeLmMgPfRaTbVo; unus pater CaCbLlLj; pater est unus Ld; unus est nobis pater Qa; est unus pater Tc

¹⁷ in celis *CaMgPfQaTbTc; celestis Lf

¹⁸ daturi *CaMgPfQaTbTc; reddituri Lj

¹⁹ sint *BeCaPfTbTc; sunt MgQa

²⁰ Deum *BeCaCbLdLlLjMgPfQaTc; eum Lm; eam Tb

²¹ hab. non dub. *BeMgPfRaTbTc; non dub. hab. Qa; non dub. Vo. Ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel coniugio copulatus ulterius dimitti poterit *add. Brant (cf Grat.); om.*

AaAbBdBcCaCbEaEcEgFcKaLbLdLlLgLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPhPkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVm VoVpWaWbWcWdW

39

¹*Ex concilio Maticensi*², cap. x³

Si servum et ancillam dominus amborum in matrimonium coniunxerit⁴, et postea liberato⁵ servo vel ancilla non potest redimi⁶ que⁷ in servitio est, ideo matrimonia non solvuntur.

ID 8.157]

¹ De servorum coniugio quod contractum non debet dissolvi licet alter illorum liberetur *add. in mg.* BeCaLn², Inter personas non eiusdem conditionis est matrimonium *add. in mg.* Tc²

² I *add.* RaVo

³ Matic. cap. x] Magontiensi Mq; Marticensi Ph; Magontie Qa

⁴ -erit *MgPfTbTc; -it Ca

⁵ -erato *CaMgPfQaTb; -ertato Tc

⁶ non pot. red.] red. non pot. Qa

⁷ que CaMgPfQaTb; qui Tc

40

¹*Ex concilio Cabilonensi*, cap. xxx²

Dictum³ est nobis⁴ quod quidam legitima servorum⁵ matrimonia⁶ potestativa quadam presumptione dirimant, non attendentes illud evangelicum⁷, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Unde nobis visum est ut coniugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos dominos habeant, sed in uno coniugio permanentes dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis coniunctio fuit⁸ et per voluntatem dominorum.

ID 8.167] +C 29 q 2 c 8

¹ Servorum matrimonia voluntate dominorum fiant *add. in mg.* Tc²

² xxx *MgPfTbTc; cxx Ca

³ Sictum Pk

⁴ *om.* Oa

⁵ *corr. fr.* suorum Ra

⁶ matrimonia *BeCaMgPfPhTcVo²; in matrimonia Pk; *om.* Tb

⁷ -icum *BeCaOaTbTcVo; -ii Mg; -ium Pf

⁸ fuit *CaMgPfTb; fit Tc

41

¹*Ex concilio apud Vermeriam² cui interfuit rex Pippinus, cap. vii³*

Si quis ingenuus homo ancillam alterius⁴ uxorem acceperit⁵, et existimat quod ingenua sit, si ipsa femina postea fuerit⁶ in servitute⁷ detecta⁸, si eam a servitute redimere potest, faciat. Si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si autem servam eam⁹ scierat et collaudaverat, post ut legitimam habeat. Similiter et mulier ingenua de servo alterius facere debet¹⁰.

ID 8.164, and cf 6.111 below] C 29 q 2 c 4

¹ De ingenuo qui ignoranter ancillam alterius ducit uxorem *add. in mg.* BeCaLn²

² Vermeriam BeCaMqOaPh(*obsc. corr.*)Tb; Vermariam Mg; Guermeriam Pf; Ermeniam Ra; Verminiam Tc; Verberiam Vo

³ cap. vii *BeCaMgMqPkPwTbVo; *om.* EgTcVp; ? Pf

⁴ anc. alt. *CaMgPftb; alt. anc. Tc

⁵ acceperit *CaMgPftb; duxerit Tc

⁶ postea fuerit *BeMgPftbVo; fuerit postea Ca; fuerit Tc

⁷ -ute *BeCaPfPwTbVo; -utem MgTc

⁸ detecta *BeCaMgMqPfPkTb; redacta Pw; reddita Tc

⁹ eam *CaMgPftc; eius Tb

¹⁰ debet *CaMgPftb; potest Tc

42

¹*Ex eodem concilio², cap. viii*

Si femina ingenua acceperit servum, sciens quod servus esset³, habeat eum, quia omnes unum patrem habemus in celis, una lex erit et viro et⁴ femine.

ID 8.165] C 29 q 2 c 5

¹ Ut si ingenua (ingen. si Be) scienter servum accipit, habeat eum et e converso *add. in mg.* BeCa

² Ex eod. conc. *BeMgOaTbTcVo; Eodem conc. Ca; Item Pf

³ esset *BeCaOaPftbTcVo; sit EgMg

⁴ *ss* Ra

43

¹*Ex dictis² Augustini³*

Audite, charissimi, membra Christi et matris catholice ecclesie filii. Quod dico competentibus⁴, audiant fideles. Quod dico fidelibus audiant competentes; quod dico

¹ Quod nulli liceat concubinam habere *add. in mg.* BeCa, De concubinis *add. in mg.* Lj²

² beati *add.* PfVo, *om.* *BeCaMgTbTc

³ *iiii add. in mg.* Be²; De concubinis *add.* Ph

fidelibus et competentibus et penitentibus⁵ audiant et catechumeni, audiant omnes⁶, timeant, et nemo contempnat. Sit⁷ mihi in consolationem⁸ vester auditus⁹, ne¹⁰ vobis sit¹¹ in testimonium dolor meus. Competentibus dico, Fornicari vobis non licet, sufficient vobis uxores, concubinas vobis¹² non licet habere¹³. Audiat Deus¹⁴ si vos surdi estis. Audiant angeli eius¹⁵, si vos contempnitis. Concubinas non licet vobis habere¹⁶. Et si non habetis¹⁷ uxores tamen non licet vobis habere concubinas, quas postea dimittatis et ducatis uxores. Tanto maior dampnatio vobis erit, si volueritis habere et¹⁸ concubinas et uxores¹⁹.

ID 8.153a] +D 34 c 6, Palea

⁴ -entibus *CaMgPFTc; -entius Tb

⁵ et pen. *in mg.* Ra²

⁶ aud. omn. *ss* Be. et *add.* CaMgTcVo, *om.* *BeOaPFTb

⁷ Sit *CaMgPfPwTc; Si Tb

⁸ -onem *CaMgPFTb; -one Tc

⁹ vest. aud. *CaMgPFTb; aud. vest. Tc

¹⁰ ne *Mg; nec CaPFTbTcVo

¹¹ sit *BeMgTbTcVo; *om.* CaPf

¹² ux. conc. vobis *in mg.* Vo

¹³ vob. non lic. hab. *PFTbTcVo; vob. hab. non lic. Be; hab. vob. non lic. CaMg

¹⁴ Audiat Deus *MgPFTbTc; Audiant omnes Ca

¹⁵ eius *CaMgPFTb; *om.* Tc

¹⁶ vobis hab. *CaPFTbTc; hab. vobis Mg

¹⁷ -etis *BeDbOaPfVo; -eatis CaMg; -eretis Tb; -ueritis Tc

¹⁸ et *CaPFTbVo; *om.* BeMgTc

¹⁹ conc. et ux. *MgPFTbVo; ux. et conc. BeTc; conc. uxores Ca

¹*Item Augustinus*²

Quale est et³ illud quod multi virorum ante nuptias concubinas sibi adherere non erubescunt, quas post aliquot annos dimittunt, et sic postea legitimas uxores accipiunt? Unde coram Deo et coram⁴ angelis eius⁵ contestor atque denuntio Deum et ista semper prohibuisse, et nunquam ei placuisse, et precipue⁶ temporibus Christianis⁷ concubinas habere nunquam licet et nunquam⁸ licebit.

¹ E *add.* Vo

² Item Aug. *BeCaMgPhPkTcVo; Item Pf; Aug. Tb

³ et *OaPkTb; etiam BeCaMgPFTcVo²Vp; *om.* MqWc

⁴ coram *CaMgPFTb; *om.* Tc

⁵ eius *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁶ his *add. and canc.* Ra

⁷ temp. Chr. *CaMgPFTb; Chr. istis temp. Tc

⁸ et nun.] numquamque Ra

ID 8.154]

44¹

Augustinus² de bono coniugali³

Si quis aliquam sibi ad tempus⁴ adhibuerit⁵, donec⁶ dignam honoribus vel⁷ suis facultatibus inveniatur quam comparem ducat, ipso animo adulter est, nec cum illa quam cupit invenire sed cum ista cum qua sic cubat, ut cum ea⁸ non habeat maritale consortium.

ID 8.65 mod., cf 6.27 above] C 32 c 2 c 6b

¹ om. LcMgWc, in CaEgPfPkQeTbTcVo

² Aug. *BeCaTbTc; Idem Pf

³ De – con. om. Ea

⁴ aliq. sibi ad temp. *CaEgPfTc; ad temp. sibi aliq. QeTb

⁵ corr. fr. habuerit Ra

⁶ illam add. BeMqOaRa, aliam add. Eg, ullam add. Tc, om. CaPfTcVo

⁷ vel *CaEgPfTb; et Tc

⁸ ea *CaEgPfTb; illa Tc

45

Item ibidem¹

Nec² concubine ad tempus adhibite³, si⁴ filiorum causa⁵ concumbant, iustum faciunt⁶ concubinatum⁷ suum⁸. Posse sane fieri nuptias ex male coniunctis, honesto postea placito consequente, manifestum est.

ID 8.10] C 32 q 2 c 5 to conc. suum only; C 31 q 1 c 2b from Posse sane

¹ Item ib. CaMqPfRaTbTc; Item Be; Aug. de bono coniugali EgMg; Item idem Oa; Novell. const. c' lxxix Pw (whose inscs. to cc 45-8 are displaced by one); om. Vo

² Nec BeCaCbMgMqOaPfPtQaTbTcVo; Hec Pk; Ut Brant

³ ad temp. adh. *CaMgPfTb; adh. ad temp. Tc

⁴ si *CaMgPfQaTbTc; etsi Cb

⁵ ss Tb

⁶ -unt *CaMgPfTb; -ent Tc

⁷ -inatum *CaEgPfTbTc; -itum Mg

⁸ nec coniugate si cum maritis lasciviunt nuptiali ordini crimen imponunt add. ss. Bd

46

¹Novellarum Constitutionum² lxxviii³

Nemo intelligatur concubinam habere qui cum multis mulieribus⁴ concumbere⁵ cum aliqua⁶ solet. Nam quemadmodum qui legitimam uxorem habet, aliam habere durante eodem⁷ matrimonio non potest, ita⁸ et qui unam concubinam habet, non potest alias eodem tempore habere.

ID 8.60]

¹ Quod nullus (nemo Be) potest habere duas concubinas insimul *add. in mg.* BeCaLn²

² Nov. Constitutionum BePf; Constitutio Nov. Ca; Nov. Constit' Eg; Nov. Const' Mg; Nov. Constitutio MqOaTb; Nov. Institutionum TcVo

³ lxxviii *CaMgOaPf; lxxx BeMqPkTb; l' xxix Ra; clxxviii Tc. Item de unico bapt. lib. I Pw; lxxx Vo

⁴ multis mul. *BeCaPfPkTc; mul. mult. Mg; mult.. Tb

⁵ ut Oa

⁶ conc. cum aliqua EaOeMqPfPkRaSgTbVmVo; conc. BeCaDbLgMgObOcOdOfSITc; ut cum aliqua Oa

⁷ hab. dur. eodem *BeCaMgOaPfVo; dur. eadem hab. in Tb; hab. dur. Tc

⁸ ss Tb

47

Augustinus¹ de unico baptismo, libro I²

Ismael ut separaretur a populo Dei non obfuit mater ancilla, sed obfuit fraterna discordia, et non profuit potestas uxoris cuius magis³ filius erat, quia per ipsius iura coniugalia⁴, et in ancilla seminatus erat, et ex ancilla susceptus.

ID 8.61] +D 56 c 9

¹ Aug. *PfRaTc; Idem BeCaMgMqOaPkTb; vel Idem *in mg.* Ra²; Item Vo

² Pand. lib. xxiii tit. ii Pw

³ magis *CaMgPfTb; maior Tc

⁴ coniugalia *BeCaMgPfPkTc; legalia MqTc; et iugalia Vo

48

Pandectarum libro XXIII, tit.¹ ii²

In libere mulieris consuetudine, non concubinatus, sed nuptie intelligende sunt, si non corpore questum fecerit³.

ID 8.62] L. In liberae, § De tit. nupt.

¹ tit. CaMgPfTb; c. Tc

² Pan. - ii *om.* Pw (*cf n. to c 45*); Concil' II Pandectarum l' xxii Ra; tit. ii *om.* Be

³ fecerit *Be²MgOaPfPhTcVo; fuerit Ca; fecerint Tb

49

¹Toletano concilio² I, cap. xvii³

Si quis habens⁴ uxorem fidelem et⁵ concubinam habeat⁶, non communicet. Ceterum is⁷ qui non habet uxorem, et pro uxore concubinam habet⁸, a communione non repellatur, tantum⁹ ut unius mulieris aut uxoris aut concubine, ut ei¹⁰ placuerit, sit coniunctione contentus¹¹. Alias vero abiciatur¹², donec desinat et ad penitentiam revertatur.

ID 8.64] D 34 c 4 has Is qui non - contentus only

¹ Si quis habet uxorem et concubinam communione privetur [etc Ca] add. in mg. BeCaLn²

² Toletano concilio BeCaEgMqOaPwRaTbTcVo; Taletano concilio Lc; Ex Tol. conc. Pf; Ex concilio Toletano Mg; Toletanum concilium Qa

³ I cap. xvii *BeCaEgMqOaPf?RaTbTc; cap. xvii MgVo; I cap. xvi Pk; I cap. xviii Ra²; om. Pw

⁴ habens *BeCaEgMqPfPkPwRaTbTcVo²; habeat MgWc; habeat vel habens Qa; fecerit Vo; ha't Wd

⁵ -lem et *CaMqTcVo; -elis et BePfRa; l' et EgMg; -lis Tb

⁶ -eat *MgPfTbTc; -et Ca

⁷ is *MgPfTbTc; his Ca

⁸ habet *MgPfTbTc; om. Ca

⁹ tantum *CaMgPfTb; tamen Tc

¹⁰ ut ei *BeCaMgOaRaTb; que ei PfVo; ut eis Tc

¹¹ -entus *CaMgPfTc; -emptus Tb

¹² -iatur *BeMgOaPfTbVo; -iat CaTc

50

Isidorus de consonantia¹ veteris et novi testamenti, cap. iii

Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est², nisi³ unam tantum aut uxorem, aut⁴ certe loco uxoris, si coniux deest, concubinam.

ID 8.66] D 34 c 5

¹ consonantia *BeCaFcMgPkTbTcVo; constantia LcMqPf; concordia Ra

² duas simul hab. lic. est *BeMgPfPkTbVo; hab. duas simul lic. est Ca; duas simul lic. est hab. Tc

³ nisi *BeCaMgOaPkTbTc; non Fc; non nisi Mq; ubi PfVo

⁴ unam add. Tc, om. *CaFcMgPfTb

50A¹*Augustinus de bono coniugali, Require in tertio folio*²Solet queri cum masculus et femina et cetera³.*cf above 6.27]*¹ in BdEaFc(Gc)(Ka)LbLkLmMqObOdOePfPkPtQeSdSeSgVmVq(Vt)WbZa, om.AaAbAdBeCaCbEbEcEgLcLdLfLgLhLjLk(Titulo tertio *add in mg.*Lk²)LnMgOaOcOf(Pw)QaRaSITbTcVoVpWaWcWdBranT; Redire in iiii folio Pq; Db has Require in tertio folio *only*² de bono coniug. – folio Mq; de coniug. Require - folio Bd; de coniug. Require tert. fol. Fc; de bono coniug. LmObOdQeSe; de bono coniug. Require - folio coniugali Oe; de bono coniug. ut supra Pf; de bono con. Femina etc. require in ii folio Ph; de coniug. etc Req. in tert. fol. Pk; de bono con. Require in iiii folio Pq; de con. Require retro Pt; de codicum lib. VII cap. xv Sg; require retro in ii folio Vm; Req. retro in iiii folio Vq³ etc MqPfQe; Require in iii folio *add.* LmObOdQeSeSg; om. PkPt. Solet – cet. om. Pq**51**¹*Codicum libro VII, cap. xv, tit. iii*²

Si quis sine uxore constitutus ancillam suam³ nomine habeat concubine, et in eadem usque ad mortem suam consuetudine permanserit, et forsitan ex ea liberos susceperit, sancimus omnino⁴ non concedi heredibus defuncti eandem vel liberos eius. si etiam liberos habuerit, in servitatem deducere⁵, sed post mortem domini eripiatur⁶ in libertatem una cum sobole sua.

*ID 8.31] Authent. c. Servo, et De natis*¹ Ut (om. Ca) si quis ex ancilla propria generaverit post mortem suam ancillam vel (om. Be) liberi servituti heredum non subiciantur *add. in mg.* BeCaLn²² Codicum (Pandectarum Pf; Constitutionum Tc) lib. VII (VIII EgPkTc) cap. xv (xii Oa, xxii Oc), tit. iii (tit. iii om. EgTc, tit ii Mg², iii om. Vm) *BeEaEgFc(mg)Mg²MqOaOcOeOf(mg.)PfPkPtTbTcVmWc; tit. iii Cb; Aug. de bono coniugali (*cf c 50A*) CaFcLgMgPwQaVoVpWc; Cod. lib. VII Ob; Cod. lib. Od; Cod. l' VII cap. tertio (tii *in mg.*) Ra³ sub *add.* Pf, om. *BeCaMgTbTc⁴ omnino *MgRa; omnimodo BeCaMqPfTbTcVo⁵ deduc- *BeCaPfRaTbVo; reduc- MgTc⁶ eripiatur *CaMgPfTb; recipiatur Tc

52

¹*Constitutionum LXIII*², *cap. xiv*³

Si quis cum muliere libera consuetudinem habeat, non affectione maritali, et ex ea filios procreaverit⁴, eosque velit filios legitimos in potestate sua habere, liceat ei cum matre eorum instrumenta dotalia componere. Nam filii qui ante naturales erant, post compositionem strumentorum⁵ dotalium, sui et⁶ in potestate patris efficiuntur, sive postea nati filii vivunt, sive mortui sunt, sive omnino nullus alius procreatus est.

ID 8.36] l. Nuper. c. De nat. lib.

¹ Quod habens consuetudinem cum libera possit ei dotem componere *add. in mg.* Be?CaLn²

² Const. LXIII *BeMqOaPk; Const. XLIII CaCbPf; Const. lib. XIII EgMgTbVpWc; Codicibus lib. VII Qa; Cap. const. LXIII RaVo; Const. lib. LXIII Tc

³ xiv *BeCaEgMqOaPkPwRaTbTcWc; xiii MgVo; ? Pf

⁴ -erit *CaMgTbTc; -erint Pf

⁵ strum - MqPfTbVo; instrum- BeCaMgTc; frum- Oa

⁶ et *CaMgPfTc; etiam Tb

53

¹*Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. xxiii*²

Raptus quippe³ illicitus coitus a corrumpendo⁴ dictus. Unde et⁵ qui rapto potitur stupro fruitur.

ID 8.26a] C 27 q 2 c 48; C 36 q 1 c 1

¹ Quid sit raptus *add. in mg.* BeCaLn², Qui raptus *add. in mg.* Tc²

² xxiii *BeCaCbEgMgPfPkTc; *om.* Tb

³ Raptus quippe BeCaCbLgMgMqOaObOcOdOeOf²PfPtQaRaSgTbTcVmWc; Stuprum raptus proprie Eg; Captus quippe Pk; Raptus quoque Pw; Raptus (*with* quippe *after* choitus) Vo

⁴ est *add.* Pf, *om.* *CaMgPkTbTc

⁵ et *BeMgOa; *om.* CaPfPtTbTcVo

54

¹*Decretum*² *Gregorii iunioris*³

Si quis viduam rapuerit vel furatus fuerit uxorem, anathema sit. Si virginem, nisi desponsaverit in⁴ uxorem, anathema sit.⁵

¹ Quid faciendum sit de raptoribus puellarum aut viduarum et de cooperatores eorum *add. in mg.* BeCa, Quid pena raptoris, utrum raptam ducere liceat *add. in mg.* Tc²

² Decretum CaEgPfTbTcVo; Ex decretis Mg; *om.* Mq

³ De puellis *add. and canc.* Vo

⁴ in BeFcLcMgMqOaPfTc²Vo; *om.* CaTbTc

ID 8.149-50 mod.] cf C 36 q 2 c 5 var.

⁵ Si virginem nisi – sit *om.* Ra

55

Ex concilio Cabilonensi, cap. xxvii¹

De puellis raptis necdum² desponsatis in Calcedonensi concilio scriptum est, Eos³ qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi cooperantes et connibentes⁴ raptoribus, decrevit sancta synodus ut si quidem clerici⁵ sunt, decidant de gradu proprio; si vero laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi qualiter huius mali actores⁶ dampnandi sunt, quando⁷ participes⁸ consilii⁹ connibentes¹⁰ tanto anathemate feriuntur, et iuxta canonicam auctoritatem ad coniugia legitima raptas sibi iure vindicare nullatenus possunt.

ID 8.174] C 36 q 2 c 4

¹ Lc omits *insc. and runs on directly from c 54*

² necdum *MgPfTbTc; necnon Ca

³ Eos *CaMgPfTb; ut eos Tc

⁴ connibentes MqOaPfTbVo; conniventes (vel consentientes *ss*) BeMg; conviventes CaRaTc

⁵ clerici *BeCaMg²MqTbTcVo; cleri MgPf

⁶ act- Be²TbTc; auct- BeCaPfMgMqVo

⁷ magis *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁸ vel particeps *add.* *ss* Mg

⁹ consilii BeCaMgOaTb; consilium PfVo; consilii et Tc

¹⁰ connibentes MqOaPfTbVo²; convientes BeCa; conniventes MgRa; conviventes Tc; conubentes Vo

56

Ex Concilio Meldensi¹, cap. lxxv²

Si autem³ necdum eas quas rapuerant cum voluntate parentum⁴ sub prefato desponsionis⁵ vel dotalitii nomine in coniugium⁶ sumptas habent, quando in omnium aures hec fuerit⁷ constitutio promulgata, ab earum coniunctione separentur et publice

¹ Cab' Ra

² cap. lxxv TbTc; cap. lxxv BeCaMgMqOaPhVoVp; c. xxvii Ra; *om.* Pf

³ autem BeCaEg²FcOaPfPkPwRaTbTcVo; *om.* EgMgMqPfVpWcWd

⁴ parentum *CaMgPfPkTbTc; *om.* Brant

⁵ -sionis *Be²Mg(vel satio *ss*)PfTb; -sationis CaRaTc

⁶ -ium *BeCaMgPfVo; -ia TbTc

⁷ fuerit *MgPfTbTc; fuit Ca

penitentiae subigantur. Rapte autem parentibus legaliter restituantur⁸. Post actam⁹ vero publicam penitentiam¹⁰, si etas incontinentiam¹¹ exegerit, legitimo et¹² ex utrisque partibus¹³ placito coniugio socientur. Nam¹⁴ in his¹⁵ non¹⁶ regulam¹⁷ constituimus, sed ut verbis magni Leonis utamur, quod¹⁸ sit tolerabilius estimamus. Quod si unus ex coniugatis obierit, is¹⁹ qui publicam penitentiam exegerit et superstes extiterit iterare²⁰ coniugium non presumat, nisi forte episcopus previderit aliquam concedere indulgentiam, ut graviorem possit amovere²¹ offensam.

ID 8.177] C 36 q 2 c 10

⁸ leg. rest. *CaPfTbTc; rest. leg. Mg

⁹ act- *MgPfTbTc; auct- Ca

¹⁰ pub. pen. *MgPfTbTc; pen. pub. Ca

¹¹ incont. MgPfTbTc; in penitentiam Ca

¹² et CaMgPfTc; om. Tb

¹³ partibus *BeCaOaPfRaVo; om. Tb; parentibus MgTc

¹⁴ Nam BeOaPfTbVo; Non CaMgRa; Nam non Tc

¹⁵ Nam in his om. Mq

¹⁶ non *BeTbVo; om. CaMgPfRaTc

¹⁷ -lam *MgPfTbTc; -la Ca

¹⁸ quod CaMgPfTb; quia Tc

¹⁹ is *MgPfTbTc; his Ca

²⁰ iterare *BeMgOaRaTbTc; iteratum CaPfVo

²¹ pos. am. *CaMgPfTb; pos. am. iste Mq; am. pos. Tc

57

¹*Hieronimus super Osee, libro I²*

Non est culpandus Osee propheta, si meretricem quam duxit converterit³ ad pudicitiam, sed potius laudandus⁴ quod ex mala bonam fecerit. Non enim qui bonus permanet ipse polluitur, si societur malo, sed qui malus est⁵ in bonum vertitur, si exempla boni sectetur. Ex quo intelligimus non prophetam perdidisse pudicitiam⁶ fornicarie copulatum, sed fornicariam assumpsisse pudicitiam, quam antea non habebat.

ID 8.38] C 32 q 1 c 14

¹ Quod coniugium potest contrahi cum fornicaria *add. in mg.* BeCaLn², Quod meretrices nubere possunt *add. in mg.* Tc²

² lib. I] om. Be

³ -erit *CaPfTbTc; -it Mg

⁴ *corr. fr.* lavandus Pf

⁵ mal. est *CaMgPfTb; est mal. Tc

⁶ -tie ?Ca

58

Constitutio Novellarum¹ XLVI, cap. i²

Princeps constituit ut liceat meretricibus honestiorem vitam eligere sine aliquo timore, quamvis iuratoriam cautionem exposuerunt³. Hi⁴ autem qui tale iusiurandum exegerunt⁵, et contra castitatem operam suam⁶ dederunt, pene nomine x libras auri persolvant isdem⁷ meretricibus, que sacramenta dederunt⁸. Pena autem⁹ x librarum¹⁰ officio presidis flagitetur. Quod si preses neglexerit, de suo patrimonio penam prestare cogatur, et¹¹ magistratu¹² sibi commisso cadat¹³, et non solum mulieribus, sed etiam heredibus et aliis successoribus earum¹⁴ penam solvat. Hoc si probatum sit quod¹⁵ sacramentum a meretrice exegerit. Si autem ipse sacramentum¹⁶ exegerit a meretrice, teneatur quidem ea pena¹⁷.

ID 8.37] C. De nuptiis

¹ Constitutio Novellarum *BeCaOaPkPwTb; Const' Novellarum Mg; Constitutionum Novellarum Pf; Constitutiones Novelle Tc; Constituit Novellarum Vo

² XLVI cap. i *OaPkTbVo; om. BeCaMgMqPfPwRaTcVpWc

³ -erunt CaMgTbTc; -erit Pf

⁴ Hi *CaMgPfTc; Illi Tb

⁵ -erunt *CaDbMgTb; -erit Pf; -erint Tc

⁶ operam suam *CaMgPfTc; opera sua Tb

⁷ isdem TbTc; hisdem BeCaMgPf; his de Vo

⁸ -unt *CaMgTbTc; -int Pf

⁹ ss Ra

¹⁰ ab add. Tc, om. *CaDbMgPfTb

¹¹ de add. Db, a add. BeRa²TbTcVo, om. *CaMgOaPfRa

¹² corr. fr. magisterio Ra²

¹³ cedat (vel a ss)Ra

¹⁴ earum *CaMgPfTc; eorum Tb

¹⁵ quod *CaMgPfTb; quid Tc

¹⁶ ipse sac. BeCaMgTcVo; sac. ipse Pf; sac. Tb

¹⁷ quid. ea pena *BeCaMgTbTcVo; quid. ei pena Cb; ea pena ducere uxorem Mq; quid. pena ea Pf

59

¹Augustinus de bono viduitatis

De tertiis et de² quartis³ et de ultra pluribus nuptiis⁴ solent homines movere questionem. Unde ut⁵ breviter⁶ respondeam⁷, nec⁸ ullas nuptias audeo⁹ dampnare, nec eis

¹ Quod non sunt dampnande tertie vel (aut Be) quarte nuptie add. in mg. BeCaLn², Licita est digamia add. in mg. Tc²

² de *MgPfTbTc; om. CaRaWc

³ tert. – quart.] quartis et de tertiis Ad

⁴ nuptiis *CaMgPfTc; om. MqTb

verecundiam numerositatis auferre. Item¹⁰. Nec contra humane verecundie sensum audeo dicere, ut quotiens voluerit, viris mortuis, nubat femina, nec ex meo¹¹ corde preter scripture sancte¹² auctoritatem, quotaslibet nuptias audeo condempnare¹³.

ID 8.268] +C 31 q 1 c 13 med. is remote

⁵ ut *MqOaTc; et BeCaCbMgPfTbVo

⁶ dicitur Mq

⁷ -eam *CaPfTbTc; -eo Mg

⁸ nec *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁹ -eo *CaMgPfTb; -ea Tc

¹⁰ Item *BeCaMgMqOaRaTbTc; Idem Pf; *om.* Vo. BeMqPfTb *break, while MgRaTcVo do not*

¹¹ meo *MgPfTbTc; in eo Ca

¹² sc. san. *BeCaLcOaPfVo; sc. sacre Mg; san. sc. Tb; divine sc. Tc

¹³ condempnare *CaMgMqPfRaTb; commendare TcWd

60

*Augustinus*¹

Iste Abrahe etiam² usque ad decrepitam³ senectutem fornicationis obicit⁴ crimen⁵; profecto quia et⁶ post mortem Sare alteram duxit. Ubi et si nullum intelligeretur rei abdite sacramentum, propter id solum hoc facere debuit Abraham⁷, ne putarent heretici adversus apostolum⁸ (quibus etiam⁹ Tertullianus astipulator¹⁰ assistit) post uxoris mortem, crimen esse ducere uxorem.¹¹

ID 8.269a] C 32 q 4 c 1

¹ Aug' BeCaMqPkTb; Aug' de adulterinis coniugiis Mg; Idem Pf; Item idem Tc; Item Augustinus Vo

² Iste Ab. et. *BeCaMgOaPfPkPwTbVo; Iuste Ab. et. Mg²Ra; Iniuste et. Ab. Tc

³ etatem vel *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴ -it *CaMgPfTb; -itur Tc

⁵ esse ducere uxorem, *omitting rest of cap.* Oa

⁶ et *Tc; *om.* BeCaMgPfTb

⁷ Abraham *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ apostolum *CaMgPfPwTbTc; populum Dei *Brant*

⁹ etiam *CaMgPfTc; et Tb

¹⁰ astipulator *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ crimen esse ducere uxorem] crimen non esse Mq

61

¹Item

Deus qui masculinum et feminam propagandi² generis³ causa nuptiali⁴ castitate coniunxit, et secundas nuptias, que in Novo quoque Testamento permittuntur, licitas esse monstravit.

ID 8.269b] cf above 6.22; +C 31 q 1 c 12

¹ Break here MqPkTbVoWc, but not CaMgPfPtRaTc

² propagandi *CaMgOaPfTb; procreandi Tc

³ humani add. Tc, om. *CaMgPfTbVo

⁴ corr. fr. nut- Ca

62

*Hieronimus*¹

Aperiant, queso, aures obtrectatores mei, et videant me secundas et tertias nuptias² in Domino concessisse. Qui secundas et tertias non dampnavi³, primum⁴ potui dampnare matrimonium⁵? Item⁶. Non dampno digamos immo nec trigamos, et⁷, si dici potest⁸, octogamos. Item⁹. Ego nunc libera voce proclamo, non dampnari in ecclesia digamiam immo nec trigamiam¹⁰, et ita licere quinto et sexto et ultra quomodo et secundo marito¹¹ nubere¹².

ID 8.270] +C 31 q 1 c 11

¹ Hieronimus *BeCaMgTbTc; Item Aug. EaLcRa; Iher. ad Oa; Item idem Pf; Item Vo; om. MqPk(with no break)

² et tert. nupt. *CaMgPfTc; nupt. et tert. Tb

³ nec add. Ca, om. *MgPfTbTc

⁴ -mum *CaMgPfTc; -ma Tb

⁵ -ium *CaMgPfTc; -ia Tb

⁶ Item *BeCaMgPfTcVo; om. Sg; Idem Tb

⁷ et *CaMgPfTb; sed etiam Tc

⁸ si dici potest *BeMgOaTbTcVo; si dici potest nec Ca; dici si potest Pf

⁹ om. Oc

¹⁰ immo nec trig. CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ marito *CaMgPfTb; viro Tc

¹² Item. Non dampno digamos (deg- Sg) - octogamos. Item. Ego - nubere

*BeCbLgMgMqOaObOcOdOeOfPkPtPwRaSgTbTcVmVo; Item. Ego - nubere. Item. Non dampno - octogamos Pf

63

¹*Ambrosius in epistola ad Vercellenses*²

Qui³ sine crimine est unius uxoris vir tenetur ad legem sacerdotii suscipiendi. Qui autem iteraverit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prerogativa exiit sacerdotis. Item.⁴ Cognoscamus non solum de episcopo et presbytero apostolum statuisset, sed etiam patres in concilio Niceni⁵ tractatu addidisse⁶, clericum quemquam non⁷ debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit.

ID 8.290J +D 26 c 5 to sacerdotis, D 34 c 14 from Cognoscamus

¹ Quod digami non debeant ordinari *add. in mg.* BeCa Ln², Digamus clericus esse non potest *add. in mg.* Tc²

² Verc- *CaMgTbTcVo; Verg- Pf

³ Quia PhQe

⁴ Vo breaks here

⁵ Niceni *MgPfTbTc; vicem Ca

⁶ over erasure Pf

⁷ non *MgOaPfTbTc; cum Ca

64

¹*Ambrosius² de officiis, libro I*

Una tantum³ nec⁴ repetita nobis⁵ permittitur copula, et in ipso coniugio lex est non iterare coniugium, nec secunde⁶ coniugis sortiri coniunctionem. Quod plerisque mirum videtur⁷, cur etiam ante baptismum iterati⁸ coniugii⁹ ad electionem muneris et ordinationis prerogativam¹⁰ impedimenta generentur, cum etiam delicta obesse non soleant, si lavacri remissa fuerint sacramento¹¹. Sed intelligere debemus, quia¹² baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In¹³ coniugio non culpa sed lex est¹⁴. Quod

¹ Digamus etiam ante baptismum non ordinetur *add. in mg.* Tc²

² Amb. *BeCaMgTbTcVo; Idem Pf

³ tamen MqVo

⁴ nec *BeCaMqOaPfRaTbTc; non EgMgVoVpWcWd

⁵ nobis *BeCaMqPfTbVo; vobis MgRaTc

⁶ after corr. Pf

⁷ mir. vid. *CaOaPfTcVo; nimirum vid. Mg; vid. mir. Tb

⁸ -ati *CaPfRaVo; -ata Be; -ari MgTbTc

⁹ -gii *Ca²MgPfRaTcVo; -gia Be; -giis CaTb

¹⁰ -ivam *BeCaRaTcVo; -iva MgPfTb

¹¹ remissa fuerint sac. *BeMgOaTbVo; remisso sac. fuerint Ca; remissa fuerant sac. Pf; fuerint remissa sac.

Tc

¹² in *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹³ In *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁴ sed lex est *CaPfTbTc; est sed lex Mg

culpe est igitur, in baptismo relaxatur: quod legis est, in coniugio non solvitur.

Quomodo¹⁵ autem potest hortator esse¹⁶ viduitatis qui ipse coniugia frequentaverit?

ID 8.291] D 26 c 4

¹⁵ Quomodo *BeCaMgRaTc; Quod MqVo; Qui Pf; Quis TbVo

¹⁶ pot. hort. esse *CaMgPfTb; esse pot. hort. Tb

65

Augustinus de bono coniugali

Sacramentum nuptiarum temporis nostri sic ad unum virum et¹ unam uxorem redactum est, ut ecclesie dispensatorem non liceat ordinari, nisi unius uxoris virum². [66] Quod acutius intellexerunt, qui nec eum qui catechumenus vel paganus alteram habuerit, ordinandum esse³ censuerunt.⁴ De sacramento enim agitur, non de peccato. Nam in baptismo peccata omnia⁵ dimittuntur. Sed qui dixit, Si acceperis uxorem non peccasti, et si nupserit virgo non peccat, et quod vult faciat, non peccat si nubat, satis declaravit nuptias non esse peccatum. Propter sacramenti autem sanctitatem, sicut femina, etiam si catechumena fuerit vitiata, non potest post baptismum⁶ inter Dei virgines consecrari⁷, ita non absurdum visum est, eum qui excessit numerum uxorum singularem, non peccatum aliquod commisisse sed normam quandam sacramenti amisisse, non ad vite bone meritum, sed ad ordinationis ecclesiastice⁸ signaculum necessarium.

ID 8.294] D 26 c 2a from Acutius intelligunt to signaculum is largely a paraphrase

¹ et *BeOaPfTbTcVo; et ad CaMg

² Eg adds in mg: Illi qui ordinantur quia in vicem Christi succedunt unius uxoris esse debent et virginis et magis propter sacramentum quam propter peccatum, sicut Christus unius ecclesie que virgo est sponsus est. In eodem libro. Mortuo viro cum quo verum coniugium fuit, fieri potest verum connubium cum quo prius adulterium fuit.

³ esse *CaMgPfTc; om. Tb

⁴ At an uncertain point in the text Wc mg. adds: Set hec de illo intelligendum est qui vivente propria uxore aliam superduxerit

⁵ pec. omn. BeCaMgPfVo; omn. pec. TbTc

⁶ corr. fr. -ma Tb

⁷ consecrari *CaMgPfTb; computari Tc

⁸ after corr. Mg

67

¹*Neocesariense concilium*², cap. vi³

Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum penitentia bigamus egeat, quis erit⁴ presbyter qui⁵ talibus nuptiis possit prebere consensum⁶?
ID 8.48]

¹ Quod non licet (-eat Ln) presbitero (ss after prandere Be) prandere in nuptiis digami add. in mg. BeCaLn², Bigamos penitentiam egere add. in mg. Tc²

² Neoc. conc. BePtTbTcVo; Gneo conc. Ca; Ex conc. Neoc. Mg; Nic' cesaense conc. Mq; Ex Neoc. conc. Pf

³ vi *BeCaEgMqPfPwTbTcVo; vii Mg; v Ra

⁴ erit *CaMgPfTc; om. Tb

⁵ qui *CaMgPfTc; om. Tb

⁶ assensum Wc

68

*Hieronimus ad Fabiolam de veste sacerdotali*¹

Vidua est cuius maritus² est mortuus³, eiecta que marito vivente proicitur, meretrix que multorum libidini patet.

ID 8.297] +D 34 c 16

¹ Quid sit vidua, quid eiecta, quid meretrix add. in mg. BeCa. de veste sac. *CaMgPfPtTb; om. Tc

² maritus *BeMgPfTbTc; vir Ca

³ est mort. *BeTb; mort. (corr. fr. mortua) est CaLcMgMqOaPfRaTcVo

69

¹*Lib. V, cap. xxxiii*²

Matres³ que amissis viris tutelam administrandorum negotiorum in liberos postulant, priusquam confirmatio officii talis in eos⁴ iure eveniat⁵, fateantur actis⁶ sacramento prestito ad alias se nuptias⁷ non venire. Sane in optione huiusmodi nulla

¹ Quod matres non debent tutelam filiorum administrare que secunda adoptant matrimonia add. in mg. BeCaLn², Idem de veste sacerdotali add. Tc (cf c 68)

² xxxiii *BeCaMqOaPhRa; xxxiiii MgPfTcVo; xxiii Tb. Idem libro v Vp

³ Patres Lg

⁴ eos *MgPfTbTc; eas Ca

⁵ ev- *BeCaOaPfTbVo; dev- Mg; perv- Tc

⁶ actis *Be²MgOaPfPhTcVo; actu Ca; eis Tb; om. Be; scriptis publicis add. ss Wd²

⁷ se nupt. *CaMgPfTb; nupt. se Tc

cogatur, sed libera in conditiones⁸ quas prestitimus voluntate descendat⁹. Nam si maluerit¹⁰ alia optare¹¹ matrimonia, tutelae filiorum administrare non debent¹².

ID 8.271] L. Matres, c. Quando

⁸ *conditiones *CaMgPfPhTc; constitutiones Tb

⁹ -at *CaMgPfTb; -ant Tc

¹⁰ -unt Tc

¹¹ alia opt. *CaPfTbTc; opt. al. Mg

¹² -ent MgPfPtTcWcWd; -et Tb?Ca?

70¹

²*Novellarum Constitutionum XXXVI, cap. xi*³

Si mulier post mortem mariti⁴ necdum annali spatio completo⁵ ad secundas nuptias properaverit, omni quidem modo inter infames erit, sed⁶ si quidem liberos ex priori⁷ matrimonio⁸ non habeat infamiam quidem solvere poterit, si preces imperatori porrexerit⁹, et divino principis nutu¹⁰ priori¹¹ opinioni¹² restituta¹³ fuerit, res autem a priore¹⁴ marito sibi relictas¹⁵ nullo modo lucrabitur.

ID 8.272] l. I, c. De secundis, et l. Solet, c. Mulier quae ante annum

¹ Before c 59 and here Vp

² Post mortem mariti ante annum infamis est *add. in mg.* Tc²

³ Nov. Constitutionum (Const' Mg, constitio Oa, -io PkTbVo, -iones Tc) XXXVI (XXXV TcWc, XXXVII VpID, om. Be) cap. xi BeOaMgPfPkTbTcVoVp(omitting cap.xi)Wc; Cap. xi Nov. Constit' CaRa; Nov. const. Lc

⁴ sui *add.* EgMgRa, om. *BeCaDbMqPfPkTbTcVo

⁵ compl- *CaMgPfTb; impl- Tc

⁶ sed *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ *obsc. corr.* Ca

⁸ -ni- ss Pf

⁹ vel quod liceat ei nubere *add. ss.* MgWd

¹⁰ princ. nutu *repeated* Vo

¹¹ priori BeCaMgOaTcVoWd; prioris MqPk; potiori Pf; priora Tb

¹² *corr. fr.* ione Tb

¹³ per concessionem *add. ss.* MgWd

¹⁴ -re *CaMgMqPfVo; -ri TbTc

¹⁵ sibi rel. *BeCaMgMqPfRaTbVo; rel. sibi Tc. quas lucraretur si annum expectaret *add.* Eg²Mg²Wd²

71

¹Cap. xxiii²

Mulier que ad secundas migravit nuptias³ privilegiis vel dignitatibus⁴ prioris mariti non utitur⁵.

ID 8.273]

¹ Ut comitissa maneat *add. in mg.* Mg²

² cap. xxiii *BeCaMgMqPwTb; Item cap. xxiii Pf; cap. xiii Tc; cap. xxiii VoVp

³ mig. nupt. *BeMgOaPfPwVo; nupt. migraverit CaRaTc; nupt. migravit Mq; migraverit nupt. Tb

⁴ ut comitissa *add. ss* Wd²

⁵ utitur *BeOaPFRaTb; utatur CaMgPwTcVoWc

72

¹Cap. xxvii²

Si mulier liberorum suorum tutelam administraverit, et post inchoatam administrationem³ ad secundas nuptias migrare voluerit, prius filiis suis⁴ impuberibus tutorem⁵ petere debet, eique ministracionem⁶ administrationis sue reddere et post⁷ reddita ratione⁸, si debitorum appareat, debitum suum persolvere debet. Deinde si velit ad matrimonium secundum perveniat⁹. Si autem hac observatione contempta secundas contraxerit nuptias, non solum res ipsius, id est matris, liberis eius hipotetice¹⁰ titulo supponatur¹¹, sed etiam res vitrici ex presentis constitutionis auctoritate¹².

ID 16.129 (IDcrsm, om. IDpv, in Arsenal 713 fo. 169v after ID 8.273) as here; ID 8.273 to matrimonium secundum [veniet] only (cf Tc)

¹ Item *add. Pf, om.* *CaMgPkTbTcVo

² xxvii BeCaMgMqPfTbVo; xxiii Tc; xviii Vp

³ inc. adm. *CaMgPfTb; inchoationem administrationis Tc

⁴ suis CaPfTbTc; *om.* Mg

⁵ imp. tut. *BeMgPfTbVo; tut. imp. CaTc

⁶ ministracionem *CaMgPfTb; rationem Tc

⁷ post *CaMgPfTc; postea Tb

⁸ reddita ratione *CaMgPfTb; redditam rationem Tc

⁹ tam res vitrici quam matris liberis obligantur *add. in mg.* Mg²; Tc *canon ends*

¹⁰ id est pignoris *add. ss* Ld²; pignoris vel conditionis *add. ss* Mg²

¹¹ -atur *CaMgPf; -antur Tb

¹² Si autem hac observatione - auctoritate *CaMgPfPkPtTbWcWd; *om.* Tc

73

Constitutionum LXXXIV¹, cap. i

Si mater marito defuncto filiorum suorum tutelam gubernare maluerit, renuntiet secundis nuptiis in iudicio sine iusiurando². Res autem suas filio suo impuberi obliget, atque ita ei tutela³ committatur.

ID 8. 274, 16.157] l. I, c. De secundis nupt.

¹ LXXXIV Be²CaPfPkTbVoVp; lib. XXXIV MgRaWc; LXXXIII Tc

² iusiur. *OaMqTb; iureiurando BeCaMg(vel quod antiquitus faciebat *add. ss*)PfRaTcVo

³ ita ei tut. *BeMgPfRa²Tc; ei tut. ita Ca; ei ita tut. OaVo; ei tut. Ra; eius ita tut. Tb

74

¹Augustinus de bono coniugali²

Usque adeo manent³ inter viventes semel inita iura nuptiarum ut potius sint inter se coniuges etiam separati quam cum his quibus aliis adhererunt.

Item de eodem⁴

Et post.⁵ Manet inter viventes quoddam⁶ coniugale⁷ quod nec separatio nec cum altero⁸ copulatio possit auferre, sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit⁹, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim procul dubio redeunti si amisisset abscedens. Habet autem hoc qui recesserit¹⁰ ad cumulum supplicii, non ad meritum premii.

ID 8.12-13] C 32 q 7 c 28

¹ De coniugibus quorum alter sine altero continentiam vovit vel religionis habitum sumpsit *add. in mg.* EgLj; Vinculum coniugale inter viventes manet *add. in mg.* Tc²

² de bono coniugali BeCaMgMqOaPfTbTcVo; de bono coniugio Pk; de nuptiis et concupiscentia *Eg

³ -ent *BeDbEgMgOaTbTcVo; -et Ca; -eant Pf

⁴ Item de eodem BeCaPtTcVo; *om.* MgWd; Item Mq; Item ibidem de eodem Oa; Item idem Pf; Item eiusdem Pk; De eodem Ra; Item in eod. Tb

⁵ Ut post obitum *add.* Vo

⁶ vinculum *add. Brant, om.* CaDbMgPfTbTc

⁷ -iulale Tb

⁸ altero MgPfTbTc; adultero Ca

⁹ am- *MgPfTcVo; dim- Ca (*after corr.*); adm- Tb

¹⁰ -erit *CaPfTbTc; -it Mg

75

Item idem¹ de eodem²

Quibus vero placuerit³ ex consensu ab usu⁴ carnalis concupiscentie in perpetuum continere absit ut vinculum inter illos⁵ coniugale rumpatur. Immo firmitus erit quo magis ea pacta secum inierunt⁶, que carius⁷ concordiusque servanda sunt, non voluptariis corporum nexibus sed⁸ voluntariis affectibus animorum.

ID 8.14a]

¹ *om.* BeRa

² de eodem *BeCaMgOaTcVo; *om.* Pf; in eodem Tb. v. De coniugibus quorum altera sine altero continentiam vovit vel religionis habitum sumsit *add. in mg.* Bd

³ -uerit *BeOaPfTcVo; -uit CaMgRaTb

⁴ ab usu *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ illos *CaMgPfTb; eos Tc

⁶ inierunt BeCa²MgTbTcVo; inerunt Ca; inhierunt Oa; ingerunt Pf

⁷ carius *MgPf?TbTc; carnis Ca

⁸ non volupt. (volunt- Be) corp. nex. sed *BeCaMgPfPkPtVo; non in vol. corp. nex. sed Tc; *om.* Tb

76

¹Eugenii pape sinodus tempore Ludovici et Lotharii augustorum, cap. xxxvi²

Si vir et uxor divertere pro sola religiosa inter se consenserint vita³ nullatenus sine conscientia⁴ episcopi fiat, ut ab eo singulariter proviso constituentur loco⁵. Nam uxore nolente aut⁶ altero eorum etiam pro tali re matrimonium non solvitur.

ID 8.127] +C 27 q 2 c 23

¹ Quod coniuges converti non debent nisi utroque (utrorumque *after* consensu Be) consensu religionem appetente *add. in mg.* BeCa (*cf c 77 for Ln*)

² Eug. pape sin. tempore - augustorum cap. xxxvi (xxxiii Vo, xxx Vp) *BeCaDbMqOaPtRaTbVoVp; Sinodus Eug. pape temp. - aug. cap. xxxvi Eg; Eug. papa Lc; Aug. cap. xxxvi Eugenii pape sinodus temp. Lud. et Loth. Mg; Eug. pape sin. sub Ludovico et Lothario augustis, cap. xxxiii Pf; Eugenius papa sinodo temp. - aug. cap. xxxvi Tc

³ divertere pro sola rel. inter se cons. vita CaMgPfTbTc; diverse inter se pro sola rel. vita con. *Brant*

⁴ conscientia *CaMgPfPhTc; consensu Tb

⁵ const. loco CaPfTbTc; loco const. Mg

⁶ cum *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

77

¹Nicolaus papa Carolo regi

Scriptis nobis² Tetberga³ regina⁴ se velle dignitate seu copula exui et sola privata vita esse contentam⁵ desiderare. Cui nos scripsimus non hoc⁶ aliter fieri posse⁷ nisi eadem vitam coniunx eius Lotharius⁸ elegerit.

ID 8.128] +C 27 q 2 c 26a

¹ Quod coniuges – appetente (*cf c 76*) in mg. Ln²

² nobis *MgPfTbTc; om. Ca

³ Tet- BeMgPf; Theib- Ca; Tib- Mq; Terb- Qa; Teib- Ra; Thet- Tb; Thege- Tc; Teht- Vo; om. Oa

⁴ regia *add.* CaEgMgRa², om. BeMqPfPkPwRaTbTc

⁵ contentam *BeMgOaRaTbTcVo; contemptam CaMqPf; contempta Pk; contenta ?Qa

⁶ non hoc *Ca(*repeated*)MgPfPkPwTb; hoc non Tc

⁷ fieri posse *CaPfPwTbTc; posse fieri Mg

⁸ Ioth- Ca

78

Gregorius Theotiste patricie¹

Si dicunt aliqui religionis causa coniugia debere² dissolvi³, sciendum est quia et si⁴ hoc lex humana concessit⁵, lex tamen divina prohibuit. Per se enim Veritas dixit, Que⁶ Deus coniunxit homo non separet. Que⁷ etiam ait, Non licet dimittere uxorem excepta causa fornicationis. Item⁸. Si vir et uxor⁹ una caro sunt et religionis causa¹⁰ vir¹¹ dimittit uxorem, vel mulier virum in hoc mundo remanentem, vel fortasse¹² ad illicita migrantem, que est¹³ ista conversio¹⁴ in qua eadem caro ex parte transit ad continentiam¹⁵ et ex parte remanet in pollutione¹⁶? Si vero utrisque conveniat¹⁷ continentem vitam ducere, hoc quis

¹ patricie *BeCaFcMgPfPwTbTcVo; regine Eg

² debere *CaCbLdLfljMgQaPfTcVo; non posse Tb

³ dissolvi *CaMgPfQaTbTcVo; solvi Ld

⁴ quia et si *CaMgPfQaTbTcVo; quod si et Lf

⁵ hum. concessit *CaPfQaTbTcVo; hum. consensit Lf; concessit hum. Mg

⁶ Que *BeCaCbLdLfljLmMgMqPfRaVo; Quod OaQaRa²TbTc

⁷ Que *BeCaCbLdLfljMgMqPfQaTb; Qui Tc; Quod Vo

⁸ om. Qa. Vo *breaks here*

⁹ uxor *CaCbLdLfljMgPfPhQaTc; mulier Tb

¹⁰ et rel. causa *CaMgPfQaTbTc; om. Ld

¹¹ vir *CaMgPfQaTbTc; om. Lm

¹² fortasse *BeCaCbLdLfljLmMgPfQaVo; forte TbTc

¹³ est BeCaCbLdLfljPfQaTc; om. *LmTb

¹⁴ conversio *BeCaLdLflMgQaTbTcVo; conversatio CbLjPf

¹⁵ ex parte trans. ad cont. *BeCaMgPfQaTbTcVo; trans. ex parte ad cont. CbLj; trans. ad cont. ex parte Ld

¹⁶ pollutione *BeCaCbLdLfljMgPfQaVo; pollutionem Tb; corruptione Tc

audeat accusare?¹⁸ Item¹⁹. Cum boni coniuges aut meritum augere desiderant, aut ante acte²⁰ vite²¹ culpas delere, ut se ad continentiam²² astringant²³, et meliorem vitam appetant, licet. Si vero continentiam quam vir appetit²⁴, mulier recusat²⁵, dividi coniugium non licet²⁶.

ID 8.129] C 27 q 2 c 19 originally as here to audeat accusare, then var.; later enlarged

¹⁷ conveniat *CaCbLdLfljMgPfPhQaTcVo; placet Tb

¹⁸ Lc ends cap. here

¹⁹ Item *BeCaMgPfQaTbVo(with break); Sermo Lm; om. Tc

²⁰ ante acte *BeCa²CbLdLfljMgPfTb; acte Ca; ante QaTc; ante acta Vo

²¹ in mg. Be

²² aut ante - continentiam over erasure Cb

²³ astr- *CaMgPfQaTbTc; abstr- Lm

²⁴ -etit repeated ss Mg

²⁵ recusat LmMgPfQaTb; accusat Ca

²⁶ quia scriptum est, Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir; similiter et vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier add. Brant with Ctp (cf Gratian); om.

AbBdBcCaCbEcEgFcGcKaLbLdLfljLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPhPkPtPwRaQaSdSeSgSITbTcVoVpWaWbWcWdW with ID

79

*Sermo*¹

Si tu abstines sine uxoris voluntate tribuis illi² fornicandi³ licentiam, et peccatum illius tue imputabitur abstinentie.

*Augustinus de adulterinis coniugiis*⁴

Apostolus nec ad tempus ut vacetur orationi, nisi ex consensu, voluit⁵ coniuges carnali invicem fraudare⁶ debito. Item.⁷ Si dicat vir, Dimitto quidem uxorem meam⁸ sine ulla causa fornicationis, sed continens permanebo, ideone dicemus eum impune⁹ fecisse, quod fecit? Quis hoc dicere audebit¹⁰ qui voluntatem Domini hec dicentis intelligit?

¹ Sermo MqOaPfPkPwRaTbVo; Sermo Augustini Be; Aug. de adulterinis coniugiis CaEgMgPhVp; Sermo Aug. de adult. con. Pt; Ex sermone sancti Augustini Tc

² illi *BeMgPfTbVo; ei CaTc

³ -andi *CaMgTbTc; -ationis Pf

⁴ Aug. - con. BeMqPfPwTbTcVo; Item CaEgMgVp; om. here PhPt

⁵ vol- *BeCaMgTb; nol- PfTcVo

⁶ -are CaMgPfTc; -ari Tb

⁷ Vo breaks here

⁸ meam *BeMgTc; om. CaPfTbVo

⁹ eum impune *CaMgPfTb; impune eum Tc

¹⁰ dic. aud. *CaMgPfTb; aud. dic. Tc

Quoniam nec¹¹ continentie causa dimitti coniugem voluit¹², qui solam fornicationis causam exceptit?¹³ Item¹⁴. Ecce placuit continentia mulieri¹⁵, viro non placuit. Discessit a viro mulier¹⁶, et cepit vivere continenter, ipsa scilicet¹⁷ casta mansura, sed factura quod Dominus¹⁸ non vult, adulterum virum quia¹⁹ cum se non continuerit²⁰ alteram queret. Quid sumus dicturi mulieri? Nonne quod dicit ecclesie sana doctrina? Redde debitum viro, ne dum²¹ tu queris unde amplius honoreris, ille unde dampnetur inveniat.

ID 8.130 to abstinentie, rest 8.133] + C 27 q 2 c 24 to abstinentie; C 33 q 4 c 12 has Apostolus - fraudari debito

¹¹ ss Ca

¹² vol- *MgPfTbTc; nol- Ca

¹³ Lc lacks all from Item. Si dicat vir - exceptit

¹⁴ Vo breaks here

¹⁵ mul. *BeCaMgOaPfVo; mul. que Tb; dimittit coniugem mul. Tc

¹⁶ a viro mul. *CaMgPfTc; mul. a viro Tb

¹⁷ vel sola add. in mg. Ra²

¹⁸ Dominus *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ quia BeCaMgMqPfTbVo; qui *Tc

²⁰ tinuerit Ca

²¹ ne dum *BeCaMgOaTcVo; nec dum Cb; nondum PfTb

80

¹Augustinus ad Editiam²

Quod³ Deo pari⁴ consensu ambo⁵ voveratis⁶, perseveranter⁷ usque in finem reddere debuistis. A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem constantissime⁸ persevera. Quod te⁹ non exhortarer¹⁰, nisi quia tibi ad hoc ipse¹¹ consenserat. Nam si nunquam tenuisses¹² eius assensum, numerus te nullus defendisset annorum. Item. ¹³Non quia

¹ Quod coniuges non debeant indui viduitatis vestibibus sine consensu maritorum in mg. Be; Si ambo castitatem voverint a proposito lapsi alter non sequatur add in mg. Tc²

² Euticiam Ra

³ Idem Pk

⁴ pari *BdBeCaLflj²MqOaPfpwRa²SeTbTcVoWc; patri CbEgFc(pari ss)MgLjPkQa; pat Ra

⁵ par. consensu (-sum Mg) ambo *CaCbLjMgOaPfQaTbTcVoWc; ambo pari cons. Lf

⁶ vov- *BeMgMqPfTbTcVo; nov- CaCbQa

⁷ corr. fr. perseverantis in mg. Ra²

⁸ after corr. Lf

⁹ te *CaMgPfTbTc; om. Qa

¹⁰ exhortarer *BeLfOaQaRaTbTc; exhortare Ca; hor- CbLdLjMgPf; exhor. non Lm; exhortaret Mq; ottaretr obsc. corr. Vo

¹¹ tibi ad hoc ipse *CaMgPfQaTbTc; ipse tibi ad hoc Lf

¹² -ses *BeCaCbLdLfljLmMgPfTc; -se Qa; -sem Tb

¹³ Vo breaks here

pariter temperabatis a commixtione carnali, ideo tuus maritus¹⁴ esse destiterat, immo¹⁵ vero tanto sanctius¹⁶ inter vos coniuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita servabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de auro vel¹⁷ argento, vel quacunque pecunia, vel rebus illis¹⁸ terrenis sine arbitrio eius facere¹⁹ debuisti. Item²⁰. Est²¹ quidam pro modulo²² persone habitus matronalis²³ a viduali veste distinctus²⁴, qui potest fidelibus coniugatis salva religionis causa vel observantia convenire. Hunc te maritus si deponere²⁵ noluit²⁶, ne te²⁷ velut viduam²⁸ illo vivente²⁹ iactares, puto quia non fuerat in hac re³⁰ usque ad dissensionis³¹ scandalum³² perducendus, magis inobedientie malo quam³³ ullius³⁴ abstinentie³⁵ bono. Quid enim est³⁶ absurdus quam mulierem de humili veste viro³⁷ superbire, cui te potius³⁸ expediret obtemperare candidis moribus³⁹ quam nigellis⁴⁰ vestibus repugnare⁴¹? Quia etsi te indumentum monache delectabat, etiam hoc gratius⁴²

¹⁴ tuus maritus *BeLmOaTb; mar. tuus CaCbLdLfLjMgQaPfRaTcVo

¹⁵ immo *CaMgPfQaTbTc; in uno Lf

¹⁶ sanctius *CaLj²MgOaPfQaTbTcVo; sacratius Ld; santius BeLj

¹⁷ vel CaCbLdLfLjMgOaPfQaRaVo; vel de BeLmTb; et Tc

¹⁸ illis *CaCbLj; ullis BeMgOaPfQaRaTbTcVo²; vel Vo

¹⁹ fac. *repeated and canc.* Cb

²⁰ Quod coniuges non debent indui viduitatis vesti... sine consensu maritorum *add. in mg.* Ca, Mulier etiam post complacitum votum castitatis habitum matronalem sine viri consensu non deponat *add. Tc, om.*

*AbBdBcDbEaEbEcEgFcGcKaLbLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPkPtPwQaRaSdSeSgTbVm VoVtWaWbWcZa *Brant.* VoWc *break here*

²¹ Est *BdBcCaCbEgMgPfPwQaTbTcVo; Et LmPk

²² -ulo *CaMgPfQaTbTc; -ule Lf

²³ matronalis *CaMgPfQaTbTc; matrimonialis Lf

²⁴ -inctus *CaMgPfQaTbTc; -entus Lf

²⁵ dep- *BeCaCbLdLfLjLmMgPfQaTc; disp- TbVo

²⁶ noluit *BeCbDbLdLjLmMgMqTbVo; noluerit Ca; voluit LfPfQaTc

²⁷ ne te *ss* Ld

²⁸ -uam *CaMgPfQaTbTc; -ua Lf

²⁹ illo viv. *BeCaCbLdLjLmMgQaTbTc; viv. illo LfPf; illo veniente Vo

³⁰ re *CaCbLdLfLjLmMgPfQaTb; *om.* Tc

³¹ dissensionis *BeCaMgPfQa²TbTcVo; discessionis Cb; dissentionis Qa

³² -alus Ca

³³ in *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

³⁴ ullius *PfMgTbTc; in ullius Ca; *om.* Qa

³⁵ abstinentie *CaMgPfQaTbTc; continentie Lf

³⁶ est *CaMgPfQaTbTc; *om.* CbLj

³⁷ viro *CaMgPfQaTbTc; *om.* Lf

³⁸ cui te potius *BeCaMgOaPfQaTbTcVo; cui potius te CbLj; cuius te potius Lf

³⁹ moribus *CaCbLdLfLjLmMgPfQaTb; *om.* Tc

⁴⁰ nigellis *BeCaMgPfQaTbVo; ingellis Cb; negellis Tc

⁴¹ rep- *CaCbLdLfLjLmMgPfQaTb; imp- Tc

⁴² gratius *BeCaLdLfLmOaTbVo; gravius CbLjMgMqPfQaTc

posset marito observato exoratoque⁴³ sumi, quam illo inconsulto contemptoque⁴⁴ presumi. Quod si omnino non sineret, quid⁴⁵ tuo proposito deperiret? Absit ut⁴⁶ hinc displiceres Deo quod coniuge tuo⁴⁷ nondum⁴⁸ defuncto non indueris sicut Anna sed sicut Susanna⁴⁹.

ID 8.136] C 33 q 5 c 4 originally to defendisset annorum; later as here

⁴³ exoratoque *CaCbLdLfljLmMgPf²QaTc; exorato Tb

⁴⁴ *obsc. corr.* Ld

⁴⁵ quid *BeCaMgPf²TbTcVo; quod Qa. quid de Cb

⁴⁶ ut *BeCbLdLfljPfQaVo; et Tb; ut et CaTc; ut ex Mg

⁴⁷ tuo *CaMgPfQaTbTcVo; *om.* CbLj

⁴⁸ nondum *CaCbLdLfljLmMgQaTbTc; *om.* Pf

⁴⁹ Anna – Susanna] Susanna sed sicut Anna Pt

81

¹*Augustinus in epistola ad Armentarium² et³ Paulinum*

Possem⁴ pro modulo meo eosdem ipsos pertinentes ad dexteram regnumque celorum in suis gradibus meritisque⁵ distinguere, atque ostendere quo differat vita coniugalis filios procreantium, patrum⁶, matrum⁷ familias, verumtamen religiosorum ac piorum ab ea vita quam⁸ Deo vovistis⁹, si nunc ad eam vovendam exhortandus esses. Sed quia iam vovisti, iam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit quo esses inferior, quamvis non sit gratulanda libertas, qua fit ut non debeatur quod cum lucro redditur¹⁰. Nunc vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam invito, sed a magna¹¹ iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vovisti, qualis mansisses, si nihil tale vovisses¹². Minor enim tunc esses

¹ Quod vota (non *add.* Be) sunt solvenda que facta sunt pari consensu coniugum *add. in mg.* BeCaLn², Quod vota sunt solvenda que consensu pari coniugum sunt facta *add. in mg.* Ld²Mg; Votum castitatis consensu factum non reliquatur *add. in mg.* Tc²

² Armentarium *CaMgPfTcVo; Armanitarium Tb

³ et *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁴ Possem AdBeCaMgRaTbTcVo; possum Mq; Possim *OaPf

⁵ grad. meritisque *CaMgPfTcVo; meritis gradibusque Tb

⁶ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ matrum OaPfTbVo; matrumve BeCa; matru Mg; et matrum Tc

⁸ vos *add.* *Tb, nos *add.* Oa, *om.* BeCaMgPfRaTcVo

⁹ -istis *BePfRaTbTcVo; -isti CaMgRa²

¹⁰ -itur *CaPfTbTc; -atur Mg

¹¹ magna *CaPfTbTc; maligna Mg

¹² nov- Ca

non peior. Modo autem tantum¹³ quod absit inferior, si fidem Deo fregeris, quanto beator si persolveris. Nec ideo te vovisse peniteat, imo gaude iam tibi¹⁴ non licere quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus¹⁵, et dicta imple factis, ipse adiuvabit qui vota tua¹⁶ expetit. Felix est necessitas que in¹⁷ meliora compellit. Una sola esse causa¹⁸ posset qua te id quod vovisti non solum non¹⁹ hortaremur, verumetiam prohiberemus implere, si forte tua coniunx hoc tecum suscipere animi seu carnis infirmitate²⁰ recusaret. Nam et vovenda²¹ talia non sunt²² coniugatis nisi ex consensu et voluntate communi. Et si prepropere²³ factum fuerit, magis est corrigenda temeritas²⁴ quam persolvenda²⁵ promissio. Neque Deus exigit si quis ex alieno aliquid voverit²⁶, sed potius usurpare vetat alienum. Divina quippe per apostolum de hac re est prolata²⁷ sententia, Uxor non habet potestatem corporis sui²⁸, sed vir, similiter et²⁹ vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.³⁰

ID 8.137] C 33 q 5 c 6, Una sola – vetat alienum

¹³ tantum CaMgPfTc; tanto Tb

¹⁴ gaude iam tibi *BeMgOaTbTcVo; gaudere te decet Ca; gaude te Pf

¹⁵ intrepidus Ca

¹⁶ tua *MgPfTbTa; sua Ca

¹⁷ in *MgTbTc; ad Ca; om. Pf

¹⁸ esse causa *BeCaPfTc; causa esse MgTbVo

¹⁹ non *CaMgPf²Tc; om. Tb

²⁰ corr. fr. -atis to -ati Ca

²¹ vov- *CaMgTbTc; mov- Pf

²² a add. Tb, om. *CaMgPfTb

²³ prep- *BePfTbTcVo; perp- CaMg

²⁴ corr. tem. *CaMgPfTc; tem. corr. Tb

²⁵ persol- *BeCaMgPfVo; sol- TbTc

²⁶ vov- *CaMgTbTc; nov- Pf

²⁷ est prol. *CaPfTbTc; prol. est Mg

²⁸ corp. sui MgPfTbTc; sui corp. Ca

²⁹ et *MgPfTbTc; om. Ca

³⁰ similiter et vir – sed mulier *in mg.* Vo

82

¹Ex concilio Remensi, cap. iii²

Qui uxorem suam permiserit velari, aliam non accipiat, sed similiter convertatur.

ID 8.184] C 33 q 5 c 10

¹ Ut aliam non ducat uxorem qui suam velare permiserit *add. in mg.* BeCaLn²; Similiter vir non habet potestatem sui corporis sed mulier *also in mg. in another hand* Be

² iii BeCaMgPfTbVm²(*mg.*)Vo; iii PhTc; om. LcVm

83

¹Nicolaus papa² ad Lotharium³

Itaque summo studio⁴ Thiebergam⁵ coniugem tuam tanquam propriam carnem fovere ac diligere procurato, et ne illam⁶ a te ullo pacto⁷ consentias discedere, vigilanter⁸ attende⁹. Unde si vult a te discedere¹⁰, corripere, immo corrige¹¹ eam, et a tali intentione per omnia revocare satage. Iam vero si amore pudicitie separationem querit, et coniugalis connubii solutionem efflagitat, certum est Apostolo dicente, quia¹² mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Verum¹³ si et¹⁴ ipse pudicitiam sectatus religionis obtentu copulam dissolvere vis¹⁵ tantum ne simulate fiat concedimus. Nam licet sit scriptum, Quod Deus coniunxit homo non separet, Deus tamen et non homo separat quando divini amoris intuitu¹⁶ ex consensu utriusque coniugis matrimonia dissolvuntur. Si ergo¹⁷ hoc modo ius gratuito permittimus animo, celeremque prebemus assensum. Aliter autem¹⁸ fieri mutuum separationem vestram¹⁹ prohibemus.

ID 8.188] + C 27 q 2 c 26b has most of Nam licet sit - prohibemus, but beg. wholly var.

¹ Quod non valeant vota uxorum absque consensu maritorum *add. in mg.* BeLd²Mg

² papa BeCaMgOaPfTbTcVo; *om.* Lf; ? Qa

³ -arium *CaMgPfTbTcVo; -arinus Lf

⁴ summo stud. *after* coniugem tuam Ra

⁵ Thieb- LmOaPfPhTcVo; Teb- Be; Teb- CbLj; Theb- Ld; Teib- CaLfMqRaWc; Titb- Mg; Thetb- Tb

⁶ coniugem tuam tanquam propriam *add. Brant, om.*

*BeCaCbEaEgFcLdLgLfLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPpPkPtPwQaRaSeSgTbTcVmVoWc

⁷ a te ullo pacto BeCaMgPfTbTc; ullo pacto a te Lf; ullo pacto Vo

⁸ *after corr.* Pf

⁹ -de *BeLdLmMgPfTbVo; -das CaLfRaTc

¹⁰ vigilanter - discedere *BeLdLfMgMqOaPfRaTbTcVo; *om.* CbLj. vigilanter *add.* CaLdLfRa, *om.*

*BeMgMqPfTbTcVo

¹¹ corrige *CaMgPfTbTc; corrigere Lm

¹² quia *BeCaMgPfTbVo; quod CbLjTc

¹³ Verum *BeCaCbLdLfLjLmMgPfTc; Unde Tb

¹⁴ et *BePfMgTbTc; *om.* Ca

¹⁵ copulam dissolvere vis *BeLmPhTb; copulam solvere velit CaEaVp; copulam diss. *and lacuna* Oa; copulam dissolvere velis (Pf *corr fr.* -lit) CbLjPf; copulam diss. velis EgMgTc; copulam dissolvere velit MqPkPtVo; copulam diss. queris Ra; copulationis solvere velit *Brant*; copulationem solvere velit *Vosm.*

¹⁶ et *add.* LdLf, *om.* *BeCaMgPfTbTc

¹⁷ Si ergo *BeLfLmMqOaTbPk; Ergo CaCbLdLjMgPfRaVo; Ergo si Tc. homo *add. and canc.* Vo

¹⁸ autem *BeMgOaPfRaTbTcVo; enim CaLdLf

¹⁹ vestram *BeMgPfTbTc; nostram Ca

84

¹*Ex registro*² *ad Adrianum notarium*³, *cap. lxxx*⁴

Agathosa⁵ latrix presentium questa est, maritum suum contra voluntatem suam in monasterio Urbici abbatis esse conversum. Quod quia ad⁶ eiusdem abbatis culpam et invidiam non est dubium pertinere, experientie tue precipimus ut diligenti inquisitione discutiat, ne⁷ forte cum eius voluntate⁸ conversus sit vel ipsa se mutare⁹ promiserit¹⁰. Et si hoc¹¹ repererit¹², et illum in monasterio permanere provideat¹³ et hanc sicut promisit mutare compellat. Si vero nihil horum est, nec¹⁴ quoddam fornicationis crimen¹⁵ propter quod viro licet uxorem dimittere¹⁶ predictam mulierem commisisse¹⁷ cognoveris,¹⁸ ne illius conversio uxori relicte in¹⁹ seculo fieri possit²⁰ perditionis occasio, volumus ut maritum suum illi vel si iam tonsuratus est reddas, omni excusatione²¹ cessante. Nam excepta fornicationis causa virum uxorem relinquere²² nulla ratione conceditur, quia postquam²³ copulatione coniugii²⁴ viri atque²⁵ mulieris unum corpus efficitur, non potest ex parte converti, et ex parte in seculo remanere²⁶.

ID 8.186] C 27 q 2 c 21

¹ Quod vir absque consensu uxoris factus monachus uxori reddi debeat *add. in mg.* BeLn²

² Gregorii *add.* BeCaMgTc, *om.* PfTb

³ Adr. notarium *BeCaDbMgMqOaPkTcVo; Adr. Pf; Lotharium Ra; Adr. et Etharium Tb; Adr. Panormitanum not. *Brant*; Adr. not. Panorm. *Migne*

⁴ Ex – lxxx] Adrianum Lc

⁵ mulier *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁶ ad *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ ne *Tb; si Be²CaMgPfTcVo

⁸ forte cum eius vol. CaMgPfTc; eius cum vol. forte Tb

⁹ mutare *CaMgTbTcVo; imitare Pf

¹⁰ prom- *CaMgPfTc; perm- Tb

¹¹ si hoc *CaMgPfTc; hoc si Tb

¹² repererit *BeCaTbTcVo; reperit MgPf

¹³ provideat *MgPfTbTc; previderet Ca

¹⁴ nec *CaMgTbTc; ne Pf

¹⁵ forn. crim. *CaPfTbTc; crim. forn. Mg

¹⁶ ux. dim. BeMgOaPfTcVo; dim. ux. CaTb; ux. relinquere *ID*

¹⁷ *in mg.* Vo

¹⁸ et *add.* CaPfTcVo, *om.* *BeMgTb

¹⁹ hoc *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

²⁰ fieri *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²¹ excusatione *CaMgPfTc; occasione Tb

²² relinquere *CaMgPfTb; dimittere Tc

²³ quam *in mg.* Ra²

²⁴ *corr. fr.* -gium Pf

²⁵ atque *CaMgPfTb; et Tc

²⁶ rem- CaMgPfTb; perm- Tc

85

¹Alexander II² Landulfo³ in Corsica

Notificasti te morte tenus infirmatum⁴ et peccatorum tuorum recordatione et terrore valde pavefactum, anxie quesisses monachum fieri, et a⁵ tua uxore minis et terroribus⁶ eam occidendi⁷ ad hoc licentiam extorsisses, et sic te monachicam⁸ vestem sine abbate sumpsisses⁹ et monasterium petisses. Postea vero cum sanus factus esses, tue uxoris reclamationibus, eiulatibus¹⁰ et planctibus tueque familie dispersionibus utpote¹¹ penitus devictus, domum remeasse et post multos dies quorundam sapientium¹² consilio ad iam dicte¹³ mulieris cubile redisse¹⁴. Nunc autem si tibi tua uxore uti liceat¹⁵ nostrum requiris consilium. Si ita denique¹⁶ est ut tuus nuntius narrat, non videtur¹⁷ nobis rationabiliter neque sana mente id factum, quoniam¹⁸ cum omni homini ad monachicam¹⁹ vitam tendenti legaliter sancte et iuste sit peragendum²⁰, tu contra leges minaciter et violenter a tua uxore partim terrore mortis, partim tue²¹ infirmitatis doloribus exanimatus, devia secutus, nulla ut dicitur licentia accepta, recessisti et monasterium²² petisti. Non enim

¹ Quod vir absque consensu uxoris factus monachus uxori reddi debeat *add. in mg. Ca (cf c 84)*

² II *BeMgOaPfTbTcVo; III Ca; Primo Vp

³ -ulforum Vp

⁴ esse *add. CaTc, om. *BeMgPfTbVo*

⁵ a *CaMgPfTc; ab Tb

⁶ minis et terr.] nimiis terroribus (vel minis et terroribus *in mg.*) Ra

⁷ eam *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

⁸ monachicam *BeCaMgOaPwTbVo; monachiam Pf; monasticam Tc

⁹ sump- *BeCaMgPfTbVo; sine sump- Ca; presump- Tc. Mq *fo. 64v ends; leaves missing. Text resumes on fo. 65 in 7.56 below*

¹⁰ eiulatibus DbMgPfTcVo; et eiulatibus BeOa; et eiulationibus CaTbBrant; *om. Migne*

¹¹ *after corr. Pf*

¹² -ium CaMgPfTb; -tum Tc

¹³ dicte *CaPfTbTc; predicte Mg

¹⁴ redisse *BeOaPfTbVo; diceris red. Mg; red. diceris CaTc

¹⁵ tibi (*ss Be*) tua ux. (*after corr. Oa*) uti lic. *BeCaMgOaPfVo; tibi lic. tua ux. uti Tb; tibi ux. tua lic. uti Tc

¹⁶ ita denique *CaMgPfTb; itaque Tc

¹⁷ -etur *CaMgPfTb; -ebitur Tc

¹⁸ *after corr. Ra*

¹⁹ monachicam *CaMgTbTc; monachiam Pf

²⁰ perag- *BeCaPfTbVo; perg- MgTc

²¹ tue *MgPfTbTc; *om. Ca*

²² -erium *BeOaTbTcVo; -eria CaMgPf

violentia, sed ex pari voluntate et consensu²³, sicut sancti Patres dicunt, hoc fieri debet, neque vir in monasterium recipiendus est nisi uxor illius²⁴ femineum monasterium elegerit aut professa continentiam habitum cum festinatione mutaverit. Sanctus enim Basilius episcopus de hac re taliter dicit, Si quis coniugatus vult converti ad monasterium²⁵, non est recipiendus nisi prius a coniuge²⁶ castimoniam profitente²⁷ fuerit absolutus. Nam si illa vivente illo per incontinentiam²⁸ alteri nupserit procul dubio adultera erit, nec²⁹ recipitur³⁰ apud Deum eiusmodi³¹ viri conversio, cuius sequitur coniugalis federis prostitutio. Tales igitur tunc sine culpa relicto seculo sequuntur Christum, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum. Itaque, fili charissime, perpende et vide si sic canonice a tua es absolutus uxore³², et tua uxor ita pollicita est, et tu et illa adimplete bonum inceptum et votum vestrum. Aliter autem³³ non debemus vobis necessitatem imponere³⁴ separationis.

ID 8.220] C 33 q 5 c 2 to habitum cum festinatione debet mutare; C 27 q 2 c 22, Si quis coniugatus – castitatis consensum

²³ voluntate et consensu *BeOaRaTb; voluntate ex cons. Mg; voluntate CaPfPtPwVo; voluntatis consensu Tc

²⁴ illius *CaPfTbTc; eius Mg

²⁵ conv. ad mon. *CaPfTbTc; ad mon. conv. Mg

²⁶ pr. a con. *CaMgPfTc; a con. pr. PhTb

²⁷ *corr. fr.* profet- Mg

²⁸ *corr fr.* coniventiam Mg

²⁹ nec CaMgPfTc; neque Tb

³⁰ -itur *CaPfTbTc; -iatur Mg

³¹ eiusmodi- *MgPfTbTc; huiusmodi- Ca

³² absolutus uxore *BeMgOaPfRaVo; solutus uxore CaPwTb; uxore separatus Tc

³³ autem *BeMgOaPfTb; enim CaTc

³⁴ nec. imp. *CaMgPfTc; imp. nec. Tb

86

¹Ex epistola² Leonis pape, cap. xlii³

Quod debeant femine que captis viris et in captivitatem ductis aliis viris⁴ nupserant putantes interemptos maritos⁵, remeatis de captivitate prioribus viris⁶ copulari,

¹ Ut si mulier putans virum in captivitate defunctum alteri nupserit, priori revertenti reddatur *add. in mg.* BeCaLn²; vi. (*om.* PhTc) De uxoribus que viris in captivitatem ductis aliis nupserunt *add. in mg.* BdLj²Tc², *in text* Ph

² Ex ep.] Exemplaria Vp

³ xliii Ra. vi *add. in mg.* Be²

⁴ duc. al. vir. *CaMgTbTc; al. vir. duc. Pf

ut cuique id⁷ quod legitime habuit⁸ reformetur⁹, et recipiat unusquisque quod suum est, et redintegrentur federa nuptiarum.

ID 8.190]

⁵ et add. CaTc, om. *BeMgOaPfTb

⁶ pr. vir. *BeCaOaPfTbTcVo; vir. pr. EgMg

⁷ id *CaMgPfTb; hoc Tc

⁸ -uit *CaMgPfTb; -uerat Tc

⁹ reservetur add. Brant, om. BeCaDbMgPfPwPtTbTcVo

87

Leo¹ Nicete² Aquileiensi³ episcopo, cap. i⁴

Cum per bellicam cladem⁵ et per gravissimos hostilitatis incursus ita quedam dicatis⁶ esse divisa⁷ coniugia ut, abductis in captivitatem⁸ viris, femine eorum remanserint destitute, que viros proprios interemptos putarent⁹, aut¹⁰ nunquam¹¹ dominatione crederent¹² liberandos, et in aliorum coniugio¹³ sollicitudine cogente transierunt, cumque statu rerum auxiliante Domino¹⁴ in meliora converso¹⁵ nonnulli¹⁶ eorum qui putabantur perisse remearint¹⁷, merito caritas tua videtur ambigere quid de mulieribus que aliis sunt iuncte¹⁸ viris a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum quod a Domino iungitur viro mulier, et iterum preceptum agnovimus ut que¹⁹

¹ papa add. Tc, om. *CaCbLdLfLjLmMgPfTb

² Tucete Ca

³ Aquileiensi *CaCbLmMgPkRaTbTcVoVp; Aquillensi BePf; Aquileiensi LdLj; Aquilesi Lf; Aquileisensi Oa; Aquilensi Brant; om. Lc

⁴ i *BeCaPfTbTcVo; ii MgVp

⁵ add. Vo²

⁶ in mg. Ra

⁷ divisa BeLfMgPfRaTcVo; divina Ca; diversa CbLjLmOaTb; om. Ld

⁸ -tem *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -tis Tc

⁹ vir. prop. int. put. *BeMgOaPfTbVo; vir. int. prop. put. Ca; prop. vir. int. put. Lf; vir. prop. put. int. Tc

¹⁰ ab (ob Migne) iniqua add. Brant, om. *BeCaCbLdLfLjLmMgOaPfTbTcVo

¹¹ nunq. *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

¹² dom. cred. *CaMgPfTbTc; cred. dom. CbLj

¹³ -gio BeCaCbLdLfLjLmTbTc²; -gia LdPfVo; -gium MgTc

¹⁴ Domino *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; Deo Tb

¹⁵ in mel. conv. *BeCaDbEaMgOaPfTbTcVo; om. CbLj. ut si add. Brant, om.

*BeCaCbDbLdLfLjLmMgPfTbTcVo

¹⁶ ss Ld

¹⁷ -int *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -unt Tc

¹⁸ sunt iun. *CaCbLdLfLjLmMgPf; iun. sunt TbTc

¹⁹ ut que *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; q' Tc

Dominus iunxit homo non separet, necesse est ut legitimarum²⁰ federa nuptiarum reintegranda credamus, et remotis his²¹ que hostilitas²² intulit²³, unicuique id²⁴ quod legitime intulit²⁵ reformetur. Omnique²⁶ studio²⁷ procurandum est ut recipiat unusquisque quod proprium²⁸ est, nec tamen²⁹ culpabiles iudicentur³⁰ si in ius alienum transire potuerunt, et tamen plenum iustitie³¹ est ut eisdem reversis³² propria reformentur. Quod si in³³ mancipiis vel in agris aut³⁴ etiam in domibus ac³⁵ possessionibus recte servatur, quanto magis in coniugatorum redintegratione faciendum est, ut quod clade bellica turbatum³⁶ est pacis remedio reformetur? Et ideo si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum coniugum³⁷ perseverant ut eas cupiant in suum redire³⁸ consortium, obmittendum est et inculpabile³⁹ iudicandum quod necessitas intulit, et restituendum quod fides poscit⁴⁰.

ID 8.244a] C 34 q 1/2 c 1a

²⁰ -rum *ss and in mg*. Ra

²¹ his *CaMgPFTbTc; iis CbLj

²² *obsc. corr.* Ld

²³ intulit *CaCbLdLfLjLmMgPFTb; habuit Tc

²⁴ id *CaCbLjMgTbTc; ratio LdPfVo; *om.* Lf

²⁵ intulit CaCbLdLfLjLmMgPFTc; habuit Tb

²⁶ Omnique *CaCbLdLfLjLmMgPFRaTbTc; Denique omni *Brant*

²⁷ id *add. ss.* Ra

²⁸ proprium *CaCbLdLfLjLmMgPFTb; suum Tc

²⁹ tamen *CaMgPFTbTc; inde Lf

³⁰ et tanquam alieni iuris pervasor habeatur, qui personam eius mariti, qui iam non esse estimabatur, assumpsit. Sic enim multa que ad eos qui in captivitatem ducti sunt pertinebant *add. Brant (as Ctp 1.43.29, Grat. in later form), om.*

*AbBdBcCaCbDbEaEcEgFcGcKaLbLcLdLfLgLjLmOaObOcOdOeOfPfPhPkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVm VoWaWbWc

³¹ plen. iust. *CaMgPFTbTcVo; iust. plen. CbLj

³² reversis *CaMgPFTbTc; diversis Lf

³³ in *CaCbLdLfLjLmMgPFTb; *om.* Tc

³⁴ aut *CaCbLdLfLjLmMgPFTb; vel Tc

³⁵ ac *CbLdLfLjLmMgPFTbVo; aut Ca; et Tc

³⁶ bell. tur. *corr. fr.* bellicatur beatum Lf

³⁷ -gum *Pf²TbTcVo; -gium CaMg

³⁸ in suum redire *MgPFTbTcVo; red. in suum CaLf

³⁹ inculpale Ld

⁴⁰ poscit *BeCaCbLdLfLjLmMgPFTbVo; possit Pk; reposcit Tc

88

Eiusdem Leonis¹, cap. xlv

Si autem aliquae mulieres ita posteriorum virorum² amore sunt capte ut malint³ his coherere quam ad legitimum redire consortium, merito sunt notande ita ut ecclesiastica communione priventur que de re excusabili contaminationem criminis elegerunt, ostendentes sibimet pro sua⁴ incontinentia placuisse quod iusta remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione coniugia, neque ullo modo ad opprobrium male voluntatis trahatur quod conditio necessitatis extorsit, quia sicut he mulieres que ad viros suos reverti noluerint impie sunt habende, ita ille que in affectum ex Deo⁵ initium⁶ redeunt, merito⁷ sunt laudande.

ID 8.192b, cf ID 8.244b to priventur only] C 34 q 1/2 c 1b

¹ Eiusd. Leonis *BeCaMgPkTb; Eiusdem Pf; Ex eodem Leonis Ra; Idem Tc; Eiusdem Leonis pape Vo

² virorum *BeCaMgTcVo; virorum suorum Oa; suorum *after lacuna* Pf; suorum Tb

³ -int *CaMgTbTcVo; -unt Pf

⁴ sua *CaMgPFTb; sui Tc

⁵ ex Deo *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

⁶ initium DbPFPkVo; initum BeCaMgOaPhRa; *om.* TbTc

⁷ merito *MgPFTbTc; *om.* Ca

89

Innocentius Probo

Cum in captivitate Ursa mulier teneretur aliud coniugium cum Restituta Fontanum¹ inisse² cognoscimus³, sed favore Domini reversa Ursa nos adit, et nullo diffiniente⁴ uxorem se⁵ memorati⁶ esse perdocuit. Qua de re, domine fili⁷ merito illustris, statuimus, fide Catholica suffragante, illud esse coniugium quod erat primitus gratia

¹ Fontanum *BeDbOaPFPkRaTcVo; Funtanum CaPw; Fortunum Eg; Fontunium MgTb; Fortanium (virum eius *add. ss.*) Wd

² inisse *PkTb; commisisse BeCaPFPwRaTcVo; virum eius commisisse Mg; cum misisse Oa

³ cognoscimus *BeDbPFPkVo; cognovimus CaMgPwRaTbTc

⁴ diffiniente CaEgPFTbTc; diffidente Mg

⁵ ux. se *CaMgPFPkVo, se Tb; se ux. Tc

⁶ *corr. fr.* rem- Ca. Fortunii *add.* Mg, *om.* *CaEgPFTbTc

⁷ carissime *add.* EgMgRa², *om.* *BeCaDbPFPwRaTbTcVo

divina fundatum⁸, conventumque secunde mulieris priore superstite nec divortio eiecta⁹ nullo pacto esse posse¹⁰ legitimum.

ID 8.245] C 34 q 1/2 c 2

⁸ div. fund. *CaMgPfTb; fund. div. Tc

⁹ eiecta *CaMgPfTb; eiecte Tc

¹⁰ esse posse (ss Wc) *CaMgPfTcWc; posse esse Tc

90

Pandectarum lib. XXIV¹, tit. ii²

Generaliter³ definiendum est, donec certum est⁴ maritum vivere in captivitate, constitutum nullam habere licentiam uxores eorum migrare ad aliud matrimonium.

ID 8.246] L. Uxoris. § De divor.

¹ lib. XXIV *MgOaTcWc; XXIII Be; LXXIV CaPfPtPw; LXXXVIII PkRaVo; ?Tb; lxxx.iii Vp

² tit. ii *BeCaEgPfPkTbTc; tit. lii Ra; tit. i Vo; om. Mg

³ Naturaliter Pk

⁴ cert est *CaMgPfTb; est cert. Tc

91

Ex concilio apud Vermeriam cap. vi¹

Si quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum seu provinciam fugerit et uxor eius cum valet et potest, amore parentum aut rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore quamdiu² vir eius quem secuta non fuit vivit, semper innupta permaneat.

ID 8.189] +C 34 q 1/2 c 4

¹ Ex conc. apud - vi (i Pt) EgLgMgPtVp; Ex conc. CaTb; Item in eodem Lc (cf c 88); Ex conc. apud OaObOcOdOePfPhPkPwSgVmWc; Of *illeg.*; Ex Ra; Item Tc; om. Be

² vivit *add. and canc.* Ra

92

¹Ex decretis Fabiani pape, cap. v

Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed si contractum fuerit, non separetur².

ID 8.168] +C 32 q 7 c 26

¹ Ut furiosus aut furiosa matrimonium non contrahant sed contractum non solvatur (solvant Be) *add. in mg.*

BeCaLn²

² -etur *CaMgPfTb; -entur RaTc

93

¹*Ex epistola Nicolai ad Carolum Magontiensem*² *episcopum missa*

Si³ qui matrimonium sani contraxerint et uni ex duobus amentia aut furor aut aliqua infirmitas accesserit⁴, ob hanc infirmitatem coniugia talium solvi non possunt. Similiter sciendum⁵ de his qui ab adversariis excecantur, aut membris detruncantur⁶.

ID 8.166] C 32 q 7 c 25 with added sentence

¹ Ut si sani contraxerint matrimonium non solvatur causa supervenientis infirmitatis *add. in mg.* BeCaLn²

² Mag. *BeCaPfTbVo; Mog. MgVp; magnum ac Vertuensem Tc

³ Hi Wc

⁴ *corr. fr.* -int Ca

⁵ Sim. sc. CaMgPfPkRaTbVo; Sim. sc. <est> Be; Sim. faciendum Pt; Sc. sim. PwTcVp; Sim. sentiendum *ID*

⁶ aut (ac Ob, a *add.* Ca, *corr. fr.* a Od, an Vo) - detr. *BeCaEgOaObOdOeOfPfPkPtRaSgTbTcVoVp; *om.* Mg

94

¹*Apostolus*² *dicit*³

Si quis frater uxorem habet infidelem et hec consentit habitare cum illo, non dimittat⁴ illam. Et si qua mulier habet virum infidelem et hic consentit habitare cum illa non dimittat virum⁵. Sanctificatus enim vir erit⁶ infidelis in muliere fideli, et sanctificata erit mulier infidelis per virum fidelem.

ID 8.147] da C 28 q 1 c 1 med.

¹ Ut fidelis infidelem coniugem non dimittat si infidelis habitare consentit. *add. in mg.* CaLn². vii. Quod fit coniugium inter personas eiusdem religionis, hoc est inter gentiles et (*om.* Ph) inter (*ss* Bd) Iudeos. Inter personas vero que non sunt eiusdem religionis vel fidei non potest fieri coniugium *in mg.* Bd, *in text* Ph; Ex decr. Euticiani pape *add. and canc.* Mg

² *corr. fr.* Ambrosius Be

³ ad Corinth' epistola prima *add.* Eg, *om.* *CaMgPfPkPwTbTc. vii *add. in mg.* Be²

⁴ -at *CaPfPkTbTc; -et Mg

⁵ et hic cons. - virum (illum CaMg) *CaCbMgPkTbTcVoVp; *om.* Pf

⁶ enim vir erit *MgPfTbVoVp; enim erit vir BeCaOaTc; est enim vir Ra

95

¹*Innocentius Rufo et Eusebio episcopis Macedonibus*

Nunquid non erunt admittendi in hereditatis consortio² qui ex ea suscepti³ sunt que ante baptismum fuit uxor? Eruntque appellandi naturales vel⁴ quia non legitimum est matrimonium⁵ ut vobis⁶ videtur, nisi⁷ illud quod post baptismum assumitur. Ipse Dominus dum interrogaretur a Iudeis si liceret dimittere uxorem atque⁸ exponeret fieri non debere, addidit, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Ac ne de his locutus esse⁹ credatur¹⁰ qui post baptismum uxores sortiuntur, meminerint hoc et a Iudeis interrogatum et Iudeis esse responsum¹¹. [96] Quero¹² et sollicitus¹³ quero si una et eadem sit uxor¹⁴ quam ante catechumenus¹⁵ postea fidelis sit¹⁶, filiosque¹⁷ ex ea cum esset catechumenus susceperit¹⁸ et postea alios¹⁹, cum²⁰ fidelis, utrum sint fratres appellandi, an non habeant postea defuncto patre hereditatis²¹ consortium quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis dicitur abstulisse. Quod cum ita²² iudicare atque sentire absurdum sit, que ratio est hoc malum defendi et vacua magis²³ opinione iactari quam aliqua auctoritate roborari,

¹ Quod debeant fieri participes hereditatis ante baptismum nati *add. in mg. CaLn²*, Quod fit coniugium - fieri coniugium *add. in mg. Tc² (cf Bd, c 94)*

² -tio *CaMgPftb; -tium Tc

³ susc- *MgPftbTc; conc- Ca

⁴ nat. vel BeCaPftbVo; nat. Mg; vel nat. vel spurii Tc

⁵ est mat. *CaMgPftc; mat. est Tb

⁶ vobis *CaMgPftb; nobis Tc

⁷ nisi *MgPftbTc; ubi Ca

⁸ atque *CaMgPftb; et Tc

⁹ non *add. Tb, om. *CaMgPftc*

¹⁰ -atur *MgPftbTc; -eretur Ca

¹¹ esse resp. *BeMgOaPftVoVp; resp. CaTc; esse Pk; resp. esse Tb

¹² Quero *BeCaEgLgMgQaRaTbVo; At vero quero Tc; At vero et solutus Wc; *om. Brant*

¹³ sollicitus *BeMgRaTbTcMigne; solutus CaWcBrant

¹⁴ sit uxor SeTbTcVmVp; sit uxor eius BeEgLgMgQa; uxor sit CaRa; uxor sit eius Ra²

¹⁵ susceperit *add. TbTc, et add. Vp, om. *BeCaEgMgQaSe*

¹⁶ fid. sit *BeMgTbTc; sumpsit Ca; fid. sique Wc

¹⁷ filios Wc

¹⁸ postea fidelis fit - susceperit (*corr. fr. superit Ca*) *BeCaMgTbTcWc; susceperit *Brant*

¹⁹ alios *BeMgOaTbTc; *om. Ca. susceperit add. Brant*; [filios] susceperit *add. Migne*

²⁰ est *add. Oa, esset add. Tc, om. *BeCaEgMgTb*

²¹ hered. *BeCaSeTbTcWd; cum ceteris hered. herciscunde EgMg(herciscunda dividenda *add. in mg.*)QaRa; herciscunde *add. ss Wd² (with inter heredes dividenda in mg.)*; hered. familie herciscunde *Brant. id est dividende inter fratres hered... add. in mg. Ra²*

²² cum ita *ss Ra*

²³ magis *MgTbTc; *om. Ca*

cum non possit²⁴ inter peccata deputari quod lex precipit et²⁵ Deus coniunxit et lex iungit²⁶?

ID 8.303b] C 28 q 1 c 1

²⁴ possit BeMgTbTc; posset *Ca

²⁵ et *BeCaMgTb; om. Tc

²⁶ et lex iungit (iunxit Be, coniungit EgTc) *BeCaEgOaRaSeTbTcWcWd; om. LgMgQaVpBrant. Quero et - (iungit) (c 96) in *AbBeCaEbEcEgGcLgMgOaOd²PhQaQeRaSdSeTbTcVmVpVtWaWbWcBrant; om. AaBdCbEaFcKaLbLcObOcOdOeOfPpPkPtPwSgSIVoVqZa

97

¹*Ex decretis Euticiani pape*

Si quis gentilis gentilem dimiserit² uxorem ante baptisma, post baptismum³ in potestate eius erit eam⁴ habere vel non habere⁵.

⁶*Ex decretis eiusdem*⁷

Simili modo si unus ex⁸ coniugatis baptizatus est et alter gentilis, et sequi non vult, sicut dicit Apostolus, infidelis si discedit discedat.⁹

ID 8.195-6] C 28 q 1 cc 2-3

¹ A large break and space for a rubric, but no enhanced initial here Pk

² vel duxerit add. ss Ra

³ -isma post -ismum *CaEgPftb ?Tc; -ismum post -isma Mg

⁴ eam *CaMgPftb; ea Tc

⁵ vel non habere *CaMgPftb; non potest Pq; vel non Tc

⁶ Quod in baptismo crimina solvuntur, non coniugia add. in mg. Ca

⁷ Ex dec. eiusdem *BeCaCbMgPftbPwTbVo; Eiusdem Tc; om. Brant

⁸ ex *CaMgTbTc; de ss Pf

⁹ Simili - discedat om. Pq

98

¹*Ex concilio Meldensi, cap. i*²

Si quis habuerit³ uxorem virginem ante baptisma, vivente illa post baptisma⁴, alteram⁵ habere non potest. Crimina⁶ in baptismo⁷ solvuntur, non coniugia.

¹ Quod in baptismo crimina solvuntur non coniugia add. in mg. CaLn²Pq; Crimina – coniugia in text Pq

² i BeCaEgPftbPwTbTcVo; ii Mg

³ -uerit *CaMgTbTcVp; -uit Pf

⁴ baptisma *BeMgPf; baptismum CaTb; bapt' Tc

⁵ alteram *CaMgPftb; aliam Tc

⁶ enim add. MgTc, om. *BeCaLcOaPftbVo

ID 8.197] C 28 q 2 c 1

⁷ -ismo *BeCaOaPfTbTcVo; -ismate EgMg

99

¹Ex² concilio Triburiensi, cap. viii

Perlatum³ est ad sanctam synodum quod quidam ingenuus ingenuam acceperit uxorem, et post filiorum procreationem occasione divortii cuiusdam servum se fecerit⁴, utrum necessario mulierem tenere debeat, et si tenuerit, utrum illa quoque⁵ secundum secularem legem servituti subici debeat. Iudicatum est uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi, dum ille non ex⁶ consensu coniugis se servum fecit quem liberum ipsa maritum⁷ accepit⁸.

ID 8.212] +C 29 q 2 c 7

¹ viii. Quibus de causis non debeat solvi coniugium *in mg.* Bd; Ut post contractum coniugium si maritus servum se fecerit ideo non separentur nex uxor libera servituti subiciatur *add. in mg.* Ca

² Ex *CaMgPfTc; *om.* Tb

³ Elatum Pk

⁴ et quesitum est *add.* Tc, *om.* *CaMgPfPkTb

⁵ quoque *CaMgPfTb; que Tc

⁶ ex *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ -itum *CaMgTbTcVo; -ita Pf

⁸ -erit Ra

100¹

²Augustinus ad Pollentium

Iam³ nunc illud videam⁴ quod ait apostolus, Ceteris autem ego dico non Dominus, ad imparia scilicet, hoc est ubi⁵ non ambo⁶ Christiani fuerant⁷, coniugia locuturus, quod mihi visum est, eum monendo dixisse⁸. Quia enim coniunx fidelis relinquere coniugem licite potuit infidelem, ideo hoc fieri non Dominus sed apostolus prohibet. Quod enim

¹ Be has c 102 both before c 100 and after c 101

² Quod apostolus consulit non autem Deus precipit infidelis infidelem non dimittat si infidelis habitare consenserit *add. in mg.* CaLn²

³ Nam Pk

⁴ -eam BeCaOaPfPkPwTbTcVo; -eamus EgMg [*with CSEL*]

⁵ hoc est ubi BeCa²EgMgPfPkVo; ubi PwTc; hoc est ut Tb

⁶ ambo ubi non *marked for reversal* Ca

⁷ -ant CaMgPfTc; -int Tb

⁸ eum (cum Mg) mon. dixisse MgOaPfPkRaTcVo; eum dixisse monendo Be; commonendo dixisse Ca; eum. commonendo dix. Ra²; non iubendo dix. sed monendo Tb

Dominus prohibet, fieri⁹ omnino non licet. Monet ergo apostolus quod possit esse multorum occasio lucratorum, ut fideles coniuges in relinquendis infidelibus permissa licentia non utantur. Tibi autem videtur infideles quoque dimitti a fidelibus¹⁰ non¹¹ licere quia hoc¹² vetat apostolus, cum ego¹³ dicam licere, quia hoc non¹⁴ vetat¹⁵ Dominus¹⁶, non tamen expedire¹⁷, quia hoc ne fiat monet apostolus, qui reddit etiam rationem¹⁸ cur fieri non expediat, quamvis liceat. Quid enim scis, inquit¹⁹, mulier si virum salvum facies²⁰? Aut unde scis, vir, si uxorem salvam facies?²¹ Cum etiam²² superius dixisset, Sanctificatus est²³ vir infidelis²⁴ in muliere²⁵, et, Sanctificata est mulier infidelis²⁶ in fratre, hoc est, in Christiano. Alioquin filii vestri, inquit, immundi essent, nunc autem sancti sunt. Sed²⁷ ad lucrandos coniuges et filios²⁸ Christo etiam²⁹ exemplis que iam provenerant, videtur hortatus. Cur³⁰ ergo³¹ non expediat etiam³² infideles coniuges dimitti a fidelibus causa evidenter expressa est³³. Non enim propter vinculum cum talibus³⁴ coniugale est servandum³⁵, sed ut querantur in Christo recedi³⁶ ab infidelibus coniugibus apostolus vetat. Multa sunt autem facienda non iubente lege sed libera caritate, et ea sunt

⁹ enim Dom. proh. fieri BeMgPfVo; Deus enim proh. fieri Ca; enim fieri Dom. proh. Tb; enim Dom. proh.

Tc

¹⁰ a fid- CaMgPfTc; ab infid- Tb

¹¹ non CaMgPfTb; om. Tc

¹² om. Brant

¹³ ego CaMgPfTb; ergo Tc

¹⁴ om. Brant; ne Vosm.

¹⁵ apostolus cum ego - vetat BeCaCbMgPfTbTc Brant; om. Migne

¹⁶ Dominus MgPfTbTc; Deus Ca

¹⁷ exp. BeCaMgPfTbTc; dico exp. quidem Brant

¹⁸ et. rat. CaMgPfTb; rat. et. Tc

¹⁹ scis inq. BeCaMgTbVo; inq. scis PfTc

²⁰ -ies BeCaMgPfTb; -ias Tc

²¹ aut unde scis – facies in mg. Be²Pt

²² etiam BeCaMgPfVo; et Tb; om. Tc

²³ enim add. Tb, om. CaMgPfTc

²⁴ videlicet add. Brant, om. CaMgPfTbTc

²⁵ fidei add. Tc, om. CaMgPfTb

²⁶ Sanct. est mul. inf. MgPfTbTc; mul inf. sanct. est Ca

²⁷ Sed CaPfVo; Si MgOaTc; Sic Tb; om. Be

²⁸ in add. Ca, om. MgPfTbTc

²⁹ etiam BeMgPfTb; et Ca; in Tc

³⁰ Cur CaMgTbTc; Cum Pf

³¹ ergo CaMgPfTb; etiam Tc

³² etiam CaMgPfTb; om. Tc

³³ ev. exp. est CaMgPfTb; exp. est ev. Tc

³⁴ pactum add. Brant, om. BeCaMgPfTbTc

³⁵ est add. Pf, om. CaMgTbTc

³⁶ -edi CaMgPfTb; -edere Tc

in nostris officiis gratiora que cum liceret nobis etiam³⁷ non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Unde prior ipse Dominus cum se tributum non debere³⁸ monstrasset, solvit tamen ne scandalizaret eos quibus ad eternam salutem gerens hominem³⁹ consulebat. Iam vero apostolus quemadmodum ista commendat eius verba testantur ubi dicit, Cum enim⁴⁰ liber sim ex omnibus omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem; cum paulo superius⁴¹ dixisset, Nunquid non habemus licentiam manducandi et bibendi? Nunquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi⁴², sicut et ceteri apostoli, et fratres Domini et Cephas? An ego solus et Barnabas non⁴³ habemus potestatem⁴⁴ hoc operandi? Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat⁴⁵ vineam et de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit⁴⁶? Et paulo post. Si alii, inquit, potestatis vestre⁴⁷ participant, non magis nos? Sed non sumus usi hac potestate, sed omnia toleramus ne quod impedimentum demus Evangelio Christi.

Augustine, De adulterinis coniugiis i. xiii. 14, xiv. 15 in CSEL 41 362-3] C 28 q 1 c 8

³⁷ liceret nobis etiam CaPftbTc; licerent etiam nobis Mg

³⁸ solvere *add. Brant, om. CaMgPftbTc*

³⁹ hominem CaMgPftbTc; morem *Brant*

⁴⁰ dicit *add. and canc. Ca*

⁴¹ paulo superius BeCaMgTb; Paulus Pf; superius Tc

⁴² sor. mul. circ. BeCaMgPfvO; sor. circ. mul. Tb; circ. sor. mul. Tc

⁴³ ss Pf

⁴⁴ pot. CaMgPfpkTc; licentiam sororem mulierem - Cephas. An ego - licentiam (*as above*) Tb

⁴⁵ -at CaMgPftc ; -avit Tb

⁴⁶ gregis (eius Mg, *before corr.*) non perc. CaMgPftbTc; eius non comedit *Brant*

⁴⁷ potestatis vestre BePfpwRaVo; potestatis vestre iure Ca; potestatis nostre iure EgMg; potestatis nostre Pk; potestati nostre Tb; potestati vestre iure Tc; potestatis nostre iure *Brant*

101

*Item*¹

Sic enim recedere ab infidelibus uxoribus vel maritis fideles viri vel femine non prohibentur a Domino, ut neque iubeantur. Nam si dimittere tales coniuges iuberentur, nullus locus esset consilio monentis apostoli ne² hoc fieret. Nullo modo enim quod Dominus iubet³ servus bonus prohiberet. Item. Cum ergo⁴ cepisset⁵ gentibus evangelium

¹ Item BeCaMgTbTc; Idem Pf; *om. with no break Vo*

² ne CaPftbTc; nec Mg

³ -bet CaPftbTc; -beret Mg

⁴ ergo CaMgPftc; vero PhTb

⁵ cep- CaPftbTc; accep- Mg

predicari vinctos⁶ gentiles gentilibus comperit⁷ coniugibus, ex quibus si non ambo crederent sed unus aut una, et infidelis cum fidele⁸ consentiret habitare, nec prohiberi a Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo scilicet non prohiberi quia iustitia permittit a fornicante discedere⁹, et infidelis hominis fornicatio est maior¹⁰ corde, nec vera eius pudicitia cum coniuge dici potest, quia omne quod¹¹ non est ex fide peccatum est, quamvis veram fidelis habeat¹² pudicitiam, etiam cum infideli¹³ coniuge que non habet veram. Ideo autem nec iuberi debuerunt fideles ab infidelibus separari, quia non contra iussionem Domini gentiles fuerunt ambo¹⁴ coniuncti. Quoniam ergo ab infideli fidelem discedere non prohibet nec iubet Dominus, ideo ut non discedat apostolus dicit non Dominus, habens utique Spiritum sanctum in quo dare posset utile et fidele¹⁵ consilium. Unde cum dixisset de muliere cuius vir mortuus fuerit¹⁶, Beatior autem erit si sic permanserit¹⁷ secundum meum consilium, ne quis hoc consilium tanquam humanum et non divinum contempnendum putaret, adiecit¹⁸, Puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam. Proinde intelligendum est etiam ipsa que non a Domino iubentur, sed a sancto eius famulo utiliter suadentur, eodem Domino inspirante suaderi. Absit enim ut quisquam¹⁹ catholicus dixerit quando suadet Spiritus sanctus non Dominum suadere, cum et ipse Dominus sit, et inseparabilia sint²⁰ opera Trinitatis.²¹ Dicit tamen²², De virginibus autem preceptum Domini non habeo, consilium autem do. Non ut hoc consilium alienum existimemus²³ a Domino, cum continuo sequatur et dicat, Tanquam misericordiam

⁶ vinctos CaMg²PfTbTc; cunctos Mg

⁷ in mg. Ra²

⁸ fid- CaMgPfPhTc; infid- Tb

⁹ disc- CaMgPfTb; rec- Tc

¹⁰ forn. est maior CaMgPfTb; est maior forn. Tc

¹¹ ss Pf

¹² fid. hab. CaMgPfTb; hab. fid. Tc

¹³ infid- CaMgPfTc; fid- Tb

¹⁴ gent. fu. ambo CaMgPfTb; ambo fu. gent. Tc

¹⁵ coniugii *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹⁶ -rit CaMgPfTb; -rat Tc

¹⁷ si sic. perm. *before* Beatior Ca

¹⁸ adi- CaMgTbTc; abi- Pf

¹⁹ -quam CaMgPfTc; -que Tb

²⁰ sint CaMgPfTb; sunt Tc

²¹ Cum et ipse *add.* in mg. Ra²

²² tamen BeCaMgOaVo; enim Pf; autem TbTc. e' m Dominus *Brant*

²³ *corr. fr.* -amus Ca

consecutus a Deo ut fidelis essem. Secundum Deum ergo dat²⁴ consilium fidele in eo²⁵ Spiritu de quo ait, Puto autem²⁶ quod et ego Spiritum Dei habeam. Verumtamen aliud est²⁷ Domini iubentis imperium, aliud conservi²⁸ secundum misericordiam caritatis que illi a Domino est²⁹ inspirata atque donata, fidele consilium. Ibi aliud facere³⁰ non licet, hic autem licet, ita sane ut ipsum licitum partim quidem³¹ expediat, partim vero non expediat. Expediit tunc quando non solum per³² iustitiam que coram Deo est permittitur, sed etiam hominibus³³ nullum ex hoc impedimentum salutis infertur³⁴, velut cum dat consilium non nubendi apostolus virginibus³⁵, unde preceptum Domini³⁶ se non habere testatur, licet aliud facere, id est nubere, et minus continentie bonum tenere in nuptiis ipsumque licitum etiam³⁷ expediit, quoniam in vetita et illicita re³⁸ ruituram carnis infirmitatem sic excepit honestate nubendi ut neminem impediatur ad salutem, quamvis magis expediret³⁹ magisque honestum esset, si virgo consilium quo preceptum eam non compellit, arriperet. Tunc autem non expediit id quod licitum est quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salutis, sicut est unde iam diu loquimur, discessio coniugis fidelis ab infideli, quam non prohibet⁴⁰ Dominus precepto legis, quia coram illo iniusta non est, sed prohibet apostolus consilio caritatis quia infidelibus affert impedimentum salutis⁴¹. Non solum quia⁴² perniciosissime scandalizantur offensi, verum etiam quia in alia⁴³ coniugia cum ceciderint, viventibus eis

²⁴ Deum ergo dat BeCaPfTcVo; ergo Deum dat MgOa; ergo Deum dicit Tb

²⁵ eo BeOaPfTbTc; eodem CaMg

²⁶ autem CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁷ est CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁸ conservi BeCaMgTbTc; servi PfVo

²⁹ a Dom. est CaMgPfVo; est a Dom. BeTbTc

³⁰ facere BePfTbTcVo; fieri CaMg

³¹ quidem CaMgPfTb; *om.* Tc

³² per CaPfTbTc; propter Mg

³³ et. hom. CaMgPfTb; hom. et. Tc

³⁴ sal. inf. CaMgPfTb; inf. sal. Tc

³⁵ ap. virg. CaMgPfTb; virg. ap. Tc

³⁶ prec. Dom. CaMgPfTb; Dom. prec. Tc

³⁷ *ss* Mg

³⁸ re CaPfTb; *om.* MgTc

³⁹ exp- CaMgPfTc; imp- Tb

⁴⁰ apostolus *add. and canc.* Ca

⁴¹ inf. aff. (auf- Ca) imp. sal. CaMgPfTb; imp. sal. aff. inf. Tc

⁴² quia MgPfTbTc; *om.* Ca

⁴³ in alia CaMgPfTc; mala Tb

a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficile⁴⁴ resolvuntur. Ideo hic ubi⁴⁵ quod licet non expedit, non potest dici, Si dimiserit infidelem bene facit, si non dimiserit melius facit, sicut dictum est, Qui dat nuptum bene facit, et qui non dat nuptum melius facit⁴⁶, quoniam non solum illud⁴⁷, utrumque pariter⁴⁸ licet. Unde ad nihil horum precepto Domini quisque compellitur, sed etiam utrumque expedit, aliud minus aliud amplius. Unde ad id quod amplius expedit consilio apostoli quicumque potest capere provocatur.⁴⁹

⁴⁴ *repeated Mg*

⁴⁵ ubi CaMgTbTcVo; non Pf

⁴⁶ sicut dictum – melius facit *in mg.* Wc

⁴⁷ non sol. ill. Pf; ill. non sol. sed BeCaMg; ill. non sol. OaTbTcVo

⁴⁸ parit Ca

⁴⁹ *ss Vo*

Hoc¹ autem² ubi³ de dimittendo vel non dimittendo⁴ infideli⁵ coniugio queritur⁶, utrumque quidem pariter licitum est per iustitiam que coram Domino⁷ est, et ideo nihil horum prohibet Dominus⁸ sed non utrumque expedit propter infirmitates hominum, et ideo id quod non expedit apostolus prohibet, dante sibi Domino liberum prohibendi locum, quia neque id quod monet apostolus prohibet Dominus⁹, neque id quod prohibet apostolus iubet¹⁰ Dominus. Quod nisi ita esset, neque contra prohibitionem Domini apostolus¹¹ aliquid moneret, neque contra¹² iussionem eius¹³ aliquid prohiberet. Proinde in his duabus causis, una de nubendo vel non nubendo, altera de infideli coniuge dimittendo vel non dimittendo, aliquid simile est in verbis apostoli¹⁴, aliquid dissimile. Simile quidem¹⁵ illud quod et ibi dicit, Preceptum Domini non habeo, consilium autem

¹ Hoc BeOaPwTbVo; Hec Pf; Hic CaMgSITcWdBrant

² *om.* Of

³ ubi MgPFTbTc; nisi Ca

⁴ vel non dim. *ss* Be

⁵ infideli BeCaMgPFPkTcVo; aliquid infideli Tb; infidelis cum fideli *Brant*

⁶ et *add.* Mg, *om.* CaPFTbTc

⁷ Domino BeOaPFTbTc; Deo CaMgVo

⁸ Dominus MgPFTbTc; Deus Ca

⁹ Dominus MgPFTbTc; Deus Ca

¹⁰ *lacuna follows* Pf

¹¹ ap. CaMgPFTb; *om.* Tc

¹² prohibitionem Domini – neque contra *in mg.* Vo²

¹³ *in mg.* Ra

¹⁴ est in verb. ap. CaMgPFTbTc; invenitur in verbis apostoli *Vosm*; invenitur *Migne*

¹⁵ est *add.* CaMg, *om.* BePFTbTc

do, et hic dicit, Ego dico, non Dominus. Quale est enim¹⁶, Preceptum Domini non habeo¹⁷ tale est, Non dicit Dominus. Et quale est Consilium do¹⁸, tale est, Ego dico. Illud autem dissimile est quia de nubendo et non¹⁹ nubendo potest dici, Hoc bene fieri potest²⁰, illud melius, quoniam utrumque expedit, unum minus, aliud magis. At vero de coniuge infideli dimittendo vel non dimittendo quoniam unum horum non expedit, aliud expedit, dici non oportet, Qui dimittit bene facit et qui non dimittit melius facit, sed dici²¹ oportet, Non dimittat, quia scilicet²² non expedit. Sic ergo possumus dicere, melius esse infidelem coniugem non dimittere quamvis liceat et dimittere, quemadmodum recte dicimus melius esse quod et licet et expedit quam id quod licet nec²³ expedit.

¹⁶ enim CaMgObOdOfTc; ergo Tb

¹⁷ consilium autem do - habeo CaCbLgMgOaObOcOdOeOfPkSgTbTcVmVo; om. Pf

¹⁸ tale est, Non - do add. Ca²

¹⁹ de add. Ca, om. MgPFTbTc

²⁰ potest MgPFTbTc; licet Ca

²¹ non add. Vosm., om. CaMgPFTbTc

²² scil. CaMgPFTcWd²; et solis Tb; et solvi Wd

²³ nec CaMgPFTc; et non Tb

His de causis factum est ut exponens Domini sermonem quem prolixum in monte habuit¹, ubi ventum est ad questionem² de coniugibus dimittendis vel³ non dimittendis adhibitum⁴ ab apostolo⁵, non preceptum Domini ubi ait, Ceteris⁶ autem ego⁷ dico, non Dominus, monens eos qui haberent⁸ coniuges infideles ut consentientes habitare secum non dimitterent. Quod⁹ utique ideo¹⁰ monendum non iubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi sunt homines facere licita¹¹ quamvis non expediant, quanto pondere prohibentur¹² illicita. Si¹³ autem alicubi apostolus etiam illa que iubenda sunt monere

¹ in monte hab. CaPFTbTc; hab. in monte Mg

² et add. Mg, om. CaPFTbTc

³ vel CaPFTb; et MgTc

⁴ adhibitum CaPFRaTc; adhib. est BeTb; adhabitum OaVo; adhibueri concilium *Brant*; adhiberi consilium *Vosm.*; adhibui consilium *Migne*

⁵ lacuna followsTc

⁶ lacuna followsTc

⁷ ss Be

⁸ -erent BeCaPFTbVo; -ent MgTc

⁹ dixi add. ss Mg²

¹⁰ ut. ideo CaMgPFTc; ideo ut. Tb

¹¹ prohibendi (*corr. fr.* prohibiti Tb) – facere licita (licita fac. Be) BeCaPFTbTc; prohibentur licita facere homines (vel prohibendi sunt hom. fac. lic. *in mg.* Mg²) EgMg

¹² prohibentur CaMgTbTc; prohibenda sunt Pf

dignatur, hoc fecit¹⁴ parcendo infirmitati, non preiudicando¹⁵ iussioni. Unde sic¹⁶ dixit, Non ut confundam vos hec scribo, sed ut filios carissimos moneo. Quid habet questionis ubi ait, Ego dico non Dominus. Item. Ubi ait¹⁷, Ecce ego Paulus dico vobis quia si¹⁸ circumcidamini Christus vobis nihil proderit? Nunquid etiam¹⁹ hic dixit, Ego dico, non Dominus? Non sunt itaque²⁰ ista similia, quia etiam illa que iubet Dominus, non est indignum nec²¹ contrarium si eadem monet apostolus. Monemus enim²² quos²³ caros habemus ut faciant Domini precepta vel iussa. Cum vero ait, Ego dico, non Dominus, satis ostendit²⁴ Dominum non prohibere²⁵ quod²⁶ ipse prohibebat. Prohibuisset autem Dominus, si esset illicitum.

¹³ Si CaMgPfTc; Sic Tb

¹⁴ fecit CaMgPfTb; facit Tc

¹⁵ preiud- CaMgPfTc; pred- Tb

¹⁶ sic CaMgPfTb; om. Tc

¹⁷ Ego dico - ait CaMgPfTbTcBrant; om. Migne

¹⁸ si MgPfTbTc; om. Ca

¹⁹ etiam MgPfTbTc; et Ca

²⁰ itaque CaMgTbTc; om. Pf

²¹ nec MgPfTc; vel Ca; neque Tb

²² enim CaMgPfTb; itaque Tc

²³ quos TbTc; quia BeCaMgPfVo; eos quos Brant

²⁴ *obscurely corr.* Ca

²⁵ -ere CaMgTbTc; -eat Pf

²⁶ quod CaMgPfTb; que Tc

Ergo secundum ea que supra¹ diximus multumque versavimus² licitum erat³ per iustitiam, sed etiam licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam⁴. Tu autem cui placet ita non⁵ licere quod non vetat Dominus sed apostolus, quemadmodum non licet quod vetat Dominus⁶, cum exponere voluisset⁷ quid sibi vellet quod ait, Ego dico, non Dominus, cum alloqueretur fideles, quibus essent⁸ coniuges infideles, dixisti quia⁹ Dominus iussit, ne coniugia sibimet diverse religionis copularentur, et ipsum

¹ que supra BeCaPfTb; supra que Mg; que Tc; quam supra diu Vo

² multumque versavimus BeCaMgTcVo; multum versamus Pf; multumque servavimus Tb

³ erat CaMgPfTb; om. Tc

⁴ lib. ben. CaMgPfTc; ben. lib. Tb

⁵ ita non CaMgPfTb; non ita Tc

⁶ sed apost. quemadm. - Dominus BeMgOaTbTcVo; om. CaPf

⁷ -set Ca

⁸ *corr. fr.* esse coniuges essent Ca

⁹ quia BeCaMgTbTc; quod PfVo

adhibuisti testimonium Domini dicentis¹⁰, Non accipies uxorem filio tuo a filiabus alienigenarum, ne traducat eum post deos¹¹ suos ut pereat anima eius. Addidisti etiam verba¹² apostoli ubi dixit, Mulier alligata est quamdiu vir eius vivit¹³. Quod si mortuus fuerit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino, quod ita exposuisti ut adiungeres, Id est¹⁴ Christiano. Deinde secutus es et addidisti, Hoc est ergo¹⁵ Domini preceptum¹⁶ tam in Veteri Testamento quam in Novo et¹⁷ hoc iubet Dominus, hoc docet apostolus¹⁸, ut non nisi unius¹⁹ religionis et fidei maneant copulata coniugia²⁰. Si²¹ hoc ergo est²² Domini preceptum tam in veteri testamento quam in novo, et hoc iubet Dominus²³, hoc docet apostolus, ut non nisi unius religionis et fidei maneant copulata coniugia²⁴, quare contra²⁵ Domini²⁶ iussum, contra doctrinam sanctam²⁷, contra preceptum Testamenti Veteris et Novi iubet apostolus ut diverse fidei coniugia maneant copulata²⁸? Quia Paulus, inquit²⁹, predicator gentium et apostolus iam in coniugio positos non solum monet sed etiam iubet, ut si alter e³⁰ coniugibus credidisset, alterum non credentem, secum tamen habitare consentientem³¹, non dimitteret.

¹⁰ Dom. dic. CaPfTbTc; dic. Dom. Mg

¹¹ deos CaMgPfTc; oculos Tb

¹² et. verba CaMgPfTb; verba et. Tc

¹³ vir eius viv. BeCaMgPf; viv. vir eius TbTc

¹⁴ Id est *over eras*. Pf

¹⁵ ss Be

¹⁶ Dom. prec. CaMgPfTb; prec. Dom. Tc

¹⁷ et CaMgPf; *om.* TbTc

¹⁸ [et] hoc iubet - apost. CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁹ unius MgPfPkTbTcVo; eiusdem CaPw

²⁰ man. (moneant Vo) cop. con. CaMgPfVo; con. sibi man. cop. TbTc

²¹ Si CaEgMg; Sed Tb

²² hoc ergo est BeEgMg; ergo est hoc Ca; hoc est Tb

²³ et *add.* Tb, *om.* CaEgMg

²⁴ [Si] hoc ergo est (ergo est hoc Ca) - cop. con. BeCaEgLgMgOaTbVmVpWc [*and CSEL*]; Si hoc ergo est Domini preceptum etc Ra; Si hoc ergo Domini preceptum tam in veteri SI; *om.*

EaObOcOdOeOfPfPwPkSgTcVo*Brantr.*

²⁵ ss Be

²⁶ -ini CaMgTbTcVo; -inum Pf

²⁷ sanctam MgPfRaTb; suam BeCaTcVo; vel suam *in mg.* Ra

²⁸ con. man cop. BeOaPkTbTc; man. cop. con. CaVo; man. con. cop. Mg; man. cop. PfPw

²⁹ Paulus inq. BeCaOaPfTbVo; Paulus inquis qui Mg; inq. Paulus Tc

³⁰ e CaMgPfTb; ex Tc

³¹ secum tam. hab. con. BeCaOaPfPkPwVo; hab. tamen secum con. Mg; secum tam. con. hab. Tb; secum hab. tam. con. Tc

His verbis tuis aliud hoc, aliud esse¹ illud satis evidenter ostendis². Illud enim de his coniugiis agitur³, que sibi⁴ primitus copulantur, ne nubat femina non sue religionis viro, vel ne vir talem ducat⁵ uxorem. Id enim, ut dicis, iubet Dominus⁶, docet apostolus, utrumque precepit testamentum. Hoc autem diversum esse⁷ quis abnuat⁸? Ubi igitur⁹ non de¹⁰ coniungendis sed de coniunctis, ambo quippe unius eiusdemque infidelitatis fuerunt quando coniuncti sunt, sed Evangelium cum venisset, alter sine altera vel¹¹ altera sine altero credidit. Si ergo aliud est hoc¹², quod sine¹³ scrupulo ullius dubitationis apparet, cur fidelem cum infideli coniugio permanere non et¹⁴ Dominus¹⁵ sicut apostolus iubet? Nisi forte isto loco vacat illud quod¹⁶ tam fideliter ipse ait, An vultis experimentum accipere eius¹⁷ qui in me loquitur Christus? Et utique Dominus est Christus. Intelligisne quid dicam? An in hoc explanando aliquanto diligentius immorabor? Attende ut¹⁸ rem ipsam¹⁹ tanquam in conspectu considerandam planiore sermone ponamus. Ecce coniuges duo unius infidelitatis ita fuerunt quando iuncti sunt²⁰. Nulla de his questio est que pertineat ad illam Domini iussionem doctrinamque apostolicam et preceptum Testamenti Veteris et²¹ Novi, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam sunt coniuges, et adhuc ambo sunt infideles. Adhuc tales sunt quales fuerunt antequam

¹ aliud hoc aliud esse BeCaPfTbTcVo; aliud esse hoc aliud Mg; aliud hoc aliud etiam Pk

² corr. fr. ostensis Mg. Aliud esse illud satis evidenter ostendis add. Brant, om.

BeCaLgMgObOcOdOeOfPfSgTbTcVmVo

³ agitur CaPfTbTc; ait Mg

⁴ sibi CaMgPfTbTc; non sunt Vosm.

⁵ corr. fr. dicat Pf

⁶ ut add. Pf, om. CaMgTbTc

⁷ esse CaMgPfTb; om. Tc

⁸ abnuat CaMgPfTb; abnegat Tc

⁹ Ubi igitur BeCaPfTbVoBrant; Ubi agitur Mg; Ibi igitur Tc; Ibi agitur Vosm.; Ibi enim agitur Migne

¹⁰ ss Be

¹¹ vel CaMgPfTb; om. Tc

¹² hoc CaMgTbTc; om. Pf

¹³ ss Be

¹⁴ non et BeCaMgPfTbVo; nonne et Tc; non licet? Non licet nam et Brant; non licet? Nonne etiam Vosm.

¹⁵ Dominus MgPfTbTc; Deus Ca

¹⁶ quod CaMgPfTc; quidem Tb

¹⁷ vultis exp. acc. (suscipere Be) eius BeMgPfTbVo; exp. vultis capere eius Ca; vultis eius exp. acc. Tc

¹⁸ ne add. Vo

¹⁹ explanandam add. CaMgTc, om. BePfTbVo

²⁰ quando iuncti sunt CaMgTbTc; om. Pf

²¹ et CaMgPfTb; ac Tc

coniungerentur, qualesque²² coniuncti sunt. Venit Evangelii predicator, credidit eorum aut unus aut una, sed ita ut infidelis cum fideli²³ habitare consentiat. Iubet fideli Dominus ne infidelem²⁴ dimittat²⁵ annon iubet? Si dixeris²⁶, Iubet, reclamat Apostolus, Ego dico, non Dominus. Si dixeris, Non²⁷ iubet, causam requiro. Neque illam mihi responsurus es²⁸ quam tuis litteris indidisti, quia Dominus prohibet fideles infidelibus iungi. Hic enim nullo modo est ista causa, de iam iunctis loquimur non de iungendis²⁹. Si³⁰ ergo tuam causam non invenisti cur non vetet³¹ Dominus quod prohibet Apostolus? Carnis³² enim iam, ut³³ existimo, non esse ipsam³⁴ quam esse putaveras³⁵.

CSEL 41. 367-74] C 28 q 1 c 9

²² -que MgPfTbBe; om. CaTc. Here the text ends in mid-leaf in Sg, and resumes after a further blank leaf on fo. 89, with the opening of c 102

²³ fid- CaMgPfTc; infid- Tb

²⁴ corr. fr. fid- Tb

²⁵ uxorem add. Tc, om. CaMgPfTb

²⁶ non add. Tb, om. CaMgPfTc

²⁷ Non CaMgPfTc; om. Tb

²⁸ resp. es CaMgPfTc; es resp. Tb

²⁹ iungendis BeMgTbTcVo; coniungendis Ca; iungentibus Pf

³⁰ Si CaMgPfTbTc; Sicut Brant; sicut (sic) Migne

³¹ -et CaMgPfTc; -at Tb

³² carnis Pk

³³ enim iam ut CaOaPfPwTbVoVosm.; enim ut iam Be; iam ut Mg; enim ut Pk; ergo iam ut Tc

³⁴ causam add. Vosm., om. CaMgPfPtTbTc

³⁵ -eras BeCaMgOaPfTcVo; -eris Tb; estimaveris Wc

102¹

²Ex eodem concilio³, cap. xv⁴

De Francia nobilis quidam homo⁵ nobilem de Saxonia Saxonum lege duxit uxorem. Tenuit multis annis et⁶ ex ea filios procreavit. Verum⁷ quia non isdem⁸ utuntur

¹ Be has this cap. both before c 100 and here; readings from the second text, where they differ from the first, are marked Be(2)

² Ut vir uxorem non dimittat, licet more alterius patrie eam desponsaverit add. in mg. CaLn²; Quibus de causis non debeat solvi coniugium add. Ph

³ eodem conc. *BeCaOaPtRaTbTc; conc. Triburiens' cap. xv AdBe(2); eodem Lc; conc. Triburiensi Mg; conc. Pf; conc. eodem Tiburiensi Vo

⁴ viii in mg. Be(2)²

⁵ quid. homo *CaFeMgPfTbTc; vir quid. Brant

⁶ et *CaTc, om. BeMgPfTbVo

⁷ Unde Vo

⁸ isdem *BeOaPkTb; hisdem Be²Be(2)CaLcMgRaPfVo; eisdem Tc

legibus⁹ Saxones et Franci¹⁰ causatus est quod eam non sua, id est Francorum lege desponsaverit vel acceperit aut dotaverit, dimissaque illa duxit alteram. Definivit super hoc sancta sinodus¹¹ ut ille transgressor evangelice legis subigatur penitentiae, a secunda coniuge separetur, priorem resumere¹² cogatur.

ID 8.213] C. I. Extrav. De Sponsa

⁹ ut. leg. *BeCaOaPfTcVo; leg. ut. MgTb

¹⁰ Sax. et Fr. *CaMgPfTb; Fr. et Sax. Tc

¹¹ super hoc. s. sin. *CaMgPfTc; s. sin. hoc Tb

¹² resum- *CaMgPfTb; sum- Tc

103

¹*Exameron Ambrosii*²

Horrendus et incultus est vir, semel placuit. Nunquid vir alius est eligendus?³ Comparem suum et equus diligit et si mutetur, alius⁴ trahere iugum nescit, compar alterius⁵ et se non totum⁶ putat. Tu iugalem repudias tuum, et sepe putas mutandum⁷, et si uno defecerit die super ducis rivalem, et statim incognita causa quasi cognita pudoris exsequeris iniuriam.

ID 8.232] C 32 q 5 c 17

¹ Ut uxor maritum suum non dimittat, licet sit horrendus et incultus *add. in mg.* Ln²

² Exam. Ambr. *BeCaEgPfPwTbTc; Ambrosius in Exameron, lib. II Mg: Exameron Ambrosii ii Wc

³ al. est el. BeMgPfTbVo; est al. el. CaTc; alius Oa; al. elig. est ID

⁴ alius *MgOaPfTbTc; *om.* Ca

⁵ nesc. compar alt. *BeMgPfTbVo; alt. nesc. compar Ca; nesc. par. alt. Tc

⁶ totum *CaEgPfTbTc; tutum Mg

⁷ muta *add. Brantr, om.* *CaMgPfTbTc

104

¹*Augustinus de sermone Domini in monte*²

Si uxorem quisque³ habeat sive sterilem, sive deformem corpore, sive debilem membris, vel cecam vel surdam vel claudam, vel si quid⁴ aliud sive morbis et⁵ doloribus

¹ Si uxorem quisque habeat *add. as rubr.* Vo. Similiter nec vir uxorem nisi causa fornicationis *add. in mg.* Ln²

² in monte CaMgPfTc; *om.* Tb

³ -que CaMgPfTb; -quis Tc; quis Wc²

⁴ aliquid *add. Pf, om.* *CaMgTbTcVo

⁵ morbis et *CaPfTbTc; morbisve Mg

laboribusque confectam, et quicquid excepta fornicatione⁶ cogitari potest vehementer horribile⁷, pro societate et fide sustineat.

ID 8.238] C 32 q 5 c 18

⁶ -ione *CaMgPfTbTc; -ionis causa *Brant*

⁷ -ile *CaMgPfTb; -ilem Tc

105

¹*Augustinus*² *de bono coniugali*

Tantum³ valet sociale vinculum ut cum causa procreandi colligitur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Posset enim homo dimittere sterilem⁴ uxorem et ducere de qua filios habeat, et tamen non licet. Item. Manet vinculum nuptiarum etiamsi proles cuius causa initium⁵ est manifesta sterilitate non subsequatur, ita ut iam scientibus coniugibus non se filios habituros separare se tamen vel ipsa causa filiorum atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis quibus se copulaverint adulterium committunt. Ipsi autem coniugi⁶ manente, plane uxoris voluntate adhibere aliam unde communes filii nascantur⁷, unius commixtione ac semine alterius autem iure ac potestate apud antiquos patres fas erat, utrum et⁸ nunc fas sit⁹ temere¹⁰ non¹¹ dixerim.

ID 8.254, see above 6. 28 also for beginning] C 32 q 7 c 27

¹ Quod causa [] non solvendum coniugium *add. in mg. Ln*²; Quibus de causis non debeant solvi coniugia *add. in mg. Tc*²

² Aug. *CaMgTbTc; Idem Tc

³ Quantum Qe

⁴ dim. ster. *BeMgOaPfTbVo; ster. dim. CaTc

⁵ initium *BeCaMgOaPwTb; iunctum PfVo; initium Tc

⁶ coniugi *MgPfTbTc; coniugio Ca

⁷ -antur *CaMgPfTb; -erentur Tc

⁸ et *CaMgPfPkPwTb; etiam PtTc

⁹ stare *add. Be*²CaMgPtPwRa, *om. *BeEgOaPf²PkTbTc; erasure Pf*

¹⁰ *lacuna follows Tb*

¹¹ *om. PtVo*

106

¹*Ex concilio Carthaginensi IV, huic interfuit Augustinus, cap. xxv*²

Hi³ vero seculares qui coniugale consortium nulla culpa⁴ graviore dimittunt, vel etiam dimiserunt et⁵ nullas causas⁶ discidii probabiliter proponentes propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicita aut aliena presumant, si antequam apud⁷ episcopos comprovinciales discidii causas⁸ dixerint, et prius uxores quam iudicio dampnentur abiecerint, a communione ecclesie et sancto populi cetui, pro eo quod fidem et coniugia maculant, excludantur.

ID 8.328, om. Idclr, cf 8.231] C 33 q 2 c 1

¹ Quod ut pr[] excommunicatione qui absque [] ecclesie [] dimiserit *add. in mg. Ln*²

² huic int. Aug. cap. xxv BeCaPkPwTbVo; huic int. Aug. cap. xv MgOaRaTc; cap. xxv cui int. Aug. Pf

³ Hi *Ph²QeTbVp; Si BeAdBeCaEaMgOaPfPhPtRaTcVoVqWc

⁴ culpa *CaMgPfTb; causa Tc

⁵ et *MgPfTbTc; *om. Ca*

⁶ nullas causas *CaMgTbTcVo; nulla causa Pf

⁷ apud *MgPfTbTc; ad Ca

⁸ -as *CaMgPfTb; -am Tc

107

¹*Nicolaus*² *Igmaro*³ *episcopo*

Sufficiat⁴ secundum leges solus eorum consensus quorum de⁵ coniunctionibus⁶ agitur, qui⁷ consensus cum⁸ solus in nuptiis⁹ forte defuerit cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata, frustrantur, Iohanne Crisostomo magno doctore testante, qui ait, Matrimonium non facit coitus sed voluntas.

ID 8.17] C 27 q 2 c 2 from Sufficiat – frustrantur; c 1a for Iohanne - voluntas

¹ Quod coniugium non facit consensus ... *add. in mg. Ln*², Cuiusmodi coniunctio non non facit coniugium *add in mg Lj*²

² papa *add. Tc, om. CaMgPfTb*

³ Igmaro PfTb; Hicmaro BdLcPhRaVp; Ithmaro Be²; Hiemaro Ca; Ingmaro Mg; Hiero [?] Oa; Higmario Pt; Eimario Tc; hinc Marino Vo; Hennaro Wc

⁴ -iat *BeCaMgRaVo; -iant Pf?TbTc

⁵ quorum de *CaMgPfTb; de quorum Tc

⁶ -nibus *CaPfTbTc; -ne Mg

⁷ qui *CaMgPfTb; si Tc

⁸ cum CaMgPfTb; *om. Tc*

⁹ nuptiis *CaPfTbTc; nuptus Mg

108

Iudicium Urbani pape de filia Iordanis principis¹ unde supra²

Si verum esse constiterit quod nobis legati Iordanis principis retulerunt, scilicet quod ipse coactus et³ dolens filiam suam infantulam nolentem, flentem et pro viribus renitentem, non assentientibus sed valde dolentibus matre et parentela⁴, Rainaldo Ridelli filio desponsaverit, quoniam canonum et legum auctoritas talia sponsalia, ut infra ostendetur, non⁵ approbat, ne ignorantibus leges et canones nimis durum quod dicimus videatur, ita sententiam temperamus, ut si princeps cum assensu⁶ filie⁷, matris et parentele id quod ceptum⁸ est perficere voluerit, concedamus⁹. Sin autem, legatus noster utrasque partes audiat, et¹⁰ si nihil fuerit ex parte supradicti Rainaldi quod amplius impediatur, ab ipso Iordane sacramentum quod¹¹ constant hec ut¹² dicta sunt accipiat, et nos canonum ac¹³ legum scita sequentes deinceps non prohibemus quin alii¹⁴ viro si voluerit predicta filia eius tantum in Domino nubat¹⁵.

ID 8.23] C 31 q 2 c 1

¹ Iord. princ.] Iordani principit Oa

² unde sup. *BeCaMgTbTcVo; de supra Ph; om. Pf. ix. Cuiusmodi coniunctio non facit coniugium *in mg.* Bd; ix *in mg.* Be²

³ et *MgPfTbTc; om. Ca

⁴ -ela *MgPfTbTc; -entibus Ca

⁵ non *MgPfTbTc; ne Ca

⁶ ass- *CaMgPfTc; cons- Tb

⁷ et *add.* BeCaMg, *om.* *PfRaTbTcVo

⁸ cep- *CaMgPfTc; precep- Tb

⁹ -amus *BeMgPfTbVo; -imus CaTc

¹⁰ et *MgPfTbTc; ut Ca

¹¹ quod *MgPfTbTc; quo Ca

¹² ut *CaPfTbTc; qui Mg

¹³ ac *CaMgPfTc; et Tb

¹⁴ alii *BeCaPfTbVo; alio MgTc

¹⁵ tant. in Dom. nub. *BeCaOaPkRaTbVoWc; nub. tant. in Dom. Mg; tant. nub. in Dom. PFTc; in Dom. tant. nub. Pw

109

¹*Urbanus Sanctio regi*²*Aragonum*

De neptis tue coniugio quam te cuidam militi daturum necessitatis³ instante articulo⁴ sub fidei pollicitatione⁵ firmasti, hoc equitate⁶ dictante decernimus⁷ ut⁸ si illa virum illum omnino, ut dicitur, renuit, et in eadem voluntatis auctoritate⁹ persistit, ut¹⁰ viro illi prorsus se¹¹ deneget nupturam, nequaquam eam invitam et renitentem¹² eiusdem¹³ viri cogas coniugio sociari¹⁴. Quorum enim unum corpus est unus debet esse et animus, ne forte cum virgo¹⁵ fuerit alicui invita copulata, contra Domini¹⁶ apostolique preceptum aut reatum discidii aut crimen fornicationis incurrat¹⁷, cuius videlicet peccati¹⁸ malum in eum¹⁹ redundare constat qui eam coniunxit invitam, quod²⁰ pari tenore de viro est etiam²¹ sentiendum.

ID 8.24] C 31 q 2 c 3

¹ Ne femina [] copuletur *add. in mg.* Ln²; Cuiusmodi coniunctio facit coniugium *add. in mg.* Tc²

² Sanctio regi MgPfOd²TbTcWc; Santio regi (regi *after* Arag.) Be; regi Sanctio CaVp; Santio LcRa; Sancieri regi Oa; Santio regi Vo; ObOeOf

³ necessitatis Tb

⁴ articulo *CaMgObOdOeOfPfTb; periculo Tc

⁵ pollicione Of

⁶ equitante Of

⁷ dec- *BeCaMgObOdOePfTbVo; decrevimus OaOf; disc- Tc

⁸ ut *CaObOdOeOfPfTbTc; et Mg

⁹ *corr. fr.* -ate -atei Od

¹⁰ ut CaObOdOfMgPfTc; *om.* Tb

¹¹ pr. se *BeTbOa; se pr. CaMgObOdOeOfPfRaTcVo

¹² ren- *CaObOdOeOfPfTbTc; rem- Mg

¹³ eius Of

¹⁴ sociari *CaMgObOdOeOfPfTb; copulari Tc

¹⁵ viro *add.* Tc, *om.* *CaMgObOdOeOfPfTb

¹⁶ Domini *BeCaMgObOdOeTbTcVo; Deum OfPf

¹⁷ -at *CaObOdOeMgPfTb; -it Tc

¹⁸ aut reatum disc. - pecc. *om. Migne*

¹⁹ *corr. fr.* meum Od

²⁰ *corr. fr.* quoniam Od

²¹ de viro est et. *BeCaOaObOdOeOfPwTcVo; de viro est Lc; est et. de viro Mg; de viro quoque est Ra; de viro et. est Tb

110

¹*Novellarum constitutionum*² xxxvii³

Si quis per errorem ancillam mulierem⁴ duxerit uxorem, liberam eam esse⁵ putans, vel ex contrario⁶ si libera mulier servo per errorem iuncta sit, posteaque veritas reperta fuerit, dicendum est omnino nuptias non constituisse. Inter liberum enim et ancillam, servum et liberam mulierem nuptie contrahi non possunt. Quod si⁷ calliditate et conniventia⁸ domini servus vel ancilla matrimonium contraxerit cum libera persona, forte enim dominus ancillam suam ut liberam viro ingenuo coniunxit et dotem pro ea⁹ prestitit¹⁰, ut propter¹¹ nuptias donationem lucretur totam vel¹² pro parte. Si quid ergo tale contigerit, ipsam donationem dotis et ancillam liberam facit et nuptie consistant, nulla lege quantum pertinet ad servitutem huiusmodi matrimonium concutiente. Sin autem dominus¹³ specialiter quidem nuptias ancille sue vel servi¹⁴ non consenserit¹⁵, sciens autem¹⁶ quod non¹⁷ concubuerit¹⁸, forte enim ideo hoc facit ut postea negotium moveat homini libero quod ancillam eius duxit uxorem, vel ingenue mulieri quod servo eius¹⁹ nupta est. Si quid ergo tale evenerit²⁰ specialiter²¹ dominus non²² consenserit, attamen nesciens²³ non²⁴ prohibuerit, et nuptie integro²⁵ iure consistant, et servilis conditionis

¹ De coniugio [] servum et ancillam et [] et ancillam *add. in mg.* Ln²

² -ionum PfTc (*c IIII*); -io CaTbVo; constit' Mg

³ *om.* VoVp, De separatione coniugii non ob causam fornicationis *add in mg.* Lj²

⁴ mul. *MgPfTb; *om.* Ca

⁵ eam esse *CaMgPfSgTb; *om.* Brant

⁶ ex con- *MgPf; econ- BeCaTb

⁷ Quod si] Idem. Si Ra; Idem quod si (vel Quod si tantum *in mg.*) Ra²

⁸ id est consensu *add. ss* Ld²

⁹ pro ea *BeOaTbVp; postea CaMgPk; propterea PfVo; propter eam Ra

¹⁰ -itit *MgPfTb; -iterit Ca

¹¹ propter *MgPfTb; per Ca

¹² vel *CaMgPf; *om.* Tb

¹³ dominus *MgPfTb; Deus Ca

¹⁴ *after* consenserit *but with mark for reversal* Pf

¹⁵ servi non con. *BeMgTbVoVp; servi sui non con. Ca; servi con. Oa; non con. servi Pf

¹⁶ autem *BeCaMgPfVo; ante Oa; *om.* Tb

¹⁷ quod non *PfTbVoVp; quod agitur non Be; quod agitur Ca; quando Mg?; non OaRa

¹⁸ concub- MgPfTbVo; prohibuerit BeRa; conibuerit Oa; reprohib- Ca

¹⁹ eius *MgPfTb; *om.* Ca

²⁰ licet *add.* BeCaMg, si *add.* Oa; *om.* *PfTbVo

²¹ *corr. fr.* spiritualiter Mg

²² *ss* Ra

²³ nesciens MgSgTb; rescians BeWc; sciens Ca; reciens Oa; vel nesc. PfRaVo, rem sciens VpBrant; res sciens Migne

²⁴ *ss* Ra²

persona eripiatur ad ingenuitatem illo²⁶ sine dubitatione aperto, quod liberi qui ex huiusmodi nuptiis procreati fuerint tam ingenui quam legitimi sunt²⁷.

ID 8.56]

²⁵ *corr. fr.* integno Ra

²⁶ illo *CaPFTbTc; iure illo Mg, *add. in mg.* Ra; illo scilicet Ra

²⁷ sunt *MgPFTb; appareant Ca; sint Ra

111¹

Ex concilio apud Vermeriam² cui interfuit Pippinus rex, cap. vii³

Si quis ingenuus homo ancillam alterius⁴ uxorem acceperit⁵, et existimat quod ingenua sit, si ipsa femina postea fuerit in servitute⁶ detecta, si eam a servitute redimere potest, faciat. Si non potest, si voluerit aliam accipiat. Si autem servam eam scierat⁷ et collaudaverat, post ut legitimam habeat. Similiter et mulier ingenua de servo alterius facere debet.

ID 8.164, cf 6.41 above] C 29 q 2 c 4

¹ *c 111 om.* AaEgLcLgMgQaWa; *in*

AbBdBcCaDbEaEbEcFcGcKaLbLflLjLkOaObOdOeOfPfPhPkPqPtPwQeRaSdSeSgTbTcVcVmVoVpVqVtWbWcZa *Brant*

² Verm- BeCaOaPkTb; Guerm- Pf; Warmatiam Ra; Vermenniam Vm; Verb- Vo

³ Ex - vii (xvii Ra) BeCaPfPkRaTbVo; Novellarum constitutionum (*cf c 110*) Tc

⁴ anc. alt. *CaPfTb; alt. anc. Tc

⁵ ux. acc. CaPfTb; acc. ux. Tc

⁶ -ute *PfTbVo; -utem CaTc

⁷ scierat CaPfTbTc; esse sciebat *Brant*

112

Gregorius iunior Bonifacio episcopo¹

Quod posuistis² si mulier infirmitate correpta nunquam³ valuerit viri⁴ debitum reddere, quid eius faciat⁵ iugalis⁶? Bonum esset si sic permaneret ut abstinentie vacaret, sed quia hoc magnorum⁷ est, ille qui se non poterat continere⁸ nubat magis.⁹ Non tamen

¹ (x. *add.* Bd) De separatione coniugii non ob causam fornicationis *in mg.* BdTc²; x. *in mg.* Be²

² posuistis CaMgPfTb; proposuistis Tc

³ nunquam *CaMgOaRaTc; non BePfTbVo

⁴ viri CaOaPfVo; viro BeMgRaTc; *om.* Tb

⁵ eius faciat *CaMgPfRa²Tc; ius faciat Ra; ei faciet Tb

⁶ iug- *BeCaPfRaTb; coniug- MgTc

⁷ magn- *CaMgPfTc; man- Tb

⁸ non pot. cont. *CaMgPfTb; cont. non pot. Tc

ei subsidii opem subtrahat quod¹⁰ infirmitas prepedi, cum¹¹ non detestabilis culpa excludit¹².

ID 8.78] C 32 q 7 c 18

⁹ Hoc non tenet ecclesia *add. in mg.* Be²

¹⁰ quod *PfTbTcVo; quam BeCaMgRa

¹¹ cum BeMgOaPfRaTcVo; eum Tb?; tamen *Brant*

¹² -it *CaMgPfTb; -at Tc

113

¹*Codicum*² *lib. V*³, *cap. xviii*, *tit. x*⁴

Si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos continuos annos computando coire minime propter naturalem⁵ imbecillitatem valeat, possit mulier⁶ vel eius parentes sine periculo dotis amittende⁷ repudium marito dicere⁸.

ID 8.79] L. In causis, c. De repudiis, et c. Litterae, et Extrav. De frig.

¹ De coniugibus qui (*after corr.*) [] reddere debitum non possunt *add. in mg.* Ln²

² Codicum *CaMgPfPkTb; Const. Tc

³ lib. V *BeCaMgPkTb; lib. PfVo; *om.* Tc

⁴ cap. xviii tit. x *BeCaMgOaPfPk; cap. xviii tit. x PtTb; xviii cap. x Tc

⁵ -alem *CaMgPfTc; -ale Tb

⁶ possit mul. *MgOaTbVo; mul. possit BeCa; mul. potest PfTc

⁷ am- *BeCaMgTcVo; adm- PfTb

⁸ dicere MgPf; dare BeCaRaTbTc; ducere OaPkPtVoVp; mittere *Brant*

114

*Capitularum*¹ *lib. VI*², *cap. xci*³

Si vir et mulier coniunxerint se in matrimonio et postea dixerit mulier de viro non posse nubere⁴ cum ea⁵, si poterit probare⁶ quod verum sit, accipiat alium, eo quod iuxta apostolum non potuit illi reddere vir suus⁷ debitum.

ID 8.80] Extra. De frig.

¹ Capitularum Pf; Capitulo Ca; Cap⁷ MgOaVo; *om.* Be

² VI *BeCaEgMgPkVo; V Pf; *om.* Tb

³ Cap. - xci (xii Oa) *CaMgOaPfTb; Item Tc

⁴ nubere *CaMgPfTc; concumbere Tc

⁵ ea Pf²TbTcVo; eo BeCaMgOaPf

⁶ per iustum iudicium *add.* EgMg, *om.* *BeCaLcOaPfPkPwRaTbTcVo

⁷ red. vir suus *LcOaPfTbVo; vir reddere suus Be; vir suum red. CaPw; vir suus red. MgRaTcVpWd

115

¹Ex epistola Gregorii ad Iohannem² Ravenatem episcopum

Quod autem³ interrogasti de his qui in matrimonio iuncti sunt et nubere non possunt, si ille aliam vel illa⁴ alium ducere possit, quibus⁵ scriptum est, Vir et mulier si se coniunxerint⁶ et postea dixerit mulier de viro quod non possit coire cum ea, si potest probare per iustum iudicium quod verum sit, accipiat alium, si autem⁷ ille aliam acceperit⁸, separentur.

ID 8.178] C 27 q 2 c 29 to accipiat alium

¹ De repudio causa frigide nature *add. in mg. Pt*³

² Yb'm Vo

³ autem *CaMgPfTb; ante Tc

⁴ illa *MgPfTbTc; alia Ca

⁵ quibus *BeCaMgOaPf?Vo; ita Tb; de his Tc

⁶ vir et mul. si se con. *BeCaMgPfPkVo; ut mul. si se coniunxerit Tb; si coniunxerint se vir et mul. Tc

⁷ autem *CaMgPfTb; vero Tc

⁸ ille al. acc. *BeMgOaPfTcVo; aliam ille acc. Ca; ille acc. al. Tb

116

Ex epistola¹ Gregorii²

De his requisistis³ qui ob causam frigide nature se dicunt non posse⁴ invicem operam carnis dantes commisceri. Iste vero si non potest ea uti pro uxore habeat quasi sororem. Quod si retinaculum iugale volunt⁵ rescindere⁶ maneant utrique innupti⁷. Nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conveniet? Igitur si vir aliam vult uxorem accipere⁸ manifesta ratio⁹ patet quia succedente¹⁰ diabolo odii fomitem¹¹, exosam eam habuit¹², et idcirco eam dimittere mendacii falsitate molitur. Quod si mul¹³ier

¹ Ex ep.] Exempla Be

² II *add. MgPfTcVo, pape add. Ra, om. *BeCaOaTb*

³ -istis Be²CaOaPfTbVo; requisitis Be; -isti MgTc; qui reliquistis Pk

⁴ non posse *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁵ vol- *CaMgPfTc; nol- Tb

⁶ resc- *BeMgPfTbVo; rec- Ca; disc- Tc

⁷ utr. inn. *BeCaMgPfVo; inn. utr. TbTc

⁸ vult ux. acc. MgRaTc; vult ducere ux. Be; vult ux. CaPfVo; vult acc. ux. Oa; acc. vult ux. Tb

⁹ -io *CaMgPfTb; -ione Tc

¹⁰ quia succ. BeOaPfPkTbTcVo; quia suggerente CaEgMg; quod suggestente *Brant*

¹¹ -item MgPf?TbTc; -ite Ca

¹² -uit *BePfTbTc; -uerit CaMgVo

¹³ *Be mf breaks off here, and resumes near the end of 6. 124, qv*

causatur et dicit, Volo mater¹⁴ esse et filios procreare, uterque eorum septima manu¹⁵ propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iureiurando dicat ut nunquam per commixtionem carnis coniuncti una caro effecti fuissent¹⁶, tunc videtur mulierem secundas¹⁷ posse contrahere¹⁸ nuptias. Humanum dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem qui frigide nature est maneat sine coniuge. Quod si et ille aliam copulam acceperit¹⁹, tunc hi²⁰ qui iuraverint²¹ periurii crimine rei teneantur, et penitentia peracta priora cogantur recipere connubia.

ID 8.182] C 33 q 1 c 2

¹⁴ Volo mat. *CaMgPfTb; Mat. volo Tc

¹⁵ manu *CaPfTbTc; manibus Mg

¹⁶ eff. fu. *CaMgPfTb; fu. eff. Tc

¹⁷ sec. *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ posse cont. *CaPfTbTc; cont. posse Mg

¹⁹ -perit *MgTbTcVo; -pit Ca; ? Pf

²⁰ tunc hi CaMgOaTbVo; tam hi Pf; tunc illi Tc

²¹ -erint *CaPfTbVo; -erunt MgTc

117

*Hicmarus*¹

Si per sortiaris² atque maleficas, occulto, sed nunquam vel nusquam iniusto³ Dei iudicio permittente et diabolo preparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus ista eveniunt ut corde contrito et spiritu humiliato Deo et sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant⁴, et⁵ profusis⁶ lacrymis ac largioribus elemosinis et orationibus atque ieiuniis Domino satisfaciant⁷, et per exorcismos ac cetera medicine ecclesiastice munia, ministri ecclesie tales quantum annuerit Dominus⁸ qui Abimelech ac domum eius⁹ Abrahe orationibus sanavit, sanare procurent. Qui forte si sanari¹⁰ non potuerint, separari valebunt. Sed postquam alias nuptias expetierint, illis in carne

¹ Hicmarus CaMgRaOaPh; Higmarus archiepiscopus Pf; Hicmarus Pt; Igmarus Tb; Heimarus TcWc; Hycinarus Vo; Hismarus Vp; om. Pk; contrarietas *add. lower in mg.* Lj²

² -ianas Ca

³ vel nusquam iniusto CaMgOaTc; iniusto Pf; vel nusquam PhTb; iusto Vo

⁴ faciant *MgPfTbVo; faciat Ca; om. Tc

⁵ et *CaPf?TbTc; ac Mg

⁶ *obsc. corr.* Ca

⁷ -iant *MgPf?TbTc; -iat Ca

⁸ Dominus *MgPfTbTc; Deus Ca

⁹ dom. eius *CaMgTbTcVo; dominum Pf

¹⁰ *corr. fr.* -are Pf

viventibus quibus iuncte fuerint¹¹, prioribus quos reliquerant, etiam si possibilitas concumbendi eis reddita fuerit¹², reconciliari nequibunt.¹³

ID 8.194] C 33 q 1 c 4

¹¹ -erint *CaPkTb; -erunt MgPfTc; -erant Vo

¹² prioribus - fuerit *MgPfTbTcVo; *om.* Ca

¹³ *Of fo.99r ends*

118

Ex concilio apud Vermeriam¹ temporibus Pippini regis², cap. xvii³

Si qua mulier se proclamaverit quod vir suus nunquam coisset cum ea, exeant inde ad crucem, et si verum fuerit⁴ separentur, et illa faciat quod vult.

ID 8.179] C. Laudabilem. Extra. De frig. et malefic.

¹ Vermeriam *CaMgOaPkTc; Guermeriam Pf; Warmatiam Ra; Giniam Tb?; Verberiam Vo

² temp. Pip. reg. *CaMgPkTbTcVo; *om.* Pf

³ cap. xvii *CaMgPfPkTb; *om.* Tc

⁴ fuerit *MgPfTbTc; fuit Ca

119

Ex concilio apud Compendium¹, cap. xx

Si quis accepit² uxorem et habuit³ eam aliquo tempore, et ipsa femina⁴ dicit quod non coisset cum ea, et ille vir dicit quod sic fecit, in veritate viri consistat⁵, quia vir caput est mulieris.

ID 8.180] C 33 q 1 c 3

¹ *corr. fr.* Triburiensi Oa

² -epit *CaPkTb?; -eperit LcMgOaPfRaTcVo

³ -uit PkTb; -uerit CaMgOaPfRaTcVo

⁴ femina CaMgPfTbTc; mulier *Brant*

⁵ -at *CaMgTbTcVo; -it Pf

120

Ex concilio Triburiensi¹, cap. iiii²

Vir si³ duxerit uxorem⁴, concumbere cum ea⁵ non valens⁶, et frater eius clanculo eam vitiaverit⁷ et gravidam reddiderit⁸, separentur. Considerata autem imbecillitate misericordia eis impertiatur ad coniugium tantum in Domino.

ID 8.181]

¹ Trib- *CaMgPfTc; Tib- Tb

² cap. iiii *CaMgPfTb; om. Tc; De incestu *add. in mg. Lj*²

³ *add. ss. Ca*

⁴ uxorem *CaDbOaPfTbVo; mulierem EgMg; ux. et Tc

⁵ conc. cum ea *CaPfTbTcVo; cum ea conc. EgMg

⁶ -ens *CaMgPfTb; -uerit Tc

⁷ vitiaverit *CaMgTbTc; vitiavit Pf

⁸ reddiderit *CaMgPfTb; fecerit Tc

121

¹Ex concilio Maguntiens², cap. vi³

Si quis viduam uxorem duxerit⁴ et postea⁵ cum filiastra fuerit fornicatus seu cum duabus sororibus⁶, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre et filio, si quis relictam fratris, si quis neptem aut novercam, aut nurum aut consobrinam⁷, aut filiam avunculi, aut eius relictam, aut privignam polluerit, eos disiungi⁸ et ulterius nunquam coniugio⁹ copulari precipimus.

ID 9.77] C 32 q 7 c 20

¹ De his qui feminam cum filiastra sua [] cum duabus maribus et his similibus *add. in mg. Ln*²

² Mag- *CaEgPfTbTcVo; Mog- Mg

³ vi *CaPfPkTbTcVo; v Eg; ii Mg; iiii Vp

⁴ ux. dux. *CaMgPfTb; dux. ux. Tc

⁵ postea *CaPfPkTbTcVo; post EgMg

⁶ altera manente uxore *add. Vosm., om. *CaDbEaLgMgOaObOdOeOfPfPhPtRaSgTbTcVmVoWcBrant*

⁷ aut cons. *MgPfTbTc; om. Ca

⁸ eos dis. *CaMgPfTb; dis. eos Tc

⁹ nunq. con. *MgPfTbTc; con. nusq. Ca

122

[Item]¹

Ubi non est consensus² utriusque non est coniugium³. Ergo qui pueris dant puellas⁴ in cunabulis, vel e converso, nihil faciunt nisi uterque puerorum consentiat⁵ postquam venerint ad tempus⁶ discretionis. Non⁷ est coniugium nisi fiat utriusque consensu⁸, etiam si pater et mater hoc fecerint et voluerint.

C 30 q 2 c 1

¹ Item TbPt; Nota Lc; Nato Ph; Nich' papa ad consulta Bulgarorum Ra; De eodem Vo; Nicholaus papa Vp; om. CaMgPfPkTcWc

² non est cons. CaMgPfPkTbTc; cons. non est Eg

³ non est con. CaMgPfTbTcVo; con. non est Eg; con. Pk

⁴ puellas TbTcVo; puellulas CaMgPf

⁵ -iat CaMgPfTc; -iant Tb

⁶ ven. ad tempus CaMgPfTbVo; ad temp. ven Tc; venerit ad annos Brant

⁷ Non CaRaTbTc; Nec EgMgPfVo

⁸ consensu PfRaTcVo; consensus CaEgPhPkTb; assensus Mg

123

¹Nicolaus papa² ad consulta Bulgarorum³

Ita diligere debet homo⁴ eum qui se suscepit⁵ a sacro fonte sicut patrem. Item. Est⁶ inter fratres et⁷ filios spirituales⁸ gratuita et sancta communio que non est⁹ dicenda consanguinitas, sed potius habenda spiritualis proximitas. Unde inter eos¹⁰ arbitramur fieri non¹¹ posse quodlibet¹² coniugale¹³ connubium, quando quidem nec inter eos qui natura et eos qui¹⁴ adoptione filii sunt, venerande¹⁵ Romane leges¹⁶ matrimonia contrahi¹⁷

¹ De separatione coniugii non ob causam fornicationis *add. in mg.* Eg; Quod non sit [] spirituales [] *add. in mg.* Ln²

² Nich. papa CaMgPfTbVp; om. Tc

³ Bulg- CaMgPfPhVo; Burg- Oa; Bug- TbTc

⁴ dil. deb. homo *CaMgPfTb; deb. dil. homo Ra; homo dil. deb. Tc

⁵ se suscepit *CaMgPfRa; suscepit OaVo; suscipit se Tb; se suscepit Tc

⁶ Est *CaPfTbTc; Eest Vo; om. EgMg

⁷ fratres et CaMgPfTc; om. Tb

⁸ est *add.* EgMg, om. *CaPfTbTcVo

⁹ est *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ eos *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ non CaMgTbTc; om. PfBrant

¹² quodlibet *MgPfTbTc; quidem Ca

¹³ coniugale *CaMgPfTbTc; non con. Brant; non legale Vosm.

¹⁴ etiam *add.* PfTb, in *add.* Vo; om. *CaMgTc

¹⁵ et *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁶ leges *CaEgPfTbTc; laudes Mg

permittunt. Item. Si¹⁸ inter eos non contrahitur matrimonium quos adoptio iungit, quanto potius¹⁹ a carnali oportet²⁰ inter se contubernio²¹ cessare quos per celeste sacramentum regeneratio sancti Spiritus vincit²²? Longe, inquit, igitur²³ congruentius filius patris mei vel frater meus appellatur is²⁴ quem gratia divina quam quem humana voluntas ut filius eius vel frater meus esset elegit, prudentiusque ab alterna corporis²⁵ commixtione secernimur²⁶.

ID 1.135, 9.34] C 30 q 3 c 1

¹⁷ non *add.* TbTc, *om.* *CaEgMgPf?PkVo

¹⁸ Si *CaMgPfTbTc; *om.* Brant

¹⁹ potius *CaMgPfTbTc; magis Brant

²⁰ oportet *CaMgPfTb; *om.* Tc

²¹ contubernio *CaMg²OaPfTbVo; contubernia Mg; connubio Tc

²² vel ligat *add.* ss Mg

²³ inq. ig. MgPfTb; ig. Ca; ig. inq. Tc; inquis ig. Vo

²⁴ is *MgPf?TbTc; his Ca

²⁵ corporis *CaMgPfTcVo, *om.* *Tb

²⁶ -imur *CaMgPfTc; -imus PhWc; -itur Tb?; -untur Wd

124

Nicolaus¹ Salemonio² episcopo

Nosse³ desideras utrum mulier que⁴ viri filium ex alia femina genitum de⁵ sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari, quos ideo iungi posse⁶ decernimus quia secundum sacros canones nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet coniunx dimittere coniugem. Pertinet autem ad ingens uxoris exitium que habens odio virum vel infirmitatem⁷ eius non considerans quasi causa pietatis operatur impietatem⁸, maxime cum precipiat apostolus, Nolite, inquit, fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus ut vacetis orationi⁹, et iterum revertimini in idipsum, ne temptet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Ergo si non ex consensu utriusque coniugis hoc factum esse probatur, non fraudentur invicem, sed revertantur in idipsum, presertim cum

¹ Nicholaus *CaMgPfTb; Item de eodem Ra; Nich. papa Tc

² Salomoni Vo. Salomitano Brant; Salonitano Vosm.; *om.* *DbMgPfTbTc. Gg Maximo presumptori (vel preceptoris ss) Salone *add.* in mg. Mg

³ Posse Lg

⁴ sui *add.* Mg, *om.* *CaEgPfTbTc

⁵ de *CaMgPfTb; ex Tc

⁶ iun. posse *MgOaPfTbVo; iun. Ca; posse iun. Tc

⁷ *corr. fr.* infirma- Ca

⁸ imp. *CaPfTbTc;Vo iniquitatem EgMg

dicat Apostolus, Uxor sui corporis potestatem¹⁰ non habet¹¹ sed vir, sicut¹² vir non habet potestatem sui corporis¹³ sed mulier.

ID 1.136] C 30 q 1 c 3

⁹ -oni *CaMgPfTb; -onibus Tc

¹⁰ Be *mf resumes*.

¹¹ pot. non hab. *BeOaPfTbVo; non hab. Ca; non hab. pot. MgTc

¹² sicut CaMgPfTbTc; et Be; similiter Oa; similiter et *Brant*

¹³ non hab. pot. sui corp. MgTbTc; pot. non hab. sui corp. BeOaPfVo; pot. sui corp. non hab. Ca

125

¹Capitularum² libro V³, cap. vii⁴

Si quis filiastrum aut⁵ filiastram suam ante episcopum ad confirmationem⁶ tenuerit, separetur⁷ ab uxore sua et alteram non accipiat.

ID 1.302, also 9.80] C 30 q 1 c 2 earlier to ab uxore sua only; et aliam nunquam accipiat. Similiter et mulier added later

¹ De his qui aut filios aut filias aut filiastrum de sacro fonte suscipiunt aut [] *add. in mg. Ln²; contrarietas add. in mg. Lj²*

² Capitularum *OaOdOePfSg; Capitularum BeObOcOd²PtTbVoWc; Const' Tc; capl' Vm

³ V *BeObOcOdPfPtPwTcVoWc; *om. Sg; VI Tb; l v Vm*

⁴ vii *BeOaObOcOdPfPwSgTcVmVoWc; vi Oe; xii PtTb. Ex concilio apud Vermeriam (Warmatiam Ra) cap. iiii (cap. iiii *om. RaVp*) EgMgRaVp*Brant*, Ex concilio apud Vermeriam (vel in ss) cap. iiii Lg; Adrianus dicit *in mg. Eg, vel Cap. lib. V cap. vii in mg. Mg², Nicholaus papa Radulfo Bituricensi episcopo (cf c 126) in mg. Ca*

⁵ aut *BeOaPfPtTbVo; vel CaMgPwRaTcWc

⁶ ante ep. ad conf. *CaMgPfPtTb; ad conf. ante ep. Tc

⁷ *corr. fr. -entur Tc*

126

Nicolaus papa Radolpho Bituricensi¹ archiepiscopo²

De his qui filiastrum suum ad confirmationem coram episcopis tenent³, id est qui filios uxoris sue⁴ de viro priori⁵ dum crismantur⁶ ab episcopis super se sustinent, si in scitia, sicut asseris, fit, licet sit peccatum tamen non usque ad separationem coniugii

¹ -icensi Be(Ca)MgTbVo; -iensi OaPfTc; Bidunensi Vp

² archiep- *BePfRa²TbVo; ep- (Ca)MgOaPtRaTc; Ca *has insc. to c 126 over c 125, to c 127 here.*

³ coram epp. tenent *CaMgPfTc; tenuerint coram ep. Tb

⁴ uxoris sue *CaMgPfTb; uxorum suarum Tc

⁵ viro priori *CaMgPfTb; viris prioribus Tc

⁶ crismantur BeCaMgTbVo; crismatur OaPf; confirmantur Tc

puniendum est. Lugeant tamen⁷ et digna penitentia hoc diluentes Domino dicant, Delicta ignorantie nostrae⁸ ne⁹ memineris.

ID 1.304] C 30 q 1 c 6

⁷ tamen *CaMgTbTcVo; tantum Pf

⁸ nostrae *CaMgPfTb; mee Tc

⁹ ne CaEgPfTbTc; tu Mg

127

Ex decretis Desiderii¹ pape²

Deusededit³ sancte Romane ecclesie⁴ et apostolice⁵ episcopus Gordiano Hispalensis Ecclesie coepiscopo⁶ et fratri dilectissimo.

Pervenit ad nos⁷ diaconus sanctitatis vestre⁸ epistolam deferens, quod quidam viri et mulieres preterito Sabbato paschali die⁹, pro magno populorum incursu, nescientes filios suos suscepissent¹⁰ ex¹¹ lavacro sancto. Cupis ergo scire si pro tali ratione accidenti debeant viri ac¹² mulieres ad proprium usum redire an non. Nos vero¹³ ex hac re mesti inquisivimus priorum dicta¹⁴. Invenimus autem in archivis¹⁵ huius apostolice sedis iam talia contigisse in ecclesia Hisaurie et Ethesiorum¹⁶ simulque Hierosolime aliarum¹⁷ etiam ecclesiarum episcopis et earum civitatum¹⁸ ab hac apostolica sede volentibus scire, utrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum, beate memorie sancti patres Iulius, Innocentius et Celestinus cum episcoporum plurimorum et sacerdotum consensu in

¹ Desiderii *Be(Ca)OaPhQeRaTbTcWc; Deusededit MgVo; Deodati Pf; Desiderius Vc

² Ex – pape] *om.* Pt; Separantur viri ab uxoribus qui natos suos aliquo casu coram episcopo tenuerunt vel suscipiunt Vp [*cf C 30 q 1 c 1*]

³ Deusededit MgOaPfPhPtQeTbVo; Desiderius BeCaRaSiTcWc; proprium nomen *add. interlin.* Ld²

⁴ eccl. BeCaPfPwTbTcVo; *om.* EgMgWc

⁵ sedis *add.* EgMgRaTcWc, *om.* *BeCaOaPfTbVo

⁶ coep- *CaMgPfTb; ep- Tc

⁷ frater dilectissime *add.* Tc, *om.* *CaMgOaPfTb

⁸ vestre *CaMgPfTc; tue Tb

⁹ pasch. die CaPfTbTc; die pasch. Mg

¹⁰ suscepissent *MgPfTbTc; suscipisse Ca

¹¹ ex *CaMgPfTb; de Tc

¹² ac *CaMgPfTb; et Tc

¹³ vero *CaMgPfTb; autem Tc

¹⁴ pr. dicta *CaMgPfTb; dicta pr. Tc

¹⁵ *corr. fr.* in arch. autem Tc

¹⁶ Ethes- *CaMgPfTb; Ephes- Tc

¹⁷ vel illorum *add. ss* Mg²

¹⁸ et earum civ. *Mg(vel aliarum ss)RaPkPwVo; et aliarum civ. BeCaTb; et earum civitatibus Oa; et eor. civ. Pf; quibus Tc

ecclesia beati¹⁹ apostolorum principis²⁰ prohibentes talia perscripserunt²¹ et confirmaverunt, ut nullo modo se in coniugio²² reciperent mulieres ac viri quicumque aliqua ratione susceperint²³ natos²⁴, sed separent se ne suadente diabolo tale vitium inolescat per mundum. Scitis quia quomodo²⁵ sunt septem²⁶ dona Spiritus sancti²⁷, ita sunt septem dona baptismi²⁸, a primo ergo²⁹ pabulo sacrați salis³⁰ et ingressu ecclesie usque ad confirmationem per crisma. A primo hoc³¹ usque ad septimum, nullus Christianus suam commatrem³² in coniugium suscipere debet, et³³ qui presumpserit tamdiu anathematis vinculo religetur donec penitentiam egerit digne³⁴.

ID 1.305] C 30 q 1 c 1

¹⁹ Petri *add.* MgTc, *om.* *BeCaPfTbVo

²⁰ *corr. fr.* -ipes Mg

²¹ persc- *BeMgPfTbVo; presc- Ca; consc- Tc

²² -gio *CaMgPfTb; -gium Tc

²³ -erint *BeTbVo; -erunt CaDbMgPfTc

²⁴ proprios *add.* Vosm., *om.* *CaDbMgPfTbTc

²⁵ quomodo CaMgPfTb; sicut Tc

²⁶ sunt septem CaMgPfTb; septem sunt Tc

²⁷ Sp. s. *MgPfTb; s. Sp. CaTc

²⁸ baptissimi Ca

²⁹ ergo CaPfTbTc; *om.* Mg

³⁰ sacrați (*ss* Be) salis BeCaPfVo; salis sacrați MgTb; sacri salis Tc

³¹ hoc CaPfTbTc; ergo Mg

³² suam comm. CaPfTbTc; comm. suam Mg

³³ si *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTcVo

³⁴ pen. eg. digne BeCaPfPkTbVoWdBrant; digne eg. pen. MgRa; pen. digne eg. OaPw; agat digne pen. Tc. Vo *continues without a break*: Mulieres vero cum separate fuerint hac pro illicita accione a propriis viris totam precipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperint, et post expletum annum recipiant alium virum si voluerint. Similiter et vir uxorem. (*cf* BD 17. 44; AL 10. 29; Ars. 713 fo. 157v)

128

*Zacharias papa Theodoro episcopo Ticinensi*¹

Zacharias episcopus servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo fratri²

Theodoro episcopo ecclesie Ticinensis³.

¹ -inensi CaOaPfTbTc²VoWc(*before ep., and all insc. in mg.*); -iensi BeMgTc. Filias spirituales carnali filio nubere non potest Vp [*cf* D 30 q 3 c 2]. Pt has lxxxvii *only as insc.*

² fratri *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ -inensis CaPfPtTbTc; -iensis BeMgTc

⁴Pitacium quod nobis tua veneranda⁵ fraternitas obtulit⁶ per quod nos sciscitari⁷ curasti⁸ si liceat filium cuius⁹ pater alterius filiam ex sacro baptisate¹⁰ susceptam, id est¹¹ spiritualem eiusdem patris¹² filiam, quod dici crudele est, in matrimonio¹³ accipere, quod apud te enormiter asseruisti contigisse. Sed bene tua sancta fraternitas¹⁴ compertum habet, quod Dominus Moisi precepit dicens, Turpitudinem patris non revelabis, turpitudinem tue matris non revelabis, r. tue non revelabis¹⁵. Turpitudinem enim¹⁶ tua est. Turpitudinem enim revelari dicitur dum¹⁷ propria consanguinitate precipimur abstinere¹⁸, multo magis a spirituali patris nostri filia. Omni occasione aut argumento seposito sub nimia restrictione nos cavere convenit, ne iram divine examinationis¹⁹ incidat, si quis tali facinori mixtus minime²⁰ restrinxerit frena luxurie. Unde et omnes omnino cavendi sunt a talis²¹ sceleris commixtione ne in eternum pereant. Sed²² is²³ qui huius perniciose temeritatis anime sue salutem²⁴ despiciens impio se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare, et penitentiae digne submittere, quatenus ab eterna eruti²⁵ dampnatione, animas eorum lucreris prestante Domino. De filiis autem qui ex eis nati esse probantur retulisti si liceat eos coniugio²⁶ copulari, sed hi cur prohibeantur a

⁴ id est epistola *add. ss* Ob²; Epistola *add.* Pf, Epistole *add.* Tc, *om.* *BeCaDbMgOaPkTbVoWc

⁵ veneranda CaMgPfTb; reverenda Tc

⁶ suscipimus *add. Vosm, om.* CaMgPfTbTc

⁷ sciscitari *BeCaMgOaTbVo; suscitari Pf; scrutari Tc

⁸ curasti *Be?MgOaPfTbVo; voluisti Ca; voluistis Tc

⁹ cuius *CaMgPfTb; eius Tc

¹⁰ baptisate *CaMgPfTb; fonte fonte Tc

¹¹ id est *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹² eiusdem patris *BeCaMgPwTbVo; eandem patris Pf; eiusdem Tc

¹³ -nio *CaMgPfTb; -nium Tc

¹⁴ tua s. frat. CaMgPfTbTc; tua frat. *Brant*; frat. tua *Migne*

¹⁵ non rev. t.m. (m. tue Mg)- revelabis *BeMgPfTc; turp. p. n. r. t. m. t. n. r. t. s. n. r. Ca; turp. matris tue n.r.r. - revelabis Tb

¹⁶ enim *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁷ Turpit. enim revelari (-are ObOeRaTc) dic. dum (qui Tc, a *add.* Be)

BeCaOaObOcOdOePFRaSgTbTcVm; Turp. enim revelare interdiximus dum LgMg; Turpit. enim revelari cum Vo; Cum ergo a *Vosm.*

¹⁸ precipimur abstinere CaOaPfPhRaTb²Vo²; prec. abstinere Be; prec. abstinere et Mg; abstinere Tb; iubemur abstinere Tc; prec. abstinemur Vo

¹⁹ *corr. fr.* -one Tc

²⁰ minime *CaMgPfTb; non Tc

²¹ talis *MgPfTb; tali CaTc; tal' BeVo

²² Si Be

²³ is BeMg²PfTbTcVo; his CaMgOa

²⁴ an. sue sal. BeCaPfTbVo; sal. an. sue Mg; animam suam Oa; an. sue sue sal. Tc

²⁵ eruti *CaMgPfVo; erutis Tb; exuti Tc

²⁶ coniugio *CaMgPfTbTc; matrimonio *Brant*

coniugio aut pro huiusmodi penitentiam agere compellantur, dum ex hoc absque condemnatione esse perhibentur²⁷, quia non pater pro filio neque filius pro patre sustinebit tormenta, dicente Domino per prophetam, Anima patris mea est, et anima filii mea est. Anima que peccaverit²⁸ morietur, sed et²⁹, frater carissime, de his dixisse sufficiat. Cave autem ne aliter agere subiectis concedas, ne a recto tramite inveniatis deviare.

ID 1.307] C 30 q 3 c 2, to animam eius lucreis only

²⁷ perhib- *CaMgPfVo; prob- TbTc

²⁸ ipsa *add.* CaMgTcVo, *om.* *BePfTb

²⁹ et CaPfTbTc; *om.* Mg

129

Ex decret. Gregorii iunioris¹

Si quis spiritualem commatrem in coniugium duxerit, anathema sit.

ID 1.139]

¹ lxxxviii *add.* Pt. Ex – iunioris *as second insc. to 7.1, running this text onto the end of c 128*

Explicit liber sextus¹

¹ Expl. lib. sext. AdBeCaEaOaObOcOdPfPwQeSgTbTc; Lib. sext. expl. Oe; *om.*

EgLcLgMgPhPkPtRaSIVmVoVpWc. Require *add. in mg.* Lf. Vo lacks any rubric for the end of Bk 6 or beginning of Bk 7.

Incipiunt capitula septimi libri

Septima pars continet de separatione coniugii ob causam carnalis fornicationis. De viro qui cum alterius uxore fornicatur, quod post mortem mariti non possit eam habere uxorem. De interfectoibus coniugum suarum. De fornicatione spirituali quod propterea licite dimittatur uxor. De reconciliatione coniugum. De sacramento coniugum quod debent facere viri mulieribus et mulieres viris suis quando reconcilientur. De subiectione quam debent uxores viris suis. Qua ratione non debet fieri coniugium inter parentes. De eo quod unus vir non potest duas commatres ducere unam post aliam. De eo qui cum filiola sua, aut cum commatre sua, aut qui filium suum baptizavit, aut cuius uxor filium suum baptizavit, aut cuius uxor filium aut privignum suum de sacro fonte levavit aut ad confirmationem tenuit, et ideo volunt separari. In quo ramusculo consanguinitatis possint coniugia fieri. De accusatione consanguinitatis, a quibus personis debet fieri. De sacramento quod debet fieri et quomodo debet fieri. De inquirenda parentela et de incestuoso discidio. De gradibus consanguinitatis recto et transverso ordine dispositis.

*Expliciunt capitula¹***Incipit septimus²**

¹ Incipiunt - capitula Tb; Septima pars – dispositis QeVm, om. AdBdBeCaCbDbEaLcLdLfLgLmLnMgOaObOcOdOePfPkPtPwRaSeSgSITcVoVpVqWc. Require in mg. Lf²

² Inc. sept. BdCaDbEaOaObOcOdOePfPwQe(*before capitula*)SgTc; Inc. liber sept. BeLcPkTbBrant; Inc. septima pars LgMgEgRaSlVmVpWc; Incipit pars Ln; Septima pars Ob mg.; Inc. septima Wc. Vo had no early rubric; at the head of fo. 149v in a later hand: Septima pars istius libri

1*¹De separatione coniugii ob causam carnalis fornicationis²*

Preceptum Domini³ est ut excepta causa fornicationis⁴ uxor a viro dimitti non debeat, et ideo quicumque⁵ secundum⁶ culpam criminis supradicti uxorem suam

¹ Ex decretis Gregorii iunioris add. Sl; cf 6.129 above

² De – forn. BeCaLnMg(mg)PwTbTcTd(mg.); i. De separatione – fornicationis in mg Bd; Ex concilio Toletano cap. octavo Db (cf ID); Incipit de -forn. Pt; De separatione ob causas caritatis Ra; om. OaPfTcVoVp; De – forn. Ex concilio Tolletano XII Brant. i in mg. Be²

³ Domini *CaMgPfTb; Dei Tc

⁴ causa forn. *TbTc; forn. causa BeCaMgOaPf

⁵ quicumque replaced by an erasure Od

⁶ secundum EaOaPtRaTbTcVmVoWc; non secundum BeCaLgMgObOcOdOe; sine Pf; nisi secundum Ra²; citra ID; extra Brant

quacunque occasione reliquerit⁷, quia quod Deus iunxit⁸ separare⁹ disposuit, tamdiu ab¹⁰ ecclesiastica communione privatus¹¹ et a cetu hominum¹² Christianorum maneat alienus quamdiu societatem relicte coniugis¹³ sinceriter amplectatur et foveat, ita tamen qui¹⁴ iam moniti¹⁵ a sacerdote semel et¹⁶ bis terque¹⁷ ut corrigerentur¹⁸, ad thori sue coniugis noluerint¹⁹ redire consortium, ipsi²⁰ suis meritis et palatine dignitatis officio separabuntur²¹, et insuper generose dignitatis testimonia quamdiu in culpa fuerint amissuri sunt²², quia carnem suam discidii cingulo²³ tradiderunt²⁴.

ID 8.329] +C 32 q 5 c 21

⁷ -iquerit CaMgPfTb; -inquit Tc

⁸ iunxit *BeMgPf; iuncxit Oa; coniunxit CaTbTcVo

⁹ Deus – separare] coniunxit sep. non Vo

¹⁰ ab *MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ sit add. CaMg, est add. Pf, om. *BeOaTbTcVo

¹² hominum OaPfPwTbTcVo; omnium BeCaEgMgRa

¹³ ss Ra²

¹⁴ qui *OaPkTb; si BeCaPfPwRaVo; om. Mg; ut si Tc

¹⁵ iam moniti *BeCaEgPkPwRaTbTc; suam monitus Mg; iam monitus PfVo

¹⁶ et *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁷ terque *CaMgPfTb; et ter Tc

¹⁸ -entur *BeCaTbTc; -etur MgPfVo

¹⁹ -erint *BeTbTc; -erit CaMgPfVo

²⁰ ipsi BeCaMgTbTc; ipse Mg²PfVo

²¹ -untur *BeCaTbTc; -itur MgPfVo

²² fuerint (-erit Ca)amissuri sunt *BeCaPwRaTbTc; fuerint amissurus est Mg; fuerit amissurus est PfVo

²³ cingulo CaMgPfTb; vinculo Tc

²⁴ -erunt *BeCaTbTc; -it MgPfVo

2

¹Ex dictis Augustini

Apostolus² Paulus dixit, His qui sunt in coniugio precipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit manere inuuptam³ aut viro suo⁴ reconciliari. Potest enim fieri ut discedat ea causa qua⁵ Dominus permisit. Aut⁶ si femine licet virum⁷ dimittere etiam propter causam fornicationis, quid⁸ respondebimus de hoc quod dicit posterius, Et vir uxorem non dimittat? Quare non

¹ Ut dimissus aut dimissa ob causam fornicationis non nubat add. in mg. Ln²; Par causa est discedendi uxori et viro add. in mg Tc²

² Populus Oa

³ -tam *CaMgPfTc; -tos Tb

⁴ viro suo *CaMgPfTc; om. Tb

⁵ qua *MgTbVo; quam CaPfTc; om. Be

⁶ Aut *BeCaMgPfTbVo; At Pf²Tc

⁷ lic. vir. *BeCaTbTc; vir. lic. MgPfVo

⁸ quid *MgPfTbTc; qui Ca

addidit⁹, excepta causa fornicationis¹⁰, quod Dominus¹¹ permittit, nisi quia¹² similem formam vult intelligi, ut si dimiserit, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore aut reconcilietur uxori? Et post pauca. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non¹³ iussit.

ID 8.208] C 32 q 7 c 3

⁹ addidit *CaPfTbTc; addit Mg

¹⁰ causa forn. *BeOaTbTc; forn. causa CaMgPfVo

¹¹ Dominus *MgPfTbTc; Deus Ca

¹² Deus *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

¹³ etiam *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

3

Hieronimus ad Oceanum de morte Fabiole¹

Precepit Dominus uxorem non debere dimitti excepta causa fornicationis², et si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris precipitur, hoc consequenter redundat ad³ feminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est et vir mechus tenendus.⁴ Item. Apud nos quod non licet feminis, eque non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur⁵.

ID 8.240] C 32 q 5 cc 19-20

¹ Fabiole *BeCaLcMgPfRaTbVo; Fibiole Oa; Fabiane TcWc; Fabiolo Vp. Pt *has insc.*: Ex dictis eiusdem

² causa forn. CaMgTbTc; forn. causa Pf

³ ad *CaMgPfTb; in Tc

⁴ Lc *ends cap. here*

⁵ censetur *MgPfTbTc; tenetur Ca

4

Augustinus de sermone Domini in monte¹

Dominus ad illud confirmandum ut non facile dimittatur uxor² solam fornicationis causam excepit³. Ceteras vero universales⁴ molestias si que exstiterint, iubet pro fide coniugali et pro castitate fortiter sustineri, et mechum dicit etiam virum⁵ qui eam duxerit que soluta est a viro. Item. Fieri potest ut⁶ vir dimittat uxorem causa

¹ Aug. - monte *CaMgPfTb; Ieronimus – Fabiole (*cf c 3*) Pt; Ieronimus Tc

² dim. ux. *CaMgPfTb; ux. dim. Tc

³ -epit *CaMgPfTb; -ipit Tc

⁴ -sales *BeCaPfTb; -sas MgTc

⁵ et. vir. *BeMgOaTbTcVo; vir. et. CaPf

⁶ ut *MgPfTbTc; *om.* Ca

fornicationis quam Dominus exceptam esse voluerit⁷. Iam vero si nec illi nubere conceditur viro vivo⁸ a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore quam dimisit, multo minus fas est illicita eum cum quibuslibet⁹ supra committere.

ID 8.237] +C 32 q 7 c 6, to est a viro; C 32 q 7 c 4 from Fieri to end

⁷ -erit PfTbVo; -uit BeCaMgTc

⁸ viro vivo *BeCaOaPfPwTcVo; vivo viro MgTb

⁹ quibuslibet- *CaPfTbTc; qual- Mg

5

¹Augustinus² de adulterinis coniugiis³, lib. II⁴

Licite⁵ dimittitur⁶ uxor ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris⁷. Propter quod fit reus adulterii dimissam⁸ qui duxerit⁹ etiam ob causam fornicationis. Sicut autem manente in se sacramento regenerationis, excommunicatur quisquis reus¹⁰ criminis nec illo¹¹ sacramento caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo¹², ita manente in se vinculo, non caret coniugii sacramento etiam si nunquam reconcilietur viro¹³. Carebit autem¹⁴ si mortuus fuerit vir eius. Reus vero excommunicationis, ideo nunquam carebit regenerationis sacramento etiam¹⁵ non reconciliatus, quia nunquam moritur¹⁶.

ID 8.235c] C 32 q 7 c 2

¹ Inter separatos pro fornicatione manet vinculum coniugii et sacramentum *add. in mg.* Tc²

² Aug. *BeCaCbLdLfljLmMgPfTbTc; Idem Pf

³ ad. con.] adulterio coniugii Pt

⁴ lib. II *BeCaMgPf?TbTc; *om.* Lf

⁵ Lic. *BeCaMgPfPtTbTcVo²; Illicite Lm; Licet OaVo; Dicite Vq

⁶ *corr. fr.* -etur Mg

⁷ coniugii *add.* Tc, *om.* *CaCbLdLfljLmMgPfTb

⁸ *after corr.* Ca

⁹ dim. qui dux. *CaCbLdLfljLmMgPfTb; qui dux. dim. Tc

¹⁰ reus *Be²LmOaTb; reus est BeCaDbLdLflMgPfTcVo; est reus CbLj

¹¹ illo *BeCaDbLdLfljMgTc; ullo CbLmOaPfTbVo

¹² *corr. fr.* viro Ca

¹³ ita manente in - viro *CaMgPfTbTc; *om.* Lf

¹⁴ autem *CaCbLdLfljLmMgPfTb; enim Tc

¹⁵ etiam *CaCbLdLfljLmMgPfTb; et Tc

¹⁶ Deus *add.* LgMgRaTcVpWd, Deus, cui est copulatus in baptismo *add. Brant, om.*

*BeCaCbDbLdLfljLmOaObOcOdOePfPtPwSgTbVmVoWc

6

Augustinus¹ de bono coniugali

Interveniente divortio non aboletur confederatio nuptialis, ita ut sibi² coniuges sint etiam separati³. Cum illis autem adulterium committant⁴ quibus fuerint⁵ etiam post suum repudium copulati. Nec tamen nisi in civitate Dei⁶ nostri⁷, in monte sancto eius, talis est causa⁸ cum uxore. Ceterum aliter se habere iura gentium⁹ quis ignoret? Ubi interposito repudio, et illa cui voluerit nubet, et ille quam voluerit ducit¹⁰. Item. A viro vivo¹¹ in alterius transire¹² connubium nec tunc licuit, nec nunc licet, nec unquam licebit. Apostatare quippe ab uno Deo¹³ et ire in alterius¹⁴ adulterinam¹⁵ superstitionem, semper est malum.

ID 8.9 to voluerit ducit, 8.235 b, which has Interveniente - repudium copulati, then A viro vivo - end]
C 32 q 7 c 1 to repudium copulati only

¹ Aug. CaMgTbTc; Idem Pf

² sibi *CaMgPkTbVo; si *and lac.* Pf; *om.* Tc

³ sint et. sep. *BeMgPfTcVo; sint insep. Ca; et. sint sep. Tb

⁴ -ant *CaMgPfTb; ? Pf²; -unt Tc

⁵ fuerint *CaMgPfTb; fiunt Tc

⁶ Dei *CaMgPwTbVo; Domini BePfPk; Domini Dei Tc

⁷ *om.* Be

⁸ *ss* Mg

⁹ gentium BeCaMgOaPfPkPwRaTb; gentilium *Tc

¹⁰ -it *PfVo; -et BeCaMgRaTbTc

¹¹ viro vivo *CaMgPfTb; vivo viro Tc

¹² *obsc. corr.* Tc

¹³ Apostatare quippe ab uno Deo *CaMgPfTb; Apostate ex uno Tc

¹⁴ *ab add.* Ca

¹⁵ -inam *CaMgPfTb; -ina Tc

7

¹Hieronimus

Ait² Dominus in Evangelio, Quicumque dimiserit uxorem nisi ob fornicationem³ et aliam duxerit, mechatur; et qui dimissam⁴ duxerit, mechatur. Sola fornicatio est que uxoris vincit⁵ affectum, immo⁶ cum illa unam carnem in aliam diviserit, et se fornicatione separaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura, Qui adulteram tenet, stultus et impius est.

¹ Qui tenet adulteram stultus est *add. in mg.* Tc²

² Dixit PkVp

³ fornicationem *CaMgPfTb; causam fornicationis Tc

⁴ dim- *MgPfTbTc; adm- Ca

⁵ ux. vinc. *CaPfTbTc; vinc. ux. Mg

Ubicumque est igitur⁷ fornicatio aut fornicationis suspicio libere uxor dimittitur⁸. Et quia poterat accidere ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere iubet⁹ uxorem, ut secundam prima vivente non habeat. Quod enim dicit tale est, Si non propter libidinem, sed propter iniuriam dimittis uxorem, quare expertus infelices priores¹⁰ nuptias novarum te inmittis periculo? Nec non quia poterat evenire ut iuxta eandem legem uxor quoque marito daret¹¹ repudium, eadem cautela precipitur, ne secundum accipiat virum¹². Et quia meretrix et que semel fuerat¹³ adultera obprobrium non timebat, secundo¹⁴ non nubere precipitur viro¹⁵. Quod si talem duxerit¹⁶, sub adulterii crimine sit¹⁷.

ID 8.43] C 32 q 1 c 2 to secundam non habeat only

⁶ immo *BeCaMgPfVo; uno Oa; ut Tb; unde Tc

⁷ igitur *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ ux. dimittitur *BeMgOaPfVo; ux. dimittatur CaTc; dimittitur ux. Tb

⁹ om. Ra, with Dominus (?) in mg.

¹⁰ inf. pr. *CaMgPfRa²Tb; inf. Ra; pr. inf. Tc

¹¹ mar. dar. *CaMgPfTb; dar. mar. Tc

¹² acc. vir. *CaPfTbTc; vir. acc. Mg

¹³ fuerat *BeCaPfTb; fuerit Mg; fuit Tc

¹⁴ viro add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ viro *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁶ tal. dux. *CaMgPfTb; dux. tal. Tc

¹⁷ crim. sit *CaMgPfTb; sit crim. Tc

8

¹Chrisostomus² super Mattheum cap. cix³

Sicut autem⁴ crudelis est et iniquus⁵ qui castam dimittit⁶, sic fatuus est et iniustus⁷ qui retinet meretricem⁸. Nam patronus turpitudinis eius est, qui crimen celat⁹ uxoris.

ID 8.233 end] C 32 q 1 c 1

¹ Patronus turpitudinis est qui celat crimen uxoris add. in mg. Tc². Iohannes add. PfTcVoVp; om.

*BeCaLcMgTb

² Sextonius Oa

³ cap. cix *BeCaMgPfTb; cap. xcix Ra; cap. ix Tc; cap. c Vp; om. Vo

⁴ om. Wc

⁵ crud. est et in. *CaMgPfTb; in. et crud. est Tc

⁶ uxorem add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ est et in. *CaMgPfTb; et in. est Tc

⁸ meretricem *CaMgPfPwTc; meretricis consortium Tb

⁹ corr. fr. zelat Mg

9

Ex concilio Triburiensi, cap. iii¹

Relatum² est auribus sanctorum sacerdotum quemdam alterius uxorem stupro³ violasse insuper et⁴ meche⁵ vivente viro suo iuramentum⁶ dedisse, ut post legitimi mariti mortem, si supervixisset, duceret uxorem. Quod et⁷ factum est. Tale igitur connubium prohibemus et anathematizamus.

ID 8.202] C 31 q 1 c 4

¹ Ex - iii BdBeCaMgPpPkVo; (ii. *add.* Bd) De viro qui cum alterius uxore fornicatur, quod post mortem mariti non possit eam habere uxorem *in text* Ph, *in mg.* BdLj²; *om.* Tb; Ex - iii RaTc. ii *in mg.* Be²

² Del- Lc

³ alt. ux. stupro *BeCaMgOaPwTbVo; alt. stupro Pf; ux. alt. Tc

⁴ ins. et *MgPpTbTc; et ins. Ca

⁵ meche *CaMgTbTc; medie Pf

⁶ suum *add.* BdCaMgPpRa²TcVo, *om.* *BeOaPkRaTb

⁷ sic *add.* Tc, *om.* *CaMgPpTb

10

¹Ex concilio apud² Alpheum³ habito presente Conrado rege, cap. v⁴

Illud vero communi decreto⁵ secundum canonum instituta definimus et preiudicamus, ut si quis cum⁶ uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente marito⁷, sinodali⁸ iudicio aditus ei claudatur illicitus, ne⁹ ulterius ei coniungatur¹⁰ matrimonio quam prius polluit¹¹ adulterio. [11] Nolumus enim, nec Christiane religioni¹² convenit, ut ullus¹³ ducat in coniugium quam prius polluit¹⁴ per adulterium¹⁵.

¹ Ut nullus ducat in coniugium quam vivente marito polluerit adulterio *add. in mg.* Ln²

² apud *CaCbMgPpTc; *om.* Lm

³ Alpheum BeCaLnPpPwTc; Alfeum Cb; Alteum Lm; Alt<h>eun Mg; Alterum Oa; Altheni Vo

⁴ habito (*om.* Pf) presente Con. (Conrado Vo) rege (regi Lm), cap. v

*BeCaCbLdLfLjLmMgPpPwTcVo; Ex concilio Tiburiensi cap. iii Tb (*cf c 9*); habito Vp

⁵ pontificum *add.* Lm; *om.* *CaCbLnMgPpTbTc

⁶ *ss* Cb²

⁷ mor. (*after corr.* Cb, in or- Lf) mar. *CaCb²PpTbTc; mar. mor. Mg

⁸ mor. mar. sin. *ss* Cb²

⁹ ne *BePpRaTbTcVo; nec CaLfljMg

¹⁰ coniung- *CaCbLdLfLjLmMgPpTbVo; iung- Tc

¹¹ poll. *CaMgPpTbTc; *om.* Lm

¹² -ioni *CaMgPpTbTc; -ione Cb

¹³ ullus *BeCaLdLfLmLnMgOa(?)TbVo; nullus CbLjPp; illam Tc

¹⁴ polluit *MgPpTbTc; *om.* Ca

¹⁵ -erium *CaMgPpTbTc; -eri Cb

ID 8.211] C 31 q 1 c 3

12

Ex concilio Meldensi, cap. lxxviii¹

Is qui² vivente marito coniugem illius³ adulterasse accusatur, et eo in proximo defuncto⁴ eandem sumpsisse dignoscitur, omnimodis publice⁵ penitentiae subigatur. De quo etiam post penitentiam prefata si expedierit servabitur regula⁶, nisi forte idem⁷ aut mulier⁸ virum qui mortuus fuerat occidisse notentur, aut propinquitas vel alia quelibet actio criminalis impediatur. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe coniugii cum penitentia perpetuo maneat⁹. Si autem negaverit se¹⁰ eandem feminam, vivente viro, nequaquam adulterasse, et prefati homicidii neuter eorum convinci potuerit, purgent legaliter famam suae opinionis, et sumpto utantur coniugio, si alia, ut diximus¹¹, non impederit ratio.

ID 8.201] C 31 q 1 c 5 to perpetuo permaneant

¹ lxxviii *CaCbMgTbTcVo; xii Be; xli Oa; xl... Pf

² Is qui] Si quis Vp (*cf Grat.*)

³ illius *CaMgPfTb; eius Tc

⁴ in prox. def. *CaMgPfTb; def. in prox. Tc

⁵ ss Ra²

⁶ serv. reg. *CaMgPfTb; reg. serv. Tc

⁷ vir *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁸ qui *add. and can.* Ca

⁹ man- *CaMgPfTb; perman- Tc

¹⁰ neg. se *CaPfTbTc; se neg. Mg

¹¹ diximus *CaMgTbTcVo; dixerim Pf

13

¹Ex concilio Triburiensi cui interfuit Arnulfus rex², cap. xlvi³

Si cuius uxor constuprata fuerit, et propterea maritus capitali sententia delere illam machinaverit⁴, ipsa vero urgente mortis periculo ad episcopum confugerit, et

¹ Si uxor alicuius timore mortis ad episcopum confugerit marito eam vel [] iumbere non reddat nec maritus ea vivente aliam ducat *add. in mg.* Ln²; De interfectore coniugum (suarum *add.* Lj) *add. in mg.* Lj²Tc²

² cui - rex *MgTbTcVo; *om.* BdBeCaPf

³ cap. xlvi *MgPfRaTbTcVo; iii Bd; *om.* BeCaVp. iii. De interfectore coniugum suarum *in mg.* Bd; iii *in mg.* Be²

⁴ machinaverit *CaMgPfTc; machinatus fuerit Tb

auxilium quesierit, operosiori tamen⁵ si potest episcopus labore⁶ desudet⁷ ne occidatur. Si vero non potest, nullo modo liceat ei requirenti eam reddere ad occidendum, que se ei obtulit⁸ ad defendendum, sed solerti cura transmittat eam ad locum quem ipsa delegerit⁹ ut segura possit vivere. Si vero interdum maritus eam¹⁰ invenerit et repetierit, secundum seculum¹¹ potestatem habebit quod ei agere¹² velit. Sed audiat sanctum Augustinum dicentem, Cum enim vir a virtute¹³ nomen acceperit, et mulier a mollitie¹⁴, id est fragilitate, quare contra crudelissimam libidinis bestiam vult unusquisque uxorem suam esse victricem¹⁵, cum ipse¹⁶ ad primum libidinis ictum¹⁷ victus cadat¹⁸? Nam quicquid contra¹⁹ fidem catholicam non licet mulieribus, nec viris licebit. Si autem eadem mulier timore perterrita a loco ubi eam episcopus destinavit²⁰ aufugerit, et vir eius ab episcopo semel aut bis vel²¹ sepius repetierit, si vitam ei²² obtinere possit perquirat et reddat. Sin²³ autem omnino non reddat. Maritus vero²⁴ quamdiu ipsa vivit nullomodo alteram ducat.

ID 8.210]

⁵ operosiori tamen *BeCaMgPwRaTbTc; operoso tamen Oa; operosiore cura eam Pf; operosiore tamen Vo

⁶ labore *CaMgOa(after potest)TcVo; liberare Pf; laborare Tb

⁷ ss Be

⁸ ei ob. *CaMgPfTb; ob. ei Tc

⁹ del- *CaMgPfTb; el- Tc

¹⁰ mar. eam *CaPfTbTc; eam mar. Mg

¹¹ -ulum *BePfTbVo; -uli CaMgTc

¹² agere *MgPfTbTc; capere Ca

¹³ vir a virt. *CaMgPfTb; a virt. vir Tc

¹⁴ -tie BePfTcVo; -tia CaMgTb

¹⁵ esse vic. *CaMgPfTb; vic. esse Tc

¹⁶ ipse *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁷ ipse add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁸ -at *CaMgPfTc; -it Tb

¹⁹ ss Vo

²⁰ timore perterrita a loco – dest. in lower mg. Ra²

²¹ vel *MgPfTbVo; aut BeCaTc

²² vit. ei *CaMgPfTb; ei vit. Tc

²³ corr. fr. Si RaTb

²⁴ vero *CaMgPfTb; autem Tc

14

¹Nicolaus Alvino² archiepiscopo³

Inter hec vestra sanctitas⁴ addere studuit⁵, si cuius uxor adulterium perpetraverit utrum marito ipsius liceat secundum mundanam legem eam interficere.

¹ Quod maritus uxore [sic] licet adulteram perimens reus sit omicidii add. in mg. Ln²

² Alv- BePfPkpPwRaTb; Alw- CaTc; Alcw- Mg; Arv- Oa; Alcu- Pt²; ad Alvino Vo

Sed sancta⁶ Dei⁷ ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus. Gladium non habet nisi spiritualement, non occidit, sed vivificat.

ID 8.124 and 8.333] C 33 q 2 c 6

³ arch. *CaMgPfpkTb; om. Tc

⁴ ves. san. *CaMgPftb; san. ves. Tc

⁵ -uit *MgOaTbTcVo; -uerit BeCaPf

⁶ corr. fr. secundum in mg. Ln

⁷ s. Dei *MgPftbTc; Dei s. Ca

15

Nicolaus¹ Radulfo² Bituricensi³ archiepiscopo⁴

Interfectores suarum sine iudicio coniugum, cum non addis⁵ adulterarum⁶ vel aliquid huiusmodi, quid aliud habendi⁷ nisi homicide. Ac per hoc ad penitentiam redigendi, quibus coniugium penitus denegatur, exceptis adolescentibus de quibus est beati pape⁸ Leonis vicesima quinta regula decretalium, immo⁹ indulgentia¹⁰ observanda¹¹.

ID 8.125] C 33 q 2 c 5

¹ Nich. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

² Rad- *BeCaMgTc; Rud- Pftb; Rod- Vo

³ -icensi Be²MgTb; -iensi BeCaOaPftc; Situriensi Vo

⁴ corr. fr. ep- Tc

⁵ -is *CaMgPftb; -itur Tc

⁶ -erarum *CaMgPftb; -erium Tc

⁷ hab. *Ln²PftbVo; hab. sunt BeCaMg; sunt hab. Tc

⁸ pape *CaPftbTc; om. Mg

⁹ immo *BeCaMgOaPfpkVo; <in> omni Tb; summa Tc

¹⁰ vel dili add. in mg. Ra²

¹¹ ind. obs. *CaMgPftb; observantia custodienda Tc

16

¹Stephanus V Astulfo²

Admonere te cum lacrimis et multo gemitu cordis³ curamus, fili Astulphe, sed non filius dici debes⁴ qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi⁵ sociatam sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quocunque modo⁶ vite tue⁷, non

¹ Penitentia occidentis uxorem add. in mg. Ln²

² V Astulfo MgRaTcVpWc; Astulpho Be; V Hastulfo CaPfpwVo; Hastulfo Oa; V Haustulfo Pt; Hastulfo V Tb

³ multo gem. cordis*BeCaPftb; gem. cordis Mg; multo cord. gem. Tc gem. multo cordis Vo

⁴ fil dic. deb. *CaMgPftb; deb. fil. dic. Tc

⁵ mat. tibi *BeCaMgPfr²Vo; mat. Ra; tibi mat. Tb; coniugio tibi Tc

⁶ quocunque modo *BeMgOaPftbVo; quecumque modo Ca; quomodocumque Tc

invenisti eam cum alio⁸ viro nefariam rem facientem, sed concitatus a diabolo, impio furore flammatus, latronum more atrocius eam gladio tuo crudelior omni bestia interemisti, et nunc post mortem eius addis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum improbe predo, qui matri non pepercisti, filios tuos orphanos fecisti. Inducere⁹ super eam vis mortis causam post mortem, per unum¹⁰ homicidam et reprobum testem¹¹. Quoniam nec Evangelium nec ulla divina humanaque lex unius testimonio etiam¹² idoneo quempiam condempnat vel iustificat, quanto magis¹³ per istum flagitiosissimum et scelestum¹⁴ nec illa viva debuit condempnari, nec tu post eius¹⁵ mortem accusare¹⁶? Prius causa criminis subtiliter erat investiganda, et tunc si ita¹⁷ fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit excipere ultionis vindictam. Nam si verum, quod absit, fuisset sicut adulter mentitus est¹⁸, post octo annos penitentia forsitan peracta dimittere eam per approbatam causam poteris si voluisses, occidere tamen eam¹⁹ nullatenus debuisti. Non²⁰ enim Deus vult²¹ mortem peccatoris, sed ut convertatur ad penitentiam²² et vivat. Idcirco²³ placeat tibi consilium nostrum, et facias hoc quod tibi²⁴ melius et levius²⁵ videri potest. Miserere anime tue ut non sis tuus²⁶ tibimet ipsi²⁷ homicida. Relinquere quapropter²⁸ te rogamus hoc malum, secundum²⁹ quod te traxit ad tam immanissimum peccati facinus. Ingredere in³⁰ monasterium, humiliare sub manu abbatis, multorum³¹ fratrum precibus adiutus,

⁷ tue *MgPfTbTc; sue Ca

⁸ alio *CaMgPfTb; altero Tc

⁹ Inducere *CaMgPfTc; Indicare Tb

¹⁰ hominem *add. ss* Ra

¹¹ incusare vis mortuam *add. Brant, om.* *BeCaLgMgOaObOcOdOePfRaTbTcVmVoWc

¹² etiam *MgPfTbTc; et Ca

¹³ vel manus *add. ss* Mg

¹⁴ scel- *BePfTbTc; cel- CaMg

¹⁵ eius *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁶ -are CaMgTbTc; -ari Pf?

¹⁷ ita *CaMgPfTc; tota Tb

¹⁸ est *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁹ *corr. fr.* eam tam. Mg

²⁰ Nam Vo

²¹ D. vult *Tc; vult D. BeCaPfTb; vult Dominus MgRa; vult Deus OaVo

²² ad pen. *BeCaMgPfVo; *om.* TbTc

²³ Idcirco *BeCaMgTbVo; Id idcirco Pf; Ideo Tc

²⁴ facias hoc quod tibi BeMgPfVo; facias tibi hoc (hec Oa) quod CaOa; fac quod Tb; fiat tibi hoc quod Tc

²⁵ mel. et lev. *BeCaOaPfVo; lev. et mel. MgTb; lenius et mel. Tc

²⁶ tuus *MgPfTbTc; tu Ca

²⁷ ipsi *CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁸ Rel. quap. *CaMgPfTb; Quap. rel. Tc

²⁹ secundum *BeOaTc; seculum CaMgPfRaTbVo

³⁰ in *CaMgTc; *om.* BePfTbVo

³¹ fratribus *add. and canc.* Ca

observa cuncta supplici³² animo que tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis, et refrigeret anima tua, priusquam crucieris perpetuis flammis hoc melius et levius³³ certissime³⁴ scias.

Sin³⁵ autem publicam penitentiam permanens in domo tua vel in hoc mundo vis agere, quod tibi peius et durius et gravius esse non dubites, ita ut agere debeas, exhortamur. Omnibus diebus quibus³⁶ penitere debes, vinum³⁷ et omnem siceram³⁸ non bibas, carnem nunquam ullo tempore comedas, preter Pascha et diem Natalis Domini³⁹. In pane et aqua et sale⁴⁰ penitere. In vigiliis, in⁴¹ ieiuniis⁴², orationibus et elemosinis omni tempore persevera. Armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare presumas. Uxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere⁴³. In balneo nunquam lavare. In conviviis letantium nunquam te⁴⁴ miscere⁴⁵. In ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium et postes humiliter te reponere⁴⁶. Ingredientium et egredientium⁴⁷ suppliciter orationibus⁴⁸ commendare. Communionem corporis et sanguinis Domini cunctis diebus vite tue indignum te existimes⁴⁹. In ultimo tamen exitus vite tue die⁵⁰, si merueris pro viatico si sit qui tribuat tantummodo venialiter ut accipias tibi⁵¹ concedimus.

Sunt et alia multa que tibi⁵² durius et satis acrius erant iuxta magnum pondus peccati, infelix, adicienda⁵³. Sed si hec omnia que supra⁵⁴ misericorditer dicta sunt perfecto corde Domino auxiliante feceris et custodieris, confidimus de immensa Dei

³² simplici (vel supplici *in mg*) Ra

³³ mel. et lev. *BeCaOaPfVo; levius et melius MgPw; mel. et lenius Tb; lenius et mel. Tc

³⁴ certissime *MgPfTbTc; karissime Ca

³⁵ Si Tc

³⁶ quibus BeCaMgRaTb; *om.* PfTcVo

³⁷ ss Be

³⁸ omn. sic. *BeCaMgPfTb²; sic. Tb; sic. omn. Tc

³⁹ diem nat. Dom. *MgPfTbTc; nat. Dom. diem Ca

⁴⁰ et sale MgPfTbTc; *om.* Ca

⁴¹ in *CaMgPfTb; et Tc

⁴² in iei. in vig. *marked for reversal* Ca

⁴³ audeas *add. Brant, om.* *BeCaLgMgOaObOcOdOePfRaTbTcVmVoWc

⁴⁴ nunq. te *BeMgPfTcVo; nunq. Ca; te nunq. Tb

⁴⁵ miscere *CaPfTbTc; misce Mg

⁴⁶ hum. te reponere CaMgPfTc; te hum. reponere Tb

⁴⁷ egr- MgPfTbTc; regr- Ca

⁴⁸ supp. or. *CaPfTbTc; or. supp. Mg

⁴⁹ exist- *CaPfTbTc; est- Mg

⁵⁰ die *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵¹ *in mg.* Ra

⁵² tibi *BeMgTb; *om.* CaPfTcVo

⁵³ adicienda *MgPfTbTc; adhibenda Ca

⁵⁴ que sup. *CaMgPfTb; *om.* Tc

clementia⁵⁵ remissionem te tuorum habiturum peccatorum, et secundum dictum iusti bonique⁵⁶ Pastoris resolvit te sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam qui eam sanguine suo⁵⁷ acquisivit, solutus sis⁵⁸ in celis. Sin autem aliter feceris, et sancte matris Ecclesie tam salubrem admonitionem despexeris, ipse tibi sis iudex, et in laqueo diaboli quo irretitus teneris⁵⁹, permanebis. Sanguis tuus super caput tuum, nos alieni a⁶⁰ consortio tuo pro aliorum filiorum Dei salute, ipso opitulante, omni⁶¹ sollicitudine nitimur, desudare et Domini attentius misericordiam quotidie⁶² implorare. Qui cum Patre⁶³.

ID 8.126] C 33 q 2 c 8

⁵⁵ Dei clem. *BeMgPfTbVo; clem. Dei Ca; misericordia Domini Tc

⁵⁶ iusti bonique *CaMgPfTc; boni iustique Tb

⁵⁷ suo *CaMgPfTc; proprio Tb

⁵⁸ corr. fr. sit Ca

⁵⁹ teneris *CaMgPfTb; es Tc

⁶⁰ a *CaMgPfTb; de Tc

⁶¹ corr. fr. omnis Ca

⁶² quot. *Be²CaMgPfTb; om. BeTc

⁶³ Qui cum Patre *BeCaCbMgOaObOcOdOePfPwQaRaTbTcVm; Qui cum Patre vivit Db; Qui cum Patre et S. s. vivit EaWc; om. PtVoBrant

17

Augustinus de adulterinis coniugiis, lib. II¹

Si quod² verius esse³ dicitur⁴, non licet homini Christiano adulteram coniugem⁵ occidere, sed tantum⁶ dimittere, quis est tam demens qui ei dicat⁷, Fac quod non licet, ut liceat tibi quod non licet⁸? Cum enim utrumque secundum legem Christi⁹ illicitum sit, sive adulteram occidere, sive, illa vivente, alteram¹⁰ ducere, ab utroque est abstinendum, non illicitum pro illicito¹¹ faciendum. Si enim facturus est quod non licet, iam faciat adulterium, et non faciat homicidium¹², ut, vivente uxore, aliam¹³ ducat, et non humanum sanguinem fundat¹⁴.

¹ ad. con. lib. II *CaCbLdLflJLmMgPfTb; ad. conc. lib. Be(before Aug.)Vo; libero arbitrio lib. I Tc

² quod *BeCaMgPfTbTcWc; quid LmVp

³ esse *BeOaRaTbTcWcWd; est CaCbLdLflJmMgPfVoWd²

⁴ dicitur *CaMg(vel dum ss)PfTbTc; dum Ld

⁵ alteram add. Ca, om. *MgPfTbTc

⁶ tantum *BeCaMgTbTcVo; tamen LjPf

⁷ ei dic. *CaPfTbTc; dic. ei Mg

⁸ -cet *CaMgPfTbTc; -ceat Lm

⁹ Christi *CaCbLdLflJLmMgPfTc; om. Tb

¹⁰ alteram CaCbLdLflJLmMgPfTb; aliam Tc

¹¹ pro ill. *MgPfTbTc; pollicito Ca

¹² obsc. corr. Lj

¹³ aliam BeCaCbLdLflJLmMgOaRaPfPkTbVo; alteram *Tc

ID 8.242e] C 33 q 2 c 9

¹⁴ quod si est utrumque nepharium, non debet alterum per alterum perpetrare, sed utrumque vitare *add. Brant, om.* *BeCaCbDbLdLfLgLjLmMgOaObOcOdOePfPtQaRaSgTbTcVmVoWcWd

18

¹Caroli magni iuxta Alcuinum²

Cum matris hortatu filiam Desiderii regis Longobardorum Carolus duxisset uxorem³, incertum est qua de causa eam post annum repudiavit, et Hildegardam⁴ de gente Suevorum⁵ precipue nobilitatis feminam in matrimonium accepit, de qua tres filios, Carolum videlicet⁶ Pipinum et Ludovicum totidemque filias genuit.

Ars. 713 fo 169]

¹ Gesta *add. Pf, om.* BEMgOaPkTbTcVoVp; ExA; ...adulterium qui vult... *add. in mg.* Ln²

² Aug. de libero arbitrio lib. primo Ca, *subs. marked for transfer to c 19, with gesta - Alwinum as rubr. for c 20, marked for insertion here*; De fornicatione spirituali quod propter eam licite dimittatur uxor *add. in mg.* Lj²

³ dux. ux. CaMgPfTbA; ux. dux. Tc

⁴ Hildegardam CaPfTcVo; Ildigardam BeA; Hiltegardam Mg; Hildigardam OaRaWc; Ildegredam Tb

⁵ Suevorum BeMgPkTbTc; Suenorum Ca; Suavorum OaA; Suesiorum PfRaVo

⁶ videlicet BeCaMgOaPfVoA; vid'lis Pk; *om.* Tb; et Tc

19

¹Augustinus de libero arbitrio, lib. I²

Si cui etiam³ non contingat facultas concumbendi cum coniuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum⁴ cupere, et si potestas detur esse⁵ facturum, non minus reus est quam si in ipso facto deprehenderetur.

ID 8.104] +De pen. D 1 c 30a

¹ De fornicatione spirituali, quod propter eam licite dimittatur uxor *add. in mg.* Eg; ???** *add. in mg.* Ln²

² Ca *has insc. for c. 20, marked for moving*

³ etiam *CaPfTbTc; *om.* Mg

⁴ sit id eum *BeOaPfTbVo; sit eum id CaMg; eum id Tc

⁵ esse *CaMgPfTb; ei Tc

20

¹Augustinus² ad Claudium contra Iulianum, lib. V³

Sicut non sunt facienda adulteria etiam voluntate generandi regenerandos⁴, quemadmodum nec furta sunt facienda etiam voluntate pascendi pauperes sanctos,

¹ ...iciend' adulterium ...te generandi rege[neran]dos *add. in mg.* Ln²

² Aug. CaMgTbTcVo; Idem Pf

quod tamen faciendum est⁵ non furta perpetrando, sed bene utendo mammona iniquitatis.

ID 8.105] C 32 q 4 c 10

³ Insc. originally before c. 19 Ca

⁴ gen. regen. *BeCaOaRaTb; filios gen. MgPfPwVo; vel fil. gen. Ra², pt in mg.; gen. Tc

⁵ fac. est *BeOaPfTbTcVo; est fac. CaMg

21

¹Ex epistola prima² Clementis ad Iacobum

Quid in omnibus peccatis est adulterio gravius³? Secundum namque in penis obtinet locum quem quidem primum illi habent qui aberrant a Deo etiam⁴ si sobrie vixerint.

ID 8.99] +C 32 q 7 c 16

¹ ...uod ...ulterimum add. in mg. Ln²

² prima *CaMgPfTb; om. Tc

³ est ad. grav. *MgPfTbTc; ad. grav. est Ca

⁴ etiam *CaMgPfTb; et Tc

22

Augustinus de bono coniugali

Adulterium dicitur cum vel proprie libidinis instinctu vel aliene consensu cum altero¹ vel² altera³ contra pactum coniugale concumbitur, atque ita⁴ frangitur fides, que in rebus etiam corporeis et abiectis magnum animi bonum est. Et ideo eam⁵ saluti quoque corporali⁶ quam etiam vita ista continetur, certum est debere preponi⁷.

ID 8.102] dp C 32 q 5 c 14

¹ altero *BeLcMgOaPfTbVo; adultero Ca; adulterio Tc

² cum add. Mg, om. *CaPfTbTc

³ altera *MgPfTbTc; adultera Ca

⁴ atque ita *CaMgPfTb; et Tc

⁵ eam *BeCaEgPfPwTcVo; ei Mg; etiam Tb

⁶ saluti qu. corporali *CaEgPfTbTc; salutem qu. corporalem Mg

⁷ preponi *BeCaLcOaRaTb; postponi MgPfTcVoVpWc²

23

Isidorus¹ super Exodum, cap. xxix²

Non mechaberis, id est ne quisquam³ preter matrimonii federa aliis feminis misceatur⁴ ad explendam libidinem. Nam adulterium facit specialiter⁵ qui preter suam⁶ ad alteram accedit.

ID 8.107] C 32 q 5 c 15

¹ Isidorus *CaMgPfpkTb; Augustinus Tc

² xxix *OaPkTbTc; xxx BeCaMgPfpTtRaVo; xxi Vp

³ ne quisquam *BeCaMgPtTbTc; nequaquam PfVo

⁴ -atur *CaMgPfpTb; -aris Tc

⁵ specialiter *CaMgTb, sp' aliter PfTc

⁶ suam *CaMgPfpTc; propriam Tb

24

¹Nicolaus papa Carolo regi²

Sicut multorum relatu didicimus, Lotharius rex conventum celebrare disponit³ et Theibergam reginam examini proprio et⁴ iudicio meditatur subicere⁵ et siquidem eam prestigiis⁶ falsitatis sue potuerit⁷ exhibere quasi non fuerit legitima sua⁸ uxor vult penitus a se sequestrare. Sin autem vult eam tanquam propriam uxorem dimittere⁹, sed deinde quasi mechata fuerit insimulare atque pro¹⁰ hoc hominem suum et hominem¹¹ Theiberge ad monomachiam¹² impellere, et si homo¹³ ipsius regine ceciderit disponit hanc sine dilatione perimere. Item. Preterea sive de coniugii federe sive de adulterii crimine iudicium sit agitandum¹⁴, nulla ratio patet Theibergam cum Lothario posse inire conflictum vel legitimum controversie inire certamen, nisi prius

¹ Quod uxori coniugii ... *add. in mg.* Ln²

² regi] episcopo Mogont' Pt

³ -onit *PfpTbVo; -osuit BeCaMgRaTc

⁴ examini proprio et *BeCaOaPwVo; examine proprio et MgTb; examini proprio Pf; proprio Pk; ex animi proprii Tc

⁵ *corr. fr.* suscipere Vo²

⁶ prestigiis *BeCaMgTbTc; prestigiis Pf; prestigidiiis Vo

⁷ -uerit *BePfpVo; -erit CaMgTbTc

⁸ leg. sua *BeCaMgPfpVo; sua leg. OaTb; leg. Tc

⁹ prop. ux. dim *BeOaPfpVo; prop. dim. ux. CaMgTc; ux. prop. dim. Tb

¹⁰ pro *OaTb; per BeCaMgPfpTcVo

¹¹ *hom.* *CaMgPfpTc; *om.* Tb

¹² monomachiam *BeCaPkTbTcVo; monachiam MgPfpw; machimachiam (vel monomachiam *in mg.*)

Ra

¹³ homo *MgPfpTbTc; hoc Ca

¹⁴ agitandum *CaMgOaPfpTbVo; agendum BePkTc

ad tempus¹⁵ fuerit sue potestati¹⁶ et consanguineis propriis sociata, inter quos etiam locus previdendus est in quo nulla sit¹⁷ vis multitudinis formidanda et non sit difficile testes producere¹⁸ vel ceteras personas¹⁹ que tam a sanctis canonibus²⁰ quam a venerandis Romanis²¹ legibus in²² huiusmodi controversiis requiruntur. Hec idcirco diximus ut ostendamus quem legum conflictum Lotharius congregari²³ posse autumat²⁴, cum persona²⁵ quam in suis penetralibus quotidie fatigat et conterit quando vult ad iudicium, quando vult ad claustra reducit, et quando educta fuerit, nisi ea profiteatur que ipse preceperit, punit. Proprie igitur libertati committi, et ab²⁶ omni oppressione atque potestate illius cum quo inicitur conflictus oportet liberari atque suis liberaliter uti, et suspectas personas convenit declinare que se ab²⁷ obiectis ostendere cupit immunem.

ID 8.116]

¹⁵ ad tempus *BeOaPkTb; *om.* CaMgPfPwTcVo

¹⁶ -ati *MgPfTbTc; -atis BeCa

¹⁷ nul. sit *MgPfTbTc; sit nul. Ca

¹⁸ prod- CaMgTbTcVo; perd- Pf

¹⁹ *obsc. corr.* Ca

²⁰ *ss* Be

²¹ *ss* Ra²

²² in *MgPfTbTc; et Ca

²³ cong- *MgPfTbTc; ing- Ca

²⁴ -mat *CaPfTbTc; -met Mg

²⁵ -ona *CaMgTbTc; -onam BePf; in persona Vo

²⁶ ab *Tb, *om.* CaMgPfTcVo

²⁷ ab *CaMgPfTc; *om.* Tb

25

¹Nicolaus² Theiberge regine

Nos hanc confessionem tuam quam non voluntas sed vis extorsit, nequaquam pro confessione recipimus, tantum³ vitium⁴ radices extendere⁵ nec⁶ permittimus, quod nisi evulsum intime fuerit ad multorum perniciem potest accrescere⁷. Denique, si hoc licet, omnes viri possunt quas iure sortiti sunt feminas, si has⁸ odio habuerint, diversis

¹ Non sunt solvenda coniugia pro confecione per vim exorta *add. in mg.* Ln²

² *om.* Oa

³ tantum *OaMgRaTc; tamen BeCaPfTbVo

⁴ vitium *BeOaPfTbVo; vi cum Ca; vitium hec Mg; vitium nec Tc

⁵ rad. ext. *CaMgPfTc; ext. rad. Tb

⁶ nec *BeCaOaPfVo; non MgTb; *om.* Tc

⁷ accresc- *BeOaTbTcVo; accedere CaMg; accesc- Pf

⁸ has *CaMgPfTbVo; eas Tc

afflictionibus macerare, et quod legitime non fuerint assumpte statim cogere, quin etiam ut mortale crimen contra se dicant⁹ illatis intolerabilibus penis compellere¹⁰.

ID 8.117]

⁹ commissis se *add. Mg, om. *CaEgPfTbTc*

¹⁰ imp- Pt

26

Augustinus in libro questionum Veteris et Novi Testamenti¹, cap. cxxvii²

Fornicari omnibus³ semper non licet⁴, negotiari vero⁵ aliquando⁶ licet, aliquando⁷ non licet⁸. Antequam enim⁹ ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari, factio iam non licet. Et¹⁰ Christiano cum uxore sua convenire aliquando¹¹ licet, aliquando vero¹² non licet. Propter dies enim processionis¹³ aliquando non licet convenire, quia etiam a licitis abstinendum est, ut facilius¹⁴ impetrari possit quod postulatur, unde Apostolus, Ex consensu, ait¹⁵, abstinendum est¹⁶ ad tempus¹⁷, ut vacetis orationi. Nam et secundum legem in ieiunio cedere et iurgari¹⁸ licet, postea¹⁹ non licet.

ID 8.89] +D 88 c 10 to facto iam non licet only

¹ et - test.] test. ac novi Be

² cxxvii *BeEgMgOaPfPwTbVo; *om. Ca; xxviii Tc. Quod quibusdam temporibus abstinendum sit ab uxoribus add. in mg. Ln²*

³ omnibus *OaPfPkTbVoWc; hominibus BeCaEgMgPwRaTcBrant

⁴ semper non lic. *BeCaEgMgOaPfPwRa²Tb; non lic. Be²; non lic. semper RaTc

⁵ vero *BeCaOaPfTb; autem Mg; *om. Tc*

⁶ *after corr. Be*

⁷ licet aliquando *in mg. Vo²*

⁸ al. non licet *BeCaMgObOdOePfPtRaTbVmVoBrant; *om. OaOcTcMigne*

⁹ enim *BeCaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁰ Et *BeCaMgPfTc²; *om. TbTc*

¹¹ conv. aliq. *CaMgPfTc; aliq. conv. Tb

¹² vero BePfTbVo; *om. CaMgTc*

¹³ dies enim proc. BePfTbVo; enim proc. dies CaTc; proc. enim dies MgPwVp; enim dies proc. Oa

¹⁴ *corr. fr. falius Ca*

¹⁵ Ex con. ait *CaMgPfTb; ait Ex con. Tc

¹⁶ est *MgPfTbTc; *om. Ca*

¹⁷ ut facilius impetrari – ad tempus *in mg. Wd²*

¹⁸ non *add. BeRaTc, om. CaMgPfTb*

¹⁹ postea *OaTb; post BeCaMgPfPkPwRaTcVo

27

¹Isidorus Sententiarum cap xxxix²

Fornicatio carnis adulterium est. Fornicatio anime servitus idolorum est³.

ID 8.106] +C 32 q 7 c 15 med.

¹ iiii. De fornicatione spirituali quod propter eam licite dimittatur uxor *in mg.* Bd; Quod fornicatio mentis ... fornicatione corporis *add. in mg.* Ln²; De fornicatione spirituali *add. in mg.* Tc²

² xxxix *MgPfRaTbTc; xxviii Be, xxxviii Be²; xxix Ca. Isid. – xxxix] Aug. in libro veteris et novi testamenti cp. cxxvii Vo. iiii *in mg.* Be²

³ est *BeLcOaPfPkRaTbTcVo; *om.* CaEgMg

28

Augustinus de adulterinis coniugiis¹, lib. I²

Si propter fornicationem carnis permittitur³ uxor a coniuge separari, quanto magis in coniuge mentis fornicatio est detestanda, id est infidelitas⁴? Item⁵. Infidelis⁶ hominis fornicatio maior⁷ in corde, nec vera eius pudicitia dici potest cum coniuge, quia omne quod non⁸ est ex fide, peccatum est.

ID 8.247]

¹ Aug. de ad. con. CaMgPfTc; De ad. con. Aug. BeEaOaTb

² lib. I *BeCaMgTbVo(*after* Aug); *om.* PfTc; ...stitutionum liber aliter habet *add. in mg.* Ln²

³ -itur *MgPFTbTc; -atur Ca

⁴ Id est inf. *BeCaMgPfTc; *om.* Tb

⁵ Item TbTc; *om.* BeCaMgPfPkPwRaVoWc

⁶ est *add.* Ca

⁷ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfPkPwTb

⁸ *ss* Ca

29

Augustinus de sermone Domini in monte, lib. I

Idolatria quam sequuntur infideles, et quelibet noxia superstitio, fornicatio est. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non iussit, dedit locum apostolo monendi, ut qui voluerit, non dimittat¹ uxorem infidelem, quo sic fortassis possit fidelis² fieri. Item³. Si infidelitas fornicatio est, et idolatria infidelitas, et avaritia⁴ idolatria, non est dubitandum et avaritiam fornicationem esse⁵.

¹ non dim. *repeated* Tc

² fort. poss. fid. BeCaMgPfVo; fid. fort. poss. TbTc

³ Item *CaMgPFTb; *om.* BeTc

⁴ Db fo. 143v ends; resumes in 7. 69 below on fo. 144r

⁵ Retractationum liber aliter habet *add.* RaSgTc (*with IDp mg.*), *om.*

BeCaEaLgMgOaObOcOdOePfPwTbVmVoBrant

[30]⁶ Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiscentiam potest recte a fornicationis genere⁷ separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur quod propter illicitas concupiscentias non tantum que in stupris cum alienis⁸ viris aut⁹ feminis committuntur, sed omnino¹⁰ quaslibet que animam corpore utentem male a lege Dei aberrare faciunt et perniciose turpiterque corrumpi, possit sine crimine et vir uxorem dimittere, et uxor virum, quia exceptam facit Dominus causam fornicationis, quam fornicationem, sicut supra consideratum est, generalem et universalem intelligere cogimur. Cum autem ait¹¹, excepta fornicationis causa¹², non dixit, cuius¹³ ipsorum, viri aut¹⁴ femine. Non enim tantum fornicantem uxorem dimittere conceditur, sed quisquis eam quoque uxorem dimittit¹⁵ a qua ipse¹⁶ cogitur fornicari, causa utique fornicationis dimittit. Velut si aliquem cogat uxor sacrificare idolis¹⁷. Qui talem dimittit causa fornicationis dimittit, non tantum illius sed et¹⁸ sue illius quia fornicatur, sue ne fornicetur. [31] Nihil enim¹⁹ iniquius quam fornicationis causa dimittere uxorem, si et²⁰ ipse convincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo enim²¹ alterum iudicas, teipsum condempnas. Eadem²² agis que iudicas²³. Quapropter quisquis²⁴ fornicationis causa vult abicere uxorem²⁵, prior debet esse a²⁶ fornicatione purgatus²⁷. Quod similiter etiam de femina dixerim²⁸.

ID 8.248, 249, 8.250] + C 28 q 1 c 5 to sue ne fornicetur; C 32 q 6 c 1 from Nichil iniquius to end

⁶ x *add. in mg.* Lj²

⁷ forn. genere *CaMgPfTc; fornicatione Tb

⁸ alienis *CaMgPfTb; aliis Tc

⁹ aut *CaMgPfTb; ac Tc

¹⁰ propter *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹¹ ss Mg

¹² forn. causa *BeCaMgPfVo; facta forn. Tb; causa forn. Tc

¹³ vel *add.* BeCaTbTc, *om.* MgPfVo

¹⁴ aut CaMgPfTb; et Tc

¹⁵ quoque ux. dim. *BeOaTb; quoque ux. dimittat Ca; ux. quoque dim. Mg; ux. dim. PfPwVo; quoque dim. ux. RaTc

¹⁶ ipse *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁷ sac. id. *CaMgPfTb; id. sac. Tc

¹⁸ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁹ enim CaMgTbTc; omnium PfRa; hominum Vo; *om.* Be

²⁰ si et *BeOaPwTbTcVo; si Ca; sed et Mg Pf?Brant

²¹ enim *CaMgPfTb, *om.* Tc

²² enim *add.* PtRaTcBrant, *om.* CaMgPfTb

²³ Ead. - iudicas *BeCaLgMgObOcOdOePfPtTbTcVmWcBrant; *om.* Migne

²⁴ in mg. Ra²

²⁵ suam *add.* Brant, *om.* *CaMgObPfTbTc

²⁶ a *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁷ et immunis *add.* Brant, *om.* *BeCaLgMgOaObOcOdOePfPtPwRaTbTcVmVoWc

²⁸ -erim *MgPfTbTc; -eram Ca

32

Augustinus¹ de fide et operibus²

Uxor legitima societate³ coniuncta sine ulla culpa⁴ relinquitur si cum viro Christiano permanere⁵ noluerit. Non⁶ attenditur eo modo eam rectissime dimitti si viro suo dicat, Non ero uxor tua nisi mihi vel⁷ de⁸ latrocinio divitias congeras⁹ aut nisi solita lenocinia quibus nostram domum transigebas, etiam¹⁰ Christianus exerceas, aut si quid aliud vel¹¹ facinorosum vel flagitiosum¹² in viro noverat, quo delectata vel libidinem explebat vel facilem victum habebat¹³ vel etiam incedebat ornatior. Tunc enim ille cui hoc uxor dicit¹⁴, si veraciter egit¹⁵ penitentiam ab operibus mortuis quando accessit ad baptismum, habetque in fundamento fidem que¹⁶ per dilectionem operatur, procul dubio plus tenebitur amore divine gratie quam carnis luxurie¹⁷, et membrum quod eum scandalizat fortiter¹⁸ amputabit.

ID 8.251] C 28 q 1 c 4

¹ in libro *add.* Tc, *om.* *CaMgPfPwTb

² Quod assit homo habere uxorem que eum compellit ut a Deo fornicetur dimittere *add.* in mg. Ln²

³ societate *CaEgPfPwTbTc; sociate Mg

⁴ ulla culpa *CaMgPfPwTb; culpa ulla Tc

⁵ permane Ca

⁶ Non *BeOaPfTbTcVo; Nam CaEgMgPwRa

⁷ vel CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ de *BeCaPfTbTcVo; *om.* MgPw

⁹ congeras *CaMgPfPwTb; congreges Tc

¹⁰ transigebas etiam *CaPfPwTbTc; transiebas et Mg

¹¹ vel *CaMgPfPwTb; aut Tc

¹² fac. vel flag. *CaMgPfPwTb; flag. vel fac. Tc

¹³ habebat *CaMgPfPwTb; implebat Tc

¹⁴ dicit *CaMgPfPwTb; dixit Tc

¹⁵ egit *MgPfTbTc; egerit Ca

¹⁶ fid. que CaMgPfPwRa²Tb; que Ra; quod Tc

¹⁷ -urie *CaMgPwTbTc; -uria Pf

¹⁸ ss Ra²

33

Ambrosius ad Hilarium¹

Si infidelis, dicit apostolus, discedit², discedat, non est servituti subiectus³ frater aut soror in huiusmodi, id est, si⁴ infidelis noluerit⁵ esse cum coniuge⁶ fideli.

¹ Hilarium *BeCaLdLfLjLmPfPwRaVo; Ylarium Cb; Varum OaTc; H'arium Tb

² discedito *obsc. corr.* Ca

³ serv. sub. *CaMgPfTbTc; sub. serv. Lm

⁴ si *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ noluerit *BeCaLdLfLmMgOaRaTbTc; noluit CbLj; voluerit PfPwVo

⁶ esse cum con. *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; cum con. esse Tb

Hic⁷ agnoscat fidelis suam libertatem, non ita se subiectum deputet servituti⁸, ut ipsam dimittat fidem, ne⁹ coniugem amittat¹⁰ infidelem, hoc et¹¹ de fidelibus¹² atque parentibus, hoc et¹³ de fratribus ac¹⁴ sororibus intelligitur, propter Christum esse omnes¹⁵ dimittendos, cum ponitur¹⁶ ista¹⁷ conditio ut¹⁸ Christum dimittat si eum¹⁹ secum habere desiderat. Hoc²⁰ ergo et de domo et de agris, hoc est²¹ de his²² rebus que iure pecuniario possidentur²³.

ID 8.253] C 28 q 1 c 7 adding intelligendum est at end

⁷ Hi Vo

⁸ dep. serv. *CaCbLdLflLjLmMgPftb; serv. dep. Tc

⁹ corr. to nec Cb

¹⁰ corr. fr. dim. Mg

¹¹ et *CaMgPftbTc; om. Lf

¹² fidelibus *CaCbLdLflLjLmOaRaTcVo; filiis BeMgPftb

¹³ et *BeCaCbLdLjLmMgPftc; om. LfTb

¹⁴ ac *CaCbLjLmPftb; et LdLftc; aut Mg

¹⁵ esse omn. *CbLdLjLmPftPkRaVo; esse BeCa; omn. esse LfMgTbTc

¹⁶ cum ponitur *CaMgPftbTc; componitur Lm

¹⁷ quod add. Lf, om. *CaMgPftbTc

¹⁸ propter add. CaCb, om. *BeMgPftRaTbTc

¹⁹ eum *CaCbLdLflLjLmMgPftbTcVo; eos Pf

²⁰ Hoc *BeCaMgPftbVo; Hec Lm; ?Tc

²¹ et add. Ca, om. *MgPftbTc

²² his *Be(after rebus)CaMgPftbTc; iis CbLj

²³ intelligendum est add. Brant with Grat, om.

*BeCaCbLdLflLjLmMgOaObOcOdOePftPkPtPwRaSgTbTcVmVoWcWd

34

Hermes in libro Pastoris, mandato iiii¹

Non solum mechatio est illi qui carnem suam coinquinat, sed etiam qui simulacrum facit mechatur, quod si in his² factis perseverat et penitentiam non agit, recede ab illa et noli convivere³ cum illa. Sin autem, et⁴ tu particeps eris peccati eius. Propter hoc preceptum est vobis per vos⁵ manere, sive⁶ viro sive mulieri⁷. Potest enim⁸ in eiusmodi⁹ penitentia esse.

ID 8.243b] +C 28 q 1 c 6 to peccati eius

¹ Hermes - mand. iiii *BeCaMgPftbVo; Augustinus de adulterinis coniugiis lib ii Pw (*repeated as insc. of c 35*); Aug. de adult. con. Ra; Hermes - past. Tc; Augustinus Vp²

² his *CaMgTbTcVo; ipsis Pf

³ conviv- *BeCaMgTb; viv- PftcVo

⁴ et *BeCaOaTbTcVo; etiam MgPf

⁵ vobis per vos *BeCaPftbTcVo; nobis per nos MgVp. Vp *continues*: sine viro manere, sine muliere *and ends cap.*

⁶ sine Ca

⁷ quia add. Tc, om. *CaMgPftb

⁸ enim *CaMgPftb; om. Tc

⁹ eiusmodi *BeMgOaTb; huiusmodi Ca²RaTc; eiusdem modi PfVo

35

Augustinus de adulterinis coniugiis, lib. II¹

Quod tibi durum videtur² ut post adulterium reconcilietur coniugi³ coniunx si fides adsit, non erit durum. Cur enim deputamus⁴ adhuc⁵ adulteros quos vel baptisate ablutos vel penitentia credimus esse sanatos? Hec crimina in veteri Dei lege nullis sacrificiis⁶ mundabantur que Novi Testamenti sanguine sine dubitatione⁷ mundantur, et ideo tunc omnimodo prohibitum esse ab alio contaminatam⁸ viro recipere uxorem, quamvis David Saulis⁹ filiam quam pater eiusdem mulieris ab eo separatam dederat alteri¹⁰, tanquam¹¹ Novi Testamenti prefigurator, sine contaminatione receperit. Nunc autem postea quam Christus ait adultere, Nec ego te condempnabo, vade, deinceps noli peccare, et¹² quis non intelligit¹³ debere ignoscere maritum, quod videt¹⁴ ignovisse Dominum amborum, nec iam se debere¹⁵ adulteram dicere cuius penitentis¹⁶ crimen divina credit miseratione deletum?

ID 8.242a] +C 32 q 1 c 7, var. at end

¹ lib. II *BeCaMgPfPwRaTcVo; om. Tb. (v. add. Bd) De reconciliatione coniugum in mg. BdLj²; v in mg. Be²; Quod coniuges po... conciliari post adu... add. in mg. Ln²

² dur. vid. *CaMgPfTb; vid. dur. Tc

³ coniugi *BeCaLgMgOaObOcOdOePfTbVmVo; uxori Tc; om. Vosm.

⁴ -uta- ss Ca

⁵ ss Ra²

⁶ Dei lege nul. sac. *BeRaTb; lege Dei nul. sac. CaMgOaPwTc; lege sac. Dei nul. PfVo

⁷ sine dubitatione *CaMgOaTb; sine dubio BePfRa²TcVo; om. Ra

⁸ -atam *MgPfTbTc; -ato Ca

⁹ Saulis *CaMgPfTc; Saul Tb

¹⁰ -eri *MgPfTbTc; -ero Ca

¹¹ tanquam *BeCaMgOaTbTc; <non>nunquam Pf; nunquam Vo

¹² et CaMgPfTb; om. Tc

¹³ non int. *OaPfTbVo; int. non BeCaMg; non int. non Tc

¹⁴ -det *CaPfTbTc; -dit Mg

¹⁵ se deb. *CaMgPfTb; deb. se Tc

¹⁶ penitentis *CaMgPfTb; penitus Tc

36¹*Item*

Indignantur mariti si audiant adulteros² pendere similes adulteris feminis penas cum tanto gravius eos puniri oportuerit³, quanto magis ad eos pertinet et virtute

¹ no break in Vo

² aud. adult.] adult. <maritos> aud. Ra

³ -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc

vincere, et exemplo regere feminas?⁴ [37] Item. Non erit turpis neque difficilis etiam post patrata⁵ atque purgata adulteria, reconciliatio coniugum, ubi per claves regni celorum non dubitatur⁶ fieri remissio peccatorum, non ut⁷ post viri divortium adultera revocetur⁸, sed ut post Christi consortium adultera non vocetur⁹.

ID 8.242b] + C 32 q 6 c 4 to regere feminas, + C 32 q 1 c 8, Non erit - vocetur

⁴ Vp places Indignantur mariti si – feminas *after c 15 above*

⁵ patr- *CaPfTbTc; perpetr- Mg

⁶ *after corr.* Pf; dubitur Vo

⁷ non ut CaMgPfTb; ut non Tc

⁸ *corr. fr.* voc- Ra

⁹ non voc. *corr. fr.* revoc- Ra

38

Hermes in libro Pastoris, mandato¹ iiii

Ego dixi Pastori, Domine, si quis habuerit mulierem fidelem in Domino² et hanc invenerit in adulterio, nunquid peccat vir si convivit³ cum illa? Et dixit mihi, Quamdiu nescit peccatum eius sine crimine est vivens cum illa. Si autem scierit vir⁴ uxorem suam deliquisse et non egerit penitentiam mulier et permanet in fornicatione⁵ sua, et⁶ convivit cum⁷ illa vir, reus erit peccati eius⁸ et particeps mechationis eius. Et dixi illi, Quid ergo si permanet in vitio suo mulier? Et dixit, Dimittat illam vir, et vir⁹ per se maneat¹⁰. ¹¹Quod¹² si mulier dimissa penitentiam egerit et voluerit ad virum suum reverti, non¹³ recipietur¹⁴ a viro suo? Dixit, Immo si non receperit eam vir suus peccat et magnum peccatum sibi¹⁵ admittit¹⁶. Sed¹⁷ debet recipere peccatricem que penitentiam agit¹⁸, sed non sepe. Servis enim Dei penitentia una est¹⁹. Propter

¹ mand. *CaMgPfTb; cap. Tc

² Domino *CaMgPfTc; domo Tb

³ convivit *BeCaMgTb; convivat PfVo; vivat Tc

⁴ sc. vir *CaMgPfTc; vir sc. Tb

⁵ *corr. fr.* fornc- Ca

⁶ et *BeMgOePfTb; si Ca; *om.* Tc

⁷ convivit cum *BeCaLcLgOaObOcOdMgPkTbVmVo; vivit cum Oe; cum vivit Pf; cum vivit cum Tc; coierit cum *Vosm.*

⁸ erit pecc. eius *BeOaPfTbVo; pecc. eius erit CaMgTc

⁹ vir *BeCaMgPfVo; *om.* TbTc

¹⁰ man- *CaPfTbTc; perman- Mg

¹¹ Et dixi *add. Migne, om.* *BeCaLgMgObOcOdOePfTbTcVmVoBrant

¹² Quod *CaMgPfTc; Quid Tb

¹³ non *CaPfTbTc; num Mg

¹⁴ -ietur *BeMgPf²TbTcVo; -iatur CaPf

¹⁵ sibi CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁶ admittit *MgPfTbTc; admitterit Ca

¹⁷ Sed *BeOaPf(*lac. follows*)TbTcVo; Ergo (?) CaMgPwRa

¹⁸ agit *CaMgPfTb; egit Tc

penitentiam ergo non debet, dimissa uxore sua²⁰, aliam ducere. Hic actus²¹ similis est²² in muliere et in viro.

ID 8.243] +C 34 q 1/2 c 7, Palea

¹⁹ una est *MgPfTbTc; una *obsc. corr.* Ca

²⁰ sua *CaMgPfTb; *om.* Tc

²¹ affectus Oa

²² sim. est *TbTc; est sim. CaMgOaPfRaVo

39

¹*Excusatio fornicationis vel adulterii*²

De hoc quod mihi reputatum est in hac synodo, quod simul cum ista femina adulterium vel fornicationem³ fecissem, quod ego non ita⁴ feci nec inde me culpabilem recognosco, sic me Deus adiuvet ad istud iudicium⁵.

ID 8.215]

¹ (vi. *add.* Bd) De sacramento quod debeant viri facere mulieribus et mulieres viris suis (quando reconciliantur *add.* Lj) in *mg.* BdLj², De sacramento quid debent sibi facere coniuges cum reconciliantur *add.* in *mg.* Tc²

² Exc. forn. vel ad. MgPf; De sacramentis adulterii Be; Purgatio imputati adulterii CaRaTc; Fornicatio Lc; *om.* OaPk; Purgatio Pt; Item Tb. Separatio incestu copulationis. Excusatio fornicationis vel adulterii Vo. vi in *mg.* Be²

³ ad. vel forn. *CaMgPfTc; forn. vel ad. Tb

⁴ non ita *BeOaTb; ita non CaMgPfTcVo; si ita Pk

⁵ Cb *fo. 92v ends, resuming in 8.67 below; at foot Cb² adds*, Hic deficit unus quaternus

40¹

*Separatio incestu copulationis*²

Ab isto die in antea cum ista femina cum qua adulterium vel fornicationem fecisti, unde disciplinam vel³ penitentiam suscepisti, amplius non adulterabis nec fornicaberis⁴ cum ea nec aliam uxorem accipies⁵ nisi post peractam penitentiam tibi licentia data fuerit ab episcopo⁶ aut ab⁷ eius misso, Sic te Deus adiuvet.

ID 8.216]

¹ Lc *after c 41*

² inc. cop. *om.* Pt

³ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁴ -aberis *CaMgTbTcVo; -abis Pf

⁵ *after corr.* Pf; duxeris *with* accipies *ss* Vo

⁶ tuo *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ *ss* Tb

41

Reconciliatio coniugatorum¹

Ab isto die in antea istam tuam coniugem² nomine ill.³ quam iniuste dimiseras ita tenebis sicut per rectum maritus suam debet habere coniugem⁴ in dilectione et debita disciplina, nec eam per ullum malum ingenium a te separabis⁵, nec ea vivente aliam accipies. Sic te Deus adiuvet.

ID 8.217] + C 35 q 6 c 11

¹ coniugii Pt; Rec. con. Vo ss, *over* Separatio inceste copulationis

² tuam con. *CaPfTbTc; con. tuam Mg

³ nom. ill. BeMgPfTb; nom. N. CaTc; ill. Vo

⁴ coniugem *CaMgPfTb; uxorem Tc

⁵ -abis *CaMgPfTc; -aberis Tb

42

De eadem re

Amodo¹ in antea istum tuum² maritum quem iniuste dimiseras ita tenebis et amplexaberis, et ei in servitio³, in amore et in timore⁴ ita eris subdita, et obediens sicut per rectum uxor debet suo subiecta esse⁵ marito, nec unquam ab eo te separabis nec illo vivente alteri viro⁶ te sociabis nec coniugio aut⁷ adulterio. Sic te Deus adiuvet.

ID 8.218]

¹ Synodo Lg

² tuum *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ et *add.* CaMgRaTc, *om.* BePfTbVo

⁴ et timore ss Ra²

⁵ uxor deb. suo (ss Ra) sub. esse BeCaMgPfRa; uxor deb. suo esse sub. OaTb; uxor deb. suo subdita esse Tc; deb. uxor suo sub. esse Vo

⁶ viro *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁷ aut *BeOaPf; vel Mg; nec CaRaTbTc; an Vo

43

Augustinus, libro¹ questionum super Genesim², cap. clii³

Est⁴ ordo naturalis⁵ in hominibus, ut serviant femine viris, et filii parentibus, quia et illis⁶ hec⁷ iustitia est ut infirmior⁸ serviat maiori⁹.

¹ libro *OaPf; lib' CaMg; in libro LcRaTc; Liber Vo; *om.* BeTb

² super Gen. *om.* Be

³ Mg *uncertain.* vi. De subiectione qua debent uxores viris suis subici *in mg.* BdLj²; vii *in mg.* Be²; Quod mulieres apud [*sic*] velare et viris debeant esse subiecte *add. in mg.* Ln²

⁴ *after corr.* Ra; autem *add.* Ln

⁵ naturalis *CaMgPfTc; legitimus Tb

ID 8.94] C 33 q 5 c 12

⁶ illis CaMgPfTc; illi Tb

⁷ et illis hec] nulla *Migne*

⁸ infirmior BdLcLgMgObOcPfPtTcVo; inferior BeCaEaLnOaOd²OeRaTbVmWcWd; infirmior Ob²; firmior Od; maiori *Brant, Grat.*; maior *Migne*

⁹ maiori *BdCaLcLgLnMgObOcOdOePfPtRaTbTcVmVoWcWd; minor *Brant, Grat.*; minori *Migne*

44

*Augustinus*¹ *questionum*² *de Veteri et*³ *Novo Testamento*⁴, cap. cvi

Hec imago Dei est⁵ in homine ut unus factus sit dominus⁶ ex quo⁷ ceteri oriantur, habens imperium Dei quasi vicarius⁸ eius, quia omnis rex⁹ Dei habet imaginem. Ideoque¹⁰ mulier non est facta ad Dei imaginem¹¹. Sic etenim dicit, Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum¹². Hinc est unde apostolus, Vir quidem, ait, non debet velare caput, quia imago et gloria Dei est. Mulier autem ideo¹³ velat quia non est gloria aut imago¹⁴ Dei.

ID 8.95] C 33 q 5 c 13

¹ Aug. CaMgTcVo; Idem PfTb

² quest. CaMgOaPkRaTbVo; libro quest. Pf; in questionibus Tc; questio *after* testamento Be

³ et *CaMgPkTbTcVo; *om.* Pf

⁴ -ento CaTbVo; t' Mg; test' Pf

⁵ Dei est *BeCaPfPkPwTbTcVo; est Dei EgMg

⁶ fact. sit dom. CaMgPfPkTb; sit dom. factus Tc; factus sit homo *Brant*

⁷ omnes *add.* EgLgMgWd², *om.* *BeCaLcOaObOcOdPfPkPwRaTbTcVmVoWd

⁸ vicarius *BeCaEgOaPfPwTbTcVo; in carnis Mg; vicartus Pk

⁹ rex BeOaPfTbVo²; lex CaMgTc; lex vel rex Ra; rer Vo

¹⁰ Ideoque *CaMgPfTb; Ideo et Tc

¹¹ Dei im. *CaMgPfTb; im. Dei Tc

¹² Dei fec. eum BeMgOaRaTb; Dei fecit CaPf; suam Tc; fecit eum Vo

¹³ autem ideo *BeOaPkTb; vero CaEgMg; ideo LcPfPwRaTcWd; non Vo

¹⁴ gl. aut im.] imago aut gloria Wc

45

*Augustinus*¹

Satis hinc apparet² quemadmodum subditas viris feminas³ et pene famulas lex esse voluerit uxores, quod dicens⁴ adversus uxorem vir testimonium, unde⁵ lapidaretur illa si hoc⁶ verum esse⁷ demonstraretur, ipse tamen⁸ non vicissim lapidatur

¹ Aug. *BeCaPkTbTc; Aug. in eodem MgVo; Idem in eodem Pf

² hinc app. *MgPfTbTc; app. hinc Ca

³ subd. vir. fem. BeOaPfRaTbVo; vir. fem. sub. CaMgTc

⁴ quod dicens (vir *add.* Tc) *BeCaLgMgOaObOcOdOePfsGtTbTcVmVo; dum constituit ut diceret *Brant*

⁵ unde *BeCaMgPfPkPwVo; unum Tb; unum unde Tc; *om.* Oa

⁶ falsum *add.* Ra²Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

si hoc falsum constiterit, sed tantummodo castigatur et dampnificatur, eique perpetuo iubetur adherere qua carere voluerat. In aliis autem causis eum qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quasi⁹ probaretur, iussit¹⁰ occidi. Eadem plecti iubet¹¹ pena, qua fuerat si verum esset iste plectendus.

ID 8.96] C 33 q 5 c 14

⁷ ver. esse *BeMgPftcVo; ver. CaRa; esse ver. Tb

⁸ tamen *CaMgTbTcVo; om. Pf

⁹ quasi CaPfPkPwTbTc; quo si Mg

¹⁰ iussit *CaPfPkPwTbTc; ius sit Mg

¹¹ pl. iub. CaMgPftc; iub. pl. Tb

46

Hieronimus super epistolam ad Titum

Cum caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus, quecunque uxor non subicitur viro, hoc est capiti suo¹, eiusdem criminis rea est cuius et² vir si non subiciatur capiti suo Christo. Verbum autem Domini blasphematur vel cum³ contempnitur Dei prima sententia et pro nihilo ducitur, vel Christi infamatur evangelium dum contra legem fidemque nature ea que Christiana est et ex Dei lege⁴ subiecta viro imperare⁵ desiderat, cum etiam gentiles femine viris suis serviant communi lege nature⁶.

ID 8.97] C 33 q 5 c 15

¹ hoc - suo *CaMgPftb; om. Tc

² et *CaMgPftb; est ss Tc

³ cum PfRaTcVo; om. BeCaMgOaTb

⁴ Dei lege *BeCaMgPftb; lege Dei PtTc

⁵ -are *MgPftbTc; -ante Ca

⁶ serviant – nature] communi lege nature subiecte sint Pt

47

Augustini questionum in libro¹ Numeri, cap. liii²

Noluit ita³ lex aliquid vovere Deo adversus animam suam, ut non⁴ in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinentia⁵, in eisdem votis femine

¹ quest. (questio Be) in lib. *BeCaMgPftbVo; quest. Ra; in lib. quest. Tc

² Quod vota uxorum non sunt solvenda a viris non consentientibus *add. in mg. Ln²*

³ ita *BeMgOaPfRaVo; itaque AdCaLnTbTcWc

⁴ ut non CaOaPftbTc; id est Mg

⁵ ut *add. Mg, om. *CaPftbTc*

valeat⁶ auctoritas sed virilis⁷, ita ut si adhuc innupte concesserat pater vota persolvere⁸, si antequam persolverit nupserit, et viro eius hoc cognitum non placuerit, non persolvat, et hoc omnino sine peccato, quia Deus mundavit eam sicut dicit, id est mundam⁹ iudicavit. Neque hoc contra Dominum fieri putandum est, cum ipse Deus¹⁰ hoc preceperit¹¹, hoc voluerit. [48] Item. Manifestum est ita voluisse legem feminam sub viro esse ut nulla vota eius que abstinentie causa voverit reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit¹², si prius permiserit et postea prohibuerit etiam¹³ hoc¹⁴ tamen¹⁵ non dixit¹⁶ ut faciat mulier quod voverat, quia permissa iam prius a viro fuerat, viri dixit esse peccatum, quia abnuat quod prius concesserat, non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit¹⁷ ut cum prius vir ei concesserat¹⁸ postea, si prohibuerit, contempnatur¹⁹.

ID 8.98] C 33 q 5 c 16 to hoc voluerit, C 33 q 5 c 11 from Manifestum est - end

⁶ fem. val. *CaMgPfTc; val. fem. Tb

⁷ virilis *CaMgPfTb; viri Tc

⁸ persol- *CaMgPfTc; sol- Tb

⁹ fieri *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

¹⁰ Deus *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ -perit *CaMgPfTc; -pit Tb

¹² lex *add.* Tc, scilicet lex *add.* ss. Ca, *om.* *MgOaPfTb

¹³ etiam *MgPfTbVo; et CaTc; *om.* Be

¹⁴ hoc *BeCaPfTbVo; hic Mg; h' Tc

¹⁵ tamen *BeCaMgTb; tantum PfRaTcVo

¹⁶ lex *add.* Ca²RaTc, *om.* *BeCaMgPfRa²Tb

¹⁷ lex *add.* RaTc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁸ non tamen mulieri – ei concesse[erit?] *in mg.* Vo²

¹⁹ contempnatur BeMgOaPfRaTbVo; condempnetur Ca; condempnatur Tc

49

Ambrosius¹ in libro questionum Veteris et Novi Testamenti, cap. lxx²

Mulierem constat dominio viri subiectam esse³ et nullam auctoritatem habere, nec docere enim potest nec testis esse neque⁴ fidem dicere⁵ nec⁶ iudicare.

ID 8.85] C 33 q 5 c 17

¹ Ambrosius *BeLcMgPfTbVo; Augustinus CaRaTc

² lxxv BeOa; lxxvi Vp

³ dom. (*after corr.* Pf, domini Oa) viri sub. esse *BeOaPfTb; esse sub. sub dom. viri CaMgTc; domino viro sub. esse Lc; dominio viri esse sub. Ra; dominio viri subditam esse Vo

⁴ neque *BePfTbTcVo; nec CaMg

⁵ dicere *BeCaLcPfRaTc; dare MgWd²; ducere OaTbVoWd

⁶ nec *BeCaMgPfRaTb; neque TcWc

50

Ambrosius¹ in Exameron² in tractatu diei iiii³

Adam per Evam deceptus est, non Eva per Adam. Quem vocavit ad culpam mulier, iustum est ut eam gubernatione⁴ assumat, ne⁵ iterum femina⁶ facilitate labatur.

ID 8.91] C 33 q 5 c 18

¹ Amb. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

² Exam- *CaMgTbTc; Exm- Pf

³ in tr. diei iiii *MgOaPfTcVo; in tratheii iiii Ca?; de die iiii Ra; in tr. iiii diei Tb; om. Be

⁴ -ione BeCaPkTbTc; ?Mg; -ionem PfVo

⁵ ne *BeMgPfTbTc; nec Ca

⁶ -ina LcPfPkRaTbTc; -ine BeCaVo; -inea Mg

51

Ambrosius¹ super primam epistolam² ad Corinthios

Mulier debet velare caput quia non est imago Dei, sed ut ostendatur³ subiecta. Et quia prevaricatio per illam inchoata est, hoc signi⁴ debet habere in ecclesia propter reverentiam episcopalem non⁵ habeat caput liberum, sed velamine tectum⁶, non habet potestatem loquendi⁷, quia episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante iudicem sic⁸ ante episcopum, qui vicarius Domini est, propter reatus originem⁹ subiecta¹⁰ debet videri.

ID 8.92] C 33 q 5 c 19

¹ Amb. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

² prim. ep. *CaMgTcVo; ep. Be; ep. prim. PfRaTb

³ esse add. and canc. Tb

⁴ signi *CaMgPfTb; signum Tc

⁵ non *BeOaPfTbVo; ne CaMgTc

⁶ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ pot. loquendi *BeCaMgOaPfVo; pot. ligandi Tb; loquendi pot. Tc

⁸ iud. sic *BeOaPfPkVo; iud. sit CaMgPw; iud. Christi sic RaTc; sit iud. sic Tb

⁹ reatus originem *BeOaPkRaTbVo; reatum originalem CaMgPfRa²Tc

¹⁰ -ecta BeCaMgOaPfTb; -ecto Tc

52

Augustinus in libro de Civitate Dei, XII¹

Cum igitur genus humanum post primam copulam viri facti ex pulvere et coniugis eius² ex viri latere, marium feminarumque³ coniunctione opus haberet⁴ ut

¹ XXII Ra. viii. Qua ratione non debet fieri coniugium inter parentes in mg. Bd; Qua ratione non debet coniugium inter parentes fieri add. in mg. Lj²; viii add. in mg. Be²

² eius *CaMgPfTb; om. Tc

³ marium feminarumque CaOaPwTbTc; marum feminarumque BeRa; maritum feminariumque Mg; in harum feminarum PfVo

gignendo multiplicarent⁵, nec essent ulli homines nisi qui ex illis duobus nati fuissent viri coniuges sorores suas⁶ acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est dampnabilius religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima⁷ caritatis ut homines quibus esset utilis atque honesta concordia diversarum necessitudinum vinculis necterentur. Nec unus in uno multas haberet, sed singule spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius plurime⁸ plurimos obtinerent. Pater quippe et socer duarum sunt necessitudinum nomina. Ut ergo alium⁹ quisque habeat patrem, alium socerum, numerosius se caritas porrigat, utrumque¹⁰ autem unus Adam esse cogebatur, et filiis et filiabus suis, quando fratres sororesque coniugio iungebantur¹¹. Sic et Eva uxor eius utriusque sexui filiorum fuit et socrus et mater. Que si due femine fuissent, mater altera, et socrus altera, copiosius se¹² socialis dilectio¹³ colligaret¹⁴. Sed hoc unde fieret¹⁵ tunc non erat quando nisi fratres et sorores ex illis duobus primis nulli homines¹⁶ erant. Fieri ergo debuit quando potuit, ut existente copia unde ducerentur uxores, que non erant iam¹⁷ sorores, ut¹⁸ non solum illud ut fieret¹⁹ nulla necessitas esset. Quod humano genere crescente etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores²⁰ sic observari cernimus, ut etiam si perversis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorre licentiam, sicque adversetur²¹ quasi nunquam licere potuerit. Copulatio igitur maris et femine quantum attinet ad genus²² humanum quoddam seminarium est²³ civitatis. Celestis vero civitas opus habet ut noxam generationis evadat.

⁴ -eret *CaMgPfTc; -erent Tb

⁵ -ent *CaPfTb; ?Mg; -et Tc

⁶ sor. suas *CaMgPfTb; suas sor. Tc

⁷ rect- *CaPfTbTc; cert- Mg

⁸ plurime *CaMgPfRa²Tb; om. RaTc

⁹ ergo al. *CaPfTbTc; al ergo Mg

¹⁰ -que *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ iung- *CaPfTbTc; coniung- Mg

¹² se *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ dilectio *CaMgPfTc; collectio Tb

¹⁴ colligaret *CaMgPfTb; copularet Tc

¹⁵ fieret *CaMgPfTb; fuerit Tc

¹⁶ nulli hom. *in upper mg.* Ra²

¹⁷ non er. iam *BeOaPfTb; iam non er. CaMgTc

¹⁸ ut *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁹ ut fieret *BeOaPfTbVo; fieret ubi CaMg; fieret ut Tc

²⁰ *corr. fr.* -esque Ca

²¹ -etur *CaMgPfTb; -atur Tc

²² att. (*repeated* Tb) ad gen. *CaPfTbTc; ad gen. att. Mg

²³ *terrene add.* EgLgMg, *om.* *BeCaObOaOcOdOePfPtPwRaTbTcVmVoWc

ID 8.39] C 35 q 1 c 1

53

Primus liber Institutionum¹, tit.² x

³Inter eas personas que parentum liberorumve⁴ locum obtinent, inter se nuptie contrahi⁵ non possunt, veluti inter patrem et filiam, vel⁶ avum vel⁷ neptem, vel matrem et filium, vel aviam et nepotem, et usque ad infinitum⁸. Et si tales persone inter se coierint, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. Et hec adeo⁹ ita sunt ut quamvis per adoptionem parentum liberorum¹⁰ loco sibi esse¹¹ ceperunt¹², non possunt¹³ inter se matrimonio iungi¹⁴, in tantum ut etiam dissoluta adoptione idem iuris¹⁵ maneat. Itaque eam que¹⁶ per adoptionem filia aut neptis esse ceperit non poteris uxorem ducere quamvis eam mancipaveris¹⁷. Inter eas quoque personas que ex transverso gradu cognationis iunguntur, est quedam¹⁸ similis observatio, sed non tanta. Sane enim inter fratrem sororemque nuptie prohibite sunt¹⁹, si²⁰ ab eodem patre, ab eademque matre²¹ nati fuerant²², sive ex alterutro²³ eorumdem. Et si qua per adoptionem soror tibi esse ceperit, quamdiu quidem constat adoptio²⁴, sane inter te et

¹ Primus liber inst. (with very large 'P') CaPk, with space for large initial Sg, in common form VoWc; Primo libro inst. Pf; Inst. lib I EgMgPw(in insc.; see below)RaVp; De libro inst. Tb; Ex primo lib. inst. Tc

² tit. *BePfPkTbTcVo; cap. CaEgMgPwRa; om. BeOa

³ Primus liber (om. Vp) inst. tit. x (Christo Ca) repeated as first words of text CaPwRaTbVp, in text only Be

⁴ -orumve *BeCaMg;-orumque Oa; -orum PfRaTcVo; -orum vel Tb

⁵ nup. con. *CaMgPfTb; con. nup. Tc

⁶ vel *BeOaPfTbTcVo; et CaMgRa

⁷ vel BeOaMgPfRaTcVo; et CaTb

⁸ in- ss Ca

⁹ adeo *CaMg; ideo BePfTbTcVo

¹⁰ -orum BeOaPfTbTcVo; liberumve Ca; -orumve Mg

¹¹ sibi esse *CaPfTbTc; esse sibi Mg

¹² -unt *BeCaTbTc; -int MgPfVo

¹³ -unt CaMgPfTb; -ent Tc

¹⁴ iungi *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ iuris *CaMgPfTb; ius Tc

¹⁶ quam Vo. tibi add. CaMg, om. BeOaPfTbTcVo

¹⁷ man- BeMgOaPfTbVo; emancipaveris Ca; emancipaveris Tc. Itaque eam – mancip. om. Vc, add. Vc²

¹⁸ quedam *BeCaMgTbTc; erasure Pf; quendam Vo

¹⁹ sed add. Tc, om. CaMgPfTb

²⁰ si BeMgOaPfTb; sive Ca?; sed si Tc

²¹ eademque matre *BeMgOaPfVo; eodemque matre Ca; eadem matri Tb; eademque parente Tc

²² fuerant MgPfTbVo; fuerint BeCaTc

²³ alterutro *CaMgPfTb; adulterio Tc

²⁴ const. ad. *CaPfRaTbTc; ad. const. Mg; enim patris (?) in mg here Ra²

eam nuptie consistere non²⁵ possunt²⁶, filiam²⁷ uxorem ducere non licet, sed nec neptem fratris vel sororem²⁸ ducere quis potest, quamvis quartus gradus sit²⁹. Cuius enim filiam ducere uxorem non licet, eius neque neptem permittitur. Eius³⁰ vero mulieris quam pater tuus adoptavit³¹, filiam non videris impediri uxorem ducere, quia neque naturali neque civili iure tibi³² coniungitur³³. Duorum autem fratrum sororumve liberi³⁴, vel fratris et³⁵ sororis iungi non³⁶ possunt. Item. Amitam licet³⁷ adoptivam uxorem ducere³⁸ non licet³⁹ materteram⁴⁰, quia parentum loco⁴¹ habetur⁴². Qua ratione verum est⁴³ magnam quoque amitam et materteram magnam prohiberi⁴⁴ uxorem ducere⁴⁵. Affinitatis quoque veneratione quorundam nuptiis abstinere necesse est, ut ecce privignam aut nurum uxorem ducere non licet quia utreque filie loco sunt. Item. Mariti autem filius ex alia uxore et uxoris filia ex alio marito vel contra⁴⁶ matrimonium recte contrahunt, licet habeant fratrem vel sororem ex matrimonio postea⁴⁷ contracto⁴⁸.

Si uxor tua post divortium ex alio filiam⁴⁹ procreaverit, hec⁵⁰ quidem⁵¹ non est privigna tua⁵². Item. Si adversus ea que diximus aliqui coierint, nec vir nec uxor nec⁵³

²⁵ ss Ca

²⁶ fratris vel sororis *add.* BeCaEgMg, *om.* *PfPkPwTbTcVo

²⁷ filiam *MgPfTbTc; *om.* BeCa

²⁸ sororem OaPfPwTbVo; sororis BeCaMg; sororem fratris Tc

²⁹ grad. sit CaPfTbTc; sit grad. Mg

³⁰ Eius *BeMgPfTbTc; Quis Ca

³¹ adoptavit *CaMgPfTb; *om.* Tc

³² iure tibi *CaMgPfRaTb; tibi iure Tc; ..cap cano ...preiudicant *in mg.* Ra²

³³ ...si mater sit in potestate non per eam filia, quia matres filios in potestate non habent *add. in mg.* Mg

³⁴ -eri *CaMgPfTb; -eris Tc

³⁵ et *BePfTbVo; vel CaMgTc

³⁶ ss Ca²

³⁷ licet *CaMgPfTb; *om.* Tc

³⁸ ux. duc. *CaPfTbTc; duc. ux. Mg

³⁹ nec *add.* PfRa, Item *add.* Mg, *om.* BeCaRa²TbTcVo

⁴⁰ -eram *MgPfTb; -eram quoque BeCa; -era Tc

⁴¹ parentum loco *CaMgPfTc; loco parentis Tb

⁴² -etur CaMgTbTc; -entur Pf

⁴³ Qua rat. verum est *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁴ -eri *CaMgPfTb; -emur Tc

⁴⁵ ux. duc. *BeOaTb; duc. ux. CaMgPfTcVo

⁴⁶ marito vel contra *CaMgPfTb; matre Tc

⁴⁷ *in mg.* Ra²

⁴⁸ natus *add.* CaOd², *om.* *BeMgOdPfRaTbTc

⁴⁹ *corr. to filio* Ca

⁵⁰ hec *CaTbTc; h' MgVo; hoc Pf

⁵¹ quidem *CaMgPfTb; *om.* Tc. hec quid. ss Be

⁵² Sed Iulianus huiusmodi nuptiis abstinere debere ait *add.* EgLgMg, *om.*

*BeCaObOcOePfPkPwRaTbTcVmVoBrant

⁵³ nec nuptie *add.* Od²Vosm.; nuptie nec *add.* Ca, *om.* *BeLgMgOaObOcOdOePfRaTbTcVmVoBrant

matrimonium⁵⁴ intelligitur, nec dos. Itaque, qui ex eo coitu nascuntur, in potestate patris non sunt, sed tales sunt quantum ad patriam potestatem⁵⁵ pertinet⁵⁶ quales sunt hi⁵⁷ quos mater vulgo⁵⁸ concepit. Nam nec hi⁵⁹ patrem habere intelliguntur. Cum his etiam incertus est coitus unde solent filii spurii⁶⁰ appellari⁶¹, vel a Greca voce⁶² sporadii⁶³, concepti⁶⁴ quasi⁶⁵ sine patre⁶⁶ filii. Sequitur ergo⁶⁷ ut et⁶⁸ dissoluto tali coitu⁶⁹ dotis exactioni⁷⁰ locus sit⁷¹.

ID 9.1] Inst. De Nuptiis, § Inter eas

⁵⁴ esse *add.* LgMg, recte *add.* Tb, *om.* *BeCaObOcOdOePfRaTcVmVo

⁵⁵ sed sales sunt quantum – patriam potestatem *repeated* Vo

⁵⁶ pat. pot. pertinet BeCaMgTb; pat. pot. pertinent PfVo; patrie pertinet pot. Tc

⁵⁷ sunt hi *BeTb; hi sunt CaMgPfTcVo

⁵⁸ mater vulgo *BeCaMgPfTc; vulgo mater Tb

⁵⁹ qui *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶⁰ fil. sp. *MgPfTbTc; sp. fil. Ca

⁶¹ appellari *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶² voce *CaMgPfTb; lingua Tc

⁶³ spor- *BeTbVo; sporodii Ca; sporadei Mg; sper- Pf; sporazin Ra; spar- Tc

⁶⁴ vel *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁶⁵ *in mg.* Ra²

⁶⁶ patre *CaMgTbTcVo; patrie Pf

⁶⁷ ergo *CaFcMgObOcOdPfSeTb; igitur Tc

⁶⁸ et *OaTb; eo Pw; *om.* BeCaFcMgObOcOdPfSgTcVo

⁶⁹ nec *add.* Od²

⁷⁰ -ioni *Be²MgOd²Pf(?*after corr.*)RaTbTcVo; -ione BeOdSg

⁷¹ sit *BeCaMgObOcOdOePfPkPwSeTbVo; non sit Ra; *om.* Tc. Sequitur ergo - locus sit

*AbBdBcCaEcEgFcGcKaLbLgMgOaObOcOdOePfPkPtPwQa(Ra)SdSeSgTb(Tc)VmVoVpWaWbWc
; *om.* Brant

54

Ambrosius Paterno

Tu¹ copulares² filium tuum³ et neptem ex filia, id est ut accipiat sororis⁴ sue filiam. Interroga nominum legionem⁵, nempe⁶ avunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Item. Quid est⁷ quod dubitari queat cum lex divina etiam fratres patruales prohibeat convenire in coniugalem copulam⁸ qui sibi quarto copulantur gradu? Hic autem gradus tertius est qui etiam civili iure a consortio coniugii videtur exceptus.

ID 9.5]

¹ Ut Vp

² copulares OaPfTbVo; copulare paras BeCaMgRa; copulare vis Tc

³ tuum *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴ *add.* Ca³

⁵ legionem MgPfTbTc; religionem Ca

⁶ nempe *CaMgPfTc; nepte Tc

⁷ Quid est *CaMgPfTbTc; *om.* Brant

⁸ Item *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

55

Alexander II clericis Neopolitanis¹

De parentele gradibus tam famose questionis apud illos² scrupulum³ nuper etiam inter vos⁴ emersisse cognovimus, super qua⁵ nonnullos perniciosos interpretes⁶ ac disputatores contra veritatis regulam sanamque doctrinam dogmatizare dolemus. Sedentes enim in cathedra pestilentie dictant⁷ iura, que nesciunt, et docent illa⁸ que nullatenus didicerunt. Nam, ut fertur, ita generationes a duobus fratribus altrinsecus⁹ prodeuntes enumerant ut eorum invicem filios iv, nepotes vi, pronepotes viii generationem esse perhibeant¹⁰. Hoc itaque modo unumquemque generationis gradum, qui unus procul dubio dicendus est¹¹, dividunt, atque imperite numerando progeniem¹² desecare contendunt¹³. Qui nimirum nequaquam in huius¹⁴ fetoris ructus¹⁵ pestilenter irrumperent si sacre pabulum scripture vivacis ingenii faucibus ruminarent. Nam quod duorum fratrum sive nepotum¹⁶ vel¹⁷ deinceps utrinque¹⁸ descendendum generationes non diverse dici, sed eodem ac¹⁹ sub uno²⁰ nomine debeant uniformiter appellari, testatur liber Geneseos cum dicit, Vixit Ioseph centum et decem annis et vidit Ephraim filios²¹ usque ad tertiam generationem. Filii quoque Machir²² filii Manasse nati sunt in genibus Ioseph. Porro autem si sic generationes supputari²³ deberent ut vestri²⁴ disputatores autumant dum Ioseph ex²⁵ utroque filio

¹ Neopolitanis *CaMgPFTbVo; Nepotianis Oa; Neopolis Tc. Be *replaces* Zacharias papa cp. i *with* Clericis Neapolitanis Alexander II; ...cautem gradus ...cius est qui etiammili iure a.. *add. in mg.* Ln²

² tam fam. quest. ap. illos BeMgPf²; fam. tam. quest. apud illos CaPfRaVo; fam. tam apud illos quest. OaTb; fam. quest. tam apud illos Tc

³ -lum *CaMgPFTb; -losus Tc

⁴ nuper etiam inter vos *CaMgPFTb; quam inter vos etiam nuper Tc

⁵ qua *CaMgPFTb; quam Tc

⁶ *in mg.*, *with an erasure in text* Ra²

⁷ dictant *BeCaMgTbTc; dictitant PfVo

⁸ *ss* Ra²

⁹ *in mg.* Ra²

¹⁰ perh- *CaMgPFTb; proh- Tc

¹¹ dic. est *MgPFTbTc; gradus est dic. Ca

¹² progeniem *CaMgPFTb; propaginem Tc

¹³ contendunt *CaPFTbTc; contempnunt (vel contendunt *ss*) Mg

¹⁴ huius *MgPFTbTc; huiusmodi Ca

¹⁵ ructus *BeOaTb; rictus Be²CaPfRaVo; ritus Mg; rectus Tc

¹⁶ nepetum Tc

¹⁷ vel *CaMgPFTb; et Tc

¹⁸ utrinque *BeMgPFVo; utrumque CaOa; utrique TbTc

¹⁹ ac *BeMgPFTbVo; aut Ca; et Tc

²⁰ et sub uno *ss* Tc

²¹ filios *MgPFTbTc; *om.* Ca

²² Machir *BeCaTbTcVo; Marchir MgPf

²³ supp- *CaMgPFTb; comp- Tc

²⁴ vestri *BeMgPFTbVo; nostri CaTc

Ephraim, scilicet²⁶ et Manasse, nepotes haberet, nequaquam scriptura²⁷ diceret, quia vidit filios²⁸ Ephraim usque ad tertiam sed²⁹ usque ad vi generationem. Item. Beatus quoque Gregorius dum super Anglorum coniugiis scriberet, hec fere verba deprompsit. [56] Quedam lex Romana in³⁰ republica precepit ut duorum fratrum vel sororum filius vel filia³¹ in coniugio copularentur. Sed omnino cognoscitur ex hoc coniugio³² sobolem non posse³³ subcrescere. Unde necesse est ut iam iv, vel v³⁴ invicem generatione³⁵ copulentur, in quibus nimirum verbis luce clarius patet quia dum doctor insignis duorum fratrum soboles prohibet³⁶ in matrimonio iungi³⁷, in iv vero generatione³⁸ permittit neophitos copulari ut quamquam³⁹ cultores perversi dogmatis astruunt, generatio iv in duorum fratrum filiis valet inveniri.

ID 9.6]

²⁵ ex *MgPfTbTc; om. Ca

²⁶ scil. *CaMgPfTb; om. Tc

²⁷ neq. scr. *CaPfTbTc; scr. neq. Mg

²⁸ us *add. and. canc.* Ca

²⁹ sed *CaMgPfTb; et Tc

³⁰ *corr. fr.* iure Ca

³¹ filia *MgPfTbTc; filiam Ca

³² copularentur set omnino cognoscitur ex hoc coniugio *repeated* Ca, om. *MgPfTbTc

³³ sob. non posse *OaTb; non posse sob. BeCaMgPfTcVo

³⁴ v *BeCa²MgPfTbVo; vi CaTc

³⁵ inv. gen. CaMgPfTc; gen. invice Tb

³⁶ *in mg.* Ra²

³⁷ Mq *resumes*

³⁸ vero gen. *CaMgPfTb; om. Tc

³⁹ ut quamquam OaTbWc; nequaquam ut (*ss* Pf, *in mg.* Ra) BeCaMgMqPfRaTcVo

57

Decretum¹ Gregorii iunioris

Si quis fratris uxorem duxerit in coniugium, anathema sit. Si quis novercam aut nurum suam duxerit, anathema sit. ²Si quis consobrinam suam³ duxerit, anathema sit. Si quis⁴ de propria cognatione vel quam cognatus habuit⁵ duxerit in coniugium⁶, anathema sit.

ID 9.19]

¹ Decretum CaTb; Decreta BeMgPfRa; Ex decr' Tc

² et *add.* CaMgTc, om. *BePfTbVo

³ suam *CaPfTbTc; om. Mg

⁴ quis *CaMgPfTc; quid Tb

⁵ -uit *BeMgOaPf; -uerit CaTbTcVo

⁶ in con. om. Pt

58

Zacharias papa, cap. i

Asserentibus hominibus de Germanie partibus didici quod beate recordationis papa Gregorius, dum eos ad religionem Christianitatis divina gratia illustraret, licentiam illis dedisset in quarta sese copulari generatione. Quod quidem Christianis licitum non est¹ dum usque² se cognoverint³. Sed dum rudes erant invitandi ad fidem quamquam⁴ minime scriptum reperimus⁵ non ambigamus.

ID 9.20]

¹ Chr. - est] licitum non est Christianis Vm

² usque *BeCaOcPfTbVmVo; utique Mg; om. Tc

³ dum (om. Oa) - cogn. *BeCaMgOaObOcOdOePfPtTbTcVmVo; om. Brant

⁴ quamquam BeTb; quod CaMgPfTc; quodque Vo

⁵ reperimus BeCaEaLgMqOaObOcOdOePfPkPtRaTbVmVoVpWc; rep. concessum EgMgTc; comperimus Brant

59

Capitolo quinto¹

Ut² consobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel de propria cognatione, vel quam cognatus³ habuit⁴ nullus audeat sibi in coniugio⁵ copulare. Si quis huic tali⁶ nefario coniugio convenerit, et in eo permanserit, sciat se apostolice auctoritatis⁷ anathematis vinculis esse⁸ innodatum, et nullus sacerdos tribuat ei communionem. Si vero conversus divisusque⁹ fuerit a tali¹⁰ copulatione digne penitentie submittatur ut sacerdos loci¹¹ consideraverit.

ID 9.21]

¹ Cap. quinto *BeCaOaTbTc; Item cap. quinto EgLcPf; cap. ii Mg; Beda in ystoria Anglorum cp. v. xxxiiii et viiii tr' Aug. Vo; om. PkVp

² Et Vp; om. Pk

³ om. Vo

⁴ -uit *BeOaPfTb; -uerit CaMgTcVo

⁵ sibi in con. *Be²OaPfTbVo; sibi con. BeTc; in con. Ca; in con. sibi Mg

⁶ huic tali *BeOaPkTbVo; huic CaMgPf; huic tam Ra; tali Tc

⁷ imperio add. ss Tc, om. *CaMgPfTb

⁸ esse *BeOaTbTc; om. CaMgPfVo

⁹ conv. divisusque *CaMgPfTb; divisus conversusque Tc

¹⁰ tali *MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ sac. loci *CaMgPfTb; sac. Tc; loci sac. Wc

60

Beda in historia Anglorum XXXIII et viii responsio Augustini¹

Si debeant duo germani fratres singulas sorores uxores² accipere, que sunt ab illis longa progenie generate.

ID 9.27a]

¹ Beda - Angl. xxxiiii et viii resp. (tr' Mq) Aug. MqSgTb; Beda - xxxiiii Be; Beda - xxxiiii et v inter. Aug. Ca; Beda - et viii Ea; Beda - Angl. viii tractatu inter.... Aug' Eg; Beda - Augustini. Responsa Gregorii Lg; Beda - Angl. xxxiiii et v tractatu Aug' resp. Gr. Mg; Beda - xxxiiii et v Ob; Beda - xxxiiii et v tract. Aug. Oc; Beda - xxxiiii OdVm; Beda - xxxiiii et viii resp. Oe; Beda - Angl. xxxiiii et viii tr' PkWc; Interrogatio Augustini Pf; Beda xxx et <v>iii tr. Ra; Beda in hist. Anglorum Tc; Nicholas Constantiniensi episcopi Salomoni Vo; Ex concilio Cabillonensi Vp

² uxores Be(after accipere)OaRaTbTc; om. CaMgMqPfVo

61

Responsio Gregorii¹

Hoc fieri² modis omnibus licet. Nequaquam enim³ in sacris eloquiis invenitur quod huic capitulo contradicere videatur.

ID 9.27b]

¹ Resp. Greg. *Mg(ss)MqPfTbVo(in text); Inter' Augustini et respondit Greg' Be; Resp. Gregorius Ca; Resp. Greg. in tractatu Aug. Ob; Augustino respondit Gregorius Pt; Resp. Gr. Augustino Ra; Gregorius Tc

² Hoc fieri om. Ea, which runs 61 on from 60

³ enim *CaMgPfTb; om. Tc

62

Cap. xxxvii. Gregorius respondit Augustino¹

Cum noverca misceri grave facinus est, quia in lege scriptum est, Turpitudinem patris tui² non revelabis. Neque enim turpitudinem patris filius revelare potest, sed quia scriptum est, Erunt duo in carne una, qui turpitudinem noverce que una caro cum patre fuit revelare presumpserit, profecto patris turpitudinem revelabit³. Cum cognata quoque misceri prohibitum est, quia⁴ per coniunctionem priorem caro fratris fuerit⁵ facta. Pro qua re etiam Iohannes Baptista capite⁶ truncatus est, et sancto martirio consummatus est⁷.

¹ Cap. - Aug. (-ini Vo) *CaOaPkRaTbVoVp; Resp. Gr' Aug' cp. xxxvii Be; (Greg respondit Augustino cancelled) Item Gregorius Eg; Aug. cap. xxxvii Gr. resp. Mg; Cap. xxxvii. Resp' August' Mq; Item responsio Gregorii Pf; Gr. item eidem Pt; Gregorius Augustino Tc

² tui *CaEgPfTbTc; om. Mg

³ -abit *CaMgPfTb; -avit Tc

⁴ quia *CaMgPfTc; que Tb

⁵ fuerit *CaMgPfTb; fuit Tc

ID 9.28]

⁶ capite *BeMqRaTbTc; om. CaMgPfVo

⁷ cons. est Ca²MgMqOaPfRaTbVo; coronatus est BeCa; cons. PtTc

63¹

Nicolaus Constantiensi episcopo Salemoni²

Sciscitatur³ a nobis sanctitas vestra si aliquis homo⁴ commatres spirituales habere valeat, unam post alteram. In quo fraternitas tua⁵ meminisse debet scriptum esse, Erunt duo⁶ in carne una⁷. Itaque, cum constet quia vir et uxor una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum virum compatrem constitui illi mulieri, cuius matrimonio assumpta uxor commater esse videbatur. Et idcirco liquet virum illi femine⁸ non posse iungi in⁹ copula, que commater eius erat, cum qua idem una fuerat caro¹⁰ effectus.

ID 9.35, and 1.137] C 30 q 4 c 1

¹ in Vp cc 63-7 appear in the order 64, 63, 67, 65, 66

² Const. ep. Salemoni BeCaMgMqOaRaTbVo; Salomoni Const. ep. *Pf; papa Const. ep. Salomonis Pt; Const. ep. Tc. ix. De eo quod non potest vir duas commatres unam post aliam ducere in mg. Bd; De eo quod unus non potest duas commatres ducere unam post aliam add. in mg. Lj²Lk², ix add. in mg. Be²; quod nullus [?] duas commatres potest habere uxores add. in mg. Ln²

³ -itatur *CaMgPfTb; -itur Tc

⁴ duas add. ss Ra²

⁵ tua *CaMgPfTb; vestra Tc

⁶ Er. duo *CaMgPfTb; Duo er. Tc

⁷ obsc. corr. Ca

⁸ femine *CaPfTbTc; mulieri Mg

⁹ in *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁰ fuerat caro OaPfTbVo; caro fuerat BeCaMgTc

64

Idem Carolo archiepiscopo

Si quis cum matre¹ spirituali² fuerit fornicatus anathematis, ut scitis³, percutitur ictibus. Similiter autem et illum⁴ percutere promulgamus⁵, qui cum ea quam de sacro fonte baptismatis⁶ suscepit⁷ aut cum illa quam ante episcopum tenuerit cum

¹ cum matre BdBeLdMgPfPkRaSeVoWc; cum commatre CaLfLhLjMqOaTbTc

² -ale Lm; ss Wc

³ ut scitis *BdCaLdLfLjLmMgPfTbVo; ut sciatis BePk; om. Tc

⁴ et illum *CaMgPfTbTc; om. Lf

⁵ prom- *BeCaPfRaTcVo; perm- LdMgTb

⁶ fonte bapt. *BdBeCaLdLfLjLmMgPfTb; bapt. fonte Tc

⁷ -perit *BdCaLdLfLjLmMgPfTb; -pit Tc

sacro⁸ chrismate fuerit uncta⁹, fornicationis perpetraverit¹⁰ scelus, legitimam¹¹ tamen, si habuerit¹², non dimittere cogatur uxorem.¹³

ID 9.36] +C 33 q 2 c 17

⁸ sacro *CaMgPFTbTc; om. Ld

⁹ uncta *BdBeLdLfljLmMgPFTc; tincta Ca; iuncta Tb

¹⁰ -averit *CaMgPFTbTc; -avit Ld

¹¹ -eget- Lm

¹² -uerit *CaMgPFTbTc; -uit Lj

¹³ Quos enim Deus coniunxit homo separare non debet *add. Brant (cf dp C 33 q 2 c 17), om.*

*AbBdBeCaEaEcEgFcGcKaLbLdLflgJlMmMgMqOaObOcOdOePfpkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVmVo VpWaWbWc

65

Ex concilio Cabillonensi, cap. iiii

Dictum etiam nobis est quasdam feminas desidiose, quasdam vero fraudulentem ut a viris¹ suis separentur, proprios filios² coram episcopis ad confirmandum tenuisse. Unde nos dignum duximus ut si qua mulier filium³ suum desidia aut fraude aliqua coram episcopo tenuerit ad confirmandum⁴, propter fallaciam suam, aut propter fraudem quamdiu vivat penitentiam agat, a viro tamen suo non separetur.

ID 9.81] C 30 q 1 c 4

¹ a viris *MgPFTbTc; auris Ca

² suos *add. Mg, om.* *CaEgPFTbTc

³ *corr. fr.* virum Ra²

⁴ tenuisse. Unde - conf. *CaEgPFTbTc; om. Mg

66

Ex concilio Magontensi¹, cap. x in claustro Sancti Albani habito²

De eo quod interrogasti si ille qui filiolum suam duxit³ uxorem, et de eo qui concubuit cum commatre sua spiritali, et de eo qui filium suum baptizavit, et cuius uxor eum de fonte suscepit, ea ratione ut discidium coniugii fieret⁴, si postea in tali copulatione permanere possent, de talibus sic respondendum est⁵. Si filiolum⁶ aut

¹ Mag- *CaPFTbTc; Mog- Mg

² in cl. - hab. *BdBeMqOaRaTbVo; in cl. - Albani CaMg; om. PFTc; (x. *add.* Bd) De eo qui cum filiola sua aut cum commatre aut qui filium suum baptizavit, aut cuius uxor filium suum aut privignum de sacro fonte levavit, aut ad confirmationem tenuit, et ideo volunt separari *in mg.* BdLj²Lk²

³ duxit *MgPFTbTc; duxerit Ca

⁴ con. fier. *BeOaPFTbVo; fier. con. CaMgTc

⁵ est *MgPFTbTc; om. Ca

⁶ suam *add.* Tc, om. *CaMgPFTb

commatrem suam spiritualem aliquis in coniugio duxerit, separandos eos esse⁷ iudicamus, et gravi penitentia plectendos. Si autem coniuges legitimi unus aut ambo ex industria fecerint, ut filium suum de fonte suscipiant ut discidium fiat, tale consilium damus. Si innupti manere voluerint, bonum est. Sin autem, gravis penitentia insidiatori iniungatur et simul maneant⁸. Et si supervixerit prevaricator coniugii⁹, acerrima penitentia multetur et sine spe coniugii maneat.

ID 9.82] C 30 q 1 c 5

⁷ eos esse *BeCaMgTcVo; esse eos Pf; esse Tb

⁸ maneant *CaPfTbTc; om. Mg

⁹ superv. prev. con. *BePfVo; prev. con. superv. CaMgTc; previxerit prev. con. OaTb; pervixerit prev. con. Pk

67

Ex concilio Triburiensi, cap. xlvii¹

Qui spiritualem² habet compatrem³ cuius filium⁴ de lavacro sacri fontis accepit, et eius uxor commater non est, liceat ei defuncto compatre suo eius viduam ducere in⁵ uxorem, si nullam habent consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt coniungi quos nulla proximitas⁶ carnalis vel in id⁷ generatio secernit spiritualis?

ID 9.96] C 30 q 4 c 4

¹ Hec sententia non est auctentica *in mg.* Be²

² -alem *CaMgTbTcVo; -aliter Pf

³ -patrem *BeCaLcMgPfTcVo; -matrem MqOdTb

⁴ vel filiam *add.* CaLgOd²Ra, vel filia *add.* Mg, lacuna Pk, vel *add.* MqOaObTbVm, *om.*

*BeOcOdOePfTcVoWc

⁵ in *CaPfTbVo; ? Mg; *om.* Tc

⁶ proximitas *BeMqOaPfPkTbVo; propinquitas CaMg(vel proximitas ss)RaTc

⁷ in id *BeCaMg(nullam ss)MqTb; nulla PfRaVo; *om.* Tc

68

[Gregorius papa]¹

Gregorius servus servorum Dei, Venerio Caralitano. Fraternitatis tue studiose sagacitati, frater amande, quas debeo refero grates, quoniam quesisti que debuisti et² iucundum reddidisti me³. Unde placide ad inquisita respondeo⁴. Sedem apostolicam

¹ Greg. papa Pf; Gregorius Venerio Caralitano Mg; Idem Ra; Greg. episcopus Tb; De eodem Tc; Epistola Gregorii ad Caralitanum Vo; Greg. papa Venereo Caralitano episcopo *Brant*; *om.* BeCaEgMqOaPkPtWc. In quo ramusculo consanguinitatis possunt coniugia fieri *add. in mg.* Eg

² ques. que deb. et *CaMgPfTc; que deb. ques. Tb

³ redd. me *BePfTbVo; redd. Ca; me redd. MgTc

consulere decrevistis⁵, si mulier copula nuptiali extraneo viro iuncta cognationi eius pertineat, si eo defuncto cognatio⁶ maneat eadem⁷, vel si⁸ sub alio viro cognationis vocabula dissolvantur, vel si⁹ susceptae soboles possint legitime ad prioris viri cognationis transire copulam¹⁰. Est enim verbum Domini validum et forte, est¹¹ durable, est¹² perseverabile, est immutabile, non¹³ momentaneum, non transitorium. Ait autem¹⁴ per se ipsa¹⁵ Veritas quod¹⁶ Deus est verbum Dei, Celum et terra transibunt, verba autem¹⁷ mea non transient¹⁸. Antequam Deus in carne inter homines appareret, eo inspirante dixit Adam, Quamobrem relinquet homo patrem et matrem suam¹⁹, et adheret uxori suae²⁰, et erunt duo in carne una. Cui non contradixit Dominus. Deinde cum Veritas oriretur²¹ de terra²² in terram, et invisibilis in humanitate apparuit, interrogatum est si licitum esset homini uxorem relinquere. Quod prohibens fieri vetuit²³, preter²⁴ si fornicatio sola excluderet copulam maritalem. Unde protulit statim in medium eandem ipsam sententiam quam ante secula manens cum Patre Verbum inspiravit in Adam, ipse confirmans quod ipse protinus²⁵ protulit homo, Quamobrem relinquet homo patrem et matrem suam et adheret uxori suae, et erunt duo in carne una²⁶.

Si una caro fiunt²⁷, quomodo poterit aliquis eorum propinquus pertinere uni, si non pertineat alteri? Quod minime fieri posse²⁸ credendum est. Nam uno defuncto in

⁴ -deo *CaMgPfTb; -de Tc

⁵ decrevistis *MgPfTbTc; debuisti crevistis Ca

⁶ pertineat – cognatio ss Be

⁷ cog. man. ead. *BeCaMgPfTc; man. ead. cog. Tb

⁸ si *BeTbTcVo; om. CaMgPf

⁹ a secundo add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁰ tr. cop. *CaPfTbTc; cop. tr. Mg

¹¹ est *CaMgPfTc; om. Tb

¹² est *CaMgPfTc; et Tb

¹³ repeated and canc. Ca

¹⁴ autem *MqPfRaTbVo; enim BeCaMgTc

¹⁵ ipsa *BeCaMgPfVo; ipsam Tb; om. Tc

¹⁶ quod BeMgPfTcVo; que CaTb

¹⁷ autem *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ -ient MgPfTbTc; -ibunt Ca

¹⁹ suam *CaMgPfTc; om. Tb

²⁰ et adh. ux. sue *MgPfTbTc; om. Ca

²¹ Ver. or. *CaMgPfTc; or. Ver. Tb

²² terra *CaMgPfTb; celo Tc

²³ corr. fr. vetat to vetui Vo

²⁴ preter CaMgTbTcVo; om. Pf

²⁵ obsc. corr. Ca

²⁶ suam et adh. - una *CaMgPfTb; et cetera Tc

²⁷ fiunt *BeCaMgTc; fuerit PfTb; fuerint Vo

²⁸ fieri posse *BePfTbTcVo; posse fieri CaMg

superstite affinitas non deletur²⁹, nec alia copula coniugalis affinitatem prioris copule solvere potest. Sed neque alterius coniunctionis³⁰ sobolem placet³¹ ad ipsius affinitatis prioris siquidem transire consortium pro eo quod verbum Domini³² validum est et forte et, ut inquit³³ dixit propheta, Quoniam ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt³⁴. Statuit ea in eternum, et³⁵ in seculum seculi preceptum posuit et³⁶ non preteribit. Nam potest per verbum suum atque preceptum efficere duo³⁷ in carnem unam³⁸, et³⁹ masculum et feminam qui⁴⁰ innumeram multitudinem sexus utriusque⁴¹ non destitit secum facere unum, sicut per se Veritas dixit, Non pro his tantum rogo⁴², sed pro eis⁴³ qui credituri sunt per verbum eorum in me ut unum sint, sicut tu⁴⁴, Pater, in me et ego in te, et ipsi in nobis unum sint⁴⁵.

Si quis temerario ausu⁴⁶ et sacrilego in defuncto querit propinquitatem vel sub⁴⁷ altero affinitatis vocabula dissipare vel susceptam sobolem alterius copule credens⁴⁸ legitime sociari⁴⁹, propinquitatis prioris⁵⁰ hic negat Dei verbum⁵¹ validum esse⁵² vel⁵³ forte. Et qui tam facile vel tam velociter querit dissolvere⁵⁴, hic non credit verbum Domini manere in eternum.⁵⁵ Confice⁵⁶ terram ex quatuor locis distantibus

²⁹ deletur *MgPfTbTc; debetur Ca

³⁰ viri secundi scilicet *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

³¹ -cet *CaMgPfTb; -cuit Tc

³² Domini *BePfTbVo; Dei CaMgTc

³³ inquit *CaMgPfTb; *om.* Tc

³⁴ scilicet *add.* Ca, *om.* *BeMgPfTbTc

³⁵ in eter. et *BeCaPfTbVo; *om.* MgTc; in sec. et Oa

³⁶ et *CaMgPfTb; que Tc

³⁷ eff. duo *OaPfTbVo; eff. duos BeCaTc; duos eff. Mg

³⁸ carnem unam *CaMgPfTb; carne una Tc

³⁹ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁰ qui *MgPfTbTc; que Ca

⁴¹ mult. sex. utr. *BeOaPfTbVo; sex. utr. mult. CaMgTc

⁴² tant. rogo *CaMgPfTc; interrogatio Mg; rogo tant. Tb

⁴³ eis *BeMgMqOaPfTbTcVoWc; his OeRa; rogo *add.* CaEgLgMgObOd, *om.*

*BeMqOaOcOePfRaTbTcVmVoWc

⁴⁴ tu *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁴⁵ sicut tu - sint *repeated* Pf

⁴⁶ ausu CaMgPfTb; usu Tc

⁴⁷ vel sub *CaRaTbVm; vel si sub Be; vel si ab LgMgObOcOdOePkTcVo; vel ab Pf²; exstinguere sub

Brant

⁴⁸ credens *BeCaPkRaTbVo; credit MgPfTc

⁴⁹ -iari *CaMgPfTb; -iare Tc

⁵⁰ propinquitatis prioris *CaPfTbVo; propinquitati prioris BeMgRa; propinquitati priori Tc

⁵¹ Dei verbum CaMgPfVo; verbum Dei BeTbTc

⁵² *in mg.* Ra

⁵³ vel BePfTbVo; et CaMgRaTc

⁵⁴ querit dissolvere *BeCaMgTbTcVo; dissolvere vel sub Oa; dissolvit Pf

⁵⁵ Vp *ends cap. here*

⁵⁶ Confice *BeCaOaPkTbVo; Conspice Mg; Conficere Pf

magna intercapedine et confectam et conglutinatam finge⁵⁷ cuiuscunque figure⁵⁸ vel⁵⁹ immensitatis corpus volueris⁶⁰.

ID 9.38] C 35 q 10 c 1a

⁵⁷ finge *CaMgTbVo; fingere in Pf

⁵⁸ figure *CaMgPf; fingere Tb

⁵⁹ magna intercapedine - vel *CaMgPfTbVo; om. Pk

⁶⁰ -eris *CaMgTbVo; -erit Pf. [Confice] terram - corpus volueris *BeCaMgPfRaTbVoWc; om. PtTc

69

Ex concilio Maticensi¹, cap. iii²

Sane consanguinitas que in proprio viro observanda est, hec nimirum in uxoris parentela³ de lege nuptiarum custodienda est, quia constat eos duos fuisse in carne una. Communis illis utraque parentela esse credenda est sicut scriptum est, Erunt duo in carne una.

ID 9.44] C 35 q 2/3 c 14

¹ Maticensi BeOaPfPkTbVo; Matiensi CaMg; Maguntiensi Tc

² iii *BeMgPfTbTc; iiii CaVo

³ Db *resumes*

70

Ex concilio Cabillonensi, cap. v¹

Contradicimus quoque ut in iv vel v sextaque generatione nullus amplius coniugio copuletur. Ubi autem post² interdictum factum fuerit inventum, separetur³.

ID 9.54] C 35 q 2/3 c 21

¹ cap. v *BeCaMgTbTc; cap. i Oa; v cap. Vo; om. Pf. Quod non sit nubendum in iv vel v vel vi generatione *add. in mg.* Ln²Mg

² *in mg.* Ra

³ -etur BeCaMgOaPfTc²Vo; -entur Tb; -atur Tc

71

Ex epistola Iohannis Constantinopolitani episcopi ad Felicem episcopum Sicilie¹

Gregorius papa requisitus ab Augustino Anglorum² gentis episcopo quota generatione fideles debeant copulari, dispensatorie sic rescribit³, Quedam lex in

¹ ep. Sicilie *BeCaEgOaTbVo; ep. Sulicie Mg; ep. Silicie Pf; om. Tc; xi. In quo ramusculo consanguinitatis possunt coniugia fieri *in mg.* Bd

² *ss* Be

³ resc- *BeCaMgPfTc; desc- Tc

Romana republica⁴ permittit ut sive frater et soror⁵, seu duorum fratrum germanorum vel duarum sororum filius et filia misceatur, sicut⁶ experimento didicimus ex⁷ tali coniugio sobolem non posse succrescere. Unde necesse est ut iam quarta vel quinta generatio⁸ fidelium⁹ licenter sibi iungantur¹⁰.

ID 9.55] C 35 q 2/3 c 20a

⁴ in Rom. republica *BeCaTcVo; Rom. in rep. EgMg; Romana republica MqOaPk; Romana reipublice Pf; Romana in re p. Ra; Romana publica Tb

⁵ sive frater et soror *MgPfTbTc; sine fratris vel sororis Ca

⁶ sicut MqPfRaTbVo; sed BeCaMgTc

⁷ ex BeCaTc; ut MqOaPk; in Tb; om. MgPfRaVo

⁸ quarta vel quinta gen. BeMg?MqPfRaTcVo; quarta vel quinta generatione copulatio Ca; quarta gen. vel quinta Tb

⁹ -elium *CaMgPfTb; -eles Tc

¹⁰ sibi iung. (-atur Be, iug- Vo) *BeCaEgPfTcVo; ?Mg; subiugantur Tb

72

Item idem Iohannes dicit¹

Verum post multum temporis a Felice Messane² Sicilie³ presule⁴ requisitus utrum Augustino Gregorius scripserit, ut Anglorum quarta generatione contracta matrimonia minime⁵ solverentur, [73] humillimus pater⁶ Gregorius inter cetera talem dedit rationem⁷, Quod scripsi Augustino Anglorum gentis⁸ episcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de consanguinitatis coniunctione ipsi et Anglorum genti que nuper ad fidem⁹ venerat, ne a bono quod ceperat metuendo austeriora, recederet¹⁰, specialiter et non¹¹ generaliter certissime¹² scripsisse me¹³ cognoscas¹⁴. Unde et mihi omnis Romana civitas testis¹⁵ existit, nec ea intentione hec¹⁶ illis scripsi mandata¹⁷, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati¹⁸, si infra propriam consanguinitatem

¹ Item - dicit *BeCaMgOaTbVo; Idem Ioh. PfVp; Item idem Tc

² -ane *BePfTbTcVo; -alie CaMg

³ Sicilie *BeCaMgTbVo; Sirilie Mq; Silicie Pf; Sirie RaTc; Cilicie Ra (mg.)

⁴ presule *CaMgPfTb; episcopo Tc

⁵ min. *CaEgMgPfTb; om. Tc

⁶ pater *CaMgPfTb; papa RaTc; vel pater in mg. Ra

⁷ tal. ded. rat. *BeOaTbVo; tal. rat. ded. CaMgTc; ait tal. rat. Pf

⁸ Ang. gen. *CaMgTbTcVo; gen. Ang. Pf

⁹ fidem *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁰ corr. fr. rederet Ca²

¹¹ non *CaMgPfTb; om. Tc

¹² certissime *MgPfTbTc; rectissime Ca

¹³ scr. me *CaPfTbTc; me scr. Mg

¹⁴ cog- *CaMgPfTb; recog- Tc

¹⁵ mihi omn. Rom. civ. test. *BeCaMgPfVo; Rom. civ. omn. mihi test. Tb; mihi Rom. civ. test. Tc

¹⁶ hec *CaTbTc; h' MgVo; hoc Pf

¹⁷ mandata *CaEgPfTbTc; mandaverim Mg

¹⁸ solidati *CaEgPfTbTc; firmati Mg

inveni fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est¹⁹ usque ad septimam generationem iungantur, sed quod adhuc illis neophitis existentibus eis²⁰ primum illicita consentire, et eos verbis ac exemplis instruere et que post de talibus egerint rationabiliter et fideliter excludere²¹ oporteret²². Nam iuxta apostolum qui ait, Lac dedi vobis potum, non escam, ista²³ illis²⁴ modo non posteris ut prefixum est temporibus tenenda indulgimus, ne bonum quod infirma adhuc radice plantatum erat exureretur²⁵, sed aliquantum firmaretur et usque ad perfectionem custodiretur. Hec ergo ego Iohannes idcirco perstringenda²⁶ curavi ut hi qui occasione nove dispensationis illicita matrimonia contra hunc²⁷ eruditissimum virum causantur, non generaliter, quarte²⁸ generationis copulam censuisse, immo venialiter simulque temporaliter permisisse cognoscant.

ID 9.56] C 35 q 2/3 c 20b, beginning var. to perfectionem custodiretur only; cf C 35 q 5 c 2

¹⁹ id est *CaMgTbTcVo; idem Pf

²⁰ eis *CaPftbTc; om. Mg

²¹ excludere *BeCaMgPftbVo; excludi Tc. et que post de talibus - excl.

*BeCaEgFcMgPftbPwQaTbTcVo; om. Migne

²² -eret *BeCaMgPftb; -ere Tc

²³ ista *BeCaTbTc; om. MgPftVo

²⁴ illis *MgPftbTc; illius Ca

²⁵ exureretur *CaPftbVo; ?Mg; erueretur Tc

²⁶ -stringenda BeCaPftbVo; -stringendo Mg; -stringa Tc

²⁷ contra hunc *MgPftbTc; contrahunt Ca

²⁸ quarte *BeCaPftbVo; iiii Mg; quartam Tc

74

Isidorus Etimologiarum lib. XI¹, cap. vi²

Consanguinitas³ dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum subtraxerit, et propinquitas esse desierit, eam rursus lex matrimonii⁴ vinculo⁵ repetit, et quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis⁶ gradum consanguinitas constituta⁷ est, ut sicut⁸ sex etatibus mundi generatio et hominis⁹ status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.

ID 9.7] C 35 q 4 c 1

¹ XI *CaMgPftbTc; IX Eg; XX Ra

² Mg uncertain. xi add. in mg. Be²

³ postea add. Mg, om. CaEgFcPftbTc

⁴ obsc. corr. Ca

⁵ in mg. after rursus above Ra

⁶ generis *CaPftbTc; generationis Mg

⁷ const- *CaMgPftb; rest- Tc

⁸ sicut *CaMgPftb; om. Tc

⁹ hominis *CaMgPftc; omnis Tb

75

Ex dictis Isidori¹

Isidorus in etimologiis suis usque ad septimam generationem² consanguinitatis abstinendum et sic legitimo connubio³ coniungendum asseruit⁴. Inde reor eum⁵ fecisse quod⁶ genealogie seriem retexens, quousque ordinem numerandi perducere⁷ posset, eo cognationem sanguinis servandam⁸ estimavit, sicque ad invocationem⁹ generis et amicitie ius confirmandum¹⁰ redire ad connubium sancivit¹¹, quando iam cognationis ordo numerari desinit.

ID 9.45]

¹ Ex dictis Isidori *BeCaMgMqTbVo; Ex decretali eiusdem Pf; Ex decretis Ysidori (Aug. ss) episcopi Ra; om. PtTc

² matrimonio add. Tc, om. *CaMgPfPtTb

³ connubio *CaMgPfTb; coniugio Tc

⁴ -ruit *CaMgPfTb; -rit Tc

⁵ eum *Mg?PfTbTc; cum Ca

⁶ quod *BeCaMgMqTb; quia PfTcVo

⁷ perd- *MgPfTbTc; prod- Ca

⁸ ser- *CaMgPfTb; conser- Tc

⁹ invoc- PfRaTbVo; revoc- BeCa; innov- MgTc; voc- Mq

¹⁰ confirmandum *CaMgPfTb; conservandum Tc

¹¹ -ivit *MgPfTbTc; -iunt Ca

76

In quo ramusculo consanguinitatis legitima¹ connubia fieri possint². Ex dictis eiusdem³

Beatus Isidorus de consanguinitate sic loquitur, cuius series septem⁴ gradibus⁵ dirimitur, hoc modo. Filius et filia quod est frater et soror, sit ipse⁶ truncus. Illis seorsum seiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos et⁷ neptis primus, pronepos et⁸ proneptis secundus, abnepos et abneptis tertius, adnepos et⁹ adneptis quartus, trinepos et trineptis quintus, trinepotis nepos et trineptis neptis¹⁰

¹ leg. CaMgTbTc²; om. Tc

² In quo - possint as rubric CaMgPtRaTbTcVoWc, also in mg. Tc²; om. Pf

³ eiusdem *CaMgPfTb; Isidori Tc. Ex – eiusd. om. Pt

⁴ septem *CaPfTbTc; vi MgRa

⁵ in mg. Ra²

⁶ sit ipse *OaRaTbTc; ipse est BeCaMgPfVo

⁷ ss Tb

⁸ et *CaMgTbTcVo; om. Pf

⁹ et *CaMgTbTcVo; om. Pf

¹⁰ nepos et trineptis neptis BeOaTc; nepos et trineptis nepta CaMqPfRa; filius (nepos ss) et trinepotis filia (vel nepta ss) Mg; nepos et trinepotis neptis Tb; nepos et trinepos et trineptis nepta Vo

sextus. Hec consanguinitas dum se paulatim in propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum sese¹¹ subtraxerit et propinquitas esse desierit, tunc primum lex matrimonii vinculum repetit¹², et quodammodo revocabit fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis¹³ gradum consanguinitas constituta est, ut sicut in sex etatibus mundi generatio et hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur¹⁴.

ID 9.46] C 35 q 5 c 1, to neptis sextus only; C 35 q 4 c 1 has rest

¹¹ -se ss Ra²

¹² Pt *adds* et cetera ut supra *and ends cap.*; Vo *adds* et cetera, sicut superius scriptum est in secundo decreto [*i.e.* c 74], usque terminetur, *and ends cap.*

¹³ generis *OaMqPfTb; generationis BeCaMgRaTc

¹⁴ tot grad. term. *CaMgPfTb; term. tot grad. Tc

77

Ex¹ epistola Gregorii pape episcopis Gallie missa²

Progeniem³ suam unumquemque ad septimam observare⁴ decernimus generationem, et quamdiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad coniugalem copulam accedere denegamus. Quod si fecerint, separentur.

ID 9.46A] C 35 q 2/3 c 16

¹ ss Ra²

² ep. Gall. missa *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ propaginem Wc

⁴ *after corr.* Mg

78

Ex concilio apud Theodonisvillam¹ habito, cap. viii²

Nullus fidelium usque ad affinitatis lineam, id est usque in³ septimam progeniem⁴, consanguineam suam ducat uxorem, vel eam quoquomodo incesti macula polluat. Si quis vero hoc temere presumpserit ut⁵ incestum luat ac publice iuxta canonicos gradus⁶ peniteat⁷.

ID 9.47]

¹ -isvillam *MgPfRa²TbTcVo; -orisvillam Be; -ivillam Ca; dicodanis villam Ra; uicodani villam Vp

² cap. viii *BeCaMgPfTbVo; c. nabi Oa; *om.* Tc. Ex eodem apud Vicodanis villam Lc

³ in *CaMgPfTb; ad Tc

⁴ propaginem *obscurely corr.* Mg

⁵ ut CaMgTbTcVo; *erasure* Pf

⁶ canonicos gradus *BeCaMgPkTcVo; canonicorum gradus LcPf; canonicos canones Tb

⁷ *obsc. corr.* Ca

79

Ex concilio Lugdunensi¹, cap. x²

Nulli ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum³ gradum uxores ducant, neque sine benedictione sacerdotis. Qui autem⁴ innupti⁵ erant a sacerdote benedicti nubere⁶ audeant⁷.

ID 9.48] C 35 q 2/3 c 19

¹ Lugd- *CaLdLfLjLmMgTbTcVo; Lud- MqPfWc; concilio add. Lj (?)

² cap. x *CaLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

³ sept. *CaMgPfTbTc; vi Ld

⁴ autem BeLdLfLjLmMgPfTbVo; ante CaOaTc; autem ante Mq(*moved from after* innupti)RaWc

⁵ innupti *Be²LfLjMqRaTbTcWc; nupti BeCaEg(vel non ss)FcLdLmMgOdPfVo

⁶ secundo add. LgWd², scil secundo add. ss Mg

⁷ corr. fr. audeat Oe. nec aliter presumant add. Brant, om.

*AaAbBdBcCaEaEcEgFcGcKaLbLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVmVoVpWaWbWd

80¹*Ex concilio Aurelianensi, cap. x²*

Nullum in utroque sexu permittimus ex propinquitate sanguinis³ vel uxoris usque in⁴ septimum⁵ generis gradum uxorem ducere, vel incesti⁶ macula commaculari⁷.

ID 9.49] C 35 q 2/3 c 7a

¹ in Ld the text of c 81 is below the rubr. to c 80, and vice versa

² cap. x CaLdLfLjLmMgPfTb; om. Tc

³ viri add. MgTc, om. *BeCaLdLfLjLmPfRaTbVo

⁴ in *CaLdLfLjLmMgPfTb; ad Tc

⁵ -imum LfLjMgPfTc; vii BeCaLdLmVo; -ima Tb

⁶ incesti *BeCaMgPfLf²TbTcVo; incesta LdLf

⁷ preterea quoque illud adicimus, quoniam, sicut non licet cuique Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de consanguinitatis uxoris sue coniugem ducere, propter carnis unitatem add. Brant, om.

AbBdBcCaEaEcEgFcGcKaLbLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVmVoVpWaWcWd

81

Ex concilio Agrippinensi, cap. vi¹

In septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur ultra quos nec affinitas invenitur, nec successio potest amplius prerogari².

ID 9.50]

¹ vi *BeLdMqOaPkTbVo; xi CaEgMg; ? Pf; viii Ra; vii Tc. Ex cl' Lugdunensi cap. Vp (cf c 79); no insc. Pt

² prer- BeCaLdLfLjPfPkTbVoWd; pror- MgTc; whole text ? as rubric Ra

82

¹*Ex concilio Meldensi*², *cap. vii*³

De affinitate namque⁴ sanguinis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare⁵. Nam et hereditas rerum⁶ per legales definitiones sancit usque ad septimum gradum⁷ pretendere⁸ heredum successionem. Non enim succederent⁹ nisi eis de propagine cognationis deberetur.

ID 9.51] C 35 q 2/3 c 1

¹ Quod hereditas debet ad priores filios pertinere, etiam ad illum qui in septimo gradu, si non sit aliquis propinquior [etc] *add. in mg. Ca*

² conc. Meld. *CaMgPfTb; Meld. conc. Tc

³ viii Ra

⁴ namque *CaMgPfTb; quoque Tc

⁵ -are *CaMgPfTb; -ari Tc

⁶ rerum *CaMgPfTc; regum Tb

⁷ sept. gradum *BeCaMgMqPkTcVo; septimam generationem PfTb

⁸ *om. Vo*

⁹ succ- *CaMgTbTcVo; rec- Pf

83

¹*Alexander II Willelmo*² *de Monasteriolo*³

Multorum relatione cognovimus te propriam velle abicere uxorem et adherere alteri, pretendente consanguinitatis occasionem. Unde apostolica auctoritate interdicens mandamus tibi ut hanc quam nunc⁴ habes uxorem nullatenus presumas⁵ dimittere vel aliam ducere, donec⁶ episcoporum religiosorum⁷ concilium⁸ causam istam⁹ examinaveris.

ID 9.32] +C 35 q 6 c 10

¹ De accusatione consanguinitatis et a quibus personis debeat fieri *add. in mg. EgTc*²; Quod non sit dimittenda uxor pro consanguinitate nisi ex ecclesiastico iudicio *add. in mg. Ld*²Mg

² *om. Be*

³ de Monasteriolo *BeCaPkTbVo; de monasterio MgPf; *om. Tc. No insc. Pt*

⁴ nunc *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁵ -as *CaMgPfTb; -at Tc

⁶ apud *add. CaMgPfTcVo, om. *Tb*

⁷ -um *CaMgPfTb; -umque Tb

⁸ concilium *BeCaMgPfVo; concilio Tb; consilium Tc

⁹ istam *BeOaTb; iustam CaMgMqPfTcVoWc; iniustam Ra

84

Ex concilio Hilerdensi, cap. xx¹

Ut omnis controversia que de ecclesiasticis rebus fit secundum divinam legem sub duobus vel tribus testibus terminetur testis est Dominus cum dicit, Non unus stet contra alium, sed in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

ID 9.52] dp C 35 q 6 c 11

¹ conc. Hil. cap. xx (xxii Oa) *BeMqOaRaTcVo; cap. xx ex conc. Hylerdensi Ca; Hiernensi conc. Lc; conc. Hilernensi cap. xx MgPf; Hil. conc. cap. xx Tb. *No insc. Pt. xii add. in mg. Be²*

85

Ex decretis¹ Fabiani pape, cap. viii²

Consanguineos³ extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem⁴ in sinodo⁵ computet, sed propinqui ad quorum notam⁶ pertinet, id est, pater⁷, mater⁸, soror, frater, patruus, avunculus, amita⁹, matertera, et eorum procreatio. Si autem progenies tota defecerit ab antiquioribus et veracioribus¹⁰ quibus eadem propinquitas nota sit, episcopus canonicè perquirat, et, si inventa fuerit propinquitas¹¹, separentur.

ID 9.57] C 35 q 6 c 1

¹ decr. *EgPfTb?Tc; dictis Mg

² cap. viii *Mg(?Pf)TbVo; *om. Tc. Ex - viii om. Ca; (xii. add. Bd) De accusatione consanguinitatis a quibus personis debet fieri in mg. BdLj²Lk²; De accusa... consanguinit... add. in mg. Ra²*

³ Non sang- Ca

⁴ -atem *CaEgPfTbTc; -ati Mg

⁵ vel *add. Ca, om. *MgPfTbTc*

⁶ notam BeOaPfTbVo; notitiam CaMgRaTc; *om. Mq*

⁷ et *add. CaMgRaTc, om. *BePfTbVo*

⁸ et *add. Mg, om. *BeCaPfTbTcVo*

⁹ pat. av. am. *BeCaPfTbTc; av. am. pat. Mg

¹⁰ veracioribus *BeCaEgLcMgMqPfPkPtVo; verioribus Ra; veneratioribus TbTc. et verac. *om. Oa*

¹¹ *om. Pt*

86

¹Urbanus II² Cariaco³ Genuensi episcopo⁴

Notificamus tibi⁵ ut si⁶ tres aut duo ex propinquioribus iam defuncte uxoris eius qui accusatur⁷ vel vive⁸ hanc propinquitatem iureiurando firmaverint, vel⁹ tres

¹ Quomodo sit inquirenda parentela *add. in mg. BeCaLd²OcPw, in text after insc. EaPt. Pt adds lvii*

² II *CaEgMgQaTbTcVo; episcopus II Be; *om. Pf*

³ Cariaco CaMgOaPkTbWcWd; Ciriaco Be²MqVo; Cario Bd; Kario Eg; Cariacomesi Fc; Racario Lc; Richario Pf; Cariogo PtQa; Ricarico Ra; Carolo Tc; Ricano Vp

⁴ Gen. ep. *BeCaEgMgPfPkQaTbVo; ep. Fc; *om. Tc*

⁵ *ss after ut Eg*

⁶ si BeTbVo; postquam CaMgRaTcWd; sit Oa; *om. EgLcMqPfPkQa*

aut duo¹⁰ ex antiquioribus¹¹ Genuensibus quibus hec propinquitas nota est, qui bone fame veracis testimonii sint, remoto amore, timore, pretio et omni malo studio, supradicto modo consanguinitatem firmaverint, sine omni mora coniugia dissolvantur. Quod si propinqui vel extranei verbis tantum propinquitatem testantur, et iuramento probare vel noluerint vel nequiverint, coniugium nullatenus dissolvatur, sed competens eis penitentia propter infamiam vel peccati maculam, si forte in hac re contraxerint aliquam, iniungatur¹².

ID 9.33] C 35 q 6 c 3

⁷ -atur *CaMgPFTb; -atus est Tc

⁸ qui acc. vel vive *BeCaPFTbTc; vel vive qui acc. Mg

⁹ vel *BeOaTb; vel per BdCa; vel si EgMgPFRa²Vo; *short erasure* Ra; et si Tc

¹⁰ aut duo EgMgPFTbTc; vel duo BePk; aut duos BdCaOaFc; an duo Vo

¹¹ antiq- *BdCaEgMgPFTbTcVo; propinq- Pk

¹² -atur *CaEgFcMgPFTb; -antur Tc

87

¹*Ex concilio Romano Gregorius²*

De parentela illa³ quam dicunt esse inter⁴ N. et istam eius coniugem N.⁵ quicquid inde scis⁶ aut audisti a tuis vicinis aut a tuis antiquioribus propinquis⁷, quod tu per⁸ nullum ingenium, nec propter amorem, nec⁹ propter timorem¹⁰, aut per¹¹ premium¹², aut per¹³ consanguinitatem celabis episcopum tuum¹⁴, aut eius missum¹⁵ cui hoc inquirere¹⁶ iusserit quodcumque te ex hoc¹⁷ interrogaverit. Sic te Deus adiuvet, et iste¹⁸ sanctorum reliquie.

ID 9.61] C 35 q 6 c 5

¹ (xiii. *add.* Bd) De sacramento quod debet fieri et quomodo debeat fieri (et de incestuoso discidio *add.* Lj) *in mg.* BdDbLj²; Quomodo sit inquirenda parentela *add. in mg.* Tc²

² xiii *in mg.* Be²

³ illa CaMgPFTb; *om.* Tc

⁴ istum *add.* Ca, *om.* *MgPFTbTc

⁵ N. *MgPFTbTc; *om.* Ca

⁶ scis *CaMgPFTc; scisti Tb

⁷ ant. prop. *CaPFTbTc; prop. ant. Mg

⁸ per *CaMgPFTb; propter Tc

⁹ nec *CaPFTbTc; neque Be; aut Mg

¹⁰ nec propter tim. *in mg.* Ra²

¹¹ per *BeCaTb; propter MgPFRaTcVo

¹² premium *BeCaPFTbVo; precium MgTc

¹³ per *BeCaMgTbTc; propter PfVo

¹⁴ episcopum tuum *CaMgPFTb; episcopo tuo Tc

¹⁵ missum *BeMgPFTbVo; emissum Ca; misso Tc

¹⁶ inq- *TbTc; req- BeCaMgPFTbVo

¹⁷ te ex hoc *CaPFTbTc; ex hoc te Mg

¹⁸ iste *MgPFTbTc; istorum Ca

88

Iuramentum testium

Illud sacramentum quod iste iuravit¹ de illa parentela que inter filium² et eius coniugem N. computatur, quod tu illud observabis in quantum sapis aut³ audisti. Sic te Deus adiuvet.

ID 9.62] C 35 q 6 c 6

¹ *add.* ss Wd²

² filium *CaMqPFPkTbTc; illum Be; N. EgMg

³ aut *CaMgPFTb; *om.* Tc

89

Sacramentum de incestuoso discidio¹

Ab isto die in antea quod tu per nullum ingenium² te sociabis huic tue consanguinee³ N. cum qua contra legem et rectam Christianitatem tuam⁴, adulterium et incestum perpetrasti, nec in coniugio⁵ nec in adulterio illam tibi sociabis, nec cum illa ad unam mensam manducabis et bibes, aut sub uno tecto manebis⁶ nisi forte in ecclesia, aut in aliquo publico loco, ubi nulla mala suspicio possit esse, et ibi coram testibus idoneis pro certa necessitate pariter⁷ colloquimini. Nec aliam coniugem accipies, nisi forte post peractam penitentiam⁸ tibi licentia⁹ data fuerit ab episcopo tuo, aut eius misso. Sic te Deus adiuvet, et iste sanctorum reliquie.

ID 9.63] C 35 q 6 c 9

¹ Sac. – disc.] Iuramentum testium sacr. – disc. Mq; xiiii. De inquirenda parentela et incestuoso discidio *in mg.* Bd, xiiii *in mg.* Be²; xiii *add. in mg.* Od

² *ss* Be

³ tue cons. *CaPFTbTc; cons. tue MgWd²; cons. Wd

⁴ tuam *MgPFTbTc; *om.* Ca

⁵ *long lacuna follows in Pf*

⁶ et bibes - manebis

*AbBdBeCaEaEcEgFcGcKaLbLgMgOaObOcOdOePFPkPtPwQaRaSdSgTbTcVoVpWaWbWc; *om.* Brant

⁷ pariter *CaMgPFTcVo; partem Tb

⁸ que *add.* Ca, *om.* *MgPFTbTc

⁹ licentia *BeOaRaTbWc, BeRaWc *after* fuerit; *om.* CaEaLcMgMqPFPkTcVo

90

[*Hec capitula de septem gradibus consanguinitatis sanctus Isidorus diligenti inquisitione descriperat et in figura inferius depicta apertius ordinaverat.*]¹ *Isidorus de septem gradibus consanguinitatis*

Primo gradu superiori linea continentur pater², mater³, inferiori filius⁴, filia, quibus⁵ nulle alie persone⁶ iunguntur.

¹ Hec - ord. *TbTc²mg, cap. i de septem gradibus *add.* Tc; (xv. *add.* Bd) De gradibus consanguinitatis recto et transverso ordine dispositis *in mg.* BdLj²; xv *in mg.* Be²; *om.*

BeCaEaLcLdLfLmMgMqOaPfPkPtRaVoWc

² et *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

³ et *in add.* Tc, *om.* *CaLdLfLjMgPfTb

⁴ et *add.* MgLm, *om.* *CaPfTbTc

⁵ quibus *BeMgTbTc; quibusque CaLdLfLjLmMqPfRaVo

⁶ persone *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹Secundo gradu continentur² superiori linea avus, avia, inferiori nepos, neptis. In transversa³ frater, soror⁴, que persone duplicantur. Avus enim et avia tam ex patre⁵ quam ex matre⁶ accipiuntur. Que⁷ persone sequentibus quoque gradibus similiter pro substantia earum⁸ que⁹ in quo¹⁰ gradu subsistunt¹¹ ipso ordine duplicantur. Iste¹² persone in secundo gradu ideo duplices appellantur, quia duo avi et paternus est¹³ et maternus¹⁴. Item. Duo genera nepotum sunt, sive ex filio sive ex filia procreati¹⁵. Frater et¹⁶ soror¹⁷ ex transverso veniunt; id est¹⁸ aut frater patris, aut frater matris¹⁹, qui²⁰ aut patruus aut avunculus nominatur. Qui et ipsi hoc ordine duplicantur.

¹ Secundo gradu *add.* Ca, De secundo gradu *add.* Tb, *om.* BeLdLfLjLmMgPfTcVo

² Sec. gradu cont. *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

³ transversa *CaLdLfLjLmMgPfTc; transverso Tb

⁴ frat. sor. *BeCaLdLfLjMgTbTcVo; sor. frat. Lm; frat. et sor. Pf

⁵ parte Lm

⁶ ex *add.* and *canc.* Ca

⁷ *corr. to* De Ld

⁸ earum *LdLmOOaPfTbVo; eorum BeCaLfLjMgTc

⁹ que *MgPfTbTc; qui Ca

¹⁰ in quo *MgOaPfTbTcVo; in secundo Be; quoque CaLf; in Lj; in quoquo Ra

¹¹ subsistunt *BeCaLdLfLjLmPfTbVo; subsistant Mg; consistant Tc

¹² inte Lf

¹³ est CaLdLfLjLmMgPfTc; *om.* Tb

¹⁴ est *add.* CaLfLjMgPfTb, *om.* *BeLdLmTcVo

¹⁵ -ati *CaLdLfLj(*fol. by eras.*)LmMgPfTb; -ata Tc

¹⁶ et *MgTc; *om.* BeCaLdLfLjLmPfTbVo

¹⁷ sive *add.* and *canc.* Lj

¹⁸ *over erasure* Lj

¹⁹ pat. aut (an Vo) fr. mat. *BeCaLdLfLjLmPfTbVo; mat. aut fr. pat. MgTc

²⁰ qui BeCaLfLj²LmMgTbTc; quia LdPfVo

¹Tertio gradu veniunt supra proavus, proavia, infra pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris sororisque filius vel filia, patruus, amita, id est patris frater et² soror, avunculus matertera³, matris frater et⁴ soror.

¹ Item *add.* Be, De tertio gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLfLmMgPfTc

² et *CaLdLfLmMgPfTb; aut Tc

³ id est *add.* Lf, *om.* *CaMgPfTbTc

⁴ et *CaLdLfLmMgPfTb; aut Tc

¹Quarto gradu veniunt² supra abavus³, abavia, infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris et sororis nepos⁴, neptis. Patruelis, soror patruelis⁵, id est patris filius vel filia. Consobrinus, consobrina, id est avunculi et matertere filius vel filia. Amitinus⁶, amitina⁷, id est amite⁸ filius vel filia. Itemque consobrini qui ex duabus sororibus nascuntur. Quibus accrescit patruus magnus⁹, amita magna, id est avi paterni frater et soror. Avunculus magnus, matertera magna, id est avie tam paterne quam materne frater et soror¹⁰.

¹ Item *add.* Be, De quarto gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLfLjLmMgPfTc

² veniunt *CaMgPfTbTc; conveniunt Lm

³ *corr. fr.* avia Ld, *fr.* avus Pf

⁴ et *add.* Tc, *om.* *CaLdLfLjLmMgPfTb

⁵ Patruelis sor. patr. LdLjLmPfTbVo; Patr. BeCaLf; A patruelis patruel' soror patruel' soror patruelis Mg; Patruelis sorores patruelis Mq; Patruelis frater et patr. soror Tc

⁶ -tinus *BeCaLmMgTbTcVo; -tanus Lf; -titius Pf. et *add.* Tc, *om.* *LdMgPfTb

⁷ -ina *CaMgPfTbTc; -ana Lf

⁸ -te *CaMgPfTbTc; -tine Lj

⁹ et *add.* Tc, *om.* *CaLdLfLjLmMgPfTb

¹⁰ frat. et sor. *BeCaLdLmMgPfTcVo; et sor. et frat. Lf; sor. et frat. LjTb. *Se ends cap. here; for later addns see Conspectus*

¹Quinto gradu veniunt supra quidem² atavus³ atavia, infra adnepos adneptis⁴. Ex obliquo fratris et sororis pronepos proneptis fratres patruelis⁵, sorores patruelis⁶, amitini, amitine, consobrini consobrine⁷ filius vel filia proprius⁸ consobrinus⁹ consobrina¹⁰, id est patris magni amite magne, avunculi magni¹¹, matertere magne

¹ De quinto gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLjLmMgPfTc

² quidem *BeMgPfTbTcVo; quid est Ca; quod Lm

³ atavus *CaMgPfTbTc; atavius Lf

⁴ adneptis *CaPfTbTc; neptis Mg

⁵ fratres patruelis LdLjMqPfRaTcVo; fratris patruelis BeCaTb; *om.* Lf; fratris patruelis Lm; ? Mg

⁶ sorores patruelis LjLmMgMqPfRa²; sororis patruelis BeTb; sorores patruel vel Ca; sororis fratris patruel' Lf; sorores Ra; *om.* LdTcVo

⁷ vel *add.* CaLjMgRaTb, *om.* *BeLdLfLmMqPfRa²TcVo

⁸ proprius MqPfTbTcVo; proprior Be; prior CaLfMg(vel prius *ss*)

⁹ consobrinus *CaPfTbTc; sobrinus (vel con *ss*) Mg

¹⁰ consobrina *CaLdLjPfTcVo; vel consobrina BeLd²LfTb; sobrina Mg; consobrinus consob. *om.* Ra

filii vel filia. Quibus accrescunt¹² propatruus et¹³ proamita. Hi sunt proavi materni¹⁴ frater et soror, proavunculus¹⁵, promatertera¹⁶. Hi sunt proavie paterne materneque¹⁷ frater et¹⁸ soror proaviaque materni¹⁹. Hec species nec²⁰ aliis gradibus quam scripta est²¹, nec²² aliis vocabulis declarari potest.

¹¹ av. magni] aunculi magne *before corr.* Ca

¹² accrescunt *CaLdLfLmMgTbTcVo; accrescit Lj; accescunt Pf

¹³ et CaMgPfTbTc; *om.* Lm

¹⁴ mat- *CaPfTbTc; pat- Mg

¹⁵ proav- *CaLdLfLjMgPfTb; prov- Tc

¹⁶ Hi sunt proavi - promat. CaLdLfLjMgPfTbTc; *om.* Lm

¹⁷ materneque *CaLdLfLjMgPfTb; materque Lm; et materne Tc

¹⁸ et *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

¹⁹ proaviaque (-ique MgTcVo) mat. LdLjLmMgPfTbTcVo; *om.* CaLf

²⁰ in *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

²¹ est *CaMgPfTbTc; *om.* Lf

²² nec *BeMgPfTb²TcVo; nec in CaLj; ne Tb

¹Sexto gradu veniunt supra triavus triavia². Infra trinepos trineptis. Ex obliquo³ fratris et sororis adnepos adneptis. Fratres⁴ patruelis et sorores⁵ matruelis⁶, amitini, amitine, consobrini, consobrini. Patruis magni, amite magne, avunculi magni⁷ matertere magne. Nepos neptis⁸ proprioris⁹ consobrini¹⁰ filius vel filia qui consobrini¹¹ appellantur. Quibus ex latere accrescunt¹² propatruus, proamite, proavunculi, promatertere, filius vel filia adpatruus¹³, adamita¹⁴. Hi sunt abavi paterni frater et soror. Abavunculus¹⁵, abmatertera. Hi¹⁶ sunt abavie paterne materneque¹⁷ frater et soror abavique materni. Hec quoque explanari amplius non possunt¹⁸ quam ipse auctor disseruit¹⁹.

¹ Item *add.* Be, De sexto gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLfLjLmMgPfTcVo

² triavus triavia *LmRaTbVo; tritavus tritavia BeCaLdLfLjMgMqPfTcVo²

³ ex obl. *CaMgPfTbTc; *om.* Lj

⁴ -res CaLdLjLmPfTcVo; -ris LfMgTb

⁵ et sorores AdLdLjMqPfRaTcVo; et sororis BeLfMg; sorores Ca; sororis adnepos adneptis fratres partales*** et sorores Lm; sororis Tb

⁶ matruelis *BeLmMq?PfTcVo; patruelis Ca; matruelas Ld²Lj; patruelis LfMgTb; matruelas Ra

⁷ *corr. fr.* magne Ld

⁸ neptis *BeCaLdLfMgRaTb; nepotis MqPfTcVo

⁹ proprioris BeLjLmMgMqPfTbVo; propriores Ca; prioris LdLfRaTc

¹⁰ consob- *CaPfTbTcVo; sob- Mg

¹¹ consob- *MgPfTbTcVo; sob- CaLf

¹² accre- *CaLdLfLjLmMgTbTcVo; acce- Pf

¹³ adpatr. *CaMgPfTbTcVo; supra abpatruus Be; supra abpatrus Lf; adpatrus Lm

¹⁴ adamita *CaLdLjLmMgPfTcVo; abamita Lf; attamita Tb

¹⁵ Abav- *CaLdLfLjLmMgTbTcVo; Av- Pf

¹⁶ Hi *CaLdLfLjLmMgPfTb; He Tc

¹⁷ pat. materneque *CaLdLfLjLmMgPfTb; mat. paterneque Tc

¹⁸ amp. non poss. *CaMgPfTbTc; non poss. amp. Lf

¹⁹ quam ipse - diss. *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

¹Septimo gradu qui sunt cognati recta² linea, supra³ infraque prioribus⁴ nominibus non⁵ appellantur, sed ex transversa linea continentur fratris⁶, sororis, adnepos adneptis, consobrini filii filieque successionis. Idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam⁷ nec nomina inveniri, nec vita succedentibus propagari⁸ potest. In his septem gradibus omnia propinquitatum⁹ nomina continentur, ultra quos¹⁰ affinitas inveniri, nec successio potest amplius propagari¹¹.

ID 9.64] C 35 q 5 c 6

¹ Item *add.* Be, De septimo gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLfljLmMgPftcVo

² recta *MgPftbTc; picta Ca

³ Ld *fo.* 101r ends here; *fo.* 101v was originally blank, but two additions were made later, and the main text as here resumes on *fo.* 102.

⁴ prioribus CaLdLfljPftRaTc; propriis BeMgVo; prioris LmMq; priori Tb

⁵ non *CaMgPftRa²TbTc; *om.* LfRa

⁶ et *add.* BeCaLdLfljMgPf, *om.* *LmRaTbTcVo

⁷ -ram *CaLdLfljLmMgPftb; -ura Tc

⁸ propagari CaLdLfljMgRa²TbTcVo; prerogari BePftRa; progari Lm

⁹ omn. prop. *BePftRaTbTcVo; prop. omnia CaLfMg; propinquis tantum omnia Lj

¹⁰ nec *add.* Ra²Tc, *om.* *CaLdLfljLmMgPftRaTb

¹¹ -pa- ss Mg. An Arbor follows in AdBeObPftSgTb, and two Arbores in Ea, but not in CaLdLfljLmMgOd(long lacuna follows)RaTc; FcOe have arbor in mid-canon; Pt has one added canon, an Arbor, and then further additions; Qe leaves most of *fo.* 173v blank; Wc has Arbor after three added canons.

Explicit liber septimus¹

¹ Explicit liber septimus AdDbMqOcOdPftQeSgVq, Explicit liber sextus Ea; Explicit septima pars et liber quartusdecimus Pa; Explicit septima pars Vp; *om.* MgPtSITbTcRaWc. Vo has no rubric for end of Bk 7 or beginning of Bk 8.

PANORMIA VIII

Octava pars continet de homicidio spontaneo et non spontaneo, et quod potest fieri sine peccato. De eo qui quemlibet clericum occiderit¹, quid debeat emendare. De eo qui percusserit mulierem in utero habentem et abortierit², utrum fecerit homicidium³ necne⁴. De incantationibus et divinationibus et diverso genere magice artis. De natura demonum. De sortibus. De observatione dierum et mensium. De iuramento quod debeat teneri necne, et quos habeat comites. De omni genere mendacii.

Expliciunt capitula⁵

¹ occiderit Tb; occidit *and lacuna* Ph

² ob- Ph; ab- Tb

³ fec. hom. Tb; hom. fec. Ph

⁴ necne Tb; nec nec Ph

⁵ Octava - mendacii. - capitula PhTb; Octava - mendacii QeVm; *om.*

AdBdBcCaDbFcLdLflLjLmLnMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSITcVoVpVqWcWdWeBrant

Incipit liber octavus¹

1²

Augustinus in epistola³ ad Publicolam⁴

Omnes leges tam ecclesiastice quam seculares effusionem sanguinis humani⁵ prohibent⁶.

ID 10.1 rubric, 13.115b from CBJ

¹ Incipit liber octavus BeCaDbFcLjLnPhPk²Tb; Incipit octavus AdLdMqPfObOcOdPwSeSgVq; Incipit [] liber Ea; Incipit octava pars EgSIWc; Incipit liber vii. Incipit vi Lf; Liber octavus incipit LgMg; Incipit octava LmVp; Incipit octava pars et liber quintusdecimus Pa; Liber octavus Oe; Incipit pars octava PtRaVmWe; *om.* Qa; Octava pars istius libri *at head of leaf* Vo³

² *om.* Aa

³ *iii add.* BdCaEgObOdPwRaVpWcBrant, *om.* LdLjMqOcOePfSeSITbTcVqWe

⁴ Aug. - Publ. BdBeCaEaLcMqPfPtPwRaSeSITcVqWe; *om.* AdLmLnMgOaQaTbVo; Aug. ad Publ. in ep. *in mg.* Fc; *before* de occidendis *below* AbWc; (*i. add* Bd) De homicidio spontaneo et non spontaneo (*et add.* Db) quod potest fieri sine peccato *add.in mg* BdDbLj², *i. in mg.* Be²

⁵ sang. humani BeCaEaEgMgPfPtTbVoVq; sang. Lm; sang. humaniani Qa; humani sang. Tc

⁶ Omnes - prohibent (*Brant c 4*) *as here*

AdBdBcCaDbEgFcHaLdLflLjMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSeSgSIVmVoVqWcWdWe; *as last canon of Bk. 7, adding* Explicit septima pars Lm; *as last c. of Bk 7, beginning Bk 8:* Incipit liber octavus. De occidendis *without inscription* Tc; *at end of c 1 as last paragraph* QeTb (*with insc.* Item). De occidendis hominibus *add.* Od² *over erasure*.

[Item]⁷

De occidendis hominibus ne ab eis quisque⁸ occidatur⁹ non mihi placet consilium¹⁰, nisi forte sit miles aut publica functione¹¹ teneatur, ut non¹² pro¹³ se hoc faciat sed pro aliis vel pro civitate ubi etiam ipse est¹⁴, accepta legitima potestate si eius congruit¹⁵ persone. Qui vero repelluntur aliquo terrore¹⁶ ne male faciant, etiam ipsis aliquid¹⁷ fortasse prestatur. Hinc autem dictum est, Non resistamus malo, ne¹⁸ nos vindicta delectet que alieno malo¹⁹ animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus. Unde non reus est²⁰ mortis aliene²¹, qui cum²² sue possessioni²³ et murorum²⁴ circumduxerit²⁵ aliquis²⁶ ex ipsorum usu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus si bos eius aliquem feriendo, vel equus calcem iaciendo aliquem occidat. Aut ideo non debent²⁷ Christiani²⁸ boves habere cornua²⁹, aut equus ungulas, aut dentes canes³⁰. Aut³¹ vero, quando Paulus apostolus satis egit, ut³² in tribuni notitiam³³ perferretur³⁴ insidias sibi a quibusdam perditis³⁵ preparari, et³⁶ ob hoc

⁷ Item BdBcLflLjMgPwSeTcVp; Idem Be; Aug. ad Publ. in ep. iii *here* AbWc; Aug. Ea; Idem ad Publicolam Eg; in epistola ad Publicanum *in mg.* Ld; Augustinus in ep. ad Publicolam Ad(*adding* De omicidio *before ins.*)LmOaQeTb; *om.* CaLcLnMqPfPtRaVqVoWe. Aug. in ep. ad Puccolicam Sg

⁸ quisque *BeCaEgLfLmMgTbTc; qui Ld; quis PfVoVq; quisquam Qa

⁹ Item *add.* Ld, *om.* CaEgMgPfTbTcVoVq. De (Ex Ad) occ. - occidatur *attached to previous para.* AdQa

¹⁰ non mihi - consilium *here* BeCaEgLfLmMgTbTcVmVoVq, *after* De occidendis hominibus Mg. *In mg.* Ra2 *has* ne prout (?), *but unclear where it is intended to go.*

¹¹ sumptione (vel functione *ss*) Lg

¹² ut non *CaEgMgPfPwTbTc; non ut Ld

¹³ pro *BeEgMgPfPwRaTc; per CaLfLmTb

¹⁴ ubi -est *BeCaEgLfLjLmMgPfRaTbVo; ubi etiam ipse Lf; *om.* Tc

¹⁵ congruit *CaLdLfLjLmMgPfTb; convenerit Tc

¹⁶ terrore *CaLdLfLjLmMgPfTb; timore Tc

¹⁷ aliquid *CaMgPfTbTc; aliquando Lj

¹⁸ ne *CaLdLfLjLmMgPfTb; nec Tc

¹⁹ malo *MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁰ reus est *CaLdLfLjLmMgPfTb; est reus RaTc

²¹ aliene *CaEgMgPfTbTc; *om.* Lf

²² qui cum *BeLmOaTbTc; quicumque CaEgLfLjLmMgMqOcOdPfRaVoWc

²³ passione Be

²⁴ et murorum *CaDbEaLmOaPtSgSIVqWe; muros BeOePf²Tb; murum EgLf²LgLfMgTc; vel muros Lf; et cum muros Mq; murorum ObOcOdVmVoWc; sue murorum Od²; et muros Ra; muros ambitum *Brant*; murorum ambitum *Vosm.*

²⁵ si *add.* CaLdLfLjMgOcPfRaTcVo, *om.* *BeLmMqPtTb

²⁶ aliquis *CaMgPfTbTc; quis Lj

²⁷ -ent *MgPfTbTc; -erent Ca

²⁸ Christiani *BeLfLjMgPfTbVo; *om.* Ca; Christianam LdLm; Christianorum Tc

²⁹ hab. corn. *BeCaLdLfLjLmPfTcVo; corn. hab. MgTc

³⁰ dentes canes *BeLdLmMgPfVo; canes dentes CaTbTc; canis dentes Lj

³¹ Aut *BeCaLdLfLjLmMqPfRa²TbVo; An MgRaTc

³² satis egit ut *BeCaLd²LfLjMgTbTc; satis egit LdLmVo; *om.* Pf

³³ sententiam <vel notitiam *ss*> Db

³⁴ perf- *BeDbMgMqPfTbTcVo; prof- CaLm. *sciens add.* Pf, et *add.* Tc, *om.*

*CaDbLdLfLjLmMgTbVo. in tribuni - *sciens all over erasure* Pf

deductores³⁷ accepit³⁸ armatos³⁹, si⁴⁰ in illa arma⁴¹ scelerati homines incidissent⁴², Paulus in effusione sanguinis illorum⁴³ suum⁴⁴ crimen agnosceret? Absit ut ea que propter bonum ac⁴⁵ licitum⁴⁶ facimus aut habemus⁴⁷ si quid⁴⁸ per hec preter nostram voluntatem cuiquam mali⁴⁹ acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica et agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se⁵⁰ vel alterum⁵¹ interimat⁵².

ID 10.1] +C 23 q 5 c 8a

³⁵ perditis *Be(after prep.)CaLdLfLmMgPftbVo; proditis Lj. perditis audisset Tc
³⁶ et *BeCaLdLfLmMgTbTcVo; sciens et Lj; lacuna Pf
³⁷ deduc- *LlLjMqRaTb; auctores Be; duct- CaLdLmMgPftcVo
³⁸ accep- *CaMgPftb; cep- Ra; decep- Tc
³⁹ sed add. Ld, om. *CaMgPftbTc
⁴⁰ si *CaMgPftbTc; sed Lm
⁴¹ illa arma *BeCaDbLdLfLjLmRaTbTcVo; si in illa *obsc. altered* Lf; arma illa *before corr.* Mg; nulla arma Pf; illos *Brant*
⁴² incid- *MgPftbTc; insud- Ca
⁴³ illorum BeCaMgPftbTcVo; ipsorum Lj; eorum *ID*
⁴⁴ *corr. fr.* suorum *to* summorum Lm
⁴⁵ ac *CaLdLf²LjLmMgPftb; aut Tc
⁴⁶ ac lic. *obsc. altered* Lf
⁴⁷ ut add. Tc, om. *CaLdLfLjLmMgPftb
⁴⁸ quid *BeCaPftbTcVo; quidem LdLfRaMg
⁴⁹ si quid add. *Vosm*, quid add. CaLd²Mg, quod add. Ra², om. *BeLdLfLjLmMqPftbTcVo
⁵⁰ se *CaMgPftbTc; om. Lm
⁵¹ alterum *BeCaMgMqPftRaVo; alium LdTbTc
⁵² nec arbor vel restis ne quis se inde suspendat, nec fenestra facienda est ut per hanc se quisque precipitet. Quis enim est in usu hominum bono ac licito unde non possit etiam perniciis irrogari? *add.* TcVm (*cf Grat.*); Et quid plura commemorem cum ea commemorando finire non possum: quod est in usu hominum bonum aut licitum, unde non possit perniciis irrogari, si ipsum etiam perimere nulla legis auctoritate permittitur *add. Brant, Grat; om.*W*
AdBdBcCaDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLdLfLgLhLjLmMgMqOaObOcOdOePcPfpkPtPwQaRaSdSeSgSITbVoVpVqWaWbWcWdWeZa

2

Augustinus, De civitate Dei libro I¹

Si non² licet privata potestate alicui hominem occidere vel innocentem³ cuius⁴ occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam qui seipsum occidit⁵ homicida est. Et tanto fit nocentior cum se occiderit, quanto innocentior⁶ in eo⁷ causa fuit qua⁸ se occidendum putavit. Item. Non⁹ licet homini¹⁰ seipsum occidere cum in

¹ lib. I *BeMgPfpwTbTcVq; om. CaEaLcVo; capl' i in mg. Vp

² Si non *CaMgPfpwTbTc; Quoniam Qa

³ innocentem BeCaMgMqOaObOcPtRaTbTcVoVpVq; nocentem *Pfpw

⁴ cuius *CaMgTbTcVo; cui Pf

⁵ -dit *MgPfpwTbTc; -derit Ca

⁶ cum se occ. - innoc. *MgPfpwTbTc; om. Ca

⁷ eo CaPftbTc; ea Mg

⁸ qua *CaPftbTc; qui Mg

⁹ Non CaMgPftbTcVo; Unde BePk

eo quod scriptum est, Non occides, nihil deinde addito¹¹ nec ipse utique¹² cui precipitur intelligatur¹³ exceptus¹⁴. Item. Quasdam vero exceptiones¹⁵ eadem ipsa divina fecit auctoritas¹⁶. Sed his¹⁷ exceptis quos Deus¹⁸ occidi iubet sive data lege sive¹⁹ ad personam pro tempore expressa iussione. Non autem ipse occidit²⁰ qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum²¹ gladius utenti²², et ideo nequaquam contra hoc preceptum²³ fecerunt quod dictum est, Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam²⁴ gerentes publice potestatis secundum leges eius, hoc est iustissime rationis imperio sceleratos morte punierunt²⁵. Et Abraham non solum non²⁶ est culpatus²⁷ crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis quod voluit filium nequaquam scelerate sed obedienter occidere. Et merito queritur utrum²⁸ pro iussu Dei sit habendum quod Iepte filiam que patri occurrit occidit, cum²⁹ se id vovisset³⁰ immolaturum Deo quod ei redeunti de prelio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur quod³¹ seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia Spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. His ergo³² exceptis quod³³ vel lex iusta³⁴ generaliter vel ipse iustitie fons³⁵ Deus occidi iubet, quisquis

¹⁰ -ini *CaMgPfTb; -inem Tc

¹¹ nullus *add.* MgPfPwTcVo, *om.* *BeCaTb

¹² utique *MgPfPwTbTc; *om.* Ca

¹³ -atur *CaMgTbTcVo; -itur Pf

¹⁴ Item. Non occides, nec te nec alterum. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit *add.* *Brant, Grat; *om.*

AbAdBdBeCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLgLnMgMqOaObOcOdOePfPhPkPtPwQaSdSeSgTbTcVm
VoVpVqVtWaWbWcWeZa

¹⁵ scilicet ut liceat occidi *add.* MgWd²(ss), *om.* *BeCaMqPfTbTcWd

¹⁶ fec. auct. *BeCaLgMgPfTbWe; auct. fec. SgTc. ut liceat hominem occidi *add.* ObOcPfVo, scilicet ut liceat occidi *add.* *in mg.* Mg, *om.* BeCaDbOdOeTbTcVmWe

¹⁷ scil. non occides *add.* ss MgWd

¹⁸ Deus *BeCaMgPfVo; Dominus Tb; ipse Deus Tc

¹⁹ sive MgPfRa²VoWd²; *om.* BeCaRaTbTcWd

²⁰ -idit *CaMgPfTc; -iderit Tb

²¹ ad vinculum MqRa(*before corr.*)

²² utenti *BeMqPfTbTcRa²Vo; intendenti CaMg (vel utenti *add.* ss Mg); intenti RaWd (vel utenti *add.* ss Wd)

²³ hoc prec. *MgPfTbTc; prec. hoc Ca

²⁴ -onam MgPfVo; -onas BeCaTbTc

²⁵ punierunt *BeTb; perimerunt Mg; peremerunt CaMqPfRaTcVo

²⁶ *in mg.* Ra²

²⁷ -atus *CaMgPfTc; -andus Tb

²⁸ queritur utrum *CaMgTbTcVo; Quare utique Pf

²⁹ cum *CaPfTbTc; dum Mg

³⁰ vovisset BeCaTc; novisset PfVo; vovisset id Tb; ? Mg

³¹ ipse *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

³² ergo *BeCaMgTbTc; igitur PfVo

³³ quod PfTbVo; quos BeCaMgRaTc

³⁴ iuxta Ca

³⁵ iust. fons *CaMgPfTb; fons. iust. Tc

hominem vel seipsum vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. Item. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre³⁶ debere, velut fugiendo molestias temporales ne incidat in perpetuas, neminem propter aliena peccata³⁷, ne hoc ipso incipiat³⁸ habere gravissimum proprium³⁹, neminem propter sua peccata preterita, propter que magis⁴⁰ hac vita opus est ut possint penitendo sanari, neminem velut desiderio melioris vite que post mortem speratur, quia reos sue mortis melior post mortem vita non suscipit.

ID 10. 4] C 23 q 5 c 9 in earlier version from Nequaquam contra hoc to homicidii crimine innectitur, later enlarged beyond what is here at beginning and end

³⁶ sibi inf. *MgPfTbTc; inf. sibi Ca

³⁷ corr. fr. sua pecc. al. Ca

³⁸ ipso incipiat *MgPfTbTc; ipsam Ca

³⁹ quem (quod EgOd²) non polluebat alienum add. EgLgMgObOcOd²PfRa²VoWd², om.

*AdBdBcCaDbFcMqOaOdOePtQeRaSgTbTcVmVqWdBrant

⁴⁰ in add. CaTb, om. MgPfTc

3¹

Hieronimus super Ionam²

Non est nostrum³ mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere⁴. Unde et⁵ in persecutionibus⁶ non licet propria perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere.

Ars. 713 fo. 138v] + C 23 q 5 c 11

¹ c.3 om.

AaAcBaBdBcCaDaDbFcGcHaLeKaLaLflhLjLkLmLnMfMjMkMmMnMoMqOaOdOePaPcPdPhPjPkPqPrPtPzQaQeSdSeSgSITbTeVaVcVdVeVhVjVkJVmVtWbWcWdWe; in

AbAdBbEbEcEgElLcLdLgMbMgObOcOd²PfPgPmPnPpPsPuPwPxQbRaTcTdTgVaVcVoVpVaVcVnVoVpVqWaWd²(mg)ZaBrant

² no insc. or break Eb, no insc. EcRa

³ nostrum LdMgObOcOd²PfRaVoBrant; martirium Tc; enim nostrum A

⁴ accipere Brant

⁵ et LcLdMgPwVoA; om. PfTcWd; etiam RaBrant

⁶ -ionibus LcLdMgPfRaVoA; -ione Tc; -ibus Brant

3A¹

Item

Cum homo ab homine occiditur multum distat utrum fiat nocendi cupiditate vel iuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut a latrone, an ulciscendi vel occidendi ordine, sicut a iudice, sicut a carnifice, an evadendi vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite, et

¹ in TcVt; om.

AaAbAdBdBcCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLcLdLflgLhLjLkLmMgMqOaObOcOdOePfPqPtPwQeRaSdSeSgSITbVmVoVpVqWaWbWcWdWeZaBrant

aliquando qui causa mortis fuit potius in culpa est quam ille qui occidit, velut si quisque decipiat viatorem suum, atque ille pro isto supplicium legitimum luat. Nec tamen omnis qui causa aliene mortis est reus est. Quid enim si quisquam stuprum petat, seseque si non impetraverit interimat? Quid si filius timens patris pia verbera precipitio pereat? Quid si alius homine liberato vel ne alius liberetur sibi ipsi mortem inferat? Num per istas alienarum mortium² causas aut sceleri consentiendum est aut vindicta peccati que non fit nocendi sed corrigendi studio etiam paterna verbera sunt tollenda, aut opera misericordie cohibenda? Hec cum accidunt debemus eis humanum dolorem, non propter illa ne accidunt recte factorum reprimimus voluntatem. Sic etiam cum intercedimus pro peccatore dampnando sequuntur aliquando que nolumus, sive in ipso qui nostra intercessione liberatur ut vel inmanius impunita crassetur audacia, subdita cupiditati, ingrata lenitati, ab unius morte ereptus plurimos nece involvat, vel ipso per beneficium nostrum in melius commutato, moribusque correpto, alius male vivendo pereat si et³ huius impunitate proposita talia vel graviora commitat.

ID 10.106b to reprimimus voluntatem only] C 23 q 5 c 19 (as ID)

² vel partium *add. ss Tc*

³ si et *uncertain Tc*

[4]¹

¹ *see 8. 1 above*

5¹

Haimo super epistolam ad Romanos²

Sunt quedam enormia flagitia, que potius per mundi iudices quam per antistites et rectores ecclesiarum iudicantur. Sicut est cum quis interficit pontificem apostolicum, episcopum³, presbiterum sive⁴ diaconum, huiusmodi reos reges et principes mundi dampnant. Ergo non sine causa portat gladium⁵, qui talia scelera diiudicat. Sunt⁶ etiam maxime constituti⁷ propter homicidas, raptos ut⁸ illos dampnent et alios suo timore⁹ compescere faciant¹⁰.

ID 10.11] + C 23 q 5 c 39

¹ *om. Lc*

² Haimo (Hyamo Ca) - Rom. *BdCaMgPftbTc; *om. Pk. (ii. add. Bd) De eo qui quemlibet clericum occiderit quid debeat emendare in mg. BdLj²*

³ episcopum *CaMgPftb; *om. Tc*

⁴ sive *CaMgPftb; et Tc

⁵ portat glad. *CaMgPftc; glad. portant Tb

⁶ Sunt *BeMgRaTbTc; Sicut CaPfVo

⁷ -uti *CaMgPftbTcVo; -utis Pf²

⁸ et *add. BeCaMgTcIDp², om. PftbVo*

⁹ suo timore *BeCaMgOaPfVo; sine timore Tb; timore suo Tc

¹⁰ comp. fac. *BeCaOaPftbTcVo; compescant LgMg

6¹*Capitularium² libro V³, cap. xc⁴*

Presbiteri interfecti episcopo⁵ ad cuius parochiam pertinent solvantur⁶.

ID 10.8] +C 17 q 4 c 26a, Palea, paraphrase

¹ *om. Lc*

² Capitularium *LgMgObOdOePfPkPwVoWcWe; Capitularum BdBeCaOa; Capitulum Od²Tb; Institutionum Tc; *om. Vq*

³ V *MgPfPwTbTcVqWc; *om. Ca*

⁴ xc *BdBeCaFcMgOaObOdOePfPkPwQeTbVoWc; xv HaPtRa; ccc Ld; xx SgTcVmVq. .i. *add. in mg. Oc*

⁵ interfecti episcopo *AdBdBeDbEaOcOd² QaQeRaSgTcWcWdWeBrant; interfectores episcopo OdPw; int. ep. (*corr. fr. -opi Pf*) id est CaObOePfVm; int. ep. id Mq; interfecti episcopus Pk; interfecti ab episcopo OaTb; interfecti compositio episcopo PtVo; interfectores, (Presbiteris) interfectis episcopo Vq; interfectores compositio episcopi *Vosm.*; compositio episcopi *Migne. ii add. in mg. Be²*

⁶ pertinent (*ss Be*) solvantur (-atur Vq) *AdBeLgMqOaOdRaSgTbTc(vel reddantur *add. ss Tc*)VmVqWcWeBrant, *Migne*; pertinet solvant Ca; pert. hec solv. LdMgObOcPfPw; pertinet solvantur Oe; solvant Pk; pertinet solvatur (*corr. fr. sal- Vo*) PtVo; pertinent solvantur. Item episcopus, cclxi *Vosm.*

7¹*Item cap. cclxi²*

Qui subdiaconum occiderit CCC solidos componat, qui diaconum CCCC, qui presbiterum DC, qui episcopum DCCCC, qui monachum CCCC³.

ID 10.9] +C 17 q 4 c 27

¹ *om. Lc*

² cap. cclxi BdmgBeCaLdOaObPf²PkRaTb; Libro XI, cap. xx Tc; cap. cclxxi Vo; Item – cclxi *om. VpVq*

³ *CCCC CaPfRaTbTcVoWe; CCCCXVI Be; DCCC Mg

8¹*²Liber VI, capit. xc³*

Qui occiderit clericum aut monachum arma relinquat et Deo in monasterio serviat cunctis diebus vite sue, nunquam⁴ ad seculum reversurus, et septem⁵ annos publicam penitentiam gerat⁶.

ID 10.10] +C 17 q 4 c 28

¹ *om. Lc*

² Item *add. Mg, om. *PfTbTcCa*

³ xc *BeCaMgPfTbVo; xv Tc. Liber – xc *om. VpVq*

⁴ nunquam CaMgPfTc; non Tb

⁵ septem CaMgPfTcVq; sex Tb

⁶ pub. pen. gerat (*ingerat Ad, agat Wc*) *AdCaMgPfRaTcWc; pen. gerat pub. Tb

9¹*Capitul. lib. V, cap. cxcvii*²

Qui per³ odium vel malum ingenium et nisi⁴ propter iustitiam faciendam hominem punierit⁵ honorem suum perdat, et legibus contra quem⁶ iniuste fecit⁷ secundum penam quam intulerit⁸ emendet.

ID 10.43]

¹ in

AdBdBcCaDbEaFcLdLfLgLhLjLkLmLnMgMqOaObOcOdOePf<Ph>PkPtPwRaQaSgTbVmVoVqWcWeBrant; om. LcTc

² Cap. lib. V, cap. cxcvii (cp. v *add.* Vo) *LfLjMgOaTbVo; Cap. V lib. V cap. cxcvii CaPw; Capit. cccvii, cap. v LdOc; Cap. V cap. cxvii Lm; Item cap. cxvii Pf; Capitul' l. V capitulo cccvii Ra; cap. v Vq

³ per *AdCaFcLdLfLjMgOaObOcOdOePfPk; propter Tb

⁴ nisi *OaLmTb; non BeCaMgPfPwRaVo

⁵ punierit *AdBeDbPfRaTbVoVq; peremerit CaLfLjMgPw; perimerit Oa

⁶ vel quas *add. in mg.* Ra²

⁷ in. fec. *CaMgPfTb; fec. in. Pw

⁸ -erit *MfPfPwTb; -erat CaWd

10¹*Cassiodorus in prologo tripartite historie, libro IX*², cap. xxx

Est³ enim lex⁴ huiusmodi. Imperator⁵ Gratianus⁶, Valentinianus et Theodosius⁷ augusti, Flaviano prefecto pretorii Illirici. Si vindicari in aliquos severius contra nostram⁸ consuetudinem pro cause intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut⁹ subire penam aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors et fortuna suspensa sit.

ID 10.47b]

¹ om. Lc

² IX *MgPfTb; XX Tc

³ Hec est Pk

⁴ lex MgPfTbTc; om. *Ca

⁵ -ator *CaMgPfTbTcVo; -atores Pf²

⁶ et *add.* Ca, om. *MgPfTbTc

⁷ Theod- *BeCaMgRa; Teod- PfTb; Thod- Tc; Tehod- Vo

⁸ nostram *BeCaPfRaTbVo; vestram MgTc

⁹ eos aut *BeOaPfTb; aut eos CaMg; aut Tc; eos an Vo

11

Urbanus secundus¹ Godefrido² Lucano³ episcopo⁴

Non enim eos homicidas arbitramur quos adversus excommunicatos zelo
catholice matris ardentibus, eorum quoslibet trucidasse contigerit.

ID 10.54 (pt)] C 23 q 5 c 47 med.

¹ IIIus Ra

² God- *CaEaOaPfTbVo; Got- MgRa; Gad- Tc

³ Lucano *OaTbRaWcWe (RaWc *after* ep.); Lutano Tc; *om.* CaLcLdMgPfPtVoVpVq.

⁴ Luc. ep. *om* Be

12

Augustinus in Exodo Questionum¹, cap. xlii²

Quod³ non⁴ formatum puerperium⁵ noluit ad⁶ homicidium pertinere, profecto
nec⁷ hominem deputavit⁸ quod tale in utero geritur. Hic⁹ de anima questio¹⁰ solet
agitari¹¹ utrum quicquid formatum non¹² est, nec animatum quidem possit intelligi, et
ideo non sit homicidium, quia nec exanimatum dici potest¹³ si¹⁴ adhuc animam¹⁵ non
habeat¹⁶. Item. Si¹⁷ illud informe puerperium iam quidem fuerat¹⁸, sed adhuc
quodammodo informiter animatum, quoniam magna de anima questio¹⁹ non est
precipitanda²⁰ indiscussa²¹ temeritate sententiae, ideo lex noluit ad homicidium
pertinere, quia nondum dici potest²² anima viva in eo²³ corpore quod sensu caret.

¹ in Exodo Quest. *BeCaLdMgTbVo; Ques. in Exodo Pf; In Exodi questionibus de veteri et novo
testamento Tc; in Exodo Vq. ii. *add. in mg.* Oc

² xlii BeCaMgPfTbVo; xxiii Tc; xii Vp. (iii. *add.* Bd) De eo qui percusserit mulierem in utero
habentem et abortierit, utrum homicidium fecerit necne *in mg.* BdLj²Lk²; iii *in mg.* Be²

³ Quod *BeCaMqRaTbTcVq; Quod vero Mg; Qui PfVo; ad *add. and canc.* Ra

⁴ ad *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVq

⁵ Moyses vel lex *add. Brant, om.*

*BeCaDbEaLcLdLgMgOaObOcOdOePfPtQaRaSgTbTcVmVoVpVqWcWe

⁶ ad *CaMgPfRa²Tb; *om.* RaTc

⁷ *corr. fr.* non Ra

⁸ *in mg.* Ra²

⁹ Hic *OaTb; Hinc AdBeCaMgMqPfRaTcVo

¹⁰ de an. quest. *BePfTbTcVo; quest. de an. AdCaMg

¹¹ sol. ag. *BeOaTb; ag. sol. CaMgPfRaTcVo

¹² non *BeCaMgTbTc; *om.* PfVo

¹³ dici pot. CaMgPfTb; pot. dici Tc

¹⁴ *altered to* sed Ca

¹⁵ adhuc an. *CaMgPfTc; an. adhuc Tb

¹⁶ -eat CaMgOaPfRaTbVo; -ebat *Tc

¹⁷ ergo *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

¹⁸ fuerat *CaPfTbTc; fuerit animatum Mg

¹⁹ est *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁰ non est prec. *CaMgPfTc; prec. non est Tb

²¹ -ussa *CaPfTbTc; -usse Mg

²² dici pot. *BeOaTbTc; poterat dici CaMgRa²; pot. dici PfVoVq; pot' Ra

ID 10.56] +C 32 q 2 c 8

²³ corr. fr. co Mg

13¹

Augustinus, Questionum² de veteri et novo testamento³, cap. xxiii⁴

Moyses tradidit, Si quis percusserit mulierem in⁵ utero habentem et abortivum fecerit⁶, si formatum fuerit, det animam pro anima. Si autem⁷ informatum fuerit, multetur pecunia ut probaret non esse animam⁸ ante formam⁹. Itaque, si iam formato corpori datur, non in conceptu¹⁰ corporis nascitur cum semine dirivata. Nam, si¹¹ cum semine et anima existit ex anima¹² multe anime quotidie pereunt, cum semen fluxu quodam non proficit nativitati. Sed si prius¹³ respiciamus, videbimus quid sequi debeamus. Contemplemur facturam Ade. In Adam enim¹⁴ exemplum datum est, ut ex eo intelligatur quia iam formatum corpus accepit animam. Nam¹⁵ poterat animam limo terre admiscere, et sic formare corpus, sed ratione informabatur, quia primum¹⁶ oportebat¹⁷ domum compaginari, et sic habitorem induci. Anima certe quia spiritus est in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur¹⁸. Cum igitur¹⁹ lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima²⁰?

ID 10.57] +C 32 q 2 c 9

¹ om. Lc

² Quest. *BeCaMgPfTcVoVq; om. OaTb

³ -ento *BeCaTbTcVo; -enti Pf; Testam' Mg

⁴ cap. xxiii *BeOaPfRaTb?Tc; om. CaMgVo

⁵ in *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ abortivum fecerit MgMqPtRaTcVoVpWc; obortivum fecerit AdBeCaPfvq; obortierit Oa; abortierit *Tb

⁷ autem *CaMgPfTb; vero Tc

⁸ non esse animam *BeCaMgPfVo; animam non esse Tb; animam non inesse Tc

⁹ formam *BeOaTbVo; formatam CaMgPf; formatum Tc

¹⁰ -eptu *MgPfTbTc; -eptum Ca

¹¹ om. Vo

¹² existit ex anima *CaOaMgVqVosm.; consistit ex anima Be; existit PfTbVo; exit ex anima TcBrant; consistat ex anima Vp; existit exanimis et Migne

¹³ prius *CaMgTbTc; proprius BePf; proprius Vo

¹⁴ enim *BeCaMgTbTc; om. PfVo

¹⁵ Nam *BeMgPfTb; om. Ca; Nam Deus Tc; Non Vo

¹⁶ primum *CaPfTbTc; primo Mg

¹⁷ corr. fr. oportet Ra

¹⁸ habitare add. Vosm., om. *CaMgPfTbTc

¹⁹ igitur CaMgPfRaVo; vero Be; igitur corporis Tc; ergo *Tb

²⁰ ubi erit anima *BeCaOaPfTbVoVq; ubi erat anima Mg; anima ubi erit Tc; om. Lk, suppl. Lk²

14¹*Ieronimus ad Gasium² de questione³*

Sicuti⁴ semina paulatim formantur⁵ in utero, et tamdiu non reputatur⁶ homicidium donec elementa confecta⁷ suas imagines membraque suscipiant, ita sensus ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc ventre retinetur et cito ab ostio⁸ perit⁹.

ID 10.58] + C 32 q 2 c 10

¹ om. Lc

² Gasium MgMqPtQeVq; Gasiaum (?) Ad; Gaium BeCaTcVpWe; Gazium Oa; Algasium PfTbVoBrant; Gagium RaWc

³ anime add. Tc, om. *CaMgPfTbVq. No insc., running this onto the end of c 13, Sl

⁴ -uti *CaMgPfTb; -ut Tc

⁵ form- *CaMgPfTb; inform- Tc

⁶ non rep. *CaMgPfTb; rep. non Tc

⁷ confecta *BeMgPfRaTbVo; confectas CaVq; confusa Tc

⁸ ab ostio *OaTb; ab hoste BeCaEaMgMqPfPtRaVoVqWcWdWe; abortione Tc. opere (?) add. in mg. Ra²

⁹ pergit Vo

15¹*Augustinus contra Cresconium grammaticum², libro I³*

Quisquis Christianum iniquus⁴ persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non hoc in illo persequitur⁵, quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus in coniuge, cum sint utrique Christiani⁶ non⁷ debent persequi⁸ vitia Christiane⁹ contraria veritati¹⁰. An vero si non persequantur, non¹¹ rei negligentie merito¹² tenebuntur?¹³

ID 10.61] C 23 q 4 c 52

¹ om. Lc

² corr. fr. monachum Vo²

³ Item de homicidio in mg. Bd, Quod non semper inimicus Christi iudicetur qui Christianum persequitur add. in mg. Lj²

⁴ iniquus *BeCaOaRaTbTcVqWe; inique LdMgPfVo; vel inique in mg. Ra

⁵ Christi est - pers. *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ utr. Chr. *CaMgPfTc; Chr. utr. Tb

⁷ non *BeCaMgTbTc; om. PfVo

⁸ sed add. PfVo, om. *CaMgTbTc

⁹ vit. Chr. *PfTbTc; Chr. vit. BeCaMg

¹⁰ cont. ver. *CaMgPfTb; ver. cont. Tc

¹¹ non *BeMgOaTbTcVq; om. Ca; num PfVo

¹² negl. merito *BeCaOaPfTbVoVq; negl. marito Mg; inmerito negl. Tc; negl. RaWc

16¹*Augustinus² ad Macedonium*

Debet homo diligere proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit³ hominem vel beneficentiae⁴ consolatione vel informatione doctrine vel discipline coercione⁵ adducat ad colendum Deum.

ID 10.62] C 23 q 4 c 53

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc

⁴ beneficentiae *CaMg; beneficium BeOaPfRaTbTcVo; beneficium MqVq

⁵ coercione Ad²BeOaPfPwRaTbVoVqWe; cohortatione AdCaEgMg(vel cohortatione *ss*)Tc

17*Augustinus¹ ad Donatum presbiterum²*

Qui diliguntur male sue voluntati impune et crudeliter permittendi non sunt, sed ubi potestas datur, et a malo prohibendi et ad bonum cogendi³. Nam si voluntas mala semper sue permittenda est libertati, quare Israelitici⁴ recusantes et murmurantes tam duris flagellis a malo prohibebantur, et ad terram compellebantur promissionis? Si voluntas mala⁵ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima⁶ voluntate qua⁷ persequatur ecclesiam? Sed prostratus est ut excecetur, excecatus ut mutaretur, mutatus ut mitteretur, missus ut qualia fecerat in⁸ errore talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper sue permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere⁹, ut ad bonam disciplinam cogatur et Dominus diligatur?¹⁰

ID 10.63] C 23 q 4 c 38 med.

¹ Aug. *BeCaMgTbTc; Idem PfVp

² *no insc. Vo*

³ sunt *add. Pf², om. *CaMgPfTbTcVo*

⁴ -itici *CaMgPfTb; -ite Tc

⁵ semper sue *add. CaLcMgRaTcVq, om. BeMqPfTbVo*

⁶ uti pessima *AdBeCaMgOaPfVoVqWd; uti propria Tb; in pessima Tc

⁷ qua CaMgTbTcVo; quia Pf

⁸ in *CaPfTbTc; ab (vel in *ss*) Mg

⁹ tund- *CaPfTbVo; ?Mg; tond- Tc

¹⁰ et Dom. dil. *OaTb; et a Domino dil. BeCaMqPfPtRaTcVpVoWcWdWe; ? Mg; *om. Qa*

18¹²*Chrisostomus super Mattheum, homelia xvii*³

Occidit⁴ Phinees hominem et reputatum est ei⁵ ad iustitiam. Abraham vero non homicida solum⁶, verum etiam parricida, quod⁷ certe est gravius⁸, effectus, magis Deo magisque⁹ placuit. Sed et¹⁰ Petrus geminum fecit homicidium, fuit tamen opus spirituale quod factum est. Non sola igitur respiciamus ad¹¹ opera, sed tempus et causam et voluntatem et¹² personarum differentiam et quantacumque alia ipsis¹³ operibus acciderunt, diligentissime requiramus. Non enim possumus ad veritatem aliter pervenire¹⁴.

ID 10.65] C 23 q 8 c 14

¹ om. Lc

² Iohannes add. TcVo, om. *BeCaMgPfTbVq

³ hom. xvii CaLdMgMqPfRaTcVq; hom. xviii BeOaVoVp; om. Tb

⁴ Occ- *MgPfTbTc; Acc- Ca

⁵ ei *CaMgPfTb; om. Tc

⁶ solum *CaEgPfTbTc; om. Mg

⁷ quod *CaMgPfTb; qui Tc

⁸ est gravius *CaMgPfTb; gravior est Tc

⁹ magisque *BeCaMgRaTb; om. PfTcVo

¹⁰ et *MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ sola ig. resp. ad CaMgPfTc; ig. resp. ad sola Tb

¹² et *BeTbTc; om. CaMgPf

¹³ ipsis *BeCaMgTbTc; ipsius PfVo

¹⁴ poss. ad ver. al. perv. *BeMgOaPfTbVoVq; poss. ad ver. perv. al. Ca; al. poss. ad ver. perv. Tc

19¹*Gregorius in Dialogo*²

Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitavit, Ananiam et Saphiram mentientes morti increpando tradidit³. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quia aliquando ex potestate, aliquando exhibentur ex postulatione, dum et istis vitam increpando abstulit et illi reddidit orando⁴.

ID 10.67b] C 23 q 8 c 16

¹ om. Lc

² in vita sancti Benedicti add. Tc, om. *CaMgPfTb

³ inc. trad. CaMgPfTc; trad. inc. Tb

⁴ redd. or. *CaMgPfTb; or. redd. Tc

20¹*Iohannes² VIII Domagol³ duci glorioso⁴*

Preterea devotionis tue studium exhortamur ut contra marinos latrunculos qui sub pretextu⁵ tui nominis in Christicolas debacchantur tanto vehementius accendantur⁶, quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuscata fuisse⁷ cognoscis quoniam, licet credi possit quod te nolente illi navigantibus insidentur, quia a te comprimi posse dicuntur, nisi eos compesceris⁸ innoxius non haberis⁹. Scriptum quippe est, Qui crimina cum potest emendare non corrigit ipse committit.

ID 10.70] C 23 q 8 c 12

¹ om. Lc

² papa add. Tc, om. *CaMgPfTb

³ VIII Domagol *PfVoVqWe; Vindomaglo Ad; VIII de mogol Be; VIII Domagolov... Ca; Widomagol Mg; VIII Domago MqVpBrant; VIII Domacol Oa; VIII Domaglo Pt; VIII (ss and in mg.) Demagol Ra; VIII Demael Tb; VIII Dogmalgo Tc; VIII Domogol Wc; VIII Hermanno Vosm.

⁴ duci glor. *BeLdMgOaPfTbTcBrant; glor. Ca; d' Mq; om. Migne

⁵ pretextu *AdBeCa²MgPf²RaTbVo; extextu Ca; pro textu OaVq; protectu Tc

⁶ -atur *BeCaRaTbVq; -antur AdOa; -aris MgPfTcVo

⁷ fuisse *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ -ceris MqPfTb; -cueris BeCaMgTcVo; -ceuris Oa; -escis Ra

⁹ -eris *BeMqOaPfRa; -eberis CaMgTbTc; habens Vo

21¹*Hieronimus ad Riparium*

Legi² Siromastem³ Finees⁴, auctoritatem Elie, zelum Simonis Chananei⁵, Petri severitatem Ananiam et Saphiram⁶ trucidantem⁷, Pauli constantiam qui Elimam⁸ magum viis Domini resistentem eterna severitate⁹ dampnavit. Non est¹⁰ crudelitas¹¹ pro Deo¹² pietas. Unde et in lege dicitur, Si frater tuus et amicus et uxor que est in sinu tuo¹³ depravare voluerit a veritate¹⁴ sit manus tua super eum et effunde sanguinem ipsorum.

¹ om. Lc

² Regi Pk

³ mastem [preceded by lacuna] Vq

⁴ Fin- *CaOaPfTbVoVq; Phin- BeRaTcVp; Fun- Mg; corr. fr. Simoraste We

⁵ Chananei *BeCaMqPfTbVoWdWe; Machabei MgTcWd²(ss); om. Ra

⁶ -iram *MgPfTbTc; -ira Ca

⁷ -antem *CaMgPfTb; -antis Tc

⁸ Elimam BeCaPfTcVo; Heliam Mg; Helimam Tb

⁹ vel cecitate add. in mg. Ra²

¹⁰ ss Ca

¹¹ sed add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹² punire sed add. Vosm., om. *CaMgPfTbTcBrant

¹³ est in sinu tuo *BeMgOaPfRaTcVoVpVq; in sinu tuo est Ca; in sinu tuo est te Tb; in sinu tuo dormit Brant

ID 10.72] C 23 q 8 c 13

¹⁴ a veritate *OaTb; veritatem BeCaMgMqPfRaTcVoVq(?)We

22¹

Augustinus super epistolam Iohannis, cap. vii²

Non putes³ tunc te amare servum tuum quando eum non cedis, aut tunc amare filium tuum quando non das disciplinam, aut tunc amare vicinum tuum quando non corrigis eum. Non est ista caritas, sed languor⁴. Ferveat caritas ad emendandum, ad corrigendum, sed si sunt boni mores, delectent⁵, si sunt⁶ mali, emendentur⁷.

ID 10.76] C 23 q 5 c 36

¹ om. Lc

² vii *MgPfTbTc; l. ii Ca

³ Non putes *BeCaLgMgPfTbTcVo; Ne putes Ld; Non computes Lh

⁴ obsc. add. in Tb

⁵ -ent *CaPfTbTc; -entur Mg

⁶ sunt *CaMgPfTb; om. Tc

⁷ -entur *MgPfTbTc; -etur Ca

23¹

Augustinus in libro questionum veteris² et novi testamenti, cap. civ³

Quare ergo sententia data est ut qui accipit gladium, gladio pereat, nisi quia nulli licet excepto iudice⁴ gladio quemquam occidere? Apostolo autem⁵ Petro usque ad hoc permissum est quod dolorem faceret, non quod⁶ occideret. Hoc enim audiens, ne iterum percuteret dicit⁷ preterea quia⁸ Christianis iam factis⁹ occidere non licet. In misericordia enim positus lege iuris¹⁰ mundo crediti¹¹ uti non licet asperere.¹²

ID 10.78b]

¹ om. Lc

² quest. vet.] questionis Oa

³ civ BeOaPfRaTb; cxiii CaMg; iiii Tc; viiii Vo

⁴ iudice *CaMgPfTc; vindice Tb

⁵ autem *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ non quod *CaMgTbTcVo; nunquod Pf²

⁷ dicit BeCaPfRaVo; discit Tb; didicit MgTc

⁸ preterea quia *BeOaPfRaTbTcVo; proptereaque Ca; propterea (vel pre- ss) quia Mg; vel propterea add. in mg. Ra²

⁹ corr. fr. -anos iam factos Pf

¹⁰ corr. fr. iure Ra

¹¹ -iti *CaMgOaRaTc; -ita BeTb; -itis Pf

¹² In misericordia - licet asperere om. Pq

24¹*Ier' ad Agerutiam*²

Olim³ in lege⁴ precipiebatur⁵ oculum pro oculo, nunc verberanti maxillam prebemus et⁶ alteram. Illo tempore bellatoribus dicebatur⁷, Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime⁸. Modo⁹ audit¹⁰ Petrus, Conde gladium tuum in vaginam suam¹¹, qui enim gladio percusserit¹², gladio morietur.

¹ in EbEcEgLbLdLgMgObOcOd²PfPwRa²VcVoVpWaWd²ZaBrant; om.
AdBdBcCaDbEaFcGcKaLcLflLhLjLkLmLnMqOaOdOe<PePh>PkPtQaQeRaSdSeSgSITbTcVeVmVq
VtWbWcWdWe

² Iheronimus (Ier. Pf) ad Ag. PfVo; Aug. ad Ag. MgWd; Item exercitui Francorum Ra; Idem Vc; Item Vp; om. EbEcEg (EbEc with no break)

³ Cum Vc

⁴ corr. fr. perlege Ld

⁵ -pi- ss Pf

⁶ et EgMgPfVoVo; etiam Ld

⁷ dicebatur EgLdMgPfVcVo; precipiebatur Brant

⁸ super fem. (phemum Vc) tuum pot. PfVcVo; pot. super fem. tuum EgMgRa

⁹ Amodo Vc

¹⁰ audit EgLdPfVo; aud' MgVc; audivit Brant

¹¹ suam PfVo; om. EgMgRaVc

¹² gl. perc. EgPfVcVo; perc. gl. Mg; acceperit gladium Ra

25¹*Augustinus ad Lecarium*²

Qui vitiis nutriendis³ parcit⁴ et fovet⁵ ne contristet peccantium voluntatem, tam non est⁶ misericors quam qui non vult⁷ cultrum rapere puero⁸ ne audiat plorantem⁹, et non timet ne vulneratum doleat vel extinctum.

ID 10.79] C 23 q 5 c 38

¹ om. Lc

² Lecarium BeMgOaPfRaVoVq; legarium AdCa; Locarium Ra²Tb; Letanum Tc

³ et add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁴ -cit *MgPfTbTc; -cet Ca

⁵ fovet AdBeCaEgLgOaOcOdOePfTbTcVmVoVq; vovet Mg; favet IDm

⁶ est *BeOaTbVo; om. AdCaMgPfTc

⁷ vult *CaMgPfTb; vultrum Tc

⁸ puero *CaPfTbTc; pueris Mg

⁹ -tem *CaPfTbTc; -tes Mg

26¹*Augustinus ad Emeritum*²

Nostri³ adversus illicitas et privatas vestrarum⁴ violentias, quas et vos ibi⁵ qui talia facitis⁶ doletis et gemitis, a potestatibus ordinatis iunctionem⁷ petunt, non quod hos⁸ persequantur, sed quia se⁹ defendant.

ID 10.80] C 23 q 3 c 3

¹ om. Lc

² Aug. ad Em. (Deemetrium Ra) BeCaEgLdOaRaTbVoVq; Gr. ad Em. Mg; Item ad Em. Pf; Item Tc

³ Nostri *BeCaEg(catholici scil. add. ss)FcMgOaPfQaTbVo; Nosti AdMqOdPwWe; Nostri autem RaTc; Fratri Vq; Vestri Wc

⁴ vestrarum (scismaticorum scilicet add. ss Mg) *MgMqPfTb?TcVoWcWe; nostrorum BeCaEa

⁵ vos ibi *BeMqOaTb; hi Ca; vos ipsi MgPfRaTcVo

⁶ qui talia fac. CaMgPfTb; om. Tc

⁷ iunctionem Ad²OaTb; ultionem (vel missionem ss Mg) AdCaMgRa²; optionem Be; unctionem EaMqRaWe?; tuitionem EgTc; missionem OcPfVo(after corr.); iunctionem Vq

⁸ hos *CaMgPfTb; vos Tc

⁹ se *CaMgTbTcVo; om. Pf

27¹*Ex registro² Leonis IV Ludovico augusto³*

Igitur⁴ cum sepe adversa a Sarracenorum partibus perveniant⁵ nuntia, quidam in Romanum⁶ portum Sarracenos clam furtiveque⁷ venturos esse dicebant. Pro quo nostrum congregari precipimus populum, maritimumque⁸ ad litus descendere decrevimus⁹, et egressi sumus Roma.

ID 10.83] C 23 q 8 c 7

¹ om. Lc

² Gr' add. Ca, om. *MgPfTbTc

³ augusto *BeCaMgOaPfPtRaTbVoVq²; imperatori AdTcVpVq; om. Mq

⁴ Legitur Ea

⁵ -iant *CaMgPfTc; -iunt Tb

⁶ -anum *BeOaPfRaTbVo; -anorum CaMgTc

⁷ Sar. clam furt. CaMgPfTb; clam. furt. Sar. Tc

⁸ maritimumque *AdBeCaPfPtTcVo; maritimumque Tb; maritimumque Vq; ?Mg

⁹ decrev- *AdBeOaPf?RaTbTcVo; decern- Ca; ? MgVq

28¹*Leo IV Ludovico imperatori*²

Scire vos³ oportet quod nunquam ab aliquibus nostros homines sinimus opprimi, sed si necessitas illis incurrerit, presentialiter vindicamus⁴, quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus et precipui adiutores.

ID 10.84] C 23 q 8 c 8

¹ *om. Lc*

² Leo - Lud. imp. *BeOaRaTbVoVq; Leo - Lud. augusto CaMg; Idem eidem PfTc

³ nos Wc

⁴ vindicamus BeCaMgRaTbTc; vim dicamus Mq; inde dicamus PfVo

29¹*Alexander papa II² omnibus episcopis Hispanie*

Dispar nimirum est Iudeorum et Sarracenorum causa. In illis³ enim qui Christianos persequuntur, et ex urbibus et propriis sedibus pellunt, iuste pugnatur. Hi ubique servire parati sunt. Quemdam etiam episcopum⁴ sinagogam eorum destruere volentem cohibuit⁵.

ID 13.114b] C 23 q 8 c 11 to parati sunt

¹ *om. Lc*

² papa II *BeCaMgTbVoVq; episcopus II Pf; papa Tc

³ illis *CaMgPfTb; illos Tc

⁴ -pum *CaMgTbTcVo; -porum Pf

⁵ -buit *MgPfTbTc; -bui Ca

30¹*Item² exercitui³ Francorum*

Omni timore ac terrore deposito, contra inimicos sancte fidei et⁴ adversarios omnium regionum⁵ viriliter agere studete. Item. Ubi usque nunc parentes vestri⁶ publicum moverunt procinctum semper⁷ victores extiterunt, nullaque eos multitudo populi superare potuit. Non enim audivimus ut aliquando sine fama victoriae reversi

¹ *om. Lc*

² Item *BeCaMgObPtRaTb; Idem Pf; Leo III Vo; *om. TcVp*

³ exercitui *BeCaMgPfTcVo; de exercitu Tb; exercitu OaRa; exercitus ObVq

⁴ et *MgPfTbTc; *om. Ca*

⁵ regionum *CaMgOaObPfTcVq; religionum Tb

⁶ parentes vestri *BeCaMgOaQaRaTbTcVo; par. nostri ObPfvq; maiores vestri *Brant*

⁷ procinctum semper *CaMqRa²TcWe; percunctum semper Ad; percinctum semper Be; exercitum (vel procinctum *ss* Mg) semper EgMgObPfQaVo; percinctum super Oa; procinctum super Ra; procinctum super Tb; per cunctum insuper Vq

fuissent. Item⁸. Omnium vestrum nosse volumus caritatem quoniam quisquis⁹, quod non optantes dicimus, in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi celestia minime negabuntur. Novit enim Omnipotens si quislibet¹⁰ vestrorum¹¹ morietur, quod pro veritate fidei et salvatione patrie ac¹² defensione Christianorum mortuus est.

Ideo¹³ ab eo pretitulatum premium consequetur.

ID 10.87] C 23 q 8 c 9, Omni - studete, Nouit - consequetur; C 23 q 5 c 46, Omnium - negabuntur

⁸ Item *CaMgPfTb; Item ex cronica Fra. Qa; om. Tc

⁹ quisquis *CaMgPfTb; quisc'is Tc

¹⁰ quislibet *BeCaTbTc; quil- PfVo; ?Mg

¹¹ vestrorum *BeCaPfTbVo; vestrum MgTc

¹² ac *MgPfTbTc; ad Ca

¹³ Ideo CaMgPfTc; Ideoque Tb

31¹

Item² ex chronica³ Francorum⁴

Adrianus papa in die sancto Pasche presente Carolo imperatore anathematizavit Thasmonem⁵ ducem Bawariorum, nisi in omnibus obediret⁶ eidem imperatori et filiis eius ac genti Francorum sicut iuraverat patri suo Pipino et sibi. Quod si nollet et sanguinis effusio fieret, vel aliud aliquid mali⁷, hoc supra eumdem duce⁸ et eius consentaneos esset, et prefatus rex et sui ab ea culpa immunes essent.

ID 10.89]

¹ om. Lc

² Item CaMgTbVo; om. BePfTc

³ -ica *BeEgMgOaPtTcVo; -icis CaPfTb

⁴ Item – franc.] Ex gestis Karoli magni iuxta Alcuinum Vp (*cf c 32*)

⁵ Thasm- *PfTbTcVo; Thesm- Be; Thausm- Ca; Thasal- Mg; Thasi- MqRa; Thasim- Oa

⁶ obediret *CaMgPfTb; obedisset Tc

⁷ aliud. al. mali *CaMgPfTb; al. mali aliud Tc

⁸ duce^m *CaMgTbTcVo; ducere Pf

32¹

Ex gestis Caroli magni iuxta Alcuinum²

Rogatu et precibus Adriani Romane urbis episcopi exoratus Carolus rex bellum contra Longobardos suscepit. Quod prius quidem et a papa eius, patre³ supplicante, cum magna difficultate susceptum est.

¹ om. Lc

² Ex – Alc.] Ciprianus in none genere abusionis. Ex gestis Karoli ibidem Vp

³ et a (om. Mq, *canc.* Od) papa (*after corr.* Sl) eius patre AdEaFc²MqOaOdOePkQaRaSgSIWe; a patre eius papa Be; et a patre eius papa (propria Vo) CaEgLgMgObOcPfPtPwTcVmVo; et a Pippino eius

ID 10.91] +C 23 q 8 c 10

patre DbWc; et a papa eius patre eius Ra²; Zacharias papa eius patri Tb; et pater eius propter Vp; et a patre eius Vq; et a papa [Stephanus *add. IDp*] eius patre [Stephanus *add. IDm*] ID

33¹

Ciprianus in nono² genere abusionis³

Rex⁴ debet⁵ furta cohibere⁶, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas et periurantes⁷ non sinere vivere⁸, filios suos non sinere impie agere⁹.

ID 10.96] +C 23 q 5 c 40

¹ *om. Lc*

² nono *AdBeTbVo; novo BdCaEaEgLdMgMqOaPfRaVq

³ in - abusionis (-ionum Eg) *BdBeCaEgMgPfTbVoVq; in nov. gen. Mq; *om. Tc*

⁴ Rex *AdEaEgMqPfTbRa²VoWcWe; Lex BdBeCaLgMgRaTcVq; []ex Oa

⁵ *corr. fr. est Ra; ss Vo*

⁶ coh- *AdBdBeCaMgPfRaVoVq; proh- TbTc

⁷ periurantes *BeOaPfRaTbTc; periuros CaMg; pererrantes (?) Vo

⁸ et *add. Tc, om. *CaMgPfTbVq*

⁹ agere *CaMgPfTbVq; vivere Tc

34¹

Ambrosius de officiis, libro i²

Fortitudo que vel in bello tuetur a barbaris³ patriam, vel domi⁴ defendit infirmos, vel⁵ a latronibus⁶ socios, plena iustitie est.

ID 10.97] C 23 q 3 c 5

¹ *om. Lc*

² Amb. - i *CaEgLdMgPfTbTcVoVq; *om. with no break Qa*

³ in bello (*corr. fr. barbaris Vo*) tu. a barb. *BeOaPfRaTbTcVo; tu. in bello a barb. AdCa; tu. a barb. in bello Mg

⁴ domi *CaMgPfTb; domum Tc

⁵ vel *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁶ et *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

35¹

Augustinus, de civitate Dei, libro I²

Miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est hominem occiderit, nulla civitatis sue³ lege reus homicidii⁴, immo, nisi fecerit, reus⁵ imperii

¹ *om. AaLc*

² de civ. - I *BeCaLdLfLjLmMgOaPfTcVoVpVq; Item Eg; in libro I de civ. Dei Tb; ad consulta Bulgarorum *add. Vp*

³ sue *BeCaEgPfTbTcVoVq; *om. LdLfMg*

⁴ -dii *CaEgMgPfTbTc; -dium Lm

⁵ est *add. LdPfVo, om. BeCaEgLfLjLmMgTbTcVq*

deserti⁶ atque contempti est⁷. Quod si sua sponte⁸ atque⁹ auctoritate fecisset, crimen effusi humani sanguinis¹⁰ incidisset. Itaque unde punitur, si fecit¹¹ iniussus, inde punietur nisi fecerit iussus. Quod si ita est iubente imperatore, quanto magis iubente¹² creatore. Qui ergo audit non licere se¹³ occidere, faciat si iussit cuius non licet iussa contempnere¹⁴.

ID 10.98 to fecerit iussus only] C 23 q 5 c 13 as ID

⁶ deserti *CaEgMgPfTbTc; decreti Lm

⁷ est BeCaEgLfLmMgTbTc; *om.* LdLjPfVo; si ... iustus iudex fuerit, non auri aliene patrie cupidus vel adulter *add.* Pf³ *interlined*

⁸ sponte *CaEgMgPfTbTc; potestate Lf

⁹ atque *CaEgLdLfLjLmMgPfTb; ac Tc

¹⁰ eff. hum. sang. *CaLdLjPfTcVo; sang. hum. eff. BeLm; eff. sang. hum. EgMg; hum. sang. eff. Lf; eff. sang. Tb

¹¹ -it *CaEgLdLfLmMgPfTcVo; -erit BeLjTb

¹² iubente LdLgMgPfVo; imperante *Vosm.*

¹³ sibi Ra

¹⁴ Quod si ita est - contempnere EbEcEgLbLdLgMgObOcOd²PfPwQaRa²VcVoVpVt²WaWd²(*mg.*)

ZaVosm.; om.

*AbAdBdBcCaDbEaFcGcKaLlLjLmMqOaOdOePkPqPtRaSdSeSgSITbTcVmVqVtWbWcWdWeBra
nt

36¹

Pelagius patricio² Valeriano³

Non persequitur⁴ nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum⁵ iam⁶ punit vel prohibet ne fiat, non persequitur iste sed diligit. Nam si ut quidam putant, nemo aut reprimendus a malo nec retrahendus ad bonum est, humanas ac divinas leges⁷ necesse est evacuari, que et malis penam et bonis premia iustitia suadente⁸ constituunt. Malum autem schisma est etiam per exteris potestates opprimendum.

ID 10.95] cf C 23 q 5 c 42 med., var. at end

¹ *om.* Lc

² patricio *BeCaMgOaTbVoVq; patricio suo Tc; patrici Pf

³ Pel. – Val.] Aug' de bero arbitrio l' Vp

⁴ malum *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁵ vero malum vel factum *RaTbVo; autem vel malum factum Be; vero vel factum CaMgPfTc; vel votum vel factum Mq

⁶ iam *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ leges *BeCaMgTcVo; laudes PfTb

⁸ iust. suad. (solvente Vq) *AdCaMgOaPfTbTcVoVq; iustis *Brant*

37

Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum¹

Si nulla urget² necessitas, non solum³ quadragesimali⁴, sed omni tempore est a preliis abstinendum⁵. Si autem inevitabilis⁶ urget opportunitas⁷, nec quadragesimali

est⁸ tempore pro defensione tam sua quam patrie seu legum paternarum bellorum procul dubio preparationi parcendum, ne videlicet Deum videatur homo temptare, si habet quod faciat, et sue ac⁹ illorum saluti consulere non procurat¹⁰, et sancte religionis detrimenta non precavet¹¹.

ID 10.93] +C 23 q 8 c 15

¹ Bulg- *MgOaPfRaVo; Burg- BeCaTbTc; Bulgalorum Oa; Bug- Vq

² cogatur Lc

³ non solum *CaMgPfTc; nec Tb

⁴ tantum *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁵ est a preliis abst. *BeCaMgOaRa; amplius est abst. Mq; a preliis abst. est PfVo; a preliis est abst. TbVq; est amplius abst. Tc

⁶ inevitabilis *CaMgTbTcVo; inevitabilibus Pf

⁷ opportunitas *BeMqOaPfTcVoVq; necessitas CaTb; inoportunitas Mg; inoportunitas (*before* urguet) Ra

⁸ est *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ et sue ac *CaMgPfTb; nec sue nec Tc

¹⁰ non proc. *BeMgMqOa(?)PfRaVoVq; non presumat Ca; proc. Tc; *om.* Tb

¹¹ et sancte rel. - prec. *CaLcMgPfRaTbVqWc; *om.* Tc

38

Augustinus¹ de libero arbitrio, libro I²

Si homicidium est hominem occidere, potest occidere aliquando³ sine peccato. Nam et⁴ miles hostem, et iudex vel⁵ minister eius nocentem, et cui forte invito atque⁶ imprudenti telum manu⁷ fugit, non mihi videntur⁸ peccare cum hominem occiderunt⁹. Resp. Assentior¹⁰, sed homicide isti appellari non solent. Item. R.¹¹ Militi iubetur lege ut hostem necet. A qua cede¹² si temperaverit¹³ ab imperatore penas luit¹⁴. Nonne¹⁵ istas leges iniustas vel potius nullas dicere audebimus? Nam mihi lex esse non videtur que iusta non fuerit¹⁶.

¹ in libro i *add.* Be, in libro *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

² lib. I CaMgPfRaTbVo; *om.* BeLcTcVp

³ occ. al. *BeCaPfTbVo; al. occ. MgTc

⁴ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁵ vel *BeOaTb; et CaMgPfTcVo

⁶ atque *CaMgPfTb; aut Tc

⁷ manu *CaMgPfTc; manus Tb

⁸ -entur *BeTb; -etur CaMgMqOaPfRaTcVo

⁹ -unt *TbTc; occidunt BeOa; -erit CaMgMqPfRaVo

¹⁰ -ior *CaMgPfTb; -io Tc

¹¹ *om.* Be

¹² cede *BeMgPfTcVo; ede *corr. fr.* sede Ca; nece Tb; *om.* Brant

¹³ temperaverit *BeLgMgObOcOePf²RaTbTcVm²Vo; se excusaverit CaBrant; si temptaverit Mq; *corr. fr.* temptaverit to emptaverit Od; se temperaverit Oa; temperaverint Pt²; temptaverit Vm; temptaverit Vq

¹⁴ luit *MgPfTbTc; luet Ca

¹⁵ Nonne CaMgPfTc; Non Tb

¹⁶ fuerit *BeCaMgPfTbTcVo; sinit LdOc; fuit Ra

ID 10.101a] +C 23 q 5 c 41a to hominem occidunt, Sed nec – solent; for end see cap. 41 below

39¹

Augustinus², Questionum in Exodo cap. xxvii³

Cum minister iudicis occidit⁴ eum quem iudex⁵ iussit occidi, profecto si id sponte⁶ faciat, homicida est, etiam si eum quem occidit⁷ scit occidi a iudice debuisse.

ID 10.103] C 23 q 5 c 14

¹ *om. Lc. Vp reverses 39-40*

² Aug. *BeEaMgTbTc; *om. Ca; Item Pf*

³ xxvii *BeCaMgPfTb; xvii Tc; viiix Vo. cap. xxvii *om. Ea*

⁴ -dit *BeMgOaPfTbTcVoVq; -derit EaCa

⁵ iudex *CaEaOaTb; lex BeMgMqPfVoVq; lex vel iudex Tc

⁶ id sponte *BeCaEaMgOaTb; sponte id PfVoVq; sponte hoc Tc

⁷ quem occidit BeEaMgPfRaTcVo; quem occiderit Ca; occidat quem *Tb; qui occidit Vq; *om. Oa*

40¹

Augustinus², Questionum super Mattheum

Officia vindicte possunt implere boni bono animo, quomodo lex, quomodo iudex.

ID 10.106] C 23 q 5 c 16

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

41¹

Augustinus², Questionum in Levitico, cap. lxxi³

Cum homo iuste occiditur, lex eum occidit, non tu.

ID 10.104] +C 23 q 5 c 41b

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ lxxi CaMgPfTb; lxxxi Be; lxxx Tc. cap. lxxi *om. MqVo*

42¹²Augustinus³ ad Marcellum⁴

Si terrena ista respublica precepta Christiana custodiat, et ipsa bella sine benevolentia non gerentur ut⁵ ad pietatis⁶ iustitiaeque⁷ pacatam societatem victis facilius⁸ consoletur⁹. Nam cui¹⁰ licentia iniquitatis eripitur¹¹ utiliter vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua¹² penalis nutritur impunitas et mala voluntas velut hostis interior roboratur. Item. Misericorditer enim si fieri¹³ posset, etiam bella gererentur a bonis, ut licentiosis cupiditatibus domitis hec vitia perderentur, que iusto¹⁴ imperio vel exstirpari vel puniri¹⁵ debuerunt. Nam si Christiana disciplina omnia bella culparet, hec potius militibus consilium salutis petentibus¹⁶ in evangelio diceretur ut abicerent arma, seque militie omnino subtraherent¹⁷. Dictum est autem¹⁸ eis, Neminem¹⁷ concusseritis, nulli¹⁹ calumniam feceritis. Sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere precepit, militare utique non prohibuit.

ID 10. 107a] C 23 q 1 c 2b

¹ om. Lc

² Vc add. in mg. Noli extimare neminem – perturbatio non timetur (ending as AL 13.4 [etc], not ID 10. 126 etc.)

³ Aug. *BeMgTbTcVqVo; Augusturus after Marc. Ca; Idem Pf

⁴ Marcellinum Vo

⁵ ut *MgPfTbTc; aut Ca

⁶ pietatis *CaMgTbTcVo; impietatis Pf

⁷ -que *BeOaTbTc; om. CaMgPfVo

⁸ facilius *CaMgPfTb; facile Tc

⁹ consoletur CaMgPfTc; consuletur Tb

¹⁰ Nam cui BeRaTbTc; Namque cum CaMg; Namque Mq?; Nam and lacuna Oa; Nam cum Ra²; Namque si PfVo

¹¹ iniq. erip. *CaMg?PfTb; utilitatis imponitur Tc

¹² peccati add. Tc, om. *CaPfTbVo; ?Mg

¹³ si fieri *MgPfTbTc; fieri si Ca

¹⁴ iusto *MgPfTbTc; iniusto Ca

¹⁵ puniri BeCaMgMqPfRaTc²Vo; premi *Tb; punire Tc; om. with lacuna Oa

¹⁶ petentibus *CaMgPfTb; poscentibus Tc

¹⁷ subtrah. *MgPfTbTc; non traderent Ca

¹⁸ autem est marked for reversal Ca

¹⁹ nulli CaMgPf²Tc; nullam Tb

43¹

Augustinus² ad Bonefacium comitem

Gravi³ de pugna conquereris, dubites nolo⁴. Utile tibi tuisque dabo⁵ consilium.
Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris, quia, quando pugnatur, Deus
apertis celis spectat, et partem quam⁶ inspicit⁷ iustam, ibi dat palmam.

ID 10.109]

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Pravi Oa

⁴ dub. nolo *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁵ dabo *CaMgPfTb; do Tc

⁶ et partem quam *CaMgPfTc; quam partem Tb

⁷ insp- *CaMgPfTb; asp- Tc

44¹

Augustinus², libro II, cap. ii

Qui³ gladio usus fuerit gladio cadet. Ille autem utitur gladio qui, nulla
superiore⁴ ac legitima potestate vel iubente vel cedente⁵, in sanguinem⁶ alicuius
armatur.

ID 10.110a] C 23 q 4 c 36, Ille gladium accipit qui - end

¹ *om. Lc*

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Quid Vo

⁴ -ore *CaMgPfTc; -ori Tb

⁵ cedente BeOaTbVoWc; favente Ca; suadente MgTc; cedente vel in talibus obedire vel concedente
Mq; cogente Pf(*over erasure?*); cadente Pt; ei suadente Ra; cidente (?) Vq

⁶ -inem MgMq²PfTbTc; -ine Ca

45¹

Item²

Sive Deo sive aliquo legitimo imperio iubente³, gerenda bella suscipiuntur a
bonis, cum nec⁴ rerum humanarum ordine inveniuntur⁵, ubi eos tale aliquid vel iubere
vel in talibus obedire ordo ipse constringit⁶. Alioquin Iohannes cum ad eum
baptizandi milites⁷ venirent⁸ dicentes, Et nos quid faciemus?⁹ responderet¹⁰ eis, Arma

¹ *om. Lc*

² *in text with no break PtVo*

³ leg. imp. iub. *BeCaPfTcVo; iub. imp. Tb; ?Mg

⁴ nec BeCaPfTbVo; non in Tc; ?Mg; in eo *ID*

⁵ -iuntur *CaMqRaTb; mittuntur Be; invenitur PfRa²Vo; inveniuntur Tc; ?Mg

⁶ -git *BeCaPfTbVo; -gat MgTc

⁷ bapt. mil. *CaMgPfTc; mil. bapt. Tb

abicit, militiam istam deserite, neminem percutite, prosternite neminem¹¹. Sed quia sciebat eos cum¹² hec militando¹³ facerent¹⁴ non esse homicidas sed ministros legis, et non ultores iniuriarum suarum sed salutis publice defensores, respondit eis, Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Item. Dominum¹⁵ Iesum Christum audiant Manichei, hoc stipendium iubentem reddi Cesari¹⁶, quod Iohannes dicit sufficere militi. Reddite, inquit¹⁷, Cesari que Cesaris sunt¹⁸, et Deo que Dei sunt¹⁹. Et²⁰ ad hoc²¹ enim tributa prestantur²² ut propter bella necessarium multis²³ stipendium prebeatur.

ID 10.110b] C 23 q 1 c 4 med., widely var.

⁸ venirent *CaMgPfTb; venissent Tc

⁹ Non *add.* CaPfVo, *om.* *BeMgMqOaRaTbTc

¹⁰ -eret *CaMgTbTcVo; -et BePf; isset Mq

¹¹ prost. nem. *CaPfTbVo; nem. prost. BeMgTc

¹² cum *BeOaTb; *om.* CaMgPfTcVo

¹³ militando *CaMgPfTb; meditando Tc

¹⁴ -erent *BeTb; -ere CaMgOaPfTcVo

¹⁵ nostrum *add.* PfTc, *om.* *BeCaMgOaTbVo

¹⁶ reddi Ces. *BeCaPfTbVo; Ces. reddi MgTc

¹⁷ inquit *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁸ Cesari que Ces. sunt *Tb; que sunt Cesaris Cesari BeCaMgTc; Cesari que sunt Ces. MqPfRaVo

¹⁹ Deo que Dei sunt *MqOaRa; que sunt Dei Deo BeCaMg; Deo que sunt Dei PfVoVq; que Dei sunt Deo Tb; Deo que sunt Dei Deo Tc

²⁰ Et CaMgPfTb; *om.* TcBrant

²¹ hoc BeCaMgPfTcVo; huc OaTb

²² trib. prest. *BeCaMgPfTcVo; prest. trib. Dei Tb; trib. prest. Cesaris Brant

²³ multis CaMgPfTb; militi Tc

46¹

*Item*²

Interest³ quibus causis quibusque auctoribus⁴ homines bella gerenda suscipiunt. Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus⁵ hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes principem⁶ sit. Exsequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant⁷ paci salutique communi. Bellum autem quod gerendum Deo auctore suscipitur, recte suscipi dubitare fas non est.

ID 10.110c]

¹ *om.* Lc

² *in text with no break* PtVoWc

³ Interest] Inter hec est Mq

⁴ quibusque auctoribus BeMgMqPfPtVq; quibus auctoribus Ca; quibusque actoribus TbVo; quibus auctoritatibus Tc

⁵ -atus *CaMgPfTb; -atur Tc

⁶ -ipem *MgPfTbTc; -ipes Ca

⁷ mil. deb. *CaMgPfTb; deb. mil. Tc

47¹*Item*²

Cum³ vir iustus⁴ si⁵ forte sub rege homine etiam⁶ sacrilego militet recte possit illo iubente bellare⁷ cui⁸ pacis ordinem servans cui⁹ quod iubetur vel non esse contra Dei preceptum certum est¹⁰, vel utrum sit certum non est, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi. Innocentem autem militem ostendat ordo serviendi, quanto magis in administratione bellorum innocentissime deversatur¹¹ qui Deo iubente belligerat. Quem male¹² aliquid iubere non posse¹³ nemo ei qui servit, ignorat.

ID 10.110d] C 23 q 1 c 4 med., to ordo serviendi, but var.

¹ *om.* Lc

² *in text with no break* PtVoWc

³ Cum *CaMgOaPfTcVq; Dum Tb

⁴ iustus *MgPfTbTc; iniustus Ca

⁵ si *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ etiam *CaMgPfTc; et Tb

⁷ illo iub. bell. (bellate Vo) *CaPfTbTcVo; bell. illo iub. Mg

⁸ cui BeCaMgMqPfTbVo; qui Tc; si vice *Brant*

⁹ servans cui *CaMqTbTcVq; servit cui Be; servanti MgPfVo

¹⁰ cert. est *BeMgPfTbVo; *om.* Ca; est cert. Tc

¹¹ dev.] *lacuna* Ra, with ..eversatur *in mg.*

¹² male *MgPfTbTc; malo Ca

¹³ non posse *CaMgOaPfTbTc; *om.* *Brant*

48¹*Ieronimus super Iohel*

Non solum homines ministri sunt et ultores ire² Dei, in his qui malum³ operantur, et non sine causa portant gladium⁴, sed et contrarie⁵ fortitudines que appellantur furor et ira⁶ Dei.

ID 10.111] C 23 q 5 c 27

¹ *om.* Vq

² ire *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ malum *CaMgTbTcVo; male Pf

⁴ port. glad. *CaMgPfTc; glad. port. Tb

⁵ contrarie *MgOaPfTbTc; contraire Ca

⁶ et ira *om.* Ra

49¹*Ieronimus super Isaiam, libro V²*

Non est crudelis qui crudeles iugulat, sed³ quia⁴ crudelis⁵ patientibus esse videatur⁶. Nam latro suspensus⁷ patibulo crudelem iudicem putat.

ID 10.112] C 23 q 5 c 28

¹ om. LcPk

² lib. v *BePfTbTcVo; vel v Ld; om. CaMg

³ crudelis ideo vocatur *add.* MgPfRaTcVo, ideo crud. voc. *add.* Eg, om. *AdBeCaEaMqOaTbWc

⁴ quia *BeCaEgMqTbTc; quod MgPfVo

⁵ -elis BeCaPfTbTc; -eles Mg; -el' Eg

⁶ videatur CaMgPfVo; videtur Be; videbatur MqOaTbTc

⁷ in *add.* BeTc, om. *Be²CaMgPfTb

50¹*Item² super Sophoniam*

Si quis fortitudinem latronis et pirate diripiat infirmosque reddat, prodest illis sua infirmitas. Debilitata enim membra quibus prius non bene³ abutebantur⁴ a malo opere cessabunt.

ID 10.113] C 23 q 3 c 6

¹ om. Lc

² Item *BeCa(in black)LdOaTbVoVq; Ieronimus MgTc; Idem Pf

³ prius non bene *CaMgPfTc; non bene prius Tb

⁴ abut- *CaPfTbTc; ut- Mg

51¹*Ieronimus² super Ezechielem, libro III³*

Qui malos percutit in eo quod mali sunt et habet vasa⁴ interfectionis ut⁵ occidat pessimos⁶, minister est Domini.

ID 10.114] C 23 q 5 c 29

¹ om. Lc

² Ier. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Ez. - III *CaMgPfTbVo; epistolam ad Galathas Tc

⁴ vasa *MqOaPfTcVoVq; causam BeCaMgRaTb

⁵ ut *MgPfTbTc; om. CaMq

⁶ occ. pess. *CaMgPfPkRa²Tb; occ. plurimos Ra; eripiat pios Tc

52¹*Item super Epistolam ad Galathas, libro II*²

Iudex non est auctor sceleris³ neque homines vinciendo⁴.

ID 10.115a] C 23 q 5 c 30

¹ *om.* Lc

² Item (sermo *add.* Be, Ieron' Pt) - II *BdBdEbLlLjMqOaTbVoVq; Item super ep. ad Gal. CaEaEgRa(*mg.*); Item Ieronimus - II LdOc; Ier. super ep. Galathas Lm; Item idem - II Mg; *as insc. to c* 53 Ob; Idem - II Pf; *om. with no break* Pk; Isidorus Ethimologiarum libro XVIII cap. iiii Tc

³ non est auct. scel. *BdCaDbEgLdLlLjLmMgOaObPfTc; auct. scel. non est Tb

⁴ neque perimendo *add.* EgMgRaVp, neque homines perimendo *add.* LdObOcPfpwVo, nec perimendo *add.* LgQa, atque perimendo *add.* Tc, *om.*

*AdBdBdCaDbEaFcLlLjLmMqOaOdOePkPtSeSlTbVmVqWdWeBrant

53¹*Super Ieremiam*²

Regum proprie est facere iudicium atque iusticiam, et liberare de manu calumpniatorum vi oppressos, et peregrino pupilloque et vidue qui facilius opprimuntur a potentibus prebere auxilium. Et post aliquanta.³

183T 79.9; III L 2.34.22; +C 23 q 5 c 23a

Homicidas⁴ enim et sacrilegos et⁵ venenarios punire non est effusio sanguinis sed legum ministerium.

ID 10.115b from Homicidas] C 23 q 5 c 31, cf +C 23 q 5 c 23c

¹ *om.* AaLc

² Super Ier. EaLmOaPkRa(*mg.*)TbVq; Ier' M. Be; Lib. II super Ier' Ca; Item super Ier. EgBrant; Item Ier. libro III LdOc; Ier. lib. III Mg; item - lib. ii (*c.* 52) Ob; Idem - iiii Pf; *om.* QaVpWc; Item Tc; Super Hieremiam l' iiii Vo

³ Regum proprie - auxilium. Et post aliquanta LdMgOcPfvWa; *om.*

*AbAdBdBdCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLlLgLhLjLkLmMqOaObOdOePkPqPtPwQaRaSdSeSgSlTbTcVcVmVpVqVtWbWcWdWeZaBrant

⁴ Homines Mq

⁵ et MgPftbTc; *om.* Ca

54¹*Isidorus Etimologiarum libro XVIII, cap. iiii*²

Iustum bellum est quod ex dicto³ geritur⁴ de rebus repetendis, aut pulsandorum hostium causa. Iudex dictus est quia ius dictat populo sive quod iure

¹ *om.* Lc

² Is. - iiii *CaMgOcPftbVo; Item Tc

³ ex dicto MgOaPftbTcVo; ex edicto *BeBrant; edicto CaPf²

⁴ et *add.* Tb, *om.* *CaMgPftc

disceptet⁵. Iure autem disceptare est iuste iudicare. Non est enim⁶ iudex, si non in eo iustitia est⁷.

ID 10.116] C 23 q 2 c 1

⁵ -et *CaMgPFTc; -at Tb

⁶ est enim *CaMgPFTc; enim est Be; est Tb

⁷ si non - est *BdBeCaDbEgFcLgOaObOcOdOePkQaRaSgTbTcVmVo (est before in eo)Vq; si in eo iust. non est Mg; nisi iuste iudicet over erasure Pf

55¹

Stephanus² Liutwario³ episcopo⁴

Non autem sine causa gladium portat rex. Iudex est enim⁵ contra omnes iniquos ut⁶ terrore comprimatur quos nequit⁷ corrigere monitis salubribus. Aggrediatur igitur secure que sunt Deo placita⁸. In nullo⁹ ei beatus Petrus¹⁰ aberit¹¹ cum suo ancipiti gladio, si tamen patrie salutem¹² consulat.

ID 10.117]

¹ om. Lc

² Stephanus *CaPfRa²TbTc; om. MgRa

³ Liutwario AdBdBeMq?Od; Luciniano Ca; Liutuario Db; Miario Fc; Luitario LdVo²; Lucimaro Lf; Liuthuario Lj; Luitulliaro Lm; Liuthwario MgPk; Tuthiuario Ob; Luttario Oc; Mauro Oe; Ianuario Pf; Liuthicario Ra; Liutwario (?) Tb; Luciano VpWcW; Luthario Brant; Lothario Vosm.

⁴ no insc. PtVq

⁵ est enim *CaMfPFTbTc; enim est Lf

⁶ ut *BeCaLfljLmMg; et Oa; ut et. PFTbTcVo

⁷ nequit *Be(after salubribus)CaMgPFTbTc; non potest Lf

⁸ Deo plac. *BeCaLdLjLmMgPFTcVo; plac. Deo LfTb

⁹ enim add. CaLdLfljMgPFTcVo, eius add. Lm, om. *BeOaTb

¹⁰ ei b. Petr. *BePFTbTc; b. Petr. CaLfVo; b. Petr. ei Mg

¹¹ corr. fr. abierit Ld

¹² pat. sal. *CaLdLfljLmMgPFTb; sal. pat. RaTc

56¹

Pandectarum libro I, titulo i²

Vim³ atque iniuriam propulsemus. Nam iure hoc venit ut quod quisque⁴ ob tutelam sui corporis fecerit, iure⁵ fecisse estimetur.

ID 10.118] l. 1 De sent. excom. § Vim

¹ om. Lc

² tit. i OaPFTbVo; tit. ii BeLd; cap. i CaTc; ? Mg

³ Tim Oa

⁴ quod quisque *BeCaPFTbVo; cum quisquam Tc; ? Mg

⁵ hoc add. Tc, om. *BeCaPFTbVo; ? Mg

57¹*Augustinus in libro Numeri², cap. xliiii³*

Notandum est sane quemadmodum iusta bella gerebantur a filiis Israel contra Amorrheos. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humane societatis equissimo patere debebat⁴.

ID 10.119] C 23 q 2 c 3

¹ *om. Lc*

² libro Numeri MgPfRaTc; Numeris BeCaTbVq; Inumeri Oa; in nummi Vo

³ xliiii *BeCaMgOaTbTc; xliiii PfRaVq; cap. xliiii *om. Vo*

⁴ -ebat *CaMgPfTb; -uerat Ra; -ebatur Tc

58¹*Ambrosius², de officiis libro I*

Non in inferenda sed depellenda iniuria lex virtutis³ est. Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest tam est in vitio quam ille qui facit.

ID 10.120] C 23 q 3 c 7a, earlier form of complete cap.

¹ *om. LcVc, suppl. Vc² in mg*

² Ambrosius *BeCaMgMqOaPfRaVoVq; Augustinus TbTc

³ virtutis *RaTb; virtus BeCaMgMqOaPfTcVoVq

59¹*Augustinus ad Bonefacium comitem²*

Quid distat inter Arianos et Donatistas³? Quomodo reges Domino⁴ serviunt⁵ in timore⁶, nisi ea⁷ que contra Domini iussa⁸ fiunt⁹ religiosa severitate prohibendo atque plectendo¹⁰? Aliter enim servit quia homo est, aliter quia etiam¹¹ rex est. Quia homo

¹ *om. Lc*

² comitem *BeCaDbMgPfTbTcVo; *om. LdLm; No insc., no break We*

³ Quid - Donatistas *BeCaMgMqOaPfTbTcWe; Quod inter Arrianos distat Vo; *om. LjVq*

⁴ reges Dom. *CaLdLjLmMgPfTb; Dom. reg. Tc

⁵ serviunt *CaLdLjLmMgPfTb; servierunt Tc; Ra *obsc.*

⁶ in tim. *CaMgPfTbTc; *om. Lj?*

⁷ ea *CaMgPfTbTc; *om. Ld*

⁸ Domini iussa *CaMgPfTbTc; dismissa Lm

⁹ fiunt *CaMgPfTbTc; sunt Lj

¹⁰ plect- *MgPfTbTc; amplect- Ca

¹¹ quia et. *BeCaMgOaPfTbTc; et. quia LdLjVoVq; quia Ra

est servit vivendo fideliter, quia etiam rex est¹² servit¹³ leges iusta precipientes et contraria prohibentes¹⁴ convenienti vigore sanciendo.

ID 10.121] C 23 q 4 c 42 end, from Aliter enim

¹² Quia homo est (*om.* LmPtVq) - rex est *BeCaDbLgLjLmMgMqOaObOdPtRaTbVmVq; Quia homo - rex LdLjOcOePfSgVo; *om.* Tc

¹³ servit *BeCaLdOaPfTbTcVo; servat Ld²Mg

¹⁴ cont. proh. *CaLdLjMgPfTc; proh. cont. Tb

60¹

Augustinus² de verbis Domini, tractatu xix³

Militare non est delictum, sed propter predam⁴ militare peccatum est, nec⁵ rempublicam gerere⁶ criminis est, sed ideo agere⁷ rempublicam ut⁸ rem familiarem⁹ potius augeas¹⁰, videtur esse dampnabile. Propterea¹¹ enim providentia¹² quadam¹³ militantibus sunt stipendia constituta ne, dum sumptus queritur, preda grassetur. Item. Dominus ipse dixit¹⁴, Reddite que sunt Dei Deo, et que sunt Cesaris Cesari¹⁵. Igitur quod Cesar precipit ferendum est¹⁶, quod imperii dicit¹⁷, tolerandum est. Sed fit intolerabile dum illum preda exactionis accumulatur¹⁸. Item. Interrogaverunt Iohannem milites dicentes, Quid faciemus et¹⁹ nos? Ait illis, Neminem conculcatis neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris. Sic autem cognoscere se debet omnis homo²⁰ qui militat. Non enim tantum de his²¹ militantibus scriptura

¹ *om.* Lc

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ tr. xix] tr. xxx Vo; c xxviii Vp

⁴ predam *CaMgPfTc; quedam Tb

⁵ nec *BePfTbTcVo; non CaMg

⁶ gerere *CaMgPfTb; regere Tc

⁷ ideo agere *CaMgPfTb; augere Tc

⁸ *after corr.* Tc

⁹ et divitias *add. Brant, om.* *CaDbMgPfTbTc

¹⁰ -eas *MgPfTb; -ere Tc

¹¹ Propterea *BeOaPfTbTcVo; Propter hoc Ca; Propter Mg

¹² providentia *BeOaTb; providenda CaMgMqPfTcVo

¹³ quadam *BeCaOaTbVo²; quedam Mg; quamdam PfVo; *om.* Tc

¹⁴ Dom. ipse dix. *CaPfTbTc; Dixit ipse ... Mg

¹⁵ que sunt Dei Deo et que sunt Cesaris Cesari *BeCaEaPfTbVo; ? Mg; que sunt Cesaris Cesari et que sunt Dei Deo Tc. Vq *ends cap. here*

¹⁶ est *PfTbTcVo; *om.* Ca; ??Mg

¹⁷ quod imperii (*corr. fr. impii to impius Vm*) dicit CaEaLgMqObOeSgTbVm; ? Mg; quod imperium dicit BeOcPfRa (*before corr.*); et quod imperator dicitur Tc; imperat *Brant*

¹⁸ illum preda exactionis accumulatur *BeCaMgObOcOePfSgTbTcVoVp; vel nimia exactio facit regem intolerabilem *add. ss.* Mg; predam exactores accumulatur *Brant*

¹⁹ et *BeOaTb; *om.* CaMgPfTcVo

²⁰ omn. hom. *CaMgPfTc; hom. omn. Tb

²¹ tantum de his *CaMgPfTb; de his tantum Tc

loquitur²² qui armata militia²³ detinentur, sed²⁴ quisquis militie sue cingulo utitur, dignitatis sue miles ascribitur, atque ideo hec sententia potest dici, verbi gratia, militibus, profectoribus²⁵ cunctisque rectoribus. Quicumque sibi stipendia publice decreta consequitur si²⁶ amplius querit, tanquam calumniator et concussor Iohannis sententia condempnatur.²⁷

ID 10.125a] C 23 q 1 c 5

²² loq- *CaMgPfTb; liq- Tc

²³ mil- *CaMgPfTb; mal- Tc

²⁴ corr. fr. si Tc

²⁵ profectoribus CaMgMq²OaPfVo; prefectis BeRa; perfectioribus TbTc; protectoribus ID

²⁶ si *CaMgPfTc; sed Tb

²⁷ Igitur quod Cesar precipit ferendum – end om. Vq

61

¹Decreta² Gregorii iunioris³

Si quis ariolos, aruspices vel⁴ incantatores⁵ observaverit, anathema sit, aut⁶ etiam philacteriis usus fuerit, anathema sit.

ID 11.1] C 26 q 5 c 1

¹ (iiii add. Bd) De incantatoribus et divinationibus et diverso genere magice artis add. in mg.

BdDbLj²Tc²

² Decreta BeCaLcMgTbVo; Ex decretis Pf; De tractatu Tc; om. Mq; Decretum ID

³ iiii in mg. Be²

⁴ vel *BeCaMgPfTb; et Tc

⁵ Pq fo. 115v ends. Fo. 116 begins existere aut facere filacteria que animarum suarum vincula comprobantur (subsequently canc., cf c 63), followed by c 64. Pq² suppl. observaverit – fuerit anathema sit at foot of fo. 115v, and cc 62-3 complete at foot of fo. 116.

⁶ aut *BeCaMgPfTb; aut si Pf²; et Tc; an Vo

62

Anchiranum concilium¹, cap. xxiii²

Qui divinationes expetunt et morem³ gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiusmodi homines⁴ introducunt exquirendi aliquid arte magica aut expiandi causa, sub regula quinquennii iaceant secundum gradus penitentie definitos.

ID 11.2] C 26 q 5 c 2, cf earlier vers. C 26 q 7 c 17

¹ Anch. conc. *CaOaTbVoVq; Ancir. conc. iii Be; Ancianum conc. Lc; Ex concilio Ancirano Mg; Ex Anchirano conc. Pf; Ex Acreano conc. Tc

² xxiii *BeCaOaTbTcVo; xxiii MgMq; xxxvi LdRaVq; xxx... Pf; xxxiii Vp

³ morem *CaMgPfTb; more Tc

⁴ hui. hom. CaMgOaPfTc; hom. hui. Tb

63¹*Laodicense concilium*², *cap. xxxvi*³

Non oportet sacris officiis deditos vel⁴ clericos magos aut incantatores
existere, aut facere philacteria que animarum⁵ suarum vincula comprobantur.

ID 11.3] C 26 q 5 c 4a, earlier form of complete cap.

¹ *om. Lc*

² Laod. conc. *Be²CaMgOaTbVoVq; Leod. conc. Be; Ex Laodicensi concilio Pf; Laodiensi concilio Tc

³ xxxvi *OaRaTbVoVq; xxiii BeCa; xxiii Mg; ?Pf; xxx Tc

⁴ vel *CaMgPFTb; *om. Tc*

⁵ Lk breaks off here, and resumes in mid c 67

64

*Toletanum concilium*¹ IV, *cap. xxx*²

Si quis episcopus aut presbiter aut diaconus vel³ quilibet ex ordine clericorum
aruspices⁴ aut ariolos aut certe⁵ augures vel sortilegos⁶ vel eos qui profitentur artem
magicam, aut aliquos eorum similia exercentes⁷ consuluisse fuerit deprehensus, ab
honore dignitatis sue depressus monasterii curam excipiat⁸, ibique perpetue
penitentiae⁹ deditus scelus admissi¹⁰ sacrilegii solvat.

ID 11.5, cf 3.129] C 26 q 5 c 5

¹ Tol. conc. BeCaLdTbVoVq; Toletano concilio LcTc; Ex concilio Toletano Mg; Ex Toletano concilio Pf

² xxx *BePFTbTcVoVp; xix Ca; xxv Mg; xxxiii Ra; IV cap. xxx *om. Lc*

³ vel *CaMgPFTb; aut Tc

⁴ aut incantatores *add. Vosm., om. *CaMgPFTbTc*

⁵ certe *CaMgPFTb; *om. Tc*

⁶ -leg- *CaMgPFTb; -log- TbTc

⁷ -entes *CaMgPFTb; -entium Tc

⁸ exc- *CaPFTbTc; susc- Mg

⁹ perp. pen. *CaPFTbTc; pen. perp. Mg

¹⁰ admissi *BeCa²MgOaTbTcVoVq; admissis Ca; admisi Pf

65¹*Augustinus in libro de civitate Dei*²

Nec mirum de magorum prestigiis³ quorum in tantum prodire⁴ maleficiorum
artes ut etiam Moysi in illis signis resisterent, vertentes virgas in dracones, aquas in

¹ *om. LcVq*

² Aug. (dicit *add. BeCaVo*) in lib. de civitate Dei (Domini BePFTb) BeCaLdMgMqPFTbTcVo; Ex dictis eiusdem (*from BD*) ID; Ex dictis Augustini W

³ prestig- *BeCaMgTbTcVo; prestig- PfVo²

⁴ -iere CaMgPFTb; -erunt Tc

sanguinem, cum⁵ fertur etiam in gentilium libris quod quedam maga famosissima⁶ Circe⁷ socios Ulixis mutaverit in bestias⁸. Legitur et⁹ de sacrificio quod Archades deo suo Lio immolabant, ex quo quicumque sumerent¹⁰ in bestiarum formas converterentur. Sed hec omnia magicis¹¹ prestigiis¹² potius fingebantur quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant de eorum proprietate atque inventoribus¹³ iuxta traditionem maiorum primum dicere¹⁴ congruum arbitramur. Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi¹⁵ permissu Dei elementa concutiunt¹⁶, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo¹⁷ veneni haustu, violentia tantum¹⁸ carminis, interimunt¹⁹, unde et Lucanus:

Mens hausti²⁰ nulla sanie polluta veneni
Incantata perit.

Demonibus enim²¹ accitis audent ventilare, ut quisquis suos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam²² sanguine utuntur²³ et victimis sepe contingunt corpora mortuorum. Nicromantii²⁴ sunt quorum precationibus²⁵ videntur resuscitati²⁶ mortui divinare et ad interrogata respondere. Nicro²⁷ enim Grece²⁸ mortuus²⁹, mantia divinatio nuncupatur. Ad quos suscitandos³⁰ cadaveri sanguis adicitur. Nam amare

⁵ cum CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ famos- *BeTbTc; formos- CaMgMqOaPfRaVo

⁷ *corr. fr.* cute Ra²

⁸ *corr. fr.* -iis Mg

⁹ et *CaMgPfTc; etiam Tb

¹⁰ -erent *CaMgPfTc; -eret Tb

¹¹ eis *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹² prestig- *BeCaMgTbTc; prestrig- PfVo

¹³ *corr. fr.* inventionibus Ra²

¹⁴ prim. dic. *CaMgPfTc; dic. prim. Tb

¹⁵ sunt qui *add.* Vosm, *om.* *CaMgPfTbTcBrant

¹⁶ el. conc.] clementia Brant

¹⁷ ullo *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁸ tantum *MgPfTbTc; tamen Ca

¹⁹ -unt *MgPfTc; -untur Ca; -it Tb

²⁰ hausti *CaMg?TbTc; haustu Pf

²¹ enim *CaMgPfTb; etiam Tc

²² etiam *CaMgPfTc; enim Tb

²³ sang. ut. *CaMgPfTc; ut. sang. Tb

²⁴ Hi cromantici Vo

²⁵ precationibus BeMgPfTbVo; predictionibus Ca; precantationibus Tc

²⁶ -ati *Mg²PfTbTcVo; -ari Be²CaMg

²⁷ Hicro Vo

²⁸ enim Grece *CaPfTbVo; ergo Grece Mg; igitur Tc

²⁹ Latine *add.* Brant, lat' *add.* Mg, *om.* *BeCaDbPfTbTcVo

³⁰ ad quos suscitandos *CaMgPfTb; Eo quod suscitando Tc

demones sanguinem³¹ dicuntur. Ideoque quotiens³² nicromantia fit, cruor aque³³ miscetur et colore³⁴ sanguinis facilius provocantur. Hidromantici ab aqua dicti. Est³⁵ enim hidromantia³⁶ in³⁷ aque³⁸ inspectione umbras³⁹ demonum evocare⁴⁰, et imagines ludificationis eorum videre, ibique ab eis aliqua audire. Ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur⁴¹ suscitare.

ID 11.67] C 26 q 5 c 14a, cf cap. 67 below

³¹ amare dem. sang. BeCaPf²Vo; amare sang. dem. MgOa; amare sang. homines Tb; dem. sang. amare Tc

³² quotiens *BeCaPfTcVo; quotienscumque Mg; om. Tb

³³ cruor aque BeMgOaPf²Vo; cruor aqua CaTc; quando aque cruor Tb

³⁴ col- *CaMgTbVo; cal- BePfTc

³⁵ Est *CaPfTbTc; Et Mg

³⁶ est *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

³⁷ ab Ra

³⁸ aque *BeCaMgRaTb; aquarum PfTcVo; vel in aquarum *in mg.* Ra

³⁹ umbras *CaMgPfTb; umbram Tc

⁴⁰ demonum evocare *BeCaMgOaTb(*corr. fr.* evolare); demonis evocare PfVo; demonstrare Tc

⁴¹ perhibentur *CaMgPfTb; videntur Tc

66¹

De eadem re. Ex dictis eiusdem²

Igitur genus divinationis³ a Persis fertur allatum⁴. Varro autem dicit divinationis quatuor esse genera, terram, aquam, erem et ignem⁵. Hinc geomantiam, hidromantiam⁶, eromantiam⁷, phiromantiam⁸ dictam autumant⁹. Divini dicti sunt quasi Deo pleni. Divinitate enim plenos se esse assimilant¹⁰, astutia quadam¹¹ fraudulenta¹² hominibus futura coniectant. Duo autem sunt genera divinationis¹³, ars et furor. Incantatores vero¹⁴ dicti sunt qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt

¹ *om.* LcVq

² De eadem re. Ex - eiusd. *CaLdMgOaVo; De eadem re. Ex dictis Augustini BeTc; Igitur de eodem Mq; Ex - eiusd. Pf W; De eadem re. Idem Tb

³ gen. div. *BeCaPfTbTcVo; div. gen. MgVp

⁴ fertur allatum CaMgPfTb; allatum videtur Tc

⁵ aquam, erem et ignem *BeTb; erem, aquam, ignem CaMg?; aquam, erem ignem MqOaPfVo; aquam, ignem, erem Tc

⁶ idro- *OaTbTc; ydro- BeVo; hydro- Ca; ?Mg; dro- Pf

⁷ ero- *OaTb; cro- BePfVo; oro- Ca; ?Mg; eri- Tc

⁸ phirom- BePfTb; Phyroni- Ca; ? Mg; pirom- Tc; prom- Vo

⁹ -ant BeCaPfTc; -at Tb; ? Mg

¹⁰ plenos se esse assimilant *BeOaPfTbVo; plenos esse se ass. Ca; plenos se esse ass. et Mg; simulant se plenos Tc

¹¹ et *add.* Ca, *om.* *PfTbTcVo, ? Mg

¹² -enta *BeMgPfTbVo; -entia Ca; -ata Tc

¹³ sunt gen. div. *CaPfTbTc; gen. div. sunt Mg

¹⁴ vero *Ca(*orig. after dicti*)MgPfTc; *om.* Tb

propter¹⁵ quod circa aras idolorum¹⁶ nefarias preces emittunt et funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus demonum accipiunt responsa. Haruspices nuncupantur¹⁷ quasi horarum inspectores¹⁸. Dies enim et horas in agendis negotiis operibusque custodiunt, et quid per singula¹⁹ tempora observare debeat homo intendunt. Hi etiam exta pecudum inspiciunt, et ex eis futura²⁰ predicunt. Augures sunt qui volatus avium²¹ et voces intendunt, aliaque signa rerum vel observationes improvisas²² hominibus occurrentes ferunt. Idem et²³ auspices. Nam auspicia sunt que iter facientes observant. Dicta autem sunt²⁴ auspicia quasi avium aspacia²⁵ et auguria quasi avium garriva, hoc est avium voces et lingue. Item. Augurium quasi avigerium quod aves gerunt. Duo autem sunt genera²⁶ auspiciorum, unum ad oculos alterum ad aures pertinens. Ad oculos²⁷ scilicet²⁸ volatus, ad aures vox avium. Pithonisse, a Pitio Apolline dicte, quod is²⁹ auctor fuerit divinandi. Astrologi dicti sunt eo³⁰ quod in astris augurantur³¹. Genethliaci appellati sunt³² propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum³³ per duodecim celi signa³⁴ describunt siderumque cursus³⁵ nascentium mores, actus³⁶ et eventus predicere³⁷ conantur, id est quis quali³⁸ signo fuerit natus³⁹ aut quem effectum⁴⁰ habeat vite qui nascitur interpretantur⁴¹. Hi

¹⁵ *corr. to* propterea Ra²

¹⁶ idolorum *CaMgPftb; deorum Tc

¹⁷ nuncupantur *CaPftbTc; vocantur Mg

¹⁸ -tores *MgPftbTc; -tatores Ca

¹⁹ singula *CaMgPftb; singulas horas et Tc

²⁰ futura *MgRa²; *om.* BeCaPftbRaTbTcVo

²¹ avium *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

²² obs. imp. *CaMgPftb; imp. obs. Tc

²³ Idem et *BeCaMgPftb²Vo; Idem Tb; Idem sunt et Tc

²⁴ sunt *CaMgPftb; *om.* Tc

²⁵ avium aspacia *CaMgTbTcVo; aspacia *over erasure* Pf

²⁶ autem sunt genera OaRaTb; sunt autem genera BePftcVo; autem (sunt *canc.* Mg) genera sunt CaMgVm

²⁷ ad oculos alterum - oculos *BeCaLgObOcOdOePftSgTbTcVm; *om.* Mg

²⁸ scil. *CaMgPftb; *om.* Tc

²⁹ is MgPftbVo; his BeCaTc

³⁰ eo *CaPftcVo; ?Mg; *om.* Tb

³¹ -rantur CaPftcVo; ?Mg; -riantur Tb

³² app. sunt *PftbTcVo; sunt app. Ca; ? Mg

³³ hominum *BeMgPftbVo; *om.* Ca; omnium Tc

³⁴ celi signa *Tc; signa celi BeCaMgPftbVo

³⁵ sid. cursus *BeCaObOcOdOeMgPftSgTbVo; secundum syderum cursus Lg; secundum quod cursus siderum *Brante*

³⁶ act- *MgPftbTc; auct- Ca

³⁷ predicere *BeCaMgPftVo; prodere Tb; probare Tc

³⁸ quali CaMgPftc; quasi Tb

³⁹ natus BeMgRa²Vo(*before* fuerit); *om.* CaPftbRaTbTc

⁴⁰ effectum *CaMgPftc; *om.* Tb

sunt qui vulgo mathematici vocantur, cuius superstitionis genus constellationes Latini vocant, id est notationes siderum quomodo se habeant cum quisque nascitur. Primum autem id est⁴² stellarum interpretes magi⁴³ nuncupantur⁴⁴, sicut de his legitur qui in evangelio natum Christum⁴⁵ annuntiaverunt⁴⁶. Postea hoc nomine soli mathematici dicti sunt, cuius artis scientia usque ad evangelium fuit concessa ut Christo⁴⁷ edito⁴⁸ nemo exinde⁴⁹ nativitatem alicuius⁵⁰ de celo interpretetur. Horoscopi dicti sunt quod horas nativitatis hominum specularentur⁵¹ dissimili et diverso fato⁵². Sortilogi sunt qui sub nomine fictae religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam⁵³ profitentur, aut quarumcumque scripturarum⁵⁴ sententiae⁵⁵ inspectione futura promittunt. Salisatores vocati sunt⁵⁶ quia dum eis membrorum quecumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum seu triste significari predicunt.

ID 11.68] C 26 q 3/4 c 1

⁴¹ interpretantur *TbVo; in tali tempore BeCaMgRa²Tc; in tempore MqPf; interpretatur Oa; in tali pectore Ra

⁴² id est *Be²MgTbBrant; id Be; ad Ca; idem DbVo; *obsc. add, erased* Pf; *om.* Tc; genus id est Vosm.

⁴³ magi *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁴⁴ -antur *PfTbTcVo; -abantur BeCaMgTc²

⁴⁵ nat. Chr. *CaMgPfTc; Chr. nat. Tb

⁴⁶ annunt- *CaMgPfTb; nunt- Tc

⁴⁷ Christo *MgPfTbTc; Christiano Ca

⁴⁸ edito *BeMgPfTcVo; edicto CaTb

⁴⁹ *in mg.* Ra

⁵⁰ alicuius *BeCaMgTbTc; aliquis PfVo

⁵¹ -larentur *BePfTcVo; -lantur CaMg; -lentur Tb

⁵² fato *CaMg; facto BePfTbVo; modo Tc

⁵³ scientiam (*corr. fr.* sient- Pf) *CaMgPfTb; sententiam Tc

⁵⁴ scripturarum *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

⁵⁵ sententiae CaMg²PfTbVo; sententione Mg; *om.* Tc

⁵⁶ voc. sunt *CaPfTbTc; sunt voc. Mg

67¹

Ex dictis eiusdem²

Ad hec omnia supradicta³ pertinent et ligature execrabilium remediorum, que ars⁴ commendat⁵ medicorum, seu in precantationibus seu in characteribus⁶ vel in quibuscumque rebus suspendendis⁷ atque ligandis. In quibus omnibus ars demonum

¹ *om.* LcVq

² eiusdem *BeCaMgPfPwTb; Augustini Tc; eisdem Aug. Vo

³ suprad. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴ non *add.* Vosm., *om.* *CaMgPfTbTc

⁵ commendat *CaPfTbTc; condempnat Mg

⁶ seu in carac. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ *corr. fr.* suspendis Mg

est ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum⁸ exorta. Unde et cuncta vitanda sunt Christiano, et omni penitus execratione repudianda atque dampnanda. Auguria autem sunt⁹ avium. Hec autem¹⁰ Phruges primi invenerunt. Prestigium¹¹ vero Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum est autem¹² prestigium¹³ quod prestringat¹⁴ aciem oculorum. Haruspicine¹⁵ artem primus Etruscis¹⁶ tradidisse dicitur quidam¹⁷ Tages¹⁸. Hic ex horis¹⁹ haruspicinam dictavit, et postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodam rustico subito hunc²⁰ ex²¹ glebis exiluisse et haruspicinam²² dictasse qua die et²³ mortuus est. Quos²⁴ libros Romani²⁵ ex²⁶ Etrusca²⁷ lingua in propriam mutaverunt. His ergo²⁸ portentis per demonum fallaciam illuditur curiositas humana, quando id impudenter appetunt scire quod nulla ratione eis competit investigare. At ideo datur potestas immundis spiritibus ut per vasa sibi apta²⁹, hoc est³⁰ pravos homines seducant illos qui spernunt veritatem et credunt mendacio et iuxta Pauli sententiam, Sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Onerati peccatis ducuntur variis desideriiis, semper discentes et nunquam ad scientiam³¹ veritatis pervenientes. Quemadmodum autem Iamnes et Mambres restiterunt Moysi, ita et isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobis circa fidem, sed ultra non proficient.

⁸ hom. et ang. malorum *CaMgPfTb; ang. et hom. Tc

⁹ aut. sunt *CaPfTbTc; sunt aut. Mg

¹⁰ Hec autem *CaMgPfTbVoBrant; Hec Tc; om. Migne

¹¹ Prestigium *CaMgTbTcVo; Prestigium Pf

¹² Dictum est autem CaMgPfTb; Dicitur enim Tc

¹³ prestig- *CaMgTbTcVo; prestrig- Pf

¹⁴ pres- *CaPfTbTc; pers- Mg

¹⁵ -ine *BeCaMgTc; -inie Pf; -ine autem TbVo

¹⁶ primus Etruscis *CaMgPfTb; primus Etruscus Tc

¹⁷ trad. dic. quidam *BeCaPfTbVo; trad. quid. dic. Mg; dic. trad. Tc

¹⁸ Tages CaPfTc; Strages BeMgMqTbBrant; Trages Pf² Pw; Thages Ra; Turges Vo; Fages Migne

¹⁹ horis *MgPfTbTc; aris Ca

²⁰ hunc BeTbTc; om. CaMgPfVo

²¹ ex *CaMgPfTb; e Tc

²² -nam *CaMgTbTcVo; -niam Pf

²³ et *CaMgPfTb; om. Tc

²⁴ Quos *CaMgPfTb; Cuius Tc

²⁵ -an Tb

²⁶ Lk *resumes* (cf c 63)

²⁷ ex Etrusca BeMgPfTc; erusca Ca; extrusca Tb; exetruscha Vo

²⁸ ergo *MgPfTbTc; vero Ca

²⁹ per vasa sibi apta *CaMgPfTbTcVo; perversos sibi captent Brant

³⁰ hoc est *CaMgPfTc; hos Tb

³¹ ad scientiam *CaMgPfTb; om. Tc

Insipientia³² enim eorum³³ manifesta erit omnibus³⁴, sicut et illorum fuit. Nec ideo quisquam³⁵ credere debet quoslibet magicis artibus aliquid facere posse sine permissu Dei, quia omnia que fiunt aut iusto iudicio facit, aut permissu suo ita fieri sinit quod³⁶ predicti magi leguntur similia fecisse Moysi qui virgam suam proiecit et conversa est in draconem, proieceruntque³⁷ ipsi singuli³⁸ virgas suas que verse sunt in dracones, sed devoravit virga Aaron³⁹ virgas eorum. Non ergo fuerunt creatores draconum nec magi nec angeli mali quibus ministris illa operabantur. Insunt enim rebus corporeis per⁴⁰ omnia elementa quedam occulte seminarie⁴¹ rationes quibus, cum data fuerit oportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis et⁴² finibus. Et sic non⁴³ dicuntur angeli qui ista faciunt animalium creatores, sicut nec agricole segetum vel arborum vel quorumcumque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint prebere quasdam visibiles opportunitates et causas ut illa nascantur⁴⁴. Quod autem isti faciunt⁴⁵ visibiliter, hoc illi invisibiliter. Deus vero solus unus creator est⁴⁶ qui causas ipsas et rationes⁴⁷ seminarias rebus inseruit.

³² Insipientia *MgPfTbTc; In sapientia Ca

³³ eorum *BeCaMgPfVo; illorum TbTc

³⁴ man. erit omnibus *CaMgPfTb; omnibus manifestata erit Tc

³⁵ ideo quisq. *CaMgTbTcVo; quisq. ideo Pf

³⁶ quod (vel qua *add. ss Mg*) *MgPfTbTc; quo Ca

³⁷ et *add. Tc, om.* *CaMgPfTb

³⁸ *corr. fr.* -ula Tb

³⁹ Aaron *CaMgPfTb; Moysi Tc

⁴⁰ per *MgPfTbTc; et Ca

⁴¹ seminarie *CaMgPfTb; seminate Tc

⁴² *corr. fr.* in Ca

⁴³ sic non *CaMgPfTb; non sic Tc

⁴⁴ *corr. fr.* -untur Ca

⁴⁵ faciunt Ca

⁴⁶ cr. est *BePfTbTcVo; est cr. CaMg

⁴⁷ et rat. *BeCaMgTbTc; rationesque Pf²Vo

¹Preterea quidam querendum putant quomodo scriptura narret phitonissam Samuelem prophetam suscitasse ad colloquium Saul² impiissimi regis, si phitonica divinatio errori magice artis deputanda sit³. Quibus ita responderi potest, indignum omnino facinus esse, si secundum verba historie commodetur assensus.⁴ Quomodo

¹ In eodem *add.* Tb, De eodem *add.* Vo; *paragr. mark in mg IDp*, Ex dictis eiusdem *add.* Qa

² Saul *CaMgPfTb; Saulis Tc

³ sit *CaMgPfTb; est Tc

⁴ Item *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

enim poterat fieri ut arte magica attraheretur⁵ vir et⁶ nativitate sanctus et vite operibus iustus? At si non attractus est, consensit. Quod utrumque de viro iusto credere adversum est⁷.⁸ Nullum suffragium habet iustitia, si aut voluntarius⁹ amisit meritum spirituale¹⁰ quem¹¹ positus in carne quesiverat. Quod valde absurdum est, quia hinc¹² qui iustus recedit permanet iustus¹³. Porro autem hoc est prestigium Satane quo ut¹⁴ plurimos fallat etiam¹⁵ bonos in potestate se habere¹⁶ confingat. Quod Apostolus inter cetera ostendit dicens, Ipse Satanias transfiguratur se in angelum lucis. Ut enim errorem faceret in quo gloriaretur¹⁷, in habitu viri iusti et nomine se¹⁸ subornavit, ut nihil proficere spem quam predicabant Dei cultoribus mentiretur, quando hinc exeuntes iustos finxit in sua esse potestate. Sed hoc quosdam fallit quod de morte Saul et filii¹⁹ eius non sit mentitus, quasi magnum sit diabolo ante occasum mortem corporis providere, cum signa quedam soleant apparere morituris, quippe²⁰ a quibus Dei protectio amota videtur²¹, quanto magis diabolo quem angelica²² maiestate sublimem prophetica oracula fuisse²³ testantur. De cuius magnitudine²⁴ Apostolus ait, An ignoratis²⁵ altitudinem Satane?

⁵ -eretur *CaPfTbTc; -etur Mg

⁶ et *PfTbTc; a Be; *om.* Ca; et in Mg

⁷ est *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁸ a *add.* Be, Si enim invitatus adductus est *add. Migne (with IDm), om.*

CaLgMgObOcOdOePfPwSgTbTcVmVoBrant. quia boni in futuro nec poter' velle malum *add. in mg.*
Mg

⁹ aut vol. BeEgTb; aut tractus aut vol. Ca; attractus (*corr. fr.* attractatus Vo) aut (an Vo) vol.

MgPfPwVo; attractus eius vol. Tc; autem (aut *Vosm. but not Migne*) voluntarius consensus Brant

¹⁰ -ale CaTcVo; -alis Mg(vel ale ss)Tb; -al' Pf

¹¹ quem PfTb; quod BeCaMgTcVo

¹² hinc *CaPfTbTc; huic Mg

¹³ et ita <nec> voluntarius consensit *add. ss* Mg

¹⁴ quo ut Sat. *marked for reversal* Ca

¹⁵ Cb *begins again*

¹⁶ in pot. se hab. *BePfTbVo; hab. in pot. se CaPw; ? Mg; in pot. hab. Tc

¹⁷ -iaretur *BePfTb?TcVo²; glorificaretur CaEgPw; ...cicaretur Mg

¹⁸ se *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁹ filii CaMgPfTb; filiorum Tc

²⁰ quippe *CaMgPfTb; *om.* Tc

²¹ -etur *CaMgTbTcVo; -erunt Pf

²² angelica *CaPfTbTc; evangelica Mg

²³ fuisse *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁴ Paulus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVo

²⁵ ait An ign. *CaMgPfTb; An ign. ait Tc

Quid mirum ergo si imminentem prope¹ mortem potuit providere, cum hoc sit² unde fallit et se in Dei potestate³ vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Phitonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hec⁴ se contulit que⁵ dampnaverat⁶. Sed si quis propter historiam et ea que verbis expressa⁷ sunt putet non pretermittenda, ne⁸ ratio historie inanis sit, recte faciet⁹ quidem, si¹⁰ tamen¹¹ minime istud ad veri rapiat rationem¹² sed¹³ ad visum et¹⁴ intellectum Saul. Neque enim reprobis factus poterat¹⁵ bonum intellectum habere. Historicus enim¹⁶ mentem Saul et habitum Samuelis descripsit¹⁷ ea que dicta et visa¹⁸ sunt exprimens, pretermittens si vera an falsa sint. Quid enim¹⁹, ait, audiens in quo habitu esset excitatus? Intellexit, inquit²⁰, hunc esse Samuelem. Quid²¹ intellexerit retulit, et quia bene non²² intellexit contra scripturam alium²³ adoravit quam Dominum, et putans²⁴ Samuelem adoravit diabolum, ut fructum fallacie sue haberet Satanas. Hoc enim nititur ut²⁵ adoretur²⁶ quasi Deus. Si enim vere Samuel illi²⁷ apparuisset, non utique vir iustus permisisset se adorari qui predicaverat Dominum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei qui cum Abraham in refrigerio erat²⁸ dicebat ad virum pestilentie dignum ardore gehenne, Cras mecum eris? His duobus titulis subtilitatem²⁹ fallacie

¹ prope *CaMgPfTc; proprie Tb

² sit *BeMg(vel scit ss)TbTc; scit CaPfVo

³ potestate *CaMgPfTb; similitudine Tc

⁴ hec *PfTb; BeCaMg?; hoc Tc

⁵ que *BeMgPfTb; Ca?; quod Tc

⁶ -averat *CaMgPfTc; -avit Tb

⁷ scilicet litteram *add. in mg.* Mg

⁸ ne *MgPfTbTc; nec Ca

⁹ faciet *CaMgPfTb; facit Tc

¹⁰ quidem si *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ tamen *CaMgPfTc; tantum Tb

¹² ad veri – rationem *in mg.* Ra²

¹³ capiat *add. ss* Ra

¹⁴ ad visum et *CaMgPfTb; aversum Tc

¹⁵ poterat *CaMgPfTb; potest Tc

¹⁶ enim *CaMgPfTb; autem Tc

¹⁷ Tb² *over erasure*

¹⁸ visa *BeCaMg; iussa PfTbTcVo

¹⁹ enim *BeMgTbTcVo; *om.* CaPf

²⁰ vel quod *in mg.* Ra²

²¹ enim *add.* Tb, esse *add. Brant*, *om.* BeCaMgPfTc

²² bene non BePfTbTc; non bene CaMg; bene Vo

²³ alium *CaMgPfTb; aliud Tc

²⁴ esse *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁵ nititur ut *over erasure* Pf

²⁶ -etur *CaMgPfTc; -atur Tb

²⁷ vere Sam. illi *CaPfTbTc; Sam. illi vere Mg

²⁸ *corr. fr.* erit Ca

²⁹ -atem *CaPfTbTc; -ate Mg

sue providit³⁰ improvidus Satanus, quia et adorari se permisit sub habitu et nomine Samuelis contra legem, et virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum et iustorum sit, cum Samuele iustissimo³¹ futurum³² mentitus est. Verum potest videri, si³³ de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat. Ad eum enim³⁴ transmigravit quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens prodit se dum ea confingit que horreant³⁵ personis³⁶ per quas fallere nititur. Si autem quilibet³⁷ opponit ac³⁸ dicit, Quomodo eveniunt illa que illi divini predicunt futura, aut quomodo possunt egris prebere³⁹ medelam aut sanis immittere egritudinem, si aliquid proprie virtutis ac potestatis non habent⁴⁰? hoc a nobis recipiat⁴¹ responsum, quod ideo quisque non debet⁴² eis credere quia aliquando eveniunt que predicunt, aut sanare videntur languidos, vel ledere sanos, quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi qui hec⁴³ audiunt vel⁴⁴ vident probentur, et appareat quali fide sint vel⁴⁵ devotione erga⁴⁶ Deum, sicut⁴⁷ in Deuteronomio⁴⁸ legitur Moyses⁴⁹ verbo⁵⁰ Domini populo Dei precepisse ita dicens, Si surrexerit in medio tui propheta⁵¹, aut qui somnium se vidisse dicat⁵² et predixerit⁵³ signum ac portentum, et venerit⁵⁴ quod locutus est et dixerit⁵⁵, Eamus et sequamur deos alienos⁵⁶, et serviamus eis, non audies verba⁵⁷

³⁰ providit CaPfTbVo²; prodidit Be; provideri potuit Mg; previdit Tc

³¹ ss Ra²

³² futurum *MgPfTbTc; futuro Ca

³³ si MgPfTbTc; sed Ca

³⁴ enim *CaMgPfTb; om. Tc

³⁵ horr- MgPfTbTc; her- Ca

³⁶ -onis *CaMgPfTb; -one Tc

³⁷ quil- *PfTbTcVo; quisl- BeCaMgTb²

³⁸ ac *CaMgPfTb; et Tc

³⁹ prebere *CaMgPfTb; prestare Tc

⁴⁰ -ent *CaPfTbTc; -eret Mg

⁴¹ rec- *CaMgPfTb; acc- Tc

⁴² -et *CaMgPfTb; -eat Tc

⁴³ hec *PfTbVo²; h' CaMg; hoc TcVo

⁴⁴ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁴⁵ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁴⁶ erga *CaMgPfTb; apud Tc

⁴⁷ *short erasure follows in Pf*

⁴⁸ -eromio Tc

⁴⁹ in *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵⁰ *corr. fr.* -ba Pf

⁵¹ -etes *CaMgPfTb; -eta Tc

⁵² se vid. dic. *PfTbTcVo; vid. se dic. Be; dic. se vid. CaMg

⁵³ -erit *CaMgPfTc; -it Tb

⁵⁴ ven- CaPfTbTc; even- Mg

⁵⁵ locutus est et dixerit (tibi *add.* Mg) *CaMgPfTc; dixerit et dicat Tb

⁵⁶ quos ignoras *add.* Mg, ignorans *add.* Tb, *om.* BeCaPfTcVo

⁵⁷ *repeated* Tc

prophete aut⁵⁸ somniatoris quia temptat vos Dominus Deus⁵⁹ vester, ut⁶⁰ palam fiat utrum diligatis eum an non? In toto corde et in tota anima vestra Dominum Deum vestrum⁶¹ sequimini, et ipsum timete⁶², mandata illius⁶³ custodite, et audite vocem eius⁶⁴, Ipsi servietis et ipsi adhaerebitis et cetera. Ubi sane intelligi voluit⁶⁵, etiam illa⁶⁶ que a divinantibus non secundum Deum dicuntur⁶⁷, si acciderint que dicuntur non⁶⁸ accipienda, vel etiam si fiant que precipiuntur ab eis, aut colantur que coluntur ab eis. Nec preter⁶⁹ suam potestatem⁷⁰ Deus ostendit esse quod contingunt ista⁷¹, sed quasi quereretur cur ea permittat, causam temptationis exposuit ad cognoscendam⁷² utique eorum dilectionem utrum eam habeant⁷³ erga Deum⁷⁴ suum. Cognoscendam⁷⁵ vero ab ipsis potius⁷⁶ quam ab illo qui scit omnia antequam fiant.

ID 11.69] C 26 q 5 c 14b, cf. cap. 65 above

-
- ⁵⁸ aut *CaMgPfTb; et Tc
⁵⁹ Deus *CaMgPfTb; om. Tc
⁶⁰ ut *BeCaMgTbTcVoBrant; om. Pf; si Migne
⁶¹ Deum vestrum *in mg.* Ra
⁶² et *add.* BeTbTc, om. *CaMgPfVo
⁶³ illius *BePfTbVo; eius CaMgTc
⁶⁴ eius *BePfTbTcVo; illius CaMg
⁶⁵ -uit *CaPfTb; ?Mg; -unt Tc
⁶⁶ etiam illa *BeTcVo; si illa Ca; Mg? ; et illa Pf; etiam Tb
⁶⁷ sed *add.* Tb, ?Mg, om. *CaPfTcVo
⁶⁸ sint sic *add.* Brant, om. *CaPfTbTc; ?Mg
⁶⁹ propter Vo
⁷⁰ potestatem *CaMgPfTb; voluntatem Tc
⁷¹ cont. ista BeCaMgPfRaVo; ista cont. *Tb
⁷² -am *BeTc; -um CaMgPfTb
⁷³ habeant *CaMgPfTb; habuerint Tc
⁷⁴ Deum *CaMgPfTb; Dominum Tc
⁷⁵ -dam *MgTbTc; -dum CaPfRaVo
⁷⁶ ab ips. pot. *CaMgPfTb; pot. ab ips. Tc

68

Ex dictis eiusdem. De natura demonum¹

Sciendum vero est² hanc demonum esse³ naturam ut aerei corporis sensu terrenorum corporum sensum facile precedant, celeritate⁴ etiam propter aerei corporis superiorem⁵ mobilitatem non solum cursus quorumlibet⁶ hominum⁷ vel ferarum,

¹ Ex dictis. eiusdem. De natura demonum AdBdEaLdMgOaTb; De nat. dem. Ex dictis eiusdem BePtRaVo; Ex – eiusdem CaPFW; In collationibus Cb; Aug. de natura demonum Lc; De natura demonum Vq; om. Tc. v. De demonum natura *in mg.* Bd; v *add. in mg.* Be²

² est CaMgPfTb; om. Tc

³ dem. esse *CaPfTbTc; esse dem. Mg

⁴ celer- *CaPfTbTc; celebr- Mg

⁵ -orem *MgPfTbTc; -or est Ca

⁶ quorumlibet *BeCaLgMgObOcOdOePfsGtbVoVm; quorundam Tc; quorumlibet rerum ut *Brant*

verum etiam volatus avium incomparabiliter⁸ vincant. Quibus duabus rebus quantum ad aerium corpus attinet prediti, hoc est acrimonia sensus et⁹ celeritate motus, multo ante cogitata¹⁰ prenuntiant vel nuntiant¹¹ que homines pro sensus terreni¹² tarditate mirentur¹³. Accessit etiam¹⁴ demonibus per tam longum tempus¹⁵ quo eorum vita protenditur rerum longe maior¹⁶ experientia quam potest hominibus propter brevitatem vite provenire¹⁷. Per has efficacias quas aeri corporis natura sortita est, non solum multa futura predicunt demones¹⁸, verum etiam multa mira faciunt. Que quoniam¹⁹ homines dicere ac²⁰ facere non possunt, eos dignos quidam quibus serviant et quibus honores divinos deferant²¹ arbitrantur²², investigante maxime vitio curiositatis, propter amorem felicitatis false atque terrene et excellentie temporalis.

ID 11.70a] C 26 q 3/4 c 2a

⁷ ss Be

⁸ incomp- *MgPfTbTc; incorp- Ca

⁹ et *BePfTbTcVo; ac CaMg

¹⁰ cogitata CaMgPfTb; cognita Tc

¹¹ vel nunt. *MgPfTbTc; om. Ca

¹² sen. ter. *CaMgPfTb; ter. sen. Tc

¹³ mirentur *CaMgPfTb; non merentur Tc

¹⁴ etiam *CaMgPfTc; autem Tb

¹⁵ tempus *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁶ longe maior *CaPfTbTc; maior longe Mg

¹⁷ prov- *BeTb; perv- CaMgOaPfTc

¹⁸ corr. fr. homines Ra²

¹⁹ Que quoniam *BeCaOaRaTcVo²; ?Mg; Que quando PfTb; Quamquam Vo

²⁰ ac *BePfRaTbVo; aut Ca; Mg??; et Tc

²¹ div. def. *CaMgPfTb; def. div. Tc

²² arbitrantur *CaMgPfTb; om. Tc

69

¹Agathensi concilio², cap. xxxix³

Aliquantum⁴ clerici sive⁵ laici student auguriis, et sub nomine ficte religionis per eas quas sanctorum⁶ sortes vocant divinationis scientiam⁷ profitentur, aut quarumcumque⁸ scripturarum inspectione⁹ futura promittunt¹⁰. Hoc quicumque

¹ Ex add. MgPfTc, om. *BeCaTbVo

² Ag. conc. BeOaPfTcVo; Agatha conc. Ca; conc. Ag. Mg; Agathense concilium Tb

³ xxxix *BdBeCaLdMgPfTbVo; xxix Cb; xix Tc. (vi. add. Bd) De sortibus in mg. BdLj²; vi add. in mg. Be²

⁴ vero sive add. Vp

⁵ sive *CaMgPfTb; vel Tc

⁶ patrum add. Vosm., om. *CaMgPfTbTcVo

⁷ scientiam *CaMgPfTb; sententiam Tc

⁸ quarumcumque CaMgPfTc; quarumque Tb

⁹ inspec- *MgPfTbTc; inscrip- Ca

¹⁰ promittunt *CaMgPfTc; om. Tb

clericus aut¹¹ laicus detectus fuerit vel consulere vel docere ab ecclesia habeatur extraneus.

ID 11.4] C 26 q 5 c 6

¹¹ aut *CaMgPfTb; vel Tc

70¹

Leo IV episcopis Britannie

Sortes² quibus vos cuncta in vestris discriminatis provinciis nihil aliud quam quod alii patres dampnaverunt, divinationes³ et maleficium⁴ esse decernimus⁵.

Quamobrem volumus⁶ illas omnino dampnari, et ultra inter Christianos nolumus nominari, et ut abscondantur sub anathematis interdictu prohibemus⁷.

ID 11.8] C 25 q 5 c 7

¹ om. Lc

² Sortes *Be?MgMqPfRaTcVo; Fortes Ca; Sorores OaTbVq; Mortes We

³ divinationes Tc

⁴ -cium *CaMgPfTc; -cum Tb

⁵ decern- *CaMgPfTb; decrev- Tc

⁶ volumus *CaMgPfTb; decrevimus Tc

⁷ prohibemus *BeCaMgTbTc; iubemus Pf; habemus Vo

71¹

²*Capitularium*³ libro VII⁴, cap. ccxxii⁵

Vaticinatores qui se futura denuntiant scire cesi de civitate iactentur.

ID 11.24]

¹ om. LcPk

² Vaticinatores *add.* Vo

³ -arium *Mg; -ar' CaVo; -arum OaPf; -orum BeTbTc

⁴ vii *BeCaLdMgOaPfPwTbVo; iv CbTc

⁵ ccxxii *LdOaRaTbTcVo; ccxxvii CaCbPw; cxxvii Mg; ? Pf; ccxiii We; cap. ccxxii *om.* Be; VII – cap. ccxxii *om.* Vq

72¹

Ex concilio Cartaginensi, cap. lxxxix²

Auguriis vel³ incantationibus servientem⁴ a conventu ecclesie separandum⁵, similiter et in Iudaicis superstitionibus vel feriis inherentem⁶.

¹ om. Lc

² lxxxix *BeMgOaPwTb; cxxxix Ca; xxix Tc; ? Pf; xxxix RaVoVq

³ vel *CaMgPfTb; atque Ra; et Tc

⁴ -tem *CaMgPfTb; -tes Tc

ID 11.35] C 26 q 5 c 11

⁵ separandum *CaMgPfRaTbWd; separandi sunt Tc; precipimus *add.* RaWd²

⁶ -tem *CaMgMqTb; -tem censemus Be; -tem precipimus PfVo; -tes Tc

73¹

*Hieronimus super Ionam*²

Non³ statim⁴ debemus sub exemplo Ione sortibus credere, vel illud de actibus apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte⁵ in apostolatum Mathias⁶ eligitur, cum privilegia singulorum non⁷ possunt legem facere communem.

ID 11.21] C 26 q 2 c 2 to Mathias eligitur; cf dp C 25 q 1 c 16 med. for end

¹ *om.* Lc

² propheta *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³ Con Oa

⁴ statim *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ sorte CaMgPfTb; statim Tc

⁶ in ap. Mat. *CaPfTbTc; Mat. in ap. Mg

⁷ non *CaMgPfTb; *om.* Tc

74¹

*Augustinus ad inquisitiones*² *Ianuarii*³, *libro I*⁴

Hi⁵ qui de paginis evangelicis⁶ sortes legunt, etsi optandum est ut⁷ id potius faciant quam ad demonia consulenda concurrant, tamen ista mihi⁸ displicet consuetudo, ad negotia secularia et ad vite huius vanitatem divina oracula velle convertere⁹.

ID 11.29] C 26 q 2 c 3

¹ *om.* LcVq

² inquisitiones *BeCaMgTcVo; inquisitionis *corr. to* requis- Pf; inquisitiones Tb

³ Aug. ad inq. Ian. *BeCaPfTbTcVo; Ad inq. Ian. Aug. Mg

⁴ lib. I *BeCaMgTb; lib. X Tc; ? Pf; *om.* Vo

⁵ Hi *MgMqPfTcVo; Si AdBeCaEgOaPkPtRaTbWcWe

⁶ paginis evang. *AdBeEgMgPfTcVoWc; paganis evangelicas Ca; paganis evangelicis MqOa; paganis ecclesiasticis Tb

⁷ ut *CaPfTbTc; quod Mg

⁸ ista mihi *CaMgPfTc; mihi ista Tb

⁹ consukere (vel convertere *ss*) Wc

75¹*Ex concilio Anquirensi², cap.³ i*

Ut⁴ episcopi eorumque⁵ ministri omnibus viribus elaborare studeant ut perniciosam et a Zabulo inventam sortilegam et maleficam artem penitus ex parochiis suis eradicent⁶, et si aliquem virum aut mulierem huiuscemodi⁷ sceleris sectatorem⁸ invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis eiciant. Ait enim apostolus, Hereticum⁹ post unam¹⁰ et secundam ammonitionem¹¹ devota, sciens quia subversus est qui eiusmodi¹² est. Subversi sunt et a diabolo capti tenentur, qui derelicto creatore suo, a diabolo suffragia querunt, et ideo a tali peste mundari debet sancta ecclesia. Illud etiam non¹³ omittendum¹⁴ quod quedam scelerate mulieres retro post Satanam¹⁵ converse, demonum illusionibus et phantasmatis seducte¹⁶ credunt se et profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea vel cum Herodiade et innumera multitudo mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia intempeste noctis silentio pertransire¹⁷, eiusque iussionibus velut¹⁸ domine obedire et certis noctibus ad eius servitium evocari. Sed utinam he¹⁹ sole in perfidia²⁰ sua perissent, et non multos secum in infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac²¹ falsa opinione decepta, hec vera esse credit, et credendo a recta fide deviat, et in errore²² paganorum revolvitur²³, cum aliquid divinitatis aut numinis²⁴

¹ *om. Lc*

² Anquir- BeOaPfTbVoVq; Aquir- Ca; Ancur- Mg; Aucir- Tc

³ *corr. fr. libr. Ra²*

⁴ Et PkOaVq

⁵ cel eorum Wc

⁶ eradicent *CaMgPfTb; eiciant Tc

⁷ huiuscemodi *CaMgPfTc; huiusmodi Tb

⁸ scel. sectatorem *BeCaMgPf; scel. auctorem Tb; sectatorem scel. Tc; scel. secta Vo

⁹ hominem *add. CaMgPfTc, om. *Tb*

¹⁰ unam *CaMgPfTb; primam Tc

¹¹ vel correctionem *add. Ca, om. *MgPfTbTc*

¹² eiusmodi- *CaMgPfTb; huiusmodi- Tc

¹³ omnino *add. Mg, om. CaPfTbTc*

¹⁴ est *add. Tb, est reor add. Tc, om. *BeCaMgPfVo*

¹⁵ -anam *PfTc; -anan BeCaMgVo; -an Tb

¹⁶ demonum ill. - seducte *CaMgPfTbTc; *om. Migne*

¹⁷ pertransire *CaMgPfTb; *om. Tc (with Nota de Herodiade in mg.)*

¹⁸ velut *CaPfTbTc; quasi Mg

¹⁹ he *CaMgPfTb; *om. Tc*

²⁰ *corr. fr. -da Ca*

²¹ hac *CaMgPfTb; *om. Tc*

²² -ore *BeCaPfTb; -orem MgTc

²³ rev- *BePfTcVo; inv- CaMg; dev- Tb

²⁴ numis, *with erasure ss Ca*

extra unum²⁵ Deum arbitratur²⁶. Quapropter sacerdotes²⁷ per ecclesias sibi commissas populo omni instantia²⁸ predicare debent²⁹ ut noverint hec omnimodis³⁰ falsa esse³¹ et non a divino sed a maligno spiritu talia phantasmata mentibus infidelium irrogari. Siquidem ipse Satanas qui transfigurat se in angelum lucis cum mentem cuiuscumque muliercule ceperit, et hanc sibi per infidelitatem et incredulitatem³² subiugaverit, illico transformat se in diversarum personarum species atque similitudines³³, et mentem quam captivam³⁴ tenet in somniis deludens, modo leta, modo tristia³⁵, modo cognitas, modo incognitas personas³⁶ ostendens per devia queque deducit³⁷. Et cum solus spiritus hoc patitur³⁸ infidelis mens³⁹, hec non in animo sed in corpore evenire opinatur. Quis enim non in somnis et⁴⁰ nocturnis visionibus extra seipsum educitur, et multa videt dormiendo que nunquam viderat vigilando? Quis vero⁴¹ tam stultus et hebes sit⁴² qui hec omnia que in⁴³ solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere⁴⁴ arbitretur⁴⁵? Cum⁴⁶ Iezechiel⁴⁷ propheta visiones Domini in spiritu⁴⁸ non in corpore vidit⁴⁹, et Iohannes apostolus Apocalipsis sacramenta in spiritu⁵⁰ non in corpore⁵¹ vidit et audivit, sicut ipse dicit, Statim, inquit, fui in spiritu, et Paulus non audeat se dicere raptum in corpore. Omnibus itaque publice annuntiandum est, quod qui talia et his similia credit, fidem perdit, et qui fidem rectam in Deo non habet, hic non est⁵²

²⁵ extra unum *CaMgPfTb; extrahit unde Tc

²⁶ -atur *CaMgPfTb; -etur Tc

²⁷ -otes *CaMgPfTb; -os Tc

²⁸ pop. omn. inst. *BePfTbVo; pop. Dei omn. inst. CaMg; omn. inst. pop. Tc

²⁹ -ent *CaMgPfTb; -et Tc

³⁰ omnimodis *BePfTbTcVo; omnino CaMg

³¹ falsa esse *CaMgPfTb; esse falsa Tc

³² et incredulitatem *Tb; om. CaMgPfPwTc

³³ incognitas add. Mg, om. *CaPfTbTc

³⁴ -vam *CaPfTb; Mg?; -vat Tc

³⁵ tristia *BePfTbTcVo; tristitia Ca; Mg?

³⁶ personas *BeCaPfVo; Mg?; om. TbTc

³⁷ ded- *CaPfTb; Mg?; perd- Tc

³⁸ -itur *CaMgPfTb; -iatur Tc

³⁹ mens *TbTcVo, om. BeCaMgPf

⁴⁰ in add. CaMg, om. *BePfTbTcVo

⁴¹ corr. fr. enim Ra²

⁴² et hebes sit *CaMgPfTbVo; sit et hebes Tc

⁴³ in *CaMgPfTb; om. Tc

⁴⁴ corr. fr. fieri Ra²

⁴⁵ -etur *CaMgPfTb; corr. fr. -antur to -entur Tc

⁴⁶ om. Be

⁴⁷ Iez- BeTbTcVo; et Ez Ca; Ez- Mg; Ihez- Pf

⁴⁸ in spiritu *CaMgPfTc; inspiratu Tb

⁴⁹ non in corp. vid. *CaMgPfTc; vid. non in corp. Tb

⁵⁰ corr. fr. corpore Tb

⁵¹ non in corp. *CaMgPfTc; om. Tb

⁵² est *CaPfTbTc; om. Mg

eius, sed illius⁵³ in quem⁵⁴ credit, id est⁵⁵ diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis ergo aliquid credit⁵⁶ posse⁵⁷ fieri, aut aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari aut transformari in aliam speciem vel in similitudinem nisi ab ipso Creatore qui⁵⁸ omnia fecit et per quem⁵⁹ omnia facta sunt, procul dubio infidelis⁶⁰ est, et pagano⁶¹ deterior.

ID 11.30] C 26 q 5 c 12

⁵³ illius *CaMgPfTb; filius Tc
⁵⁴ in quem *CaPfTbTc; cui Mg
⁵⁵ cred. id est *MgPfTbTc; credit Ca
⁵⁶ ss Ra²
⁵⁷ posse *MgPfTbTc; possit Ca
⁵⁸ qui *CaMgTbTcVo; quia Pf
⁵⁹ ss Ca
⁶⁰ after deterior Wd
⁶¹ propago Oa

76

Ex concilio Agatensi, cap. iiii^l

Perquirendum est si aliqua femina sit que per quedam maleficia et incantationes mentes hominum se inmutare posse² dicat³, id est ut⁴ de odio in amorem aut de amore in odium convertat, aut⁵ bona hominum aut dampnet aut subripiat⁶. Et si aliqua est⁷ que se dicat cum demonum turba in similitudinem mulierum transformata⁸ certis⁹ noctibus equitare super quasdam bestias et in eorum consortio annumeratam esse, hec talis omnimodis scopis correcta¹⁰ ex parochia eiciatur.

ID 11.54]

¹ iiii *MgOaTbTcWc; iii BeCaPfRaVoVq; viii Vp
² se inmutare posse *BeCaLcOaPfVoVq; ?Mg; se mutare posse Tb; posse se mutare Tc
³ dicat *BeCaPfTbVo; ?Mg; dicit Tc
⁴ ut *BeCaPfTbVo; ?Mg; aut Tc
⁵ aut *BePfTbTc; ut CaMg; an Vo
⁶ corr. fr. -iet Ca
⁷ est *CaMgPfTb; sit Tc
⁸ -atam *BeMgOaPfTb; -ata CaTcVo. Oa ends cap. here (in mid p. 72) and continues directly with c 82A
⁹ certis *CaMgPfTb; cunctis Tc
¹⁰ correctata *MqPfTbVoVpWc; correpta BeCaMgTc

77¹²*Augustinus in psalmo XXX*

Sors³ non aliquid mali est, scilicet⁴ res in dubitatione humana divinam indicans⁵ voluntatem. Nam et sortes miserunt apostoli⁶ quando Iudas tradito Domino periit, et sicut de illo scriptum est, abiit in locum suum, cepit queri quis in locum⁷ eius ordinaretur. Electi sunt duo iudicio humano, et⁸ electus est⁹ unus de duobus iudicio divino¹⁰. De duobus¹¹ Deus consultus est quemnam ipsorum esse¹² vellet et cecidit sors super Mathiam.

Ars. 713 fo.137] C 26 q 2 c 1 to indicans voluntatem

¹ *om. LcOa*

² Sors non est male in se sed per ea inquirere voluntatem Dei contra ipsum mala est *add. in mg. Tc*²

³ Mors PkWe

⁴ scil. PftbVoA; sed BeCaMgRaTcVq

⁵ div. ind. BeCaPftbTc; ind. div. Mg

⁶ apostoli CaMgPftbA; *om. Tc*

⁷ locum CaMgPftbA; loco Tc

⁸ et CaMgPftcA; sed Tb

⁹ est CaMgPftbA; *om. Tc*

¹⁰ iud. div. MgPftbTc; div. iud. Ca

¹¹ duobus CaMgPftbA; quibus Tc

¹² esse CaMgPftbA; *om. Tc*

78¹*Beda super Actus apostolorum*²

Non³ exemplo Mathie vel quod Ionas propheta⁴ sorte⁵ deprehensus sit⁶ indifferenter sortibus est⁷ credendum, cum privilegia⁸ singulorum, ut Hieronimus ait, communem legem facere omnino⁹ non possunt¹⁰. Item.¹¹ Si qui necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo¹² apostolorum esse consulendum, videant hos ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu¹³ et precibus ad Deum fuis¹⁴ egisse.

¹ *om. LcOa*

² lib. iii *add. Ld, om. CaMgPftbTcVoA*

³ Non BeCaMgTbVoVqA; Non enim Ra; Nam Tc; ? Pf

⁴ proph. CaMgPftbA; *om. Tc*

⁵ sorte CaPftb?TcA; forte Mg

⁶ sit CaMgPftbA; est Tc

⁷ est CaMgPftbA; *om. Tc*

⁸ *corr. fr. privilegia Mg*

⁹ facere omnino BeCaPfA; omnino facere MgRaTc; facere Tb

¹⁰ -unt *TbTcA; -int BeCaMgPfRa

¹¹ *rubricated, with break Vo*

¹² sortibus exemplo BeCaMgPfRaTb; sordibus Tc; sortibus ex exemplo A (sort. apost. exemplo Vo)

¹³ collecto fratrum cetu CaMqPkPwTbVoVqA; collecto cetu fratrum BeMgPf; collecto fratrum statu Tc; in collectione fratrum fletu *Brant*

¹⁴ ad Deum fuis CaMgPftbA; fuis ad Deum Tc

Ars. 713 fo. 137] C 26 q 2 c 4

79¹

Augustinus. Confessionum², libro IIII³

Illos planetarios quos mathematicos vocant plane⁴ consulere non desistebam⁵, quod quasi⁶ nullum eis sacrificium et nulle preces ad aliquem spiritum ob divinationem⁷ dirigerentur, quod tamen⁸ Christiana et vera pietas consequenter expellit et dampnat⁹.

ID 11.20] +C 26 q 2 c 8

¹ *om.* LcOaVpVq

² Confessionum *BeCaMgTcVo; De confessione Pf; contra Faustinum Tb

³ IIII *BeCaMgTbTc; III Pf?RaVo

⁴ *ss* Ra²

⁵ -ebam *CaPfTbTc; -ebant Mg

⁶ quod quasi *CaMgPfTb; quia Tc

⁷ divinationem *CaMgPfTc; divinitatem Tb

⁸ tamen *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ *corr. fr.* -et Ca

80¹

Augustinus² in libro Enchiridion³, cap. lxxv⁴

Quis estimaret quam magnum peccatum sit dies observare et⁵ menses, et annos, et tempora, sicut observant⁶ qui certis diebus sive mensibus sive annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eo quod, secundum⁷ vanas doctrinas hominum⁸, fausta vel infausta existiment tempora, nisi huius mali magnitudinem ex timore apostoli pensaremus qui talibus ait, Timeo vos⁹ ne forte sine causa laboraverim in vobis.

ID 11.19] +C 26 q 7 c 17a

¹ *om.* LcOa

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Ench- CaMgTbTcVo; Anch- Pf

⁴ cap. lxxv BeCaMgRaTbPwVo; *om.* Tc; ? Pf. vii. De observatione dierum et mensium *in mg.* BdLj²; vii *add. in mg.* Be²

⁵ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ sicut observant *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ sunt Vo

⁸ hominum *BeMqRaTbTc; horum CaMgPfVoVq

⁹ vos *CaMgMqTbTc; *om.* PfVo

81¹*Augustinus² ad Ianuarium, libro II³*

Eos⁴ culpat Apostolus qui dicunt, Non proficiscar quia posterius est, aut quia luna sic fertur,⁵ vel proficiscar ut prospera cedant⁶ quia ita se habet positio siderum, non agam hoc in mense commercium, quia illa stella⁷ mihi agit⁸ mensem, vel agam quia suscepit⁹ mensem. Non plantabo vineam¹⁰ in hoc anno quia bissextus est. Non autem quispiam sapiens arbitratur¹¹ observatores temporum reprehendendos qui dicunt, Non proficiscar hodie quia tempestas exorta est, aut non navigem¹² quia¹³ hiberne sunt reliquie, aut tempus seminandi¹⁴, quia imbris autumnalibus terra satiata est, vel si qui forte alii¹⁵ naturales affectus circa motum¹⁶ aeris et humoris, ad variandas temporum qualitates, in siderum ordinatissima conversione notati sunt.

ID 11.18]

¹ *om.* LcOaVq

² Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ II CaMgPfPwTbVo; I Tc

⁴ Eos *RaTb; Hos AdBdBeEaEgMgMq?PfPtTcVpWcVoWcWe; Vos CaQa; Nos Ha; Nhos Ld

⁵ luna sic fertur *MqRaTb; luna fertur BeCaMgPfTc; fertur luna Pt

⁶ quia luna - cedant *CaMgPfPtTbTc; *om.* Brant

⁷ illa stella *BeCaMgPfRaVo; stella illa Tb; illa Tc

⁸ mihi agit *BeCaMgPfTb; agit mihi Tc

⁹ -epit *CaMgPfTc; -ipit Tb

¹⁰ meam *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹¹ -atur *CaMgPfTb; -etur Tc

¹² -gem *MqPfRaTbTcVo; -gabo BeCaMg

¹³ tempestas exorta - quia *CaMgPfTbTcBrant; *om.* Migne

¹⁴ temp. sem. *CaMqRaTc; temp. est sem. BePfVo; non est temp. sem. Mg; sem. temp. est Tb

¹⁵ si qui (vel quid *ss* Mg) forte alii *CaMgPfTbTcBrant; qui fortes ad Migne

¹⁶ -um *CaMgPfTb; motus Tc

82¹*Ex libro pontificali*

Paschalis non post² multum³ tempus ab officio archidiaconatus, propter aliquas incantationes et luculos⁴ quos colebat vel sortes quas cum aliis respectoribus tractabat⁵, Dei beatique Petri apostolorum principis⁶ interveniente iudicio privatus est,

¹ *om.* LcOaVq

² post BeCaMgPfTbVo; *om.* Tc; pot Vp

³ *corr. fr.* modicum Wd

⁴ luc- *BeCaMgPfVo; loc- TbTc

⁵ resp. tract. *CaMgPfTb; retractabat resp. Tc

⁶ ap. princ. *CaMgPfTb; princ. ap. Tc

et a Sergio in monasterio⁷ retrusus⁸. Post quinquennium pre cordis duritia impenitens defunctus est⁹.

ID 11.28]

⁷ -erio *CaMgPFTb; -erium Tc

⁸ qui *add.* Mg, *om.* *CaPFTbTc

⁹ est *CaMgPFTb; *om.* Tc

82A¹

²*Augustinus ex³ libro de⁴ mendacio⁵*

⁶Primum⁷ est capitale⁸ mendacium longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet⁹ adduci¹⁰.

Secundum¹¹ ut¹² aliquem ledat iniuste¹³, quod¹⁴ tale est¹⁵ ut et¹⁶ nulli prosit et obsit alicui.

¹⁷Tertium quod ita prodest alteri ut obsit alteri, quamvis non¹⁸ ad

immunditiam¹⁹ obsit corporalem. Quartum²⁰ sola mentiendi²¹ fallendique libidine

quod mirum²² mendacium est²³. Quintum, quod fit placendi²⁴ cupiditate de suavi

loquio²⁵. His omnibus penitus evitatis²⁶ atque reiectis, sequitur²⁷ sextum genus²⁸,

1

AaAbAdBdBcCaCbDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmLnMgMqOaObOcOdOePfPkPq
PtPwQaRaSdSeSgSITbTcVmVoVpVtWaWbWcWdWeZa *W all have this c. here; for Brant see c 124 below. om.* Vq. vii. *in mg.* Oc

² viii. De omni genere mendacii *in mg.* Bd; De omni genere mendacii sequitur et de eodem *in mg.* Cb², De iuramento quod debeat teneri necne et quod [?] habeat comites de omni genere mendacii *add.* Db; De diversitate mendacii *in mg.* LdLjOc

³ ex BeMqPfRaTb; de CaLf (??)MgVo; in CbLdLjSgTc

⁴ de BeCaPfRaTb; in Mg; *om.* LmVo; I de Tc

⁵ merdatio Ca (de mend. in libro Mg)

⁶ ii. De omni genere mendacii et iii. De iuramento quod debeat teneri. iiiii. Quod non et quos v habeat comites Lj *in mg.*

⁷ Primum *CaMgPFTbTc; Crimen Lm

⁸ -ali Lf

⁹ quisquam debet *BeCaMgPFTbTc; quisque debet Ld; debet quisquam Lf

¹⁰ adduci *BeCaCbLdLfLjLmMgPfVo; abduci TbTc

¹¹ Secundum BeLfLgMgOcTbTcVmVo; Secundum aut Ca; II. LdLj; II. Secundum ObOePfIDp

¹² si *add.* Mg, *om.* CaPFTbTc

¹³ ut aliquem - iniuste *BeCaLfLmMgTbTcVo; *om.* CbLdLjPf

¹⁴ quod *BeCaMgPFTbTcVo; *om.* Cb; autem Lj

¹⁵ est *CaMgPFTbTc; *om.* Lm

¹⁶ et *BeCaLdLfLjLmMgPfVo; *om.* CbTbTc

¹⁷ III. *add.* CaLdLgObOePfVmIDp, *om.* BeCbLd²LfLjLmMgOcTbTcVo

¹⁸ non *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; *om.* Tb

¹⁹ immunditiam *BeCaMgPFTbTc; *over erasure* Cb; inmundum Lm

²⁰ quod fit *add.* LdLjMgPf, quod sit *add.* Cb. *om.* *BeCaLfLmMqTbTcVo

²¹ mentiendi *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; vincendi Tc

²² mirum BeCaLfLmMg(vel -e- ss)TbTc²Vo; merum LdLjPf; verum Cb

²³ mend. est *BeLdLmPfTb; est mend. CaLfLjMgTc; mend. Vo

²⁴ -dum Lm

²⁵ suavi loquio *CaMgPFTbTc; sua eloquio Lm

quod et²⁹ nulli obest et prodest alicui³⁰, velut si quispiam pecuniam alicuius iniuste tollendam sciens, ubi sit nescire se mentiatur³¹. Septimum, quod et³² nulli obest et prodest alicui³³, velut si nolens³⁴ hominem ad mortem quesitum prodere, mentiatur³⁵. Octavum est genus³⁶ mendacii, quod et³⁷ nulli obest et ad hoc prodest ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. Non igitur mentiendum est in doctrina pietatis, quia magnum scelus est³⁸ et primum genus est³⁹ detestabilis⁴⁰ mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia nulli facienda est iniuria⁴¹. Non est mentiendum tertio genere⁴², quia nulli cum⁴³ alterius iniuria consulendum est⁴⁴. Non est mentiendum quarto genere propter mendacii libidinem que per seipsam⁴⁵ vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia⁴⁶ nec⁴⁷ ipsa veritas fine⁴⁸ placendi hominibus enuntianda est, quanto minus⁴⁹ mendacium⁵⁰ quod per seipsum⁵¹, quia mendacium est utique turpe est⁵². Non est mentiendum sexto⁵³ genere⁵⁴. Neque enim

²⁶ evit- *MgPfTbTc; civit- Ca

²⁷ vi in mg. Lj

²⁸ genus *CaCbLdLfljLmMgPf²Tc; gen'us Tb

²⁹ et *BeCaCbLdLfljLmPf; om. MgTbTcVo

³⁰ quocumque interroganti add. LdPf, om. *BeCaCbLfljLmMgTbTcVo

³¹ quocumque interrogante add. Cb, om. BeCaPfTbTcVo, Mg?; vii add. Ca. vii add. and canc. Ld

³² et *CaCbLdLjLmPfTb; ?Mg; om. Tc

³³ excepto si iudex interroget (-at Cb) add. CbLdLjPf, ?Mg, om. *BeCaLmRaTbTcVo

³⁴ nolens *CaCbLdLjLmMgPfTc; volens Tb

³⁵ Septimum quod - mentiatur Ca(Mg)PfPtTbTcWe; om. Lf. viii add. CaEa, add. and canc. Ld, in mg.

Lf². non solum iustum atque innocentem sed et reum quia christiane discipline sit ut neque de cuiusquam correctione desperetur neque cuiquam penitendi aditus intercludatur. Hec quoque genera deuitentur a fortibus et fidelibus et ueracibus uiris ac feminis add. CbLj, om.

*BeCaDbEaEgLmMgPfPtTbTcVoWcWe

³⁶ est gen. *BeCaCbLdLfljLmMgPfVo; gen. est TbTc

³⁷ et *CaMgPfTbTc; om. Lf

³⁸ est *BeCaCbLfljLmMgTbTc; om. LdPfVo

³⁹ est *BeCaMgPfTbTcVo; om. CbLj

⁴⁰ -ali Lf

⁴¹ Non est ment. sec. gen. quia (quod Ca) nulli (nulla BeLf) fac. est (om. Lf) iniuria

*BeCaCbLd²LfljTb; Non est ment. sec. gen. quia nullus iniuste ledatur (ledendus est Mg) EgMg; Non

est ment. sec. genere quia nulla iniuria est fac. Ra; om. EaLmPfTcVo

⁴² ment. tert. gen. *BeCaCbLjLmPfTcVo; ment. in tert. gen. LfMg; tert. gen. ment. Tb

⁴³ cum *CaMgPfTb; est Lf; in Tc

⁴⁴ est *CaMgPfTbTc; om. Lf

⁴⁵ seipsam *BeCaCbLdLjMgPfTb(after corr.)Vo; se ipsa Lf; seipsum Lm; semetipsam Tc

⁴⁶ si add. CaLfMg, om. BePfTbTcVo

⁴⁷ nec BeMgPfTbTc; non Ca

⁴⁸ fine *BeCbLdLjLmMgPfTbTcVo; cupiditate CaLfVosm.; cupiditate fine Migne

⁴⁹ quanto minus *BeCaCbLdLfljMgPfTbVo; quando minus Lm; quantotius Tc

⁵⁰ mendacium *BeCaCbLdLjLmMgPfTcVo; mendacium est Lf; mentiendum Tb

⁵¹ seipsum *CaCbLdLflmMgPfTb; semetipsum Tc

⁵² utique add. Lm, utique turpe est before quia mendacium then corr. Tb

⁵³ obsc. corr. Ca

⁵⁴ quod per seipsum - gen. over erasure Cb

recte etiam testimonii⁵⁵ veritas pro cuiusque⁵⁶ temporali commodo⁵⁷ ac salute⁵⁸ corrumpitur. Ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Neque⁵⁹ septimo genere mentiendum est. Non⁶⁰ enim⁶¹ cuiusquam⁶² commoditas aut salus⁶³ temporalis perficiende fidei preferenda est⁶⁴, nec se⁶⁵ quisquam in recte factis⁶⁶ nostris tam male monetur⁶⁷, ut⁶⁸ fiat etiam animo⁶⁹ deterior longeque a pietate remotior⁷⁰. Nec octavo genere⁷¹ mentiendum est, quia et in bonis castitas animi⁷², pudicitia⁷³ corporis⁷⁴, et in malis id quod ipsi⁷⁵ facimus⁷⁶, eo quod fieri sinimus maius⁷⁷ est. In his autem octo generibus tanto quisque⁷⁸ minus⁷⁹ peccat cum mentitur, quanto emergit ad octavum, tanto amplius quanto⁸⁰ mergit⁸¹ ad primum⁸². Quisquis autem⁸³ esse aliquod⁸⁴ genus⁸⁵ mendacii quod peccatum non sit putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se⁸⁶ deceptorem arbitratur aliorum⁸⁷.

ID 12.1, cf 8.124 below] C 22 q 2 c 8

⁵⁵ -onii *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -oniis Tc

⁵⁶ cuiusque LdLfLjMgPfVo; cuiuscumque BeCaCbLmTbTc

⁵⁷ cum modo Lf

⁵⁸ eorum *add.* CaCbLlLjTcVo, *om.* *BeLdLmMgPfTb

⁵⁹ enim *add.* Vo

⁶⁰ Non *BeCaMgPfTbTcVo; Neque CbLj

⁶¹ enim *BeCbLdLfLjLmMgPfTbVo; *om.* CaTc

⁶² -quam *CaMgPfTbTc; -que Lm

⁶³ aut salus *MgPfTbTc; ac salus BeLm; aut Ca; an salus Vo

⁶⁴ perficiende fidei *pref.* est *LdLmPfVo; perfecte fidei preferenda est Be(*later obsc.*

corr.)CaCbLjLfMgTc; *pref.* est proficiende fidei Tb

⁶⁵ se LdLfLmMgPfTbVo; si BeCaCbLj; *om.* Tc

⁶⁶ *rect. fact.* *CaMgPfTbTc; *fact. rect.* Lm

⁶⁷ mon- *MgPfTcVo; mov- BeCbLlLj; morietur Ca; Tb?

⁶⁸ sit Ca

⁶⁹ etiam an. *BeCaCbLlLjLmMgPfTb; et animo Ld; an. etiam Tc

⁷⁰ propterea recte facta deserenda sunt cum id nobis precipue tenendum sit quo (*corr. fr.* quod Cb)

vocare atque invitare debemus quos (*om.* Lj ??) sicut nos ipsos diligimus *add.* CbLj, *om.*

BeMgPfTbTcVoWc

⁷¹ genere *PfTbTcVo; ? Mg; quem Ca

⁷² maior est *add.* Lf, *om.* *CaPfTbTc; Mg?

⁷³ -tia *CaPfTbTc; Mg?; -tiam Lm

⁷⁴ *prefertur add. Vosm., om.* *CaCbLdLfLjLmTcPfTbTc; Mg?

⁷⁵ ipsi *BeCaCbLd²LfLjLmTbTc; ipsius LdPfVo; Mg?

⁷⁶ -imus BeCaCbLd²LfLjLmTbTc; -inus LdPfTbVo; Mg?

⁷⁷ maius *BeCaCbLdLjLmPfTbTcVo; malum Lf; Mg?; nobis damnabilis *Brant*

⁷⁸ -que *CaMgPfTbTc; -quis Lm

⁷⁹ minus *CaLdLfLmMgPfTbVo; *om.* Tc; (minus quisque CbLj)

⁸⁰ quanto *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸¹ mergit MgPfTbTc; magis Be; emergit CaCbLlLjLm

⁸² emergit ad oct. - primum *CaCbLdLfLjLmMgPfRaTbTc*Brant*; magis a primo recedit *Vosm.*

⁸³ autem *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

⁸⁴ -quod *CaMgPfTbTc; -quid Lm

⁸⁵ *corr. fr.* gens Pf²

⁸⁶ se *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁸⁷ aliorum *BeCaMgPf²TbTcVo; *om.* LmPf

83

Ex Toletano concilio¹ IIII, cap. iiiii²

Omne quod in pacis federa venit tunc solidius subsistit cum iuramenti hoc interpositio³ roborat. Sed et omne quod animos amicorum conciliat tunc fidelius durat, cum eos sacramenti vincula ligant⁴. Omne enim quod testis astipulatur verius constat cum adiectio iurationis affirmat⁵. Quod etsi testis deficiat, innocentis fidem sola iurisiurandi⁶ taxatio⁷ manifestat.

ID 12.2] C 22 q 1 c 1

¹ Ex Tol. conc. PfTc; Toletanum concilium BeCaOaTbVoVq; Ex conc. Tol. Mg; De iuramento Toletanum conc. Ra; viii *add. in mg.* Be²; De iuramento *add. in mg.* Tc²

² Ex – iiiii] De iuramento Lc. ix. De iuramento quod debeat teneri, quod non, et quos habeat comites *in mg.* Bd

³ interpositio *CaMgPfTb; interpretatio Tc

⁴ -ant *CaMgPfTb; -ent Tc

⁵ adiectio iurationis affirmat *CaMgPfTb; ratio affirmat coniurationis Tc

⁶ iurisiur- *BeCaRaTcVq; iusiur. vel Ea; iusiur- MgPfTbVo

⁷ iuratio *add.* Ea

84¹*Augustinus super epistolam ad Galathas²*

Non est contra preceptum Dei iuratio que a malo non iurantis est³, sed incredulitatis eius⁴ a quo iurare cogitur. Nam hinc⁵ intelligitur ita Dominum prohibuisse a iurando, ut quantum in ipso est quisque non iuret, quod multi faciunt in ore habentes iurationem⁶ tanquam magnum ac suave aliquid. Nam utique apostolus noverat preceptum Domini et iuravit tamen⁷. Non enim audiendi sunt qui has iurationes esse non putant. Quid enim facient de illa, Quotidie morior per⁸ vestram gloriam, fratres, quam⁹ habeo¹⁰ in Christo Iesu Domino nostro, quam Greca

¹ *om.* LcVq

² Aug. - Gal. *MgPfTbTc; Isidorus sententiarum libro ii cap. xxxi (*cf c 88 below*) Ca

³ que a malo non iurantis est BeMgMqPfVo; que a malo est non iur. Ca; que non est a malo iur. Ra; que a malo iur. non est Tb; *om.* Tc

⁴ -ulitatis eius RaTb; -ulitatis BeMq; -uli CaPfVo; -ulitate eius Mg; -ulus Tc

⁵ hinc *BeRaTb; hi Vo; hic CaMgMqPf; *om.* Tc

⁶ iurationem *CaMgPfTb; iuramentum Tc

⁷ iuravit tamen *CaMgPfTb; sic ait inde Tc

⁸ per *CaMgPfTb; propter Tc

⁹ quam *CaMgPfTb; non Tc

¹⁰ ut *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

exemplaria manifestissimam esse¹¹ iurationem convincunt¹²? Quantum ergo in ipso est non iurat apostolus, non enim appetit iurationem¹³ cupiditate aut¹⁴ dilectione¹⁵ iurandi¹⁶.¹⁷ Amplius est enim¹⁸ quam Est, est, non, non, et ideo¹⁹ a malo²⁰ est²¹, sed²² infirmitatis aut incredulitatis²³ eorum qui non²⁴ aliter moventur ad fidem²⁵.

ID 12.3] C 22 q 1 c 2

¹¹ esse *CaMgPFTb; om. Tc

¹² convincunt *CaMgPFTb; ostendunt Tc

¹³ non enim app. (appetit Vo) iur. *BeMgMqRaTbVo; non iurat app. iurationem Ca; non app. enim iur. Pf; non iur. Tc. Non - iur. PFTb; Prohibemur enim iurare *Brant*

¹⁴ aut *CaMgPFTb; sed Tc

¹⁵ dilectione BeCaMgTbTc; dilectatione Pf; delectatione Vo

¹⁶ iurandi *CaMgPFTb; om. Tc

¹⁷ quamvis enim iuramentum *add. Brant, om. *CaMgPFRaTbTc*

¹⁸ est enim *BeCaMgPFTbVo; enim est Tc; est *Brant*

¹⁹ et ideo *CaMgPFTb; sed Tc

²⁰ non *add. Tc, om. *CaMgPFTb*

²¹ non tamen a malo tuo *add. Brant, om. *CaMgPFTbTc*

²² sed *CaMgPFTb; et exegit Tc

²³ infirmitatis aut incredulitatis *CaMgPFTb; infirmitas aut incredulitas Tc

²⁴ non CaMgPFTb; om. Tc

²⁵ moventur ad fidem *BeCaPFTbVo; moverentur ad fidem MgRa; moverentur a fide Tc

85¹

Ex epistola Augustini² ad Publicolam³

In novo testamento⁴ dictum est ne omnino iuremus, quod mihi quidem propterea⁵ dictum videtur⁶ non quia iurare peccatum est, sed quia periurare inmane peccatum est⁷, a quo nos longe esse voluit, qui omnimodo ne iuremus commonuit. Item. Quamvis dictum sit, ne iuremus, nusquam⁸ in scripturis sanctis⁹ legisse¹⁰ me memini¹¹, ne ab alio iurationem accipiamus.

ID 12.4] C 22 q 1 c 3 to iuremus commonuit; C 22 q 1 c 15, Quamvis dictum to end.

¹ om. Lc

² Ex epistola Aug. MgTc; Ep. Aug. BeCaMqRaVq; In ep. Aug. Tb; Ex epistola eiusdem Pf; Aug. in epistola Vo

³ ad Publicolam *Be²CaCbLdMgRaTbTcWc; ad bucolicam PfVoVq

⁴ merito *add. CaMgTcVpVosm., om. *BePFTbVo*

⁵ quidem propterea *CaMgPFTb; om. Tc

⁶ dic. vid. *BePFTbVo; dic. esse vid. CaMgTc; vid. dic. Tb

⁷ sed quia - pecc. est (est pec. Vo) *BeCaMgPFTbVo*Brant; om. TcMigne*

⁸ nusq- *CaMgPFTb; nunq- Tc

⁹ sanctis *PfRaTbTc²o; sacris CaMg; om. Tc

¹⁰ legisse CaMgRaPfVo; legi BeTbTc

¹¹ me mem. CaMgPFRaVo²; mem. BeTcVo; mem. me Tb

86¹*Augustinus de sermone Domini in monte, lib. I²*

Tu non³ malum facis qui bene uteris iuratione, que etsi non bona tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades, sed a malo est illius cuius infirmitate iurare cogaris⁴.

ID 12.5] C 22 q 1 c 6

¹ om. Lc

² lib. I *CaMgPfTc; in libro II Be; om. Tb. Insc. placed after libro I in insc. to next canon, and no break here Pt

³ Tu non *BeMgMqPfRaTbTcVoVqWe; Unum Ad; Unde Ca; []u non Oa; Inde Pk

⁴ iur. cog. *CaMgPfTcVq; cog. iur. TbWc

87¹*Hieronimus super Mattheum, libro I²*

Considera quod Salvator non per Deum iurare prohibuerit³, sed per celum et terram et per⁴ Hierosolimam et⁵ per caput tuum, et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas⁶ immolarent idolis sic et iurare permetterentur⁷ in Deum, non quod recte hoc facerent, sed⁸ quod melius est Deo id⁹ exhibere quam demoniis¹⁰.

ID 12.6] C 22 q 1 c 8

¹ om. Lc

² I' i add. Vo²

³ -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc

⁴ per *BeCaMgTbVo²; om. PfTcVo

⁵ et *CaMgPfTb; ac Tb

⁶ eas *BeTb; ea CaMgPfVo; om. Tc

⁷ -erentur *CaMgPfTb; -untur Tc

⁸ sed sed Tc

⁹ id *CaMgPfTcVq; om. Tb

¹⁰ demoniis *OaMqPfRaTbTcVoVqWd; idolis vel dem. BeCaCbEaMgSlBrant; dem. ydolis Pt; dem. vel idolis Wc

88¹*Isidorus, Sententiarum libro II², cap. xxxi³*

Non est contra Dei preceptum⁴ iurare, sed dum⁵ iurandi usum facimus periurii crimen incurrimus.

¹ om. Lc

² I Be

³ cap. xxxi *BeCaCbTb; ?Mg; cap. xxx PfRaVoVq; om. Tc

⁴ contra Dei prec. *CaCbMgPfTb; prec. Dei Tc

⁵ dum *CaCbMgPfTb; om. Tc

ID 12.7] C 22 q 1 c 13

89¹

Augustinus de verbis apostoli², sermone³ xxviii⁴

Si peccatum⁵ esset iuratio nec⁶ in veteri lege diceretur, Non periurabis⁷.
 Reddes autem Domino iusiurandum⁸ tuum⁹. Non enim peccatum preciperetur nobis¹⁰.
 Item¹¹. Non vobis dicimus, non nos¹² iurare. Si enim hoc dicimus mentimur.
 Quantum¹³ ad me pertinet¹⁴ iuro, sed quantum mihi videtur magna necessitate
 compulsus, cum videro nisi faciam¹⁵ mihi non credi, et¹⁶ ei qui mihi non credit non
 expedire quod non credit. Hac perpensa ratione et consideratione librata, cum magno
 timore dico, Coram Deo, aut, Testis est Deus, aut, Scit Christus quod scit¹⁷ sic esse in
 animo meo¹⁸. Et video¹⁹ quia plus est, id est quod amplius est, quod²⁰ est, est, non,
 non. Sed hoc quod amplius est²¹ a malo est, et si non²² a malo iurantis a malo est non
 credentis.

ID 12.8] C 22 q 1 c 14

¹ om. LcVq

² apostoli *BeCaPfVo; apostoli super Mattheum Mg; Domini Tb

³ sermone CaPf; c. Mg; sermo TbVo

⁴ de verbis - xxviii *CaCbMgPfTbVo; om. Tc

⁵ Si pecc. *AdBeCaEaMgPfTbVoVp; Si pecc. non EgTc; Nisi preceptum Oa.

⁶ nec *CaPfTbTc; non Mg

⁷ periurabis *CaMgPfTb; peierabis Tc

⁸ iusiurandum *CaMgPfTb; iuramentum Tc

⁹ tuum *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁰ pecc. prec. nobis *CaMgPfTb; prec. nobis pecc. Tc

¹¹ Item *CaMgPfTc; lacuna Tb

¹² Non vobis (nobis Ca) - nos *CaMgPfTb; Non vult Dominus vos Tc

¹³ ergo add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁴ non add. MgTc, om. *CaPfTb

¹⁵ quod add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁶ credi et *CaMgPfTb; credis Tc

¹⁷ quod scit MgPfTbVo; quod Be; qui scit Ca; qui scit omnia Tc; om. Brant

¹⁸ meo *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ video *CaMgPfTc; ideo Tb

²⁰ quod TbVo; quam CaMgTc; om. Pf

²¹ quod est est - amplius est *CaMgPfPkPwTbTcBrant; om. Migne

²² est add. CaMg, om. *PfTbTcVo

90

Toletano concilio¹ VIII, cap. iiii

Si publicis sacramentorum gestis, quod Deus avertat, a quibuslibet illicita vel non bona exstitisset conditio alligata², que aut iugulare³ animam patris aut agere compelleret⁴ stuprum sacratissime virginis, nunquid non tolerabilius⁵ esset stulte promissionis reicere vota quam per inutilium promissorum custodiam⁶ exhorrendam criminum implere mensuram?

ID 12.9] C 22 q 4 c 1

¹ Tol. conc. *BeCaRaTbVoVq; Ex Tol. conc. AdPfTc; Ex conc. Tol. Mg

² alligata CaMgPfTc; allegata Tb

³ corr. fr. vulgare Ra²

⁴ -et *CaMgPfTb; -etur Tc

⁵ non toler- *CaMgPfTb; intoler- Tc

⁶ promissorum custodiam *CaMgPfTb; promissionum custodia Tc

91¹*Ambrosius de officiis, libro I²*

Est³ etiam contra officium nonnunquam⁴ promissum solvere sacramentum, ut Herodes qui iuravit, quoniam⁵ quicquid petitura esset daret filie Herodiadis necem⁶ Iohannis prestavit⁷, ne promissum negaret.

ID 12.10] C 22 q 4 c 2

¹ om. Vq

² no insc. Ea

³ Si est Oa

⁴ nonnunquam *Be(before officium)CaPfTc; Mg?; nunquam Tb

⁵ quoniam *CaPfTbVo; Mg?; quod Tc

⁶ daret filie Her. necem *CaMg?PfTb; filia Her. daret necessitate caput Tc

⁷ prestavit BeCaLcMgOdPf³RaTb; prestitit Mq(after corr)Tc; prest...vit Pf; prestilit Od²; pr' av' Vo

92¹*Sermo² Augustini in decollatione Sancti Iohannis, qui sic incipit³*

Cum⁴ sanctum Evangelium legeretur⁵, Video David pium⁶ hominem sanctum in iurationem temerariam⁷ cecidisse, et maluisse non facere quod iuraverat quam iurationem suam fuso hominis sanguine implere.

¹ om. Vq

² sancti add. Tb, om. *BeCaPf

³ Sermo (sancti add. Tb) - incipit *CaOaPfRaTbVo; Sermo - Iohannis Be; Beda in libro omel' xl Lc; Ex sermone Aug. - incipit Mg; Sermo Aug' Mq; Item de eodem Tc

⁴ Dum Wc

⁵ Cum (Dum OaWc) - leg. *AdEaMgMqOaPfRaTbTcVoWc; om. BeCaEg

ID 12.11a] C 22 q 4 c 3, var. at beginning (? by incorporating different rubric)

⁶ pium CaMgObOcOdPfTb; om. Tc

⁷ -ariam *CaMgPfTc; -arie Tb

93¹

Item²

Iuravit David temere, sed non³ implevit⁴ iurationem maiori pietate. Ecce David sanctus non quidem iratus⁵ sanguinem hominis⁶ fudit, sed eum falsum iurasse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minimum, sed minus fuit illud in comparatione peioris. Nam per seipsum appensum, magnum malum est falsa⁷ iurare.

ID 12.11b] C 22 q 4 c 4

¹ om. Vq

² Item *BeCaEgLcMgMqOaPfRaTcWc; om. Tb. Run on from c 92 LdPfRaVoWc

³ iuravit add. and canc. Ca

⁴ impl- *CaEgMgPfTb; adimpl- Tc

⁵ non quidem iratus *CaDbMgPfTbTc; iuramento quidem astrictus non Brant

⁶ sang. hom. *CaMgPfTc; hom. sang. Tb

⁷ falsa *MgPfTbTc; falso Ca

93A¹

Isidorus in Sinonimis, libro II²

In malis promissis rescinde³ fidem, in⁴ turpi voto⁵ muta⁶ decretum. Quod incaute vovisti non facias. Impia est promissio que scelere adimpletur⁷.

ID 12.12] C 22 q 4 c 5

¹ in

AaAbAdBdBeCaCbDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmMgMqOaObOcOdOePcPfPkPqPtPwQaRaSdSeSgSlTbTcVmVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa, om. Brant

² lib. II *BdBeCaCbEgLfLjLmMgOcOdOePfPwSeTbVoWc; om. Tc

³ rescinde *BeCaEgLfLjLm(obsc. corr.)MgPfRaSeTbVoVqWc; rescindere LdLg; rescindi Lf; scindere Sl; retine (vel rescinde ss) Tc

⁴ in *CaMgPfTbTc; om. Oe

⁵ turpi voto BeCaCbLcLgLfLjMgMqObPwRaSeTcIDm; turpe votum

DbEaLdLmOaOcOePfPtSgVmVoVqWcIDp; curpi voto Lf; turpis voto Od; malum votum Tb

⁶ muta *CaEgMgPfSeTbTc; muto Lf

⁷ incaute vovisti - adimpl. *CaEgMgPfRaTbTc; in Ld

94¹*Beda in libro omeliarum, omelia² xliii³*

Si aliquid forte nos incautius iurare contigerit quod observatum peiorem vergat⁴ in exitum, libere illud consilio salubriori mutandum noverimus, ac magis instante necessitate peierandum⁵ nobis quam pro vitando⁶ periurio in aliud crimen gravius⁷ esse divertendum. Denique iuravit David per Dominum occidere Nabal⁸ virum stultum et impium, atque omnia que ad illum pertinerent demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail femine prudentis⁹ mox remisit minas, revocavit ensem in vaginam neque aliquid culpe se tali periurio contraxisse¹⁰ doluit.

ID 12.13a] C 22 q 4 c 6

¹ Ld om. all from c 94 to c 110

² omelia *BeCaTbVq, om. MgOaObPfRaTcVo

³ xliii *BeCaMgTbVoVq; xlii... Pf; xliiii Ra; om. Tc

⁴ -gat *CaPfTbTc; -git Mg

⁵ peierandum BeCaMgTbVo; periurandum PfTc

⁶ uncertain letter add. and canc. Ca

⁷ in aliud crim. grav. *BeCaMgPfVo; in aliud grav. crim. Tb; grav. in aliud crim. Tc

⁸ Nabal *BeCaMgPfTb; om. Tc

⁹ fem. prud. *CaPfTc; ? Mg; prud. fem. Tb

¹⁰ contraxe Ca

95

Item¹

Non solum in iurando sed in omne² quod agimus hec est moderatio solertius observanda, ut si in talem forte lapsum³ versuti hostis inciderimus insidiis, ex quo sine aliquo peccati contagio surgere non possimus⁴, illum potius evadendi aditum⁵ petamus in quo minus periculi nos perpessuros esse⁶ cernimus.

ID 12.13b] C 22 q 4 c 7

¹ run on without break PwRaVoWc

² omne MgPfRaTbVoVq; omni BeCaMqTc

³ -sum *CaPfTbTc; -si Mg

⁴ -imus *OaTbVo; -umus BeCaMgPfTcVq

⁵ evad. ad. in mg. Ra²

⁶ esse *BeRaTbTc; om. CaMgMqPfPtVoVq; lacuna in Oa

96

Augustinus de bono coniugali

Si ad peccatum admittendum adhibetur fides, mirum si fides appellatur. Verumtamen qualiscumque sit, si et¹ contra ipsam fit, peius fit², nisi cum propterea³ deseritur ut ad fidem veram legitimamque redeatur⁴, id est ut peccatum⁵ emendetur voluntatis pravitate correcta⁶, tanquam quisque cum hominem⁷ solus expoliare⁸ non possit, inveniatur socium iniquitatis et cum eo paciscatur ut simul id faciant spoliūque partiantur⁹, quod¹⁰ facinore commisso¹¹ totum solus auferat, dolet quidem ille et fidem sibi servatam non esse¹² conqueritur. Verum in ipsa sua querela cogitare debet potius in bona vita ipsi humane societati fidem¹³ fuisse servandam¹⁴, ne preda iniqua ex homine fieret¹⁵, si sentit quam inique sibi¹⁶ in peccati societate servata non fuerit¹⁷. Ille quippe utrobique perfidus, profecto sceleratior iudicandus est.¹⁸

ID 12.14a] C 22 q 4 c 20

¹ et *CaMgPfTb; om. Tc

² fit CaPfTbTc; sit Mg

³ propterea *CaMgPfTb; preterea Tc

⁴ -eatur *CaMgPfTc; -eat Tb

⁵ redimatur et add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ voluntatis prav. correcta *CaMgPfTb; voluntas prav. corrupta Tc

⁷ -inem *CaMgPfTb; -ine Tc

⁸ expoliare *CaMgRaPfTb; expugnare Tc

⁹ partiantur *CaMgMqPfRa²Tb; sortiantur RaTc

¹⁰ vel quo add. ss Mg

¹¹ commisso *CaMgPfTb; converso Tc

¹² fid. sibi serv. non (ss Ra) esse *CaMgPfVo; sibi fid. non esse serv. BeTc; fid. sibi non serv. esse Tb

¹³ fidem Be²CaMgPfPwRaTcVoWd²; om. BeMqPkTbWd

¹⁴ ipsi humane - fuisse servandam (-dum PfSITb) *CaMgPfPkPwRaSITbTcVo; fuisse servandum ipse humane societati *Brant*

¹⁵ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁶ inique sibi *CaMgPfTb; iniquum sit Tc

¹⁷ servata non fuerit *CaMgPfTb; servanda non fuit Tc

¹⁸ scel. iud. est] iud. est scel. Oa

97

Item¹

Mulier si² fide coniugali violata fidem servet³ adultero⁴, utique mala est, si⁵ nec adultero⁶, peior est. Porro si⁷ eam flagitii peniteat et ad castitatem rediens

¹ Item *BeCaLcMgMqPfTbVq; Ita Eg; om. Tc; no break here PtPwRaVoWc

² ss Ca

³ corr. fr. -vat Ca

⁴ -ero *CaMgRaTbTcVoWd²; -erio Pf; om. Wd

⁵ si CaMgPfTb; sed Tc

⁶ s. actu add. ss MgWd²

coniugalem, pactam ac placitam⁸ adulterinam rem scindat⁹, miror si eam fidei¹⁰ violatricem vel ipse adulter putabit.

ID 12.14b] C 22 q 4 c 21

⁷ si *MgPfTbTc; sic Ca

⁸ ac placitam BeEgMgPfTbVo; ac placidam Ca; et placidam et Tc

⁹ rem scindat PfTbVo; rescindat BeCaEgMgMqRa; rem scidat Oa; res. fidem Ra²; rec'dat Tc

¹⁰ eam fidei *CaMgPfTb; fidem Tc

98

Actus quartus septime sinodi¹

Iohannes apocrisarius orientalium sedium dixit, Significat sermo patris nostri Sophronii quod melius sit iurantem periurare² quam conservare sacramentum³ in fractione⁴ sanctarum imaginum. Hoc autem dicimus quia⁵ quidam se sacramento⁶ excusant.

ID 12.15a] C 22 q 4 c 18a

¹ Actus (Actio BeTc) iiii (in *add.* Oa) septime (septe Tc) sin. *CaBeMgOaOdPwRaTbTcVq; Act. iiii sinodi vi Eg; *om.* PfVo. Oa p. 73 *ends here, with other texts following.*

² periurare *MgPfTbTc; periurantem Ca

³ sacramentum *CaEgMgPfTb; iurationem Tc

⁴ frac- CaEgMgMqPfTc; confrac- *Tb

⁵ quia *CaEgMgPfTb; quod Tc

⁶ se sac. *CaEgMgPfTb; sac. se Tc

99¹

Tharasius² patriarcha dixit

Quia pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea transgredi voluit impium iuramentum.

ID 12.15b] C 22 q 4 c 18b

¹ *om.* Lc

² Tharasius *BeCaEgMgPfTc; Tar' MqRaVq; In decr' Tar' Tb; Thar' Vo

100¹

Item. Tharasius patriarcha dixit²

Herodes³ observavit sacramentum et periit. Petrus vero⁴ negavit cum iuramento et conversus flevit⁵, et salvatus est⁶. Omne enim peccatum bonus Deus

¹ *om.* Lc

² Thar. - dixit *Be(text)CaMgPfTbTcVo(in text)Vq; *om.* Eg

³ He res Wc

indulget, si quis ex toto corde peniteat. Sancta sinodus dixit⁷, Sic docet nos sancta scriptura. Item. Leontius Pothie⁸ episcopus dixit, Scriptum est, Iuramentum mendax ne diligatis. Qua de causa nostrum iuramentum⁹ mendax dissolvitur¹⁰, quasi nullam habens virtutem¹¹.

ID 12.15c] C 22 q 4 c 18c

⁴ vero *CaMgPFTb; autem Tc

⁵ amare *add.* MgTc, *om.* *CaPFTbVo

⁶ salvatus est *CaMgTbTcVo; salvatur Pf

⁷ S. sin. dixit CaEgMgOdRaTbTc; Item. S. sin. dix. Be; *om.* Pf; Item Vo

⁸ Pothie PFTb; Fotie Be; Epothie Ca; Pontie MgTb; Phocie MqTc

⁹ iuramentum *CaMgPFTb; mendacium Tc

¹⁰ diss. mendax *later corr.* Tb

¹¹ virtutem *CaMgPFTb; veritatem Tc

101

Ambrosius de officiis, libro III¹

Sepe plerique constringunt se iurisiurandi² sacramento, et cum ipsi³ cogoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen⁴ contemplatione faciunt quod sponponderunt, sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici premium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe⁵ quod regnum pro saltatione promittitur, crudele quod mors prophete iurisiurandi⁶ religione donatur. Quanto tolerabilius tale⁷ fuisset⁸ periurium⁹ posset¹⁰ dici, quod ebrius inter vina¹¹ iuraverat, quod eiuratus¹² inter saltantium choros promiserat. Infertur disco prophete caput¹³, et hoc estimatum est fidei esse quod amicitie fuit¹⁴.

ID 12.17 med.] C 22 q 4 c 8 med., ending as earlier version did

¹ III *BeCaMgOdPFTbVq; IIII Tc; II Vo

² iuris- *BeCaMgTcVo; ius- PFTb

³ *corr. fr.* ipso Ca

⁴ tamen *MgPFTbTc; inde Ca

⁵ est *add.* Tb, *om.* *CaMgOdPFTc

⁶ iuris- *CaPFTbTc; ius- Mg

⁷ tale CaDbMgPFTb; tali Tc

⁸ si *add.* Db

⁹ sacramento, si tamen periurium *add.* RaTcBrant, si tamen periurium *add.* Mq; *om.*

BeCaFcMgObOcOdOePfPkPtPwSgSITbWc

¹⁰ posset CaMgPFTc; posse Tb

¹¹ vina *BeMqPFTbTcVo; convivia CaMg

¹² eiuratus CaMgPFTb; ei iuratu Tc

¹³ proph. cap. *CaMgPFTb; cap. proph. Tc

¹⁴ amicitie fuit *CaRaTbTcVq; amentie (Be?) fuit BeMq; inimicitie (vel amicitie ss) fuit Mg; amic. et inimicitie fuit Pf; amic. fuit vel inimicitie Vo

102*Item*¹

Non² semper promissa omnia³ solvenda sunt. Denique, ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam sicut scriptura indicat.

ID 12.17 end] C 22 q 4 c 12

¹ no break PtRaVoWc

² fuit *add. and canc.* Ca

³ prom. omn. *CaMgPfTbVq; omn. prom. Tc

103*Capitularum*¹ *lib. I, cap. ix*²

Parvuli qui sine rationabili etate sunt non cogantur iurare, et qui semel periuratus fuerit nec³ testis sit post hec nec ad sacramentum accedat⁴, nec in sua causa vel⁵ alterius⁶ iurator existat.

ID 12.23] C 22 q 5 c 14

¹ -arum CaEgLcPf; -orum BeTbTcVq; -arii Mg; -arium Vo

² ix *BeCaEgMgOdPfTb; iiii Tc; xi Vo

³ nec *BeCaMgTbTc; ne PfVo

⁴ -edat BeCaEgMgPfTbTc; -edet Pf²Vo

⁵ vel *CaEgMgPfTb; nec Ra; nec in Tc

⁶ alterius *MgPfTbTc; alicuius Ca?

104*Ex dictis*¹ *Cornelii pape*², *cap. v*³

Pueri ante quatuordecim annos non cogantur iurare.

ID 12.69b] C 22 q 5 c 15, in earlier version; cf +c 16b and Winroth, Making, 218

¹ decretis Vp

² *ss before* Cornelii Be

³ Ex dictis - cap. (om. Vo) v *BeCaMqOdPfRaTb²VoVp; Ex dictis - cap. x Eg; Cornelii pape Lc; Ex concilio Eliberitano cap. iii Mg (*cf c 105*); Ex dictis - pape TbTc; *om. with no break* Pt

105*Ex concilio Eliberitano*¹, *cap. iii*²

Si puella sita in puerili etate in domo patris illo nesciente se iuramento constrinxerit, et si pater statim ut audierit contradixerit, vota eius et iuramenta irrita erunt, et facilius emendabitur.

¹ Elib- PfTbTc; vel Lib- Ca

² Ex - cap. iii CaEgLcPfTbVqVo; Ex - Elib. BeTc; Ex dictis Cornelii pape cap. v Mg

ID 12.81] + 22 q 5 c 15b

106¹

Ex Aurelianensi concilio, cap. ii²

Iuramentum filii et³ filie nesciente patre, et vota monachi nesciente abbate, et iuramenta pueri irrita sunt⁴.

ID 12.82]

¹ om. WcWd, after c 107 Sl

² Ex Aur. conc. (conc. Aur. Ca) cap. ii (iii Be) *BeCaEgPfTbVoVq; Mg?; Item Tc

³ et *BeMqPfTbVo; Mg?; vel CaRaTcWe

⁴ sunt *BeCaPfTbVo; Mg?; erunt Tc

107

Sermo Augustini¹

Si quis² provocaverit te ad iurationem³ ut forte sic sibi estimet satisfieri posse, si iuraveris de ipsa re quam putat⁴ te commisisse, ac fecisse te⁵ quam⁶ forsitan non fecisti⁷, ne remaneat in eo mala suspicio, si iuraveris tu non sic⁸ peccas quomodo ille qui te⁹ provocavit. Item. Si ab alio provocatus fueris, ab ipsius malo erit quod¹⁰ iuras, non a tuo.

ID 12.28a]

¹ Sermo Aug. CaEgMgOdPfPwTbVoVq; De sermone sancti Augustini Tc; om. Pt

² forte add. Tc, om. *CaEgMgOdPfPwTb

³ iurationem *CaMgPfTb; iuramentum Tc

⁴ -at *MgPfTbTc; -as Ca

⁵ fec. te CaPfTb; fec. BeMg; te fec. Tc

⁶ quam *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ -isti *MgPfTbTc; -isse Ca

⁸ non sic *CaMgPfTb; sic non Tc

⁹ te *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ quod *CaMgPfTb; cui Tc

108

Item¹

Ille homo qui alium provocat ad iurationem, et scit eum falsum² iurare, vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est³, ille animam, immo duas animas, et eius quem iurare provocavit⁴ et suam. Scis verum esse quod dicis⁵, falsum esse quod

¹ no break PtRaVoWc

² falsum *CaPfTbVoVq; falsa after corr. Mg; om. Tc

³ occisurus est *BeMgPfTbVoVq; occisurus Ca; occidit Tc

⁴ provocavit *CaMgPfTc; coegit Tb

dicit ille⁶, et iurare compellis⁷? Ecce iurat⁸, periurat, ecce perit. Quid tu invenisti?

Immo et tu⁹ peristi¹⁰ quia¹¹ de illius morte¹² satiari voluisti.

ID 12.28b] C 22 q 5 c 5, var. at beginning

⁵ et add. Tc, om. *CaMgPFTb

⁶ dic. il. *CaMgPFTb; il. dic. Tc

⁷ -llis *BePfRaTb; -ell' CaMg; -ellit TcVo

⁸ ecce add. Be²MgRaTc, om. BeCaMqPFTbVo

⁹ tu CaMgPFTb; om. Tc

¹⁰ peristi CaMgPFTc; om. Tb

¹¹ quia BeCaMgPFTbVo; quia et Tb; qui Tc

¹² ill. morte *CaMgPFTc; morte ill. Tb

109¹

Augustinus, Questionum in Levitico, cap. i²

Hoc videtur³ dicere peccare⁴ hominem quo audiente iurat aliquis⁵ falsum, et scit eum falsum iurare et tacet. Tunc autem scit si ei⁶ rei de qua iuratur testis fuit⁷ aut videns aut conscius fuit⁸, id est aliquo modo cognovit⁹, aut oculis suis conspexit¹⁰, aut ille ipse qui iuravit illi¹¹ indicavit; ita enim potuit esse conscius¹², sed inter timorem huius peccati et timorem perditionis hominum¹³ non parva existit plerumque temptatio. Possumus enim paratum¹⁴ ad periurium admonendo vel prohibendo a tam gravi¹⁵ peccato revocare¹⁶. Sed si non audierit, et coram nobis de re quam novimus falsum¹⁷ iuraverit, utrum prohibendus sit¹⁸ proditus etiam si in¹⁹ periculum mortis incurrat, difficillima questio est. Sed quia non hic²⁰ expressit cui hoc indicatum²¹

¹ om. Vq

² cap. i BeCaMgPFTb; primo cap. Od; cap. ii Vo; om. Tc

³ Hoc videtur *BeCaFcMgOdPwQaTbVo; Hoc videntur Pf; Sic videtur Tc

⁴ peccare *Ca(repeated)MgMqPfRaTb; periurare Ra²TcWc

⁵ aliquis *BeCaMgPFTbVo; aliquid TbTc

⁶ si ei *CaMg(after corr.)PFTb; fieri si eius Brant

⁷ fuit *CaMgPFTb; fuerit Tc

⁸ fuit *CaMgPFTb; fuerit Tc

⁹ -vit *CaMgPFTb; -verit Tc

¹⁰ -xit *CaMgPFTb; -xerit Tc

¹¹ iuravit illi CaMgPFTb; iurabit Tc

¹² irrogando add. Migne, om. *CaMgPcTbTcBrant

¹³ hominum *Mg?PFTbTc; om. Ca

¹⁴ paratum *BeMqPFTbVo; peractum Ca; Mg?; peratum Tc

¹⁵ gui Ca

¹⁶ revocare *CaPFTb; Mg?; remove Tc

¹⁷ -um *CaMgPFTb; -am Tc

¹⁸ proh. sit MgPFTbVo; prodendus sit BeCa; sit proh. Tc

¹⁹ proditus etiam si in (im Pf) BeMgMqPfRa²Vo; etiam si proditus Ca; proditus etiam in *RaTb;

perditus etiam si in Tc

²⁰ non hic BeMgPFTbVo(?); non Ca; hunc after corr. Pf; hic non Tc

²¹ -atum *TbTcVo; -andum BeCaMgPFTb; iudicatum (vel indi add. in mg.Ra²) MqRa

est²², utrum illi cui iuratur an sacerdoti vel²³ cuiquam qui non solum eum²⁴ persequi non potest irrogando²⁵ supplicium sed etiam orare pro illo²⁶ potest²⁷, videtur²⁸ mihi quod se hic solvat a peccati vinculo²⁹ si indicet talibus qui magis possint³⁰ prodesse quam obesse periurio, sive ad corrigendum eum, sive ad Deum pro eo placandum³¹, si et ipse³² confessionis³³ adhibeat medicinam.

ID 12.29] C 22 q 5 c 8

²² est *MgPfTbTc; sit Ca

²³ vel *CaMgPfTb; an Tc

²⁴ eum *BeCaMgPf; ei Tb; om. Tc

²⁵ corr. fr. irrig- Ca

²⁶ or. pro illo *BeCaPfTbVo; pro illo or. MgTc

²⁷ irrogando - potest (prodest Tb) *CaMgPfTbTcVoBrant; om. Migne

²⁸ after corr. Pf

²⁹ se hic etiam (after solvat MqRa²) solvat a peccati vinculo MgMqRaTc; sic se solvat a pecc. vinc. Be; se a tali peccato exivit Ca; si hic solvat a pecc. vinc. Pf?; sic hunc <solvat> a ppecc'i vinc. Vo; si hoc etiam solvat a pecc. vinc. Tb

³⁰ -int *CaMgPfTb; -unt Tc

³¹ pro eo plac. *CaMgPfTc; plac. pro eo Tb

³² si et ipse *BeCaMg; si et ipsi PfTbVo; si ipse Tc

³³ sibi add. Ca, om. *MgPfTbTc

110

Sermo Augustini¹ de periurio qui sic incipit, Prima lectio²

Qui exigit³ iurationem multum interest si nescit⁴ illum iuraturum falsum⁵, an scit⁶. Si enim nescit⁷, et ideo dicit, Iura mihi, ut fides ei⁸ sit, non audeo⁹ dicere non¹⁰ esse peccatum, tamen humana temptatio est¹¹. Si autem novit¹² fecisse, si scit eum fecisse, vidit fecisse¹³, et cogit¹⁴ iurare, homicida est. Ille enim se¹⁵ suo periurio interimit sed iste manum¹⁶ interficientis et impressit et pressit.

¹ Aug. *BeCaMgTbVoVq; eiusdem Pf; sancti Aug. Tc

² qui - lectio *CaMgPfTbVo; om. BeLcTc

³ eligunt Pt

⁴ -scit *CaMgPfTc; -sciat Tb

⁵ iur. fal. *CaMgPfTc; fal. iur. Tb

⁶ scit *CaMgPfTc; sciat Tb

⁷ nescit *CaMgPfTc; nesciat Tb

⁸ ei *CaMgPfTb; ea Tc

⁹ short word follows (erased) in Tb

¹⁰ non *CaMgPfTb; erased Tc

¹¹ est *CaMgPfTb; om. Tc

¹² eum add. Tc, om. *BeCaMgPfTb

¹³ si scit eum (om. Oc) fecisse (et add. ss Vm) vidit fecisse

BeCaEgLgMgObOcOdOePkPwSgTbVmVoWc; eum vidit fortasse Mq; si scit eum fecisse Pf; si scit eum fec. videlicet Ra; om. Tc

¹⁴ eum add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ se *MgPfTbTc; sese Ca

¹⁶ se add. Tc, om. *CaMgPfTb

ID 12.30] + C 22 q 5 c 6

111¹

Augustinus² de verbis³ apostoli, sermo xxviii⁴

Homines enim⁵ falsum iurant vel cum fallunt vel cum falluntur. Aut enim⁶ putat homo verum esse quod falsum est, et temere iurat, aut scit vel⁷ putat falsum esse⁸, et tamen pro vero⁹ iurat, et nihilominus cum scelere iurat. Distant autem ista periuria que duo¹⁰ commemoravi. Fac illum iurare¹¹ quia verum putat esse pro quo iurat. Verum putat esse¹², et tamen falsum est. Non ex animo iste periurat, fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est, non pro re falsa sciens iurationem interponit. Da alium. Scit falsum esse et dicit¹³ verum esse, et¹⁴ iurat tanquam verum sit quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit bellua, et de rebus humanis exterminanda¹⁵? Quis enim fieri¹⁶ velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium. Putat falsum esse et¹⁷ iurat tanquam verum sit¹⁸, forte verum est¹⁹. Verbi gratia, ut intelligatis. Pluit in illo loco, interrogas hominem et respondet pluisse, et ad negotium ipsius²⁰ competit ut dicat, pluit, si putat non pluisse²¹. Dicitur enim²², Vere pluit? Vere et iurat, et tamen pluit ibi²³, sed ille nescit²⁴, et putat non pluisse, periurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi rea mens.

¹ om. Vq

² Aug. *CaMgTbTcVo; eiusdem Pf

³ Domini *add. and canc.* Ca

⁴ sermo (sermone TbVo) xxviii (xxxviii Ra) *CaMgPfRaTbVo; om. Tc

⁵ enim CaMgPfTb; om. Tc

⁶ enim MgPfVo; om. BeCaTbTc

⁷ vel *CaMgPfTb; aut Tc

⁸ fals. esse *CaMgPfTb; esse fals. Tc

⁹ vero *CaMgTbTc; falso vere Pf

¹⁰ que duo CaMgPfTb; duo que Tc

¹¹ Fac illum iurare *MgTb; Facit illum iurare BeCaDbLgMqObOcOdOeSgVmVp; Facit illum PfVo; Falsum iurare RaTc

¹² Verum putat esse *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ et dicit *CaMgPfTb; dicitque Tc

¹⁴ et *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ exterminanda Ca

¹⁶ fieri *CaMgPfTc; ferre Tb

¹⁷ et *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ vel quod *add. ss* Mg

¹⁹ et forte verum est *in mg.* Ra²

²⁰ ipsius *Ca²PfTbTc; illius Mg

²¹ et ad negotium - pluisse *in mg.* Ca²

²² enim CaPfTbTc; ei Mg

²³ ibi *CaMgPfTb; om. Tc

ID 12.39] C 22 q 2 c 3

²⁴ ille nescit *CaMgPfTc; nescit ille Tb

112

Isidorus, Sententiarum libro II, cap. xxxi¹

Quacumque arte verborum quisque iuret, Deus tamen qui conscientie testis est ita hoc accipit sicut ille cui² iuratur intelligit. Dupliciter autem reus sit³ qui cum⁴ nomen Dei⁵ in vanum assumit et⁶ proximum dolo capit. [113] Non est conservandum⁷ sacramentum quo malum incaute promittitur⁸, veluti si quispiam adultere perpetuam⁹ cum ea permanendi¹⁰ fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum¹¹ quam permanere in stupri flagitio.

ID 12.36] C 22 q 5 c 9 to dolo capit; C 22 q 4 c 13, Non est observandum to end

¹ lib. II (I CaMg) - xxxi *CaLcMgPfTbVoVq; ? Tb; om. Tc

² hoc add. Tc, om. *CaMgPfTb

³ sit *PfTbTcVo; est CaMg

⁴ cum CaMgPf; om. TbTc

⁵ Dei *CaMgPfTb; Domini Tc

⁶ et *CaMgTbTc; erasure Pf

⁷ serv- Vq

⁸ -itur *CaMgTcVo; -atur Pf?Tb

⁹ -uam *CaMgTb; -uo PfVo

¹⁰ perman- *CaMgPfTcVq; man- Tb

¹¹ sacramentum *BeCaMgPfTbVq; iuramentum Tc

114

Ex dictis Isidori¹

Iurare est Dei² illa providentia que³ statuit⁴ non evellere statuta. Penitentia⁵ autem Dei rerum mutatio est. Non penitere autem⁶ statuta non revocare⁷ ut est illud, Iuravit⁸ et non penitebit eum, id est que⁹ iuravit¹⁰ non mutabit¹¹.

ID 12.67 end]

¹ Ex dictis Is. *BeCaMgPfTbVoVq; Ex dictis eiusdem Lc; Item idem Tc

² est Dei BeCaPfTbVo; Dei est EgMgTc

³ que *MgPf; qua BeCaTbTc

⁴ omnia add. Tc, om. *CaEgMgPfTb

⁵ Penitentia *MgPfTbTc; Potentia Ca

⁶ autem *CaMgPfTb; vero Tc

⁷ revoc- *MgPfTbTc; voc- Ca

⁸ Dominus add. Tc, om. CaMgPfTb

⁹ que *CaMgPfTb; quod Tc

¹⁰ iuravit *CaPfTbTcWd; statuit MgWd²

¹¹ -abit *CaMgMqPfRaTb; -avit Tc; penitebit Sl; inmutavit WdWe

115

Sermo¹ Augustini de periurio, qui sic incipit, Prima lectio²

Quisquis es pravi et³ perversi cordis, si dicas, Per Deum, iuras. Si dicas, Testis est Deus, non iuras? Quid enim est⁴, Per Deum, nisi Testis est Deus? Aut quid est, Testis est Deus, nisi Per Deum? Quid autem est iurare, nisi ius Deo reddere quando⁵ per Deum iuras? ius saluti tue reddere⁶, quando per⁷ salutem tuam iuras⁸? ius filiis tuis reddere⁹, quando per filios tuos iuras¹⁰? Quod autem ius debemus saluti, filiis nostris¹¹, Deo nostro, nisi caritatis, veritatis et non falsitatis? Maxime autem¹² cum per Deum fit, ipsa est vera¹³ iuratio. Quia et cum dicit¹⁴ quisque, Per meam¹⁵ salutem, salutem suam Deo obligat.¹⁶ Quando¹⁷ dicit, Per filios meos¹⁸, oppignerat¹⁹ filios suos Deo, ut hoc veniat²⁰ in caput²¹ eorum quod exit de ore²² ipsius, si verum verum, si falsum²³ falsum. Cum ergo filios suos vel caput suum vel salutem suam quisque iurationem²⁴ nominans²⁵, quicquid nominat obligat quanto magis quando iurat per ipsum Deum?

ID 12.34a]

¹ sancti *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

² de periurio qui - lectio *CaEgMgPwTbVoVq; de periurio BeLc; de periurio ut supra Pf; *om.* Tc

³ et *CaMgPfTb; vel TcWc

⁴ enim est *CaTbTc; est Be; est enim EgMgPfRaVo

⁵ quando *CaMgPfRaTbTc; quoniam SgBrant

⁶ ius saluti tue reddere (reddis Vo, redde Vosm.) *BeCaEgLgMqObOdOeRaSgTcVmVoWdVosm.; ius Deo redde Pf²; vis saluti tue reddere Oc²TbBrant; *om.* Mg; quando per Deum - reddere *om.* Migne

⁷ per *CaPfTb; *om.* Tc

⁸ Quando per Deum - iuras *BeCaPfTbTc; *om.* Mg

⁹ ius (Vis Brant, ius Migne) filiis tuis reddere (redde VoVosm.) *BeCaTbTcBrant; ius saluti tue redde Pf

¹⁰ ius filiis tuis redde *add.* Pf, *om.* BeCaMgTbTcVo

¹¹ nostris *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹² autem *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹³ est vera *PfTbTcVo; vera est CaMg

¹⁴ dicit *CaMgPfTb; ait Tc

¹⁵ iuro *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁶ Lh ends

¹⁷ Quando *CaPfTbTc; Quoniam Mg

¹⁸ meos *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁹ -erat *CaMgPfTb; -orat Tc

²⁰ ven- *CaMgPfTb; even- Tc

²¹ lacuna follows in Pf

²² eius *add.* Pf, *om.* CaMgTbTcVo

²³ *add.* ss Wd²

²⁴ iurationem CaMqPfTbVo; iuratione sua BeRa; iuratione Mg; iurando Tc

²⁵ -inans *CaMgPfTb; -inat Tc

116

*Item*¹

Ecce dico caritati vestre, Et qui per lapidem falsum iurat periurus est. Unde hoc dico? Quia multi et in hoc falluntur, et putant quia nihil est per quod iurant, non² se crimine teneri³ periurii. Prorsus periurus es⁴, quia per id quod sanctum non putas falsum iuras. Sed ego⁵ illud sanctum non puto, sanctum putat⁶ cui iuras. Non enim quando iuras tibi iuras aut lapidi iuras, sed proximo iuras, homini iuras⁷ ante lapidem⁸. Sed nunquid non ante⁹ Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit Deus te¹⁰ fallentem. Item. Ream linguam non facit nisi¹¹ mens rea¹².

ID 12.34b] +C 22 q 5 c 10

¹ *no break* PtRaVoWc

² non *CaMgPfTb; nec Tc

³ crim . ten. *CaMgPfTb; ten. crim. Tc

⁴ es *BeCaMgRaTb; est PfTcVo

⁵ Sed ego *CaMgPfTbTc; Sed et ego Ra; Sed tu *Brant*; si tu *Vosm*.

⁶ putat CaMgPfTb; puta Tc

⁷ iuras *MgPfTbTc; unus Ca

⁸ iuras homini iuras ante lapidem] homini iuras (vel ante lapi... *in mg* Ra2) iuras Ra

⁹ non ante *BeMqPfRaTcVo; non autem Ca; ante MgTb

¹⁰ Deus te BeCaMgPfVo; Deus re Be; Deus Tb; te Deus RaTc

¹¹ *corr. fr.* mihi Ca

¹² mens rea *CaTbTcVoVq; rea mens EgMgMqPfRaWc. Item. Ream linguam – mens rea *om.* BeLcVp

117

*Epistola Augustini*¹ *ad Publicolam*

Movet² te utrum eius fide³ utendum sit, qui ut eam servet⁴ per demonia iuraverit⁵. Ubi te volo prius considerare utrum si quispiam per deos falsos iuraverit se fidem servaturum, et eam non⁶ servaverit, non tibi videatur bis⁷ peccasse? Si enim tali iuratione promissam servaret⁸ fidem, ideo tantum⁹ peccasse iudicaretur¹⁰ quia per tales deos iuravit¹¹. Illud autem¹² nemo¹³ reprehenderet¹⁴ quia fidem servavit. Nunc

¹ Ep. Aug. BeCaObPkPwRaTbVoVq; Sermo Aug' Ad; Aug. LcPt; Aug. in ep. Mg; Ex ep. Aug. OcQaTc; Ep. eiusdem Pf

² Movet *BeCaCb²EgMhOcPfPwQaRaTbVoVqWe; Monet AdMqSfTc; Fovet CbLg; Vovet Ob

³ fide *CaMgPfTb; fede Tc

⁴ -et *CaMgPfTb; -aret Tc

⁵ -verit *CaMgPfTb; -vit Tc

⁶ non *MgTbTcVo; vero Ca

⁷ bis *CaMgTbVo; is Tc

⁸ -aret *CaMgTbVo; -are Tc

⁹ tantum *CaTbTcVo; tamen Mg

¹⁰ iudicaretur *CaMgTbVo; videtur Tc

¹¹ se fidem servaturum - deos iuravit (iuraverit CaMg) *BeCaMgOcPwRaTbTcVo; *om.* Pf

¹² autem *CaMgOcPfTb; *om.* Tc

vero¹⁵ quia et iuravit per quos non debuit, et contra pollicitam fecit¹⁶ fidem quod non debuit¹⁷, bis¹⁸ utique peccavit. Ac per hoc qui¹⁹ utitur fide illius quem constat²⁰ iurasse per deos falsos, et utitur non ad malum sed ad licitum et bonum, non peccato illius se sociat qui per demonia iuravit sed bono pacto eius quo fidem servavit. Neque hic eam fidem dico servari qua fideles vocantur²¹, qui baptizantur²² in Christo²³. Illa enim longe est alia longeque²⁴ discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum²⁵. Verumtamen sine ulla dubitatione minus malum est per deos falsos iurare veraciter quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis sanctum est²⁶, tanto magis est²⁷ penale periurium. Alia questio est utrum non peccet qui per falsos deos sibi iurari²⁸ fecit, quia ille²⁹ qui ei³⁰ iurat³¹ falsos deos³² colit. Cui questionem possunt illa³³ testimonia suffragari, que ipse commemorasti de Laban et Abimelech, si tamen Abimelech per deos suos³⁴ iuravit sicut Laban per deum Sochoth³⁵ vel Nachor.

ID 12.35] C 22 q 1 c 16

¹³ nemo *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁴ reprehenderet CaMgOcPfTb; responderet Tc

¹⁵ nemo reprehenderet - vero (ergo Tc) CaMgPfTbTc; nemo repr. - autem Wc ss

¹⁶ fecit *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁷ fecit *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁸ bis *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ qui *PfTbTcVo; que CaMg

²⁰ constat *CaMgPfTc; constitit Tb

²¹ (enim *add.* Ra) hic eam fidem - vocantur (nominantur Ca, *corr. fr.* vovo- Tb) *CaMg?PfRaTb; vero quia iuravit per quos non debuit (*v. sup.*) Tc

²² -antur *CaPfTb; Mg?; -atus est Tc

²³ peccavit quidem *add.* Tc, *om.* *CaPfTb, Mg?

²⁴ longeque *BeCaMgRa; longeque est Tb; est longeque PfVo; longe est Tc

²⁵ pact- *CaMgPfTb; fact- Tc

²⁶ mag. sanctum est *after* Quanto enim, *then moved* Tb

²⁷ est *CaMgPfTb; om. Tc

²⁸ -ari *Tb; -are BeCaMgPfTc

²⁹ *corr. fr.* elle Ca

³⁰ quia ille qui ei *CaMgPfTb; vel qui Tc

³¹ et *add.* Tc, iurat per *add Vosm.*, *om.* *CaMgPfRaTb

³² quos *add.* Vosm, *om.* *CaMgPfTbTc

³³ illa *CaMgTbTc; ista Pf

³⁴ Socoth *add.* ss Tc²

³⁵ Sochoth (Socoth AdPt, Sochor Be, Soccoht Ca, Soth Tb, Sozoth Wd) vel Nachor AdBeCaCbEaMgPfPtRaTbVoVq²Wd; patris sui Tc

117A¹

Ieronimus super Iezechielem de sacramento

¹ in LcLdLmMgOcPfWa (LdLm *run on from c 117*); *om.*

AaAbAdBdBcCaCbDbEaEbEcEgFcGcKaLbLfLgLjLkLnMqObOdOePkPqPtPwQaRaSeSgSITbTcVc VmVoVpVqVtWbWcWdWeZaBrant

Feriet cum eo fedus scilicet Nabugodonosor cum Sedechia, et accipiet ab eo iusiurandum ut custodiat pactum eius² et servet illud. Ex quo discimus³ etiam inter hostes servandam fidem⁴, et non considerandum cui sed per quem iuraveris. Multo enim fidelior⁵ inventus est ille qui propter nomen Domini tibi credidit, et deceptus est, te⁶ qui per occasionem⁷ divine maiestatis hosti tuo immo iam amico es molitus insidias. Item, post pauca. Sententia secularis est. Dolus an virtus quis in hoste requirat? Quam solent nobis opponere qui dicunt hostes fraude decipiendos. Cui⁸ adquiescamus, multo peius fecit Sedechias. Non enim hostem accepit⁹, sed amicum cum¹⁰ federe Domini fuerat copulatus. Ergo quamdiu non¹¹ iures et pactum non¹² ineas sub nomine Dei, prudentie est et fortitudinis vel decipere vel superare adversarium utcumque¹³ potueris. Cum autem te constrinxeris iuramento, nequaquam¹⁴ adversarius sed amicus est qui tibi credidit¹⁵, et sub occasione iurisiurandi¹⁶, id est Dei nuncupatione, deceptus est.

CCL 75.219-20

² eius LdLmMg, om. Pf(after eras.)

³ disc- MgPf; dic- Lm

⁴ fidem Pf; om. Mg

⁵ te add. Ld²MgOc, om. LmPf

⁶ te LmPf; om. MgOc

⁷ octeronem Lm (??)

⁸ ut add. LdOc, om. LmPf; Mg?

⁹ acc- LdLmMgOc; dec- Pf

¹⁰ cum LdLmMgOc; cui Pf

¹¹ non Mg; om. Pf

¹² non Mg; om. Pf

¹³ utcumque PflLm; utrumque LdMgOc

¹⁴ after corr. Lm

¹⁵ tibi credidit LcPf; crediderit tibi Mg

¹⁶ iurisiurandi LcPf; iusiurandi LdMg

118¹

Ex decretis² Sotheris pape, cap. iii³

Si aliquid forte incautius nos⁴ iurasse contigerit quod observatum peiorem⁵ vergat in exitum illud⁶ consilio salubriori mutandum noverimus ac magis instante necessitate periurandum nobis, quam perfecto iuramento⁷, in aliud crimen maius esse divertendum.

ID 12.75] C 22 q 4 c 6a, cf cap. 94 above

¹ om. Wd

² decr. *CaCbMgObOcPftbVq; dictis BeTc

³ cap. iii *CaCbMgObOcPftb; om. Tc

⁴ forte inc. nos *BeCaPftbVo; forte nos inc. Mg; nos forte inc. nos Tc

⁵ peiorem *MgPftbTc; potiorem Ca

⁶ illud *CaMgPftb; illo Tc

⁷ perfecto iuramento EaPkTc; pro facto iuramento AdMgObPwRa; pro vitando periurio BeBrant; profecto iuramento CaLcPftbVoVq; pro vitando iuramento Mq; pro iuramento Tb

119

Ex Toletano concilio VIII, cap. iii¹

Duo² mala licet omnino sint cautissime precavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum temptare³ compulerit, id debemus resolvere quod minori⁴ nexu noscitur obligari⁵. Quid⁶ autem⁷ levius ex his quidve sit gravius⁸, pure rationis⁹ acumine vestigemus¹⁰. Etenim dum periurare¹¹ compellimur, Creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamur. Cum vero noxia promissa complemus, et Dei iussa superbe contempnimus et proximis¹² impia crudelitate nocemus, et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus. Illic¹³ enim duplici¹⁴ culparum¹⁵ telo perimimur. Hic turpiter iugulamur¹⁶.

ID 12.16] D 13 c 1

¹ Ex - iiiii Pftb; Toletanum conc. VIII cap. iii (iiii RaVo) BeCaRaVoVq; Ex conc. Tol. VIII cap. iii Mg; Toletanum concilium Tc; *om.* Lc

² Quod Pt

³ temptare BeCaLcMgMqPpPwRaTcVo; temperare Ra; obtemperare Tb; perpetrare *Brant*

⁴ minori *MgPpRaTbTc; maiori CaRa²(*in mg.*)

⁵ -ari CaPftbTc; -are Mg

⁶ Quid *CaPftbTc; Quod Mg

⁷ autem *CaMgPpRa²Tb; enim RaTc

⁸ sit gr. *CaMgPpTc; gr. sit Tb

⁹ rationis *CaMgPpTc; actionis Tb

¹⁰ vest- CaPftbTc; invest- Mg

¹¹ periurare *CaMgPpTb; peierare Tc

¹² proximis *CaMgPpTb; propriis Tc

¹³ Illic *CaMgPpTb; Illi Tc

¹⁴ duplici *CaMgPpTb; dupliciter Tc

¹⁵ *obsc. corr.* Ca

¹⁶ Hic turpiter iug. *BeCaLcMgPpRaTbTcVqWcBrant; Hic tripliciter iug. We; *om. Migne*

120

Capitularium¹ libro I, cap. lx²

Qui in sanctis habet iurare, hoc ieiunus faciat³ cum⁴ omni⁵ honestate et timore Dei.⁶

ID 12.33] +C 22 q 5 c 16, var. text and insc.

¹ -arium *Mg; -orum BeTbTc; -arum CaPf; -ar' Vo

² I cap. lx *BeCaLcMgPpPkRaVq; I Eg; cap. lx PwSeTb; I cp. lx Vo; *om.* Tc

³ hoc ieiunus faciat *CaMgPpTc; ieiunus hoc iurat Tb

⁴ cum CaMgPpTb; et Tc

⁵ *ss* Ra²

⁶ cum omni – Dei *om.* WcWd

120A¹*Ex decretis² Cornelii pape, cap. v*

Sed et³ nobis honestum etiam et iustum⁴ videtur⁵ ut qui in sanctis audet⁶
iurare⁷, hoc ieiunus faciat cum omni⁸ honestate et timore Dei.

ID 12.69a] +C 22 q 5 c 16 var.

¹ in AdBdBcCaCbDbEaEgFcGcKaLbLcLdLgLjLk(om, added in marg.
Lk²)LmLnMgMqOcObOdOePf<Ph>PkPtPwQaRaSeSf(after c
121)SgSIbTcVmVpVqVtWaWbWcWdWeZa; om. AaEbEcLfSdBrant; AbVo have insc. to 120A,
followed by text of 121

² decr. *CaCbDbLdLjLmMgOdPfpkPtSeTb; dictis Tc

³ Sed et *CaDbLdLjLmMgOcOdOePfpTc; om. Tb

⁴ etiam et (ss Lm) iustum *DbLcLdLmOcPf; esse et iustum Be; est etiam et iustum Ca; et iustum
CbLjMgOeTc; est et iustum LnObPtVq; est et etiam iustum OdPkRa; et iustum etiam Tb

⁵ -etur *CaCbDbLdLjLmMgTbTc; -erunt Pf

⁶ habet Ra

⁷ iurare *DbMgPfpTbTc; vitare Cb

⁸ re add. and canc. Ld

121¹*Ex concilio Aurelianensi², cap. x³*

Et⁴ hoc⁵ sancta sinodus decrevit, nisi pro pace facienda, ut omnes fideles
ieiuni⁶ ad sacramenta accedant.

ID 12.70]

¹ om. Vp

² -ianensi *CaPfpTbTc; -iano Mg

³ Ex - x *BeCaMgOcOePfpTbRaVq?; Ex - Aur. Tc; Ex decretis Cornelii pape cp. v AbVo (cf c
120A); om. Od

⁴ Et *Be²LcMgPfpRaTbTc; Ut BeCa

⁵ hoc CaMgTb; ?Pf; h' Tc

⁶ ieiuni *CaMgPfpTcVq; et ieiuni Ra; om. Tb

122*Epistola Fulberti episcopi¹*

De forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hec vobis que sequenter breviter
ex² librorum auctoritate notavi. Qui domino suo³ fidelitatem iurat, ista sex in memoria
semper⁴ habere debet⁵: Incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile⁶. Incolume

¹ Ep. Fulberti (Sul- Mg) episc. CaEaDbLcMgPfpTbTcVoVq; Ex ep. Fulberti Be; Felix Karnotium
episcopus Willelmo duci Aquit' Eg

² aliorum add. Tc, om. *CaMgPfpTb

³ suo *CaMgPfpTb; om. Tc

⁴ semper CaMgPfpRa²Tb; om. RaTc

⁵ hab. deb. *BeCaTbTcVo; <debet in mg. Pf> habere MgPf

⁶ Incolume – possibile in mg. Vo²

videlicet, ne sit in dampnum domino⁷ de corpore suo. Tutum, ne sit ei in dampnum de secreto suo, vel de munitionibus per quas tutus esse potest⁸. Honestum, ne sit ei in⁹ dampnum de sua iustitia, vel de aliis causis que ad honestatem eius pertinere videntur. Utile, ne sit ei¹⁰ in dampnum de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonum quod dominus suus leviter facere poterat, faciat ei difficile, neve id¹¹ quod possibile erat, reddat ei impossibile. Ut fidelis hec nocumenta¹² caveat, iustum est, sed non ideo casamentum¹³ meretur¹⁴. Non enim sufficit abstinere a malo nisi fiat quod bonum est. Restat ergo ut¹⁵ in¹⁶ eisdem sex supradictis consilium et auxilium domino suo fideliter prestat¹⁷ si beneficio dignus videri vult¹⁸ et salvus esse de fidelitate¹⁹ quam iuravit. Dominus quoque fideli suo in his omnibus vicem²⁰ reddere debet. Quod si²¹ non fecerit, merito censebitur²² malefidus, sicut ille si in eorum prevaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus et periurus²³.

ID 12.76] C 22 q 5 c 18

⁷ suo *add.* CaMg; *om.* *PfRaTbTc

⁸ esse potest *BeCaRaTbTc; potest esse MgPfVo

⁹ ei in *BeCaMgTbVo; ei Pf; in Tc

¹⁰ ei *CaMgTbTcVo; eis Pf

¹¹ id *CaPfTb; ?Mg; *om.* Tc

¹² noc- *CaMgPfTb; doc- Tc

¹³ premium *add.* ss Mg

¹⁴ sed non ideo - meretur *CaLgMgObOdOePfSgTbVmVoBrant; sed non ideo causa meritum mer. BeMqRa; sed non hac sola causa meritum mer. Tc; *om.* Vosm.

¹⁵ ut *CaMgPfTb; ne Tc

¹⁶ in *CaMgPfTc; cum Tb

¹⁷ -et *CaMgPf²TbTcVo; -at Pf

¹⁸ vid. vult *CaMgPfTc; vult vid. Tb

¹⁹ esse de fid. *CaMgPfTb; de fid. esse Tc

²⁰ fideli - omnibus vicem *CaMgPfTc; vicem fideli - omnibus Tb

²¹ ss Ca

²² mer. cen. *CaMgPfTb; cen. mer. Tc

²³ iudicabitur *add.* Lc; est *add.* Wd

123

Hieronimus super Ieremiam, libro I¹

Animadvertendum est quod iusiurandum hos habeat comites, veritatem, iudicium atque iustitiam. Si ista defecerint, nequaquam iuramentum² erit sed periurium.

ID 12.22] C 22 q 2 c 2

¹ lib. I *CaMgPfRaTbVoVq; *om.* BeLcTc. *No insc.* Sf

² -mentum ? *over erasure in text*, entum *in mg.* Ra

[124]¹

Primum est capitale -- arbitratur aliorum.

ID 12.1] cf above 8.82A

¹ here in Brant/Vosmedian/Migne; all reported mss place it above at 82A

125

*Augustinus contra mendacium*¹

Mendacium est falsa significatio cum voluntate fallendi. Item. Faciat homo etiam² pro temporali hominum salute quod potest. Cum autem ad hunc articulum³ ventum fuerit, ut tali saluti⁴ consulere nisi peccando non possit, iam se existimet⁵ non habere quid faciat, quando id reliquum⁶ esse prospexerit quod recte faciat.

ID 12.48] + dp C 22 q 2 c 5 has beginning to fallendi; C 22 q 2 c 15, Faciat homo to end

¹ Item de mendatio in mg. Bd; ix add. in mg. Be²

² etiam *BeMgRaTbTc; est Ca; om. LcPfVoVq

³ hunc articulum *RaTbTc; hoc BeCaLvMgPfVoVq

⁴ -uti *CaPftbTc; -ute Mg

⁵ exist- CaPftbTc; est- Mg

⁶ non add. BeCaMgRaTc, om. *PftbVo

126

*Isidorus in Sinonimis*¹, libro I²

Omne genus mendacii summopere³ fuge⁴. Nec casu nec studio loquaris falsum, nec ut prestes mentiri studeas, nec qualibet fallacia vitam alicuius defendas. Cave mendacium in omnibus. Item⁵. Nullum iustum mendacium⁶, omne mendacium peccatum.

ID 12.49] C 22 q 2 c 16 to in omnibus only

¹ in Sin. *Be²CaEgMgPfRaTcVo; sinonicis Be; Sinodis Sf; Sententiarum Tb

² lib. I *CaEgMgPfTb; om. Tc

³ summopere *CaEgPfTbVo; Mg?; sine opere Tc

⁴ esse non debet add. Tc, om. *CaDbPfTb, Mg?

⁵ Item *TbTcVp; Item vitas patrum AdEaLgPtRaSgVmVqWc; vitas patrum BeCa; Item in vitas (vita MgOc(before corr), vitis Vo) patrum MgOc²PfVo; Item vita patrum Oe mg.; om. ObOdOe

⁶ iust. mend. *CaPftb; Mg?; mend. iust. Tc

127

Vitas patrum. Vita sancti Iohannis¹

Cavendum² omnibus modis mendacium sive pro malo sive etiam³ pro bono proferri videatur, quia omne mendacium non est a Deo, sed sicut Salvator dicit, A malo est.

ID 12.50]

¹ Vit' patrum. Vita sancti Iohannis *EgPk; Vita sancti Iohannis AdBeCaEaMgOcPtRaSgVmVoVqWc; Vitas sancti Iohannis Lc; Vita Iohannis Lg; Vita sancti Iohannis. Vita patrum Mq; Vitas patrum Od; In vita sancti Iohannis Pf; Item Sf; Vitas patrum sancti Iohannis Tb; Augustinus Tc; *om.*, with no break Vp

² est *add.* MgRaTbTc, *om.* *BeCaPfVo

³ etiam *CaMgPfTb; *om.* Tc

128

Augustinus de verbis apostoli, cap. xxix¹

Cum vero² humilitatis³ causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaras⁴. Veritas in te⁵ non est, nisi te ita dixeris⁶ peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa⁷ est, ut quod es⁸ dicas. Nam quomodo est veritas⁹ ubi regnat falsitas?

ID 12.42] C 22 q 2 c 9

¹ de verb. - xxix *AdBeCaMgTb; De verbis - cap. Lc; de verb. - xxxix PfVoVq; *om.* Tc

² vero BdBeCaPfRaTbVo; enim EgMgBrant; *om.* Tc

³ humilitatis *LcMqPfRaTbTcVoBrant; humanitatis (vel humilitatis ss Mg) AdBeCaEaMgWcWd

⁴ quod. ev. (*corr. fr.* -aris Vo) *BeCaEgMgPfRaTbVo; *om.* Tc; quod ante ev. (evitaveras *Migne*) Brant

⁵ in te] autem vite *Migne*

⁶ te ita dix. *CaMgPfTb; ita dix. te Tc

⁷ ipsa *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ es *CaEgMgOcPfTc; est Tb

⁹ *corr. fr.* humilitas in mg. Ra²

129¹*Augustinus questionum super Genesim², cap. cxlv³*

Quod ait Ioseph fratribus suis, Nesciebatis quia⁴ non est in augurio homo⁵ qualis ego. De hoc⁶ augurio⁷ etiam⁸ mandavit⁹ eis¹⁰ dicendum per hominem suum

¹ *om.* Vq

² Augustinus questionum (questio Vo) super (*om.* Be) Gen. BeCaMgOcTbVo; Aug. super Gen. question' Eg; Idem super Gen. Pf; Aug. in questionibus super Gen. Tc

³ cxlv BeCaEgMgOcPfVo; cxli Ra; clxv Sf; clx... Tb; *om.* Tc

⁴ quia *CaMgPfTb; quod Tc

⁵ in augurio homo BeCaOcPfTcVo; homo in augurio Mg; auguriator homo Tb

⁶ hoc CaMgPfTb; quo Tc

⁷ homo qualis ego *add.* Ca

quid sibi velit¹¹. Queri solet an¹² quia non¹³ serio sed ioco dictum est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium. Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non ioco. Cum autem que¹⁴ non sunt¹⁵ tanquam ioco dicuntur, non deputantur mendacia.

ID 12.43] C 22 q 2 c 18

⁸ aug. et. *BeCaMgPfVo; et. aug. Tb; aug. Tc

⁹ corr. fr. manducavit Ca

¹⁰ etiam add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹¹ velit *CaMgPfTb; om. Tc

¹² an *CaMgPfTb; quod Tc

¹³ non *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁴ Cum autem que *CaMgPfTb; Que autem Tc

¹⁵ non sunt *BeCaMgOcPfRaTb; non sunt et Tc²; om. Tc

130

Augustinus¹ in quinto psalmo

Ne quis arbitretur perfectum et spiritualement hominem pro ista temporali vita in cuius morte occiditur anima sive sua sive alterius debere mentiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud est² verum occultare, siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere³. Si quis⁴ forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat⁵, neque mentiatur, nec occidat animam suam pro corpore alterius. Item.⁶ Duo sunt genera mendaciorum in quibus non magna culpa est⁷, sed tamen non sunt sine culpa⁸, cum aut iocamur aut pro⁹ proximo¹⁰ mentimur. Illud primum in iocando non est perniciosum, quia non fallit. Novit enim ille cui dicitur ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius¹¹ est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, neque¹² mendacium quidem dicendum est, tanquam verbi gratia si cui gladius commendetur et promittat¹³ se redditurum cum ille qui

¹ Aug. *CaEgMgTbTcVoVq; Idem Pf

² est *CaEgPfTcVo; ?Mg; om. BeTb

³ siquidem aliud est falsum dicere, aliud (est add. OeSgVm) verum tacere

*BeCaEgLgMgObOcOdOePfPtRaSgVmVoWc; siquidem aliud est verum tacere, aliud falsum dicere Tb; om. Tc

⁴ four letters add. and canc. Ca

⁵ prodat *CaMgPfTb; perdat Tc

⁶ BeSfVo break here

⁷ est *MgPfTbTc; om. Ca

⁸ sed tamen - culpa *BeMgPfRaTbVo; om. CaTc

⁹ pro CaMg²Pf; om. BeMgTbTcVo

¹⁰ id est ad utilitatem p. add. ss Be

¹¹ mitius CaPfRa²TbTc; minus MgMq; mi tius in mg Ra²

¹² neque BeCaMgMqPfRaVo; nec *Tb; non Tc

¹³ promittat *CaMgPfTc; promiserit Tb

commendavit¹⁴ poposcerit, et si forte gladium suum repetat¹⁵ furens, manifestum est non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hoc ideo¹⁶ non habet duplex¹⁷ cor, quia ille cui commendatus¹⁸ est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. Manifestum est¹⁹ non esse culpandum aliquando verum tacere, falsum autem²⁰ dicere non invenitur concessum sanctis.

ID 12.46] C 22 q 2 c 14

¹⁴ -mendavit *CaMgPfTb; -mendaverit Tc

¹⁵ glad. suum rep. *CaPfTbTc; rep. glad. suum Mg

¹⁶ Hoc ideo *CaMgPfTb; Ho' Tc

¹⁷ ss Tc

¹⁸ commendatus CaMgPfTb; datus Tc

¹⁹ autem *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

²⁰ falsum autem *CaEgMgPfRaTb; sed aliquando falsum Tc

131

Augustinus super epistolam ad Galathas¹

Falsum dicere nulli licet², aliquando autem aliquid veri³ tacere utile est.

ID 12.57]

¹ Aug. - Gal. *CaEgMgOdPfTb; Item Tc

² nulli licet *CaLcMgPfRaTcVo; nihil licet BdBeCaMqOdTbVqWc; licet nulli Od²

³ al. veri *CaMgOdTbVo; verum BeMqTc;? Pf

132

Augustinus¹ in libro² Enchiridion, cap. xxvi³

In quibus rebus nihil interest ad capessendum Dei regnum utrum credatur an non et⁴ utrum vera sive sint sive⁵ putentur, an falsa, in his errare, id est aliud pro alio putare, non est arbitrandum esse peccatum, aut si est minimum esse atque⁶ levissimum.

ID 12.45] +C 22 q 2 c 6

¹ Aug. *CaMgSfTbTcVqVo; Idem BeEgPf

² libro CaMgPfSfTbVo; *om.* EgTc

³ cap. xxvi AdCaPkRaSfVoVq; cap. xxiii Be; *om.* EgLcTc; MgPfOd *obscure*; cap. vii Vp; xxv *ID.* Pt *has no insc. and runs on from 131; Sf reverses inscriptions of cc 132-3*

⁴ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ sive sint sive *BeCaDbMgPfPtRaTb; sint sive *Brant*; *om.* TcVosm.

⁶ atque *CaMgPfTb; et Tc

133

Idem¹ in² eodem³, cap. xxiii⁴

Nemo sane mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod⁵ putat verum, quoniam quantum in ipso est⁶, non fallit ipse⁷ sed fallitur. Non itaque mendacii temeritatis⁸ arguendus est, quia falsa incautius⁹ credit, ac¹⁰ pro veris¹¹ habet potiusque econtrario, quantum in ipso est, ille mentitur qui dicit verum quod putat falsum. Quantum enim ad animam eius attinet¹², quia non quod¹³ sentit, hoc dicit¹⁴, non verum dicit, quamvis verum invenitur¹⁵ esse quod dicit. Nec ullo modo liber est a mendacio qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur. Item¹⁶. In ipsarum¹⁷ consideratione rerum que dicuntur¹⁸ tantum interest qua in re¹⁹ quisque fallatur sive mentiatur, ut cum falli quam mentiri minus sit malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen²⁰ longe sit tolerabilius in his que a religione sunt seiuncta²¹ mentiri, quam in his sine quorum fide vel notitia Deus coli²² non²³ potest falli. Item²⁴. Homo non solum quando scit ipse²⁵ quid²⁶ verum sit²⁷ sed etiam quando²⁸ errat et fallitur, sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit, sive illud

¹ Idem CaEgMgPfSfTb?Tc; Augustinus BeID

² in CaEgMgPfSfVo; ex Tc; ??Tb

³ eodem] libro Enchiridion Be

⁴ cap. xxiii *MgOdPfSfTbVoVq; ca. xxvii Be; cap. xxiiii Ca; cap. xxvi Eg; xxiiii Ra; om. LcTcVp. For Sf see note to c 132

⁵ non add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ ille non mentitur add. CaLgMg, ille mentitur add. Od, om. *BeDbMqObOcOePfRaSgTbTcVmVoVq

⁷ ipse *CaMgPfTb; ille Tc

⁸ mend. tem. CaMgPfVo; tem. mend. BeTb; mend. temeritate Tc

⁹ -tius *RaTc; -tus CaMgPfTb

¹⁰ ac *BePfTbTcVo; hac Ca; aut Mg

¹¹ veris *MgPfTbTc; verus Ca

¹² ad an. eius att. *CaMgPfTc; att. ad eius an. Tb

¹³ non quod *CaMgPfTb; nunquam Tc

¹⁴ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ -itur BePfTbTcVo; -iatur CaMg

¹⁶ rubricated Sf; om. Vo. In eodem capitulo add. Vp

¹⁷ ipsarum *CaMgPfTb; ipsa Tc

¹⁸ dicuntur *MgPfTbTc; Deum Ca

¹⁹ qua in re *BeCaMq?; sive Mg; quia sive PfVo; ? R; quo iure Tb; quia iure Tc

²⁰ tamen *CaPfTb; Mg?; tam Tc

²¹ seiuncta *CaPfTb; Mg?; remota Tc

²² celi Be

²³ non *BeMgPfTbVo; pre Ca; qui non Tc

²⁴ Item] In eodem cap. xxiii Vp

²⁵ ipse *PfRaTbTcVo; ille Be; esse CaMg

²⁶ quid BePfTc; quod CaMgTbVo

²⁷ sit *MgPfTbTc; scit Ca

²⁸ ipse add. CaMgPfRaTb, om. *Tc

verum sit sive putetur²⁹ et non sit³⁰. Omnis autem qui mentitur contra id quod animo sentit loquitur voluntate fallendi.

ID 12.51b] C 22 q 2 c 4b med. has Nemo - voluntate mentitur, and at beginning Is autem qui mentitur - voluntate fallendi. The relation between the earlier and later texts is complex, but some of this is only in the later form. +C 22 q 2 c 7 has In ipsarum - potest falli

²⁹ esse *add.* Tb, *om.* *CaMgObPfSgTc

³⁰ sive (et *Brant*) putetur et non sit *BeCaLgMgObOcOdOePfSgTbTcVmVpVqWc*Brant*; et putetur et non scit *Vosm.*

134¹

Augustinus² in nono psalmo³

⁴Nonnulli habent veritatem in labiis et in corde non habent, tanquam si aliquis⁵ dolose ostendat viam, sciens⁶ in ea esse latrones, et dicat, Si hac ieris a latronibus tutus eris⁷, et contingat ut vere ibi non inveniatur⁸ latrones. Verum⁹ ille locutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, et nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam¹⁰ in corde ita sit.

ID 12.52]

[Explicit]¹¹

¹ *For mg. add. in Wd see Conspectus*

² Aug. *BeCaMgTbTcVo; Idem Pf

³ non. ps. BeCaMgTbTcVoVq; ps. non Pf; viii psalmo Vp

⁴ Cum *add.* Be

⁵ aliquis *BePfTbTcVo; quis CaMg

⁶ sciens *CaMgPfTb; sciat Tc

⁷ a lat. tutus eris *CaMgPfTbTc; securus eris a lat. *Brant*

⁸ -iantur *CaMgPfTb; -iatur Tc

⁹ *corr. fr.* Vere Ca

¹⁰ nisi etiam *BeCaMgOdPfRaTcVo; non etiam Ca; nisi TbWe

¹¹ Explicit LmPf; Hactenus de mendacio *in mg.* Bd; Expliciunt capitula (?) Panormie Ivonis *in mg.* Cb²; *om.* AdBeEaEgFbLflLgLnMgOcOdPtRaSeSfSgVmVoVpWcWd*Brant*; Explicit octava pars huius libri et liber sextus decimus. Pa; Expliciunt Canones Qe; Expliciunt canones Ivonis Charnotensis episcopi ... Tb; Explicit liber octavus Tc. PfTbTc *end.* Explicit totus liber de excerpt' decretorum Vq³. *The main hand of Ra ends here, rather before the end of fo. 64vb. fo. 65ra begins in a new and feinter ink.*

135¹

²Adrianus papa Romam³ venire Carolum regem⁴ ad defendendas⁵ res ecclesie postulavit. Carolus ergo⁶ Romam⁷ veniens, Papiam obsedit⁸, ibique relicto exercitu in sancta resurrectione ab Adriano papa Rome honorifice⁹ susceptus est¹⁰. Post sanctam vero¹¹ resurrectionem reversus¹² Papiam cepit Desiderium regem, deinde Romam reversus, constituit ibi¹³ sinodum cum Adriano papa, in patriarchio¹⁴ Laterani¹⁵ in ecclesia Sancti Salvatoris¹⁶. Que¹⁷ sinodus celebrata est, a CLIII¹⁸ religiosis episcopis¹⁹ et abbatibus. Adrianus autem papa²⁰ cum universa sinodo tradiderunt²¹ Carolo ius et potestatem eligendi pontificem, et ordinandi apostolicam sedem. Dignitatem quoque²² patriarchatus²³ ei concesserunt. Insuper archiepiscopos episcopos²⁴ per singulas provincias ab eo investituram accipere²⁵ definivit²⁶, et ut, nisi a rege²⁷ laudetur et investiatur episcopus, a nemine consecratur²⁸, et quicumque contra

¹ *om.* AaDbKaPfQeSgTbTcVoVt; *in* AbBdBeCaCbEaEbEcEgFbGcLbLdLfLgLjLmLnMgMqObOdPhPkPqPtPwRa²SdSeSIVcVmVpVqWa WbWcWdWeZaBrant

² Privilegia imperatorum Germanie *add.* CbLj, Decr' Adriani pape *add.* Ea; Idem *add.* Fb; Adriani decr. *add.* Lc; *om.* AdBdCaEgLdLfLnLgLmMgMqObOd<Ph>PkPtPwRaSeSfSl(*with no break*)VmVqWcWe. De privilegio imperatorum in eligendis pontificibus *in mg.* Cb². De electione pontificis. Ex VIII sinodo historia ecclesiastica. (Imperator ius habet eligendi pontificem) Brant/Vos./Migne

³ Romam BeCaEaEgLdLfMgPkPwVoVq; Romanus CbLjBrant; Romani Lm

⁴ regem CaCbLdLfLjLmMgPkPwSl; *om.* Brant

⁵ ad def. *over erasure* Cb

⁶ ergo BeCbLdLjLmMqPk; vero CaEgLf(ss)MgRaPwSlBrant

⁷ Romam BeEgMgPwRaSl; Romani CaCb

⁸ obs- CbMgRa; abs- Ca

⁹ Rom. hon. CaCbLdLfLjLmMgPkPw; hon. Rom. Be; hon. Lm

¹⁰ susc. est BeCaMgPwRa; est susc. LdLm; c'ceptus est Lf

¹¹ vero BeCaMgPw; *om.* Cb

¹² reversus BeCaCbLdLfLjLmMgPw; *om.* Pk

¹³ const. ibi CaLdLjLmMgPwSl; ibi const. BePk; const. sibi Cb; const. in Lf

¹⁴ -io CaCbLdLfLjLmMgPkPw; -atu Brant

¹⁵ -ani BeCaCbLdLfLjPkPw; Lat<a>ni Lm; ?Mg; -anensi Brant

¹⁶ S. Salv. BeCaCbLdLfLjLmPw; ?Mg; Salv. S. Pk

¹⁷ Que BeCaCbPw; Quod Lf; ?Mg

¹⁸ cliiii CaCbLdLfLjLmMqPwSl; cxliiii BePk; cetu liii Ld; ?Mg

¹⁹ rel. ep. CaCbLdLfLjLmPkPw; ?Mg; ep. rel. Brant

²⁰ autem papa BeCaCbPw; papa autem Lm; ?Mg

²¹ *after corr.* Lm

²² quoque BeMgPw; *om.* CaCb

²³ patriarchatus CbLdLfLj?PkSlMigne; patricatus Be; patriciatu CaLmMgMq<Ph>PwWcWeBrant; patriarciatus Ra

²⁴ episcopos BeLdLjLmMg<Ph>PkPwRa; *om.* CaLfBrant; episcopos et Cb

²⁵ inv. acc. CaCbLdLfLjLmMgPw; acc. inv. BePk

²⁶ definivit CaCbLjLmMg(vel unt ss); diffinierunt Be; definiunt Ld; definuit Lf; diffiniunt Pw

²⁷ a rege *rep. and canc.* Lj

²⁸ -secretur BeCaMgPw; -secraretur CbLj

hoc decretum esset²⁹ anathematis vinculo eum³⁰ innodavit, et nisi resipisceret³¹, bona eius publicari³² precepit.

+D 63 c 22

²⁹ esset BeCaCbLdLflJLmMgPkPwBrant; ageret Vosm.

³⁰ eum CaCbLdLflJLmMg<Ph>PkPw; om. Brant

³¹ -isceret BeCaCbLdLflJLmMgPwBrant; -iscit Pk

³² -ari CaCbLdLflJLmMgPw; -are BePk; -um Fb

136¹

²Leo papa in sinodo congregata Rome in³ ecclesia Sancti⁴ Salvatoris ad exemplum⁵ beati Adriani apostolice sedis episcopi, qui, domino Carolo victoriosissimo regi Francorum et Longobardorum⁶, patriciatus⁷ dignitatem ac ordinationem apostolice sedis⁸ et investituram episcoporum concessit⁹. Ego quoque Leo¹⁰, servus servorum¹¹ Dei episcopus¹², cum cuncto¹³ clero ac¹⁴ populo¹⁵ Romano, constituimus¹⁶, confirmamus¹⁷ et corroboramus et per nostram apostolicam auctoritatem concedimus¹⁸, atque largimur domino Ottoni primo, regi Teutonicorum, eiusque successoribus¹⁹ huius regni Italie in perpetuum²⁰, tam sibi²¹ facultatem eligendi²² successorem quam²³ summe sedis apostolice pontificem ordinandi²⁴, ac per

¹ om. AaDbKaPfQeSgTbTcVoVt; in

AbAdBdBeCaCbEaEbEcEgFbGcLbLcLdLflLgJLmMgMqObOdPhPkPtPwRa²SdSeSIVmVpVqWaWbWcWdZa

² Item add. Be; Idem Aug' add. Fb; Decr. Leonis pape add. Lc; ..psalmo as insc. Lf (cf c 134); Leo papa add. Lm; Item Leo papa add. Brant

³ repeated Lm

⁴ Sancti BeCaCbPw; om. Mg

⁵ ad ex. repeated and canc. Lm

⁶ Longo- BeCaCbLmMg; Logo- LdLjPk; Lango- Pw; Cogo- Lf

⁷ patriciatus BeCaMgPw; patriarchatus LflJ

⁸ ord. ap. sed. CbLdLflJLmMg<Ph>PkPw; ap. sed. ord. Brant

⁹ ait add. CbLjLm, om. BeMgPw

¹⁰ Leo CbLdLflJLmMgPkPw; om. <Ph>

¹¹ sedis et invest. - servorum CbLdLflJLmMgPhPkPw; om. Ca

¹² serv. Dei ep. CbMgMqPwRa; serv. Dei episcopis Be; Dei episcopis Ca; serv. episcopus Ld; serv. episcopis Lf; serv. Dei episcopo Sl;

¹³ cum cuncto CaCbLdLflJLmMgPw; coniuncto BePk

¹⁴ ac CaCbLdLjLmMgPw; om. Lf; et BePk

¹⁵ populo BeCaCbMgPw; apostolico Lf

¹⁶ et add. Lm, om. BeCaCbMgPw

¹⁷ confirmamus BeCaCbLdLflJLmMg<Ph>PkPwBrant; om. Migne

¹⁸ auct. conc. BeCaCbLdLjLmMg<Ph>PkPw; auct. convocavit Lf; conc. auct. Brant

¹⁹ etc, then a short illegible addition, and ends at foot of leaf Vq

²⁰ in perp. BeCaCbMgPw; imperium tuum Lf

²¹ tam sibi BeCaCbLdLflJLmMgPkPw; tam <Ph>; sibi Brant; om. Vosm.

²² fac. el. BeCbLdLflJLmMg<Ph>PkPw; fac. eligenda Ca; el. fac. Brant

²³ quam CaCbLdLflJLmMgPkPw; atque Brant

²⁴ pot. ord. BeCaMgPw; ord. pont. CbLj. Qa begins new section

hoc archiepiscopos seu episcopos, ut ipsi²⁵ ab eo²⁶ investituram²⁷ accipiant²⁸ consecrationem unde debent²⁹ exceptis his³⁰ quos imperator pontifici³¹ et³² archiepiscopis concessit; et ut³³ nemo deinceps cuiuscumque³⁴ dignitatis vel³⁵ religiositatis eligendi vel patricium vel³⁶ pontificem summe sedis³⁷ apostolice aut quemcumque³⁸ episcopum ordinandi habeat³⁹ facultatem absque⁴⁰ consensu ipsius imperatoris, quod⁴¹ tamen fiat absque omni pecunia⁴², et ut⁴³ ipse sit patricius⁴⁴ et rex; quod si a clero et populo⁴⁵ quis⁴⁶ eligatur episcopus⁴⁷, nisi a supradicto rege laudetur⁴⁸ et investiatur, non consecratur. Si quis contra⁴⁹ hanc apostolicam auctoritatem aliquid moliat⁵⁰, hunc excommunicationi subiaccere decrevimus⁵¹, et nisi resipuerit, in⁵² irrevocabili⁵³ exilio⁵⁴ puniri, vel ultimis suppliciis feriri⁵⁵.

²⁵ ipsi BeCaCbLdLfLjLmMgPw; dixi Pk

²⁶ eo BeCbMgPw; ea Ca

²⁷ corr. fr. investitam Lm

²⁸ accipiant Lf?MgPw; suscipiant BeCaCbLdLj(after an erasure)LmRaSlBrant; Mg ends

²⁹ unde debent LdLjVosm.; autem unde debent BeCaCbLdLmPwRa; autem debent <Ph>; autem debetur Pk

³⁰ his BeCaPw; iis CbLj

³¹ -ici BeCaCbLdLfLjLm<Ph>PkPwBrant; episcopis add...ss Be²; -icibus Vosm.

³² et CaCbLdLf²LjLmPw; om. Lf; atque BePk

³³ et ut BeCaCbLdLfLmPkPw; et <Ph>; ut Brant

³⁴ deinceps cuiuscumque CaCbLdLjLmPwBrant; cuiusque deinceps BePk; deinceps cuiusque Lf

³⁵ vel Be²CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; om. Be; et Brant

³⁶ vel LfPwBrant; sive BeCaCbLj<Ph>Pk; seu LdLm

³⁷ sedis BeCaCbLdLfLjLmPwBrant; cedis Pk

³⁸ quemcumque BeCaCbLdLfLjLmPw; quemque Pk

³⁹ habeat BeCaCbPw; om. Lf

⁴⁰ aut quemcumque – absque Migne; atque Brant

⁴¹ quod BeCbLdLjBrant; qui CaLfLmPw

⁴² fiat - pec. BeCaCbLdLfLjLmPw; absque pecunia fiat Pk; absque omni pecunia fiat Brant

⁴³ et ut BeCaCbLdLjLm<Ph>PkPw; et Lf; ut et Brant

⁴⁴ patricius BeCaCbLdLfLjLmPwBrant; patri eius Pk

⁴⁵ clero et (a add Brant) populo CaCbLdLjPwBrant; populo et clero BePk; clero et episcopo Ld; Deo et populo Lm

⁴⁶ quis CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; aliquis Brant

⁴⁷ el. ep. LfPwBrant; ep. el. BeCaCbLdLjLm<Ph>Pk

⁴⁸ rege laud. CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; laud. rege Brant

⁴⁹ contra BeCaCbLdLfLjLm²PwBrant; om. Lm; esse Pk

⁵⁰ habere add. Lm, om. BeCaCbPw

⁵¹ decrevimus CbPw; decernimus Ca

⁵² in LdLfLjLmMigne, om. BeCaCbLd²Pw

⁵³ irrev- BeCaCbPw; rev- Lm

⁵⁴ corr. fr. exilli Ca

⁵⁵ puniri Sl. Amen. add. EgLgBrant; Expliciunt decreta Panormie Ivonis venerabilis Carnotensis episcopi add. Be; Finitur decreta add. Ca; Explicit Panormie liber Ivonis Carnotensis episcopi add. Cb; Explicit add. BdEaLfRa, Finit, Amen. Expliciunt decreta pontificum. Laus tibi sit Christe per quem liber explicit iste. Scriptori requiem tribuat Deus ipse perennem Ln; Expliciunt decreta pontificum Mq; Explicit pars viii Pt; Te laudamus Deum add. Qa; Panormie Ivonis est hic in propatulo finis add. Ob; Finito libro renatur cena magistro add. Od; Explicit feliciter add. Vc; Explicit Panormia Ivonis Carnotensis episcopi Wd; Explicit octava pars huius libri, De Gratias. Alleluia. Invidie vicium

D 63 c 23

se ledit et non alienum *add. We; om. LdLjLm<Ph>PkPwVmWc. Wd³ (s. xiii?) adds at foot: Tempore felici non cognoscuntur amici. Sorte patet misera que sit dilectio vera.*

Canons on added bifolium in Tc after fo. 24 in another hand

in mg. [Ex decret' Greg. pape.]

[E]piscopus missam celebrare debet in ordinatione –fol. 25v- penitentes suscipere, peccata solvere.

cf 9L 1.81

[Urbani pape]

[N]ullus abbas precium exigere ab eis qui ad conversionem veniunt aliqua occasione presumat.

XP 3.35.2.; C 1 q 2 c 3a (Palea)

[Fabiani pape]

[M]onachum quem episcopus probaverit dignum cum abbatis voluntate faciat clericum, et ne ulterius revertatur.

9L 1.20

[Ex concilio Belvacensi]

[N]ullus abbas, nullus monachus alterius parrochianum mortuum recipiat nisi sacerdote suo conducente vel annuente.

[Urbanus papa]

[I]n ecclesiis ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus qui populum regat ab episcopo per consilium monachorum constituatur.

cf 9L 9.5b

[Aug']

[E]cce dico, qui habere voluerit proprium, et de proprio - delebo eum de tabula clericorum.

cf 9L 2.19

[S]tatuiimus ne professiois canonice quispiam priusquam vice Dei — sine litterarum cautione.

ID 6.411

[fo. 26]

Ad te ipsum veniam cymitere sodalem—totum perfectum desidero.

Si clericatus titillat te desiderium discas—foris lingua vagatur.

C 16 q 1 c 27

Ad quod et ante respondi et nunc breviter—[fo. 26v]—optimis mixta sunt pessima.

Quid mirum si et ego sapientiam secularem—sensu et vita est auferatur.

Sunt nonnulli stulti docmatis magis zelo—[fo. 27r]—excelsior tanto potentium.

Indicavit nobis fraternitas tua non se habere presbiteros—tollere et presbiteros ordinare.

change of hand

[Ex concil. Calcidon' cap. vii]

[Q]ui semel in clero deputati sunt—primitus elegerunt anathamizari.

[Ex concilio Mogon' cap. xvii]

[P]recipimus ut ullus quisquis episcopus sciat per singula—canonice vivant omnino.

[Ex concilio Toletano cap. xlvi]

[M]onachum autem devotio aut propria professio—seculum interdiciamus regressus.

[fo. 27v]

[Ex eodem concilio]

Ut clerici qui se fingunt habitu et nomine—vel veri cano<ni>ci

[Ex decr' Leonis pape cap. xxvi]

Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate—deseruisse transgressio est.

[Ex dictis Basilii]

Monacho non licet votum vovere sine consensu abbatis sui. Si autem voverit frangendum erit.

[Ex concilio Toletano v cap. 1]

Clerici qui monachorum propositum appetunt—desiderium transsire nituntur.

[Ex concilio Arelatensi cap. iiii]

[P]lacuit in monasteriis non esse suscipiendum servum—nomen Domini blasphemetur.

[Ex concilio Magont' cap. xxii]

[M]inistri altaris Domini vel monachi nobis—se negotiis secularibus.

[Ex eodem cap. xxiii]

Si clericis vero non statuimus ut hi—vel consensu parentum.

Appendices from selected copies

NB. This is essentially a bare list from some copies; the identification of sources represents the mere whim of the compilers, always highly selective, sometimes pursued with modest energy, sometimes with none at all.

Conclusion: SI, Brant/Vosmedian/Migne

[137]

Qui libri et quo tempore sint legendi in ecclesia¹

In Septuagesima cantatur, In principio, et legitur Pentateuchus Moysi usque ad passionem Domini. Septuagesima enim captivitatem Babilonis significat, id est confusionis, in qua sumus, dum in mundo captivamur, de qua exeuntes debemus ad Ierusalem redire, id est ad domum pacis, unde diabolus nos captivavit; quamvis enim captivitatis nostre semper memores esse debemus, specialiter tamen in his diebus oportet, quibus legimus et cantamus de abiectioe patris nostri Adam de paradiso, et de periculo Noe in diluvio, de Abraham qui exivit de terra sua, et de huiusmodi laboribus. Sicut enim Adam in exordio mundi factus est, sic et in principio anni et ecclesiastici officii de illo legere et cantare proponimus. A passione Domini usque in Pascha legitur Ieremias, quoniam Redemptoris nostri passionem ipsa aperta lamentatione presignavit. Ab octavis Pasche leguntur Actus apostolorum quindecim diebus, et cantatur Apocalipsis, id est Dignus est, Domine. Quoniam quod sancto Ioanni revelatum erat de morte Agni hoc apostoli predicaverunt. Postea leguntur Epistole canonice usque ad Ascensionem Domini, et decantatur de psalmis, Si oblitus, quia David prophetavit passionem Domini quam predicarunt apostoli. Ab Ascensione usque ad Pentecosten cantatur de festo, sed Apocalipsis legitur, quia revelatus est esse Dei Filius, cum ad celos ascenderet, cunctis videntibus, et multa que ante clausa fuerunt, ab illa die revelata patuerunt. Ab octavis Pentecostes usque ad Kalendas Augusti leguntur libri Regum, et cantatur Deus omnium. Quoniam sicut Saul et David et alii pro lege sua contra Allophilos et Goliath pugnaverunt, sic et nos post Pentecosten, id est postquam susceperimus donum Spiritus sancti in baptismo, pugnare debemus contra vitia et demones. Unde Apostolus: Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in celestibus. A Kalendis Augusti usque ad Kalendas Septembris legitur et cantatur Salomon, id est Sapientia cum responsoriis, In principio, Augustus sextus mensis est et calidus et anni medius. In sexta etate qua Dominus venit, debemus quidem propter eius sapientiam vivere, quoniam audita est, inter nos ipsa sapientia, que ex ore Altissimi prodiit, unde et cor hominis concaleat, et in eius meditatione exardescat. Quoniam Deus ignem venit mittere in terram, vel quia immediate, ut quisque ab estu vitiorum succenditur, magis debeat tunc sapientia pollere, ubi tanto sapientius est cavendum, quanto plus valet etatis perfectio ad resistendum. In Septembri legitur et cantatur de Iob, Tobia, Esther, Iudith. Hi sunt qui omnia adversa sustinuerunt. Sic et nos in septima etate qua mundus finietur, adversa queque debemus pro Domino tolerare patientius. A Kalendis Octobris usque ad Novembrem leguntur libri Machabeorum et cantatur Adaperiat. Iste octavus mensis, letitiam significat resurrectionis, quia sicut Iudei finitis preliis et templo restituto, in himnis et confessionibus benedicebant Dominum, sic et in resurrectionis gloria,

¹ De libris in ecclesia imponendis *Brant; no insc. or rubr.* SI

destructis preliis diaboli, sancti et iusti in Domino. Ergo a Kalendis Novembris usque ad Adventum Domini legitur Ezechiel, Daniel, et XII prophete cum responsoriis, Vidi Dominum; Ezechiel enim vidit quatuor animalia, id est quatuor evangelistas, qui Domini nativitatem, passionem, resurrectionem ascensionem, etc., mundum docuerunt. Daniel quoque venturum Dominum predixit dicens: Aspiciebam in visu, etc. Similiter et alii prophete nasciturum Dominum predixerunt, et ideo hi ante adventum eius leguntur, quia ipse est Salvator mundi quem nasciturum predicaverunt. Ab Adventu usque ad Natale legitur Isaias, qui quanto de Domino prophetavit urbanus, tanto nativitati eius legitur proximius. Ab octavis Domini usque ad Septuagesimam, leguntur Epistole Pauli cum responsorio, Domine, ne in furore, quoniam quod David prophetavit, Apostolus concorditer predicavit.
ID 16 app. (vers. F)

Sl continues with cc 1-8, and Brant with cc 1-18 med. of C. Lateran II (qv)

Conclusion Ad

fos 118r-9r

a 1

Cyprianus ex sentenciis episcoporum numero viginta vii
 Audistis, college dilectissimi, quid mihi Iubianus – sanctificare oportere.
CSEL iii(1) 435

a 2

Ego unum baptismum in ecclesia - sic enim scriptum est v. f. u. f. u. b.
ibid. 436

a 3

[Nemesianus Athunanas dixit in mg.]

Baptisma quod dant heretici et scismatici – tibi anni vite. Crescens acuta dixit, In tanto cetu sanctissimorum consacerdotum – penitentia ecclesie reconcilientur. / fo 118v
 Quietus a buruc dixit, Qui fide vivimus – proficit lavacio eius. Quod utique de his qui ab hereticis -est sanctificari debebunt.

Alvius Saturninus <attuca> dixit, Gentiles quamvis idola colant – sicut illi communicant. Quintus abacia dixit, Ille potest dare aliquid – constat nichil habere.
 Verulus arusica dixit, Homo hereticus dare non potest – quod habuit amisit.

begins as ibid. 438-9, 441, 446-7 for Qui fide – debebunt; 454 begins Gentiles quamvis

a 4

Ciprianus ad Magnum de Novatiano

Quod si aliquis illud opponit ut dicat -/fo. 119r- divine dispositionis oblata
Cyprian, Ep. 69 cc. 7-8.1, CCL 3C. 480-1

a 5

Firmilianus Cypriano

Illud quoque absurdum quod non putant – ad decipiendas hominum voluntates
Cyprian Ep. 75 c 9, CCL 3C 589-90

a 6

In libro qui inscribitur Quod idola non sunt dii

Sermo et filius Dei mittitur qui per prophetas omnes retro illuminator et deductor –
 Deus cum homine miscetur

CSEL 3(1). 28

a 7*Orosii liber apologeticus*

Tanta vis est decreti Dei et tam – numerum mundus implere

PL 31.1197 (De arbitrii libertate c 28); CSEL 5. 650

Conclusion: Be

The Appendix Segontina as analysed from this ms. in Clavis canonum as AP

Conclusion: Ca (and cf Po below)**a 1**

Que se non continent nubant antequam - adulteriis esse peiores.

cf Po a 145 below

a 2*Innolestius*

Heretici cum a fide catholica desisterent - quam acceperant amiserunt.

AL 12.51; Caes. 14.4; C 24 q 1 c 30; cf Po a 146 below

a 3

Illi qui in diebus cotidianis tres psalmos - hoc facere comprobantur.

Polyc. 3.18.1; De cons. 5 c 15 med.; cf Po a 147 below

a 4

Hereticus est qui non sequitur catholicam veritatem - carnis credit veritatem.

cf Po a 148-151 below, Caes. 14.6

a 5

Si quis episcopus per pecunias fecerit ordinationes - monachus anathemati feriat.

cf Po a 152 below

a 6*Greg.*

Decrevit sanctum magnumque concilium nullum deinceps - sollicitudinem habere precipiat.

cf Po a 153 below

a 7*In conciliis Africe. Item*

Placuit ut quicumque clerici vel diaconi pro necessitatibus - unde recedere noluerunt.

BD 2. 178; ID 6. 42b; Ctp 3.10.5; D 74 c 4; cf Po a 154 below

a 8*Cartag' concilio sexto*

Placuit ut quicumque in ecclesia semel eligitur ab alia ecclesia ad [ecclesiarum *canc.*] non teneatur.

BD 8. 11 and ID 7.34 as C. Afric.; Ctp 2.22.6 and D 72 c 3 as C. Milev.; cf Po a 155 below

a 9*Cartag' concilio V*

Horum qui pauperes opprimunt dona a sacerdotibus refutanda.

BD 5. 39; Ctp 2.18.93; +D 90 c 8; cf Po a 156a below

a 10

Sacerdos penitentiam imploranti absque persone acceptatione - penitentes tardius recipiantur.

Ctp 2.18.73-4; ID 15.6-7; C 26 q 7 c 6a; cf Po a 156b below

a 11

Clericus quamlibet verbo dicitur eruditus artificio - litteras discant. Clericum scurrilem et verbis turpibus ioculatorem - ab officio retrahendum.

ID 11.79 has end only; Ctp 2.18.59, 50-3; +D 91 4, +D 46 c 6; cf Po a 157 below

a 12

Greg.

Inutile et valde laboriosum est hominem litterarum - expedit se obligari.

Ashburnham 1554 no. 449 etc. Greg. I (CCL 140A) Reg. 9.6; D 88 c 8; cf Po a 158 below

a 13

Leo papa

Illud volumus custodiri ut cum festivior sollempnitas conventum populi - nisi prima diei parte convenerint.

4L 2.117, Ashburnham 1554 no. 375, etc etc; cf Po a 159a below

a 14

Alexander episcopus servus servorum Dei omnibus episcopis et clericis necnon iudicibus per Italiam constitutis.

Ad sedem apostolicam perlata est questio noviter exorta de gradibus consanguinitatis quam - inter consanguineos deferatur. In canonibus ob hoc progenies computatur - anathematis noverit se iugulandum.

JL 4500; 3L 3.11.53; Polyc. 6.4.1 (etc); Ctp (later vers.) 3.29 appx; cf Po a 159b, Pr a 39 below

Conclusion: Cb**a 1**

¹*Quod autem in epiphania nemo presumat baptizare sanctus Leo papa in decretalibus prohibet ita.*

Si quis epiphaniae festivitatem que in suo debito - resurgentes de sepulchro.

cf Lj a 1, Lk a 1; begins as ID 1.47; IP 1.18; De cons. D 4 c 14

a 2

Gregorius papa septimus in generali sinodo residens ita locutus est.

In die resurrectionis et usque in sabbato eiusdem ebdomade - negligentia comprobantur hoc facere.²

C. Rome 1074; AL 6.193 (A'), 211(Bb) begin so; Polyc. 3.18.1; De cons. D 5 c 15a

¹ De baptismo in epiphania *add. in mg.* Cb²

² Cb *ends at very foot of fo. 107vb, with a pen flourish*

Conclusion Db (BB)**a 1***Ex concilio Cabilonensi cap. xiii¹*

Dictum est de quibusdam fratribus qui eos ordinaturi sunt iurare cogant quod digni sunt et contra canones non sint facturi et obedientes sint episcopo qui eos ordinat et ecclesie in qua ordinantur. Quod iuramentum quia periculosum est omnes unum inhibendum statuimus.

Bibl. de l'Ars. 721 fo. 177

Explicit

¹ cap. i add. in mg. Db

Conclusion Ea**a 1***C. Lateran II cc 1-10a q.v. with variants, followed by***a 2***Si sint defendende a fidelibus res terrenetores ai..*

Ibi est grande studium defensionis ubi et gravior est vis – sola exteriora perdebamus

*Greg. I, Moralia in Iob xxxi. 131, CCL 143B. 1566***a 3***Ex epistola sancti Pauli*

Secularia igitur iudicia si habueritis - non est salus preter regnum

*CSEL 82. 171***a 4***Aug'*

Qui voluerit tecum in iudicio - aliud indumenti habes

*Aug. de sermone Domini in monte, CCL 35. 274***a 5***Orig' de superbia*

Non unus est superbie modus, alius – rationabiliter quis effertur [fo. 104; *change of hand*] quia et in rebus gloria non est - ante gloriam humiliatur.

Origen, Homelie in Jeremiam et Ezechielem, trans. Jerome, PL 25. 654-5

Ends

Conclusion Ec (GA, BB)**a 1**

Per principes peccato primi hominis – sunt illis corpore prelati sint tamen mente

*cf BD 15. 44; ID 16. 45; Ctp 3. 29. 17; .Ars. 721 6. 48 [etc]***a 2***Aug'*

Undecumque nascuntur homines si parentum vicia – creatio non cuiuslibet animalis sed hominis

*ID 6. 415-6; Ctp 3. 10. 45-6***a 3**

Hieronim'

Nasci de adulterio non est eius culpa qui nascitur- avenasque degenerat
ID 4. 413; Ctp 3.10.47; PL 23.389 para. 22

a 4*Aug'*

Itaque cum homo in semetips[um] – spiritus ex quo regeneratur oblatus
ID 6. 417; Ctp 3.10.48; +C 1 q 4 c 8

a 5

Nunquam et de viciis erubescamus parentum – fuerit de virtute mirabilis
Ctp 2.14.7; ID 6.414; D 56 c 4

a 6*Aug'*

Non estimemus ad mortuos post quibus – pro illo supplicationis augeatur
ID 2.113; Ctp 3.2.27; +C 13 q 2 c 19

a 7

Canones autem qui dicuntur apostolorum – societas est multorum in unum
Ctp 2.1 pref.; cf D 16 c 1

a 8*Leo papa Romane ecclesie et apostolice*

Quamvis sit presbiteris cum episcopis plurima – nec plebem utique exortari
Ctp 1.43.41; ID 6.72; cf D 68 c 4 for pt

Conclusion: EgLg (and cf Po below)**a 1***Augustinus contra Parmenianum*

Excommunicationem semper debet precedere qualiscumque - satisfaciat ecclesie.
cf Po a 160 below

a 2*Ex concilio Tribur' cap. xx*

Si plures heredes de communi contendunt - unde vivat.
BD 3. 40; cf Po a 162 below

a 3*Ex decretis Gelasii pape, cap. v*

De ecclesiis que inter coheredes - auferre velit.
BD 3.41; cf Po a 161 below

a 4*Ex concilio Toletano VII, cap. v*

Cum episcopus suam diocesi, visitat - licentiam habeat.
BD 1.86; cf Po a 163 below

a 5*Conc' Tolet' VIII, cap. xxxvi*

Si episcopus vel languore detentus - vitam inquirant.

BD 1.87; cf Po a 164 below

a 6

Ex concilio Triburiensi cui interfuit Carolus rex, cap. xiii

Sancto concilio allatum est quod quidam laici - presumpserit anathema sit.

BD 2.206; cf Po a 165 below

a 7

Si sacerdos vel minister dum gubernacula - ab origine equitatis.

C. Tol. IX c 8; Coll. Lanf. B 44. 8

Eg ends, fo. 113

Conclusion Fb

a 1

Greci et Latini cum fidelibus Hebreis - debere corpus Christi representari

cf Po a 143 below

a 2

Ivo Carnotensis

Ivo Dei gratia Carnotensis ecclesie minister P. ven' dunum abbati in regimine sibi commisso placere summo rectori. Que frater a parvitate nostra - vel divina inspiratione dicere voluerit.

cf Po a 142 below

a 3

Bede. De fatuis dicit

Naturaliter fatui solo baptismi sacramento - Quia iuste de eis factum est

cf Vc a 1 below

a 4

Ex epistola Leonis pape de illis infirmis qui penitenciam petierint antequam sacerdos veniat officium oris amittunt

Ita ergo talium necessitati auxiliandum – reconciliationis beneficium consequentur.

cf Vc a 2 below, BD 19.9; 74T 253; AL 11.11 pt; ID 15.34; De pen. D 1 c 49 med.

a 5

De confessionis Theodoris [sic]

Confessionis que solo Deo fit quod – plerumque medicorum operationem.

cf BD 19.145; ID 15.155; Ctp 3.28.12; De pen. 1 c 90

a 6

Omnis doctor qui auditores quos verbo – nec alios intrare permittat

Beda in Lucam, iv c. 11, CCL 120. 245

a 7

De baptismo. Beatus Ciprianus

Non dubitata fidei regula confirmat dubitandi – quoddam[?] putant expectet.

a 8

Aug' in sermone Domini

Qr ill' datum sit nosset misterium regem – magnificata sunt opera tua Domine.

a 9

Item. Cur Deus illum adiuvat illum non penes ipsum est. Augustinus ad Iulianum
Que se non continent nubant antequam Deo uoveant. Quid nisi reddant iure dampnantur. De talibus - adulterium faciat cui uivente viro nubit. Amen.

183T 152.19b begins so; cf Vc a 3 below

a 10

Damasus papa universis episcopis per Italie provincias constitutas
Relatum est ad sedem apostolicam vos accusationes - Curandumque est ne ira quemquam subripiat faciatque citius quod non liceat.

AL 3.47; Polyc. 5.1.30; C 5 q 2 c 3

a 11

In digestis

Que instituuntur accusatione facta in scriptis que contineat – accusationum perpendi possunt. Criminales cause intra biennium a contestatione litis terminande sunt sicuti civiles triennium.

a 12

Alexander papa

Nemo umquam presumat accusator simul esse – et testis. Noverint falsi testes quod si falsum testimonium – principalia crimina enumerasse. Ait enim de corde exeunt homicidia - et fures et homicide. Penitentes bigami sacerdotes accusare non possunt. Unde generaliter colligitur quod quicumque sacerdotes non sunt vel non possunt. [fo. ?v]

For beg. to testis cf 74T 50; AL 3.72; Ctp 1.18.6; ID 6.321; IP 4.81; C 4 q 4 c 1. Penitentes - generaliter – end is dp C 2 q 7 c 37

[The rest of the verso and the next leaf have texts are in much later hands. A second early hand continues with Augustinus. Libellus de conflictu vitiorum atque virtutum etc]

Conclusion FcOe**a 1**

Decreta Calixti pape II in Tolosano concilio data

[]anctorum patrum vestigiis insistentes ordinari quemquam – digna satisfactione correxerint

C. Toulouse (1119) cc 1-10; Mansi xxi. 226-8

a 2

Decreta Calixti pape II in Remensi concilio data

Que sanctorum patrum sanctionibus de pravitate –/fo. 144v- communione careant Christiana

C. Reims (1119) cc 1-5; Mansi xxi. 235-6

a 3

Aug' ad Dallianum

Si quis iniuste excommunicatus fuerit ei pocius – nulli ingerit penam

cf AL 12. 66 [etc]

a 4

Aug,

Per iudicium auferendi sunt mali de ecclesia . Quod si non possunt tolerentur

AL 3.67 pt [Multi corriguntur]; Polyc. 7.9.10; cf C 2 q 1 c 18 med.

a 5

Honorius papa

Debent omnes episcopi excommunicatorum nomina cum vicinis –unde sustanterentur/
fo. 145

[Papal list from Peter to/ Calixtus [II], fo. 145v

[fo. 146-7v. Minimal annals from birth of Christ to accession of Gregory [VII]

a 6

fo. 147vb

Cur in aqua et non in altero liquore – vestis vii lampades/ fo. 148

a 7

Aug'

[]n electione Aaron ostenditur quod si pauci – hominibus prodesse pot' [?]

a 8

Ier'

Pallium pallidate dictum, hinc et palliata – hoc est velatas

Hib. 45.10

a 9

Item

Sicut in viris duo genera sunt, sancti – et penitentes sunt.

Hib. 45.12b

a 10

Decet mulieres sicut fragilitatis sexum acceperint - fieri cauciores debent

Hib. 45.14

a 11

Augustinus in libris sincretice

Duo genera sunt palliatarum, primum virgines – hoc est senioribus

Hib. 45.12a

a 12

De exordio tonsure ecclesiastice

Usus a Nazarenis incepit. Qui crine – magi in fronte cirrum habent.

Hib. 52.2-3

a 13

Isidorus ait, Signum tonsure in corpore est sed in anima -/fo. 148v- genus regale. et sacerdotium

Hib. 52. 4-5

a 14

Patricius ait

Quis .. clericus in hostiario ordine usque – ab ecclesia separabitur

a 15*Gildas ait*

Brittones toto mundo contrarii et – anterior tegi solebat

*Hib. 52.6 pt***a 16***[Jeronimus in Zacharia*

Levite altario alon induti assistunt - evangelizant vobis victoria Christi

*[Ends]***Conclusion Ha (BB/CR)***Following 8.136***a 1***In Nicena synodo capit. xv*

Quicumque temere ac periculose neque timorem - huiusmodi irrita comprobetur

*Coll. Lanf. 2.2.16 [etc]***a 2***In concilio Calcedonensi capit. viiii*

Si quis clericus adversus clericum habet - apud ipsum iudicetur

*Ps.Isid.; Coll. Lanf. 2.11.9 [etc]***a 3***In concilio Agatense capit. l*

Diaconi et presbiteri in parrochiam constituti - quantum visi sunt presumpsisse

*Ps.Isid. M 405 c 49a; Coll. Lanf. 2.28.50***a 4***In eodem capit. liiii*

Quicquid parrochiarum presbyter de ecclesiastici iuris - et actione uendentis

*Ps.Isid.M 606 c 53; Coll. Lanf. 2.28.54***a 5***In eodem capit. lx*

Clerici quelibet quantacumque diurnitate temporis de - pateat ecclesiae rem fuisse

*Ps.Isid.M 406 c 59a; Coll. Lanf. 2.28.60a***a 6***In concilio Aurelienensi cap. xiii*

Omnes basilice que per diversa loca - sunt potestate consistant

*Ps.Isid.M 410 c 13; Coll. Lanf. 2.29.13***a 7***Cap. xv*Abbatess pro humilitate religionis in episcoporum potestate - accepta vocatione
conveniant

Ps.Isid. M 410 c 15a; Coll. Lanf. 2.29.15a

a 8

In concil. Cartag. VII. cap. v

Placuit ut si quando episcopus dicit - aliis documentis convincere non potest

Ps.Isid M 368 c 5a.; Coll. Lanf. 2.18.5

a 9

In concil. Antiochen. cap. xi

Si quis episcopus aut presbyter aut quilibet regule - contra leges ecclesie.

Coll. Lanf. 2.7.11

Conclusion Ja (AW; cf LcLdLmOc)

a 1

fo. 112v

Innocentius papa de virginibus velatis si devia'

Item que Christo spiritualiter nubunt et – humanas nuptias transmigravit

a 2

Siricius papa. Quod penitens non fiat clericus

Illud ergo nos par fuit providere – fuer' vasa viciorum

a 3

Ex epistola [Le]onis ad Theodorum episcopum

Oportet unumquemque Christianum conscientie sue – fide discedendo peccaverunt

For a 1-3 cf LcLmOc below

a 4

Epistula sancti Clementis pape tam ad sacerdotes quam ad episcopos de aqua baptismatis

fo. 113

De aqua baptismatis ex iussione apostolica -/- quibus possessiones

possidentur

Ends as IP 2.63

a 5

Ex concilio Calcedonensi <c. xvii>

Per singulas ecclesias rusticas – synodum provincie certamen decrevimus

IP 2. 64

a 6

De tricenali possessione. Gelasius Romanus ecclesie episcopus fratribus qui in Sicilia sunt constituti.

Illud etiam adnecti placuit ut si, quod absit, facultates – legimus tempus exclusit (*corr.*

fr. leg. lex conclusit)

IP 2.65

a 7

Greg. Petro subdiacono

Si monasterium sancti Theodori fines de quibus – eorum modis omnibus procura (*corr.*

fr. -are)

IP 2.66

a 8*Ex concilio Arvernensis. De diocesi per xxx annos possessa*

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim – defendetur provinciarum.

*cf IP 2.67***a 9***Ex concilio Toletano cap. xxv*

Sicut diocesim alienam – conventus esse constiterit

*IP 2.68***a 10***Gelasius Iusto episcopo*

Omnium fidelium fideliter rerum veritates – ius iurandorum sinatur afferre [?]

*cf IP 2. 69***a 11***Ex decretis Iulii pape*fo. 113v Si quis ecclesiam comburit xv annos -/- omnium fidelium abscidatur (*corr. fr. -etur*)*IP 2.70-1***a 12***Ex concilio Calcedonensi cap. ii*

De raptoribus autem feminarum id constituendum – noluerint excommunicentur.

*IP 2.72***a 13***Ex concilio Calcedonensi cap. iii*

Servus qui ad ecclesiam confugit – a domino liceat occupari

*IP 2.73***a 14***Gelasius Bonifacio episcopo*

Servus post sacramentum sibi commissum reddatur invitus

*IP 2.74***a 15***Ex concilio Teodonisvillam cap. ?*

Servum confugientem ad ecclesiam seu in atrium – canonicè constringatur

*IP 2.75***a 16***Hilardense concilium cap. vi*

Nullus clericorum servum aut discipulum – non dedit segregetur

*IP 2.76***a 17***Ex concilio Calcedonensi cap. v.*

Similiter in Maticense synodo decretum est ut qui - ergo hoc fecerit hereticus iudicetur

Begins as IP 2. 77, but end not there.

Conclusion Lc (cf Ja, Ld, Lm, Oc)**a 1***Innocentius papa de virginibus velatis si deviaverint*Item que¹ spiritualiter nubunt et – humanas nuptias transmigravit
cf Conspectus after 3. 215

¹ Christo *add.* Ld**a 2***Siricius papa¹*Illud quoque nos par fuit – fuerunt vasa viciorum
BD 19.49; ID 6.54, 15.63; D 50 c 66

¹ quod penitens non fiat clericus *add.* Ld**a 3***Leo ad Theodorum episcopum¹*Oportet unumquemque Christianum conscientie sue – fide discedendo peccaverunt
as here in AL (vers. A' of Parma/Graz) 11.53; longer version widespread. For a 1-3 cf JaLdOc

¹ Ex epistola Leonis ad Theodorum episcopum Ld*Explicit***a 4***Ex decretis Eugenii pape in Remensi concilio*Qui ab episcopis suis anathematis – divina officia celebrari interdicimus
*cf Sg a 9, Lj a 2-18, Od***a 5***Ex concilio Remensi sub Eugenio papa*Credimus simplicem naturam divinitatis esse – incarnatam esse sed in Filio
*cf Sg a 9, La 2-17, Od***a 6***Decreta et responsa Leonis pape*

Omnibus vobis modis visu et auditu notum esse non dubitamus - in canonibus reperiri poterit

*ID 6.419; above 5.3; Ctp 3.10.50; C 2 q 5 c 19***a 7***Ex concilio Hildernensi [after corr.] cp. x*[]i quis presbiter a plebe illi – ultionis vindictam exercuisse
*ID 6.229; above 5.2***a 8***Pariensi concilio. De illicita excommunicatione*Lex Iustiniani catholici imperatoris quam probat – cogat ex concilio ferre iudicium
*ID 14.21; above 5.124; cf C 24 q 3 c 6**[change of hand]***a 9***Nicholaus papa Radulpho archiepiscopo*

De his qui filiastris suos ad – nostre ne memineris

ID 1.304; cf above 6.126; C 30 q 1 c 6

a 10

Ex decretis Desiderii pape

Deusdedit s. R. e. et apostolice episcopus Gordiano Hispalensis –

Pervenit ad nos diaconus sanctitatis – hoc anathema sit

ID 1.305; cf above 6.127; C 30 q 1 c 1

[ends, fo. 112v, with Arbor consanguinitatis]

Conclusion: Ld (cf Ja, Lm, Oc)

Oc a 1-3 (*ending at foot of fo. 115rb*)

fo. 115va (with change of hand, and no rubric)

Preposito dominisque ac fratribus Aquensibus congregatio sancte Marie sancti Lamberti, saniolem insistere sententiam.

Ex dictis beati Augusti<ni> docemur et instruimur quod omnes cause primitus per auctoritatem ventilande sunt, quibus sint – *ending at foot of fo. 116vb: inobedientes synodus per audientiam dampnet.*

fo. 117ra (after another change of hand)

Honorius episcopus, servus servorum Dei venerabili fratri A. Mogunt' archiepiscopo et apostolice sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem. Pro sollicitudine et diligentia quam circa nos – collatam diligenter intendas.

Somerville, *Archivum* (1972) 346

Venerabili sancte Magunt'¹ ecclesie archiepiscopo Gwal' sancte Ravennatis ecclesie minister, licet indignus, salutem et perpetuam in Christo dilectionem. Visis sanctissime paternitatis vestre litteris, quibus me quamquam invisum – utilitatem in longum conservare dignetur.

cf Codex Udalrici ed. Jaffe no. 245, Somerville ut sup. 344-5 (foot of fo. 117rb; fo. 117v blank

¹ *corr. fr.* Magunt'

Conclusion: Le (cf Ka)

[fo. 123r]

a 1

De compositione sacrilegii et immunitatis

Regum et imperatorum seu et diversorum – sit sacrilegium subiungatur.[fo. 123v]

Tractatus de sacrilegiis et immunitatibus (*ed. Schulte from Coll. Prague I in SAW 57 (1867) 183ff, at 183-4. For the text, which is here a shorter version of the letter-form of the tractate, see now Mordek, Bibl. 1035-6; also in Ka (Mordek in Festschrift Kempf (1983) 196, and esp. n. 34), 183-4*

a 2

Quid sit sacrilegium et in quibus rebus fiat

Sacrilegium est omnis sacre rei violatio. Res autem sacre – leserit canonicè peniteat.

[fo. 126r]

Tractatus *ed. Schulte 184-91 (and 191 n)*

a 3*Si sacerdos in ecclesia dehonesterit*

Ostenso quam leviter et simpliciter prius componebantur – inferior pagina demonstrat.
Tractatus ed. Schulte 191-2

a 4

In concilio apud Theodonisvillam celebrato ubi infuerunt xxxii episcopi. Astulfus –
tres menses anathematizet eos. [fo. 127v]

MGH Capit. i no. 176, cf Mordek, Bibl. 133

a 5*Decreta Innocentii pape II*

Statuimus ut si quis symoniace - irritas esse censemus. [fo. 129v, leaving part of leaf blank]

C. Lateran II, qv below, c c 1-30

[apparent change of hand]

a 6*Incipiunt capitula libri nonidecimi*

BD 19 – conscientia confitentis [fo. 159]

a 7*Incipiunt capitula libri vigesimi*

BD 20 – illesa vivere potuerunt [fo. 175v]

a 8

Sermo synodalis qui in singulis synodis parrochianis presbiteris est pronuntiandus
Fratres presbiteri et sacerdotes Domini cooperatores – Deus per infinita secula.

A[men] [fo. 176v]

Admonitio synodalis ed. Schneider in Ordines 430-4, with literature; 'Bavarian' BD (clm
4570 etc. descr. Koeninger in AKKR 1907 393-406) 20.111

a 9*Ex dictis Gregorii*

Omnipotens Deus et si plerumque mutat [corr. fr. mittat] sententiam – decipiat animam
illius.

'Bav.' BD 20. 112

a 10*Ex dictis eiusdem*

Nam credimus quia cum carnis vinculo anima nostra fuerit – actibus recipient merita.

'Bav.' BD 20. 113

a 11

Inmunitas sexcentis solidis componatur.

'Bav.' BD 20. 114a

a 12

Sacrilegium novem novigeldis componatur aut si – lxxiibus super altare.

'Bav.' BD 20. 114b

a 13

Scelerosi [*sic*] et in capitalibus viciis que anime – huiusmodi sacramentis implicatus.
'Bav.' *BD 20. 115*

a 14

Ex hac deinceps hora quicquid contra divinam – sanctorum adiuvent patrocina
'Bav.' *BD 20. 116*

a 15

De matrimonii contractione precipimus ut in presentia – oporteat fieri divortium.

a 16

De baptismo precipimus ut duo coniugati non simul – communione sancta suspendantur.

a 17

Qui in criminalibus peccatis se inquinaverunt, id est – communioni restituantur ecclesie.

a 18

De patronis ecclesiarum precipimus ne violentiis – ecclesiasticum beneficium promoveatur. [fo. 177v]

[another change of hand]

a 19

Statuimus ut omnes qui Christiano nomine – corpore alienus inveniatur.

a 20

Ecclesia cum sit domus Dei et oratorium dicatur – officia fiat repositio.

a 21

Qui incendiis et invasionibus ecclesias et cymiterios – canibus devorandi exponantur.

a 22

Idem de pabulariis precipimus quos in Alemannia – nisi permissione episcopi.

a 23

De usucapionibus precipimus ut reditus agrorum – de his etiam habeantur [fo. 178r, *and ends*]

Conclusion Lj**a 1**

◊ uod autem in Epiphania nemo presumat - resurgentis de sepulchro

a 2

Decreta Eugenii pape statuta Remis et promulgata

Qui ab episcopis suis anathematis - ipsum teneri censemus

a 3

Precipimus eciam quod tam episcopi quam clerici – congrua satisfactione relaxent

a 4

Preterea quod a presbiteris nostris prpensori - ecclesiastico beneficio careant

a 5

Ad maiorem autem domus Dei decorem – victura sit recipiatur

a 6

Quia vero continentia et Deo placens – temptaverit observari decernimus

a 7

Divinarum legum manifesta est disciplina – eterne dampnationis incurrunt

a 8

Id etiam annectendum duximus ut nullus in archidiaconum – vel presbiter ordinetur

a 9

Archidiaconi uero decani uel prepositi – predicti concedantur honores

a 10

Precipimus etiam ne conducticiis presbiteris – convenienter valeat sustentari

a 11

Precipimus quoque ut presbiteri clerici et monachi - ipso iustitiam faciat

a 12

Decernimus etiam ut laici ecclesiastica – dimittant iustitiam exercere

a 13

Auctoritate apostolica quoque prohibemus - Christianorum careat sepultura

a 14

Nichilominus etiam presentis scripti - eius mandatum suscipiat

a 15

Hec etiam consona sanctorum patrum diffinitione – fecerit anathema sit

a 16

Innovamus etiam ut si quis malo - iusititie non negamus

a 17

Precipimus etiam ut pro crismatis et olei - irritas esse censemus

a 18

Quia uero sedes apostolica consuevit attenda – celebrari officia prohibemus
for Lj a 2-18 cf LcOdSg

Conclusion Lk

a 1

Quod autem Epiphania nemo presumat baptizare - resurgentes de sepulchro

a 2

Ex genere <> fuit Meroveus - ultimus rex

Lm, before text

fo. ii

Confiteor tibi Domine – cunctis diebus vite mee. Amen [*in two hands later than those of the main text*]

[rubric illegible]

Veniens aliquis ad conversionem de seculo prius ostensa eius voluntate abbati si sibi – indulgenciam consequatur et pacem. Per

[capitula and text of Rule of St Augustine follow, then Ivonian Preface and main text]

Conclusion [cf Lc, Oc]**a 1**

Binocencius papa de virginibus velatis si deviaverint

Item. Que Christo spiritualiter nubant – humanas nuptias transmigrare
BD 8.13 etc; cf Conspectus, 3.215A, Lc a 1, Oc a 1

a 2

Siricius papa. Quod penitens non fiat clericus

Illud quoque nos par fuit providere ut – dudum fiunt vasa vitiorum
BD 19.49 etc; cf Lc a 2, Oc a 2

a 3

Ex epistola Leonis ad Theodorum episcopum

Oportet unumquemque Christianum conscientie sue habere – a fide disced[endo] peccaverunt
cf ALA' 11.153 (= C end of AL 11); cf Lc a 3, Oc a 3

[fos 113r-v originally blank; later scribbles added]

a 4 [fo. 114r]

Christianus aut eum qui se de sacro fonte – gaudio rationem reddant
Ivo, Sermo I end; PL 162.512

De excellentia sacrorum ordinum et vita ordinatorum cuius supra in synodo
Quia Christianam militiam in baptisate professi estis – de die in diem proficiat
Sermo II; ib. 513-9

De significationibus indumentorum sacerdotalium cuius supra in synodo
Quia sanctitas misterii sanctitatem expetit – ista sufficiunt
Sermo III; ib. 519-27

De convenientia veteris et novi testamenti cuius supra
Beneficia que pro solvandorum reconciliationi
Sermo V; ib. 535-62

Sermones VII-XX, VI, XXI-IV (PL 162.562-610) follow

a 5*Co of Westminster 1127**[Councils and Synods I(ii) 745-9, collating this copy as R]**[ending before end of fo. 149rb; remaining texts are in later hands, and are listed in the Royal Catalogue]***Conclusion Ln****a 1***Incipit ordo Remensis ecclesie legendi atque cantandi per revolutum circulum anni Festivitas sancti Andree in Sabbato intrante adventu – et post revertunt.**U. Chevalier, 'Ordo legendi et cantandi Remensis ecclesiae' in Bibliothèque liturgique 7 (1900) 261-305 from this ms, to which Edmund Bishop contributed a detailed description at xxvi-xxxi; see too pl. iv.***a 2***Incipit de coniugio**In primis hominibus fuit coniugium, ibique cepit quod – et vota succurrerint legitima**For this text see Rudolf Weigand, 'Kanonistische Ehe-traktate aus dem 12. Jahrhundert' in MIC Subsidia 4 (1971) 59-79, esp. 59-62. Weigand notes five further copies, and holds that Ln's version is an abbreviation closely related to that in Munich clm 4631***a 3***De corpore Domini**Credendum est unum¹ corpus Christi quod speciali – animalibus caro dividatur***a 4***De caritate²**Aug. in libro de doctrina Christiana hoc modo caritatem diffinivit. Caritas non appetitus animi – terram exivit sonus eorum.***a 5***Nam omnes diligentes Dei predestinati sunt, sed non omnes – Christus in monte fecit.
and ends*

¹ *obsc. corr.*² *in mg.***Conclusion: Oc (cf Ja, Lc, Ld, Lm)****a 1***Innocentius papa. De virginibus velatis si deviaverint**Item que spiritualiter nubunt et a sacerdote - nuptias transmigravit.
cf 3.215A, JaLcLdLm a 1***a 2***Siricius papa. Quod penitens non fiat clericus**Illud quoque nos par fuit providere - fuerunt vasa vitiorum.
cf JaLcLdLm a 2*

a 3*Ex epistola Leonis ad Theodorum episcopum*

Oportet unumquemque Christianum conscientie sue - discedendo peccaverit.

*cf JaLcLdLm a 3**ends on fo. 55rb med.**cf Lc (which ends here Explicit, but continues, JaLm (which continue without a break), Ld which continues with changes of hand***Conclusion Ph***[much water damage, and microfilm sometimes largely illegible]**Main text to 8. 134 ends at fo. 102, followed by prologue and capitulatio to all eight books. Then (fo. 107r):**Beda*

Celum quidem aereum igne marcescet -/ - lux septem dierum.

*Bede, De temporum ratione c. 70 (CC 123B.540)**Item*

Aliquos electorum eo igne purgari - tangere nequivit. Utrum autem illo igne urantur - quis predicare auderet?

*ibid. 541**Item*

Si cerebrum vitiatum est non culpa sua - non ambigimus

*cf Coll. of Bordeaux 15.24 as Augustine**Augustinus*

Non est putandum quod angelus - cadere non potuisset

Item

Sic locutus est serpens Eve - diabolicum hoc angelicum

*Augustine In Genesim xi.29 (PL 34.445)**Item*

Non est credibile serpentem intelligere - que non intelligebat

Item

Ad imaginem suam creavit Deus hominem - et similitudinem perdidit

Item

Ut Hebrei affirmant et Ieronimus doctor egregius -/fo. 108r- qua sumptus es

Item

Ideo permisit Deus omnipotens hominem temptari - temptatus non esset

Item

Quid est quod dicit Dominus serpenti - pedes eius abstulerit

Item

Cur serpens callidior dicitur cunctis - calliditatis sue nequitiam

Alcuin in Genesim PL 100.522

Item

Quis fecit diabolum^a? Ipse se ipsum - diabolus factus est.

Augustine, PL 34.219

^a dolum

Item

Cur peccatum suum [?summi] angeli et sociorum - causa infidelitatis subrisit

Item

Propter hoc voluerunt Iacob et Ioseph -ad celum ascensur' sepiliri

Item

Licet as..... ordinari quod inde perdit - illorum illesi remanserunt

Item

Quid est sentiendum de cibo et potu - maximo igne consumitur

Item

Cur sacerdotes non dicunt in collectis - pro nobis ... interpellens

Item

Quid est quod in evangeliis nomen - persone nomen deffert

Augustinus

Si quem cogerit extrema necessitas -/fo. 108v-egare

Item ad

Cu..... - Pharao populum Dei - illi

Item

N..... quos corrigere et - de domo Domini[?]

Qdisciplina domus... - unde angeli ceciderunt

Plures quidem fuere appar..... - sibi angelis. Sic veniet quemadmodum ... euntem ad celum

Explicit

De coniugiis tractandis. Prius sunt videnda illa tria bona coniugii -///fo. 110 - Fidem vero coniugii nullomodo negligere potest, et si aliam duxerit necessario

cf G. Fransen, 'Varia ex manuscriptis', Traditio 21 (1965) 517 noting this ms; cf too Valenciennes, BM 62 (55). fos 1-7

<http://www.valenciennes.fr/bib/fondsvirtuels/microfilms/Notices%20Molinier/notice0062.asp>

fo. 110v [*in another hand*] Arbor consanguinitatis

The last fos, 111-112 appear unrelated in hand and content

Conclusion Pk**a 1***Sententia Iheronimi*

Quodcumque ligaveris super terram erat ligatum – vult tangere sordes

a 2*In epistola ad Romanos libro ii Orig[enis]*

Si omnis homo mendax est erit et ipse <David in mg.> - [ms badly rubbed, and microfilm illegible]

[*Lacuna*]

a 3

Incipiunt capitula libri huius. Augustinus adversus hereticos de dispensatione. Infra idem. Infra – Eiusdem ad Gennadium presbiterum et archimandritam. Et infra. Infra. Item. Item. Item. Prima pars, ii, iii, iiiii, v, vi, vii, viii. Incipit liber primus. [] carnatione Domini – Ex penitentiali Theodori cp. xiiii [*complete capitulatio to 1.1-122*] Incipit lib. II. Ambrosius in libro de catezizandis rudibus [*1.123, qv*] - Ex concilio Aurelianensi cp. viii [*1.162*]. Explicit Liber II. Incipit Liber III. Quid est ecclesia, quid catholica – Quod nemo ieiunando vel prandendo discipet a bonis inter quis versatur [*2.1-195*]. Quomodo et a quibus personis facienda sit electio summi pontificis. Nicholai decretis cp. 1 – Ex concilio Rotomagensi cp. iii [*3.1-215*]. De primatu Romane ecclesie et de iure primatum et metropolitanorum atque episcoporum et de ordinatione eorum et de sublimitate episcopali – Eleutherius papa xii loco succedens a Petro apostolo in i decr' [*4.1-136, with short lacuna following*] Ex concilio Hilerdensi cap. v – Ex decretis Gelasii pape cp. ii [*5.2-136, with lacuna following*]. Ex concilio Hilerdensi cp. iii – Ex decretis Gregorii iunioris [*6.2-129, with lacuna following*] Ex dictis Augustini – Isidorus de vii gradibus consanguinitatis [*7.2-90*]. Aug' in epistola ad Publicolanum – Aug' in nono psalmo [*8. 1.134*]

a 4*[]ratio ad furtum probandum*

[]omine Deus Ihesu Christe ayoc ayoc ayoc, qui adstas [?] semper in celis – manifesta omnipotens Deus qui vivis et regnas in secula seculorum Amen. Postea dabis ei de pane et formatico quod pensat solidos iii aut denarios viiii, et iurent homines de furto illo super sanctos, et postea dices: In nomine P. et F. et Spiritu sancti, Accipe secundum verba tua.

cf *Formulae ed. Zeumer (MGH Leges in 4o v 1886) Ordo 31, 634.*

a 5

[]ugienda sunt omnibus modis et abscidenda, langor a corpore – se otio relinquendos

[*ms damaged in mid-text*]

Jerome, Liber tertius adversus libros Rufini, CCL 79 para. 39 1.40

a 6

[]irgo Dei mater et filia que cum viri – qui confringet mortis repacula.

a 7

[]ecernenti mentis arbitrio quenam esset hec salutatio – ex carnis tractamus actibus.

a 8

[two illegible lines of new text follow, and then a lacuna for rest of column]

a 9

Augustinus utrum sub figura [after corr.] an sub veritate hoc misterium calicis fiat sacramentum

[]eritas ait, Caro mea vere est cibus – et incorruptionem reparatur [ms much damaged in mid-text]

Conclusion Po[PpTd]Vo (based on Vo fos 181-90v)

a 1

Ex concil' Turonensi¹ cap. xix²

Quorum fides, vita et libertas nescitur, non possunt sacerdotes accusare nec viles personas nisi in propria causa.

¹ corr. fr. Toletano Vo

² cii Po

XP 5. 11. 3. 2

a 2

Ex concil' Cathaginensi cp. xix

Illud placuit ut agere accusator – asserere noluerit

XP 5. 11. 4. 1

a 3

Ex decr' Felicis pape

Si accusatorum persone in iudicio episcoporum culpabiles – ecclesiasticas voluerint

XP 5. 11. 4. 2

a 4

Ex concilio Affricano cp. xcvi¹

Item placuit ut omnes servi vel proprii – licentia non neganda

¹ Ex concil. Cartag. c. 19 Po (cf c a 2)

XP 5.12. 1

a 5¹

Ex tertia actione Ephesini concilii

Sancta synodus que per gratiam Dei congregata – et apud eam congregari.

¹ om. Po

a 6

Item ex epistola eiusdem ad papam Celestinum.

Nos igitur merito indignati post terciam vocationem – dilectissime et desiderantissime. Subscripterunt vero deinceps omnes episcopi nominatim.

AL 3.114c

a 7¹

Symachus papa. De inuasoribus, petitoribus, largitoribus rerum ecclesiarum
 Quicumque res ecclesiasticas confiscare [corr. fr. confisicare Vo] an competere –
 pauperum derelicta dispergit

¹ om. Po

cf Ctp 1.48.10b, ID 3.182b; C 12 q 2 c 21b

a 8

Fabianus papa

Singulis festiuitatibus Pasche novum crisma confitatur – sanctis ecclesiis
 concremetur.

XP 1.33.01

a 9

Ex sermone synodali

Crisma semper sub sera sit an¹ sub sigillo, propter quosdam infideles

¹ aut Po

XP 1.33.2.01

a 10

Urbanus II in concilio Clarumontensi

Illud quoque precipimus ut pro chrismate et bapismate et sepultura nichil¹ exigatur.

¹ unquam add. Po

XP 1.33.3.2

a 11

Ex epistola Melchiadis pape

Bapismus et¹ inpositio manus duo sunt sacramenta – bapismate non saluat

¹ om. Po

XP 1.39.1.1

a 12

Gg Ianuario Karalitano

Pervenit ad nos quosdam scandalizatos fuisse quod presbiteros – tangere debeant
 concedimus.

XP 1.40.1.4

a 13

Ex concil' Remensi

Episcopo licet in campo si necesse fuerit confirmare.

XP 1. 41. 1

a 14

Ex concilio Magontiensi

Precipimus ut accipiendum per manus impositionem – per omnia obediatur

XP 1.41.2

a 15*Ex concil' Gerundensi cp vi*

Ut institutiones missarum sicut in metropolitana – consuetudo servetur

*XP 1.46.2***a 16***Ex concilio Agathensi*

Misse conventionaliter non cantentur neque pro divinatione

*XP 1.46.3***a 17***Pius papa*

Presbiteri qui a demonibus vel variis passionibus vexantur sacra misteria non celebrent.

*XP 1.47.3.2***a 18***Pergamus episcopus Leoni ymperatori*

Nullus sacerdos ad ministrandum supernis sacramentis deterior est angelo

*XP 1.49.1.3***a 19***Augustinus ad clerum*

Dominus fideles suos securos facit etiam – faciunt facere nolite.

*XP 1.49.1.4***a 20***Ex concil' Triburiensi¹*Quicumque clericus an² in bello – tamen non priventur.

¹ no insc. from here until a 35 Po² aut Po*XP 1.54.1.1***a 21***Ex concil' Bracharensi*

Placuit ut hi qui sibi ipsis voluntarie – suis sceleribus puniuntur.

*XP 1.54.1.2***a 22***Clemens papa*

Si quis vexatur a diabolo et nesciens semet ipsum occiderit licet pro eo orare.

*XP 1.54.2.1***a 23***Ex concil' Tribur'*

Fures et latrones si in furando – non negamus.

*XP 1.54.2.2***a 24***Pius papa*

Penitentes non debent communicare ante consummationem penitentiae.

XP 1.54.3.1

a 25*Ex concil' Cart'*

Diachonus presente presbitero Eucharistiam corporis – iussus eroget.

*XP 1.55.4.2***a 26***Aug'*

Cum animus nullo consensionis turpitudine – vulnere deputatur.

*XP 1.57.3.2***a 27***Syxtus papa*

Sacra vasa quecumque sunt humanis – Domino puniantur.

*XP 1.59.3***a 28***Ex concil' Avernnensi cp. v*

Licitum sit episcopis presentibus presbiteris – indiguerint erogare.

*XP 1.60.2.1***a 29***Ex concil' Garmati. Ex parte secunda*

Quecumque voluerit in sua potestate ecclesiam – ecclesias persolvantur.

*XP 2.2.1***a 30***Ex concil' Agathensi cp. viii*

Cellulas novas autem congregatis unculas monachorum absque episcopi notitia prohibemus institui.

*XP 2.2.2.1***a 31***Ex concil' Cabillonensi*

Nonnulli ex coepiscopis nostris in querimoniam – communionem privetur.

*XP 2.2.2.2***a 32***Ex concilio Agripinensi cp. v*

De ecclesiis seu sanctis noviter sine – canonica auctoritate

*XP 2.2.3***a 33***Ex concil' Meldensi cp. vii*

Iuxta synodalia precepta decrevimus ut nullus – satisfactionem privetur

*XP 2.4.1.7***a 34***Ex decr' Fabiani pape*

Decernimus ut in omnibus dominicis diebus – peccatorum facibus liberentur

*XP 2.6.1***a 35***Ex concil' Aurelianensis episcopi cp. vii*

Omnia que Deo offeruntur consecrata habeantur – earum est offeruntur
XP 2.6.2

a 36

Gelasius papa¹

Hic qui dederit vel acceperit oblationes – anathema sit

¹ Gel. papa Vo; Ex eodem concil' cap. octavo Po
XP 2.7.1.2

a 37

Ex eodem concil' cp. viii¹

Laicus quamvis religiosus et potentibus – commissa docetur

¹ Ex – viii Vo; Gelasius papa Po
XP 2.7.2.1

a 38

Ex concil' Nannetensi cp. vi

Instituendi sunt presbiteri pariterque amonendi – dampna passuros
XP 2.8.2.3 (var.)

a 39

Alexander papa

Aecclesia que per paccionem precii claruerit – ecclesia habeatur
XP 2.9.2.2

a 40

Augustinus

Quibus peccata dimissa non sunt a sacris – temeritatis accuset
XP 2.14.2

a 41

Ex concil' Arelatensi cp. i

Item dum¹ ad celebrandam missam – accipiat sacerdotis

¹ cum Po
XP 2.22.1

a 42

Ex concil' Remensi cp. iii

Statutum est ut unaque que¹ suum presbiterum – episcopo permiserit²

¹ ecclesia Po
² prom- Po
XP 2.24.2

a 43

Ex concil' Agatensi cp. i

Nulli presbiterorum annua tantummodo ecclesie alicuius cura committatur
XP 2.25.2

a 44

Ex dictis Aug'

In oratorio potest¹ orandi et psallendi Deo cultum penitus nichil agatur – impensa concordent

¹ preter Po
XP 2.29.3

a 45

Greg' cp.¹ vii

Decimas in usum quas² pietatis concessas – periculum incurrere

¹ papa Po
² quas in usum Po
XP 2.31.1

a 46

Urbanus II in concil' Romano

Nullus laicus decimas suas aut ecclesiam – offerendum est offeratur.

XP 2.32.1

a 47

Ex concilio Toletano¹

Prebendum est a sacerdotibus vite solatium – usu percipiant

¹ cap. add. Po
XP 2.34.2

a 47a¹

Ex concilio Agatensi capl'

Post triginta annos diversarum omnium – prescriptio subiecta summoneat

¹ add. Po

XP 2.35.3

a 48

Ex concilio Triburiensi cp. xxx

Si quis contumax vel superbus timorem – invicta permaneat

XP 2.41.3.2 (*insc. is from previous canon*)

a 49

Gregorius ad Constantinam reginam

Cum seculi leges percipiant si quis – quadruplum restitueret

XP 2.41.3.3

a 50

Gregorius

Nulli fas est retributionem expectare premiorum pro culpa

XP 2.41.3.5

a 51

Ex concil' Chartaginensi V cp. iii¹

Placuit etiam ut res ecclesie nemo – venditor teneatur

¹ V Cart. cap. iii Po
XP 2.45.1.8

a 52*Ex eodem concilio cap. lvi*

In venditionibus quas abbates facere presumunt – ocio potiantur

*XP 2.45.1.9***a 53***Ex concil' Agatensi cp. xlv*

Terrulas aut vineolas exiguas ecclesie – habeat potestatem

*XP 2.45.1.10***a 54***Ex concil' Toletano cp. iiiii*

Si quis clericorum agella vel – largiri voluerit

*XP 2.47.1.4***a 55***Urbanus II in concil' Claromontensi¹*

Ut nullus Christianus a capite ieiunii usque ad Pascha carnem comedat

¹ no insc. Po, which treats text as rubric to next cap.*XP 2.57.1.3***a 56***Urbanus II in concil' Claromontensi¹*

Primum quattuor temporum semper fiet – eiusdem excepta

¹ no insc. Po*XP 2.57.2.3***a 57***Ex concil' Aurelianensi cp. i*

Presbiteri cum sacras festivitates populo – omnimodis servare moneant

*XP 2.57.5***a 58***Urbanus II in concil' Clarm'*Ut in sabbato sancto pertrahatur¹ ieiunium circa noctem

¹ prot- Po*XP 2.58.2***a 59***Ex concil' Laodicensi cp. vi¹*Ideo² non oporteat in quadragesime – venerari ieiunio

¹ v Po² Quod Po*XP 2.59.1***a 60***Ex decr' Eusebii pape cp. x*

Ut ieiunia a sacerdotibus in ecclesia constituta – non solvantur.

XP 2.59.2.2

a 61

Symachus papa

Si quis presbiter aut diachonus aut clericus papa – communione privetur.

XP 3.2.2

a 62

Greg' papa cp.[om. Po] vii

Qui ordines transiliunt suspendantur ab offitio - quos omiserunt [*corr. fr. commiserunt*].

XP 3.3.2

a 63

Ex concil' Bracharensi cp. i

Non licet populo electionem facere per se – edoctus sit.

XP 3.4.2.7

a 64

Ex concil' Antiocheno cp. xxiii

Episcopum morientem non debere sibi eligere – priore eligatur.

XP 3.6.1.1

a 65

Greg' Mariniano archiepiscopo Ravenne

Hortamur fraternitatem vestram ut in Ariminensi – valeat peragere.

XP 3.6.2.2

a 66

Ex libro pontificali

Bonifacius papa constituit sub anathemate – sibi sacerdotem.

XP 3.8.1.3

a 67

Gelasius papa

Si quis religiosus pro necessitate cogitur – fit [*sit Po*] presbiter

XP 3.13.3.7

a 68

Urbanus II in concil' Clarm'

Nulli clerico liceat deinceps in duabus – habere non possit

XP 3.24.2.2

a 69

Ex concil' Milevitano cp. xiiii

Deinde placuit ut quicumque deinceps – anterioribus oriatur

XP 3.25.2.3

a 70

Leo papa Anastasio Tessalonicensi

In evocandis ad te episcopis – venire sufficit [*-iat Po*]

XP 4.4.2.2

a 71*Ex concil' Ant' cp xxii [xxi Po]*

Episcopus alienam civitatem que non est – regionis episcopi.

*XP 4.9.2***a 72***Gregorius*

Episcopus hostilitate expulsus transeat ad ecclesiam – revocatus fuerit.

*XP 4.10.3***a 73***Ex concil' Cart' cp. xi*

Episcopi vel presbiteri si causa visitande – consecrandam invitentur.

*XP 4.11.1.2***a 74***Ex concil' Rothomagensi*

Ignoti [Ingnoti Vo] episcopi vel presbiteri undecumque – ecclesiasticum ministerium.

*XP 4.11.2***a 75***Ex concilio Arausico [Aurasico Po] cp. iii*

Statuimus ut non tantum dominicis – non fastidiant

*XP 4.13.1.1***a 76***Ex decr' Anacleti pape*

In sollempnioribus diebus epistopi aut septem – liminibus noluerint

*XP 4.13.2***a 77***Ex concil' Cart'*

In ecclesia in conspectu presbiterorum episcopus sublimior sedeat

*XP 4.14.1.1***a 78***Ex concil' Remensi [cap. xi add. Po]*

Ut episcopi sermones et omelias – predicare studeant

*XP 4.14.2***a 79***Greg' papa [om. Po]*

Si quis venerit contra decretum episcopi ab ecclesia abiciatur.

*XP 4.14.5.2***a 80***Ex concil' Spalensi cp. iiiii*

Ut singulis annis unusquisque episcopus – agere studeat.

XP 4.15.2.1

a 81*Ex concil' Toletano cp v*

Cum episcopus suam diocesim visitat – licentiam habeat

*XP 4.16.4***a 82***Ex concil' Bracharensi cp. ii*

Placuit nobis atque convenit ut episcopi – debent ignaros

*XP 4.17.2.1***a 83***Gregorius VII cp. viiii*

Si quis episcopus fornicationem presbiterorum – offitio suspendatur

*XP 4.17.2.2***a 84***Ex concil' Magonenci cp. iii*

Ut unusquisque presbiter per singulos annos – ministerii sui.

*XP 4.17.2.3***a 85***Ex decr' Eutitiani pape cp. ix*

Episcopus in sinodo residens post congruam – sacramento constringat.

*XP 4.18.1.1***a 86***Ex eodem*

Amodo in antea quicquid nosti – Deus adiuvet et iste sanctorum reliquie.

*XP 4.18.1.2***a 87***Ex decr' Eutitiani pape*

Istud sacramentum quod iste iuravit – Deus adiuvet.

*XP 4.18.1.3***a 88***Ex concil' Magonti¹ cp. vi*

In sancto concilio decretum est – periculo subiacebunt

¹ -siensi Po*XP 4.18.2***a 89***Ex concil' Calcidonensi [corr. fr. Magontiens'] cp. vi¹*

Placet omnes episcopos echnomos de proprio – subiaceat regulis

¹ xxv Po*XP 4.19.1.2*

a 90*Ex decr' Bonifatii pape*Non liceat episcopo manibus suis aliquem – esse debet a sacerdote¹

¹ a sac. esse deb. Po
XP 4.19.3.1

a 91*Ex concil' Agatensi cp. iii¹*

Si quis in aliquo ecclesiastico gradu – emendaverit deponatur

¹ ii Po
XP 4.19.4

a 92*Ex concil' Cart' cp. xvi¹*

Episcopus gubernationem viduarum et pupillorum – archidiaconem agat

¹ xxi Po
XP 4.20.1.1

a 93*Ex eodem concil' cp. xx*

Episcopus nullam rei familiaris curam – tantummodo vacet

XP 4.20.2

a 94*Ex concil' Cartaginensis cp. viii*

Ut si quis quemlibet exspoliaverit et admonente – reddiderit excommunicetur

XP 4.21.3.2

a 95*Ex concil' Rome celebrata, Paschali II presidente*

Quicumque res naufragorum diripiunt ut raptores – limibus excludantur

XP 4.21.3.4

a 96*Ex concil' Rothomagensi cp. vi*

Ut non liceat episcopo principalem – magis frequentare

XP 4.22.1.1

a 97*Ex canonibus apostolorum titulo xliii*Si quis episcopus an¹ aliquis ordinatus – an² deponatur

¹ aut Po
² aut Po
XP 4.23.1.2

a 98*Ex concil' Clarm' Urbano II papa presidente*

Ne episcopus vel sacerdos regi – fidelitatem faciat.

XP 4.25.1

a 99

Ex eodem concilio

Ut nullus presbiter capellanus alicuius – episcopi sui.

XP 4.25.2.2

a 100

Ex decr' Fabiani pape

Si quis contristatus noluerit reconciliari – satisfactionem recipiat.

XP 4.25.3.3

a 101

Ex epistola Lucii pape

In hac Romana sede constitutum habemus – testimonium bonum.

XP 4.26.2

a 102

Ex concil' Calcedonensi cp. xxi

Non licet clericis post mortem – proprio gradu

XP 4.28.3

a 103

Ex concil' Clarm' Urbani pape II¹ presidente celebrato

Ne aliquis laicus res episcoporum – episcopis fiat

¹ II pape Po

XP 4.28.4.1

a 104

Alexander papa

Precipimus ut per laicos nullo modo – nec pretio

XP 4.29.3.1

a 105

Ex concil' Toletano cp. xxi

Si quis iudicium an actorum clericum – efficiatur extraneus

XP 4.30.3

a 106

Ex decr' Clementis pape

Clericus solus non eat ad tabernaculum – ecclesie arceatur

XP 4.32.2.2

a 107

Ex concil' Arel' cp. iiii

Si quis clericorum suspensionem adversam – canonum serventur

XP 4.32.3

a 108*Ex concil' Toletano¹*

Altare episcopus vel archidiaconus si – uterque anathema sit

¹ cap. *add. Po*
*XP 4.33.4.2***a 109***Ex concil' Affrican' cp. iiii*

Clericus victum et vestitum sibi – detrimento preparet

*XP 4.34.2***a 110***Ex concil' Carthaginensi cp. xxv*Ut clerici edendi vel bibendi – causa¹ compulsi

¹ necessitate *Po*
*XP 4.35.1***a 111***Ex epistola Leonis pape¹*

Quibus licentia uxores ducendi non – evitent convivia

¹ cap. *x add. Po**XP 4.35.2***a 112***Ex concilio Agathensi cp. xx*

Clerici qui comam nutriunt ab archidiacono – non liceat

*XP 4.36.2.1***a 113***Ex concil' Meldensi cp. xviii*Quicumque clerici armati incesserint degradentur – an¹ huiusmodi

¹ aut *Po*
*XP 4.37.1.2***a 114***Ex concilio Calcidonensi*

Conspirationis crimen quia et ab – penitus abiciantur

*XP 4.37.5.3***a 115***Ex concil' Cartag' cp. xii*

Non oportet clericos vel laicos – Deo referre

*XP 4.40.4***a 116***Ex concil' Cartag' cp. li*

Clericus qui absque corpusculi sui – privatus excommunicetur

XP 4.41.1.4

a 117

Ex epistola Leonis pape

Hoc specialiter statuimus ut preter – nomine gloriatur

XP 4.44.1.2

a 118

Ex concil' Cathaginensi cp. xxiii

Sacerdote in ecclesia verbum faciente – necessitate excommunicetur

XP 4.44.2

a 119

Ex decr' Martini pape cp. vi

Quicumque presbiter in provintia propria – bapismo moritur deponatur

XP 4.48.1.1

a 120

¹*Epistola Clementis ad Iacobum*

Nullus presbiter aliquid agat in parrochia episcopi sine ipsius licentia

¹ Ex *add.* Po

XP 4.48.3

a 121

Ex concil' Triburiensi cp. xiiii¹

Si quisquam ex gradu ecclesiastico – de sanctimonialibus

¹ xiii Po

XP 4.49.2

a 122

Item ex concil' Agathensi cp. l

Si quis episcopus presbiter an¹ diachonus capitale – communionem accipiant

¹ aut Po

XP 4.50.2.1

a 123

Leo papa Marciano augusto

Privilegia enim ecclesiarum sanctorum patrum canonibus – novitate mutari.

XP 5.1.2.1

a 124

Greg' papa VII Manasse Remensi archiepiscopo

An¹ id quod de privilegio dicitis – ecclesie proficere

¹ Ad Po

XP 5.1.2.2

a 125

Zosimus papa

Contra statuta patrum concedere aliquid – sanxere reverentiam
XP 5.3.1

a 126

Ex corpore canonum

Licet subditos prelatos suos si in aliquo – concedere de se
XP 5.8.5.3

a 127

Ex concil' Gormaciensi¹

Eius qui frequenter litigat et – nemo accipiat

¹ Wormatiensi Po
XP 5.10.3.16

a 128

Adrianus papa

Qui in alterius famam in publico – causam incurrat
XP 5.11.1

a 129

Ex concil' Cartag' cp. xviii

Illud placuit ut cum agere – asserere voluerit
XP 5.11.4.1

a 130

Ex decr' Marcelli¹ pape

Iniustum iudicium et definitio iniusta – non valeat
XP 5.19.1.2 (pt)

a 131

Sozomenus in ecclesiastica ystoria

Indicium maximum reverentie pii principis – terminos esse² synodales
XP 5.21.2.2

a 132

Anacletus papa

Unaqueque provincia iuxta ecclesiasticas et – et liberetur
XP 5.21.2.1

a 133

Gregorius

Si quis episcopus dampnatus a synodo – communicare temptaverint
XP 5.29.1.2

a 134

Ex decr' Leonis pape

Non in aliqua disceptatione pie – apostolicis consonare
XP 5.30.1.1

¹ Marcellini Po
² esse term. Po

a 135*Ex epistola Innocentii pape*

Grave non oportet videri cuius – penitentia condempnatur
XP 5.30.2

a 136*Ex concil' Meldensi cp. iii*

De his qui infra parrochiam benefitium – plenitur emendent
XP 6.9.2

a 137*Ex decr' Honorii pape cp. xi*

Cure sit omnibus episcopis excommunicatorum – omnibus auferatur
XP 6.11.2

a 138*Augustinus in sermone de verbis Domini*

A malis semper corde se – insultanter arguatis
XP 6.19.2 4

a 139*Gregorius*

Sententia pastoris semper timenda est sive iusta sive iniusta
XP 6.21.1.1

a 140*Ex epistola Calixti pape*

Nemo alterius parrochianum iudicare an³ – periculo subiacebit
XP 6.23.2.1

a 141*Ex concil' apud Compendium⁴ v*

Placuit etiam pro communi utilitate – episcopus excommunicaverit
XP 6.23.2.2

For Vo from here on see below. Po fo. 179v continues:

a 142

Ivo Dei gratia Carnotensis ecclesie minister P. venerabili Cluniac' abbati in regimine sibi commisso placere summo rectori. Quesivit a parvitate mea prudens diligentia vestra – inspiratione dicere valuerit

PL 162.233-4, Ivo Ep. 231; cf Fb a 2 above

a 143

Greci et Latini cum fidelibus Hebreis pariter – debere corpus Christi representari
cf Fb a 1 above

³ aut Po

⁴ cap. add. Po

a 144

Adrianus papa Romam venire Karolum regem ad defendendum – suppliciis feriri
8. 135-6 above

a 145

Aug' ad Iulianum

Que se non continent nubant antequam Deo voveant. – adulteriis esse peiores
cf Ca a 1, Fb a 9 above, Vc a 3 below

a 146

Innocentius

Heretici cum a fide catholica desisterent – acceperunt amiserunt
cf Ca a 2

a 147

Gregorius

Illi qui in diebus cotidianis tres - hoc facere comprobantur
cf Ca a 3

a 148

Aug'

Hereticus est qui non sequitur catholicam – minime defensatur opprimitur
for Hereticus est – veritatem (no. a 151 below) cf Ca a 4, Caes. 14. 6

a 149

Idem

Committre est non solum mala scienter – facta non persequi
cf Ashburnham 1554 no. 16

a 150

Iher'

Quicumque sacram scripturam aliter interpretatur – que peiora sunt
ib. no. 17; Jerome, PL 26.445

a 151

Apollinaris, Valentinus, Manicheus, nullus horum in Christo humane carnis credit veritatem.

a 152

§ Si quis episcopus per pecunias fecerit – quam pecuniis adquisivit. Si quis vero mediator tam turpibus et nefandis – monachus anathemati subiaceat.

C. Chalcedon c 2 (vers. Dion.) cf Ca a 5 above

a 153

Gregorius

Decrevit sanctum magnumque concilium nullum deinceps - sollicitudinem habere precipiat.

Ib. Ca a 6

a 154

In conc' Affrice

Item placuit ut quicumque clerici vel diaconi pro necessitatibus ecclesiarum – numerentur in gradu suo <lacuna> recedere noluerunt
cf Ca a 7

a 155

Cartag' c' c' vi

Placuit ut quicumque in ecclesia semel eligitur ab alia ecclesia non teneatur ad clericatum.
cf Ca a 8

a 156

Cartiginenes concil' quinto. [Horum qui pauperes opprimunt dona a sacerdotibus refutanda]⁵

Sacerdos penitentiam⁶ imploranti absque persone receptione – tardius recipiantur.
cf Ca a 9-10

a 157

§ Clericus quamlibet verbo eruditus dicitur – et litteras discant. § Clericum scurrilem et verbis turpibus ioculatorem – offitio retrahendum
cf Ca a 11

a 158

Greg'

Inutile et valde laboriosum est hominem litterarum – expedit se obligare
cf Ca a 12

a 159

Leo papa

Illud volumus custodiri ut cum festivior sollempnitas – diei parte convenerint.

§ []lexander episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis et clericis necnon iudicibus per Italiam constitutis. Ad sedem apostolicam perlata est questio noviter exorta – noverit se iugulandum
cf Ca a 13-4

a 160

Augustinus contra Parm'

Excommunicationem semper debet precedere qualiscumque – ut satisfaciat ecclesie
cf EgLg a 1 above

a 161

Ex dictis Gregorii pape cpl' v

De ecclesiis que inter coheredes sunt – inde auferre velit
BD 3.41; cf EgLg a 3

a 162

Ex conc' Triburiensi cpl' xx

Si plures heredes de communi – et unde vivat
BD 3.40; cf EgLg a 2

⁵ Horum – refut. in smaller hand; cf Ca above no. a 9, as independent canon. Further text (not legible in mf) in gutter

⁶ corr. fr. penitentes Po

a 163*Ex concilio Toletano cpl' v*

Cum episcopus suam diocesim visitat nulli – remorandi licentiam habeat

*BD 1.86; cf EgLg a 4***a 164***Ex eodem cpl' vi*

Si episcopus vel languore detentus aut aliis – ministrantium vitam inquirant

*BD 1. 87; cf EgLg a 5***a 165***Ex conc' Triburiensi c' xxiii cui interfuit Arnulfus rex*

Sancto concilio allatum est quod quidam - facere presumpserit anathema sit

*BD 2.206; EgLg a 6**[Ends]***Conclusion. Pq***Ieronimus*

Dominus noster Ihesus Christus voluit non solum - imitari debemus

Pol. 2.31.34

Tres sunt institutiones coniugii - infirmitate defectu membrorum et fragilitate

Conclusion. <Pr>Vm**a 1***De Priscillianistis qui se ab esu carniū subtrahunt. Ex epistola pape Vigiliū ad Profuturum episcopum*

De Priscillianistis qui se ab esu carniū - in nostra societate recipimus

*PL 130.1075-6; cf Be after 5.76***a 2***Siricius*

Qui in vino propria necessitate urgente baptizati - firmiter maneat

*Vat. lat. 4977, part II no. 303***a 3***I. c. ecclesie episcopus*

De motione altaris vel parietum ecclesie - procul dubio destituitur

*Ivo ep. 80, PL 162.101***a 4***Dec' Urbani pape Nema's' concil'*

Quia monachorum quidam ius suum - sua iura servantur

*C. Nimes c. 1 (cf Kuttner and Somerville, Tijds. voor Rechtsg. 38 (1970) 178 n. 13); Caes. II Appendix (as Clermont)***a 5**

Ex concilio Bonifacii Magonensis episcopi et legati Romani, auctoritate Zacharie pape confirmato

Sanctum est ut sine auctoritate vel consensu - ab ecclesia removeatur

a 6

Clemens in tertia [?] epistola

Cunctis fidelibus et summopere presbiteris et diaconibus - eo inconsulto nichil

Ctp. 1.1.21; ID 6.90

a 7

Ex concilio Antiocheno

Si contigerit episcopum migrare de seculo - obitum maledictionibus ingravetur

Coll. Lanf. B 7 23b; Coll XII 1.205; 9L(Vat. 1349) 2.88; AL (V) 5.86; Ctp 2.6.18; Caes. 7.77

a 8

Ex concilio Trecae habito a Iohanne papa celebrato

Sunt quidam qui decimas suas date - proprii episcopi decretum

Ralph of Bourges, Capitula c. 21 (MGH Cap. Episc. 1.250)

a 9

Aug' in epistola ad Sellicum clxviii

Non debemus consuetudinem sermonis humane - potest imperita scientia

Aug. ep. 196, CSEL 57. 227-8

a 10

I. c. episcopus in epistola Hugoni Lugdunensi archiepiscopo directa

Nunc vero specialiter ad hoc intendit stilus meus - quo semel cessit

Ivo ep. 60, PL 162.74-5

a 11

Pascalis episcopus s.s. Dei venerabili fratri et coepiscopo Anselmo Canturiorum.

Nuper in synodo apud Lateranense consistorium - vitam procuretur eternam

JL 5908; EA 222; cf Blumenthal BMCL 10 (1980) 18. This and the next letter of Paschal are included in a number of copies of Ivo's letters.

a 12

Idem eidem in alia epistola

Dolemus autem quia cum fratres nostros coepiscopos legatos - spirituali gladio feriuntur

JL 5828; EA 281; Blumenthal ut sup.

a 13

I. c. episcopus Lugdun' archiepiscopo

Quod scripsistis Senonensem electum investituram episcopatus de manu regis accepisse - hec domus mea est

Ivo ep. 60, PL 162.73

a 14

I. c. episcopus Leudoni fratri et cumpresbitero^a

Sunt qui dicunt quascumque personas etiam sacrum ordinem - sine macula et ruga

^a *after corr. Vn*

Ivo ep. 63, PL 162.81

a 15

De ordinatione presbiteri vel diaconi ut sabbato sancto celebretur, id est die dominico Leonis pape ad Dioscurum episcopum Alexandrie

Quod ergo a patribus nostris propensiore cura novimus - omnia dona gratiarum
XIIP 2.3; 5L13 1.55.2; 9L (Vat. 1349) 1.134; (Ctp 1.43. 40 differs widely); cf D 75 c 4 for beginning

a 16

De penitentibus quo ordine debent remanere. Martinus papa

Penitens tantum si necessitas aut usus exegerit inter - fuerit altario reconciliatus
5L13 1.62; 9L (Vat. 1349) 6.9.14; Ctp 2.53.23; cf D 50 c 68 (var.)

a 17

Idem

Lector si viduam uxorem acceperit, in lectoratu permaneat - Similiter qui bigamus fuerit

XIIP 2.90; 5L13 1.72; 9L (Vat. 1349) 1.169; Ctp 2.53.43; D 34 c 18

a 18

Ex concilio Cartaginensi

Neque permittendum est ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur
(Full text of this canon widespread); cf D 50 c 65

a 19

Ex concilio Toletano. Determinatio qui penitentes ordinari debent vel non debeant
 Hi qui in discrimine constituti penitentiam accipiunt nulla manifesta - confessione propria notaverunt

XIIP 2.68; 5L13 1.61; 9L (Vat. 1349) 1.159

a 20

Ex synodo Septimana habita apud Avernam ita

In ecclesiis ubi monachi habitant populus per monachum non regatur - vite sue conversatio pendeat

9L 9.2, XP 3.54.3.2 (both as Clermont)

a 21

I. c. episcopus Eudoni Normannie dapifero

Quesivit a me dilectio tua utrum contra eum qui ante - infames persone admittuntur. Beda presbiter. Omnis peccator preter simoniacum missam cantare - Maledicam benedictionibus vestris

Ivo ep. 27, PL 162.38-40 to admittuntur; for end see below

a 22

Contra<ria> sententia. I. c. Bernardo maioris monasterii abbati

Constat sanctitatem sacramentorum in perversis hominibus - si non det suum sed Dei
Ivo ep. 73, PL 162.93

a 23

Ex decretis Silvestri pape

Si quis presbiter adulterium perpetraverit si depalatum est - gradus usque ad ultimum
cf Caes. II 15.87 as Boniface

a 24

I. c. cuidam abbati

Audivi a fratri tuo quod exteriorum tribulationum crebra infestatio - professioni nullatenus adversaris

Ivo ep. 26, PL 162.38

a 25

I. c. Bernardo de benedictione abbatis

Quid ergo est disceptandum de benedictione abbatis a quocumque episcopo eam fuerit - oportunum fuerit exhibere in opere

Ivo ep. 73, PL 162.94

a 26

Aug' in epistola ad clerum et seniores ciii

Simpliciter fateor caritati vestre coram Domino Deo nostro - sordidus sordescat adhuc

Aug. ep. 78, CSEL 34. 344-5; Trip. 2.50.38 has beginning only

a 27

Aug' ad Eusebium c. xxx

In aliis civitatibus tantum agimus quod ad ecclesiam - fratres et consacerdotes nostri

Aug. ep. 34, CSEL 34.26; cf Be in Conspectus above, 4.26A

a 28

I. c. ecclesie minister Iohanni eadem gratia Aurelianensi episcopo salutem

De presbitero qui in statua feminea sacramenta ecclesiastica prophanavit - nulla excusat ignorantia

Ivo ep. 162, PL 162.166-7; cf Be in Conspectus above, 4.135A

a 29

Item Hicmarus Remorum episcopus ac plebis Dei famulis dilecto fratri et venerabili coepiscopo Iohanni inter cetera sic ait

Qualiter de infamato presbitero ex auctoritate maiorum tenemus - merito posset exire

Hincmar ep. 34, PL 126. 253-4; cf Be in Conspectus above, 5.5A

a 30

Ex concilio Gangrensi

Non debere quemquam continentie causa filios negligere

Rubric to C. Gangres c. 15 (vers. Hisp.); cf Ctp 2.4.15

a 31

[*at foot in smaller hand, keyed here: Si quis dereliquerit filios proprios et non eos aluerit, et ex his que habet secundum pietatem necessaria non prebuerit, sed occasione continentie negligendo putaverit, anathema sit*]

Ctp 2.4.15; ID 8.318; +D 30 c 14

a 32

I. humilis ecclesie Carn' minister dilecto in Christo fratri et compresbitero Gualoni salutem in Domino

Sciscitata est a me dilectio tua utrum pueri vi annorum vel infra - fratri frater habere non possit

Ivo ep. 99, PL 162.119

a 33

Idem Radulfo Remensi archiepiscopo

De viro qui cum muliere cuius nuptie interdicte non erant pactum - exemplo in discrimen adducere

Ivo ep. 161, PL 162. 165-6

a 34

I. c. episcopus G. Meldensium episcopo

Litteris vestris per portitorem presentium nuper ad me directis humilitatem meam - quibus oportebit impendi

Ivo ep. 16, PL 162. 28-9

a 35

I. c. in epistola Uulgrino Parisiensi archidiacono directa

Breviter de Iudea baptizata et Christiano nupta, postea ad Iudaismum - dubio adulterium perpetravit

Ivo ep. 122, PL 162.135

a 36

I. c. Odoni Aurel' archidiac' missa

Sciscitata est fraternitas tua utrum mulier pregnans de fornicatione possit legitime - eius igne consumpti sunt

Ivo ep. 155, PL 162.158-60

a 37

Aug' libro ii de adulterinis coniug'

Propter quodlibet fornicationis genus sive carnis sive - alii nupserit mechatur

CSEL 41. 379 c. 25

a 38

Ieronimi in expositione viii gradus ecclesiastici ad Rusticum Narbonensem episcopum
Auditum est quoniam quidem postquam filia voluntate patris - preter suam ad alteram accedit

a 39

Epistola Alexandri pape de consanguinitate

Alexander episcopus servus servorum Dei omnibus episcopis et clericis necnon iudicibus per Italiam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem. Ad sedem apostolicam perlata est questio noviter exorta de gradibus - poterit esse diversa

JL 4500; cf Ca a 14, Po a 159b. This and the next text follow as here in Hugh of St Victor, De sacramentis ii pt. xi [PL 176.513]

a 40

Libro iii Institut' vi cap de gradu cognationis

Hoc loco necessarium est exponere quemadmodum gradus cognationis - appellatione quenquam denotare

cf previous canon

a 41*I. Dei gratia Carnot' ecclesie minister*

De viro qui antequam uxorem ducit et matrem exteriori pollutione - intelligo esse iudicium. Valet

Ivo ep. 232, PL 162. 235

a 42*Urbanus papa ii Hugoni Gratianopolit' episcopo*

Extraordinaria pollutio nisi in naturalibus admessa vel sepius - criminosa et damnabilis

JL 5730; Ctp 1.67.3b; +C 35 q 2/3 c 11

a 43*Augustinus ad Macedonium epistola lxxv*

Cum homo ab homine occiditur multum distet utrum fiat - talia vel graviora committat

Aug. ep. 153, CSEL 44. 415-6; end is De pen. 3.33a

a 44*Aug' in epistola ad Bonifacium*

Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberetur Deus - alius sic, alius autem sic

Catena from Aug. ep. 189, CSEL 57. 135, 133-4; beginning is in C 23 q 1 c 3 med.

a 45

Ivo Carnotensis episcopus Willelmo regi Anglorum directa. Quesivit ab humilitate mea vestra excellentia qua ratione - precavenda cautissime etc. Hinc Aug' de bono coniugali. Si ad peccatum admittendum adhibetur fides - curam quam debueram non impendissem

Ivo ep. 71, PL 162.90-1

a 46*Augustinus ad Severum episcopum epistola ci*

Ostendam facile tibi videre et vera infideliter dici posse - vera loquitur infideliter loquitur

Aug. ep. 110, CSEL 34. 639

a 47*Ex dictis Gregorii pape de homicidio*

Periculose se decipiunt qui existimant eos tantum homicidas - alios oportet in omnibus pati

BD 6. 31 (from Regino), ID 10. 160 (and widely elsewhere, but all as Augustine); +De pen. D 1 c 23 has beginning

a 48*De sentiis non intitulatis*

Ambrosius Mediolanensis episcopus de sentiis sub personis catholicorum titulatis, vel de sentiis que carent titulis ad Augustinum. Sunt quedam sententiarum que suos habent titulos - que plerumque titulis carent

a 49*Augustinus*

Quamvis orthodoxorum sententie patrum nonnumquam in cathalogis suis nomina - amiserit integerrime restituat

a 50*In libro pastorali*

Sententiam que utilitatibus ecclesiasticis non impedit ab omnibus - tanquam reprobis habeatur

a 51*De consuetudine*

Ieronimus. Longa consuetudo ecclesie que pontificalibus non impedit iussis - constitutio vel petitio ducatur

a 52

[]orus papa. Ut divina testatur sententia si novitati studere incipiatis - rudes adinvenient postponantur

a 53*Nicholaus papa de tribus sacrilegiis*

De lege atrii et eius infractione. Sacrilegium fit quando vi extrahitur sacrum de sacro - istud xxx libris emendatur

a 54*Ex epistola Silvestri pape*

Si atrium sancte ecclesie quoquo modo infractum fuerit - benedictam sit reconciliata

a 55*De hominibus deserentibus parrochiam suam. Augustinus*

Si homo qualibet ex necessitate parrochiam propriam - corpus eius est habitura

a 56*Cassiodorus*

Ut nullus parrochianus ecclesiam cui adiacet pro quolibet officio - si fecerit excommunicetur

a 57*Calixtus papa*

Nullus alterius parrochianum excommunicet nec sepelire - tenebitur aut dampnabitur

a 58*Silvester papa*

De ecclesia que alteri ecclesie corpora viva vel defuncta - sacra cupiditate auferre cupit

a 59*Leo papa*

Nullus sacerdos ecclesie alterius parrochianum sepelire - aut cogantur virga anathematis

a 60

Gregorius

Nullus parrochianus oblationem suam ullo die nisi in - cuicumque ecclesie voluerit

a 61

De uxore suspecta viro suo

Laicus uxorem suam accusare de suspitione adulterii - traducere si voluerit

a 62

De simoniacis. Beda presbiter

Utrum simoniacus missam possit cantare. Omnis peccator preter simoniacum potest missam cantare. Que etiam quislibet - manu nec ab obsequio
cf above, addition to Ivo, ep. 27

a 63

Sententia Nicholai pape

Capitulum constituimus de simoniaca heresi tripertita. Simoniacus a simoniaco simoniace ordinatus uti clericus - pretium similiter remedium habet

a 64

De sacramento et fide non tendis Silvester papa

Immutabile esse sacramentum debet nisi talem quidem sit - si non fecerit anathema sit

a 65

Silvester papa

Si quis fide malum cuilibet mutuo pollicetur facere - non iuxta utilitatem Dei

a 66

Aug' de fide non tenenda

Illa fides numquam tenenda est que causa odii - mucrone iubemus amputari

a 67

Nicholaus papa de sacramento iniuste facto

Sacramentum quod fit ex necessitate nullomodo tenendum est - hoc modo esse videtur

a 68

De fide Isidorus dicit

Fides est quam veraciter credimus quod nequaquam - inter Deum et hominem
Ethym. ed. Lindsay viii. 2 para. 4

a 69

Hinc et fedus

Evaristus papa quartus a Petro in primo decretalium suorum. Si qua mulier se clanculo copulandum in matrimonio - prohibemus et anathematizamus

a 70

De iuramento solvendo. Aug'

Tria iuramenta solvenda sunt, primum cum quis malum - loquentes iurare compellunt
Hib. B 35.5a etc

a 71

Isid' de malo sacramento non impleto

Tolerabilius est non implere sacramentum quam permanere in stupri flagitio. Idem in
sinonimis in malis promissis rescinde fidem
ID 12.36, 12.12; IP 8.112, 8.93 etc

a 72

Evaristus papa

Si vir et mulier causa amoris fide aut sacramento se in coniugio - iniustitia sive timore
sunt perpetrata

a 73

Augustinus

Si quis fuerit captus iniuste ab aliquo raptore pro pecunia - tolerabile esse videtur

a 74

De pacto non tenendo

De lege Theodosiana sancti Pauli vel de illicito. Si inter aliquos cum venerit ut de
admittendo crimine - pacta valere non possunt
ID 16.94, Ctp. B 29. 127, but insc. as here in BN lat. 13368 f. 9v

a 75

De prebendis

Ex epistola Silvestri Romane ecclesie pontificis ad Nicholaum ecclesie sancte Ruffine
episcopum de clericis qui manu laicorum prebendas in sancta ecclesia suscipiunt.
Nulli clericorum prebendas vel ecclesiastica officia nisi manu episcopali - idem
canoniculus ceciderit

a 76

De revestimento prebende. Gelasius papa

Frater in nomine Domini ego te revestio per hunc librum et per istum panem de hac
prebenda iussu nostri prelatoris et iussu canonicorum istius ecclesie et - primum
prelatorem deinde fratres tuos

a 77

Clerici prebendas in sancta Dei ecclesia habentes si sani - omnia redemit quoquomodo
venundari

a 78

Gregorius papa

Si quis episcopus prebendas archidiaconatus preposituras vel aliqua officia
ecclesiastica - eiusdem episcopatus gratis distribuit
III L 2.9.14

a 79

De purgatione subditorum adversus prelatos. Silvester papa

Si quis prelatus sibi subditum de quacumque reculpaverit - virga percutiatur anathematis

a 80

Silvester papa

Omnis ecclesia canonicalis que sinodum metropolitane vel pontificali basilice - ab officio ecclesie alienetur

a 81

Silvester papa

Episcopo et omni sancte ecclesie prelato sibi subditum licet - vii oportet sacerdotem purgari

a 82

Si quilibet ex clero aliqua inflati superbia sive ranconis nequitia - plenariam persequantur iusticiam

a 83

Augustinus

Si quis sibi subdito quicquid macule obiecerit - Si vero laici fuerint emendabunt pontifices

a 84

De excommunicatis

Omni homini excommunicato tota Christianitas et - satisfactionem veniant vetetur

a 85

De confugientibus ad ecclesiam. Evaristus papa

Si seditio in villa aut ante ecclesiam orta fuerit - ante episcopum veniat

a 86

De induciis

Marcellinus papa in decretis suis hanc definivit sententiam, quod si presbiteri vel ceteri clericorum se viderint - decreto resultaverit, anathema suscipiat

a 87

Idem

De induciis que impenduntur accusatis clericis accusatus - delusus innocenter ruat

a 88

De percussione vel pulsatione laici in clericum et econverso et clericorum inter se
Si quis laicorum aliquem percusserit vel plagaverit - reverentia sit Deo et ecclesie

a 89

Gregorius

Ira sacerdotis nequaquam debet esse preceps et perturbata - aut trium laicorum

Begins as Homelie PL 76 i hom. 17 c 12

a 90

Idem

Si sacerdos ira fuerit commotus in atrio ecclesie - exigit laicus emendabit

a 91

Ex epistola Gregorii de impulsione ordinis ecclesie

Ecclesiasticus ordo magnam habet auctoritatem a lege - complicesque eius segregati sint

a 92

Evaristus papa de controversia in ecclesia inter clericos acta

Controversia^a inter clericos in ecclesia si fuerit quacumque ex causa - nimia severitate subiaceant

^a-ersa Vm

a 93

Ex epistola Fabiani pape de ordine ecclesiastico tenende vel laico

Si laicus clericum quacumque causa percusserit vel plagaverit - commiserunt indilate faciant

a 94

Syrus papa

Rectum ecclesie si necesse sit possunt probare aut defendere - successione servire debent

a 95

Tempore Constantini augusti congregavit Silvester papa sinodum Rome lxxta et vii episcoporum in qua assensu et iudicio omnium constitutum est et sancitum quod si quis laicus ministros sancte Dei - sacrilegium xxx libris componatur

a 96

Ut dicit beatus Augustinus duo sunt genera clericorum et tertium quod dicitur acephalicum - nullum ut acephalici

cf ID 6.2

a 97

De conniventia clericorum Leo papa

Qui homini capitale tollit capitale prius reddat, et post pro dilatione capitale legibus persolvat

a 98

Idem

Clericus habeat laicum in conventionem facta apud seculares ex parte sua laicus autem clericum apud clericos

a 99

Idem

Si pactio inter duos erit sacerdotes quorum unus si - defendat si crimen non erit

a 100*Nicholaus papa*

Convenientia que fit inter clericum et laicum ita debet fieri - clericorum se intromittant

a 101*Stephanus papa*

Si qua convenientia apud clericos duos cuiuslibet ordinis - lege qua vivit crediderit

a 102*Alexander papa*

Si quolibet pactum de quacumque causa quod duos presbiteros - falsi dicturum rei peracte

a 103*Cletus papa*

In causis vel convenientiis clericorum nulla laica persona - fuerit irritum ducatur

a 104*Epistola Felicis pape de differentia causarum clericorum et laicorum.*

Non ita agendum est in ecclesiasticis - aut si se pregravari viderit

Coll. Bruges fo. 177r

a 105*Silvester papa*

Non ita agendum est in ecclesiasticis negotiis sicut in secularibus - aut si se pregravari viderit

a 106*Ex concilio Effesino*

Iudices observare debent ut liceat clerico bis - licet laicis hominibus facere

a 107*De inobedientia*

Ex dictis beati Augustini de inobedientia clericorum adversus episcopum vel prelatorem suum duplici - corrigendi sunt corporea

a 108*Liber pastoralis*

Si quis clericus in sancta ecclesia Dei subrogatus - corrigendus pecunia est

a 109

Epistola Ieronimi presbiteri de discretione inobedientie ad Nicholaum Bethleemite civitatis episcopum

In libris frater autenticis invenimus esse a sanctis patribus - nomen Dei blasphemetur

a 110*Ut dicit Aug'*

Nulla est mala alicui nocentis obedientia, quia ut Petrus apostolus dicit, magis oportet obedire Dei quam hominibus

a 111

Gregorius papa de inobedientia subiecti vel contumacia

Si quis inobediens vel contumax prelatori suo fuerit - facultatis virga corripatur

Begins as Reg. 5.19 (CCL 140)

a 112

Idem ad Ianuarium episcopum

Si quis clericorum presulis abbatis aut cuiuslibet sui prelati - salvificari iustis non iniuste

a 113

Silvester papa

Inobedientes et contumaces clerici ut dignitatis ordo permiserit - agenda est penitentia

a 114

Augustinus

Inobedientia aut criminosa aut non criminosa. Criminosa - sola penitudine miserenda est

a 115

Lex nova

Si quis aliqui quoquomodo rem suam ad custodiendam - proximi sui appreciabitur

a 116

De reconciliatione ecclesie

Quocumque modo vel quocumque tempore ut dicit papa Silvester sanguinem in ecclesia - sub quorum esse videntur tutela

a 117

Idem

Si in ecclesia Domini ab aliquo fit sacrilegium - eos sub anathemate fieri

a 118

De ecclesia violata Ygenius papa

Si homicidio vel adulterio ecclesia fuerit violata - quousque sit reconciliata

BD 3.12; ID 3.14; Ctp 3.3.12; Paris BN lat. 13368 no. 31; IP 2.21 etc

a 119

Si in ecclesia altare fuerit amotum vel renovatum - a divino officio cessanda

a 120

De plegiis Silvester papa

Modis omnibus cum magna constantia prohibemus et prohibendo recipimus - anathemate iubemus eum fieri

a 121

Ut Silvester papa in legibus fidei catholice tenendis asserit

Si quis dominus hominem suum in fideiussionem vel plegiam - episcopo quod rectitudinis erit

a 122

Telesphorus papa de patrimoniis a patribus a matribus - decreto contraire presumpserit anathema sit

a 123

Silvester papa de de divitiis morientium hominum quid agendum sit

Summopere commemorandum atque agendum est omnibus Christianis antequam moriantur - amicis fieri precipimus

a 124

Leo papa de illis qui pro timore mortis monachi fiunt vel de mulieribus que pro eodem timore sacrum velamen accipiunt

Si quis hoc facere voluerit in primis ecclesie cui adiacet - ut invasor censebitur

a 125

Gregorius papa Augustino Anglorum episcopo de monachis qui sepulturas vel alias facultates alterius ecclesie invadunt

Monachi corpora hominum tam vivorum quam mortuorum deferre - nobis proculdubio subigi. Ut scriptum est in decretis pontificum admonendi sunt semel et iterum clerici in ecclesia subrogati - centum salvificari iustis non iniuste

a 126

Gregorius Ianuario episcopo ut episcopus propria iniuria non excommunicet

Isidorus a fraternitate tua frustra se excommunicatum anathematizatumque conquestus - inferre denuo non presumas

Reg. 2.41 (CCL 140); BN lat. 13368 no. 166; Ctp 1.55.49; ID 5.352

[Vm Same hand begins on fo. 119:

Incipiunt Lamentationes Ieremie

In lamentationibus Ieremie super captivitate plebis -

Conclusion. Pt**a 1**

In electione Aaron ostenditur, quod si pauci – hominibus prodesse potest

a 2

Nullus debet sibi sumere honorem. Sumit sibi qui propter pecuniam – qui dignus est

a 3

Hic communiter penit' de diversis peccatis

Si quis homicidium sponte fecerit, vii annos peniteat, si innocentem x, si diach' xiii. – parentes eius i annum penit'

a 4*Ex concil' Mogotiensi cap. xxiii*

Qui presbiterum occiderit xii ann. penit' secundum canones. Aut si negaverit si liber est cum lxxii iuret. – spe coniugii maneat

a 5*Ex concil' Mogotiensi cap. i*

Si maritus uxorem aut uxor maritum interfecerit equum iudicium sit – marito uxorem accusanti

a 6*VIII Fabianus papa*

Quicumque se sciens periuraverit xl dies in pane et aqua – hoc communionem recipiat

a 7*Aug' de vera religione*

Plurimum prosunt heretici non verum dicendo quod nesciunt sed ad verum querendum carnales – spirituales excitando. Item defectus qui peccatum vocatur si tamquam – fatendum voluntate committi

a 8*Hieronimus Augustino*

Si quis existimat et habundantia ciborum – voluptatum si non voluptate perfrui

a 9*Hieronimus Evagrio*

Si pro fide qua universalis vivit ecclesia – ad pacis negotia

a 10*Idem super Lucam*

Vis Christi audire censores? Iubenter incedere sine virga – non possidere aurum

a 11*Urbanus papa in Claromontensi concilio*

In ecclesiis ubi monachi habitant populus per monachum non regatur. –sue conversatio pendeat

a 12*Paschalis papa*

Nullus abbas, nullus prior, nullus monachus, alterius parrochianum – conducente vel annuente

C. Beauvais (1115) c 5; cf Blumenthal, BMCL 10 (1980) 29.

[A list of popes follows, which ends: Pascalis ann. xviii m. v. Gelasius at foot of fo. 110va; 110vb has later entries. On fo. 111r (reverting to long lines) a new text in same or similar hand]:

a 13

Adam vixit annos DCCCCXXX., Sunt ergo anni ad Adam usque ad diluuium - fiunt igitur anni ab exordio mundi usque in anno vo imperii Eraclii v. milia octingenti tredecim

Qa: Conclusion**a 1**

Quia Dominus Lazarum suscitavit sine dubio – non ad non posse prof...unt

Qe

Qe begins:

fos 1-58

In nomine sancte individue Trinitatis n.... Isidorus Spalensis episcopus de diversis opusculis collegit ex exp... historiae

Historiae sacre legis non sine aliqua – regnum et potestas cum Patre et Spiritu sancto in secula seculorum

PL 83.207-424

fos 58v-99v

Incipiunt flores ex dictis maiorum. Ieronimus super Iohel

Residuum eruce comedit locusta, et residuum – sed maiora desideria et vota potiora

[ends at foot of fo. 99v, and Dom Minard notes that seven leaves are here missing]

Qe ends:

fo. 183v

(in mg.) Qua discretionem intelligendi sint canones et quid in unoquoque libello contineatur

Preceptiones et prohibitiones alie sunt mobiles – dispensationis enim gratia sicut dixi eget negotium multum

Item eiusdem ad Gennadium presbiterum et archimandritum

Dispensationes rerum nonnumquam – a papa Nicholao depositum interventu *(fo. 185v ends; leaf missing)*

cf Prol. 120-35

fo. 186

onem promiseristis. Habent forsitan fratres isti – sicut dixit Augustinus in dialogo contra Petilianum

Ivo ep. 73 pt

Item

Ivo humilis ecclesie Carn. minister dilecto in Christo fratri et prebitero Galoni, salutem in Domino. Sciscitata est a me dilectio – habere non possit

Ivo ep. 99 without last sentence

Item Willelmo abbati

De motione altaris – denuo sunt consecranda

Ivo ep. 80 pt

Extracts follow from Ivo, Serm. III, IV, Ep. 231, ends incomplete at foot of fo. 191

Conclusion Ra**a 1**

C. Lateran II cc 1-30 (omitting c 13) qv, ending: Expl' decr' domini Innoc' pape

a 2

[Quod <nec> monachi nec canonici debeant dare decimas in mg.]

Pascalis unus. Decimas a populo sacerdotibus ac levitis esse reddendas divine legis – extorquere aut exigere presumant

JL 6443 (pt); cf Blumenthal in BMCL 10. 20 with lit., Ve.

a 3

De decimis quibus dande sint ad Marcianum Ravennatem episcopum ex decretis Gg' pape

Statuimus secundum priorem diffinitionem ut monasteria – a te patiantur fili karissime

Conclusion. Se**a 1**

De sacrilegio

Si quis liber ecclesiasticum mansum - in corio et criminibus puniatur

First hand ends. Second continues (fos 55-6):

a 2

Statuimus ut si quis simoniace ordinatus – irritas esse censemus

C. Lateran II, cc 1-30 slightly variant and omitting c 13 (cf Brant, Ra), numbering as 1-23 and with some omissions. Rest of leaf blank

Third hand continues on fo. 56v:

a 3

Quod nullus sine iudiciario ordine damnari – auctoritatibus probatur. De eo namque – eiectus

da C 2 q 1 c 1, cc 1-2, 4

His et aliis auctoritatibus – non requirunt. Unde Ambrosius, Manifesta accusatione non indigent. Item Nicholas papa – accusatione non indiget. Manifesta enim sunt, teste apostolo, opera carnis, que sunt fornicacio, immundicia etc. In manifestis - iusti examinis

dp c 14, c 15-16 (var.), dp c 16

Sed sciendum est quod eorum – et iudex

dp C 2 q 1 c 17

Quando vero crimen notum est aliis – ferre non debet

dp c 19

Unde Evaristus papa ait, Deus omnium cognitor Sodomorum – stat aut cadit

c 20b

Quando autem crimen est notum – accusatione non indigent
dp c 20a

and ends

Conclusion Sf (DD)

a 1

In istis diebus cantatur Credo in Deum - crucis. cantatur Credo in Deum

a 2

Zacharias papa

De quibusdam locis ad nos refertur non magistros - maxime divina manifestantur
 atque declarantur mandata

Inscr. links this to version in 9L 2.287

a 3

Ambr' de sacramentis in sermone iiii

Si quotienscumque effunditur - per debeo accipere medicinam

a 4

Si cotidianus est Christi panis cur post annum illum sumis - et venerabile
 sacramentum

XP 1.51.1.1

a 5

Traditio [?] sacerdotum de libris

Unusquisque presbiter expositionem simboli - librum, id est breviarium

a 6

De passione Domini

Dies passionis Domini computantur - passionem Christi

a 7

*Vaticinium si P. bille ex P. posuit P. be s. da ss.
 princeps. Patrie. Profectus est. Salus. Secum. Sublata est
 venit. victor. validus. vicit. viros. vestre. urbis. Ferro. Fame
 Frigore. Regale. regnum. Romanorum. Ruit. Roma*

Explicit liber

Conclusion Sg

a 1

[fo. 114] *Lateran II (qv), cc 1-2a ,4-6, 9, 11-12, 14, 15-20, 10(pt), 7a*

a 2

[fo. 115] *Ex concilio domini Karoli*

Sanccitum est ut unicuique ecclesie unus mansus – debitum servitium impendant

*BD 3. 52, and widely elsewhere; nearest version of inscription to this is in enlarged Coll. XII
 P 4. 120, 'Ex capitulis domini Karoli'.*

a 3*Ex concilio Meldensi cap. iii*

Iuxta synodalia precepta decrevimus ut nullus mortalium – ad satisfactionem privetur
Frequent; see esp. enlarged Coll. XIIP 4.141, ID 3. 56

a 4*Ex concilio Tiburiensi*

Si quis presbiter quod absit quia sacerdos altissima – [fo. 115v] – et in officio
 predicandi

Enlarged Coll. XIIP 10. 165, also first form

a 5*De eodem*

Si quis irreverens timorem Domini postponens – veniat et iusticie concordet

Enlarged Coll. XIIP 10. 166, also first form

a 6*Ut nullus secularium clericum aut ecclesiam fatigare presumat*

Si quis vero secularium per calumnia ecclesiam – nisi digne penituerit

Enlarged Coll. XIIP 10. 167, not first form, with this rubric; elsewhere with other rubrics.

a 7*De iniuriis sacerdotum vel quorumlibet ex clero in ecclesia factis*

Sanguinis effusio in ecclesia facta cum fuste – dum totum debitum persolvat

Enlarged Coll. XIIP 10. 168, also first form, with rubric as here.

a 8

Si quis presbiterum angariaverit vel spoliaverit vel fustaverit huiusmodi componat.
 De singulis enim gradibus singulas cogatur reddere compositiones. Gradum acoliti cc
 sol' – bannus et facinus illatum

Enlarged Coll. XIIP 10. 169, also first form, with rubric as here.

a 9*Decreta pape Eugenii in Remensi concilio [at foot of fo. 116]*

*C. Reims (1148) cc 1 [fos 116v, 117]–18 as Mansi xxi. 713-20; cf LcLjOd. [ends at foot of fo. 117r]
 [change of hand follows]*

a 10*De compositione sacrilegii vel emunitatis*

Emunitas sexcentis solidis componatur – verberetur et tondetur

cf Le above

a 11

De sacrilegiis placuit nobis ut sicut ab episcopis – captus in exilium religetur

[rest of fo. 117v blank, fo. 118 beginning in another, and rather later, hand]

a 12

Leo episcopus servus servorum Dei dilectissimis fratribus et filiis archiepiscopis
 atque suffraganeis eorum abbatibus et monachorum congregationibus in Francia
 commanentibus, salutem perpetuam. Indicatum est nobis filii karissimi quod in vestris

regionibus malignorum hominum perversitas –[fo. 118v]- anime eorum in fetore inferni. Amen

Pr. from l. s. xv Register of Lund in letter dated 12 October 1336 as Diplomatarium Suecanum iv ed. B.E. Hillebrand (1853-6) iv 527-8, (cf Gött. Nachrichten (1904) 97), and from e. s. xvi Stuttgart Württ. Landesbibl. Hist. ms. fo. 247 in PUF NF v (1956) 344 no. 247.

Conclusion: Tb

a 1

Augustinus in libro de vera religione

Itaque in tantas nugas et turpitudines - veritate sectantes

a 2

Gregorius septimus

Due leges sunt una publica - sub lege

AL Bb 7.229; Pol. 4.32.82; 3L 2.5.36 (Urbanus); C 19 q 2 c 2

a 3

Aug...

Nulla tibi licet licentia dimittere - mutare propositum

a 4

....

Noli sub imagine pietatis augere - in celo

BD 3.141; ID 3.207

a 5

Gelasius

Quicumque intra anni spatium civiliter - non possumus

BD 11.47; 74T 323; AL 12.28a; ID 14.111; IP 5.136; C 11 q 3 c 37

a 6

Ex concilio Epaunensi

Si episcopus ante dampnati absolutionem - licebit absolvere

BD 11.50; ID 14.114a; Ctp 3.27.22; IP 5.121; 3L app. 7.9; C 11 q 3 c 20

a 7

Ex concilio Tiburiensi

Fures et latrones si in furando - eis non negamus

BD 11.59; ID 13.45; Pol. 6.15.9; 3L 3.15.19; C 13 q 2 c 31

a 8

Augustinus in sermone de catholicis

Magna res est signum Christi - fuisse non invenimus

a 9

Nicholaus papa

Monomachiam in lege non assumimus - temptare videantur

BD 9.51; ID 8.187; Ctp 3.15.67; Pol. 5.6.1; 3L add. 7.232; C 2 q 5 c 22

a 10*Augustinus*

Illud quoque quod commemoravit apostolus - voluit operari

a 11*In pronosticon*

Luce clarius constat quod omnes sancti - intelligi debent

a 12*Gregorius in moralibus*

In Salomonis librum scriptum est dignum in - ereptionis ascendat

a 13*Ex epistola Greg. pape Ianuario Caralitano*

Predicator Domini omnipotentis Paulus apostolus - feriendus est

*BD 1.197; Ctp 1.55.67; ID 5.312; 3L 2.21.14***a 14***Ex concilio Calced. cap. i*

Eos qui semel in clero taxati fuerunt - sibi anathematizari

*BD 8.4; 4L 4.43; AL (B) 7.203, AL(V) 7.2, AL[C] 7.189; Ctp 2.10.7; ID 7.28; Pol. 4.32.60; 3L 2.29.2; C 20 q 3 c 3***a 15***Ex concilio Bracharensi*

Si quis intrat in ecclesiam Dei et - indulgentiam promereri

*Can. Martini c 83; Ctp 2.47.83; De cons D 2 c 18***a 16***Ex concilio Calced.*

Illi quos aut etas incurvat aut languor - promissum accipiant

a 17*In decr..... de libertate monachorum*

Gregorius episcopus servus servorum Dei omnibus episcopis. Quam sit necessarium monachorum quieti - indictione quarta

*74T 39; AL 5.54; Ctp 1.55.18; ID 7.11; Pol. 3.15.10; 3L 2.28.1; Caes. 7.49; C 18 q 2 c 5***a 18**

....

Gregorius urbis Rome episcopus Castorio episcopo. Abbatem cuilibet monasterio non alium - scandalum trahat

*74T 40; AL 7.164; Dd 3.91; Pol. 3.15.11, 4.35.2; 3L 2.28.2; C 18 q 2 c 3***a 19***Item ...*

Gregorius papa Iohanni Ravennati episcopo. Pervenit ad me quod in ecclesiis - ambitum destruantur

*74T 41; AL 5.55; Ctp 1.55.101a; ID 3.18; Pol. 3.15.12; 3L 2.28.3; Caes. 11.[30]; C 18 q 2 c 26***a 20**

Ex concilio Palensi

Si quis quod absit nostrum vel nobis - destruxerit tramitem

C. Spal. II c 10

a 21*Item ex concilio Toletano*

Monachum aut paterna devotio aut - interdicimus regressus

C. Toledo IV c 49; BD 8.6; 183T 129.1; Ctp 2.2.37.16; ID 7.30; AL (V) 7.193, (B) 7.178; Pol. 4.35.20; 3L 2.29.5; C 20 q 1 c 3

a 22*Item ex eodem*

Clerici qui monachorum propositum appetunt - transire nituntur

C Tol. IV c 56; BD 8.21; 74T 312; AL 7.169; 2L 2.103; Ctp 2.37.17; ID 6.371; Pol. 3.15.25, 4.35.19; 3L 2.29.4; C 19 q 1 c 1

a 23*Item ex eodem*

Quicumque ex secularibus accipientes penitentiam - nuptias transierunt

C Tol IV c [55]; BD 8.27; AL 11.134; ID 7.47

a 24*Item ex eodem*

Nonnulli monachorum egredientes de monasterio - unde exierunt

C Tol. IV [c 52]

a 25*Ex concilio Toletano*

Cavendum est his qui sponte castitatem - habeantur extranei

C. Tol. II c 1

a 26*Item ex concilio Toletano*

Proclivis cursus est ad voluptatem - sententia condempnentur

C Tol. VI c 6; BD 8.14; Ctp 2.38.2; ID 7.35; C 20 q 3 c 2

a 27*Item ex eodem*

Quamvis priora nunquam siluerint de tanta - sententia promulgetur

C Toledo VI c 7

a 28*Ex concilio Arelatensi*

Hii qui post sanctam religionis apostant - alienus habeatur

C Arles II c 25; BD 19.67; 4L 4.90; Ctp 2.24.9; ID 15.15, 15.81; D 50 c 69

a 29*Ex concilio*

Hii qui desertores sunt professe castitatis - consulendum legitimam

H 329; C Araus. c 28

a 30*Ex concilio Arelatensi*

De his qui apostatant et antequam - fructus penitentiae

*H 321b; C Arles c 1; BD 19.134***a 31***Ex concilio Cartaginensi*

Si quis de alterius monasterio repertum - prepositus perseveret

*C Carthage 'V' c 13; Ctp 2.19.13; Pol. 4.35.36; 3L 2.29.17; D 58 c 2***a 32***Ex concilio ...*

Monachum nisi abbatis sui aut permissu - presumat episcopus

*C. Agde c 27***a 33***Ex decretis sinodalibus*

De monachis qui diu morantes in - amittere non debet

*H 530; 4L 3.36 ends as here; 183T 17.1; AL (V) 5.67 (Innocentius); Pol. 4.35.30; 3L 2.29.10 (Innocentius); C 16 q 1 c 3 (Innocentius)***a 34***Ex concilio Toletano*

Nunciatum est presenti concilio quod monachi - ab illicitis

*C. Tol. IV c 51; 183T 137.5; cf C 18 q 2 c 1***a 35***Ex decretis Gregorii pape vii*

Nullus episcopus gravamen seu servilem - periculum subeat

*Reg. vi.5b c. 10] 2L app. [vii]; Pol.4.22.4; 7L [18]; 9L Basil. [8]; 4L add. in Cant. B vii [9]; Ambr. C 51 [vii]; Tarrag. 26 [ix]; BN 4281B [ix]; Vat. reg. 1054 [1]; D 1 c 1 c 124***a 36**

....

Bone rei dare consultum et presentes - non infligat

*C. Tol. IX c 5a; Ctp 2.41.2a; ID 3.170; C 12 q 2 c 74***a 37***Item ex Toletano concilio*

Hec sancta synodus nulli licentiam tribuit res - quod potuerit

*C. Toledo III c 3; 183T 39.9; AL (V) 5.88; ID 3.167; IP 2.85***a 38***Item ex Toletano concilio*

Si episcopus unam de parrochitanis - dat consensum

*C Tol III c 4; Ctp 2.36.1; ID 3.168; Caes. 7.105***a 39***Ex Toletano concilio*

Si quis de potentibus clericum aut quemlibet - reddat aliena

C. Tol. I c 11; AL 7.155; Ctp 2.35.5; C 24 q 3 c 21

a 40

Ex decretis Gregorii pape vii

Quicumque militum vel cuiuscumque ordinis - excommunicationi subiaceat

Reg. vi.5b c.1] 2L app. [1]; 7L 6.180; Pol. 6.14.18; 3L 2.8.33; 9L Basil. fo. 28; 4L Cant. B vii, app. fo. 70v-1; Ambr. C 51 fo.3??; Tarrag. 26 5.40; BN 4281B 5.40; Vat reg. 1054, fo. 1v [3]; Sav. 3 10.235; 9L. 2.126; XP 2.7.4; D 12 q 2 c 4

a 41

Ex concilio Agathensi

Clerici vel seculares qui oblationes parentum - ab ecclesiis excludantur

C. Agde c 4 (H); BD 3.140; 74T (Re); Ctp 2.28.3; ID 3.206; IP 2.5; C 13 q 2 c 11

a 42

Ex concilio Vasasensi

Qui oblationes defunctorum retinent et ecclesiis - fraudari sacrilegium

C Vas. c 4; Ctp 2.27.1; ID 3.155; 4L 4.137; cf Caes. 7.2a

a 43

Ex concilio Carthaginensi

Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis - egentium excommunicantur

C. Carth. 'IV' c 95; Ctp 2.18.94; Pol. 6.14.17 (?); 3L 3.10.3 (?); C 13 q 2 c 10

a 44

Ex Toletano concilio

Pia compassione decernimus ut quamdiu - elegerint ordinari

C Tol. IX c 2

a 45

Ex epistola sancti Clementis

Debetis voluntati eius qui ecclesie curam - ecclesiam volunt

cf PL 130.396

a 46

Idem in eadem

Quicumque contristaverit doctorem veritatis peccat - furore commoveri

H 31

a 47

Ex decret' Anacleti pape

Omnis apostata refutandus est ante - omnibus viis suis

H 68

a 48

Ex decretis Eusebii pape

Oves que pastori suo commisse - reprehendenda videantur

H 237; BD 1.139; ID 5.253; IP 4.39; C 2 q 7 c 13

a 49

Augustinus contra Parmenianum

Sicut redeunti non redditur quod foris - inviolabilem permanere

ID 2.97 pt.; Ctp 3.2.13 pt.

a 49*Item in eadem*

De his qui ab ecclesie unitate separati sunt - utrumque maneat

*cf ID 2.97; Ctp 3.2.13 has part only***Tc** *[in later hand]**Codex sancti Mathei apostoli**[Ex concil' Mog' cap. xviii in mg.]*

[]bbas pro humiliatione potere et cum – aliquem ordinare

*In mg.:**[Ex eodem cap. xx in mg.]*

[]piscopo non licet possessionem monasterii tollere quam vis abbas peccaverit

Conclusion Vc**a 1***Beda de fatuis*

Naturaliter fatuis solo baptismi sacramento – quia iuste de his factum est

*cf Fb a 3 above***a 2***Ex epistola Leonis pape de illis infirmis qui penitentiam petierint antequam sacerdos
veniat officium oris amittunt*

Ita ergo talium necessitate auxiliandum – reconciliationis beneficium consequentur

*cf Fb a 4 above***a 3***Aug' ad Iulianum []*

Que se non continent nubant antequam Deo voveant. Que non reddant iure dampnantur. De talibus quippe dicitur, Cum in deliciis egerint – adulterum faciat cui vivente viro nubit

*cf Fb a 9 above***a 4***Clemens in epistolis suis*

Ecce oris nostri bucina ad aures – insulta patienti Christo et fratribus

a 5*Anacletus in epistolis suis*

Scimus enim quam multum derogatio – ab ecclesia separentur

a 6*Fabianus in epistolis suis*

Exemplo Cham filii Noe dampnantur – qui potestati resistit

a 7*Greg' in moralibus libro xxv*

Igitur sicut prelatis curandum est – nolunt uidere quod tegunt

a 8*Idem*

Si (?) vero nonnulli – ab illatis non recta iudicatur

a 9*Idem in libro xxxiiii*

At contra cum subiectorum cor superbia – omnia disponentis inpugnant

a 10

Innocentius episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus P. Aquileg' p., M. Mantuano, G. Feltrensi, L. Vincentino et R. Gurcensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem. Quociens frater noster A. Tridentinus episcopus – adimpleri iubemus. Dat' Lat' ii idus Novembris

*JL 8289**Vo fos 190v-2v, conclusion, following on from Po, as above:***a 142***Ex dictis Gaii pape*

Oves vero que pastori suo – reprehendenda videantur

*XP 5.8.4.5***a 143***Daniel*

Unum atque idem est inobedientie – ut dormias

a 145*Severus*

Eimus ambi dextri sicut legitur in libro Iudicum – desperationem impulerit

a 146*Or' super Genesiorum*

Vis scire quam perniciosus amor – iocando locuti

a 147

Ciprianus martyr et pontifex presbiteris et diaconibus fratribus suis inter cetera. Solus rescribere non potui quoniam – sententia agere. Idem in concilio suo. Firmum esse non potest quod – habuisse consensum

*Deusd. 2.129b-130***a 148***Idem in eodem*

In minoribus causis sanctiores et prudentiores – eius sententia

*Deusd. 2. 131***a 149***Ex concilio Cartaginensi*

Episcopus absque consilio clericorum suorum clericos non ordinet. Episcopus nullam causam audiat absque presentiam clericorum suorum

C. Carthage IV cc 22-3 (H)

a 150*Ambrosius*

Episcopus clericis suis utatur ut membris

*Deusd. 2. 135 (med.)***a 151***Ihero*

Magistris ecclesie cum subditis sunt communicanda consilia

*Deusd. 2.147b***a 152***Augustinus*

Qui habere voluerit proprium et de – esse non possit

a153

De clericis Spiritus Sanctus dicit, Peccata populi – peccata suscipiunt

a 154

De evangelio vivunt qui nichil – sua multiplicat?

a 155*Item*

Quod habet ecclesia cum nichil – quam perdere

*Deusd. 3.131a***a 156***Iheronimus super Matheum*

Qui stipe templi et his que conferuntur sanguinem effundentium

*cf Deusd. 3. 162***a 157***Origenis super Genesi. Quid sit inter Domini sacerdotes et Pharaonis*

Pharao transcendit sacerdotibus suis partem – quibus ipse portio est

a 158*Item*

Res ecclesie non quasi proprie – profundum baratri labantur

*[hand changes]***a 159***In decretis Bonifatii pape qui quartus a beato Gregorio fuit. Quod liceat monachis cum sacerdotali officio ubique ministrare*

Sunt nonnulli nullo fulti dogmate – dicitur corpus sex alas

*Insc. as here in Coll. Tarrac. I c 547**[ends at foot of Vo fo. 192v, incomplete]*

Conclusion: Vp**a 1**

Gregorius Augustino episcopo scribit dicens. Mulier enixa gratias actura ecclesiam intrare hora eadem non prohibetur

Si mulier eadem hora qua genuerit – ut esuriamus

D 5 cc2, 4 (with Palea)

a 2

Greg. Anastasio presbitero. Merita nos Deo coniungunt, non loca vel ordines
Non loca vel ordines creatori – altitudinem dignitatis

D 40 cc 4-5

a 3

Item Ambr'. De eodem

Illud autem quod extra paradysum – ille est maior

D 40 cc 9-11, 12b

a 4

Qui aliorum vitia puniunt sua corrigere studeant. Unde Greg.

Qui sine peccato est vestrum – vitia corrigere student

C 3 q 7 c 3

ends

Conclusion Wc**a 1**

Duo genera sunt clericorum, unum ecclesiasticorum sub regimine – nec equus nec homo

ID 6.2a

[change of hand]

a 2

Ex concilio Aurelianensi

Si servus absente vel nesciente domino episcopus – redditione teneatur obnoxius

RP 1.404, BD 2.24, Ctp 2.29.5

a 3

Ex concilio Adriani

Ut presbiter presbiterum, diaconus subdiaconum ab ordine – implere non presumat.
Synodus et Christiana per provincias - habeantur et nefaria

a 4

De his qui obmutescunt antequam sacerdos veniat

Ita ergo talium necessitati auxiliandum est – reconciliationis beneficium consequatur.

Penitentes qui in infirmitate viaticum - inpositione si supervixerint

BD 18.9, ID 15.34 to consequatur; ID 10.10

a 5

Ex registro S. Gregorii de dote ecclesie

Ut unaqueque ecclesia habeat mansum unum – unde decima reddatur

a 6

Ex Niceno concilio de ecclesia

Perlatum est quoque ad sacrum sinodum – servivit profutura relinquatur
RP 2.39 and App. II.42

a 7*Can' Africanorum*

Ut episcopus accusatores fratrum excommunicet - non ad clerum
RP 2.347, BD 16.33

a 8*Ex eodem*

Si qua fuerit ecclesia per plurimos disputata – populo utiliter prosit

a 9*Can' Epaonensis*

Quicumque relicte presbiteri sive diaconi nupserit – pari excommunicatione
 plectantur
cf C. Orleans c 9 (H 337)

a 10*Ex concilio Magonciensi*

Presbiter vulneratus aut cesus si mortem – parentibus presbiteri solvatur
RP 2.40

a 11*Ex concilio Turonensi*

Ut omnis presbiter habeat buxidem aut vas – absit mucidum fiat
RP 1.71, BD 5.9, ID 2.19

a 12*Ex eodem*

Illud etiam annectendum videtur ut oblationes - sabbatum semper mutabantur.
 Preterea et illud observandum est - quod experimento didicimus. Et presbiter qui
 crisma donaverit - fuerit manum amittat
RP 1.72-4

a 13*Can' apostolorum capitul' xxviii*

Episcopum presbiterum aut diaconum percutientem fideles - hoc Dominus docuit
RP 1.175

a 14*Eodem cap. x*

Si qui laicus uxorem propriam pellens – duxerit communione privetur
RP Appx 1.4

a 15

Omnium negociorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat – ecclesie negotia
 depredentur
BD 1.210, ID 5.324

a 16*Can' Calcidon'*

Si qui ergo clerici vel monachi reperti – proprio penitus abiciantur

BD 10.68

a 17*De eodem*

Quecumque ergo contentiones inter Christianos - sancte ecclesie excludantur

BD 3.139, ID 3.205

a 18*Decreta Gregorii pape primi*

Decernimus reges a suis dignitatibus cadere – sedis iussa contempnere

74T 330

a 19

Cum episcopus suam diocesim est visitaturus suum archipresbiterum – esse quam procurator

Begins as RP 2.1, BD 1.90, then widely variant

a 20

Uniuscuiusque episcopi minister cum parochiam – sit semper paratum

a 21

Nullus episcopus presbiterum accusatum ab officio – communione ecclesie privare

RP 2.411

a 22

Sacerdos non degradatur nisi in presentia – sevientes ab officio suspendant

a 23*Gregorius papa*

Cum episcopus ordinandus est antea examinetur – verbis simplicibus asserit

RP 1.455a, BD 1.8a

a 24*Dec' Fabiani pape*

Si quis non vult reconciliari suo fratri – dum reconcilietur ei

RP App. III.72, BD 10.60

a 25*Can' Africanorum*

Episcopus nullius causam audiat absque presentiam – clericorum presentia confirmetur.

9L 5.48

a 26*Can' apostolorum*

Episcopus presbiter diaconus nequaquam seculares causas assumant, sin autem deiciantur

a 27*Aug'*

Qui nuptias facere non possint nuptias evitent. Prespiteri, diaconi subiaconi quibus uxores – verborum contagione polluantur

RP 1.335, BD 2.134 (insc. as in BD; cf RP 1.335n)

a 28*Gregorius*

Manifesta peccata non sunt occulta correptione – licentiam multi periclitentur

PL 130.1137

a 29*Gregorius*

Si quis prebendas aut archidiaconatus preposituras – membra eiusdem distribuatur

9L 4.13

a 30*Eusebius*

Qui alium in culpa sua defendere vel excusare nititur excommunicetur

9L 7.82

a 31*Ex concilio Laoditiae*

Non licet ministros altaris vel etiam – apud gentiles reprehensio

PL 130.289

a 32*De eodem*

Si quis presbiterum inhonorat et verbo aut facto – subiecti eis estote

RP 2.429, BD 2.229

a 33*Can' Aurelian'*

Si qui inexaminate ad presbiterium vel – convictus fuerit abiciatur. Item placuit ut quicumque clericus vel diaconus pro necessitate – unde recedere noluerunt

End is BD 2.178

a 34

Si quis clericum in causas que sub iureiurando – biennii temporis excommunicatione plectatur

a 35*Can' Cangrenses*

Si quis discernit de oblatione quam presbiter – communicare anathema sit

cf RP App. III.12, BD 3.207

a 36*Can' Aurelianens'*

Cum ad celebrandas missas populus in Dei – benedictionem accipiant sacerdotes
RP 1.198, BD 3.29

a 37

Can' Maticens'

Statutum est ut unicuique ecclesie unus mansus – debitum famulatum impendant
RP 1.24, BD 3.52 (neither explains insc.)

a 38

Nullus clericus sagum aut vestimenta vel calciamenta – diebus singulis sustentetur
Savigny 3 11.70

a 39

Sin' Nicena

Infans pro infante potest dari in monasterium – reus periurii inveniatis

a 40

Can' Cangrenses

Si quis servum occasione religionis suadet – deserere anathema sit

a 41

Can' apostolorum

Si quis episcopus aut presbiter aut diaconus depositus – ecclesia penitus abscidatur
RP 2.410

a 42

Can' Epaon'

Unum abbatem duobus monasteriis interdiximus presidere. Cellas novas aut congregatiunculas monachorum – noticia prohibemus institui
for part 1 cf BD 8.81, for part 2 ib. 8.74; here in order of C. Agde cc 57-8

a 43

Can' Africanorum

Clericus qui absque corpusculi sui inequalitate – deest stipendio privetur
Hib. B 10.9r

a 44

De concilio Laodicie Frig' paca

De eo quod populus non sit concedendum electionem facere eorum qui ad altaris ministerium sunt applicandi
C. Laodicea c 13 (BD 2.8 is var.)

a 45

Non oportet in quadragesima martyrum natalicia – tantum memoriam fieri
Ctp 2.7.23 (RP App. I. 10 is var.)

a 46

Osius episcopus dixit, De alia civitate episcopus non diu – tribus dominicis diebus
cf C. Sardica c 14 (cf BD 1.118)

a 47*Ex concilio Aurelianorum cap. vii*

De his qui suscepta penitentia religionem – ipse communione privetur
C. Orleans c. 7

a 48*Item cap. lxxviii*

Penitentes etiam diebus remissionis genua flectant
C. Carthage IV c 82

a 49*Clemens papa*

Tales ad ministerium eligantur clerici qui – grave ordinatori adducant
H 48-9

a 50*Aug' in libro S. Trinit'*

Queritur si fieri debeat quod habet usus – rem iam venisse

a 51*Idem*

Si quis raptor ea que rapuit persolvere – noceat hoc carere

a 52*Idem*

Ut baptismus proficit parvulis in fide ecclesie – ideo minus prodest

a 53*Fabianus episcopus*

Laici quamvis religiosi sint nulli tamen – unquam attributa facultas
H 186

a 54*Idem*

Rigor canonum non dampnose remittitur - filios ordinari permisit

a 55*Can' Antiocenes*

Episcopum non licet successorem sibi constituere – constitutum esse iudicatur

a 56*Augus' de unico baptismo in libro iiii*

Forte in populo Dei stat iuxta te – corripe, excommunica, degrada

a 57*Augustinus*

Qui post acceptionem uxorem invenit – illius qui nupsit. Querendum est si post fidem datam – dimittet et priorem ducet

[*in mg*: quia Quamvis non stringat ei manum, corde tamen et ore consentit ducende, mutuo se concedunt ...is alteri et mutuo suscipiunt]

a 58

Idem

Si qua mulier pregnans ante partum – sicut in omnibus rebus. Queritur etiam de illo qui proprium filium – aliquatenus separari debere

a 59

Clemens papa

Quod de sacramento superfuerit populo non - custodienda sunt sacramenta
H 47

a 60

Augustinus

Quatuor sunt genera oblationum. Pro valde – consolationes vivorum sunt
Hib. 15.2b, BD 20.70

a 61

Idem

Quatuor sunt que adiuvant homines post – presenti vita promeruerunt

a 62

Preceptum solo intuitu pietatis intermissum pro eventu rei

Cum enim Leo in decretis suis cap. xlviii dicat in in cuiusque persona – post modum plectamus ultione
Alger 1.6a-b

a 63

Hic Leo pro eventu rei quia electi fuerunt et consecrati ex laicis episcopi pietate interveniente pepercit et electoribus et consecratoribus et ipsis consecratis
Alger 1.6c

a 64

Quod iniqui si non possunt corrigi sunt tolerandi

Unde Gregorius in past' cap xxi, cum dixisset subiectorum vicia aliquando prudenter dissimulanda, sed quia dissimulantur iudicanda – infirmitate non possunt
Alger 1.27

a 65

Quod perfectis non est deserenda malorum cohabitatio.

Inde Ambrosius. Non est valde laudabile bonum – et non consensum
Alger 1.44

a 66

Quod senior increpandus est quando iunioribus malum <prebet>

Quapropter multum revera est arguendus cuius malicia – non increpandas restringit
Alger 1.46

a 67

*Quod nullum est detrimentum cum pseudoepiscopis et presbiteris conversari et
<non> consentire*

Zacharias papa Bonifacio in ea cuius est initium. Benedictus Deus pater. Propter hoc
quod cum pseudoepiscopis – est coram Deo

Alger 1.80

a 68

*Qua discretione accipiendum sit quod sancti vetant, ne prelati a subditis arguantur
vel accusentur, ierumque imperant ut ab eis arguantur vel accusentur*

Augustinus in soliloquiis discernens ait, Aliud est reprehendere vel inprobare –
perhibe de malo

Alger 2.16 pt

a 69

Quod cuius scitur ab omnibus culpa sciri debet ab omnibus penitentia

Qui se expurgare non potest consilio – de sepulcro vocavit

Alger 2.36a (mod.)

a 70

*Quod priusquam accusari debeat episcopus conveniendus est non semel sed sepiissime
non amaro sed familiari colloquio ut corrigat que in se corrigenda cognoverit*

Ut vero ordine fiat diciplina ante – cuius legatione funguntur

Alger 2.31a

a 71

Quod subditi et prelatos humiliter reprehendere et reprehensos debent venerari

Quia ergo prius est conveniendus prelati – despicias venerari contempnas

Alger2.34

a 72

*Quod prelati a subditis reprehensi vel debent se expurgare si sunt innocentes vel
emendare si sunt culpabiles*

Cum ergo prelati debeant a subditis – communionem se purgavit

Alger 2.35(pt)

a 73

*Quod cum levis culpa qualibet cottidiana confessione fratrum solvi credatur
criminalis tamen tantum prelatorum absolutione laxatur*

Opponunt quidam quod a minoribus vel – oratio fidelium satisfacit

Alger 2.37

a 74

Quod sacerdotum penitentia etsi debet sciri non tamen debet ab omnibus videri

Sed sacerdos etsi penitentiam agat ita – per septem annos penituit

Alger 2.38a

a 75

Nam legitur quod Maria soror Aaron - dignitatis recipit meritum

Alger 2.43 med.

a 76

Quod ecclesias vel decimas vendere vel emere symoniaca heresis <est>
Item Greg' in registro. Presbiter si ecclesiam per pecuniam obtinuerit - sacerdos
inaniter possit
Alger 3.38

a 77

Quod sola avaricia commendat symoniam
Quia ergo hereses cum suis excommunicatoribus – damnationis porcionem habebit
Alger 3.85

a 78

Simachus papa Laurencio Mediolanensi episcopo
Vilissimus comparandus est nisi precellat scientia qui est honore prestancior
Alger 3.58 end

a 79

Reconciliatio excommunicatorum
Cum aliquis excommunicatus vel anathematizatus penitentia – hoc notum faciat

a 80

Antiquitus vocabantur apostoli presbiteri. Cur autem – sollicitudo delata est
[change of hand; text badly rubbed]

a 81

De <non> faciend expurgatione quia nichil apud decessoribus nostris statutum est
nec in legibus imperatorum aliquid tale reperitur nihil censemus quam ... Galliarum
atque Germaniarum partibus id fieri soleat, verum qui hoc faciunt ... omnis ...pulsu
non apostolica auctoritate hoc facere comprobantur

Second Lateran Council (1139)

[A substantial part of the legislation usually attributed this council appears in a number of copies of the *Panormia* among the additions. The matter is complex, since the canons of 1139 seem largely to have rehearsed those of Innocent's earlier councils, notably at Reims (1130), and without explicit manuscript authority it is as yet difficult to distinguish which council is intended (Somerville, *BMCL* 5 (1975) 122-30). Canons of this group have been noted so far in AaDaEaLeOdPnRaSeSgSIVb and the ancestor of Brant's edition. A working text follows, both to show how some of the versions are related, and because the conventional edition of II Lateran in *COD* is essentially the composite text assembled for the Roman edition of 1612, which has no direct manuscript authority. However, the text provided by Baronius, and cited in the notes to *COD*, is often closer to that of the *Panormia* mss than the revised text of 1612 was. The first ten canons, with a preface explicitly attributing them to Lateran II, were published from Firenze, Bibl. Med.-Laur. Ashburnham 66 fos 111v-13v by Maria del Palo, 'Per la tradizione manoscritta del II concilio Lateranense (1139)', *Annali dell' Università di Lecce, Facoltà di lettere e filosofia* 8-10, 1. 331-6]

¹Statuimus ut si quis simoniace ordinatus fuerit ab officio omnino² cadat, quod illicite usurpavit, vel³ si quis prebendam⁴, vel prioratum, seu decanatum⁵, aut

¹ Ex concilio Romane sedis CAPITULO I *Brant*; Ex concilio Cabilonens. *Vos.*; Ex decretis Eugenii pape Ea; Decreta Innocentii pape II Le; *om.* RaSeSgSI

² fuerit omnino ab officio Ra; fuerit ab off. omnino LeSeSg*COD*; ab officio omnino *Brant***]

honorem, vel⁶ promotionem aliquam ecclesiasticam, seu quodlibet sacramentum ecclesiasticum, ut puta⁷ chrisma, vel⁸ oleum sanctum consecrationem⁹ altarium vel ecclesiarum¹⁰ interveniente execrabili¹¹ ardore avaritiae per pecuniam acquisivit, honore male acquisito careat, et emptor atque venditor et interventor¹² nota infamiae percillantur¹³, et nec pro pastu nec sub obtentu alicuius consuetudinis ante vel post a quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare presumat¹⁴, quoniam simoniacum est, sed libere et absque imminutione aliqua collata¹⁵ sibi dignitate atque beneficio¹⁶ perfruatur

C Lateran II cc. 1-2] + C 1 q 3 c 15

³ vel LeRaSeSgBrant; *om. COD*

⁴ -damSeBrantCOD; -das LeRaSg

⁵ vel prior. seu decanatum RaSeCOD; vel prior. seu decaniam Ln; vel prior. vel diaconatum Brant; *om.*

Sg

⁶ aut Le

⁷ seu - ut puta (pote COD) LeRaSeCOD; ut pote Brant

⁸ vel LeRaSeCOD; id est Brant

⁹ -onem SeBrant; -ones LeRa COD

¹⁰ seu quodlibet sacramentum – ecclesiarum LnRaSeBrantCOD; *om. Sg*

¹¹ -ilij –ilis Sg

¹² et interventor *om. Le*; emptor atque venditor et interv. *om. Sg*

¹³ -antur SeBrantCOD; -atur LeRaSg. Sg *ends cap.*

¹⁴ -at LeRaBrantCOD; -ant Se

¹⁵ collata LeRaSeCOD; collecta Brant

¹⁶ atque beneficio RaSl COD; absque ben. Se; *om. Brant*

cap. ii¹

A suis episcopis excommunicatos ab aliis suscipi omnino² prohibemus. Qui vero³ excommunicato, antequam ab eo qui eum excommunicaverit⁴ absolvatur, scienter⁵ communicare presumpserit, pari sententia teneatur obnoxius

C Lateran II c 3]

¹ cap. ii Se; Cap. ii . A suo episcopo excommunicatus, non est ab alio recipiendus Brant; Ex conc. eodem *add. Vos*; Item Ea; Al' Sl; *om. LeRa. Sg omits whole cap.*

² omnino LeSeBrant; modis omnibus RaCOD

³ vero LeRaSeCOD; autem Brant

⁴ -avit Le

⁵ scienter LeRaSeCOD; *om. Brant*

iii¹

Precipimus etiam² quod tam episcopi quam clerici in statu mentis, in habitu corporis³ Deo et hominibus placere studeant, et neque in superfluitate, scissura⁴, aut⁵ colore vestium, neque in tonsura⁶ intuentium quorum forma⁷ et exemplum esse debent⁸, offendant aspectum, sed potius quod eorum deceat sanctitatem⁹, qui¹⁰ si moniti ab episcopis emendari¹¹ noluerint, ecclesiasticis careant beneficiis

¹ iii *in mg.* Se; CAPITULO III. Innocen. papa. Extra domos sine proprio ornatu sacerdotes non appareant Brant; Item Ea; Al' Sl; *om. LeRaSg*

² etiam LeRaSeSgBrant COD; *om. Sl*

³ in hab. corp. RaSgCOD; et hab. corp. LeSe; et in corp. hab. Brant

⁴ sciss- RaCOD; fiss- LeSeSg

⁵ aut] ac Sg

⁶ neque in tonsura *om. Sg*

⁷ forma LeRaSgCOD; forme Se

⁸ deb. esse Le

C Lateran II c 4]+ C 21 q 4 c 5

⁹ pre se ferant *add. COD; om. LeRaSeBrant. Sg ends cap. here*

¹⁰ qui *SeBrant; quod LeRaCOD*

¹¹ -ari *Ra²COD; -are RaSe*

iii¹

Illud autem quod in sacro Chalcedonensi² constitutum est concilio, irrefragabiliter conservari precipimus, ut videlicet decedentium bona episcoporum a nullo omnino hominum diripiantur, sed ad opus ecclesie et successoris sui in libera economi vel³ clericorum remaneant⁴ potestate. Cesset igitur⁵ de cetero⁶ illa⁷ detestabilis et seva rapacitas. Si quis autem hoc⁸ attemptare presumpserit, excommunicationi subiaceat. Qui vero morientium presbiterorum vel clericorum⁹ bona rapuerint¹⁰ simili sententie subiciantur¹¹

C Lateran II c 5]+C 12 q 2 c 47

¹ Cap. iv. Inn. II Excommunicantur laici qui morientium episcoporum audent bona diripere *Brant; Item Ea; iii Se; Al' Sl; om. LeRaSg*

² sacro Calc. *LeRaSeSgCOD; Chal. sacro Brant*

³ vel *LeSeBrant; et RaSgCOD*

⁴ reman-] perman- *LeSg*

⁵ igitur] ergo *Sg*

⁶ de cetero *LeRaSeSgCOD; om. Brant*

⁷ illa] *om. Sg*

⁸ hoc *Brant; hoc amodo Le; amodo (tep add. and canc. Ra) hoc RaCOD; huiusmodi Se; hoc modo Sg*

⁹ cler. vel pres. *Le*

¹⁰ -erint *Sg; -erit LeSe*

¹¹ -iaceat *Le; -iciatur Se; -iaceant Sg. Qui vero morientium presbiterorum – subic. EaLeRaSeSgSICOD; om. Brant*

v¹

Decernimus² ut hi qui in ordine diaconatus³ vel⁴ supra uxores duxerint aut concubinas habuerint officio et ecclesiastico beneficio⁵ careant. Cum enim ipsi⁶ templum Dei, vasa Domini, sacrarium Spiritus sancti debeant esse⁷ et dici, indignum est eos cubilibus et immunditiis⁸ deservire.⁹ Ad hoc predecessorum nostrorum¹⁰ Gregorii septimi, Urbani et Paschalis Romanorum pontificum¹¹ vestigiis inherentes, precipimus, ut nullus eorum missas¹² audiat, quos¹³ uxores vel concubinas populares cognoverit habere¹⁴

¹ Cap. v. Inno. II. Officio atque beneficio careat subdiaconus si nupserit *Brant; Cap. v. Officio – nupserit. Innocent. II Vos; Item Ea; v (?) in mg. Se; Al' Sl; om. LeRa*

² Decernimus *LeRaSeSgSlBrant; Decrevimus Ea; Decernimus etiam COD*

³ in ord. diac- *LeSeBrant; in ord. subdiac- RaCOD; a subdiaconatu Sg*

⁴ vel *LeSeBrant; aut Ra; et SgCOD*

⁵ et eccl. ben. *SeBrant; atque ben. eccl. Ra; atque eccl. ben. LeSgCOD*

⁶ Cum enim ipsi *LeRaCOD; Cum ipsi Se; Cum ipsi enim Sg*

⁷ deb. esse *LeSeSgBrantCOD; esse deb. Ra*

⁸ immunditiis *Le; impudicitiiis Sg*

⁹ Item *add. Ea, Ut nullus aud' add. Le, om. RaSeBrantCOD; Sg (qv) places at end of sequence, after cc 20, 10.*

¹⁰ Nycolai, Alexandri *add. Sg*

¹¹ *om. Sg; ve add. Ra*

¹² eorum missas *LeRaSgBrant; missas eorum SeCOD*

¹³ quos *LeRaSeSgCOD; quorum Brant*

¹⁴ ux. vel conc. pop. cog. hab. *SeBrant; ux. vel conc. pop. hab. cog. LeSl; ux. vel conc. hab. cog. EaRa COD; conc. vel ux. indubitanter hab. cogn. Sg*

C Lateran II cc 6-7a] +D 28 c 2 to deservire

¹Ut autem lex continentie et Deo placens munditia in ecclesiasticis personis et sacris ordinibus dilatetur², statuimus quatenus episcopi, presbiteri³, diaconi vel⁴ subdiaconi, regulares canonici et monachi, atque conversi et⁵ professi qui sanctum⁶ transgredientes propositum, uxores sibi copulare⁷ presumpserint, separentur. Huiusmodi namque copulationem quoniam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam⁸, matrimonium non esse censemus. Qui etiam⁹ ab invicem separati¹⁰, pro tantis excessibus condignam penitentiam agant¹¹. Idipsum quoque de sanctimonialibus feminis¹² si, quod absit, nubere attemptaverint¹³, observari decernimus¹⁴

C Lateran II cc 7b-8] +C 27 q 1 c 40

¹ Idem Post professam continentiam quisquis uxorem duxerit ab ea separetur. *Brant*; Post – separetur. Innocent. II *Vos*; *om.* EaRaSeSl

² -atentur Le

³ presbiteri LeSeBrant COD; *om.* Ra

⁴ vel SeBrant; *om.* LeRaCOD

⁵ et LeSeBrant; *om.* Ra COD

⁶ sanctum SeBrantCOD; sacrum LeRa

⁷ sibi cop. LeRaCOD; cop. sibi Brant; sibi populares Se

⁸ contractam RaBrantCOD; contracta Le; factam Se

⁹ etiam RaBrantCOD; et LeSe

¹⁰ sunt *add.* Brant, *om.* LeRaSeCOD

¹¹ ag. pen. Le

¹² constituimus *add.* Le

¹³ att- LeSeBrantCOD; temptaverint Ra

¹⁴ observari decernimus RaSeCOD; decern. *Brant*; obs. decrevimus Ea; separari Le; ob' Sl. Sl *adds*: Hoc opus exegi. Fesse date sarta carine.

Sl ends; EaLeRaSeSgBrant continue

vi¹

Prava autem consuetudo, prout accepimus, et detestabilis inolevit, quoniam monachi et regulares canonici² post susceptum habitum et professionem factam, sprete beatorum³ magistrorum Augustini et Benedicti⁴ regula, leges temporales et medicinam gratia lucri⁵ temporalis addiscunt⁶. Avaritie namque flammis accensi, se patronos causarum faciunt,⁷ cum psalmodiis⁸ et himnis vacare deberent⁹, gloriose vocis confisi munimine, allegationum suarum varietate iustum et iniustum, fasque¹⁰ nefasque confundunt. Attestantur vero¹¹ imperiales constitutiones absurdum, immo etiam¹² opprobrium¹³ clericis, si peritos se esse velint disceptationum¹⁴ forensium;

¹ Cap. vi. (Iuri civili et medicine operam dare, interdicitur monachis et canonicis regularibus.*add.* Vos), *Brant*; Item Ea; vi Se; *om.* Ra

² clerici Le

³ beatorum LeRaSeSgCOD; bonorum *Brant*

⁴ Aug. et Ben. SeSgBrant; Ben. et Aug' LeRaCOD

⁵ *in mg. for adding after* temporalis Sg

⁶ -ant Le

⁷ et *add.* LeRaSgCOD; *om.* SeBrant

⁸ -diis LeSeBrant; -die RaSgCOD

⁹ deberent RaSeSg; debeant LeBrantCOD

¹⁰ vasque Se

¹¹ vero LeSeSgBrantCOD; etiam Ra

¹² etiam RaSg; et LeSeCOD; esse *Brant*

huiusmodi temeratores graviter feriendos apostolica auctoritate decernimus¹⁵. Ipsi quoque¹⁶ neglecta animarum cura ordinis sui propositum¹⁷ nullatenus attendentes, pro detestanda pecunia sanitatem¹⁸ pollicentes, humanorum corporum¹⁹ se faciunt curatores²⁰. Cumque impudicus oculus²¹ impudici cordis sit nuntius²², illa²³ de quibus loqui pertimescit²⁴ honestas, non debet religio pertractare. Ut ergo²⁵ monasticus et canonicus Deo placens ordo²⁶ in sancto proposito inviolabiliter conservetur, ne hoc ulterius presumatur, apostolica auctoritate²⁷ interdicimus. Episcopi autem et²⁸ abbates et²⁹ priores tante enormitati consentientes et non corrigentes, propriis honoribus priventur, et a liminibus ecclesie coerceantur³⁰

C Lateran II c 9]

¹³ opprobrium *BrantCOD*; opprobriosum Ra; opprobrium esse LeSeSg

¹⁴ esse vel. disc. *Brant*; vel. disc. esse RaCOD; vel. esse disc. LeSeSg

¹⁵ huiusmodi temeratores – decernimus (censemus Se) *SeBrantCOD*; huiusmodi temeratores graviter feriendi sunt Le; huiusmodi temeratoribus graviter feriendisRa; *om.* Sg

¹⁶ quoque] vero Sg

¹⁷ ord. sui prop. RaSgCOD; prop. ord. sui LeSe; prop. sui ord. *Brant*

¹⁸ sanitatem LeSeSg*BrantCOD*; salutatem Ra

¹⁹ corporum LeSe*Brant*; curatores SgCOD; *om.* Ra

²⁰ curatores LeRaSe*Brant*; corporum SgCOD

²¹ etiam *add.* Ra, *om.* LeSe*BrantCOD*

²² sit nunt.] nunt. sit Sg

²³ etiam *add.* LeRa, *om.* SeSg*BrantCOD*

²⁴ pertimescit *SeBrant*; erubescit LeRaSgCOD

²⁵ de meo loquar ordo *add.* Ra, ordo *add.* Sg, *om.* LeSeSg*BrantCOD*

²⁶ ordo *SeBrant*; *om.* LeRaSgCOD

²⁷ ap.auct. LeSg*BrantCOD*; auct. apost. RaSe

²⁸ et LeSeSg*Brant*; *om.* RaCOD

²⁹ et] ac Sg

³⁰ priventur – coerceantur *SeBrant*; spolientur vel ab ecclesie liminibus(lim. eccl. Le) arceantur LeRaCOD; priventur Sg

vii¹

Decimas quoque ecclesiarum quas² in usum³ pietatis concessas esse canonica⁴ demonstrat auctoritas, a laicis possideri auctoritate apostolica⁵ prohibemus. Sive enim ab episcopis vel⁶ regibus vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi ecclesie reddiderint, sciant⁷ se sacrilegii crimen committere, et periculum eterne dampnationis incurrere⁸. Precipimus ut etiam⁹ laici qui ecclesias tenent, aut eas¹⁰ episcopis restituant, aut excommunicationi subiaceant

C Lateran II c 10a] + C 16 q 7 c 1a var.

¹ Cap. vii. Decime a laicis non possideantur. *Brant*; Dec. – possid. Gregor. VII *Vos*; Item *Ea*; vii *Se*; *om.* Ra; Sg *has end from* Precipimus etiam ut *after c 20*.

² quoque eccl. quas *SeBrant*; eccl. quasi *Ea*; eccl. quas LeRaCOD

³ usum LeRaSe*Brant*; usu COD

⁴ canonica LeRa*BrantCOD*; *om.* Se

⁵ auct. ap. LeRaSe*Brant*; ap. auct. COD

⁶ a *add.* *Brant*, *om.* LeRaSeCOD

⁷ sciant LeRaSeCOD; *om.* *Brant*

⁸ sciant *add.* *Brant*, *om.* LeRaSeCOD

⁹ ut etiam *Brant*; etiam ut LeRaSgCOD; ut et *Se*

¹⁰ eas episc. LeSe*BrantCOD*; episc. Ra; episc. eas Sg

Ea ends. LeRaSeBrant continue:

viii cap¹

Innovamus autem et precipimus ut nullus in archidiaconum vel decanum nisi diaconus vel presbyter² ordinetur. Archidiaconi vero,³ decani, vel prepositi, qui infra ordines prenomatos⁴ existunt, si⁵ inobedientes ordinari⁶ contempserint honore suscepto priventur. Prohibemus etiam⁷ ne⁸ adolescentibus vel infra sacros ordines constitutis⁹, sed qui pudicitia¹⁰ et merito vite¹¹ clarescunt¹², predicti concedantur honores.¹³ Precipimus ut unusquisque sacerdotum cui facultas sit, unius contentus sit ecclesie¹⁴. Precipimus etiam ut unaqueque ecclesia, si¹⁵ facultas suppetit, proprium habeat sacerdotem

C Lateran II c 10b] +D 60 c 3 to honores

¹ Cap. viii. Nullus in prepositum, vel archiepiscopum, vel archipresbiterum, vel archidiaconum, nisi presbyter vel diaconus ordinetur *Brant*; viii cap. Se; *om.* LeRa. Sg *qv puts at end of sequence.*

² arch. vel dec.nisi – presb.] decanum, prepositum nisi presbyter, in archidiaconum nisi diaconus Sg

³ vero RaSgCOD; vero vel *Brant*; autem Le; *om.* Se

⁴ prenomatos LeSg*Brant*COD; prenotatos RaSe

⁵ se Le

⁶ inob. ord. LeSeSg*Brant*COD; ord. inob. Ra

⁷ Proh. etiam LeSe*Brant*; Proh. autem RaCOD; Ad hec precipimus Sg

⁸ ab *add.* Ra

⁹ sac. ord. constitutis SeSgCOD; ord. sac. const. Le; sac. constitutis Ra; sac. ord. positus *Brant*

¹⁰ pudicitia Se*Brant*; prudentia LeRaSgCOD

¹¹ mer. vite LeRaSg*Brant*COD; vite mer. Se

¹² -unt *Brant*COD; ? Ra; -ant LeSeSg

¹³ conc. hon. LeSe*Brant*COD; hon. conc. Ra

¹⁴ Precipimus ut unusquisque – ecclesie *om.* Le

¹⁵ Precipimus ut unusquisque sacerdotum - eccl. si (cui LeSe) LeSe*Brant*; Precipimus etiam ne conductitiis presbiteris ecclesie committantur, et (comm. eccl. sed Sg) unaqueque ecclesia cui (ubi Sg) RaSgCOD

C. viiii¹

Precipimus etiam ut presbiteri, clerici, monachi², peregrini, mercatores et rustici³ euntes et redeuntes et in agricultura persistentes⁴, et animalia cum quibus aratur⁵ et semina portant ad agrum⁶, et oves omni tempore secure sint⁷. Treugam autem ab occasu solis in quarta feria⁸ usque ad ortum solis in secunda feria, et ab Adventu Domini usque ad octavam Epiphanie⁹, et a Septuagesima¹⁰ usque ad octavam Pentecostes¹¹ ab omnibus¹² inviolabiliter servari precipimus.¹³ Si quis autem treugam frangere temptaverit, post tertiam commonitionem, si non satisfecerit, episcopus suus

¹ C. viiii Se; CAPITULO VIII. Statuit tempora treugarum et poenas violantium. Et persone hic numerate plena securitate gaudent tempore guerre *Brant*; *om.* LeRaSg

² et *add.* Se, *om.* LeRaSgCOD

³ merc. et rust. LeRa*Brant*; et merc. et rust. COD; *om.* Se

⁴ et in agriculturam persistentes RaCOD; in ag. persistentes LeSe; in ag. existentes *Brant*

⁵ aratur Se*Brant*COD; arant LeRa

⁶ et semina – agrum Ra*Brant*COD; *om.* LeSe

⁷ et rustici euntes – secure sint] omni tempore sint securi Sg

⁸ in quarta feria LeRaSg*Brant*COD; iiiii ferie Se

⁹ octavam Ep. RaSe; -vas Ep. Le; Ep. -vas COD; Ep. octavam *Brant*

¹⁰ Septuagesima *Brant*; Sept' Se; Quinquagesima LeRaCOD; usque ad oct. Epiph. et a Sept. *om.* Sg

¹¹ Pent' Se; Pentecostes Sg*Brant*; Pasche LeRaCOD

¹² ab omn. *om.* Le

¹³ decernimus Sg; Si quis autem treugam frangere temptaverit, anathemati subiaceat, et nullus episcoporum illum absolvere presumat, nisi mortis imminente periculo, donec apostolico conspectui presentetur, et eius mandatum suscipiat. Quod si quis eorum mortuus fuerit, quamvis ei poscenti et penitenti viaticum non negetur, ecclesiastica tamen careat sepultura *add. Brant, om.* RaSeSgCOD

sententiam excommunicationis in eum¹⁴ dictet, et scriptam vicinis episcopis¹⁵ annuntiet¹⁶. Episcoporum autem nullus excommunicatum in communionem¹⁷ suscipiat, immo scriptam¹⁸ sententiam quisque¹⁹ confirmet. Si quis autem hoc²⁰ violare presumpserit, ordinis sui periculo subiacebit, et quoniam funiculus triplex difficile rumpitur, precipimus ut episcopi, ad solum Deum et²¹ salutem populi habentes respectum, omni tepiditate²² deposita²³ ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi²⁴ consilium et auxilium prebeant, neque²⁵ alicuius amicitia vel odio²⁶ pretermittant. Quod²⁷ si quis²⁸ in hoc Dei opere trepidus²⁹ inventus fuerit, dampnum proprie³⁰ dignitatis incurrat

C Lateran II cc 11-12] +D 90 c 1 var. from Precipimus etiam ut episcopi ad solum Deum

¹⁴ sent. exc. in eum *SeBrant*; in eum sent. exc. *LeRaCOD*; exc. in eum sent. *Sg*

¹⁵ vic. ep. *BrantLeRaSe*; cumvic. ep. *Sg*; ep. vic. *COD*

¹⁶ annunt- *RaCOD*; nunt- *LeBrant*; denunt- *Se*; annuntient *Sg*

¹⁷ communionem *LeRaSeSgCOD*; communicationem *Brant*

¹⁸ scriptam *SeBrant*; scripto susceptam *LeRaSgCOD*

¹⁹ quisque *RaSgBrantCOD*; om. *LeSe*

²⁰ hoc *Le²RaSgBrantCOD*; hic *Le*; om. *Se*

²¹ ad *add. Le*

²² tepiditate *SeSgRaCOD*; tepeditate *Le*; trepidatione *Brant*

²³ dep- *SeBrant*; sep- *LeRaSgCOD*

²⁴ sibi] om. *Sg*

²⁵ hoc *add. RaSgCOD*, om. *LeSeBrant*

²⁶ am. vel od. *SeBrant*; amore vel odio *Le*; odio aut amore *Ra*; amore aut odio *SgCOD*

²⁷ Quod *SeRaSgCOD*; vel *Brant*

²⁸ quis] quisque *Sg*

²⁹ trep- *SeBrant*; tep- *LeRaSgCOD*

³⁰ proprie] quippe *Sg*

x¹

Detestabiles autem illas nundinas vel ferias² in quibus milites ex conducto convenire solent, et ad ostentationem³ virium suarum et audacie temere⁴ congregiuntur, unde mortes hominum et animarum pericula sepe⁵ proveniunt, omnimodo⁶ fieri⁷ interdiximus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti penitentia et⁸ viaticum non negetur, ecclesiastica tamen careat⁹ sepultura

C Lateran II c 14]

¹ Cap. ix. Militum nundine ad quas ex conducto veniunt certaturi ad ostentationem virium suarum dampnantur *Vos.*, cap. ix ***Brant*; x *Se*; om *LeRaSg*

² vel ferias *LeRaSeSgCOD*, om. *Brant*

³ ostentationem *LeSeSgBrantCOD*; ostensionem *Ra*

⁴ temere *LeSeBrant*; temerarie *RaSgCOD*

⁵ per. sepe] sepe per. *Sg*

⁶ omnimodo *RaSgBrant*; omnino *LeSeCOD*

⁷ fieri] om. *Sg*

⁸ penitentia et *LeRaSgCOD*; penitentiam *Se*; et penitenti *Brant*

⁹ -eat *LeRaSgBrantCOD*; -eant *Se*

xi¹

Item, placuit ut si quis suadente diabolo hunc² sacrilegii reatum incurrerit, quod³ in clericum vel monachum violentas manus iniecerit, anathemati⁴ subiaceat, et nullus

¹ CAP. X Qui clericum percusserit, excommunicetur, et non nisi a Romano pontifice absolvatur *Brant*; xi *Se*; om. *LeRaCOD*

² hunc *LeSeBrant*; huius *RaSgCOD*

episcoporum absolvere presumat illum⁵, nisi mortis imminente⁶ periculo⁷, donec apostolico conspectui presentetur⁸, et⁹ eius mandatum suscipiat
C Lateran II c 15a] + C 17 q 4 c 29 beginning Si quis suadente

³ ut Le

⁴ anathemati LeRaSeSgBrant; anathematis vinculo COD

⁵ illum pres. abs. RaCOD; abs. illum pres. Se; illum abs. pres. LeSg

⁶ imminente LeSeBrant; urgente RaCOD

⁷ nisi mortis imm. per. om. Sg

⁸ consp. pres.] pres. aspectui Le

⁹ presentetur et] presentatus Sg

xii¹

Precipimus etiam ut in² eos qui ad³ ecclesiam vel⁴ cimiterium⁵ confugerint⁶, nullus omnino manum mittere⁷ audeat. Quod si⁸ fecerit, excommunicetur
C Lateran II c 15b]

¹ CAP. xi Nemo ab ecclesia abstrahatur Brant; xii Se; om. LeRaSg

² in LeRaSeSgCOD; om. Brant

³ ad LeRaSeSgCOD; in Brant

⁴ in add. Brant; om. LeRaSeCOD

⁵ cimiterium] ad civitatem Sg

⁶ -gerint LeSeSgCOD; -giunt Ra; -erunt Brant

⁷ mitt- RaSeSgCOD; immitt- LeBrant

⁸ si] qui Sg

xiii¹

Indubitatum est quia² honores³ ecclesiastici sanguinis non sunt, sed meriti, et⁴ ecclesia Dei non hereditario iure aliquem⁵ secundum carnem successorem expectat⁶, sed ad sui regimen⁷ et⁸ officiorum suorum dispensationem⁹ honestas,¹⁰ sapientes et religiosas personas exposcit. ¹¹Eapropter auctoritate prohibemus apostolica¹² ne quis ecclesias, prebendas¹³, preposituras, capellanas¹⁴, aut aliqua ecclesiastica officia¹⁵, hereditario iure¹⁶ vindicare aut expostulare presumat. Quod si quis improbus aut¹⁷ ambitionis reus attemptare presumpserit¹⁸, debita pena mulctabitur et postulatis carebit

¹ CAP. XII Brant; Ecclesia Dei ad sui regimen, sapientes, honestos et religiosos exposcit homines Vosm.; xiii Se; om. Ra

² quia SeBrant; quoniam RaSgCOD; q' Le

³ honores LeRaSeSgCOD; ordines Brant

⁴ et] om. Sg

⁵ non add. LeSeSg, neque add. COD, om. RaBrant

⁶ expectat] expetit LeSg

⁷ sui regimen LeRaSeSg; sua regimina COD

⁸ ad ordinem add. Se, om. LeRaSgCOD

⁹ -em LeRaSeSg; -es COD

¹⁰ et add. Brant, om. LeRaSeSgCOD

¹¹ Quod ecclesiastica beneficia non debent iure hereditario vindicari. Innocentius papa II add. Vos., Quod - vind. add. Brant; om. LeRaSe

¹² Eapropter auct. proh. ap. LeRaSeSg; Propterea auct. proh. ap. COD; Apostolica auct. proh. Brant

¹³ vel add. Se, om. LeRaSgCODBrant

¹⁴ capellanas LeRaSeSgCOD; capellas Brant

¹⁵ officia LeSeSgCODBrant; beneficia Ra

¹⁶ valeat add. Sg

¹⁷ aut] om. Sg

¹⁸ presumpserit LeRaSeSgCOD; presumat Brant

C Lateran II c 16] + C 8 q 1 c 7 from Apostolica auct. prohibemus

xiii¹

Sane coniunctiones consanguineorum omnino fieri² prohibemus. Huiusmodi namque incestus³ quia⁴ iam⁵ fere, stimulante humani generis⁶ inimico, in usum versus est, sanctorum patrum instituta⁷ et sacrosancta Dei⁸ detestatur ecclesia. Leges⁹ etiam seculi¹⁰ tali contubernio natos infames pronuntiant, et ab hereditate repellunt¹¹

C Lateran II c 17]

¹ CAP. XIII *Brant*; Cap. xiii. Coniunctiones consanguineorum et ius canonicum et civile dampnant Vos; *om. LeRaSg*; xiii Se

² fieri *LeRaSeSgCOD*; *om. Brant*

³ -us *LeSeBrant*; -um *RaSgCOD*

⁴ quia *SeSgBrant*; qui *LeRaCOD*

⁵ iam *LeRaSeSgBrant*; *om. COD*

⁶ hum. gen. *LeRaSeSgCOD*; gen. hum. *Brant*

⁷ instituta] statuta *Sg*

⁸ Dei *LeSeSgCOD*; *om. RaBrant*

⁹ Legem *Le*

¹⁰ de *add. LeRaSgCOD*, *om. SeBrant*

¹¹ -untur *Le*

xv¹

Pessimam siquidem et² horrendam incendiorum malitiam, auctoritate Dei et beatorum apostolorum³ Petri et Pauli, omnimodo detestamur et⁴ interdicimus. Hec etenim⁵ pestis et vastitas hostilis⁶ omnes alias⁷ depredationes exsuperat, que quantum populo Dei⁸ sit dampnosa, et quantum⁹ detrimentum animabus et corporibus inferat nullus ignorat. Assurgendum est igitur¹⁰ et omni modo¹¹ laborandum, ut tanta clades et tanta¹² perniciis pro salute populi¹³ eradicetur et extirpetur. Si quis igitur¹⁴ post huius nostre constitutionis¹⁵ promulgationem malo studio, sive pro¹⁶ odio, sive pro¹⁷ vindicta, ignes¹⁸ apposuerit vel apponi fecerit aut¹⁹ appositoribus consilium vel auxilium scienter²⁰ tribuerit, excommunicetur, et si incendiarius mortuus fuerit,

¹ CAP. XIII (XIV *Vos.*). Doms incendens gratia vel odio alicuius excommunicetur. *Brant*., *om. Ra*; xv Se

² et depopulatricem et *RaCOD*, et *LeSeBrant*; depopulatricem et *Sg*

³ apostolorum *LeRaSeSgCOD*; *om. Brant*

⁴ detest. et] detestantes *Sg*

⁵ etiam *Le*

⁶ et vast. host. *SeBrant*; hec host. vast. *RaSg*; et host. vast *COD*

⁷ *om. Le*

⁸ Dei pop. *Sg*; pop. *Le*

⁹ et quant. *LeSeBrant*; quantumque *RaSgCOD*

¹⁰ igitur] ergo *Sg*

¹¹ omnimodo] omnino *Le*; omnimodis *Sg*

¹² et tanta *SeBrant*; tantaque *RaSgCOD*; tanta *Le*

¹³ pro sal. pop. *LeSeSgBrantCOD*; *om. Ra*

¹⁴ igitur *LeRaSeCOD*; ergo *SgBrant*

¹⁵ constitutionis *LeSeBrant*; prohibitionis *RaSgCOD*

¹⁶ pro *RaSgCOD*, *om. LeSeBrant*

¹⁷ pro *LeRaSeSgCOD*; *om. Brant*

¹⁸ ignes *LeSeSgBrant*; ignem *RaCOD*

¹⁹ aut *LeRaSeSgCOD*; et *Brant*

²⁰ vel aux. scienter *RaSgCOD*; et aux. scienter *LeSe*; scienter et aux. *Brant*

ecclesiastica careat sepultura²¹, nec absolvatur nisi prius dampno cui²² intulit, secundum facultatem suam²³, resarcito²⁴ iuret se ulterius ignem non²⁵ appositurum. Penitentiam autem ei detur ut Hierosolimis aut²⁶ in Hispania in servicio Dei per annum integrum permaneat. Si quis autem archiepiscopus, episcopus²⁷ hoc relaxaverit dampnum restituat et per annum ab episcopali officio²⁸ absteat. Sane regibus²⁹, principibus, faciente iustitie facultatem³⁰ consultis episcopis archiepiscopis³¹ non negamus

C Lateran II cc 18-20] + C 23 q 8 c 32 has beg. and end

²¹ et si incendiarius – sepultura LeSe; et si mortuus fuerit incendiarius Christianorum sep. careat (car. sep. COD) RaCOD; om. Sg

²² dampnum cui **SeSgCOD; dampno cui Le; dampno quod Ra

²³ fac. suam LeRaSeCOD; suam fac. Sg

²⁴ resarcito LeRaSgCOD; reddat et Se; restituat et se ulterius emendaverit etc *and ends*, Brant

²⁵ non RaSgCOD; nulli LeSe

²⁶ aut RaSgCOD; vel LeSe

²⁷ arch. ep. Ra; ep. arch. LeSe; arch. episcopo Sg; arch. vel ep. COD

²⁸ per annum – off. Ra; ab ep. off. per annum integrum LeSe; per annum ab off. ep. SgCOD

²⁹ et *add.* LeSgCOD, om. RaSe

³⁰ fac. iust. facul. RaSg; facul. fac. iust. LeSeCOD

³¹ ep. arch. LeRaSe; arch. et ep. SgCOD

For Sg v. sup; LeRaSe continue:

xvi¹

Presbiterorum filios a sacris² altaris ministeriis removendos decernimus, nisi aut in cenobiis aut in canonicis regularibus³ religiose fuerint conversati. Sane quia inter cetera unum est quod sanctam maxime perturbat ecclesiam⁴, false videlicet penitentie, confratres⁵ nostros et⁶ presbiteros admonemus⁷ ne falsis penitentiis laicorum animas decipi et in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem penitentiam esse constat cum spretis pluribus de uno solo penitentia agitur, aut cum sic agitur⁸ de uno ut non discedatur ab alio. Unde scriptum est, Qui totam legem servaverit⁹, o[ffendat] a[utem] i[n] u[no] f[actus] e[st] o[mnium] r[eus], scilicet¹⁰ quantum ad vitam eternam. Sicut enim si peccatis omnibus involutus esset¹¹, ita si in uno tantum maneat, eterne vite ianuam non intrabit. Falsa autem fit¹² penitentia cum penitens¹³ ab officio vel curiali vel negociali non recedit¹⁴, quod sine peccatis¹⁵ agi nulla ratione prevalet¹⁶, aut si¹⁷

¹ xvi Se; om. Ra. Quod sacerdotum filii non sint promovendi *add.* Le

² sacris Ra; sacri LeSeCOD

³ reg. Ra; om. LeSeCOD

⁴ max. pert. eccl. LeRaCOD; eccl. max. pert. Se

⁵ confratres RaCOD; Et fratres Le; Unde fratres Se

⁶ om. Le

⁷ mon- Le

⁸ agi debeat Le

⁹ impleverit Le

¹⁰ sed Le

¹¹ omn. inv. esset Ra; omn. esset inv. LeSe; esset omn. inv. COD

¹² autem fit LeRa; autem est Se; etiam COD

¹³ penitens RaCOD; penitentes LeSe

¹⁴ -dit RaCOD; -dunt LeSe

¹⁵ -atis LeRaSe; -ato COD

¹⁶ -let LeRaCOD; -lent Se

¹⁷ etiam *add.* LeSe, om. RaCOD

odium in corde gestetur¹⁸ aut si offenso cuilibet non satisfaciat¹⁹, aut si non offendentibus²⁰ indulget²¹, aut si arma quis²² contra iusticiam ferat²³

Ibid. cc 21-2

¹⁸ gestetur LeRaCOD; gerat Se

¹⁹ -faciat RaSe; -fiat LeCOD

²⁰ non offend. offensus LeRaSe; offend. offensus non COD

²¹ -get Ra; -geat LeSeCOD

²² arma quis RaCOD; animum quis Le; alia queque Se

²³ ferat Ra; gerat LeSeCOD

cap. xvii¹

Eos² qui religionis³ speciem simulantes dominici corporis et sanguinis sacramentum, baptisma puerorum, sacerdotium et ceteros ecclesiasticos ordines, et legitimarum dampnant federa nuptiarum tanquam hereticos ab ecclesia Dei pellimus et dampnamus et per potestates externas coherceri precipimus. Defensores quoque⁴ illorum⁵ eiusdem dampnationis vinculo⁶ innodamus

Ibid. c 23

¹ cap. xvii Se; om. Ra; whole cap. om. Sg. De hereticis add. Le

² Vos Le. autem add. COD, om. LeRaSe

³ religionis LeRaSe; religiositatis COD

⁴ om. Le

⁵ illorum Ra; ipsorum LeSeCOD

⁶ damp. vinc.] dampnationi Le

cap. xviii¹

Illud quoque adicientes precipimus ut pro chrismatis, olei sacri et sepulture acceptione nullum venditionis precium exigatur. ²Si quis preposituras, prebendas vel alia ecclesiastica beneficia de manu laicali acceperit indigne suscepto careat beneficio

Ibid. cc 24-5a.

¹ cap. xviii Se; om. Ra. De his qui chrisma vel oleum sanctum vendunt Le

² De symoniacis add. as rubr. Le

xviii¹

Iuxta decreta namque sanctorum patrum laici, quamvis religiosi sint, nullam tamen habent² disponendi³ de ecclesiasticis facultatibus potestatem

Ibid. c 25b

¹ xviii Se; om. LeRa

² -ent RaCOD; -eant LeSe

³ disponendi RaCOD; om. LeSe

cap. xx¹

Ad hanc perniciosam et detestabilem quarundam mulierum consuetudinem² que licet neque secundum regulam sancti³ Benedicti neque Basilii aut⁴ Augustini vivunt sanctimoniales tamen vulgo⁵ censi desiderant, aboleri⁶ decernimus. Cum

¹ cap. xx Se; De sanctis monialibus Le; om. Ra

² quar. mul. cons. Ra; cons. quar. mul. LeSeCOD

³ beati** RaCOD; om. LeSe

⁴ neque Bas. aut RaCOD; et LeSe

⁵ sanct. tamen vulgo LeRaCOD; vulgo tamen sanct. Se

⁶ abol- LeRaCOD; obol- Se

enim iuxta regulam degentes in cenobiis tam in ecclesia quam in refectorio atque⁷ dormitorio communiter⁸ esse debeant⁹, propria sibi edificant receptacula et privata domicilia, in quibus sub hospitalitatis velamine passim hospites¹⁰ minus religiosos contra sacros¹¹ et bonos mores suscipere nullatenus erubescunt¹². Quia ergo omnis qui male agit odit lucem et per hoc ipse abscondite in iniustorum¹³ tabernaculis¹⁴ opinantur¹⁵ se posse latere ante¹⁶ oculos iudicis cuncta cernentis, hoc tam inhonestum detestandumque flagitium¹⁷ ne ulterius fiat modis omnibus¹⁸ prohibemus et sub pena anathematis¹⁹ interdicimus. Simili modo²⁰ prohibemus ne sanctimoniales simul cum clericis²¹ canonicis sive²² monachis in ecclesia²³ in uno choro convenient ad psallendum

Ibid. cc 26-7

⁷ atque RaCOD; et LeSe

⁸ communiter RaCOD; *om.* LeSe

⁹ -eant LeRaCOD; -ent Se

¹⁰ et *add.* COD, *om.* LeRaSe

¹¹ canones *add.* COD, *om.* RaSe

¹² -ant Le

¹³ iniustorum LeRaSe; iustorum COD

¹⁴ -ulis LeRa; -ul' Se; -ulo COD

¹⁵ -atur Le

¹⁶ ante LeRaSe; *om.* COD

¹⁷ flag.] et flagitiosum Le

¹⁸ modis omnibus Ra; omnimodis LeSeCOD

¹⁹ omnino *add.* Le

²⁰ modo LeRaCOD; *om.* Se

²¹ clericis Ra; *om.* LeSeCOD

²² sive Ra; vel COD

²³ in ecclesia RaCOD; *om.* Se

xxi¹

Obeuntibus sane episcopis quoniam ultra tres menses vacare ecclesiam patrum prohibent sanctiones² sub anathemate interdicimus ne canonici de sede episcopali religiosos viros³ ab electione episcoporum excludant. Sed eorum consilio honesta et idonea persona in episcopum eligatur. Quod si exclusis eisdem religiosis electio fuerit celebrata quod absque eorum assensu et coniventia⁴ factum⁵ fuerit irritum habeatur et vacuum

Ibid, c 28

¹ xxi Se; *om.* Ra; Quod obeunte episcopo alius consilio religiosorum qui sunt in episcopatu eligendus sit *add. as rubr.* Le

² sciones *in text*, sanctiones *in mg.* Ra

³ rel. viros *here* Ra, *after* excludant LeSeCOD

⁴ assensu et con. RaCOD; assensu Le; consensu Se

⁵ *repeated and canc.* Ra

xxii¹

Artem autem illam mortiferam et Deo odibilem² balistariorum et sagitariorum adversus Christianos et catholicos³ exerceri de cetero⁴ sub anathemate prohibemus

Ibid. c 29

¹ xxii Se; *om.* LeRa

² et Deo od. *om.* Le

³ et cath. RaCOD; *om.* LeSe

⁴ de cetero RaCOD; *om.* LeSe

Capit. xxiii¹

Ad hoc² ordinationes factas a Petro Leonis³ et aliis scismaticis et hereticis⁴
evacuamus et irritas esse censemus

Ibid. c 30

¹ Cap. xxiii Se; *om.* LeRa

² Ad hoc RaCOD; *om.* LeSe

³ filio *add.* Le

⁴ et hereticis *om.* Le

Expl' decr' domni Innoc' pape¹

¹ Expl. – pape Ra; *om.* LeSe